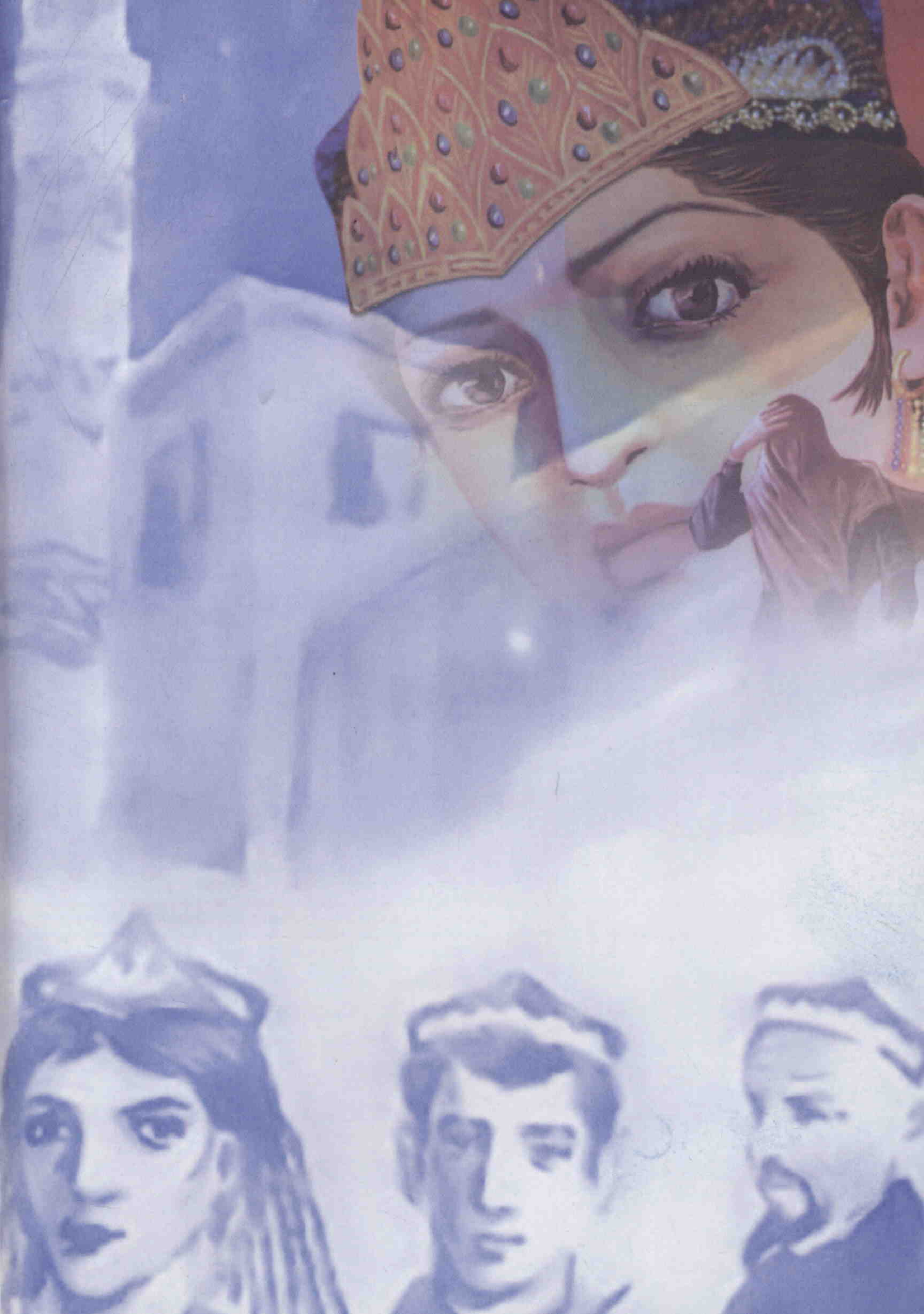
ئابلا ئەھمدى

تۇنجى ئاي مۇنداق

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى

ئابلا ئەھمدى

تۆشۈك مۇنچاق

(رومان)

شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى

مۇھەررىرى: دىلبەر ياقۇپ
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئابدۇرەھمان ئابدۇرەھىم
مەسئۇل كوررېكتورى: گۈلباھار مۇھەممەتئىمىن

تۆشۈك مونچاق (رومان)

ئاپتورى: ئابلا ئەھمىدى
شىنجاڭ خەلق باش نەشرىياتى
نەشرىيات: قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
تېلېفون: 2653927 — 0998
ئادرېسى: قەشقەر شەھىرى تاربوغۇز يولى 14 - قورۇ
پوچتا نومۇرى: 844000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت: شىنجاڭ يىبەيفېڭ باسما چەكلىك شىركىتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 880×1230 م م 1 / 32
باسما تاۋىقى: 20.375
نەشرى: 2009 - يىلى 6 - ئاي 2 - نەشرى
بېسىلىشى: 2013 - يىلى 6- ئاي 2- بېسىلىشى
باھاسى: 55.00 يۈەن

بوخەي بويدا

تىك قيا باغرىدا تۇرىمەن تەنها،
دولقۇنلار قۇچاقلار ئاياغلىرىمنى.
قەلبىمده هجراننىڭ ئوتى لاۋۇلدار،
سېغىنىپ نۇر سۆيگەن ئوماقلىرىمنى.

ئولتۇرسام خيالىم قانات ياسايدۇ،
پەرۋازى هېيتگاهتا، تۇمەن بويدا.
نە قىلاي ئايرىلىپ يۇرتتىن ــ جانانىدىن،
قالمىسام بۇ ئەزىز جانىڭ كويدا.....

بېيدەيخې دۆڭشەن ــ «كەپتەر ئۇۋۇسى»
1985 ـ يىل 10 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى

نەشرىياتتىن

پىشقەدەم يازغۇچى، مۇھەررىر، ئەدەبىيات ۋە مەدەنىيەت تەتقىقاتچىسى ئابلا ئەھمەدى (مەدىكار) 1935- يىلى 1- ئاينىڭ 6- كۈنى قەشقەر شەھىرى ئېگىز ئېرىقبېشى مەھەللىسىدە خىزمەتچى ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. 1950- يىلىغىچە نوربېشى باشلانغۇچ مەكتەپتە، كېيىن يېرىم ئوقۇپ، يېرىم ئىشلەيدىغان ئوتتۇرا تېخنىكوم — «شىنجاڭ كاشغەر كەسپىي مەكتەپ»تە ۋە قەشقەر دارىلمۇئەللىمىنىدە ئوقۇغان. 1950- يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدىن 1976- يىلىغىچە ئىلگىرى - كېيىن «شىنجاڭ گېزىتى» باسما زاۋۇتى، شىنجاڭ شىنخۇا 1- باسما زاۋۇتى، بېيجىڭ مىللەتلەر باسما زاۋۇتى، «قەشقەر گېزىتى» باسما زاۋۇتىدا ھەرپ تىزغۇچى، ھەرپ قۇيۇش ئىشچىسى بولۇپ ئىشلىگەن. ئۇ بۇ جەريانىدا كىتابنى دوست تۇتۇپ، مەكتەپتە ئاخىرىغا ئېلىپ چىقىش نىسپ بولمىغان دەرسلەرنى تولۇقلاپ ئۆگىنىپ، كەسىپتە تېزلا پىشىپ يېتىلگەندىن باشقا، ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىدا ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىپ، كۆزگە كۆرۈنگەن ئىشچى ئەدىبكە ئايلانغان. 1976- يىلىنىڭ ئاخىرلىرىدىن 1988- يىلىغىچە «قەشقەر گېزىتى» ئۇيغۇر تەھرىر بۆلۈمىدە مۇھەررىر، مۇخبىر، ئىجتىمائىي ئىشلار گۇرۇپپىسى، مەخسۇس بەتلەر گۇرۇپپىسىغا مەسئۇل بولغان. 1992- يىلى «جۇڭگو شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋەكىللەر ئۆمىكى» تەركىبىدە قازاقىستان ۋە ئۆزبېكىستان جۇمھۇرىيەتلىرىدە زىيارەتتە بولغان.

ئابلا ئەھمەدنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى 50- يىللارنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا شېئىر يېزىش بىلەن باشلانغان. ئۇ كېيىنچە زېھنىنى پىروزا ئىجادىيىتىگە قارىتىپ، ئۇزاققا قالماي مۇۋەپپەقىيەت قازانغان: ھازىرغىچە نەچچە ئون پارچە شېئىر، باللادا، داستانلارنى يازغاندىن سىرت، 100

پارچىگە يېقىن ھېكايە ـ پوۋېست، نەسر، ئوچېرىك ئېلان قىلغان؛ «يول ئۇستىدە»، «بۇزۇلغان قەسەم»، «ئوغۇلخان»، «ئادراسمان چېچەكلىگەندە»، «تۇنجۇققان سۆيگۈ» قاتارلىق ھېكايە ـ پوۋېستلار توپلاملىرىنى، «يىللار»، «داۋالغۇش» (ئىككىنچى قىسىم) قاتارلىق رومانلارنى نەشر قىلدۇرغان. ئۇنىڭ بەزى ئەسەرلىرى كوللېكتىپ توپلاملارغا كىرگۈزۈلگەن.

ئابلا ئەھمەدى ئۆمرىنىڭ يېرىمى سېخىتا — قوغۇشۇن توزۇندىلىرى ئارىسىدا ئۆتكىنىگە، تۇرمۇش يولىنىڭ ئەگرى ـ توقاي بولغىنىغا قارىماي، كۆپ تەرەپلىمە ماھارەتلىكلىكى، ئەسەرلىرىنىڭ قۇرۇلمىسىنىڭ پۇختىلىقى، ۋەقەلىكىنىڭ ئەگرى ـ توقاي ۋە جەلپكارلىقى، تۇرمۇش پۇرىقى، مىللىي تۇسنىڭ قويۇقلۇقى، پىكرى چوڭقۇر، تىلى پىشىق ھەم ئاممىباب بولۇشتەك ئالاھىدىلىكلىرى بىلەن ئوقۇرمەنلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشكەن. 1989ـ يىلى ئۇنىڭ «ئوخشىمىغان تەقدىر» ناملىق پوۋېستى ئاپتونوم رايون بويىچە «يېڭى دەۋردىكى مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتى»غا، 1995ـ يىلى «تۇنجۇققان سۆيگۈ» ناملىق پوۋېستى «5ـ نۆۋەتلىك خانتەڭرى ئەدەبىيات مۇكاپاتى»غا ئېرىشكەن، «كاج بوۋاي» ناملىق ھېكايىسى قازاقىستاندا نەشر قىلىنغان «تارىم دولقۇنلىرى» ناملىق بىرلەشمە توپلامغا كىرگۈزۈلگەن. يازغۇچىنىڭ ئۆزى ئاپتونوم رايون بويىچە «ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ ئىختىساسلاشقان خادىم» مۇكاپاتىغا، مەملىكەت بويىچە «ئۆزلۈكىدىن ئۆگەنگەن تالانت ئىگىسى» شەرەپ مۇكاپاتىغا، قەشقەر ۋىلايىتى بويىچە «مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئىجادىيەتچى» شەرەپ مۇكاپاتىغا ئېرىشكەن؛ «جۇڭگودىكى ئۆزلۈكىدىن ئۆگىنىپ ئىختىساسلاشقان ئىشچى ـ خىزمەتچىلەر لۇغىتى»، «جۇڭگودىكى ئۆزلۈكىدىن ئۆگەنگەن تالانت ئىگىلىرىدىن ئۆرنەكلەر»، «جۇڭگو ھازىرقى زامان ئەدىبلىرى لۇغىتى»، «جۇڭگودىكى مەشھۇر ئەدەب ۋە سەنئەتكارلار» قاتارلىق لۇغەت ـ قامۇسلارغا كىرگۈزۈلۈپ، ئۇنىڭ ئىش ئىزلىرى ۋە ئىجادىيەت مۇساپىسى تەپسىلىي تونۇشتۇرۇلغان.

ئابلا ئەھمەدى يالغۇز ئىقتىدارلىق يازغۇچى بولۇپلا قالماستىن، بەلكى يەنە تىرىشچان، سەمەرىلىك تەتقىقاتچىدۇر. ئۇ يېقىنقى يىللاردىن

بۇيان قەشقەرنىڭ كىلاسسىك ئەدەبىياتى، يەرلىك تارىخى، مىللىي مەدەنىيىتى، ئۆزگىچە ئۆرپ ـ ئادىتى ئاساستىدە ئەتراپلىق، چوڭقۇر ئىزدىنىپ، كۆرۈنەرلىك تەتقىقات نەتىجىلىرىنى ئوتتۇرىغا چىقارغان. «لېنىنگىراتتا ساقلىنىۋاتقان ‹غەربىلەر هېكايەتى› ئابدۇرېھىم نەزارنىڭ قول يازمىسى ئەمەس»، «‹نىزارى داستانلىرى› نىڭ ‹كىرىش سۆز› ى بىلەن ‹مۇقەددىمىسى› دىن تەسىرات»، «‹دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك› تىن ‹قەشقەر› سۆزىنىڭ ئېتىمولوگىيەسىگە نەزەر»، «‹دىۋانۇ لۇغاتىت تۈرك› تىن يۇقۇندىلار»، «‹هەزرىتى مولالام ــ مەھمۇد كاشغەرىي› بولۇشىنىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى يېزىلغان ـ يېزىلمىغان ئىشلار»، «ئەنئەنە ـ ئادەتلىرىمىزدىن ئۆرنەكلەر» قاتارلىق ماقالىلەر ئۇنىڭ ئىلمىي تەتقىقاتلىرىنىڭ مۇھىم نەتىجىلىرى هېسابلىنىدۇ.

ئابلا ئەھمەدىنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى مۇۋەپپەقىيىتى پىروزا ئىجادىيىتىدە، بولۇپمۇ رومان ئىجادىيىتىدە كۆرۈلىدۇ. ئۇ ئىسلاهات ـ ئېچىۋېتىشتىن كېيىنكى يېڭى دەۋر ئەدەبىياتىنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىدا «ساما»، «كاج بوۋاي»، «مويدۇڭزىدا» قاتارلىق هېكايىلەرنى ۋە «قاپاق تېرەكلىك هويلا»، «كەپتەرۋاز»، «يوتا» قاتارلىق نادىر پوۋېستلارنى يېزىپ، بىر تۈركۈم تىپىك ئوبرازلارنى يارىتىپ، ئىسلاهات ـ ئىشىكنى ئېچىۋېتىشنىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى بىر دەۋر كىشىلىرىنىڭ ئەگىرى ـ توقاي هايات پائالىيىتىنى جانلىق، ئوبرازلىق كارتىنىلار ۋە گۈزەل تىل ئارقىلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ هاياتقا، تۇرمۇشقا بولغان تونۇشى ۋە قىزغىنلىقىنى ئىپادە قىلىپ بەرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئاممىنىڭ ياقتۇرۇپ ئوقۇشىغا سازاۋەر بولۇپ، شۇ دەۋر كىشىلىرىنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرغان بولسا، «تۆشۈك مونچاق» رومانى ۋەقەلىكىنىڭ تاللانغان، تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قويۇق ۋە تىپىكلىكى، يارىتىلغان ئوبرازلارنىڭ خاسلىقى، تىلىنىڭ ئاممىباب ۋە يېقىملىقلىقى بىلەن ئاپتور ئىجادىيىتىدە مۇهىم ئورۇن تۇتىدۇ. يازغۇچى بۇ رومانىدا ئىسلاهاتتىن كېيىن بازارلار ئەمدىلەتىن جانلىنىۋاتقان، خەلق تۇرمۇشى ياخشىلىنىشقا قاراپ يۈزلەنگەن قەشقەردىكى تىجارەتچى ئائىلىسىنىڭ مىيىپ قىزى مەرۋانەمنىڭ هايات سەرگۈزەشتىلىرىنى باش

لنىيە قىلىپ، ئۇنىڭ جاپالىق، ئەمما رەڭدار تۇرمۇش مۇساپىسىنى تەسۋىرلەش بىلەن بىرگە، ئەينى دەۋر قەشقەر جەمئىيىتىنىڭ ئىقتىسادىي تەرەققىياتى، مىللىي ئالاھىدىلىكى، مۇھىت ئۆزگىرىشلىرى ۋە قەشقەر خەلقىنىڭ ھاياتىنىمۇ ئوبرازلىق سۈرەتلەپ بەرگەن.

ئەدىب ئۆزىنىڭ يۇقىرىقىدەك ئەسەرلىرى، ئەدەبىيات ئەنئەنىسىگە ۋارىسلىق قىلىش تۇيغۇسى، ئەدەبىياتقا ۋە ئەدەبىي ئىجادىيەتكە بولغان كۈچلۈك مېھىر - مۇھەببىتى، مەسئۇلىيەتچانلىقى، ھارماي - تالماي تىرىشىش روھى بىلەن ئۇيغۇر بۈگۈنكى زامان ئەدەبىياتىدا مۇناسىپ ئىززەت - ھۆرمەتكە ۋە ئۇستازلىق لايىقىتىگە ئىگە تۆھپىكار سانىلىپ كەلمەكتە.

ئابلا ئەھمەدى جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى، قەشقەر ۋىلايەتلىك يازغۇچىلار جەمئىيىتى ۋە خەلق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى.

مۇندەرىجە

بىرىنچى قىسىم

بىسىرەمجانلىق

ئامەت قۇشى 3
بىر جۈپ سەمەندەر 29
تەڭرى سالغان كوي 49
غەلىتە قىسمەت 75
شۈكرى 93
كۆيۈك ئاپتاپ 125
كور مۇھەببەت 152
سۇلتان « شاڭخەي » ھەققىدە ھېكايە 188
كامىلنىڭ « كامىل »لىقى 220
يارىشىش 246

ئىككىنچى قىسىم

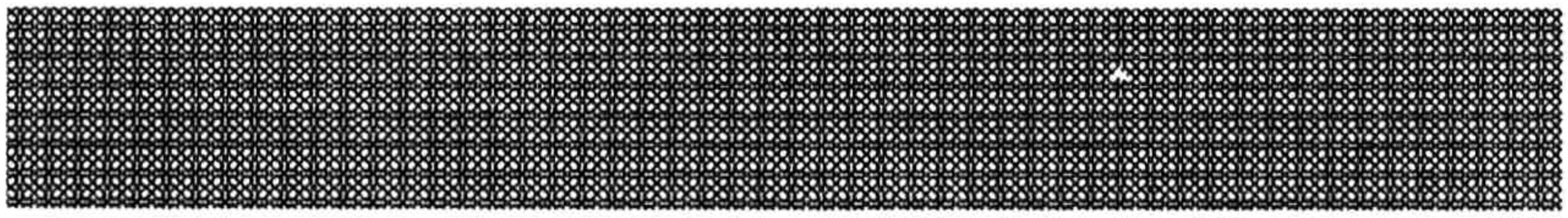
يېنىلىش سىرلار

غەلىتە خېرىدار 267
قۇزغۇن « ئۇۋ »دا 290

تالاق 309
قاپقان 327
دوقمۇشتا 350
كېڭەش 373
كۆل مەرۋانەم ، كۆل ! 398
قەسەم 422
شاۋقۇن 453
توي ! لېكىن ئۇنىڭ بىلەن ئەمەس !... 482
« جان ئەر ، جان ئوت ! » 512
تانىچى « موماي » 527
قۇتراش 551
ئۇنتۇلغان سىيما 572
ئارزۇ ـ ئارمانلار 607

بسنچی قسم

نسخہ جات بسنچی

ئامەت قۇشى

مەن قەشقەر شەھىرىنىڭ كىندىكىدە تۇغۇلۇپ چوڭ بولدۇم . كۆرگىنىمۇ ، ئاڭلىغىنىمۇ شۇنچىلىك تولىكى ، بەزىدە ئۆزۈمنى 1000 ياشقا كىرگەندەك ھېس قىلىمەن . ياش ، ئوتتۇرا ياش چاغلىرىمدا شۇنچىۋالا دۆتمىدىمكىن ياكى قېرىغاندا كۆزۈمگە چۈمۈلە پىل كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدىمۇ ، ئادەتتە ھېچكىمۇ سەپسالمايدىغان ، قەدەمدە بىر پۇتلىشىپ يۇرسىمۇ خەق چۈنقىغا ئالمايدىغان ئەھمىيەتسىز ئىشلارمۇ ماڭا نىسبەتەن ئۆزگىچە پېڭىلىق، ھەتتا ئاجايىپ - غارايىپ تۇيۇلىدىغان بولۇپ قالدى..... نېرىسىنى قويۇپ ، يېقىندىن گەپ ئاچسام : مەن مەكتەپ قوينىدىن ئايرىلىپ ، باسما زاۋۇتىنىڭ ھەرپ تىزىش سېخىغا قەدەم قويغان چاغدا ، ئايلىق مائاشىمنىڭ 20 يۈەن بولىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ ، دوپپامنى ئاسمانغا ئاتقۇدەك خۇشال بولۇپ كەتكەنىدىم . ھازىرچۇ ؟ ھازىر بىر مەدىكارنىڭ كۈنلۈكى 30 يۈەن !

قىسقىسى ، قورساق ئاچلىقتىن نەرە تارتسا ، چىداپ تۇرۇپ ئىشتاننىڭ كەمىرىنى چىڭىتىپ : « قورساق توق ، كۆڭۈل شوخ ! » دەپ ئىچىمىزدە روزا تۇتۇپ ، تېشىمىزدا ھېچىيىپ يۈرمىسەك ھەپتىلەپ - ئايلاپ « پىپەن » قىلىنىدىغان ؛ ھەربىر سىياسىي ھەرىكەتتە قارىغا ئېلىنىدىغان « نىشان » بولىدىغان ، ھەتتا تۈرمىلەردە « مېھمان » بولىدىغان كۈنلەر ئالقاچان قايتىلانماس تارىخقا ، تېخى بەزىلەر ئۈچۈن ئېيتقاندا ، ئىشەنمىسەمۇ - ئىشەنمىسىمۇ بولىدىغان « رىۋايەت » كە ئايلىنىپ كەتتى .

شۇنداق ، ئۆتكىنى ئۆتتى . تارىخ چاقى كەينىگە يانمايدۇ !!!

مېنىڭ نەزەرىمدىكى بۈگۈن ، بولۇپمۇ بۈگۈنكى قەشقەر توقچىلىق ،

مەمۇرچىلىق ، پۇلپەزلىك بىلەن تولغان ! ئېسىمدە قېلىشچە ، مۇندىن 50 يىل مۇقەددەم بۇ شەھەردە ئارانلا ئوندەك مەيپۇرۇش ، سەككىز - ئون بو- زىخانا ، ئىككى - ئۈچ مۇسەللەسچى بار ئىدى . ئەكسىچە ، بەگگى - نەشكەشنىك تولىلىقىدىن ھەممە يەر نەشە پۇرايىتتى ..... ئەمدى قارايدىغان بولسىڭىز ، 99 پىرسەنت قەشقەرلىق « بوزا » دېگەن نەرسىنىك نېمىلىكى- نىمۇ بىلمەيدۇ . مۇسەللەسكە كەلسەك ، ئېسىل شېشىلەرگە قاچىلىنىپ ، « ۋىنو » ، « ۋىسكى » ..... دەپ ئاتىلىدىغان بولدى . بىر شېشە ھاراقنىك باھاسى سەككىز - ئون يىلنىك ئالدىدىكىدىن 40 ـــ 50 ھەسسە ئۆسۈپ كەتكەن بولسىمۇ ، مەيپۇرۇشلارنىك چۆپقەتلىرى 100 ھەسسىلەپ كۆپىيىۋاتىدۇ . مەخسۇسلا ھاراق سودىسى قىلىدىغان شىركەتلەر ، چوڭ - چوڭ سودا سارايلىرى ئانچە كۆپ بولمىسىمۇ ، ئىشىكىدىن كىرگۈچە ئادەمنىڭ تېنى ئەيمىنىدىغان ھەشەمەتلىك مەيخانا ، قەھۋەخانىلار سان - ساناقسىز . ئارقا كوچا ، خالتا كوچىلارنىڭ دوقمۇشىغا توختىتىلغان بوتكىلاردىمۇ ھاراق دېگەن.پەۋەس . خېرىدارنىڭ كۆپلۈكى ، سودىنىڭ راۋانلىقى ئادەمنى تاڭ قالدۇرىدۇ . دوقمۇش - دوقمۇشتا قۇلاقنى پاڭ قىلىۋەتكۈدەك ياڭراۋاتقان ، مەزمۇنىنىڭ قانداقلىقىنى ھېچكىم چۈشەنمەي- دىغان چەت ئەل ناخشا - مۇزىكىلىرى ئادەمنى قەدىمىي قەشقەردە ئەمەس ، بەلكى كىنو - تېلېۋىزور ئېكرانلىرىدىلا كۆرۈش نېسىپ بولىدىغان ناتو- نۇش دۇنيادا ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلدۇرىدۇ . قاپقارا چاچلىرىنى قوڭۇر ، سېرىق ..... قىتاتتا بويىاپ ، « ئىنگلىز » ، « فىرانسۇز » ، « نېمىس » بو- لۇۋالغان قىزلىرىمىزمۇ شەھىرىمىزنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قوشۇپ ، ئاجايىپ « مەدەنىي » تۈس بەرگەن .

قارىغاندا ، پۇلپەزلىك ئادەمنى مۇشۇنداق « مەدەنىي »لەشتۈرىدىغان ئوخشايدۇ !

مەن ئۇزاق يىل نامراتلىقتا ياشىغىنىم ، ھازىرغىچىمۇ بايلار قاتارىغا قوشۇلالمىغىنىم ئۈچۈن بولسا كېرەك ، بۇنداق « مەدەنىي » لىشەلمىدىم . سەللا تىرىشسام « مەدەنىي » لەشكەنمۇ بولاتتىم ، بىراق مۇشۇ ئالەمدە شۇنچە يىل ياشاپ ، بىرەر بايىنىڭ كەمبەغەلنى دوراپ ئىنىنى ، بىرەر توقنىڭ ئاچىنى دوراپ ئىنىنى زادى كۆرۈپ باقماپتىمەن ! تېخىمۇ يامنى ـــ چەت

ئەللەردە ئېكسكۇرسىيە ، زىيارەتتە بولغان چېغىمدا ، بىرەر چەت ئەللىكنىڭ ئۇيغۇرچە كىينىگىنىنى ، ئۇيغۇرچە ئۇنئالغۇ لېنتىلىرىنى ئەتىۋارلاپ ساقلىغىنىنى ، ھۇزۇرلىنىپ ئاڭلىغىنىنى ، كوچا ـ مەھەللىدىن چاڭچىقىرىۋەتكىنىنى ئەسلا كۆرمىدىم . « خانەيلۇن » بىلەن « لەيلىگۈل » نى سېغىنغىنىمدىن كېچىلىرى تۈزۈك ئۇخلىيالمىدىم . ئىلىغا كېلىپ ئاڭلىغىنىم « خان لەيلۇن » بولغان بولسىمۇ ، قەشقەردە ئاڭلىغىنىم « لەيلىگۈل » ئەمەس ، بەلكى ھېچكىم ھېچنېمىسىنى چۈشەنمەيدىغان ھىندى ناخشىسى بىلەن ، مەن بىلمەيدىغان قانداقتۇر بىر مىللەتنىڭ شالغۇتلاشتۇرۇلغان مۇزىكىسىغا ئۇيغۇرچە تېكست سېلىنغان « مەدەنىي » ناخشا بولدى .

قاتتىق ئۆكۈندۈم ، بۇغنۇقتۇم ، خۇنۇقۇپ ئۆلگۈدەك بولۇپ ھاراقنى دوست تۇتتۇم . نەشىنىمۇ شوراپ باقتىم ..... كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن دوستلىرىم تەزگىلى ، ئائىلەمدىكىلەر مەندىن بەزگىلى تۇردى . چالا مەست ئۆيگە كىرگەن چاغلىرىمدا ، ئەڭ ئامراق نەۋرەمۇ ماڭا يېقىنلاشقىلى ئۇنماس بولۇۋالدى . نېمىدېگەن خورلۇق ـ ھە ؟! چىدىمىدىم . تېخىمۇ كۆپ ئىچىدىغان ، تېخىمۇ بەك چېكىدىغان بولدۇم .

بىر كۈنى ئەمدىلا بىر تال نەيكە يۆگەپ تۇتاشتۇراي دەپ تۇرۇشۇمغا ، ئوغلۇم بىر كىتابنى كۆتۈرۈپ قېشىمدا پەيدا بولۇپ قالدى . قولۇمغا ئېلىپ شۇنداقلا ۋاراقلىۋىدىم ، 1000 يىللار بۇرۇن يوقتىپ قويغان گالستۇكۇم بىلەن دەزمىلىمنى ، ئۇلۇغ مومامنىڭ باغرىدىقىنىمۇ تېپىۋالدىم . يەنە نەچچە بەت ۋاراقلىسام ، غوڭقا ، بەرباپ ، يان دۇمباق قاتارلىق قەدىمىي چالغۇلىرىمۇ ئالدىمدا ھازىر بولدى .

ـــ بۇ بىر غايىب خەزىنە ئىكەنغۇ ! ـــ دېۋەتتىم ھاياجىنىمنى باسالماي . ئاللىقاچان خۇنىنى يوقاتقان كۆزلىرىم يۇلتۇزدەك نۇرلىنىپ ، ۋۇجۇدۇم ئوت بولۇپ يانغانىدى .

ئوغلۇمدىن باھاسىنى سورىسام ، بىر شېشە « ماۋتەي » نىڭ پۇلىغا قىرىق ـ ئەللىكى ؛ بىر مونەك ئەپيۇن ياكى بىر چىمدىم خېروئىننىڭ پۇلىغا بىرەر مىڭى كېلىدىكەن !

بىر مەھەل تېڭىرقاپ تۇرغاندىن كېيىن ، ئۇدۇللا كىتابخانىغا چاپتىم .

مانا شۇنىڭدىن بۇيان دوستۇممۇ ، يارىممۇ ، مۇڭداشقۇچممۇ كىتاب بولۇپ قالدى . ئىچىم پۇشسا ، بەش - ئون بەت ئوقۇپ بۇرۇقتۇرمىلىقتىن قۇتۇلمەن ؛ بىرەر ئىشتىن بېشىم قاتسا ، ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سورايمەن ؛ سەپەرگە چىقسام ئۇنى دۇلدۇل ئورنىدا مىنىۋالىمەن . ھېلى كۆكتە ، ھېلى ئەجدادلىرىم ئىز قالدۇرغان چىمەنزار يېشىل ۋادىلاردا پەرۋاز قىلىپ ، ياشىلىقىم ، ھەتتا بالىلىقىم قايتىپ كەلگەندەك يايراپ ، ھۇزۇرلىنىپ كېتىمەن . تېخى بەزىدە ئۇنى - بۇنى جىجىلاپ ، مەتبۇئات سەھىپىلىرىنىمۇ « بويابات » قويىمەن .

بىراق ، ئەپسۇس ، بىر سوئالغا يەنى « سېنىڭ دوپپاڭنى مەن كىيىسەم ، ساڭا ئوخشامدىمەن يارىم ؟ » دېگەن سوئالغا ئېنىق جاۋاب تاپالمايۋاتقىنىمدىن . چۈنكى ، مۇشۇ سوئالغا مەنمۇ ، باشقىلارمۇ قانائەتلەنگۈدەك جاۋاب تاپالىسا ئىدى ، ئۇ ھالدا بۈگۈنكى ئەۋلادلىرىمىزلا ئەمەس ، كەلگۈسى بوغۇنلىرىمىزمۇ « مەدەنىيلىشىش » دېگەن بۇ ئۇقۇمنىڭ زادى نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلىۋالاتتى .

شۇڭا ، مەن ناشتىدىن كېيىنلا كىتابخانىغا يول ئالدىم .

جۈمە كۈنى بولغاچقىمۇ ، ئۇيغۇرچە كىتابلار گۈرۈپپىسىدا دەم ئېلىش كۈنلىرىدىكىدەك ئادەم كۆپ ئەمەس ئىدى . سەللا دىققەت قىلىنسا بىلىۋېلىش تەس ئەمەسكى ، ئۇلارنىڭ زور كۆپچىلىكى ھۈنەرۋەن - كاسىپ ۋە ئۇششاق تىجارەتچىلەر بولۇپ ، « تۆمۈر تاۋاق »لىق ئايلىنىپچىلار يوق دېيەرلىك ئىدى .

مەن ئەمدىلا پەشتاختا ئالدىغا كېلىشىمگە ، كۆزلىرىم كىتاب جاھازىسى ئالدىدا كىتاب تاللاۋاتقان ئوتتۇرا بويلۇق ئايالنىڭ بىلەكتەك تۇم ، قۇندۇزدەك قارا ، تاپىنىغا تېگەي - تېگەي دەپ قالغان ئىككى ئۆرۈم چېچىغا چۈشتى .

« تۇۋا ، چېچى شۇنچە يارىشىملىق بۇ نازىنىنىڭ رەڭگى قانچە چىرايلىقتۇ ؟ »

كاللامدا تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بۇ سوئال ئەقلىمنى ئوغرىلاپ ، مېنى تۇرغان جايىمدا بۇتتەك قاتۇرۇپ قويدى : بېشىدا ئادەمنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك مەرۋايىت باسقان ئالما ئۇرۇقى رەڭلىك دۇخاۋا دوپپا ، دوپپىنىڭ

جىيىكىدە كىشىلەر ئاللىقاچان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ئالتۇن جىيەك قاداق ؛ قۇلىقىدا توختماي گىلدىڭلاپ ، ئادەمنىڭ يۈرىكىگە ئوت ياقىدىغان بەش تاشلىق ئالتۇن سۆكە ؛ ئۇچسىدا خوتەننىڭ خان ئەتلىسىدىن تىكىلگەن نۇسخىسى ئاددىي ، ئەمما بەكمۇ ئىسكەتلىك ، گويا ئۇنىڭ بەدىنىگە قىلىپتا قۇيغاندەك ياراشقان كالتە يەڭ كۆڭلەك ۋە بۇ كۆڭلەك ئىچىدىكى ئىنچىكە ـ ئەۋرىشىم بەل ، تولغان ساغرا .

مېنىڭ كۆرگەن ۋە كۆرۈۋاتقىنىم پەقەت مۇشۇلا . لېكىن ، نېمە ئۈچۈندۇر بىر خىل ھەۋەس (ياشلىق ھەۋىسى ئەمەس ، ئەلۋەتتە !) كۆزلىرىمنى ئۇنىڭغا باغلاپ قويغاندەك ، نەزەرىمنى پەقەت باشقا تەرەپكە يۆتكىيەلمىدىم . ئۇ تۇيۇقسىز كەينىگە بۇرۇلۇۋىدى ، ئىتتىك ئالدىمدىكى پەشتاختىغا قارىۋالدىم .

ـــ خانىم ، ماۋۇ كىتابلارغا تالون يېزىۋەتسىلە !

ئارقامغا قىيا بۇرۇلدۇم . ئالدىمدا چۆچەك ـ رىۋايەتلەردىكى پالۋانلاردەك قامەتلىك ، بۇغداي ئۆڭ ، بېشىغا قىممەت باھالىق چىمەن دوپپا ، ئۇچسىغا دۆلەتمەن زىيالىيلاردەك يېڭى نۇسخىدىكى كۇل رەڭ شىم ـ كاستۇم كىيىپ ، ئوتقاشتەك قىزىل گالستۇك تاقىغان ئوتتۇز ياشلار چامىسىدىكى يىگىت بىلەن بايىاتىن مەن يۈزىنى كۆرۈشكە ئۇلگۈرمىگەن ھېلىقى نازىنىن تۇراتتى . ئۇ ئۇچ ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالىنىڭ قولىدىن مەھكەم تۇتۇۋالغان بولۇپ ، بالىنىڭ ئۇستىبېشى ئۆزىگە ئوخشاش چىرايلىق ۋە يارىشىملىق ئىدى . بالا پەقەت جىم تۇرماي ھەدەپ يۇلقۇناتتى ، ۋىلىقلاپ كۇلەتتى . بىردەم ئايالىنىڭ پۇتىغا ئېسىلسا ، بىردەم ئۇنىڭ قورسىقىغا ئۇسۇپ ، ئۇنى ئىتتىرەتتى . ئايال مىيىقىدا تەبەسسۇم قىلىپ ، ئۇنىڭ باش ـ كۆزىنى چوڭقۇر مېھرى بىلەن سىلايتتى ، نوقۇپمۇ قويىاتتى . ئەمما ، چىشى يېرىپ بىر ئېغىز گەپ قىلمايتتى . ئۇ گەپ قىلمىغانسېرى ، « ئۆزى شۇنچىۋالا چىرايلىق بۇ ئايالنىڭ ئاۋازى قانداقراقتۇ ؟ » دېگەن بىر سوئال كۆڭلۈمدە پەيدا بولدى . چىرايىغا تىكىلىپ قاراشتىن ھەرقانچە ئۆزۈمنى تارتقان بولساممۇ ، ئۇنىڭ قۇيغان ئۆپكىدەك ئاپئاق ، داغلىق كىنو چولپانلىرىنىڭكىدەك ئېۋەنسىز يۈزى ، كۆمۈرنى پاتۇرۇپ قويغاندەك قاپقارا ، ئۇيىاتچان ـــ مەسۇمە كۆزلىرى ، ئۇستا رەسسامنىڭ قولى بىلەن سىزىلغان

دەك يارىشىملىق قاشلىرى ، ئايال زاتىدا كەمىدىن - كەم ئۇچرايدىغان ئېغىز - بۇرنى ..... ئاللىقاچان كۆڭۈل ئاپپاراتىمغا ئۆچمەس بولۇپ ئورناپ كەتكەنىدى . مەن ئەمدى ئۇنىڭ ئالتە بارمىقىدا ۋالىلداپ نۇر چېچىپ تۇرغان ئالتە دانە ئالتۇن ئۈزۈك بىلەن ئىككى بىلىكىدىكى ئوتتۇرا قولدەك توم ۋە نېمىلەرنىڭدۇر رەسىمى چۈشۈرۈلگەن ئالتۇن بىلەزۈكلەرگە ھەۋەس بىلەن يوشۇرۇن تىكىلدىم . تالون يېزىلىۋاتقان كىتابلارنىڭ كۆپلۈكى ، نەرخىنىڭ ئۈستۈنلۈكى مېنى تېخىمۇ ھەيران قىلاتتى .

تالون يېزىلىپ بولدى . خانىم تالونىنى ھېلىقى ئەرگە سۇنغانىدى ، ئۇ تالونغا چالا - پۇچۇق كۆز يۈگۈرتۈپلا ئايالغا بەردى . ئايال بالىنى ئەرگە تۇتقۇزۇپ قويۇپلا پۇل تۆلىگىلى كەتتى ۋە ھايال ئۆتمەي قېشىمىزغا ئۈندى . تامغا بېسىلغان كىتابلار ئەرنىڭ قولىدىكى يوغان قارا سومكىغا قاچىلاندى . سومكىنى شۇ چاغدىلا كۆرۈپتىمەن ، كۆرۈڭ بۇ ئەقلىمنى !

ئايال بالىنى يېتىلىگىنىچە سىرتقا ماڭدى . ئەر ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى . باشقىلارنىڭ قانداق قىلغىنى ئېسىمدە يوق ، ئەسلىي مەقسىتىمنى پۈتۈنلەي ئېسىمدىن چىقىرىپ ، ئۇلارغا سوغۇشىپلا مېڭىشىمغا ، قۇلىقىمغا ماۋۇ سۆزلەر كىرىپ قالدى :

— ئايال گاچا ئوخشامدۇ ؟

— ھەئە ، — بۇ كىتاب ساتقۇچىنىڭ ئاۋازى ئىدى ، — تىلى ئاجىزكەن .

— خەت تونۇيدىغان ئوخشامدۇ ؟

— ھەئە . تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى پۈتكۈزۈپتىكەن . مەن مۇشۇ گۇرۇپپىدا ئىشلىگەنىدىن بېرى ، ئۇ چوكان يېڭى كەلگەن كىتابلارنىڭ بىرىنى قويماي سېتىۋېلىۋاتىدۇ . تولىسى ئۆزى كېلەتتى ، بۇگۈن .....

يەنە نېمە گەپلەر بولغانلىقىنى ئاڭلىيالمىدىم . چۈنكى ، مەن پەشتاختىدىن خېلى يىراقلىشىپ ، ئىشىككە يېقىنلاپ قالغانىدىم . سىرتقا قارىسام ، ئاتا - ئانىسىنىڭ قولىنى تۇتۇپ كېتىۋاتقان بالا پەلەمپەيدىن چۈشكۈچە تۇيۇقسىز پۇتلىرىنى يىغىۋالدى . ئاتا - ئانىسى كۈلۈشكىنىچە ئۇنى ئىككى قولىدىن ساڭگىلىتىپ كۆتۈرۈپ پەسكە ئېلىپ چۈشتى . ئاڭغۇچە مەنمۇ ئۇلارغا يېقىنلاپ قالدىم .

ـــ تـۇرسـۇن ، ـــ دېـدى ئەر بـالـىـنىڭ پېشانـىـسـىـگە نوقۇپ ، ـــ بـۇگـۈن ئەجـەب خـاپا قىلدىڭ . يەنە مۇشۇنداق قىلىدىغان بولساڭ ، سېنى ئىككىنچى بازارغا ئەچىقمايمەن .....

ـــ سەن ئەچىقمساڭ ، ئانام ئەچىقىدۇ ! هە ئانا ؟

تـۇرسۇن شۇنداق دەپلا دادىسىنىڭ قولىدىن يۇلقۇنۇپ چىقىپ ، ئانـىسىنىڭ ئېتىكىگە يېپىشتى .

ـــ هـىـم ..... ـــ دېـدى ئانا ۋە تۇرسۇننى دەس كۆتۈرۈپ ، باغرىغا بېسىپ سۆيۈپ كەتتى .

ـــ مـەرۋانەم ، سىلىزە ، ـــ ئەر قەستەن تەرىنى تۇرۇپ ، ئايالغا بۇ-رۇلدى ، ـــ بۇنى يامان ئۆگىتىپ .....

ئايـالـىـنـىڭ تـاتـلىق تەبەسسۇم بىلەن بىرلا بېقىشى ئەرنىڭ تىلىنى كەستى . ئەر پىخىلداپ كۇلۇپ ، تۇرسۇننىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى قىچقىلاپ كۇلدۇردى .

ئۇلار يـولـغـا چـۇشتى . مەن تۇيۇپ - تۇيمايلا ئۇلارنىڭ كەينىدىن ئەگـەشتىم . سەي بازىرىغا كەلگەندە قاسساپنىڭ ئالدىدا توختاپ ، بىر سان گـۆش ئېـلـىـشتى . مەرۋانەم سومكىغا قول ئۇزاتقاندى ، ئەر بەرمىدى . ئۇ-چـەيـلـەن «قـارا - قارا قۇشلارىم » ئويىنىغاندەك دەم مېڭىپ ، دەم توختاپ ، ئاسـتـا ئىلـگىرىلىمەكتە. ئۇيان - بۇيان ئۆتكەنلەرنىڭ كۆزلىرى ئۇلاردا..... ئۇلار بـىـر خـالـتـا كوچىغا كىرىپ كەتتى . مەن بىرخىل ئىزتىراپ ئىچىدە قـەدىـمـىـمنى توختاتتىم . كەينىمگە يانماقچى بولۇۋاتقاندا ، كوچا دوقمۇشى-دىـكـى دۇكـانـغـا كـۆزۈم چـۈشـۈپ قـالـدى . دۇكاندار بىلەن كۆزلىرىمۇ ئۇچـرىشىپ قالغاندى . مەن سەرەڭـگە سېتىۋېلىش باھانىسىدە ئۇنىڭ ئالـدىغا باردىم ۋە ئۇنىڭـدىن سورىدىم :

ـــ ئۇلارنىڭ ئۆيى مۇشۇ كوچىدىمۇ ؟

ـــ يـوقـسـۇ ، ئۇلارنـىـڭ ئۆيـى گـۈزەردە . دۇكـىـنـىـمۇ ئۆيـىـنىڭ يېـنـىـدىلا . « ئابلىكىم ئاخۇن كەتمەن » دېسە بىلمەيدىغان ئادەم يوق . بۇ كـوچـىدا مەرۋانەمنىڭ ئاتا - ئانىسى ئولتۇرۇشلۇق . ئۇلار ھەر جۈمە كۈنى بۇ ئۆيگە ئازنا قىلىپ كېلىشىدۇ .

مـەن دۇكـانـدار بىلەن خوشلىشىپلا يولغا چۈشتۈم . كېتىپ بېرىپ

ئۆزۈم بىلەن ئۆزۈم سۆزلىشىمەن : « ئەخمەقلىقىمنى ..... خام بازىرىغا سودىلىققا بارىدىغان ئادەم بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىپ يۈرىمەن ؟ ھېلىقى گاچا ئايال ..... ئاپلا ، بايانتىن سەللا ئۆزۈمنى تۇتۇۋالغان بولسام ، ھېلىقى دۇكانداردىن ئۇ توغرۇلۇق خېلى جىق بىرنېمە بىلىۋالىدىكەنمەن ..... »

× × ×

كۆڭلۈمگە بىر ئىش كىرىۋالسا ، شۇنى ئاياغقا ئېلىپ چىقمىسام كۆزۈمگە ئۇيقۇ كىرمەيدىغان مىجەزىم ماڭا بىرەدەمۇ ئارام بەرمىدى : ئۈچ كۈنگىچە قولۇم تۈزۈك ئىشقا بارمىدى ، كېچىلەرنىمۇ ناھايىتى تەسلىكتە تاڭغا ئۇلىدىم . كۆز ئالدىمدىن تاسادىپىي ئۇچرىتىپ قالغان ھېلىقى ئۈچ كىشى ــ ئابلىكىم « كەتمەن » ، مەرۋانەم بىلەن قىلىقى تاتلىق تۇرسۇن بىرەدەمۇ نېرى كەتمىدى . تەلىيىم ئوڭدىن كېلىپ قالسا ، ئاشۇ ئۈچ كىشى ھەقىقىدە ئوبدانراق بىر پارچە ھېكايە يېزىپ ، ئۇزاقتىن بېرى كىمگىدۇر قېيىداپ تاشلىۋېتىپ دات يەپ كەتكەن قەلەمنى ئانچە ـ مۇنچە بىلەپ قويۇش ئىستىكى ئاخىر مېنى ناشتىدىن كېيىنلا گۈزەرگە ئېلىپ ماڭدى .

قەشقەرنىڭ كۈز ئايلىرى تولىمۇ چىرايلىق بولىدۇ . خېلىدىن بېرى ئەتىگەنلىرى تالا ـ تۈزگە چىقىپ باقمىغىنىم ئۈچۈنمىكىن ، يېڭىلا سۈپۈرۈپ سۇ چېچىلغان شەھەر كوچىلىرى كۆزلىرىمگە ھەرقانداق چاغدىكىدىن پاكىز ۋە ئىللىق كۆرۈندى . ۋېلىسىپىتلىك ، پىيادە ئالدىراش كېتىۋاتقان يولۇچىلار چىنار شاخلىرى بىلەن چۈمكەلگەن يولنى ئاجايىپ جانلاندۇرۇۋەتكەندى . ئوچۇق ھاۋا ، غۇر ـ غۇر شامالدىن ھۇزۇرلانغىنىمدىن گۈزەرگە ــ ئابلىكىم « كەتمەن » نىڭ تۆمۈرچىلىك دۇكىنى ئالدىغا كېلىپ قالغىنىمنىمۇ تۇيماي قاپتىمەن . دۇكاننىڭ ئالدى پاكىز سۈپۈرۈلۈپ ، تەكشى سۇ چېچىلغانلىقى بىلەن قوشنا دۇكانلاردىن ئالاھىدە پەرقلىنىپ تۇراتتى . دۇكان ئىچىنىڭ تاملىرى يېڭىلا ئاقارتىلغاندەك پارقىراپ تۇراتتى . ئەگەر توك بازغىنىنىڭ گۈپۈلدىشى ، شامالدۇرغۇچنىڭ توختىماي گۈرۈلدىشى بولمىسا ، بىر قاراپلا بۇ دۇكاننىڭ تۆمۈرچىلىك دۇكىنى ئىكەنلىكىنى قىياس قىلماقمۇ تەس ئىدى . بۇ دۇكانغا يېقىنلاپ كەلگىنىمدە ، ئارىسىنى بىرلا ئىشىك ئايرىپ تۇرغان قوشنا دۇكان ــ

قەنت ، تاماكا ۋە باشقا تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى دۇكىنىدا باش كۆتۈرمەي كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرغان مەرۋانەمگە كۆزۈم چۈشۈپ ، ھەيران بولغىنىمدىن ۋۇجۇدۇم « جۇغدە » قىلىپ ، يۈرىكىم « ساما » غا چۈشتى . ئەگەر ئابلىكىم بازغانلىق توختىتىپ ، قولىدىكى سوۋۇشقا باشلىغان تۆمۈرنى ئوچاققا سېلىپ قويۇپ ، مەن تەرەپكە بۇرۇلمىغان بولسا ، مەرۋانەمگە يەنە قانچە ۋاقىت قاراپ تۇرۇپ كېتەتتىمكىنتاك ، ئىتتىك ئۆزۈمنى ئوڭشاپ ئابلىكىمنىڭ ئالدىغا كەلدىم ـ دە ، سالام بەردىم :

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! كەلسىلە .

ئابلىكىم جاۋاب سالامىدىن كېيىن قولىدىكى قىسقۇچنى سۇپىغا قويۇپ ، دۇكانىنىڭ ئىشىكىگە يېقىن كەلدى . مەن سومكامنىڭ سىيرىتمىسىنى ئاچقاچ دۇدۇقلىدىم :

ـــ مى ..... مەشھەدە بىر كەكەم بار ئىدى ، قې ..... قېقىپ بېرىشكە چولىلىرى تېگەرمۇ ؟

ـــ ئوچاقتىكى ئىشنى بىر تەرەپ قىلىۋەتسەم ، بىرەمدە جايلاپ بېرىمەن .

مەن بىر يېنى ئۇچۇپ كەتكەن كەكنى ئۇنىڭغا سۇندۇم . ئابلىكىم كەكنى قوش قوللاپ ئېلىپ ، ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈپ قارىغاچ قوشۇمسىنى تۇردى . چىرايى ئۆمسىلەك ئىدى .

ـــ تازا ئۇستىنىك سوققان كەكسىكەن . ئەجەب يامان يېرىدىن كېتىپ قاپتۇ .

ـــ كۆرمەملا ، دادامدىن قالغان تەۋەررۈك ئىدى . شۇنچە يىلنىڭزى جېنىمدەك ئاسراپ كەلسەم ، قايسى كۈنى ئوغلۇم بىخەستەلىك قىلىپ كاردىن چىقىرىپ قويۇپتۇ . تەۋەررۈك بولمىسىغۇ ، قاشلىرىغا ئېلىپ كەلگۈچە يېڭىسىنى سېتىۋالاتتىم .

ـــ ماڭا ئەكەلگەنلىرى بەك ئوبدان بولاپتۇ . بۇنى كۆرۈپ ، دادامنى كۆرگەندەك خۇش بولدۇم . دادىلىرى ياغاچچىلىق قىلامتى ؟

ـــ بۇ ..... ـــ مەن ھەيران بولۇپ ئۇنىڭ كۆزلىرىگە تىكىلدىم ، ـــ بۇنى قانداق بىلله ؟

ـــ بۇ دادام ياش ۋاقتىدا سوققان كەكىكەن ، مانا ، مانىڭغا قارىسىلا ، ـــ ئابلىكىم كەكىنىڭ چۈلدىسىدىكى بەلگىنى كۆرسەتتى ، ـــ مۇشۇ بەلگە دادامنىڭ .

ـــ مۇنداق دېسىلە .

ئابلىكىم ئېغىر ـ بېسىق ، كەمسۇخەن يىگىت ئىكەن . مەن تاتىلاپ يۈرۈپ ئۇنىڭ كەكە ، كەتمەنلىرىنىڭ بازىرى ، تاپاۋىتى قاتارلىقلارنى يېپىدىن يىڭىسىگىچە بىلىۋالدىم . دادىسى توغرۇلۇق گەپ تەشكىنىمدە ، ئۇ ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ سۆزلەپ كەتتى :

ـــ دادام رەھمەتلىك ياش چېغىدا ئۇستىرا بىلەن ياغاچچىلىق ئەسۋابلىرىنى سوقاتتى . كېيىن ئىچكىرىدىن زاۋۇت ئۇستىرىسى بىلەن ياغاچچىلىق ئەسۋابلىرى بىر كەلگىلى تۇرۇۋىدى ، بازىرىمىز ئۆلۈپ ، بولقا بىلەن سەندەلنى ئاش ـ نانغا تېگىشىپ يېگىلى تاس قالدۇق . ھېلىمۇ ياخشى ، كەكىلىرىمىزنىڭ داڭقى بولغاچ ، كۈنلۈكىمىزنى كۈنلۈك تېپىپ يېيەلىدۇق ، ـــ ئابلىكىم كەكەمگە چەنلىگەن قۇيۇچنى توك چاق بىلەن كېسىشكە باشلىدى ، ـــ دادام رەھمەتلىك جان ئۈزۈش ئالدىدا : « بالام ، قېرىغاندا خارلىنىپ قالماي دېسەڭ ، ھەرگىز پۇلنى جىق تاپمەن دەپ ھۇنەرگە پەن ئىشلەتمە » دەپ تاپىلىغان . مېنى مەكتەپكە بېرىدىغان چاغدا نېمە دەيدۇ دېمەملا : « بالام ، سەن تېخى كىچىك ، ھېچنېمىنى بىلمەيسەن ، ئەگەرچەندە زاۋۇت ماللىرى مۇشۇنداق كېلىۋېرىدىغان بولسا ، بىزمۇ يەنە ئالتە كۈندە باپكار بىلەن موزدۇزنىڭ كۈنىگە قالمىغان ئوخشايمىز . شۇڭا ، سەن مەكتەپتە ئوبدان ئوقۇپ ، كادىر بولۇپ ھۆكۈمەتنىڭ نېنىنى يە . كادىر بولالمىساڭ ، ئىشچى بولساڭمۇ مەيلى . ‹ نېمىشقا ؟ › دېسەڭ ، كەكە بىلەن كەتمەن زاۋۇتى قۇرۇلغۇچە مەن يەردىن كۆكلەپ چىقمەن . سەنمۇ ئوقۇشۇڭنى پۈتكۈزۈپ ، بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇپ بولسەن ..... »

ـــ كېيىن ئوقۇيالماي قاپتىكەنلى ـ دە ؟

مەن تاقەتسىزلىنىپ ، ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدۈم . ئۇ ماڭا بۇرۇلۇپ ئاچچىق تەبەسسۇم قىلىپ دېدى :

ـــ ئوقۇيالمايدىغان ئىش بولامدۇ !؟ باشلانغۇچتىن تاكى تولۇق

ئوتتۇرىنى پۈتكۈزگۈچە « ئەلاچى » ، « ئۇچتە ياخشى » بولۇپ ئوقۇدۇم . ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا بەش نومۇرۇم كەملەپ قېلىپ ، قەلەم تۇتىدىغان قولۇمغا بازغان چىققان گەپ ! .....

ئابلىكىمنىڭ گېپى شۇ يەرگە كەلگەندە ، مەرۋانەم قېشىمىزدا پەيدا بولۇپ قالدى ۋە ئۇنى ئىشارەت بىلەن سىرتقا چاقىردى . ئابلىكىم كەكەمنى سەندەلگە ، قىسقۇچ بىلەن بولقىنى سۇپىغا قويدى ـ دە ، دۇكاندىن چىقتى . كۆزلىرىم ئۇنىڭغا ئەگەشتى . مەرۋانەم ئۇنى بىر چەتكە تارتىپ ، قولىدىكى كىتابنىڭ باش ۋارىقىنى ئۇنىڭغا كۆرسەتتى . ئابلىكىم كىتابقا بىر ، ماڭا بىر قاراپلا چىرايى غەلىتە ئۆزگەردى . مەرۋانەمگە نېمىلەرنىدۇر دېدى ـ دە ، ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە قېشىمغا كېلىپ دۇدۇقلىدى :

ـــ ئۆزلىرى ..... ئۆزلىرى .....

ئۇنىڭ قولىدىكى مېنىڭ يېڭىلا نەشردىن چىققان كىتابىم ئىدى . قارىغاندا ، مەرۋانەم مېنى كىتابتىكى سۈرىتىمدىن تونۇۋالغان . يالغان سۆزلەش يولۇم پۈتۈنلەي ئېتىلگەنىدى . قىزىرىپ ـ تاتىرىپ تۇرۇپ ئىسىم ـ فامىلەمنى دەپ بەردىم .

ـــ ھە ! ..... ـــ ئابلىكىم ماڭا تازا تىكىلىپ بىر قارىۋېتىپ مەرۋا-نەمگە بۇرۇلدى ، ـــ مەرۋانەم ، شۇ ئىكەن !

دېلىغۇللۇق ئىچىدە گاڭگىراپ تۇرغان مەرۋانەمنىڭ چىرايىغا تەبەسسۇم قونۇپ ، ئالدىراش كەلگەن پېتى قولۇمنى سىقتى . مەن بۇ سە-قىشتىن بىر كىتابخۇمار ئوقۇرمەننىڭ ئۆزى ئىخلاس قىلغان بىر ئەدىبكە ، ياق ! بىر مېھرىبان قىزنىڭ ئامراق دادىسىغا بولغان ئالەمچە مېھرى ۋە ھۆر-مىتىنى كۆرگەندەك بولدۇم . راستىمنى ئېيتسام ، مەرۋانەم ئۇزاق يىللىق ئىجادىيەت سەپىرىمدە ماڭا مۇشۇنداق چوڭقۇر ھۆرمەت بىلدۈرگەن تۇنجى ئايال ئوقۇرمەن ئىدى !

ـــ بىز كىتابتىكى تەرجىمھاللىرىنى تېخى ئاخشام ئوقۇپ ، ئۆزلە-رىنى بىر ئىزدەيلى دەپ مەسلىھەتلىشىپتۇق ، خۇدايىمنىڭ ئۆزلىرىنى بوسۇغىمىزغا ئەكېلىپ بەرگىنىنى ..... جۇرسلە ! ـــ دېدى ئابلىكىم قو-لۇمنى يەڭگىل تارتىپ ، ـــ ئۆزلىرىگە دەيدىغان بىرمۇنچە گېپىمىز بار ئىدى . ئۆيگە كىرىپ .....

ـــ ئىشلىرىنى توختاتماي ، مەشھۇرلا پاراڭلاشمامدۇق .

ئۇنىڭ ئۆيىگە ئوتتەك كىرگۈم بولسىمۇ ، قەستەن تەكەللۇپ قىلىدىم . ئابلىكىم قولۇمنى بەكرەك تارتتى ۋە :

ـــ ئىشنىڭ گېپىنى قىلىپ قاپلا . توختىسا توختاۋەرمەمدۇ ! « پۇل-پۇل » دەپ جېنىمىزنى سىلىپ بېرەمدۇق ؟! بۇگۈن بىرەر يۈز كويىنى كەم تاپسىاق ، ئەتە ئىككى قاتلىۋالىمىز ..... بىزدەك كالتە ـ سوكال ئادەملەرغۇ ئۆزلىرىنىڭ خىلى ئەمەس . شۇنداق بولسىمۇ ، « غېرىبنىڭ كۆڭلى ـــ خۇدانىڭ ئۆيى » دەپتىكەن . ئۆزلىرىگە بولغان ئىخلاسىمىز ، ھۆرمىتىمىزنى دەپ بولسىمۇ لەۋزىمىزنى يەردە قويمىسلا ! .

مەن راستىنلا « كاتىتا ئادەم » مۇ ؟ ناھايىتى كەلسە ، « يوقىنى بار ، يالغانىنى راست قىلىپ ھېكايە ـ چۆچەك توقۇپ ، ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىپ قويىدىغان مەددادە » ، قوپالراق ئېيتسام ، كىتاب مەستانىلىرىنىڭ مېڭىسىنىڭ پىتىنى ئۆلتۈرىدىغان « پىت دورىسى ياسايدىغان زاۋۇت » ، خالاس ! « ئىخلاس » ، « ھۆرمەت » دېگەنلەر ھېچقاچان ماڭا مەنسۇپ بولغان ئەمەس !!! بۇ راست گەپ . مەن ئىلگىرى ئۆزۈمنى ھەقىقەتەن « كاتتا»لار قاتاردا سانايتتىم . تاسادىپىي يۈز بەرگەن بىر ئىش مېنىڭ ئۆزۈم ئويلىغاندەك « كاتتا » ئادەم ئەمەسلىكىمنى ئىسپاتلىدى : تووا دەيمەن ، مۇندىن بەش يىل بۇرۇن ، ئۆزۈم ئۇزاقتىن بېرى ھۆرمەتلەپ كەلگەن ، ھەتتا « مېنى ئۆزى بىلەن تەڭ كۆرىدۇ » دەپ چىن يۈرىكىمدىن ئىشىنىپ كەلگەن بىر ئەمەلدار دوستۇمنىڭ ئىشخانىسىغا مەلۇم ھاجەت بىلەن ئۈچ قېتىم « ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ! » دەپ ئېگىلىپ تەزىم قىلىپ كىرىپ ، بىر قېتىممۇ « ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام »غا ئېرىشىش تۇگۈل ، چىرايىنى ئېچىپقىنا قىلغان بىر ئېغىز گېپىنى ئاڭلىماي بۇرۇقتۇرما بولۇپ ، قۇلدارنىڭ غادىيىپ ئولتۇرۇپ ئۆز قۇلىغا تەنبىھ بەرگىنىدەك كايىشىنى ئۆرە تۇرۇپ ئاڭلاپ ئايىغلىرىمنىڭ ماغدۇرى كېتىپ ، ئىشخانىدىن ئارقامچە مېڭىپ چىقىۋالغۇچە كۆزلىرىم تۆت بولۇپ كەتكەنىدى . تېخى نەچچە كۈنگىچە كېچىلىرى تۈزۈك ئۇخلىيالماي كۆزلىرىمگە ياش ئېلىپ : « ئەي خۇدا ، ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھاۋا ئانىنىڭ جىمى پەرزەنتلىرىنىڭ يەتتە ئەزاسىنى ئوخشاش يارىتىپ ، نېمىشقىمۇ رىزقىنى چوڭ ـ كىچىك ،

مەرتىۋىسىنى يۇقىرى - تۆۋەن ياراتقان بولغىيدىكى ؟ ھېلىمۇ مۇسۇلمان بەندىلىرىكى بۇ دۇنياغا يالىڭاچ كېلىپ ، ئۇ دۇنياغىمۇ يالىڭاچ كېتىدىكەن ، بولمىسا ، بايلار گادايلارنى ، مەرتىۋىلىكلەر مەرتىۋىسىزلەرنى تىرىكلا يەپ تۇگىتىۋېتىدىكەن ! » دەپ ئۇنسىز نىدا قىلغانىدىم . مانا بۇگۈن ، قارىماققا ئاددىي تۆمۈرچىدەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە بىر ئايلىق پېنسىيە مائاشىمنى ئۇچ كۈندىلا تاپىدىغان بىر ئادەم مېنى كاتتا بىلىپ ئۆيىگە تەكلىپ قىلىۋاتىدۇ . مېنىكى ئاتايىتەن ئۇنى ئىزدەپ بۇ يەرگە كېلىشىم ، ئۇنىكى مېنى ئىزدەپ ئۆيۈمگە بارماقچى بولۇشى ، تەبىئىيكى ، ئىشمىنىكى ئوڭغا تارتقىنى !

مەن چۈشتىن سەگىپ ئويغانغاندەك ھوشۇمنى يىغىپ ، ئۇنىكى ئىختىيارىغا بويسۇندۇم . ئۇ مېنى يېتىلەپ دەرۋازا تەرەپكە ئىككى قەدەم مېڭىپلا ، شاگىرتىغا :

— يۈز - كۆزۈڭنى يۇيۇۋېتىپ ، مەرۋانەمنىكى دۇكىنىغا قارىغاچ تۇر ! مالىلارنىكى باھاسىنى بىلسەنغۇ ؟ — دېگەنىدى .

— بىلىمەن ، — دېدى شاگىرت كېسىپلا .

بىز قاراڭغۇ دالانغا كىرگەندە ، ئابلىكىم قولۇمنى قويۇۋۈەتتى ۋە يا ئالدىمغا ئۆتۈپ كەتمەي ، يا كەينىمدە قالماي ، ماڭا يۈزىنى قىلىپ يېنىچە مېڭىپ ، مېنى چاقماقنىنە ھويلىغا باشلاپ كىردى . شىمال ۋە غەرب تەرىپى پېشايۋانلىق بۇ ھويلىنىكى مېھرى شۇنداق ئىسسىق ئىدىكى ، بىرلا كىرگەن ئادەمنىكى زادى چىقىۋسى كەلمەيتتى . پېشايۋانىنىكى تام - تورۇس ، تۈۋرۈكلىرىگە ئىشلەنگەن گۈل - نەقىشلەرغۇ بىرگەپ ، پېشايۋان سۇپىسىغا قاتار تىزىۋېتىلگەن گۈل تەشتەكلىرىدە ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ گۈللەر ئادەمنىكى تاۋنى يېشىپ ، كۆڭلىنى ئاچاتتى . راستىمنى ئېيتسام ، مەن نۇرغۇن بايلارنىكى ، دۆلەتمەنلەرنىكى ھەشەمەتلىكى ئۆيلىرىدە كۆپ قېتىم مېھمان بولۇپ ، « قاچان مېنىڭمۇ مۇشۇنداق ئۆيۈم بولار ؟ » دەپ ھەسەت قىلغان . لېكىن ، مۇنداق كۆركەم ياسالغان ، مۇنچە كۆپ گۈل ئۆستۈرۈلگەن ھويلىنى زادى كۆرۈپ باقماپتىكەنمەن !

گۈل پۇرىقىدىن مەست بولۇپ ، نېمىلەرنىدۇر ئويلاپ كېتىۋاتقىنىمدا :

ـــ ئۆيگه ئىلتىپات قىلسىلا ! ـــ دېدى ئابلىكىم مېڭىشتىن توختاپ ، ئوڭ قولى بىلەن مېھمانخانىنى ئىما قىلىپ . مەن كۈلۈمسىرەپ تۇرۇشقان مەرۋانەم بىلەن تۇرسۇنغا تەبەسسۇم ئارىلاش يەڭگىل باش لىڭشىتىپ قويۇپ ئۆيگە كىرىپ كەتتىم . دەھلىزدىن ئۆتۈپ مېھمانخانىغا كىرگىنىمدە ، ھەيران بولغىنىمدىن كۆزلىرىمدىن ئوت چىقىپ كەتتى : جەنۇب ـ شىمال ئىككى تام بىلەن يەر ئوتقاشتەك ۋالىلداپ تۇرىدىغان گىلەملەر بىلەن تولغان ؛ غەرب ـــ تۆر تامغا گەج بىلەن نەقىشلەنگەن مېھراب شەكىللىك قاتار ـ قاتار تەكچىلەر چىقىرىلغان . شەرقتىكى قوش دېرىزىلىك تامغا ئىشلەنگەن نەقىشلەر ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدۇ . تورۇسنىڭ ھاراق ، جەگە ، پارامانلىرىغا ئويۇلغان نەقىش ـ گۈللەر ، رەڭ تالاشتۇرماي ئىشلەتىلگەن سىر ـ بویاق ، ھەللەر ئادەمنى ئۆزىگە : « بۇ ئۆيىنىڭ بىر غېرىچ تام ـ تورۇسى نەچچە پۇل بىلەن پۈتكەندۇ ؟ » دەپ سوئال قويۇشقا مەجبۇر قىلاتتى . مەن ئابلىكىمنىڭ تەكلىپى بىلەن تۆرگە سېلىنغان تەتىلا يېكەندازدىن جاي ئالدىم . ئادەت بويىچە دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ، ئابلىكىم بىلەن تىنچ ـ ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن تىلىمنى باشقۇرالماي قالدىم :

ـــ بۇ قەدەم جايمۇ ، يا ..... ؟

ـــ ھەئە ، ـــ ئابلىكىم ئۇدۇللا جاۋاب بەردى ، ـــ دادامنىڭ بۇۋىسىنىڭ بۇۋىسىدىن مىراس قالغان جاي ئىكەن . ئىككى يىلنىڭ ئالدىدا ئەسلىي نۇسخىسىنى ئاساس قىلىپ يېڭىلىۋالدۇق .

ـــ بۇۋىلىرىمۇ تۆمۈرچىمىكەن ؟

ـــ ھەئە . دادامنىڭ جىمى ئەجدادى كەتمەن سوقىدىكەن . دادام بازارنىڭ ئېھتىياجىنى كۆزلەپ ياغاچچىلىق ئەسۋابلىرىنىمۇ سوقۇپتىكەن . ئەۋلادىمىزنىڭ « كەتمەن » دېگەن لەقمى بار .

ـــ ھە ..... ـــ مەن كۆزۈمنىڭ قۇيرۇقىدا ئەتراپقا نەزەر سالغاچ ، قايسى كۈنكى دۇكاندارنىڭ : « ئابلىكىم ئاخۇن ﴿ كەتمەن ﴾ دېسە ، بىلەمەيدىغان ئادەم يوق ..... » دېگىنىنىڭ ئادەتتىكىچە ئاتاش بولماستىن ، بەلكى ئۇزاق تارىخي جەريانىنىڭ ئۆچمەس تامغىسى ئىكەنلىكىگە قايىل بولدۇم ، ـــ سىلى نەچچە بالا ؟

ـــ مەن يالغۇز ئوغۇل ، تاغا ـ هاممىلىرىمنىڭ تۆت ـ بەشتىن بالىسى بار . نەۋرە ـ چەۋرىلەرمۇ خېلى جىق .

دەھلىزنىڭ بوسۇغىسىدا مەرۋانەم پەيدا بولدى . ئۇ ئاپتۇۋۇا ـ چىلاپچا كۆتۈرۈپ كىرگەندى . ئابلىكىم گېپىنى توختىتىپ ، دەس ئورنىدىن قوپتى ـ دە ، ئاپتۇۋۇا ـ چىلاپچىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قولۇمغا سۇ بەردى . چاي ـ مەزەدىن كېيىن پېتىرمانتا كەلتۈرۈلدى . مەن ئەزەلدىن « ۋات ـ ۋات » ئادەم بولغاچقىمۇ ، مانتا چاينىغاچ سۆزلەپ تۇردۇم . ئابلىكىم ئوبدانلا ماسلىشىپ بەردى :

ـــ سىلىنىڭ خېنىم دۇكان ئاچىدىغان ئوخشىمامدۇ ؟

ـــ ھەئە . قەنت ـ ناۋات ، چەرچىن مال دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېلىپ ـ ساتىدۇ . سودىسىمۇ يامان ئەمەس .

ـــ قېيىنئاتىلىرى نېمە ئىش قىلىدۇ ؟

ـــ ياشلىقىدا سەررافلىق قىلغان . ھازىرگەزمالچىلىق قىلىدۇ .

ـــ سودىگەرنىڭ قىزى بولغاچ ، سودىغا پىششىق ئىكەن ـ دە ؟

ـــ شۇنى دېمەملا ! تويىمىز بولۇپ ھەپتىگە قالماي « دۇكان ئېچىپ بەر » دەپ بېشىمنى ئاغرىتقىلى تۇرۇۋۇدى ، ھويلىنىڭ بىر تەرىپىنى تو-سۇپ دۇكان قىلىپ بېرىپ ئاران قۇتۇلدۇم . شۇڭا ، ھويلىمىز مۇشۇنداق كىچىك بولۇپ قالدى .

ـــ كىچىك ئەمەسكەن . تازا ئىسكەت كىرىپتۇ ..... دۇكان ئاچماي بىكار ئولتۇرسا قانداق قىلاتتىلە ؟ شۇدى بار بالا ئىكەن .....

ـــ ئۇنى بىر دېمىسىلە ! ئۇنىڭ قاچان ئۇخلاپ ، قاچان ئورنىدىن قوپىدىغىنىنى بەزىدە مەنمۇ بىلمەي قالىمەن . ناشتىغىچە ئۆينىڭ ھەممە ئىشىنى جاق تىندۇرۇۋېتىپ ، دۇكانغا بىر چىقىۋالسا ، يا قولىغا يېگىنە ـ ئويماق ئېلىپ دوپپا تىكىدۇ ، يا بولمىسا كىتاب ئوقۇيدۇ . ئاخشاملىرى كۆتۈپخانىمىزغا كىرىۋېلىپ يېرىم كېچىگىچە يېزىقچىلىق قىلىدۇ .....

ـــ يېزىقچىلىق قىلىدۇ ؟ ـــ مەن ھاڭ ـ تاڭ بولغىنىمدىن قولۇمغا ئېلىپ بولغان مانتىنى تەخسىگە قويۇپ ، ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدۈم ، ـــ ما ئىشنى ..... تىلى ئاجىز تۇرۇپ .....

ـــ توغرا دېلە ، ـــ ئابلىكىم كۆزلىرىمگە ئۇدۇل قاراپ

كـۇلـۇمـسرىدى . ئۇ مەغرۇر تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى ، ـــ مەرۋانەمنىڭ تىلى ئاجـىز بولغان بىلەن ، ئىچى دەريا دېسىلە ! ..... يا ماڭا شۇنداق تۇيۇلامدۇ ، ئۇ يازغان ھېكايە ـ پوۋېستلار ھازىر گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلىنىۋاتقان بەزى ھېكايە ـ پوۋېستلاردىن خېلىلا ياخشى ، تىلمۇ تاتلىق .....

ـــ ھە ! ..... ـــ قـايـسى كـۇنـى كـىتابخانا خادىمى : « ئۇ چوكان يېڭى كەلگەن كىتابلارنىڭ بىرىنى قويماي سېتىۋېلىۋاتىدۇ ..... » دېگەندە ، مـەن مـەرۋانـەمـنـى ئاز ـ تولا خەت تونۇغاچ ، بىكار ۋاقىتـلىرىنـى كىتاب ئوقـۇش بىلەن ئۆتكۈزۈشكە ئادەتلەنگەن كىتاب مەستانىسى ئوخشايدۇ دەپ قـىياس قـىلـغان . مـانـا ئەمـدى قانداقـتۇر « كۇتۇپخانا » ، « ھېكايە ـ پـوۋېسـت »نـىڭ گېپى چىققاندا ، ھەقىقەتەن ھەيرانلىقىمنى يوشۇرالماي ، ئابـلـىكىمـنىڭ گېپىنـى بۆلـدۈم ـ دە ، كەينى ـ كەينىدىن سوئال سورىـدىم ، ـــ تېخـى پوۋېستمۇ يازدىمۇ ؟

ـــ ھەئە ، ـــ ئابـلـىكـىم كـەسـكـىن جاۋاب بەردى ، ـــ ئىلگىرى مـەشـىق ئۈچـۈن ئىككى پوۋېست يېزىپ باققان . ئۆزىگىمۇ ، ماڭىمۇ ئانچە يـارىـمـىغانىدى . يېقىندا ئۆز كەچۈرمىشلىرىنى ئاساس قىلىپ بىر پوۋېست يازغانىدى ، ئوقۇپ باقسام بەكمۇ ياخشى چىققاندەك تۇرىدۇ .

ـــ مەتبۇئات ئورۇنلىرىغا تەكلەپ بېقىشمىلىمۇ ؟

ـــ يـاق . مـېنىڭـچە بولسىمۇ 2 ـــ 3 مىڭ كوپـىنىڭ كۆزىگە ياغاچ تـىقـىپ بـىرەر مـۇھەررىـنـى دوسـت تـۇتـۇپ ، ئۇنىڭ يازغانـلىرىنىڭ ھەممىسىنى بىر كۆرسىتىپ ، ئېلان قىلىشقا بولىدىغانلىرىنى گېزىت ـ ژۇرـ نـالـلاردا ئېلان قـىلـدۇرۇۋەتـكـۈم بـار . ئۇنىڭ ئۆزى ئۇنىماي بۇگۈنگىچە سۆرىلىپ كەتتى .

ـــ نېمىشقا ئۇنىمايدىكەن ؟

ـــ بـۇ چـاغـقۇچە : « مەن بىر گاڭا تۇرسام ، خەق زاڭلىق ئەتەمەـ دۇ » دەپ پـەقـەت گـەپ يېمىگەنىدى ، ئاخشام سىلىنىڭ تەرجىمھاللىرىنى ئوقـۇپ بـىرئاز ئەيۈەشكە كېلىپ ، ئۆزلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ بېقىشقا ماقۇل بولغان ..... ئەگەر ئۆزلىرىگە مالال كەلمىسە .....

ـــ خـاتىرجەم بولسىلا ، ـــ ئۇنىڭ يەنە نېمە دەيدىغانلىقىنى سېزىپ بـولـغـانـىدىم . « ياق » دېيىشكە يۈزۈم چىدىمايتتى . شۇڭا ، ئۇنىڭ ئالدىغا

ئۆتـۈۋالـدىـم ، ـــ هازىـر مـەنـدىـن بـىـكـار ئادەم يـوق . بىئەپ بولمىسا ، مـەرۋانـەمـنـىـڭ بـىـر قىسىم قوليازمىلىرىنـى كۆرۈپ بېقىپ ، ھەقىـقەتەن سـىـلـى دېـگەنـدەك ياخشى بولسا ، گېزىت ـ ژۇرناللاردا ئېلان قىلدۇرۇشقا ياردەملىشەي .....

ـــ ئۇنـداق قـىلسىلىغۇ ، بۇ ياخشىلىقلىرىنى ئۆلسەكمۇ ئۇنتۇمايمىز . مـەرۋانـەم ! ـــ ئابـلـىـكـىـم ھايـاجـانـلىنىپ كەتكىنىدىن يېرىمىنى يېيىشكە ئۈلـگـۈرمـىگەن مانتىنى كۆتۈرگىنىچە داستىخاندىن قوپۇپ ، دېرىزە تۈۋىگە كەلدى ، ـــ مەرۋانەم ، قېنى سىلى !

« ئاھ ، يـاشـلـىـق ! ئاھ ، پـاك مـۇھەببـەت !!! » ـــ ئۇنـىـڭغا تـىـكـىلگىنىمچە مۇشۇ نىدا يۈرىكىمدىن ئېتىلىپ چىقتى . ھېلىقى دۇكاندار-نـىـڭ ئۇلارنـى : « كـاكـكـۇك بـىـلـەن زەيـنـەپـىتەك ئەر ـ خوتۇن » دەپ تـەرىـپـلـىگىنى ئاساسسىز ئەمەس ئىكەن ـ دە !؟ ئۆمۈر بويى تىراگېدىيەگە ئوخـشـاپ كـېـتـىـدىـغـان يـىـغلاڭـغـۇ نـەرسـىلەرنى تولا يېزىپ ، نۇرغۇن ئوقـۇرمـەنلەرنىڭ يۈرىكىنى زېدە قىپتىمەن . ئەسەرلىرىمگە پىروتوتىپ بول-غـان نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ قارىغىشىغىمۇ قاپتىمەن . ئەگەر تەڭرى مېنى يەنە ئالدىمىغان بولسا ، بۇ قېتىم چوقۇم ناخشىدەك گۈزەل ، مۇزىكىدەك يېقىملىق بىر مۇھەببەت داستانى يېزىۋېتىدىغان بولدۇم ! »

مـەن مـۇشـۇ خـىـياللار بىلەن ئابلىكىمگە قادىلىپ قاراپ تۇرۇۋاتقـى-نىمدا ، مەرۋانەم دەھلىزنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولدى .

ـــ خۇش خەۋەر ! ـــ دېدى ئابلىكىم ھاياجانلىق تەلەپپۇزدا ، ـــ بۇ يـازغۇچى ئاكام سىلىنىڭ ھېكايە ـ پوۋېستلىرىنىڭ كۆرۈپ بېقىشقا ماقۇل بولدى !

ـــ ھە ! ..... ـــ مـەرۋانـەمـنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ ، يۈرىكـى دىـكـى ھايـاجـان ـ خـۇشـالـلىق يۈزلىرىگە تەپچىپ ، ئەسلىدىلا چىرايلىق ھۆسـنى تەبەسسۇمدىن گۈلدەك ئېچىلىپ كەتتى . نەدىن كەلگەن ياش ئۇ ، كـۆز چـانـاقـلـىـرىدىن « غىلدىرراپ » دومىلاپ چىققان ئىككى تامچە ياش گـويا گۈل تاجىغا قونغان تاڭ شەبنەمدەك ، ئەمدىلا رەسىدە بولغان قىزلار-نـىـڭـكـىـدەك يـۇمـران ، قـول تـەگـمىگەن توغاچتەك پارقىراق ـــ نۇرلۇق مـەڭـزىـدە تـوختاپ قالدى . ئۇنىڭ بۇ تۇرقىنى مەن تۇرماق ، ئاننىكارىنىنا-

نىڭ① سۈرىتىنى تىل بىلەن سىزىپ بەرگەن تولستوينىڭ سىزالىشىمۇ ناتايىن!

بەس ، مەرۋانەم تۇغرىسىدىكى تەرىپنى مۇشۇ يەردە توختىتىشقا مەجبۇرمەن ! مەرۋانەمنىڭ ماڭا قايسى شەكىلدە تەشەككۈر ئىزھار قىلغانلىقى ، ئابلىكىمگە نېمە توغرۇلۇق ، قانداق شەكىلدە ئىشارەت قىلغانلىقى ؛ ئابلىكىمنىڭ ئۇنىڭغا نېمىدەپ جاۋاب بەرگەنلىكى ؛ ماڭا ئۆزى ۋە مەرۋانەم نامىدىن نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى بىر ـ بىرلەپ تىلغا ئېلىپ ، ئۇ-قۇرمەنلەرنىڭ قىممەتلىك ۋاقتىنى ئوغرىلىمسامۇ ، ئەقىللىق ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئاللىقاچان چۈشىنىپ بولغانلىقىغا ئىشەنچىم كامىل !

دۇئادىن كېيىن ئابلىكىم مېنى كۇتۇپخانىسىغا باشلاپ كىردى . بۇ ئۆينىڭ ياسىلىشى بايىقى ئۆيدەك ھەشەمەتلىك بولمىسىمۇ ، تورۇسقا ئېسىل-غان قىممەت باھالىق ئاسما چىراغ ، ئۆينى لىق ئالغان قاتار ـ قاتار كىتاب جاھازلىرى ، چىرايلىق ـ رەتلىك تىزىلغان كىتابلار ، دېرىزە ئالدىغا توختىتىلغان قوش تارتما ، قوش جاۋەنلىك شىرە ، شىرە ئۈستىدىكى ئالىي دەرىجىلىك ئۈستەل چىرىغى ۋە شىرەنىڭ چېتىگە دەستەلەكلىك قانداقتۇر قوليازمىلار، بەتلىرىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا ماي قەلەم قىستۇرۇقلۇق «سۇتۇق بۇغراخان »لار ئادەمگە بۇ ئۆينىڭ ھەرگىزمۇ ئادەتتىكى ئۆي ئەمەس ، بەلكى تۇغمەس ـ پۈتمەس بىلىم ئوچىقى ـــ ئائىلىۋى ئالىي مەكتەپ ئىكەنلىكىدىن دالالەت بېرەتتى . ئىشەنمەمسىز ؟ قارىڭ : ئەنە ئاۋۇ تام بويلا-تىپ توختىتىلغان كىتاب جاھازلىرىغا ئۇيغۇر تىلىدا چىقىدىغان بارلىق ژۇرناللارنىڭ ھەر يىللىق سانلىرى ئايرىم ـ ئايرىم تۈپلىنىپ ، تۈرى ، يىل تەرتىپى بويىچە رەتلىك تىزىلغان ؛ تۈپلەشكە « شەرتى توشمايدىغان » يېڭى سانلار ئۆزى تەۋە ژۇرناللار ئۈستىگە چىرايلىق تىزىپ قويۇلغان . ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا ـــ تۆردىن پەگاھقىچە بىر ـ بىرىگە چاپلاپ توختىتىلغان ئون نەچچە كىتاب جاھازىسىدا تەبىئىي پەن ، ئىجتىمائىي پەنگە ئائىت كىتابلار پەۋەس تۇرۇپتۇ . تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى شۇكى ،

50 ـ يىللاردا تۇركۈملەپ كىرگەن ، « مەدەنىيەت ئىنقىلابى »

---

① ئانا كارىنا ـــ بۈيۈك رۇس يازغۇچىسى لېۋ تولستوينىڭ « ئانا كارىنا » ناملىق رومانىنىڭ باش قەھرىمانى .

دا « سېرىق كىتاب » دەپ كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇۋېتىلگەن بىر قىسىم داڭلىق ياۋروپا ، رۇسىيە ۋە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى ھەر مىللەت شائىر ـ يازغۇچىلىرىنىڭ نۇرغۇن ئەسەرلىرى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىپ تۇراتتى . بۇ كىتابلار نەشر قىلىنغان ، ھەتتا كۆيدۈرۈۋېتىلگەن چاغلاردا تېخى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچمىغان بۇ ئاددىي تۆمۈرچى يىگىت بىلەن گاچا ئايالنىڭ بۇ كىتابلارنى قەيەردىن تاپقانلىقىغا ئەقلىم يەتمەي ، بىرھازا ھاڭ-تۇڭ قېتىپ تۇرۇپ كەتتىم . « مەدەنىيەت ئىنقىلابى » دا ئۆيۈمدىن بۇلاپ ئېلىپ چىقىلىپ ، قەغەز زاۋۇتىغا سېتىۋېتىلگەن دەستە ـ دەستە كىتابلىرىم ۋە «قىزىل گۆھەر كىتاب » تىن باشقا ھېچقانداق كىتابنى كۆرۈش نېسىپ بولمىغان ئاشۇ قاراڭغۇ يىللار كۆز ئالدىمدا قايتا نامايان بولۇپ ، يۈرىكىم يىڭنە سانجىلغاندەك ئېچىشىپ كەتتى . لېۋ تولستويىنىڭ « ئاننا كارىنىنا » سى بىلەن بېردى كىربابايېۋنىڭ « ھەل قىلغۇچ قەدەم »نى قولۇمغا ئېلىپ:

— بۇ كىتابلارنى نەدىن تاپتىڭلار ؟ — دەپ سورىدىم .

— بەزىسىنى كىتابپۇرۇشلاردىن ئاغزىدىن چىققانغا سېتىۋالدۇق ، بەزىسىنى مەرۋانەم دوپپىچى ئايالار ، ئۇرۇق ـ تۇغقان ، تونۇش ـ بىلىش-لەرنىڭ ئۆيىدىن بىردىن ـ ئىككىدىن تېپىپ كەلدى .

— ھازىر نەشر قىلىنىۋاتقان كىتاب ـ ژۇرناللار شۇنچە جىق تۇرسا ، بۇلارنى يىغىپ نېمە قىلسىلەر ؟

— بۇرۇن دۇنيادا بولۇپ ئۆتكەن ، ئەمدى بىزگە بىلىش نېسىپ بولمايدىغان ئىشلارنىمۇ بىلىپ بېقىش نىيىتىدە يىغدۇق .

— شۇنداقمۇ ؟ — « قۇتادغۇ بىلىك »نى قولۇمغا ئالدىم ، — بۇنى ئوقۇپ چىقتىڭلارمۇ ؟

— ھەئە .

— « تۈركىي تىللار دىۋانى »نىچۇ ؟

— ئوقۇدۇق .

— مەزمۇنىنى چۈشىنەلىدىڭلىمۇ ؟

— ئىشقىلىپ ..... — ئابلىكىم « ۋىللىدە » قىزىرىپ ، سەل دۇ-دۇقلىدى ، — ئىشقىلىپ ، سەۋىيىمىز گە لايىق ئاز ـ تولا چۈشەندۇق . چۈشىنەلمىسەك ، مۇنازىرىلىشىپ .....

ـــ «مۇنازىرىلىشىپ» ؟ كىم بىلەن ؟
ـــ مەرۋانەم بىلەنچۇ !
ـــ مەرۋانەمنىڭ تىلى ئاجىز تۇرسا ، قانداق مۇنازىرىلىشىسىلەر ؟
ـــ مەن سۆزلەيمەن . مەرۋانەم ئويلىغانلىرىنى قەغەزگە يېزىپ كۆرسىتىدۇ .....

ـــ ھو ..... توغرا ، مەن بۇنى پەقەت ئېسىمگە كەلتۈرمەپتىمەن ، ـــ خىجىل بولغىنىمدىن يۈزلىرىم ئوت ئالدى . مەن قىزىرىپ تۇرۇپ ئاغزىنى شۇنداقلا تاتىلاپ قويۇۋۇدۇم ، ئابلىكىم ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ سۆزلەپ كەتتى . ھەقىقەت ئاچچىق بولىدۇ . يا ئېچىشتۇرمايدىغان ، يا قىچىشتۇرمايدىغان كىتابىي سۆزلەرنى تولا ئاڭلاپ ، تولا سۆزلەپ ئادەتلىنىپ كەتكىنىم ئۈچۈنمۇ ، نۇرغۇن ئەمەلىي نەرسىلەرگە كۆز سالماپتىكەنمەن . مانا ئەمدى ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقان گەپلەر ئۆزىنىڭ يېڭىلىقى ۋە سالمىقى بىلەن مېنى ئەسىر قىلىپ ، ئۆزۈمنىڭ زادى قانچىلىك « كاتتا زات » ئىكەنلىكىمنى ئۆزۈمگە كۆرسىتىپ بېرىۋاتاتتى . مەن ئۇنىڭ كىتاب ئوقۇپ تاپقان « دەسمايە » سى ئالدىدا رازىمەنلىك بىلەن باش ئېگىپ ، گېپىگە قوشۇق سالماي ئاڭلىدىم . ئۇ ئەدەبىيات ـ سەنئەت ، تىل مەسىلىلىرى ئۈستىدە توختالغاندا يۈرىكىم ئار ـ نومۇستىن ئۆرتىنىپ ، ئۇ-لۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، تىلىمنى باشقۇرالمىدىم :

ـــ يىلتىزى يوق دەرەخنىڭ ئۆمرى ئۇزاق بولمىغاندەك ، خەلق ئامـمىسى ئالقىشلىمىغان نەرسىلەرنىڭ تۇغۇلۇشىدىن ئۆلۈشى تېز بولىدۇ ، ـــ دېدىم ئىشەنچ بىلەن ، ـــ مېنىڭچە ، بىزدىكى ئاساسىي ئىللەت ئۆزىنىمۇ ، ئۆزگىنىمۇ بىلىشكە ئىنتىلمەسلىك ، بولۇپمۇ ئۆزگىلەرنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى ماھىرلىق بىلەن ئۆگىنىپ ئۇلارغا يېتىشۇېلىش ، ھەتتا ئۇلاردىن ئېشىپ كېتىشكە تىرىشماسلىق ؛ ھەدېسىلا ئۆتمۈش بىلەن ماختىنىپ ، بۈ-گۈنگە سەل قاراش ، ئەتىنى كۆرەلمەسلىك ياكى بۈگۈن بىلەنلا بولۇپ كېتىپ ، ئۆتمۈشنى بىلمەسلىك . قانداق دېدىم ؟ توغرىمۇ ؟

ـــ توغرا . مەنزە ..... ئورۇندۇققا كەلسىلە !

مەن شىرە ئالدىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇردۇم ـ دە ، چىرايلىق دەستىلەكلىك قوليازمىلارغا كۆز تىكتىم . ئابلىكىم مەرۋانەمنى چاقىردى . ھايال

ئۆتـمـەي مـەرۋانەم قېشىمىزدا پەيدا بولدى . ئۇ ئالدىغا تاشلانغان بىر ئۆرۈم چـېـچىنى ئويىنىغاچ ، ئابلىكىمگە سوئال نەزەردە تىكىلدى . مەن سورىدىم :

ـــ مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىنى مەرۋانەم يازغانمۇ ؟

ـــ ھەئە ، ـــ دېـدى ئابلىكىم تۇزلا ، ـــ بۇ ئۇنىڭ كۆچۈرۈپ چىقـقانلىرى . كۆچۈرمىگەنلىرى بۇنىڭدىن جىقراق كېلەرمىكىن .

ـــ ۋاھ ، قـالـتـىس جـىـق گەپ ئىكەنغۇ بۇ ! ـــ مەن ھايا جىنىمنى بـاسـالـمـاي ئورۇندۇقتىن قوپۇپ كەتتىم ، ـــ بۇنچىۋالا جىق نەرسىنى ئۇچ كـۇنـدىـمـۇ كـۆرۈپ تـۇگـەتـكىلى بولمايدۇ . مەن بۇلارنى ئېلىپ كېتىپ ، ئۇدۇلـلـۇق كۆرۈپ بولغىنىمغا ئۇدۇللۇق پىكىر يېزىپ قويماي . شەنبە كۈنى سـىـلـى ئۆيـۈمگە بارسىلا ، بەزى جەھەتلەر توغرۇلۇق شۇ چاغدا تەپسىلي سۆزلىشەيلى ، ماقۇلمۇ ؟

ـــ ئۇنـداق قـىلسىلىغۇ ، سىلىگە ئۆمۈر بويى رەھمەت ئېيتىمىز ! ـــ ئابلىكىم مەرۋانەمگە تىكىلدى ، ـــ شۇنداقمۇ مەرۋانەم ؟

ـــ ھىـم ..... ـــ مـەرۋانـەم مـاڭـا ئۆز ئاتـىسـىغـا كـۆڭـۈل ئىزھار قىلىۋاتقان بالىدەك تەبەسسۇملۇق تىكىلدى .....

× × ×

شـەنـبـە كـۈنـى ئەمـدىلا ناشتىنىڭ داستىخىنىدىن قوپۇپ تۇرسام ، بـوسـۇغـامـدا ئابـلـىـكـىـم بـىـلەن مەرۋانەم پەيدا بولۇپ قالدى . بىر قاراپلا بـىـلـدىـمـكى ، بۇ بىر جۈپ ـــ « كاككۇك بىلەن زەينەپ » بىر ـ بىرىدىن نـەچـچە سائەت ئايرىلىشقىمۇ چىدىمىغان . يەنە بىرى ، مېنىڭ پىكىرلىرىمنى ئـىـككـىـسـى دەرقەمتە ئولتۇرۇپ ئاڭلىماقچى . « بۇمۇ ئوبدان بولدى ، پىكـرىـمـنـى ئاپتور بىۋاستە ئاڭلىسۇن . ماڭا ئايان : گەپ ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كـۆچـسە ، چۈمۈلە پىل ، تېرىق تاۋۇز بولىدۇ ياكى پىل چۈمۈلە ، تاۋۇز تېـرىـق بـولـىـدۇ . تـېـخـىـمۇ ياخشـى يېرى ـــ مەرۋانەم بەزى پىكىرلىرىمنى قـوبـۇل قـىلالـمسا ، ئۆز مۇددىئاسىنى ماڭا دەيدۇ . ئىككىمىز بىرلىككە كەلـسەكلا بولدى . »

مـەن ئۇلارنـى ئۆيـگـە بـاشلىدىم . خوتۇنۇم قىزغىن قارشى ئېلىپ ، ئالـدىـغـا چـاي ـ مـەزە قـويـدى . چـاي ئـىـچـىـشـكەچ ئۇ يان ـ بۇ ياندىن

مۇكداشتۇق . دۇئادىن كېيىن ئابلىكىمنىڭ قولىدىكى يوغان قارا سومكا داستىخانغا قويۇلۇپ ئاغزى ئېچىلدى . ئىچىدىن نېمىلەر چىقىۋاتقانلىقىنى تىلغا ئالمايلا قوياي . ماڭا « سوۋغا » قىلىنغان بۇ نەرسىلەر كەم دېگەندىمۇ 200 يۈەنلىكتىن ئاز ئەمەس ئىدى . « نېمە ئۈچۈن ؟ نېمە قىلغىنىم ئۈچۈن بۇلار مۇشۇنداق قىلىدۇ ؟ نەچچە يىللىق يۈرەك قېنى بەدىلىگە پۈتكەن ئا-جايىپ جۇشقۇن ، تەبىئىي ، رەڭ - بوياقسىز تۇرمۇش كارتىنىلىرىدىن ھۇزۇرلانغىنىم ، مۇڭلانغىنىم ، سۆيۈنگىنىم ، غەزەپلەنگىنىم ئۈچۈن-مۇ ؟ ياق ، بۇ ئۇلارنىڭ نەزەرىدە ئادەتتىكى 〈 ئادەمگەرچىلىك 〉 ، خالاس! دەل مۇشۇنداق 〈 ئادەمگەرچىلىك 〉 بەزى 〈 كاتتا 〉 لارنىڭ نەپسىنى يوغىنىتىپ ، ئاچ كۆز ، تەمەخور ، ھەتتا پارىخور قىلىپ قويغان بولسا ، ئەكسىچە بۇلارغا ئوخشاش ھاجەتمەن ، ئەمەلىي ئىقتىدارى - كۈچى بولسىمۇ 〈 يولى 〉 يوق بىچارىلەرنى 〈 سوۋغا - سالام 〉 سىز قىلىنمۇ تەۋرىتەلمەس قىلىپ قويغان . نېمە دېگۈلۈك ؟ بۇ بىر ساقايماس ئىجتىمائىي ئىللەت تۇرسا ، ئۇلارنى ئەيىبلىگىلى بولامدۇ ؟! 〈 رەھمەت 〉 دەپ قوبۇل قىلىپ ، ۋاقتى كەلگەندە مەنمۇ 〈 ئادەمگەرچىلىك 〉 قىلىشىم كېرەك . »

« ھەشقاللا » دېدىم . مەن بىلەن بىر تەكىيەگە باش قويغان ئوتتۇز نەچچە يىلدىن بۇيان ، تۇنجى قېتىم ناتونۇش ئادەملەرنىڭ بۇنچىۋالا جىق « سوۋغا » سىنى ئۆز ئۆيىدە كۆرگەن خوتۇنۇمنىڭ كۇرۇكلىرى يېشىلىپ ، تاماقنا تۇتۇش قىلدى . مەنمۇ « دەرس »نى باشلۇۋەتتىم . ئىككىيلەن پۈتۈن زېھنى بىلەن قۇلاق سالاتتى .

— «بىر گاچا قىزنىڭ سەرگۈزەشتىسى» ھەققەتەن ياخشىكەن، — دېدىمەن سۆھبىتىمىزنىڭ يەكۈنى سۈپىتىدە . « كاككۇك بىلەن زەينەپ » نىڭ كۆزلىرىدىن خۇشاللىق ئوتلىرى چاقناپ ، بىر - بىرىگە مەنىلىك قارىشىۋالدى ، — سىلى بۇنى « پوۋېست » دەپلا ، — دېدىم مەرۋانەمگە تەبەسسۇملۇق بېقىپ ، ئۇ « ۋىللىدە » قىزىرىپ ، كۆزلىرىنى مەندىن ئېلىپ قاچتى ، — مېنىڭچە رومان ئىكەن . رومان بولغاندىمۇ ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ يۈرىكىنى تىترىتىدىغان ياخشى رومان ئىكەن . سىلىنى تەبرىكلەيمەن ! — ئابلىكىم ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجايدى . ئەكسىچە

مەرۋانەمنىڭ چىرايى ئۆڭۈپ ، كۆزلىرىگە « غىللىدە » ياش كەلدى . مەن بۇنى « ھەددىدىن زىيادە ھاياجانلىنىپ كەتكەنلىكىڭ نەتىجىسى » دەپ بىلىپ ، ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ ئولتۇرۇپ گېپىمنى داۋام قىلدىم ، ـــ مەن بىرەر ھەپتە ئىچىدە بۇنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى تۇزىتىپ چىقاي ، ئىككىلىرى كۆچۈرۈپ چىققۇچە نەشرىياتتىكى دوستلىرىم بىلەن ئالاقىلىشىپ ، ئىمكانقەدەر كېلەر يىللىق نەشر پىلانىغا كىرگۈزۈشنىڭ ئىلاجىنى قىلاي .

ئابلىكىم خۇشاللىقىنى باسالماي ئورنىدىن قوپۇپ كەتتى .

ـــ ئاڭلىسام ، كىتابنىڭ تىراژىنى ئاپتور توپلايدىغان ئىش چىقىپ تىمىش . يول مېڭىشقا ئوڭاي بولسۇن ئۈچۈن ، مەن ئەتىلا 50 مىڭ كوي ئەكېلىپ بېرەي . « ئاچقۇچ » سېلىش زۆرۈر بولغان جايلارغا ئىشلەتسىلە . مەرۋانەمنىڭ بىر كىتابى نەشر قىلىنىدىغانلا ئىش بولسا ، مەن پۈتۈن ئەسل ـ ۋەسلىمدىن ئايرىلىپ كەتسەممۇ مەيلى . سىلىنى .....

ئۇنىڭ يەنە نېمىلەرنى دېگەنلىكىنى ييزىشتىن خىجىلمەن . قىسقىسى ، ئۇ ئۆزىدىن بۆلەك جىمى ئادەمنى ئاچ كۆز ، تەمەخور ، بارلىق ئەمەلدار ۋە ئىش بېجىرگۈچىلەرنى پارىخور سانايدىكەن . ھېچقانداق بىر ئىشنى « سوۋۇغا ـ سالام »سىز ، پارىسىز ھەل قىلغىلى بولمايدۇ دەپ قارايدىكەن ..... مەن قورۇنۇش ئىچىدە سۆكۈت قىلىپ ، ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاخىرىغىچە ئاڭلىدىم . ئۆزۈمنىڭمۇ « تاپان ھەققى » گە تايىنىپ جان باقىدىغانلار قاتارىغا كىرىپ قالغىنىمنى سەزگىنىمدە تېنىم شۇركۈنۈپ ، قاتتىق ئۆكۈندۈم .

« بىرنىڭ كاساپىتى مېڭىغا » دېگەن شۇ !

مەن زورلاپ كۈلۈمسىرەپ ، قولۇمغا « ئەندۇۋۇا » ئالدىم ـ دە ، ئۇ ـ يانداپ ـ بۇيانداپ گەپ يورغىلىتىپ ، « سۇۋاق »چىلىق قىلدىم . بۇ جەھەتتە خېلى كامالەتكە يەتكەن بولسام كېرەك ، ئاخىر ئابلىكىم قايىل بولدى .

ـــ كىتابنىڭ زاكاز تالونى كەلگۈچە ھېچ نەرسىدىن غەم قىلماڭلار . ئەگەر زاكاز سانى ئۆلچەمگە يەتمەي قالسا ، كىتابپۇرۇشلارغا ئازراق پۇل خەجلەپ ، بىرقىسىم كىتابنى شۇلارغا تاڭساق بولىدۇ .....

ـــ ئۆزىمىز 500 نى زاكاز قىلساق بولامدۇ ؟
ـــ بولىدۇ ، قانچىلىك زاكاز قىلساڭلار ھېچكىم چەكلىمەيدۇ .
ئاۋۋال شۇ چاغ كەلسۇن ، ماقۇلمۇ ؟
ـــ ماقۇل .
ئابلىكىم بىلەن بولۇپ كېتىپ ، مەرۋانەم تەرەپكە قارىماپتىكەنمەن ، قاراپلا ھەيران قالدىم : ئۇ شىرەگە بېشىنى قويۇپ ئۆكسۈپ ـ ئۆكسۈپ يىغلاۋاتاتتى . مەن بۇ يىغىنى شادلىق يىغىسى ، يەنە كېلىپ ، تىلى ئاجىز بىر ئائىلە ئايالىنىڭ بىراقلا كاتتا يازغۇچىغا ئايلىنىپ قېلىش ئېھتىمالىدىن ئېسەنگىرەپ ، خۇشاللىقىنى ئىچىگە پاتۇرالماي كۆز يېشى قىلىشى دەپ بىلىپ ، ئىچ ـ ئىچىدىن ھۇزۇرلاندىم . نېمە بىلەي ، كۈتۈلمىگەندە مەرۋانەم يىغىسىنى توختىتىپ ، قولىدىكى ئايالچە سومكىدىن دەپتەر ـ قەلەم ئېلىپ ، شارتىلدىتىپ نېمىلەرنىدۇر يازدى ـ دە ، ئابلىكىمگە ئۇزاتتى . ئابلىكىم خەت يېزىلغان ۋاراقنى غىل ـ پاللا تىكىلدى ـ يۇ ، چىرايىدىكى تەبەسسۇم نەلەرگىدۇر غايىب بولۇپ ، قارا بۇلۇت سايە تاشلىغان قارا چىلان تۇپراق ـ تەك قارىداپ كەتتى . ئۇ گەپ ـ سۆز قىلماستىن ، ھېلىقى دەپتەرنى ماڭا ئىككى قوللاپ سۇنۇپ ، چوڭقۇر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىدى . مەن خەت يېزىلغان ۋاراقنى تىكىلدىم :
« ھۆرمەتلىك ئۇستاز ، ـــ دەپ باشلانغانىدى خەت ، ـــ مېنىڭ رومانىمغا شۇنچە يۇقىرى باھا بەرگەنلىرىگە چىن قەلبىمدىن رەھمەت ! ئەگەر مېنى مۇندىن كېيىن خاتىرجەم ياشىسۇن دېسىلە ، ئۇنى نەشر قىلدۇرۇش نىيىتىدە ئەمەس ، بەلكى ئۆمۈر خاتىرەم سۈپىتىدە يازغان (داۋامىنى ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىغىچە يېزىش نىيىتىم بار) . مۇنداق دېسەم باشقىچە ئويدا بولۇپ قالمىسىلا ، سەۋەبى : ئۇنىڭدا يېزىلغىنىنىڭ ھەممىسى راست ئادەم ، راست ئىشلار . يېزىلىشى ئەدەبىي ئەسەرگە ئوخشىسىمۇ ، يا كىچىككىنە بەدىئىي توقۇلما ، يا ئوبرازلىق تەپەككۇر يوق . يەنە بىرى ، ئۇنىڭدا يېزىلغان نۇرغۇن سەتچىلىكلەر شۇنداقلا يېيىلىپ كېتىدىغان بولسا ، بەزى ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمغا قەشقەر ھارام بولىدۇ . مەنمۇ پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالىمەن ..... »

مەن ئىشىنىمەن بۇنچىۋالا مۇرەككەپلىكىنى خيالىمغىمۇ كەلتۈرمەپتىكەنمەن . ئاغزىم تۇۋاقلىنىپلا قالدى . « ئۇنى ئالەمگە تونۇتىمەن دەپ تاللىغان نەرسەمنى كۆرمەمدىغان!..... ئەمدى قانداق قىلسام بولار؟»

ئەر ـ خوتۇن ئىككىلەن مېنىڭ بىرنەرسە دېيىشمىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈۋاتاتتى . مەن قانچە ئويلانساممۇ ، بۇ روماننى قويۇپ تۇرۇپ ، مەرۋانەمنىڭ باشقا ئەسەرلىرىنى نەشرىياتقا تەڭلەشكە كۆڭلۈم ئۇنۇمايتتى . راست ئەمەسمۇ؟ ئالتۇن تۇرغان يەردە ، كۈمۈشكە كىم نەزەر سالىدۇ ؟!

ـــ ئويلىنىپ باقاي ، ـــ دېدىم مەرۋانەم بىلەن يېرىم سائەتتەك تېرىكىشىپ ، ئۇنى زادى قايىل قىلالمىغاندىن كېيىن ، ـــ سىلىمۇ ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسىلا . قورقۇنچاق ئادەمدىن ئەدىبىنىڭ بۇرچى ھەقىقەت ئىزدەش . بەزىدە ھەقىقەت ئىزدەپ ئىززەت ـ ئابرۇيدىن ، ئاتا ـ ئانا ، ئۇرۇق ـ تۇغقاندىن ، ھەتتا ئەزىز جاندىن كېچىشكە توغرا كېلىدۇ . ھەقىقەتكە ئېرىشكەن تۇرۇقلۇق ، ئۇنى ئوقۇرمەنلەر بىلەن ئورتاقلىشىشقا جۈرئەت قىلالمىساق ، كېچىنى كۈندۈزگە ئۇلاپ قەلەم تەۋرەتكەنىڭ نېمە ئەھمىيىتى ؟! سىلى ئۇنى «ئۆمۈر خاتىرەم » دەيلا . ئۇنداق بولسا نېمە بولاپتۇ؟! ئۇنىڭدا باشقىلار ئىبرەت ئالغۇدەك ، ئەينەك قىلغۇدەك بىرمۇنچە ئامىللار بارغۇ !؟ مەيلى ، ئەگەر ھەقىقەتنى ئاشكارىلاشتىن قورقىسىلا ، مەنمۇ سىلى ئۈچۈن يول ماڭمەن دەپ ئاۋارە بولماي . بىلىلغۇ ؟ مەن مۇھەررىر بولغان ئادەم . چوقۇم ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېھتىياجى ۋە ئۆز ئىرادەم بويىچە ئىش قىلىمەن !

تەبەسسۇم بىلەن بوسۇغامدىن كىرگەن مەرۋانەم كۆز ياشلىرىنى سۈرتكىنىچە ئۆيۈمدىن چىقىپ كەتتى . خىجالەتچىلىكتە قالغان ئابلىكىم بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلالمىدى .

ئاخىر مەن يەڭدىم : ئابلىكىم ئۆيۈمگە بەشىنچى قېتىم ئەلچىلىككە كەلگەندە ، مۇنداق خەۋەرنى يەتكۈزدى : مەرۋانەم مېنىڭ تەلىپىمگە قوشۇلۇپتۇ . لېكىن ، رومانىكى بارلىق ئادەم ۋە جاي ئىسىملىرىنى ئۆزگەرتىپ ، ئۇنى ئۆز نامىمدا ئېلان قىلىشىم شەرت ئىكەن . تېخى بۇ رومانغا مەرۋانەم ئۆزىنىڭ ھېچقانداق ئىگىدارچىلىقى يوقلۇقىنى بىلدۈرۈپ بىر پارچە تىلخەت يېزىپ ئەۋەتىپتۇ . كۆرۈڭ بۇ ئىشنى !

دەسلەپ مەرۋانەمنىڭ بۇ قىلىقىنى ئۆزۈمگە قىلىنغان ھاقارەت دەپ چۈشىنىپ ، ئابلىكىمگە خېلى كايىدىم . ئابلىكىمنىڭ قايتا ـ قايتا چۈشەندۈرۈشى ، يالۋۇرۇشىدىن كېيىن ، لېۋىمنى چىشلەپ تۇرۇپ : « قېنى ، ئويلىنىپ باقاي » دەپ ئۇنى يولغا سالدىم . ھەپتىدەك ئويلانسام ، بۇمۇ بولىدىغان ئىش ئىكەن ! راست ئەمەسمۇ ، بەزى كاتتا ئەدىبلەر ئەمدىلا قولىغا قەلەم ئالغان ئەدەبىيات ھەۋەسكارلىرى پىكىر سوراپ كۆرۈشكە بەرگەن ئەسەرلەرگە ئانچە ـ مۇنچە قاش ـ كىرپىك چىقىرىپلا ئۆز نامىدا ئېلان قىلىپ پۇل تېپىۋاتقان ، يۈز تېپىۋاتقان يەردە ، خەق ئۆز رازىلىقى بىلەن تەقدىم قىلغان نەرسىنى ئېلان قىلسام نېمىشقا بولمايدىكەن !؟ تېخى بىرمۇنچە ئادەم ۋە جاي ئىسىملىرىنى قەلەم تەۋرىتىپ ئۆزگەرتىپ چىقىدىغان تۇرسام .....

شۇنداق قىلىپ ، كۈتۈلمىگەندە بېشىمغا ئامەت قۇشى قونۇپ ، بىر رومانلىق بولۇپ قالدىم . ھەپتىدەك ئىشلەپ ، چېكىت ـ پەشلىرىنى توغرىلاپ چىقتىم . ماۋزۇسىنى مەزمۇنىغا ماسلاشتۇردۇم . كۆچۈرۈشكە بېرىش ئالدىدا ۋىجدانىم ئازابلىنىپ ، مۇنداق بىر ئىزاھات قوشۇپ قويۇشنى زۆرۈر تاپتىم :

« ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەر : بۇ رومانىمنىڭ ئاپتورى مەن ئەمەس ، بەلكى مەرۋانەم ئىسىملىك بىر تىلسىز ئايال . ئۇنىڭ كىملىكىنى بىر تەكشۈرۈپ ، بىر مەندىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيدۇ . ئەگەر ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشماقچى ياكى ئۇنى زىيارەت قىلماقچى بولساڭلار ، ئۇدۇللا مېنى ئىزدەڭلار ! »

بىر جۈپ سەمەندەر

1967 ـ يىل 8 ـ ئايىنىڭ 14 ـ كۈنى چاشگاھ مەھەلدە ، ئۈچ كۈن تولغاق يەپ بوشنالمىغان سانىخان ئاخىر كېرەمباغ دوختۇرخانىسىنىڭ تۇغۇت كارىۋىتىدىن جاي ئالدى . بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقان قېينىسىگىلىسى ئەپروزىخان قورسىقىنى دومبايتىپ ئۇنىڭ قېشىدا پەيدا بولدى . سانىخان بويى بىلەن توغرىسى تەڭ ، خامان تېشىدەك دۈپدۈگىلەك ، قۇيغان ئۆپكىدەك ئاپپاق ، يارمىغان كۆتەكتەك يوغان ـ يالپا ، ھەربىكتى چاققان ، ئاغزى ئىتتىك شەرەنداز جۇۋان ئىدى . ئەمدىلا 37 ياشقا كىرگىنىگە قارىماي ، بەشىنچى پەرزەنتىكە ئانا بولۇش ئالدىدا تۇراتتى . ئەكسىچە ، ئەپروزىخان چاشقان سۆڭەك ، يۈزلىرى سوقىچاققا مايىل ، قاش ـ كۆزلىرى تۆكۈلۈپ تۇرىدىغان ، مەيدىسى بىلەن ساغرىسىنىڭ تايىنى يوق ۋىجىك ئايال ئىدى . ئۇ سانىخاندىن بەش ياش كىچىك بولۇپ ، يەتتىنچى پەرزەنتىگە ھامىلدار ئىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ ئېغىر ـ بېسىق ، كەم سۆزلۈكى بىلەن يەڭگىسىدىن ئالاھىدە پەرقلىنەتتى . شۇنداق بولۇشىغا قارىماي ، بۇ ئىككىيلەن بىر قورساقتىن چۈشكەن ئاچا ـ سىڭىلىدەك ئىناق ـ ئېجىل ئىدى . چوڭى كىچىكىنى «ئۇكام» ، كىچىكى چوڭىنى « خان ئاچا » دەپ يۈرۈپ ، 20 يىلنى بىر كۈندەك ئۆتكۈزۈۋەتتى . قىزىق يېرى ئۇلار ئىككىدىن بالىنى بىر ئاي ئىچىدە تۇغۇشتى . بۇ قېتىممۇ ئاي ـ كۈنى ئوخشاش ئىدى . پەرق زادى نەچچە كۈن ؟ بۇ تەڭرىنىڭ قېتىدىكى ئىش .

ئەپروزىخان يەڭگىسىنىڭ تولغىقى تۇتۇپ ، ئۈچ كېچە ـ كۈندۈز «جەڭ» قىلىپمۇ بوشنالماي ، ئاخىر دوختۇرخانىغا ئېلىپ بېرىلغۇچە بولغان ئارىلىقتىكى ئىشلاردىن پۈتۈنلەي خەۋەرسىز ئىدى . خەۋەر تاپقاندىن

كېيىنمۇ ھەيران قالمىدى . چۈنكى ، سانىخان تۇنجى پەرزەنتىگە ھامىلىدار بولغاندا ئېرى قۇددۇس ئاخۇن شامچىغا سېزىك بولغانىدى . ئۇنى قېشىدىن بىر قەدەممۇ نېرى ماڭداتمايتتى ، ئۇ نەگىلا بارسا كەينىدىن كىچىك بالىدەك ئەگىشۈالاتتى ، بىردەم قېشىدىن نېرى بولسا كۆزىدىن ياش قۇرۇ- مايتتى . قىلدىن قىيىق كەتسە چۈمسەلىك قىلىپ ئۆينى بېشىغا كىيەتتى . باشقىلارنىڭ مەسخىرىسى ، تاپا ـ تەنىلىرىنى چۈنقىغا ئالمايتتى . بارا ـ بارا چوڭلار ئۇنىڭغا يول قويىدىغان ، كىچىكلەر ئۇنىڭدىن قورقىدىغان بولدى . پەقەت باللارنىڭ ئەڭ كىچىكى ئەپروزىخانلا ئۇنىڭدىن قورقۇش ئۇياقتا تۇرسۇن ، ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى . ئۇ نەگىلا بارسا كەينىدىن سايىدەك ئەگىشۈالاتتى . سانىخان ئاتا ـ ئانىسىنىڭكىگە « ئازنا »قىلىپ بارغاندا ، ئەپروزىخاندىن بۆلەك ھېچكىمنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلغىلى ئۇنىمايتتى ، تاپقان ـ تەرگەن تاتلىق ـ تۇرۇملىرىنى ئۇنىڭ بىلەن تەڭ يېمەسە گېلىدىن ئۆتمەيتتى ..... سانىخان تۇنجى ئوغلى قۇززاتنىڭ تۇغۇتىغا ئولتۇرغاندا ، قۇددۇس ئاخۇن دادىسىنىڭ تاپشۇرۇقى بىلەن سۈزاقتىكى ئاتا مىراس يەرلىرىنىڭ ئىجارىسىنى يىغقىلى چىقىپ كەتكەنىدى . سانىخاننىڭ تولغىقى بىر تۇتۇپ ، بىر پەسلەپ ، بىر كېچە ـ كۈندۈز جان تېرىگە چۈشۈپمۇ تۇغالمىدى ، ئۇ تۇرۇپ ـ تۇرۇپ ھوشىدىن كېتەتتى . ھايال ئۆتمەي : « قۇددۇس ئاخۇن !..... » دەپ چىرقىراپ ھوشىغا كېلەتتى . ئانىسى بىلەن تۇغۇت ئانىسىدىن بۆلەك ھېچكىمنى قېشىغا يولاتمايتتى . ئۆي ئىشىكى « تىرىككىدە » قىلسا ، كۆزلىرىنى شۇ ياققا تىكەتتى . « جەك»نىڭ ئىككىنچى كۈنى كەچقۇرۇن ، « ئۇھ » دېگۈدەك ھالى قالمىغان تۇغۇت ئانىسى سانىخاننىڭ ئانىسىنى بىر چەتكە تارتىپ ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئاستا پىچىرلىدى :

ـــ خېنىم ، مەن بىرچاغدا « سانىخاننى ئېرىگە سېزىك بولاپتۇ- مىش » دەپ ئاڭلىغان . مۇشۇ گەپ راستما ؟

ـــ راست ، ـــ دېدى ئانا ئۇدۇللا .

ـــ ئاللاكارامەت ، بۇ ئىش بالدۇرراق ئېيىمگە كەلسىچۇ ! ـــ تۇغۇت ئانىسىنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ ، ئاۋازى تىترەپ كەتتى . ئانا ھەيران بولۇپ سورىدى :

ـــ نېمە بولدى ؟
ـــ بالىنىڭ تۇغۇتى چەتنەپتۇ .
ـــ نېمە ؟ خۇدايا توۋا دېسىلە !
ـــ راست گەپ خېنىم ! ئېرىگە سېزىك بولغان چوكانلارنىڭ ئېرى تۇغۇتى تۆپسىدە تۇرمىسا ، تولغاق ئېرىگە ئەگىشىپ كېتىپ قېلىپ ، تۇغالماي ئۆلۈپمۇ كېتىدۇ .
ـــ ئوھوش ، ئاغزىلىرىنى ئۇشۇتمىسىلە !
ـــ ئاغزىمنى ئۇشۇتۇپ ساراڭمۇ مەن ؟ تازا گەپلىرى بار ئىكەن ! ئىشەنمىسىلە ، قىزلىرىنى ئۆزلىرى تۇغدۇرۇۋالسىلا !
تۇغۇت ئانىسى جالدىقىنى چېلىپ قوزۇقتىكى ئاقپىيجە ـ چۈمبىلىگە قول ئۇزاتتى . سانىخان بىھوش ياتاتتى . ئانا قىزىغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ قويۇپ ، تۇغۇت ئانىسىنىڭ قولىغا ئېسىلدى .
ـــ ئوبدان مايسەك ئانا ، ـــ دېدى ئۇ كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ يالۇۋۇرۇپ ، ـــ سىلىدىن خۇش بولاي ، مەندىن رەنجىمىسىلە ! ھوشۇمنىڭ يوقلۇقىدىن ئاغزىمغا كەلگەننى جۆيلۈپ ساپتىمەن . ھەرگىز كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا ، ـــ ئانا يەنە بىرمۇنچە ئۆزرە ئېيتقاندىن كېيىن ، مايسەك ئانا ئاق ـ پىيجە ـ چۈمبىلىنى قوزۇقتا ئاستى ۋە :
ـــ « قىزىم تىنچ ـ ئامان يەڭگىسۇن » دېسىلە ، قۇددۇس ئاخۇننى تاپتۇرۇپ قېشىمغا ئۇندۇرسىلە . بولمىسا .....
باشقا ئامال قالمىغاندى : « چەتنەيدۇ » ، « كۆزۆكۈنۈپ كېتىدۇ » دەپ ھەممە كىشىدىن مەخپىي تۇتۇلغان ئىش ئاخىر قۇدىلارغا ئۇقتۇرۇلدى . ھېچ ئىشتىن بىخەۋەر ئەمدىلا ئۇخلاشقا تەييارلىنىۋاتقان قۇدىلارنىڭ «ئۇۋۇسىغا سۇ كىرىپ » ، سۇزاققا ئادەم ماڭدۇرۇلدى . بامداتقا ئەزان چىققاندا ، قۇددۇس ئاخۇن « جەڭ مەيدانى » دا ھازىر بولدى .
ـــ ھۇ ئەسكى ! ـــ دەپ تىل سالدى چىلىق ـ چىلىق تەرلەپ ، ئون جېنىنىڭ بىرى قالغان سانىخان ئېرىنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇپ ، ـــ قىلغۇلۇقنى قىلىپ ، مېنى مۇشۇ بالاغا تىقىپ قويۇپ ، نەچچە كۈنىنىڭ «خوتۇنۇم نېمە كۈن كۆرۈۋاتقاندۇ ؟ » دەپ بولسىمۇ بوسۇغىدىن پۈتۈڭنى تىقىپمۇ قويمايسىنا ! ھۇ ـ ھۇ ..... سەنمۇ ئەر بولۇپ

قاپسەن ..... هازىرلا خېتىمنى بەر !

سانىخان قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ گېپىنى مەھكەم بوغۇپ ، يەنە نېمىلەرنىدۇر دەۋېتىپ ، « ۋايجان ! » دەپ چىرقىراپ بىر تولغانغاندى ، ئايىغى تەرەپتىن خۇددى ئىچىگە لىق يەل توشتۇرۇلغان شار يېرىلغانىدەك « ۋاقىدە » قىلغان ئاۋاز چىقتى . مايسەك ئانىنىڭ مۇڭلانغان چىرايىغا تەبەسسۇم قونۇپ ، سانىخانىنىڭ ئايىغىدا زوڭزايدى .

بالىنىڭ باش سۆيى يېرىلغانىدى .

سانىخان چاشگاھ مەھەلدە تىنچ ـ ئامان يەڭگىدى . ئۇ بوغۇلۇش ۋە ھاياجان ، قورقۇنچ ، دەككە ـ دۈككە ئىچىدە چىرايى خورازنىڭ تاجىدەك قىزىرىپ كەتكەن قۇددۇس ئاخۇنىنىڭ گېپىنى قويۇۋەتتى ـ دە ، ئۇنىڭغا قاراپ تاتلىق تەبەسسۇم قىلدى .

شۇنىڭدىن بۇيان سانىخانغا ئۇدۇم بولۇپ قالغانمۇ ، ھەر قېتىملىق تۇغۇتىدا قۇددۇس ئاخۇننى قېشىدا تۇرغۇزۇۋالاتتى . مانا ھازىرمۇ قۇددۇس ئاخۇن ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇۋاتاتتى . « مەدەنىيەت ئىنقىلابى » نىڭ يالقۇنى بۇ دوختۇرخانىنىڭ « تۇغۇت ئۆيىگە ئەر كىشى كىرمەسلىك » توغرىسىدىكى بەلگىلىمىسىنى كۆيدۈرۈپ كۈل قىلىۋەتكەن بولسا كېرەك ، بۇگۈن تۇغۇت كارىۋىتىدا « جانبازلىق » قىلىۋاتقان تۆت ھاملىدارنىڭ يېنىدا تۆت ئەر كىشى « نۆۋەتچى »لىك قىلىۋاتاتتى . كۆپچىلىك دوختۇر-سېستىرالار « ئىنقىلاب » قىلغىلى چىقىپ كەتكەچ ، تۇغۇت ئۆيىدە بىرلا ياشىنىپ قالغان ئاكۇشېركا ① نۆۋەتچىلىك قىلىۋاتاتتى ، ھېلى ئۇ ھامىلدارنىڭ ئايىغىغا بارسا ، ھېلى بۇنىڭدىن ئەھۋال سورايتتى . ئالدىراشلىقتا بىچارىنىڭ پۇتى ـ پۇتىغا ، قولى ـ قولىغا تەگمەيتتى . ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ، دوختۇرنىڭ يوقلۇقىدىن ۋايساپ قويياتتى .

ئەپروزىخاننى كۆرۈپ ، قۇددۇس ئاخۇنىنىڭ رەڭگىگە سەل قان يۈگۈردى . سانىخانىنىڭ كۆزلىرى يۇمۇقلۇق بولۇپ ، ئەپروزىخاننى كۆرمىدى.

ـــ ئەسسالام ئاكا ، ـــ دېدى ئەپروزىخان قورۇنۇپراق ، ـــ سالامەت تۇرلىمۇ ؟

---

① ئاكۇشېركا ـــ تۇغۇت ئانىسى .

ـــ ئەلھەمدۇلىللا ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن ئورۇندۇقتىن قوپتى ، ـــ ئۆزىڭىز چۇ ؟

ـــ خۇداغا شۈكرى .

ـــ مۇشۇ ئەھۋالدا تۇرۇپ بۇ يەرگە چىققىنىڭىزنى قارا ڭ . يولدا قانچە قېتىمالغانسىز ؟!

ـــ چىقماي دېسەم كۆڭلۈم پەقەت ئۇنىمىدى . دوختۇرخانىنىڭ ئېتى يامانكەن .

ـــ روزاخۇننىڭ خەۋىرى بارمۇ ؟

ـــ ياق . ئۇ كىشى دۇكانغا كەتكەن ، دەپ قويۇشقا ئۈلگۈرەلمىدىم .

ـــ ئەستا ..... ئۆزىڭىز بېجىرىم بولسىڭىزمۇ كاشكى .....

سانىخانىنىڭ جان ئاچچىقىدا ئىڭرىشى ئۇلارنىڭ گېپىنى ئۈزۈپ قويدى . ئىككىيلەن سانىخانىنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئۆتتى .

ئىڭراش ، چىرقىراش ، چاچ يۇلۇش ، تولغىنىش ھېچقانداق ئۈنۈم بەرمىدى . مىنۇت ـ سائەتلەر دەككە ـ دۇككە ئىچىدە ئۆتۈۋەردى . بۇ يەردە يا بىر نان ، يا بىر يۇتۇم قاينىاق سۇ تېپىلمايتتى . تۇغۇت كارىۋىتىدا « جانبازلىق » قىلىۋاتقانلارمۇ ، ئۇلارغا ھەمراھ بولۇۋاتقانلارمۇ ئاچلىق ، ئۇسسۇزلۇق دەردىنى يەتكۈچە تارتىپ ، لەۋلىرىنى گەز باغلاپ كەتكەنىدى . ئاكۇشېركا ئۆيىنىڭ شەھەردىلىكى ، كۆپچىلىككە ياردەم بېرىش تۈگۈل ، ئۆزىمۇ سوغۇق سۇ ئىچىشكە مەجبۇر بولغانلىقىدىن ۋايسايتتى .

پېشىنگە يېقىن قۇددۇس ئاخۇن « قاراڭغۇ بازار »دىن 4 ـــ 5 نان ، بىر چايدان چاي تېپىپ كىرىپ ، ھەممەيلەننىڭ ئاغزىنى ئاز ـ تولا نەم قىلدى . باشقا ھەمراھلارمۇ نۆۋەت بىلەن سىرتقا چىقىپ ، « قاراڭغۇ بازارچى » لارنى باي قىلدى .

سائەت ئۈچ ئەتراپىدا ، « 〈 باۋخۇاڭچەي 〉 لەرنىڭ قارا ئۇۋىسى ـــ شەھەرلىك پارتكوم بىناسى 〈 ئىسيانچى 〉 لار تەرىپىدىن كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇلۇپتۇ » دېگەن خەۋەر تۇغۇت ئۆيىگە بۆسۈپ كىردى . بۇ خەۋەرنىڭ راستلىقىنى بىر ئىش بىلەن سىرتقا چىققان ئاكۇشېركا ئۆز كۆزى بىلەن كۆرۈپ ئىسپاتلىدى : كېرەمباغ شەھەردىن خېلى ئېگىز بول-

غاچ ، بىر كىلومېتىر يىراقلىقتا ئاسمان - يەلەك ئىس - تۈتەك ئىچىدە قالغان بۇ بىنا « مانا مەن » دەپلا كۆزگە تاشلىنىپ تۇراتتى . بۇ خەۋەر گويا ئەجەل قۇشىدەك ھەممە ئادەمنى ساراسىمگە سالدى . مىدىرلىغۇدەك مادارى بار بىتاپلار كارىۋاتلىرىدىن ئۆمىلەپ چۈشۈپ ، بۆرىدىن ئۈركۈگەن قوي پادىسىدەك دوختۇرخانا دەرۋازىسىدىن سىرتقا ئېقىشتى . ھەرقايسى بۆلۈمىلەردە ئىگە - چاقسىز يىگىرمىدەك مۇساپىر بىلەن تۇغۇت ئۆيىدىكى تۆت ھامىلدار بۇ دوختۇرخانىنى ئاۋات قىلىپ تۇرغان « خېرىدار » بولۇپ قالدى . ياۋاغ كۆۋرۈكى قامال قىلىنغاچ ، ئەپروزىخان ئۆيىگە كېتەلمىدى .

كەچقۇرۇن نۆۋەتچى دوختۇر - سىستىرا ئىشقا كەلمىدى . ئەتىگەنىدىن بېرى پوسۇرلاپ چېپىپ يۈرۈپ « ئۇھ » دېگۈدەك مادارى قالمىغان ئاكۇشېركىمۇ خالىتىنى ئۇچىسىدىن سالمىدى . بىرى ، كەسپي ئەخلاق — ئىنسانپەرۋەرلىك تۇيغۇسى ئۇنى « قاراۋۇللۇق ئورنى »دىن ئايرىلماسلىققا ئۇندىدى ؛ يەنە بىرى ، مۇشۇ سائەتتە ئۇنىڭ جېنى ئون بولسىمۇ ، تىرىك پېتى ئۆيىگە بېرىۋالالىشىغا كۆزى يەتمەيتتى .

كەچ سائەت 11 دە ئىككى ھامىلدار كەينى - كەينىدىن تىنچ - ئامان بوشاندى . ئەتىسى ئەتىگەن سائەت 1 دە سانىخان ئۇشتۇمتۇت ھوشسىزلىنىپ ، بىر تىنىقتا قالدى . ئاكۇشېركا قۇددۇس ئاخۇننى كارىدورغا ئاچىقىپ ، ئانا - بالىنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن دەرھال ئوپېراتسىيە قىلىش زۆرۈرلۈكىنى ، ئەمما ئۆزىنىڭ ئوپېراتسىيە پىچىقى تۇتالمايدىغانلىقىنى ، پىچاق تۇتىدىغان دوختۇرنىڭ ئۆيى شەھەردە بولۇپ ئىشقا كېلەلمىگەنلىكىنى ئېيتقاندا ، قۇددۇس ئاخۇن يىلاندەك تولغىنىپ ، قەپەستىكى شىردەك تېپىرلاپ ، نېمىلەرنىدۇر غوتۇلدىغاندىن كېيىن ، خوتۇن كىشىدەك بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى . يىغا ئارىسىدا دۇدۇقلاپ تۇرۇپ سورىدى ، — مۇ ..... مۇشۇ دوختۇرخانىدا ئۆيى بار دوختۇرلار پىچاق تۇتالمامدۇ ؟

— بىرسى بار ئىدى ، ئۇرۇمچىگە داۋالانغىلى كەتكەن . باشقىلارنىڭ ئۆيى شەھەردە .

ئاكۇشېركا دوختۇرخانىنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىنى يېپىدىن يېڭىنە سىگىچە چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ، قۇددۇس شامچى قار - يامغۇردەك

تۆكۈلگىنىچە دوختۇرخانىدا ئۆيى بارلىكى ئىچكى - تاشقى كېسەللىك دوختۇرلىرىنىڭ ئىشكىنى قاقتى . تاشنى ئېرىتكۈدەك ناله - پەريادلىرى بىلەن ئىككى دوختۇرنىڭ يۈرىكىنى ئېرىتتىپ ، ئۇلارنى تۇغۇت ئۆيىگە ئېلىپ كەلدى ..... دوختۇر قەلبى ــ پەرىشتىنىڭ قەلبى . دوختۇر قولى ــ پەرىشتىنىڭ قولى . ئۇلار تەرلەپ - تەپچىرەپ قولىدىن كېلىدىغان چارىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئىشقا سېلىپ ، ئانا قارنىدىن يورۇق دۇنياغا ئىنتىلىۋاتقان بالىغا « چىقىش يولى » ئېچىپ بەرگەن چاغدا ، بوۋاقنىڭ يىغا ئاۋازىغا تەڭكەش بولۇپ دوختۇرخانا رادىيو ئۇزىلىنىڭ يۇقىرى ئاۋازلىق كانىيىدىن « ئىسيان ناخشىسى » ياڭرىدى .

بالا ئوغۇل ئىدى !

تۇۋا ، ماۋۇ غەلىتە ئىشنى : قۇددۇس ئاخۇن ئىككى جاننىڭ ھايات قالغىنىدىن تېرىسىگە پاتمىغۇدەك خۇشاللىنىپ ، سانىخانىنىڭ ئاياغ تەرىپىدىكى ئورۇندۇققا ئەمدىلا كاسسىنى قويۇپ تۇرۇشىغا ، سىرتقا چىقىپ كەتكەن ئەپروزىخان ياتاقنىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ «ۋاي .....» دەپلا ئولتۇرۇپ قالدى . قۇددۇس ئاخۇن ھودۇققىنىدىن تاپىنىدىن كىرگەن ئوت مېڭىسىدىن چىققاندەك بولدى . قۇددۇس ئاخۇن ئېتىلىپ كەلگەن پېتى ئەپروزىخانىنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يۆلىدى . كۆڭلىده سىڭلىسىنى بىرنەرسىگە پۇتلىشىپ يىقىلدى دەپ قىياس قىلغانىدى . ھايال ئۆتمەي ئۆز قىياسىنىڭ خاتا ئىكەنلىكىنى بىلدى : ئەپروزىخاننى ئۇشتۇمتوت تولغاق تۇتقانىدى .

يەنە تۇغۇت ئۆيى . تۇغۇت كارىۋىتىدا بىرلا ئەپروزىخان . شۇنچە كۆپ ياتاقلاردا بىرلا سانىخان . بۇگۈنمۇ دوختۇر - سېستىرالارنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيدۇ . ھېلىقى پېشقەدەم ئاكۇشېركا ھېلى ئەپروزىخاننىڭ ئايىغىغا كەلسە ، ھېلى سانىخانىنى ، بوۋاقنى يوقلاپ ئاۋارە . قۇددۇس ئاخۇن سانىخانىنىڭ ياتقى بىلەن تۇغۇت ئۆيىنىڭ بوسۇغىسى ئارىلىقىدا چېپىپ يۈرۈپ ، ئاكۇشېركىنىڭ ھەربىر تاپشۇرۇقىنى بەجانىدىل ئورۇنلاش كويىدا .

چۈش مەھەلگىچە يا سانىخان كۆزىنى ئاچمىدى ، يا ئەپروزىخاندىن بىرەر شەپە بولمىدى . بۇنى ئاز دەپ ، ئىككى ئۆيىنىڭ بىرىدىن بىرمۇ ئادەم

ئۇلارنى يوقلاپ چىقمىدى . شەھەرلىك پارتكوم بىناسىدىكى كۆيىدىغان نەرسىلەر پۈتۈنلەي كۆيۈپ ، سېمونت ـ بېتونلار ئېشىپ قالغان بولسا كېرەك ، يا ئوت يالقۇنى ، يا ئىس ـ تۈتەك كۆرۈنمەيتتى . ئەمما ، كۈچلۈك پارتلاش ئاۋازى پەقەت بېسىقمىدى . بۇ ھال تاكى ئەتىسى يېرىم كېچىگىچە داۋاملىشىپ ، تۇنجى پاي مىناميوت ئوقى ئاسمانغا كۆتۈرۈلگەندە ئاي ـ كۈنى توشۇشتىن 10 كۈنچە بۇرۇن بىر قىز بوۋاق دۇنياغا كۆز ئاچتى . ئۇ شۇنىڭدىن توپتوغرا 30 يىل كېيىن ئوقۇرمەنلەر بىلەن يۈز كۆرۈشكەن مۇشۇ رومانىنىڭ ئەسلىي ئاپتورى مەرۋانەم ئىدى .

ھايات ـ مامات جېڭىدە ئاخىر غەلبە قىلغان ئەپروزىخان ئۇنىڭ يىراقتىن كەلگەن مۇزىكا ئاۋازىدەك زىل ، يېقىملىق ، پەس ، ئەمما ھاياتىي كۈچ ئۇرغۇپ تۇرغان ئاۋازىنى ئاڭلىغاندا ، يۈرىكى باھار قارلىغىچىدەك پەرۋاز قىلىپ ، كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان خۇشاللىق ياشلىرى ئىللىق تەبەسسۇم قونغان مەڭزلىرىگە « خال » بولدى .

قۇددۇس ئاخۇن تۈرلۈك ماللار شىركىتىدە دەرۋازىۋەن ئىدى . شىركەتتىكى ئاممىا ئىككى قاتقا بۆلۈنگەندە ، ئۆزى بىلىپ ـ بىلمەيلا « باۋ-باۋ » تەشكىلاتىغا ئېتى يېزىلىپ قالدى . شىركەتنىڭ رەھبەرلىك ھوقۇقى تارتىۋېلىنغان سەككىز ئايدىن بۇيان ئۇنىڭ دەرۋازىۋەنلىك « ھوقۇق »ىمۇ تارتىۋېلىنغانىدى . تېخى « ئۆتمۈشتە شامچىلىق كارخانىسى قۇرۇپ ، نۇر-غۇن يالالانما ئىشچىنىڭ قېنىنى شورىغان بۇرژۇئا ئۇنسۇر » دەپ كۈرەش ـ پىپەن قىلىنىپ تۇراتتى . ھازىر « باۋ ـ باۋ » لار يېڭىشەھەرگە چېكىنىپ كەتتى . ئىدارە ۋەزىيىتىنىڭ قانداقلىقى ئۇنىڭغا نامەلۇم . ئەڭ ياخشىسى ، ۋەزىيەت ئوڭشالغۇچە شەھەرگە دەسسىمەسلىك كېرەك !

قۇددۇس ئاخۇن بىر پارچە خەت يېزىپ ، شەھەرگە ئوتياش ساتقىلى ماڭغان بىرەيلەندىن سىڭلىسىنىڭ ئېرى روزى سەررافقا كىرگۈ-زۈۋەتتى ـ دە ، كۈندۈزلىرى ئىككى ئايال ، ئىككى بوۋاقنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە بولۇپ ، كېچىلىرى كاربىدوردا مۈگدەپ ، 15 كېچە ـ كۈندۈزنى كېرەمبىغدا ئۆتكۈزدى . بۇ جەريانداا ئۇنىڭ خەتتىكى تاپشۇرۇقى بويىچە شەھەردىن ھېچكىممۇ ئۇلارنى يوقلاپ چىقمىدى . ئانىلارمۇ ، بوۋاقلارمۇ خېلىلا ھاللىنىپ قالغانىدى . ياتاقنى بوشاتمايمۇ بولمايتتى . ئۇلار دەسلەپ

باغئېرىقتىكى تۇغقىنىنىڭ ئۆيىگە ، ھەپتىدىن كېيىن سۈزاقتىكى تاغىسىنىڭ ئۆيىگە يۆتكىلىپ ، قالايمىقانچىلىق سەل بېسىقىپ ، قۇددۇس ئاخۇن ئۆز ماكانىنى تاپقاندا ، بىر جۈپ بوۋاق ــ ئوت ئىچىدە تۇغۇلۇپ، سەرسانلىق-سەرگەردانلىقتا ھايات يولىنى باشلىغان بىر جۈپ سەمەندەر ــ كامىل بەلەن مەرۋانەم ئاللىقاچان ئىككى ئايلىق بولۇپ قېلىشقانىدى .

× × ×

تالاڭ ئاتتى ، كەچ بولدى ؛ قىش كەتتى ، ياز كەلدى دەپ يۈرۈپ ، ئادەملەر ئۆمۈر كېمىسىنىڭ نەدىن قوزغىلىپ ، نەگە كېلىپ قالغىنىنمۇ تۈيماي قالدىكەن : كامىلنىڭ تولا كېسەل تارتىپ ، ھەپتىلەپ - ئايلاپ دوختۇرخانىدا يېتىپ ، ئاتا - ئانىسىنىڭ خۇن - خۇنىنى يەپ كەتكىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، مەرۋانەم دوختۇرخانىدا تۇغۇلۇپ ، دوختۇرخانا دەرۋازىسىدىن ئاشۇ چىققىنىچە دوختۇرنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەيلا گۈلدەك چىرايلىق چوڭ بولدى . كامىل شوخ ، جېدەلخور ، ئۆكتەم بالا بولدى . ئەكسىچە ، مەرۋانەم ئېغىر - بېسىق ، ياۋاش - رايىش ئىدى . ئىككىسى بىر كۈندە باشلانغۇچ مەكتەپكە كىردى . تاكى ئوقۇش پۈتكۈزگۈچە بىر پارتىدا ئولتۇردى . ئۇلار بىر - بىرى بىلەن ئامراق - ئىناق ئىدى . ئەپسۇسكى ، مەرۋانەم سىنىپ بويىچە ھەممە جەھەتتىن بىرىنچىلىكنى قولدىن بەرمىگەن بولسا ، كامىل سىنىپنىڭ « پايتىما »سى بولدى . ئانىسىنىڭ تىل - تايىقى ، ئوقۇتقۇچىنىڭ تەربىيەسى ، مەرۋانەمنىڭ ياردىمى ئۇنىڭغا تېرىقچىلىك يۇقمىدى . « چاقچاق قىلدىم » دەپمۇ ، بىرەر ئىشنى باھانە قىلىپمۇ مەرۋانەمنى ئۇراتتى ، چىمدىۋالاتتى ، دەپتەر- كىتابلىرىنى بۇلغاپ قويىاتتى . مەرۋانەم ئۇنىڭ يەنە ئۇرۇشى ، بوزەك ئېتىشىدىن قورقۇپ ئەھۋالنى يا ئوقۇتقۇچىغا ، يا ئاتا - ئانىسىغا پەقەت دېمەيتتى . بەزىدە ئو-قۇتقۇچى كامىلنىڭ مەرۋانەمنى بوزەك ئەتكىنىنى كۆرۈپ قېلىپ ، كامىلنى باشقا پارتىغا يۆتكىۋەتمەكچى بولسا ، « ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق » دېگەن-دەك ، مەرۋانەم قەستەن ئەيىبىنى ئۈستىگە ئېلىۋېلىپ ، كامىلغا قانات يايىاتتى . كامىل سىنىپتا ھېچكىم بىلەن ئەپ ئۆتمەيتتى ، ئۇنىڭ مەرۋانەم-دىن بۆلەك دوستىمۇ يوق ئىدى . ئۇ ھەر يىلى ئىمتىھان نەتىجىسى

ئەڭ تـۆۋەن ئوقـۇغـۇچىلار قاتاردا « تەپمە ھالال » قىلىپ سىنىپ كۆچۈ-رۈلـەتتى . ئاخىرقـى ئوقۇش يىلىدا ئۇنىڭ نەتىجىسـى ئـەڭ تۆۋەن بولۇپ چىقتى . ئۇنـى 4 ـ يىللىقـتا يەنە بىر يىل ئوقۇتۇش قارار قىلىندى . ئاتا ـ ئانـلار يىغىنى ئېچىلغان كۈنى ، كامىل ئەتىگەندە قارىسىنى بىر كۆرسىتىپ قـويۇپلا نەگىدۇر غايىب بولدى . سانىخان ئوقۇتقۇچىنىڭ كامىل توغرۇلۇق ئېيـتـقـانلىرىنى ئاڭلىغاندا مىڭ ئۆلۈپ ، مىڭ تىرىلدى . كامىلنى تۇغقۇچە تـارتـقـان ئازابـلـىرى ، ھېلىقى « مەينەت ئىنقىلاب » ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى كـۆڭـۈلـلـۈك ـ كۆڭۈلسىز كۈنلەر ۋە تۈنلەر ، كامىلنىڭ سالغان جاپاسى ، ئۆزى ۋە پـۈتـۈن ئائىلىگە تېپىپ بەرگەن كۆڭۈلسىزلىكلىرى بىر ـ بىرلەپ كـۆز ئالـدىدا نامايان بولۇپ ، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنـدى . ئەتـراپىدا ھەجـەيىپ ـ كېرىلىپ ئولتۇرۇشقان ئاتا ـ ئانىلار ، دېرىزە سىرتىدا بىر ـ بىرىنى قـىسـتـىشىپ ، ئاتا ـ ئانىسىغا قاراپ ھېڭگىيىپ تۇرۇشقان بالىلارغا كۆزى چۈشكىنىدە يۈرىكى قان يىغلىدى . ھېچكىمگە چىش يېرىپ بىر ئېغىز گەپ قـىلالـمـدى ، ھېچكىمنىڭ دىدارىغا تىك بېقىپ قارىيالمىدى . قىسقىسى ، ئۇ بـۈگـۈن كـامـىلنى تۇغۇپ سالغىنى ، « ئوقۇپ ئاق ـ قارىنى پەرق ئېتىپ ، پۈتۈنرەڭ ئادەم بولسۇن » دەپ مەكتەپكە بەرگىنىگىمۇ بۇرۇن ـ قۇلىقىغچە تويدى .

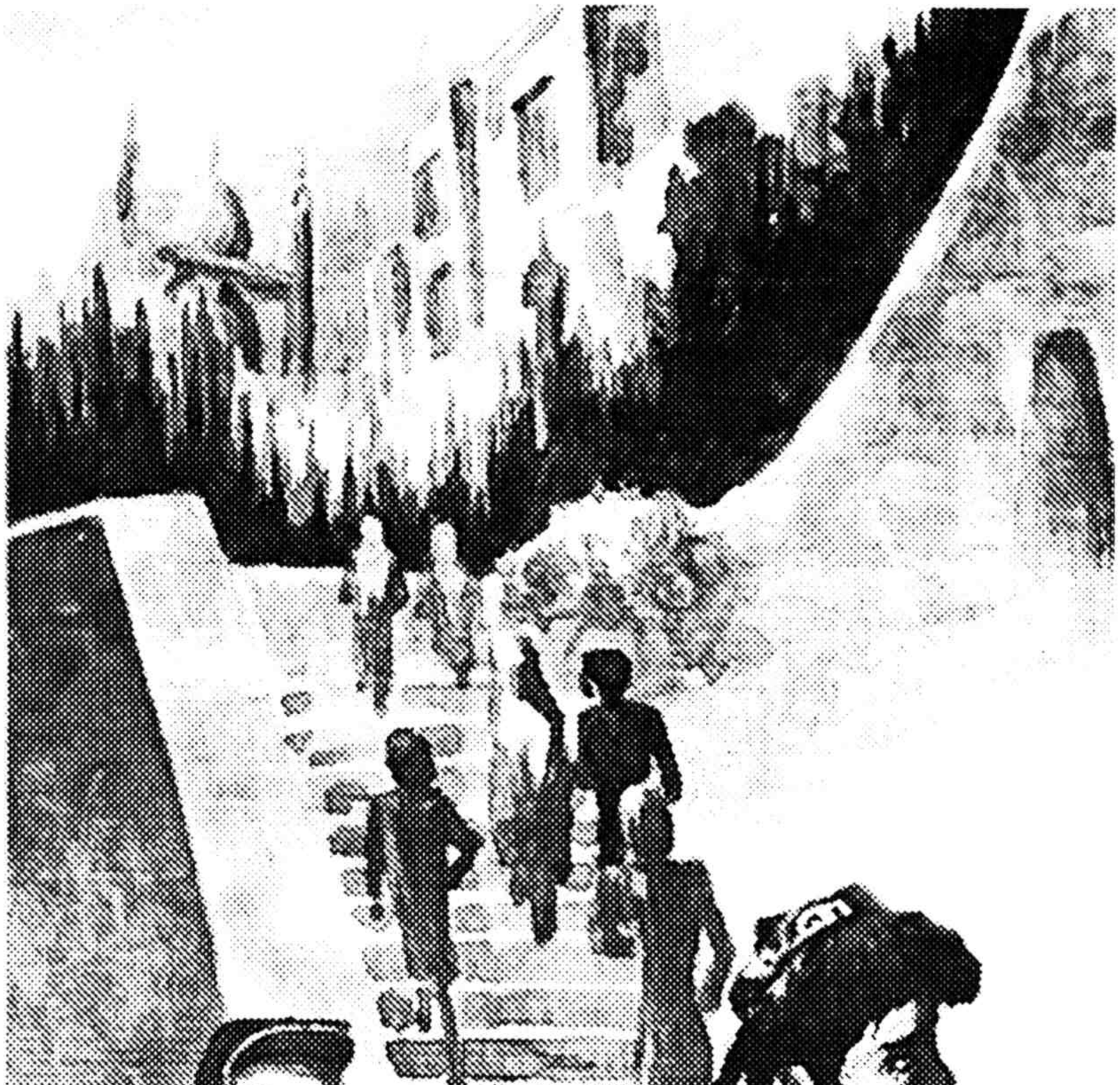
« ھېلىـمۇ ياخشى ئۇنى تۇغۇپلا تۇغۇش بالاسىدىن قۇتۇلۇپتىكەن-مەن . يەنە بىرەرنى تۇغۇپ سالغان بولسام نېمە كۈن كۆرەر ئىدىم ؟! »

يـىـغـىـن ئاخـىـرلاشـقـاندا سانىخان ھېچكىم بىلەنمۇ خوشلاشماي ، ھەمـمـىـدىـن بـۇرۇن سىنىپتىن چىقىپ ، ئالدى ـ كەينىگە قارىماي ئۇدۇللا ئۆيگە چاپتى . سانىخان ئۆيگە كىرگەندە كامىلنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى .

× × ×

خـۇپـتـەنـدىـن يـانـغـان چـاغ . ئەپروزىخان چىراغ يورۇقىدا دوپپا تىكىۋاتاتتى . ئۇنىڭ قارشىسىدا مەرۋانەم كىتاب ئوقۇپ ئولتۇراتتى . دەرۋازا قېقىلدى .

ـــ بالام ، داداڭ كەلدىمۇ نېمە ؟ ـــ دېدى ئەپروزىخان ئىشتىن باش كۆتۈرمەي .

ـــ مەن چىقىپ باقاي ، ـــ مەرۋانەم كىتابنى كۆتۈرگىنىچە سىرتقا ماڭدى . ھايال ئۆتمەي دەھلىزنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولۇپ :

ـــ ئانا ، غوجام دادام كەپتۇ ، ـــ دېدى . مەرۋانەم تىلى چىققاندىن بېرى قۇددۇس ئاخۇننى ئاشۇنداق ئاتايىتتى .

ـــ ھە!..... ـــ ئەپروزىخان چۆچۈپ ئىشتىن بېشىنى كۆتۈردى ، ـــ قېنى ؟

ـــ كەينىمدە كىرىۋاتىدۇ .

ئەپروزىخان يىگىنە - ئويماقلىرىنى يىغىشتۇرغاچ چۈراپ ئورنىدىن قوپۇپ ، مەرەپتىن كۆرپە ئېلىپ ئۆينىڭ تۆرىگە سېلىۋاتقاندا ، قۇددۇس ئاخۇن پەگاھتا پەيدا بولدى . ئەپروزىخان ئىتتىك ئۇنىڭ ئالدىغا كېلىپ تىنچلىق سورىدى :

ـــ ھارمىغايلا ؟

ـــ ئۆزىڭىز سالامەت تۇرغانسىز ؟

ـــ خۇداغا شۈكرى . كۆرپىگە ئۆتسىلە ئاكا !

ـــ خوش ، ئولتۇرماي ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن جايىدىن قوزغالمىدى ، ـــ كامىل كەلمىگەن ئوخشىمامدۇ ؟

ـــ يوقسۇ ..... ـــ ئەپروزىخاننىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ دۇدۇقلىدى ، ـــ ئۇ ..... ئۇنى بىرەر ئىش بىلەن ئەۋەتكەنمۇ ؟

ـــ قارىمامسىز بۇ بالىنى ..... تۇنۇگۈن ئانىسى : « نېمىشقا سىنىپ كۆچەلمىدىڭ ؟ » دەپ بىر دوۋۇسا قىلسا ، ئالدىدىن قېچىپ كەتكەنچە كەچتە ئۆيگە كىرمىدى . « ئاچىلىرىنىڭكىدە قونۇپ قالغان ئوخشايدۇ » دەپ كۆڭۈلشىمەپتۇق . بايا ئىشتىن يېنىپ قارىسام يەنە يوق تۇرىدۇ . تاماقنى يەپلا ، ئۆيدىكىلەرنى ئۇنىڭ - بۇنىڭكىگە يۈگۈرتۈپ ، ئۆزۈم بۇياققا كېلىشىم . روزاخۇن كۆرۈنمەيدىغۇ ؟

ـــ ئۇ كىشى شامنى ئوقۇپلا قوشنىمىز ئوبۇل ئاخۇنىنىڭكىگە شاھمات ئويىنىغىلى چىقىپ كېتىپتى . مەن چاي دەملەپ بولغۇچە مەرۋانەم چىقىپلا چاقىرىپ كىرىدۇ . كۆرپىگە كەلسىلە ئاكا ! ـــ ئەپروزىخان مەرۋانەمگە بۇرۇلدى ، ـــ بولە مەرۋانەم ، داداڭنى ئىتتىك چاقىرىپ كىر !

ـــ بولدى بالام ، چاقىرما ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن سۆزلىگەچ تاشقى

رىغا ماڭدى . ئەپروزىخان كۆڭلى يېرىم هالدا كەينىدىن ئەگەشتى .
ـــ ئەجەب سەت ئىش بولدى ، ـــ دېدى ئۇ هويلىغا چىققاندا . هويلىنى يۇز ۋاتلىق لامپۇچكا يورۇتۇپ تۇراتتى ، ـــ كېلىشلىرىنى ئۇققان بولسام .....
ـــ هېچقىسى يوق . مەن تۆرەياۋاغدىكى تۇغقانلارنىڭكىگە بېرىپ باقمسام بولمايدۇ .
ـــ مەن تاش بازىرى تەرەپكە بېرىپ باقايمۇ ؟
ـــ ئۇ يەرگە قۇززات كەتكەن . بۇگۈن سىز ئاۋارە بولماڭ . كېچىچە تېپىلمسا ئەتە مېڭىشىپ بېرەرسىز . بۇ ئىشنى روزاخۇنغا ئۇقتۇرماڭ ، ماقۇلمۇ ؟
ـــ ماقۇل . ئەمىسە ، ئەتە بامداتنى ئوقۇپ بولۇپلا سىلىنىڭكىگە باراي . نەگە بۇيرۇسلا شۇ يەرگە بارارمەن .
ـــ مەيلىڭىز .
قۇددۇس ئاخۇن ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ يولغا چۇشتى . ئەپروزىخان بىلەن مەرۋانەم تاكى ئۇنىڭ سەل ئالدىغا ئېگىلگەن قاۋۇل گەۋدىسى كۆزدىن يىتكۇچە كەينىدىن قاراپ تۇرۇشتى .
« مۇشۇ خان ئاچامنىزە ..... ئاغزى تېخى ئىتتىك ، قولى تېخى ، ـــ ئەپروزىخان يىگىنە ـ ئويماقنى قولىغا ئېلىپلا ئىچىدە غوتۇلدىغلى تۇردى ، ـــ هەدىسە ئۇرۇپ ـ تىللاپ كامىلنى قاشايتۇالدى . ئۇ بالا هېلىتىن مۇشۇنداق يامانلاپ قېچىپ يۇرسە ، چوڭ بولغاندا بىچارە ئاكامغا نېمە كۇن كۆرسىتەر؟ »
ئەپروزىخان چوڭقۇر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى . يىگىننى نەگە ، قانداق سانجىشنىمۇ بىلەلمەيۋاتاتتى . مەرۋانەم ئانىسىغا قارىغۇسى كېلىپ بېشىنى كىتابتىن كۆتۇرۇشىگە ، كۆزلىرى دەھلىزنىڭ بوسۇغىسىدا مولۇنـ دەك چەكچىيىپ قاراپ تۇرغان كامىلغا چۇشۇپ ، هەيرانلىقتا توۋلىۋەتتى :
ـــ ۋىيەي ، كامىل ئاكام تۇرامدۇ نېمە !؟
ئەپروزىخان چۆچۇپ مەرۋانەمگە تىكىلدى :
ـــ نېمە دېدىڭ ؟ كامىل نەدە تۇرىدۇ ؟
ـــ ئاينا ، دەھلىزدە تۇرمامدۇ !

ـــ ۋاي خۇدايـــم ، راسـتلا كامىلغۇ ! ـــ ئەپروزىخان زورلاپ كۈ-
لۈمسرىدى ، ـــ نېمانداق بوسۇغدا تۇرسەن ؟ مەيەرگە كېلە بالام .
كـامـىـل دومـسـيىپ ئىچكىرىگە قەدەم باستى . ئەپروزىخان مۇلايىم
ئاۋازدا سورىدى :
ـــ سەن بۇ يەرگە قاچان كىرگەن ؟
ـــ ھازىر كىردىم .
ـــ قانداق كىردىڭ ؟
كـامـىـل ئۈنـچـىـقـماي تىرنىقىنى تاتىلاشقا باشلىدى . ئەپروزىخان
سوراشنى داۋام قىلدى :
ـــ دەرۋازا ئوچۇق قاپتىكەنمۇيا ؟
ـــ بايا ئۆزەڭ ئەتكەنغۇ .
مەرۋانەم گەپ قىستۇرغانىدى ، ئەپروزىخان سىلكىۋەتتى :
ـــ سـەنـدىن سورىمىدىم ، نېمانداق شوت ـ شوت بالا بۇ ! كامىل ،
نېمانداق گەپ قىلمايسەن ؟
كامىل تىلغا كىردى :
ـــ ئىستولىنغا يامىشىپ ئۆگزە بىلەن چۈشتۈم .
ـــ ئاللا كـارامـەت ، قاراملىقىنى كۆرمەمدىغان بۇ بالىنىڭ ! يىقىلىپ
چۈشەرمەن دېمەي ..... بېرى كەل . قېشىمدا ئولتۇر .
كـامـىـل ئۇنـىـڭغا يېقىنلاشتى . ئەپروزىخان ئۇنى قولىدىن تارتىپ
يـېنىغا ئولتۇرغۇزدى ـ دە ، قاسماقلىشىپ تونۇغۇسىز بولۇپ كەتكەن چىرا-
يـىـغا تـىـكـىلدى . باش ـ كۆزىنى سىلاپ ، بىر تەرەپكە قىڭغىيىپ قالغان
دوپپىسىنى رۇسلاپ كىيدۈرۈپ قويدى .
ـــ ئىككى كۈنىڭزى نەدە يۈردۈڭ ؟
ـــ ... ...
ـــ قورسقىڭغا بىرنەرسە يېدىڭمۇ ؟
ـــ ھۇ ـ ھۇ .....
كامىل ئېسەدەپ يىغلىغىنىچە ئەپروزىخانغاچاپلاشتى .
ـــ ۋاي جـېنـىـم بالام ، مۇشۇ جاھىللىقىڭنىزە ..... ـــ ئەپروزىخان
كـامـىـلـنـىـڭ دۈمـبـىـسىنى سىلىغاچ ، مەرۋانەمگە دېدى : ـــ قوپ خېنىم ،

ئاشخانىغا چىقىپ داستىخانغا يۆگەكلىك سامسىنى ئەكىر !

مەرۋانەم « ئىشارەتكە مايىل » قىز ئىدى . كۆزىنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئانىسىنىڭ بۇيرۇقىنى بەجا كەلتۈردى ، داستىخاننى كۆتۈرۈپ دەھلىزگە كىرىۋېتىپ ئانىسىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپلا قەدىمىنى توختاتتى .

ـــ ئاخشام نەدە ياتتىڭ ؟

ـــ ھېيتگاھ مەسچىتىنىڭ سۇپىسىدا ياتتىم .

بۇ كامىلنىڭ ئاۋازى ئىدى . مەرۋانەم ئەندىكىپ كەتتى .

ـــ ئاللا بالام ، قىلىغان ئىشىڭنى قارا ، ـــ ئەپرۇزىخاننىڭ ئاۋازى تىترەيتتى ، ـــ ئاتا ـ ئاناڭ تىرىك تۇرۇپ يېتىمچىلىكنى چىللاپ ..... بۇنىڭىغا ئىككىنچى مۇشۇنداق قىلما جۇمۇ !

ـــ ماقۇل .

ـــ مۇشۇ تۇرقى ئاتا ـ ئاناڭ سېنى ئىزدەپ نەلەردە يۈرىدىغاندۇ ؟ سەل بالدۇرراق كەلگەن بولساڭ داداڭ بىلەن بىللە كېتىدىكەنسەن . بولاپ تۇ ، قورسىقىڭنى تويغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن ئۆزۈم ئاپىرىپ قويارمەن .

ـــ ئاپىرىپ قويمىغىنا ، ئوبدان خان ئانا !

ـــ ئاپىرىپ قويمىسام قانداق بولىدۇ ؟ ئوبدان بالا دېگەن گەپ ئاڭلايدىغان .

ـــ ھى ..... ھىم ..... مەن ئۇ ئۆيگە بارمايمەن !

ـــ نېمىشقا بارمايسەن ؟

ـــ ئانام ئۇرىدۇ .

ـــ مەن ئاپارسام ئۇرمايدۇ .

ـــ ئۇرىدۇ .

ـــ ئۇرمايدۇ .

ـــ ئۇرىدۇ !

ـــ ئەستا ، ما بالىنى ، ئەمسە داداڭنى چاقىرىپ كېلەي ، داداڭ ئەكەتسۇن . ماقۇلمۇ ؟

ـــ دا:امنى چاقىرىپ كېلىدىغان بولساڭ قېچىپ كېتىمەن !

ـــ سېنىڭ مۇشۇ خۇيۇڭدىن ئەجەبمۇ زېرىكتىم . كىچىككىنە بىر ئىش بولغۇچە ئۇزۇن ساينىڭ سالمىسىدەك قېچىپلا يۈرسەڭ .....

ئەپـروزنـخان يەنە نېمە دېيىشنى بىلمەي تۇرغاندا ، مەرۋانەم ئالدىدا پەيدا بولدى . ئۇ داستىخاننى مەرۋانەمنىڭ قولىدىن ئېلىپ كامىلنىڭ ئالدىغا يـايـدى . ئاڭغۇچە مەرۋانەم دېرىزە تەكچىسىدىكى چايداندىن پىيالىگە چاي قۇيۇپ كېلىپ ئانىسىغا ئۇزاتتى .

ـــ كـامـىـل ، ئالـە بـالام ، ـــ دېـدى ئەپـروزىخان پىيالىنى كامىلغا ئۇزىتىپ ، ـــ قورسىقىڭنى ئوبدان تويغۇز .

كامىل دومسىيىپ چايغىمۇ ، سامسىغىمۇ قول ئۇزاتمىدى .

ـــ نېمىشقا يېمەيسەن ؟ ـــ ئەپروزىخان بوش قولى بىلەن كامىلنىڭ مۇرىسىگە ئاستا نوقۇپ قويدى ، ـــ ئالە !

كامىل زۇۋانغا كىردى :

ـــ ئادەمنى ئاپىرىپ قويىمەن دەپ .....

ـــ ۋاي جـاھىل ، ۋاي جاھىل ! ماقۇل ، بۇگۈن مەشھەدە قون . مەن بېرىپ ئاناڭ ـ داداڭنى خاتىرجەم قىلىپ قويماي .

بۇ گەپنى ئاڭلاپ مەرۋانەمنىڭ دىلى يايراپ ، تىلى سايراپ كەتتى :

ـــ مەن بېرىپ دەپ قويۇپ كېلەيمۇيا ؟

ـــ سەنمۇ مېنـى ئەنسىرىتىپ جېنىمـنى ئالاي دەمسەن ئەمدى ! ـــ ئەپـروزىخان چالۋاقىدى ، ـــ قىز بالا كېچىدە تالادا يۈرسە قانداق بولىدۇ ؟ كـامـىـل قـورسىقىنـى تويغۇزۇپ بولـغۇچە مەن ئىككىڭـگە جـاي سېلىپ قويۇپ ، « شاققىدە » ئا ئۆيگە بېرىپ كەلگۈچە ئۇخلاپ تۇرۇش .

ـــ سەن بەك ئوبدان جۇمۇ خان ئانا !

كامىل شۇنداق دەپلا ئەپروزىخانغا چاپلاشتى . ئەپروزىخان قەستەن تەرىنى تۈرۈپ ، ئۇنى ئۆزىدىن يىراقلاشتۇردى :

ـــ ئانـاڭ مـاڭـا تـۇغـۇپ بـەرگەندىكىن ، مەن ئوبدان بولمامدىغان غـوجـام ! مەن راستلا ئوبدان بولسام ، ماۋۇ سامسىنى تويغۇدەك يە ئەمسە !

ـــ مانا قاراپ تۇر !

كـامـىـل كۆزلىرىنى غەلىتە ئويناتىپ ، تېخى بايىاتىن ئاشنىڭ ئوچـقـىغا يـېـقـىـلـغـان ، گـۈپـۈلـدەپ زىـرە ، قارىمۇچ پۇرىقى كېلىپ تۇرغان سـامسـىـدىن بىرنـى « شاقـقىدە » ئالـدى ـ دە ، قاساپ ـ قاساپ يېيىشكە باشلىدى .

ـــ هه ، ئەمدى ئوبدان بالام بولدۇك ، ـــ ئەپروزبخان چىن يۈرىكىدىن تەبەسسۇم قىلدى . ھايال ئۆتمەي جىددىي قىياپەتكە كىرىپ ئورنىدىن قوپتى ۋە ئىككى بالىغا جېكىلىدى ، ـــ توكگۇز ـ توپاق ئويناشماي ، بالدۇرراق ئۇخلاش جۇمۇ !

ـــ ماقۇل .

ئىككىيلەن تەڭلا جاۋاب بەردى .

ئىلگىرى بۇ ئۆي شەرۋانەم ، قۇربانەم ، مەرۋانەم ـــ ئۈچ ئاچا ـ سىڭىلىنىڭ ياتقى ئىدى . ئۇلۇشىلى شەرۋانەم شىئەن تېببىي ئۇنىۋېرسىتېتىغا ، بۇلتۇر قۇربانەم شىنجاڭ تېببىي ئىنستىتۇتىغا ئوقۇشقا كېتىپ ، بۇ ئۆي مەرۋانەمگە ئوكچە قالدى . دادىسى سىرتقا چىقىپ كېتىپ ، ئانىسى يېڭىنە ئىشىغا ئولتۇرمىسلا ، مەرۋانەم بۇ ئۆيگە بېكىنۋېلىپ دەرس تەكرارلايتتى ، رەسىم سىزاتتى ياكى قىزىق ـ قىزىق باللار كىتابـ لىرىنى ئوقۇش بىلەن بەند بولۇپ ، ۋاقتىنىڭ قانداق ئۆتۈپ كەتكىنىنمۇ تۇيماي قالاتتى . بەزىدە ئانىسىغا دەپ قويۇپ ، ئىشىك تۈۋىدە ئاداشلىرى بىلەن جىجىق ، تەپكۈچ ، گول توپ ..... ئوينايتتى ؛ تېپىشماق تېپىشاتتى ، چۆچەك ئېيتىشاتتى . بەزىدە ئەڭ يېقىن ساۋاقداشلىرىنى ياتاق ئۆيى ، ھويـ لىنىڭ ، مەنزەرنىڭ پېشايۋىنىغا يىغىۋېلىپ ، دەرس مۇزاكىرە قىلىشاتتى . قىزىقارلىق باللار چۆچەكلىرىنى بىللە ئوقۇپ ئاڭلىشاتتى . دەرستە كېيىن قالغانلارنىڭ دەرس تەكرارلىشىغا ياردەم بېرەتتى . شۇڭا ، ئۇنىڭ مەكتەپتىمۇ ، ئۆيدىمۇ دوستلىرى كۆپ ئىدى . ئوقۇتقۇچىسىمۇ ، ساۋاقداشـ لىرىمۇ ، قولۇم ـ قوشنىلىرىمۇ ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى . چوڭلار ئۆز پەرزەنتلىرىنىڭ ئۇنىڭدەك بولۇشىنى ئارزۇ قىلسا ، كىچىكلەر ئۇنىڭدىن ئۈلگە ئېلىشقا تىرىشاتتى . ئەپسۇسكى ، بىرلا كامىل ئۇنى مەنسىتمەيتتى . ئۇنىڭ ياخشى تەرەپلىرىنى ئۈلگە قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، ئېپىنى تاپسىلا ئۇنى مەسخىرە قىلاتتى ، ئۇنىڭدىن قۇسۇر ئىزدەيتتى . قىزىق يېرى ئۇنىڭدىن بىردەممۇ ئايرىلالمايتتى : پات ـ پات بىرەر ئىشنى باھانە قىلىپ ئۆيدىن قېچىپ چىقىپ ئۇنىڭكىگە كېلىۋالاتتى . ئەپروزبخان ئۇنى بىر ـ ئىككى كۈن مەرۋانەم بىلەن بىر ئۆيدە قوندۇرۇپ ، ئاندىن يېتىلەپ ئاپىرىپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ بېرەتتى . قۇددۇس ئاخۇنلار بۇنىڭدىن

خۇش ئىدى . بۈگۈنكى قونۇپ قېلىشمۇ ئاشۇنداق قونۇپ قېلىشلارنىڭ ئوندىن ، يۈزدىن بىرى ئىدى .

مەرۋانەم ئۆيىنىڭ بىر چېتىدە ، كامىل يەنە بىر چېتىدە بىر - بىرىگە قارىشىپ ياتاتتى . كامىل يېلىندى :

ـــ ئوبدان ئۇكام ، ئەتە باي دادامغا دېگىنە ، مەن دائىم مۇشۇ ئۆيدە تۇرای !

مەرۋانەم سورىدى :

ـــ نېمىشقا ئۆزەڭنىڭ ئۆيىگە بارمايسەن ؟

ـــ ئانام مېنى بەك ئۇرىدۇ ، بەك ئۇرىدۇ . خان ئانامۇ سېنى شۇنداق ئۇرىدىغان بولسا ، سەنمۇ بۇ ئۆيدە تۇرمايسەن !

ـــ خاپا قىلمىسا ڭ بىكاردىن - بىكار ئۇرمايدۇ شۇ .

ـــ ھە ، تاينلىق .

ـــ يا ئوبدان ئوقۇمىسا ڭ، يا ئاق ئانامغا ئىش قىلىشىپ بەرمىسەڭ.....

ـــ دائىم شۇنداق دەيدىكەنسەن ! ئانامغا ئىش قىلىشىپ بەرگىلى يا ساڭا ئوخشاش قىز بالا بولمىسام .

ـــ قىز بالا بولسام نېمە بولاپتۇ؟ سەندىن ئوبدانراق ئوقۇدۇمغۇ تازا !

ـــ ۋاي يوغان ئىش ! ئەمدى تازا ئوقۇۋال . بۇنىڭغا ئۆلتۈرسەمۇ ئوقۇمايمەن !

ـــ ۋىيىش ، نېمىشقا ئوقۇمايسەن ؟ ـــ مەرۋانەم ئۆزە بولۇپ ئولتۇرۇپ ، كامىلغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى . كامىل ئېرەنسىزلىك بىلەن جاۋاب بەردى :

ـــ ئانام ئۇرۇپ ، خانىم تىللىغاندىكىن ، ئوقۇمايمەن شۇ !

ـــ يالغان گەپ قىلمىغىنا ، خانىم نەدە تىللىدى ؟

ـــ دائىم « دۆت » ، « كالۋا » دەپ تىللايدىغۇ !

ـــ ئۆزەڭ دۆتلۈك قىلماي ئوبدان ئوقۇساڭ ، خانىم تىللىمايدۇ شۇ .

ـــ دۆت دېگەن ئۆزەڭ !

ـــ مەن دۆتما ؟ ۋەيىي .....

— دۆت بولغاچ دائىم باللىدىن تاياق يەيسەنغۇ ئوبدان .....
— تـايـاق يـېـسـەم نـېمە كارىڭ ؟ ساڭا ئوخشاش خەقنى ئۇرۇپ ، خانىمدىن تىل ئىشتىمسەملا بولدى !
— ۋاي يـوغـان ئىـش ! خـانـىم ، خانىملا دەيدىكىن . سېنى بوزەك ئەتكەن باللىنى خانىم ئۇرۇپ بەردىمۇ ، مەنمۇ ؟
— يا مەن سېنى ئۇرۇپ بەر دېمىسەم .....
— سەن دېمىگەن بىلەن ، خان ئانام دەيدىغۇ ئوبدان .....
— ۋەلەيىي ، يالغانچىلىقىنى .
— مـەن يـالـغـانـچـىـمـا ؟ خـان ئانـام : « بـالـىلار ئۇكاڭنى بوزەك ئەتمىسۇن ، قاراپ قوي » دېگەن بولغىيدى ؟
— « قاراپ قوي » دېسە ، ئۇرۇشساڭ بولامدۇ !؟
— ئوغۇل بـالا دېگەن ئۇرۇشـمسا ، ساڭا ئوخشاش قىز بالا بولۇپ قالىدۇ .
— ماڭە نېرى !
مـەرۋانـەم قوللىرىنى شىلتىپ ، كۆزىگە ياش ئالدى . كامىل تېخىمۇ ھەددىدىن ئاشتى :
— نـەگـە مـاڭـىـمـەن ؟ خـەپ ، ئەتـە تـالاغـىـمۇ چىقارسەن ، تازا ئۇرمابىدىغان بولسام .
— ئۇرۇپ باقە قېنى ، ئاق ئانامغا دەپ ھوشۇقۇڭنى چاققۇزۇۋېتىپ ، ئىككىنچى ئۆيۈمگە كىرگۈزمەيمەن !
— سەن كىرگۈزمىسەڭ خان ئانام كىرگۈزىدۇ .
— كىرگۈزمەيدۇ !
— كىرگۈزىدۇ !
— كىرگۈزمەيدۇ ! كىرگۈزمەيدۇ !!!
— كىرگۈزىدۇ ! كىرگۈزىدۇ !!!
ئىككىسى بىر ـ بىرىگە گەپ بەرمەي ، ئاخىر مەرۋانەم ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى . كامىل چاچراپ ئورنىدىن قوپۇپ غەلىتە قىلىقلارنى قىلىپ ، ئۇنى مەسخىرە قىلغىلى تۇردى :
— ۋەيىي ، ئۇششۇقلۇقنى !

ۋەلەييى ، ۋەلىقاق ،
بېشىڭدىكى نېمە ئاق ؟
يىغلاڭغۇنىڭ دورىسى ،
باققالدىكى گۈلە ـ قاق ،
ۋەلەييى ، ۋەلىقاق .....

تەڭرىنىڭ ئويۇنلىرى تولمۇ جىق ، تولمۇ قىزىق . بۇ ئويۇننىڭ رول ئالغۇچىلىرى شەك ـ شۈبھىسىزكى ، ئۇنىڭ بەندىلىرى . مانا مۇشۇ بىر جۈپ نارەسىدە ئالەمگە كۆز ئاچقان 11 يىلدىن بۇيان يا سانىخان ، يا ئەپروزىخان قايتا ھاملىدار بولمىدى . تەڭرىدىن تىلەپمۇ ، مازار ـ ماشا ـ يىخلارغا تېۋىنىپمۇ ، بۇ ئىككىسىگە ئۇكا تۇغۇپ بېرەلمىدى . بۇ ئويۇندا ئۇلار يېڭىلدى . بۇ ئىككىسىچۇ ؟ بۇ ئىككىسى ھايات سەھنىسىدە 11 قىش ، 11 يازنى ئۆتكۈزۈپ ، ئۆزى ئويناشقا تېگىشلىك ئويۇننى ئويىنىدى . ھازىرمۇ ئويناۋاتىدۇ : بىرى يىغلاپ ، بىرى كۈلۈۋاتىدۇ . بۇنىڭدىن كېيىنچۇ ؟ بۇنى تەڭرى بىلىدۇ . ئەمدى بىز تەڭرىگە ئەگىشىپ ، ئۇنىڭ بۇ ئىككىسىگە تەقسىم قىلغان رولىنى كېيىنكى بابلاردىن ئىزدەپ باقايلى .

تەڭرى سالغان كوي

كامىل دېگىننىڭ قىلدى : يېڭى ئوقۇش يىلى باشلىنىۋىدى ، ئۇ مەكتەپ تەرەپكە قارىغىلىمۇ ئۇنىمىدى . ئائىلىدىكى چوڭ ـ كىچىكىنىڭ تەربىيەسى ، سانىخاننىڭ تىل ـ تايىقى ئۇنى ئەيۋەشكە كەلتۈرەلمىدى . ئاخىر ئۇنىڭ «ئامراق ئانىسى » ئەپروزىخان مەيدە قېقىپ ، ئۇنى ئۆيدە ئىككى كېچە قوندۇردى . ئۇنىڭغا دۇنيادا بار چىرايلىق گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ ، بىرمۇنچە كاتتا ۋەدىلەرنى بەرگەندى ، ئۇ ئەپروزىخانىڭ باغرىغا چاپلىشىپ بىرھازا يىغلىدى . بۇ قايىل بولغانلىقىنىڭ بەلگىسى ئىدى . ئەپروزىخان خۇشاللىقىدا ئۇنىڭ پېشانىسىگە ياندۇرۇپ ـ ياندۇرۇپ نەچچىنى سۆيۈۋەتتى . ئۆزىمۇ ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ يىغلاپ « ئىچىنى بوشىتىۋالدى » . ئۇنى يوتقان بىلەن چۇمكەپ ، ئۆزى يېنىدا يېتىپ ، ئەتە ئۇنى ئۆز قولىچە يېتىلەپ مەكتەپكە ئاپىرىش تەييارلىقىنى كاللىسىدا پۈتكۈزۈۋالدى . قانداق چاغدا ئۇخلاپ قالدىكىنتاڭ ، بامداتقا چىققان ئەزانىنى ئاڭلاپلا ئۇز ـ چاتقۇنىڭ شوينىسىنى شۇنداق تارتقاندى ، كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى : كامىلنىڭ ئورنى بوش تۇراتتى . ئەپروزىخان ئۇنى « مەرۋانەمنىڭ قېشىغا چىقىۋالدىمكىن » دەپ گۇمان قىلىپ ، پۈتۈنئاق ئۇچىدا دەسسەپ مەرۋانەمنىڭ ياتاق ئۆيىگە كىرگەندى ، مەرۋانەم ئانا قارىدا ئۇخلاۋاتاتتى . كامىلنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمىدى . ھويلىنىڭ دەرۋازىسىمۇ زەنجىرلاقلىق پېتى تۇراتتى .

« بۇ بالا نەگە كەتكەندۇ ؟ »

ئەپروزىخان قۇلۇپ سېلىنمىغان ئوتۇن ـ كۆمۈرخانا ، ئاشخانا ، قازناق ..... دېگەنلەرنى ئالا قويماي ئاختۇرۇپ چىقتى . ئاخىر ئۆگزىگە چ-

قىسپ بالىخانا ، مەنزەر ئۆيلەرنىڭ ئاخىرقۇرۇشتىپ ، بىر چاغدا كامىلنىڭ : « ئىستولىبىغا يامىشىپ ئۆگزە بىلەن چۈشتۇم » دېگىنى يادىغا يەتتى ـ دە ، پىشانىسىگە « ۋاقتىدە » بىرنى ئۇرۇپ ، كامىلنىڭ ئۆزىنى ئوخلىتىپ قويۇپلا ئۆگزە بىلەن قېچىپ چىقىپ كەتكىنىنى جەزملەشتۈردى .....

ئىش يوغىناپ كەتكەندى . ئىككى ئائىلىدىكى چوڭ ـ كىچىكنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ ئىزدەپ ، ئىش ـ ھەربىكەتتىن قالدى . چىرايلاردىن تەبەسسۇم قاچتى ، ئاياللارنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمايتتى ، ئەرلەرنىڭ گېلىدىن تاماق ئۆتمەيتتى ؛ تەنە ئوقلىرى ھېلى ئۇنىڭغا ، ھېلى بۇنىڭغا تېگەتتى . سانىخان تولا يىغلاپ ئوڭدا چۈشتى . قۇددۇس ئاخۇن دورا يېگەن بېلىقتەك ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ ، ھېچكىمگە تىك بېقىپ قارىمايتتى . ئون ئېغىز گەپ سورىسا ، بىرەر ئېغىز غۇدۇراپ قويياتتى . ئۇلاردىن ھال سوراپ ، ئەھۋال سۈرۈشتۈرۈپ كىرىپ ـ چىقىۋاتقانلارنىڭ تولىلىقىدىن ئۇلارنىڭ ھويلىسى بازارغا ئايلىنىپ كەتكەندى . بەشىنچى كۈنى ئۇلار ئەھۋالنى ساقچىغا مەلۇم قىلىشتى ، سەككىزىنچى كۈنى ھەممەيلەن يىغىلىپ مەسلىھەتلىشىپ ، قۇززاتنى ئۇرۇمچى تەرەپكە ، ئوتتۇرانچى ئوغۇل قاۋۇزنى خوتەن تەرەپكە يولغا سالماقچى بولۇشتى . ھەممە تەييارلىق پۈتۈپ ، « ئەتە يولغا چىقىدۇ » دېگەن كۈنى سۇزاقتىن خۇش خەۋەر كىردى : كامىل شۇ يەردە ئىكەن ! ئەتىسى يەنى كامىل غايىب بولۇپ ئون ئىككىنچى كۈنى ، قۇددۇس ئاخۇن بامداتتىن يېنىپلا قول تىراكتورىغا ئولتۇرۇپ سۇزاقتا چىقىپ كامىلنى قايتۇرۇپ كىردى . سۈرۈشتۈرۈش ئارقىلىق شۇ نەرسە مەلۇم بولدىكى ، كامىل روزى سەرراپنىڭ ئۆيىدىن قېچىپلا سۇزاق تەرەپكە يول ئاپتۇ ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلارنىڭ ئۆيىگە يېقىنلاشقاندا : « ئۇلارنىڭ ئۆيىگە كىرسەم چوقۇم ئاتا ـ ئانامغا ئەكىرىپ بېرىدۇ » دەپ قورقۇپ ، ئورمانلىقلار ، قوناقلىقلاردا يوشۇرۇنۇپ يۈرۈپتۇ ، قورسىقى ئاچسا باغلاردىن مېۋە ـ چېۋە ، ئېتىزلاردىن قوغۇن ـ تاۋۇز ، كۆكباش ئوغرىلاپ خام پېتى يەپ ، كېچىلىرى تاشلاندۇق خامان ، شاخ ـ شۇمبا ئارىسىدا تۈنەپ سەككىز كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ . توققۇزىنچى كۈنى چۈشتىن كېيىن يېغىشقا باشلىغان يامغۇر كەچ كىرگەنسېرى ئەدەپ ، جان ـ جېنىدىن ئۆتۈپ كېتىپتۇ . پاناھلانغۇدەك جايمۇ چىقماپتۇ . ئاخىر شام بىلەن خۇپتەن ئارـ

لمقدا تاغىسىنىڭ ئىشكىنى قېقىپتۇ .....

كامىل ئورۇقلاپ بىر تېرە - بىر سۆڭەك بولۇپ قالغاندى . ھەممەيلەن ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشتى . ھېچكىممۇ ئۇنىڭدىن گەپ كولاپ دەردىگە دەرد قوشمىدى . تېخى سانىخان كۆرپىنى قېلىن سېلىپ ، ئۇنى قوش ياستۇققا يۆلەپ ياتقۇزۇپ ، مەخسۇسلا ئۇنىڭغا ئاتاپ ھېلى شورپا ، ھېلى جۇۋاۋا ، ھېلى ئۇگرە ئېتىپ ئۇنىڭ ئېغىز - بۇرنىدىن تىنىپ ، ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىناتتى . بىر ئاغزىدا مىڭ قېتىم ئۆزىنىڭ « ئەسكى » لىكىنى سۆزلەپ ، كۆزىنىڭ سۈيىنى چىقىرىپ ، ئۇ- نىڭ باغرىنى ئېرىتىشكە ، ئۇنى تېزرەك ماغدۇرىغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇناتتى . ئەپروزىخان ناشتىدىن كېيىنلا تاپقىنىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ئۇنى يوقلاپ كېتەتتى . مەرۋانەم مەكتەپتىن يېنىپلا ئۇنىڭغا بىر كۆرۈنۈپ قويۇپ ، ئاندىن ئۆيگە باراتتى .

بەشىنچى كۈنى كامىل ئانسىنىڭ يالۇۇرۇشلىرىغمۇ ئۇنماي ، ئورنىدىن قوپۇۋالدى .

ئەمدى ئائىلىدىكى ھەممەيلەن ئۇنىڭدىن ئەيمىنىدىغان بولۇپ قالغانىدى . ھېچكىممۇ ئۇنىڭغا ئوشۇق - تۆشۈك گەپ قىلالمىدى . ئۇ ھەممەيلەننى يەڭگەن ـــ قورقۇتقان ئىدى .

ئۇنى مەكتەپكە ئەۋەتىش توغرىسىدا گەپ قىلىش قەتئىي مەنئى قىلىنىدى . شۇنىڭ بىلەن كامىل ھەممە جەھەتتىن تولۇق « ئازاد » لىققا ئېرىشتى . ئۇنىڭ قىلغىنى قىلغان ، ئەتكىنى ئەتكەنىدى . كۈنبويى «ئېشەك ھاڭرىغان ، داپ داراڭلىغان» يەرلەردە لاغايلاپ يۈرۈپ ، قورسىقى ئاچقان ، ئۇيقۇسى كەلگەن چاغدا ئۆينى تاپسىمۇ ھېچكىم قاپاق تۈرمىدى ، نەگە بېرىپ ، نېمە قىلىپ يۈرگىنىنىمۇ سۈرۈشتە قىلمىشمىدى . بولۇپمۇ سانىخان قولى بىلەن ئاغزىنى پۇتۈنلەي يىغقانىدى . بۇ ئائىلىدە كامىل تۈ- پەيلىدىنلا يۇز بېرىپ تۇرىدىغان چېقىل - چۇقۇللار ئاساسەن بېسىقتى . ھەممەيلەن كامىلنىڭ قاراپ تۇرۇپ ئوقۇشسىز قېلىۋاتقىنىغا قاتتىق ئېچىـ ناتتى - يۇ ، ئاغزىدىن چىقىرالمايتتى . بۇ جەھەتتە قاۋۇز ئانچە - مۇنچە كۆتۈلداپ قويسىمۇ ، كامىلنى مەكتەپكە بېرىشقا ئاشكارا دالالەت قىلىشقا پېتىنالمايتتى . قۇددۇس ئاخۇن بىلەن سانىخان : « ئوقۇمسا ئوقۇمسۇن .

ئىشقىلىپ ، بەندىسىنى كەچ قويمىغان خۇدايىم ئاچ قويمايدۇ . ئۇنى قىستاپ نېمە قىلىسىز ؟ يا كېيىنچە تەكشۈشلىرىنىڭ مەكتەپتە ئوقۇپ ئۆزىدىن جىقراق بىرنەرسە بىلگىنىگە قاراپ ئەقىل تاپار ، يا بولمىسا ..... »

گەپ تۈگىگەندى . ئاتا ـ ئانىنىڭ قارارى « قانۇن » ، قالغانلارنىڭ ھەممىسى بىر تەرەپ بولۇۋالغان بىلەنمۇ « قانۇن » قەتئىي ئۆزگەرمەيدۇ ، ھەممىسى بويسۇنۇشتى .

كامىلنى ساتىراشقا ، موزدۇزغا ، مىسكەرگە ، زەرگەرگە شاگىرتلىققا بېرىۋىدى ، نېرىسى بىر ئاي ، بېرىسى ھەپتىدە « دۇكان ئايرىدى » . قىش چىقىپ ، ئەتىياز كېلىپ ، چېچەك چوكان ئېچىلىۋىدى ، كامىل بۈگۈنى ئۇنى ، ئەتىسى بۇنى ئەگەشتۈرۈپ تۈمەن ، قىزىل دەريالىرىدا سۇغا چۆمۈلۈپ ، پاتقاقتا مىلىنىپ يۈرۈپ نەچچە مەھەللىدىشىنى مەكتەپ دەرۋازىسىدىن كىرگىلى ئۇنىماس قىلىۋەتتى . گەپ ـ سۆزنىڭ تولىلىقىدىن سانىخان قوشنىلار ئالدىدا بېشىنى كۆتۈرەلمەس بولۇپ كەتتى . ئەمدى يەنە سۈكۈت قىلىۋەرگىلى بولمايتتى . سانىخان كامىلنى ئىسكەنجىگە ئېلىشقا باشلىدى : بەزىدە يالۋۇرسا ، بەزىدە تىللىدى ، ئۇردى ، تاپقا كىرگۈزۈش ئۈچۈن قولىدىن كېلىدىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى قىلدى . كامىل تېخىمۇ قاشىرىپ ، ئۇنىڭغا گەپ ياندۇرىدىغان ، ئۇنى دورايدىغان ؛ « قىلما » دېگەننى قىلىدىغان ، « قىل » دېگەننى ھەرگىز قىلمايدىغان بولۇۋالدى . كۈتۈلمىگەن بىرئىش كامىلنىڭ تەقدىرىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتىۋەتتى :

بىر كۈنى سانىخان پېشايۋاندا ئولتۇرۇپ كەچلىك تاماققا خېمىر يۇغۇرۇۋاتاتتى . تۇيۇقسىز دەرۋازا قېقىلدى .

ـــ چىما ؟

ـــ مەن ، ئاسىيخان .

ـــ دەرۋازا ئوچۇق ، ئۆيگە كىرسىلە !

سانىخان قولىدىكى خېمىرنى تەڭنىگە ئۇۋۇلىغاچ ئورنىدىن قوپۇۋاتقاندا ، دەرۋازا « غارت » قىلىپ ئېچىلىپ ، يېقىن قوشنىسى ئاسىيەخان ئوغلى ياسىننى يېتىلىگەن ھالدا پەيدا بولدى .

ـــ كەلسىلە ئاسىيخان ، ـــ دېدى سانىخان ئالدىراش ئۇنىڭغا يېقىنلىشىپ ، ـــ سۇپىغا كەلسىلە !

ـــ خوش ، نېمه دېسەم بولار ؟ ـــ ئاسيخان تۇرغان جايىدىن قەمىر قەلمىدى ، ئۇنىڭ چىرايى تاتىراڭغۇ ئىدى ، كۆزلىرىگە ئىختىيارسىز ياش كەلدى ، ـــ كۆرمەملا ، سىلىنىڭ كاملىجان بىزنىڭ ياسىنىنى ئۇرۇپ ..... ـــ ئاسىيخان كەينىدە قورقۇمسىراپ تۇرغان ياسىننى ئالدىغا ئۆتكۈزدى . سانىخان قاپىقى مۇشتىتەك كۆكىرىپ چىققان ياسىننى كۆرۈپ چىرايى بوزىرىپ كەتتى :

ـــ ۋاي خۇدايىم ، ماۋۇ ئەسكى شۇمنىڭ قىلغان ئىشىنى ! ئەتىگەن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن ئادەم نېمىشقا شۇ چاغقۇچە كۆرۈنمەيدىغاندۇ دېسەم ، مۇشۇ بالانى تېرىپتىكەن ـ دە ، ئۇ جېنىمغا تۆرەلگەن قارا بالا ! ـــ سانىخان ئىرغاڭلاپ كېلىپ ياسىننىڭ باش ـ كۆزىنى سىلىدى ، چىرايلىق سۆزلەر بىلەن تەسەللى ئېيتىپ كۆڭلىنى كۆتۈردى ، ئاندىن ئاسىيخانغا بۇرۇلۇپ ، كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ تۇرۇپ دېدى ، ـــ ئوبدان ئاسىيخان ، ھەرگىز كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا ! مەن ئۇ شۇمنى .....

ـــ مەنغۇ كۆڭلۈمگە ئالمايمەن ، ـــ مەڭزىگە سىرغىپ چۈشكەن ياشلىرىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتتى ئاسىيخان ، ـــ كىچىك بالا دېگەن ھېلى بىر ـ بىرنىڭ ئېغىز ـ بۇرنىنى قانىتىپ ، بىردەمدە قارىسا ھېچ ئىش بولمىغاندەك بىللە ئويناپ يۈرۈشىدۇ . شۇنداق بولسىمۇ سەمىلىرىگە سېلىپ قويماي دەپ كىرىشىم .....

ـــ رەھمەت ئاسىيخان ، مېنى شۇنچە ئايىغانلىرى ئۈچۈن خۇدايىم بىر جانلىرىغا مىڭ جان بەرسۇن ! سىلىمۇ بىللا ، مۇشۇ شۇمنىڭ دەردىدە يۈرىكىمىز سۇ ..... يا مەكتەپكە بارغىلى ئۇنىمىغان ، يا قىنىغا پېتىپ جىم يۈرمىگەن . ھېلى ئۇنى ئۇرۇپ قويۇپ ، ھېلى بۇنىڭ بىرنېمىسىنى بۇزۇۋېتىپ ، قوشنىلار ئالدىدا يۈزىمىزنى كۆتۈرۈپ يۈرگۈسىز قىلىۋەتتى . ۋاي ئىسىت ، ۋاي ئىسىت جېنىم ! ھېلىقى مەينەت ئىنقىلابتا تۇغۇلۇپ قالغىنى ئۈچۈنمىكىن ، ئۇ شۇمغا يا تىل ، يا تاياق ئۆتسە كاشكى ، ـــ سانىخان سۆزلىگەچ ياسىننىڭ باش ـ كۆزىنى سلاپ ، مۈرىسىنى شۇنداق تۇتقىنىدى ، ياسىن تولغىنىپ كەتتى ھەم يىغلاپ تاشلىدى . سانىخان ھودۇقىنىدىن ئىتتىك قولىنى تارتىۋالدى ، ـــ ۋاي ئوبدان غوجام ، بىر يېرىڭنى ئاغرىتىۋەتتىمما ؟

ـــ كامىل ..... كامىل .....

ياسىن دۇدۇقلىدى . ئۇنىڭ دېيىشىچە ، چۈشتىن كېيىن ئۇ ئىككىنچى سائەتتىلىك دەرستىن چىقىشىغا ، كامىل يەنە ئىككى ئادىشى بىلەن مەكتەپتە پەيدا بولۇپ قاپتۇ . ياسىن ئۇلارنى كۆرۈپ ئۈچىنچى سائەتتىلىك دەرسكە كىرگۈسى كەلمەي ، ئۇلار بىلەن بىللە تۈمەن بويىغا چىقىپ سۇغا چۆمۈلۈپتۇ ، پاتقاقتا ئېغناپتۇ .چېلىشىپ ئويناپ كامىلنى بېسىۋاپتۇ . ياسىن ئىككىنچى بالا بىلەن چېلىشىۋاتقاندا ، كامىل ئۇنىڭ دولىسىغا تاش بىلەن ئۇرۇپ ئۇنى يىقىتىۋېتىپتۇ . ئۇ يىقىلغاندا قاپىقى نېمگىدۇر تېگىپ ئىششىپ قالغانكەن . تاش تەككەن يەر ھازىر قاتتىق ئاغرىپ ، قولىنى مىدىرلاتقىلى قويمايدىكەن . بۇ ئىشنى ئانىسىغا دېيىشتىن قورقۇپتۇ .

ياسىنىڭ گېپى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، ئىككى ئانا ئۆزىنى تۇتالماي بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى . ئۇنىڭ كۆڭلىكىنى سالدۇرۇۋېدى ، بەلىكى جەينىكىگىچە ئىشىپ كېتىپتۇ .

ـــ ۋاي ئىسىت بالام ! ـــ دەپ ياسىنىنى باغرىغا باستى ئاسىيخان .

ـــ ۋاي خۇدايىمەي ! ـــ دەپ ئۆزىنى كاچاتلىدى سانىخان ، ـــ ھۇ بېشىنى يەيدىغان شۇم ! ئۆيگىمۇ كىرەسەن ، ئادەم ئۇرغان قولۇڭنى چېقىۋەتمەيدىغان بولسام ! ئوبدان ئاسىيخان ، خاپا بولماي جىندەك تۇرۇپ تۇرسىلا ! مەن رومىلمنى ئارتىپلا چىقاي ، ياسىنىنى دوختۇرخانىغا ئېلىپ بارايلى . ۋاي بىچارە بالا ، ۋاي بىچارە بالا ، بىلىكىڭ شۇنچە بولۇپ كەتكۈچە قانداقمۇ چىدىغانسەن ؟!

سانىخان سۆزلىگەچ ئۆي تەرەپكە ماڭغانىدى ، ئاسىيخان :

ـــ ئاۋارە بولمىسىلا ، دوختۇرغا ئۆزۈم ئاپىراي . سۆڭىكى سۇنمىغانلا بولسا ، ئىككى ـ ئۈچ كۈنده ئوڭلىنىپ قالىدۇ ، ـــ دېگىنىچە تاشقىرىغا ماڭدى . سانىخانىنىڭ يالۇۋۇرۇشلىرىمۇ ئۇنى توسۇپ قالالمىدى ، ـــ سىلىدىن خۇش بولاي ، كامىلنى ئۇرۇپ يۈرمىسىلە ! كىچىك ئەمەسمۇ ، چوڭ بولغانسېرى ئوڭشىلىپ قالىدۇ .

ئاسىيخان چىقىپ كەتتى .

ئۆمرىدە ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدىغان ، ئاغزى بىر ئېچىلىپ كەتسە ئىسكاپ بىلەن مىخلاپمۇ زۇۋانىنى باسقىلى بولمايدىغان سانىخان ئۇجۇقۇپلا

كەتتى . باشقىسىغۇ بىر نۆرى ، ئاسيخاننىڭ كامىلنى ئۇرماسلىق توغرىسىدىكى ئۆتۈنۈشى ئۇنىڭ جان ـ جېنىدىن ئۆتۈپ كەتتى . شۇنىڭ ئورنىغا باشقا قوشنىلاردەك گېپىنى كېرىپ قاينىسا ـ چېچىلسا ، ھەتتا دارىتمىلاپ تىللىغان بولسا ، ئۇنىڭغا بۇنچىۋالا ئېغىر تۇيۇلماسمىدىكىن ، ئاسىيخاننىڭ كەڭ قورساقلىقى ، ئادەمگەرچىلىكى ئۇنىڭ تىلىنى باغلاپ ، پۇت ـ قولىنى چۈشەپ قويدى . ئۇنىڭ ئۆپكىسىنى باسالماي مىشىلداپ يىغلىغىنى يىغلىغانىدى . كامىلنى ئېزىقتۇرۇپ چايناپ بۇردا ـ بۇردا قىلىۋەتكۈسى كېلەتتى . ئىش ـ ئىشلىقتا ، ئاش ـ ئاشلىقتا قالدى .

سانىخان خېلىدىن كېيىن ئېسىنى يىغىدى . « 〈 ئادەم ئەتكەنگە تەزىم ئەت 〉 دېگەن گەپ بار ، ـــ دەپ ئىچىدە پىچىرلىدى ، ـــ ئاشنى يا كېلىنلەر ئىشتىن كېلىپ ئېتەر ، يا بۇگۈنچە نان ـ چاي ئىچىشىپ تۇرار . ياسىنىڭ ئوقۇرەك سۆڭكىنى سۇنغانىدەك تۇرىدۇ ، بولمىسا بىلىكى شۇنچىۋالا ئىششىپ كېتەمدۇ ؟! ناۋادا شۇنداق بولۇپ قالسا ، تام ـ تو-رۇسمۇ مېنى : 〈 ئوغلى خەقنىڭ بالىسىنى ناكا قىلىپ قويسا ، دوختۇرخانىغىمۇ بىللە بېرىشقا يارىماپتۇ 〉 دەپ ئەيىبلىمەمدۇ !؟ ياق ، ھازىرلا ئاسىيخانىنىڭ ئۆيىگە چىقىپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە دوختۇرخانىغا باراي . »

سانىخان ئەمدىلا خىيالدىن باش كۆتۈرۈپ رومال ئاچقىلى ئۆيگە ماڭاي دەپ تۇرۇشىغا ، مەرۋانەم يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەكلا پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇ ھەيران بولۇپ سورىدى :

ـــ كېلىپ قاپسەنغۇ ؟ ئاناڭ تىنچلىقتۇ ؟

ـــ تىنچلىق ، كامىل ئاكام بىزنىڭ ئۆيدە قونىمەن دەپ تۇرۇۋاپتى ، ئانام سېنى ئەنسىرەپ قالمىسۇن دەپ .....

ـــ ۋاي خۇدايىم ، يەنە شۇ شۇمنىڭ گېپى ! ـــ سانىخان ئاقبالداق-تەك ئېتىلىپ كامىلنى بىرمۇنچە تىللىدى ، قارغىدى . كېيىن سەل خۇدىنى تېپىپ مەرۋانەمگە تاپىلىدى ، ـــ ئىتتىنىڭ بېرىپ ئاناڭغا دە : ئۇ شۇم بۇگۈن يوغان بىر بالا تېرىپتۇ . مەھەللىدىكى گەپ ـ سۆز بېسىقمۇچە ئۇنى تالا ـ تۇزگە چىقارمىسۇن !

يەنە نېمىلەرنىدۇر دېيىشكە تەييارلىنىۋاتقان سانىخاننىڭ ئۇنى

ئۆچـتـى . قـۇددۇس ئاخـۇن كـەلـگـەنىدى . ئۇ خوتۇنىغا قاراپمۇ قويماي ، مەرۋانەمـدىن سورىدى :

ـــ پـەقـەت كۆرۈنمەس بولۇپ كەتتىڭغۇ ؟ ئاتا ـ ئاناڭ تىچلىقتۇ ؟

ـــ تىچلىق .

ـــ يېڭى مەكتەپكە كۆنۈپ قالدىڭمۇ ؟

ـــ كۆنۈپ قالدىم .

ـــ ئوقۇشۇڭ ئوبداندۇ ؟

ـــ ئوبدان .

ـــ كامىلنى دورىماي ئوبدان ئوقۇ جۇمۇ !

ـــ ماقۇل . مەن كېتەي .

ـــ نېمىگە ئالدىرايسەن ؟ـــ قۇددۇس شامچى بىر قولىنى ئۇنىڭ يەلكسىگە قويۇپ ، بىر قولى بىلەن ئېڭىكىنى ئەركىلىتىپ قويدى ، ـــ تاماق يەپ كەت .

ـــ ئانام ئىتتىك كەل دېگەن .

ـــ شۇ ئاناڭنى .....

مەرۋانەم ئۇنىڭ قولىدىن بوشىنىپ ماڭماقچى بولدى .

ـــ تـوختـاپتۇر ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن يانچۇقىدىن بىر يۈەن ئېلىپ ئۇنىڭغا تەڭلىدى ، ـــ مە ، مانى خەجلىگەچ كەت .

ـــ ئانـام بـەرگـەن پـۇلۇم بـار ، ـــ مەرۋانەم قولـنـى پۇلغا ئۇزاتمىدى ، ـــ بۇدا كەلگەندە بەر .

ـــ بـۇدا قـاچـان كـېلىسەن ؟ ـــ سانىخان گەپ قاتتـى ، ـــ ئالە ، ئالمساڭ غوجام داداڭ خاپا بولىدۇ !

ـــ سەنزە ، تولىمۇ تارتىنچاق جۇمۇ . ئالە خېنىم .

مـەرۋانـەم قورۇنۇپراق پۇلغا قول ئۇزاتتى . قۇددۇس ئاخۇن سۆيۈنگەن هالدا ئۇنىڭ بېشىنى سلاپ قويدى .

ـــ يولدا ئويىنماي ، ئىتتىك ئۆيگە بار جۇمۇ !

ـــ ماقۇل .

ـــ مـەرۋانـەمـنـىڭ ئوبدانلىقىغا كامىل ئېپى ـ سېپىدە بالا بولسىچۇ كـاشـكـى ، ـــ مـەرۋانەم دەرۋازىدىن چىقار ـ چىقماي قۇددۇس ئاخۇن پۇ-

شۇقۇنۇپ سۆزلەپلا كەتتى ، ــ بۇ قىز بالا يەنە ئالتە كۈندە « لوكچىدە » چوڭ بولسا ، روزاخۇنلارنىڭ بوسۇغىسىغا قانداقمۇ بارارمىز ؟

ــ شۇنى دېمەملا ، بالىنىڭ كىچىكى دەپ كۆزىگە قارىغانسېرى ئاسمانغا پىچاق ئېتىپ ، بېشىمىزغا بالا بولىدىغان بولدى بۇ شۇم ! ــ سانىخان بۇگۈن بولغان ئىشنى ۋە مەرۋانەمنىڭ كېلىش سەۋەبىنى مىشلەپ داپ تۇرۇپ سۆزلىدى . قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ چىشلىرى غۇچۇرلايتتى ، ــ مۇشۇ ئەپروزىخانزە ، ھەدېسە ئۇ شۇمقۇشقا قانات يېيىپ .....

ــ ئەپروزىخان يامان قىپتۇمۇ ؟ ــ سىڭلىسىنىڭ ئېتىنى ئاڭلاپلا قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك تۇردى ، ــ ھېلىمۇ ياخشى ، خۇدايىم كاملىنىڭ مېھرىنى ئۇنىڭغا ساپتىكەن ، بولمىسا كاملىڭلا دەۋىدەنىڭ ئېتىدەك بۇگۈن تۇمەن دەرياسىنىڭ كۆۋرۈكى ئاستىدا ، ئەتە ماگىزىننىڭ لەمپىسى ئاستىدا تۇنەپ يۇرۇپ بىرنېمە بولۇپ قالسا ، ئۇنىڭ دەردىنى يەنە سىلى بىلەن مەن تارتارمىز ؟!

ــ ئۇغۇ شۇنداق . ئۇ شۇم دائىم بىر بالا تېرىپ قويۇپ قېچىپ بارسىلا قوندۇرۇۋالغۇچە ، بىرەر قېتىم قۇلىقىنى چوجاپ يېتىلىگەن پېتى ئەكېلىپ قويسا بولمامدۇ دەيمىنا .

ــ « ئۇ ئۆيدە تۇرسا ئۇرالمايدىكەنمەن » دەپ قولۇڭلا قىچىشىپ كېتەمدىكەن ؟! يا ئاغزىڭلىدىن « شۇم » دىن بۆلەك گەپ چىقمىسا ، يا قولۇڭلىدىن تاياق چۈشمىسە ، ئۇ بالا بۇ ئۆيدە قانداق تۇرالايدۇ ؟! ھېلىمۇ ياخشى ، قارىڭلىنى يېرىپ چىققان بالا بولغىنى ، ئۆگەي - چاقاي بولۇپ قالغان بولسىزە .....

ــ بەللى غوجىكام ، ما گەپنى كۆرسىلە ! ــ سانىخان ئاغزىنى باسالمىدى ، ــ ئەزەلدىن كىچىككىنە ئىش بولسىلا ئارىچىلاپ ، ئۇ شۇمنى بۇزۇپ قويۇپ ، مانا ئەمدى چىڭ يېرىگە كەلگەندە مەن گۇناھكارمۇ !؟

ــ ئادەمنى ئادەمدەك تەربىيەلەشنى بىلمىگەندىكىن ، ئۇ بالا نېمە بولسا بولدى ! مەنمۇ گۇناھكار . ئەمدى يەنە كونا خامانىنى سورۇۋەرمەي ، ئۇنى ئوڭشاشنىڭ يولىنى تاپايلى . ھە راست ، بايا ئاسىيخان بىلەن بىللە دوختۇرخانىغا بېرىشنىڭ قىلىۋاتاتتىڭلا ، قانداق قىلسىلە ؟ سىلى بارامسىلە ، مەن بارايمۇ؟

ـــ سلى بارسلا قانداق تۇرىدۇ ؟ مەن باراي .
ـــ يۇسۇپ ئاخۇن ئىچكىرىدە تۇرسا ، ياسىننى ياتاققا ئالدىغان ئىش بولۇپ قالسا مەزلۇم كىشى تەمتىرەپ قالارمىكىن .
ـــ پۇلنى جىقراق ئېلىۋېلىپ ئۆزۈم باراي . سلى بارسلا ئاسىيخان قورۇنۇپ قالىدۇ .
ـــ ئەمسە ئىتتىكرەك بولۇڭلا !
ـــ ماقۇل . رومىلىمنى ئارتىپلا .....
سانىخان رومىلىنى چالا ـ پۇچۇق ئارتقىنىچە ھاسسازلاپ دەرۋازىدىن چىقتى . ئۇنىڭ نېمىلەرنى ئويلاۋاتقىنىنى تەڭرى بىلىدۇ . قۇددۇس ئاخۇن ئۇنىڭ كەينىدىن تىكىلگىنىچە سوزۇپ « ئۇھ » تارتتى . مۇشۇ بىر «ئۇھ » ئۇنى بىرمۇنچە قېرىتىۋەتكەندەك پۇت ـ قولىدىن ماغدۇر كېتىپ ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا ئولتۇرۇپ قالدى .

× × ×

ئورۇس گۈگۈت چاقماق ،
قاراڭغۇدا ياقماق ،
ئالمىغانلار ئاخماق .....

جۇغى كىچىك ، قارىماققا توققۇز ـ ئون ياشلاردا كۆرۈنىدىغان ، ئۇستىبېشى پاكىز ۋە رەتلىك ، كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان بىر بالا سەھىنده ناخشا ئېيتىۋاتقان ئارتىستەك ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ چۈگۈلدىغىنىچە ئوردا ئالدىدىن كەسكەنيارغا كۆتۈرۈلدى . ئەبرىشىمكار كوچىسى ، زەرگەرلىك كوچىسى ۋە چاسا تەرەپكە ماڭىدىغان ئاچالغا كەلگەندە بىردەم توختىۋالغاندىن كېيىن ، ئەبرىشىمكار كوچىسىغا بۇرۇلدى . ئۇ بۇ كوچىنىڭ ئىچكىرىسىدە تۆت ـ بەش كىچىك بالىنىڭ جىجىق ئويناۋاتقىنىنى كۆرگەندى ، شۇڭا ئاۋازىنى تېخىمۇ كۆتۈرۈپ ۋارقىراپ ماڭدى :

ئېقى مېكىيان ،
قىزىلى خوراز ،

دەندانى ھەسەل .
يىغلاڭغۇنىڭ دورىسى ، بەش پۇڭ !.....

ئۇ يېقىنلاپ كەلگەندە باللار ئويۇنلىرىنى توختىتىپ ، « گۈررىدە » ئۇنىڭ چۆرىسىگە ئولاشتى .

ئۇ ـــ باشقا بىرسى ئەمەس ، دەل جىمى ئادەمنى بىزار قىلغان كامىل ئىدى . ئۇنىڭ بويىنغا سىرلىرى ئۆچۈپ كەتكەن كونا پەتنۇس ئېسىلغان بولۇپ ، پەتنۇستا تۆت ـ بەش توپ سەرەڭگە ، يوغان ئىككى باش كۆك تۇرۇپقا سانجىلغان 30 ـــ 40 دانە « خوراز » كەمپۈت بار ئىدى .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ، بىز كامىلنى مۇشۇ يەردە قالدۇرۇپ ، مۇندىن بەش ئاي بۇرۇنقى ۋەقەگە قايتايلى :

تاش زەربىسىدىن ياسىنىڭ ئوقۇرىكى سۇنمىغان بولسىمۇ چاك كەتكەنىكەن ، ئەسلىدە تېڭىپ قويۇلسىلا بىرەر ئايدا ساقىيىپ كېتەتتى . بىراق ، سانىخانلارغا ئىچ ئاغرىتىشتى .ياسىنىڭ دادىسىنى خاتىرجەمسىزلەندۇرمەسلىك ئۈچۈن ، بۇ ئىشنى ئۇنىڭغا خەۋەر قىلىشمىدى .

كامىلنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈش ئوڭاي چۈشمىدى : ئۇ دەسلەپ « ئۇرىدۇ » ، « ئىزا تارتمەن » دەپ دوختۇرخانىغا دەسسىگىلى ئۇنىمىدى . ئەپروزىخانىنىڭ يالۇۋۇرۇشى ، مەرۋانەمنىڭ « ئوغۇل بالا ئەمەسكەنسەن » دەپ مەسخىرە قىلىشى تەسىر قىلدىمۇ ، بەشىنچى كۈنى ئەپروزىخانىغا ئەگىشىپ دوختۇرخانىغا كەلدى . ياسىنمۇ ، ئاسىيخانمۇ ئۇنىڭغا ئوچۇق چىراي مۇئامىلە قىلدى . شۇ كۈندىن ئېتىبارەن كامىل ئەتىگىنى ئورنىدىن

قوپۇپلا دوختۇرخانىغا چاپىدىغان ، بەزى كۈنلىرى كۈنبويى ياسىنغا ھەمراھ بولىدىغان بولدى .

ــ خوتۇن ، ــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن بىر ئاخشىمى ئۇخلاشقا يېتىش ئالدىدا ، ــ مۇنداق قارىسام ، كامىل بۇ قېتىم خېلى چۆچۈگەندەك كۆرۈنىدۇ . پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلىپ ئۇنى تىجارەتكە سېلىپ باقساقمىكىن دەيمەن .

ــ خۇدايا توۋا دېسىلە دادىسى ! ــ سانىخان مەسخىرىلىك كۈلدى ، ــ ئۇ تېخى ماگىقسىنى ئېرتىشنىمۇ بىلمىسە .

ــ قۇززات بىلەن قاۋۇزمۇ ئۇنىڭدىن كىچىك چاغدا ، مەكتەپتىن يانغاندا « قاراڭغۇ بازار » دا چاقماق تېشى سېتىپ ، ئۆيىمىزنىڭ گۆش - يېغىنىڭ ھۆددىسىدىن چىققان .

قۇددۇس ئاخۇن مۇشۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىش ئۈچۈن نەچچە كېچە - كۈندۈز ئويلاندى . ئۆزىنىڭ بالىلىقى ، ياشلىقى ؛ چوڭ ئوغۇللىرى قۇززات بىلەن قاۋۇزنىڭ كامىلدەك چاغلىرىدا قانداق مۇشكۈلىلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەنلىكىنى بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى : قۇددۇس ئاخۇن كامىلدەك چېغىدا ئاتا - ئانىسىنىڭ قولىغا قول ، پۇتىغا پۇت بولۇپلا قالماي ، « قۇددۇس شامچى » دېگەن مۆتىۋەر نامغا ئېرىشكەنىدى . 18 يېشىدا دادىسىدىن ئايرىلىپ ، ئائىلىدىكى بەش جانغا يېتىم ئېشى يېگۈزمىدى ، يېتىم ئېگىنى كىيدۈرمىدى . ئۆزى پۇل تېپىپ ئۆيلەندى . ئېلىكتىر تۈگۈل ، 99 پىرسەنت ئائىلە پەنەرگىمۇ ئېرىشەلمەي ، چىگىت يېغىدا ساپال چىراغ ياقىدىغان قەشقەردە شامچىلىق ئەڭ خېرىدارلىق ھۈنەر ئىدى . قۇددۇس ئاخۇن تۈنىنى تاڭغا ئۇلاپ ھۈنەر قىلىپ ئوبدان پۇل تاپتى . ئۇنىڭ يۈزى يورۇق ، ئايىغى ئوتلۇق ئىدى . جاھان نەچچە ئۆزگىرىپ ، ھۆكۈمەت نەچچە ئالماشقان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ چۆپى چەتنىمىدى . 1956 - يىلىدىكى «سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش » دولقۇنى ئۇنىڭ ئاتا مىراس شامچىلىق ئەسۋابلىرىنى يېڭىدىن قۇرۇلغان كارخانىنىڭ مۈلكىگە ئايلاندۇرۇۋەتتى . ئايلىق ئىش ھەققىمۇ « توخۇغا دان چوقۇتقانچىلىك » بىرنېمە ئىدى . ئىچىگە دەرد چۈشۈپ كەتكەنمۇ ، تېنى ئانچە ساق بولمىدى . ھۈنەرگە بۇرۇنقىدەك ئۆزىنى ئۇرۇپ كەتمىگەچ ، ئىش ھەققى

ئايمۇئاي تۆۋەنلەۋەردى . ئائىلىسىدىكى سەككىز جاننىڭ ئۇچسىغۇ بىرنۆرى ، ئۇچيىي كۈندىن - كۈنگە « يېلىڭداپ » كەتكىلى تۇردى . ئۇ- نىڭ بىر تۇغقىنى تۈرلۈك مالىلار شىركىتىدە كىچىكرەك ئەمەلدار ئىدى ، قۇددۇس ئاخۇنلارنىڭ هالىغا ئىچ ئاغرىتىپ ، قۇددۇس ئاخۇننى شىركەتكە دەرۋازىۋەن قىلىپ ئورۇنلاشتۇردى . قۇددۇس ئاخۇن شۇدى بار ئادەم ئىدى ، شۇڭا ئوڭايلا ئىشەنچكە ئېرىشتى ۋە ئامبارچى بىلەن چىقىشۋالدى . بۇ كۈنلەردە سەرەڭگە ئەڭ قىس ۋە نورمىلىق مال ئىدى. ئامبارچى دەسلەپ ئۇنى هەپتە- ئون كۈندە بىر - ئىككى توپ سەرەڭگە بىلەن «يوقلاپ » تۇردى ، ئۇمۇ ئامبارچىنىڭ ۋېلىسىپىتىنىڭ رولىغا ئېسىلغان سومكىغا كۆز قىرىنى سالمىدى . سەرەڭگە يىغىلىپ 10 توپقا يەتكەندە ، ئۇنى بىر تونۇ- شىغا دۇڭلا سېتىپ 30 يۈەن پايدا ئالدى . بۇ ئۇنىڭ مائاشىنىڭ ئۈچتىن ئىككىسىگە تەڭ ئىدى . 10 يۈەن بىلەن ئامبارچىغا « رەهمەت » ئېيتقاندى ، ئامبارچى قولىنى تېخمۇ كەڭ ئاچتى . ئارىلىقتا ئامباردا سەرەڭگە تۈگەپ ، چاقماق تېشى پەيدا بولغاندى ، قۇددۇس ئاخۇن ئۇنىڭدىنمۇ نېسۋىسىز قالمىدى . ئۇنى پارچە ساتسا 25 ــ 30 هەسسە ، توپ ساتسا 15 ــ 20 هەسسە پايدا ئالغىلى بولاتتى . قۇددۇس ئاخۇن هەر كۈنى ئىككى ئوغلى مەكتەپتىن يانغاندا قولىغا 10 ــ 20 تال چاقماق تېشىنى تۈتقۇزۇپ ئەلچە- خانىنىڭ دوقمۇشىغا بۇيرۇيتتى . قۇززات ئىككى تال چاقماق تېشىنى سىقىمدىۋېلىپ ، يولدىن ئۆتكەنلەردىن : « چاقماق تېشى ئالامىلا ؟ » دەپ سورايتتى . بىرنى ساتسا ، پۇلنى بىر چەتتە ئەتراپنى كۆزىتىپ تۇرغان قاۋۇزغا سۈزگۈتۈپ ، ئۇنىڭدىن يەنە بىر تال چاقماق تېشى ئېلىپ كې- تەتتى . مۇبادا ئۇ چاقماق تېشى سېتىۋاتقاندا بازار باشقۇرۇش خادىملىرى تەرىپىدىن تۈتۈلۈپ قالسا ، قولىدىكى بىر - ئىككى تال چاقماق تېشى ياكى بىرەر يۈەن پۇلدىن ئايرىلىپ قالاتتى . بۇنىڭدىن نەچچە هەسسە ئارتۇق پۇل ۋە چاقماق تېشى ماڭقىسى ئېقىپ تۇرغان سەككىز ياشلىق قاۋۇزنىڭ يانچۇقىدا ساقلىنىۋاتقانلىقى هېچكىمنىڭ خىيالىغا كىرىپ چىقمايتتى . ئىككى بالا كەچلىك تاماق ۋاقتىدا بەش - ئالته يۈەننى دادىسىنىڭ قولىغا تاپشۇرۇپ ، بەش پۇڭدىن « تاپان هەققى » ئالاتتى - ده ، ئەتىسى مەكـ تەپتە خەجلەيتتى . قۇددۇس شامچى مۇشۇ يول بىلەن « بۆرىكىگە تازا ياغ

يـــغـدى » ، بـۇنـــى ئامـبارچىدىن بۆلەك ھېچكىم تۇيمىدى . « ئوقۇش پۈتـ كـۈزگـەن ئوقـۇغۇچىلارنى يېزىغا ماكانلاشتۇرىدىكەن » دېگەن گەپ پەيدا بـولغان كۈنلەردە ، 9 ـ سىنىپتا ئوقۇۋاتقان قۇرزاتنى تۇماقچىغا شاگىرتلىققا بـېـرىـپ « شامال »دىن قۇتۇلدۇردى . ئۆزى بۇلتۇر كېسەللىك سەۋەبىدىن پېنسىيەگە چىقىپ ، ئورنىغا ئوتتۇرانچى ئوغلى قاۋۇزنى تىقتى . قىزلىرىنىڭ پـېـشـانـــسـى ئوڭ بـولـغاچ ، ئۆيدىن قانداق چىقىپ كېتىشكىنىنى تۇيمايلا قـالـدى . بـــرلا كامىل ئۇنى تازىمۇ كوساراتتى . « تېزىنى ياپسا مېزى چـەـ قىپ » ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى لەختە ـ لەختە قىلىۋەتتى . لېكىن ، ئۇ چىدىدى : نومۇسقا ، زىيانغا ، ھەممىگە ـ ھەممىگە چىدىدى . ئاتا ـ ئانىنىڭ كۆڭلى ـ كـۆكـسـى شۇنداق كەڭ ، باغرى يۇمشاق بولامدۇ ياكى قۇددۇس ئاخۇنىنىڭ شـۇنـداقـمۇ ، قۇددۇس ئاخۇن بۇ « شۇمبۇيا »نى « ئادەم » قىلىش ئۈچۈن قـولـىـدىـن كـەلـگـەـنـنـىڭ ھەممىسنى قىلدى . لېكىن ، كامىلدىن يانغىنى تـۇزكـورلـۇق بولدى . ئىتتنى « پوق يېدى » دەپ ئۆلتۈرۈۋەتكىلى بولمىغانـ دەك ، كـامـىـلـنـى ئۆيـدـىـن قـوغلاپ چىقىرىپ نوپۇستىن ئۆچۈرۈۋەتكىلى بـولـمايتتى . قەيىرىنى كەسسۇن ئۆزىنىڭ ئېتى ، ئاغرىيدۇ . كامىل چوڭراق بـىر پېشكەللىككە ئۇچرىسا ھامان ئۇنىڭ دەردىنى تارتىدىغان گەپ ، جىمى دەردىـسـەرنـىـڭ مەنبەسى بىكار چىلىق . يا مەكتەپتە ئوقۇماي ، يا ھۈنەر ئۆگـەنـمـەي مۇشۇنداق بىكار يۈرۈۋەرسە ، ئۇنىڭ يېشى ، بويى چوڭايامدۇ ؟ ئۇ ئۆي ـ ئوچاقلىق ، بالا ـ چاقلىق بولامدۇ ؟

مـانـا بـۇلار قـۇددۇس ئاخـۇنـنى كاملىنى تىجارەتكە سېلىپ بېقىشقا قىستىغان سەۋەبلەر ئىدى .

ئۇ ئەمـدىلا گـەـپـنـىـڭ ئۇچـىنى چىقىرىشىغا ، سانىخاننىڭ جۇدۇنى ئۆرلىدى :

ـــ قـۇرزات بـــلـەن قاۋۇز كىم ؟ ـــ دېدى چالـۋاقاپ ، ـــ كامىل دېگەن بۇ شۇم ئۇ ئىككىسىنىڭ پوقىنى دورىيالمسا كاشكى .

ـــ ئۇنـداق دېـمـەڭـلا ، ـــ قـۇددۇس ئاخـۇن ئېـغـىـر ـ بـېـسىق ئىـدى ، ـــ مەيلى ئۇلارنـــى دورىسۇن ياكى دورىمىسۇن ، ئاۋۋال بىر سىناپ باقمامدۇق ؟

ـــ سـناپ باقىمىش ! كامىل دېگەن بۇ ماڭقا بىر كوي تاپقۇچە ئون

كوينى خەجلەپ بولسا ، خاپىلىقىنى مەن تارتامەن؟!

ـــ نېمىلەرنى ئويلاپ كەتتى ماخوتۇن ، سىلىگىنغۇ بىر ئىشنى مەسـ لىـھـەت سـالـغـۇچـىلىكى يوق . مېنىڭ دېمىكىم ، ئۇن ـ يىگىرمە كويلۇق بـىـرنېمىنى قولىغا تۇتقۇزۇپ بازارغا چىقىرىپ قويساق ، كەچكىچە شۇنىڭغا مەغۇل بولۇپ ياخشى ـ يامان ئىشلاردىن نېرى بولالمىكىن دەيمەن .

ـــ مەيلىڭىزى . قانداق قىلغۇلىرى كەلسە شۇنداق قىلىۋەرسىلە ! ئىشقىلىپ ، ماڭا خاپىلىق تېپىپ بەرمىسىلىلا بولدى .

ئەتىسى قۇددۇس ئاخۇن بۇ مەسىلىھەتنى كامىلغا شۇنداقلا پۇرىتـ ۋىدى ، ئۇنىڭ كۇرۇكلىرى يېشىلىپ ، چوقۇم « پۇلدىن پۇل تۇغدۇرۇش » قـا ۋەدە بـەردى . قۇددۇس ئاخۇن ئۇنى تېخىمۇ رىغبەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ، قـۇززات بـىلەن قاۋۇزىنىڭ ئۇنىڭدىن كىچىك چاغدىلا « قاراڭغۇ بازارچى » لـىق قىلىپ يۈرۈپ ئائىلىسىنى بېيىتقانلىقى ؛ ھازىر ئۆزىنى قەشقەردە « تۆتـ نـىـڭ بـىـرى » قـىلىپ تۇرغان نەرسىمۇ دەل ئاشۇ باللار « قاراڭغۇ بازاردا تـاپـقـان » پـۇلـنـىـڭ قـالدۇقى ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ئاشكارا سۆزلەپ بـەردى . بـۇ « ھېكـايـە » كـامـىـلغا شۇنداق چوڭقۇر تەسىر قىلدىكى ، ئۇ نـەچچە كۈنگىچە چۈشلىرىدە ئۆزىنى ئاشۇ قاراڭغۇ يىللار قويىنىدا « قاراڭغۇ بـازارچـىـلـىـق » قىلىپ ، بىر پۇڭ دەسمايە بىلەن بىر كوي تېپىپ ، ئاتا ـ ئانـىـسـىـنـىـڭ چـاڭـگىلىنى پۇلغا توشتۇرۇۋېتىپ بارغان ھالەتتە كۆردى . ئۇغـرى ئۈچـۈن ئەڭ يـاخشى پۇرسەت ـــ تۈن قاراڭغۇسى . كامىلغا ھازىر بـۇنـداق پـۇرسەت بولمىسىمۇ ، ئۇ ئۈچ پۇڭلۇق « خوراز » كەمپۈتنى بەش پۇڭغا ، بەش پۇڭلۇق سەرەڭگىنى ئون پۇڭغا بىمالال ساتالايدۇ .

كـامـىل تۇنجى قېتىم « خوراز » كەمپۈت بىلەن سەرەڭگە تىزىلغان پـەتـنـۇسـنى بوينىغا ئېسىپ دەرۋازىدىن چىققاندا ، ئۆزىنى باشلانغۇچ مەكـ تـەپـنـى پـۈتـكـۈزەلـمـەي كـوچىدا قالغان سايىاق بالا ئەمەس ، بەلكى كاتتا تـىـجـارەتـكە تۇتۇش قىلغان سودىگەردەك ھېس قىلدى ۋە كەچقۇرۇن شۇ كـۈنـى ئەتـىـگـەندىن كەچكىچە يانچۇقىغا سېلىۋالغان قۇرۇق نائىنى غاجاپ كـوچـا ئايـلـىنىپ سودا قىلغان پۇل بىلەن « پايدا » تاپقان ئەللىك پۇڭنى ئائـىـسىغا تاپشۇرۇپ ، ئائىسىدىن بىر سۆيۈش « مۇكاپات » ئالغاندا ، كامىل ئۆزىنى دۇنيادا ئەڭ بەختلىك ئادەم سەزدى .

مانا شۇ كۈندىن تاكى بىز ئۇنى ئەبرىشىمكار كوچىسىدا كۆرگۈچە توپتوغرا ئۈچ ئاي ئۆتتى . بۇ ئۈچ ئايدا ئۇ بىر كۈنمۇ ئۆيده بىكار ئولتۇرمدى ، ئويۇن ـ تاماشا دېگەننى خيالىغىمۇ كەلتۈرمدى ، ئۇرۇش ـ جېدەل بولغان يەرگە يېقىنمۇ يولىمدى . ئۇنىڭ پۈتۈن ئەس ـ يادى پۇل تېپىشتا ئىدى . ئۇ كېچىلىرى تۇتام ـ تۇتام پۇل چۈشىسه ، كۈندۈزلىرى ھەربىر قەدىمنى «پۇل- پۇل » دەپ باساتتى . پۇل ئىزدەپ شەھەرنىڭ ئەڭ چەت ، ئەڭ خىلۋەت ئارقا كوچىلىرىنىمۇ ئالا قويماي ئايلىناتتى . ھېرىش ـ چارچاش دېگەننى زادى بىلمەيتتى .

ئۇ پۇل تېپىۋاتاتتى ، ئەقىل تېپىۋاتاتتى .

ئاتا ـ ئانا ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلارغۇ بىر گەپ ، پۈتۈن ئەھلى مەھەللە ئۇنىڭدىن خۇشال ئىدى ، رازى ئىدى ، ئۇنىڭغا ئامەت تىلەيتتى .

× × ×

بىلىنمەيلا ئۈچ يىل ئۆتۈپ كەتتى .

تومۇز ، چىڭقىچۈش ، ئىسسىقنىڭ قاتتىقلىقىدىن نەپەس ئالماقمۇ تەس ، شامالدىن ، بۇلۇتتىن ئەسەرمۇ يوق . يوللاردا ئادەم شالاڭ . كىشىلەر قەدەملىرىنى ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئاستا يۆتكەيدۇ .خېرىدارسىز قالغان دۇكانداراار ئەلەم بىلەن مۈگدەشمەكته . ئەڭ ئاۋات يەر ـــ دوغچىلىق دۇكىنى . ئەڭ خېرىدارلىق نەرسه ـــ دوغ بىلەن ماروژنى ،چوكا مۇز ساتىدىغانلارنىڭمۇ قولى بوش ئەمەس .....

نورېشى تەرەپتىن قارىماقىا يېشى تەڭ ، چىرايى ، كىيىم ـ كېچكى بىر ـ بىرنگه قىلچه ئوخشىمىسىمۇ مىنگەن ۋېلسىپىتىنىڭ ماركىسى ، نۇسخىسى ، رەڭگى ئوپمۇئوخشاش بەش قىز (ياق ، ئەمدىلا پورەك بولغان بەش تال غۇنچه) پىدالنى ئالدىرىماي تېپىپ ، بىر ـ بىرى بىلەن چاقچاقلىشىپ ـ كۈلۈشۈپ ، يولدىن ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنىڭ زوقىنى تارتىپ ، ئەنجان كوچىسىنىڭ دوقمۇشىدىن ھېيتگاھ تەرەپكه قايرىلغاندا ، ھەممىسى تەڭلا ۋېلسىپىتتىن چۈشۈشتى .

ـــ بىر قاچىدىن دوغ ئىچىپ كەتمەيلىمۇ ؟ ـــ دېدى بىرسى .

ـــ ئىچسەك ئىچىتۇق ، ـــ دېدى ئىككىنچىسى ئىرەنسىزغىنا ، ـــ ئۇسساپ ئۆلەي دېدىم .

ئۇچىنچى ، تۆتىنچىسى سۆزسىز قوشۇلدى .

ـــ مەن ئىچمەي ، ـــ دېدى بەشىنچىسى قىزىرىپ ، ـــ ئەتە مۇسابىقە بار ئەمەسمۇ ؟

ـــ مۇسابىقىگە يالغۇز سەنلا قاتنىشامتىڭ ؟ بىزمۇ بارغۇ !

ـــ ئۇنداق دېگۈچە ، بەش موچەنگە چىدىمايۋاتىمەن دېگىنە !

ـــ ھى ـ ھى ـ ھى ! ئەجەب جايىغا تەگكۈزدۇڭ .

ـــ چىدىمايدىغان گەپ يوق .....

ـــ چىدىساڭ بىزنى دوغ بىلەن مېھمان قىلامسەن ؟

ـــ قىلسام قىلدىم .

ـــ گېپىڭ راست ـ ھە مەرۋانەم ؟

ـــ راست بولماي .

مەرۋانەم شۇنداق دەپلا يانچۇقىدىن ئىككى يۈەن چىقارغانىدى ، بىرىنچى بولۇپ پۇلنىڭ گېپىنى قىلغان قىز :

ـــ چاقچاق قىلىپ قويدۇم . بايا « بىرنەرسە ئالىمەن » دېگەندەك قىلىۋاتاتتىڭ ، يېمىگەن مانتىنىڭ پۇلىنى تۆلەيمەن دەپ بىزنى ساقلاپ ۋاقتىڭنى ئىسراپ قىلماي ، ئىنتتىك بېرىپ سودىلىقىڭنى قىلىۋال ، بولمىسا مەكتەپكە كېچىكىپ قالسەن ، ـــ دېدى ئاگاھلاندۇرۇپ .

ـــ « بايىنىڭ بەرگىنى ـــ خۇدانىڭ بەرگىنى » دەپتىكەن . پۇلنى مەرۋانەم چىقارسا ، سېنىڭ ئىچىڭ ئاداۋاتامدۇ ؟ ئەكىلە مەرۋانەم ، سەن ئۇچۇن بۇلارنى مەن بىر مېھمان قىلىپ قويماي !

سوپىسوپىياڭدەك ساپسېرىق بىر قىز مەرۋانەمنىڭ قولىدىكى پۇلنى تارتىۋالدى . يەنە بىر قىز ھېلىقى سېرىقنى ئەيىبلىگىلى تۇرۇۋىدى ، مەرۋانەم كۈلۈمسىرەپ :

ـــ ئەمىسە مەكتەپتە ئۇچرىشايلى ، ـــ دېگىنىچە ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ جامەنىڭ شەرقىي دەرۋازىسى تەرەپكە ماڭدى . ئۇ ئادەملەر كۆزىدىن يىراقلىشىپ ، ئايىغىنى ئەمدىلا پىدالغا ئېلىشىغا ، قۇلىقىغا بەكمۇ تونۇش بىر ئاۋاز ئاڭلاندى . بۇ ئاۋاز ناخشىدەك ياڭراق ، مۇزىكىدەك يېقىملىق ئىدى .

مەرۋانەم ئاۋاز چىقىقان تەرەپكە قاربدى : راست ، راست ! بۇ كاملىنىڭ ئاۋازى ئىدى . كامىل ھېيىتگاھ گۈللۈكىنىڭ تۆمۈر ۋادىكى ئالدىغا ئورۇندۇق ، ئورۇندۇق ئۈستىگە يوغان ئاق سىرلىق داسنى توختىتىپ ، داسنىڭ ئۈستىگە بىر پارچە تاختاي ، ئۇنىڭ ئۈستىگە يوغان بىر پارچە مۇز ۋە ئىككى كىلوگرامدەك نوكچا ناۋاتنى قويۇۋالغان بولۇپ ، قولىدىكى چۆمۈچ بىلەن داستىكى سۇنى ئۇسۇپ ، مۇز ئۈستىگە توختىماي قۇياتتى ۋە بار ئاۋازىنى قويۇۋېتىپ شائىرانە تەلەپپۇزدا خېرىدار چاقىرىۋاتاتتى :

مۇز داۋاندا مۇزلاپ كەلگەن ،
ئەركەش تامدىن ئەگىپ كەلگەن ،
مايماق تۆگىگە ئارتىپ كەلگەن ؛
ھەسلى مۇزدەك ،
شەكەرى مۇزدەك ؛
ياخشىسى بىر جايدا ،
تونۇپ ئىچ ئوغۇل باللا ؛
مۇزلاپ قالساڭ كارىم يوق ،
تويۇۋېلىشىڭ بەش پۇڭ ! .....

مەرۋانەم ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ ، ئۇنى كۆرمىگەنگە سېلىپ ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى - يۇ ، ئايالىرى نېمە ئۈچۈندۇر كامىل تەرەپكە تارتتى .

— ۋىيەي ، كامىل ئاكا ، — دېدى ئۇ كاملىنىڭ ئۇدۇلىدا توختاپ ، — مۇز سۈيى ساتقىلى تۇرۇپسەنغۇ ؟

— يازدا خەق زىماتاڭ يېمەيدىكەن ، — دېدى ھودۇقۇپ كەتكەن كامىل ئالدىراش چۈشەندۈرۈپ ، — كەچكىچە تەنزە كۆتۈرۈپ بىكار يول ماڭغۇچە مۇشۇ ئىشنى قىلىپ باقاي دېدىم .

— نەچچە كۈن بولدى ؟

— تېخى تۈنۈگۈن بىسمىللا قىلدىم .

— پايدا تاپالامدىكەنسەن ؟

ـــ تاپماي !..... تۇنۇگۈن بىر كۈندىلا ئونبەش كوي تاپتىم .
ـــ يالغان گەپ قىلمىيە ئۇنداق .
ـــ راست . ئىشەنمىسەڭ ، مانا ماۋۇ تۇنۇگۈن سودا قىلغان پۇل ، ـــ كامىل سۆزلىگەچ مەيدە يانچۇقىدىن ئونبەش يۈەننى چىقىرىپ ، كۆز ـ كۆز قىلىپ پۇلاڭلاتتى ، ـــ سودامنىڭ بەرىكتى ئۇچۇپ كەتمىسۇن دەپ يانچۇقۇمغا ئايرىم سېلىپ قويغان .
ـــ يوغان ئىش ! ـــ مەرۋانەم نازلىق چالۋاقىدى ، ـــ سەتلەشمەي يانچۇقۇڭغا سالە !
كامىل سەل ئوڭايسىزلىنىپ ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق قارىۋەتتى ـ دە ، پۇلنى ئىتتىك يانچۇقىغا سالدى . ئاندىن :
ـــ ھەقىچان ئۇسساپ كەتكەنسەن، مۇز سۈيىدىن ئىچىپ باقامسەن؟
ـــ ماقۇل .
كامىل كىچىكرەك بىر نۆكچا ناۋاتنى ئىستاكانغا سېلىپ ، ئۈستىگە داستىكى سۇدىن قۇيدى ـ دە ، مەرۋانەمگە ئۇزاتتى . مەرۋانەم ئۆزى كەلگەن تەرەپكە قارىۋەتتى ـ دە ، گۈپۈلدىتىپ ئىككى ـ ئۈچ يۇتۇم ئوتلۇپتىپ سورىدى :
ـــ بەش پۇڭغا مۇشۇنداق جىق ناۋات ساتامسەن ؟
كامىل قاقاقلاپ كۈلۈپ كەتتى . مەرۋانەم ھەيران بولغىنىدىن كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ ، ئۇنىڭ ئاغزىغا قاراپلا قالدى . خېلىدىن كېيىن كامىل كۈلۈشتىن توختاپ ، ئۇنىڭدىن سورىدى :
ـــ سەن بۇرۇن مۇز سۈيى ئىچىپ باقمىغانمۇ ؟
ـــ ياق ، قانداق دەيسەن ؟
ـــ ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا ! مۇشۇنىمۇ ئىچىپ باقمىغىنى ! ـــ كامىل يەنە كۈلدى ، ـــ ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا ! ھېلىمۇ قەشقەرنىڭ كىندىكىدە چوڭ بولغىنىڭ ! مۇز سۈيى دېگەن بىر چېلەك سۇغا بىر كويلۇق ساخارىن سېلىشتۇرغىلا پۇتىدىغان گەپ ! سېنى مېھمان قىلاي دەپ ناۋات سېلىپ بەرگىنىم بىلەن ، خېرىدارغا ناۋاتنىڭ ئۇۋۇنقىنىمۇ بەرمەيمەن !
مەرۋانەم زاڭلىق ئارىلاش كۈلۈمسىرىدى :
ـــ ۋاي ئالدامچى .

ـــ سودىگەر ئادەم ئالدىمىسا قانداق جان باقىدۇ ؟ ـــ كامىل كۆزلىرىنى غەلىتە ئوينىتىپ ، بىلەرمەنلەرچە سۆزلەپ كەتتى ، ـــ بىلەمسەن ، سودىگەر دېگەن بىر كويلۇق مالنى دادىسىغمۇ ئون كويغا ساتىدىغان خەق !

ـــ دەۋاتقان گېپىنى ! سەن يا سودىگەر بولمىساڭ .

ـــ مەن سودىگەر ئەمەسما ؟ تولۇقسىزنى پۈتكۈزەي دەپ قالغان ئادەم شۇنىمۇ بىلمەيدۇ ! مەن دېگەن ھازىر كىچىك سودىگەر ، نەچچە يىلدىن كېيىن چوڭ سودىگەر بولىمەن .

ـــ تاينلىق ، بەيخادالۇ قۇرۇپ جىڭلى بولمىغىن يەنە !

ـــ جىڭلى بولسام بولمامدىكەن ! « جىڭلى بولىدىغانلارنىڭ تۆت پۈتى بار » دەپ ئاڭلىغانمىدىڭىا ؟

ـــ ۋاي ئەسكى ، سېنىڭ مۇشۇ ئاغزىڭنىزە .....

مەرۋانەم ۋىلقلاپ كۈلۈپ كەتتى . كۈلۈۋېتىپ بايا ئۆزى كەلگەن تەرەپكە ئەنسىز قاراپ قويدى . قىزلار كۆرۈنمەيتتى .

ـــ راست گەپ ، ـــ دېدى كامىل ئىشەنچ بىلەن ، ـــ ھازىر ئانامغا يىغىپ بەرگەن 1000 كوي پۇلۇم بار . يازچە مۇز سۈيى سېتىپ يەنە 1000 كوي تاپىمەن . قىشتا ياڭيۇ پىشۇرۇپ ساتسام ، ئەتىيازدا چەرچىن مال بوتكىسى ئاچىمەن .

ـــ يوغان گەپ قىلمۇاتقىنىنى ، قېنى كۆرەرمىز !

ـــ مۇشۇ دېگىنىڭگە چوقۇم كۆرسىتىمەن !

ـــ سەنغۇ بۇنداق پونى جىق ئاتقان .

ـــ پو ؟ ھىم ..... قاراپ تۇر ، يەنە ئىككى يىلدا تويلۇقۇڭغا يەتكۈدەك پۇل تېپىپ ، سېنى ئالمايدىغان بولسام !

ـــ ھۇ بېشىڭنى يەيدىغان سەت ! ـــ مەرۋانەم تېرىككەندەك ئاغزىنى ئۇمچەيتتى . ئەمما ، كۆزلىرىدە نازلىق تەبەسسۇم چاقنايتتى ، ـــ يەنە مۇشۇنداق ئەسكى گەپنى ئاغزىڭدىن چىقىرىدىغان بولساڭ ، ئىككىنچى ئۆيۈڭگە دەسسىمەيمەن !

ـــ سەن دەسسىمىسەڭ ، مەن ھەر كۈنى ئۆيۈڭگە بېرىۋالىمەن !

ئىككىلىسى كۈلۈشۈپ كەتتى . بۇ كۈلكە شۇنداق سەمىمي ،

شۇنداق يېقىملىق ئىدىكى ، بۇنداق كۆلكىنى پەقەت كامىل بىلەن مەرۋانەملا كۆلەلەيتتى . ئۇلارنىڭ يىغلاشقان چاغلىرىمۇ بولغان . لېكىن ، يىغلاپ بولۇپلا كۆلۈشكەن ، كۆلۈپ بولۇپلا يىغلاشقان . مەيلى كۆلسۇن ياكى يىغلىسۇن ، هەممىسى ئامراقلىقتىن بولغان . ئۇلار كىچىكىدە بىر ـ بىرىگە شۇنداق ئامراق ئىدى ، چوڭ بولغانسېرى تېخىمۇ ئامراقلىشىپ كەتتى . پەرق شۇكى ، مەرۋانەم سەل ئۆزىنى توختاتقاندەك قىلاتتى ، بىرەر مۆرىتىنى تاپمىسا كاممىللارنىڭ ئۆيىگە بارمايتتى ، قونۇپ قېلىشقا ئەسلا ئۇنىمايتتى . كامىل بىلەن تالا ـ تۇزدە ئۇچرىشىپ قالسا سەل قورۇناتتى ، گەپ ـ سۆزنى چاغلاپ ـ چېنەپ قىلاتتى . چاقچاقلىشىپ قالسا نېمىدىندۇر گۇمانلانغاندەك ، پات ـ پات ئەتراپىغا قاراپ قويياتتى ، كىشىلەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قېلىشتىن ئەنسىرەيتتى ، خىجىل بولاتتى . ئەكسىچە ، كامىل تېخىچە باللىق چاغلىرىدىكىدەك خىيالىغا كەلگەننى قىلاتتى ، ئاغزىغا كەلگەننى دەۋېرەتتى ، تارتىنىپ ـ قورۇنۇپ ئولتۇرمايتتى . تېخى ئۆتكەن يىلى « كەسىپ ئۆزگەرتىپ » زىماتاكچىلىق قىلغاندىن بېرى تەنزىسىنى بويىنىغا ئېسىپ ، مەرۋانەمنىڭ مەكتىپى ئالدىدىن كەتمەس بولۇۋالدى . مەرۋانەم سىرتقا چىقماي قالسا ، يا ئۇسۇپلا ئۇنىڭ قېشىغا كىرىپ قولىغا بىرنەچچە تال زىماتاك تۇتقۇزۇپ قويۇپ چىقاتتى ياكى ساۋاقداشلىرىغا دەپ ئۇنى چاقىرتىپ چىقاتتى . بۇ ئىش مەرۋانەمنى كۆلكىگە قويدى . تەكتۇش قىزلار مەرۋانەمنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ ، ئۇ ئۇخلىسا چۈشىگىمۇ كىرمەيدىغان غەلىتە چاقچاقلارنى قىلىپ ، ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش ئالدى . مۇنداق كېتىۋەرسە مەرۋانەمگە خوۋلۇق يوق ئىدى . ھېچبولمىغاندا مەرۋانەمنىڭ ئوقۇشىغا ، ساۋاقداشلار ئارىسىدىكى ھۆرمىتى ـ ئابرۇيىغا تەسىر يېتەتتى . مەرۋانەم ئويلاندى ، تولۇق سىنىپتا ئوقۇيدىغان بەزى قىزلار توغرىسىدىكى سۆز ـ چۆچەكلەرنى ئېسىگە چۆچۈپ كەتتى . ئۇ بىر كۈنى كامىلنىڭ ئالدىنى توستى ـ دە ، ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن كېيىن مەكتەپ ئالدىغا قەتئىي كەلمەسلىك توغرۇلۇق « بۇيرۇق » قىلدى . كامىل نېمۇ ـ بېرىسىنى سۈرۈشتۈرمەيلا ماقۇل بولدى . كېيىنچە ..... شۇنداق ، كېيىنچە كامىل ئۇنى يېرىم يولدا ـــ ئۆزى يالغۇز مەكتەپكە كېتىۋاتقان ياكى مەكتەپتىن يېنىۋاتقان چاغدا توسىدىغان بولدى ، دەيدىغانلىرى

دەپ ، بېرىدىغانىنى بېرەتتى . مەرۋانەم ئالغىلى ئۇنىمسا يېلىناتتى ، چالۋاقايتتى .

مەرۋانەم بۇنىڭغىمۇ كۆندى ، تېخى بەزىدە مەكتەپكە بارغۇچە ياكى مەكتەپتىن يانغۇچە كاملىغا ئوخشاش تەنىزە كۆتۈرۈپ كوچا ئايلىنىپ يۈرىدىغان « كىچىك سودىگەر » لەرنى ئۇچراتسا ، تۇيۇقسىزلا خىيالىغا كامىل كىرىپ قالاتتى . « كامىل نەدە سودا قىلىۋاتقاندۇ ؟ » دەپ ئىچىدە پىچىرلايتتى . بۇنى مەلۇم بىر مەشۇقىنىڭ ئۇزاق يىل ئوتىدا كۆيۈپ پىشقان ئاشىقىنى سېغىنىشى ، ئەسلىشى دېگىلى بولمىسمۇ ، بىر كارىۋاتتا ، بىر مەزگىلدە تۇغۇلغان ؛ بىر ئۆيدە ، بىر قازانىنىڭ ئېشىنى تالىشىپ ـ تارتىشىپ بىللە يەپ ، 14 قىش ـ يازنى بىللە ئۆتكۈزۈپ ، ئۇششاق يېشىنى ياشاپ بولغان بىر جۈپ يېقىن قېرىنداشنىڭ بىر ـ بىرىگە بولغان ئامراقلىقى ، سېغىنىشى دېيىشكە بولاتتى . ئادەمنى ئويغا سالىدىغان بىر ئىش ـــ مەرۋانەمنىڭ كاملىنى سېغىنىشى تەبىئىيكى ، بۇ نۇقتىدىن ئاز ـ تولا ھالقىپ كەتكەندى . بۇ راست گەپ ! مەيلى فىزىيولوگىيە جەھەتتىن ياكى پىسخولوگىيە جەھەتتىن بولسۇن ، كاملىنىڭ ئەكسىچە ، مەرۋانەمنىڭ قەلبىدە كاملىغا نىسبەتەن ئادەتتىكىچە بولمىغان بىر تۇيغۇ ئاستا ـ ئاستا بىخلىنىۋاتاتتى . بۇ تۇيغۇ بەزىدە ئۇنتۇلسا ، بەزىدە ئۇلغىياتتى . بەزىدە بىزار قىلسا ، بەزىدە ھۇزۇرلاندۇراتتى . قىسقىسى ، مەرۋانەم ھازىر بىر چاغلاردىكىدەك ھېلى يىغلىسا ، ھېلى كۈلدىغان ، نېمە ئۈچۈن يىغلاپ ، نېمە ئۈچۈن كۈلۈۋاتقىنىنى ئۆزىمۇ ئاڭقىرالمايدىغان گۆدەك قىز ئەمەس ، بەلكى ھەممىنى چۈشىنىدىغان ، ھەممىنى بىلىپ ـ چۈشىنىپ تۇرۇپ قىلدىغان ؛ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا: « ئەقىل توختاتقان » قىز ئىدى . بۇنى ئۇنىڭ بارغانسېرى تولۇۋاتقان ھۆسنى ، « تىكىنى بار » گەپلەرنى ئاڭلىغاندا « ۋىللىدە » قىزىرىشى ، پات ـ پات ئەينەككە قاراپ « قانات ـ قۇيرۇق » لىرىنى تۈزەشتۈرۈشى ؛ تېخىمۇ ئېنىقراقى بېلىنىڭ بارغانسېرى ئىنچىكىلەپ ، ساغرىسىنىڭ كۆتۈرۈلۈشى ؛ كۆكرىكىگە ئالاھىدە زىننەت بېرىپ ، نېپىز كۆڭلەك ئاستىدىن « مانا مەن » دەپلا كۆزگە تاشلىنىپ تۇرغان يۇمران ، ئەمما « ئۈچكىدەك چىك » ئەمچەكلىرى ..... مانا بۇ نۇقتىنى شەرتسىز ئىسپاتلاپ تۇرۇپتۇ !

مەرۋانەمنىڭ كامىل بىلەن ئۇچراشمىغىنىغا ئۇچ كۈن بولغاندى . ئۇ كامىلنى ئۆيىگە ئىزدەپ بېرىشقا باھانە تاپالمىدى . قېرىشقاندەك كامىلمۇ ئۇنى يوقلاپ كەلمىدى . مەرۋانەم نېمىسىنىدۇر يوقىتىپ قويغاندەك خارا- مۇش - بىئارام ئىدى ، بۇنى ھېچكىمگە تۈيدۈرمىدى . « كامىل ئاغرىپ قالغانمىدۇ ؟ » دېگەن بىر ئوي ئۇنىڭ كاللىسىغا شۇنداقلا كىرىۋىدى ، يۈ- رىكى « ۋىژىلده » ئېچىشىپ ، بەدىنى تىكەنلىشىپ كەتتى . ئۇ بىركىمدىن سۈرۈشتۈرۈپ باقماقچى بولدى - يۇ ، جۈرئەت قىلالمىدى . ئانىسى كا- مىللارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كەلگەن بولسىمۇ ، كامىل توغرۇلۇق ھېچ نەرسە دېمىدى ، بۇ ئۇنى سەل - پەل خاتىرجەم قىلدى . لېكىن ، كۆڭلىنىڭ بىر يېرلىرى ھامان بىر قىسما ئىدى .

« مۇھەببەت دېگەن مۇشۇنداق بولامدىكىنا ؟ »

مەرۋانەم بايىاتىن ساۋاقداشلىرى بىلەن يولدا كېتىۋېتىپ ئۇشتۇمتۇت خىيالىغا كەلگەن مۇشۇ غەلىتە ئويدىن قاتتىق چۆچۈپ كەتتى . ئۇلارنىڭ چاقچاق ئارىلاش قىلغان گەپ - سۆزلىرى ئۇنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى . ئۇ يوغان بىر گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك ، يول بويى ئۆزىنى ئەيىبلەپ كەلدى . پۈتۈن ئەس - يادىنى ئەتە مەكتەپ بويىچە ئۆتكۈزۈلىدىغان سىنىپلار ئارا سەنئەت كۆرىكىدە ئورۇنلايدىغان ناخشىغا مەركەزلەش- تۈرۈۋالدى . ئاۋازىنى ئاسراش ئۈچۈن ، ساۋاقداشلىرى بىلەن بىللە دوغمۇ ئېچمىدى . ئەمما .....

ئادەمنى ئادەم قىلىپ تۇرغان نەرسە شەك - شۈبھىسىزكى ، ھېس- سىيات . ھېسسىيات ـــ شانلىق غايە ، ئۇلۇغۋار ئىرادە ، تاغدەك شىجائەت ، مۇھەببەت - نەپرەت ، ئەدەپ - ئەخلاق ، قايغۇ - ھەسرەت ، شادلىق - ئىزگۈ ، ئوتلۇق ناخشا ..... قىسقىسى ، ئىنسان ھاياتىدىكى بارلىق ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز پائالىيەتلەرنىڭ مەنبەسى . ئادەمدە ھېسسىيات بولمىغان بولسا ئىدى ، ئۇ ھېچنېمىسى بىلەن باشقا مەخلۇقلاردىن پەرقلەنمەس ئىدى . بىراق ، ھېسسىيات ئۆزىنىڭ تۇراقسىزلىقى تۈپەيلىدىن ئادەمنى ھەر كۈيغا سالىدۇ . ئۇ تېخى بەزىدە ئىرادىنى يېڭىپ ، ئادەمنى ئۆزىنىڭ قۇلىغا ئايلان- دۇرۇۋالىدۇ . كىمكى ھېسسىياتقا قۇل بولۇپتۇ ، ئۇنىڭ جېنىغا ۋاي .

مەرۋانەمدە قىزلىق ھېسسىيات ئويغانغاندى . بۇ ھېسسىيات ئۇنى

كامىلغا ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدىكىدىن بەكرەك باغلىۋەتكەنىدى . بايا كۆردۇققۇ ؟ ئۇسسىغىنىدىن ئاغزى قۇرۇپ ـ شىلىمىلشىپ ، گەپ قىلىشقىمۇ خۇشياقماي قالغان ؛ ئاۋازىنى ئاسراش مەقسىتىدە ئەكۆ يېقىن ئاداشلىرىنىڭ بىر قاچىدىن دوغ ئىچىپ ، ئۇسسۇزلۇقىنى قاندۇرۇۋېلىش توغرىسىدىكى تەكلىپىنى رەت قىلغان مەرۋانەم كامىل سۇنغان بىر ئىستاكان مۇز سۈيىنى خۇشاللىق بىلەن ئىچتى . تېخى ئاداشلىرىنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن خۇدۇكسىرەپ نەچچە قېتىم ئۇلار تەرەپكە يوشۇرۇن قاراپ ، ئۇلارنىڭ بۇ يەردىن تېزرەك كېتىپ قېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتتى . كامىل : « تويلۇقۇڭغا يەتكۈدەك پۇل تېپىپ ، سېنى ئالمايدىغان بولسام! » دېگەندىمۇ ئۇنىڭ ئاچچىقى كەلمىدى . ئەكسىچە ، يۈرىكىنىڭ بىر يېرىلىرى « پىژژىدە » قىلغاندەك بولۇپ ، ۋۇجۇدى يايراپ كەتتى .

كامىل ئەزەلدىن مىجەزى غەلىتە « ئاغزىنىڭ پاشنىسى يوق بالا » بولسىمۇ ، ھېچقاچان ئۇنىڭ ئالدىدا مۇنداق « سەت » گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىپ باقمىغان ! ئۇ بۇ گەپنى چىن دىلىدىن قىلدىمۇ ياكى ئاغزىنىڭ ئىتتىكلىكىدىنمۇ ؟ بۇ بىزگە قاراڭغۇ . ئەمما ، مەرۋانەمنىڭ كۆڭلىدە بىرلا سوئال :

« كامىل ھېلىقى گەپنى ئويىنىشىپ دېگەنمىدۇ ، يا ..... ؟»

ئىككىسى قانغۇدەك كۈلۈۋېلىشقاندىن كېيىن :

ــ كامىل ، ئەجەبمۇ قېلىنلىشىپ كېتىپسەن ، ــ دېدى مەرۋانەم شەلپەردەك قىزىرىپ تۇرۇپ ، ــ چاقچاق قىلىپ قويسام ئادەمگە سەت گەپ قىلىپ .....

ــ مەنمۇ چاقچاق قىلىپ دەپ تاشلىدىم، ــ كامىلمۇ قىزاردى ، ــ خاپا بولما جۇما ئۇكام !

مەرۋانەم نېمىنىدۇر ئېسىگە ئالغاندەك سائىتىگە قارىدى .

ــ ئاپلا ، ــ دېدى ئۇ ھودۇقۇپ ، ــ دادام چۈشلۈك تاماقنا كېلىدىغان ۋاقىت بولۇپ قاپتۇ ، مەن كېتەي . پەنەرنىڭ پىلىكىنى نەدە ساتىدۇ ؟

ــ پەنەرنىڭ پىلىكى ؟ ئۇنى نېمە قىلسەن ؟

ــ بىزنىڭ مەھەللىدە بىر كۈن توك بولسا ، ئۈچ كۈن يوق .

ئاخشاملىرى تۈزۈك دەرس تەكرارلىيالمايۋاتىمەن .

ـــ ھە ..... ئىشۇ دوقمۇشتىكى دۇكاندا بار . ئۇنىڭدا بولمىسا ، ياڭاق سارىيىنىڭ يېنىدا بار ..... سەن دۇكىنىمغا قاراپ تۇرساڭ ، مەن ئىككى سەكرەپ بېرىپ ئەكېلەيمۇيا ؟

ـــ بولدى ، ئۆزۈم ئىزدەپ تاپاي ، ـــ مەرۋانەم ئىستاكاندىكى ئاخىرقى بىر يۇتۇم سۇنى ئوتلۇپتىپ ، ـــ ئەتە چۈشتىن كېيىن بىزنىڭ مەكتەپتە سەنئەت كۆرىكى بولىدۇ . كۆرگىلى بارامسەن ؟ ـــ دەپ قوشۇپ قويدى .

ـــ بارسام سەن ناخشا ئېيتامسەن ؟

ـــ ھەئە .

ـــ ئۇنداق بولسا چوقۇم بارىمەن !

ـــ مە ، ـــ مەرۋانەم ئىستاكاننى كامىلغا تەڭلىدى .

ـــ يەنە پىشكە ئىچەمسەن ؟

ـــ ياق .

ـــ ماۋۇ ناۋاتنى .....

ـــ ئۆزۈڭ يە !

مەرۋانەم شۇنداق دەپلا ۋېلىسىپىتكە مىندى . كامىل پىدالنى ئاستا تېپىپ كېتىۋاتقان مەرۋانەمگە بىردەم تىكىلىپ تۇردى ـ دە ، ئىستاكاندىكى ناۋات ئۇۋاقلىرىنى ئاغزىغا بىراقلا تۆكۈپ ، ئات قوناق يېگەندەك كۆرىسىلىتىپ چايناشقا باشلىدى . تۇرۇپلا كۆزلىرى غەلىتە چاقناپ ، ئىستاكانىنى گىرۋەكلىرىنى تىلى بىلەن يالىغىلى تۇردى .

× × ×

سەنئەت كۆرىكى بىرلا مەرۋانەم ئۈچۈن ئۆتكۈزۈلگەندەك ، پۈتۈن چاۋاك ئۇنىڭغا چېلىندى . ئەسلىدە ئىككى ناخشا ئېيتىدىغان مەرۋانەم تۆـ تىنچى ناخشىنى ئېيتىپ بولۇپ ئاران سەھنىدىن چۈشەلىدى . بۇ ئۇنىڭ سەنئەت ساھەسىدىكى تۇنجى مۇۋەپپەقىيىتى ئەمەس ئىدى : مەرۋانەم باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ دەرۋازىسىغا قەدەم قويغاندىن تاكى بۈگۈنگە قەدەر مەكتەپ ۋە شەھەر بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن سەنئەت كۆرەكلىرىنىڭ بىرەر-

سىگىمۇ قاتناشماي ، بىرەرسىدىمۇ دەربىجگە ئېرىشىپ مۇكاپاتلانماي قالمىغان . شۇڭا ، ئۇنىڭ « بالا بۇلبۇل » دېگەن « ئۇنۇڭان »نىمۇ بار ئىدى . چاۋاكلار بىلەن باھالاش ھەيئىتى ئەزالىرىنىڭ چىرايىدىكى ئۆزگىچە ھەيرانلىق ۋە تەبەسسۇملاردىن قارىغاندا ، ئۇنىڭ بۇگۈنكى نەتىجىسى پۈتكۈل ئۆمرىدىكى نەتىجىلىرىنى نەچچە قاتلىۋېتىدىغاندەك قىلاتتى .....

ئەپسۇس ، مىڭ ئەپسۇس ! بۇگۈن پەقەت يۇگۈنگىلا ۋەكىللىك قىلىدۇ . ئەتە ھامان تەڭرىنىڭ ئىلكىدە . مۇبادا ئادەم تەڭرىنىڭ ئەتە نېمە ئويۇنلارنى كۆرسىتىدىغانلىقىنى بۇگۈن بىلەلىسە ئىدى ، بۇگۈن بىلەن ھەپىلەشمەي ، ئەتىنىڭ غېمىنى يېگەن بولاتتى . چۈنكى ، بۇگۈن ئەتىنى تۇغسا ، ئەتە يەنە بىر ئەتىنى تۇغىدۇ . « ئەتە »نى مەڭگۈ « بۇگۈن »گە ئالماشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس . ئادەمنى غاپىللىقتا قويۇۋاتقان نەرسىمۇ ئادەل ئاشۇ تەڭرىنىڭ تۇگىمەس - پۈتمەس ئەتىلىرى !

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن : مەرۋانەمنىڭ ئەمدىكى ھېكايىسىنى ئەتىدىن ئاڭلاڭ .

غەلىتە قىسمەت

تۇنۇگۈنكى ئايەمنىڭ بۇگۈن ماتەمگە ئايلىنىپ كېتىشىنى ھېچكىممۇ خىيالىغا كەلتۈرمىگەنىدى .

ئەپروزىخان بامداتنى ئوقۇپ بولۇپ ھويلىغا چىققاندا ، كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى : كۈندە بۇ چاغدا مەرۋانەم كوچا ، ھويلىنى سۈپۈرۈپ ، سۇ چېچىپ بولۇپ ناشتىغا چاي قاينىتىش ئۈچۈن ئوچاققا ئوت قالاپ بولاتتى . بۇگۈن نېمە بولدىكىن ، « يەرنىڭ يۈزى ئېچىلماپتۇ » . مەرۋانەمنىڭ ئىشىكىمۇ ئېتىكلىك پېتى تۇرۇپتۇ . « ئۇ بالا ئۇخلاپ قاپتۇ - ده ، — ئەپروزىخان مەرۋانەمنىڭ ئىشىكىگە تىكىلگىنىچە ئىچىدە پىچىرلىدى ، — نەچچە كۈننىڭزى مۇسابىقىدە بىرىنچى بولۇش غېمىدە تۈزۈكرەك ئۇخلىماي تازا ھاردۇق يېتىپتىكەن . بولاپتۇ ، قانغۇدەك ئۇخلىۋالسۇن ..... »

ئەپروزىخان قولىغا سۈپۈرگە ئېلىپ دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى - يۇ ، قاراڭغۇ دالانغا كەلگەندە توختاپ قالدى . ئۇ سىرتتىكى ئاياغ تىۋىشنى ئاڭلاپ ئېسىنى يىغقانىدى : ئادەت بويىچە تاڭ سۈزۈلگەندە كوچا سۈپۈ-رۈش — غاپىللىقتىنمۇ ئەرخەقلەر بامداتتىن يانغۇچە سۈپۈرۈپ ، سۇ چېچىپ بولۇش كېرەك . ئەپروزىخان مۇشۇ ئۆيگە كېلىن بولۇپ كەلگەندىن بېرى بىرەر قېتىمۇ بامداتتىن كېيىن كوچا سۈپۈرۈپ باقمىغان . قىزلار ئوتتۇرا مەكتەپكە چىقىپلا بۇ « ۋەزىپە » نى ئۈنىڭدىن تارتىۋالغانىدى . ئىككى چوڭى ياقا يۇرتقا ئوقۇغىلى كېتىۋىدى ، بۇ ئىشقا مەرۋانەم « چات كېرىۋالدى » . ئەپروزىخان ھەرقانچە بالدۇر قوپقىنى بىلەن سۈپۈرگە ئۈنىڭغا ئاشمايتتى . مانا بۇگۈن تۇنجى

قېتىم ئىشىك ئالدى سۈپۈرۈكسىز قاپتۇ . « هويلىنىغۇ قاچان سۈپۈرسەك بولۇۋېرىدۇ ، ئىشىك ئالدىنىكى سۈپۈرۈكسىز قالغىنى ئەجەب يامان بولدى . قوشنىلار نېمىدەپ قالار ؟ ئۆزۈمدىمۇ بار ، جايىنامازدىن بالدۇررراق قوپسامغۇ مۇشۇ ئىشمۇ يوق ..... »

ئەپروزىخان ئىچىدە يەنە نېمىلەرنىدۇر دېگىنىچە هويلىنى سۈپۈرۈپ ، كۈپتىن سۇ ئېلىپ شاپشىتتى . ئوچاققا ئوت يېقىپ چايمۇ قايناتتىپ بولدى . مەرۋانەمنىكى ئۆيى تېخىچە جىمجىت . كۈن چىققىلى تۇردى . يەنە ئۇخلاۋېرىپ مەكتەپكە كېچىكىپ قالسا ، « ئويغىتىپ قويماپسەن » دەپ دەردىنى ئانىسىدىن ئالىدۇ ..... ئەپروزىخان كۆزى قىيمىغان هالدا مەرۋانەمنىكى ئىشكى ئالدىغا كېلىپ چاقىردى :

— مەرۋانەم !

— .....

— بالام ، مەرۋانەم !

ئەپروزىخان قايتا ـ قايتا توۋلىغان بولسىمۇ مەرۋانەمدىن سادا چىقمىدى . ئەپروزىخان كۆڭلى ئۆيۈپ ، ئىشكىنى جالاقلاتقاچ توۋلاشنى داۋام قىلدى :

— مەرۋانەم ، مەكتەپكە باربىغان ۋاق بولۇپ قالدى ، ئىتتىك قوپۇپ ناشتا قىلىپ ، مەكتىپىڭگە ماڭ !

خېلىدىن كېيىن مەرۋانەمنىكى زەئىپ ئاۋازى ئاڭلاندى :

— مانا هازىر.

ئىشىك ئېچىلغاندا ، چىرايى تامدەك تاتىرىپ ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن مەرۋانەمنى كۆرۈپ ، ئەپروزىخاننىڭ يۈرىكى پىچاق تىققاندەك ئېچىشىپ ، كۆزلىرى چەكچەيدى .

— ئادەمنى قورقۇتۇپ چىرايىڭ نېمانچە سارغىيىپ كەتتى ؟ — ئەپروزىخان سۆزلىگەچ پۇتىنى بوسۇغىدىن ئىچكىرىگە ئالدى ، — مىجەزىڭ يوقمۇ نېمە ؟

— بېشىم ئاغرىپ .....

مەرۋانەمنىڭ گېپىنى ئاخىرلاشتۇرماستىن ، ئەپروزىخان ئۇنىڭ پېشانىسىنى تۇتۇپ ۋارقىرىۋەتتى :

ـــ ۋاي خۇدايىمەي ، پىشانەڭدە بىر تونۇرنىڭ ئوتى كۆيۈۋاتامدا ! « نېمىشقا شۇ چاغقۇچە ئورنىدىن قوپمايدىغاندۇ ؟ » دېسەم ..... كەل خېنىم ، ئورنۇڭغا ياتقۇزۇپ قويماي .

ئەپروزىخان ئۇنى يۆلەپ سۇپا تەرەپكە ماڭماقچى بولۇۋىدى ، مەرۋانەم :

ـــ پىشايۋاندا ياتايمىكىن ، ـــ دېدى .

ـــ ماقۇل خېنىم ، ماقۇل . جېنىڭ ئارام ئالىدىغانلا ئىش بولسا نەدە ياتساڭ مەيلىڭ . ئەمسە ئاۋايلاپ ماڭ ، ـــ ئەپروزىخان مەرۋانەمنى يۆلەپ ئاچىقىپ پىشايۋانغا ئولتۇرغۇزۇپ قويدى . مەرۋانەم ئۆزىنى تاشلۇۋېتىدىغانەكلا تۇراتتى . ئەپروزىخان تاپىلدى ، ـــ جىنىدەك چىداپ ئولتۇرۇپ تۇر ، مەن يوتقان ـ كۆرپە ئەچىقىپ جاي سېلىپ ، سېنى چۈمكەپ قويماي .

ـــ ماقۇل .

مەرۋانەم ئىككى قولىغا تايىنىپ ، سۇپىدا سىڭايان ئولتۇردى . ئەپروزىخان بىردەمدىلا جاي راسلاپ ، ئۇنى ياتقۇزدى .

ـــ قايماقتا چاي سۈتلەپ ، ئىككى تىكى نان چىلاپ بەرسەم يەپ باقامسەن ؟

ـــ ياق . ھېچ نەرسە يېگۈم يوق .

ـــ ئۇنداق قىلمىغىنا ئوبدان بالام . بىرنېمە يېمەي يېتىۋەرسەڭ ئۈزۈلۈپ قالسەن .

ـــ زورلىمىيە ئوبدان ئانا ! ئاغزىم قۇرۇپ ، كۆڭلۈم ھېچ نەرسە تارتمايۋاتسا .

ـــ ئەمسە ، بىر پىيالە چاي قۇيۇپ بېرەيمۇ ؟

ـــ ماقۇل .

ئەپروزىخان چاي قۇيۇلغان پىيالىنى كۆتۈرۈپ چىققاندا ، مەرۋانەم كۆزلىرىنى يۇمۇۋالغانىدى . ئانسىنىڭ ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ كۆزلىرىنى ئېچىپ ، ئورنىدىن قوپماقچى بولدى . ئەپروزىخان ئۆمىلەپ ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ :

ـــ قوزغالما خېنىم . ئەجەب غەيرەتلىك بالا ئىدىڭ ، نېمىمۇ بول-

غانسەن ، نېمىمۇ بولغانسەن ، ـــ دېگىنىچە ئۇنى يۆلەپ چاي ئىچۈرۈشكە باشلىدى . ئەپروزىخان ئاغزى بېسىلماي سۆزلەيتتى ، ـــ بىرنەرسە قوققىغا تەگدىمىكىن دېسەم ، تۇنۇگۈن سىل بىر چىنە نېرىن چۆپتىن بۆلەك ھېچنېمە يېمىدىك . يا ھېلىقى گۆش ئەچۈكىنىك بولغىيمىدى ؟

مەرۋانەم ئۇندىمەستىن ياستۇققا بېشىنى قويۇپلا كۆزلىرىنى يۇمۇالدى . ئەپروزىخان ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشەتتى :

ـــ بۇ كۈنىنىك ئادەملىرىدىغۇ ئىنساب دېگەن نەرسە قالمىدى . «پۇل - پۇل » دەپ ئۇ بۇنى ، بۇ ئۇنى ئالداۋاتقان . ئەگەرچەندە ھۆكۈمەت ئارا كۈندە ئالتە قېتىم ئەدەپلەپ تۇرمايدىغان بولسا ، بىر - بىرىنى تىرىك يەپ كېتەرمىتىكىنتاك .

ـــ ئانا ، بەك توڭۇپ كېتىۋاتىمەن .

ـــ ۋاي بۇ ئەقلىمنى ، ۋاتىلداپ ئولتۇرۇپ تۆپەڭگە يوتقان يېپىپ قويۇشنى ئۇنتۇپتىمەن ئەمەسما . مانا ھازىرلا .....

ئەپروزىخان مەرۋانەمگە يوتقان يېپىپ قويۇپ ئەمدىلا سۇپىدىن چۈشۈشىگە دەرۋازا « غارتىتىدە » ئېچىلىپ ، سانىخان كىرىپ كەلدى .

ـــ ئەجەب ئوبدان ۋاقتىتا كەللە خان ئاچا ، ـــ دەپ ئۇنىڭ ئالدىغا بارىدى ئەپروزىخان ، ـــ قانداق قىلىشىمنى بىلمەي بېشىم قېتىپ تۇرۇپتىم .

ـــ نېمە ! بىرەر كېلىشمەسلىك بولمىغاندۇ ؟

يۈز يېقىپ كۆرۈشۈشكە تەييارلىنىۋاتقان سانىخان ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى . ئەپروزىخان يىغلاپ تاشلىدى .

ـــ مەرۋانەم تونۇردەك قىزىپ .....

ـــ ھە ..... مەن تېخى سىلىدىن سوراي دەپ تۇرۇپتىم ، ـــ سانىخان سۆزلىگەچ سۇپىغا يېقىنلاشتى ، ـــ نېمە بولغاندۇ بۇ بالا ؟

ـــ ۋاي تاڭەي ، ۋاي تاڭەي . كۆزىنى ئاچقۇدەكمۇ ھالى يوق دېسىلە بىچارىنىڭ . مەرۋانەم ، ئاق ئاناڭ كەپتۇ .

ـــ .....

ـــ ئانا قارىندا ياتقاندەك تاتلىق ئۇخلاپ كېتىپتۇ ، ئويغاتمىسىلا ئۇكام .

ـــ سۇپىغا كەلسىلە خان ئاچا ! ھوش - مېڭەمنىڭ يوقلۇقىدىن

ئۆزلىرىنى ئۆره تۇرغۇزۇپ قويغىنىمنى .....

ـــ هېچقىسى يوق ، ـــ سانىخان كۆرپىدىن جاي ئېلىپ ، مەرۋانەمگە قارىغاچ بېشىدىن رومىلىنى ئېلىپ تىزى ئۈستىگە قويدى . ئاـ دەتتە سانىخان دەرۋازىدىن كىرىپ بولغۇچە بېشىدىن رومىلىنى ئېلىشقا ئالدىرايدىغان ئەپروزىخان مۇشۇ ئىشنىمۇ ئۇنتۇغانىدى ، ـــ بالىنىڭ مۇشۇ يېتىشىدىن قارىغاندا ، ئوت تۇتقاندەك قىلامدۇ نېمە ؟

ـــ شۇنداقمۇ بولغانمدۇ ؟

ـــ « شۇنداقمۇ بولغانمدۇ » دېگەنلىرى نېمىسى ؟ ـــ سانىخان دېكىندى ، ـــ چوقۇم ئوت تۇتقان گەپ ! تۈنۈگۈن بۇ بالا ناخشا ئېيتىپ ، ئۇسسۇل ئويناپ چاڭ چىقىرىۋەتكەنده ، خەقنىڭ ئۇنى تىرىكلا يۇتۇۋەتكۈدەك هەسەت قىلىشىپ كەتكىنىنى كۆرمىلىمۇ ؟ ئاتا ـ بوۋىمىز : « كۆزى يامانىنىڭ كۆزىدىن ، سۆزى يامانىنىڭ سۆزىدىن ئۆزۈڭ ساقلا خۇدايىم » دەپ بىكار ئېيتمىغان ! بەزى كۆزى يامان ئادەملەر تازا قادىلىپ بىر قارايدىغان بولسا مەرۋانەم تۇرماق ، تۆگىنىمۇ « داراڭكىده » ئۇچۇرۇۋېتىدۇ دېسىلە .....

ـــ راست دېلە خان ئاچا . ئەجەب بۇ ئىش خىيالىمغا كەلمەپتۇ . يا هېلىقى كىشى يوق .....

ـــ روزاخۇن دۇكانغا كەتكەنما ؟

ـــ ياق . تۈنۈگۈن ئاۋاتقا ئۆلۈم پەتىسىگە چىقىپ كەتكەن ئادەم ، شۇ چاغقۇچە قارىسىنىمۇ كۆرسەتمەيدىغۇ .....

ـــ كۆرسىلە ما ئىشنى ، هاشىخان بۇۋىمنى چاقىرىپ كۆرسىتىپ باقامدۇقيا ؟

ـــ ئۇنداق قىلساققۇ بەك ئوبدان بولاتتى .

ـــ مەن « دىككىده » بېرىپ ئۇنى چاقىرىپ كېلەي . سىلى مەرۋانەمنىڭ قېشىدىن مىدىرلىماي ئولتۇرۇپ تۇرسىلا .

سانىخان سۆزلىگەن پېتى تالاغا ماڭدى . ئەپروزىخان ئۇنى ئاغزى-ئاغزىغا تەگمەي ماختاپ ، رەھمەت ئېيتىپ ، دەرۋازا ئالدىغىچە ئۇزىتىپ چىقتى . قايتىپ كىرىپ هېلى مەرۋانەمنىڭ بېشىغا كەلسە ، هېلى ئايىغىغا كېلىپ ، بۇ ئالەمده بارمۇ بولۇپ ، يوقمۇ بولۇپ ، مىشىلداپ يىغلىغىنىچە

دەرۋازىدىن كۆزىنى ئۇزمىدى . سانىخان بېشىدىن ـ ئايىغىچە قارا كىيىنگەن ، ئوكۇ قولىدا ھاسا ، سول قولىدا نەچچە يېرىگە ياماق چۈشكەن ئەسكى قارا سومكا تۇتقان ، سانىخاندىن بىر باش ئېگىز ، ياچۈەكتەك ئورۇق ، 70 ياشلار چامىسىدىكى موماينى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يېتىلەپ كىرگەندە ، ئەپروزىخان خۇشاللىقتا ئۆزىنى ئۇنىڭغا ئاتقىلى تاس قالدى . يۈز يېقىپ كۆرۈشكەندە ئۇنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ قانغۇدەك بىر يىغلىۋالغۇسى كەلگەندى ، مومای بۇنى تۇيۇپ قالغاندەك يۈزىنى تەگكۈزە ـ تەگكۈزمەيلا قەددىنى رۇسلىۋالدى .

ـــ بىتاب مۇشۇ خېنىم ئوخشامدۇ ؟ ـــ بۈۋىم سۇپىغا كاسسىنى تەگكۈزە ـ تەگكۈزمەيلا مەرۋانەمنىڭ قېشىغا ئۆمىلەپ باردى ، ـــ ۋاي خېنىم ، ئاي خېنىم ، چىرايلىق خېنىم ..... قاش ـ كىرپىكلىرىنىڭ تۆكۈلۈپ تۇرغىنىنى ! ئۆمرۈمگە كېلىپ مۇنداق ھۆر ـ غىلمانىنى چۈشۈمدىمۇ كۆرمەپتىكەنمەن ، ـــ بۈۋىم مەرۋانەمنىڭ پېشانىسىگە قولىنى چالا ـ پۇچۇق تەگكۈزۈپلا ، ـــ ئوت ـ ئوت ! بالىغا قاتتىق ئوت تۇتۇپتۇ ، ـــ دەپ كەينىدىن ئەسىدى . ئەسنەپ تۇرۇپ گېپىنى داۋام قىلدى ، ـــ ئوبدان خانىملىرىم ، بالىنىڭ خېلى دەردى باردەك قىلىدۇ . يەتتە مەسچىتنىڭ تۈۋرۈكىدىن شېشىق ئېلىپ ، يەتتە خىل مېۋىلىك دەرەختىن نوتا كېسىپ ، يەتتە يولنىڭ توغۇمىدىن چاۋار تېرىپ ، يەتتە ئۆيدىن ژۇرۇك① تىلەپ ئوت كۆچۈرۈپ ، ئوتلاپ قاقىلى . ئىنشائاللا ، ئۇچ كۈنگىچە بۇ خېنىمنىڭ قىزىتمىسى يېنىپ ، ئول سۇبھانى ۋەتىقەددەس بۇ خېنىمغا پاتمانلاپ بەرگەن كېسەلنى مىسقاللاپ ئېلىپ ، يەتتە كۈنىنىڭ بىرىدە دېرىكلاپ ماڭغۇدەك قىلىۋەتسە ئەجەب ئەمەس !

ـــ ئىنشائاللا ، ـــ دېدى سانىخان .

ـــ دېگەنلىرىدەك بولار ئىلاھىم ، ـــ دەپ خىتىلدىدى ئەپروزىخان . گەپ ئارىسىدا ئەپروزىخان يەتتە خىل مېۋىلىك دەرەختىكى نوتىسىنى نەدىن تېپىشنى بىلەلمەي بېشى قېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتقانىدى ، بۈۋىم ئاق قۇشقاچتەك سايراپلا كەتتى :

---

① ژۇرۇك ـــ پاختا .

ـــ ئەنسىرەشمىسلە ، شېشىق بىلەن نوتىنى كەمىنە قۇللىرى ئاللـ
قاچان غەملەپ قويغان ، ـــ بۇۋىم بىر چاغلاردا بوربچىلىق كارخانىسى ،
غەلۋىرچىلىك كارخانىسى قىلۋېتىلگەن مەسچىتلەرنىڭ يېقىنقى يىللاردىن
بېرى پۈتۈنلەي يېڭىباشتىن ياسلىپ ، پېشايۋانلىرىدىن تارتىپ
تۈۋرۈكلىرىگىچە نەقىش ئويۇلۇپ ، رەڭگارەڭ سىردا سىرلىۋېتىلگەچ ، ھا
جەتمەنلەرنىڭ ئۇ تۈۋرۈكلەردىن شېشىق ئېلىشى بەسى مۇشكۈل
بولۇپ قالغانلىقىنى ئېچىنىش بىلەن سۆزلىدى ، ـــ مەن مانا مۇشۇنداق
كۈنلەرنىڭ كېلىشىنى ئويلاپ ، ئۆز ۋاقتىدا ھەربىرلىرىدەك ھاجەتمەنلەرگە
بەش ـ ئون يىل يەتكۈدەك شېشىق بىلەن مېۋىلىك دەرەخنىڭ نوتىسىنى
تاپتۇرۇپ ئۆيۈمگە بېسىۋالغان ، ـــ دەپ مەغرۇرانە ھىجايدى بېجىرىم
چىشلىرىنى كۆرسىتىپ . سانىخان خۇشاللىقتا تىلىنى يىغالماي قالدى :

ـــ ئەجەب ئوبدان قىپتىكەنلە !

ـــ مېنىڭ قولۇمدىن نېمە كەلسۇن ؟ خۇدايىم دىلىمغا سالغان !

ـــ شۇنداق بولمامدىغان بۇۋىم ، مىڭ مەراتە شۇنداق !

يول چاۋىرىنىڭ گېپى چىقىشى بىلەنلا ، سانىخان ئۆردەكتەك ئىر-
غاڭلاپ ، رومىلىنى كۆتۈرگىنىچە تالاغا ئۇچتى . بۇۋىم ئەپروزىخانغا بۇ
دۇنيانىڭ « مەينەت » لىرى ، ئۇ دۇنيانىڭ « راھەت » لىرى توغرۇلۇق تازا
قىزىق ۋەزخانلىق قىلىۋاتقاندا ، ياغلىققا ئورالغان بىر تۇتام چاۋارنى
كۆتۈرگەن سانىخان پەيدا بولدى .

ـــ ئۇكام ، ـــ دېدى سانىخان چاۋارنى ئەپروزىخانغا بېرىۋېتىپ، ـــ
مەن « دىككىدە » ئۆيگە بېرىپ چۈشلۈك تاماققا مىدىرلاي . بايا گۆش ـ
ئوتياشقا كېتىۋاتقان ئادەم ئۆزىچە كۆڭلۈم ئۆيۈپ ، سىلىنى بىر يوقلاپ
ئۆتەي دەپ كىرىپ مۇشۇ چاغ بولۇپ كەتتى . باللىنىڭ چۈشلۈك تامىقىنى
بېرىۋېتىپلا ، ھەرقايسىلىرىنىڭ نېسىۋىسىنى ئېلىپ كېلىمەن .

ـــ ئاۋارە بولۇپ كېلىپ يۈرمىسىلىمۇ .....

ـــ ئاۋارە بولغىنىم نېمىسى! ـــ سانىخان ئۇنىڭ تىلىنى كەستى ، ـــ
مەرۋانەم مۇنداق ياتسا ، ئۆيدە قانداق خاتىرجەم ئولتۇرالايمەن ؟ .....
ھاشىخان بۇۋىم ، خۇدايىمغا ئامانەت !

ـــ خۇدايىمغا ئامانەت خېنىم ، خۇدايىمغا ئامانەت !

سانىخان كەتتى . ھاشىخان بۇۋىم ئىشقا كىرىشىپ كەتتى .
ـــ ئەر كىشىنىڭ تون چاپىنى بارمىدۇ ؟
ـــ بار .
ـــ ئىتتىك ئەچىقسىلا ، ـــ دېدى بۇۋىم ، ـــ بالىغا ئوت كۆچۈرۈپ بولۇپلا ئوتلاپ قاقىمىز .
ـــ ئوبدان .
ئەپروزىخان ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ھاشىخان بۇۋىم بايىاتىن بىز كۆرگەن سومكىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ، يەتتە تال شېشىق ، يەتتە تال قانداقتۇر چۆنقلارنى ئالدى ـ دە ، ھېلىقى چاۋارلار بىلەن قوشۇپ ، مەرۋانەمگە تېخىمۇ يېقىن كەلدى . شۇ چاغدا ئەپروزىخانمۇ ئېرىنىڭ قارا سوكنا تونىنى كۆتۈرگىنىچە ئۇنىڭ قېشىدا ھازىر بولدى . بۇۋىم ئۇنى كۆرمىدىمۇ ياكى قەستەن كۆرمەسلىككە سالدىمۇ ، مەرۋانەمگە ئېگىشكىنىچە بىر تەرەپتىن ئەسنەپ ، بىر تەرەپتىن كوتۇلدىغىلى تۇردى :
ـــ ۋاي تاتلىق خېنىم ، ۋاي چىرايلىق خېنىم . قايسى كۆزى يامانـ نىڭ كۆزى تەگكەندۇ ؟ قايسى بەتنىيەتنىڭ ئوتى تۇتقاندۇ ؟ ئەپروزىخان ، تون تەييار بولدىمۇ ؟
ـــ ھەئە بۇۋىم ، مانا .....
ـــ جايىلىرىدىن مىدىرلىماي تۇرسىلا !
ـــ ئوبدان .
ھاشىخان بۇۋىم بىر تەرەپتىن توختىماي ئەسنەپ ، بىر تەرەپتىن مەرۋانەمنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى سىلاپ ـ سىيپاپ « ئوت كۆچۈـ رۇش » كە باشلىدى :
ـــ بىسمىللا ، بىسمىللا ..... لائىلاھە ئىللەللا ، لائىلاھە ئىللەللا ..... مېنىڭ قولۇم ئەمەس ، ھاۋا ئانامنىڭ قولى ، ئېشىمىز پاتمەمنىڭ قولى ..... بىسمىللا ، بىسمىللا ..... لائىلاھە ئىللەللا ، لائىلاھە ئىللەللا ..... ياخشىنىڭ ئوتى بولساڭمۇ چىق ، يامانىنىڭ ئوتى بولساڭمۇ چىق ؛ ئاچىنىڭ ئوتى بولـ ساڭمۇ چىق ، توقىنىڭ ئوتى بولساڭمۇ چىق ! ..... چىق كۈدى ، بىھايا كۈدى ، شەرمەندە كۈدى ، شەرمسار كۈدى ..... چىقساڭ چىقتىڭ ، چىقـ مىساڭ قوڭغا بورا يۆگەپ ئوت قويۇپ بېرىمەن ! ..... سېنىڭ ماكانىڭ

بـۇ ئەمـەس ، كـۆزى يـامـانـنىڭ كۆزىگە بار ، سۆزى يامانىنىڭ ئۆزىگە بار ! ئەسـكـى تـامـلـىققا بار ، كونا تۇگمەنگە بار ! سۇيى يوق كۆلگە بار ، چۆپى يـوق چـۆلگە بار! ..... سۇف ..... سۇف ..... سۇف ..... ۋاي ..... ئەپچىشۇ!.....

بـۇۋىـم نەچچە ئەسـنەپ ، نەچچە چۇشـكۇرۇپ ، كەيـنى ـ كەينـدىن « سـۇف » دەپ ھۇرۇپ ، قـاتـتـىق ھاردۇق يـەتـكـەنـدەك چىرايىنى ئايـانچلىق پۇرۇشتۇرگىنىچە ئۆمىلەپ ، بىردەم مەرۋانەمنىڭ بېشىغا ، بىردەم ئايـىغـىغـا كـەلـدى . ئاخـىرقـى قـېتـىم تـازا سوزۇپ بىر ئەسنۇپلىپ ، ئەپـروزىخانىنىڭ قولىدىكى تونىنى ئالدى ـ دە ، مۇشۇكتەك چاققانلىق بىلەن سـۇپـىدىن چۇشۇپ ھويلىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا كېلىپ زوكزايدى ، ئاندىن چاۋارغا ئوت يېقىشقا تەييارلىنىۋېتىپ :

ـــ خـېـنـىم ، بىتاپىنى مەشەگە ئەكەلسىلە ، ـــ دېگەنىدى ، ئەپروزخـان مـەرۋانـەمـنـى نـاھايـىـتـى تـەسـلـىكتە يۆلەپ سۇپىدىن چۇشۇرۇپ ، بـۇۋىـمنىڭ ئۇدۇلىدا ئولتۇرغۇزدى . مەرۋانەمنىڭ كۆزىنى ئاچقۇدەكمۇ ھالى يـوق ئىـدى . ئەپـروزىـخـان ئۇنى كەينىدىن يۆلەپ تۇردى . بۇۋىم چاۋارغا ئوت يـېـقىۋېتىپلا چاپانىنىڭ ياقىسى بىلەن ئېغىز ـ بۇرنىنى دالدا قىلىپ تۇـرۇپ ، چـۇشـىـنـىـكـسـىـز بـىرنېمىلەرنى غۇدۇڭشىغىنىچە ئوتنى چۆرىدەپ ئايـلـىنىشقا باشلىدى . بۇس ـ تۇتۇن ھويلىنى بىر ئالغاندى . مەرۋانەم بـەـلـەن ئەپـروزىخان يۆتىلىۋېرىپ كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتتى . چاۋارمۇ كۆيۈپ بولاي دېگەندى . بۇۋىم :

ـــ يـا غەۋس ، يا غىياس ، يا خىزىر ، يا ئىلياس ، ـــ دېگىنىچە چا-پـانـنـى ئوتـقا شۇنداق بىر يېپىۋېتىپلا غەلىتە چاققانلىق بىلەن مەرۋانەمنىڭ بـاش ـ كـۆزىـنـى چۇمكىۋالدى . مەرۋانەم تېخىمۇ قېقىلىپ يۆتىلىشكە باشـلـىـدى . بۇۋىم گويا بۇ ئىشلاردىن قىلچە خەۋىرى يوقتەك ، ئۆز مۇناجاتىنى چـوڭـقـۇر ئـىـشتىياق بىلەن داۋام قىلىۋەردى ، ـــ يا ئەزىزلەر ، يا پىرى كا-مـىـلـلـەر ..... مەغرىبتىن مەشرىققىچە ، يەمەندىن يەسەرگىچە ئون سەككىز مـىـڭ ئالـەمـنى بېسىپ ياتقان ئەۋلىيا ـ ئەنبىيا ، مازار ـ ماشايىخلار ؛ يەتتە چـىـلـتـەن ، ئون ئـىـككـى ئىماملىرىم ..... نۇر ئەلانۇر خېنىم ، بۇۋى ئانام ، مـۇراد بـەخـش ئاتـام ، بـۇكـرى خېنىم ، ۋېنجى غوجام ، ۋېنجى خېنىم ..... پـىرلەرنىڭ پىرى ، ئىماننىڭ نۇرى ، ئول رەسۇل ئەكرەم سەللالاھۇ ئەلەيھى

ۋەسەللەمنىڭ مۇبارەك پۇشتى ــ ھەزرىتى ئاپپاق غوجام ..... يۆلەڭلار ، يۆلەڭلار ..... مەدەت قىلىڭلار .....

ھاشىخان بۇۋىم سومكىسىنى قاتلىما ، قەنت ـ گېزەكلەر بىلەن توشتۇروپ ، بىر پاقلاننىڭ پۇلىنى چۆنتىكىگە سېلىپ ، ئەپروزىخان بىلەن خوشلاشقاندا ، پېشىنگە ئەزان چىققانىدى .

روزى سەررەپ كەچ نامازدىگەر بىلەن ئۆيدە پەيدا بولدى ، ئۇ مۇشۇ قاتتىق دىمىقتا قېلىن يوتقانغا چۇمكىلىپ ، چىلىق ـ چىلىق تەر ئىچىدە ئۆلۈك بىلەن تىرىكىنىڭ ئارىلىقىدا بىھوش ياتقان مەرۋانەمنى كۆرۈپلا چىرايىنىڭ قېنى قاچتى . قولىدىكى لىق ئۆرۈك قاچىلانغان قوشۇقلۇقنى ئايىغى ئاستىغا قويۇپلا سۇپىغا چىقتى . مەرۋانەمنىڭ يېنىدا يۈكۈنۈپ ، ئۇ- نىڭ يۈز ـ كۆزىدىكى مونچاق ـ مونچاق تەر تامچىلىرىنى ياغلىق بىلەن ئاۋايلاپ سۈرتتى . چاقىرىپ باققانىدى ، مەرۋانەمدىن سادا چىقمىدى . ئۇ- نىڭ نەپەس ئېلىۋاتقان ـ ئالمايۋاتقانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى . روزى سەررەپ گەپ تېپىپ بولغۇچە ئەپروزىخان بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەردى .

ــ ئەستاغپۇرۇللا ! ــ دېگىنىچە چۇرەپ ئورنىدىن قوپۇپ كەتتى روزى سەررەپ . ئۇنىڭ تۇرقى سۆرۈن ، ئەلپازى قورقۇنچلۇق ئىدى . يېڭىلا ياستىلغان يارىشملىق بۇرۇتى غەلىتە لىكىلدايتتى ، ــ بىر كېچىدىلا مۇشۇنچە بولۇپ كەتكەن بالىنى « شاقىدە » دوختۇرخانىغا ئاپارماي ، « ئوت كۆچۈرتتىم ، ئوتلاپ قاققۇزدۇم » دېگىنىڭلا نېمىسى !؟ ئوت كۆ- چۈرۈش ، دۇئا ئوقۇتۇش ..... دېگەنلەر بۇتپەرەسلەرنىڭ ئىشى تۇرسا ..... ھېلىمۇ ئاز ـ تولا « قۇرئان » ساۋاتىڭلا بولغىنى ! جايىنامازدىن قوپۇپلا بۇتقا تازىم قىلغاندەك ئىش قىلىپ .....

ــ مېنىڭغۇ ئۇنداق قىلغۇم يوق ئىدى . خان ئاچامنىڭ گېپىنى يېرالماي .....

ــ قۇرۇپ كەتسۇن شۇ خان ئاچاڭلا ! بىر كېچە ئۆيدە قونمىغا- نىمغا قىلىپ ئولتۇرغان ئىشىڭلا مۇشۇ بولسا ، مەن ئۆلۈپ ـ تارتىپ كەتسەم قانداق قىلاسىلە !

ئەپروزىخان ئاق داكا رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن تولا يىغلاپ قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرىنىڭ جىيىكىنى سۈرتكىنىچە ئۈنچىقمىدى . روزى سەررەپ

يەنە نېمىلەرنىدۇر دېگىنىچە تالاغا چاپتى ..... شەھەرلەر بەك مەدەنىيلىشىپ كەتسە ، تېخى مەدەنىيلىشىشكە ئۇلگۇرمىگەن پۇقرالارنىڭ بەزى ئىشلىرى ئانچە ئوڭۇشلۇق بولمايدىكەن . ساباھىددىن ئەلى « ئاسفالتلىق يول »① نى يازغاندا مۇشۇ نۇقتىنى كۆزدە تۇتقان بولسا كېرەك . قەشقەر شەھىرىنىڭ ئاساسلىق كوچىلىرى سېمونتلىشىپ كەتكەچ ، ئۇلاغ ھارۋىلىرىنىڭ شەھەرگە كىرىشى قاتتىق مەنئى قىلىنغانىدى . روزى سەرراپ ئادەم سۆيەدىغان قول ھارۋىسى ئىزدەپ بىر سائەتچە پالاقلىدى . مەرۋانەم دوختۇرخانىنىڭ جىددىي قۇتۇلدۇرۇش بۆلۈمىگە ئېلىپ كىرىلگەندە ، نۆۋەتچى دوختۇر ئۇنى بۇ ھالدا كۆرۈپ چېچىلىپلا كەتتى .

ۋاقىت ئۆتكەن ، ئۇنىڭ ھايات قېلىشى ياكى ئۇ دۇنياغا كېتىشى تەڭرىنىڭ قېتىدىكى ئىش بولۇپ قالغانىدى .

ئاجايىپ مۆجىزە : ئۇچىنچى كۈنى مەرۋانەمنىڭ قىزىتمىسى 43 گرادۇستىن ئاستا ـ ئاستا 39 گرادۇسقا چۈشۈپ ، مەرۋانەم تۇنجى قېتىم كۆزلىرىنى ئاچتى . بۇ ھال روزى سەرراپلاردىن كۆرە ، ئۇچ كېچە ـ كۈندۈز مەرۋانەمنىڭ قېشىدىن بىردەمۇ نېرى بولماي ، سەۋەبى نامەلۇم ، دوختۇرخانا تارىخىدا تۇنجى ئۇچراتقان بۇ غەلىتە قىزىتمىنى چۈشۈرۈش كويىدا ئىزدىمىگەن چارىسى ، ئىشلەتمىگەن دورىسى قالمىغان دوختۇر ـ سېستىرالارنىڭ چىرايىغا ئۇمىدلىك تەبەسسۇم ئاتا قىلدى . بىراق ، ئۆلۈمنىڭ چاڭگىلىدا ياتقان بەزى بىتابلار كۆپىنچە ئۇشتۇمتۇت ساقىيىپ قالغاندەك بولۇپ ، ھەممە ئادەمنى بىرمەزگىل خۇشاللىققا چۆمدۈرەتتى ـ دە ، تۈيۇقسىز بىرلا ئۆزگىرىپ يورۇق دۇنيا بىلەن ۋىدالىشاتتى . مۇنداق ئىشلار كۆپ بولغان . مەرۋانەمنى مۇنداق قىسمەتكە يولۇقمايدۇ دەپ كىم ئېيتالايدۇ ؟

دوختۇرلارنىڭ ئالدىغا قويۇلغان يېڭى مەسىلە مانا مۇشۇ ئىدى ! ئۇچ كۈنلۈك خىمىيەلىك ئانالىز ، پەرەز ، ئۇزاق يىللىق تەجرىبىلەر ئاساسىدا قايتا ـ قايتا ئويلىنىش ۋە كۆپ تەرەپلىمىلىك داۋالاشلارنىڭ ھەممىسى تېخىچە ئەملىيەتتىن ئۆتمىگەن كىتابىي بىلىملەر ئاساسىدا ئېلىپ

---

① «ئاسفالتلىق يول» ـــ تەرەققىيپەرۋەر تۈرك يازغۇچىسى ساباھىددىن ئەلىنىڭ شۇ ناملىق ھېكايىسى .

بىرىلغان بىر قېتىملىق سىناق بولۇپ ، ئاساسىي جەھەتتىن مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغاندەك تۇرىدۇ . لېكىن ، بۇ كىسەلگە نېمىدەپ دىياگنوز قويۇش كېرەك ؟

دوختۇرخانا رەھبەرلىكى مۇتەخەسسىسلەرنى قايتا - قايتا مۇزاكىرىگە ئۇيۇشتۇرغان بولسىمۇ ، ئاخىرقى ھېسابتا مەرۋانەمنىڭ دىياگنوزى بېكىمىدى . باشقا دوختۇرخانىلارنى يارەمگە چاقىرغانىدى ، نەتىجە ئوخشاشلا « × » بولدى . بىراق ، بۇنىڭدىن كېيىنكى داۋالاش تەدبىرلىرى ئۇستىدە بىرقەدەر ئىشەنچلىك چارە - ئۇسۇللار ئوتتۇرىغا قويۇلۇپ ، داۋالاش لايىھەسى بېكىتىپ چىقىلدى . ئېھتىياتچانلىق بىلەن سىناق قىلىش ، سىناق نەتىجىسىنى شۇ سائەت ، شۇ مىنۇتىنىڭ ئىچىدە ئانالىز قىلىپ ئىشەنچلىك يەكۈن چىقىرىش ؛ مۇۋەپپەقىيەتلىك بولغانلىرىنى يەنمۇ ئىلگىرىلەپ ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش ؛ كىچىككىنە غەيرىي تەسىر سېزىلسە دەرھال سىناقنى توختىتىپ ، يېڭى ئۇسۇل ، يېڭى تەدبىر ئۇستىدە ئىزدىنىش نەتىجىسىدە ، مەرۋانەمنىڭ بەدەن تېمپېراتۇرىسى تەلتۆكۈس نورمالىلىشىپ ، ھاياتلىق ئالامىدە داۋاملىق ياشاش پۈرسىتىگە ئېرىشتى . ئەپسۇسكى ، ئۇ ئەمدى سۆزلەش ئىقتىدارىدىن مەھرۇم بولغانىدى . غەلىتە يېرى : مەرۋانەم بۇرۇنقىدەكلا ئەقىللىق ، ئاڭلاش - سېزىش ئىقتىدارى بۇرۇنقىدەكلا كۈچلۈك ئىدى .

مانا بۇ مۆجىزە دوختۇرلاردا ئۇنىڭ ھاياتىنى ساقلاپ قېلىش بىلەنلا قانائەتلەنمەستىن ، ئۇنىڭ بۇلبۇلدەك سايراپ تۇرىدىغان تىلىنىمۇ ئەسلىگە كەلتۈرۈشكە ئىشەنچ پەيدا قىلدى . بىراق ، ئۇلار دەل مۇشۇ مەسىلىدە مىخقا ئوسۇدى : بىر ئايدىن ئارتۇق قېتىرقىنىپ داۋالاش مەرۋانەمدە ھېچقانداق كېسەللىكنىڭ ئۇرۇقىنى قالدۇرمىغان ، سەمرىتىپ تېخىمۇ ھۆسنىگە تولدۇرغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ « ھە » ، « ھىم » دىن بۆلەكىكە تىلى كەلمەيتتى . مەرۋانەمنىڭ ئوقۇش پۈتكۈزۈش ئىمتىھانىغا قاتنىشىش ۋاقتى قىستاپ قالغانىدى . مەرۋانەم ئاتا - ئانىسى قېشىدا بولمىسلا دوختۇرلارنىڭ كۆزىگە كىرىۋېلىپ ، ئۆزىنى ياتاقتىن چىقىرىۋېتىشكە ؛ ئىمتىھان تۈگىگەندىن كېيىن قايتىدىن ياتاققا قوبۇل قىلىشقا كۆندۈرۈش كويىدا ئىدى . بۇنى دېمىگەندىمۇ ، داۋالاش ئاخىرقى باسقۇچقا يەتكەنىدى : دوختۇرخانا

قېرىندىاش دوختۇرخانىلار بىلەن زىچ ھەمكارلىشىۋاتقان بولسىمۇ ، ئاخىرقى يەكۈن : تاسادىپىي ئەھۋاللار يۈز بېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن دورىنى تىوختىتىپ ، بىر مەزگىل كۆزىتىپ بېقىش ئىدى . ئەڭ ياخشىسى ، ياتاقتىن چىقىرىپ ئائىلىدە كۆزىتىش كېرەك . بۇ قارار روزى سەھەرراپقا ئۇقتۇرۇلغاندا ، ئۇ شۇنداق قاتتىق يىغلاپ كەتتىكى ، مەسئۇل دوختۇر ئۇ-نىڭغا قوشۇلۇپ يىغلىۋەتكىلى تاس قالدى . ھەرقانچە چۈشەندۈرۈپمۇ ئۇنى قايىل قىلالمىدى .

— نېمە دېگەنلىرى بۇ ئۇكام ! — روزى سەھەرراپ ئۆزىنى تۇتالماي قالدى ، — مېنى كىم چاغلاۋاتىلا ؟ ئاۋۋال خۇدانىڭ ئىلتىپاتى ، ئاندىن ھەربىرلىرىنىڭ كۆيۈنۈپ داۋالىشى بالامنى مۇشۇنچىلىك قىلدى . ئۇ ئۆلۈپ كەتسە قانداق قىلاتتۇق ؟! « جان خۇدانىڭ ، تەن مۇستافانىڭ » دەپ سەۋر قىلماي ئىلاجسىز يوق ئىدى . ئوغۇل بالا بولسىمۇ مەيلىتى ، قىز بالا ئەمەسمۇ ؟ قىز بالا تىلىدىن ئايرىلىپ قالسا ، بىز ھاياتقۇ يىغلاپ ـ قاقشاپ كۈنى كېتەر ، بىزدىن كېيىن قالغاندا خارلىنىپ قالمامدۇ ؟ سىلىدىن خۇش بولاي ، ئۇنى يەنە بىرەر ئاي داۋالاپ باقسىلا ! ھېلىغۇ پۇل كېتىدىكەن ، جېنىمىز كەتسمۇ چىدايمىز . بالا مەيلى ياخشىلانسۇن ياكى ئۇنىڭ تەتۈرى بولسۇن ، ھەممىنى خۇدادىن كۆرىمىز . ھەرگىزمۇ ئۆزلىرىدىن كۆرمەيمىز .

— مۇنداق قىلايلى ، — دېدى دوختۇر ئاخىرىدا ، — بىز بالىنىڭ كېسەللىك ئارخىپىنى ئاساس قىلىپ تەپسىلىي دوكلات يېزىپ ، يۇقىرى دەرىجىلىك دوختۇرخانىلارغا يوللاپ مەسلىھەت سورايلى . ئۇلاردىن جاۋاب كەلگۈچە بالا ئۆيدە ئوبدان ئارام ئېلىپ ، ھەپتىدە بىر قېتىم بىز بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇرسۇن . ئۇلارنىڭ جاۋابى كەلگەن ھامان قانداق قىلىش توغرۇلۇق ئۆزلىرى بىلەن مەسلىھەتلىشەيلى . شۇنداق قىلساققۇ بولار ؟

روزى سەھەرراپ نائىلاج باش لىڭشىتتى .

× × ×

بىر ئاي ئۆتتى . « جاۋاب » دېگەندىن ئەسەر يوق . روزى سەھەرراپ سۈيىلەپ ھارمىدى ، دوختۇر « ئاچقان يەرگە بارمىدى » . دادا قىزىنى ھەر

كۆرسه ، بىر ئىلىك ئېتىدىن چۈشۈپ كېتەتتى . يوقىلاڭ ئىشلارغا باھا- نىداپ ئالدىغا كەلگەننى چىشلىسە ، كەينىگە ئۆتكەننى تېپەتتى ، چىياندەك چاقاتتى . مەرۋانەمگە كەلگەن بۇ كېلىشمەسلىكنى ئاغزىدىلا : « خۇدادىن كەلگەن قىسمەت » دەپ قويسمۇ ، كۆڭلىدە خوتۇنىنىڭ كالۋالقىدىن كۆرەتتى . سانىخانىغا ئۆلگۈدەك ئۆچلۈك قىلاتتى . شاھمات ئويناشتىن قالدى . دۇكاندا تۇزۈك ئولتۇرمايتتى ، ئولتۇرسمۇ خېرىدارلارغا بۇرۇنقىدەك قىزغىن مۇئامىلە قىلمايتتى . تونۇش - بىلىشلەردىن ئۆزىنى قاچۇراتتى . كۆپىنچە كەچلىك تاماققا كەلمەيتتى ، كەلگەندىمۇ داستىخاندا بۇرۇنقىدەك ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇرمايتتى ، بىر يۇتۇم تاماق گېلىدىن ئۆتەر - ئۆتمەي « ئۇھ » تارتاتتى . گاھىدا غىزانى ئىككى يۇتۇم يۇتا - يۇتمايلا قاچىنى داستىخانغا « دوققىدە » قويۇپ ، دۇئا قىلىپ - قىلمايلا پېشىنى قېقىپ سىرتقا چىقىپ كېتەتتى - دە ، ئەل - جاھان ئۇيقۇغا كەتكەندە دەرۋازا قاقاتتى . ئۇنىڭ نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى . ئۇ يوتقانغا كىرىپلا ئۇلاپ - ئۇلاپ تاماكا چېكىپ ئۆينى ئىسقا تۇشتۇرۇۋېتەتتى . ئۇنىڭ قاچان ئۇخلاپ ، قاچان ئورنىدىن قوپۇپ كەتكىنىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى . بامداتقا ئەزان چىققاندا ، ئەپروزىخان ئۇنى مەنزەرنىڭ پېشايۋىنىدا پۇرقىرىتىپ تاماكا چېكىپ ئولتۇرغان ھالەتتە كۆرەتتى .

« دادا قىز بالىغا ، ئانا ئوغۇل بالىغا ئامراق بولىدۇ » دېگەن گەپ راست بولسا كېرەك : روزى سەررابقا يالغۇز ئوغلىغا بىر سېرى ، ئۇچ قىزىغا بىر سېرى ئامراق ئىدى . قىزلار ئىچىدە مەرۋانەم ئۇنىڭ جېنى ئىدى . مانا ئەمدى ئۇنىڭ « جېنىغا دەز كەتتى » : مەرۋانەمنىڭ ئايدەك ھۆسنى ، گۈلدەك قەددى - قامىتى ئۇنىڭغا كېچە - كۈندۈز ھەمراھ بولغىنى بىلەن ، بۇلبۇلنىڭكىدەك شوخ ، يېقىملىق ئاۋازى پۈتۈنلەي ئۆچكەن . شېرىن - سۆزلۈكەن سۆزلىرى ، يېقىملىق ناخشىلىرى ئەمدى ئۇنىڭ يۈرەك تارىنى تىترىتەلمەيدۇ ؛ خۇشلۇق - خاپىلىقىغا ھەمدەم بولۇپ كۆڭلىنى ئاۋۇنىدۇرالمايدۇ . ئۇ ھازىر بىر چىرايلىق سۈرەت ، يەنە كېلىپ روزى سەررابقا بالىلىق چاغلىرىدا « كىنو تەرەققىيات شىركىتى » دە ھەۋەس بىلەن كۆرگەن كىنولاردىكى ماڭالايدىغان ، ئۇسسۇل ئويناياالايدىغان ؛ گەپ قىلسا ،

ناخشا ئېيتسا ئاۋازىنى ئاڭلىغىلى بولمايدىغان پەرى سىياق « ھەربىكەتچان سۇرەت »لەرنىڭ رېئاللىقتىكى ئەندىزىسى ئىدى . بۇ سۇرەت ئۇيانغا ئۆتۈپمۇ ، بۇيانغا ئۆتۈپمۇ روزى سەرراپنىڭ يۈرىكىنى قۇرتتەك غاجايتتى ، ئارامسىنى بۇزاتتى . كۆرسىغۇ بولدى ، ئېسىگە ئالسىمۇ يۈرىكى ئازابتىن قان يىغلايتتى .

« ھەي ئىسىت ، ھەي ئىسىت ، ـــ دەيتتى ئۇ دائىم ئىچىدە ، ـــ مەن ئەقىلسىز شۇ كۈنى ئاۋاتتا قونۇپ قالمىغان بولسام ، بىچارە بالىغمۇ ، ئۆزۈمگىمۇ مۇشۇ كۈن يوق ! ھەي خوتۇن ، ھەي خوتۇن ..... سېنىڭ كالۋالىقىڭدىن ..... »

ئەپروزىخان دەسلەپ بۇنداق باش ـ ئايىغى يوق تەنىلەرگە چىدىماي يامغۇردەك ياش تۆكۈپ يۈردى . بارا ـ بارا كۆزىنىڭ يېشى قۇرۇپ كەتتىمۇ ياكى تەقدىرگە تەن بەردىمۇ ، « تاش چىشلىۋالدى » . دادا بۇنچىۋالا بىئارام بولۇۋاتقان يەردە ، ئانىنىڭ بىئارام بولماسلىقى مۇمكىنمۇ !؟ ئەرلەر ئانىلارنىڭ قەلبىنى ھېچقاچان چۈشەنگەن ئەمەس ھەم چۈشىنەلمەيدۇ ! چۈشىنىش ئۈچۈن ، ئۆزىدە بىر قېتىم بولسىمۇ ھامىلدار بولۇپ بېقىشى ، بىر بالىنى توققۇز ـ ئون ئايلاپ قورسىقىدا كۆتۈرۈپ بېقىشى ؛ ئاچچىق تولغاق ئازابىغا چىداپ تۇغۇپ بېقىشى كېرەك ! لېكىن ، بۇ قەتئىي مۇمكىن ئەمەس ، مەڭگۈ مۇمكىن ئەمەس ! تەڭرىنىڭ ئەڭ چوڭ ئادالەتسىزلىكىمۇ دەل مۇشۇ نۇقتىدا ئەڭ روشەن ئىپادىلىنىدۇ ! ..... روزى سەرراپ بالا تۇغۇپ باقمىغىنى بىلەن « بالا » دېسە جېنىنى بېرىدىغانلاردىن . ئەپروزىخان 12 يېشىدا ئۇنىڭغا ياتلىق بولۇپ ، 14 يېشىدا تۇنجى ئوغۇلغا هامىلدار بولغان ؛ ئازادلىق ئارمىيە قەشقەرگە كەلگەن چاغدا ، ئەپروزىخان يېڭىلا كۆزەيگەن بولۇپ ، ئەمچىكىنىڭ تۈگمىسى يېتىلمىگەن ھەم بىر تامچىمۇ سۈت كەلمىگىنى ئۈچۈن ، ئوغلىنى ئۇ دۇنياغا ئۇزىتىپ قويغىنىغا ئىككى كۈن بولغانىدى . كېيىن كەينى ـ كەينىدىن ئىككى ئوغۇل تۇغدى ـ يۇ ، ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بىرەرسىمۇ تۇرمىدى . ئەپروزىخان شەرۋانەمگە هامىلدار بولغاندا ، روزى سەرراپ ئۇنىڭ ئاي ـ كۈنى توشۇشتىن بىر ئاي بۇرۇن دوختۇرخانىدا ياتقۇزۇۋالدى . بالا تۇغۇلۇپ 20 كۈنلۈك بولغۇچە ياتاقتىن ئاچىققىلى ئۇنىد-

مىدى . شۇنىڭ پايدىسىمۇ ياكى تەڭرىنىڭ شەرۋانەمگە ياشاش پۇرسىتى بەرگۈسى كېلىپ قالدىمۇ ، ئۇ ناھايىتى پورەك چوڭ بولدى . روزى سەرراپىنىڭ كىچىككىنە بوش ۋاقتى چىقسىلا ئۇنى تونىغا ئوراپ كۆتۈرۈۋالاتتى . يۆتىلىپ ـ چۈشكۈرۈپ بولغۇچە دوختۇرخانىغا ئېلىپ باراتتى . كېچىلىرى خوتۇنىدىن سەگەكرەك ياتاتتى ..... پەيزۇللا ، قۇربانەم ، مەرۋانەملەرنىمۇ ئاشۇنداق بېقىپ چوڭ قىلدى . تۇغۇش ، ئېمىتىش ..... ئەپروزىخاندىن بولدى دېگەندىمۇ ، باشقا جىمى دەردۇبالانى روزى سەرراپ تارتتى . شەرۋانەمنى ئالىي مەكتەپكە ، پەيزۇللانى ھەربىي سەپكە ، قۇربانەمنى ئالىي تېخنىكومغا يولغا سالغانىمۇ يەنە شۇ روزى سەرراپ .

« مۇشۇ كۈندە ئوبدان ئوقۇمىغان ئادەمنىڭ نېنى پۈتۈن بولمايدۇ ، ـــ دەيتتى دائىم باللارغا جېكىلەپ ، ـــ مەن سىلەردەك چاغدا زامان باشقىچە ئىدى : كىمنىڭ پۇلى بولسا ، پۇلدىن پۇل تۇغدۇرۇشنى بىلسە ، شۇنىڭ نېنى پۈتۈن ، ئىشى ئوڭ ئىدى . ھازىر كىم ئوبدان ئوقۇسا شۇنىڭ نېنى پۈتۈن ، يۇمشاق بولىدىغان بولدى . سىلەر تازا ئوبدان ئوقۇپ ھۆكۈمەتنىڭ دەپتىرىگە يېزىلىپلا كەتسەڭلار ، بىزنىڭ ﴿ بۇرژۇئاز ﴾ دېگەن سىپسىق قالپىقىمىز سىلەرگە مىراس قالمايدۇ . بولمىسا ..... »

باللار ئۇنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقتى . مەرۋانەمدە ئۇمىد تېخىمۇ چوڭ ئىدى . بىراق .....

ئەپروزىخان مۇشۇلارنى ئويلىغاندا ، جىمى ئەيىبنى بوينىغا ئېلىپ ، ئېرىنىڭ كايىشلىرىغا قاپاق تۇرمىدى . بۇيرۇقلىرىغا قۇلقى دىك ، ئايىغى شەمەر ئىدى . مەرۋانەمنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىش كويىدا موكىدەك شاپاشلايتتى . مەرۋانەمۇ ئۆزىنى خۇشال ، تېتىك كۆرسىتىشكە تىرىشاتتى . ئۆي ئىشلىرىغا بۇرۇنقىدىن بەكرەك يارەملىشەتتى ، بوش ۋاقىتلىرىدا باش كۆتۈرمەي كىتاب ئوقۇيتتى ، ئۆگىنەتتى . يامان يېرى ـــ دوختۇرخانىدىن قايتىپ چىققاندىن بۇيان بىرەر قېتىممۇ دەرۋازا سىرتىغا چىقىپ باقمىدى . ئانىسى زورلىۋىدى ، تۇنجى قېتىم قولىغا قەلەم ئېلىپ ، ماۋۇلارنى يېزىپ ئۇنىڭغا تەڭلىدى :

« ئانا ، مېنىڭمۇ تالا ـ تۇزگە چىقىپ ئايلىنىپ كىرگۈم بار . يولدا تونۇش ـ بىلىشلىرىم ئۇچراپ گەپ سوراپ قالسا جاۋاب بېرەلمەي ئىزا

تارتىشتىن قورقمەن . سەندىن خۇش بولاي ، مېنى قىستىما ! »

مـۇشۇ خەت ئەر ـ خوتۇننىڭ كۆزلىرىدىن ئاز ياش ئالمىدى . ئۇلار مۇنداق نازۇك تەرەپلەرنى پەقەت ئويلاپ بېقىشمىغانىدى .

« مەرۋانەم قاچانغۇچە مۇشۇنداق ياشار ؟ »

مـۇشۇ سوئال ئەر ـ خوتۇننىڭ يۈرىكىنى كۈندىن ـ كۈنگە قاتتىق ئەزمەكتە ئىدى . يېقىندا ئۇلارنىڭ قۇلىقىغا يەنە بىر خەۋەر يەتتى : پەيزۇللا ھەربىي سەپتىن بوشىنىپ ، قاراماي شەھىرىگە تەقسىملىنىپتۇ !

« بـىرىنىڭ تىلىدىن ئايرىلدۇق دەپ يىغلاپ يۈرسەك ، يالغۇز ئوغـلـىمـىزمـۇ يىراق يۇرتتا قاپتۇ ! شەرۋانەم بىلەن قۇربانەممۇ يېقىندا ئوقۇش پۈتكۈزىدۇ . ئۇلارنى نەگە تەقسىملەر ؟ »

ئاتـا ـ ئانـىنىڭ دەردى ـ غېمى نېمىدېگەن تولا ـ ھە ؟ ئۇنىڭ غېـمـىدىن قـۇتـۇلسـا بـۇنـىڭ غـېمى ، بۇنىڭ غېمىدىن قۇتۇلسا ئۇنىڭ ..... قـىسقىسى ، غەم غەمنى تۇغدۇرىدىكەن . غەمسىز خۇشال ياشايدىغان كۈنلەر يـېتىپ كەلگەندە ، ئۇلارنىڭ بۇ دۇنيادىكى كۈنلىرى پۈتۈپ ، تۇپراق بىلەن بىر تۇغقان بولىدىكەن .

باللارنىڭچۇ ؟

ھاھ ـ ھاھ !

كۈلمەك ! ئۇلارنىڭمۇ غېمى بار .

ياقەي !

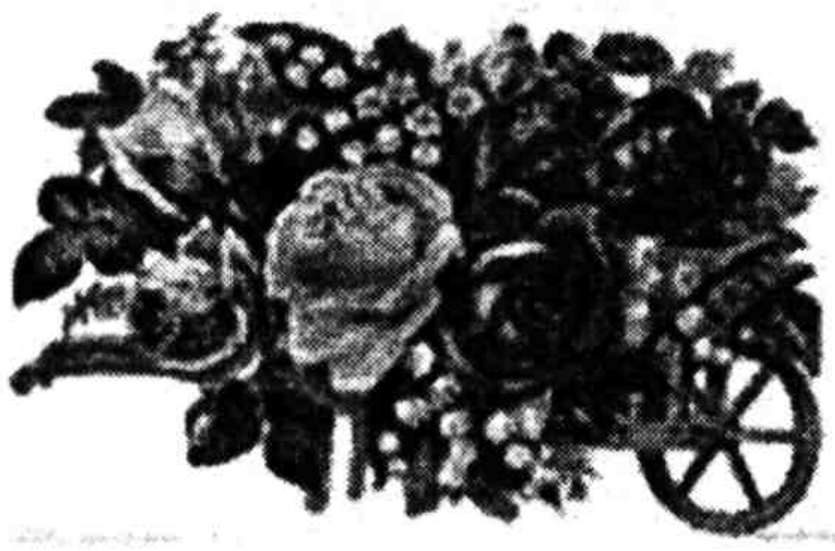
ئاڭلاپ تـۇرۇڭ : تـۇغـۇلـۇپلا ئەمـچـەك غـېمى ، ئاندىن ئاش ـ نان غـېـمى ، چوڭ بولۇپلا خوتۇن غېمى ، ئەر غېمى ؛ بار ـ يوقنىڭ غېمى . ئەڭ ئاخىرىدا يەنە شۇ بالا غېمى ! قانداق ، بارمىكەن ؟

بۇ جاھان ـــ ئۆتنە جاھان ، مەندىن ساڭا ،
ئۆتنىنى ئالغاي بالاڭ سەندىن يانا .

ھېـكـايـىـمـىـز مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، كۆز ئالدىمىزدا يەنە يېڭى ـ يـېڭى قىسمەتلەر نامايان بولماقتا . ئوقۇرمەنلەرگە مەلۇم بولغايكى ، ئەمدىكى قـىـسـمەتلەرنى قانداقتۇر قىسمەت دېگەندىن كۆرە ، « بۇنىڭدىن كېيىن يۈز

بېرىش ئېھتىمالى بولغان نۇرغۇن - نۇرغۇن قىسمەتلەرگە كىچىككىنە قىستۇرما » دېگەن تۈزۈك .

ئىشەنمەيۋاتامسىز ؟ قاراپ تۇرۇڭ : « راست گەپكە پىل ئوسۇرىدۇ » .

شۇكرى

مەرۋانەم خۇشاللىقتىن قىلغىلى قىلىق تاپالماي قالدى : ھېلى ئو-قۇتقۇچىسىغا چاي قۇيسا ، ھېلى داستىخاندىكى گېزەكنى ، كۆز نېمەتلىرىنى زورلايتتى . نېمىلا ئىش قىلسۇن ، قولىدىكى قىزىل تاشلىق دېپلومنى يەرگە قويمايتتى . ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئۇنى ۋاراقلاپ ، ئىچىدىكى نومۇر قويۇلغان كاتەكچىلەرگە قاراپ كۆلۈمسىرەيتتى . ئۇنىڭ تەبەسسۇمى شۇنداق تەبىئىي ، چىن ئىدى . ئۇ تىلدىن قالغان نەچچە ئايدىن بېرى ھېچكىم ئۇنىڭ مۇنداق چىرايلىق تەبەسسۇم قىلغىنىنى كۆرۈپ باقمىغان ، ھەتتا ئەپروزىخانىسىدىكىمۇ تۇنجى قېتىم كۆرۈشى ئىدى . بۇ تەبەسسۇم ئۇنىڭغىمۇ تەبەسسۇم ئاتا قىلغاندى . ئۇ تەبەسسۇم قىلغىنىچە قىزى بىلەن مۇئەللىمنىڭ سۆھبىتىگە بەرھەم بەرمەسلىك ئۈچۈن ، ھېلى ھويلىغا ــ ئاشخانىغا چىقىپ ، ھېلى مېھمانخانىغا كىرىپ ، داستىخاننىڭ كەم ـ كۈسلىرىنى تولۇقلاش ؛ يېڭى ـ يېڭى نېمەتلەر بىلەن داستىخاننى تول-دۇرۇش بىلەن بەند ئىدى .

« تۇۋا قىلدىم خۇدايىم ، بۇ بالىنىڭ ئەقىللىقلىقىنى ! ــ دەيتتى ئىچىدە پىچىرلاپ ، ــ تىلى ئاجىز تۇرۇپمۇ ، ئىمتىھاندا مەكتەپ بويىچە ئۈچىنچى بولۇپتۇ . تىلى ساق بولغان بولسا ، چوقۇم بىرىنچىنىڭ بىرىنچىسى بولىدىكەن ! ..... ئۇنى ئۆمۈر بويى تالا ـ تۈزگە چىقىشتىن نومۇس قىلىپ ، ئۆيدىن چىققىلى ئۇنىماي ئولتۇرۇۋالسا قانداقمۇ قىلارمەن دەپ ئەنسىرەيتتىم . مانا ئەمدى ئوبدان بولدى : تولۇق ئوتتۇرىدا شۇنداقلا دەرس باشلىنىپ ، بۇ بالا بۇرۇنقىدەكلا ئەتىگەندە مەكتەپكە مېڭىپ كەتسە ، كۈنىنىڭ قانداق كەچ بولۇپ ، قانداق تاڭ ئاتقىنىنىمۇ تۇيماي

قالىدۇ . دائىم ئالدىمدا مۇڭلىنىپ ئولتۇرمىغاندىكىن ، مەنمۇ خېلى يەڭگىپ قالىمەن . دادىسى بىچارىنىڭمۇ قاپىقى ئېچىلىپ ، يېگىنى چىرايىغا چىقىدۇ . ئۇ كىشى دېگەنىدەك ، بىر تەرەپتىن ئوقۇتۇپ ، بىر تەرەپتىن داۋالىتىۋەرسەك ، كىم بىلىدۇ ، چالمىغا جان ئاتا قىلغۇچى خۇدايىمىنىڭ رەھمى كېلىپ ، ئۇنىڭ تىلىنى بۇرۇنقىدىنمۇ راۋان قىلىۋېتەمدۇ تېخى ! ئۇھ ، قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا ، ئىلتىپاتلىرىڭغا شۈكرى ! »

ئوقۇتقۇچى ــ ئوتتۇرا ياشلار چامىسىدىكى غۇنچە بوي جۇۋان مەرۋانەمگە ئۆز قىزىدەك ئامراق ئىدى . ئۇنىڭ ئۈچ يىل ئوقۇتۇپ ، ئۇدا ئۈچ قېتىم « ئۈچتە ياخشى ئوقۇغۇچى » قىلدى . مەرۋانەم دوختۇرخانىدا يېتىپ قالغان كۈنلەردە ، ئۆزى يوقلاپلا قالماستىن ، سىنىپتىكى ئوقۇغۇچىلارنى بەشتىن ـ ئوندىن ئەگەشتۈرۈپ كېلىپ ، مەرۋانەمگە كۈچلۈك روھىي مەدەت ۋە ئىلھام بەردى . كېيىن ئۇنى ئوقۇش پۈتكۈزۈش ئىمتىھانىغا قاتناشتۇردى . بوش ۋاقتى چىقسىلا بۇ ئۆيگە كېلىپ ، مەرۋانەم بىلەن سائەتلەپ ـ سائەتلەپ مۇڭدىشىپ كېتەتتى . « نېمىگە مۇنچە مۇڭلىنىسەن ؟ ــ دېگەندى بىر قېتىم مەرۋانەم ئىشارەت بىلەن ئۆز مەقـ ستىنى ئۇقتۇرۇپ بولالماي خىجالەتچىلىكتە بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتكەندە ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ ، كۆز ياشلىرىنى سۈرتۈپ تۇرۇپ ، ــ ئۈمىدۋار بول ! تىلىڭ بولمىغان بىلەن خەت ساۋاتىڭ بارغۇ ؟! نەگىلا بارساڭ يېـ نىڭدىن بىر تال قەلەم بىلەن بىر دەپتەرنى ئايرىماي ، سۆھبەتدىشىڭغا ئۆز مەقسىتىڭنى يېزىپ ئۇقتۇرساڭ بولمىدىمۇ ! كۆزۈڭدىن ، پۈت ـ قولۇڭدىن ئايرىلىپ قالساڭ قىلاتتىڭ ؟ سېنىڭغۇ تىلىڭدىن بۆلەك جىمى ئەزايىڭ ساق . ئەمالار ، ئىككى قولىدىن ئايرىلغان چولاقلار ئىچىدىنمۇ مەشھۇر كەشپىياتچى ، داڭلىق ئالىملار يېتىشىپ چىقتىغۇ ! بۇنى سەن هەممىدىن ئوبدان بىلىسەن . بىلىپ تۇرۇپ مۇشۇنداق يىغلاڭغۇ ، ئۈمىدسىز بولساڭ بولامدۇ ؟! ئادەمنى ئۈمىد ياشىتىدۇ ، ياشارتىدۇ ، مەقسىتىگە يەتكۈـ زىدۇ ..... ئەگەر بۇنىڭدىن كېيىن يەنە مۇشۇنداق مىشىلدايدىغان بولساڭ ، ئىككىنچىلەپ ئۆيۈڭگە دەسسىمەيمەن ، سەندەك شاگىرتىممۇ يوق ! »

ئاشۇ كۈندىن ئېتىبارەن مەرۋانەم بۆلەكچىلا تېتىكلىشىپ ، خۇشـ خۇيلىشىپ كەتتى . ئۆزى توغرۇلۇق بولۇنغان پاراڭلاردا ئۆزىنى بىر ياققا

قايرىپ قويۇپ ، ئاتا ـ ئانىسىغا تەسەللى بېرىپ كېتەتتى . ئۆي ئىشلىرىنى پۈتۈنلەي دەستىگە ئېلىپ ، ئانىسىنى بىكارچىلا قىلىپ قويدى . ئۆي ئىشلىرىدىن قولى بوشىسلا ، كونا يېزىق ئۆگىنەتتى ، ھۆسن خەت يېزىشنى مەشىق قىلاتتى . خەتنى چىرايلىق ، رەتلىك ، تېز ، ئىملاسىنى توغرا يېزىشقا ئادەتلىنىش ئۈچۈن ، ئۆزى ئوقۇغان ياكى ئوقۇماقچى بولغان كىتاب ـ ژۇرناللارنىڭ پۈتۈن بەت ، ھەتتا پۈتۈن بابلىرىنى مەتبەئىدە بېسىلغاندەك كۆركەم قىلىپ كۆچۈرۈپ چىقاتتى . ئاتا ـ ئانىسى ياكى باشقىلار سوئال سورىسا ، شۇئان جاۋابىنى قەغەزگە يېزىپ تەڭلەيتتى . ھازىر ئۇ ئوقۇتقۇچىسى بىلەن ئاشۇ ئۇسۇلدا مۇڭدىشىۋاتاتتى .

ئىككىيلەن خېلى ئۇزاققىچە ئۇيان ـ بۇياندىن مۇڭداشقاندىن كېيىن ، ئۇقۇتقۇچى گېپىنى باشقا تەرەپكە يۆتكىدى :

ـــ مەن تۈنۈگۈن مەكتەپ مەسئۇللىرى بىلەن سۆزلىشىپ ، سېنىڭ تولۇق 1 ـ يىللىقتا ئوقۇش ئىشىڭ توغرۇلۇق بىرلىككە كەلدۇق . كەلگۈسىدىكى سىنىپ مۇدىرىڭغا ئەھۋالىڭنى تەپسىلىي تونۇشتۇردۇم . ئەسلىدە بۈگۈن ئۇنىڭ بىلەن بىللە دېپلومىڭنى تاپشۇرۇپ بەرگەچ ، بۇ خۇش خەۋەرنى ساڭا يەتكۈزۈشنى پۈتۈشۈپ قويغانىدىم . ئۇنىڭ تاسادىپىي ئىشى چىقىپ قىلىپ كېلەلمىدى . ئەتە ـ ئۆگۈن ئىچىدە مەن بىلەن كېلىپ ، سەن بىلەن مۇڭداشماقچى . ئەمدى سەن تېخىمۇ خاتىرجەم بولۇپ داۋالىنىشنى چىڭ تۇت .

ئوقۇتقۇچىنىڭ گېپى ئاخىرلىشاي دېگەندە ، مەرۋانەم خىتىلداپ يىغلاپ كەتتى . ئوقۇتقۇچى ھەيران بولغىنىدىن ئۇنىڭغا بىرپەس قادىلىپ قاراپ تۇردى ـ دە ، سورىدى :

ـــ نېمە بولدۇڭ ؟ نېمىشقا يىغلايسەن ؟

مەرۋانەم خېلى ئۇزاق مىشىلدىۋالغاندىن كېيىن ، دەپتەر ـ قەلەمنى قولىغا ئالدى ۋە تۆۋەندىكىلەرنى « شارت ـ شۇرت » يېزىپلا ئوقۇتقۇچىغا سۇندى :

« خانىم ، ئەمدى ئوقۇمسامممكىن دەيمەن . »

ئوقۇتقۇچىنىڭ ئۈمىد شەربىتىگە لىق تولغان كۆڭۈل جامىغا قازان كۈيىسى چېچىۋېتىلگەندەك بولۇپ ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى .

ـــ نېمە ! ـــ دېدى ئۇ ھەيـرانلىقنـى باسالماي ، ـــ نېمە دېدىڭ ؟ نـېـمـشقا ئوقۇمايسەن ؟ دوختۇرخانىدىكى چېغىدا : « چوقۇم ئىمتىھاندىن ئۆتۈپ ، تولۇق ئوتتۇرىدا ئوقۇيمەن » دېگەن ئەمەسمىدىڭ ! ئەمدى نېمشقا ئوقۇماس بولۇپ قالدىڭ ؟

مەرۋانەم جاۋاب بەردى :

« ئۇ چاغدا تازا ئوبدان ئويلانماپتىكەنمەن . ئەمدى قارىسام ، ئۇ بىر خام خىيال ئىكەن . ئويلاپ باقسىلا : سىنىپتىكى ھەممە بالا ساق ، بىرلا مەن گـاچا تۇرسام ، بەزى ساۋاقداشلارنىڭ مەسخىرىسىگە ئۇچرىشىم چوقۇم . بۇ مېنى روھىي جەھەتتىن ئازابلاپلا قالماستىن ، ئۆگىنىش نەتىجەمگىمۇ تەسىر يەتكۈزىدۇ . نەتىجەم قانچە تۆۋەنلىسە ، روھىممۇ شۇنچە سۇنۇپ ، كۆزلىگەن مەقسىتىمگە يېتەلمەيمەن . شۇڭا ، تولۇق ئوتتۇرىنىڭ دەرسلىكلىرىنى ئۆيدە ئۆگەنسەممىكىن دەيمەن . »

ئوقۇتقۇچى ھەرقانچە چۈشەندۈرسىمۇ مەرۋانەم گەپ يېمىدى . كۆڭلى لەت يېگەن ئوقۇتقۇچى ئۇنىڭغا يەنە گەپ تېپىپ بېرەلمەي :

ـــ بولمىسا گاس ـ گاچىلار مەكتىپى بىلەن ئالاقىلىشىپ باقسام ، شۇ يەردە ئوقۇمسەن؟ ـــ دېيىشىگە ، مەرۋانەم ئۇنىڭغىمۇ سەۋەب تېپىپ ئۈلگۈردى :

« بۇ قېتىم قىرىق نەچچە كۈن دوختۇرخانىدا يېتىپ ، قەشقەردىكى ھەممە ئادەم كېسەلدەك تۇيۇلۇپ كەتتى . بەزى ئېغىر كېسەللەرنى كۆرگىنىمدە ئۆزۈمنىڭ دەردى بىرياندا قېلىپ ، ئۇلارغا ئىچ ئاغرىتىپ يىغلىغان چاغلىرىمۇ بولدى . ئەمدى يەنە گاس ـ گاچىلار مەكتىپىگە بېرىپ ، ئۆزۈمدىنمۇ بىچارە بالىلارنى كۆرسەم ، قول ئىشارىتى بىلەن ئۆتۈلگەن دەرسلەرنى ئاڭلاپ ، ئاۋازسىز دۇنيادا ياشىسام ، ماڭا تېخىمۇ ئېغىر روھىي ئازاب بولمامدۇ ؟ ! ياق ، خانىم ! مەن ئۇلاردىن جىق تەلەيلىك : سۆزلىيەلمىگىنىم بىلەن ئاڭلىيالايمەن . مەقسىتىمنى خەت بىلەن ئۇقتۇرالايمەن . يەنە داۋاملىق تىرىشىپ ئۆگىنىۋەرسەم ، چوقۇم باشقا ساۋاقداشلىرىم بىلگەننى بىلىپ ، ئۇلاردەك ياشاشنى قولغا كەلتۈرىمەن . ماڭا ئىشەنسىلە ! »

ـــ ئىشىنىمەن ، ـــ دېدى ئۇقۇتقۇچى قايىل بولغان ھالدا

كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، ــ ئۇنداق بولسا ، ئۆگىنىشنى بوشاشتۇرۇپ قويما . مەنمۇ پات ـ پات كېلىپ يوقلاپ تۇرىمەن .

ــ ۋاي خانىم ، نەگە ئالدىرايلا ؟ ئۇقۇتقۇچى ئورنىدىن قوپۇۋاتقاندا ئەپروزىخان كىرىپ قالدى ، ــ جىنىدەك ئولتۇرۇپ بەرسىلە ! تاماق ھازىرلا تەييار بولىدۇ .

ــ رەھمەت ! ــ ئوقۇتقۇچى سۆزلىگەچ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى ، ــ قېيىنئانام كېسەل ئىدى . ئىتتىك بېرىپ بىرنەرسە ئېتىپ بەرمىسەم ، قورسىقى ئېچىپ قالىدۇ .

قايىنىغان قازان شۇ پېتى قالدى . ئەپروزىخان ھەرقانچە قىلىپمۇ ئۇنى تۇتۇپ قالالمىدى . ئۇنى ئۇزىتىپ ، ئەمدىلا كەينىگە ياناي دەپ تۇرۇشىغا ، ئۇستىبېشى كونا ، يۈزلىرىنى ساقال باسقان بىر ئادەم سۆرىگەن قول ھارۋىسى ئۇنىڭ ئالدىغىلا كېلىپ توختىدى . ئەپروزىخان كۆزلىرىگە بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي بىر پەس داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى ـ يۇ ، ئۇنلۇك ۋارقىرىۋەتتى :

ــ ئوكۇمۇ ، چۈشۈممۇ بۇ ؟ « پالانى كۆنى بارىمىز » دەپ خەۋەر قىلىپ قويماي .....

ــ ئانا !

ئەپروزىخاننىڭ گېپىنى ئۇزۇلمەستىن ، شەرۋانەم بىلەن قۇربانەم ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىشتى . مەزلۇم كىشىدە نېمە ئەرزان ، كۆز يېشى ئەرزان . ئانا ـ بالا ، ئاچا ـ سىڭىللار قانغۇچە يىغلىۋېلىشتى . بۇ يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ كۆكلى بۇزۇلغان دىلى يۇمشاق قوشنا ئاياللار ئۆي ـ ئۆيدىن ھاسسىزلىشىپ چىقىشىپ ئۇلارنى ئارىغا ئالدى . خېلى ئۇزاق داۋام قىلغان ھاردۇق سوراش ، مۇبارەكلەشلەردىن كېيىن قوشنىلار خوشلاشتى . ھارۋىكەشمۇ قىزلارنىڭ يوتقان ـ كۆرپە ، سومكا ـ چامادانلىرىنى ھويلىغا ئەكىرىپ بولغاندى . ئەپروزىخان ئۇنى رازى قىلىۋېتىپلا ، ئىككى قىزىنى قولتۇقلىغانچە ئىچكىرى ماڭدى . مەرۋانەم ئۇلارنىڭ كەينىدىن كىرىۋېتىپ دەرۋازىنى ياپتى .

قىزلار ئۆيگە كىرگىلى ئۇنىماي ، پېشايۋان سۇپىسىدا ئولتۇرۇشتى . ئەپروزىخان ئۇلارغا تويماي قارايتتى : قىزلار قىشلىق تەتىلدە كۆرگەندىن

كىدىن تېخىمۇ تولۇپ ، چىرايلىقلىشىپ كېتىپتۇ . تېقىمىدا « ساما سېلىپ » ، ھۆسنىگە ھۆسن قوشىدىغان چاچلىرىغا « ئۇچۇق » تەگمەپتۇ . يۈرىكى خۇشاللىقتىن ناغرا چېلىۋاتقان ئەپروزىخان تەسلىكتە گېپىنى تاپتى:

ــ خەقنىڭ بالىلىرى كېلىپ بولغىلى نىكەم ، ئەجەبمۇ يولغا قارىتىۋەتتىڭلار ، ئادەمنى .....

ــ پەيزۇللا .....

شەرۋانىم ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەپ بولغۇچە ، قۇربانەم پىلىموتتەك قويۇۋەتتى :

ــ ئاكام ئىككىمىزگە : « مەن بىلەن كۆرۈشۈپ كېتىڭلار » دەپ تېلېفون بېرىپتىكەن ، قارامايغا بېرىپ بىرھەپتە تۇرۇپ قالدۇق .

ــ ما بالىنىڭ قىلغان ئىشىنى ، ــ ئەپروزىخاننىڭ كۆڭلى بۇزۇلدى ، ــ ئەسكەرلىكتىن بىكار بولغان ئادەم ئاۋۋال قېشىمىزغا كېلىپ بەش ـ ئون كۈن تۇرۇپ ، ئاندىن نەگە بارسا بارماي ، ئۈچ يىل دىدارىنى كۆرسەتمىگىنى ئاز كەلگەندەك ، قارامايغا كېلىپ يېتىۋالغىنى نېمىسى ! مۇشۇ كۈننىڭ بالىلىرىزە .....

ــ ئۇنداق دېمىسىە ئانا ، ــ قۇربانەم چۈشەندۈردى ، ــ ئاكام ئەسلىدە ئۇ يەرگە تىزىمغا ئالدۇرۇپ قويۇپلا ، قەشقەرگە كېلىپ ئىككى ـ ئۈچ ئاي تۇرۇپ كەتمەكچى بولغانىكەن . دەل شۇ چاغدا زاۋۇت ئالتە ئايلىق تېخنىك ئىشچى تەربىيەلەش كۇرسى ئېچىپ ، دەرس باشلاش ئالدىدا تۇرۇپتىكەن ، ئاكامنىمۇ شۇ قاتارغا قوشۇۋاپتۇ . ئاكام كۇرسنى تۈگىتىپلا كەلمەكچى .

ــ پەيزۇللا بۇ گەپلەرنى ئاللىقاچان خېتىدە يازغان . ئۇھ ، ئۇ بالا سالامەت تۇرۇپتىمۇ زادى ؟

ــ ئۇبدان تۇرۇپتۇ . مەرۋانەم بىلەن ساقلا بىرمۇنچە سوۋغا ئەۋەتتى .

ــ سوۋغىسى قۇرۇسۇن ئۇنىڭ ! « سوۋغا ـ پوغا » دېگەنىنىڭ ئورنىغا بويىنى بىر كۆرسەتكەن بولسا نېمە بولۇپ كېتەر ئىدى!؟..... ھە ، ئىككىمۇ بويۇڭنى كۆرسەتكىلى كېلىشتىڭمۇ ، يا قەشقەرگە بۆلدىمۇ ؟

ــ قەشقەرگە بۆلمەي ئەمىسە !

ـــ راستما ؟ مېنى ئالدىمايدىغانسىلەر ؟
ـــ ئالداپ نېمە قىلىتۇقىكى ، تىزىملىتىش ئىسپاتىڭنى ئانامغا كۆرسىتىپ قويە ئاچا !
ـــ چامادانغا سېپ قويۇپتىكەنمەن ، ھازىرلا ئالاي .
ـــ بولدى ، ـــ دېدى ئەپروزىخان ئورنىدىن قوپقان شەرۋانەمنى يەلكىسىدىن بېسىپ ئولتۇرغۇزۇپ ، ـــ ئاۋۋال ھاردۇقۇڭلارنى چىقىرىۋېلىڭلار . ھېلى داداڭلار كەلگەندە بىللە ئولتۇرۇپ كۆرەمىز ..... مەن تېخى « پەيزۇللانى ئەسكەرلىككە بەردۇق دەپ قارامايلىق قىپتۇق . ئىككىڭنىمۇ يەنە بىر يەرلىك قىلامدۇقكىن » دەپ تىتىلداپ تۇرۇپتىم ، ـــ مەرۋانەم ھاردۇق چېيى دەملەپ چىققاندى . ئاچىلىرىغا بىر پىيالىدىن سۇندى ، ـــ ھەرنېمە بولسا تىنچ ـ ئامان قېشىمىزغا كەپسىلەر . ئۇھ ، ئەمدى يۈرىكىم جايىغا چۈشتى . مەرۋانەم ، ئۇچقاندەك ببرىپ داداڭنى قىچقىرىپ كەلگىنە ! ئاچىلىرىڭنى كۆرۈپ ، ئۇنىڭمۇ بىر ھاردۇقى چىقسۇن .....
مەرۋانەم ئۇندىمەستىن تامغا يۆلەكلىك ۋېلىسىپىتىنىڭ يېنىغا كەتتى . « ئاپلا ، مېنىڭ مۇشۇ ئاغزىمنىزە ، نېمىدەپ ئۇنى تالاغا بۇيرۇيدىغان ! ..... ۋېلىسىپىتنى قاراڭغۇ دالانغا تاشلاپلا ، ئۆيگە كىرىۋېلىپ دۇم يېتىپ بىر يىغلىغىلى تۇرسا قانداقمۇ قىلارمەن ؟ ـــ مەرۋانەم ئۇنداق قىلمىدى : ۋېلىسىپىتنى يېتىلىگىنىچە تالاغا چىقىپ كەتتى . ئەپروزىخان يەڭگىل تىنىپ ، ئەتىيازنىڭ كۆيۈك ئاپتىپىدەك 〈 پىللىدە 〉 ئۆچكەن تەبەسسۇمى يۈزلىرىدە قايتىدىن تەپچىدى ، ـــ ئوبدان بولدى ، بۇگۈن تالانى بىر كۆرۈپ كىرسە ، بۇنىڭياغى كۈندە چىقىدىغان بولىدۇ . ئۇھ ، خۇداغا مىڭ شۈكرى ! » ئەپروزىخاننىڭ خىيالى ئاخىرلاشماستىن ، قۇربانەمنىڭ ئاغزى ئېچىلدى :
ـــ ساڭا بىر گەپنى دەيمۇ ؟ ـــ دېدى ئەپروزىخانغا ئاسلاندەك چاپلىشىپ .
ـــ دە خېنىم ، نېمە گېپىڭ بولسا دەۋەر !
قۇربانەم ئاچىسىغا بىر قاراپ قويۇپ ، جاۋىلداپ كەتتى :
ـــ ئاچام ئەگەر سەن بىلەن دادامنىڭ كۆڭلىنى دېمسە ، ئۇرۇمچىدىكى چوڭ دوختۇرخانىلارنىڭ بىرىگە ئورۇنلىشىپ كېتەتتى دېگىنە!.....

ـــ شۇنداقمۇ ؟ ـــ ئەپروزبخانىنىڭ يۇرىكى « قارت » قىلىپ ، قىزلارغا غەلىتە نەزەردە تىكىلدى ، ـــ ئۇنداق ئىش بولۇپ قالسا ، تىرىكلا ئۆلمەمدىغان بىز ! دېيە ھە ، كېيىن قانداق بولدى ؟

ـــ ئاچام ئۇرۇمچىگە كېلىپ بولغۇچە ، تەقسىمات ئىشخانىسى ئۇنىڭغا ئورۇن تەييارلاپ قويۇپتىكەن . ئاچام يىغلاپ يۇرۇپ ئاران قەشـ قەرگە ئالماشتى .

ـــ ئۇھ ، نېمە گەپكىن دەپتىمەن ، خۇدا ئۆمرۈڭنى بەرسۇن خېنىم ! ئۇكاڭمۇ سەندەك قىلالىغان بولسا .....

ئارىغا بىر پەس جىملىق چۈشتى . كۈز ئاپتىپى پېشايۋانغا تازا ئۇـ دۇل چۈشۈپ ، ئۇزۇن يول مېڭىپ چارچىغان ، بوران ـ شامال سوقۇپ جېنى قاقشىغان قىزلارنىڭ ۋۇجۇدىنى يايراتقىلى تۇردى . ئۇلار يول ئازا ـ بى ، ياقا يۇرتتا ئۆتكەن نەچچە يىللىق مەكتەپ ھاياتى ..... دېگەنلەرنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇغاندەك ، ئانىسى ۋە تۇغۇلۇپ ئۆسكەن مۇشۇ ھويلىنىڭ پې ـ شايۋان تۈۋرۈكلىرى ، ھاراق ، جەگىلىرىگە ئىشلەنگەن نەقىشلەرگە تويماي تىكىلەتتى . ۋاسا ، پارامانلارنى ساناپ بېقىشقا ئۇرۇنۇپ باقاتتى ـ يۇ ، ئېزىپ كېتەتتى . « دادام ئەجەب كەلمەيدىيا ؟ » دەيتتى سېغىنغىنىدىن ئىچى تىت ـ تىت بولۇپ . شەرۋانەم تۇيۇقسىز سورىدى :

ـــ ئانا ، مەرۋانەم كۆزۈمگە غەلىتە كۆرۈنىدۇيا ؟ يا بىر ئېغىز گەپ قىلمايدۇ ، يا بىزگە ئېلىقمايدۇ . بىر ئىشتىن خاپا بولۇپ قالمىغاندۇ ؟

ئاھ خۇدا ، بولىدىغان ئىش ئاخىر بولدى ! ئەپروزىخان بايا تىن ئۇنى تالاغا چىقىرىۋەتكەندە ، دەل مۇشۇ ئىشنى ئويلىغان . ھېلىمۇ ياخشى ، خېلى ئەقلى بىلەن ئىش قىپتىكەن ..... مۇشۇ سوئال مەرۋانەم بار چاغدا سورىلىپ قالغان بولسا ، بىچارە نېمە بولۇپ كېتەر ئىدى ؟! ئەپروزىخان ئۆزىنى قاتتىق بېسىپ ئولتۇرۇپ ، بولغان ئىشنىڭ ھەممىسىنى دەپ بەردى . قىزلار بىردەم كۆز يېشى قىلىشۈپلىپ ، « پەدە » سىنى تۇزۇۋېلىشتى .

مۇشۇنداق قىلمايمۇ بولمايتتى : ئادەم ئۆزىنى تۇتۇشنى بىلىشى كې ـ رەك . بوشاڭلىق ، چاچقۇنلۇق ، ئوڭايلا ھاياجانلىنىش ـ مەيۇسلىنىش ؛ ئۆتۈپ كەتكەن كۆڭۈلسىز ئىشلارنىلا ئەسلەپ تەڭرىدىن ، بەندىدىن ئاغ ـ رىنىش ـــ جانىنى ئۇپرىتىدىغان ئېكەك . ئۇستۇڭگە تاغ يىقىلۇاتقىنىنى

سەزگىنىڭدە ، ئالدىراپ ـ سالدىراپ جېنىڭنى ياقىغا ئېلىش كويىدا بولـ ماستىن ، كۆزۈڭنى يوغان ئاچ ـ دە ، ئاشۇ تاغنىڭ قانچىلىك ۋاقىتتا ، قەيەرگە چۈشىدىغانلىقىنى تەخمىنەن بولسىمۇ مۆلچەرلەپ كۆر . ئەڭ ئاـ خىرقى مىنۇتتىمۇ هوشۇڭنى يوقاتما . كۆرىسەنكى ، بېشىڭنى ئامان ساقلاپ قالغۇدەك قىسىلچاق ـ ئاراچ چوقۇم چىقىدۇ !

ئەپروزىخان ئۆمرىدە نۇرغۇن ئىسسىق ـ سوغۇقلارنى بېشىدىن كەچۈرگەن ، نەچچە ئۆلۈپ ـ نەچچە تىرىلگەن . قانداق ياشاش ، قانداق جاھانسازلىق قىلىشنى بىلىدۇ . مەرۋانەمنىڭ ئىشىدا ، ئۇنى ئەڭ خۇشال قىلغان نەرسە ـــ ئۇنىڭ هايات قالغانلىقى . 30 ياشقا كىرگۈچە كەينى ـ كەينىدىن ئۈچ پەرزەنت يۈزى كۆرۈپ بىرنىمۇ قاتارغا قوشالماسلىق ـــ بىر ئانا ئۈچۈن ئاز كۈلپەتمۇ ؟! ئېرى نەچچە قېتىم قوپقالجىپ ، نىكاهتىن ئاجرىشىشقا قىستىغاندا ئۇ سەللا يەڭگىللىك قىلغان بولسا ، ئۇنىڭغا بۈـ گۈنكى كۈن نەدە ؟ ! ئەپروزىخان « شۈكۈر ـ قانائەت » نى ئۆزىگە هەمراه قىلىپ مۇشۇنچىلىك كۈنگە ئېرىشتى . مەرۋانەمنىڭ گاچا بولۇپ قېلىشى ـــ خۇدادىن كەلگەن قىسمەت . شۈكۈر قىلىش كېرەك . ئەپروزىخان شۈكۈر قىلدى . مۇندىن كېيىنمۇ شۈكۈر قىلىدۇ . قىزلارمۇ مەرۋانەمنى تەقدىرگە تەن بېرىشكە ، شۈكۈر ـ قانائەت بىلەن ياشاشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ . ئۇنىڭ يارىسىنى تاتلاپ ، يۈرىكىنى ئېزىدىغان ئىشنى هەرگىز قىلمايدۇ!

روزى سەرراپ بىلەن قۇددۇس ئاخۇن دەرۋازىدىن كىرىپ كەلـ گەندە ، ئۈچەيلەننىڭ كاللىسى بىريەرگە كېلىپ بولغانىدى .

بىر ئائىلىدە بىرلا ۋاقىتتا ئىككى ئادەمنىڭ « دوختۇر » بولۇپ قېلىشى كىچىك ئىش ئەمەس . مۇنداق ئامەت هەممە ئادەمگە نىسىپ بولۇـ ۋەرمەيدۇ . روزى سەررابلارنى قۇتلۇقلىغۇچىلارمۇ ، ئۇلارغا هەسەت قىلغۇچىلارمۇ جىق ئىدى . نەچچە كۈنگىچە ئادەم ئايىغى ئۈزۈلمىدى . ئۇـ رۇق ـ تۇغقانلىرىڭ كۆپلۈكى ئوبدان ئىش ئىكەن . هەممىسى « يوقلاق ئېتىپ » كەلدى . «قۇرۇقلا كېلىپ قالدىم » دېگەنلىرىمۇ بىرەر كىلو ناۋاتنى داستىخانغا قويدى . روزى سەررابنىڭ دۇكانغا بارالمىدى . ئەپروزىخان بىلەن مەرۋانەم تۇيۇقسىز ئاشپىزدەك ئالدىراش ئىدى . ئەتىگەندىن ـ

كەچكىچە قازان بىلەن ھەپىلىشەتتى ، ئاشخانا بىلەن مېھمانخانا ئارىلىقىدا پالاقلايتتى . كەلدى ـ كەتتىنىڭ ئايىغى ئەمدىلا ئۈزۈلۈۋىدى ، سەھرادىكى تۇغقانلار باغ سەيلىسىنى باشلىۋەتتى . دېھقان خەقنىڭ قولى ئوچۇق ، دىلى نازۇك بولىدۇ . بىرىنىڭكىگە چىقىپ ، بىرىنىڭكىگە چىقمىسا كۆڭۈل ئاغرىقى بولاتتى . ئەمەتنىڭ ئۆيىدە سويۇلغان قوينىڭ گۆشى يېيىلىپ بولماستىن ، مەمەتنىڭ ئۆيىگە يۆتكەلگىلى بولمايتتى . تېخى بۇ تۇغقانلارنىڭ قولۇم ـ قوشنىلىرىنىڭ مېھماندوستلۇقىنى دېمەمسىز !

شۇنداق قىلىپ ، پۈتۈن 9 ـ ئاي سەھرادا باغ سەيلىسى بىلەن تۈگىدى . ئەپروزىخان ئەمدىلا « ئۇھ » دېۋىدى ، قىزلارنىڭ ئىچى پۇشقىلى تۇردى . ئۆيدە بىكار ئولتۇرغۇسى كەلمەيتتى ، كۈنلەپ ـ كۈنلەپ تالادا يۈرۈپ ئۆزىنى « بازارغا سېلىش »نى ئۇلارنىڭ بېتى كۆتۈرمەيتتى . بىر كارچىلىقتا ئادەمنىڭ تىلى بەك ئىشلەيدۇ . ئىككى قىز بىر كۈنى مەرۋانەمنىڭ تىلى توغرۇلۇق گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ ، ئازادلىق ئارمىيە 12 ـ دوختۇرخانىسىنىڭ بىر چاغلاردا نۇرغۇن تۇغما گاس ـ گاچىلارنى يېڭىنە بىلەن داۋالاپ ساقايتقانلىقى توغرىسىدىكى تەشۋىقاتلارنى ئېسىگە ئېلىشتى . ئوقۇش جەريانىدىكى نەزەرىيە ، ئەمەلىي تەجرىبىلەرنىمۇ كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈشتى . ئۆزلىرى شۇ ئۇسۇلدا داۋالاپ بېقىشنى ئويلاشتى ـ يۇ ، قورقتى . ئاتا ـ ئانىسىغا دېۋىدى ، ئۇلار :

ـــ بىزمۇ شۇنى ئويلاشقان ، ئەمما تازا ئىشەنچ قىلالمىغان . سىلەر بۇنداق دېگەندىكىن نېمە دەيتتۇق ، چوڭ دوختۇرخانىلاردىن بىرەر جاۋاب بولغۇچە ئاپىرىپ كۆرسىتىپ بېقىڭلار . نائۇمىد ـــ شەيتان . بەزىدە مۇشۇك ـ ئەنبەر پايدا قىلمىغان كېسەلگە بىر يۈتۇم زەي سۇ پايدا قىلدىغان ئىشمۇ بولىدۇ ، ـــ دېيىشتى .

ئەمدى ئۈچ قىز ھەر كۈنى بىر قېتىم يېڭىشەھەرگە قاتنايتتى . كۈنلىرى ئالدىراشچىلىق ئىچىدە ئۆتكەچ ، 10 ـ ئاي چىقىپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قېلىشتى . 11 ـ ئاي شۇنداقلا كىرىۋىدى ، كەينى ـ كەينىدىن ئىككى شۇم خەۋەر كەلدى :

چوڭ دوختۇرخانىلارنىڭ جاۋابى : مەرۋانەمنى ھازىرچە داۋالاپ ساقايتىشقا ھۆددە قىلالمايمىز .

ئىككى بالىنىڭ خىزمەت تەقسىماتى : شەرۋانەم مارالبېشىغا ، قۇربا-
نەم تاشقورغانغا .

ئاھ خۇدا ! بايرام خۇشاللىقىغا چۆمگەن بۇ ئائىلىدە يەنە ھازا باشلاندى : ئىككى قىزنىڭ كۆزلىرىدىن ياش قۇرۇمدى . ئەپروزىخان ئوڭدا چۈشتى .....

ـــ ئەۋەتەيمەن ! ـــ دېدى روزى سەرراپ بورانداڭ گۈركىرەپ ، ـــ ئۆشنەمگە خالتا ئارتىپ تىلەمچىلىك قىلدىغان ھالغا چۈشۈپ قالساممۇ ، قىزلىرىمنى قەشقەردىن بۆلەك ھېچ يەرگە ئەۋەتمەيمەن !

بۇ پۈتۈن ئائىلىنىڭ قارارى .

كۈتۈلمىگەندە ، قۇددۇس شامچى ئارىغا قىستۇرۇلدى :

ـــ شۇنچە يىل ئوقۇغان بالىنى ئۆيدە ئولتۇرغۇزساق قانداق بولىدۇ ؟ تەقسىماتقا رازى بولمىساق ، يول مېڭىپ ئۆزگەرتسەك بولمىدۇ . بۇ ئىشنى ماڭا قويۇپ بەرسىلە .

قۇددۇس ئاخۇن ئۇزاق يىل ھۆكۈمەتنىڭ نېنىنى يېگەچكىمۇ ، جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىدا تونۇش ـ بىلىشلىرى روزى سەرراپ-نىڭكىدىن كۆپ ئىدى . سىياسەت توغرۇلۇق ئاغزى ئېچىلىپ قالغۇدەك بولسا ، خېلى ـ خېلى ئادەمگە گەپ بەرمەيتتى . روزى سەرراپ نۇرغۇن ئىشلاردا ئۇنىڭ ئاغزىغا قارايتتى ، بۇ قېتىممۇ گېپىنى يىرمىدى .

قۇددۇس ئاخۇن توپتوغرا ئىككى ئاي پالاقلىدى . ئۇ قارا قىشنىڭ جاندىن ئۆتكۈدەك سوغۇقىدا كىرپىدەك تۇگۈلۈپ ، روزى سەرراپنىڭ ياتاق ئۆيىگە كىرىپ كەلگەندە ، مەشنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان ئايال زاتىنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ بىلەن ئەدەپلىك سالاملىشىپ قويۇپلا ئۆينى بوشاتتى . ئەپروزىخان ئاپتۇۋا ـ چىلاپچا كۆتۈرۈپ كىرىۋىدى :

ـــ بولدى ، داستىخىنىڭىزنى قويۇڭ ! ـــ دەپ تورۇڭلىدى ئۇ . ئۇلاپلا سوزۇپ « ئۇھ » تارتتى ، ـــ دەملەكلىك چېيىڭىز بولسا بىر پىيالە بېرىپ ، باللىنىڭ قېشىغا چىقىڭ !

ئەپروزىخان ئۇنىڭ بۇيرۇقىنى دەرھال ئورۇنلاپ ، تىكەنگە دەسسىگەندەك ئاۋايلاپ مېڭىپ ئۆيدىن چىقىپ كەتتى .

ـــ « تاش » تاشلىقىنى قىلدى ، ـــ دېدى ئۇ چايدىن بىر ئوتلاپ ،

بـۇرۇتـى چايغا چىلىشىپ كەتكەن بولسا كېرەك ، قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن سۈرتۈۋەتتى . روزى سەررابنىڭ ئۇنىڭ قارشىسىدا ئەدەپ بىلەن يۈكۈنۈپ ئولـ تـۇراتتى ، ـــ ئەمدى يەنە ئاغىنە قىلماي ، تەقدىرگە تەن بەرسەك بولغۇدەك.

ـــ سىلى ..... ؟

ـــ مـەن جـىق ئويلاندىم ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن گەپنى تارتىۋالدى . ئۇ ماڭغان يوللىرى ، قاققان « ئىشىك » لىرى توغرۇلۇق ئېزىلىپ ئولتۇرۇپ نـاھايـىتى تەپسىلىي سۆزلىدى ، ئاندىن كەسكىن قىلىپ مۇنداق دېدى ، ـــ سـۆزلەپ كەلسەم گەپ تولا . سىلىنىڭ دەردلىرى مېنىڭ دەردىم ، سىلىنىڭ بـالـىلـىرى مـېنىڭ بالىلىرىم . بۇ قېتىمچە دەردىمىزنى ئىچىمىزگە يۇتۇپ ، بالىلارنى ھۆكۈمەت بۇيرۇغان يەرگە چىرايلىقچە ماڭدۇرايلى .....

ـــ ياق ! ـــ روزى سـەررابنىڭ ئاچچـىقىدا ئەدەپىنىمۇ ئۇنتۇپ ، بۆرە تـېرىسـىنى كـىيـىدى ، ـــ ئاچـلىقتىن ئۆلىدىغان ئىش بولسىمۇ ، بالىلىنى قـېشىمدىن بىرقەدەم نېرى قىلمايمەن ! ئۆزى تۇغۇلغان شەھەرگە ئۆزى پاتـ مايـدىغان ئىش نەدە بار ؟!

روزى سـەررابنىڭ نەچچە قاينىاپ ، نەچچە سوغالدى . قۇددۇس ئاخۇن چـۈشـەنـدۈرۈپ ھارمـىدى . تاشقىرىدا قار يېغىشقا باشلىدى . ئەپروزىخان مـەشـىنـىڭ كـۆمـۈرىـنـى ئۈچىنچى قېتىم لىقلاپ قويدى . قىزلار كۈتۈپ ـ كـۈتـۈپ ھېرىپ ، ئاۋۇال بىرى ، ئاندىن ئىككىنچىسى ، ئاخىرىدا ئۈچىنچىسـى « پـېلـەك ئۇزىتـىپ ، سويما سېلىپ » بولدى . يۈرىكى قانداقتۇر شۇملۇقنىڭ ئىسىنى سەزگەن ئەپروزىخاننىڭ كۆزلىرىدە ئۇيقۇدىن ئەسەرمۇ يـوق ، بـىرنـەرسـىدىن قورقۇپ كەتكەندەك يۈرىكى ئەنسىز دۈكۈلدەيدۇ . مەش كولىغۇچنى تۇتقىنىچە مەشتە گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتقان ئوتقا تىكىلىپ ، زوڭزىيىپ ئولتۇرغىنى ئولتۇرغان . پۇتلىرىنىڭ تېلىشى ، سىرقىراپ ئاغرىشىنى تۇيغۇدەكمۇ ھوشى يوق . سۇپىنى لىق ئالغان داق گىلەم ئۈسـتـىدە بـىرىنىڭ پۇتىغا بىرى بېشىنى قىلىپ ئانا قارىندا ئۇخلاپ كېتىشكەن قـىزلارغا ئارىلاپ ـ ئارىلاپ كـۆزىـنىڭ قۇيرۇقىدا قاراپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تـىنـىـپ ، ئـىچـىدە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ ئۇلارغا ھۇرىدۇ . ئەپروزىخان يـېڭىلا دەملەنگەن بىر چەينەك چاينى ئەكىرىپ قويۇپ چىقىپ كېتىشىگە ، قۇددۇس ئاخۇن كۆڭلى لەت يېگەن ھالدا ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى .

ـــ ئوبدان ئۇكام ، ـــ دەپ گەپ باشلىدى ئۇ ، ـــ مۇشۇ كۈندە بالا چوڭ قىلىپ ، ئاغزىغا ئىلىم سېلىپ ، جۇدالىق ئازابى تارتىۋاتقانلار يالغۇز سىلى بىلەن بىزمۇ ؟ بۇنداق غەم ھەممە ئادەمنىڭ بېشىدا بار ! ئويلاپ باقـ سىلا ، قەشقەردە زادى نەچچە دوختۇرخانا بار ؟ مەن ھەممىسىنى تىڭتىڭلاپ كۆردۈم . بىر دوختۇرنى پېنسىيەگە چىقارمىسا ، يەنە بىر دوختۇرنى ئورۇنلاشتۇرغىلى بولمايدىكەن . باللار ھازىرچە تەقسىملەنگەن جايغا بېـ رىپ ، شۇنچە يىل ئوقۇغىنىغا يارىشا ھۆكۈمەتنىڭ ئىككى ـ تە پۇلىنى ئالغاچ تۇرسۇن . مەنمۇ داۋاملىق يول مېڭىپ ، ئۇلارنى بالدۇرراق قېشىمىزغا ئەكېلىشنىڭ پېيىدە بولاي . ئەگەر ماڭمۇ ئىشەنمىسىلە ، مەيلى ئەتىلا ئۇلارنى ياتلىق قىلىپ ، كۈلدە كۆمەچ قىلسىلمۇ ئىختىيارلىرى . « ياق ، غوجىكاممۇ باللىرىمغا دادا ئورنىدا » دەپ بىلسىلە ، تەقدىرگە تەن بېرىپ : « ئىككى قىز چوڭ قىلىپ ، ياقا يۇرتقا ياتلىق قىلدىم » دەپ ئۇلارنى چىرايلىق ئۇزىتىپ قويسىلا .

گەپ بۇ يەرگە يەتكەندە ، ئەپروزىخان « لەسسىدە » بوشىشىپ ، بىر ئاكىسىغا ، بىر ئېرىگە مەقسەتسىزلا تىكىلىپ ، كۆزلىرىگە « غىللىدە » ياش ئالدى . كۆزلىرىنى يېرىم يۇمغان ھالدا ئېڭىكىنى مەيدىسىگە چاپلاپ ، بۇ دۇنيادا بارمۇ بولۇپ ، يوقمۇ بولۇپ ئولتۇرغان روزى سەرراپ كەينى ـ كەينىدىن ئۇھ تارتتى . ئاندىن ھەسرەت بىلەن نىدا قىلدى :

ـــ شۈكرى خۇدايىم . ئىككى ئاجىزەنى يوغان مەكتەپتە ئوقۇتقىنىم ئۇلارنىڭ جېنىغا جازا بوپتۇ ـ دە !

× × ×

ئىككى كۈندىن كېيىن قىزلار مېڭىپ كەتتى . ئۇلارنى ئۇزاتقىلى چىققان ئادەمنىڭ كۆپلۈكى ، ئەتراپىنى بىر ئالغان يىغا ـ زار ئۇ ئىككىسىنىڭ ناتونۇش سەپەرداشلىرىنىڭ كۆڭلىنى خۇددى نېمىشقىدۇر قاپىقىنى تۇرۇۋالغان ئاسماندەك مانانلاشتۇرۇپ قويدى . بەزى دىلى يۇمشاق ئايال سەپەرداشلار نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بىلمەي ـ بىلمەيلا ئۇلارغا ماسلىشىپ كۆزىنىڭ سۈيىنى ئېقىتىشتى .

ئىككى قىز كەتتى . روزى سەرراپ بىلەن ئەپروزىخان يۈرىكى ئۇلار

بـىلەن كېتىپ قالغاندەك ئۆرىسىگە تىنىپ ، تۇرغان جايىدىن خېلىغىچە قەـ مـىـر قـىـلـمـىدى . كېيىن تۇل خوتۇننىڭ ئىسلىشىپ كەتكەن مورىسىدەك قارىيىپ تۇرغان ئاسمانغا تىكىلگىنىچە ئۇنسىز نىدا قىلدى :

« شـۇكـرى خـۇدايـىـم ، ـــ دېـدى ئەپـروزىخان ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، ـــ ئاشۇ يۇرەك پارىلىرىمنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن ! »

« شـۇكـرى ، ـــ دېدى روزى سەررىاپ ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بـولـۇپ ، ـــ خـۇدايـىـم ، ھېـچقانداق بەندەڭگە قىز پەرزەنت بېرىپ ، ماڭا ئوخشاش تەڭلىكتە قويمىغايسەن ! »

بۇ تېخى ئۇلارنىڭ ئاخىرقى « شۇكۇر » سى ئەمەس ئىدى !

شـۇ كـۈنـدىن ئېتىبارەن روزى سەررىاپنىڭ چىرايى زادى ئېچىلماس بـولـۇپ كـەتـتـى . بـۇرۇنـقـىدەك تاماق تالـلاپ ئولتۇرمايدىغان بولـدى . تـېـخـى : «مـەرۋانـەمـنـىڭ نـېـمە يېگۈسى كەلسە شۇنى ئېتىڭلار » دەپ ، ئۆزىدىكى چوڭ «ھوقۇق » لارنىڭ بىرىنى مەرۋانەمگە بېرىۋەتتى . كەچلىك تـامـاقـتىن كېيىنلا ياتاق ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكنى دۈملەپ « قۇرئان » تىلاـ ۋەت قـىـلىدىغان بولۇۋالدى . شام ، خۇپتەن نامازلىرىغا مەسچىتكە چىقمايلا قـويدى . ئەتىگىنى ئەزاندىن بۇرۇن ئورنىدىن قوپۇپ ، مەنزىرىنىڭ پېشايۋاـ نـىـغـا چـىقۋېلىپ ، ۋادەككە يۆلەنگىنىچە كەينى ـ كەينىدىن ئۇلاپ تاماكا چـېـكىپ بىر تۇرۇپ كەتسە ، مەزىن ئاخۇنۇم بامداتقا ئەزان چىللاپ بولۇپ پـەشـتـاقتىن چۈشكەندىلا قايتىپ چۈشۈپ ، مۇزدەك سوغۇق سۇدا تاھارەت ئېـلـىپ مەسچىتكە ماڭاتتى . بەزى كۈنلىرى كەچلىك تاماقنى يەپ ، ئۇزاق دۇئا قىلىپ بولغاندىن كېيىن ، چاينى بولۇق سالدۇرۇپ چاي دەملىتەتتى ـ ده ، پـىـيـالىلەرگە مۇشتتەك ناۋات سېلىپ ، ئۈستىگە ئۆز قولى بـىـلـەن چـاي قـۇيۇپ ، ئاۋۋال مەرۋانەمگە ، ئاندىن ئەپروزىخانغا سۇناتتى . ئاخـىـرقـى پـىـيالىنى قولىغا ئېلىپ بىردەم چايقىغاندىن كېيىن گۈپۈلدىتىپ ئىچەتتى . ئىچىپ بولۇپ پىيالىنى يەنە تولدۇرۇپ ئىچەتتى . ئۆزى قانچىلىك ئـىـچـسـە ، ئانـا ـ بالا ئىككىيلەنگىمۇ شۇنچىلىك ئىچۈرەتتى . ئاخىرىدا چەيـ نەكنى بىر ـ ئىككى قېتىم چالغىتىپ باقاتتى ـ دە ، ئىككىيلەنگە قاراپ :

ـــ قاندىڭلىمۇ ؟ ـــ دەپ سورايتتى .

ـــ قانمامدىغان ! ـــ دەيتتى ئەپروزىخان لېۋىنى تامشىپ .

ـــ ھىم ..... ـــ دەپ بېشىنى لىڭشىتاتتى مەرۋانەم ئۇنىڭغا قاراپ ئوماققىنا تەبەسسۇم قىلىپ .

ـــ ھە ، ئەمدى چىقىپ يات خېنىم بالام ، ـــ دەيتتى روزى سەرراپ ئاخىرىدا مەرۋانەمگە ئەركىلىتىش نەزەرى بىلەن تىكىلىپ ، ـــ مانا ئەمدى تازا ئوبدان ئۇخلايسەن . مېشىڭگە كۆمۈرنى لىق سېلىپ قويۇپ يات جۇمۇ!

ـــ ھىم .....

ئاتا ـ بالا ئىككىسى بىر پەس تەبەسسۇملۇق بېقىشۇالغاندىن كېيىن ، مەرۋانەم كۆزى قىيمىغان ھالدا خوشلىشىپ چىقىپ كېتەتتى . مۇنداق چاغلاردا ئەپروزىخاننىڭ يۈرىكى « شۇرىدە » ئېقىپ كەتكەندەك بولۇپ ، كۆز چاناقلىرى ئېچىشىپ لىققىدە ياش قاپلىشاتتى ـ يۇ ، سىرتقا چىقارمايتتى . ئۇ چەينەك ، پىيالىلەرنى يىغىشتۇرغان بولۇپ دەھلىزگە چىقىپ كېتەتتى .

بىر كۈنى مەرۋانەم ئەمدىلا دەھلىزنىڭ بوسۇغىسىغا بېرىشىغا ، روزى سەرراپ ئۇنى چاقىرىۋالدى :

ـــ توختىيە بالام ، ـــ دېدى ئۇ ئۆزىگە يات بىرخىل تىترەك ئاۋازدا ، ـــ مەيەرگە كېپلە .

مەرۋانەم ئۈن ـ تىنسىز كەينىگە ياندى .

روزى سەرراپ ئىككى قولىنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى .

ـــ يېقىنراق كەل ، قېشىمغا .

مەرۋانەم يېقىنلاپ كەلگەندە ، روزى سەرراپ ئۇنى قولىدىن تارتىپلا قۇچىقىغا ئالدى ـ دە ، ئۇنىڭ پېشانىسىگە ، چاچلىرىغا يېنىشن ـ يېنىشلاپ سۆيۈپ كەتتى . ئاندىن شۇنداق قاتتىق ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتىكى ، بوتىلاقنىڭ ھىنگانىنى ئىزدەپ بوزلىشى ، ساغلىقنىڭ پاقلىنىنى چاقىرىپ مەرىشى بىكار قالسۇن .

كۈتۈلمىگەن بۇ ئىشتىن خۇددىنى يوقىتايلا دەپ قالغان ئەپروزىخان خىتىلدىغىنىچە نېمە قىلىشنى بىلمەي چېكەتكىدەك چەكچىيىپلا قالدى .

ـــ چىقىپ ئۇخلا بالام ! ـــ دېدى ساقال ـ بۇرۇتى ياش بىلەن نەمدەلگەن روزى سەرراپ بىردىن مەرۋانەمنى ئۆزىدىن يىراقلاشتۇرۇپ . ئاندىن ئۆزىنى كۆرپىگە تاشلاپ ، بېشىغا ياستۇقمۇ قويماستىن خورۇلداپ

ئۇخلاپ كەتتى. ئەپروزىخان مەشكە كەينى - كەينىدىن كۆمۈر سېلىپ ئوتنى ئۇلغايتىپ، تاكى بامداتقا ئەزان چىققۇچە ئۇنىڭ خورىكىنى تىڭشاپ تۇنەپ چىقتى. ئۇ ئېرىنىڭ ئېلىشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى.

روزى سەررەپ ئېلىشىپ قالمىدى، ئەمما بامدات ئوقۇغىلى مەسچىتكە چىقمىدى. بۇ ئۇنىڭ ئەپروزىخاننى نىكاھىغا ئالغاندىن بۇيان تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق قىلىشى ئىدى. ئۇ بامداتنى ئوقۇپ بولۇپلا، ئىككى پارە «قۇرئان» تىلاۋەت قىلدى. ئۇنىڭ ئاۋازى شۇنداق ساز، شۇنداق مۇڭلۇق ئىدىكى، ئەپروزىخان يۇرىكى ئېزىلىپ، كۆز ياشلىرىنى زادى توختىتالمىدى.

روزى سەررەپ ناھايىتى ئۇزاق دۇئا قىلدى. جايىنامازدىن قوپۇپ ئۇدۇللا ئۆگزىگە چىقتى - دە، ئۇچقۇنداۋاتقان قارغا تىكىلگىنىچە تاماكا چەكتى. قايتىپ چۈشۈپ، قايماق چاي بىلەن ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدىكىدىن ئوبدانراق ناشتا قىلدى. ئەپروزىخان بىلەن مەرۋانەمنىمۇ كۆپرەك يېيىش، كۆپرەك ئىچىشكە زورلىدى. لېكىن، ئانا - بالىنىڭ گېپىنى لىدىن ھېچ نەرسە ئۆتىدىغاندەك ئەمەس ئىدى. « ئەي ئۇلۇغ پەرۋەردىگارى ئالەم، بۇ ئاجىز قۇللىرىڭغا ئاتا قىلغان نېمەتلىرىڭگە مىڭ مەرتىۋە شۈكرى » بىلەن باشلانغان دۇئا يەنە « شۈكرى » بىلەن ئاياغلاشتى. داستىخان يىغىلىپ، مەرۋانەم قاچا - قۇچا يۇغىلى چىقىپ كەتكەندە :

— خوتۇن، — دېدى روزى سەررەپ ھېچقاچان قىلىپ باقمىغان گەپنى قىلىپ، — مەرۋانەمنى بۇيرۇڭلا، سېمىز قوينىڭ بىقىن گۆشىدىن بىر كىلو ئەكەلسۇن. ئۇچىمىز ئولىشىپ ئولتۇرۇپ ئۆزىمىزنى راسا بىر مېھمان قىلايلى.

گاڭگىراپ كەتكەن ئەپروزىخان تىلىنى باشقۇرالماي قالدى :

— بۇ چاغقۇچە شۇنداق سودىغا بۇيرۇپ باقمىغان تۇرسا، ئەكەلەرمۇ ئۇ بالا ؟ !

— بۇيرۇمىغاچ ئەكىلەلمىگەن بولسا، بۇيرۇسا نېمىشقا ئەكىلەلمەيدىكەن !؟ — دەپ كۈلدى روزى سەررەپ.

بۇ كۈلكە شۇنداق تەبىئىي، شۇنداق يېقىملىق ئىدىكى، ئەپروزىخاننىمۇ كۈلدۈرمسىرەشكە مەجبۇر قىلدى. بۇ كۈلكە ئۇنىڭغا ئېرىنىڭ قىران

ياشلىق چاغلىرىنى ئەسلەتكەنىدى .

مەرۋانەم ئەكەلگەندىمۇ ناھايىتى چىرايلىق « بېلىقتەك » گۆش ئەكەلدى . روزى سەررەپ ئەپروزنىخانىنى ھەيران قىلىپ ، ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم سۇپرا تۇۋىگە كېلىپ زۇۋۇلا تۇتۇشۇپ بەردى . گويا ھېچ ئىش بولمىغاندەك ، ئۇچەيلەن داستىخانىنى چۆرىدەپ كۇلۇشۇپ ئولتۇرۇپ ، يىلىكتەك تىترەپ تۇرغان پېتىر مانتىنى تويغۇدەك يېيىشتى . گۇپۇلدەپ لاچىندانە ، قەلەمپۇر پۇراپ تۇرغان چايدىن قانغۇچە ئىچىشتى . لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قارمۇ ، يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن كۆڭۈلسىزلىكلەر ، تۆكۈلگەن ھېسابسىز ياشلارمۇ پۈتۈنلەي ئۇنتۇلغاندەك ئىدى .

كۇلكە ، كۇلكە ، يەنە كۇلكە !

ئۇلار كۇلكە ـ چاقچاق بىلەن ئولتۇرۇپ كۇننى كەچ قىلىشتى . قار توختىغانىدى . ئەپروزنخان قارنى سۇپۇرۇۋېتىشنىڭ گېپىنى قىلغانىدى ، روزى سەررەپ :

ـــ بولدى ، كەچ بولاي دېدى . بىلگۈجى ئەتە سۇپۇرۇڭلا . كېچىچە يەنە يېغىپ قالسا ، ئەتىگەندە يەنە سوغۇق يەيدىغان گەپ ، ئۇ ـ نىڭدىن كۆرە بىردەم بولسىمۇ قېشىمدا ئىسسىققىنا ئولتۇرۇۋېلىڭلا ، ـــ دەپ كۇلۇمسىرىدى .

مانا يەنە بىر يېڭىلىق : ئادەتتە ئاسماننىڭ پەيلى بۇزۇلۇپ ، قارنىڭ ئالدى يەرگە چۈشۈپ بولغۇچە ئەپروزنخان سۇپۇرگە كۆتۈرۈپ ئۆگزىگە چىقىپ بولمىسا ، خۇيى تۇتىدىغان بۇ ئادەم .....

ئەپروزنخان ئۇنچىقمىدى . مەرۋانەمنىڭ كۆڭلىدە نېمىلەر بارىكىن ـ تاڭ ، ئەپروزنخانىنىڭ كۆڭلى چۈشىن يېۋالغاندەك بولۇپ قالدى . ئېرى قانچە خۇشخۇي ، مۇلايىملاشقانسېرى ئۇنىڭ كۆڭلى شۇنچە پاراكەندە بولاتتى . قارىماققا ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ ئولتۇرغاندەك كۆرۈنسىمۇ ، كونا ـ يېڭى كۆڭۈلسىزلىكلەر كۆز ئالدىدىن بىردەممۇ نېرى بولمايتتى . بولۇپمۇ ئېرىنىڭ ئىككى كۇنىدىن بۇيانقى غەلىتە قىلىقلىرى ئۇنىڭغا يەنە بىر كۆڭۈلسىزلىكنىڭ شەپسىدەك تۇيۇلۇپ ، ئىچ ـ ئىچىدىن پىغانى ئۆرلەيتتى ـ يۇ ، سىرتىغا چىقىرىشقا پېتىنالمايتتى . بۇغۇقۇپ تۇنجۇ ـ قاتتى ـ يۇ ، «پاڭگىدە» ئۇن سېلىپ يىغلۇېتىشتىن ئۆزىنى تۇتاتتى .

ئەر ـ خوتۇن خۇپتەن نامىزىغا تۇرغاندا ، مەرۋانەم ياتاق ئۆيگە ئوت ياققىلى چىقىپ كەتتى . قار ئەمدى تاغاردىن توزغاق تۆكۈلگەندەك يېغىشقا باشلىدى . ئۆي تومۇزدىكىدەك ئىسسىق ئىدى .

نامازئوقۇلۇپ بولدى . روزى سەررەپ مەش ئالدىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ، تاماكا يۆگەشكە باشلىدى . ئەپروزىخان مەرەپتىن يوتقان ـ كۆرپە ئېلىپ ، جاي سېلىش بىلەن بەند ئىدى . كۆڭلىدە : « بۇ ئادەم زادى نېمە بولغاندۇ ؟ بايا ئەجەب بىر گەپ قىلدىيا ..... (بىردەم بولسىمۇ قېشىمدا ئىسسىققىنا ئولتۇرۇۋېلىڭلا) دېگىنى نېمىسى ؟ يا ..... ؟ نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىۋاتىمەن ..... ئاغزىمغا تاش ـ تۇپراق ! ئۇھ ..... ئۇلۇغ خۇدايىم ، بەندەڭنىڭ مۇشكۈلىنى ئاسان قىلغايسەن ! »

ـــ ئانىسى ، مەيەرگە كېلىڭلا ، ـــ روزى سەررەپ تاماكىنى كۈچەپ شوراپ قېقىلىپ كەتتى . ئەپروزىخان قولىدىكى ياستۇقنى قويۇپ قويۇشىنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ ، قورۇنۇپراق ئۇنىڭ قېشىغا يېقىنلاشتى ، ـــ ياستۇقنى تاشلاپ قويۇڭلا ، مەسلىھەتلىشىدىغان ئىش بار .

ئەپروزىخان ئىتتىك ئېسىنى يىغىپ ، ياستۇقنى كۆرپە ئۈستىگە قويدى ـ دە ، كەينىگە ياندى .

ـــ مەيەردە ئولتۇرۇڭلا .

ئەپروزىخان ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىگە يۆكۈندى .

ـــ مەن جىق ئويلاندىم ، ـــ دېدى روزى سەررەپ ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىۋاتقاندەك تەلەپپۇزدا ، ـــ بۇ قېتىم بىز ئۈچ بالىنىڭ ئۆزىدىن ، مەرۋانەمنىڭ تىلىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمىزنى زامانىدىن ، بەندىدىن كۆرسەك ھەرگىز بولمايدىكەن ، ـــ روزى سەررەپ تاماكىسىنى قاتتىق بىر شوراپ ، تۇتۇنىنى مەشنىڭ ئاغزىغا پۈۋلىدى ، ـــ ھەممىسى خۇدانىڭ ئىلتىپاتى ـــ بىزگە بەرگەن جازاسى ئىكەن . خۇدادىن كەلگەن ئىشقا شۈكۈر ـ قانائەت قىلماسلىق مۇسۇلماننىڭ ئىشى ئەمەس .

ـــ شۇنداق بولمامدىغان !

ـــ مەن مۇشتۇمدەك چېغىمدىن تارتىپلا بىر تىيىننى ئىككى قىلىش يولىغا كىرىپ ، گاھى راست سۆزلەپ ، گاھى بىر كويلۇق مالنى « ئۆزۈمگە ئون كويغا چۈشكەن » دەپ قەسەم ئىچىپ تۇرۇپ ، خېرىدارنىڭ

يانچۇقىدىكى پۇلنى سۇغۇرۇۋېلىپ ، ھالال بىلەن ھارامنى ئارىلاشتۇرۇۋەتكەن چاغلىرىمۇ بولغان .

ئۇنىڭ دەۋاتقانلىرى پۈتۈنلەي راست ، ئەپروزىخان ئۈچۈن ئۆمرىدە ئاڭلاپمۇ باقمىغان يېڭىلىق ئىدى . شۇڭا ، ئۇ ئېرىنىڭ سۆزلىرىنى ھەيرانلىق ھەم قىزىقىش بىلەن ئاڭلاۋاتاتتى .

روزى سەررابۇ تۇغۇلۇپ ئۈچىنچى كۈنى ئانىسى كۆز يۇمغان . ئۇنى ھاممىسى ئېمىتىپ چوڭ قىلدى . دادىسى تۇداجىم سەررابۇ قەشقەردە « تۆتىنچى بىرى » بولۇپ ، تىللا سارىيى (توقسۇن ھاجىمنىڭ سارىيىمۇ دېيىلەتتى) دا پۈتۈن بىر ھۇجرىنى يالغۇز ئىگىلەپ ، تەڭگە ، تىللا ، يامبۇ ، زىخچە ئالتۇن دېگەنلەرنى « جىڭلاپ ئېلىپ ، چارەكلەپ ساتاتتى » . ئۇ كەنجى ، شۇنداقلا بىردىنبىر ئوغلى روزاخۇننى ئالتە يېشىدىلا ھېيتگاھ جامەسى ئىچىدىكى مەدرىسەنىڭ داڭلىق مۇدەررىسى « دوڭ قارى ھاجىم »① غا شاگىرتلىققا تۇتۇپ بېرىپ ، 12 يېشىدا « قۇرئان »نى تولۇق يادا ئېلىپ ، « خەتمە »دىن ئۆتكۈچە ئوقۇتتى . ئاندىن قولىغا 10 سەر تەڭگىنى تۇتقۇزدى ـ دە ، « ئىمام ئەزەمنىڭ يولى »غا قويۇپ بەردى . ئۇ دەسلەپ تىللا سارىيى ئالدىدا باشقا سەررابلارنى دوراپ ، تەڭگىلەرنى شاراقشىتىپ ھېلى ئۇ قولىغا ، ھېلى بۇ قولىغا تۆكۈپ مېڭىپ يۈرۈپ ، سەررابلىقنىڭ « كۆزى »نى بىلىۋالدى . ئالتۇن ـ كۈمۈش پۇللارنىڭ تۈرى ، مىقدارى ، دۆلەت تەۋەلىكى قاتارلىقلارنى بەش قولدەك بىلىۋالدى . جىقراق پايدا تاپالمىسمۇ ، ئۆزىنىڭ پارچە ـ پۇرات خەجنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان بولدى . كېيىنچە « سەنمىنجۇيى مۇنارى »②يېنىدىن مەخسۇس جاي تۇتۇپ ، ئالتۇنىنى كۈمۈشكە ، كۈمۈشنى ئالتۇنغا

---

① « دوڭ قارى ھاجىم » ئازادلىق ھارپىسىدا ھەج قىلغىلى كېتىپ قايتىپ كېلەلمىگەن .

② « سەنمىنجۇيى مۇنارى » ـــ قەشقەردە گومىنداڭنىڭ پىرقە بۆلۈمى قۇرۇلۇپ ئۇزاق ئۆتمەي ، ياغاچ بىلەن پەنەر كىدە « ئۈچ مەسلەك » كە سىمۋول قىلىپ ياسالغان ئۈچ بۇرجەكلىك مۇنار بولۇپ ، ئۈچ تەرىپىگە « ئۈچ مەسلەك » ئۇيغۇر ، خەنزۇ يېزىقلىرىدا يوغان قىلىپ يېزىلغانىدى . ئېگىزلىكى تەخمىنەن 15 مېتىرچە كېلىدىغان بۇ مۇنار ھېيتگاھتىكى گۈللۈكنىڭ شەرق تەرىپىگە توغرا كېلەتتى .

ئالماشتۇروۋپ ، ئەرزان ئېلىپ ، قىممەت سېتىپ ، ئۆينىڭ گۆش ـ ئوتيېشىنىڭ ھۆددىسىدىن چىقىدىغان بولدى . 16 ياشقا قەدەم قويغان يېلى ئېتىنىڭ كەينىگە « سەرراپ » قوشۇلۇپ ، « روزى سەرراپ » دەپ ھۆرمەتلىنىدىغان بولدى . شۇ يېلى دادىسى ئۇشتۇمتۇت « چوڭ كېسەل » بولۇپ قالدى . داڭلىق تېۋىپلارمۇ ، ئۇستا دوختۇرلارمۇ ئامالسىز قالدى . ئورۇس دوختۇرخانىسىدىن① سېتىۋېلىنغان قىممەت باھالىق دورا ـ ئو- كۇللارمۇ ھېچنېمىگە دال بولمىدى . تۇداجىم سەرراپ بىتاپلىق تۆشكىدە يېتىپ تۇرۇپ ، روزى سەررايقا ئەپروزىخاننى جۈپلىدى . توينىڭ باردى ـ كەلدىسى بىر يەرگە بېرىشغىلا ، يەتتە بالىسىنى چۆرىسىگە يىغدى ـ دە ، بېشىدىكى چېچى ، ئاغزىدىكى چىشىدىن بۆلەك بارلىق تەئەللۇقاتىنى ئۇلارغا تەقسىملەپ بەردى . قەدەم جايىنى قىزلار رازى بولغۇدەك باھاغا نەرخ ئېتىپ روزى سەررايقا ساتقۇزۇپ ، خەت ـ مۆھۈر قىلدۇردى . شامالباغدىكى بەش چارەكلىك ياسداق بېغىنى «ھەممىگلار تەڭ تەسەررۇپ قىلىڭلار » دېدى . دادىسى كۆز يۇمغاندىن كېيىن يۈزلەپ تىللا ، چارەكلەپ يامبۇنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالغان روزى سەرراپ ناھايىتى تېز رونىق تاپتى . ئۇ تۇنجى بالىغا ئاتا بولغان كۈنلەردە « جاھان ئۆزگەردى » . بىرەر يىلدىن كېيىن ھۆكۈمەت ئالتۇن ـ كۈمۈش سودىسىنى چەكلىدى . ھېلىمۇ ياخشى ، دا- دىسى رەھمەتلىك باشقا شەھەر بايلىرىنى دوراپ پەرزەنتلىرىگە « ئالتۇن قوزۇق » مىراس قالدۇرماپتىكەن . روزى سەررايقا « ئىجارە ھەققىنى كې- مەيتىش » ، « يەر ئىسلاھاتى » دېگەنلەرنىڭ ئۇچقۇندىسىمۇ تەگمىدى . ئەكسىچە ئۇنىڭ قولىغا سۇ قۇيۇپمۇ بېرەلمەيدىغان « باي »لار « پومېش- چىك » ، « باي دېھقان » دېگەن قالپاقلارنى كىيىپ ، يېزىمۇيېزا ، كەنتمۇكەنت سۆرەپ يۈرۈلۈپ كۈرەشكە تارتىلدى . ئۇلارنىڭ يەر ـ سۇ- لىرى مۇسادىرە قىلىنىپ ، دېھقانلارغا بۆلۈپ بېرىلدى . شەھەردىكى ئۆيىدىن بۆلەك ھەممە نېمىسىدىن ئايرىلغان بۇ « باي » لارنىڭ بەزىلىرى ئەلەمگە چىدىمايلا ئەجىلىدىن بالدۇر ئۆلدى ، بەزىسى مېڭىسىدىن ئايرىلدى،

---

① ئورۇس دوختۇرخانىسى ـــ قەشقەردىكى سوۋېت كونسۇلخانىسى ئىچىدە ئې- چىلغان دوختۇرخانا . « 11 بىتىم » بۇزۇلغاندىن كېيىن بۇ دوختۇرخانىغا كىرىش ـ چىقىش مەنئى قىلىنغان .

يەنە بەزىسى ئۆيدىن تالاغا چىقماي تەڭرىگە ئىلتىجا قىلىپ ، « ھەسەل ئالـ غان قاچىنىڭ يۇقى » بىلەن جان بېقىشقا باشلىدى . « بۇرۇتىنى پالتا كەسمىگەن » روزى سەرراپ قولىدىكى ئېرىنغ مالىلارنى قازناققا كۆمدى ـ دە، ئازغىنا دەسمايە بىلەن چەرچىنچىلىك دۇكىنى ئېچىۋالدى . شامالباغدىكى بېيغىغا « كۆزقۇلاق » بولۇشنىمۇ ئۇنتۇماي ، ئەتىيازدا چېچەك ـ چوكان ئېچىلىغاندا كۆچۈپ چىقىۋالسا ، كۈزدە غازاڭ چۈشكەندە ئىشىك ـ تۈڭـ لۈكىنى تاقاپ شەھەرگە قايتىپ كىرەتتى . 1956 ـ يىلى مەملىكەت بويىچە « كاپىتالىستىك سودا ـ سانائەتكە سوتسىيالىستىك ئۆزگەرتىش كىرگۈزۈش ھەرىكىتى » باشلانغاندا ، روزى سەرراپ « ھۆكۈمەتنى جوراتماي »لا ھۆكۈمەت بىلەن خۇسۇسىيلار شېرىكچىلىكىگە ئۆتتى . پەرق شۇ ئىدىكى ، بىر دۇكاندىكى تۆت پەشتاختىغا تۆت كىشى مەسئۇل ئىدى . دۆلەت ئىلكىدىكى ماگىزىنلارغا سېلىنغان مالىلارنىڭ ھەممىسى بۇ دۇكاندا بار ئىدى . پۇل تۆلىمەي تۇرۇپ بىر تال يېڭنە ئېلىپ كېتىش مۇمكىن ئەـ مەس ئىدى . ھۆكۈمەت مالنى يەتكۈزۈپ بېرەتتى ، باھانى قاتتىق كونترول قىلاتتى . ئايدا بىر قېتىم ھېساب بوغۇپ ، پايدىنىڭ مەلۇم پىرسەنتىنى ئۇلارغا بۆلۈپ بېرەتتى . گەرچە « پىرسەنت » ناھايىتى ئاز بولسىمۇ ، روزى سەرراپنىڭ كۆڭلى خاتىرجەم ئىدى . « پىرسەنت » خەجىگە يەتمىسە « كۆمۈك »تىن ئاز ـ تولا يامايىتتى . ئالىپتە كىيىنىپ يۈرمىگىنى بىلەن ھەرگىز گېپىنى ئۇتتۇرمايىتتى . « كوممۇنىزمغا ئېلىپ بارىدىغان ئالتۇن كۆۋرۈك » ـــ خەلق گۇڭشىسى قۇرۇلۇپلا ئۇنىڭ بېغى قولىدىن كەتتى ، لېكىن ئۇ بۇنىڭغا پسەنت قىلمىدى . ئۇلىشىپلا « يەردىن ھوسۇل ، زاۋۇتـ تىن مال چىقمايدىغان » كۈنلەر باشلاندى . دۇكاندىن بېرىلىدىغان « پىرسەنت » مۇ 20 يۈەندىن ئاشمايدىغان بولدى . 20 يۈەنگە « قاراڭغۇ بازار » دا 20 نان ياكى بەش كىلوگىرام ئۇن كېلەتتى . بېرىپ ـ بېرىپ لاتا خەيمۇ بېلەتلىك بولۇپ كەتتى . پۇقرالارنىڭ جان باقمىقى بەك تەس ئىدى . روزى سەرراپنىڭ « چۆپى چەتئەللىك » بىلەن شېرىكلىرىنىڭ كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ ، لەۋلىرى گەز باغلىغلى تۇردى .

نېمە قىلىش كېرەك ؟ قاراپ تۇرۇپ بالىلارنى ئاچلىقتىن ئۆلتۈرۈپ قويغىلى بولمايدىغۇ !.....

ئۇلار ئامال تېپىشتى : دۆلەت ماگىزىنلىرىدىكى مال ساتقۇچىلارنى دوراپ ، مەنبەسى ئاز ، بازىرى ئىنتىك ماللارنى پەشتاختىغا چىقارمايلا يەكئ ئىچىدە بۆلۈشۈۋېلىپ بالا ـ چاقا ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى ئارقىلىق « قاراڭغۇ بازار »دا بىرنى ئىككى ، ھەتتا تۆت ـ بەش باھادا ساتقۇزىدىغان بولدى . ھېسابات تىن چاتاق چىقمىسلا ، ئۇلارغا « ئۇچۇق » تەگمەيتتى . لىللا گەپنى قىلساق ، ئۇ كۈنلەردە ھۆكۈمەت پىلانلىق تەمىنلەشنى يولغا قويغان مالىلارنىڭ زور كۆپچىلىكى پۇقرانىڭ قولىغا بىۋاستە تەگمەيتتى . تووا ، « ئۇنچە ـ مارجان تاش ئىكەن ، ئارپا ـ بۇغداي ئاش ئىكەن » دېگەن گەپنى قايسى دانا ئېيتقان بولغىيدى ؟! تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى قانچىكى ئازلاپ ، باھاسى قانچىكى ئۆسكەنسېرى ، « ئالتۇن » دېگەن بۇ ئەتىۋارلىق نەرسىنى يىلدىن ـ يىلغا پۇلغا ئالماس بولۇپ قالدى : بانكا ساپ ئالتۇننىڭ بىر سېرىنى 70 ــ 80 يۈەندىن ، 10 سوملۇق تىللانىڭ دانىسىنى 15 يۈەندىن سېتىۋالاتتى . تېخى ساتقۇچىنىڭ « بەش خىل ئۇنسۇر ئەمەس » لىكىگە ھۆكۈمەت ئورۇنلىرى تەرىپىدىن يېزىپ بېرىلگەن كاپالەتنامە بولۇش شەرت ئىدى . كاپالەتنامىسى يوقلار ئېلىپ كەلگەن ئېرىنغ ماللار شۇئان مۇسادىرە قىلىناتتى ، « ئەتكەسچى » دېگەن بەتنامۇ چاپلىناتتى . شۇڭا ، « يامان كۈنلەردە ئەسقېتىپ قالار » دەپ ئاز ـ تولىدىن ئالتۇن ـ تىللا ساقلىغان پۇقرالار ھەقىقەتەن بېشىغا كۈن كەلگەن مۇشۇ يىللاردا ، بىر سەر ئالتۇننى بىر نانغا تېگىشىپ يېيىشكە رازى ئىدىكى ، «جىقراق پۇلغا ساتىمىز » دەپ بانكا ئالدىغا بېرىپ ، « ئۆزىگە ئىش » تېپىۋېلىشنى خالىمايتتى .

روزى سەررىاپ مۆلچەرلەپ كۆردى : بىر كىشىلىك ئۆتۈكنىڭ پايدىسىغا 10 سوملۇق بىر تىللا ، بىر جۈپ يوتقان تېشىنىڭ پايدىسىغا بىر سەر ئالتۇن كېلىدىكەن !

ھازىر روزى سەررىاپ « كۆمۈك » كە قول ئۇزىتىش ئۇيىاقتا تۇرسۇن ، «قوشۇمچە پىرسەنت »تىن كەلگەن ئۇششاق پۇللارنى چوڭغا ئالماشتۇرۇپ ، ساندۇقنىڭ تېگىگە « دەپتەر » ياساۋاتاتتى . ئائىلىدىكى تۆت جان (شەرۋانەم تەمتەم ماڭغان ، پەيزۇللا بۆشۈكتە) ھەرقانچە يەپ ـ ئىچسىمۇ ، بۇ « دەپتەر » ھەرگىز نېپىزلىمەيتتى ، ئەكسىچە كۈندىن ـ

كـۇنگه قىلىنلىشىۋاتاتتى . يەنه قىلىنلاشسا..... قەغەز دېگەن هامان قەغەزده!
روزى سەررا‌پ قەغەزنى ئالتۇنغا ئالماشتۇرۇشقا باشلىدى .
نـەچـچـه يـىل ئۆتۈپ ، جاهان « سـەل بوشاشتـى » . قىز چىقىرد-
دىـغـان ، ئوغـۇل ئۆيـلەيدىغانلار ئالتۇننىڭ غېمىگه چۈشتى . بانكا « چىش
سـالـدۇرۇش ئېـهـتىياجى بىلەن » تونۇشتۇرۇش ئېلىپ كەلگەنلەردىن باش-
قىلارغا بىر پۈڭمۇ ئالتۇن سېتىپ بەرمەيتتى .
پەيت كەلدى دېگەن شۇ !
روزى سـەررا‌پ جـىـن - ئىـسـقا تۇيـدۇرماي « ئاتا كەسپـى »نـى
تـېـپـىـۋالـدى : ئالـتـۇن ئالىدىغان ، ساتىدىغان « هاجەتمەن » لـەر ئۇنىڭ
دۇكـىـنـى ، ئۆيىنى ئەگىدىغان بولدى . ئۇلارنى هەپتىلەپ - ئون كۈنلەپ
يول ماڭـدۇرۇپ ، مىڭ نازلاپ ، بىر راست گېپىـنـى ئېيـتـىپ ، ئۇلارنـىڭ
« هاجـىـتـىـنـى راۋا » قـىـلـىپ قويـاتتى . « ئۇقولدىن ئېلىپ ، بۇقولغا سې-
تـىـش » ئۇنـىـڭ تىجارەت مىزانى ئىدى . چۈنكى ، سودا ئۈستىده تۇتۇلۇپ
قـالـغـۇدەك بـولـسا ، مال ئىگىسىنى كۆرسىتىپ قويۇپ ، ئۆزى « سالاچىلىق
قىلغان » دېگەن ئەيىبنى گەدەنـگه ئېلىپلا بالادىن قۇتۇلالايتتى ..... جاهان
تـېـخـىـمـۇ « بـوشـاشـتـى » . قـەشـقـەرده ئىچكىرىدىن كېلىدىغان خۇيزۇ
سـەررا‌پلار پەيدا بولۇشقا باشلىدى . ئۇلار مەخسۇسلا كەهرىۋا بىلەن ئالتۇن
سـېـتـىـۋالاتتى . ئالغاندىمۇ سەرلەپ ئەمەس ، كىلولاپ سېتىۋالاتتى . روزى
سـەررا‌پ ئۇلارنىڭ بىرىنـى دوست تۇتۇۋالـدى . بۇ « دوستلۇق » ئۇنىڭ
« قـازىنىنىمۇ ، چۆمۈچىنىمۇ ياغ » قىلىۋەتتى . ئۇنىڭ مۇشۇ « دوست » نغا
تـايـىـنـىـپ زادى قـانـچـىـلـىـك پۇل تاپقانلىقى ، قانچىلىك ئالتۇن - تىللا
يـىـغـىـۋالغانلىقىنى بىر تەڭرى ، بىر ئۆزىدىن بۆلەك هېچكىم بىلمەيتتى .....
بـۇلـتـۇر هۆكۈمەت « ئالتۇننىڭ تېخىمۇ كەڭ ئېچىۋەتتى » . زەرگەرلەرنىڭ
ئۇزاق يـىـل تـۇچ زىننەت بۇيۇملىرىنى ياساۋېرىپ دات بېسىپ كەتكەن بول-
قـىـلـىـرى ئەمـدـىـلىكته ئالتۇن ئۈستىده ئەركىن ئويناشقا باشلىدى . ئالتۇن
ئېـلـىـم - سـېـتـىـم ئىـشلىرىمۇ زەرگەرلىك دۇكانلىرىغا مەركەزلەشـكىلـى
تـۇردى . تـېـخـى ئۇنـىـڭ هېـلـىـقـى « دوسـت » ى ئىچكىرىدىن ئالتۇن
ئەكـېـلـىـپ ساتىدىغان بولۇۋالدى . « شېرىكچىلىك » دېگەن ۋىۋىسكىنىڭ
قـۇيـرۇقـىـنى قۇم بېسىۋاتاتتى . روزى سەررا‌پقا قالغىنى — كۈنبويى داس ،

چېلەك ، پايپاق ، چۇخەي ..... دېگەندەك نەرسىلەرنى سېتىپ ، ئاز ـ تولا تاپاۋەت قىلىش ؛ تېخى بۇنى دۇكاندىكى تۆتەيلەن بىر ئۇلۇشتىن بۆلۈشمەك بولدى . باشقىلار بۇنىڭغا شۇكۇر قىلغاندەك كۆرۈنەتتى . روزى سەرراپنىڭ نەپسى بۇنچىلىك « يالانچۇق » قا ھەرگىزمۇ قانائەت قىلمايتتى . شۇڭا ، ئۇ قاتتىق خۇنۇقتى ، لېكىن بوششىپ كەتمىدى .

ئادەم بارلىق مەخلۇقلار ئىچىدە ئەڭ ئەقىللىقى بولغىنى ئۈچۈنمۇ ، ئۇنىڭ ۋەھشىيلىكى ، ئاچ كۆزلۈكى ئالدىدا ھېچقانداق مەخلۇق يىپ ئېشەلمەيدۇ . ئالايلۇق ، يولۋاس ھايۋانلار ئىچىدىكى ئەڭ ۋەھشي ، ئەڭ يىرتقۇچى . ئېچىرقاپ كەتكەندە ، قورسقىنى بىر قېتىم تويدۇرۇش ئۈچۈن ئۆزىدىن نەچچە ھەسسە ، ھەتتا نەچچە ئون ھەسسە يوغان بولغان پىلغا ھۇجۇم قىلىشتىن يانمايدۇ . قورسقى شۇنداقلا تويسا ، تۇمشۇقى ئاستىدىلا ئوتلاۋاتقان كېيىك ، توشقانغىمۇ كۆزىنىڭ قىرىنى سېلىپ قويمايدۇ . بىرى ئاچچىقىنى كەلتۈرمسە ، ئۆزى زورلاپ باشقا بىرى بىلەن جەڭگى ـ جېدەل قىلمايدۇ . گەرچە ئادەمگە كېرىكى قورسقى تويغۇدەك تائام ، ئۇچسى يېپىلغۇدەك كىيىم ، بېشى پاتقۇدەك ماكان بولسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە پۈتۈن دۇنيادىكى بايلىقلارنىڭ يېرىمىنى ئىگىلىۋالسىمۇ نەپسى قانائەت تاپمايدۇ . « قالغان يېرىمى كىملەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتەركىن » دەپ ئەنسىرەپ كۈندۈزى بىكار تۇرالمايدۇ ، كېچىسى تۈزۈك ئۇخلىيالمايدۇ . باشقىلارنىڭ ئاغزىدىكى بىر چىشلەم نانىنمۇ تارتىۋېلىش كويىدا ئىشلەتمىگەن ھېيلىسى ، قوللانمىغان چارىسى قالمايدۇ . ئىنسانىيەت جەمئىيىتى شەكىللەنگەندىن بۇيانقى قانلىق ئۇرۇشلار ، ئوغرىلىق ، قاتىللىق ، ئالدامچىلىق ، خائىنلىق قىلمىشلارنىڭ مەنبەسى پەقەت بىرلا ، يەنى ئاچ كۆزلۈك ـ نەپسانىيەتچىلىك . نەپسانىيەتچىلىك ــ ئىنسان تەبىئىتىدىكى ئەڭ روشەن بەلگە ، شۇنداقلا ئەڭ چوڭ ئاجىزلىق ، ئىنسان بۇ جەھەتتە چاشقانغا ئوخشايدۇ . گەرچە چاشقان ناھايىتى كىچىك مەخلۇق بولسىمۇ ، ئاچ كۆزلۈكتە جىمى مەخلۇقنى بېسىپ چۈشىدۇ . بىر چىمدىم تېرىققا قورسقى تويىدىغان بۇ مەخلۇق پۈتۈن بىر خاماننىڭ دېنىنى ئىنىغا ئەكىرىۋالسىمۇ نەپسى ئارام تاپمايدۇ . يىغىدۇ ، يىغىدۇ تاكى ئۆلگۈچە يىغىدۇ . تارىختىن بۇيان نۇر-غۇن پەيغەمبەرلەر ، ئاق كۆڭۈل پەيلاسوپ ، سىياسىئونلار ئىنسان

تەبىئىتتىدىكى ئاشۇ ئاجىزلىقنى تۇگىتىپ ، ئادەمئاتا ، ھاۋائانىنىڭ ئەۋلادلىرىنى قېرىنداشلارچە ئىتتىپاقلىشىپ ، مۇرىنى - مۇرىگە تىرەپ كۈرەش قىلىپ ، تەبىئەت دۇنياسىدا ئىنسان ئۇچۇن خەلق ئېتىلگەن جەمئىي بايلىق ، جەمئى نازۇنېمەتلەردىن ئورتاق بەھرىمەن بولۇشقا بىر ئۆمۈر دەۋەت قىلغان بولسىمۇ ، ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدى . « ئېرىشتى » دېگەن تەقدىردىمۇ ، ئېرىشكىنى ئۆز ئارزۇ - ئارمانلىرىنىڭ مىڭدىن ، تۇمەن مىڭدىن بىرى بولدى .

مەركەز « پىلانلىق ئىگىلىك » نى سەللا « تەڭشىگەن » ئىدى ، ھەممە ئادەمنىڭ نەپسى « پۇل ، پۇل » دەپ تاقىلدايدىغان بولدى . ئۆمۈر بويى كۈنلۈك گېزىتنى كۈندە ئوقۇپ ، رادىيو پروگراممىلىرىنى ئۇز-مەي ئاڭلاپ ، « جاھاننىڭ چاقى قانداق چۆرگۈلەۋاتقانلىقىنى بەش قولدەك بىلىپ تۇرۇش »نى ئۆمۈرلۈك ئادەتى قىلغان روزى سەرراپ دەسلەپ كىلولاپ ئالتۇن ، خالتىلاپ تىللاسىنى دەسمايە سېلىپ ناھايىتى چوڭ ئىشقا تۇتۇش قىلىپ ، قەشقەرلىقكە ئۆزىنىڭ زادى كىملىكىنى راسا بىر تونۇتۇپ قويماقچى بولدى - يۇ ، كېيىن بۇ نىيەتتىدىن بىراقلا يېنىپ پەيت كۈتتى . ئالتۇننىڭ باھاسى ھەدەپ ئۆسۈۋاتاتتى . « يەنە ئۆسىدۇ » دېدى ئۇ ئىچىدە ۋە بىر پۈكمۇ ئالتۇننى قولدىن چىقارماسلىق نىيىتىگە كەلدى . بىر يىل كۈتۈۋىدى ، شەخسىي ئىش - ھەربىرىمىز بارغانسېرى ئاۋۇپ ، بەزىلىرى خېلى « پىتىلىنىپ » قالدى . ھۆكۈمەتمۇ ئۇلارنى قوللىغىلى ، ئۇلارغا مەدەت بەرگىلى تۇردى . يەنە كۈتسە « جاڭدا قالىدىغان » گەپ !

روزى سەرراپ بۇ يىل ئەتىياز دۇكانىنى شېرىكلىرىگە ئۆتكۈزۈپ بەردى - دە ، 10 مىڭ يۈەنلىك دەسمايە بىلەن ئەنجان رەستىسىدە گەزمالچىلىق يايمىسى ئاچتى (دۇكان ئىجارىگە ئالسا چاندۇرۇپ قويۇشتىن ئەنسىرىدى) . تاپاۋىتى خېلى ئوبدان ئىدى . بىراق ، ئارىدىن نەچچە ئاي ئۆتۈپلا مەرۋانەم تىلىدىن ئايرىلدى . ئوغلى بىلەن ئىككى قىزى ئەمدى قېشىدا يوق . ئادەمگە بۇنىڭدىنمۇ ئېغىرراق خاپىلىق بولامدۇ ؟!

روزى سەرراپ ئويلاندى . قايتا - قايتا ئويلاندى : باللىقىدىن ھازىرغىچە بېسىپ ئۆتكەن يولى ، تۇتقان كويى ..... نى تەسۋى سىيرىغاندەك بىر - بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزدى .

« ئادەمنىڭ پۇل ـ مالغا ھېرىسمەنلىكى چەكتىن ئېشىپ كەتسە ، ئالدى بىلەن ئىنسابتىن چىقىپ كېتىدىكەن ، ــ دېدى ئۇ ئىچىدە پەچىرلاپ ، ــ ئىنساب ــ ئىمانىڭ بىر بۆلۈكى . ئىنسابتىن چىققان ئادەمنىڭ ئىماندىن چىقمىقى تەس ئەمەس ..... »

روزى سەررەپ بولۇپمۇ ھېلىقى بىر چىشلەم نان ، بىر سىقىم دان تۇتىياغا ئايلىنىپ ، نۇرغۇن ئادەم ئەسل ـ ۋەسلىدىن ، ھەتتا ئەزىز جېنىدىن بىمەھەل ئايرىلىپ كېتىۋاتقان ئاشۇ يىللاردا « رەھمانىڭ ئېشىدىن شەيتان قىزغانغاندەك » ، ھۆكۈمەت پۇقرالارنىڭ مەنپەئەتىنى كۆزدە تۇتۇپ بىر تۇتاش تەڭشەپ ، پىلان بويىچە دۇكىنىغا سېلىپ بەرگەن لەزىمەتلىكلەرنى چاشقاندەك ئوغرىلاپ « ئۇۋا »سىغا ئەكېلىۋېلىپ ، ئۇنى ھاجەتمەن بىچارىلەرگە نەچچە ھەسسە قىممەت باھادا سېتىپ ، ئۆزىنىمۇ ، ھۆكۈمەتنىمۇ قارغىشقا قويغانلىقى ئېسىگە چۈشكەندە ، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش كەتتى .

« ئەگەر شۇ چاغدا شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرمەي ، خۇدانىڭ ، ھۆكۈمەتنىڭ بەرگىنىگە قانائەت قىلىپ ، ئەل قاتارى ياشىغان بولسام ، بۈنچىۋالا جىق بايلىققا ئىگە بولالمسامۇ ، ئىنسابتىن چىقىپ ، ھالال بىلەن ھارامنى ئارىلاشتۇرۇۋەتمەيدىكەنمەن ! ..... ھالا بۇگۈنگە كەلگەندە ، مۇشۇنچىۋالا خاپىلىقمۇ ، ۋىجدان ئازابمۇ يوق ..... يۈرىكىم تۇيغان ، خۇدايىمنىڭ ھامان بىر كۈنى جازالايدىغانلىقىنى خېلى بۇرۇنلا تۇيغان . تۇيۇپ تۇرۇپ ، يامان بولىدىغان ئىشتىن قولۇمنى تارتمىغان ..... مەن گۇناھكار ، مەن پاسىق ، مەن ئاسىي ! ..... ئۆز گۇناھىمنى ئۆزۈم تارتماي ، بالىلارغا توقۇپ قويغىنىم نېمىسى ؟! بولۇپمۇ بىچارە مەرۋانەم ..... نېمە دېگىنىم بۇ ؟ يەنە خۇدايىمدىن ناگۇزا بولۇپ ..... »

قىزلار مېڭىپ كەتكەندىن كېيىن ، روزى سەررەپ ھەر قېتىملىق نامىزىدىن كېيىن جايىنامازدا ناھايىتى ئۇزاق ئولتۇرۇپ مۇشۇنداق نالە قىلىپ تۇۋا قىلماقچى ، ئۆمۈر بويى توۋا قىلماقچى ــ پاكلانماقچى بولدى . ئۇنىڭ ئەپسۇزلىنىشىدىن ئۇزاق يىل سىر تۇتۇپ كەلگەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭ ئالدىدا بىراقلا ئاشكارىلۇېتىشىمۇ دەل مۇشۇ ۋەجدىن ئىدى .

ــ سىلى بەزى ئىشلارنى بىلسەڭلىمۇ ، نۇرغۇننى بىلمەيسىلە ، ــ

روزی سەرراپ گەپنى داۋاملاشتۇردى ، ــ دەپ بېقىڭلا : بىزنىڭ زادى قانچىلىك ۋەجىمىز بار ؟

ــ ۋەجىمىز ..... ۋەجىمىز ..... ئۆي - سەرەمجان ، دۇكاندىكى مال ، ساندۇقتىكى پۇل ، ھىم ..... يەنە .....

ــ بىلمەيسىلە دېمىدىمۇ ؟ بىلمەيسىلە ! ۋەجىمىزنىڭ يۇزدىن بىرىنىمۇ بىلمەيسىلە!.....

ــ چاقچاق قىلمىسىلا ! مەن بىلمىسەم ، كىم بىلىدۇ ؟

ــ راست گەپ ! بىر خۇدا ، بىر ئۆزۈم بىلىمەن !

روزى سەرراپ چۈراپ ئورنىدىن قوپتى - دە ، قاچان ياسالغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيدىغان مورا ئوچاقنىڭ پەگاھ تەرىپىدىكى تام جاۋىنىنى ئاچتى . ئادەتتە بۇ جاۋەندە چوڭلۇقى ئالتەنچىلىك كېلىدىغان ، خەتلىرى قۇمدەك ئۇششاق ، بېغىر رەڭ چەم قاپچۇقتا سېلىنغان بىر سەپەر « قۇرئان » ى ، يەنە خەتلىرى چوڭ - چوڭ ، قەغىزى سارغۇچ ، بەت چۆرىلىرىگە چىرايلىق نەقىش ئىشلەنگەن ، زىغىر رەڭ شاۋرۇن تاشلىق چوڭ بىر « قۇرئان » بىلەن روزى سەرراپنىڭ قايسى ئەجدادىدىن قالغانلىقى ئۆزىنىڭمۇ ئېسىدىن چىقىپ كەتكەن ، سىرلىرى ھازىرلا زاۋۇتتىن چىققاندەك پارقىراپ تۇرىدىغان چوڭ - كىچىك پەتنۇسلار ؛ كۆزنى چاقنۇدەك ۋالىلداپ تۇرىدىغان بىر جۈپ كۈمۈش شامدان ؛ جۈپ - جۈپ كۈمۈش پىيالە ، كۈمۈش قەندان ؛ 20 دانىدەك كۈمۈش قوشۇق - ئارا ۋەمەلىكەت ئىچى - سىرتىدا ئىشلەنگەن ھەر خىل نۇسخا ، ھەر خىل چوڭ-كىچىك قۇتىكى جانان تەخسە ، چىنە ، پىيالە ، لوڭقا دېگەندەك « تەۋەررۈك » نەرسىلەر بار ئىدى . بۇ جاۋەن مۇنداقلا قارىغان ئادەمگە كىچىك تېپتىكى قەدىمىي ئاسارئەتىقە ئامبىرىنى ئەسلىتەتتى . بۇ نەرسىلەر ئادەتتە روزى ھېيىت ۋە قۇربان ھېيىت مەزگىللىرىدە داستىخانىنىڭ تۆر تەرىپىگە تىزىپ قويۇلاتتى ھەمدە روزى سەرراپنىڭ ئاچىلىرى بالا - چاقىلىرىنى ئېلىپ مېھمان بولۇپ كەلگەندە ئىشلىتىلەتتى . ئۇلار كەتكەندىن كېيىن پاكىز يۇيۇپ - تازىلاپ جاۋەنگە بىر سېلىۋېتىلسە ، ئايلاپ - يىللاپ كۆزگە چېلىقمايتتى . روزى سەرراپ ئاچقۇچنى ھېچكىمگە تۇتقۇزمايتتى . «مەدەنىيەت ئىنقىلابى » مەزگىلىدە ، بۇ نەرسىلەر توپتوغرا 10 يىل غايىب بولۇپ

كەتكەندىن كېيىن يەنە ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولۇپ قالدى . ئەپروزىخان سۈرۈشتۈرسە ، روزى سەررايپ : « قىزىل قوغدىغۇچى »لارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىپ ، ئاتا ـ بوۋامنىڭ پۇرىقى ئۆيىمىزدىن چىقىپ كەتمىسۇن دەپ يوشۇرۇپ قويغانىدىم » دەپ گەپنى ئۇزگەن . زادى نەگە يوشۇرغانلىقى ئەپروزىخانغا هازىرغىچە سىر ئىدى .

ئەپروزىخان تېگىرقاش ئىچىدە ئېرىنىڭ هەربىر هەرىكىتىگە كۆز-لىرىنى چەكچەيتكىنىچە قاراپ تۇراتتى . روزى سەررايپ يانچۇقىدىن ئۆمۈر بويى يېنىدىن ئايرىماي كەلگەن « زەرىب ئەخمەد » دېگەن ئىسىم ئويۇلغان قەلەمتىراچنى ئېلىپ (ئۇنىڭ ئېيتىشىچە ، بۇ قەلەمتىراچ بۇنىڭدىن 100 يىل بۇرۇن قاغىلىقتا سوقۇلغانمىش . دادىسى ئۇنى بەش سوم تىللاغا ئالغان-كەن) ، جاۋەن تېمىنىڭ بىر تەرىپىنى ئاستا ـ ئاستا كولاپ گېچىنى قومۇردى ، ئاندىن ئەپروزىخاننى تېخمۇ هەيران قالدۇرۇپ ، تامدىن بىر دانە چاسا پىششىق خىشنى سۇغۇرۇپ ئالدى . ئاخىرىدا هېلىقى خىشنىڭ ئورنىغا قولىنى تىقىپ ، خېلى تەسلىكتە قاپقارا بىرنەرسىنى تارتىپ چى-قاردى . مۇشۇ ئائىلىگە كېلىن بولۇپ كەلگەن ئوتتۇز نەچچە يىلدىن بېرى مۇشۇ ئۆيدە يېتىپ ـ قوپۇپ ، نەچچە بالىغا مۇشۇ ئۆيدە تولغاق يېگەن ئەپروزىخان بۇ جاۋەندە يەنە مۇنداقمۇ سىر بارلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . ئۇ كۆزلىرىگە ئىشەنگۈسى كېلىپ ـ كەلمەي هاڭۇنقىپ ئول-تۇرغانىدا ، روزى سەررايپ ئۇزۇنلۇقى ئىككى غېرىچ ، چاسىلىقى بىر غېرىچ كەلگۈدەك سانىدۇقچاقنى كۆتۈرۈپ كېلىپ ئۇنىڭ ئالدىغا قويدى . سان-دۇقچاق قېلىن تۈنكىدىن ياسىلىپ ، قارا سىرلانغان بولۇپ ، كۆرۈنۈشى باقىقاللارنىڭ غەللىسىگە ئوخشايتتى . روزى سەررايپ ئۇنىڭ بىر يېرىنى بىر قولى بىلەن بېسىپ تۇرۇپ ، قاپقىقنى شۇنداقلا تارتقانىدى ، ئۇشتۇمتۇت «ۋاللىدە » چاقنىغان نۇردىن خىيالەتتە ئولتۇرغان ئەپروزىخاننىڭ كۆزلىرى چاقناپ كەتتى .

« تۇۋا ، نېمە ئىش بۇ ! شۇنچىۋالا جىق تىللا بىلەن زىقچە ئالتۇن ؟..... »

تۇغرا ! هەمىسى تىللا بىلەن زىقچە ئالتۇن ! ئەپروزىخان چۈشى-دىمۇ كۆرۈپ باقمىغان خەزىنە !!!

« خوتۇن كىشى ـــ شېرىن دۇشمەن . »

بـۇ روزى سـەرراپـىنىڭ ئۆمۈرلۈك ئەقىدىسى . ئۇ ئوتتۇز نەچچە يىل باغرىنى باغرىغا يېقىپ ياتقان ، نۇرغۇنلىغان خۇشلۇق ـ خاپىلىقلارنى بىللە تـارتـقـان قىيامەتلىك جۇپتى ئەپروزىخاندىن سىر تۇتۇپ يوشۇرۇپ ساقلـىغـان ، ئاللا بـىـلـەن ئۆزىلا بـىـلـىدىغان بۇ « خەزىنە »دىكى بايلىقنىڭ بىر قـىـسـمى دادىسىدىن مىراس قالغان ، زور كۆپ قىسمى نۇرغۇن ئادەم ئاچ ـ زارلـىـقـتـا قـالـغـىـر قاقشاۋاتقان ئاشۇ يىللاردا « بىر چىشلەم نانغا تېگىشىـۋېـلـىـنـغـان » . ئۇنىڭ تىلى بىلەن ئېيتقاندا ، بۇنىڭ ئارىسىدا « ھاراممۇ ، ھالالمۇ بار » .

بۇ ئۇنىڭ ۋىجدانىدىن ، ئىمانىدىن ئۇرغۇپ چىققان سادا !

مـۇبـادا مـۇشـۇ قېتىم ئۇنىڭ تۆت پەرزەنتى ـــ تۆت « كۆز قارىقى » بـىـراقلا « تـىـيىپ ـ سىيىم » بولۇپ ، ئۇنىڭ يۈرىكىنى قاتتىق بىر داۋالغۇـتـۇۋەتـمـىـگـەن بـولـسـا ، ئېـھـتىمال ، مۇنداق سادا ئۇنىڭ ئاغزىدىن مەڭگۈ چـىـقـمىغان بولاتتى . ۋاقتانۋاق كېلىپ ، بۇ سىرنى ئېيتىشقا ئۇلگۈرەلمەيلا ئاخـىـرەتـكـە سـەپـەر قـىـلـىپ قالسا ، بۇ « خەزىنە » كىملەرنىڭدۇر قولىغا چۈشۈپ كېتىشىمۇ مۇمكىن ئىدى .

خـۇداغـا مـىـڭ شـۈكـرى ، كۆزى ئوچۇق ، تىلى راۋان چاغدا ، بۇ سـىـرنـى خـوتـۇنـىـغـا دېـيەلىدى . « خەزىنە » نى ئۇنىڭ ئالدىغا تۆكۈپ ، كۆزلىرىنى ئالا چەكمەن قىلىۋەتتى !

تىللا 1000 دىن كەم ئەمەس ، ئالتۇن ئاز دېگەندىمۇ 100 زىنقچە !

ـــ مېنى «ئالا كۆڭۈل ئىكەن» دېسەڭلىمۇ مەيلى، ـــ روزى سەررا‌پ سـوزۇپ بـىـر تىندى . ئەپروزىخان تېخىچە ئېسىنى يىغالمايۋاتاتتى ، ـــ مەن بـۇلارنـى سىلى ئۈچۈن ، بالىلار ئۈچۈن يىغىپ ساقلىغان . شۇنچە ۋەجىمىز تـۇرۇپـمـۇ ئۆچ بـالـىمىزنى يېنىمىزدا تۇتالمىدۇق . يېنىمىزدا قالغىنى..... ـــ روزى سـەررا‌پ بـېـشـىـنـى غـەلـىـتـە چايـقاپ ، قاتـتىق ئۇلۇغ ـ كىچىك تـىـنـدى ، ـــ ئاھ ، بـۇ گەپلەرنى دەپ نېمە قىلاي . ئېلىگـىـلا ، بۇنى ساندۇـقـۇڭـلـىـغـا سـېـلـىـپ قـويـۇڭلا . ئىككىمىز بىللە ساقـلايلى . ئەگەرچەندە مۇشۇنىڭ ھەممىسىگە بىرلا مەرۋانەمنىڭ تىلىنى تېگىشكىلى بولسا .....

بۇ ئەمەلي مەسىلە ئىدى . ئۈمىد زادى قانچىلىك ؟

نېمىلا بولسۇن ، روزى سەرراپ قەتئىي ئىرادىگە كېلىپ بولغان . ھېچقانداق كۈچمۇ ئۇنى ئىرادىسىدىن ياندۇرالمايتتى !

بۇ ئوخشاشلا ئەپروزىخاننىڭ ئارزۇسى ئىدى . بىرلا نەرسە يەنى دائىم ئاغزىدىن چۈشمەيدىغان « يوق - يوق »نىڭ غېمى ئۇنىڭ ئاغزىغا قۇلۇپ سالغانىدى . مانا ئەمدى .....

ئاغزىدىن چىقارمىغىنى بىلەن ، ئۆزىنىڭ شۇنچە يىللاردىن بېرى شۇنچىۋالا ئالا كۆڭۈل ئادەم بىلەن بىر ياستۇققا باش قويۇپ ، ئۆزى دوپپا تىكىپ سېتىپ تاپمىسا بىر كويىنمۇ يۈرەكلىك خەجلىيەلمەي ، شۈكۈر - قانائەت ئىچىدە بۈگۈنگە ئۇلاشقىنىنى ئويلاپ ئىچ - ئىچىدىن پىغانى ئۆر-لەۋاتقان ئەپروزىخان ئېرىنىڭ ئاخىرقى سۆزىنى ئاڭلاپ ، يۈرىكى « ۋاق-قىدە » يېرىلىپ كەتكۈدەك خۇشاللىنىپ « پاكىتىدە » يىغلىۋەتتى . « ئالا كۆڭۈل دېگىنىم نېمىسى ..... خەققە ئوخشاش يەپ - ئىچىپ ، بۇزۇپ - چېچىپ تۈگىتىۋەتسە بولامتى!؟ (يوق - يوق) دەپ يۈرۈپ ئوبدان يە-غىپ قويۇپتىكەن ، مانا چىرايلىق ئالدىمغا قويدى . ئەمدى قانداق خەجلىسەم ئۆزۈمنىڭ ئىشى ..... شۈكرى خۇدايىم ، خېلى ئەقلى - ھوشى ، ئىنسابى بار ئادەمنىڭ تەرتىگە سۇ بېرىشنى نېسىپ قىپتىكەنسەن ! »

ئەپروزىخان يىغلاپ - يىغلاپ بولۇپ رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆز يېشىنى سۈرتتى - دە ، ئېرىگە ئاجايىپ ئامراقلىق بىلەن تىكىلىپ ، پىچىرلاپ ئىچىدە كۈلدى . بۇ كۈلكە روزى سەرراپقا ئۇنىڭ بۇنىڭدىن كۆپ يىللار ئىلگىرىكى — ئىككىيلەن تۇنجى قېتىم ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ھەققىي مەنىسى بىلەن چۈشىنىپ يېتىپ ، بىر - بىرىگە چىن كۆڭلىدىن مۇھەببەت ئىزھار قىلغان چاغدىكى ناز ئاريلاش سەممىي تەبەسسۇمىنى ئەسلىتىپ ، يۈرىكىنى ئوينىتىۋەتتى .

× × ×

ھەپتىدىن كېيىن روزى سەرراپ يوغان بىر تورپاقنىڭ بېشىنى كېسىپ ، 100 كىلوگرام گۈرۈچ سېلىپ ، يېقىن ئەتراپتىكى ئالتە مەسچىتنىڭ جامائىتى ۋە ئۇرۇق - تۇغقان ، يار - بۇرادەرلىرىگە نەزىر بەردى . ئەتىسى ئەتىگەندە مەھەللە مەسچىتىنىڭ مەزىنى بامداتقا ئەزان

چـللىغىلى كەلگەن چاغدا ، روزى سەرراپمۇ ئالتە پارچە ئالتە گەزلىك گـ
لەمنى مەسچىتنىڭ بوسۇغىسىغا تەخلەپ قويغانىدى . نامازدىن كېيىن روزى
سەرراپ جامائەتنىڭ ئالدىدا قول باغلاپ تۇرۇپ :
ـــ مـۆھتـەرەم جامائەت ، ـــ دېدى تىترەك ئاۋازدا ، ـــ كەمىنلىرى
مۇشۇ مەسچىتتە ھەربىرلىرى بىلەن بىللە قىرىق نەچچە يىل سەجدىگە باش
قـويـۇپ نـۇرغـۇن ساۋاب تاپقان بولساممۇ ، مەسچىت ئۈچۈن ، ھەربىرلىرى
ئۈچۈن ھېچقانداق ساۋابلىق ئىش قىلىپ بېرەلمەپتىمەن . بۇ قېتىم ئاللانىڭ
ئىرادىسى بىلەن بىر مەسۇمە ئاجىزەمنى ئېلىپ سەپەرگە چىقىشقا نىيەت
قـىلـىپ قالدىم . پېقىر ئىلگىرى بۇ يېنى يېڭىشەھەر ، ئۇ يېنى قوغانىنىڭ نې-
رىسىغا ئۆتۈپ باقمىغان . بۇ قېتىمقى سەپىرىمنىڭ مەنزىلى خېلى ئۇزۇن .
ھەربىرلىرى بىلەن تىنچ ـ ئامان دىدار كۆرۈشمىكىمىز ئاللانىڭ ئىلكىدە .
شۇڭا ، كۆڭلۈمدىن چىقىرىپ ، مۇشۇ ئەرزىمەس نەرسىنى مەسچىتكە
ھەدىيە قىلدىم . ناۋادا قازايى ـ قەدەر يېتىپ ، يەنە دىدار كۆرۈشۈش نې-
سىپ بولماي قالسا ، پېقىرنى نامازلىرىدا ياد ئېتىپ قويۇڭلا !
ـــ ئامىن ! ـــ ئىمام ئاخۇنۇم دۇئاغا قول كۆتۈردى .
ـــ ئامىن ! ـــ مەزىن ئاخۇنۇم تېخىمۇ يۇقىرى ئاۋازدا نىدا قىلدى .
ـــ ئامىن ! ـــ پۈتۈن جامائەت دۇئاغا قول كۆتۈرۈپ ، روزى
سەرراپنىڭ ئۆمرى ، ئىمانى ، ئىنسابى ۋە سەپىرىگە ئاق يول تىلەپ ئۇزاق
دۇئا قىلدى . تېخى بەزى مويىسپىتلەرنىڭ يۇرىكى ئېرىپ كېتىپ ،
كۆزلىرى ياشلاندى .
روزى سەرراپ يەنە ئالتە كۈن شەھەر كوچىلىرىدا پالاقلاپ يۈ-
رۈپ ، تاراقلاپ تۇرغان بىر يۈەنلىك پۇلدىن 600 نى غېرىب ـ غۇرۇڭا ،
مۇساپىر ـ مۇجاپىرلارغا سەدىقە قىلدى .
ئۆزىدىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيتتىكى ، بۇ ئالتىلىك سانلار ئائىلە-
سىدىكى ئالتە جانغا سىمۋول قىلىنغان بولۇپ ، بۇ ھەدىيە ـ سەدىقىلەر ئاشۇ
ئالتە جانىنىڭ بېشىغا كەلگۈسى بالا ، جېنىغا تىكىلگۈسى قازانى دەپئى
قىلىشنى تىلەپ تەكرىگە قىلىنغان ئىلتىجا ، شۇنداقلا « ھالال ـ ھارام
ئارىلىشىپ قالغان » تەئەللۇقاتىنىڭ خۇدا يولىغا ئاتالغان بىر چىمدىم
« توزۇندىسى » ئىدى .

شۇنداق قىلىپ ، روزى سەرراپ ئاشۇنداق ھەشەم - دەرەم بىلەن سەپەرگە ئاتلاندى . ئۆمرىدە ئاپتوموبىل دېگەن نەرسىگىمۇ ئولتۇرۇپ باقماغان بۇ ئادەم مەرۋانەمنى ئېلىپ ئايروپىلان بىلەن ھاۋاغا كۆتۈرۈلدى . نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرۇشنى بىلمەيتتى . ئەمما ، سەپەرداشلىرىنىڭ ئۆزىنى چوقۇم تالادا قويماپ-بىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . ئايروپىلان جايىدىن قوزغالغاندا ، ئۇزىتىپ چىققان چوڭ - كىچىكنىڭ ھەممىسى كۆزلىرىگە ياش ئالدى . ئەپروزىخان ئەمدى ئۆزىگە كېچە - كۈندۈز ھەمراھ بولىدىغان بىردىنبىر ئادەم — كامىلنىڭ بېشىنى سىلاپ ، يۈگەنسىز ئاتتەك تېز سوقۇۋاتقان يۈرىكىگە باستى - دە : « شۈكرى خۇدايىم ، بەرگەن ئىلتىپاتلىرىڭغا شۈكرى » دەپ پىچىرلىدى .

روزى سەرراپنىڭ ئەقىدىسى : خۇدا مۇسۇلمان بەندىلىرىنىڭ ھارامدىن تاپقان نەرسىلىرىنى ھەرگىز سىڭدۈرمەيدۇ . مەيلى بالدۇر ، مەيلى كېيىن ، ھامان بىر كۈنى پەقەت ئۆزىگىلا مەلۇم بولغان يول بىلەن بىرنى قالدۇرماي ئېلىپ كېتىدۇ . مۇشۇ قېتىمقى سەپەرنىڭ ئۆزىلا بۇنىڭ تۇنجى بەلگىسى .

بىزنىڭ يەكۈنىمىز : روزى سەرراپ مۇشۇ سەپىرى ئارقىلىق «پۇلغا تىل تېگىشمەكچى ! »

گۇمانىمىز : زادى مەقسىتىگە يېتەلەرمۇ ؟

جاۋاب : ۋاي تاڭ ، ۋاي تاڭ !

كۆيۈك ئاپتاپ

ئۆمۈر كارۋىنى تۈيۈپ - تۈيمايلا بەش مەنزىلنى بېسىپ ئۆتتى . نېمىدېگەن تېز - هە ؟

بۇ بەش يىلدا بەزىلەر تۇغۇلدى ، بەزىلەر قېرىدى ، بەزىلەر ئۆلدى . تۇغۇلغىنى هامان ئۆلگىنىدىن كۆپ بولدى . ئەمسە - ئەمسە سۈتى قۇرۇمايدىغان ، ساغسا - ساغسا ئەمچىكى تالمايدىغان سېغىن ئېنەك ـــ ئانا يەر كۈندىن - كۈنگە تارىيىپ ، ئازلاپ كەتكەن ؛ ئۇنىڭ دولىسى ، دۈمبىسىگە قەۋەت - قەۋەت ئۆي - ئىمارەتلەر مىنۈۋېلىپ ، ئۇنى كۈندىن - كۈنگە قىسىپ - قىستاپ تالجۇقتۇرۇۋاتقاندەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ « سۈتى » ئاۋۇپ كەتكەنىدى . بىر چاغلاردا ئۇنىڭ بىرلىك مەهسۇلاتىنى ئۈچ خانلىق سان بىلەن ئىپادىلەشكە ئادەتلىنىپ قالغان گېزىت ، رادىيولار ئەمدىلىكتە ئۆز تەشۋىقاتلىرىدا قىلچە تەمتىرەمەستىن تۆت خانلىق سان قوللىنىۋاتاتتى . بۇ هېلىقى قورساقلار ئاچلىقتىن كۆركىراۋاتقان ، ئىشتاننىڭ ئېغى يىرتىلىپ كەتسە ياماقلىق رەخت سېتىۋېلىشمۇ بەسى مۈشكۈل بولۇۋاتقان ئەهۋال ئاستىدىمۇ « بازارلار ئاۋات ، مال باهاسى مۇقىم » دەپ توۋلانغان يالغان - ساختا تەشۋىقاتقا تۈپتىن ئوخشمايتتى ، بەلكى ئەمەلىيەت ـــ هەقىقەت ئىدى . مال باهاسى ئانچە مۇقىم بولمىسىمۇ ، بازارلار چەكسىز ئاۋات ـــ مولچىلىق ئىدى . قەشقەرنىڭ « توقلۇق - شوخلۇق » كۈنلىرى هەقىقەتەن يېتىپ كەلگەنىدى !

ئادەمنى ئەندىشىگە سالىدىغان يېرى : بەزى ئەربابلار « بازار ئىگىلىكىگە » يۈزلىنىپ ، بېدىكلىكنى « قوشۇمچە كەسىپ » قىلىۋالغان-

دى . پەرق شۇكى ، ئۇلار ئات سودىسى بىلەن ئەمەس ، « ئادەم سودىسى » بىلەن شۇغۇللىناتتى . قىزىقى : ئۇلار ئوچۇق ـ ئاشكارا سودىلىشالمايتتى . ئۇلارنى ھەممىلا ئادەم تاپالمايتتى . تاپقان ، سودىلاشقان تەقدىردىمۇ ، كۆپىنچە « بوداق بوداققا كەلمەي » ، سودا « نازلاش ، بازلاش » بىلەن نەتىجىلىنەتتى . شۇڭا ، 99 پىرسەنت پۇقرا ئۇلارنى كېچە ـ كۈندۈز قارغايتتى ، ئۇلاردىن چىرايلىق يۈزگە چىققان سۆگەلدىن نەپرەتلەنگەندەك نەپرەتلىنەتتى . تەشۋىقات ۋاستىلىرىمۇ ئۇلارنى « چوقۇپ » تۇراتتى . بىراق ، ئۇلار يەنە قىلغۇلۇقنى قىلىۋېرەتتى .

ھېكايىمىزگە قايتايلى : قۇددۇس ئاخۇن روزى سەررافقا بەرگەن ۋەدىسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن توپتوغرا ئۈچ يىل پالاقلىدى . ئۇ ئالدى بىلەن شەرۋانەمنى توققۇزاقتا ، قۇربانەمنى يوپۇرغىدا مۇساپىر بولۇپ تۇرۇۋاتقان ئىككى قەشقەرلىق يىگىتكە جۈپلىدى ، ئاندىن شەرۋانەمنى قەشقەرنىڭ كۈنچىقىش تەرىپىدىن كۈنپېتىش تەرىپىگە ، قۇربانەمنى كۈنپېتىش تەرىپىدىن كۈنچىقىش تەرىپىگە يۆتكەپ ، ئەر ـ خوتۇننى بىر يەردە قىلدى . بۇ جەريانىدا روزى سەررافپ بىر چەتكە ئايرىپ سەدىقىگە ئاتىۋەتكەن بىر قىسىم « ھارام ۋەج » (روزى سەررافپ شۇنداق دەيتتى) نىڭ خېلى بىر قىسمى « بېدىك »لەرنىڭ چۆنتىكىگە كىرىپ «ھالال» غا ئايلىنىپ ، ئۇنىڭ « يۈك »نى خېلىلا يەڭگىللەتتى . « مۇسۇلمانچىلىق ئاستا ـ ئاستا » دېگەندەك ، يەنە بىر مەزگىل ئۆتسە ، قىزلارنى ئەپروزىخانىنىڭ چۆرىسىگە يىغىپ بېرىپ ، ئۇنى مەڭگۈ خاتىرجەم قىلىدۇ .

ئەمەلىيەتتىمۇ ئەپروزىخان خېلى جىق خاتىرجەم بولۇپ قالدى : شەرۋانەم ھەپتىدە بىر قېتىم ، قۇربانەم ئايدا بىر قېتىم ئېرى بىلەن بالىسىنى ئېلىپ ئازىنلاپ كېتىدۇ . مانا بۈگۈن يەكشەنبە قىلىپ دەم ئالغان شەرۋانەم ئىككى ياشلىق ئوغلى بىلەن ئۇنىڭ يېنىدا ئەتىيازنىڭ كۆيۈك ئاپتىپىغا قاقلىنىپ ئولتۇرۇپتۇ . مەرۋانەم دادىسىغا تاماق ئېلىپ كەتكەنچە تېخى قايتىپ كەلمىدى .

— جېنىم خېنىم ، ئېغىزمىنمنى ئىككى مىجىپ قويغىنا ! — دېدى نەۋرىسى ئادىل بىلەن ئويىنىشىۋېرىپ ھاردۇق يەتكەن ئەپروزىخان پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا سېلىنغان كونا مەخمەل يېكەندازغا سوزۇلۇپ ، —

ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ..... قېرىلىق يەتسە شۇنداق بولامدۇ ؟ ئەجەب تالىدۇ ، ئەجەب تالىدۇ بۇ ئېغىزمان .

ئەپروزىخان ئەمدىلا دۇم بولۇشىغا ، ئادىل كۈلگەن پېتى ئۇنىڭ دۇمبىسىگە ياماشتى .

ـــ ئۆتە مايانغا ! ـــ شەرۋانەم ئادىلغا قول ئۇزىتىۋىدى ، ئادىل «ھى ..... ھىم » دېگىنىچە ئۆزىنى « گۈپپىدە » تاشلاپ ، ئەپروزىخانغا كاـ نىدەك چاپلاشتى ، ـــ ئوبدان بالام ، ئۇنداق قىلما ، چوڭ ئاناڭنىڭ بېلى ئاغرىپ كېتىدۇ .

ـــ مەيلى خېنىم ، ئۇنىڭ بىلەن كارىڭ بولمىسۇن . بالام ئادىل ، بېلىمگە مىنىپ ئولتۇرۇپ ، دۇمبەمگە تازا مۇشتلاپ ، قايسى كۈنكىدەك پىتىنى ئۆلتۇرۇپ قويغىنا !

ـــ ھو ..... ھو !..... ـــ ئادىل چۇراپ ئورنىدىن قوپتى ـ دە ، ئەپـ روزىخانىنىڭ بېلىگە مىنىپ ئولتۇرۇپ « ناغرا چالغىلى » تۇردى ، ـــ دۇم ، توڭ ـ توڭ ، دۇم ـ توڭ ..... دۇم ، توڭ ـ توڭ ، دۇم ـ توڭ .....

ـــ ھى ـ ھى ، ھى ـ ھى ! ناغرا چېلىشقا ئەجەبمۇ ئۇستىكەنسەن ، چاله تازا !

ئەپروزىخان راسا ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ سۆزلەۋاتقاندا ، تۇيۇقسىز دەرۋازا قېقىلدى .

ـــ ۋىيەي ، بىر كىم كەلدىمۇ نېمە ؟

ـــ مەرۋانەممىكىن ؟

ـــ مەرۋانەم ئوچۇق دەرۋازىنى قېقىپ يۈرەمدۇ ؟ جۇگۇ ، قاراپ باقە كىمكىن . ئەركىشى بولۇپ قالمىسۇن يەنە !

شەرۋانەم سۇپىدىن ئالدىراش چۈشۈرۈپ ، دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى . ئەپروزىخان ئادىلنى دۇمبىسىدىن چۈشۈرۈپ ، ئىنجىقلاپ ئورنىدىن قوپۇپ ئۆرە بولۇشىغا ، شەرۋانەم قاراقىر دەرۋازىسىلىق ئايشەمخاننى باشلاپ كىردى . ئايشەمخان ئەپروزىخان بىلەن تەڭ دېمەتلىك بولۇپ ، ئىككىسى بىر مەھەللىدە چوڭ بولغان . ھازىر سانىخان بىلەن قوشنا ئىدى .

ـــ ۋىيەي ، كىمكىن دەپتىمەن ..... كەلسىلە ئايشەمخان ! بۇگۈن قانداق بولۇپ ئۆيىمىزگە قەدەملىرى يېتىپ قالغاندۇ ؟ ـــ ئەپروزىخان

سۆزلىگىنىچە ئۇستىبېشىنى تۈزەشتۈرگەچ ئالدىراش سۇپىدىن چۈشۈپ، ئۇنىڭ بىلەن يۈز يېقىپ كۆرۈشتى، ــ باشلىرىدىن ياغاچ ئوشتۇپ قويسام بولامدىكىن !؟

ــ مەن ئون كەلگەندە بىر بارىدىغان ئادەمنىڭ قىلىۋاتقان گېپىنى ! « مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك » دېگەن گەپ راست ئىكەن - دە !

ئىككىيلەن قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى. كۈلۈشۈپ تۇرۇپ ئامانلاشتى :

ــ جاڭدىماي ئوبدان تۇرلىمۇ ئەپروزىخان ؟

ــ خۇداغا شۈكرى. ئۆزلىرىمۇ ؟.....

ــ مانا، ئوبدان تۇرغاچ گۈرسۈلدەپ مېڭىپ ئالدىلىرىغا كەلدىمغۇ !

ــ سىلىگىغۇ گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمايدۇ ! هى - هى - هى، ئۆيگە ئىلتىپات قىلسىلا !

ــ ئوچۇق - يورۇققىنا پېشايۋاندا ئولتۇرمايلىمۇ ؟

ــ كىچىككىنە ئاپتاپقا گول بولغان بىلەن ..... ئاسمانىنى كۆرمەلىمۇ ؟ هازىرلا توپا ياغدىغاندەك تۇرىدۇ.

ئايشەمخان مېھمانخانىغا باشلىنىپ، ئالدىغا چاي - مەزە قويۇلدى. يۈگۈر - يېتىمغا شەرۋانەم چېپىۋاتاتتى.

ــ مەرۋانەم خېنىمنى ئۆزۈننىڭزى كۆرمىگەچ، تونۇماي قالغىلى تاس قاپتىمەن، ــ دېدى ئايشەمخان مەرۋانەمنىڭ كەينىدىن كۆز ئۇزمەي قاراپ، ــ ئاچىلىرىدىنمۇ چىرايلىق چوڭ بوپتۇ ئەمەسمۇ بۇ بالا. خۇدايىم يامان كۆزدىن ساقلاپ، بەختىنى بەرگەي ئىلاهىم.

ــ ئىنشائاللا.

ــ بۇ خېنىم ئون توققۇزغا كىرىپ قالدىغۇ دەيمەن ؟

ــ « ئىسىيانچى » لار شەهەرلىك هۆكۈمەتكە ئوت قويۇپ ئەتىسى تۇغۇلغان. خۇدايىم بۇيرۇسا، يەنە ئۈچ ئايدا ئون توققۇزغا كىرىدۇ.

ــ تۇغرا، سانىخانىنىڭ كاملىجان بىلەن بىر كۈنده تۇغۇلغان ئەمەسمىدى.

ـــ كاملدىن بىر كۈنلۈك كىچىك .

ـــ شۇنداقمۇ ؟ مەن تېخى .....

ئىككىيلەن بىردەم مەرۋانەمنىڭ گېپىنى قىلىشقاندىن كېيىن ، ئايشەمخان تۇيۇقسىز سورىدى :

ـــ ھەربىرلىرىنى « تۇداجىم سامسىپەز بىلەن قۇدىلىشىمىش » دېگەن گەپ راستما ؟

ـــ خۇدايا‌تووۋا دېسىلە ئايشەمخان ! ئۆتۈپ - تېشىپ ئاشۇ يۇرت - ماكانىنىڭ تاينى يوق ، ئىككى - تە پۇل تېپىپلا « سەن ئەمەس ـــ مەن » بولۇۋالغان رودۇپاي بىلەن قۇدىلىشامدىغان ! ئۇغۇ ئۇ ، نى - نى يەرلىدىن ئەلچى كەلسىمۇ ئالدىمىزنى قىلغىلى ئۇنمىدۇق . سىلىمۇ بىلىلا ، مەرۋانەمنىڭ تىلى ئاجىز بولغان بىلەن ئون قولى ئون گۈل ، ئۇھەپتىدىن بۇھەپتىگە دوپپا تىكىپ سېتىپ تاپىدىغان پۇلى ئىككى ئاچسىنىڭكىدىنمۇ جىق . شۇنداق بىر بالىنى ئۇدۇل كەلگەن بىرىگە چېتىپ قويساق خۇدا‌ يىممۇ راۋا كۆرمەس ؟!

ئۇنتۇلۇپ قالغان بىر ئېغىز گەپ ، پەقەت بىر ئېغىزلا : مەرۋانەمنىڭ تىلى ساقايمىدى !

گەپنى مۇشۇ يەردىلا ئۈزسەك تولىمۇ ئوبدان بولاتتى . ئەپسۇسكى ، دېمىسەك پەقەت بولمايدىغان ئىككى ئېغىز گەپ چىقىپ قالدى ، كەچۈرىسىز ! گەپنى تۇغدىكەن : روزى سەررا‌پ مەرۋانەمنى ئېلىپ ، يانچۇقىغا تاغاردا بىر پۇلنى سېلىپ ، ئايروپىلان بىلەن قەشقەردىن چىقىپ كەتكەن ئەمەسمىدى ؟ توپتوغرا بىر يىل سايىسىنمۇ كۆرسەتمىدى . ئۇلار ئايروپىلاندا ئۇچۇپ ، پاراخوتتا ئۈزۈپ ، ئون نەچچە ئۆلكە - شەھەرنى ئايلاندى ، قىشنى جەنۇبتا ، يازنى شىمالدا ئۆتكۈزدى . ئەڭ ئالىي دەرىجىلىك مېھمانخانىلاردا يېتىپ - قوپۇپ ، ئەڭ چوڭ دوختۇرخانىلار - دىكى ئەڭ مەشھۇر دوختۇرلار بىلەن ئۇچراشتى . پۇلنى سۇدەك خەجلەپ ، مەرۋانەمنى ئەڭ قىممەت دورا - ئوكۇل ، ئەڭ ئىلغار تېخنىكا بىلەن داۋالاتتى . مەرۋانەم ئەڭ يىراق ، چەت - ياقا ناھىيە ، يېزا - كەنتلەردىكى ئەڭ داڭلىق ، « سېھرلىك » تېۋىپلارنىڭ ئۇدۇملۇق قوللىرى ، « ئۆلۈكنى تىرىلدۈرىدۇ »غان شىپالىق دورىلىرىنمۇ تېتىپ

كۆردى - يۇ ، ساقايمدى ياكى « پۇلغا تىل تېگىشكىلى » بولمدى !

بـۇ بـىـر يـىلدا مۇساپىرچىلىق ، تىل ئۇقۇشماسلىق ، غەلىتە تائاملار روزى سەررىاپنىڭ يېرىم ئېتىنى يەپ بولدى . ئەكسىچە مەرۋانەم سەمرىدى ، تـېـخـىمۇ ھۆسنىگە تولدى . روزى سەررىاپ مەرۋانەمنىڭ « دادا » دەپ بىر تـوۋلـىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ قالغان بولسىلا ، بۇ تەرەپلەردە يەنە نەچچە يىل سەرگەردان بولسىمۇ ، ھەتتا ئۆلۈپ قالسىمۇ رازى ئىدى .

ئەپـسـۇس ، مـىـڭ ئەپـسـۇس ! مـەرۋانـەم « دادا » دېـمىدى . ياق ، دېيەلمىدى !! مەڭگۈ دېيەلمەيدىكەن !!!

قـىـسقـىـسى ، تەڭرىدىن كەلگەنگە تەڭرى ئۆزى بىرنېمە دېمىسە ، بـەنـدىـنـىـڭ قـولـىـدىـن ھېچنېمە كەلمەيدىكەن ! راست ئەمەسمۇ ، ئالەم يـارىـتـىلىشىدىنلا شۇنداق غەلىتە تۇرسا ، بۇنچىلىك ئىشلارنىڭ ھەيران قالـغۇچىلىكى بارمۇ ؟ ئالايلۇق ، بىزدە مۇنداق غەلىتە قاراش بار : تەڭرى ئادەم ئەلـەيـھـىسسالامنى لايدىن ياساپ بولۇپ ، ئۇنىڭ سول قوۋۇرغىسىدىن ھاۋا ئاتـىـنـى يـاسـىغانمىش . شۇڭا ، ئاياللارنىڭ پېشانىسى تەتۇر ، تەلىيى كاجـمـىش . روزى سـەررىاپ بـۇ رىـۋايـەتـنـى ئاڭـلىغاندا ، ئەمدىلا مەدرىسەنىڭ بـوسـۇغـىسىغا قەدەم باسقاندى . ئۇ ھاممىسىدىن : « ئۇنداق بولسا ، نېمىشقا مـېـنـىڭ ئوڭ - سول قوۋۇرغامنىڭ سانى تەڭ ؟ » دەپ سورىسا ، ھاممىسى ئۇنـىـڭـغـا بـىرمۇنچە كايىغان . ئۇ چوڭ بولۇپ ئادەم قاتارىغا ئۆتكەندىمۇ ، ئۇنـىـڭغا مۇشۇ سوئال پەقەت ئارام بەرمىدى . موللىلاردىن سورىۋىدى، ئۇلار: « كـۇفـرىـلـىـق ! » ياكى « پالانى كىتابتا شۇنداق يېزىلغان » دەپ گەپنى ئۇزدى . كـېيىن بىلدىكى ، كىتابتا راستتىنلا شۇنداق يېزىلغانىكەن . ئۇنىڭ زادىلا تـەن بـەرگـۈسـى كەلمىدى : « پاشا بىلەن چۈننىمۇ جۈپتى بىلەن يـاراتـقـان ئاللا ، ـــ دەيـتـتى ئۇ ئىچىدە ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىپ ، ـــ نـېـمـە ئۈچـۈن ئادەم ئاتـامـنـى تـاق ياساپ بولۇپ ، ئاندىن ئۇنىڭ بىر تال قـوۋۇرغىسىدا ھاۋا ئانامنى ياساپ ئۇنىڭغا جۈپلەيدۇ ؟ بۇ ئۇنىڭ ئۇنتۇغاقلىـقىدىن بولغان ئىشمۇ ؟ ياق ! شۇنداق دېگەن ئاغزىمغا تاش - تۇپراق !!! » شـۇنـداق قـىلىپ ، بۇ سوئال ئۇنىڭ كاللىسىدا ھازىرغىچە جاۋابسىز قالدى . تىرىك جان ئىكەن ، ئۇنىڭ كاللىسىدا نۇرغۇن ئىشلارغا نىسبەتەن نۇرغۇن گـۇمـانلار ، نـۇرغـۇن داڭقان پۇتى سوئاللار تۇغۇلىدۇ . بۇ ئەجەبلىنەرلىك

ئىش ئەمەس . شاھ مەشرەپ ئۆز شېئىرلىرىدا ئادەمنى بارلىق شەيئىلەردىن ئۇستۇن ئورۇنغا قويۇپ مەدھىيەلىگەن ، ھەتتا :

« ئول خۇدا ئادەم ياراتقان چاغدا مەن بىلله ئىدىم ،
ئول رەسۇل مېراجغا چىققان چاغدا مەن بىلله ئىدىم . »

دەپ يېزىپ ، مۇتەئەسسىپ موللىلارنىڭ « دەھرى » دەپ ئەيىبلىشىگە ئۇچراپ ، دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەن . ھېچكىم ئويلىمىغانكى ، ئاللا ئادەم ئاتىنى ياراتقانكەن ، ئۇنىڭ پۇشتى بولغان مەشرەپنىمۇ ياراتقان بولىدۇ . رەسۇللىلامۇ ئوخشاشلا ئادەم . دېمەك ، ئادەم ئاللاغا ئەڭ يېقىن ، دائىم ئاللا بىلەن بىللە ، بولۇپمۇ روھي جەھەتتە شۇنداق ! كىشىلەر مەشرەپنىڭ ئۆلۈمىدىن 100 يىل كېيىن بۇ ھەقىقەتنى تونۇپ يېتىپ ، مەشرەپنى « ئەۋ-لىيا » دەپ ئېتىراپ قىلىشقان ھەم ئۇنىڭ ئەسەرلىرىنى مەدرىسەلەرنىڭ دەرسلىكى قىلغان . شۇنداق ئىكەن ، روزى سەرراپنىڭ كاللىسىدا ئاشۇنداق سوئاللارنىڭ پەيدا بولۇشى تولمۇ قورقۇنچلۇق . مەرۋانەمنىڭ تىلىدىن ئايرىلىپ قېلىشى مۇشۇ سەۋەبتىن بولسىچۇ ؟!

« ئاللا ئۇنچىۋالا رەھىمسىز ئەمەستۇ ! »

روزى سەرراپ نىكاھىدىكى مۇشۇ خۇلاسىگە كەلدى ، كۆڭلى بىردىنلا يورۇپ ، مەرۋانەمگە پۈتۈن كۈچى بىلەن « سەۋەب قىلىش » نى يىتىگە كەلدى . ئەمدىلىكتە « سەۋەب »نىڭ بارلىق يوللىرى ئېتىلدى . تاسادىپي بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ قالمىسا ، مەرۋانەم مەڭگۈ سۆزلىيەلمەيدۇ .

ئاشۇنداق مۆجىزە يۈز بېرىشى مۇمكىنمۇ ؟

بۇنى ياراتقان ئىگىسى ئۆزى بىلىدۇ !

روزى سەرراپ تەن بەردى ، ئۆكۈنمىدى . چۈنكى ، مەرۋانەم تىلىدىن ئايرىلىپ قالمىغان بولسا ، روزى سەرراپ قەشقەردىن يۈلۈنۇپ چىقارمىدى ؟ مەرۋانەمگە مۇشتۇمدەك تۇرۇپلا شۇنچە جىق يۇرتلارنى ، شۇنچە گۈزەل شەھەر ، قەلئەلەرنى كۆرۈش ؛ ئاسماندا ئۇچۇش ، دېڭىزلاردا ئۈزۈش نېسىپ بولارمىدى ؟ !

مەرۋانەم تازا ئويلىنىۋالدى ، يايرىۋالدى . لېكىن ، ئانىسىنى ،

يۇرتىنى — ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ئەزىزانە قەشقەرنى بەكلا سېغىنىپ كەتكەنىدى . كېتىپ ـ كېتىپ سەۋەبسىزلا كۆزلىرى ياشلىنىپ قالاتتى . كېچىلىرى تاتلىق ئۇخلاۋېتىپ ئۆزىچىلا چىرقىراپ ئويغىنىپ كېتەتتى . سەۋەبىنى سۈرۈشتۇرسىلا مىشىلداپ يىغلايتتى .

ئەمدى بولمىدى ، كېتىش كېرەك . نېمىلا بولسا ، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن تۇپراقتا بولۇش كېرەك ! قارا قىشنىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا — قەشقەر ئاپئاق قاردىن قېلىن يېپىنچا يېپىنغان كۈنلەرنىڭ بېرىدە روزى سەررافلار بىلەن مەرۋانەم قەشقەردە پەيدا بولدى .

مانا بەش يىل ئۆتۈپتۇ . ھېچقانداق « مۆجىزە » يۈز بەرمىدى ، يۈز بەرمەيمۇ قالمىدى : ئىلگىرى كىتاب ـ دەپتەردىن بۆلەك ھېچنېمىگە قىزىقمايدىغان مەرۋانەم دوپپا تىكىشكىمۇ شۇنداق ھېرىسمەن بولۇپ كەتتى ، ھازىر ئۇنىڭ تىككەن دوپپىلىرى پۈتۈن قەشقەرگە داڭ . بازارغا ئاچقىپلا قالسا ، خېرىدار ئېغىزدىن چىققانغا ئالدۇ . تولۇق ئوتتۇرىنىڭ دەرسلىكلىرىنى ئاللىقاچان ئوقۇپ تۈگىتىپ بولدى . ياتاق ئۆيى بەئەينى كىتابخانا . بۇرۇنقى نۇرغۇن ساۋاقداشلىرى ، ئەتراپتىكى قوشنىلارنىڭ قىزلىرى كۈندە دېگۈدەك ئۇنى يوقلاپ كىرىپ ، سائەتلەپ ـ سائەتلەپ مۇڭدىشىپ كېتىدۇ . ئۇنىڭدىن دوپپا تىكىشنى ئۆگىنىدۇ ، كىتاب ئاريىەت ئېلىپ ئوقۇيدۇ . مەرۋانەم خۇشال ، خاتىرجەم . بۇ خۇشاللىق ـ خاتىرجەملىككە روزى سەررافلار بىلەن ئەپروزىخانمۇ ئورتاق . لېكىن .....

لېكىن ، يېقىندىن بېرى مەرۋانەم سېزەمدۇ ـ سەزمەمدۇ ، ئەر ـ خوتۇنلىنىڭ بېشى تازا ساق ئەمەس : مەرۋانەمنىڭ پەرىزاتتەك چىرايى ، پورەك ئېچىلغان ئەتىرگۈلدەك بەستى نۇرغۇن يىگىتلەرنىڭ يۈرىكىگە ئوت يېقىۋەتكەنىدى . بوسۇغىدىن ئەلچى ئۈزۈلمەيتتى . ئەپروزىخانلار بىرسىنىڭ « تېگى »نى ، بىرسىنىڭ ئۆزىنى ، يەنە بىرسىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى مەنسىتمەي ، ھەممىسنى داغدا قويغانىدى . تۇداجىم سامسىپەزنىڭ ئارزۇلۇق ئوغلىمۇ ئەنە شۇنداقلارنىڭ جۈملىسىدىن .

قىز بالا دېگەن ھامان خەقنىڭ بالىسى . بىر كۈن بولمىسا بىر كۈنى خەقنىڭ ئۆيىگە بېرىپ « بالا » بولۇشى كېرەك . ئاتا ـ ئانا بولغانلار بۇ ئىشتا ناھايىتى بولۇملۇق بولمىسا ، ئارزۇلاپ ـ ئارمانلاپ بېقىپ چوڭ

قىلغان يۈرەك پارىسىنى دوزاختقا تاشلاپ بېرىپ ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قالدۇرغان گەپ . شۇڭا ، ئەپروزىخانلار ئۆزىنى ناھايىتى قاتتىق تۇتۇپ ، ھېچكىمنىڭ گېپىنى ئىلىك ئالمىدى . ئەلۋەتتە ، كۆڭلىگە پۈككىنىمۇ يوق ئەمەس . ياماڭ يېرى : ئوغۇل تەرەپتىن ئاشكارا سادا يوق . ئوغۇللۇق گەپ ئاچمىسا ، قىزلىققا نېمە ئىلاج ؟! ئەپروزىخانلارنىڭ ئارامىنى بۇزىدىغان بىر-دىنبىر ئىش مانا مۇشۇ ئىدى !

ـــ تۇداجىم سامساپەزنى بوسۇغىلىرىغا يولاتماي بەكمۇ ئوبدان قىلىشپلا ! « تېگى پەسنىڭ ئۆزى پەس » دېگەندەك ، ئۇنىڭ ئوغلىمۇ تازا تاپتىن چىققان بىرنېمە ! ـــ دېدى ئايشەمخان پىيالىدىكى چايىنى توختىماي چۆرگۈلىتىپ ئولتۇرۇپ ، ـــ مەرۋانەم خېنىمنى تازا چېكىپ ـ تاللاپ ، ھەربىرلىرىگە تەڭ كەلگۈدەك بىر كىمگە چاتمىساق پەقەت ئەپلەشمەيدۇ ! مەنغۇ ئاللىقاچان بىر كىمنى دىلىمغا پۈككەن .....

ئايشەمخان گېپىنىڭ قۇيرۇقىنى يۇتۇۋېتىپ سىرلىق ھىجايدى . كۆزلىرىنى مۇغەمبىرانە ئويناتتىپ ، ئەپروزىخانغا غەلىتە نەزەردە تىكىلدى . ئەپروزىخان بۇ كۆزلەردىن ئۆزىنىڭ يۈرىكىنى كۆرگەندەك بولدى ـ دە ، ئاغزىنى باشقۇرالماي قالدى :

ـــ ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانلا ! سىلى ئېغىز ئاچقان ئىشقا بىز قاچان « ياق » دېگەن ؟ شەرۋانەم بىلەن قۇربانەمنىڭ ئىشىنمۇ ئۆزلىرى قۇناشتۇرغاچ ، ئەر ـ خوتۇن ياغ بىلەن بۆرەكتەك ئەپلىشىپ قالدى . خۇدايىم بۇيرۇسا مەرۋانەمنىڭ ئىشىدىمۇ ئۆزلىرىنىڭ ئاغزىغا قارايمىز دېسىلە !

ـــ ئۇنچىلىك بولسىغۇ خۇداغا شۈكرى . ئەمسە دىلىمغا پۈككەن كىشىمنى دەپ باقايمۇ ؟

ـــ دېسىلە خېنىم ، تارتىنماي دەۋەرسىلە !

ـــ كامىلجان قانداقراق ؟

ـــ كامىلجان ؟ ـــ ئەپروزىخاننىڭ يۈرىكى « پۇلاڭلىدە » ئېغىپ ، تۇزۈكرەك گەپ تاپالماي دۇدۇقلىدى ، ـــ قا ..... قايسى كامىلجان ؟ ئاكامنىڭ كامىلنىڭ گېپىنى قىلمايدىغانلا ؟!

ـــ شۇنىڭ گېپىنى قىلماي ، كىمنىڭ گېپىنى قىلاتتىمكى ؟!

« ئاھ خۇدا ، ئوڭۇمۇ - چۈشۈمۇ بۇ ؟ مەرۋانەمگە ئۇنىڭدىن ئوبدان لايىق بولامدىغان ! »

ئۇزاقتىن بېرى مۇشۇ گەپنى تەمە قىلىپ ، نى - نى ئوبدان لايىقلارنى قولدىن چىقىرىپ قويغان ئەپرۇزىخاننىڭ ۋۇجۇدى ھاياجاندىن تىترەپ ، كۆز ، بۇرۇن چاناقلىرى ئېچىشقىلى ، نەملەشكىنى تۇردى . ئۇ ھاياجىنىنى تەسلىكتە بېسىپ ، گەپ ئەگىتتى :

ــ كامىل كىچىكىدە بەكمۇ كەپسىز نېمىتى . چوڭ بولغانسېرى ئۆزىنى توختىتىپ ، ئادەمنىڭ مەستلىكى كەلگۈدەك بالا بولدى .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلەرنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك ، مۇندىن ئازغىنە كەم ئالتە يىل ئىلگىرى ، كامىل مۇز سۇيى سېتىشقا كىرىشكەن كۈنىنىڭ ئەتىسى مەرۋانەم بىلەن چاقچاقلىشۋېتىپ : « تويلۇقۇڭغا يەتكۈدەك پۇل تېپىپ ، سېنى ئالىمەن ! » دېگەنىدى . ئۇ مەقسەتەنمۇ ۋەدىسىدە تۇرۇپ ، قىشچە ياڭيۇ پىشۇرۇپ باشلانغۇچ مەكتەپ ئالدىدا سېتىپ ، « كىچىك خىرىدار »لارنىڭ پۇلىنى خېلى جىق سۈزدى . يازغا چىقىپلا بوتكا ئاچقانىدى، مانا ھازىر ئىسمى- جىسمىغا لايىق بايۋەچچە بولۇپ قالدى . چوڭ بولغانسېرى بۇ ئۆيگە بۇرۇنقىدەك ئۇنچۋالا تولا كېلىۋالمايدىغان بولۇپ قالغان بولسىمۇ ، پۇرسەت تاپسىلا مەرۋانەم بىلەن ئۇچرىشىپ تۇراتتى . تېخى بىر چاغدا ، ئانىسى ھاممىسىنىڭ قىزىنى ئېلىپ بېرىشنىڭ گېپىنى پۇراتسا ، « مەرۋانەمدىن بۆلەك ھېچكىمنى ئالمايمەن ، ئۇنى ئېلىپ بەرمىسەڭ ، قەشقەرنى تاشلاپ بېشىم قايغان تەرەپكە كېتىمەن ! » دەپ پوپوزا قىپتىمىش دېگەن « مش - مش » لار خېلى كەڭ ئۇچۇپ يۈرگەنىدى . كېيىن نېمە بولدىكىن ، بۇ گەپلەرنىڭ قۇيرۇقىنى قۇم بېسىپ ، ئۇنىڭ ئورنىغا « سانىخان كاملىغا لايىق ئىزدەۋېتىپتۇ » ، « سانىخان پات ئارىدا كاملىنىڭ تويىنى قىلارمىش » دېگەن « مش - مش »لار پەيدا بولدى . شۇڭا ، ئەپرۇزىخانىنىڭ خۇيى تۇتۇپ ، ئاكسىنىڭ ئۆيگە كەمدىن - كەم بارىدىغان بولدى . بارسا ، قايتقۇچە كۆزلىرى تۆت بولاتتى . بۇ « مش - مش »لارنىڭ راست - يالغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپمۇ ئولتۇرمىدى . مانا ئەمدى بۇ ئايشەمخان .....

ــ مەن مەرۋانەمنى ئاشۇ بالىغا چاتساقمىكىن دەيمەن .

« بۇ ئايشەمخانىنىڭ ئۆز گېپىمۇ ياكى ..... ؟ »

ئەپروزبۇخان چاقماق تېزلىكىدە مۇشۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈپ ، تېخىمۇ ئېھتىياتچانلىق بىلەن گەپ ئەگىتتى :

ـــ ئۇنداق قىلساققۇ خىلى ـ خىلىغا ، گۈلى ـ گۈلىگە كەلگەندەك ئىش بولاتتى . بىر يىلدەك بولدى ، خان ئاچام مەرۋانەمنى بالا قىلىۋېلىشنىڭ گېپىنى پەقەت ئاغزىغا ئالمايدىغان بولۇپ قالدى . شۇنىڭغا قاراپ .....

ـــ ھى ـ ھى ، ھى ـ ھى ! ئىككى خېنىمنىڭ كۆرگەن چۈشىنىڭ ئوخشاشلىقىنى ، ـــ 50 ياشقا كىرىپ قالغان بولسىمۇ ، 30 ياشلاردىكى جۈۋانەك كۆرۈنىدىغان بۇ مەزلۇم هەممە يېرىنى تەڭ ئوينىتىپ ، تېلىقىپ-تېلىقىپ كۈلدى . تىزىق ئەتكەن مەرۋايىتتەك بېجىرىم ، ئاپپاق چىشلىرى 10 كىشىلىك كۈلەتتى ، ـــ سانىخانىمۇ سىلىنى مەرۋانەمنى باشقا بىر كىمگە بېرىش نىيىتى بارمىكىن دەپ ئويلايدىكەن !

ـــ تووۋا خۇدايىم . كىم شۇنداق دەيدۇ ؟

ـــ سانىخانىڭ ئۆزىچۇ ! بۇگۈن ئۇ مېنى ئاتايىتەن مۇشۇ ئىشنى ئۇقۇپ باققىلى ئەۋەتتى .

ئەپروزبۇخان خۇشاللىقتىن خۇددىنى يوقاتقىلى تاس قالدى ـ يۇ ، ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇۋالدى . يۈرىكىدىكى هاياجان ئوتلىرى چىرايىغا تەپكەنىدى.

ـــ ئىشىنچىلىك ئىشقىمۇ سىلىنى ئاۋارە قىلىپ يۈرگۈچە ، ئۆزىلا مەندىن سوراپ باقماي ..... ئۆيىمىزدە نېمە گەپ ، نېمە ئىش بولۇۋاتقىنىنى بەش قولدەك بىلمىسە كاشكى .

ـــ ۋاي خېنىم، ۋاي خېنىم، ئۇنداق دېگەنلىرى بىلەن « ئاداش يولى باشقا ، قاياش يولى باشقا » دەپتىكەن . مېنى ئەلچىلىككە ئەۋەتكىنى ـــ مەرۋانەم خېنىم بىلەن ئۆزلىرىنىڭ ئىززىتىنى قىلغىنى ! تۇغقىنىم دەپ « غېمىسسىدە » ئۆزى كېلىپ ، سىلى بىلەن تۆت ئېغىز غۇمۇكلىشىپلا توي باغىقى تارقاتسا ، ئەھلى جامائەت نېمە دەيدۇ ؟ قۇدا ـ باجىنىڭ ئىززىتى ـ ھۆرمىتى بولامدۇ ؟ توي دېگەنچا ، هەشەم ـ دەرىمى بىلەن ، « بېرىمەن ـ بەرمەيمەن » دەپ تارىنىشماق ئويناش بىلەن قىزىدىغان گەپ !

ـــ قويسىلا ، ئادەمنى خىجىل قىلمۇەرمەي ! مەنزە .....

ـــ شۇنداق قىلىپ ، مەرۋانەم خېنىمنىڭ بېشى باغلاقلىق ئەمەس دېسىلە ؟

ـــ ئاكام هايات تۇرۇپ ، ئۇنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالمايلا بالىنىڭ بېشىنى باغلاپ قويغىلى ساراڭمۇمەن !؟

ـــ شۇنداق قىلىپ ، كاملجاننى بالا قىلۋېلىشقا ماقۇل بوللا ؟

ـــ كامىلنى بالا قىلماي ، كىمنى بالا قىلاي !؟ مەرۋانەم بىلەن ئىككىسى قىيامەتلىك جۇپ بولۇشىدىغان ئىش بولسا ، ئاتا ـ ئانام تىرىلىپ كەلگەندەك خۇش بولمەن دېسىلە !

ـــ روزاخۇنۇنىڭ سەمىدىن ئۆتكۈزۈۋېتىپرەك سانىخانغا جاۋاب بېرەمدۇق ، يا .....؟

ـــ بۇ ئىشتا ، ئۇ كىشى هەرگىز تاش چىشلىمەيدۇ ! خاتىرجەم بېرىپ خان ئاچامغا : « قۇللۇق » دېدى دەۋەرسىلە ، ـــ ئەپروزىخان ئېچىلىپ ـ يېيىلىپ سۆزلەپ كەتتى ، ـــ تويلۇق ـ پويلۇق ، ئاش ـ سۇنىڭ غېمىنى يەپ يۈرمسۇن . تويىنى قاچان قىلمىز دېسە قولىمىز كۆكسىمىزدە .

ـــ ئەجەب ئوبدان گەپ قىللا ! مەن هازىرلا بېرىپ .....

ئەپروزىخان ئايشەمخانىنى كاتتا ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن يولغا سالدى . بۇنىڭغا يارىشا ، ئايشەمخانمۇ بارلىق ئەقىل ـ پاراسىتى ، شەرەندازلىقىنى ئىشقا سېلىپ ، ئۇچ كۈن ئىچىدىلا سانىخانىنى بۇ ئۆيگە « تەزىم » گە ئېلىپ كەلدى . سانىخان « داستىخان » نى قويدى ـ يۇ ، تۇي كۈنى توغرۇلۇق ئېغىز ئاچمىدى . ئەپروزىخانمۇ ئۆزىنى « ئەرزان قىلىپ » يۈرمىدى .

دېمىسىمۇ ، تۇي كۈنىنى ئەرخەق بېكىتتىدىغان گەپ . ئەرخەق بىر داستىخانغا جەم بولماي تۇرۇپ ، بۇ گەپنى ئېغىزغا ئېلىش ئۇچىغا چىققان ئەخمەقلىق بولمامدۇ !؟

تويىنىڭ « بولدى » سىدىن « بولدۇ » سى قىزىق بولىدىكەن : بۇ گەپ شۇ كۈنىنىڭ ئۆزىدىلا پۈتۈن مەھەللىگە پۇركەتكەنىدى . قولۇم ـ قوشنىلار ئەپروزىخاننى كەينى ـ كەينىدىن مۇبارەكلەشتى . مەرۋانەمنىڭ ساۋاقداشلىرى ، دوستلىرى بىرى كەتسە بىرى كېلىپ ، ئۇنىڭ قۇلىقىغا

نېمىلەرنىدۇر پىچىرلاپ كۈلدۈرەتتى ، يىغلىتاتتى . ئۇنىڭ بىلەن قىچقىلىشاتتى ، چىمدىشاتتى ..... ئەپروزىخان بۇ ھالدىن ھۇزۇرلىنىپ كۈلۈپ ، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كېتەتتى . شەرۋانەم ئىككى كۈندە بىر قېتىم تىكتىكلىغىلى كېلەتتى . قۇربانەمۇ بىر قېتىم كېلىپ كەتتى .

قىسقىسى ، بۇ ئائىلىنىڭ تىنچلىقى ـــ جىمجىتلىقى بۇزۇلدى :

كۈلكە ـ تەبەسسۇم ، يەنە كۈلكە ، يەنە تەبەسسۇم !

تۈگىمەس پاراڭ ، ئالدىراشلىق !

تېخىچە ئەرخەقتىن خەۋەر يوق : توي كۈنى بېكىمدى .

لېكىن ، روزى سەرراپ ئاللىقاچان توي تەييارلىقىغا كىرىشىپ كەتتى . نۇرغۇن ئىشنى ئەپروزىخان بىلەن بارمەسلىھەت قىلسىمۇ ، بىر ئىشنى ، پەقەت بىرلا ئىشنى ئۇنىڭغا تۇيدۇرمىدى . ئۇ خوتۇننى ، ياق ، پۈتۈن قەشقەرنى ھەيران قالدۇرماقچى ئىدى : ئۇ ناھايىتى ئۇستا بىر زەرگەر چۆپقىتىنى تاپتى ـ دە ، مەرۋانەمگە ئاتاپ ئاللىقاچان كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن ، پەقەت تېياتىر سەھنىلىرىدىلا ئانچە ـ مۇنچە كۆزگە چېلىقىپ قالىدىغان سۆكە ، جىيەك قاداق ، تاج بۇيرۇتتى . تېخىمۇ ھەيران قالارلىقى ـــ مۇشۇ كۈنلەردە چەت ئەلگە چىقىپ كىرگەن « ھاجى خېنىم » لارلا بويىنىغا ئېسىش نېسىپ بولغان ساختا يا-قۇتلۇق تۇچ زۇننارنى نۇسخا قىلىپ 19 تال ياقۇت ، 19 تال زۇمرەت ، 19 تال لەئەل كۆز قويدۇرۇپ ئىككى سەر ساپ ئالتۇندا شۇنداق چىرايلىق بىر زۇننار ياساتتىكى ، كۆرگەنلىكى ئادەمنىڭ كۆزلىرى چاقناپ ، ئەقلى ھەيرانۇھەس بولاتتى . روزى سەرراپ بۇنىڭ بىلەنلا قانائەتلەنمەستىن ، جىيەك قاداق بىلەن تاجنىڭ شاخ ـ يوپۇرماقلىرىغمۇ زۇننار بىلەن ئوخ-شاش سالدا ، ئوخشاش رەڭلىك كۆز قويدۇردى . بۇلار قارىماققا ئۆزگىچە چىرايلىق زىننەت بۇيۇمىدەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ ئۆزى ئاشكا-رىلاپ قويمىسىلا ، ئەبەدىلئەبەد ھېچكىم بىلەلمەيدىغان مۇنداق مەنە يوشۇرۇنغانىدى : ھەربىر زىننەت بۇيۇمىغا ئىشلىتىلگەن ئۇچ خىل جاۋا-ھىراتنىڭ ئومۇمىي سانى 57 بولۇپ ، روزى سەرراپنىڭ يېشىغا ؛ ھەر خىلى مەرۋانەمنىڭ يېشىغا ۋەكىللىك قىلاتتى . ئۇ يەنە روزى سەرراپنىڭ ئۇچ گۆھىرى ـــ ئۇچ قىزى بارلىقى ، ئۆزى ئۇچىنچى قىزى ـــ مەرۋانەمنىڭ

ئۇچ يېشىنى ياشاپ بولغان چېغىدا ئۇنى ياتلىق قىلغانلىقىنىمۇ بىلدۈرەتتى .
ئۇ بۇ ئەقىلىنىڭ ئۆزىگە چۈشىدە ياكى ئوڭىدا كەلگەنلىكىنىمۇ بىلمەي قالدى . ئادەم كېچە - كۈندۈز خىيال بىلەن بەند بولۇپ كەتكەن چاغدا ئوبدانراق بىر ئەقىل تاپسا ، ئۇنىڭ ئوڭىدا ياكى چۈشىدە ئېسىگە كېلىپ قالغىنىنى بىلەلمەيلا قالىدۇ ، سۈرۈشتۈرۈپمۇ ئولتۇرمايدۇ . روزى سەرراپمۇ شۇنداق بولدى . مۇشۇ ئەقىل ئېسىگە كېلىش بىلەنلا مەنزەر ئۆيگە چىقىپ ئىشىك - دېرىزىنى مەھكەم دۈملىدى - دە ، بىر كېچە كىرپىك قاقماي قەغەزگە نۇسخا سىزىپ چىقتى . ئەپروزبخان ئادەتتى بويىچە ئۇنىڭ كېچىچە مەنزەر ئۆيگە بېكىنىۋېلىپ نېمە ئىش قىلغانلىقىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمىدى . ناشتا ۋاقتىدا ئېرىنىڭ ھەرقانداق چاغدىكىدىن خۇشخۇي ، ئەمما سەل ئولتۇرۇشۇپ قالغان كۆزلىرىگە قاراپ چوقۇم ئادەمنى خۇش قىلىدىغان بىر ئىش بىلەن مەشغۇل بولغىنىنى جەزم قىلىپ ، ھالۋىنى ياغلىقراق ئەتتى . قايماق چايىنى ئادەتتىكىدىن قويۇقراق سۈتلەپ ، نانىنى جىقراق چىلاپ ، ئېرىگە زورلاپ يېگۈزدى . دۇئادىن كېيىن داستىخان يىغىلىپ ، روزى سەرراپ دۇكانغا ماڭىدىغان چاغدا ، ھويلىدىكى ئەۋرەز بېشىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ قاچا يۇيۇشقا تەرەددۇت قىلىۋاتقان مەرۋانەمنى ئىككى مەڭزىدىن تۇتۇپ ئورنىدىن قوپتۇردى ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە چوڭقۇر ئاتىلىق مېھرى بىلەن بىردەم تىكىلىپ تۇردى - دە، پېشانىسىگە ياندۇرۇپ-ياندۇرۇپ ئۇچ قېتىم سۆيۈپ قويۇپ ، كۈلۈمسىرىگىنىچە تاشقىرىغا ماڭدى .
بۇ ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق قىلىشى ئىدى . چۈنكى ، ئۇ تاكى بۈگۈنگە قەدەر ھېچقايسى قىزىنىڭ پېشانىسىگە بىر قېتىمدىلا مۇنداق ئۇچىنى سۆيۈپ باقمىغانىدى . بۇ ئىش مەرۋانەمگە بىرئازمۇ غەلىتە تۇيۇلمىغىنى بىلەن ، ئەپروزبخاننىڭ يۈرىكى پات ئاردا ئاشكارىلانغۇسى كاتتا بىر خۇشاللىقتىن بېشارەت تېپىپ ، ۋۇجۇدى ھاياجاندىن تىترەپ كەتتى . ئاياغلىرى دەسسەپ تۇرغان چاسا پىششىق خىشلارغا مىخلىنىپ قالغاندەك ، ئېرىنى دەرۋازا تۈۋىگىچە ئۇزىتىپ چىقىپ : « خۇدايىمغا ئامانەت ! » دەپ قويۇشنىمۇ ئېسىدىن چىقاردى .
روزى سەرراپ دۇكانغا ئەمەس ، ئۇدۇللا زەرگەر چۆپقىتىنىڭ قېشىغا باردى . ئۇدا ئۇچ كۈن ئۇنىڭ بېشىدا دېۋەيلەپ ئولتۇرۇپ ،

مەرۋانەمگە ، ئۇچ قىزى ئىچىدە پەقەت مەرۋانەمگىلا ئاتالغان بۇ يۇرەك سوۋغىسىنى پۈتكۈزدى . زەرگەرنى قالتىس سېخىيلىق بىلەن رازى قىلدى . ئۆيگە كېلىپ بۇ زىننەت بۇيۇملىرىنى ئەپروزبخان بىلەن مەرۋانەمگە كۆرسىتىپ ، ئۇلارنىڭ خۇشلۇقىغا خۇشلۇق قوشماقچى بولدى - يۇ ، ئۇنداق قىلمىدى . ئەكسىچە « ئالا كۆكۈل »لۈك كېسىلى يەنە قوزغىلىپ ، ئۇلارنى نەگىدۇر يوشۇرۇپ قويدى .

« شەرۋانەم بىلەن قۇربانەمگە ئاران بىر سەرلىكتىن ئالتۇن ئەسۋاب بەرگەن . مەرۋانەمگە بۇنچىۋالا جىق نەرسە تەييارلىغىنىمنى بىلسە ، ئۇلارنىڭ كۆكلى يېرىم بولۇپ قالارمۇ ؟ — روزى سەررەپ ئۆز خىيالىدىن ئۆزى خىجىل بولغىنىدىن شەلپەردەك قىزىرىپ ، ئۆز - ئۆزىگە كايىپ كەتتى ، — ھېلىغۇ مەرۋانەمگە تەۋەررۈك ئەتسۇن دەپ بۇنچىلىك نەرسە تەييارلاپتىمەن ، پۈتۈن تۇتقان - قارمىغىنىمنى ئۇنىڭغا مىراس قالدۇرۇش تۇغرۇلۇق ۋەسىيەتنامە يازسامۇ ئۇلارنىڭ قاپىقى تۇرۇلسە كاشكى ..... مەنزە ، تېشى ئەخىتەر ، ئىچى گۆھەردەك بالىلارنى نەدىكى كۆزى ئاچ ، زىبۇ - زىننەت ئۇچۇن ئاتا - ئانىسىنى گۆرۇگە قويۇشتىن يانمايدىغان شەرمەندىلەرگە ئوخشىتىپ ..... »

× × ×

10 كۈن نېمانچە ئۇزاق ۋاقىت - ھە !

بارى - يوقى 10 كۈن — سانىخان داستىخان تاشلاپ ئۇچ كۈندىن كېيىن قۇددۇس ئاخۇن شامچى تۇيۇقسىز زۇكام بولۇپ قېلىپ ئۇچ كۈن يېتىپ قالدى . ئۇششاق - چۈششەك تەييارلىقلار بىلەن يەنە ئۇچ كۈن ئۆتۈپ كەتتى . ئەسلىدە ئەرخەق بۇگۈن كېلىشىنىڭ مەسلىھەتى بولغان . كۈتمىگەن يەردىن بىر توي پۇتلاشتى . بۇ تويغا ھەر ئىككى ئائىلە قاتناشمىسا ھەرگىز بولمايتتى . ئېلىشنى بىلگەندىكىن ، بېرىشنىمۇ بىلىش كېرەك . بولمىسا ، خەق « يۈرۈشتىن قاچتى » دەپ رەنجىيدۇ . « يۈرۈش » نىغۇ تويدىن كېيىن تاشلاپ بەرسىمۇ بولۇۋېرىدۇ . بىراق ، « ئادەمگەرچىلىك » دېگەن گەپ بار - دە ! ئۇلارمۇ پات ئارىدا قىز چىقىرىدىغان ، ئوغۇل ئۆيلەيدىغان تۇرسا .....

ئۇلار نائىلاج مەسلىھەت چىيىنى ئۆگۈنگە قالدۇرۇشتى .

ئەپروزبۇخان مېھمانىنىڭ ئالدى بولۇپ بۇ ئۆيگە ئۈندى . باشقا مېھمانلارمۇ بىر ـ بىرلەپ كىلىپ ، ئۆي ئادەم بىلەن تولغىلى تۇردى . تېخىچە داستىخان سېلىنمىغانلىقى يوق . ئۆي ئىگىسى كىمنىدۇر كۈتۈۋاتسا كېرەك .....

ئەپروزبۇخان زېرىككىلى تۇردى . باشقا ئىشتىن ئەمەس ، تۇيۇقسىز تۇيغا ئوخشىماي قالغانلىقىدىن زېرىكتى . ئۇنىڭ تويى بولغان چاغدا ، ئەرلەرگە تۇداخۇن مۇقامچى بىلەن قاسىم ئاخۇن ئەلنەغمىچى ساز چېلىپ ، « مۇقام » ئېيتىپ ، ئىشتىها نەغمىسى قىلىپ بەرگەن بولسا ، ئايال مېھمانلارنىڭ باش ـ ئايىغى يىغىلىپ بولغۇچە ھاۋاخان ئىسكىرىپكىچى بىلەن ناخشىچى خەيرىنىسا توختى نەغمە قىلىپ ، ناخشا ئېيتىپ چوكان ـ جۇۋانلارنىڭ تاپىنىنى قىزىتىپ ، ھەممىسنى ئۇسسۇلغا چۈشۈشكە مەجبۇر قىلغان ، ھەتتا ئاغزىدا بىر تالمۇ چىشى قالمىغان ماك ـ ماك قېرىلارمۇ تاقەت قىلىپ ئولتۇرالماي ئىككى قولىنى غازىنىڭ قانىتىدەك كېرىپ ، ئايىغىلىرى پەدىگە كەلمىسە ـ كەلمىسە سورۇننى بىر ـ ئىككى ئايلىنىپ چىقىقان . قولىنى كۆتۈرمىگەنلىرى ئۆرۈمە ئۆرۈپ ، سورۇننى قىزىتىشىپ بەرگەن . چۈشكەن ئۆرۈمە ـــ پۇلنىڭ جىقلىقىدىن ھاۋاخان ئىسكىرىپكىچىنىڭ ئالدىدىكى پەتنۇس نەچچە تولۇپ ، نەچچە قېتىم بىكار بولغان . مانا بۇ تويدا سازەندىمۇ ، ناخشىچىمۇ يوق . ھويلىنىڭ قەيىرىگىدۇر توختىتىپ قويۇلغان ئۈنئالغۇدىن ھىندىمۇ ، ئوردومۇ ، ئىشقىلىپ ، شەھەر كوچىلىرىدىكى دوغچى ، لەڭپۇڭچى ، ئاشپەزلەرنىڭ ئالدىدا تاڭ ئاتقاندىن كۈن پاتقۇچە كارکىرايدىغان قانداقتۇر بىر ناخشىنىڭ ئاۋازى قۇلاقنى پاڭ قىلماقتا . مېھمانلار ئىچى سىقىلغىنىدىن بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىشىدۇ ، نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىشىدۇ .

زېرىكشلىك ، بەكمۇ زېرىكشلىك !

ئەپروزبۇخان مەرۋانەمنىڭ تويىنى ھەرگىز بۇنداق « ئىلمان » ئۆتكۈزمەيدۇ . خۇدايىم بۇيرۇسا ، نەچچە پۇل كەتسە كەتسۇن ، نەدىن بولسا ئايال ئەلنەغمىچى تېپىپ ، ئايال مېھمانلارنىڭ سورۇنىدىن چاڭ چىقىرىپ ، ئۇسسۇلغا چۈشكەن چوكان ـ جۇۋانلارنىڭ بېشىدىن بەش كويلۇق ـ ئون

كـويـلۇق پۇللارنى ئۆرۈپ ، ئۇلۇغ ـ ئۇششاقنىڭ ھەممىسنى « توي دېگەن مانا مۇنداق بولىدىكەن » دېگۈزمسە ھېساب ئەمەس !

ئەپـروزىـخان مـانـا مـۇشۇنداق تېگى يوق خىياللارغا ئەسىر بولۇپ ئولـتـۇرغـانـدا ، ئۆزىنىڭ تۆۋىنىدە ئولتۇرغان زۆھرە خېنىم (ئەپروزىخان مـېـھمانـلار ئارىسىدا يېشـى ئەڭ چوڭ بولغاچ ، تۆرىنىڭ كالـلىسىغا چىقىپ قالغانىدى) :

ـــ ئەپروزىخان ، ئۆزلىرىنى « سانىخان بىلەن قۇدىلىشىمىش » دەپ ئاڭلايمەن ، راستمۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ راست .

ـــ ئەجەب ئوبدان بولاپتۇ . مۇبارەك بولسۇن !

ـــ قۇللۇق .

ـــ تويىنى قاچانراق ئويلايمىز ؟

ـــ خۇدايىم بۇيرۇسا ، بىر ـ ئىككى ھەپتە ئىچى .....

ئەپـروزىـخاننىڭ گېپىنىڭ قۇيرۇقى ئاغزىدا قالدى . ئىشىك تۇۋىدە خـانـىشلاردەك ئالـىپـتە كىيىنگەن سانىخان پەيدا بولغانىدى . ئەپروزىخان ئۇنـى كـۆرۈپلا چـۇراپ ئورنـىدىن قوپتى ـ دە ، ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ ، ئۇنـىڭ يېتىپ كېلىشىنى كۈتۈپ ھۆرمەت بىلەن قول باغلاپ تۇردى . باشـقىلارمۇ ئۆرىنىدىن بولۇشۇپ ئورۇنلىرىدىن قوپۇشتى .

ـــ يۇقىرى ئۆتسىلە ، سانىخان .....

ـــ تۆرگە ئىلتىپات قىسلا !

ـــ خان ئاچا ، مەيەرگە كەلسىلە !

ئەپـروزىـخانـنىڭ ئۇنىنى ئاڭلىغان سانىخان ئۇنىڭغا قاراپ چالا ـ پـۇچـۇق تـەبـەسـسۇم قىلىپ قويۇپلا ، پەگاھىتىكى مېھمان بىلەن يۈز يېقىپ كـۆرۈشـتـى . داسـتـىخان ئەمـدىلا سـېـلـىـنـىپ ، گېزەك تىزىلىپ بولاي دېـگـەنـىدى . سانىخاننىڭ ئەپروزىخاننىڭ قېشىغا يېتىپ بېرىشى ئاسان ئەمەس ئىدى . ئۇ ئۆردەكـتـەك ئىـرغـاڭلاپ ، ئۆزىـگـە يـول بـوشىتىپ ئۆرە تـۇرۇشـقان مېھمانلارغا سۇۋۇشۇپ يۈرۈپ ئەپروزىخانغا يېقىنلىشاي دېگەندە قـەدىـمـىـنى توختاتتى : ئېمىتىۋاتقان بالىسى ئېتىكىگە چوڭ تەرەت قىلىپ قـويـغـان مـېـمھان ئورنىدىن قوپالمىغاچقا ، ئېڭىشكىنىچە توپتەك تۇگۈلۈپ

تۇراتتى . سانىخان سەللا غەيرەت قىلسا ئۇنىڭ كەينىدىن ئۆتۈپ كېتەلەيتتى . بىراق ، ئۇ مىدىرلىمىدى . چىرايى « لاپپىدە » ئۆڭۈپ ، شۇ پەرگىلا يۈكۈندى .

ــ ۋىيەي ، نېمە قىلغانلىرى بۇ خان ئاچا ؟ ــ ئەپروزىخان ئوڭايسىزلانغىنىدىن تىكىلداپ كەتتى ، ــ سىلىنى بېسىپ ئولتۇرساق سەت تۇرمامدۇ ؟ بۇ ياقتا ئۆتسىلە !

ــ ئولتۇرۇۋەرسىلە ئۇكام ، ــ دەپ غوتۇلدىدى سانىخان ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماستىن . ئەپروزىخاندىن باشقىلار ئولتۇرۇپ بولغاندى ، ــ «تۆر- پەگاھ » دەپ قاپلا ..... بۇ كۈندە تۆر بىلەن پەگاھنىڭ ، چوڭ بە- لەن كىچىكنىڭ پەرقى نەدە دەيلا ؟ تۆر سېغىنىپ قالغانلار تازا كېرىلىپ ئولتۇرۇۋاتىدۇ ! ئامىن ، ئاللاھۇ ئەكبەر !

ئەپروزىخان ئۆرە تۇرۇپلا دۇئاغا قول كۆتۈردى ، يۈرىكى بىگىز تىقىلىدەك ئېچىشىۋاتاتتى . ئۇ سانىخانىنىڭ تۆۋىنىگە ئۆتۈپ كەتمەكچى بولدى - يۇ ، ئۇنىڭ يەنە بىرنەرسە دەپ تاشلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۆتمەدى . ئۇرنىدىن قوپالمىغان هېلىقى مېهمان هەدەپ بالىسىنى تىللاپ ، سانىخاندىن كەچۈرۈم سورايتتى .

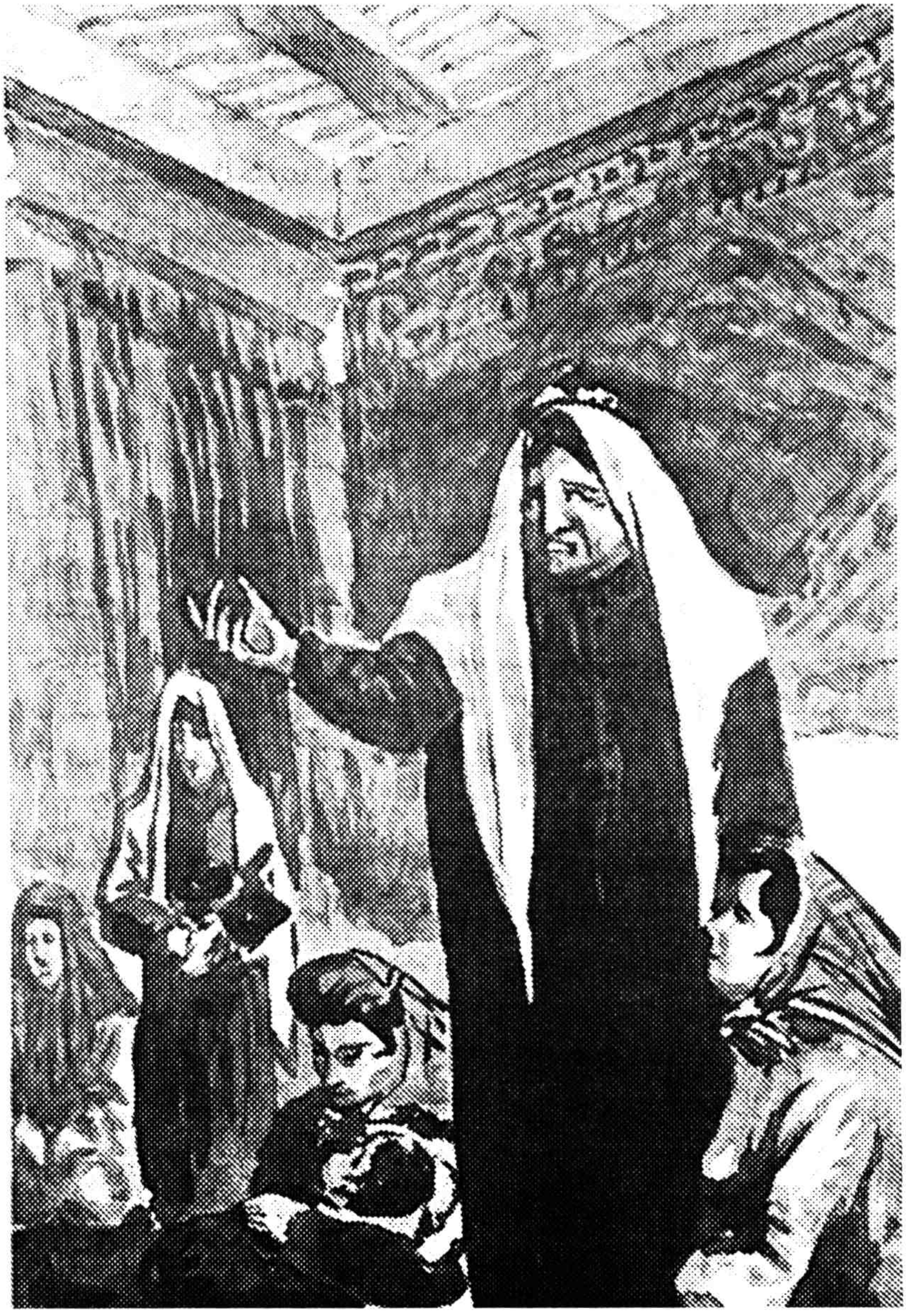
ئەپروزىخان كۆڭلى غەش بولغان هالدا جايىغا چۆكتى .

باشتىلا قىزىمىغان بۇ توي تېخىمۇ سۆرۈنلىشىپ كەتتى : هەممەي- لەننىڭ ئاغزى بوغۇپ قويۇلغاندەك جىم . چىرايلاردا تەبەسسۇم دېگەن نەرسىدىن ئەسەرمۇ يوق .

ئۇنئالغۇدا قانداقتۇر « غوت - غوت » مۇزىكا .

سىنچايدىن كېيىن قورۇما كىردى . ئۆي ئىگىسى مېهمانلارنى قو- رۇمىغا ئېغىز تېگىشكە تەكلىپ قىلدى . سانىخان باش بولۇپ تەخسىگە قول ئۇزاتمىغاچ ، هېچكىمنىڭ قول ئۇزىتىشقا جۈرئەت قىلالمىدى . ئەپروزىخان بىئارام بولغىنىدىن هېلى سانىخانىغا قارىسا ، هېلى مېهمانلارغا قارايتتى .

ئاخىر بولىدىغان ئىش بولدى : سانىخان سامان تىققان باداڭدەك يوغان گەۋدىسىنى « لوڭكىدە » كۆتۈرۈپ ، مېهمانلارنىڭ پۇتلىرىغا دەسسەپ دېگۈدەك سىرتقا ماڭدى . ئەپروزىخان : « خان ئاچا ..... » دېگە- نىچە ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ قالدى .

سانىخان هويلىغا چىقىپلا ، قولتۇقىغا قىستۇرۇۋالغان رومىلىنى ئالدىراش بېشىغا ئارتتى ـ دە ، ئۇدۇللا دەرۋازىنى كۆزلەپ ماڭدى . يانـدىكى ئۆيدىن چىقىۋېتىپ ئۇنى تاسادىپىي كۆرۈپ قالغان ئۆي ئىگىسى ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ :

ــ ۋىيەي ، نېمە قىلغانلىرى بۇ سانىخان ؟ ھېچنېمىگە ئېغىز تەگمەي ..... ــ دېگەنىدى ، سانىخان :

ــ خاپا بولماي مېنىڭ پەتنۇس ـ داستىخىنىمنى ئەچىقتۇرۇپ بەرسىلە ! جاھاننىڭ مۇشۇنچىلىك ۋاقتىدا بۇ يەردىن كېتىۋالاي ، ــ دەپ جالداقلىدى .

ــ كۆڭۈللىرى چىگىلگۈدەك بىرەر ئىش ئۆتكەن بولسا مەن ناماقۇل ، ــ ئۆي ئىگىسى يېلىندى ، ــ ئۇنداق قىلماي ، جىندەك ئولتۇرۇپ بەرسىلە .

ــ بۈگۈنچە ئالدىمنى توسمىسىلا ئوبدان خېنىم . خۇدايىم بۇيرۇسا ، ئەتە ـ ئۆگۈن چىرايلىق داستىخان قىلىپ كېلىپ ، ئۆزلىرى بەلەن قانغۇدەك مۇڭدىشىپ كېتىمەن .

ــ ئەستا ، كۆڭلۈمنى چۈشەن يېۋالغاندەك قىلىپ قويلىيا ؟

ــ ھەرگىز كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا ! كاسسى ئۆمۈر بويى تۆر كۆرمىگەن ئەپرۇزەك دېگەن شانىغىيتاڭنىڭ كۆزى تۆرگە تويۇپ ، راسا كېرىلىپ بىر ئولتۇرۇۋالسۇن ! خەپ ، شامنىڭ يۇقۇندىسىنى يەپ ئەقلى بۇلغىنىپ كەتكەن سۈپەك !

× × ×

قۇددۇس شامچى پېشايۋان سۇپىسىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ، نامازئەسىرگە تاھارەت ئېلىۋاتاتتى . تاشقىرىدىن بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ ، يامغۇردەك تۆكۈلۈپلا كىرگەن سانىخان ئۇنى كۆرۈپلا بېشىدىكى رومال بىلەن قولتۇقىدىكى پەتنۇس ـ داستىخانىنى پېشايۋان سۇپىسىغا ئېتىپ ، ئاقـبالداقتەك ئېتىلىپ كەتتى :

ــ ئەمدىغۇ مۇرادىڭغا يەتكەنسەن ؟ ھۇ جۇۋاينىمەك كەتمەيدىغان پوق ساقال ! « تۇغقان ـ تۇغقان » دەيدۇ تېخى . تۇغقىنىڭ مۇشۇنداق

بولسا ، يات نېمه قىلماقچى !؟ شۇنچه ئادەمنىڭ ئالدىدا تىرىك تۇرغۇزۇپ ئۆلتۈردىيا مېنى ! ھۇ ..... ھۇ .....

ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىگەن قۇددۇس ئاخۇن بىر قولى بىلەن بېلىنى تۇتقىنىچە ئىنجىقلاپ تەسلىكتە ئورنىدىن قوپتى . ئۇنىڭ تەكىدىن تولىسى ئاقىرىپ بولغان ساقال ـ بۇرۇتلىرىدا سۇ تامچىلىرى ساڭگىلاپ تۇراتتى . چوڭقۇر چاناقلىرىغا ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن خۇنسىز چېقىر كۆزلىرىنى خو- تۇنىغا بىر پەس تىكىپ تۇردى ـ دە ، سورىدى :

ــ نېمىگە بۇنچە چېچىلىسىلە ؟ ئۆزۈڭلىنى توختىتىپراق گەپ قىلىڭلا .

ــ نېمىگە چېچىلاتتىم ، ئەپرۇزەك دېگەن داقمۇ مەندىن تۆر تالـ شىپ ، جاراستانىنىڭ ئوتتۇرىسىدا يۈزۈمنى پوق قىلىۋەتتى ! ھۇ ..... ھۇ .....

ــ شۇنچىلىك ئىشمىتى ؟ مەن تېخى .....

ــ دەۋاتقان گېپىنى ! ــ سانىخان تېخىمۇ ئەزۋەيلەپ كەتتى . چىرايىدا قان دىدارى قالمىغانىدى ، ــ شۇنچىلىك ئىشمىش ..... مەن كىم ، ئۇ كىم ؟ بۇگۈن مېنى بېسىپ ئولتۇرۇپ ، ئەتە بېشىمدا ياڭاق چاقسۇن دەمسەن ؟! ھۇ ..... ھۇ ..... « گۆش بىلەن ياغ بىر تۇغقان ، پىيازنىڭ كۆيگىنى كۆيگەن » دەپ ، ئەسلىدە ئاكا ـ ئۇكا ئىككىنىڭ گېپى بىر ئىكەن ـ دە !؟

ــ ئەستاغپۇرۇللا شەيتان ، نېمىدەپ جۆيلۈيدۇ ماخوتۇن !

ــ نېمىدەپ جۆيلۈپتىمەن ؟ ئاڭلاپ تۇر : ئەتىلا ئادەم ئەۋەتىپ داستىخانىنى يانداۋرۇپ كېلىپ ، ئەپرۇزەك دېگەن داقىنى مەندىن تۆر تالاشقىنىغا تويغۇزمايدىغان بولسام !

ــ شۇنداق قىلىپ باقە قېنى ، ــ قۇددۇس شامچىمۇ ئاغزىنى قويۇۋەتتى ، ــ تېرەكنى تەتۈر سويۇپ ، مېڭەكنىڭ قېتىقىنى چىقىرىۋېتەرمىنا !

ــ كېلە ! نوچى بولساڭ ، ھازىرلا ئۆلتۈرۈپ گۆشۈمنى يە !

سانىخان سېغىزخانەك شاراقلىغىنىچە سۇپىغا يېقىنلىشىپ ، ئېرىگە ئېسىلماقچى بولغاندى ، ئۇ كەينىگە داجىۋالدى .

ــ ھوي نومۇسنى بىلمەيدىغان سارىڭ ! ــ دېدى قۇددۇس

شامچى لاغلداپ تترەپ ، ــ بوشراق ۋارقىرا ! قوشنىلار ئاڭلاپ قالسا سەت تۇرىدۇ .

ــ چىدا ، تازا ۋارقىرايمەن ، « جاھاندا خوتۇن كىشى ئەۋلادى قۇرۇپ كەتسىمۇ ، مەرۋانەك دېگەن گاچىنى بوسۇغامغا يولاتمايمەن ! » دەپ پۈتۈن قەشقەرگە جاكالايمەن !

ــ مانا جاكالا !

قۇددۇس شامچى قەپەسكە چۈشكەن يولۋاستەك ھۆركىرەپ ، قولدىكى ئاپتۇۋۇنىنى سانىخانغا زەرب بىلەن ئاتتى . خۇداغا شۈكۈر ، ئاپتۇۋا سانىخانىنىڭ بىر يېرىگە تەگمىدى : ئۇ ئۆزىنى قاچۇرىمەن دەپ يىقىلىپ چۈشۈپ ، دۈم يېتىپ يىغلىغىلى تۇردى . قۇددۇس ئاخۇن ئۇنىڭغا قاندىقتۇر نىجاسەتتىن سەسكەنگەندەك نەزەردە بىر پەس قادىلىپ قاراپ تۇردى ـ دە ، پەلتوسىنىڭ قويۇن يانچۇقىدىن ياغلىق ئېلىپ يۈزىنى سۈرتكەچ سۇپىدىن چۈشۈپ ، ئاياغلىرىنى ئېغىر يۆتكەپ تالاغا ماڭدى . ئۇ دەرۋازىنى ئېچىپلا كامىل بىلەن دوقۇرۇشتى ، لېكىن ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماستىن مەسچىت تەرەپكە كەتتى .

كامىل ئاپتۇۋۇدىن تۆكۈلگەن سۇ ، پاتقاق ئىچىدە ئېغىناپ ئەس ـ ھوشىنى يوقاتقاندەك يىغلاۋاتقان ئانىسىنى كۆرۈپلا چىرايى تامدەك ئاقىرىپ ، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ :

ــ ئانا ، نېمە بولدۇڭ ؟ نېمانداق ..... ــ دېيەلمدى تەسلىكتە .

ــ ھۇ ..... ھۇ ..... داداڭ دېگەن ئەسكى ..... ــ كامىل ئۇنى يۆلەش ئۈچۈن زوڭزايغاندا ، سانىخان بايىقىدىنمۇ بەكرەك ئۈن سېلىپ يىغلىغىنىچە كامىلنىڭ بوينىغا ئېسىلدى ، ــ ھۇ ..... ھۇ .....

سەۋەبسىز ئىش ، مەنبەسىز « مش ـ مش » بولمايدۇ . « مش ـ مش » بىلەن « ئىكەن »نىڭ تەلەپپۇز قىلىنىشى ۋە مەنىسىدە خېلى چوڭ پەرق بولسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە ئىككىلىسىنىڭ مەنبەسى بىر . كۆپ ھاللاردا «مش ـ مش »نىڭ مەنبەسى يوشۇرۇن ، سېھىر ـ جادۇدەك سىرلىق بولۇپ ، راست ياكى يالغانلىقىنى پەرق ئەتمەكمۇ تەس . قاچان ، قەيەردە ، كىمنىڭ ئاغزىدىن چىققانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايدۇ . تارقىلىشى شۇنداق تېزكى ، ئۇ ھەش ـ پەش دېگۈچە ئېغىزدىن ـ ئېغىزغا كۆچۈپ ،

قـۇلاقـتىن ـ قۇلاققا يېتىپ ، بىرمۇنچە ئادەمنىڭ يۇرىكىنى زېدە قىلسا ، يەنە بـىـرمـۇنـچـىـسـىـنـىـڭ ئېـشىكىنى تۆت چىشلىق قىلىۋېتىدۇ . تېخى بەزىدە يـىـغلاۋاتـقـانـنـى كـۆلـدۈرۈپ ، كـۆلـۈۋاتقانىنى يىغلىتىپمۇ قويىدۇ . شۇڭا ، كـىـشىلەر ئۇنى ئاسانلا « يالغان »غا ، « پىتنە ـ پاسات »قا چىقىرىۋېتىدۇ . كـۆنـلـەرنـىـڭ بـېـرىدە ئۇنىڭ ھەقىقەتەن بولغان گەپ ياكى بولغان ئىش ئـىـكـەنـلـىكى ئىسپاتلانغاندا ، ئۆزىنىڭ ئەينى چاغدا تولىمۇ دۆتلۈك قىلغانلىـقـىـدىـن يـەتـكـۈچـە ئازابـلـىـنـىـدۇ . ئەكسىچە « ئىكەن »نىڭ ئىگىسىمۇ ، مـەنـبـەسىمۇ ئاشكارا بولغاچ ، نەتىجىسىمۇ بىرلا بولىدۇ : يا كۈلدۈرىدۇ ، يا يىغلىتىدۇ ، خالاس !

سـانـىـخـانـنـىـڭ كـامـىـلـىنى باشقا يەردىن ئۆيلىمەكچى بولغانلىقى قانداقـتۇر « مش ـ مش » ئەمەس ، بەلكى قىل سىغمايدىغان راست ئىش ئىـدى : سـانىخان قۇددۇس شامچىنىڭ قولىغا چۈشكەندە ئاران 13 ياشتا بو ـ لـۇپ ، بـۇ ئائىـلـىـنـىـڭ يـالـغـۇز قىزى ئەپروزىخان سەككىز ياشتا ئىدى . ئـىـككىسى ئاسانلا ئىچىكىپ كېتىشتى . بىللە ئويناپ ، بىللە كۈلۈپ ، بىر ئا ـ نـىـنـىـڭ بالىلىرىدەك بولۇپ كەتتى . بەزىدە سانىخان ئاتا ـ ئانىسىنىڭكىگە يـامـانلاپ كەتسە ، ئەپروزىخانمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن قېچىپ بېرىۋالاتتى . سا ـ نـىـخـان قـايـتـىپ كەلمىسە ، ئۇمۇكەلگىلى ئۇنمايتتى . كېيىن ئەپروزىخان يـاتـلىق بولدى ، ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلدى . قۇددۇس ئاخۇن بىلەن سانـ ـ خـان ئۇنـىـڭ نـەزەرىـدە ئەمـدـىـكـى « ئاتا ـ ئانا »سى ئىدى . ئۇ « ئازنا ـ شـەنبە »نى قۇددۇس ئاخۇنلارنىڭكىدە ئۆتكۈزەتتى . مەرۋانەم بىلەن كامىل تـۇغـۇلـۇشىغلا ئۇلارنىڭ كۆڭلىدە « قۇدا » بولۇش ئارزۇسـى تۇغۇلـدى . ئۇلار دەسـلـەپ بـۇ ئارزۇلـىـرىـنـىـى « خۇدايىم بۇيرۇسا » بىلەن ئاغزىدىن چىقارغان بولسا ، كېيىنچە « چوقۇم »نـى قوشۇشتى .

دېـگەندەك ، بالىلار كۆزگە كۆرۈنمەيلا « ئادەم » قاتارىغا قوشۇلۇپ فـالدى . سانىخان كۆزىگە نېمە چىرايلىق كۆرۈنسە ، ئۇنىڭ نەچچە پۇل بو ـ لـۇشـىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇنى مەرۋانەمگە ئېلىپ بەرمەي قويمايتتى . ئېپىنى تـاپـسـىلا مـەرۋانەمنى ئۆيىدە قوندۇرۇپ قېلىپ ، باغرىغا تېگىپ يېتىۋالمىسا قېتىقى ئۇيۇمايتتى . ئەپروزىخانىنىڭ كامىلغا بولغان ئامراقلىقىمۇ سانىخانىنىڭ مـەرۋانەمگە بولغان ئامراقلىقىنى بېسىپ چۈشسە چۈشەتتىكى ، ھەرگىز كەم

ئەمەس ئىدى . مەرۋانەم تىلىدىن ئايرىلغاندىن بېرى ، سانىخان تارتىۋاتقان دىل ئازابى ئەپروزىخانىنىڭكىدىن قېلىشمىدى : يىغلىدى ، قاقشىدى ، دۇئا قىلدى ـ تېۋىندى ، يول ماڭدى ، چارە ـ ئامال ئىزدىدى ، قولىدىن كېلىدىغانلىك ھەممىسىنى قىلىپ باققان بولسىمۇ ، « تەقدىر »گە ئارا تۇرالمىدى . ئەمدىكى بىردىنبىر چارە ـــ ئىككى بالىنىڭ بېشىنى قوشۇش ئىدى . قېرىشقاندەك ، نىكاھ قانۇنىدىكى ياش چەكلىمىسى ئۇنىڭ بۇ ئار-زۇسىنى تېزرەك ئىشقا ئاشۇرۇشنىلا پۇتلاشتى . توي خېتىنى يېزىدىن ئېلىشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ ، بۇ نىيىتىنى ئېرىگە دېگەنىدى ، « سوغۇق سۇنى پۈۋلەپ ئىچىدىغان » بۇ قورقۇنچاق : « ھۆكۈمەتنىڭ ئالدىدا تىلىمنى قىسىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلغۇچى بولماڭلا ! » دەپ گەپنى ئۈزدى .

كۈتە ـ كۈتە ، كۈتكەن كۈنلەر بارغانسېرى يېقىنلاپ قالدى . بۇلتۇر مۇشۇ كۈنلەردە ، سانىخان بىردىنبىر ئاچىسى مايىم خېنىمنىڭكىگە ئازنىلاپ باردى . ئۆگزىدە ئەتىيازنىڭ كۆيۈك ئاپتېپىغا قاقلىنىپ باش بېقىشىپ ئولتۇرۇپ ، كامىلنى ئۆيلەشنىڭ گېپى چىقىپ قالدى . مايىم خې-نىم بۇرۇن سىڭلىسى بىلەن بىرنىيەتتە بولسىمۇ ، مەرۋانەم گاچا بولۇپ قالغاندىن كېيىنلا نىيىتى ئۆزگەرگەنىدى . بىراق ، نېمە ئۈچۈندۇر نەچچە يىلىنىڭزى كۆڭلىدىكىنى ئاغزىدىن چىقىرالماي يۈرەتتى . مانا ئەمدى پەيتى كەلدى ، بۇگۈن دېمسە قاچان دەيدۇ ؟!

ـــ ئۇكام ، ـــ دېدى تىزىغا بېشىنى قويۇپ ، كۆزلىرىنى قىيا يۇمغان ھالدا راھەتلىنىپ سوزۇلۇپ ياتقان سانىخانىنىڭ بېشىنىڭ تاتلىق قىچىشۇاتقان يېرىنى تىرناقلىرى بىلەن يەڭگىل سىقىپ قويۇپ ، ـــ روزى سەررايلارغۇ تېپىلمايدىغان خەق ، مەرۋانەممۇ قىلچە ئېۋىنى يوق ـــ سۈرەتتەك چىرايلىق ، ئەقىللىق ، ئىشلىق ، ئون قولى گۈل بالا . يامان يېرى ـــ سۆزلىيەيدىغان تىلى يوق . ئۆي ئىچىدىغۇ بىلىنمەي كۈنى ئۆتەر..... كامىل ياش ـ كىچىك تۇرسا ، ئۇنى يېتىلەپ تالا ـ تۈزگە چىقـ ماس ، ئەل ـ ئاغىنىلىرىنىڭكىگە بىللە ئېلىپ بارماس بولامدۇ ؟

ـــ نېمە دەيدىغانلا ئاچا ! ـــ دۈم ياتقان سانىخان ئىنجىقلاپ يېنى بولدى . نارازى بولغانلىقى كۆزلىرىدىن چىقىپ تۇراتتى ، ـــ كامىل يا خەقىقە ئوخشاش خوتۇنىنى كەينىگە سېلىپ ھەممە يەردە دودۇزلىتىپ

يۈرىدىغان ئاق ئۆپكە كادىرچاق بولمسا ، نېمىدەپ مەرۋانەمنى كەينىگە سېلىپ يۈرگۈدەك؟! توينى قىلىپلا مەرۋانەمنىڭ يۈزىنى ياپقۇزساق، كوچا - كويغا چىقىپ قالسىمۇ خەق ئۇنىڭ گاچا - پاچىلىقىنى نەدىن بىلسۇن!..... ئۆزلىرىمۇ بىلىلا ، ئۇنىڭ - بۇنىڭ ھە - ھۇسى بىلەن ، ئەتىگەندىن - كەچكىچە يۈز - كۆزىنى مايمۇندەك بويىپ تالادىن كىرمەيدىغان « كادىر » خېنىمدىن بىر ئەمەس ، ئىككىنى ئەكېلىپ تاشلاپتىكەنمەن ، نەچچە يىلىنىڭ سوغۇق سۇغىمۇ قول تىققىلى ئۇناشماي ، مېنى نېمە كۈنلەرگە قويدى؟! قۇرزات بىلەن قاۋۇزنىڭمۇ جېنىغا ۋاي: بىچارە باللىرىمنىڭ ھېلى كۆڭلىكىنىڭ ياقىسى يىرتىق ، ھېلى يۈز - كۆزىدە تىرناق ئىزى ..... ۋاي خۇدايىم ، ۋاي خۇدايىم ، ئېيتمىغان بەندىسنى ھېچنېمىدىن ئېيتمايدىكەن ! ئۇ جومباقلارنىڭ قوڭغا تېپەيلى دېسەك ، كەينىدە ئىككى - ئۈچتىن چۈجىسى چۇكۇلداپ يۈرۈشكەن ، ۋاي يۈرەكلىرىم ، ۋاي يۈرەكلىرىم ! ئۇھ ..... مەرۋانەم ھېلىغۇ گاچىكەن ، توكۇر ، چولاق بولسىمۇ ، شۇنى ئۆيۈمگە ئەكېلىپ ، قولىغا چۆمۈچىنى تۇتقۇزمىغۇچە ئۆلسەممۇ كۆزۈم يۇمۇلمايدۇ .

سانىخان ناھايىتى ئۈزاق سۆزلىدى . بۇقۇلداپ يىغلاۋېرىپ ، ئاچچىسىنىڭ كۆزلىرىدىنمۇ ياش ئالدى . يىغلاپ ئولتۇرۇپ مۇڭدىشىشتى . گەپنىڭ ئاخىرى يەنىلا كاملىنىڭ توي ئىشى بىلەن ئاياغلاشتى :

— مەنىغۇ گەپكە گەپ توغرا كېلىپ قېلىپ شۇنداقلا بىر دەپ قويدۇم ، — دېدى سانىخان قايىل قىلىشقا كۆزى يەتمىگەن مابىم خېنىم گەپ ئەگىتىپ ، — قالغىنىنى ئۆزلىرى ئوبدانراق ئويلىنىپ بىر ئىش قىلالا ..... « جان تەندە ئامانەت » دەپتىكەن . سىلى بىلەن مەن جاھانغا تۇۋرۇك بولمايمىز ..... كامىل بالا - چاقلىق ، قۇدا - باجىلىق بولمامدۇ ؟ ئۇ كۈنلەردە مەرۋانەم يەنە مۇشۇ پېتى تۇرسا ، كامىلغا ، باللارغا تەس بولارمىكىن دەيمەن .

شۇنداق ، مايىم خېنىمنىڭ ئاخىرقى گېپى ھەقىقەتەن ئويلانمسا بولمايدىغان بېشارەت ئىدى . سانىخان ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ چىقىپلا خىيالغا پاتتى . « ئاچامنىڭ دېگىنىمۇ راست : بىز ھاياتقۇ كاملىنىڭ چۆپى چەتنىمەس . بىزدىن كېيىن باللىرى چوڭ بولۇپ ، بىر كىمگە جۈپلەش

توغرا كېلىپ قالسا ، خەق بىر گاچا بىلەن قۇدىلىشىشقا ئۇنامدۇ ؟! مەن ئەجەبمۇ مۇشۇنداق ئىنچىكە تەرەپلەرنى ئويلاپ باقماپتىمەن . »

سانىخان بىرەر ئاي ئويلاپ يۈرۈپ ئاخىر پۈتۈنلەي خېمىغا ياندى . ئېرىنى « قىچقىلاپ » بېقىۋىدى ، « پوق يېمە ! » دەپ داۋىسىنى يېدى . كامىل ئاڭلاپ ، ئالەمنى مالەم قىلىۋەتكىلى تاس قالدى . دادا ـ بالا گېپىدە چىڭ تۇرغانسېرى ، سانىخاننىڭ تېخىمۇ جاھىلى قاتتى . كېلىنلەر ئۇۋ-مىدى . قۇززات بىلەن قاۋۇز ھېچكىمنىڭ تەرىپىنى ئالمىدى . گەرچە بۇ ئىشتا سانىخان تىكەندەك يالغۇز قالغان بولسىمۇ ، ئۇتتۇرغىنىغا تەن بەر-مىدى . ھېچ ئامالى بولمىغاندا ، ئاغى قىلدى ـــ كەينىگە تارتتى . ئاغى قىلىپ سۆرەۋېرىپ يازنى ، كۈزنى چىقىرىۋەتتى . لېكىن ، ئېرىشكىنى ئېر-نىڭ يېنىچە ـ قىرىچە تېگىشى بولدى . كامىل كۆرۈنۈشتە تۈگۈلۈپ شۇك تۇرۇپ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئاغزىغا قارايدىغاندەك كۆرۈنسىمۇ ، ئەمەلىيەتتە كىچىككىنە پۇرسەت تاپسىلا بوتكىسىنى تاقاپ قويۇپ ، مەرۋانەمنىڭ ئۆتەر يولىنى مارايدىغان بولۇۋالدى . ئەگەر مۇشۇنداقلا كېتىۋەرسە ، ھېچكىمگە خوۋلۇق يوق ئىدى .

سانىخان تەن بەردى . تەن بەرمەيمۇ بولمايتتى : توي پۇل بىلەن ئوخشايدۇ . پۇل بولسا ئەرنىڭ يانچۇقىدا . سانىخان ئۇنىڭدىن بىسوراق بىر تىيىنمۇ خەجلىيەلمەيدۇ . خوتۇن ئالدىغان ئادەم كامىل . ئۇنىڭ رايى ھېلىقى گاچىغا تۇرسا ، سانىخاننىڭ قولىدىن نېمە كېلەتتى !؟ ئاخىر ئۇ دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئايشەمخاننى ئەلچىلىككە ئەۋەتتى . ئۆزى ، ئاچىسى باشلىق تۇغقانلارنى كەينىگە سېلىپ بېرىپ داستىخان تاشلىدى . شۇنچە ئىللىق مۇئامىلە ، يېتىپ ئاشقۇدەك ئىززەت ـ ھۆرمەت ، مول نازۇنېمەت بىلەن تولغان شاھانە داستىخان ئالدىدا ئېچىلىپقىنا بىرنى كۈلمىدى ، بەلكى قىز سوراپ كەلگەن ياتباش ئادەمدەك كىبىر ـ تەمەننا بىلەن ئولتۇردى . ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ ئۆزىنى تۆشەككە ئېتىپ مىشىلدىغىلى تۇرۇۋۇىدى ، ئېرى ئۇنىڭ قاچان يىغدىن توختاپ ، قاچان ئۇخلىغىنىنمۇ تۇيمىدى .

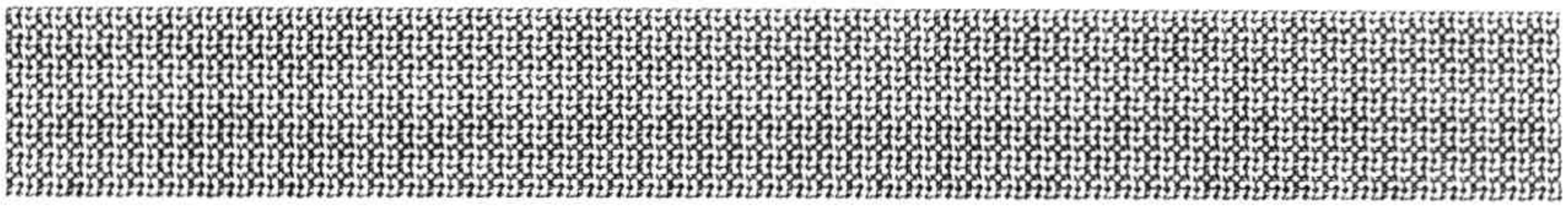
كېيىنكى كۈنلەر سانىخان ئۈچۈن بەكمۇ تەسلىكتە ئۆتتى . ئۆزىنى ئۇ ئۆيىگە داستىخان كۆتۈرۈپ بېرىشقا مەجبۇر قىلغان تەقدىردىن قاتتىق نارازى ئىدى . « ئاھ بەقورۇلۇق ، ئاھ مەزلۇم ئاجىزلىق ! ـــ دەيتتى ئۇ ئۇ-

چىدە تەكرىگە نالە قىلىپ ، ـــ ئاتا ـ ئانامدىن مىراس قالغان شۇنچە تەئەللۇقاتىمنى ئۇنىڭ چاكىلىغا سېلىپ بېرىپ ، بۇگۈنگە كەلگەندە بىر پۈكۈنمۇ ئۇنىكىدىن تىلەپ خەجلەيدىغان كۈنگە قالدىممۇ !؟ بۇنى ئاز دەپ ، ھېلىقى شۇمنىكىمۇ دادىسى تەرەپكە ئۆتۈۋالغىنىنى دېمەمدىغان ! قېنى ، ئاۋۋال ئۇ گاچا ئۆيۈمگە كىرىن بولۇپ كەلسۇنچۇ ، ئالتە كۈندىلا ﴿ داد ! ﴾ دېگۈزۈپ كەشنى توغرىلاپ ، كامىلنىڭ بويىغا بويى ، ئېنىگە ئېنى توغرا كەلگۈدەك بىر سىنى جۈپلىمەيدىغان بولسام ..... »

سانىخان تېخى خۇدايىمنىڭ بىر مۆجىزە كۆرسىتىپ ، مەرۋانەمنى ئۆز ئۆيىگە كەلتۈرمەي تۇرۇپلا ئارىنى ئۈزۈپ ، ئۆزىنى بالدۇرراق مۇرادىغا يەتكۈزۈشنى تىلەيتتى .

دەرۋەقە ، بۈگۈن ئۇ كۈتكەن مۆجىزە يۈز بەردى : قارا ، ئەپروزىخان ئۇنىكىدىن « ئىككى باش » يۇقىرىدا غادىيىپ ئولتۇرۇپتۇ . ئۇ- نىڭغا نېمە يوغانلىق ؟ ئۇنىڭ ئېرىنىڭ سىگىلىسى بولغانلىقمۇ ؟ ياق ! ھازىرغۇ ھازىر ، ئاتا ـ ئانىسى ھايات چاغدىمۇ ئۇنىڭ ئايىغىدا ئۆمىلەيدىغان ئادەمنىڭ بۈگۈنگە كەلگەندە بۇنچىۋالا غادىيىۋېلىشى چوقۇم قۇددۇس شامچىنىڭ ئۆزىنى بويسۇندۇرۇپ ، ئەپروزىخانىنىڭ ئالدىغا داستىخان قولتۇقلاپ «خوش ـ خوش » ئېتىپ بارغۇزغانلىقى بىلەن مۇناسىۋەتلىك .

سانىخان ئىچ ـ ئىچىدىن خۇشاللىنىپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، چاندۇرماستىن داستىخاندىن قوپتى . ئۆيگە كەلگەندىن كېيىن كۆرسەتكەن «ئويۇن»لىرىنى ئوقۇرمەنلەر قانغۇدەك كۆردى . ئەمدى يەنە قانداق «ئويۇن» ئويناىدۇ ؟ بۇنىڭ جاۋابى بەكمۇ ئاددىي : ئويۇن باشلانغانكەن ، پەردىنىڭ پات ـ پات ئېچىلىپ ـ يېپىلىپ تۇرۇشى تەبىئىي زۆرۈرىيەت . پەردىنى بىر ئېچىۋالغانچە ئويۇن ئاياغلاشقاندا ياپسا ، تاماشىبىنلارنى ھاردۇرۇپ ـ زېرىكتۈرۈپ قويىدۇ . بىزمۇ مۇشۇ « زۆرۈرىيەت » نى نەزەردە تۇتۇپ ، پەردىنى مۇشۇ يەردە ياپمىز . لېكىن ، بۇ « ئويۇن » نىڭ داۋامىنىڭ « قىزىق » ياكى « قىزىق ئەمەس » لىكىگە كېپىللىك قىلالمايمىز . چۈنكى ، سەھنىدىكى ئويۇن بىلەن تۇرمۇشتىكى « ئويۇن » پۈتۈنلەي باشقا ـ باشقا نەرسە .

كور مۇھەببەت

سانىخان دېگىننىڭ قىلدى : شۇ كۈنى ھۆل ـ لاي بولۇپ كەتكەن كىيىمنى يەڭگۈشلەپ ، يوغان بىر بوغچىنى قولتۇقىغا قىستۇرغىنىچە ئۆيـدىن چىقىپ كەتكەن سانىخان كەچتە قايتىپ كەلمىدى . ئىشتىن ھېرىپ ـ ئېچىپ كەلگەن كېلىنلەر ناماز شامدىن يانغاندا كەچلىك تاماقنى پىشۇرۇشتى . كىم يېدى ، كىم يېمىدى ؟ كىم تويدى ، كىم تويمىدى ؟ بىلگىلى بولمايتتى . قۇددۇس شامچى ئەۋلادمۇئەۋلاد داۋاملاشتۇرۇپ كېلىۋاتقان ئادىتىنى بۇزۇپ ، داستىخانغا كىرمىدى . ئۇنىڭسىز يېيىلگەن تاماق باشقىلارغا ئوغا بولدى . باللارمۇ «چۇرۇق» قىلىپ ئاۋاز چىقىرىشقا پېتىنالماي ، بۇلۇڭ ـ بۇلۇڭدا تۇگۈلۈپ ئولتۇرۇشتى . كەيپى ئۇچقان چوڭلارنىڭ قاپقىدىن قار ياغاتتى . پۇشۇلداپ ئىچىگە تىنىشپ ، بىر ـ بىرىنىڭ دىدارىغىمۇ قاراشمىدى .

كامىلدىن بۆلەك ھېچكىم نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلمەيتتى . كامىلمۇ دېمىدى . دېگەن تەقدىردىمۇ ، ئىشنىڭ تېگىنى چۇشەندۇرۇپ بېرەلمەيتتى .

« داداڭغا دەپ قوي ، ـــ دېگەنىدى سانىخان قاراڭغۇ دالاندا رومـلىنى ئارتىۋېتىپ ، ـــ بۇگۈندىن ئېتىبارەن بۇ ئۆيگە دەسسەيدىغان پۇتۇم يوق ! »

كامىل بۇ گەپنى دادىسىغا دېمىدى . قانداقمۇ دېيەلىسۇن ؟!

كامىل چالا ـ پۇچۇق دۇئا قىلىپلا داستىخاندىن قوپتى ـ دە ، تاـھارەت ئېلىپ ، خۇپتەن ئوقۇغىلى مەسچىتكە چىقىپ كەتتى . ھايال ئۆتمەي ئاكىلىرىمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن سەپ تۇزۇشتى .

قۇددۇس ئاخۇن مەسچىتكە چىقمىدى . ئۆينىڭ تۆرىگە سېلىنغان جايىنامازدىن قوپماي ناھايىتى ئۇزاق ئولتۇردى . ئۆلۈك ـ تىرىكلەرنى ياد ئېتىپ كۆڭلى بۇزۇلدى . خۇنسىز كۆزلىرىدىن توختىماي ئۆمىلەپ چىقىۋاتقان ياش مونچاقلىرى ئۆچكە ساقاللىرىنى نەمدەمەكتە ئىدى . سانىخان بىلەن تۇنجى قېتىم بىر ياستۇققا باش قويغان ئۇنتۇلماس كېچە ، بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇلىشىپ كەلگەن خۇشلۇق ـ خاپىلىق ، مۇسىبەت ..... تۇنجى پەرزەنت يۈزىنى كۆرگەن چاغدىكى ھاياجانلىق كۈنلەر ۋە تۈنلەر ..... سانىخاننىڭ بىر ھەپتە ئىچىدىلا ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلىپ قارا يېتىم بولۇپ قېلىشى ؛ ئىگىسىز قالغان ئۇ چەت ـ بۇ چەت ئىمارەت ۋە مۇشۇ ئىمارەت تۈپەيلى ئاچا ـ سىڭىل ئوتتۇرىسىدا نەچچە يىل داۋاملاشقان مىراس جېدىلى ..... ھەممىسى ، ھەممىسى قۇددۇس ئاخۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر ـ بىرلەپ ئۆتتى . شۇنداق ، سانىخان تولىمۇ بىتەلەي مەزلۇم : تۇيى بولۇپ ئۈچىنچى يىلى ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلىپ ، يىغا يىغلاپ يۈرۈپ مېڭىسىدىن ئايرىلىپ قالغىلى تاس قالدى . بۇ راست گەپ ! شۇ كۈنلەردە ئۇ تۇغۇتلۇق ئىدى . بۆشۈك تويىنىڭ تەييارلىقىدا پالاقلاپ يۈرۈپ ھاردۇق يەتكەنمۇ ، يا خۇشاللىق ـ ھاياجاندىنمۇ ، ئانىسى كەچلىك تاماق ئۈستىدىلا جان ئۈزۈپ كەتتى . يەتتە نەزىرىنى تۇغىتىپ ئەتىسى دادىسى ئۇشتۇمتۇت ھوشىدىن كېتىپلا ئىككى كۈندىن كېيىن بەندىچىلىك قىلدى . بۇ كېلىشمەسلىك تېخى تۇغۇت ئىچىدىكى ھەيز ـ نىفاستىن پاكلىنىپ بولالمىغان سانىخاننى شۇنداق قاتتىق يىقىتتىكى ، ئۆلۈك ـ تىرىك ئارىلىقىدا قالدى . بالىنى ئېمىتكۈدەك ھالى يوق ئىدى . ئۇ يىقىلىپ 15 كۈندىن كېيىن بالا ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدى . ھەرقانچە يوشۇرسىمۇ ، سانىخان بۇنى بىلىپ قالدى ـ دە ، چاچ يۇلۇپ يىغلاپ ، ئەس ـ ھوشىنى يوقاتتى . ئۇنىڭغا « جىن چاپلاشقان »مىش . كۆرسەتمىگەن تېۋىپ ـ دوختۇر ، ئوقۇتمىغان داخان ـ پېرىخون قالمىدى . ھەممىسى بىكار كەتتى: سانىخاننىڭ سىرىڭ بولۇپ قېلىشى مۇقەررەرلەشتى . لېكىن ، قۇددۇس ئاخۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى بوش تۇرمىدى . كۆزى كۆرگەن ، قۇلىقى ئاڭلىغانىنىڭ ھەممىسىنى قىلدى . شەھەر بىلەنلا قانائەتلەنمەي ، يېڭىشەھەردىكى داڭلىق جىنكەش خەنزۇ تېۋىپ ـ داخانلارنىڭ بوسۇغىسىنمۇ

تاۋاپ قىلدى . دۇئا پايدا قىلدىمۇ ، دورىمۇ ؟ يېرىم يىلدىن كېيىن سانىخان ئېسىگە كەلدى . بارا ـ بارا پۇت ـ قولىغا ماغدۇر كىرىپ ئورنىدىن قوپتى . لېكىن ، باشقىچە بىر ئادەمگە ئۆزگىرىپ تەرسا ، ۋات ـ ۋات ، كۆكەرمە بولۇۋالدى . ھېچكىم بۇنى ئېغىر ئالمىدى ، ئۇنىڭغا يول قويدى . ئۇنىڭ دېگىنى دېگەن ، قىلغىنى قىلغانىدى . دەسلەپ قۇددۇس ئاخۇن بۇنىڭغا كۆنەلمەي ، ئۇنىڭ بىلەن غىجىرلىشىپلا يۈردى . ئاتا ـ ئانىسى راسا بىر ئەدەپلىۋىدى ، « موللام مۇشۇك » بولۇپ كەتتى . مانا شۇنىڭدىن بۇيان سانىخاننىڭ بۇ ئائىلىدىكى ئورنى كۈندىن ـ كۈنگە ئۆسۈپ ، « ئىككىنچى قېيىنئانا » بولۇپ قالدى . لېكىن ، ئۇ ئەپروزىخانغا « قېيىنئانا » ئەمەس ، بەلكى « ئاچا » ئىدى . كاملىغا مەرۋانەمنى چېتىش ئىشىنمۇ شۇ ئىككىسى بېكىتكەن . مانا ئەمدى ..... ئەستا .....

قۇددۇس ئاخۇن ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى . باشقىسىنى دېمىگەنـدىمۇ ، سانىخاننىڭ مەرۋانەم بىلەن ئەپروزىخانىنى تىللىشى ئۇنىڭ جان ـ جېنىدىن ئۆتۈپ كەتكەنىدى . ئۇمۇ ياش ۋاقتىدىمۇ قىلىپ باقمىغان ئىشتىن بىرنى قىلدى . خۇداغا شۈكۈر ، ئاپتۇۋا سانىخاننىڭ بىر يېرىگە تەگمىدى . شۇنداق تۇرۇقلۇق ، ئۇ نېمىدەپ ئۆينى تاشلاپ چىقىپ كېتىدۇ ؟ ئېرى بىلەن بالىلىرىنى دېمىگەندىمۇ ، ياتىباش كېلىنلەردىن نومۇس قىلسا بولماسمىدى ؟! چاندۇرماستىن بۇگۈنلا ئۆينى تېپىۋالمسا ، ئەتە ئىشىكتىن قانداق كىرىدۇ ؟ كېلىنلەر ئالدىدا يۈزى بولامدۇ ؟ ئۇلارغا گېپى ئۆتەمدۇ ؟ ياق ، ياق ! ئۇنى نەدىن بولسا تېپىپ ، ھازىرلا ئۆيگە ئەكېلىۋېلىش كېرەك !

دەرۋازا غارتىلداپ ئېچىلىپ ـ يېپىلدى . ئوغۇللار مەسچىتتىن يانغانىدى . قۇددۇس شامچى دېرىزە تەرەپكە قىيا بۇرۇلۇپ ۋارقىرىدى :

ـــ كامىل ، ھوي كامىل !

ـــ ھە ، دادا ، ـــ كامىل دەھلىزىنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولدى .

قۇددۇس شامچى سورىدى :

ـــ ئاناڭنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەمسەن ؟

ـــ ياق .

ـــ ئۇ ماڭىدىغان چاغدا بىرنەرسە دېمىدىمۇ ؟

ـــ ياق .

ـــ ئەستا ، ما خوتۇننى ، نەگە كەتكەندۇ ؟

كامىل يەرگە قارىۋالدى . قۇددۇس شامچى جايىنامازدا يەكپاي تىز-لىنىپ ، ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىۋالغاندىن كېيىن ، ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىۋاتقاندەك پەس ئاۋازدا دېدى :

ـــ هامماڭنىڭكىگە كەتكەنمىدۇ ، يا ؟

ـــ هاممام ..... خان ئانامنىڭكىگىمۇ ؟

ـــ ياق ، مايىمخانىنىڭكىگە دەيمەن !

ـــ مايىم ئانام .....

ـــ ھەقىچان شۇ يەرگە كەتتى . ئاچا ـ سىڭىل گەپ بىلەن بولۇپ كېتىپ ، قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكىنىنى تۇيماي قېلىشقان ئوخشايدۇ . يۇگۇر ، ئىتتىك بېرىپ ئۇنى ئېلىپ كەل .

ـــ ئانام .....

كامىل تىلىنىڭ ئۇچىغا كېلىپ قالغان گەپنى يۇتۇۋېتىپ ، كەينىگە بۇرۇلۇشىغا ، دادىسى گۇمان بىلەن سورىدى :

ـــ نېمە ؟ ئاناڭ نېمە بولدى ؟

ـــ ئانام ..... ئانام ئۇ يەردە بولمىسا قانداق قىلىمەن ؟

ـــ ئۇ يەردە بولمىسا ، ئەپروزىخان تەرەپكە بارماي ، ئاناڭنىڭ تۇغقانلىرىنىڭكىنى يوقلا . ئۇقتۇڭمۇ ؟

ـــ ئۇقتۇم .

كامىل ھويلىغا چىقىپ بولۇپ ، ئانىسىنىڭ ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ ئۆزىگە تاپىلىغان گېپىنى دادىسىغا دېمىگىنىگە پۇشايمان قىلدى . مۇشۇنداق قاپقاراڭغۇ ، دىماقنى ئېچىشتۇرغۇدەك توپا يېغىۋاتقان كېچىدە يول مېڭىش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلگەندى . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئانىسىنىڭ ئۆزى بىلەن بىللە كېلىش ـ كەلمەسلىكىگىمۇ ئىشەنچ قىلالمايتتى . بولغۇلۇق بولدى . دادىنىڭ بۇيرۇقىنى شەرتسىز ئىجرا قىلىش كېرەك !

كامىل ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ دەرۋازىدىن چىقتى . ئىشىك «جالاقىدە» يېپىلدى .

« بۇ خوتۇن ئارىمىزدا بولۇپ ئۆتكەن سەتچىلىكنى كاملىغىمۇ ئۇقتۇرماي خېلى ئەقلى بىلەن ئىش قىپتۇ. مەن ئەخمەق 〈 دادام‌قازناقتا يوق 〉

دېگەندەك ئىش قىلىپ ، باللارنىڭ ئېشىنى زەھەر - زوقۇم قىلىۋەتكىنىم نېمىسى ! خەير ..... » دەپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىدى قۇددۇس ئاخۇن .

كامىل بىر سائەتلەردىن كېيىن قايتىپ كەلدى . ئۇنى يالغۇز ھالدا كۆرگەن قۇددۇس شامچىنىڭ چىرايى تاتىرىپ كەتتى .

— ئاناڭ قېنى ؟

— ئا ..... ئانام ..... ئانام كەلگىلى ئۇنىمىدى .

— ما خوتۇننى ، قاچان كېلىدىكەن ؟

— ئانام ..... ئانام : « زادى بارمايمەن » دېدى .

— ھە ! ئەستەغپۇرۇللا شەيتان ..... ماڭ ، چىقىپ ئۇخلا !

كامىل ئەمدى كەينىگە بۇرۇلۇشىغا :

— ماڭا قارا ، — دېدى قۇددۇس شامچى جاينامازدىن ئۆمىلەپ قوپۇشقا تىرىشىپ . كامىل ئىتتىك كېلىپ ئۇنى قولتۇقىدىن يۆلىدى ، — بۇ گەپنى ھېچكىمگە ئاغزىڭدىن چىقىرىپ تاشلىما جۇمۇ !

— ماقۇل .

كامىل چىقىپ كەتتى . قۇددۇس شامچى جاينامازنى يىغىۋەتمەكچى بولۇپ ئېگىشكەنىدى ، دۇگجۇپ يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالدى . ئۇ ئۆزىنى ئوڭشۇۋېلىپ ، كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇپ ، بىر قولى بىلەن بېلىنى تۇتقىنىچە بىردەم ئېگىشىپ تۇرۇۋالدى ، ئاندىن كۆزلىرىنى « لوممىدە » ئاچقاچ ئۆرە بولدى - دە ، ئەتراپقا قارىدى . كۈندە ياتىدىغان يېرىدە يا كۆرپە ، يا ياستۇق يوق ئىدى . ئۇ سوزۇپ بىر « ئۇھ » تارتىۋېلىپ ، ئېغىرلىشىپ كەتكىنىدىن ئۆزىگە بويسۇنمايۋاتقان ئاياغلىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ ، يوتقان - كۆرپە ئېلىش ئۈچۈن مەرەپ يېنىغا كەلدى . بۇ ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئۆزى ئورۇن سېلىشى ئىدى .

× × ×

بامداتقا چىققان ئەزانغا قۇلاق سالغاچ دەرۋازا ئالدىنى چىنىدەك پاكىز سۈپۈرۈپ بولۇپ ، ئەخلەتنى كۈرەككە ئېلىۋاتقان مەرۋانەم كىمنىڭدۇر قېشىدىلا توختىغىنىنى سېزىپ ، چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى . ئالدىدا ۋېلسىپىت يېتىلگەن بىر ئادەم تۇراتتى . بۇ ئۇنىڭ بۇگۈن كۆر-

گـەن تۇنجى ئادىمى ئىدى . گۇگۇمدا ئۇنىڭ كىملىكىنى پەرق ئېتەلمىدى . ۋۇجـۇدىـنى سۇر باسقاندەك بولۇپ ،ئىتتىك ئالدىغا قاراپ ئىشىنى داۋاملاش-تۇردى . « نېمە قورقاتتىم ؟ ! ـــ دەيتتى ئىچىدە ئۆزىنى روھلاندۇرۇپ ، ـــ ئۆيۈمنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇپمۇ ..... »

ـــ مەرۋانەم .....

پـەس ، تونۇش ئاۋاز . مەرۋانەم « شارتتىدە » كەينىگە بۇرۇلدى . ئالدىدا كامىل تۇراتتى . «بۇنداق ئەتىگەندە ، كامىل نېمىگە كەلگەندۇ؟.....»

مەرۋانەمنىڭ خىيالى ئاخىرلاشماستىن ، كامىل ئېغىز ئاچتى :

ـــ مەرۋانەم ، كېيىنرەك دۇكىنىمغا بىر بارغىنا !

مـەرۋانـەم سـەل جىددىيلىشىپ ، ئۇندىمەستىن ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە تۇرۇپ كەتتى . ئۇلار باستۇرما ئاستىدا تۇرغىنى ھەم تېخى گۇگۇم بولغىنى ئۈچۈن ، مـەرۋانـەم ئۇنـىڭ چـىرايىنى ئېنىق كۆرەلمىدى . كامىل گېپىنى تەكرارلىدى :

ـــ گـېپـىمنى ئاڭلىدىڭمۇ ؟ قاچان چولاق تەگسە ، دۇكىنىمغا بىر بارغىن . ساڭا دەيدىغان بەك مۇھىم گېپىم بار . ئۇقتۇڭمۇ ؟

مـەرۋانـەم بـېشىنى « ماقۇل »غا لىڭشىتتى . كامىل قانداق تۇيۇقسىز پەيدا بولغان بولسا ، شۇنداق تۇيۇقسىز غايىب بولدى .

« بـۇ كـامىلزە ، ئەجەب تىتەم ـ تەتە جۇمۇ ، دەيدىغان گېپىنى دە-ۋەرمـەي ﴿ دۇكانغا بار ﴾ دەۋاتقىنىنى . دۇكىنىغا بارمىسام بولمىغۇدەك نېمە زۆرۈر ئىشى بولغىيدى ئۇنىڭ؟ ئەتە مەسلىھەت چېيى بولىدىغان تۇرسا..... تـوي خـېتـى ئالـغـىـلـى بارغاندا ماڭا تۇتۇپ بەرگىلى ئوبدان بىرنەرسىنى مـۆلچەرلەپ قويغان بولسا ، ئاق ئانام بىلەن غوجام دادامغا ئۇقتۇرماي ئاۋۋال ماڭا كۆرسىتىپ پىكرىمنى ئېلىپ باقماقچىمۇ ، يا ؟ چوقۇم شۇنداق ! كامىل دېگەن بۇ چۇغۇندەكنىڭ تاپقان ئويۇنىنى ..... »

مـۇشـۇنـداق شـېـرىـن خـىياللار دېڭىزىدا ئۈزۈپ يۈرگەن مەرۋانەم دادىسىنىڭ يـۆتـىـلـىپ ـ چۈشكۈرۈپ دەرۋازىدىن چىققىنىنىمۇ تۇيماي قالدى . دادىسى ئۇنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ :

ـــ بـولـدى ، يـەرنـى يـالاۋېـرىپ بىر قەۋەت تېرىسـنى سويۇۋەتـمـىـگـىن ! ـــ دەپ چاقچاق قىلغاندىلا ئېسىنى يىغىپ « پىسكۈكىدە » بىرنى

كۈلدى ـ ده ، گويا گۇناهلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك ۋۇجۇدىنى تەر بېسىپ ، يۈزلىرى ئوت ئالغاندەك قىزىپ كەتتى . ئاغزى شىلىمشىپ ، تىلى تامىقىغا چاپلىشىپ قالغاندەك ، تۆكۈرۈكىنى تەسلىكتە يۇتتى ـ ده ، ئاپپاق داكا رومالنىڭ ئۇچىنى چىشلەپلىپ ، لىق ئەخلەت قاچىلانغان كۈرەكنى كۆتۈرگىنىچە ئەخلەت ساندۇقى تەرەپكە ماڭدى . بۇ كوچىغا تېخى يېقىندىلا ئالتە قىرلىق سېمونت خىش ياتقۇزۇلۇپ ، ئەخلەت ساندۇقى توختىتىلغانىدى .

« مەن نېمىدېگەن تەلەيلىك ـ هە ! تويۇمغا ئۈلگۈرۈپ كوچىمىزمۇ سېمونتلىشىپ بولدى . ئەمدى ئالەمنى سەل بېسىپ كەتسەمۇ لاي ـ پاتقاقنى كۆرمەيمىز ! ـــ دەپ ئىچ ـ ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى مەرۋانەم كۈرەكنى ئەخلەت ساندۇقىنىڭ گىرۋىكىگە ئۇرۇۋېتىپ ، ـــ كامىلنىڭ كوچىسىنى قاچان سېمونتلاشتۇرىدىغاندۇ ؟ تويغىچە پۈتكۈزۈۋەتسە قانچە ئوبدان بولاتتى ـ هە ! »

× × ×

ـــ مەرۋانەم كۆرۈنمەيدىغۇ ؟

چۈشلۈك تاماققا كەلگەن روزى سەررراپ ئاشخانىنىڭ بوسۇغىسىدا تۇرۇپ سورىدى . ئەپروزىخان نىمكەش گىلەم ئۈستىگە سېلىنغان سۇپرا ـ ئاشتاختا ئالدىدا مۇڭلىنىپ يەكتىز ئولتۇرۇپ ئۇگرە كېسۋاتاتتى . ئۇ خىيال بىلەن بولۇپ ئېرىنىڭ كىرگىنىنى تۇيماي قالغانىدى . چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئېرىگە بىر قارىۋېتىپلا يەنە ئىشىغا تۇتۇندى ۋە ئۆزىگە يات بىر تەلەپپۇزدا :

ـــ بىر ـ ئىككى خىل يىپى تۇگەپ كېتىپتىكەن ، بازارغا كەتكەنىدى ، نېمە بولدىكىن ، شۇ چاغقۇچە كەلمەيدىغۇ ، ـــ دەپ كۆزلىرىگە ياش ئالدى .

ـــ ئەستا ، ما بالىنى ، ئالتە كۈندە تويى بولىدىغان ئادەمگە دوپپا تىكىپ نېمە كەپتۇ !؟ ـــ روزى سەررراپنىڭ تەرى ئۆگۈپ ، بوغۇلۇپ ـ بوغۇلۇپ سۆزلەيتتى ، ـــ ئەۋەتمىسەڭلا بولمامدۇ ؟! سىلىمۇزە ..... شەرۋانەمنىڭ شۇ چاغقۇچە كەلمەيۋاتقىنىنى !

ــ ئۇنى نېمە قىلىتىلە ؟
ــ ئۇلۇشكۇن باغاقنى شۇ تارقاتماقچى بولغان ئەمەسمىدى ! بالدۇرراق تارقىتىۋەتمسە .....
ــ تارقاتمايدىغان بولدۇق .
ــ نېمە ! نېمە دەۋاتىسىلە ؟ ــ روزى سەرراپنىڭ كۆزلىرى چەكـچىيىپ ، چىرايىدا قان دىدارى قالمىدى . ئاۋازى بۇقىنىڭ ھۆركىرىشىدەك قوپال ئىدى ، ــ نېمىشقا تارقاتمايمىز ؟
ئەپروزىخان قولىدىكى پىچاقنى ئاشتاختىغا « پاقىقدە » قويۇپ ، «پاكىكدە » يىغلاپ ، يۈزلىرىنى ئالىقانلىرى بىلەن توسۇۋالدى . خېلىدىن كېيىن ، ئېسىدەپ تۇرۇپ دۇدۇقلىدى :
ــ خان ..... خان ئاچام داس ..... داستىخاننى ئالدۇرۇپ كەتتى .
ــ ھە ! قاچان ؟
ــ بايىاتىن ، سىلى كېلىشتىن سەل بۇرۇن .
ــ ما ئىشنى ، نېمىدەپ قايتۇرۇپ كېتىدىكەن ؟
ــ ھازىر تۇيۇقسىز دېسەك سەل ئالدىراپ قالىدىكەنمىز ، كېيىنرەك بىر گەپ بولار دەيمىش .
ــ بۇ ، غوجىكامنىڭ گېپىمىكەن ، يا ..... ؟
ــ ياق ، خان ئاچامنىڭ گېپى ئوخشايدۇ .
ــ ما ئىشنى ، بۇنى قانداق بىلدىڭلا ؟
ــ زەينەپ خېنىم شۇنداق دېدى . خان ئاچام شۇلارنىكىدە يامانلاقلىقمىش .
ــ « قېرىغاندا ئىتنىڭ تېزىنى كۆردۇم » دەپ ، ما خوتۇننىڭ قىلغان قىلىقىنى . ھېلىمۇ ياخشى باغاقتىن بىرەرنىمۇ تارقىتىپ سالماپتە-كەنمىز ..... نېمىشقا يامانلاپ بېرىۋاتقىنىنى سوراپ باقمىدىڭلىما ؟
ــ ئۇمۇ بىلمەيدىكەن . بىلسىمۇ، دېيىشكە ئاغزى بارمىدىمىكىن.....
ــ غوجىكام بىلەن بىرنېمە دېيىشىپ قاپتۇ ـ دە؟
ــ ۋاي تاكەي ، مەن بۇ قېتىمقى ئىشنى باشقىچىرەك ئويلاپ قېلىۋاتىمەن .
ــ دەپ بېقىڭلا قېنى ؟

روزی سەرراپ ئاشخانىغا كىرىپ ، خوتۇنىنىڭ ئۇدۇلىغا يۈكۈندى ـ دە ، ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى .

ـــ مەن ..... مەن ..... ئۆزلىرىمۇ بىلىلا ، بىرەر يىلدەك بولدى ، خان ئاچام مەرۋانەمنى كېلىن قىلىشنىڭ گېپىنى ئانچە ئاغزىغا ئالمايدىغان بولۇپ قالغان . مەن ..... مېنىڭچە .....

ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەن ئۆزىنى توختىتىپ ، ئۆتكەن ـ كەچكەن ئىشلارنى ، جۈملىدىن بىر چاغدا پەيدا بولغان ھېلىقى « مش ـ مش » لارنى ئالا قويماي ئەسلەپ چىقىشتى . سانىخاننىڭ يامانلاشتىكى مەقسىتىنى قىياسەن بولسىمۇ بىلىۋېلىشتى .

ـــ نېمە دەيتتۇق ، ـــ دەپ ئىچىنى ئۇردى روزى سەرراپ ، ـــ غوجىكامدىن بىرەر ئىنجا چىققۇچە لېۋىمىزنى چىشلەپ تۇرايلى .

ـــ مەرۋانەمگە بۇ ئىشنى نېمىدەپ چۈشەندۈرەرمىز ؟

ـــ نېمە دەيتتۇق ، « ئاق ئاناڭ بىلەن غوجام داداڭ ئازارلىشىپ قاپتىكەن ، ئىككىيلەن ئەپلىشىپ قالغۇچە ساقلاپ تۇرىدىغان بولدۇق » دېمەمدۇق .

ـــ ماقۇل .

ـــ ھەي ، ناۋادا مۇشۇ توي راستتىنلا بۇزۇلۇپ كېتىدىغان بولسا ، بېچارە بالىغا يەنە بىر قېتىم كۆتۈرۈپ قوپقۇسىز ئازاب بولىدىغان بولدى ـ دە !

ـــ شۇنى دېسىلە .

ـــ خەير ..... خۇدا ، ئۆزۈڭ بار !

× × ×

دەل مۇشۇ پەيتتە ، مەرۋانەم كامىلنىڭ بوتكىسى ئىچىدە مىشىلداپ يىغلاپ ئولتۇراتتى . كامىل ئۇنىڭغا ھەممە گەپنى يوشۇرماي دېگەنىدى . روزى سەرراپلار ئۇچۇن سىر بولۇپ تۇرغان تەپسىلاتلار مەرۋانەمگە بەش قولدەك ئايان ئىدى . لېكىن ، ئۇ چىدىدى . چىدىماي نېمە ئامال ؟ كامىل توغرا دەيدۇ : سانىخاننىڭ خۇيى تۇتۇپ قالسا ، ھەممە ئادەمنىڭ ئېشىنى زەھەر ، كىيىمنى كېپەن قىلىۋېتىدۇ . ئاچچىقى شۇنداقلا يانسا ، ئۇنىڭدەك

دىلى يۇمشاق ئادەمنى ئىزدەپمۇ تاپقىلى بولمايدۇ . قېنى ، كۆتسە كۆتۈپ باقمامدۇ . بىر مەزگىل ئۆتسە ، تېخى ئۇ خوتۇن كۆزىنىڭ يۇندىسىنى ئېقىتىپ ئۇنىڭ ئايىغىغا يىقىلامدۇ ؟! گەپ كامىلدا . كامىلنىڭلا بېلى بوشاپ كەتمىسە ، ئۇلارنى ھېچكىم ئايرىۋېتەلمەيدۇ !

مەرۋانەم ئۆزىگە مۇشۇنداق تەسەللى بېرىۋاتاتتى .

ــ خاتىرجەم بول ، ــ دېدى كامىل ئىشەنچ بىلەن ، ــ دادامنى بىلىسەنغۇ ؟ دادام تويىمزنىڭ بۇزۇلۇشىغا ھەرگىز يول قويمايدۇ . ئۇنىڭ بىلەن ئىككىمىزنىڭ كۆڭلى ئوخشاش تۇرسا ، ئانامنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ !؟ ئىشەنمەسەڭ قاراپ تۇر ، يەنە بەش ـ ئون كۈندىن كېيىن ، ئانامنى ئۆزۈم ئالدىمغا سېلىپ سىلەرنىڭكىگە تازىمغا ئاپىرىمەن .

مەرۋانەم كۈلۈپ تاشلىدى . بۇ كۈلكىدە ھەم مەسخىرە ، ھەم نېزىقاش ئارىلاش ئىشەنچ بار ئىدى . خېلىدىن بېرى ئۇندىمەستىن تۇرگۈلۈپ ئولتۇرۇۋالغان مەرۋانەم قولىدىكى قەلەمنى قەغەز ئۈستىدە ئوينىتىشقا باشلىدى :

« ئاناڭ بارغىلى ئۇنىمسا قانداق قىلىسەن ؟ »

ــ بارغىلى ئۇنىمسا ، ئۆمۈر بويى ئۆيلەنمەيمەن !

« ئىشەنمەيمەن! »

ــ ئىشەنمەسەڭ مەيلىڭ ! يا ساڭا يۈرىكىمنى سۇغۇرۇپ ئېلىپ كۆرسەتكىلى بولمىسا ، يا « كۆزىمزنى يۇمۇپ ، دۇكاندىكى مالنى بىرسىگە دۇڭلا سېتىپ ، پۇلىنى يانچۇققا سېلىپ بىر ياققا قېچىپ كېتەيلى » دېسەم تېخى ئۇنىمسالا ... « شارتتىدە » قارىمنى يېرىپلا ئالدىڭدا ئۆلۈپ بەرسەم ئىشىنەمسەنيا !

« چاقچاق قىلىپ قويدۇم . »

ــ مۇشۇنداق چاغدىمۇ چاقچاق قىلامسەن ؟ « ئاسماندىن چۈشكەن پەرىزاتىنمۇ سېنىڭ بىر تال چېچىڭغا تەڭ قىلمايمەن » دېگەندىن كېيىن گەپ تۈگىمىدىمۇ !؟

« ئىشەندىم ، بولدىمۇ ؟! »

ــ يوغان ئىش ! ئاۋۋال ئۆزۈڭگە ھېزى بولغىنا ! ئاتا ـ ئاناڭ تويلۇقىنى جىقراق بېرىدىغان بىرسىگە تاڭمىز دەپ قوپسا ، قانات ياساپ

كەينىدىن ئۇچۇپ كېتەمسەن تېخى .

ئاغزىغا « پاسسىدە » تەگكەن تەستەك كامىلىنىڭ تىلىنى كەستى . ئۇ غەلىتە چاققانلىق بىلەن ئۇ قولنى مەھكەم تۇتۇۋالدى ـ دە، ئەتراپقا غىل-پاللا قارىۋەتكەندىن كېيىن ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈپ ـ يالاپ كەتتى . مەرۋانەم خىجىللىقتىن نېمە قىلىشنى بىلەلمەي ، تۇگۈلۈپ تېخىمۇ پەس ئولتۇرۇۋالدى . قولىنى بوشتىۋېلىشقا ئۇرۇنغان بولسىمۇ قۇربى يەتمىدى . چۈنكى ، ئۇنىڭ يۈرىكى قېپىدىن چىقىپ كەتكەندەك ئاغزىغا قاپلىشىپ ، نەپىسى قىسىلىپ كەتكەندى . ۋۇجۇدى دەم ئوت بولۇپ كۆيسە ، دەم لا-غىلداپ تىترەيتتى . ياشلانغان كۆزلىرىدە تىل بىلەن تەسۋىرلىگىلى بولمايدىغان بىرخىل مەۋھۇم نۇر چاقنايتتى .

قارىغاندا ، ئۆمرىدە يات جىنسقا يېقىن يولاپ باقمىغان ئايال زاتىنىڭ تۇنجى قېتىملىق سۆيۈش ـ سۆيدۈرۈشكە قايتۇرىدىغان ئىنكاسى مۇشۇنداق بولسا كېرەك !

× × ×

باشتا « بىردەملىك قېيىداش ياكى تاسادىپىي پەيدا بولغان تەرسالىق » دەپ قارالغان بۇ ئىش بارغانسېرى چىڭغا چىققىلى تۇردى . نۇرغۇن نەسىھەت- يېلىنىشلاردىن كېيىن ، سانىخان بىراقلا گەپنى ئۆزدى : « ھېلىغۇ بەش بالام ، يەتتە نەۋرەم بار ئىكەن ، ـــ دېدى ئەلچىلىككە بارغان چوڭ قىزىغا ، ـــ 50 بالام ، 70 نەۋرەم بولسىمۇ ھەممىسىدىن كەچتىم ! 40 نەچچە يىلىنگىزى (بالام ، ئۆيۈم) دەپ جان قېقىپ ، نېمە كۈنلەرنى كۆرمىدىم ئۇ گۆردە ؟! بەش بالىنى چوڭ قىلىپ ، تۆتىنىڭ تويىدا داداڭ دېگەن ئەسكى بىر ئېغىز گېپىمنىمۇ ئىلىك ئالماي ئۆزى بىلگەننى قىپتى ، ئاقىۋىتى نېمە بولدى ؟ يا كېلىنلەرنىڭ ، يا كۈيۈئۇ-غۇللارنىڭ ئالدىدا ئىككى پۇللۇق يۈزۈم يوق ! كېچە ـ كۈندۈز ئۇ خەقنىڭ يۇندى ـ يۇمبۇشلۇقىنى قىلىپمۇ بىرسىگە ياخشى بولالمايمەن ! بېرىپ داداڭ دېگەن ئەسكىگە دە : ئەگەر كامىلغا ھېلىقى گاچسىنى چاپلىغىنىم چاپلىغان دەيدىكەن ، ئۇنداق ئۆيگە ئەمدى دەسسەيدىغان پۇتۇم يوق ! »

ـــ ئۇخلاپ چۈشى ! ـــ دەپ ھۆركىرىدى قۇددۇس شامچى .

گەرچە « ئەلچى » بۇ گەپنى ناھايىتى كۆپ سىلغايتىپ يەتكۈزگەن بولـ سىمۇ ، ـــ مەرۋانەمدىن بۆلەك بىرسىنى بۇ ئۆيگە ئەكىرىمەن دەيدىكەن ، ئۆزىمۇ دەسسىمسۇن !

بىر ئاي ئۆتۈپ كەتتى . ھېچكىم گېپىدىن يانمىدى . بۇ ئىش ھەرـ قانچە سىر تۇتۇلغان بولسىمۇ ، ئاخىر روزى سەررايلارنىڭ قۇلىقىغا يەتتى . ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئىككى يول تۇراتتى : بىرى ، قۇددۇس شامچىنى تېخىمۇ دەيدەيگە سېلىپ ، سانىخانىنى ئۆيدىن قوغلاش بەدىلىگە مەرۋانەمنى ئۆيـ ئۇچاقلىق قىلىش . يەنە بىرى ، قۇددۇس شامچىنى سانىخانىنىڭ رايىغا باقـ تۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان چاڭگىسىنى تۇزەشتۇرۇش .

ـــ مەرۋانەم بىلەن كامىلنىڭ ئىشىنى دەپ ، ئىككى قەدىناسىنىڭ ئۆيى بۇزۇلسا پەقەت ئەپلەشمەيدۇ ، ـــ دېدى روزى سەرراپ ياستۇققا يانىپاشلاپ يېتىپ . توك بولمىغاچ ، ئۆيى شام يورۇقىدا غۇۋا يورۇپ تۇراتـ تى ، ـــ ئەمدى ئويلانسام سانىخانىنىڭ داستىخانىنى ئالدۇرۇپ كەتكىنىمۇ ئوبدان بولاپتىكەن ..... ئويلاپ بېقىڭلا : سانىخانىنىڭ قورسىقىدا بىر تاغار غۇم تۇرۇپ بۇ تويىنى قىلغان بولساق ، ئاقىۋىتى چوقۇم يامان بولىدىكەن . كودۇمبىنىڭ ۋاقتىدا ئېغىز ئالغىنى ئوبدان بولدى . ئەتە ئەتىگەندە بېرىپ غوجىكامغا دەڭلا : مەيلى ئۇلار ئاجراشسۇن ياكى ئەپلىشىپ قالسۇن ، مەرۋانەمنى ھەرگىزمۇ كامىلغا بەرمەيمىز!

ـــ خان ئاچامنىڭ مىجەزىنى دېسەمغۇ ، مەرۋانەمنىڭ پوقىنىمۇ ئۇ ئۆيگە بەرگۈم يوق ، ـــ ئەپروزىخان مىشىلدىغىلى تۇردى ، ـــ شۇ بىچارە كامىل .....

ـــ كامىل ، كامىللا دەيدىكەنسىلە! ـــ روزى سەرراپ چېچىلدى، ـــ جاھاندا كامىلدىن بۆلەك ئادەم يوقمۇ سىلىگە ؟

ـــ ھوي دادىسى ، سىلى بىلمەيلا ، مۇنداق قارىسام كامىل بىلەن مەرۋانەمنىڭ بىر ـ بىرىگە كۆڭلى بار ئوخشايدۇ .

ـــ خۇدايا توۋا دەڭلا . نەدىمۇ .....

ـــ راست گەپ . بايا سىلى قايتىپ كېلىشىنىڭ ئالدىدا كامىل كەپتىكەن . ماڭا ئۆزىنى ئېتىپ بىرمۇنچە يىغلىدى . ئاندىن « ئەگەر ئانام

بىلەن ئىككىكى مۇشۇ تويىنى بۇزىدىغان بولساڭ ، مەرۋانەمنى ئېلىپ بىر ياققا قېچىپ كېتىمەن ! » دەپ پوپوزا قىلدى . كېتىدىغان چاغدا مەرۋانەم بىلەن بىرمۇنچە پىچىرلاشتى .

ـــ شۇنداقمۇ ؟ ما بالىنى ، كۆڭۈل دېگەنغۇ غەلىتە نەرسە . مەرۋانەمنىڭ ھېچ ئىش بولمىغاندەك بەخىرامان يۈرۈشى مۇشۇ ئىشتىن بولمىغىدى تېخى .

ـــ توغرا دېلە . خېلىدىن بېرى ئۇ ئىككىسىنىڭ تىنىقى بىر . كامىل بولغان ئىشنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا دەپ بولغان گەپ !

ـــ تىنىقى بىر ! ئۇ ئىككىسى يەنە ..... ؟

ـــ گېپىنىڭ سەتلىكىنى ما ئادەمنىڭ !

ـــ ياق ، ئەمدى .....

ـــ خاتىرجەم بولسىلا . مەرۋانەم ئۆلسىمۇ ئۇنداق پوقنى يېمەيدۇ !

ـــ ئۇغۇ شۇنداق .

ـــ بىر مەزگىل قۇلاق يوپۇرۇپ تۇرۇۋالامدۇقيا ؟

ـــ ما خوتۇنىنىڭ ساددىلىقىنى ، ـــ روزى سەررىاپ مەسخىرىلىك كۈلدى . بۇ ئېھتىمال ئۇنىڭ مۇشۇ بىر ئايدىن بېرىقى تۇنجى كۈلكىسى بولسا كېرەك ، ـــ خەق داستىخىنىنى ئېلىپ كەتكەن تۇرسا ، قۇلاق يوپۇرغۇدەك يەنە نېمىسى قالدى ؟!

ـــ توغرا . مەنزە .....

داستىخان ئېلىپ كېتىلدى ـــ توي بۇزۇلدى ، ئارا ئوچۇق . بۇ ھېچكىمگە سىر ئەمەس . ئوغۇللۇقنىڭ يېگىباشتىن داستىخان ئېلىپ كېلىشىنى تەمە قىلىش ـــ قىزلىق ئۇچۇن ئۆز غۇرۇرىنى يەرگە ئۇرۇش ، نومۇس . روزى سەررىاپ ئۇنداق كۈنگە قېلىشنى ھەرگىز خالىمايدۇ . ئەكسىچە ئەپروزىخانىنى ئەنسىرىتىۋاتقىنى باشقا بىر ئىش :

ـــ كامىل مەرۋانەمنى راستىنلا ئېلىپ قاچسا قانداق قىلىمىز؟

ـــ ئەنسىرىمەڭلا ، ـــ روزى سەررىاپ يەنە كۈلدى . بۇ قېتىمقىسى تېخىمۇ مەسخىرىلىك ئىدى ، ـــ كامىل مەن بىلمەيدىغان بالا ئەمەس . ئالتە كۈن سەكرەپ بېقىپ ، بېسىقىغا چۈشۈپ قالىدۇ . مەرۋانەمۇ ئۇنىڭ « جۈر » دېگىنىگە « مانا » دەپلا ئەگىشىدىغان ئەخمەق ئەمەس . كامىلغا

ھەرقانچە كۆڭلى بولسمۇ ، كىينىلىكىنى ئويلىماي قالمايدۇ .

ـــ شۇنداق بولسمۇ ئادەم ئەنسىرەپ قالىدىكەن .

ـــ ئەنسىرىسەڭلا ، ئىككىسىگە ئوبدانراق كۆز - قۇلاق بولۇپ قويۇڭلا . ھە راست ، ئەتىدىن قالدۇرماي مەرۋانەمگە ھەممە گەپنى ئوچۇق ئېيتىپ ، كۆڭلىنى ئۆلتۈرۈڭلا . ئۇمىدلىنىپ قالسا ياخشى بولمايدۇ .

ـــ ماقۇل .

چىنىنىڭ چەپچىكىگە قوندۇرۇلغان شام كۆيۈپ بولۇپ ، سىڭايان بولغان پىلىك بىرەر مىنۇت پىلىلدىدى - دە ، « لىپىدە » ئۆچتى . روزى سەررەپ بۇنىڭدىن قانداقتۇر بىر مەنىنى چۈشەنگەندەك بولدى ، ئۇنىڭ يۈرىكى « ۋىژىدە » ئېچىشىپ ، كۆزىنىڭ جىيەكلىرى ئىختىيارسىز نەملەندى .

« ئۇمىدلىنىپ قالسا ياخشى بولمايدۇ . »

بۇ گەپ ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققان . ئەمدى قۇلىقى تۇۋىدە تەكرار ياڭراۋاتىدۇ . قىزى تۇغۇلۇپ ئىككى ئايدىن كېيىن ئۇنى تۇنجى قېتىم قولىغا ئېلىپ ، چوڭقۇر ئاتىلىق مېھرى بىلەن ئۇنىڭ پېشانىسىگە « چوكەكىدە » سۆيگەن چېغىدا ، مەرۋانەم بىلەن كامىلنىڭ داغدۇغلىق توي مۇراسىمى غىل - پاللا كۆز ئالدىدىن ئۆتكەندەك بولۇپ ، ۋۇجۇدى تېخىمۇ يايراپ كەتكەنىدى . مۇشۇ ئۇمىد ئۇنىڭ كۆڭلىدە توپتوغرا 19 يىل بىخلاندى ، كۆكلىدى ، شاخلىدى ، چېچەكلىدى . مانا ئەمدى مېۋىلەيدىغان چاغدا تۇيۇقسىز توزغاقتەك توزۇپ ، ئۇنىڭ ئېرىشكىنى قانداقتۇر « مېۋە » ئەمەس ، تاغاردا بىر پۇشايمان بولدى . خۇداغا شۈكرى ، ھېلىمۇ ياخشى ، ئۇ بۇ ئۇمىدنى ئاغزىدىن چىقىرىپ تاشلىماپتىكەن . خوتۇنى تۇرۇپ - تۇرۇپ مەرۋانەمنى كامىلغا جۈپلەش ئارزۇسى بارلىقىنى ئېيتقاندىمۇ ، قېينىئاغىسى بىلەن سانىخان قاتارلىقلار گەپ ئەگىتىپ شۇ ئىشنى پۇراتقان چاغدىمۇ قىلچە دۇدۇقلىماستىن : « خۇدايىم ئىككىسىنىڭ رىزقىنى قوشقان بولسا ، ۋاقتى كەلگەندە چاتساق چاتتۇق » دەپتىكەن ، ھەتتا ئەپروزىخانىنىڭ ئەلچىگە نېمە دېگىنىنى ئاڭلىغاندا ، يۈرىكى خۇشاللىقتىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولۇۋاتقان بولسىمۇ، قەستەن تەرىنى تۇرۇپ : «قاچانمۇ چوڭ بولارسىلە ! مۇشۇنداق چوڭ ئىشىتىمۇ يەڭگىللىك قىلىپ ..... سىلى

« ماقۇل » دېگەن ئىشقا مەن « ياق » دېيەلەمتىم؟ كېيىن چېچەك چىقمىسا مەيلىغۇ » دەپ قويۇپتىكەن . بولمىسا ، بۇ يۇزنى نەگە قويغۇلۇق !؟

روزى سەرراپ ھېسابلاپ كۆردى : يەنە 124 كۇندە مەرۋانەم 20 ياشقا قەدەم قويىدۇ . ئۇنىڭغا ئاتاپ ياساتقان زۇننار ، تاج ، جىيەك ـ قاداقلاردىكى خاسىيەتلىك سانلارمۇ ئۆز قىممىتىنى يوقتىدۇ . ئۇ چاغدا.....

روزى سەرراپ سوزۇپ بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنغانىدى ، كۆز ياشلىرى مۆلدۇردەك تۆكۈلۈپ ، تېخى تۇنۇگۈن قىردۇرغان مەڭزلىرىنى ھۆل قىلىۋەتتى . « ھېلىمۇ ياخشى ، ـــ دېدى ئۇ ئىچىدە پىچىرلاپ ، ـــ ئۇ نەرسىلەرنى يا مەرۋانەمگە ، يا ئانىسىغا كۆرسىتىپ تاشلىماپتىكەنمەن . بولمىسا ، بىچارىلەرنىڭ دەردىگە يەنە بىرمۇنچە دەرد قوشۇپ قويىدىكەنمەن.....» تۇيۇقسىز ، مەدرىسەدە ئوقۇۋاتقان چېغىدا پىششىق يادا ئالغان ماۋۇ مىسرالار ئۇنىڭ يادىغا كېلىپ ، كۆڭلى سەل تەسكىن تاپقاندەك بولدى :

« ئاسىي ـ جاپا كۆيمىسۇن ،
تەنها دوزاختا مەن كۆيەي ..... »

× × ×

مەشۇتنى قانداق ئېشىش ـــ ناھايىتى چوڭ ماھارەت مەسىلىسى ، تىكىلگەن دوپپىنىڭ كۆڭۈلدىكىدەك چىقىش ـ چىقماسلىقىنى بەلگىلەيدىغان ئاساسلىق ئامىل . ئەپروزىخان بۇ جەھەتتە ئەڭ كامىل . مەرۋانەمۇ ئۇنىڭ ئۇدۇمىنى ئالدى . ئىككىسى بىر كۇن قاتتىق ئولتۇرسا ، بىر دوپپىلىق يېپىنى ئېشىپ بولىدۇ . بۇگۈنمۇ قارىمۇقارشى ئولتۇرۇپ يېپ ئەشمەكتە . ھاۋا تېخىچە مۇجمەل : ھېلى غۇر ـ غۇر شامال چىقىپ ئادەمنى سەگىتسە ، بىردەمدىلا گۈرۈلدەپ بوران چىقىپ ، ئالەمنى توپا ـ چاڭغا كۆمۈۋېتىدۇ . قەشقەرنىڭ ئەتىيازى مانا مۇشۇنداق داۋاملىشىپ ، شارقىراپ ياغىدىغان يامغۇرى بىلەن ئۇزايدۇ .

ئەپروزىخان بىلەن مەرۋانەمگە ياز بىلەن قىشنىڭ ، ئەتىياز بىلەن كۈزنىڭ پەرقى يوق . كۈننى كەچ قىلىش ئۈچۈن ، ئانا ـ بالا بىر يەرگە

كېيىنكۈپلىپ دوپپا تىكسىلا بولدى . سېتىش ـ ساتالماسلىق ئۇلار ئۈچۈن قىيىنچە ئەھمىيەتسىز . لېكىن ، بازار كۈنلۈكى دوپپا بازىرىنى قانغۇدەك بىر ئايلىنىۋالمىسا ، ھەپتىلىك ھاردۇقى چىقمايدۇ . ئەتە ـــ بازار كۈنى . بۈگۈن بازارغا ئۇلگۈرتكۈدەك ئىشمۇ يوق . مەشۇت ئەشمىسە ، مەرۋانەمنىڭ كىتاب ئوقۇپ كۈنى كېتەر . غەم ـ قايغۇ ئىچىدە قورۇلۇپ تېخىمۇ ۋىجىكلىشىپ كەتكەن ئەپروزىخان كۈننى قانداق كەچ قىلىدۇ؟ يىپ ئېشىش كېرەك ، يىپ !

ئانا يىپ ئېشىشكە ئولتۇرغانكەن ، قىزمۇ ئۇنىڭغا ماسلىشىدۇ . بۇ ئۇلارنىڭ ئادىتى . مۇشۇ ئادەت ئۇلارنى نۇرغۇن دىلخەستىلىكتىن قۇتۇلدۇرغان . ئەپروزىخان ھازىرمۇ شۇ مەقسەتكە يەتمەكچى . ئۇ مەشۇت ئەشكەچ ئولتۇرۇپ ، ئاخشام ئېرى بىلەن دېيىشكەن گەپلەرنى ناھايىتى پەم بىلەن مەرۋانەمگە ئۇقتۇردى . مەرۋانەم ھەيرانمۇ قالمىدى ، تەرىنمۇ تۇرمىدى . گويا ئۆزىگە قىلچە مۇناسىۋىتى بولمىغان گەپلەرنى ئاڭلاۋاتقاندەك خاتىرجەم ئولتۇرۇپ ئىشنى داۋام قىلدى . بۇ ئانىغا ناھايىتى زور تەسەللى بولدى ، جۇرئەت ئاتا قىلدى . دەسلەپ ئاۋازى تىترەپ ، دۇدۇقلاپ سۆزلىگەن بولسا ، بارا ـ بارا سالماق ئاۋازدا سۆزلىدى :

ـــ ئاق ئاناڭنىڭ ئەلپازى ھېلىتىن بۇ بولسا ، بۇ ئىشنى ئەپلەپ ـ سەپلەپ قۇناشتۇرغىنىمىز بىلەنمۇ ، كېيىنلىكى ياخشى بولمىغۇدەك . شۇڭا ، دادامۇ بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ، سېنى ئۇ ئۆيگە بەرمەسلىككە نىيەت قىلدۇق ، ـــ « كامىلنى كۆڭلۈڭدىن چىقىرىۋەت » دېيىشكە تەييارلانغان ئەپروزىخان گەپنى يەڭگۈشلىدى ، ـــ ساڭىمۇ خۇدايىمنىڭ بۇيرۇغىنى باردۇ . قانداق دېدىم ؟

ـــ ھىم .....

مەرۋانەم ئانىسىنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ ، باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان سەبىي چاغلىرىدىكىدەك ئەركىلەش ئارىلاش تاتلىق تەبەسسۇم قىلدى .

مۇشۇ « ھىم » ، مۇشۇ تەبەسسۇم ئانىنىڭ لەختە ـ لەختە بولۇپ كېتىۋاتقان يۈرىكىگە مەلھەم بولۇپ ، ئۇنى يىغلاش ئورنىغا تەبەسسۇم قىلىشقا مەجبۇر قىلدى .

« ئۇھ ..... ما بالىنىڭ قۇلىقى يۇمشاقلىقىنى ! مەن تېخى ئۇنى ئۆزىنى كاچاتلاپ يىغلاپ كېتىدۇ دەپ ئەنسىرەپ كېتىپتىمەن . مۇنداق بولۇشىنى بىلگەن بولسام ..... »

شۇ ئاخشىمى ئەپروزىخان مەرۋانەمنىڭ چىراغنى ھەرقانداق چاغدىكىدىن بالدۇر ئۆچۈرگىنىنى كۆرۈپ ، كۆڭلى تېخىمۇ خاتىرجەم بولدى ، بىر ئايدىن بېرى تۇنجى قېتىم قېنىپ ئۇخلىدى . بىلمەيتتىكى ، بۇ كېچە مەرۋانەم گۆردەك قاراڭغۇ ئۆينىڭ تورۇسىغا تىكىلگىنىچە سىرتتىكى بوراننىڭ گۈركىرىشى ، نېمىلەرنىڭدۇر تاراقلىشى ، نېمىنىڭدۇر ئەنسىز ھۇۋلىشى ، ئوچۇق دېرىزە قاپقىقىنىڭ تاراقلاپ بىر ئېچىلىپ - بىر يېپىلىشىغا سەگەكلىك بىلەن قۇلاق سېلىپ ، دەريا - دەريا ياش تۆكۈپ چىقتى . مۇبادا تەڭرى بەندىلىرىنىڭ كۆز يېشى ، نالىسىگە ھەققەتەن قۇلاق سالمىغان ؛ ئارزۇ - ئارمانىغا جەزمەن يەتكۈزىدىغان بولسا ، شۇ تاپتا جىمى زۆرۈر ئىشلىرىنى قويۇپ تۇرۇپ ، ئالدى بىلەن مەرۋانەمنىڭ كۆز يېشىنى قۇرۇتقان بولاتتى . ئەپسۇس ، مىڭ ئەپسۇس ! ئۇ يا ئاڭلىمىدى ، يا چولىسى تەگمىدى .....

× × ×

نۇرغۇن سالا - سۈلھىدىن كېيىن ، سانىخان ئاخىر ئۆيگە قايتىپ كېلىپ غوجايىنلىق تەختىدە ئولتۇردى . ئەمدى ئۇنىڭدىن كېلىنلەر بىلەن نەۋرىلەرلا ئەمەس ، ئوغۇللار بىلەن قۇددۇس شامچىمۇ ھېيىقىدىغان ؛ ئۇنىڭ ئاغزىدىن نېمە چىقسا « خوپ » دەيدىغان ؛ «ماقۇل» بىلەن «ياق» نىڭ پەرقىنى ناھايىتى ئېنىق ئايرىيدىغان بولۇپ كېتىشتى . ئەر - خوتۇنچىلىقنىڭ پەيزى - راھىتى ياشلىقتا ، قەدىر - قىممىتى قېرىغاندا بىلىنىدۇ . قۇددۇس شامچى ئالدىنقىسىنى پەقەت ئېسىدىن چىقارمىغان بولسىمۇ ، كېيىنكىسىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . سانىخان شۇنداقلا كۆزدىن يوقىلىۋىدى ، ئۆي ئۇنىڭغا دوزاخ كۆرۈندى . ۋاقىت ئۇزارغانسېرى كۆنۈپمۇ قالدى . ئادەم تولىمۇ ماسلىشىشچان مەخلۇق . ماسلىشىش - كۆنۈش — ئۇنىڭ تەبىئىتىدىكى ئەڭ روشەن ئالاھىدىلىكلەرنىڭ بىرى . قانداق قىلىدۇ ؟ كۆنۈش كېرەك ! يورۇق دۇنيادا يەنە

ياشاشنى خالىغانىكەن ، ئاچچىقلىمۇ ، تاتلىقلىمۇ ، يۇمشاقلىمۇ ، قاتتىقلىمۇ ، خورلۇقلىمۇ ، ئازابلىمۇ ..... ھەممىسى ، ھەممىسگە چىداش - كۆنۈش كېرەك . بۇنىڭدىن ئۆزگە يولمۇ يوق ! بىرىنىڭ كېتىشى ، بىرىنىڭ كېلىشى قىلچە مۇناز‌ىرە تەلەپ قىلمايدىغان ھەقىقەت . سانىخان ھېلىغۇ يامانلاپ كېتىپتۇ ، ئۆلۈپ كەتسە قانداق قىلغۇلۇق ؟ ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ كەتكىلى بولمايدۇ - دە !

قۇددۇس شامچىنى دەسلەپ ئەڭ قىينىغان نەرسە كېچىدىكى يالغۇزلۇق ئىدى . بىرەر ھەپتىگىچە تۇزۇك ئۇخلىيالماي ئىتتىنىڭ كۈننى كۆردى . بارا - بارا يالغۇزلۇق ئۇنىڭغا راھەت بىلىنىدىغان بولدى . ئۇ يالغۇزلۇقىا كۆنۈپ قالغاندى . ئەمدى سانىخاننى يەنە قايتۇرۇپ ئەكېلىپ ، ئاران كۆنگەن ياشاش ئادىتىنى ئۆزگەرتكۈسى يوق ئىدى . ئۇنىڭ بىردىنبىر ئارمىنى — كاملىغا مەرۋانەمنى چېتىپ ، كامىل ئالدىدىكى ئۇ دۇنيا - بۇ دۇنيالىق قەرزىنى ئادا قىلىش ؛ ئوچۇقراقى ، سىڭلىسى ئەپروزىخاننى بىر چوڭ غەمدىن خالاس قىلىپ ، ئاتا - ئانىسىنىڭ روھىنى يەنمۇ خۇش قىلىش ئىدى . نەدىن بىلسۇن ، روزى سەررا‌پ « گەدەن قوپۇرۇۋېلىپ » بۇ ئىشنىڭ بېلىگە تەپتى . قىز ئىگىسى قېتىۋالسا ، ئوغۇللۇقتا نېمە ئىلاج ؟!

قۇددۇس ئاخۇن سوللىشىپ كەتتى : ئۇنىڭ قاۋۇل بەستى مۇكەچەيدى ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشتى . پۇت - قولىمۇ ئېغىرلاشتى .

ئەمدى سانىخان قېشىدا بولمىسا بولمايتتى .

× × ×

— ماڭا قارا كامىل ، — دېدى بىر كۈنى سانىخان ، ئىككىيلەن ئۆيدە يالغۇز ئىدى ، — توي ئىشىڭنى قانداق قىلىمىز ؟

كامىل بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلمىدى .

سانىخان سوراشنى داۋام قىلدى :

— نېمىشقا گەپ قىلمايسەن ؟ تارتىنما ، كىمنى ئالغۇڭ بولسا ، تارتىنماي دەۋەر .

— مەر ..... مەرۋانەم .....

— يۈزۈمنى يەنە يەر قىلاي دەمسەن ؟ — سانىخان مىشىلداپ

يىغلىغىلى تۇردى ، ــ مەن دەللە ، پىتنىك ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا تاشلاپ ، ساڭىمۇ ، ئۆزۈمگىمۇ قىلدىم . ھەممىدىن يامنى تۇغقانلاردىن ئايرىلىپ قالدىم : خان ئاناڭمۇ ، باي داداڭمۇ دىدارىمغا قارىماس بولۇۋالـدى . تېخى داداڭ ئەلچى قويسا ، باي داداڭ نېمە دەپتۇ دېمەمسەن .....

ــ نېمە دەپتۇ ؟ ــ كامىل چەكچەيگەن كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكتى .

ــ ۋاي يۈرەكلىرىم ، ۋاي يۈرەكلىرىم ، نېمە دەيتتى ؟ « سۇنغان چىننىنى قاداپ توختاتقىلى بولغان بىلەن ، تۈكۈرگەن تۈكۈرۈكنى ئېغىزغا ئالغىلى بولمايدۇ . ئەمدى يەنە بېشىمىزنى ئاغرىتمىسۇن ! » دەپ بىر تاغار كايىپتۇ . كۆرگەنسەن ؟ شۇنىڭياغى داداڭ بىچارە ئىچىگە تىنىپلا يۈرىدۇ . ئۆزەم بېرىپ ئەپروزىخانىنىڭ ئايىغىغا يىقىلاي دېسەممۇ ئۇنىمىدى .

ــ دادامغا ئۇقتۇرماي بېرىپ باقسامۇ بولمامدۇ ؟

ــ ما بالىنى ، داداڭنىڭ مىجەزىنى بىلمەمسەن ؟ ئۇنداق قىلغان كۈنلۈكتە ، تېرەمنى تەتۈر سويار !

سانىخان ئۇيىاندىن ـ بۇياندىن گەپ ئەگىتىپ يۈرۈپ ، كامىلنى ئېغىز ئاچالماس قىلىپ قويدى .

ــ ھەممە ئەيىب مەندە . مەن سېنىڭ « مەرۋانەمنى ئالمەن » دېگەن گېپىڭنى مۇنداقلا بىر ئاغزىڭدىن چىقىپ كەتكەنمىكىن دەپ قاپتىكەنمەن . نېمە بىلەي ، نېمە بىلەي . خەير ، ئىش بۇ يەرگە يەتكەندە مېنى يەنە قىيناۋەرمە !

تومۇز ئىسسىقى ياكى ئانسىنىڭ گەپلىرى تەسىر قىلدىمۇ ،كامىل چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمۈپ كەتكەندى . 10 يىل كېسەل تارتقان ئادەمدەك ئېزىلىپ ئارقا ـ ئارقىدىن « ئۇھ » تارتىپ ، خىتىلداپ يىغلاپ ياستۇقىغا يانپاشلاپ ياتقان سانىخانىنىڭ نىمكەش ئېنگىلىشىم كۆڭلەككە پۈركەنگەن يوغان گەۋدىسىگە يەر ئاستىدىن تىكىلگىنىچە ئۈن ـ تىنسىز ئولتۇراتتى . قوللىرى پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتۈش بىلەن بەند ئىدى .

ــ ئەگەر « ئانام بىلەن دادام كۆزىنىڭ ئوچۇقىدا پەرزەمنى ئادا قىلىۋېتىپ ، پۇت ـ قولىنى ئۇزۇن سۇنۇپ يېتىۋالسۇن » دېسەڭ ، مەرۋا-نەمدىن بۆلەك قىزلارغىمۇ كۆز سېلىپ باق . ساڭىلا ئەرزىسە ، داداڭ بىلەن مەن ھەرگىز كەينىمىزگە قارىمايمىز . ناۋادا تويدىن كېيىنمۇ كۆڭلۈڭ يەنە

مەرۋانەمدە بولسا ، بۇگۈنى خوتۇنۇڭنىڭ خېتىنى بەرگۈزۈپ ، ئەتىسىلا مەرۋانەمنى قېشىڭغا ئەكېلىپ بەرمىسەم .....

ـــ ماقۇل ، مەن ئويلىنىپ باقاي ، ـــ دېدى، كامىل ئانىسىنىڭ كو-تۇلداشلىرىدىن تېزرەك قۇتۇلۇش نىيىتىدە . ئوغلىنىڭ مۇنداق ئوڭاي ئەيۇەشكە كېلىشىنى ئويلىمىغان سانىخان كامىلنى باغرىغا بېسىپ ھۆكرەپ يىغلاپ كەتتى .

× × ×

پولات زەنجىرنى كۈچ بىلەن تارتىپ ئۈزگىلى بولمايدىغانلىقى كىچىك بالىغىمۇ ئايان . لېكىن ، قەلەم بىلەن كېسىپ پارچىلىغىلى بولمايدۇ دېسە ھېچكىممۇ ئىشەنمەيدۇ . ئادەمنىڭ كۆڭلى غەلىتە نەرسە : بىر - بىرىگە باغلىنىپ قالدىمۇ ، بولدى ، كۆپ هاللاردا ئۆلۈم ئايرىمسا ، قىلىچمۇ ئايرىيالمايدۇ . كامىل بىلەن مەرۋانەمنىڭ كۆڭلى ئەنە شۇنداق چېتىلىپ كەتكەن . يېقىندا بولۇپ ئۆتكەن ئىشلار ئۇلارنىڭ كۆڭۈل رىشتىنى تېخىمۇ چىگىتىۋەتكەندى . ئۇلار كۈتمەكچى ، تاغلارنىڭ غۇلىشى ، تاشلارنىڭ ئېرىشى ..... نى كۈتمەكچى . مەيلى نەچچە ئاي ، نەچچە يىل كۈتسۇن ، هامان مەقسىتىگە يەتمەي قويمايدۇ . مەرۋانەم كامىلنىڭ قېچىپ كېتىش تەكلىپىنى قەتئىي رەت قىلغاندىن كېيىن ، ئۇلار مۇشۇنداق قارارغا كېلىشتى .

كۈتۈش ، سېغىنىش ، ئەسلەش ، تەلپۈنۈش ـــ ۋىسال بېغىغا ئېلىپ بارىدىغان كۆۋرۈك . مۇشۇ كۆۋرۈكنى ئۆز قولى بىلەن بۇزۇۋەتمىسلا ، ئۇلار چوقۇم مەقسىتىگە يېتىدۇ . بۇ كۆۋرۈك ئۇلارنىڭ دىلىدا .

ئۇلار ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدىكىدىن كۆپرەك ئۇچرىشىپ تۇ-رۇۋاتاتتى . ئۇچرىشىش باھانىسىمۇ ، يوللىرىمۇ كېڭەيگەندى . قىزىقى ، مەرۋانەم بۇرۇنقىدەك تارتىنىپ - قورۇنۇپ يۈرمەيتتى . بازارغا چىقسىلا كامىلنى يوقلىماي ئۆتمەيتتى . كامىل ئۇنى ھەر قېتىم كۆرسە ، يۈرىكىدىكى مۇھەببەت ئوتى ئۆزگىچە يالقۇنلاپ ، ئۆزىنى روھلۇق - تېتىك ، بەختلىك سېزەتتى . ئانىسى دودۇزلاتقان نى - نى چىرايلىق قىزلارغا كۆزىنىڭ قى-رىنى سېلىپمۇ قويمىدى ، ئۇلارنىڭ ئوتلۇق بېقىشلىرى ، ناز - جىلۋىلىرى

ئۇنـى رام قـىلالـمـىدى . ئۇ نەگىلا بارسۇن ، نەدىلا تۇرسۇن ، مەرۋانەمنىڭ سـەرۋىـدەك قـەددى ، گۈلدەك ھۆسنى ، جان ئالغۇچى تەبەسسۇمى ھەمراھ ئىـدى . ئانـىسـىنـى « ئويـلـىنىپ باقاي » بىلەن ئالدايتتى ، « ئويلىنىپ » بولالماي يازنى چىقىرىۋەتتى . كۈز ئۆتسە قىش ، قىش ئۆتسە ئەتىياز .....

مـانـا مـۇشـۇنـداق ئۆتـۈۋەرسـە ، ئانـىسى ئۇنىڭ رايىغا باقماسلىقى مـۇمـكـىنـمـۇ !؟ ئوغـۇل بالا دېگەن لەۋزىنىڭ ھالاللىقى بىلەن ئوغۇل بالا . مـەرۋانـەمـگە ۋەدە بەرگەن تۇرۇقلۇق ، باشقا بىر سىنىڭ كەينىدىن كەتسە ، ئۇنىڭ نېمىسى ئوغۇل بالا !؟

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم !

مـەرۋانـەمنى ئەمدىلا ئۇزىتىپ قويۇپ ، ئۇنىڭ كەينىدىن ھاياجانلىق تـەلـمـۈرۈپ قـاراپ تـۇرغـان كامىل چۆچۈپ كەتتى . ئۆزىدىن بىر قەدەملا نـېـرىدا ئىككى يىگىت تۇراتتى . ئۇلارنىڭ چىرايىدىكى مەنىلىك تەبەسسۇم كامىلنى سەل تەمتىرەتتى - يۇ ، لېكىن ئۇ ئىتتىك ئۆزىنى ئوڭشۇۋالدى .

ـــ ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ! ئاسـماندىن چۈشۈشتۇڭمۇ ؟ يەردىن ئۇنۇپ چىقىشتىڭمۇ ؟

ـــ سەن نەدىن دېسەڭ شۇ يەردىن !

تۇراق بىرىنچى بولۇپ قول ئۇزاتتى .

ـــ كـۆزۈڭگـە ئۇ خـېـنـىـمنىڭ ئىشتىنىنى كىيىۋالمىغانسەن !؟ ـــ ئىـككىنچى بولۇپ قول ئېلىشقان سەپەر مەرۋانەم كەتكەن تەرەپنى ئىشارەت قـىـلـىـپ مەسخىرىلىك ھىجايدى ، ـــ بىز كەلگىلى نىۋاق . ھېلى قارا ، مانا كۆرە دېسەڭ ، قارىغۇ بولۇپ قالغاندەك .....

ـــ مـا گـۇيـنـى ، ـــ كـامـىل زورلاپ ھىجايدى ، ـــ سېنىڭ مۇشۇ ئاغـزىـڭزە ..... ـــ كامىل سۆزلىگەچ ئۇلارنى بوتكا ئالدىدا توختىتىلغان ئو-رۇنـدۇقـقـا تـەكـلـىـپ قـىـلـدى ، ـــ تـۇراق ، سـېـنـى شـاڭخەيگە كەتتى دېيىشۋاتاتتىغۇ ؟

ـــ ئاخشام كەلدىم .

ـــ نېمانداق ئىتتىك ؟

ـــ بـىـر كۈن باردىم ، ئۈچ كۈن تۇردۇم ، بىر كۈندە كەلدىم شۇ !

ـــ ھە ، مەن تېخى .....

ـــ بىرەر يىل ياتارمىكىن دېگەنمىدىك ؟

ـــ ياقەۋە !

ـــ بۇنىڭ شاتۇردىنمۇ چاققانلىقىنى بىلمەمسەن ؟ ـــ سەپەر گەپ قىستۇردى ، ـــ سەن لاتىدەك سۆرىلىپ بىر يىلدا قىلىپ بولالمايدىغان ئىشنى ئۇ دېگەن چېكەتكىدەك سەكرەپ بىر كۈندە پۈتكۈزۈۋېتىدۇ !

ـــ مازلاشمىيەۋە ! ـــ كامىل تېرىكىكەنىدەك قىلدى ـ يۇ ، كۈلدى ، ـــ خۇددى تۇراقنىڭ كانىيىدەك .....

ـــ ۋەيت ! ـــ تۇراق يوتىسىغا كاچاتلاپ قاقاقلاپ كۈلدى ، ـــ تويدۇڭمۇ مانا؟ لاتىنى ئېشىپ چىڭدىسا توقماق بولۇشىنى بىلمەي قاپسەن ـ ده ! قانداق دېدىم كامىل ؟

ـــ توغرا دېدىڭ ! « ئىچكىرىدە چېكەتكە پۈلمىش » دەپ ئاڭلاپ ـ تىم ، بۇ قېتىم بازىرىڭ قانداقراق ؟

ئۈچىسى تەڭلا قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىشتى . ئۇ يان ـ بۇ يان ئۆتۈشۈپ تۇرغان يولۇچىلار ئۇلارغا ھەيرانلىق بىلەن قارىشاتتى . ئۇلار پىسەنتىگىمۇ ئالماي ، چۈنچ ئوغلاقتەك مەرىشەتتى ، سېغىزغاندەك شاراقلىشاتتى .....

بۇ ئۈچى بىر مەھەللىلىك بولمىسمۇ ، مەكتەپداش ، تەقدىرداش ، قەدىناس دوست ئىدى . مەكتەپنى بىللە تاشلىدى ، تۇرمۇشنىڭ قاينامىلىرىدا لەيلەپ ـ چۆكۈپ يۈرۈپ ، ئاخىر ئۆزىگە لايىق ياشاش يولى تېپىشتى : سەپەر 15 ياش چاغلىرىدا ئۆزىدىن 10 ياش چوڭ سۇلتان «شاڭخەي» دېگەن بىر ئادەم بىلەن قەشقەردىن قاڭقىپ چىقىپ كېتىپ ، بۇلتۇر ئەتىياز قەشقەردە تۇنجى قېتىم بويىنى كۆرسەتتى . ھازىر ئۇ قەشقەر بىلەن ئىچكىرى ئۆلكىلەر ئارىلىقىدا موكىدەك چېپىپ يۈرۈپ ، پۇلدار ـ باي سودىگەرلەر بىلەن شىركەتلەر ، زاۋۇتلار ئوتتۇرىسىدا ئالاقىچىلىك ـ سالاچىلىق قىلىدۇ . سەپەر ئىشنى ئەسكى ـ تۈسكى يىغىپ سېتىش بىلەن باشلىغان . ھازىر تۆمۈر ـ تەرسەك يايمىسى ئېچۇالدى . ئوقتى كامىلنىڭكىدىن ياخشىراق .

تۇراقنىڭ كۆزقاراقلىرى پولتىيىپ سىرتقا چىقىپ تۇرىدۇ . بويى ئېگىز ، پۇتلىرى ئۇزۇن ، ھەرىكىتى چاققان بولغاچقىمىكىن ، ئۇنىڭ لەقمى

چېكەتكە ، « دەللال » دەيدىغانلارمۇ بار .

سەپەرنىڭ بويى بىلەن توغرىسى تەڭ . كىچىك تۇرۇپلا يۈز - كۆزىنى ساقال بېسىپ كەتكەن . جېدەل - ماجرانى «پۇلغا سېتىۋالىدۇ» ، ئىككى - ئۈچ ئادەم بىر بولۇپ ئۇرۇپ ، ئېغىز - بۇرنىنى قانغا بويىۋەتسىمۇ كۆزىدىن ياش چىقمايدۇ . ئاغزى شۇنداق ئىتتىككى ، بەئەينى قىغ تاغىرى ! لەقىمى « ماز » .

كامىلنى نېمە ئۈچۈن « لاتا » دەيدىغىنى هازىرچە سىر .

نېمىلا بولسۇن ، بۇ ئۈچى ئۆمۈرلۈك « كۆمۈك ئاداش » . پەرقى : كامىل « سوپى » ، ئاۋۇ ئىككىسى مەسچىتتىن كۆرە قاۋاقخانىغا ئامراق . باشقا جەھەتتىكى نۇرغۇن ئورتاقلىقلار ئۇلارنى بىر - بىرىگە چەمبەرچاس باغلىۋەتكەن . ئۆلۈپ ئايرىلمىسا ، تىرىك ئايرىلمايدۇ . تۇراقنىڭ تۈنۈگۈن ئىچكىرىدىن كېلىپ ، بۈگۈن ئۇنى ئىزدەپ كېلىشى دەل مۇشۇ سەۋەبتىن .

كامىل كۈلكىدىن توختاپ سورىدى :

ـــ سەپىرىڭنىڭ بۇنچە تېزلىكىدىن قارىغاندا ، ئىشلىرىڭ خېلى جايىدا ئوخشىمامدۇ ؟

ـــ جايىدا بولماي ئەمسە !

تۇراق هاكاۋۇرلۇق بىلەن مەيدىسىنى كېرىپ ، كۆكرەك يانچۇقىدىن بىر قاپ چەت ئەل تاماكىسىنى چىقىرىپ ، ئىككىسىگە بىر تالـ دىن تۇتتى ، سەپەر چاقماق ياقتى .

ـــ ئىت چىشلىۋالمىسلا مەيلىغۇ !؟ ـــ كامىل « ئىت » دېگەن سۆزنى ئۇرغۇلۇق ئېيتتى .

ـــ ئىت ؟ هىم ..... ـــ تۇراق بۇرنىدا چىۋىن تۇتتى ، ـــ هېلىغۇ ئىت ئىكەن ، يولۋىسىڭ خىرىس قىلىپ باقمىسۇنمۇ !

ـــ شۇنداق بولسىمۇ ، ئېھتىيات قىل ئاداش !

ـــ خاتىرجەم بول . « پۇل بولسا ، جاھاننى شورپا » دەپتىكەن . ئىتنىڭ ئاغزىغا سۆڭەك تاشلاپ تۇرساق ، چىشلىگىلى هەددىمىكەن !؟

ـــ بۇداقى مالنى ئاسانلا سېتىپسەن - دە ئەمسە ؟

ـــ ياق . لاۋىنگە تاشلاپ بېرىپلا قايتتىم . ساقلاپ تۇراي دېسەم ، بۇ يەردىكى بازاردىن قۇرۇق قالغۇدەكمەن .

ـــ هه ، مەن تېخى .....

ـــ « مېلىم سېتىلماي قالدىمىكىن » دەپ ئەنسىرەۋاتامسەن ؟ ئىككى كىلو بىرنېمەگگە لاۋبەن 1000 كوي پايدا بەردى . مەن تاپان ھەققىمدىن كەچتىم . قانداق ، بولاپتىما ؟

ـــ بولمامتىكى ، ـــ سەپەر ئارىغا قىستۇرۇلدى ، ـــ ئىككى كىلو بىرنېمنى بىر قىزنىڭ تويلۇقى « غوپپىدە » ئىچىگە كىرىپ كېتىۋاتسا .

ـــ ھە راست ، توي ئىشىڭ قانداق بولدى ؟ ـــ تۇراق گەپنى بۇرۇۋەتتى ، ـــ ھېلىمۇ ئاشۇ گاچىغا ئىشىتىھا ساقلاپ يۈرگەن ئوخشىمامسەن ؟

« گاچا » دېگەن گەپنى ئاڭلاپلا ، كامىلنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ ، ئاغزىنى بۇزۇشقا تەييارلىنىۋىدى ، سەپەرگەپنى تارتىۋالدى :

ـــ گاچا ، ئىككى پۇتا ئاچا ؛ ئاچىنىڭ ئارىسىدا قاچا دەپ ، بۇ گۈي گاچىنىڭ قاچىسىنى يالاپ قالغان گەپ !

ـــ ماڭەۋە ماز ! ئاغزىڭغا بىر سالىدىكەنمەن .....

ـــ يالغانمىدى ! بولمىسا ئاتا ـ ئاناڭ ياراتمىغان بىرنېمنىڭ كەيـ نىگە كىرىۋالامتىڭ؟ قەشقەردە قىز بالا ئەۋلادى قۇرۇپ كەتكەندەك..... ۋەلاتا ، خوتۇن ئالمىدىغان ئادەم بارغۇ ، چەكسە جىرىڭلايدىغان ، تۇتسا دىرىڭلايدىغانىنى تاللاپ ئالغۇلۇق ! نەدىكى ئاغزىنى بوغۇپ قويغان كالىدەك پۇشۇلداپ ياتىدىغان بىر نېمنى .....

ـــ ئۇنى ئالماي ، ئاچاڭنى ئالسام بولامتى !؟

كامىلنىڭ رەسمي تېرىكىپ ، قىزىلمۇچتەك قىزىرىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن سەپەر دەرھال كۈلۈمسىرەپ پەدىسىنى يۆتكىۋالدى :

ـــ ئاچام بولىدىغان بولسا ، ساڭا بەرمەي كىمگە بېرەتتىم دەيسەن ؟ چاقچاق قىلىپ قويغانغا شوخلىدەك قىزىرىپ كېتىۋاتقىنىنى مانىڭ !

ـــ قىزارمىدىم ، نەدىكى تۈكى يوق گەپنى قىلىپ .....

ـــ ۋاي لاتا ، ۋاي لاتا ، قاچانمۇ چوڭ بولارسەن ؟ ئويلاپ باقە : تۇنۇگۈن تۇغۇلغان بوۋاقنىڭ ئالدىغا ئىككى رېزىنكە قورچاقنى تاشلاپ قويساڭ ، « مىچچىدە » باسسا ، « ۋىچچىدە » سايرايدىغىنىنى ئوينامدۇ ، يا ..... ؟

ـــ ما گۇينى ..... ها ـ ها ، ها ـ ها ! ـــ تۇراق كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتكۈچە قاقاقلاپ كۈلدى . كامىلمۇ ئۆزىنى تۇتالمىدى . سەپەر ھېچ ئىش بولمىغاندەك ھىجىيىپ تۇراتتى ، ـــ ئاناڭ نەرىدىن تۇغۇپتىكىن ؟ سېنىڭ مۇشۇ ئاغزىڭزە ..... راست ، راست ، غەمزىسى يوق ، نەغمىسى يوق پەرىزاتتىن ۋىچىلدايدىغان رېزىنكە قورچاق مىڭ ياخشى ! سەپەر ، قول بالىسى قىلىپ بىر تال نەيكە يۆگىيە .

ـــ نېمە ! ـــ كامىل كۆزلىرىنى چەكچەيتتى ، ـــ مەشەدىما ؟

ـــ نېمە ؟ قورقۇۋاتامسەن ؟

ـــ قورقۇشنىغۇ قورقمايمەن ، قايسى كۈنى .....

ـــ ئىت چىشلىۋالدىما ؟

ـــ ياق . قايسى كۈنى ئۇدۇلدىكى قوشنامنى تۇتۇپ كەتكەنچە قويۇپ بەرمىدى . ئەتراپىمىزدا « كۆز » بارمىكىن دەپ قېلىۋاتىمەن .

ـــ مانداق دە ، قانداق قىلساق بولار ؟ ئەجەب خۇمارىم تۇتتى .

ـــ « شاققىدە » تۇمەن بويىغا چىقمامدۇق !

ـــ مەيلى . كامىل ، سەنچۇ ؟

ـــ چىقساق چىقتۇق .

ـــ دۇكاننى تاقىيە ئەمسە !

ـــ ماقۇل .

ـــ ئاۋۋال ماۋۇ پۇلۇڭنى ئېلىۋال ، مە ، ـــ تۇراق نىل رەڭ مېترو كاستۇمىنىڭ قويۇن يانچۇقىدىن ئىككى كاللەك پۇلنى چىقىرىپ كامىلغا ئۇزاتتى ، ـــ بانكىدىن چىققان پېتى ، سانىۋال .

ـــ بولدى ، سەن سانىغاندىكىن .

كامىل پۇلنى يانچۇقىغا سېلىشىغا ، سەپەر دېدى :

ـــ ئۆشرىسىنى ئايرىمايلا يانچۇقۇڭغا سېلىۋاتسەنيا !

ـــ ئالە ، سەندىن ئاشقىنى مېنىڭ !

كامىل شۇنداق دەپلا پۇلنى سەپەرگە تەڭلىگەنىدى ، سەپەر پۇلنى قولى بىلەن ئىتتىرىپ :

ـــ ئوغۇل بالا ، ئەمدى چوڭ بوپسەن ! ھى ـ ھى ـ ھى ! بولدى ، يەتتى . يانچۇقۇڭغا سېلىپ قوي ، ـــ دەپ كۈلدى .

كامىل ھەقىقەتەن « چوڭ » بولغانىدى . بۇگۈن ئۇ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم 1000 يۈەنلىك مالدىن 1000 يۈەن پايدا ئالغانىدى . خۇشاللىقىنى پەقەت سىرتىغا چىقارمىدى . ئەمەلىيەتتە بۇمۇ « چوڭ » بولغانلىقىنىڭ بەلگىسى ئىدى .

كامىل پۈتۈن كېچە كىرپىك قاقمىدى . ئۇيان ئۆرۈلۈپ ، بۇيان يۇمىلاپ ، ئارقا - ئارقىدىن ئۇلۇغ - كىچىك تىندى ، « ئۇھ » تارتتى . نەچچە قېتىم پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆگزىگە چىقىپ بۇرنىنى « ئىسلاپ » چۈشتى . قۇلىقىدىن تۇراقنىڭ ھېلىقى چاقچىقى بىردەمۇ كەتمىدى :

« غەمزىسى يوق ، نەغمىسى يوق پەرىزاتتىن ۋىچىلدايدىغان رېزىنكە قونچاق مىڭ ياخشى ! ... »

× × ×

خۇپتەندىن يانغان چاغ . ئىزغىرىن شامال تۇنجى قارنى باشلاپ كەلگەنىدى : ھويلىنىڭ ئۇ يېرى ئاق ، بۇ يېرى قارا . قارا قازاننى كۆمتۈ- رۈپ قويغاندەك بۇلۇتلۇق ئاسماندا كۈمۈتىدەك ئۇچۇپ يۈرگەن قار ئۇچقۇنلىرى ئەمدىلا مەلۇم مەنزىلگە قونايي دېگەندە ، شامال بىرلا ئۈشقىر- تىپ ، بۇخسۇپ تۈتۈن ئۆرلەۋاتقان موريلارغا كەپلەيدۇ ، تام تۈۋىلىرىگە ئىتتىرىدۇ ..... بىر توپ قاغا ئەنسىز قاقىلداپ ، ھويلا ئۈستىدىن ئۇچۇپ ئۆتۈشتى . ئۇلارنىڭ كەينىدىن بىر توپ « كارىرىك » ئۆردەك .....

— ئۇ - ھ - ھ .....

خېلىدىن بېرى پېشايۋان ئاستىدا ئىشكىنىڭ كېشىكىگە يۆلەنگىنىچە ئۇنسىز ياش تۆكۈپ ، مەۋھۇم خىياللار ئىسكەنجىسىدە تېپىرلاۋاتقان ئەپروزىخان سوزۇپ بىر ئۇلۇغ - كىچىك تىندى - دە ، مەرۋانەمنىڭ ياتاق ئۆيى تەرەپكە قارىدى : دېرىزە پەردىسى قايرىۋېتىلگەن . دېرىزە ئالدىدا توختىتىلغان شىرە . شىرە ئۈستىدە ئۈستەل چىرىغى . مەرۋانەم ئوڭ قولى بىلەن ئېڭىكىنى تىرەپ ، سول قولى بىلەن كىتابنىڭ بەتلىرىنى باسقان ھالدا پۈتۈن زېھنى بىلەن كىتاب ئوقۇپ ئولتۇرۇپتۇ . ئانا ئاشۇ شىرەنى ئۆز قولى بىلەن مۇشۇ يەرگە توختىتىپ بەرگەن . ئۈستەل چىرىغىنىمۇ بىر

كۇن ماگىزىن ئايلىنىپ كۆرۈپ قويۇپ ، ئاندىن مەرۋانەمنى باشلاپ چىقىپ سىبتىۋالغان . تېخى بەزىدە مەرۋانەم بىللە كىتابخانىغا كىرىپ ، سىبتىۋالغان كىتابلىرىنى كۆتۈرۈپ ئەكېلىشىپ بېرىپ كىتابخانىدىكىلەرنى ، قولۇم - قوشنىلارنى ھەيران قالدۇرغان . مانا ئەمدى .....

« ئوقۇ ، خېنىم ، ئوقۇ ، ـــ دېدى ئۇ ئىچىدە پىچىرلاپ ، ـــ ھېلىمۇ ياخشى ، خۇدايىم سىنى كىتابقا دوست قىپتىكەن ، بولمىسا بېشىمىزغا كەلگەن شۇنچىۋالا جىق دەرد - ئەلەمگە قانداقمۇ چىدار ئىدىڭ ؟ كېچە - كۇندۈز كۆزلىرىڭنى مۆلدۈرلىتىپ قېشىمدا ئولتۇرۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنىسىڭ ، مىشىلداپ يىغلاۋەرسەڭ قانداق قىلاتتىم ؟ شۇكرى ، خۇدايىم سەن بىلەن مېنى دىلخەستىلىكتىن قۇتقۇزىدىغان كۇنلەرمۇ كېلىپ قالار!»

ئەپروزىخان سوغۇقتىن لاغىلداپ تىترەۋاتاتتى . ئۆي ئىسسىق ـــ تەرلىتىدۇ ، تالا سوغۇق ـــ توڭدۇرىدۇ . توڭۇشمۇ ، تەرلەشمۇ ، ئوخشاشلا تەننى ، جاننى قاقشىتىدۇ . ماموق تۆشەكنىڭ ئىچىدىمۇ تىكەن .....

ئەپروزىخان مەشىنىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ بېقۋىدى ، ھايال ئۆتمەي چىپىلداپ تەرلەپ كەتتى . كۆرپە ئۈستىدە يانپاشلاپ يېتىپ بېقۋىدى ، جىمى ئەزايى تىكەن سانجىلغاندەك بىئارام بولۇپ ، 10 مىنۇتمۇ ياتالمىدى . قوپۇپ چاي ئىچىپ باقتى ، ئىچكەنسېرى ئاغزى شىلىمشىپ قۇرۇق « ھۆ » تۇتتى . قورسىقىنىڭ تۆۋىنى ئاچ ، يۇقىرىسى توق . كەينى - كەينىدىن ھېچ تۇتۇپ ، كۆڭلى ئالاڭغۇرايدۇ . كۇندە بۇ چاغدا يا ئېرى ، يا قىزى قېشىدا بولاتتى . بۈگۈن ئىككىلىسى يوق . ئېرى ئەتىگەن بامداتقا ئەزان چىقىشتىن بۇرۇن ئۆيدىن چىقىپ كەتكەن . مەرۋانەمنى بايىاتىن ئۆزى چىقىرىۋەتتى .

« بالدۇرراق ئوت يېقىپ ئۆيۈڭنى ئىسسىتىپ ، بالدۇرراق يېتىپ ئارام ئال ، ـــ دېگەنىدى ئەپروزىخان ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ، ـــ ھە راست ، ھاۋانىڭ پەيلى بۇزۇق تۇرىدۇ . ئۆگزىدىكى ئوتۇننىڭ ئۈستىنى چۈمكەپ قوي ، قاردا ھۆل بولۇپ كەتمىسۇن . »

مەرۋانەم بۇ ئىشلارنى ھەمساتتا تۈگىتىپ بولۇپ ئانىسىنىڭ قېشىغا كىرگەنىدى ، ئانىسى يەنە ئۇنى چىقىرىۋەتتى . « ئۇيقۇڭ كەلمىسە بىردەم ئولتۇرۇپ كىتاب ئوقۇ ، ـــ دېدى ئەپروزىخان بۇ قېتىم يىغلىۋېتىشتىن

ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ ، ــ مەنمۇ بىردەم جايىنامازغا يۈگۈنۈپ ئىستىقامەت قىلىۋالاي . »

ئەپروزىخاننىڭ كېيىنكى گېپى يالغاندى . ئۇ ئىستىقامەت قىلىش تۇغۇل ، نامار شامىنى ئوقۇشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى . ئاللىقاچان ئۇنتۇلغان ئىشلار ، ئاللىقاچان ئۆچكەن ئوتلار يېڭىباشتىن ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا نامايان بولۇپ ، يۈرىكىنى قۇرتتەك غاجاشقا باشلىغانىدى . مەرۋانەم قېشىدا بولسا ، « ئۇھ » دېگۈدەك بىر يىغلاپ پۇخادىن چىقماق ئۈياقتا تۇرسۇن ، قاتتىقراق ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىشقىمۇ كۆڭلى ئۇنىمايتتى . شۇڭا ، ئۇ مەرۋانەمنى ئىشىكتىن چىقىرىۋېتىپلا ، داكا رومىلىنى ئاغزىغا تۇتۇپ بىرھازا خىتىلداپ يىغلىۋالدى . يامان يېرى ئۇنىڭ ھاردۇقى چىقماي تۇرۇپلا يېشى قۇرۇپ كەتتى ، يۈرىكى ئېچىشىپ ، پۇت ـ قولى ماغدۇرسىزلانغانىدى . ئۇ يېتىپ باقتى ، قوپۇپ ئولتۇرۇپ باقتى ، ئۆي ئىچىدە ئۈيان ـ بۇيان مېڭىپ باقتى ، ھەممىسى ئەپلەشمىدى . ئاخىر بولالماي ئىشكنى شەپسىز ئاچتى ـ دە ، مەرۋانەمگە تۇيدۇرماستىن ھويلىغا چىقىۋالدى . ئىزغىرىن شامال ئۇنىڭ ئوچۇق مەيدىسىگە « غۇررىدە » تېگىۋىدى ، نەدىندۇر قىستاپ كەلگەن يۆتەل جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويدى : ئۇ بىر قولى بىلەن ئاغزىنى ، بىر قولى بىلەن پاختىلىق چاپىنىنىڭ ياقىسىنى تۇتۇپ ، يۆتەلنى يۇتۇۋېتىمەن دەپ تۇنجۇقۇپ ئۆلگىلى تاس قالدى . خۇداغا شۈكرى ، بۇمۇ ئۆتۈپ كەتتى ، مەرۋانەمۇ تۇيمىدى .

مانا، ئەپروزىخان مۇشۇنداق تۇرغىلى بىر سائەتكە يېقىنلاشتى. ئېرىدىن تېخىچە دېرەك يوق . پاپىقاسىز ئاياغلىرىنىڭ مۇزلاپ ئۈيۇپ كېتىۋاتقىنىنى سەزگەن ئەپروزىخان ئۆيگە كىرىپ چىقماقچى بولدى . تېخى ئەمدىلا ئىشكنىڭ تۇتقۇچىغا قول ئۇزىتىشىغا ، دەرۋازىنىڭ ھالقىسى شاراقلىدى .

روزى سەررابنى كەلگەنىدى .

ئەپروزىخان سەل ھودۇقتى ـ يۇ ، ئىتتىكلا ئېسىنى يىغدى : ئۆزىنىڭ ھويلىدا ئىكەنلىكىنى مەرۋانەمگە سەزدۈرۈپ قويسا بولمايتتى . ئۆي ئىشىكىنى « تاراققىدە » ئېچىپ ، « جالاققىدە » ياپتى . بۇ « مەن چىقتىم » دەپ مەرۋانەمگە بېرىلگەن بەلگە ئىدى . مەرۋانەم ئاڭلىماي قالدىمۇ ، ئۇنىڭ ئىشكىمۇ ئېچىلدى .

ـــ بالام ، مەن ئاچاي ، ـــ دېدى ئەپروزىخان مەرۋانەمنىڭ يولىنى توسۇپ ، ـــ يېلىڭلا چىققىنىڭنى قارا ! جاڭداپ قالارمەن دېمەي ..... يۈگۈر ، ئىتتىك ئۆيگە كىر ! داداڭ بۇ تۇرقۇڭنى كۆرسە خاپا بولىدۇ ، ـــ ئەپروزىخان يەنە نېمىلەرنىدۇر دېگىنىچە دەرۋازا تەرەپكە ماڭدى .

ـــ تېخى ئۇخلىماپسىلىدە ؟

روزى سەرراپ قاراڭغۇ دالاندا توختاپ ، ئۇستېبشىغا يېپىشقان قارنى قېقىشتۇرغىلى تۇردى . ئەپروزىخان ئۇنىڭ سوئالىنى جاۋابسىز قالدۇرۇپ ، دەرۋازىنى زەنجىرلىدى .

ـــ ئەجەبمۇ سەت جىۋىرغان بولدى ، ـــ دېدى روزى سەرراپ ئۆي تەرەپكە كېتىۋېتىپ ، ـــ مۇشۇ ياغقانچە يېغىپ كېتەرمۇ بۇ قار ؟

ـــ خۇدالىق ئالەم ئەمەسمۇ ؟ ياغسىمۇ ياغقاي .

ئەپروزىخان ئۆينىڭ ئىشىكىنى مەھكەم يېپىپ ، ئېرىنىڭ قولىدىن پەلتو بىلەن قۇلاقچىنى ئېلىۋېتىپ :

ـــ ئەجەب كەچ قاللىغۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى . ئۇ ھەرقانچە قىلىپمۇ چىرايىدىكى ھودۇقۇش ئالامىتىنى يوشۇرالمىغانىدى . ئەكسىچە ، ئېرى تەمكىن ، كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى .

ـــ ئۇزاپ چىقىۋېتىپ ئىشىك تۈۋىدە غوجىكام بىلەن مۇڭدىشىپ بىردەم تۇرۇپ قالدۇق ، ـــ روزى سەرراپ سىڭايان بولۇپ قالغان ئاق شاپاق دوپپىسىنى تۈزلەپ كىيگەچ مەشىنىڭ ئالدىدا زوڭزايدى ، ـــ سىلىنى « نېمىشقا كەلمىدى ؟ » دەپ سوراپ قالارمىكىن دەپ بەك ئەنسىرەپتىم .....

ـــ سورىدىما ؟

ـــ ياق . گېپىمگە كىرىپ ، سىلىمۇ بارغان بولساڭلا تېخىمۇ ئوبدان بولىدىكەن .

ـــ ئوۋۇش ، نېمە دەيدۇ ما ئادەم مىجەزىمنى قوداڭشتىپ ! شۇنچە قىلغان ئەلىمگە سىلىنى بولسىمۇ ئەۋەتكىنىمگە خۇش بولسۇنا !

ـــ خۇش بولۇشىنىغۇ تازا خۇش بولدى . سىلىنىڭ يوقلۇقۇڭلا بەكمۇ سەت بولدى . غوجىكام ياشىنىپ قالغاندا .....

ـــ ئاكام بىلەن ئاللىقاچان ھەمە گەپنى دېيىشىپ بولغان ، خاتىرجەم بولسىلا . ھەرگىز ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەلمەيدۇ .

ـــ ئۇنـچىلىك بولسىغۇ خۇداغا شۈكرى . بۇ ئىشنى مەرۋانەمگە ئۇقـ
تۇرمىغانسىلە ؟

ـــ ياق ، ئۇقتۇرامدىغان !

بىراق ، مەرۋانەم ھەممە ئىشنى ئۇقۇپ بولغانىدى . كامىلىكۋ ئۆزىنى ئانچە ئىزدىمەس بولۇپ قالغانلىقى ، ئۇ ئىزدەپ بارغاندا قىزىرىپ ـ تاتىرىپ دۇدۇقلاشلىرى ياكى بىرەر ئىشنى باھانىداپ ئوچۇق چىراي ئاچماسلىقى ؛ ئاتا ـ ئانىسىنىكۋ چىرايىدىكى سېرىقلىق ، كۆزلىرىدىكى مۇكۋ ، ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىشلار ، « ئۇھ » تارتىشلار ، سىرلىق پىچىرلىشىشلار ؛ سىرتتا ئۇنىڭدىن ـ بۇنىڭدىن ئاڭلىغان « مش ـ مش »لار ئۇنىڭغا ھەممىنى ئۇقتۇرغانىدى . ئادەم دېگەن كۈندە نەچچە خىل ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان مەخلۇق . دۇنيادا ئۆزگەرمەيدىغان كىم بار ؟ نېمە بار ؟ يوق ، ھېچنېمە يوق ! خەق ئۆزگەرسە نېمە بولاپتۇ ؟ ئۆزى ئۆزگەرمىسىلا بولدى ! پايخان بولغان ئەقىدىسىنى يۈرىكىنىكۋ ئەكۋ چوڭقۇر قاتلىمىغا يوشۇرۇپ قويۇپ ، يۈز بەرگەن ، يۈز بېرىۋاتقان ، ھەتتا يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھەرقانداق رېئاللىققا تىكۋ بېقىشقا جۈرئەت قىلىش ـ قىلالماسلىق ـــ ھەقىقىي ئادەم بىلەن ئېتى « ئادەم »لەرنى تاسقايدىغان ئەلگەكۋ . مەرۋانەم مۇنداق « ئەلگەكۋ »لەردە نۇرغۇن قېتىم « تاسقىلىپ » خوردا بولۇپ كەتكەن . ئەمدى ئۇ ئانچىكى بىر ئىشلارغا ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، «ئاھ ـ ۋاھ » لاپ يۈرمەيدۇ . بىرلا يېرى ـــ ئانىسىدىن قاتتىق ئەنسىرەيدۇ . ئەتىيازدىكى ھېلىقى كېلىشمەسلىكتىن كېيىن ، ئانىسى سولىشىلا كەتتى . تالا ـ تۈزگە كەمدىن ـ كەم چىقىدۇ . ئۆيدە يالغۇز قالسىلا غايىبلار ـ ئەرۋاھلار بىلەن مۇڭدىشىپ كۆز يېشى قىلىدۇ . بۇنى پۈتۈن كۈچى بىلەن مەرۋانەمدىن يوشۇرۇشقا ئۇرۇنسىمۇ ، مەرۋانەم بەربىر سېزىۋالىدۇ . لېكىن ، چاندۇرمايدۇ . بۈگۈنكى ئىش بۇنىكۋ ئەكۋ چوكۋ مىسالى .

مەرۋانەم بۇ ئىشنى تۈنۈگۈنلا بىلگەن . ئاتا ـ ئانىسى ئۆزىدىن يوشۇرغانىكەن ، ئۇمۇ بىلمەسكە سالدى . يۈرەك دېگەن بىر پارچە قېپقىزىل گۆش بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا مۇجەسسەملەنگىنى ھېس ـ تۇيغۇ ، مۇھەببەت ـ نەپرەت ، قايغۇ ـ ھەسرەت ، ئارزۇ ـ ئارمان بولغاچقا ، ئۇ يىغلىسا ، ئادەممۇ بىللە يىغلايدىكەن ؛ ئۇ بىئارام بولسا ، ئادەممۇ ئوخشاشلا بىئارام بولىدىكەن.

ئاھ خۇدا ، نېمىشقىمۇ ئادەمگە يۈرەكنى قوشۇپ ياراتقان بولغىيدى ؟ ئۇنىڭ ئورنىغا ئادەمنىڭ ئىچىگە بىر پارچە تاشنى سېلىپ قويغان بولسا ، ئېھتىمال ئادەم دېگەن بۇ مەخلۇق تۇنۇگۈنكىنى ئوڭايلا ئۇنتۇپ ، بۈگۈنكىگە كۆز يۇمۇپ ، ئەتە ئۇچۇن باش قاتۇرماي ، مەڭگۈ خۇشال ـ خۇرام ياشىماسمىدى ؟ قانداق تۆرىلىپ ، قانداق تۇغۇلۇپ قالغىنىنى تۈيمىغاندەك ، قانداق ياشاپ ، قانداق جان بېرىۋاتقانلىقىنى تۈيمايلا ئۇنىڭ دەرگاھىغا يول ئالماسمىدى !؟

شۇنداق ، ئۇ بىر ئۇقۇشماسلىق . ئەبەدىلئەبەد يەشكىلى بولمايدىغان سىر !

يۈرەك يىغلاۋاتقاندا ، ئادەم كۈلەلىشى مۇمكىنمۇ ؟

لېكىن ، مەرۋانەم كۈلدى ! كۈلكىسى بىلەن ئاتا ـ ئانىسىنى ، ھەتتا ئۆزىنى ئالدىدى ! يەنە قاچانغۇچە ئالدا ؟

ئالداپ بولدى : ئانىسى ئۇنى « ھەيدەپ » چىقاردى . بىردەم قېشىدا ئولتۇرۇۋالاي ، كۈلكەم ـ تەبەسسۇمۇم بىلەن يارىلانغان يۈرىكىگە مەلھەم بولاي دېسىمۇ ئۇنىماي « ھەيدەپ » چىقاردى . ئالدىغىلى بولمىدى : ئۇنىڭ ھەممە ئۇرۇنۇشلىرى بىكار كەتكەن تۇرسا ، ئۇ يەنە قانداقمۇ ئالدىيالسۇن ؟!

ئەمدى ئۆزىنى ئالداشلا قالغانىدى : ئۇ ياتاق ئۆيىگە كىردى ـ دە ، تەكچىدىن كىتابنى ئېلىپ ، شىرەگە مۈكچەيدى . مارجاندەك تىزىلغان ، ئالەمچە مەنە يوشۇرۇنغان ئالتۇن قۇرلار ئۇنىڭغا تۇتۇق بەرمىدى : قاچتى ، سەكرىدى ، داۋالغۇدى ، غۇۋالاشتى ، بارا ـ بارا غايىب بولدى ، جىن ئۇ- تىدەك شەكىلسىز بىرنېمىگە ئايلاندى ! بىر شەكىل ، ئۇنى يورۇق دۇنياغا ئاپىرىدە قىلغان بىرلا شەكىل ـــ ئانىسىنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە پۈكۈلۈپ كېتىۋاتقان قەددى ، سائەت ـ مىنۇتسېرى پۇچۇلۇپ كېتىۋاتقان ھۆسنى ، ئۇنىڭ غېمىدە تولا ياش تۆكۈۋېرىپ خۇنى قاچقان كۆزلىرى ۋە دەريادەك كەڭ كۆڭلى ـ كۆكسى ..... قىسقىسى ، ھېچقانداق ئانىغا ئوخشاتقىلى ، تەڭلەشتۈرگىلى بولمايدىغان پەرىشتە سىياق بىر سىيما ئۇنىڭ يۈرىكىگە كىرىۋالدى . كۆزلىرى كىتابتا بولسىمۇ ، يۈرىكى ئەنە شۇ سىيما بىلەن مۇڭداشتى . ئۇنى سۆيدى ، قۇچاقلىدى ، قانمىدى !

كـتاب ـــ هازىر ئۇنىڭ ئۆزىنى ئالدايدىغان ، باشقىلارنىڭ كۆزىنى باغلايدىغان « شەيتان ئەينىكى » ئىدى !

دادىسى دەرۋازىنى شۇنداقلا قېقىۋىدى ، بۇ « ئەينەك » سۇنۇپ كەتتى ، چۈل ـ چۈل بولدى . ئەمدى ئۇ قىلچە كارغا كەلمەيدۇ ! ئۇنى دەرھال يېڭىلاش ـ يەڭگۈشلەش كېرەك !

مەرۋانەم چىراغنىڭ شوينىسىنى زەرب بىلەن تارتتى ـ دە ، كىيىمى بىلەنلا يوتقانغا كىردى .

ئاھ ! نېمىدېگەن زۇلۇم ، نېمىدېگەن ئازاب ؟!

يوتقان ئۇنى قىساتتى ، مىجيتتى ، ئېزەتتى ..... قىسىپ ، مىجىپ ، ئېزىپ ..... چىلىق ـ چىلىق تەرگە چۆمدۇرۇۋەتتى . كۆزلىرىدە بۇلاق بارمىكىن ، ياش مونچاقلىرى سىرغىپ ئەمەس ، بەلكى ئېتىلىپ چىققىلى تۇردى ..... كۆز ئالدىدا كىمنىڭدۇر ئۆيى . تۆردە ، قوشلاپ سېلىنغان يېڭە كەنداز ئۈستىدە غادىيىپ ئولتۇرغان سانىخان . ئۇنىڭغا قىلىنۇاتقان خۇشامەت ، پەشكەش ..... بىر ـ بىرىدىن ئېسىل ، پەرىزات سىياق ياسانغان قىز ـ چوكانلارنىڭ ئىللىق تەبەسسۇم ، شېرىن چاقچاقلىرى : نوقۇش ، چىمدىش ، ناز ـ كەرەشمە بىلەن تولغان ئوتلۇق كۆزلەر ..... قۇلىقىدا يۈرەكلەرنى ئويناتقۇچى داقا ـ دۇمباق ، « ئاللاللا ! » ئاۋازى .....

مەرۋانەم يىلاندەك تولغىنىپ كەتتى . ياستۇقنى قاساۋېرىپ پەيلىرىنى تۇزۇتۇۋەتتى . تولغىقى تۇتقان هامىلىدارەك چاچلىرىنى يۇلۇپ ، چىشلىرى ئارىسىدىن ئاچچىق ئىڭراپ ، تەڭرىگە ئۇنسىز نىدا قىلدى . بۇ ـ نىڭغا جاۋابەن سىرتتا ئۇشقىرتىپ بوران چىققىلى ، نېمىلەردۇر چىرقىرىغىلى ، دېرىزە قاپقاقلىرى تاراقلىغىلى ، غىچىرلىغىلى تۇردى .

« هۇ ، يۇزسىز ! ..... »

مۇبادا ئۇنىڭ تىلى ساق بولغان بولسا ، بۇ نىدانى ئاتا ـ ئانىسى تۇرماق ، قولۇم ـ قوشنىلىرى ، ياق ، پۇتۇن قەشقەر ئاڭلىغان بولاتتى !

ئەپسۇس ، مىڭ ئەپسۇس ! بۇ نىدانى تەڭرىدىن بۆلەك هېچكىم ئاڭلىمىدى !

تەڭرى ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك ، تېخىمۇ غەلىتە ئويۇنلارنى

كۆرسەتكىلى تۇردى : ئەنە ، ئۆينىڭ ئاۋۇ بۇلۇڭىدا كامىل مەرۋانەمنى مەسخىرە قىلىپ ، غەلىتە قىلىقلارنى قىلماقتا :

ۋەلەيىي ، ۋەلىقاق ،
بېشىڭدىكى نېمە ئاق ؟
يىغلاڭغۇنىڭ دورىسى ،
باققالدىكى گۈلە ـ قاق !
ۋەلەيىي .....

هېيتگاھ . يەنە شۇ كامىل ، يەنە شۇ غەلىتە قىلىق ، غەلىتە چاقچاق : « تويلۇقۇڭغا يەتكۈدەك پۇل تېپىپ ، سېنى ئالىمەن ! ..... »

ئاھ يۈرەك ! ئىسىت جان ! .....

مەرۋانەم سازاڭدەك تولغىنىپ ، قارماققا ئىلىنغان بېلىقتەك پىلـ تىڭلاپ ، چىشلىرىنى كاراسلاتتى . قولىنىڭ دۈمبىسىنى چىشلەپ قانىتىۋەتتى . يا قولىنىڭ ئېچىشىپ ئاغرىشىنى ، يا قانىنىڭ كۆڭۈلنى ئېلىشـ تۇرىدىغان شورتاڭ تەمىنى قىلچە سەزمەيتتى .

كامىل يەنە نېمە دەر ؟

« ئاسماندىن چۈشكەن پەرىزاتنىمۇ سېنىڭ بىر تال چېچىڭغا تەڭ قىلمايمەن ! ..... »

تۈفى !!!

مەرۋانەم ئېنىق كۆرمەكتە : كامىلنىڭ هۇجرىسى . قېلىن تۆشەك ئۈستىدە قورۇنۇپراق ئولتۇرغان كېلىنچەك . خۇشاللىق ـ هاياجاندىن ئۆزىنى قويىدىغانغا يەر تاپالمايۋاتقان كامىل ئەجدىها گۈللۈك پىيالىگە مۇشتىتەك ناۋاتنى سېلىپ ئۈستىگە چاي قۇيدى ـ دە ، ئاغزىنى كالىچايتىپ هىجايغىنىچە داستىخاندا تىزلىنىپ ئۆمىلەپ ، پىيالىنى خۇشامەتگۈيلۈق بىلەن كېلىنچەككە سۇندى .....

چىراغ ئۆچۈرۈلدى . بىر ـ بىرىگە يېلىنىدەك چاپلىشىپ كەتكەن بىر جۈپ يالىڭاچ تەن . نازلىق ئىڭراش . كۈلكە .....

خۇدىنى يوقاتقان مەرۋانەم يىلاندەك سويلاپ ، يوتقاندىن

سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ ، گىلەم ئۈستىدە تېپىچە كالىگىلى تۇردى . پۈتلاشقان-لىكى نەرسىنى قارمىدى ، چىشلىدى - قاسىدى . مەشتە گۈركىرەپ كۆيۈۋاتقان كۆمۈرمۇ ، تاشمۇ ، قانداقتۇر بىرنەرسە « پاك » قىلىپ يېرىلغا-نىدى ، چۆچۈپ كەتكەن مەرۋانەم توپىتەك تۇگۈلۈپ ، يۈرىكىنى قاماللىدى . ئۇنىڭ يۈرىكىدە مۇنداق بىر غەلىيان ـــ مۇنداق بىر نىدا پارتلاش ئالدىدا تۇرغان يانار تاغدەك ئەلەكلىمەكتە ئىدى :

« ئاھ ، ۋاپاسىز دۇنيا ! سەندە ئالدامچىلىق ، يالغانچىلىق ، ھىيلە - مىكىردىن بۆلەك يەنە نېمە بار؟ مېھىر - ۋاپا ، سۆيگۈ - مۇھەببەت ، ئەقىدە-ئىخلاس ..... دېگەنلەر ئادەم ئالدايدىغان ئەپسۇنۇكمۇ ياكى ..... ؟ شۇنداق ، چوقۇم شۇنداق ! مەن ئالدانغان ، گول بولغان ! كىتابلاردا دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان ئاشۇ چىرايلىق ئىبارىلەرگە مەستانە بولۇپ ئۆزۈمنىمۇ ، ئۇنىمۇ ئالدىغان . ئەمدى بىلدىم : ئالداشمۇ ، ئالدىنىشمۇ ئەخمەقلىق ـــ جىنايەت . جىنايەتنى يۇيۇش ئۈچۈن سەگەك بولۇش ـــ ئالدانماسلىق كېرەك ! ئەڭ چوڭ ئالدامچى « سۆيگۈ - مۇھەببەت » دېگەن مۇشۇ ئىبارە ! ئەي خۇدا ، مۇشۇ ئالدامچىنى ماڭا قايتا ھەمراھ قىلمىغايسەن ! »

مەرۋانەم بىر - بىرىگە كىرىشىپ كېتىۋاتقان چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە قاتتىق بىر سىلكىندى - دە ، ئوڭدا بولۇپ ئاياغلىرىنى سوزدى . ياش بىلەن نەمدىلىپ ، يۈز - كۆزنىگە ئۆمۈچۈك توربىدەك يېپىشىۋالغان يىرىك چاچلىرىنى تۈزەشتۈرمەكچى بولۇپ قولىنى شۇنداق ئۇزىتىشىغا ، دىمىغىغا نېمىدۇر بىرنېمىنىڭ پۇرىقى ئۇرۇلغاندەك بولۇپ ، ۋۇجۇدىنى سەسكەندۈرۈۋەتتى .

« نېمە ! كامىل ؟ »

تۇغرا ، ھەقىقەتەنمۇ كامىلنىڭ پۇرىقى . بىر چاغدا كامىل ئاشۇ قولىنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈپ - يالاپ ، ئۇنىڭدا ئاجايىپ خۇشبۇي ، ئاجايىپ شېرىن بىر پۇراق قالدۇرغان . كېيىن مەرۋانەم كامىلنى ھەربىر سېغىنغاندا ، تاسادىپىي ئەسلىگەندە ، ئاشۇ قولنى يوشۇرۇن سۆيگەن ، ھاياجاندىن ئوت ئېلىپ كەتكەن مەڭزلىرىگە ياققان ؛ كېچىلىرى ئاشۇ قول بىلەن يۈرىكىنى تۇتۇپ ئۇخلاپ ، بىر - بىرىدىن شېرىن ، تاتلىق چۈشلەرنى كۆرۈپ ، ئەتىسى ئاشۇ چۈشلەرنىڭ مەست - ئەلەسلىكىدە

كـۇننىڭ قانداق كەچ بولۇپ كەتكىنىنمۇ تۇيمايلا قالغان . ھېلىمۇ ياخشى ، ئۇ سۆيۈش ئىككىنچى قېتىم تەكرارلانمىغانكەن . بولمسا .....

ھازىر كامىل خەقنىڭ ، ئۇ سۆيۈش ، بۇ قول .....

« ئا ـ ھ ـ ھ ! ..... »

مەرۋانەمنىڭ ئىچىدىن بىر تونۇرنىڭ ئوتى ئېتىلىپ چىقتى . يۈزىگە يېقىنلاشقان قوللىرى بېشىغا ـــ چاچلىرىغا يېپىشتى . «ۋاس - ۋۇس ، پاراس- پۇرۇس ..... »

مەرۋانەم بۇنى تۇيمايتتى . يۇلاتتى ، يۇلقۇناتتى ، تېپىرلايتتى ، تورغا چۈشۈپ قالغان كەپتەردەك ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئۇراتتى . ئۇنىڭ بۇلدۇقلاپ چىقۋاتقان كۆز ياشلىرى يۈزىنى ، زىلچىنى ، كۆرپىنى ، ياستۇقنى ، ھەممە ـ ھەممە نەرسىنى نەمدەيتتى .

مەرۋانەم چۈشەكەۋاتمايدىغاندۇ ؟

ياق ! نۆزەمبىللا ياق !!!

ئەمىسە ..... ؟

بايانتىن كۆرگەنلىرىڭىزنىڭ ھەممىسى راست ، ھەممىسى ھەقىقەت : كامىل ھازىر باشقا بىر قىزنىڭ ـــ سانىخانىنىڭ ھاممىسىنىڭ قىزى ـــ ئىقتىلمپاشاخپىنمنىڭ قويىنىدا شېرىن ئۇيقۇدا . بايانتىن روزى سەررەپ ئاشۇ تويدىن كەلگەن . قۇددۇس شامچى ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇپلا ئۆيگىمۇ كىرمەستىن ، ئۇدۇللا خالتا كوچىنىڭ دوقمۇشىغا توختىتىلغان بوتكىسىغا كىپلىپ ، ئىچىدىن تاقاپ بىر ئولتۇرغانچە تۇنەۋاتىدۇ . سانىخان يەڭگىلەر ۋە مايىم خېنىم بىلەن مۇڭداشقاچ ، مەشنىڭ ئالدىدا سوزۇلۇپ يېتىپ ئۇخلاپ كەتكىنىنمۇ تۇيمىدى . روزى سەررەپ بىلەن ئەپروزىخان خېلى بۇرۇنلا چىراغنى ئۆچۈرۈپ يوتقانغا كىرىۋېلىشقان بولسىمۇ ، تېخىچە ئويغاق . بىر ـ بىرىگە تۇيدۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، ھەرقانچە بىئارام بولۇۋاتسىمۇ قىمىر قىلىپ تاشلىمايدۇ . كۆزلىرىدە ياش ، يۈرىكىدە مۇڭ ، ناله ـ پىغان ، پۈتمەس ـ تۈگىمەس ئۆكۈنۈش .....

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! ئەسلىدە ھېكايىمىزنى مۇشۇ يەردىلا ئۈزسەك تولىمۇ تۈزۈتلۈك ئىش قىلغان بولاتتۇق . بىراق ، تۇرمۇشنىڭ گۈزەللىكى ئىچىگە خۇنۈكلۈك ، رەڭدارلىقى ئىچىگە رەڭسىزلىق ، لەززىتى

ئىچىگە بەتبۇيلۇق ، سۇلكىتى ئىچىگە بەتخۇيلۇق ، ھەسرىتى ئىچىگە جۇر-
ئەت ، كۆلپىتى ئىچىگە سەمىمي - پاك مۇھەببەت يوشۇرۇنغان ؛ بىرى
بىرىدىن رەنجىدار ، بىرى بىرىدىن قىزىقارلىق سەھىپىلەر كۆز ئالدىمىزدا تا-
سادىپىي نامايان بولغىنى ئۈچۈن ، قەلەمنىڭ رايىغا بېقىشقا مەجبۇر
بولدۇق . كەچۈرگەيسىز !

چۈنكى ، تاسادىپىيلىق ــ بەزىدە ئادەمنىڭ خىيالىغىمۇ يەتمەيدىغان
نەتىجە بىلەن يەكۈنلىنىدۇ .

سۇلتان « شاڭخەي » ھەققىدە ھېكايە

كۈننىڭ تانابى تارتىلىپ ، يەر شارى ئوقىدىن قوپقالجىپ ، يەر بەلەن كۈننىڭ ئارىلىقى يېقىنلىشىپ ، ئىككىسى بىر بولۇپ ئاينى قىستىمۇ ـ قاناداق ؟ بۇ كۈننىڭ ئاي ـ يىللىرى ئاجايىپ قىسقىرىپ كېتىپتۇ . ئەسلىسە ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالغۇدەك كەچمىشلەر بىلەن تولغان ئىككى يىل تۇيدۇرمايلا كالېندار بېتىدىن جاي ئاپتۇ . سۆزلىسەك گەپ تولا . قەغەز بىلەن سىياھنىڭ باھاسى نەچچە ھەسسە ئۆسۈپ كەتكەن مۇشۇ كۈنلەردە ، ھەقىقەتەن « ئوشۇق گەپ ـــ ئېشەككە يۈك » . سۆزلىمەيلى دېسەك ، بەزى تەپسىلاتلارسىز كەلگۈسىدىكى بابلارنىڭ بايانىنى داۋام قىلماق بەكمۇ تەس . ئۇنى دېمىگەندىمۇ ، ھېكايىمىز ئوقۇرمەنلەر قىزىقىپ ئاڭلىغۇدەك « قىزىمايدۇ » . مۇشۇ ۋەجدىن تۆۋەندىكى تەپسىلاتقا نائىلاج قەلەم تەۋرىتىۋاتىمىز :

يەنە قىش . باشقا قىشلارغا ئوخشاشمايدىغان يېرى : قار خېلى قېلىن ياغقان . تېخى بۈگۈن ئەتىگەندە ھەممە ئادەم تەڭ ھەرىكەتكە كېلىپ ، شەھەر كوچىلىرىدىكى چىڭدىلىپ يەر بىلەن بىر تۇغقان بولۇپ كەتكەن قارنى چوقۇپ ، كۈرەپ ، سۈپۈرۈپ ، ئۇيەر ـ بۇيەرگە دۆۋىلىگەن ، ئاپتوموبىللار ، ۋېلىسىپىتلەر ، پىيادىلەرنىڭ يوللاردا بىخەتەر مېڭىشى كاپالەتلەندۈرۈلگەنىدى . كىم بىلسۇن ، چۈشتىن كېيىنلا قار يەنە تاغاردىن توزغاق تۆكۈلگەندەك يېغىپ كەتتى . قارىغاندا ھېلى ـ بېرى توختايدىغاندەك ئەمەس . مۇشۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك ، كەچ كىرىش بىلەنلا

ئاشپۇزۇل ، رېستوران ، مەيخانا ، قەھۋەخانىلار تازا ئاۋاتلىشىپ كەتتى . تېخى بەزىسىدە خېرىدارلارغا ئولتۇرغىلى ئورۇندۇقمۇ يېتىشمەيدۇ . يېقىندىلا قەد كۆتۈرگەن « شاھزادە مەيخانىسى » ئەنە شۇلارنىڭ بىرى . ئىككىنچى قەۋەتنىڭ ئەڭ چېتىدىكى مەخسۇس خانىدا يۇمىلاق شىرەنى چۆرىدەپ ئۈچ يېگىت ئولتۇرۇپتۇ . ئۇلاردىن ئىككىسى بىزگە تونۇش تۇراق بىلەن سەپەر ، ئۈچىنچىسى تېخىچە دىدارلىشىش نېسىپ بولمىغان سۇلتان « شاڭخەي » . ئۇ ئاۋۇ ئىككىسىدىن ياشتىمۇ ، ھۆرمەتتىمۇ چوڭ ؛ ئۈستىدىمۇ ئالىپىتە . بۇ ئىككىسىدىن ئەقىللىقلىقمۇ كۆزلىرىدىن بىلىنىپ تۇرۇپتۇ . ئوتتۇرا بوي ، قاڭشارلىق ، قوشۇما قاش ، يۇپيۇملاق يۈزلىرىدىن قان تېمىپ تۇرىدىغان ، يارىشملىق قىسقا بۇرۇت قويغان بۇ يىگىتنىڭ مەرتىۋىسى ھەققىدە ئەنە ئاۋۇ ئالدىدا تۇرغان « داگپدا » بىلەن قىممەت باھالىق قارا رەڭلىك تەبئىي خرۇستال كۆزەينەك گۇۋاھلىق بېرىپ تۇرۇپتۇ . ئېيتىشلارغا قارىغاندا ، ئۇنىڭ ئەسل - زاتى تولىمۇ نامرات ئىكەن . دادىسى سېتىقچى بولۇپ ، سۇلتان 11 ياشقا كىرگەندە ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ . بۇ چاغدا ئاچىسى يېڭىلا ياتلىق قىلىنغانىكەن . ئانىسى سۇلتاننى قاتارغا قوشۇش ئۈچۈن ئېرىنىڭ كەسپىگە ۋارىسلىق قىلىپ ، كوچىمۇكوچا ، ئۆيمۇئۆي دوقۇرۇپ يۈرۈپ كونا - يېڭى كىيىم - كېچەكىلەرنى يىغىپ ، يۇيۇپ - تازىلاپ ، ياماپ - تۆشەپ ئوردا ئالدىدا پۇل قىلىشقا باشلاپتۇ . دەسلەپ ئانىسىنىڭ كەينىدە مەقسەتسىزلا ئەگىشىپ يۈرگەن سۇلتان چوڭ بولغانسېرى ئۇنىڭ يارەمچىسى بولۇپ قاپتۇ . ئانا - بالا تەڭ مىدىرلاپ خېلى تىرىلىپ قېلىشپتۇ . سۇلتان 20 ياشقا كىرگەندە ئوردا ئالدىدىكى « نوچى »لارنىڭ بىرى بولۇپ قاپتۇ . ئۇ تاۋكاغا كىرىپ قالسا ، قىمارۋازلار « چوتا » دېگەننى ئايمايدىكەن . ئىچىش - چېكىشلەردە ئۇنى يانچۇق كولاتمايدىكەن . قىسقىسى ، بەزىلەر ئۇنىڭ مۇشتۇمىدىن قورقسا ، يەنە بەزىلەر « ساقچىنىڭ قۇلىقى » دەپ ئەيمىنىدىكەن ، يول قويىدىكەن . بىر قېتىملىق كاتتا قىمار بولۇۋاتقاندا ، ساقچىلار بېسىپ كەپتۇ . باشقىلار جان قايغۇسىدا تېپىچەكلەۋاتقاندا ، سۇلتان تاۋكادىكى جىمى پۇلنى سۈپۈرۈپ چۆنتەككە سالىتۇ - دە ، « غىپپىدە » تىكىۋېتىپتۇ ۋە تۇراقنى كەينىگە سىلىپ ئۈرۈمچى ، شاڭخەيگىچە بېرىپتۇ . بۇ شاڭخەيدە كاۋاپچە-

لىق تازا ئېقىۋاتقان كۈنلەر ئىكەن . سۇلتان مۇساپىر كاۋاپچىلارنىڭ كاۋىكىغا كىرىپ ، ئۇلار بىلەن بىر ياتاققا ئورۇنلىشىپتۇ . بىر كاۋاپدان تېپىپ كاۋاپچىلىقنى باشلاپتۇ . سەل پىتىلىنىۋالغاندىن كېيىن ، مېھمانخانىدىن ئايرىم ئۆي ئىجارىگە ئېلىپ ، تۇراق بىلەن بىللە تۇرۇپتۇ . تېخى بىر مۇلازىم قىز بىلەن ئىسسىق ئۆتۈشۈپ قېلىپ ، « تاسما ياغلاپ » يۈرۈپتۇ . بىرەر يىلدىن كېيىن قىز توي قىلىشنى تەلەپ قىپتۇ . بۇ چاغدا سۇلتان ئۇنىڭ مۇشۇ ئەتراپتىكى ئۇيغۇر كاۋاپچىلارنىڭ « كونا خالاسى » ئىكەنلىكىنى بىلىپ قېلىپ ، قەتئي رەت قىپتۇ . قىزمۇ « ئەگەر توي قىلمايدىغان بولساڭ ، 〈 نومۇسۇمنى بۇلغىدى 〉 دەپ ئەرز قىلىمەن » دەپ دوق قىپتۇ . ئىش چىڭغا چىقسا ، سۇلتاننىڭ ئىككى پۇتى شەرتسىز بىر ئۆتۈككە تىقىلىدىكەن . زېرەك سۇلتان كۆزنى يۇمۇپلا ئۇنىڭ بىلەن توي قىپتۇ .

بەزىدە يامان ئىشتىن ياخشى نەتىجە چىقىدۇ : ئۇلار توي قىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي ، مالايسىيالىق ئۇيغۇر كارخانىچى رەھىم ھاجىم ھۆكۈمەتكە قايتا - قايتا تەلەپ قويۇپ ، شاڭخەيدىكى ئۇيغۇرلار ئاچقان مۇشۇ مېھمانخانىغا ئورۇنلاشقانىكەن . مەقسىتى مۇشۇ مېھمانخانىدىكى ئۇيغۇرلار ئارقىلىق شىنجاڭ ، جۇملىدىن قەشقەرنىڭ ھازىرقى ئەھۋالى بىلەن تەپسىلىي تونۇشۇپ ، كەلگۈسىدە يۇرتى قەشقەرنى سەيلە قىلىشقا ئۇل ھازىلاش ئىكەن . ئۇنى كۈتۈشكە سۇلتاننىڭ خوتۇنى بەلگىلىنىپتۇ . سۇلتانمۇ بىرىنچى بولۇپ ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپتۇ . رەھىم ھاجىم قەشقەرلىك بولۇپ ، « تىللا ساربىي » ئالدىدا ھامماللىق قىلغانىكەن . بىر كۈنى قەشقەردىكى مەشھۇر كارۋانبېشى پالتاخۇن ئاتچى ئۇنى چاكارلىققا يوللاپ ، بەيتۇللاغا ماڭغان ھاجىلارنىڭ ئات - قېچىرلىرىنى بېتىلىتىپتۇ . ھەج سەپىرى ئاياغلاشقان چاغدا يول تاقىلىپ ، ھەممەيلەن بىجايى ۋەتەن بولۇپ قاپتۇ . رەھىم ھاجىمۇ ئۇنىڭغا چاكار ، بۇنىڭغا مالاي بولۇپ ، جاھان كېزىپ يۈرۈپ مالايسىياغا كېلىپ قاپتۇ . بۇ چاغدا يانچۇقى خېلى ئېغىرلىشىپ قالغانىكەن . ھەممىسىنى بىر خەنزۇ ئاچقان شىركەتكە پاي قىلىپ قوشۇپتۇ . كۈتۈلمىگەندە شىركەتنىڭ ئامىتى كېلىپ ، مەبلىغى نەچچە قاتلىنىپ كېتىپتۇ . بۇ چاغدا رەھىم ھاجىم 30 ياشىنىڭ قارىسىنى ئالغانىكەن .

غوجايسن يالغۇز قىزى يۆ جى (ئەتىرگۈل) نى ئۇنىڭغا چېتىپ قويۇپتۇ . ئۇلار ئۈچ يىلدىلا ئۈچ پەرزەنتلىك بولۇپتۇ . كېيىنچە سىنگاپور قاتارلىق قوشنا دۆلەتلەردە شۆبە شىركەتلەرنى قۇرۇپ ، كەسىپ دائىرىسىنى تېخىمۇ كېڭەيتىپتۇ . ئەپسۇسلىنارلىقى شۇكى ، مۇندىن بەش يىل بۇرۇنقى بىر قېتىملىق قاتناش ھادىسىسىدە قېيىنئاتىسى بىلەن خوتۇنى قازا تېپىپ ، ئۆزىمۇ گۆر ئاغزىدىن قايتىپتۇ . ئۈچ پەرزەنتىمۇ ئۆزى ئوقۇغان مەملىكەتلەردە ماكانلىشىپ كەتكەچ ، ھازىر ئۇ نەچچە مىليارد ئامېرىكا دوللىرىلىق مەبلىغى بار باش شىركەت ۋە ھەرقايسى ئەللەردىكى شۆبە شىركەتلەرگە ئۆزى يالغۇز ئىگىدارچىلىق قىلىدىكەن . بۇ قېتىم ئۇ شاڭخەيدىكى بىر شىركەت بىلەن شېرىكلىشىپ مەبلەغ سېلىپ زاۋۇت قۇرۇش ھەم كېيىنچە پۇرسەت تېپىپ قەشقەرگە بېرىپ ، كىندىك قېنى تۆكۈلگەن ئاشۇ تۇپراقنى تاۋاپ قىلىش ؛ ئېپى كېلىپ قالسا ، ئۇيغۇر ئايالدىن بىرنى نىكاھىغا ئېلىپ ، ئاخىرقى ئۆمرىنى ئۇنىڭ بىلەن بىللە شاڭخەيدە ئۆتكۈزۈش نىيىتىگە كەپتۇ .

سۇلتاننى بۇنداق ياخشى پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويىدۇ دەمسىز ؟! ئۇ دەرھال تېلېگراما يوللاپ 10 يىل « قىسىر » يۇرۇپ ، ئېرى بۇلتۇر ئۆيدىن قوغلىغان ئاچىسىنى ئايروپىلان بىلەن شاڭخەيگە ئەكېلىپ رەھىم ھاجىمغا كۆرسىتىپتۇ . رەھىم ھاجىم ئۆزىنىڭ يېرىم يېشىنى ياشىغان بۇ چوكاننى بىر كۆرۈپلا ھەممىنى ئۇنتۇپتۇ - دە ، ئۇنىڭ بىلەن نىكاھلىنىپتۇ ۋە شاڭخەيدىن ھەشەمەتلىك قورۇ - جاي سېتىۋېلىپ ، بۇ ئاچا - ئىنىنى ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپتۇ . تېخىمۇ ھەيران قالارلىق بىر ئىش : بۇ چوكان ئۇنىڭ ئەمرىگە ئۆتۈپ بىر يىلدىلا تۆرەدەك بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ . رەھىم ھاجىم خۇشاللىقىدا شاڭخەيدىكى قورۇ - جاي بىلەن جۇڭگوغا سالغان بارلىق مەبلىغىنى ئاشۇ ئوغۇلنىڭ نامىغا قانۇنىي رەسمىيەت ئۆتەپ قويۇپتۇ . سۇلتاننى قەشقەردە « تۆتىنىڭ بىرى » قىلىپ قويغان نەرسە دەل ئاشۇ رەھىم ھاجىمنىڭ پۈتمەس - تۈگىمەس بايلىقىنىڭ ، تېخىمۇ ئېنىقراقى ئاچىسىنىڭ دۆلتى ئىكەن . شۇڭا ، ئۇنىڭغا ھەسەت قىلىدىغان بەزى كاززاپلار ئۇنىڭ كەينىدىن سۇلتان « شورۇانەك » دېيىشىدۇ .

يۇقىرىقىلار سۇلتان توغرىسىدىكى ھېكايىنىڭ ھەممىسى ئەمەس ،

بەلكى مۇقەددىمسى . تۆۋەندىكىلەر مۇقەددىمىنىڭ قىسقىچە خاتىمىسى :

ئۇچەيلەن چۆرىدەپ ئولتۇرغان يۇمىلاق شىرەنىڭ ئۈستىگە يېسىمۇ- يېمىسىمۇ ، ئىچسىمۇ - ئىچمىسىمۇ بولىدىغان قانداقتۇر يېمەكلىك - ئىچىم- لىك خېلى مول تىزىلغان (پېقىرغا مۇنداق نەرسىلەرنى تېتىپ بېقىش نېسىپ بولمىغاچ ، ئۇلارنىڭ مۇبارەك ناملىرىنى بىلمەيدىكەنمەن) . چىرايـ لىق كىيىنىپ ، ئارتىسلاردەك بولۇق پەرداز قىلغان مۇلازىم قىز شياۋ تاڭ شىرەدىن بىر قەدەمچە نېرىدا — تام تۈۋىدە سۇرەتتەك قېتىپ تۇرۇپتۇ . سياقىدىن ئۇلارنىڭ بۇيرۇقلىرىنى بەجانىدىل ئورۇندىشقا تەييار . مېھمانلار گويا ئۇنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى سەزمەيۋاتقاندەك ، ئۆز پارىڭىغا چۈشۈپ كېتىشتى . گەپنى سۇلتان باشلىغانىدى :

— كامىل دېگەن بېلىنىڭ تۆۋىنىگە سۇيۇقئاش بارمىغان لىڭتاسما ئەجەب كەلمەيدۇيا !

— خوتۇنىدىن رۇخسەت ئېلىپ بولالمايۋاتقاندۇ ھەقىچان!

— شۇمۇ ئەركىشى بولۇپ قاپتۇ ! — تۇراقنىڭمۇ ئاغزى قىچىشىپ سەپەرگە قوشۇمچە قىلدى ، — خوتۇن دەپ نېمىنى ئاپتىكىن ؟

— ئۆزىنىڭ لېيى خاملىقى بولمامدۇ ! — سۇلتان گەپنى تار- تىۋالدى ، — ئاتا - ئانىسى تۇغقىنىم دەپ نەدىكى بىر كوچا مەلىكسىنى تاڭسا ، خۇدايىم بەردى دەپ چېپىلىپ قېلىپ ، مانا ئەمدى بۇگۈن قارىسىاڭ يۈزى تىرناق ئىزى ، ئەتىسى كانىيى مۇشۇك تاتىلىۋالغاندەك تۇرغان . ئۇنىڭدەك ئادەمگە بۇمۇ ئاز تېخى !

— ئىشتان - كۆڭلىكىنى ئۆزى يۇيۇپ كىيىدىكەن دېگەن گەپ راستمىدۇ ؟

— ئۇنچىۋالامۇ ئەمەس ، — دېدى سەپەر جاۋابەن ، — لېكىن ئۇ خوتۇن قولىنى ئەگرى قىلغىلى ئۇنماي ، ھەممەيلەننى جاق تويغۇزۇپتۇ ، كامىلمۇ تولا ئۇرۇپ ھېرىپ ، دەردىنى ھاراقتىن ئالىدىغان بولۇۋالدى .

— ما گۇيىنىڭ ئەخمەقلىقىنى ! — سۇلتان كۆرەڭلىدى ، — ئۇنىڭ ئورنىدا مەن بولىدىغان بولسام .....

— ۋاي سەنمۇ تايىنلىق ، ئاداش !

— نېمە ؟ — سۇلتان جوغدىيىكىنى قوپاردى . يۈزلىرى خورازنىڭ

تاجدەك قىزىرىپ كەتكەنىدى ، ـــ يەنە بىر دېگىنە ! .....

ـــ دەپ ـ دېمەي نېمە بولاپتىكەن! ـــ سەپەرمۇ بوش كەلمىدى،ـــ سەنىمۇ يا خوتۇنۇڭنى قويۇۋېتەلمەي ، يا ھېلىقى گاچىنى ئالالماي ، يىڭنە يېگەن ئىتتەك غىڭشىپ يۈرسەنغۇ !

ـــ تېخى شۇنداق ئىشمۇ بارمۇ ؟ ـــ تۇراق سورىدى . سۇلتان ئاغزىنى ئۆمەللەپ بولغۇچە سەپەر چاققان كەلدى :

ـــ بولمامتىكى ، يالغان بولسا ئۆزىدىن سوراپ باق !

ـــ قۇرۇق گەپ ! ـــ سۇلتان كۆرەڭلىدى ، ـــ ئۇ گاچىنىك دا. دىسى « سەل ـ پەل ناز قىلسام ، تېخىمۇ جىقراق تويلۇق ئۈندۈرۈۋالارمەنمىكىن » دەپ كېيىنگە سۈرۈۋاتىدۇ .

ـــ گاچا ؟ ـــ تۇراق ھەيران بولۇپ سورىدى ، ـــ بىر چاغدا كا. مىل ئالىمەن دەپ يۈرگەن گاچىمۇ ، يا ؟

ـــ ھەئە شۇ .

ـــ ما ئاداشنى ! قەشقەرنىك يېرىمنى سېتىۋالغۇدەك پۇلۇڭ تۇرۇپ ، تىرناقتا توختايدىغاندىن بىرنى ئالماي .....

ـــ كۆڭۈل دېگەننىك نېمىلىكىنى بىلمەيسەن ـ دە تۇراق ، ـــ سۇلتاننىك چىرايى ئېچىلىپ ، كۆزلىرىنى ئويناتتى ، ـــ كۆڭۈل دېگەنچا ، ئوغۇل بالىنىك جېنى ! پۇل تاپتىم ، باي بولدۇم دەپلا يۈرۈپ ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىشنى بىلمىسەك قانداق بولىدۇ ؟ مەن ئىچكىرىدە ئۇزاق يىل يۈرۈپ ، تۇزنى تېتىپ باقمىغان ئىنگلىز ، فرانسۇز ، ئورۇس قالماپتۇ . ئەمدى ھېلىقى گاچىنىك تۇزنى بىر تېتىپ باقاي دېسەم .....

ـــ مېنى بىلمەيدۇ دەمسەن ؟ ـــ سەپەر ئۇنىك گېپىنىك بېلىگە تەپتى ، ـــ تۇنۇگۈن ئۇ گاچىنىك دادىسى : « ئارا كۈندە ئالتە قېتىم خوتۇن ئالىدىغان ئۇنداق خوتۇن بېرىدىغان قىزىمىز يوق ! » دەپ ئەلچىگنى قوغلاپ چىقىرىپتىغۇ ؟ شۇ ھالىغا تويلۇقنىك گېپىنى قىلدۇ تېخى . دەپ باقە قېنى : ئەمدى « سانتانا » ماشىناگنى خوتۇن قىلامسەن ، يا شاگخەيدىكى تەتىيگنىك قېشىغا قاچامسەن ؟!

ـــ سېنى خوتۇن قىلمامدىمەن !؟

ـــ ۋەيت ! ـــ تۇراق ئوغلاقتەك مەرەپ كەتتى . سۇلتانىنىك

ئاغـزى كـالـچـيـپ ، كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتـتـى ، ـــ تويدۇڭـمۇ مانا ! ها ـ ها ، ها ـ ها ! .....

ئۇلارنـىڭ ئەمدىكى چاقچاقلىرىنى قەغەزگە يېزىش تۇگۈل ، ئېسىگە ئېلـىـشقىمۇ ئادەمنىڭ نومۇسى كېلىدۇ . باشقىسىنى قويۇپ ، ئۇيغۇر تىلىنى ئاز ـ تـولا يـامىدايدىغان شياۋتاڭنىڭ قانچىلىك بىئارام بولۇپ كېتىۋاتقىنىـنـىڭ ئۆزىلا سۆزلىرىمىزنىڭ ئىسپاتى . ئۇلار مۇشۇنداق « خۇش چاقچاق » ئادەمـلـەر . مۇشۇ مەيخانىنىڭ دائىمـلىق خېرىدارى ، مېھـمىنـى . سۇلتان « شـاڭـخـەي » مۇشۇ مەيخانىغا تۇنجى قېتىم كىرگەن چاغدىلا شياۋتاڭنى ئۆزىنـى كـۇتـۇشـكە تاللىۋالغان . شۇنىڭدىن بېرى سۇلتان بۇ يەردە پەيدا بـولـسـلا ، قـىـزمۇ ئۇنىڭ خىزمىتىگە تەييار ، ئۇنىڭدىن تەبەسسۇمنى ئايـمـايـدۇ . ئۇنـىـڭ ھەربـىـر تـەبـەسـسـۇمـى سـۇلـتـانـغـا زادى نەچچە پۇلغا تـوخـتـايدىغانلىقىنى ھېچكىممۇ ھېسابلاپ كۆرمىدى . سۇلتان ئۇنىڭدىن تەـ بەسسۇمدىن چوڭراق نەرسە تەمە قىلمىدۇ . لېكىن ئۇ .....

سـۇلـتـان ئۇنـىـڭ رەڭـگـى ئۆڭـۈۋاتـقـىـنـىنى كۆرۈپ كۈلكىسىنى توختاتتى ، ئاغزىنىمۇ يىغدى . شۇ چاغدا تاماق تىزىملىكىنى كۆتۈرۈپ يەنە بـىـر مـۇلازىم قىز شياۋ فەن كىرىپ كەلدى ـ دە ، ئۇيغۇرچىنى بۇزۇپ تەـ لەپپۇز قىلىپ :

ـــ ھەر كايسىلىرىگا باشكا نەرسە لازىم ئەيمەسمۇ ؟

ـــ قـۇرۇق « كـالا » بـىـلـەن « جـەنـلىباۋ » ئىچىدىغان بولساق بۇ يەرنى كۆتۈرە ئالامتۇق ، خېنىم !؟ ـــ سەپەر كۆزلىرىنى ئويناتىپ ، ئۇنىڭغا بـەزدەك قـادالدى ، ـــ ئۆزۈڭمۇ قالتىس كېلىشكەن نەرسە ، شۇغىنىسى .....

شـيـاۋ فـەنـنـىـڭ تەبەسسۇملۇق چىرايى « لاپپىدە » ئۆڭۈپ ، شياۋ تـاڭـغـا « لـەپپىدە » قارىغاندى ، ئۇ : « بۇ مۇشۇنداق خەق ، ئېغىر ئالما » دېگەنىنى بىلـدۈرۈپ كۆزىنـى قىسىپ قويـدى . شياۋ فەن ئىتتىك ئۆزىنى ئوڭشۇالدى ـ دە :

ـــ چـاكـىچاك كىلىمسىلا ، ـــ دېدى زورىغا كۈلۈمسىرەپ ، ـــ لاۋـ بەن خاپا بولدۇ .

ـــ ئەمـىـسـە ، ـــ دېـدى سـەپـەرتـېـخـىـمـۇ بېزەڭلىك بىلەن ، ـــ ئۇچىمىزگە چىرايلىق شياۋجىيېدىن ئۇچنى ئەكىلىپ بەر !

ـــ بـۇ يەردە شياۋجيې يوك ، ـــ شياۋفەن بىر ئۆكۈپ ئىتتىك كۈ-
لۈمسرىدى ، ـــ شياۋجيېلازىم بولسا ، باشكا جايگا بارسىلا !

ـــ مـازلاشـمـاي ئولـتـۇرەۋە ! ـــ تۇراق سەپەرگە ئالايدى . سۇلتان پـېـتىنى بۇزماي ، سپايە ئولتۇراتتى ، ـــ ھەي شياۋ فەن ، ئۆتكەن قېتىمـ-
قـىـدەك خـەيـسـىك بـولامـدۇ ، بـېـلـىق بولامـدۇ ، پۇلـى قىممەت ، ئۆزى
ئوبـدان نـەرسـىلـىرىنگـدىن ئەكىرىۋەرمەمسەن ! پۇلىنـى سۇ لاۋبەن تۆ-
لـەيـدۇ ، ـــ تـۇراق سـۇلـتـانـنـىك دولىسغا قېقىپ ھىجايدى ، ـــ قانداق
دېدىم ؟

ـــ چـاتـا يـوق ! ـــ سـۇلتان مەيدىسىنى قوپاردى ، ـــ شياۋ فەن ، ئەن تا شو دې بەن ! ①

ـــ ھالاكچۇ ؟

ـــ ھاراق ..... ـــ سـۇلـتـان دۇدۇقلىدى ، ـــ نېمە ئىچسەك بولار ؟

ـــ ئادەم بېشىغا بىردىن « ماۋتەي » ئىچەيلى .

ـــ قـويـەۋە مـاز ، ئۇنداق يۇندى پۇرايدىغان بىرنېمنى ! ـــ تۇراق سـەپـەرنىك شېخىغا ئۇردى ، ـــ يا « جۇيېچىك » ، يا « فېنجۇ » ئىچەيلى .

ـــ « جـۇيـېـچـىـك » بىلەن « فېنجۇ » دېگەن تەتەيلەر ئىچىدىغان بـىـرنـېـمـە ئۇ ! ـــ سـەپـەرمـۇ بـوش كەلمىدى ، ـــ بىز يا ساڭا ئوخشاش تەتەيخان بولمىساق .

ـــ تالاشماڭلار ! ـــ گەپنى سۇلتان كەستى ، ـــ ماڭا «ناپالېئون » دىـن بـاشـقـىـسـى يـاقـمايدۇ . كاللا بېشىغا بىر ـ ئىككىدىن « ناپالېئون » قېقىپ ، ئۆزىمىزمۇ ناپالىئونلىشىپ كەتمەمدۇق !؟

ـــ بولدى ، سېنىك ھېساب !

ـــ ۋا يې تۇك يى ②

ـــ ماكا .

شـيـاۋ فەن شۇنداق دەپلا سىرتقا ماڭدى . ئۇچەيلەن يەنە ئۆز پارـ-
ڭـىـغـا چـۇشـتـى . شـيـاۋ تاك ئىستاكانلارنى لىقلاپ قويدى . ھايال ئۆتمەي

---

① « ئۇنىك دېگىنىدەك قىل » دېگەن مەنىدە .

② « مەنمۇ قوشۇلىمەن » دېگەن مەنىدە .

مۇلازىملار چوڭ تەخسە ، ئارا تەخسە ، كىچىك تەخسىلەردە خىلمۇخىل قورۇمىلارنى كەينى - كەينىدىن كۆتۈرۈپ كىرىپ ، شىرەنى توشتۇرۇۋەتتى . سەككىز شىشە « ناپولېئون » شياۋ تاڭنىڭ ئىشارىتى بىلەن دېرىزىنىڭ تەكچىسىگە تىكلەندى . ئاۋۇ ئىككىسىنىڭ نەپسى تاقىلدىغىنىدىن قوللىرىغا چوكا ئېلىپ ، سۇلتان « شاڭخەي » گە تەلمۇرگەندى . ئۇ چىراغ يورۇقىدا كۆز چاققۇدەك يالتىراۋاتقان بىلىكىدىكى قىممەت باھالىق ئالتۇن سائىتىگە ھومىيىپ قاراپ غودۇڭشىدى :

— كامىل دېگەن لاتا ئەجەب كەلمەيدىيا ؟ !

— ئەجەب « كامىل - كامىل » دەۋېرسەنغۇ ! — تۇراق ئۇنىڭغا ھەسەت ئارىلاش سوئال نەزەردە تىكىلدى ، — ئۇنىڭ بىلەن قىلىشىدىغان بىرەر مەخپىي ئىشىڭ بارمىتى ؟

— مەخپىي ئىشمىغۇ يوق ، — سۇلتان ئوڭايسىزلانغاندەك سەل قىمىرلاپ قويدى ، — ئاتايىتەن ئېيتىپ قويۇپ ، ئۇ كەلگۈچە ئولتۇرۇشنى باشلىۋەتسەك كۆڭلىگە كېلىپ قالارمىكىن دەيمىنا .

سۇلتان گېپىنى تۇگىتىپ ، شياۋ تاڭغا « قانداق دېدىم » دېگەن نەزەردە قاراپ قويغانىدى ، ئۇ ئاجايىپ تاتلىق بىر تەبەسسۇم ھەدىيە قىلدى . بىراق ، تاقىتى تاق بولغان تۇراقنىڭ ئاغزى يەنە ئېچىلدى :

— ئادەمنى بىر سائەتكە يېقىن ساقلىتىپ ، ئىتنىڭ كۆڭلىمىكەن ئۇ ! يەنە ساقلىساق مەشھەدە ياتامدۇق ئەمدى ؟

سۇلتان بىرنەرسە دەي دەپ تۇرۇشىغا مىلەڭزە قايرىلىپ ، كامىل كىرىپ كەلدى . ئۇ مويلىرى پارقىراپ تۇرىدىغان كەمچەت قۇلاقچا ، خۇرۇمدىن تىكىلگەن قاما ياقىلىق گاچا پەلتو كىيگەن بولۇپ ، بۇ يەردىكى ھەممىسىدىن سۆلەتلىكرەك كۆرۈنەتتى . بوينىغا تاشلىۋالغان سۇس كۈل رەڭ يۇڭ شارپىسى سۆلىتىگە سۆلەت قوشقانىدى . ئۇ ناھايىتى يىراق بىر يەردىن كەلگەندەك ھاسراپ تۇراتتى . تېخى چېكسىدە پارقىراپ تۇرغان ئىككى تامچە تەرنى دېمەمسىز ! ئۇنى بۇ يەردە تۇنجى قېتىم كۆرۈۋاتقان شياۋ تاڭ « ماۋۇ ئۇچىدىنمۇ بايراق مېھمان بولسا كېرەك » دەپ قىياس قىلدى بولغاي ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ كاتتىراق ئىلتىپات كۆرسىتىپ ، كۈلۈمسىرىگىنىچە ئۇنى ئورۇندۇققا تەكلىپ قىلدى . كامىل ئۇنى مەنسىتە

مـگەنـدەك كۆزننىڭ قىرنـى سىلىپـمۇ قويماستىن ، سۇلتانـنىڭ ئالدىغا چاپتى ـ دە ، ئۇنىڭغا ئىككى قولىنى تەڭلا سوزۇپ :

ـــ نىخاۋ ؟ ① ـــ دېدى .

ـــ نـىخاۋ ! ـــ سـۇلـتان ئورنىدىن قوپۇپ ئۇنىڭ قولىنى مەھكەم قىسىپ ، نەچچە قېتىم سىلكىۋەتتى .

كـامـىل سەپەر ، تۇراقلار بىلەنمۇ « نىخاۋ » لاشقان بولسىمۇ ، ئۇلار ئانـچـە قـىزغىن بولمىدى . سۇلتان ئۇنى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇۋالدى . بىرىنچى بولۇپ تۇراقنىڭ ئاغزى ئېچىلدى :

ـــ ئوغـرىـنـىڭ قىلساڭ ئوغرى پەيدا بولىدۇ دەپ ، ئەجەب ۋاقـتـىدا كـەلدىڭ ! بىر مىنۇت كېچىككەن بولساڭ ، « ناپالېئون » نى بوغۇزلىۋېتەتتۇق .

ھەمـمـىسى كـۈلـۈشـتى . كامىل بېشىدىن قۇلاقچىسىنى ئېلىۋېتىپ چـۈشـەنـدۈردى . شياۋ تاڭ يورغىلاپ كېلىپ ئۇنىڭ قولىدىن شارپا بىلەن قۇلاقچىنى ئالدى ـ دە ، بۇلۇڭدىكى كىيىم ئاسقۇغا ئېسىپ قويدى .

ـــ دادام دوخـتـۇرخانـىدا دېمەپـمىدىم ؟ ـــ دەپ گـەپ باشلىدى كـامـىل ، ـــ بايا دۇكاننى تاقاپلا يوقلاپ كېلەي دەپ بارسام ، تازا بىر كوتـۇلـدىغىلى تۇرۇپتى ، « ھېلى توختار ، مانا توختار » دېسەم ، مۇشۇ ۋاقتى قـىلـىۋەتتى . نۆۋەتچى دوختۇر كىرىپ قالمىغان بولسا ، ھازىرغىچىمۇ كېلەلمەيتتىم دەڭلا .

ـــ ئۆزۈڭمۇ لاتـىدەك ئېزىلىپ قۇلاق سېلىپ ئولتۇرۇپ كەتكەن گـەپ ! « سـىيـپ كىرەي » دەپلا « غېپىدە » تىكىۋەتسەڭ نېمە قىلالايتى !؟ ئادەمنى شۇنچە ساقلىتىپ .....

تـۇراق يـەنـە نـېـمـىـلـەرنـى كـاسىلدايتتىكىنتاڭ ، نەپسى تاقىلداپ كەتكەن سەپەر گەپنى بۇرىۋەتتى :

ـــ قـۇرۇق گـەپـنـى قـويـۇشـەۋە ! ـــ دېـدى ئـۇ چـالـۋاقـاپ . ئانـدىن شياۋتاڭغا بۇرۇلدى ، ـــ شياۋجيـي خېنىم ، « ناپالېـئون » نـى سويمامسەن !

---

① « ياخشىمۇ سەن » دېگەن مەنىدە .

شياۋتاڭ كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا سۇلتانغا قارىغاندى ، سۇلتان :

ــ كەيشىبا ① ، ــ دېدى سىپايىلىق بىلەن . ئۇ كامىلنىڭ بىر قولىنى مەھكەم تۇتۇۋالغاندى . كامىل بۇنىڭدىن قالتىس ئىپتىخارلاندى . چۈنكى ، سۇلتان ئاسانلىقچە مۇنداق ئىلتىپات كۆرسەتمەيتتى ، ــ قېنى ، چىڭ ② !

چوكىلار ئىشقا چۈشۈپ كەتتى . شياۋ تاڭ قاش ـ قاپقىنى سۈزۈپ ، مىيىقىدا تەبەسسۇم قىلىپ ، بىر يېرى ئاغرىپ كەتمىسۇن دېگەندەك قىزىل دۇردۇن بىلەن ئورالغان شېشىنى تىرناق خېنىسى يېقىلغان ئۇزۇن ، ئىنچىكە ، ئاپپاق بارماقلىرى ئارىسىدا ئاۋايلاپ تۇتۇپ ، ئېگىز پۇتلۇق رومكىلارنى « ناپولېئون »نىڭ « قېنى » بىلەن تولدۇرغاندىن كېيىن ، مالاچىلىتىپ ھەر خىل گۆشلەرنى ئىشتىها بىلەن چاينىۋاتقان چىشلار ئارىسىدىن « خوشە ! » دېگەن جاراڭلىق سادا ئېتىلىپ چىقتى :

ــ خوشە ! ــ دەپ رومكىنى قولىغا ئالدى سۇلتان .

ــ سۇ لوبەننىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ! ــ دەپ ئورنىدىن قوپتى تۇراق .

ــ ھەممىمىزنىڭ سالامەتلىكى ، تىجارىتىمىزنىڭ گۈللەپ ـ ياشنىشى ئۈچۈن ، ــ دېدى كامىل ئۈچەيلەنگە تەڭ تەبەسسۇم قىلىپ . سۇلتان :

ــ ئامراق دوستىمىز كامىلنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ! ــ دېگەنده ھەمەيلەننىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچەيدى ـ يۇ ، دەرھال :

ــ خوشە ! ــ دېيىشىپ رومكا سوقۇشتۇرۇشتى .

رومكىلارنىڭ كەينى ـ كەينىدىن جىرىڭلىشى « ناپولېئون »نىڭ مەززىلىك تەمى بىلەن شياۋ تاڭنىڭ ھەممە يېرىدىن گۈپۈلدەپ چىچىلىۋاتقان ئەتىرنىڭ ، ئۇپپىنىڭ ، لەۋ سۇرۇخنىڭ ، يەنە قانداقتۇر بىر-نېمىنىڭ دىماقلارنى غىدىقلاپ ، يۈرەكلەرنى ئويناتقۇچى خۇشبۇي ھىدىنىڭ تەسىرىدىن بولسا كېرەك ، ھەممىسىنىڭ كۆزلىرى خۇمارلىشىپ ،

---

① « باشلا » دېگەن مەنىده .

② « مەرھەمەت » دېگەن مەنىده .

تـــلى كالۇالاشقىلى تۇردى . قىمىرلىمايدىغان يەرلىرى قىمىرلاپ ، مىدىرلـ
مـايدىغان يەرلىرى مىدىرلاپ كەتتى . بولۇپمۇ تۇراق بىلەن سەپەرنىڭ ھېچ
يـېرى شـۇڭ تـۇرمـايتتى ؛ شياۋ تاڭ قېشىغا كېلىپلا قالسا ، قوللىرى ئۇنىڭ
بـــريـەرلـىرىنى سىلىۋالاتتى . ھېچبولمىغاندا جەينىكىنى ، دولىسىنى ئۇنىڭ
ئۇدۇل كـەلـگـەن يـېـرىـگـە سـۈركىۋالمىسا قىچىقى بېسىلمايتتى . ئۇ قايانغا
مـاڭـسـا ، كـۆزلـىرى ئۇنـىـڭـغـا ئەگـىـشـەتـتـى . شياۋ تاڭ دەسلەپ بۇنى
سەزمىگەنمۇتاڭ ، ئۇلاردىن تەبەسسۇمنى ئايىمىغانىدى . مانا ئەمدى سېزىپ
قـالـدى بولغاي ، دەم تەبەسسۇم قىلسا ، دەم رەڭگى ئۆڭەتتى . دەم سەسكـ
نـىـۋاتـقـانـدەك كۆرۈنسە ، دەم قورۇنۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . سۇلتان بۇنى
سـېـزىـپ ، ئـىـككىسىگە يەر ئاستىدىن تىكىلىپ قوشۇمسىنى تۇردى . شياۋ
تـاڭـغـا قـاراپ كـۈلۈمسىرەپ قويدى . شياۋ تاڭ بۇنىڭغا جاۋابەن بىر يېرى
سىرقىراپ ئاغرىۋاتقاندەك چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ قويدى . بۇ ياخشىلىقتىن
بېشارەت ئەمەس ئىدى . شياۋ تاڭ ھاراق قۇيۇش ئۈچۈن قېشىغا كەلگەندە ،
سـۇلتان باشقىلارغا تۇيدۇرماستىن ئۇنىڭ قولىغا پېتى بۇزۇلمىغان 100 يۈەنـ
لىك قەغەزدىن بىرنى پەم بىلەن تۇتقۇزۇپ قويدى ۋە قۇلىقىغا نېمىلەرنىدۇر
پـــچـــرلـــدى . پـۇلنىڭ كۈچىمۇ ياكى باشقا بىر سىر بارمۇ ؟ شۇنىڭدىن
ئېـتـىبارەن شياۋ تاڭنىڭ كۇرۇكلىرى يېشىلىپ ، چىرايى تولۇن ئايدەك ئېـ
چـىـلـىـپ كەتتى . ئەمدى ئۇ سۈرەتكە چۈشۈشكە تەييار تۇرغان مودېلدەك
تـاتلىق كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى . مېھمان بىلەن مېھمان ئارىسىدا كەكلىكتەك
يـورغـىلاپ ئۇلارنـىـڭ دىـمـىـقىغا ئىپار چاچاتتى . تۇراق بىلەن سەپەرنىڭ
رومـكسى شىرەگە تېگىپ بولغۇچە يەنە لىقلاپ قويياتتى . ئۇلارنىڭ سىلاشـ
لـىـرى ، سـۇۋۇشـۇشلىرىنى قىلچە ئېغىر ئالمايتتى . ئۇلارنىڭ قوللىرى بەك
نـازۇك يـەرلـىـرىگە سوزۇلغىنىنى سەزگەن ھامان سەل كەينىگە داجىپ قو-
ياتتى - يۇ ، يەنە ئۆز ئىشىنى خۇشال داۋاملاشتۇراتتى .

قۇيە - قۇي ، ئىچە - ئىچ ، خوشە - خوش !

يـېيىش - ئىچىش بىر سائەتچە داۋاملاشتى . بۇ بىر سائەتتە سۇلتان بىلەن كامىل رومكىنى بەزى بىكارلاپ ، بەزى « خوشە - خوش » نى چىڭ تـوۋلاپ ، رومـكـىـنى لېۋىگە تەگكۈزۈپلا شىرەگە قويۇپ ئېلىم - سېتىم ۋە شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ئىشلار ئۈستىدە مۇڭدىشىپلا چىقتى . ئاۋۇ ئىككىسى

بولسا هاراققا سېزىك بولغاندەك ، ئۇدۇللۇق توشتۇرۇلغان رومكىلارنى ئۇدۇللۇق « گەنبېي »① قىلىش بىلەن بەند ئىدى . ئۇلار بارا - بارا خۇددىنى يوقىتىشىپ ، شياۋ تاڭنىمۇ ئۇنتۇپ قېلىشتى . بىردەم پىشانىسىگە مۇشتلاپ ، بىردەم مەيدىسىنى قامالاپ ، بىردەم بىر - بىرىنىڭ مۇرىسىگە كاچاتلاپ « قەلب تاپشۇرۇش »قا كىرىشىپ كەتتى . هاراقنى توختىماي ئىچىشەتتى .

— ناپالېئوننى پادىشاه دەيدۇ تېخى ! هىم ..... — تۇراق ئاغزىنى غەلىتە قىلىپ ، كالپۇكىنى يالىدى ، — بىز دېگەن ئۇنداق پادىشاهنىڭ ئېڭكىنى ئەيلەپ ، سۆڭكىنى سەيلەيدىغان ئوغۇل باللا دېگىنە !

— هېلىغۇ ناپالېئون ئىكەن ، — دەپ رومكىنى بوشاتتى سەپەر، — ھەرقانداق پادىشاهنىڭ قېنىنى ئىچىمىز ، قېنىنى .....

— خو ! قۇيە شياۋجيې ! .....

ئىككىسى شۇنداق دەپلا قۇچاقلىشىپ سۆيۈشۈپ كەتتى . يەنە سەل ئۆتىسە ، پومىداقلىشىپ شىرەنىڭ ئاستىغا يۇمىلاپ چۈشىدىغاندەك قىلاتتى .

— ئاغىنىلەر ، ماۋۇ نە ؟ هېلى بىكار .....

سۇلتاننىڭ بۇ ئاگاهلاندۇرۇشى ئۇلارنى سەگىتتى . ئاۋازى سەل پەسلىگەن بولسىمۇ ، زۇۋانى بېسىلمىدى :

— سۇ لوبەن ئاتا ! — دەپ هىجايدى تۇراق سەپەرنى قويۇۋېتىپ ، — دۆلەتلىرىدە پىشكە ياشاپ قاپتۇقما ؟ هى - هى - هى..... ئەدەپسىزلىك قىلىپ تاشلىغان بولساقمۇ كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا جۇما !

سۇلتان سەل ئۆڭۈپ ، ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەپ بولغۇچە سەپەر كارىكىرىدى :

— « سۇ لوبەن » دېمەي ، « سۇ جىڭلى » دە ، ۋە گۇي ! سۇلتان شىركەت قۇرىمەن دەۋاتسا .....

— توغرا ، توغرا . مەنزە ..... خوشە ، سۇ جىڭلى !

كۇچ بىلەن سوقۇشتۇرۇلغان تۆت رومكا بىر - بىرىگە « جاڭ-ڭدە » تېگىپ ، ئىككىسى چۈل - چۈل بولدى . قورۇملار بۇلغاندى .

---

① « كۆتۈرەيلى » دېگەن مەنىدە .

سۇلتاننىڭ تەرى سەل تۇرۇلدى ـ يۇ ، شۇئان ئەسلىگە كەلدى . قولىدىكى رومكىنى بىرلا كۆتۈرۈپ بوشاتتى . سەپەر قولىدىكى رومكىنىڭ سۇنۇقىغا قاراپ :

ـــ « ئېغىر چاشەنبە » چىقتى! ـــ دەپ كۈلگەنىدى ، تۇراق :

ـــ يەنە 100 كويغا يېقىلىدىغان بولدۇڭ ـ دە ، سۇ جىڭلى ! ـــ دەپ كۆزلىرىنى ئويناتتى .

ـــ ھېلىغۇ 100 كوي ئىكەن ، بۈگۈن 100 مىڭ كويغا يېقىلسامۇ بۇرۇتۇم تەۋرىمەيدۇ !

ـــ ياشاپ كەت ، ئاداش ! قۇيە شياۋجيې !

تۇراق يېنىدا تۇرغان شياۋتاڭنىڭ بىر يېرىنى چىمدىۋەتتى بولغاي ، ئۇ ۋىلىقلاپ كۈلگىنىچە سەپەر تەرەپكە سۈرۈلدى .

ـــ ۋە ياللا ، ـــ دېدى سەپەر رومكىنىڭ سۇنۇقىنى دەڭسەپ ، ـــ ياشىغاندىكىن ئاخىرىغىچە ياشاپ ، مەشەدىن چىقىپلا تۆت پايدىن ئېتىشۋالمامدۇق ! ؟

بۇ گەپ تېخىمۇ جىق گەپنى تۇغدى . ئۇنى دەپ ، بۇنى دەپ ، ئولتۇرۇش ئاياغلاشقاندا يەيدىغان ـ ئىچىدىغان نەرسىلەردىن بىر « خۇرجۇن » ئېلىۋېلىپ ، سۇلتاننىڭ ئۆيىدە « تانكا ھەيدەپ » تۇنەيدىغان بولۇشتى . كۈتۈلمىگەندە كامىل :

ـــ بۈگۈن ئويىنمايلىيا ! ـــ دېدى يېلىنغاندەك .

ـــ نېمە ؟ ـــ سەپەر ئۇنىڭغا كاندەك چاپلاشتى ، ـــ « ئۇچەيلەن بىر بولۇپ ئەپلەپ كېتەرمىكىن » دەپ قورقۇۋاتامسەن ؟

ـــ قورقىدىغان گەپ يوق . بۈگۈن قىلمىسام بولمايدىغان كىچىككىنە ئىشىم بار .

ـــ ماڭە ۋە ! مۇشۇ چاغدىما ؟

ـــ راست گەپ .....

ـــ راست بولسا ، دەپ باقە قېنى ، نېمە ئىش ئىدى ؟

ـــ دېگىلى بولمايدىغان مەخپىي ئىش .

ـــ ھەرقانچە يوغان ئىش بولسا ، ئاشناڭ بىلەن كۆرۈشىدىغانسەن !؟

ـــ ما گۇينىڭ يامانلىقىنى .....
كامىل ھىجايدى . سەپەر تېخىمۇ ئەزۆەيلىدى :
ـــ قانداق ؟ تاپتىممۇ !
ـــ ھە ، يوغان تاپتىڭ !
ـــ ۋەيىي ، سېنىمۇ ئاغىنىمىز دەپ يۈرۈپتۇق . سەن ئۇچۇن ئاشنا دېگەن بىزدىنمۇ يوغان نېمىكەن ـ دە !؟
ـــ نېمە دەيدۇ ماۋۇ . تېخى بىلمەي يۈرەمسەن ؟ ھەرقايسىڭ دېگەن مېنىڭ باغرىم ، جېنىم ! ئوتقا تاشلاشساڭمۇ ، سۇغا باشلاشساڭمۇ قاچان كەينىمگە قاراپتىمەن ؟!
كامىل بىرمۇنچە گەپ يورغىلاتقاندىن كېيىن ، بۇگۈن يانچۇقى قۇرۇقلۇقىنى ئېيتقانىدى ، سەپەر سەل ئوڭايسىزلىنىپ قالدى .
ـــ شۇ گەپمىدى ؟ ـــ دېدى سۇلتان قولىنى ئۇنىڭ دولىسىغا ئېلىپ ، ـــ ھوشۇقىنى قولۇڭغا ئالساڭلا ، پۇل دېگەن مەندىن ! ئۇتساڭ تاۋكادىلا بېرىسەن ، ئۇتتۇرساڭ تاپقاندا بېرىسەن . ئۆسۈمىمۇ ، جازانىسىمۇ يوق . قانداق ، ئەمدىغۇ ئاشناڭدىن كېچەرسەن ؟
ـــ كېچىپ ـ كەچمەي نېمىتى ئۇ! ـــ كامىل جانلاندى ، ـــ بىر قېتىم خالاغا كەم كىرگەنچىلىك ئىشقۇ نايىتى .
ـــ ما گۇينى !
ـــ يارايسەن !
ـــ خوشە !
ئولتۇرۇشنىڭ كەيپىياتى تېخىمۇ كۆتۈرۈلۈپ كەتتى .
قۇيە ـ قۇي ، ئىچە ـ ئىچ ، خوشە ـ خوش ! .....
نەچچە شېشە « ناپولېئون »نىڭ « قېنى » بۇ تۆت بايۇەچچىنىڭ قانلىرىغا قوشۇلۇپ كەتتى . تۇراق بىلەن سەپەر بارغانسېرى « مۆمىن » لىشىپ ، پەس ئاۋازدا « قەلب تاپشۇرغىلى » تۇرۇشتى . سۇلتانمۇ كامىلنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىغىلى تۇردى :
ـــ ئا ئىككى گۇينى قارا ، ـــ دېدى كۇلۇپ ، ـــ بىردەمدىلا ۋاڭچا-رىسى ئۇچۇپتۇ .
ـــ شۇنى دېگىنە ! ھىم .....

كامىل دىمقىنى قاقتى . سۇلتان گەپنى يۆتكىدى :
ـــ كىچىككىنە ھاجىتتىم چىقىپ قاپتى ، ياردەم قىلارسەنمۇ ؟
ـــ ياردەم ؟ سەندىن ياردەم ئايلانسۇن ، ئاداش !
ـــ پەسـرەك گەپ قىل ، ـــ سۇلتان سىرلىق ھىجىيىپ ، كامىلىنىڭ دولىسىنى قىسىپ قويدى ، ـــ ئاۋۇ ئىككى گۇي ئاڭلاپ قالسا چاتاق چىقىدۇ .
ـــ شۇنداقمۇ ؟ مەن تېخى .....
ـــ مۇنداق ئىش : كۆڭۈل دېگەن غەلىتە بىرنېمىكەن ، ـــ سۇلتان ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىدى ، ـــ ئۆزۈڭمۇ بىلسەن ، بىر جېنىمغا ئىككى خوتۇنۇم بار . شۇنداق تۇرۇقلۇق .....
ـــ شۇنى دېمەمسەن ! ـــ كامىلىنىڭمۇ كىچىك تىلى لىپىلداپ كەتتى ، ـــ مېنىڭمۇ ئۆيده بىرسى تۇرۇپ ، تالادا بىرنى سۆرەپ يۈرۈۋاتـ مامدىمەن ! كۆڭۈل دېگەن ..... خوتۇننى ئۈچ قىلاي دەۋاتامسەن ؟
ـــ ياق ، يەڭگۈشلەي دەۋاتىمەن .
ـــ مەنمۇ شۇ !
ـــ مەن تېخى سېنى ئاشنا ئويناپ يۈرىدۇ دەپتىمەن . تويۇڭنى قاچان ئويىنايمىز ؟
ـــ مېنىڭغۇ ئەتىلا قىلىۋەتكۈم بار ، ئۆيدىكى ھېلىقى جالاپ خېتىنى ئالغىلى ئۇنماي .....
كامىل « پۇششىده » تىنىپ ، بىر تال تاماكا چەكتى .
ـــ « ئۈچ تالاق » دېسەڭ ئاسانلا پۈتىمەدۇ ! ؟
ـــ ما ئەقلىمنى ..... ـــ كامىلنىڭ چىرايى « ۋىللىده » ئېچىلىپ ، سۇلتانغا مىننەتدارلىق نەزەرى بىلەن تىكىلدى ، ـــ ئەجەب ئوبدان دېدىڭ ! ئەتىلا ئۇ جالاپنىڭ قوڭىغا تەپمەيدىغان بولسام .....
ـــ شۇنداق قىل . كۆڭۈل تارتمىغان خوتۇندىن مېده ئېشەك ياخشى !
ـــ توغرا دېدىڭ ! ئۆزۈڭچۇ ؟ ئۆزۈڭ قانداق قىلماقچى ؟
ـــ مەنمۇ شۇنداق قىلاي دېگەن . كۆيۈپ قالغان قىزىمنىڭ ئاتا ـ ئانىسى كەينىگە تارتىپ .....

ـــ تويلۇقتا پۈتۈشەلمەيۋاتامسلەر ، يا ؟
ـــ ياق . مېنى بىلمەمسەن ؟ « ماقۇل » دېسە ، ئاغزىدىن چىققانىنى ئېلىپ ، تويلۇق دېگەنگە كۆمۈۋېتىمەن دېگىنە ئۇ خەقنى !
ـــ ما ئىشنى ..... كىم بولغىيتتى ئۇ ؟
ـــ ئۆستەك بويىدا روزى سەررەپ دېگەن بىرەيلەن بار ئىكەن .....
ـــ مېنىڭ ھاممامنىڭ ئېرىنى دېمەيدىغانسەن ؟
كامىلىنىڭ يۈرىكى ئېغىپ ، دوستىغا سوئال نەزەرىدە تىكىلدى . سۇلتان خۇپسەنلىك قىلدى :
ـــ ۋاي تاڭەي ، بۇنىسىنى ئۇقمۇدۇم ، ئىشقىلىپ ، قىزىنىڭ تىلى ئاجىز ئىكەن .
ـــ مۇنداق دېگىنە . ئەتىگەنىنگىزى « كىمگە كۆيۈپ قالغان بولغىيتتى ؟ » دېسەم ، مەرۋانەمگە كۆزۈڭ چۈشۈپتىكەن ـ دە!
ـــ ھەئە .
سۇلتاننىڭ دېگىنى راست ئىدى . سۇلتان ئۆزىنىڭ تىرىشچانلىقى ، شۇنداقلا ئاچسىنىڭ « دۆلتى »دە كۈندىن ـ كۈنگە بېيىپ كەتكەنىدى . شاڭخەيدە ئىمارەت سېتىۋېلىپ « خالا »نى ئولتۇرغۇزۇپ قويدى . قەشقەر-دىمۇ كاتتا ئۆي ـ جاي قىلدى . ئىككى « سانتانا » پىكىپى ، ئىككى شوپۇر ، ئىككى ئايال خىزمەتكارى بار . مېھمانخانىدىن تارتىپ ھاجەتخانىغىچە ھەممە ئۆي تېلېفونلاشقان . تەرەت سۇندۇرۇپ ئولتۇرۇپمۇ دۇنيانىڭ ھەرقانداق يېرى بىلەن توسقۇنسىز ئالاقىلىشىلەيدۇ . شوپۇرلىرىنىڭ قولىدىمۇ بىردىن « داگېدا » ، تۇراق ئۇنىڭ قەشقەردىكى ئوڭ قولى بولسا ، سەپەر سول قولى . شاڭخەيدىمۇ نەچچە ئىشەنچلىك چاپارمىنى بار . مىليون يۈەنلىك ئېلىم ـ سېتىملار شۇلارنىڭ قولى بىلەن پۈتىدۇ . شاڭخەيدىكى چوڭ زاۋۇت ، چوڭ شىركەتلەرگە قوشقان پايلىرى ، بانكىدىكى ئامانەت پۇللىرىنىڭ ھېسابىغا ئىگە بولىدىغان مەخسۇس ئادەملىرى بار . پايدا ئالسا خۇش بولۇپ ، زىيان تارتسا مۇڭلىنىپ يۈرمەيدۇ . قىسقىسى ، پۇل ـــ ئۇنىڭغا نىسبەتەن « رەڭدار قەغەز » . قانچىلىك لازىم بولسا، بىساتىدا شۇنچىلىك بار. ئۇنىڭ ۋەزىپىسى ـــ خۇشال ـ خۇرام ئۇيناش . ئويۇن دېگەنىنىڭ تۈرى كۆپ ، تەمى ـ لەززىتىمۇ ھەر خىل . بىراق ، ئۇنىڭ تالـ

لىغىنى پەقەتلا بىر خىل ، يەنى « چوكان ئويناش » . چوكانىنىڭ تۈرى تېخىمۇ كۆپ : ئورۇق ، سېمىز ، ئېگىز ، پاكار ، غۇنچە بوي ، سۈتتەك ئاق ، توغاچتەك قىزىل ، قانسىراتقان ئۆپكىدەك سۈزۈك ..... تېخى « خېنىم » ، « شياۋ جيې » دەپمۇ ئايرىلىدۇ . ساناپمۇ ، سۈرەتلەپمۇ ، تەرىپلەپمۇ تۈگەتكىلى بولمايدۇ . سۇلتان ئايال زاتىنىڭ ھەممە تۈرىنى بىرەر قۇر تېتىپ كۆردى ، تويمىدى . تېتىغانسېرى تېتىغۇسى كېلەتتى . ئۇنىڭغا شارائىتىمۇ كەڭ ئىدى : « شياۋ جيې » سېغىنسا شائىخەيگە ئۇچاتتى . « خېنىم » سېغىنسا قەشقەرگە ئۇنەتتى . شائىخەيدە « خالا » ، قەشقەردە « ماز » پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئۇنىڭ خىزمىتىدە ئىدى .....

سۇلتان بۇ قېتىم ئەنجۇر پىششىقىدا قەشقەرگە كەلدى . بىرەر ئاي ئويناپ « خېنىم »لارغا « ھۆ » دېگۈدەك تويدى . ئەمدى « شياۋ جيې » لارنىلا ئەمەس ، قىزىل چاچ ، قوڭۇر چاچ ، سېرىق چاچ ، زەڭگەر كۆز ، پىروزە كۆز..... لەرنىمۇ سېغىنىپ قالغانىدى . شائىخەيگە مېڭىشقا تەرەددۇت قىلدى . ئەتە ئۇچىدىغان ئايروپلانىڭ بېلىتىنى سېتىۋېلىپ ئەلچىخانىنىڭ دوقمۇشىغا كېلىشىگە ، بىر سۈرەت — ئادەم قولى بىلەن سىزغىلى بولمايدىغان بىر سۈرەت ئوردا ئالدى تەرەپتىن چىقىپ كەلدى . سۇلتاننىڭ يۈرىكى « پۇلاڭلىدە » ئېغىپ ، تىنىقى ئىتتىپ كەتتى . ئولجىغا ئىنتىلىش ئالدىدا تۇرغان يولۋاسىنىڭكىدەك سەزگۈرلىشىپ كەتكەن كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئۈزەلمىدى . بۇ كۆزلەر ئۇنىڭ داڭلىق كىنو چولپانلىرى ياكى « گۈزەللىك شاھى » دەپ ئاتالغان نازىنىنلارنىڭ ئەتىۋارلىق رەسىمىنى بېسىپ چۈشكۈدەك چىرايلىق ھۆسنىگىلا ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك تور چېكەن كۆڭلىكى يوشۇرۇپ تۇرغان بېلىقتەك تولغان تېنىنى سۈرەتكە ئېلىپ ، كۆڭۈل ئېكرانىغا ئۆچمەس قىلىپ ئورنىتىپ ئۈلگۈردى . ئەمدىكى گەپ — ئۇنى قانداق قولغا چۈشۈرۈش ، قانداق ھۇزۇرلىنىشتىلا قالدى .

« ئۇنى بۇرۇن ئەجەب كۆرمەپتىكەنمىنا ! سەپەرمۇ كۆرمىگەن بولغىيمىدى ؟ شۇنچە جىق پۇلۇمنى خەجلىگەن گۈي ئاشۇ كېلىۋاتقان بىرنېمىنىڭ ھۆسنىنىڭ يېرىمىدەك ھۆسنى بار چوكاندىن بىرەرنى قوينۇمغا سولاپ بەرگەن بولسا كىمنىڭ دەردى ..... »

سۇلتاننىڭ خىيالى ئاياغلاشماستىن ، ھېلىقى « سۈرەت » ئۇنىڭغا يېقىنلاپ ، ئۇنىڭ دىمىقىغا ئىپارنىڭ ، ئەتىرنىڭ ، ئەنبەرنىڭ ..... پۇرىقىدىنمۇ مەززىلىك ــ سۇلتان ھېچقاچان ھىدلاپ باقمىغان چەكسىز مەززىلىك بىر پۇراقنى ئۇنىڭ تومۇر - تومۇرىغا چېچىۋېتىپلا ، يەڭگىل قەدەملەر بىلەن ئالدىدىن ئۆتۈپ كەتتى . سۇلتان ئاجايىپ ساراسىمە ئىچىدە داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى . كۆزلىرى ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگىشىۋالغانىدى .

چاچ ؟ قاراڭ بۇ چاچلارغا !

سۇلتان كىچىكىدە بەھەيۋەت دىۋىنى سۇمبۇل چېچى بىلەن باغلاپ ئىككىنچى ئاسمانغا ئاچقىپ ، يەرگە تاشلاپ كۇكۇم - تالقان قىلىۋەتكەن پەرىزات ھەققىدىكى چۆچەكنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ، بۇنداق چاچنى ئۆمۈر-بويى كۆرۈپ باقمىغانىدى ، ئەمدى كۆردى . ئالەمدىكى جىمى گۈزەللىكنى ئۆز تېنىگە مۇجەسسەملەپ ، بېشىغا ئاشۇنداق يارىشىملىق « تاج » قوندۇرۇلغان بىر ئايال زاتىنى كۆردى !

بۇ پەقەتلا تەڭرىنىڭ قۇدرەت كامالىدىن ئاپىرىدە بولغان يەككە - يېگانە بىر « سۈرەت » ئىدىكى ، ئۇنىڭ گۈزەللىكىنى ئالەمدىكى ھەممە گۈزەللىكمۇ تەڭ قىلغىلى بولمايتتى . « ئادەمدىن تۇغۇلغان » دېيىلسە ھېچكىممۇ ئىشەنمەيتتى !

ئۇ « سۈرەت » ئۆزىدىن تۆت ئىلىك پاكار ، باش - كۆزىنى زىنھار رەڭ تور رومال بىلەن پۈركىۋالغان ۋىجىككىنە بىر ئايال بىلەن يانمۇيان كېتىپ باراتتى . كېتىپ - كېتىپ ئۇنىڭ بىلەن نېمىلەرنىدۇر دېيىشۋاتقاندەك قىلاتتى .

« ئۇنىڭ ئانىسى ئوخشامدۇ ؟! »

سۇلتاننىڭ كاللىسىغا مۇشۇ ئوي كەچكەندە ، سۇلتان ئۇنىڭ قانداقتۇر سۈرەت ئەمەس ، بەلكى ئادەم زاتىدىن تۇغۇلغان « خېنىم » ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈردى . كۆزلىرىگە ئەگىشىپلا ئۆزىمۇ ئۇنىڭ كەينىگە چۈشتى . دىمىقىدا ، ياق ! يۈرىكىدە ھېلىقى مەست قىلغۇچى پۇراق . كۆز ئالدىدا قەدىمىنى ھەربىر يۆتكىگەندە بىر جۈپ يىلاندەك توختىماي سويلاپ ، ۋۇجۇدىنى چىرماپ ، ئۇنى ئۆزى بىلەن بىللە نەگىدۇر ئەكېتىۋاتقان ئىككى ئۆرۈم چاچ ۋە بۇ چاچلارنى ئۇسسۇلغا سېلىۋاتقان

تولغان كاسلار ..... سۇلتان ئۇلارغا ئەگىشىپ ئۆستەڭبويىغا كەلدى . ئۇلار سولغا قايرىلدى .

ئۇلارنىڭ ئۆيى !

سۇلتان كەسكىن قارارغا كېلىپ ، سەپەرنى ئىزدەپ ماڭدى .....

ـــ « گاچا ئىكەن » دېدىگما ؟

ـــ ھەئە .

ئۇچىنچى كۈنى ، سۇلتان سەپەردىن مۇشۇ جاۋابنى ئالدى . ئىسمىنىڭ « مەرۋانەم » ئىكەنلىكىنىمۇ بىلدى . بۇ چاغدا ئۇ « پۇششىدە » بىر تىنىپ ، تاماكا ئېلىش ئۈچۈن يانچۇقىغا قولىنى سالغانىدى ، تاماكا قۇتىسى بىلەن ئايروپلان بېلىتى بىللە چىقتى . سۇلتان بېلەتكە قاراپ « ھىم..... » دەپ دىمىقىنى قاقتى ـ دە ، بېلەتنى قاق ئوتتۇرىدىن ئىككى پارچە قىلىپ سەپەرنىڭ ئايىغىغا چۆرۈۋەتتى . تاماكىسىنى كۈچەپ نەچچىنى شوراپ ، ئىسىنى يۇمىلاق چەمبەر شەكلىدە پۈۋلەپ قىسقىغىنا خىيال سۈرۈۋالغاندىن كېيىن ، سەپەرگە نەچچە پۇل كېتىشىدىن قەتئىينەزەر ، ئۇنىڭ بىر كېچىلىكىنى « توغرىلاش » نى تاپىلىدى . بىراق ، ئىككى كۈندىن كېيىن سەپەرنىڭ ئاغزىدىن مۇنداق قىلىشنىڭ زادى مۇمكىن بولمايدىغانلىقىنى ئاڭلىغاندا ، چىشلىرى ئارىسىدىن : « ۋاي ماز ! ئىشىنچىلىك ئىشنىمۇ ئەپلەشتۈرەلمەيدىغان ھالىڭغا ..... » دەپ قويدى ـ يۇ ، پىلانىنى ئۆزگەرتتى ، يەنى خوتۇنىنى قويۇۋېتىپ ، مەرۋانەمنى بىر كېچىلىك بولسىمۇ نىكاھىغا ئېلىش نىيىتىگە كەلدى . سەپەر شەھەردىكى ئەڭ داڭلىق ، ئەڭ شەرەندار دەللال خوتۇنلارنىڭ قولىغا تۇتام ـ تۇتام پۇل تۇتقۇزۇپ ، روزى سەررىاپنىڭ دەرۋازىسىنى قاقتۇردى . ئۇلارنىڭ بەزىسى ئۈمىدلىك گەپلەرنى ئېلىپ كەلسە ، بەزىسى بېشىنى چايقىدى ، يەنە بەزىسى تىلىنى چاينىدى . ئەر دەللاللارنىڭمۇ تاپىنى تېشىلگىلى تۇردى . « پۇلۇملا بولىدىكەن ، جاھان مېنىڭ » دەيدىغان سۇلتان نەچچە قىزنىڭ تويلۇقىنى « سەدىقە » قىلىپ بولدى ، كۆڭلى ئەمىن تاپقۇدەك جاۋابقا ئېرىشەلمىدى . لېكىن ، ئۇ قىلچە بوشاشمىدى . بوش ۋاقىتلىرىنىڭ ھەممىسىنى مۇشۇ مەيخانىدا ، ئوچۇقراقى مۇشۇ مەخسۇس خانىدا ئۆتكۈزەتتى . ئۇ مۇشۇ قېتىم قەشقەرگە كېلىپلا سەپەر بىلەن تۇراقىقا مۇشۇ خانىدا « دىدارلىشىش چېيى »

بەرگەن ، شياۋتاڭ بىلەنمۇ تونۇشقان ، ئۆزىنىمۇ تونۇشتۇرغان . مانا شۇ- نىڭدىن بېرى شياۋتاڭ ئۇنىڭ ئەڭ ياخشى مۇلازىمى . يېيىش ـ ئىچىش ، ئويناشتا سەپەردىن قالسىلا ئۇنىڭغا تايىنىدۇ . نى ـ نى چىرايلىق « شياۋ جيې »لار ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن سۇلتانىنىڭ قوينىغا كىردى ، نى ـ نى چىرايلىق « خېنىم »لار ئۇنىڭ كۆزىچىلا سۇلتانىنىڭ قۇچىقىغا چىقتى . لېكىن ، شياۋتاڭنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپمۇ باقمىدى . سەۋەبى بەكمۇ ئاددىي : بىرى ، سۇلتان ئۇنىڭ «موللاقچى » ياكى ئەمەسلىكىگە جەزم قىلالمىدى ؛ يەنە بىرى ، ئۇنىڭ بىلەن بىر قېتىم ئويناپلا قويسا ، ئۇ- نىڭغا پولات زەنجىرده باغلىنىپ قالىدۇ ـ ده ، ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچكىم بىلەن ئويۇنيالمايدۇ . سۇلتان ئۇنداق « تېرىقنى دەپ تاۋۇزدىن قۇرۇق قا- لىدۇ »غانلاردىن ئەمەس . شياۋتاڭغا كېرىكى ــ پۇل . پۇل دېگەن سۇلتاندا سامان نەرخى . سۇلتانغا كېرىكى ــ ئويناش . سۇلتان كىم بىلەن ئويىنىسۇن ، شياۋ تاڭ ئۇنىڭغا ھامىي ــ ئىشەنچلىك « دەرۋازىۋەن » . شۇڭا ، سۇلتان ئۇنى ئىززەتلەيدۇ ، قەدىرلەيدۇ ، پۇلنى ئايمايدۇ .

راستىنى ئېيتقاندا ، سۇلتان مەرۋانەمگە ھەقىقەتەن كۆيۈپ قالغاندى . ئالەمدىكى جىمى ئايال زاتىنى ئۇنىڭ ئېلىۋەتكەن تىرىقىغا تەڭ قىلمايتتى . سۇلتان مۇشۇ يىگىرمە نەچچە يىللىق قىسقىغىنا ھاياتىدا ھەر خىل ئىرق ، ھەر خىل مىللەتتىن بولغان نەچچە يۈزلىگەن نازىنىنلارنىڭ « تۇزىنى تېتىپ » باقتى . ئۇلارنىڭ رەڭگى ـ رۇخسارى ، بوي ـ قەددى ، ئورۇق ـ سېمىزلىكى ، ناز ـ خۇلقى ھەر خىل بولغىنى بىلەن ، « تەمى » پۈتۈنلەي ئوخشاش ئىكەن . سۇلتان تۇنجى قېتىم مۇشۇ ئوخشاشلىقنى سەزگەنده ، بىرھازا تېلىقىپ كۇلۇپ كەتتى . ئۆزىنى « گالۋاڭ » دەپ ئە- يىبلىدى . بىرەر ئوخشىماسلىقنى تېپىش كويىدا كۆزىگە مىكروسكوپ ، جىمى سەزگۈ ئەزالىرىغا ئېلېكترونلۇق ئىنكاس خاتىرىلەش ئۈسكۈنىسى بېكىتمىگەن بولسىمۇ ، كۆزى ، قولى ..... ھەممە ـ ھەممە ئەزاسىنى ئىشقا سېلىپ ، ئىنتايىن سەزگۈرلۈك بىلەن كۆزەتتى ، ئۆلچىدى ..... بەربىر ھېچقانداق ئۆزگىچىلىكنى تاپالمىدى . ئۇ ھەيران ئىدى . ئالمىنىڭ ، ئانارنىڭ ، ئەنجۈر ..... نىڭ شەكلى ، رەڭگى ، شاخ ـ يوپۇرمىقىدىن تار- تىپ تەمى ، پۇرىقىغىچە ئۆزگىچە ياراتقان تەڭرىنىڭ بارلىق ئايال زاتىنىڭ

تەمنى بىرخللا قىلىپ ياراتقىنىدىن قاتتىق نارازى ئىدى ..... مەرۋانەمنىڭ گاچا ئىكەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن ، كۆڭلىدە : « گاچىنىڭ تەمى قانداق بولىدىغاندۇ ؟ » دېگەن بىر ئوي پەيدا بولدى ـ دە ، چوقۇم ئۇنىڭ « تۇزنى تېتىپ بېقىش » نىيىتىگە كەلدى . بۇ نىيەت ئۇنىڭغا خا كېچە ، خا كۈندۈز ئارام بەرمەيتتى : كۈندۈزى ئۇنىڭ ئۆيى ئەتراپىنى چەگدەيتتى ، كېچىلىرى ئۇنى چۈشەيتتى ، ھەتتا « خېنىم »لار بىلەن « شياۋجيې »لارنىڭ قوينىدا يېتىپ تۇرۇپمۇ ئۇنى ئەسلەيتتى . ئۇلارنى ئۇنىڭغا ئوخشىتىپ كەيپ سۈرمەكچى بولاتتى ـ يۇ ، كۆڭلى لەت يەپ ، پەرىشان بولاتتى . يانىڭ كىرىچىدەك تارتىلغان ئەسەبلىرى لايدەك بوشىشىپ كېتەتتى . بەزىدە كۆزلىرىدىن ياش كەتكىنىنمۇ تۇيماي قالاتتى .

مەرۋانەم ئۇنىڭ جىسمىنىڭ يېرىمىغا ، ھەتتا جېنىغا ئايلىنىپ قالغانىدى ! لېكىن ، بۇ يېرىم جىسىم ۋە جان ئۇنىڭدىن ناھايىتى ـ ناھايىتى يىراقتا ئىدى !!! سۇلتان جىسمىنىڭ يېرىمى يوقالغان ئاشۇ جانسىز تېنىنى سۆرەپ يۈرۈپ ، شەھەر كوچىلىرىدا نەچچە سائەتلەپ سەۋدايىلارچە ئايلىنىپ يۈرەتتى . دەسسىگۈدەك مادارى قالمىغاندا ، شياۋ تاڭنى تاپاتتى . ئاندىن .....

كۈنلەر ئۆتۈۋەردى . كۈز چىقىپ ، قىش كەلدى . روزى سەرراپلارنىڭ گېپى بىر ـ بىرىدىن سېسىق ، بىر ـ بىرىدىن قاتتىقلىشىپ كەتكىلى تۇردى . دەللاللارمۇ ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىغا بېرىشتىن قورقىدىغان بولۇپ قېلىشتى . سۇلتان « تېگى پەس » ، « خوتۇن بېدىكى » دېگەن ئاھانەتلەرنىڭ روزى سەرراپلارنىڭ ئاغزىدىن چىققانلىقىنى ئاڭلىغان بولسىمۇ ، ئۇلارغا « بالا » بولۇش نىيىتىدىن يانمىدى . كۈتۈلمىگەندە كاملىنىڭ ئۇلارغا تۇغقان ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالدى . سۇلتان سەپەرنىڭ ۋاستىسى بىلەن كاملنى تونۇغان ھەم پۇل كويىدا مەستانە بولۇپ يۈرگەن بۇ يىگىتنى بىر غايىب يېپتا ئۆزىگە مەھكەم چېتىۋالغان ۋە ئانچە ـ مۇنچە « يالانچۇق يالىتىپ » ئۇنى خېلىلا « پىتلاندۇرۇپ » قويغان . ئۇ بۇ « شاپائەت »لەرنى سەپەرنىڭ قولى بىلەن قىلغاچ ، كامىل ئۇنىڭ ئەسلىي سالاھىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان تىجارەتچىدىن قىلچە خەۋەرسىز . مانا ئۇچ يىل بولدى ، كامىل ئۇنى ئەڭ ئېھتىياجلىق « مال » بىلەن تەمىنلەپ

كېيىنكى چۆپقەتلەرنىڭ بىرى . كامىل «مال »نى ناھىيەلەر ، ھەتتا چەت ـ ياقا يېزىلاردىكى تونۇش ـ بىلىشلىرىدىن مىسقاللاپ ـ سەرلەپ يىغىپ ، سەپەرگە ياكى تۇراققا ئۆتكۈزىدۇ ، تۇراق سۇلتانغا يەتكۈزىدۇ . ئاندىن سۇلتان ..... مۇناسىۋەتمۇ ، ئىشمۇ مانا مۇشۇنداق .

سۇلتان ئالدىنقى يىلى قەشقەرگە كەلگەندە ، كامىل بىلەن تۇنجى قېتىم ئۇچراشتى . شۇنىڭدىن بېرى تۆت ئادەمگە « چاي » بەرسە ، ئۇنى ئۇنتۇمىدى . كامىل بۇنى « سەپەر بىلەن تۇراقنىڭ يۈزى » دەپ چۈشىنىپ يۈرۈۋەردى . بىر قېتىم كامىل ئىچكىرىگە بېرىپ ئويناپ كېلىش نىيىتى بارلىقىنى ئېيتقاندا ، سۇلتان ناھايىتى مەردلىك بىلەن : « ئەگەر سەن راستتىنلا شاڭخەيگە بېرىپ قالساڭ ، ئۇدۇللا مېنىڭ ئۆيۈمگە چۈش . نەچچە ئاي تۇرساڭ، سېنى بىر تىيىن چىقىم قىلدۇرماي قانغۇدەك ئويناتىپ ، نېسى مال بېرىدىغان زاۋۇت ، شىركەتلەر بىلەن تونۇشتۇرۇپ قويىمەن . ئىككى يىلدىلا مىليونېر بولۇپ كەتمىسەڭ مانا مەن ! » دەپ مەيدىسىگە قاققان . شۇڭا ، كامىل ئۇنىڭغا ئەۋلىياغا چوقۇنغاندەك چوقۇنىدۇ. ئۇنىڭكىنى يەيدۇ- ئىچىدۇ ـ يۇ ، بىرەر قېتىم ئۇنىڭغا يېگۈزۈشكە پۇرسەت تاپالماي ھەيران . چۈنكى ، « سۇ لاۋبەن » نىڭ خېرىدارى بەك تولا : شەھەرنىڭ ئەڭ كاتتا بايلىرى ، ھەتتا بەزى ھۆكۈمەت ئەربابلىرىدىن ئاشمايدۇ . كامىل نەچچە ـ نەچچە قېتىم ئۇنى ئوبدان بىر مېھمان قىلىش نىيىتى بارلىقىنى پۇراتقاندا ، سۇلتان : « كايىپ نېمە قىلسەن ؟ ئاغىنىدارچىلىق دېگەن ئۇ قولدا ئېلىپ ، بۇ قولدا بېرىشمىدى ! جاھان ئۇزۇنغۇ » دەپلا چىرايلىق رەت قىلغان . شۇڭا ، كامىل ئۆزىنى ئۇنىڭدىن قاتمۇقات قەرزگە بوغۇلۇپ كېتىۋاتقاندەك سېزىپ ، ئۇنىڭ ئۈچۈن چوڭراق بىر خىزمەت قىلىپ بەرگۈسى كېلەتتى . لېكىن ، بۇنداق پۇرسەت زادى تېپىلمايۋاتاتتى . سۇلتان بۇنى سېزىپ يۈرەتتى . سېزىپ تۇرۇپ ئۇنى ھېچقانداق ئىشقا سالمايۋاتاتتى . بىرى ، ئۇنى سىناۋاتاتتى ؛ يەنە بىرى ، سەپەر بىلەن تۇراقنىڭ قولى ئارقىلىق ئۇنى كەلگۈسىدىكى تېخمۇ چوڭ ئىشلارغا تەييارلاۋاتاتتى . كۈتۈلمىگەن بىر چوڭ ئىش ـــ مەرۋانەمنى قولغا چۈشۈرۈش ئىشى ـــ سۇلتاننى كامىلغا ھاجەتمەن قىلىپ قويدى . بۈگۈنكى مۇشۇ ئولتۇرۇش تەبىئىيكى ، ئاشۇ ھاجەتنى كامىلغا ئېيتىش ئۈچۈن تەييارلانغان سورۇن . ئەسلىدە سەپەر

بـىلەن تۇراقنى بۇ يەرگە دەسستىش نىيىتى يوق ئىدى . پەقەت كامىلنىڭ « ھۆرمـىتـى » ئۈچۈنلا ئۇلارنى قىستۇرۇپ قويدى . مەست قىلىپ قويۇشقا كەلسەك ، ئوخشاشلا كامىلغا بولغان « ھۆرمەت » .....

كـامىلنىڭ چىرايى بىلىنەر - بىلىنمەس ئۆڭدى - يۇ ، شۇئان ئەسـلـىگـە كـەلـدى . ئۇ بـىـر تـەرەپـتـىن رەشىك ئوتىدا پۈچىلانسا ، يەنە بىر تـەرەپـتىن پەخىرلىنىۋاتاتتى . مەرۋانەمنىڭ كۆڭلىدە نېمە بارىكىن ؟ كامىل ھېـلىمۇ ئۇنىڭغا بۇرۇنقىدەكلا ئامراق ، كۆيىدۇ ، كۆيۈنىدۇ ، ئۇنىڭ غېمىنى يـەيـدۇ . ئۇنـىـڭ ياشلىق باھارىنىڭ بەھۇدە ئۆتۈپ كېتىۋاتقىنىغا قاتتىق ئېچىنىدۇ . ئەگەر ئۇنىڭ ئاشۇ نەس باسقان تويىدىن كېيىن ئىككى ئائىلىنىڭ ئارىلىقى يـىـراقلـىشىپ كەتمىگەن بولسا ، كامىل ئاللىقاچان خوتۇننى قـويـۇۋېتىپ ، مەرۋانەمنى ئۆيىگە ئەكېلىۋالغان بولاتتى . بىراق ، كامىل .....

گـەپتىن ئېزىپ ، كېيىنكى بابتا تىلغا ئېلىنىدىغان ئىشلارغا كۆچۈپ كەتتۇققۇ ! ئەسلىي گېپىمىز گە قايتايلى :

كـامـىـل گـەرچـە مـەرۋانـەمـنـى ئۆزى ئالالـمىسىمۇ ، ئۇنىڭ ئۇدۇل كـەلـگـەن ئادەمـنـىڭ ، بولۇپمۇ بىر ئاق ئۆپكە قەلەندەرنىڭ قولىغا چۈشۈپ كېتىپ ، ئۆمۈرۋايەت نامراتلىقنىڭ دەردىنى تارتىشىنى ھەرگىز خالىمايتتى . بـاي دادىـسى بـىـلـەن خان ئانىسىمۇ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلىۋالغاندەك ، بـوسـۇغـىـسـىغا كەلگەن ئەلچىلەرنى چىرايلىق گەپلەر بىلەن يولغا سېلىۋا- تـاتـتـى . ئۇنـى ھامـان بىر كىمگە بېرىش كېرەكقۇ ؟ ئۇنىڭغا ئەڭ باب جورا مـۇشـۇ سۇلتان ! ..... قارىغاندا ، باي دادىسى بىلەن خان ئانىسى بەزى ئەپـ قـاچـتـى گـەپـلـەرگە ئىشىنىپ ، مەرۋانەمنى ئۇنىڭغا بەرگىلى ئۇنىمايۋاتقان بـولـسـا كېرەك . ئەگەر كامىل ئوتتۇرىغا چىقىپ ، خان ئانىسىغا سۇلتانىنىڭ ئۇجـۇر - بـۇجـۇرىـنـى تـازا ئوبـدان چۈشەندۈرىدىغانلا بولسا ، ئۇ خوتۇن پـىـلـىـكـتەك يۇمشاپ كېتىدۇ . مەرۋانەمۇ قەشقەر بويىچە ئەڭ كاتتا بايىنىڭ خـېـنـىـمـىـغـا ئايلىنىدۇ ، ئۇنىڭ سايىسىدا كامىلمۇ سۇلتانغا تۇغقان بولۇپ قالىدۇ . كېيىنچە سۇلتان شاڭخەيگە كەتكەن چاغلاردا ، مەرۋانەمنى ئالداپ- سلاپ كونا ئوتلارغا سەرەڭگە ياقسا .....

كـامـىـل مۇشۇلارنى ئويلىغاندا ، ئىچ - ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى . لېكىن ، چاندۇرماستىن :

ـــ ما ئىشىنى ..... مەرۋانەم مېنىڭ ھاممامنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەنسەن ـ دە ، ـــ دەپ ھىجايدى .

ـــ شۇنداقمۇ ؟ ـــ سۇلتانمۇ خۇپسەنلىك قىلدى ، ـــ پەقەت ئويلاپ باقماپتىمەن . مەن تېخى سېنى شەھەردە ئۇلى مەھكەم ، يۈزى چوڭ بىرەر تونۇشى ئارقىلىق يولۇمنى مېڭىشىپ بېرەرمىكىن دەپ ..... كۆڭۈل دېگەن ئەجەب تۇيغۇن نېمىكەن ! تەلىيىم ئوڭدىن كېلىپ ساڭا مەسلىھەت سالغىنىمنى كۆرمەمدىغان !

ـــ بولدى ، چاتاق يوق . بۇ ئىشنى ماڭا قويۇپ بەر !

ـــ راستما ؟ ئۇنداق بولسا .....

ـــ ھەي ، تۇختىيە ، ـــ كامىل ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى ، ـــ خوتۇنۇڭنىڭ خېتىنى بەردىڭمۇ ، يا ..... ؟

ـــ ياق . قانداق دەيسەن ؟

ـــ ما ئاداشنىڭ ئەخمەقلىقىنى ! قولۇڭدا ئىككى خوتۇن تۇرۇپ ، خەقنىڭ بوسۇغىسىغا قىز سوراپ بارساڭ ، خەق : « مانا غوجام » دەپ قەزىنى ئالدىڭغا چىقىرىپ بېرەمتى ؟ بۇ دېگەن مۇسۇلمان شەھىرى جۇمۇ!

ـــ مەن ..... مەن ..... ـــ سۇلتان دۇدۇقلىدى ، ـــ مەن بۇنى پەقەت ئويلىماپتىمەن .

سۇلتان قىپقىزىل يالغان سۆزلەۋاتاتتى . ئۇ ھەممىنى ئويلىغان . ياماڭ يېرى ، قولىدىكى خوتۇن ھاممىسىنىڭ قىزى ئىدى . ئۇنىڭدىن ئىككى ياشلىق بىر ئوغلىمۇ بار ئىدى . ئەگەر روزى سەررىاپلار ئىنىدەككە كەلسىلا ، خوتۇنىنىڭ قولىغا 40 ـــ 50 مىڭ كويىنى تۇتقۇزۇپلا : « ئاناڭنىڭكىدە بىر مەزگىل ئولتۇرۇپ تۇر » دېسە ھەرگىز « ياق » دېمەيدىغان « قارانچۇق » ئىدى . قەشقەردە بىر جېنىغا ئىككى ـ ئۈچ خوتۇن ساقلاۋاتقان بايلار ئازمۇ ؟ بىر خوتۇنى رازى بولسا ، ئىككىنچى خوتۇنىنمۇ باقالىغۇدەك ۋەجى بولسا ، كىمنىڭ نەچچە خوتۇنى بارلىقى بىلەن كىمنىڭ كارى ؟ ھەممىنى ئوخشىتىدىغان پۇل !

ـــ مانا بۇ ئىشىڭ بولماپتۇ ئاداش ! ـــ دېدى كامىل كۆرەڭلىگەن ھالدا چۈشەندۈرۈپ ، ـــ سەن بىلمەيسەن ، باي دادام قالتىس مۇسۇلمانچىلىقى بار ئادەم . خوتۇنۇڭ بارلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ، مەرۋانەمنى ساڭا

ھەرگىز بەرمەيدۇ ! ئاۋۋال خوتۇنۇڭنىڭ خېتىنى بەر ، ئاندىن مەن قالغان ئىشنى جۆندەي .

— جۆندىيەلمسەڭچۇ ؟

— جۆندىيەلمسەم دوستۇڭ بولماي قالاي !

— بولدى ، گېپىمىز گەپ !

— خوشە !

ئىككىيلەن كەينى - كەينىدىن ئۈچ قېتىم رومكا سوقۇشتۇرۇشتى . ئاۋۇ ئىككىسىنىڭ ئۇلارغا قارىغۇدەك ھالى يوق ئىدى .

— ماڭا قارا ، كامىل ، — دېدى سۇلتان بىر قولىدا رومكا ، بىر قولىدا كامىلنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ ، — مەن سېنى بۇرۇن ئانچە چۈشەنمەي ، ئاۋۇ ئىككىسىنىلا دوستۇم دەپ يۈرۈپتىكەنمەن . مانا بۈگۈن تولۇق چۈشەندىم . ھەقىقىي دوستۇم سەن ئىكەنسەن ! — كامىل ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجىيىپ ، يۈزىنى ئۇنىڭ يۈزىگە ياقتى ، — مەن مۇشۇ دوستلۇقىمىزنىڭ يادنامىسى سۈپىتىدە ئەتىلا ساڭا ياپونىيەنىڭ « سۇزۇكى » موتوسىدىن بىرنى مىندۈرىمەن .....

— نېمە ! — كامىل ئىتتىك كەينىگە داجىپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە نارازىلىق بىلەن تىكىلدى ، — سەن مېنى كىم چاغلاۋاتسەن؟ بىلىپ قوي: مەن ئۇنداق پۇل - مالنى دوستلۇقتىن ئەلا بىلىدىغان چۈپەيلەردىن ئەمەس !

بۇ ئىچ - ئىچىدىن خۇش بولۇپ كېتىۋاتقان كامىلنىڭ ئۆز نەرىسىنى تېخىمۇ ئۆستۈرۈش مەقسىتىدە ئويىنىغان ئويۇنى ئىدى . سۇلتان بۇنى سەزمىدى .

— سېنىمزە ..... — تۇيۇقسىز تەگكەن بۇ زەربىدىن خۇنۇقۇپ كېتىۋاتقان سۇلتان زورلاپ كۈلۈمسىرىدى ، — كىم سېنى ئۇ چۈپەيلەر بىلەن تەڭلەشتۈرۈپتۇ ؟!

— ئۇنداققۇ ئەمەس ، ھېچ ئىشتىن ھېچ ئىش يوق موتو سوۋۇغا قىلىشتىن گەپ ئاچقىنىڭدىن ماڭا ئىشەنمەيۋاتامدىكىن دەپ .....

— ئىشەنمىسەم شۇنداق دەمتىم ؟ تېخى « ئۇرۇق - تۇغقان بولمىز » دەۋاتساق .....

— مۇشۇ ئاغزىمنىڭ ئىتتىكلىكىنى قانداق قىلسام بولار ؟ — كامىل

مەقسىتىگە يەتكەنىدى . شۇڭا ، پەدىسىنى دەرھال ئۆزگەرتتى ، ـــ خاپا بولما جۇمۇ ئاداش ! مەن ناماقۇل .

ـــ كۆڭلۈمنى قوبۇل قىلامسەن ، يا ..... ؟

ـــ ئەستا ، ما ئاداشنى ..... ئادەمنى خىجىل قىلىپ ..... بولدى ، سەنلا خۇش بولىدىغان بولساڭ ، قوبۇل قىلسام قىلدىم !

ئىككىسى رومكا سوقۇشتۇرۇشتى ، قۇچاقلاشتى ، يۈزىنى يۈزىگە يېقىپ ئەيلەشتى ، بىر - بىرىنى ئۇچۇرۇپ ماختاشتى ، يەنە ئىككى رومكىدىن ئوتلىۋەتكەن بولسا ، بۇ يەردىن بىر - بىرىنى يۆلىشىپ ، قاقاقلاپ كۈلۈپ چىقىپ كېتىشكەن بولاتتى . تۇيۇقسىز ، كامىلنىڭ ئاغزى قىچىشىپ :

ـــ مەرۋانەمنىڭ تىلى ئاجىز تۇرسا ، ئۆي تۇتۇشۇپ كېتەلەرسەنمۇ ئاداش ؟ ـــ دېگەنىدى ، سۇلتاننىڭ ئاغزى ئېچىلىپلا كەتتى :

ـــ بىر گاچا بىلەن ئۆي تۇتقىلى ساراڭ بولۇپ قالمىدىم ! ـــ دېدى ئۇ ئاچچىق ئۈچىيىدىكىنى بىراقلا تۆكۈپ ، ـــ تۇزىنى تېتىپ باقمەن ! ئاڭلىسام ، بىر چاغدا سەن ئالىمەن دەپ ھەسرەتتە قاپتىكەنسەن . بۇ قېتىم بىرەر يۈز مىڭ كويىنىڭ كۆزىگە ياغاچ تىقىپلا ئۆيۈمگە ئەكېلىۋېلىپ ، سېنىڭمۇ ، ئۆزۈمنىڭمۇ ئەنتىنى قانغۇدەك ئېلىپ ، كۈدە - كۆرپىسىنى كۆتۈرتۈپ قويىمەن !

« كامىل ئاكا ، نېمە قىلغان ئىشىڭ بۇ ؟ ۋەيىي ..... سەنمۇ ئادەم بولۇپ قاپسەن ! نېمە قىلغان گۇناھىمغا مېنى مۇشۇنداق بىر لۈكچەككە تۇتۇپ بېرىسەن ! ؟ سەندەك ئاكىنى يەر يۈتۈپ كەتسۇن ئىلاھىم ! »

ئۆمۈر بويى چىرايىدىن تەبەسسۇم ئۆكسۈمەيدىغان مەرۋانەم بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ ، بوراندەك گۈركىرەپ ، يامغۇردەك تۆكۈلۈپ ، كاملىنىڭ كۆزىگە كىرىپلا ئالدى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىقىۋاتقان قەھرلىك نۇر ، تىلىدىن تۆكۈلۈۋاتقان زەھەردەك ئاچچىق تەنىلەر كاملىنىڭ يۈرىكىنى زىخقا ئۆتكۈزۈلگەن گۆشتەك لەختە - لەختە قىلىۋەتتى . كامىلنىڭ ۋۇجۇدى تونۇرغا تاشلانغان قۇرۇق كۈكۈندەك ئوت ئېلىپ ، تەپتى كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىقتى . پۈت - قولى ئۇششۇك تەگكەن قورايدەك لاغلداپ تىترەيتتى .

ـــ نېمە دەيدۇ ماۋۇ پىت يەيدىغان سولامچى ! ـــ خۇدىنى يوقاتقان كامىل نېمە دەۋاتقانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى ، ـــ مەن تېخى « ئۇنىڭغا كۆيۈپ قالغان بولسا ، ئاغىنىدارچىلىق قىلىپ بېشىنى ئوڭشاپ قويماي » دېسەم ، « تۇزنى تېتىپ باقمەن » دەيسىنا ! بىلىپ قوي : مەن كامىل ساڭا ئوخشاش ئاچىسىنىڭ كۆكىنى سېتىپ پۇل تاپىدىغان سولامچى ئەمەس !

چىرايى تامدەك تاتىرىپ ، ئىزاغا ئۆلگۈدەك بولغان سۇلتان لاغلداپ تىترەپ تۇرۇپ تەسلىكتە ئېغىز ئاچتى :

ـــ ئاغزىڭغا بېقىپ جۆيلۈ جۇماۋە !

ـــ يالغانمىتى ؟ ـــ كامىل چۈجە خورازدەك بازلاپ ، ئۇنىڭ كۆزىگە كىرىپلا ئالدى . بۇ تاسادىپىي جېدەلدىن مەستلىكى يېشىلىپ كەتكەن ئاۋۇ ئىككىسىمۇ ئورنىدىن قوپۇشۇپ ، كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئۇلارغا قاراپ تۇراتتى . شىياۋتاڭ قورقىنىدىن ئىشىك تۈۋىگە بېرىۋالدى ، ـــ ئاچاڭنى سولىمغان بولساڭ ، بۇ چاغقۇچە ئاشپەزنىڭ يۇنىدىسىنى تۆكۈپ ، كاۋاپچىنىڭ يەلپۈگۈچىنى يەلپۈپ يۈرەتتىڭ ھېلى !

ـــ ئاپلا جۇمۇ ، ما گۇينى ! .....

ـــ گۇي دېگەن ئۆزۈڭ !

كامىل شۇنداق دەپلا شىرەنى بىر ئىتتەرگەنىدى ، شىرە ئۈستىدىكى قورۇما ، شىشە ، تەخسە سۇنۇقلىرى يەرنى بىر ئالدى . خىيالەتتە تۇرغان سەپەر ئوڭدىسىغا ئۇچۇپ چۈشۈپ ، ئورنىدىن قوپالماي ئاۋارە ئىدى . سىرتتىكى بەزى تاماشخۇمار خېرىدارلار ئىشىك تۈۋىگە توپلاشتى . ئاچچىقىدا خۇدىنى يوقاتقان سۇلتان كامىلنىڭ ياقىسىغا قول ئۇزاتقانىدى ، كامىل مۈشۈكتەك سەكرەپ بىر كاللا قويۇپ ، سۇلتاننىڭ ئېغىز - بۇرنىنى قانغا بويىۋەتتى . بىر - بىرىدىن تورلۇق مۇشتلار ، ئادەم ئاغزىغا ئالغىلى بولمايدىغان قوپال تىللاشلار بەش مىنۇتچە داۋاملاشتى بولغاي ، ئەمدى يەنە قاراپ تۇرۇۋېرىشنى راۋا كۆرمىگەن تۇراق سۇلتاننى ، سەپەر كامىلنى كەينىدىن قۇچاقلىغىنىچە تاشقىرىغا ئېلىپ ماڭدى . ئىشىككە كەپلىشىپ تۇرۇشقان « تاماشىبىن » لارمۇ ئۇلارغا يول بوشاتتى . ئۇلار پەلەمپەيدىن چۈشكۈچە نەچچە يىقىلىپ ، نەچچە قوپۇشتى . قولى بىر - بىرىگە يەتمە-

گىنى بىلەن ، تىللىرى پىلىموتنىڭ ئوقىدەك سايرايتتى .

ئىشىنىڭ تېخىمۇ يوغىنى مەيخانىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا چىقتى : كامىل بىرلا يۇلقۇنۇپ سەپەرنىڭ قولىدىن ئاجراپ چىقتى ـ دە ، ئوقتەك ئېتىلىپ بېرىپ سۇلتانغا مۇشت ئاتتى . سۇلتان چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى قاچۇرغا- نىدى ، ئۇنىڭ مۇشتى تۇراققا تەگدى . شۇنىڭ بىلەن جېدەل تۇراق بىلەن كامىلغا قالدى . سۇلتان ياغلىق بىلەن ئېغىز ـ بۇرنىنى سۈرتكەچ بىر چەتتە تاماشا كۆرۈپ تۇرغان شياۋ تاڭنىڭ قېشىغا كېلىپ ، بىر تۇتام 100 يۈەنلىك پۇلنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى ـ دە :

ــ ھېسابىنى ئۆزۈڭ توغرىلىۋەت ! ــ دېدى بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا . ئاندىن ، ــ ساقچىغا تېلېفون بەرمەكچى بولار ! مەن ئەتە ئەتىگەندە كېلە- مەن ، ــ دەپ قوشۇپ قويدى .

شياۋ تاڭ بېشىنى « ماقۇل »غا لىڭشىتىپ قويۇپلا ئىچكىرىگە كىرىپ كەتتى . تاماشىچىلار بىر شياۋ تاڭغا ، بىر سۇلتانغا ھەيرانلىق ۋە قىزىقىش بىلەن قاراپ قويۇشتى .

سۇلتان قايماقسىدۇر غايىب بولغانىدى . تاماشا كۆرگۈچىلەر بارغا- سېرى ئاۋۇۋاتاتتى . مۇشتلىشىش داۋام قىلماقتا .

سەپەر ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق قاراپ سۇلتاننى تاپالمىغاندىن كېيىن ، ئىككىسىنىڭ قېشىغا كەلدى ـ دە :

ــ ھېلى ساقچى كېلىپ قالسا مۇشتلاشقانغا تويىدىغان ئىش بول- مىسۇن ..... قوپۇشە ئەمدى ، ــ دەپلا تۇراقنى ئاستىغا بېسۋېلىپ ھەدەپ تىزلاۋاتقان كاملىنىڭ بېلىگە بىرنى تىزلاپ ، شاللىسىدىن تارتىپ قوپ- تۇردى . تۇراق پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ كاملىنىڭ قورسىقىغا بىرنى تېپىۋالدى ھەم چاچراپلا قوپۇپ مۇشت بىلەن تۆت ـ بەشنى سېلىۋەتتى . سەپەر كاملىنى كۆچۈكنى سۆرىگەندەك دارقىرىتىپ سۆرەپ 50 قەدەمچە نېرىغا ــ ئادەمدىن خالي يەرگە ئاپىرىپ ، ئۇستىبېشىدىكى قارنى قېقىش- تۇرغاچ دېدى :

ــ خاپا بولما ئاداش . ئۇ گۈيىنىڭغۇ ھىماتى بار . ھېلى ساقچى كېلىپ قالسا ساڭا ئېسىلىۋالىدۇ . داداڭمۇ كېسەل ئىكەن .....

ــ ئاپلا جۇما ! ..... ــ كامىل يىغلاپ تاشلىدى ، ــ دادامنىڭ

كېسەللىكىنى دېمەيدىغان بولسام ، شۇ تاپتا ئۇ سولامچىنىڭ قارنىنى چۈۋۈۋېتىپ .....

ــ بولدى ، جۇر . ئاۋۇ ئىككى گۈي نېمە بولسا بولسۇن . مەن سېنى ئۆيۈڭگە ئاپىرىپ قويايي .

ــ مېنى قويۇۋەت ، ئۆزۈم كېتىمەن !

كامىل شۇنداق دەپلا سەپەرنىڭ قولىدىن بوشىنىپ ، دەلدەڭلىگەنچە يىراقلاشتى . سەپەر كەينىگە ياندى .

سەپەر يېتىپ كەلگەندە ، سۇلتان بىلەن تۇراق بىر تۇپ ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ تۈۋىدە تاماكا چېكىشىپ تۇراتتى .

ــ ئەجەب بابلىدىڭ ئۇ خۇمسىنى ! ــ دەپ كۈلدى سەپەر تۇراق . ــ دولىسىغا شاپىلاقلاپ ، ــ تۆت ـ بەشنى تىزلىۋەتسەڭ ئۇ گۈينى ئۆلۈپ قالامدىكىن دەپ ئەنسىرەپ كېتىپتىمەن ، جېنىنىڭ چىڭلىقىنى كۆرمەمدىغان ! يەنە دىرىڭلاپ مېڭىپ كېتىپ باردۇ .

ــ جېنى چىقىدىغان يېرىگە تىزلىغۇچە سەن گۈي ئارىچىلىۋالغان گەپ ! ــ تۇراق كۆرەڭلىدى ، ــ بولمىسا .....

ــ جېنى چىقىدىغان يېرىگە تىزلاپ ، سۇلتاننى سەۋەبچى قاتىل قىلغۇڭ بارمىتى ! ؟

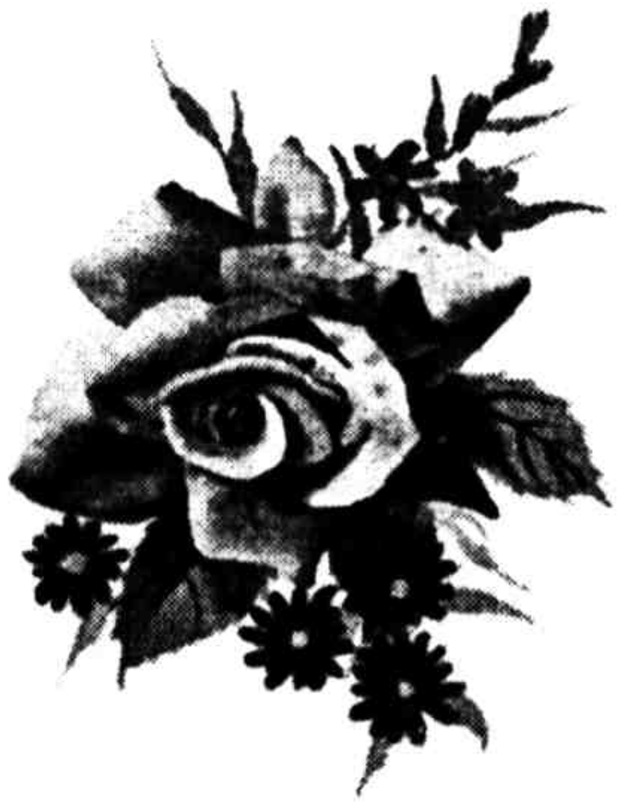
ــ ناشىتىلىقىڭنى ئىت ئەپقاچقاندەك قاۋاۋېرىشمىگىنە ! ــ سۇلتان سەپەرنىڭ زۇۋانىنى باستى ، ــ ئالدىراشما ، ئۇ لاتىنى ھېلىقى گاچا سىڭىلىسىغا تېكى قىلىپ جايلاپ ، سولامچى دېگەننىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى كۆزىگە كۆرسەتمەيدىغان بولسام ، دادامنىڭ بالىسى بولماي كېتەي !

ئەمدى بۇ يەردە تۇرۇۋېرىشكە بولمايتتى . بارغانسېرى شىددەتلەپ يېغىۋاتقان قار ئۇلارنى ئالدىرىتىپ قويغانىدى . ئۇلار ئىككى ماڭدام ئارىلىقىنى بىر چامداپ ، ئادەم ئايىغى تەگمىگەن مامۇقتەك يۇمشاق قار كۆكسىدىن قىممەت باھالىق خۇرۇم بەتىنكىلىرى بىلەن غاراچلىتىپ يول ئېچىپ ، مانانلىق تۈن قوينىغا سىڭىپ كەتتى .

بۇغدايلىقتا تالاشقان ئىت قوناقلىقتا يالىشىدۇ . رومكا تۈۋىدە بىر ـ بىرىنىڭ ئېغىز ـ بۇرنىنى قان قىلغان ھاراقكەش ــ پىيەنچۇكلەر يەنە رومكا تۈۋىدە يارىشىدۇ . بۇ تولىمۇ ئاددىي ھەقىقەت .

ئۇلار ئۆگۈنىلا يارىشىپ قالدى . ئادەمنى ئەپسۇسلاندۇرىدىغىنى كامىل موتو مىنەلمىدى . چۈنكى ، سۇلتان ئۆز پىلانىنى تەلتۆكۈس ئۆزگەرتكەنىدى .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! ئەمدى ئاڭلايدىغىنىڭىز ئۇلارنىڭ تېخمۇ يېڭى ، تېخمۇ « قىزىق » ھېكايىلىرى . ئېسىڭىزدە بولسۇنكى ، « قىزىق » بولۇشنىلا تەكىتلەپ ، « ئاچچىق - چۈچۈك » بولۇشقا سەل قارىساق ، تەبىئىيكى ، ئىشتىھايىڭىز تۇتۇلۇپ ، كېيىنكى سەھىپىلەرگە زوقىڭىز قوزغالماي قالمدۇ . شۇڭا ، سىزدىن يوشۇرۇپ ساقلىغان « ئاچچىقسۇ - لازا » لىرىمىزنىمۇ داستىخانغا تىزىمىز . خالىسىڭىز تېتىپ باقارسىز ، خالىمىسىڭىز ئەنە يول !

كاملنىڭ « كامىل » لىقى

كامىل ئاچچىقىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، يۈزىنى قار بىلەن يۇدى . يۇ-غانسىرى تېتىكلەشتى ، سەگەكلەشتى . ئەسلىسە ، قۇلاقچىسى بىلەن شارپىسى مەيخانىدا ئۇنتۇلۇپ قاپتۇ . « ئاپلا ! ئۇنى بىرسى سوقۇپ كېتەرمۇ ؟ » كاملنىڭ ئىچ - ئىچىدىن « ئۇھ » چىقاتتى . ۋىژىلداپ ئەگىپ يۈرگەن شۇرغان يىرىك قوللىرى بىلەن يۈز - كۆزىنى تاتىلاپ ، ئوچۇق مەيدىسىنى چىمدىپ ، بوينىنى بويلاپ پۈتۈن بەدىنىنى غاجايتتى . كامىل شۇركۈنگىنىدىن خۇرۇم پەلتوسىنىڭ تۈگمىلىرىنى ئەتمەكچى بولغانىدى ، بارماقلىرى نۆكچىدەك قېتىپ قاپتۇ . تۈگمىنى ئېتەلمىدى . ئەمدى بۇ قوللارنى يەكلەرنىڭ ئىچىگە تىقماقتىن بۆلەك ئامال يوق ئىدى . يەڭ نەدە ، قول نەدە ؟ كامىل شۇنىمۇ قاملاشتۇرالمىدى . قوللىرىنى قوينىغا تىقىپ ، كىرپىدەك تۈگۈلدى . ئەس - يادى قۇلاقچىدا ئىدى . بىر قۇلاقچا ـــ 1000 يۈەن ! 1000 يۈەن ئاز پۇلمۇ ؟

بىر چاغلاردا ، كامىل 1000 يۈەن يىغىش ئۈچۈن توپتوغرا ئىككى يىل تىرىشقان . ئاشۇ بوتكىنى دەسلەپ ئاچقان چاغدا ، ئاران 2000 يۈەن دەسمايىسى بار ئىدى . بىر پۇڭنىڭ كۆزىگە قاراپ كۈنبويى ئاچ ئولتۇرغان چاغلىرىمۇ بولغان . خېرىدارنىڭ بىر پۇڭىنى يانچۇقىدىن سۇغۇرۇۋالغۇچە تاغاردا بىر ياغلىما گەپلەرنى قىلىپ ، ئاغزىنىڭ بىر قەۋەت تېرىسى ئۇپراپ كەتكەن . نىكۈنىكى سەپەر بىلەن تۇراق قولتۇقىغا كىردى ، شۇنىڭدىن بېرى « ئالدى ئېچىلىپ » كەتتى : پۇڭ دېگەن نېمىكەن ئۇ ؟ 10 يۈەن ، 100 يۈەن دېگەنلەرمۇ ئۇنىڭ ئالدىدا « قەغەز » ! پۇلنى پۇل تاپىدۇ ، يولنى يول تاپىدۇ . كامىل پۇلمۇ ، يولمۇ تاپتى . بوتكا دەپ قاپسىز ، بوتكىدىن نېمە

چىقىدۇ ؟ كەچكىچە چۈنى قورۇپ ئولتۇرسا ، بىر مەدىكارنىڭ پۇلىنىمۇ تاپقىلى بولمايدۇ ! بوتكا ئاچقان بىچارىلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ كۈنى مۇشۇنداق . كامىل ئۇنداق ئەمەس : ئۆزى بوتكىدا ئولتۇرغىنى بىلەن ، يولى باشقا ، ئېپى كېلىپ قالسا ھەپتىدىلا بىرەر مىڭ يۈەن چۆنتىكىگە كىرىپ بولىدۇ . بۇنىڭ ئۈچۈن سەپەر بىلەن تۇراققا رەھمىتى كۆپ ، ھۆرمىتى چوڭ . ھازىر ئۇ ئۆزىنىڭ زادى قانچىلىك دەسمايىسى ، قانچىلىك مېلى بار-لىقىنى بىلمەيدۇ ، بىلىشنىمۇ خالىمايدۇ . بانكىدىكى ئامانەت پۇلى بەش خانىلىق سان ، بۇنى ئاتا ـ ئانىسى بىلمەيدۇ . يەنە بىر ـ ئىككى يىل ئۆتسە ، ئۇ سانىنىڭ ئايىغىغا يەنە بىر نۆلنىڭ قوشۇلۇشىدا گەپ يوق . تۇراق بىلەن سەپەرنىڭ پېشىنى مەھكەم تۇتىدىغانلا بولسا ، پۇل دېگەن ئۇنىڭ يانچۇقىغا تۇغمەننىڭ خامپىسىدىن چاناققا دان تۆكۈلگەندەك تورۇكلاپ تۆكۈلىدۇ !

بۇگۈنكى ئىش يامان بولدى ، پەقەت ئەپلەشمىدى . سۇلتانغا ئۆزىنى تېتىتىپ قويغىنىغۇ بىر ھېسابتا ئوبدان بولدى . يامان بولغىنى ـــ تۇراققا مۇشتى تېگىپ كەتكىنى ..... كامىل بۇنى شۇ چاغدىلا سەزگەن . شۇڭا ، تۇراق خېلى تەگكۈزۈۋەتسىمۇ چىداپ ئۆتكۈزۈۋەتكەن . كېيىن پەقەت بولمىغاندا شىللىسىدىن تارتىپلا ئاستىغا بېسىپ ، يەرگە نەچچىنى نىقتىۋەتكەن . ئەمدى قولىدىن تارتىپ ئورنىدىن قوپۇرۇپ قويسىلا ھەممە ئىش تۇگەيتتى . كىم بىلسۇن ، ھېلىقى سەپەر دېگەن ماز نەدىن پەيدا بولدى ، تۇراققا تۇتۇرۇق بولۇشۇپ بېرىپ ، كاملىنى نەچچىنى تەپتۇرۇۋەتتى . قارىمامدىغان ، ئۇ گۈينىڭ بەتىنكىسىنىڭ نالى خېلى قاتتىق تېگىپتىكەن ، كاملىنىڭ بىقىنى زىڭىلداپ ئاغرىپ ، چوڭراق تىنغىلىمۇ قويمايۋاتىدۇ . تېخى دوۋسۇنىنىڭ بېشىمۇ بار . يەنە سەللا تۆۋەنرەك تەگكەن بولسا .....

كامىل شۇركۈنۈپ كەتتى . كاللىسى بارغانسېرى سەگىپ ، مەستىلىكى پۈتۈنلەي يېشىلىپ كەتتى . پۇشايمان ئۈستىگە پۇشايمان قىلۋاتاتتى : ئۆزىدىن ئۆتتى ، ئىززىتىنى بىلمىدى ! سۇلتان بىلەن ئۇرۇشۇپ نېمە قىلىدۇ ، ئەخمەق ! ..... مەرۋانەم دېگەن نېمە ئۇ ؟ ناھايىتى كەلسە بۇگۈن بولمىسا ئەتە ، ئەتە بولمىسا ئۆگۈن ، ھامان بىر كۈنى بىر ئەركەك

نـــڭ قـوينـنى ئىسستىدىغان خوتۇن كىشىغۇ ! توغرا ، خوتۇن كىشى ـــ پـۇلـى يـوق نـامـراتـنـڭ چۈشىدىكى ئەرۋاھ ؛ قارىسا كۆزى ، ئۇزاتسا قولى يـەتمەيدىغان « تۇتىيا » بولغىنى بىلەن ، پۇلى بار ئەركەكنىڭ ئويناىدىغان ئويـۇنـچـۇقـى ، ئـىـشـلەتسە قۇلى ـــ سۈپۈرگىسى ! كوچا ـ كويغا چىققاندا كـەيـنـىـگـە سـېلىۋالسا سۆلىتىگە سۆلەت ، ھەيۋىتىگە ھەيۋەت قوشىدىغان ، ئۆتـكـەن ـ كەچكەنلەرنىڭ كۆزىنى ئالا چەكمەن قىلىدىغان بىر خىل زىنـنەت بـۇيـۇمـى يـاكـى ھېلـى ئېچىلىپ ، ھېلى توزۇپ كېتىدىغان نامازشام گـۈلـى . گۈل دېگەننى پۇرىسمۇ ، قىسۋالسمۇ ، قولىدا كۆتۈرۈپ يۈرسمۇ بـولـۇۋېـرىـدۇ . پـۇراپ ـ قـىـسـىـپ زېرىكسە ، تاشلىۋېتىپ باشقىسىغا كۆز سـالغۇلۇق ، پۇلى بولسا كۈندە نەچچىنى سېتىۋالغۇلۇق ..... كامىلنىڭ ئۆزى نـېـمـە قـىـلـىـپ يۈرىدۇ ؟ نەچچە « گۈل »نى پۇراپ ، نەچچىسىنى چەيلەپ بـولـدىـغـۇ ! ..... ئەسلىدە باي دادىسىنىڭ « كامىلغا مەرۋانەمنىڭ ئۆزى تۈـگـۈل ، پـوقـىـنـمـۇ بەرمەيمەن ! ..... » دېگىنىگە راسا بىر تويدۇرسا بەكمۇ ئوبـدان بولاتتى ، ئەپلەشمىدى . كۆكۈل دېگەن غەلىتە نېمىكەن ، باشقا تەـرەپـكـە كـېـتـىـپ قـالـدى . ئەمـدى تېخمۇ تەس ..... ھېلىقى گاچىمۇ تازا يـۇزسـىـزلىك قىلدى . بىر چاغلاردا « كۆيدۇم ، ئۆلدۇم » دەپ دۇكىنىنىڭ ئەتـراپـىـنـى چـۆرگـۈلـەيـدىـغان ئادەم ، مانا ئىككى يىل بولدى دىدارىنىمۇ كۆرسەتمىدى . تۈفى ! شۇنداق بىرنېمىگە يان باسمەن دەپ سۇلتان بىلەن يـاقىلاشقىنى نېمىسى ؟ تۇتاملاپ ـ تۇتاملاپ پۇل خەجلىگەن ئادەم ئۇنىڭ « تـۇزىنى تېتىمدۇ » ، يا باشقا بىرنېمە قىلامدۇ ، ئۇنىڭ نېمە كارى ! ؟ .....

كـامـىـل راسـا قۇيرۇقىنى تالاۋاتقاندا ، كەينى تەرەپتىن ئىتتىك بېـسـىـلـغـان ئايـاغ تـىـۋىـشـى كـەلـدى . ئۇنىڭ كۆكىلى ئۆيۈپ ، ئەسەبلىرى جىددىيلەشتى . « ئا گۈيلار قوغلاپ كېلىۋاتامدۇ نېمە ؟! »

كـامـىـل « شارتتىدە » كەينىگە بۇرۇلۇشىغا ، ئەندىشىسى خۇشاللىق بـىـلـەن ئالـمـاشـتـى . ھاسـىراپ ـ ھۆمىدەپ كەلگەن بۇ ئادەم مەيخانىنىڭ دەرۋازىۋىنى ئىدى ، كامىلنىڭ شارپىسى بىلەن قۇلاقچىسىنى ئېلىپ كەپتۇ . كـامىل قۇلاقچىسىنى بېشىغا كىيىپ ، بوينىغا شارپىنى تاشلاپ ، يەنە قانداق تۇر خىيالىلار دەريا سىدا ئۇزگىنىچە يولىنى داۋام قىلدى .

ـــ كامىل !

ئاۋاز تونۇش ئىدى . كامىل ئىتتىك توختىدى . ماگىزىننىڭ لەمپىسى ئاستىدىن چىققان بىر ئايال ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

ـــ مايسەم ، ساقلاپ تۇرۇپسەن ـ دە ؟

كامىل شۇنداق دەپلا مايسەمنىڭ ئىككى قولىنى تۇتۇپ ئالدىغا تارتـ قاندى ، مايسەم تىرەجدى .

ـــ سەتلەشمە ! ماشىنا كېلىۋاتقىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ..... ـــ مايسەم يىغلاپ تاشلىدى ، ـــ « ھېلى چىقمەن » دەپ كىرىپ كەتكەن ئادەم مۇشۇ چاغقۇچە يىتىپ كېتەمسەن ! ؟ سوغۇقتا توڭۇپ ئۆلەي دېدىم .

پىكاپ ئۆتۈپ كەتكەندى . جالاقلاپ تىترەۋاتقان مايسەم كاملىغا چاپلاشتى . كامىل ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ ، ئىزىپ نەچچىنى سۆيدى ـ دە ، بىردىنلا ھاردۇقى چىقىپ قالغاندەك يەڭگىللەپ ، ئۇنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىگە قار گۈللىرى قونۇۋالغان بۈدۈر چاچلىرىنى ئاۋايلاپ سىلىغىلى تۇردى .

ـــ مەنغۇ نىۋاق يېنىپ چىقاتتىم . ھېلىقى گۇيلار ئىسىلىۋېلىپ ..... ـــ كۆردۈم ! ـــ دەپ دېكىندى مايسەم ، ـــ شۇنچە جىق تاياق يەپ كەتتىڭ . قېشىڭغا باراي دېسەم تېخى ، ئۆيگە كېتەي دېسەم تېخى .....

ـــ مەن تېخى سېنى بۇ چاغقۇچە كېتىپ بولدى دەپ .....

ـــ كەتسەم ھېلى « نەگە باردىڭ؟ » دەپ سوراق قىلغىلى تۇراتتىڭ؟!

ـــ مەن ناماقۇل . بولدىما ؟

ـــ ئۆتكىنە نېرى !

مايسەم يۇلقۇنۇپ ئۇنىڭدىن ئاجراپ ، چاچلىرىنى تۈزەشتۈرگىنىچە مېڭىپ كەتتى . كامىل ئۇنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى .

كامىلنىڭ ئالغان خوتۇنى مۇشۇ ئىكەن ـ دە ؟

ياق ! نېمە دەيدىغانسىز ؟ ئۇنىڭ خوتۇنى ئۆيدە !

ھە ! ؟ .....

ئىشەنمەيۋاتامسىز ؟ قۇلاق سېلىڭ ئەمىسە :

كامىل « مىچچىدە » باسسا « ۋىچچىدە » چىرقىرايدىغان رېزىنكە قورچاق ئەمەس ، مەرۋانەمدەك ئۇنچىلا چىرايلىق بولمىسىمۇ ، ھەرقانداق ئادەم شۇنداقلا كۆرۈپ قالسا ، بىر يەرلىرى « پىژژىدە » قىلىغۇدەك

چىرايلىق بىر « گۆش قورچاق » ئالدى . « مىچىدە » بىسۆندى ، « ۋىچىدە » ئاۋاز چىقاردى . لېكىن ، بۇ « ۋىچىلداش » ساختا — يالغان ئىدى . كامىل بىلىۋالدى . كامىل بىلمەيدىغان نېمە بار دەيسىز؟! كىنو- تېلېۋىزور ئېكرانلىرى ۋە تەكشۈشلىرى بىلەن ئايال زاتىنىڭ ئاجايىپ سىرلىرى ھەققىدىكى ئايىغى چىقمايدىغان « مۇھاكىمە » ۋە مۇنازىرىلەر ئۇ- نىڭغا ھەممىنى ئۆگەتكەنىدى . تېخىمۇ مۇھىمى ، كامىل پۇلنىڭ قۇدرىتى بىلەن كۆپ قېتىم « دۇكان كۆرگەن » . شۇڭا ، ئۇنى بۇ جەھەتتە مول « بىلىم » ئىگىلىگەن « كامىل موللا » دېيىشكىمۇ بولاتتى . مۇشۇ كامىللىقى توي كېچىسىلا ئۇنىڭ كۆڭلىنى غەش قىلىپ قويدى . ئۇنىڭ قۇچقىدا ياتقان « گۆش قورچاق » سانىخانىنىڭ ھاممىسى شاراپەت خېنىمنىڭ ئەتىۋارلىق قىزى ئىقلىمپاشاخېنىم ئىدى . توي كېچىسى بۇ خېنىم كامىلنىڭ كۆزىگە ئالۋاستىدەك سەت ، نېمىدۇر بىرنېمىسنى ئوغرىلىۋالغان بەتبەشىرە ئوغرىدەك كۆرۈنۈپ كەتكەنىدى . كامىلنىڭ ئۇنى پۇخادىن چىققۇدەك ئۇرغۇسى ، بوغقۇسى ؛ پۇت ـ قولىنى باغلاپ سوراق قىلىپ ، ئوغرىلىۋالغان نەرسىسىنى تۆلەتكۈسى ؛ ئۇنىڭدىمۇ بولمىسا ، پۇتىدىن تۇتۇپ دارقىرىتىپ سۆرىگەن پېتى ھويلىغا ئاچىقىپ قار دۆۋىسىگە تاشلىغۇسى ؛ ئاندىن بار ئاۋازى بىلەن « تۇغقانىنىڭ قىزىنى ئالغانىنىڭ سازايىسى ! » دەپ ۋارقىراپ ، ئۇ خېنىمنىڭ ئەپت ـ بەشىرىسىنى جاراستانغا يايغۇسى بار ئىدى . لېكىن ، ئۇنداق قىلمىدى ، ئۇنداقمۇ قىلالمايتتى . بۇنداق قىلىش ئەمەلىيەتتە ئانا- سىنى تىرىك تۇرغۇزۇپلا يىگىنە سانجىپ قېنىنى ئىچكەن بىلەن باراۋەر ئىدى ! بۇ خېنىمنى ئانىسى تاپقان ، بۇ تويىنى ئانىسى قىلغان . بۇ خېنىم- نىڭ نېمىسى كەملىكىنىمۇ ئانىسى بىلىدۇ . ئوغلىنى كالۋا چاغلاپ ، بۇ « كەملىكنى تولۇقلاپ » ، ھاممىسىنىڭ ھەشقاللىسىنى ئالماقچى بولغان . شۇڭا ، ئۇ خېنىمنىڭ تويلۇقىمۇ يېپرىم ـ يارتا ، تويىنىڭ داستىخىنىمۇ غو- رىگىل بولغان!..... كامىل بىلدى ، ھەممىسىنى بىلدى . لېكىن ، بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندا ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالغان بىلەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ . بۇمۇ بىر ھېسابتا ئوبدان بولدى : بۇ خېنىم مۇشۇ « سىر »نىڭ سىرتقا يېيىلىپ كېتىشىدىن قورقۇپ بولسىمۇ ، كاملىنىڭ ئايىغىدا قۇرتتەك ئۆمىلەيدۇ . « ئوغرى »لىق قىلغىنى ئۈچۈن ئۆمۈرۋايەت پۇشايمان يەيدۇ . نېمىلا بولسا

بولسۇن ، كامىل ھازىرچە ئانىسىنى ئايىشى كېرەك !

كامىل ئىقلىمپاشاخپىنمغا دۇمبىسىنى قىلىپ بىر ياتقىنىچە كالىدەك پۇشۇلداپ ، بېشى كېسىلگەن سازاڭدەك تېپىرلاپ ناھايىتى تەسلىكتە تۇن نىسپىنى قىلدى ـ دە ، يوتقاندىن ئاستا سۇغۇرۇلۇپ چىقىپ ، چىراغنىمۇ ياقماستىن تىمسىقلاپ ئۇستېشىنى كىيىپ ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئۆيدىن چىقتى . لەپىلدەپ يېغىۋاتقان قار، ئايىغى ئاستىدىكى قارنىڭ غىرىسلىشى، يۈز ـ كۆزلىرىگە نەشتەردەك سانجىلىۋاتقان شۇنىرغان ئۇنىڭ خىيالىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى . « پىننەك »نى ئوتتۇرا قولدەك يۆگەپ ، كالپۇكلىرى ئارىسىغا قىستۇرغان پېتى شەھەر كوچىلىرىنى نەچچە ئايلىنىپ چىقتى . تاڭ سۈزۈلەرگە يېقىن تۇمەن بويىغا چىقتى ـ دە ، ئەتراپقا قويۇق مانان چېچىپ ، ھېرىپ قالغان يولۇچىدەك ئاستا قىمىرلاۋاتقان دەريا سۈيىگە مەيۈس تىكىلگىنىچە شۇمشىيىپ ئولتۇردى . چەكتى ـ چەكتى ، چېكىۋېرىپ شىمىنىڭ كاسا يانچۇقىدا ئەتىۋارلاپ ساقلاپ يۈرگەن خۇۋەينە گۈلدەك چوڭلۇقتىكى « پىننەك »نى تۇگىتىپ بولدى . بېشى قاپاقتەك ئېسىلىپ ، ئولتۇرغۇدەكمۇ مادارى قالمىغاندى . بىر تۇپ قېرى سۆگەتكە يۆلەندى . يۆلەندى ـ يۇ ، كۆزلىرى ئىختىيارسىز يۇمۇلۇپ ، ئۆزىنى «جەننەت»تە كۆردى : ياپيېشىل ۋادا ، سۈپسۈزۈك دەريا ، « ھۈپپىدە » ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ گۈللەر ؛ قانات ـ قۇيرۇقىنى يەلكەندەك يېيىپ ئاشۇ گۈللەر بىلەن ھۆسن تالىشىۋاتقان توز توپى ؛ ئوغلاقلىرىنى كەينىگە سېلىپ قىيغىتىپ يايراپ يۈرۈشكەن كېپىك ، بۇغا ـ مارالار ؛ گۈلدىن ـ گۈلگە قونۇپ يۈرگەن رەڭگارەڭ كېپىنەكلەر ۋە ئەتراپنى چاڭ كەلتۈرگەن قۇشلار نەغمىسى ..... گۈللەر ئارىسىدىن بىر ـ بىرىدىن زىبا ، بىر ـ بىرىدىن چىرايلىق بىر توپ قىز چىقىپ كەلدى . كامىل ئۆزىنى دالدىغا ئالماقچى بولغاندى ، ئۈلگۈرەلمىدى ..... قىزلار كەلمەكتە . كېلىۋەردى ، ئۇدۇللا كامىلغا قاراپ كېلىۋەردى . كامىلنىڭ ۋۇجۇدى سەمابىتەك ئېرىپ ، ھاياجاندىن چەكچەيگەن كۆزلىرىنى ئۇلارغا تىككىنىچە جايىدىن قىمىر قىلماي تۇرۇۋەردى . قىزلار بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى رەتلىك تىزىلىپ كامىلنىڭ ئالدىدىن «پارات »تىن ئۆتتى . ئۇلارنىڭ ھەربىرى كامىلغا بىردىن تاتلىق تەبەسسۇم تەقدىم قىلاتتى . ھەربىر تە-

بەسسۇمدا مىڭ تونۇرنىڭ ئوتى ، تۆمەن گۈلنىڭ جىلۋىسى بار ئىدى . كامىل بىر خىل ھەۋەس ، تىل بىلەن تەسۋىرلىگۈسىز ئالاقزادىلىك ئىچىدە ئۇلارغا چەكسىز مەھلىيالىق بىلەن تېكىلگىنى تېكىلگەنىدى . تېكىلگەنسېرى تېكىلگۈسى ، قارىغانسېرى قارىغۇسى كېلەتتى ، پەقەت ـ پەقەت تويمايتتى .....

بىر چاغدا قىزلار ئۇنىڭ ئالدىدىلا قاتار سەپ تۈزدى ـ دە ، ئۇستىبېشىنى سىلىپ قىپيالىڭاچ بولۇشتى .

ئوھوي ! تەڭرىنىڭ قولى بىلەن ياسالغان خىرۇستالدەك سۈزۈك ، ئالماستەك ساپ ـ پاك ، گۈلدەك چىرايلىق ، ئايدەك نۇرلۇق ، يۇلتۇزدەك جىلۋىدار ، ئىپارىدەك خۇشبۇي ، چوغدەك ئىللىق ، پاختىدەك لەتىپ ـ يۇمشاق ، ھەسەلدەك شېرىن ، تاڭ شامىلىدەك مەيىن ـ سۈلكەتلىك بۇ سىرلىق سىيما ، بۇ سىرلىق مۆجىزاتلار كامىلنىڭ خالىغانچە تاللىشى ، خالىغانچە بەھرىلىنىش ، لەززەتلىنىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشاتتى .

قايسىسىنى تاللىسۇن ؟

كامىلنىڭ ئاچ قالغان ۋەھشي يىرتقۇچتەك قۇتراپ كەتكەن ھايۋانىي نەپسى ئۇنىڭغا مۇشۇ سوئالنى قويماقتا ئىدى .

ـــ ئاۋۇنى ! ـــ دەيتتى بىر شەيتىنى پاختىدەك يۇمشاق ، سۈتتەك ئاپپاق بىر قىزنى كۆرسىتىپ .

ـــ ياق ، ئاۋۇنى ! ـــ دەيتتى ئىككىنچىسى گۈلدەك جىلۋىدار ، غۇنچىدەك سۈلكەتلىك بىرسىنى كۆرسىتىپ .

ـــ ياق ، ياق ! ئاۋۇنى !!! ـــ دەيتتى ئۈچىنچىسى تەبەسسۇمى ئايدەك نۇرلۇق ، خىرۇستالدەك سۈزۈك بىرسىنى سايە قىلىپ .

« قايسىسىنى تاللىسام بولار ؟ ئەستا ..... »

« تاللىق باغ »قا كىرىپ قالغان كامىل نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغاندا ، قۇلىقى تۈۋىدە تونۇش بىرسىنىڭ قوپال ئاۋازى ياڭرىدى :

ـــ تاللاپ نېمە قىلاتتىڭ ؟ سېنىڭ لايىقىڭ مانا مەن !

ئۇلىشىپلا ، قىزلارنىڭ نازلىق تەبەسسۇمى مەسخىرىلىك كۈلكە بىلەن ئالماشتى . ئۇلار شۇنداق قاقاقلاپ كۈلدىكى ، كامىلنىڭ ۋۇجۇدى خوخىغا يۇمىلىغاندەك ئوت ئېلىپ ، مېڭىسى « ۋاققىدە » يېرىلىپ كەتكىلى

تاس قالدی . قىزلار قانداق ئۇشتۇمتۇت پەيدا بولغان بولسا ، يەنە شۇنداق ئۇشتۇمتۇت غايىب بولۇپ ، يا ئادەمگە ، يا باشقا بىرنېمىگە ئوخشىمايدىغان غەلىتە بىر مەخلۇق پەيدا بولۇپ قالدى . ئەتراپ گۆرىستان جىملىقىغا چۆمگەندى . ھېلىقى مەخلۇق توختىماي ھۇۋلىغىلى تۇردى :

ـــ كەل كامىل ، كەل ! ـــ دەيتتى ئاغزىنى كالچايتىپ . كۆز-لىرى زاراتگاھلىقتا يانغان جىن ئوتىدەك پىلىلدايتتى ، ـــ ساڭا نېمە لازىم بولسا ، مەندە ھەممىسى بار . ھا ـ ھا ـ ھا ! نېمە لازىم ؟ كەل ، كەلمەمسەن ! ؟

كامىل قورقمىدىن لاغىلداپ تىترەپ ، پۇت ـ قولىدا جان قالمىدى . چىشلىرى توختىماي كاسىلدايتتى . ئەسلىدىغۇ زۇۋان سۆرگۈ-دەك ھالىمۇ يوق ئىدى . قانداقتۇر بىر غايىب كۈچ چىشلىرىنى قايرىپ تۇرۇپ ، ماۋۇ سۆزلەرنى كىندىكىنىڭ تۆۋىدىن تارتىپ چىقاردى :

ـــ ياق ، ياق ! سېنىڭ لازىمىڭ يوق . ماڭا لازىملىق نەرسە سەندە يوق ئىكەن ! ماڭ ، كەت ! نېرى كەت ! ماڭ ! ماڭ دەيمەن !!!

ـــ ھى ـ ھى ، ھى ـ ھى ! مەندە يوقنى ئىگىسىگە بېرىۋەتكەن ..... ساڭا قالغىنى مۇشۇ ! كەل دەيمەن !

ـــ ھۇ رەسۋا ! ـــ كامىل ئۇنىڭغا ئوقتەك ئېتىلىپ ، چۈجە ئالغان سادەك باسمادىدى ، ـــ گەپ قىلە ! كىمگە بېرىۋەتتىڭ ؟ ھازىرلا دېمەيدى-غان بولساڭ ! .....

ـــ ۋايجان ! .....

كامىل قاپقانغا چۈشكەن بۆرىدەك ھۇۋلاپ كەتتى . ئۆزىنىڭ ئاۋازىدىن ئۆزى چۆچۈپ ، كۆزلىرى « لاپپىدە » ئېچىلىپ كەتتى . قار توختىغاندى . تاڭ يورۇپ ، ئەمدىلا ئۇيۇقتىن باش كۆتۈرگەن كۈن قوغۇشۇندەك سۇر رەڭ بۇلۇتلار ئارىسىدا تۇل خوتۇنىنىڭ ئوچقىدىكى ئەڭ ئاخىرقى بىر تال قوقاستەك « پىل ـ پىل » قىلاتتى . ھەممە يېرى قار بىلەن بۇلغانغان كامىل قاچاندۇر بىرچاغدا كېسۈپتىلگەن بىر تۈپ يەر سۆگىتىنىڭ ئاچماق كۆتىكى ئارىسىدا قىسىلغىنىچە دالىيىپ ئوڭدا ياتاتتى . تەلىيى بار ئىكەن ، ئاشۇ كۆتەككە ئىلىنىشىپ قاپتۇ . بولمىسا كا-مىل ئۆزىنى تۇمەن دەريا-سىنىڭ مۇزدەك سۇيى ئىچىدە كۆرىدىكەن !

تـوڭـغـنـدىن لاغىلداپ تىترەۋاتقان ، قورقۇنچتىن بىر تال مويىدىن مىلك تـامـچـە تـەر قۇيۇلۇۋاتقان كامىل چەكچەيگەن كۆزلىرىنى ئەتراپقا تىكتى . يـىـراقـتىن ئاپتوموبىللارنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازى كېلەتتى . يېقىن ئەتراپتا ئادەم قـارىـسـى كـۆرۈنـمـەيـتـتى . بېشى ئۈستىدە ئەگىپ يۈرگەن توقۇناق قـاغـلار ئەنـسـىـز قاقىلدايتتى . ئاۋۇ بىر چەتتە بىر توپ ئىت بىر - بىرىنى يـېـۋەتـكـۈدەك ئەلـپـازدا تالىشىۋاتاتتى . تېخى بىرىنى نەچچىسى بىر بولۇپ تالاۋاتاتتى . ئىتلار تالىشا - تالىشا ، قوغلىشا - قوغلىشا كامىلغا بارغانسېرى يېقىنلاشقىلى تۇردى . كامىل ئېسىنى يىغىپ ، بۈگۈن كېچە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى غـىـل - پـاللا يـادىـغا ئالدى - دە ، چۈراپ ئورنىدىن قوپماقچى بـولـدى . بـىـراق ، بـېـلـىنىڭ قاتتىق ئاغرىقىغا چىدىماي تۇغۇتقا ئولتۇرغان هاملىدار ئايالدەك چىشلىرى ئارىسىدىن ئېڭراپ كەتتى .

نېمىدېگەن كۈلكىلىك ، نېمىدېگەن سەت ئىش - هە !

پـېـشـانـىـسىدىن پۇرچاقتەك - پۇرچاقتەك تەر ئۆرلەۋاتقان كامىل چـىـشـىـنى چىشىغا قاتتىق بېسىپ تىرىشىپ ، ناھايىتى تەسلىكتە ئورنىدىن قـوپۇۋالدى . بېلى پىچاق تىققاندەك ئاغرىپ ، قورسىقى ئاچلىقتىن نەرە تار- تـىـۋاتـاتـتى . ئۇ بىرھازا ئۈستىبېشىنى قېقىپ - تازىلاپ ، ئالدىغا ئېڭىشكەن پـېـتى سۆگەتلىكتىن چىقتى . يۇقىرىغا كۆتۈرۈلسىلا ئۆزىنى سېمونت يولدا كۆرەتتى .

مـۇشـۇنـداق دوڭـغـىـيـىـپ كـېتىۋاتقىنىنى تونۇش - بىلىشلەردىن بىرەرسى كۆرۈپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟ تېخى بۈگۈن يۈز ئاچقۇ تۇرسا !

كـامىل چۆچۈپ كەتتى . چۆچۈش ئىچىدە ئەقىل تاپتى : ئۇ ئىككى قـولـى بـىـلـەن بـېـلـىـنـىڭ نەشـتەر تىقـقـانـدەك ئاغرىۋاتـقان يېرىنـى كـۈچـەپ بـاسـتى - دە ، قەددىنى رۇسلىدى . گويا ئىككى قولىنى كەينىگە قـىـلىۋالغان بايۋەچچە سىياقىغا كىرىپ بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ يۇقىرىغا كۆتۈرۈلدى .

قاياققا بېرىش كېرەك ؟ ئۆيگىمۇ ؟

يـاق . بـۈگۈن ئۇ ئۆلسىمۇ ئۆيگە دەسسىمەيدۇ ! هەممىدىن مۇهىمى ئىسسىنىش ، قورساق تويدۇرۇش .....

كـامـىـل تـۈمـەنـنـى بـويلاپ تـۆشۈك دەرۋازا تەرەپكە يول ئالدى .

بېلىنىڭ قانداق سىرقىراپ ئاغرىۋاتقىنى ، پۇتلىرىنى قانداق تەسلىكتە يۆتكەۋاتقىنىنى بىر خۇدا ، بىر كاممىلا بىلەتتى ، لېكىن چاندۇرمايتتى . ئۇ گۈزەردىكى بىر زاسۇيىپەزلىك دۇكىنىغا كىردى - دە ، ئورۇندۇققا ئاران ئولىگۈردى . چەت ئەلنىڭ قىممەت باھالىق تاماكىسىدىن بىر تال تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق - قاتتىق نەچچىنى شورىۋالغاندىن كېيىن ، قوتازنىڭ بىر ئالدى پاچىقى بىلەن بىر گىردە بۇيرۇدى . ئادەمنىڭ كۆڭلى ئاينىغۇدەك ياغلىق شورپىدىن ئىككى ھېجىرنى ئېچىپ سەل ئىسسىۋالغاندىن كېيىن ، پاچاققا ئاچ بۆرىدەك تېگىش قىلدى . ئۇ چاپاقنى يەپ بولۇپ ، ھورى چىقىپ تۇرغان ئىسسىق ناندىن بىر بۇردىنى ئەمدىلا ئاغزىغا سېلىپ تۇرۇشىغا ، تۇراق ئاسماندىن چۈشكەندەكلا قېشىدا پەيدا بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ يۈزلىرى ئوتۇقۇپ قالغاندى . كامىل بىر قاراپلا بىلدى : ئۇ تۇنۈگۈن ھاراقنى بولۇشىغا ئېچكەنلىكتىن ھاراق « چىشلىۋالغان » .

— ھەي ، — دېدى تۇراق سالاملىشىش ئورنىغا . ئۇلار بىرەر ئايدىن بېرى كۆرۈشمىگەندى ، — ۋەگۈي ، تۇنۈگۈن تويۇڭ بولدى دېيىشۋاتامتى ! قىزلىقنىڭكىدىن كەلگەن ناشتىلىق پېتىر مانتىنى يېمەي ، بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن ؟

كامىل بوغۇزىغا نان تۇرۇپ قېلىپ قېقىلىپ كەتتى . يۆتىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ سوئالىغا جاۋاب ئىزدەۋاتاتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇنى قانداق سۆز بىلەن ئالداشنىڭ غېمىدە ئىدى . خۇداغا شۈكۈر ، بۇ غەمدىن ئۇنىڭ ئۆزى قۇتۇلدۇردى :

— كېچىچە قاتتىق ئىشلىۋېتىپسەن - دە ! ھا - ھا ، ھا - ھا ! ۋاي لاتا ، ۋاي لاتا ، جېنىڭغا تۇشلۇق ئىشلىسەڭ بولمامتى ! ؟ ھا - ھا ، ھا - ھا ! قارا ئەپتىڭنى ، گۆردىن ئېچىۋالغان ئۆلۈكنىڭ ئۆزى ! بۇنچە جېنىڭنى قىينىغۇچە ئاكاڭنى يارەمگە چاقىرساڭچۇ !

— نېمە دەيدۇ ما پىت يەيدىغان ماز . ھېلى بىكار جۇما ! .....

— چاقچاق قىلدىم ۋە لاتا ! — كامىلنىڭ ئۆڭگىنىنى كۆرۈپ ، تۇراق پەدىنى يۆتكىدى ، — تويۇڭغا ئېيتمىغىنىڭغا ئىككىنچى دىدارىڭغا قارىماسمەن دەپتىم . ئەتىگەنده ئىت پوق يېمەستە بۇ يەردە ئۇچرىشىپ قالغىنىمىزنى .....

ـــ مەن يا سېنىڭ قايتىپ كەلگىنىڭنى ئۇقمىسام .
ـــ تۈنۈگۈن سەپەر دەپتۇغۇ !
ـــ ئۇ دېگەن چاغدا ، بىز قىز كۆچۈرگىلى ماڭغان تۇرساق .....
ـــ ئۇقتۇم ، ـــ تۇراق سۆزلىگەچ ئۇنىڭ قارىسىدىكى ئورۇندۇق ئۈستىگە چىقىپ زوڭزايدى . زاسۇيىپەز ئۇنىڭغا يەر ئاستىدىن ئالىيىپ قاراپ قويدى - يۇ ، گەپ قىلمىدى . ناشتا ۋاقتى ئاللىقاچان ئۆتۈپ كەتكەچكە مۇ ، بۇ يەردە ئاشۇ ئىككىلا خېرىدار بار ئىدى ، ـــ سەپەر ھەممە گەپنى دېدى ..... ھە ، كىمنى ئالدىڭ ؟
ـــ ئى ..... ئىق ..... ئىقلىمپاشا خېنىمنى .
ـــ نېمانداق دۇدۇقلايسەن ؟ قايسى ئىقلىمپاشا خېنىم ئۇ ؟ ئېتىغا ئوخشاش ئۆزىمۇ چىرايلىقمۇ ، يا ..... ؟
كامىل خوتۇنىنىڭ مەھەللىسى بىلەن قېيىنئاتىسىنىڭ كىملىكىنى قورۇنۇپراق دەپ بەردى .
ـــ ۋايىيەي ..... مەن تېخى قايسى ئىقلىمپاشاخېنىمنى ئالدىكىن دەپتىمەن ، ھەممە ئادەم بىلىدىغان « قۇشقاچ مارۇشا » ئىكەنغۇ ! مەن ئۇنى ..... ـــ « مارۇشا » دېگەن گەپنى ئاڭلاپلا كامىلنىڭ رەڭگىنىڭ بۆلەكچە ئۆڭگىنىنى كۆرۈپ قالغان تۇراق گېپىنى يەڭگۈشلۈۋالدى ، ـــ مەن ئۇنى تونۇيمەن ، ـــ ئەسلىدە ئۇ : « مەن ئۇنى نەچچە قېتىم ئەپلىگەن » دېمەكچى ئىدى ، ـــ ئۇ بەك ئوبدان بالا ، تازا تەلىيىك بار نېمىكەنسەن .
ئىككىسى ئۇيان - بۇياندىن گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ چۈش قىلىۋەتتى .
ـــ جۇر ، ـــ دېدى تۇراق ئىككى پاچاقنىڭ پۇلىنى تۆلەپ دۇكان ئالدىغا چىققاندا ، ـــ تويۇڭنى مۇبارەكلەپ ئاچچىق - چۈچۈك قىلىپ بىر چىنە خۇشۇ ئەتتۇرۇپ بېرەي . « مېلىك »نىڭ پۇلىنمۇ ۋاقتىدا ئېلىۋال .
نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرۇشنى بىلمەيۋاتقان كامىلغا بۇ گەپ خوپ ياقتى . ئۇ ئىككى قولى بىلەن بىگىز تىققاندەك قاتتىق ئاغرىۋاتقان بېلىنى مىجىغىنىچە تۇراقنىڭ كەينىدىن ئەگەشتى .

× × ×

ئىقلىمپاشاخپىنمغا يەڭگە بولۇپ كەلگەن مايىم خپىنم قىز بىلەن يىگىتنىڭ بامداتقا ئەزان چىققىنىنمۇ تۇيماي ئۇخلاپ كېتىشكىنىدىن سۆيۈنۈپ ، ئىچىدە كۈلۈمسىرىگىنىچە ئۇلارنىڭ ئىشكى تۈۋىگە كېلىپ ئىچكىرىگە قۇلاق سالدى . ئۆيدە ھېچقانداق سادا يوق ئىدى . ئۇ ئىشكىنى چەكمەكچى بولۇپ قول ئۇزىتىشىغا ، قولى ئىشىككە قاتتىق تېگىپ كەتكەنمۇ ، ئىشىك « غىچچىدە » ئېچىلىپ ، « جاققىدە » تامغا تېگىپ توختىدى . مايىمخپىنم گۇناھلىق ئىش قىلىپ قويغاندەك ئاسۇقۇپ ، ئىتتىك ئۆزىنى دالدىغا ئالدى . شۇ چاغدا ئاۋۇال قۇددۇس شامچى ، ئاندىن قۇززات ، قاۋۇزلار ئاپىتۇۋىدا سۇ كۆتۈرۈپ ئۆگزىگە چىقىپ تەرەت ئېلىپ چۈشۈپ ، مەسچىتكە چىقىپ كېتىشتى . كېلىنلەر ھويلىنىڭ قارلىرىنى تازىلاشقا چۈشتى . ئۇدۇلدىكى مېھمانخانىدا باشقا يەڭگىلەر بىلەن سانىخانىنىڭ كۈلكىسى ، ۋاراڭ - چۇرۇكى .....

— بالام ، ئىقلىمپاشاخپىنم ، — دەپ توۋلىدى مايىم خپىنم تىترەك ئاۋازدا ، — قوپۇڭلار ، تاڭ ئاتتى .

ئىچكىرىدىن ھېچقانداق سادا كەلمىدى . ئۇ ئاۋازىنى بارغانسېرى كۆتۈرۈپ ئۈچىنچى قېتىم توۋلىغاندا ، ئىقلىمپاشاخپىنم ئاۋۇال ئىنجىقلاپ ، بىر يېنىغا ئۆرۈلگەندەك قىلدى . ئاندىن :

— ھە ! — دېدى ئۆندەرىگەندەك .

— خپىنىم ، قوپسىلا ! كامىلنى ئويغىتىپ ، بويۇڭلىنى سۇغا سېلىۋېلىڭلار !

ئۇ گېپىنى تۈگىتىپلا كەينىگە ياندى ۋە ھايال ئۆتمەي چېلەكتە لىق ئىسسىق سۇ كۆتۈرۈپ بوسۇغدا پەيدا بولدى . بۇ چاغدا ئىقلىمپاشاخپىنم چالا - پۇچۇق كىيىنگەن بولۇپ ، مايىمخپىنمنى كۆرۈپلا ئالدىغا كەلدى . كامىل كۆرۈنمەيتتى .

— كامىل قوپمىدىمۇ ؟

— كامىل ؟ — ئىقلىمپاشاخپىنم ئەتراپقا بىر قاراپ دۇدۇقلىدى ، — كامىل قاچان چىقىپ كەتتىكىن ؟ .....

ـــ ۋىيەي ، ما ئىشنى ..... نەگە كەتكەندۇ ئۇ بالا ؟ سىلى غۇسلى قىلىۋەرسىلە ، مەن ئۇنىڭغا قاراپ باقاي ، داس بىلەن سۇ مانا جۇما !

ـــ ماقۇل .

مايىم خېنىم دەھلىزنىڭ ئىشكىنى مەھكەم يېپىپ قويۇپ ، يەڭگەلەرنىڭ قېشىغا كىرىپ ئەھۋالنى ئېيتتى .

ـــ ۋىيەي ، ما بالىنى ، نەگە كەتكەندۇ ؟

ھالۋىغا جۇلاپ تەييارلاۋاتقان سانىخاننىڭ قولى ئىشتىن توختىدى . رەڭگى تاتارغاندى . يەڭگىلەردىن بىرى گەپنى تارتىۋالدى :

ـــ غۇسلى قىلغىلى مۇنچىغا كەتكەن بولمسۇن ؟

ـــ راست ، ئۇمۇ بار گەپ ! ـــ مايىم خېنىم ھەجايدى ، ـــ بۇ بالىلىرە ، تارتىنىپ .....

ـــ شۇنى دېسىلە ئاچا ! ـــ سانىخان ئاپتاپتەك ئېچىلىپ ، قارلىغاچتەك ۋىچىرلاپلا كەتتى ، ـــ بۇ كامىل قوينىڭ قوزىسىدەك ياۋاش ، قىز بالىدەك يۇزى تۆۋەن بالا بولدى . بويىنى سۇغا سالغىنىنى بىزنى سېزىپ قالسا ئىزا تارتىمەن دەپ مۇنچىغا كەتكەن ئوخشايدۇ . ھى - ھى ، ھى - ھى . ئوغۇل بالا نېپىز بولا ، بىزنىڭ كامىلچە بولماس . ۋاي نومۇسچان بالام ، ۋاي ئىنسابلىق بالام .

كامىل ھەققىدىكى ماختاشلار ، تەرىپلەر بىرەر سائەتچە داۋاملاشتى . بامدات ئوقۇغىلى چىقىپ كەتكەنلەرمۇ قايتىپ كىردى . تاڭ يورۇپ ، چاشگاھ بولدى . قىزلىق تەرەپتىن ئالتە ئايال ئۇچ تەخسە پېتىر مانتا ، ئۇچ تەخسە پولۇ كۆتۈرۈپ كېلىپ تۆردىن جاي ئېلىشتى . يەڭگىلەر تەرىپىدىن يۇيۇپ تاراپ ، پادىشاھنىڭ مەلىكىسىدەك ئېسىل جابدۇنغان ئىقلىمپاشاخېنىم سالامغا كىرىپ ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىن جاي ئالدى . سانىخان ئۇيان ئۆتۈپمۇ ، بۇيان ئۆتۈپمۇ ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزەلمەيتتى . گويا 20 ياش كەينىگە يېنىپ قالغاندەك ، ھەرىكىتى چاققان ، ئاياغلىرى يېنىك ئىدى . چىرايىدىن نۇر ، ئاغزىدىن شېكەر تۆكۈلەتتى .

كامىلنى ئىزدەپ مۇنچىلارنى يوقلىغىلى كېتىشكەن قۇززات بىلەن قاۋۇزمۇ قايتىپ كېلىشتى . كامىلدىن قىلچە دېرەك يوق ئىدى . كېچىچە بوتكىدا تۇنەپ چىرايىدىن توپا ئۆرلەپ كەتكەن قۇددۇس شامچى ھېلى

هويللىغا چىقىپ ، ھېلى ئۆيگە كىرىپ ، قەپەسكە سولانغان يولۇاستەك تېپىرلايتتى .

قېيىنئانا مېھمانلىرىنى ئەگەشتۈرۈپ يېتىپ كېلىپ ، ئالدىغا داستىخان سېلىنغاندىمۇ ، يىگىت قولداشلىرى بىر - بىرلەپ كېلىپ سورۇننىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قوشقاندىمۇ كاملىنىڭ قارىسى كۆرۈنمىدى . چاپە - چاپ ، ئىزدە - ئىزدە ، كاملىنى ھېچ يەردىن تېپىشالماي قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتتى . ئەمدى يەنە ساقلاۋەرگىلى بولمايتتى . مېھمانلار ھەسەلگە قوشۇپ چۈرۈن يېۋالغاندەك كۆڭۈل غەشلىكى ئىچىدە نائىلاج تارقىلىشتى .

ھاردۇق يەتكەن ئوغۇللار ، كېلىنلەر ، نەۋرىلەر ئۆيلىرىگە دۈملىنىپ ، چىراغلىرىنى ئۆچۈرۈشتى . قۇددۇس شامچىمۇ ياتاق ئۆيىگە كىرىپ ئۆزىنى ئورۇنغا تاشلىدى . كەينى - كەينىدىن ئۇلۇغ - كىچىك تىناتتى . تۇرقىدىن ئاغزى شۇنداقلا ئېچىلسا ، بومبىدەك پارتلاپ كېتىدىغاندەك كۆرۈنەتتى . سانىخان يىگىنگە دەسسىگەندەك ئاۋايلاپ مېڭىپ ، يىغىشتۇرۇلماي ئۇنتۇلۇپ قالغان نەرسىلەرنى تازىلاپ جاي - جايىغا قويدى . ئۇيقۇ باسقىنىدىن بىر بۇلۇڭدا كىرپىدەك تۇگۈلۈپ ئولتۇرغان ئىقلىمپاشاخۇنمنى ئۆيگە ئاچقىپ ياتقۇزۇپ قويدى - دە ، ئانا بولۇپ قالغىنىغا بۇرۇن - قۇلىقىغچە تويغان ھالدا پېشايۋاننىڭ سۇپىسىدا دۇگدەرەپ ئولتۇرۇپ كاملىنى كۈتۈشكە باشلىدى .

ئەل ئايىغى جىمقىپ ، خورازلار نەچچە چىللاپ ھېرىپ ، قوندىلىرىدا شۇمشىيىپ يېڭىباشتىن ئۇيقۇغا كەتكەن چاغدا دەرۋازىنىڭ ھالقىسى بوش شاراقلىدى . سانىخان :

— كىم ؟ — دېگىنىچە توگۈپ ئۇيۇشۇپ كەتكەن ئاياغلىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ دەرۋازا تەرەپكە ئېتىلدى . قاراڭغۇ دالانىڭ چىرىغىنى يېقىپ ، دەرۋازىنى شۇنداقلا ئاچتى - يۇ ، ھەيران بولغىنىدىن تۇرغان جايىدا ھەيكەلدەك قېتىپلا قالدى . بوسۇغا سىرتىدا كۆزلىرى زىنداندەك ئولتۇرۇشۇپ ، چىرايىغا ئۆلۈك سىنجى كىرىپ قالغان كامىل ئىككى يېنىغا دەلدەڭشىپ ، ھازىرلا يېقىلىپ چۈشىدىغاندەك ھالەتتە تۇراتتى . ئانىنىڭ يۈرىكى پىچاق تىقىلغاندەك ئېچىشىپ ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش كەتتى ، — ۋاي جېنىم بالام ، ئادەمنى ئەنسىرىتىپ شۇ چاغقۇچە نەدىمۇ

يۈرگەنسەن ؟ بولە ، ئۆيگە كىر !

كامىل تەسلىكتە بوسۇغىدىن پۇتىنى ئىچكىرىگە ئالدى . ئالدى ـ يۇ ، سەنتۈرۈلۈپ سانىخانغا ئۇرۇلدى . سانىخان چاققانلىق قىلمىغان بولسا ، ئېھتىمال كامىل يەرگە دۈم چۈشكەن بولاتتى . سانىخان ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىۋالغانىدى ، يىقىلمىدى . ئانىسىغا قاراپمۇ قويمىدى . ھاراقنىڭ سېسىق بۇسىدىن سانىخانىنىڭ دىمىقى ئۆرتىلىپ كەتتى ، لېكىن چاندۇرمىدى .

ــ ئۇ ـ ھ ـ ھ ..... ھەرنېمە بولسا تىنچ ـ ئامان كەپسەن . بۈگۈن يۈز ئاچقۇ بولىدىغىنىنى بىلىپ تۇرۇپ ، مۇشۇ چاغقۇچە تالادا يۈرگىنىڭنى قارا ، ئادەمنى ئەنسىرىتىپ .

ــ يۈز ئاچقۇ ؟ ھىم ..... كىمنىڭ ؟ ئاشۇ شاپاقچىنىڭما !؟ ۋە ئانا ، سەن بىلمەيسەن ، ئۇ دېگەن .....

ــ پەس گەپ قىل ! ــ سانىخان ئۇنىڭ ئاغزىنى تۇتۇۋالدى ، ــ دادامنى ھازىرلا ياتتى . ئۇنۇڭنى ئاڭلاپ قالسا ، ئىششەك خاپىلىق تارتىمىز .

« دادامنى ئاڭلاپ قالسا ..... » دېگەن گەپ كامىلنى سەل ئېسىگە كەلتۈردى . لېكىن ، خىتىلداپ يىغلاپ تۇرۇپ ، كۆڭلىدە بارلىق ھەممە سىنى ئانىسىغا دېۋەتتى . ئانا بۇ گەپلەرنى قانداق چىداپ تۇرۇپ ئاڭلىدىكىن ، ئادەمنىڭ ئەقلى ھەيران قالىدۇ . ھازىر ئۇ شۇنداق تەمكىن ئىدىكى ، كامىلغا تەسەللىمۇ بەرمىدى . ئەمما ، كامىلنىڭ ئاۋازى سەللا كۆتۈرۈلەي دېسە ، دادىسىنى ئېسىگە سېلىپ جىملەپ قويياتتى . يۈرىكى پۇشايمان ، ئېچىنىش ، ھېسداشلىق ، ئىچ ئاغرىتىش ، غەزەپ ـ نەپرەت بىلەن تولغان ئانا ئوغلىغا قوشۇلۇپ خىتىلداپ يىغلايتتى . ئۇنى باغرىغا مەھكەم بېسىپ دۈمبىسىنى ، باش ـ كۆزىنى ئاۋايلاپ سلايتتى . ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە چوڭقۇر ئانىلىق مېھرى بىلەن سۆيەتتى . ئەمدى ئۇ ئەتە گەنىنىڭزى ئەھۋالنى ئۇقماي تۇرۇپلا كامىلنى ئىچىدە بىھۇدە تىللىغانلىقى ، قارىغىنا چىن يۈرىكىدىن پۇشايمان قىلىۋاتاتتى ، ھەتتا ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ھاراق ئىچىپ ، ئۇنىڭ ئالدىغا غەرق مەست ھالەتتە كەلگەن ئوغلىنىڭ ھەممە يېرىدىن بۇخسۇپ تۇرغان بەتبۇي پۇراقمۇ ئۇنىڭغا ئەتىرەك خۇشبۇي تۇيۇلۇشقا باشلىغانىدى .

سانىخان بىرمۇنچە چىرايلىق گەپلەر بىلەن كامىلنى ئالداپ ـ سىلاپ قايىل قىلىپ ، ئۆيىگە كىرگۈزۈپ قويدى . ئەمما ، ئۆزى كېچىچە كىرپىك قاقماي كۆز يېشى قىلىپ چىقتى .

ئانا بولماق نېمانچە تەس ـ ھە ! ؟

× × ×

ئەتىسى ئەتىگەندە ، ناشتىدىن كېيىن ھەممەيلەننى ئۆز ئىشىغا يولغا سېلىۋەتكەن سانىخان ئۆيىنى ئىقلىمپاشاخېنىمغا تاشلىدى ـ دە ، ئۇدۇللا مايىم‌خېنىمنىڭ ئۆيىگە چاپتى .

ــ ئاچا ، ــ دېدى ئۇ ھەر خىل نازۇنېمەتلەر بىلەن تولغان داستىخانغا تەتۈر قاراپ ، ئاتىنىڭ قېنىدەك دەملەنگەن دورا ـ دەرمانلىق چايىنى لېۋىگىمۇ جىجىماستىن ، ــ سىلى ماڭا « كېلىن »دەپ نېمىنى سايە قىلغان ؟ ئەمدى مەن كامىلنى نەدىن تاپىمەن ؟ !

ــ نېمە ؟ ئۆزلىرىنى توختىتىپراق گەپ قىلسىلا ! زادى نېمە بولدى ؟ كامىل تېخىچە يوقما ؟ ما بالىنى .....

ــ كامىلغۇ بار ، ــ سانىخان زەردە قىلدى ، ــ كۆڭلى ئۆلدى ! ئىقلىمپاشاخېنىملىرىغا قارايدىغان تەلەتى يوق ! ئەمدى قانداق قىلىمىز ؟ ئۇ خېنىمنى ئىسسىقدا ئانىسىنىڭكىگە ئاپىرىپ قويامدۇق ؟

ــ ۋىيەي ، تۈزۈك گەپ قىلسىلا ئۇكام ! كاللام چۆگۈلەپلا كەتتىغۇ ؟

ــ « ئۆزۈم تاپقان بالاغا ، نەگە باراي داۋاغا » دەپ ، ئۆزلىرى تېرىغان بالا بولغاندىكىن ، داۋاسىنىمۇ ئۆزلىرى تاپسىلا ئەمدى !

ــ ۋاي ئوبدان ئۇكام ، ئادەمنى گاڭگىراتماي ، قانداق ئىش بولغان بولسا ئوچۇق دېسىلىچۇ ! ئىقلىمپاشاخېنىم كامىلنىڭ دىلىنى چېگىپ قويۇپتىمۇ ؟

ــ تۈنۈگۈن كامىلنىڭ نېمىشقا يوقاپ كەتكىنىنى بىللىمۇ؟

ــ ياق ، نېمە بولاپتىكەن ؟

ــ ئاڭلاپ تۇرسىلا ئەمسە ! .....

سانىخان كامىلنىڭ ئاخشام دېگەنلىرىنى چالا قويماي دەپ

بىرىۋىدى ، مايىمخېنىم ئۆزىنى كاچاتلاپ يىغلاپ كەتتى . سانىخانمۇ جور بولدى .

ـــ ۋاي ئۆلەي ، ماۋۇ رەسۋاچىلىقنى ! ـــ دېدى مايىمخېنىم خىتىلداپ ، كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكى بىلەن بۇرنىنى ئېرتقاچ ، ـــ راست شۇنداقمىدۇ زادى ؟

ـــ خۇدرەيلىك قىلمىسلا ئۇنداق ! ـــ سانىخان ئۇنىڭ شېخىغا ئۇردى ، ـــ ئورۇنىنى ئۆزلىرى يىغقان تۇرۇقلۇق قىلۋاتقان گەپلىرىنى ! مەن ئۇ شەقىنىڭ قانداقلىقىنى تۇنۇگۈن سەھەردىلا بىلگەن . سىلى يەڭگە بولۇپ قالغانلىرى ئۈچۈنلا كۆڭۈللىرىنى ئاياپ ، دەردىمنى ئىچىمگە يۇتقان . كامىل تۇيمىغانلا بولسا ، ھەممىمز بىر بۆزنىڭ ئۇچى بولغاندىكىن «غىمسىسىدە » يەڭ ئىچىدە باسۇرۇۋېتەرمىز دەپتىكەنمەن ، مانا ئەمدى .....

سانىخان يەنە يىغا باشلىدى . مايىمخېنىمۇ تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى . ئاچا ـ سىڭىل « ئۇھ » دېگۈدەك ھالى قالمىغۇچە يىغلاشتى . ئۇلار بىرىدىن بىرى بىر ياشلا كىچىك ئىدى . ئەمما ، مايىم خېنىم ئاز تۇغقاچ ، دەرد تارتمىغاچ ، سىڭلىسىدىن 20 ياش كىچىك ـــ 40 ياشلىق جۇۋانەك كۆرۈنەتتى . ئۆزىنىڭ ئوروق ـ نازۇكلۇقىغا تېنى ساق ، مېڭىسى ئۆتكۈر ئىدى . ئۆزىنى تۇتۇشقا ، ياسىنىپ ـ تارىنىشقا ماھىر بولۇپلا قالماي ، ئەپچىل مۇرەسسەچى ، شەرەنداز خوتۇن ئىدى . تۇغقانلار ئىچىدىكى چوڭ كىچىك ئىشلار ئۇنىڭ مەسلىھەتى بىلەن بىر تەرەپ بولاتتى . دەرھەقىقەت ، كامىلىنىڭ توي ئىشىنى ئۇ قۇناشتۇرغان . ئەسلىدە ئۇ باشقا بىر قىزنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى . بىر كۈنى ئۇ دوختۇرخانىغا كېسەل يوقلىغىلى بېرىپ ، ئاياللار بۆلۈمى ئالدىدا شاراپەت خېنىم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . ئۇلار تىنچ ـ ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ، شاراپەت خېنىم دەرد تۆكۈپ كەتتى : كەنجى قىزى ئىقلىمپاشاخېنىم ئوتتۇرا تېخنىكومدا ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا بىرسى بىلەن مۇھەببەت باغلىغانىكەن . ئوقۇشى پۈتكەندىن كېيىن ئىككىسى يانغا تەقسىملىنىپ ، بىر ـ بىرىدىن ئايرىلىپ كېتىتۇ . كېيىن يەنە نەچچىسى بىلەن مۇھەببەت باغلىغان بولسىمۇ ، تىنىقى-تىنىقىغا كەلمەي تاشلىشىپ كېتىپتۇ . يېقىندا خوتۇنى بار بىرسىگە ئىلىنىشىپ قېلىپ ، قورسىقىدا قاپتۇ . بۇگۈن شۇنى قىردۇرغىلى ئەكەپتۇ .

— تۇلچىلىقمدا ، — دېدى شاراپەتخېنىم گېپىنىڭ ئاخىرىدا كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ، — بۇ بالا بېشىمغا بالا بولدى . قىز بالا دېگەننىڭ يامان ئاتىقى چىقىپ قالسا ، بىركىم قىز سوراپ دەرۋازا قاقمايدىكەن . قاقىلىرىمۇ ئۇنىڭ ـ بۇنىڭ كوت ـ كوتىنى ئاڭلاپلا تۇۋاقنى يېپىۋالىدىكەن . ئالداپمۇ ، تىللاپمۇ هاردىم . كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا ئۇنىڭ تويىنى كۆرەلمەسمەنمىكىن دەپ يۈرىكىم سۇ .

مايىم خېنىم ئۇ قىز توغرۇلۇق نۇرغۇن ئەپقاچتى گەپلەرنى ئاڭلىغان . ئەمما ، ئىشىنىڭ بۇ دەرىجىدە ئېغىرلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان . مانا ئەمدى هاممىسىنىڭ ئۆز ئاغزىدىن ئاڭلىغاندا ، ئاران ئالتە كۈنلۈك ئۆمرى قالغان بۇ مومايغا ئىچى قاتتىق ئاغرىدى . ئەگەر ئۇنى غەمدىن خالاس قىلالىسا ، ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيالىق ساۋاب تاپاتتى .

— هامماخېنىم ، — دېدى كەسكىن قارارغا كېلىپ قويغان مايىم خېنىم شاراپەت خېنىمنى سىناپ بېقىش نىيىتىدە ، — سىلى ئاۋۋال مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇ بالىنى تازا بىر ئىسكەنجىگە ئېلىپ باقسىلا . ئەگەر گەپلىرىگە كىرىپ : « سەن كىمنى لايىق ئەتسەڭ ، جەزمەن شۇنىڭغا تېگىمەن » دېگەن يەرگە كەلسىلا ، قالغان ئىشنى ماڭا قويۇپ بەرسىلە . خۇدايىم بۇيرۇسا ، ئۇزاقتا قالدۇرماي ئۆز قولۇمچە بىر سىگە چېتىپ قويىمەن .

ئۇمىد چىرىغى قايتا پارلىغان شاراپەت خېنىم ئۇنىڭغا ئۇزاق دۇئا قىلدى هەم چوقۇم قىزىنى پات ئاردا ئەيۇەشكە كەلتۈرۈشكە ۋەدە بەردى .

كېيىنكى ئىشلار شۇنداق تېز يۈرۈشۈپ كەتتىكى ، « مش ـ مش » پەيدا بولغۇچە ئىش پۈتۈپ ، كامىل بىلەن ئىقلىمپاشاخېنىم بىر يوتقانغا كىرىپ بولدى . ئۇلۇشكۇن مايىم خېنىم هاممىسى سوۋغا قىلغان بىر جۈپ ئالتۇن ئۈزۈكنىڭ بىرىنى ئەندۇۋا ، بىرىنى كاكۇل سۈپىتىدە بار-ماقلىرىغا سېلىپ ، ئىقلىمپاشا خېنىمغا يەڭگە بولۇپ سانىخانىڭكىگە كېلىپ ، قالدى ـ قاتتى ئىشلارنى بەكمۇ چىرايلىق توغرىلاپ ، تۇنۇگۈن مېهمانلار ئالدىدا ئىقلىمپاشانىڭ يۈزىنى « كۈندەك يورۇق » قىلىۋەتكەنىدى .

— ۋاي خۇدايىم ، ۋاي خۇدايىم ، — دەپ « ئەندۇۋا » بىلەن

« كاكۇل » نى قولىغا ئالدى مايىم خېنىم كۆزلىرىنىڭ يېشىنى سىقىپ چىقىرىپ ، ــ ئۇ شۇمىنىڭ مۇنداقلىقىنى بىلگەن بولسام ، ئۆتۈپ ـ تېشىپ ئۇنى كامىلغا چاتامتىم . ئۇكام ، خۇدانىڭ تەقدىرى بۇ ! تۇنۇگۈن ئەتىگەن يوتقانىنى يىغقۇچە مىڭ ئۆلۈپ ، مىڭ تىرىلدىم دېسىلە ! ئىتتنى « پوق يېدى » دەپ ئۆلتۈرۈۋەتكىلى بولامدۇ ؟ ! ئۆزلىرىمۇ كۆلە ، ئۇ شەرمەندىنىڭ شالىتىقىنى ئادالاپ ، ئۆيلىرىدىن چىقىپ كېتىۋالغۇچە دوزاخ ئازابىنى تارتتىم . ئۆيگە كېلىپلا ئۆزۈمنى تاشلاپ بىر ياتقان پېتىم هازىر ئورنۇمدىن قوپتۇم . سىلى كېلىپ قالمىغان بولسىلا ، قاچانغۇچە ياتاتتىمكىنتاك . بىچارە هامماخېنىمغا بەكمۇ ئىچىم ئاغرىيدۇ . سىلىمۇ ئاڭلىلىمكىن ، راك بولۇپ قاپتىمىش .

ــ نېمە ! ــ سانىخان ئەندىكىپ كەتتى ، ــ تۇنۇگۈن ئۇنداق گەپ يوق ئىدىغۇ ؟

ــ بۇرۇن مەنمۇ ئاڭلىمىغان، ــ مايىم خېنىم بۇرۇنىنى سۈرتتى ، ــ ئاخشام سىلىنىڭ ئۆيىدىن يانغۇچە چوڭ قىزى دەپ بەردى . ئاشقازان راكىمىش .

ــ ۋاي بىچارە هامماخېنىم ، كۆرسىلە بۇ ئىشنى ! داۋالاپ ساقايتقىلى بولامدىكەن ؟

ــ ياق . خېلىدىن بېرى ئەلەك ـ سەلەك يۇرۇپتىكەن ، قايسى كۈنى تەكشۈرتۈپ باققىلى دوختۇرخانىغا ئاپارسا ، دوختۇر: « داۋالىتىمىز دەپ ئاۋارە بولماي ، كۆڭلى خالىغانىنى بېرىپ ، ئاخىرەتلىكىنى تەييارلاپ قويۇڭلار» دەپتۇ . شۇڭا ، نېرى ـ بېرىسىنى سۈرۈشتۈرمەيلا تۇتۇش ـ قارمۇش قىلىپ ، هېلىقى شۇمنىڭ تويىغا ئالدىرىغانىكەن .

ــ مۇنداق دېسىلە . قانداق قىلارمىز ئەمدى ؟

ــ مەن هېلىقى شۇمنى چاقىرتىپ كېلىپ تازا بىر ئەدەپلەي ، سىلىمۇ كامىلغا يېلىنىپ ـ يالۋۇرۇپ پەيلىدىن ياندۇرسىلا ، قانداق قىلىمىز ، خوتۇن كىشىدە شەك يوق : ئون ئەرگە تەككەن خۇتۇنىنمۇ يەنە بىرى ئالىدۇ . ئەرگە تەككەندىن كېيىن تالاغا قارىمىسىلا بولدى . كامىلغا مۇشۇ گەپلەرنى تازا ئېزىپ ئىچۈرسىلە . هېچ بولمىسا ، هاماخېنىم كۆز يۇمغۇچە چىداپ ئەمرىدە تۇتۇپ تۇرسۇن . كېيىن كامىل قويمىسا ئۆزۈم

قويدۇرۇۋېتىپ ، ئۇنىڭغا ئۆزۈكنىڭ كۆزىنىدەك قىز بالىدىن بىرنى تېپىپ بېرىمەن . بۇگۈن ـ ئەتىلىكى قالغان ھامماخپىنىمنى سىلى بىلەن بىز ئايـ مىساق كىم ئايايدۇ ؟!

گەپ چىقىش يەرگە تاقالغانىدى . ئەپرۇزىخان پەيلىدىن ياندى . كامىلمۇ نائىلاج تەن بەردى . ئۇنىڭ نەزەرىدە بۇ سىرنى ئۆزى بىلەن ئانـ سىدىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيتتى . « بولاپتۇ ، ـــ دېدى ئۇ ئىچىدە خىتاب قىلىپ ، ـــ مېنى ئېشەكنىڭ ئورنىدا ئۆيگە باغلاپ قويۇپ ، ئويىنغىلى چوـ كان تاپالماي قالغان چاغلىرىمدا (بېرى كەل !) دەپ قويساممۇ ھېساب ، قىشتىن چىقىۋېلىپلا ..... »

بىراق ، بوداق ـ بوداققا كەلمىدى : مايىم خېنىمنىڭ « ئەدەپلىشى » ئىقلىمپاشاخپىنىمنىڭ قۇلقىدا تۇزۇك بىر ئايمۇ تۇرمىدى . ئۇ ئۆزىنىڭ ھۇـ رۇن ، شوت ـ شوت ، بىشەم ، بەتخۇيلۇقى بىلەن ھەممە ئادەمنى ئۆزىدىن بەزدۇردى . سانىخان ئۇنىڭدىن ئەيمىنەتتى ، يەڭگىلەر ئۇنىڭغا يېقىن يولـ مايىتتى . قۇددۇس ئاخۇن ئۇنى كۆرسىلا تەرى تۇرۇلۇپ ، نەزەرىنى باشقا تەرەپكە ئاغدۇرۇۋالاتتى . بۇ خېنىمنىڭ ئەڭ يامان ئادىتى ـــ ئۆيىنىڭ ھېچـ قانداق ئىشىغا قول تىققىلى ئۇنىمىغىنى ئاز كەلگەندەك ، ئۆزى يېتىپ ـ قوپىدىغان ئۆيگىمۇ ھەپتە ـ ئون كۈندە بىر قېتىم سۈپۈرگە سالمايتتى . سانىخان بۇ ھەقتە گەپ ئاچسا : « مەن بۇ ئۆيگە خەقنىڭ غالچىلىقىنى قىلغىلى كەلمىگەن » دەپ ساغدىقىنى ئاساتتى ، ھەتتا بىر قېتىم ئۇنىڭ يۈزىدىن ـ يۈزىگە : « چىدىمىغان بولسىلا ، ئوغۇللىرىغا مېنە ئېشەك ئېلىپ بەرسىلە ! » دەپ چالۋاقىدى . ئەلەمدىن يۈرىكى « ۋاققىدە » يېرىلىپ كەتكۈدەك بولغان سانىخان بىر يىقىلغانچە 10 كۈندە ئورنىدىن قوپتى . بۇ گەپنى ھېچكىمگە تىنمىدى . دەرد بىلەن قوشۇپ ئىچىگە يۇتۇپ ، كۆز ياشلىرى بىلەن سىرتقا چىقىرىۋەتتى . چۈنكى ، بۇ گەپ سىرتقا يېيىلسا ياكى كېلىننىڭ ئۆيدىن قوغلىسا ، شاراپەتخېنىمغا ئۇۋال بولاتتى . ئۇنىڭ ئۆلۈمى تېزلىشەتتى .

مۇسۇلمان ئادەمگە بىر ـ بىرىنى ئاياشتىنمۇ ئۇلۇغراق ئىش بارمۇ ؟ يەنە كېلىپ شاراپەت خېنىم ئۇنىڭ دادىسى بىلەن بىر قېرىندا ياتقان تۇرسا .....

سانىخان چىدىدى ، سۇكۇت قىلدى . « ئوت كەلسە ئۆچۈرۈپ ، سۇ كەلسە سۇمۇرۈپ » ، كۈنلەرنى ـ ئايلارنى ئۆتكۈزۈۋەردى . كامىلمۇ ئانىسىنىڭ ئالدىدا بولسىمۇ ھەققە بويۇن ئەگدى . ئىچىدە ھامان ئۇنىڭدىن بالدۇرراق قۇتۇلۇشنىڭ پىيىدە ئىدى .

ياز كەلدى . ئىقلىمپاشاخبىنىم يېڭى ـ يېڭى « پەدە »لەرنى چىقارغىلى تۇردى : ئۇ ئۆيدە بولسىلا يۈزىنى چاڭچىلىكەشتەك بويايتتى . بەزى كۈنلىرى چالا ـ پۇچۇق ناشتا قىلىپلا ئۆيدىن چىقىپ كەتسە ، ئەل ئايىغى جىمىققاندا دەرۋازا قاقاتتى . نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرغانلىقى سۇ-رۇشتە قىلىنسا : «ئولتۇرۇشقا باردىم » ، « تۇغۇت تويىغا باردىم » دەپ تۇمشۇقنى ئۇچلايتتى . تېخى بەزىدە : « كۈندۈزى ھۆكۈمەتكە ، كېچىسى كامىلغا خوتۇن بولغىنىم ئاز كېلىۋاتامدۇ ؟ ! مەنمۇ ئادەمغۇ ! ئاداشلىرىم بىلەن بىردەم ـ يېرىمدەم مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ كەلسەم نېمىشقا بولمايدىكەن ! ؟ » دەپ جالدىقنى چالاتتى .

بۇنداق خورلۇقتا سانىخان قاتارلىقلار چىدىغان بىلەن كامىل چىدىمىدى . ئۇ ھاراقنى بولۇشىغا ئىچەتتى ، كۆڭلى تارتقان چوكان بىلەن ئويناپ ئاچچىقنى چىقىراتتى . بەزى ئاخشاملىرى غەرق مەست كېلىپ ، ئىشىكنى ئىچىدىن مەھكەم تاقايتتى ـ دە ، ئىقلىمپاشاخبىنىمنىڭ ئۈستىگە مىنۋېلىپ ، ھېلىقى «نەرسە»نى كىمگە بېرىۋەتكەنلىكىنىڭ ئىز ـ دېرىكىنى قىلىپ قېيىن ـ قىستاققا ئالاتتى . تۇنجى قېتىملىق « سوراق »تا ، ئىقلىم-پاشاخبىنىم ناھايىتى قورقتى . يېلىندى ـ يالۋۇردى ، ئەڭ شېرىن ، ئەڭ يۇمشاق گەپلەر بىلەن ئۆزىنى ئاقلىدى . كامىلمۇ ئىشەنگەندەك قىياپەتكە كىرىپ ، ھايۋانىي نەپسىنى قاندۇردى . مۇنداق سوئال ـ سوراق تەكرارلىنىۋەرگەنسېرى ئىقلىمپاشاخبىنىم پىسەنتىگىمۇ ئالمايدىغان ، «پاكىت كۆرسەت ! » دەپ كامىل بىلەن ياقىلىشىدىغان ، تازا چىڭىغا چىقىۋالدا : « ئاچاڭدىن سوراپ باق ! » دەپ تىللايدىغان بولدى . بۇنداق تىللاش تە-بىئىيكى مۇشتلىشىش بىلەن ئاخىرلىشاتتى . ئەتىسى بىرىنىڭ بىر يېرى كۆك ، بىرىنىڭ بىر يېرى تىرناق ئىزى بولاتتى ، سۇرۇشتۇرگەنلەرگە بىر تاغار يالغاننى توقۇپ بېرىشەتتى .

بارا ـ بارا ئۇلار ھېچنېمىسى بىلەن ئەر ـ خوتۇنغا ئوخشىماي

قالدى . بۇنى ھەممە ئادەم بىلىپ كەتتى . بۇنىڭ تۈپ سەۋەبىنى سانىخان-دىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيتتى . ھەركىم ئۆزى خالىغانچە باھا بېرەتتى . كۆپىرەكى كامىلىنى ئەيىبلەيتتى . كامىلمۇ ئۆزىنى ئاقلاپ ئولتۇرمايتتى . ئاقلاشقا توغرا كېلىپ قالسا بىر تاغدىن ، بىر باغدىن سۆزلەپ ، « پاكىت » تىن ئۆزىنى قاچۇراتتى . شۇنداق قىلمىسا يۈزى چۈشۈپ ، ئابرۇيى تۆكۈ-لۈپ ، ئىككى پۇللۇقى قالمايدىغانلىقىنى كامىل ناھايىتى ئوبدان بىلەتتى .

ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق « پاكىت » مەۋجۇت ئەمەس ئىدى . ئاللىقاچان ئۆچكەن ئىزنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىنمۇ ؟ !

كامىل خۇنۇقاتتى ، پۇشۇقۇنۇپ دەردىنى نەشىدىن ، ھاراقتىن ئالاتتى . تۇتام - تۇتام پۇللارنى « ماروشا »لارنىڭ ئېتىكىگە تۆكەتتى . كوچىدىكىلىرىغۇ بىر گەپ ، ئۆيدىكىسىمۇ « بىكارغا ئاپتاپقا چىقمايتتى » . ئىقلىمپاشاخۇنمىنىڭ زادى نەچچە پۇل مائاش ئالىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلمەيتتى . كامىل سوراپمۇ باقمىغان ، بىر پۇڭىنى تۇتۇپمۇ باقمىغان . بىراق ، ئۇنىڭ ئېتىكىگە تۆككىنى - تۆككەنىدى .

ئاخىر كامىل ئۇنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتمايدىغان بولدى . ئۆيى ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر كۆڭۈلسىز قونالغۇ ئىدى ، خالاس !

بۇ كاتتا خورلۇق ئىدى . ئىقلىمپاشاخۇنم يىڭنە يېۋالغاندەك پۇچۇ-لۇپلا كەتتى . كۈنلۈكى بىرەر قېتىم ئەۋرەز يوقلايدىغان سانىخانىنىڭ ئەھۋالى ئۇنىڭكىدىنمۇ بەتتەر ئىدى . ئىقلىمپاشاخۇنمىنىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ باققانىدى ، جاۋابى كۆزىنىڭ يۇندىسىنى ئېقىتىپ مىشىلداش بولدى . « گەپ كامىلدا ئىكەن - دە ! ـــ دېدى سانىخان ئىچىگە تىنىپ ، ـــ بىرەر بالىلىق بولۇپ قالسا ، ئىككىسىنى بىغىر بېسىپ كېتەر دېسەم ..... »

كامىل دەل مۇشۇنىڭدىن قورققانىدى . راست ئەمەسمۇ ؟ ئۇنىڭدىن تۇغۇلغان بالىنى خەق « 〈 ماروشا 〉 نىڭ بالىسى » دەيدۇ - دە ! كامىلغا بۇنداق بالىنىڭ ئەسلا كېرىكى يوق !

ھەممىدىن يامىنى ، مەرۋانەم پات - پات ئۇنىڭ يادىغا كېلىپ قالاتتى ، چۈشىگە كىرەتتى ، بىردەم كۈلۈپ ئۇنى مەسخىرە قىلسا ، بىردەم : « سەندەك ۋاپاسىز ئادەمنى خۇدايىم مۇشۇنداق جازالايدۇ ، ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، ئەجەب ئوبدان بولدى ! مېنى ياراتماي ئاشۇ 〈 گۆش قورچاق 〉 نى

ئالـغىنىڭغا توي ! » دەپ چاۋاك چالاتتى . مۇنداق چاغلاردا كاملىغا يەر قاتـتـق ، ئاسـمـان يـىـراق كـېـلـەتتى . تېخى بەزىدە سانىخانىمۇ مەرۋانەمنىڭ گېپىنى قىلىپ ، ئۇنىڭ ئېچىشقان يېرىگە تۇز سېپەتتى . « مەرۋانەمگە لايىق چىقىپتۇ » دېگەن گەپ قۇلىقىغا كىرىپ قالسا ، بىرەر شېشە ھاراقنى ئوشۇق ئىچىۋېتىپ ، ئىككى ـ ئۈچ كۈن تالا ـ تۈزگە چىقماي دۇملىنىپ يېـتـۈالاتتى . ئانىسىغا تاپا ـ تەنە قىلاتتى .

كـامـىـل ئاشۇنداق ساراسىمە ئىچىدە يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، باشلانـغـۇچ مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان ساۋاقدىشى مايسەم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . مايسەم ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدىن ئۆتەلمەي ، ماشىنىچىلىققا شاگىرت بولۇپ كىرىپ ، يېقىندىلا دۇكان ئايرىغانىدى . مايسەمنىڭ دادىسى « چەت ئەلگە باغلانغان ئۇنسۇر » دېگەن بەتنام بىلەن ئۇزاق يىل تۈرمىدە ياتقان ، ئاقلانغاندىن كېيىن پېنسىيە مائاشىغا تايىنىپ ياشاۋاتقان باشلانغۇچ مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى ئىدى . مايسەم « ئوقۇرى ئېگىز » قىز ئىدى . كامىل بىلەن تونۇشۇپلا ئۇنىڭغا ئىچىكىپ قالدى . كامىلمۇ ئاخىر ئاشكارا مۇھەببەت ئىزھار قىلدى . مايسەم كەسكىن رەت قىلدى . ئۇ ئۆمۈر بويى ئەرسىز ئۆتۈشكە رازى ئىدىكى ، ھەرگىزمۇ بىراۋنىڭ ئائىلىسىنى بۇزىدىغان ئىشنى قىلمايتتى . ئۇ كامىلدىن ئۆزىنى قاچۇردى . كامىل قوغلاپ ھارمىدى . پەقەت ئامال بولمىغاندا ، ئۇنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ يىغلاپ ، بېشىغا كەلگەن بارلىق بەختسىزلىكلەرنى تەپسىلىي ھېكايە قىلىپ بەردى .

ــ مەن مۇشۇنداق خورلۇقىمۇ چىداپ ، ئۇنى ئۆيۈمدە ساقلاۋاتىمەن ، ــ دېدى كامىل سۆزىنىڭ ئاخىرىدا ناھايىتى تەسىرلىك قىلىپ ، ــ ئەگەر ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ بۇگۈن ـ ئەتىلىكى قالمىغان بولسا ، ئۇنى بىر كۈنمۇ ئۆيۈمدە تۇرغۇزمايتتىم . ئويلاپ بېقىڭە : ئەگەر ئادەم ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئايىمسا ، ئۆزىنىڭ خاتىرجەملىكىنى كۆزلەپ بىر ئادەمنىڭ ئەجىلىدىن بالدۇر ئۆلۈشىگە سەۋەبچى بولسا ، قىيامەت كۈنى خۇدايىمنىڭ ئالدىدا جاۋاب بەرگىلى بولامدۇ ؟ ئوقۇغان نامازىم ، تۇتقان روزىنىڭ ساۋابى بولامدۇ ؟ ! ماڭا ئىشىنىڭ ، ئۇنىڭ ئانىسى بۇگۈنى ئۆلسە ، ئەتىسلا ئۇنىڭ خېتىنى بېرىپ سىز بىلەن توي قىلىمەن .

مايسەمگە « ماقۇل » دېمەكتىن باشقا يول قالمىغانىدى .

بىراق ، مۇشۇ « ماقۇل » ئۇنى كامىلغا پولات زەنجىردە باغلىۋەتتى . كۆڭۈل دېگەن غەلىتە نەرسە ئىكەن : شۇنچە يىل ئۆزىنى قاتتىق تىزگىنلەپ ، بەدىنىگە ئەركەك چىۋىنمۇ قوندۇرمىغان مايسەم كامىلنىڭ شېرىن گەپلىرى ئالدىدا تىز پۈكۈپ ، ئۆزىنىڭ ئەڭ ئەتىۋارلىق نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالدى . ئەكسىچە كامىل ئىقلىمپاشاخېنىمدىن ئالالمىغان نەرسىسىگە ئېرىشتى . كەم نەرسە قانۇنىي رەسمىيەتلا ئىدى . بۇگۈن مايسەمنىڭ كامىلنى ساقلاپ سوغۇققا شۇنچە ئۇزاق يەم بولۇشى دەل مۇشۇ ئىشنى تېزرەك بىر تەرەپ قىلىۋېتىش ئۈچۈن ئىدى . يەنە كېچىكتۈرىدىغان بولسا .....

× × ×

كامىل نەچچە چامداپلا مايسەمنى قوغلاپ يەتتى .

— توختىغىنا مايسەم ! ئەھۋالنى بىلىپ تۇرۇپ يەنە نېمىگە خاپا بولسەن ؟ يا مەن .....

— بېشىڭنى يە ، ئەسكى ! قىلغۇلۇقنى قىلىپ قويۇپ .....

مايسەم شۇنداق دەپلا يىغلاپ كەتتى . ئۇ چىن يۈرىكىدىن ئېزىلىپ يىغلايتتى . كامىل نېمە قىلىشنى بىلەلمەي ، ئۇنىڭ ئۇ يەر - بۇ يېرىنى سىلايتتى . ئېسىگە كەلگەن چىرايلىق سۆزلەر بىلەن بەزلەيتتى .

— گەپ قىلە ئەمدى ! قانداق قىلىمىز ؟ — مايسەم ئۇشتۇمتۇت يىغىسىنى توختىتىپ ، كامىلغا چاپلاشتى ، — « هاي » دېسەم ئۇنماي ئەسكىلىك قىلىپ ، بالانىڭ يوغىنىنى تېرىپ قويۇپ ..... هۇ ..... هۇ.....

— ئەستا ، نېمە بولدى زادى ؟ قانداق بالا تېرىپتىمەن ؟ ئادەمنى قورقۇتماي ئوچۇقراق گەپ قىلغىنا !

— بويۇمدا قاپتۇ ! مانا بولدىما ؟!

— ھە ! ؟

كامىلنىڭ هودۇقىنىدىن پۈت - قولىدا جان قالمىدى . ئاغزى گەپكە كەلمەيتتى . سوغۇق ئەمدى ئۆتتىمۇ ، هەممە يېرى جالاقلاپ تىترەپ ، چىشلىرى كاسىلداپ كەتتى . مېڭىسى مۇزلاپ قېتىپ قالغاندەك ، بىرەرنەرسىنى ئويلاشقىمۇ چامى يەتمەيتتى .

شـۇبـرغـانـنىڭ يىلانده‌ك ۋىشىلدىشى ، نه‌شته‌رده‌ك سانجىلىۋاتقان سـوغۇق . ۋۇجۇدى خورلۇق ـ ئازاب ، نومۇس ، دېلىغۇللۇق ئىچىده ئۆرتـنـۇاتقان مايسه‌منىڭ تۇرۇقۇپ ـ تۇرۇقۇپ خىتىلدىشى ..... قار بارغانسېرى شـىـددەتـلىمه‌كـته . ئادەم ۋە ئاپتوموبىل ئىزلىرىنىمۇ قـار تۇزلەپ بولدى . كـامـىـل تېخـىچه غەمـده . ئۇنىڭ كالـلىسى پەقەت ئىشـلىمەيـدۇ ، تىلـى تۇتۇق .

ـــ نـېـمـىشقا گەپ قىلمايسه‌ن ! ـــ مايسەم كامىلنى ئىتتىرىۋېتىپ ، بـىـر قـەدەم كـەيـنـىـگه داجىپ تىلىدىن ئوت چاچتى ، ـــ مۇنداق تىلىڭنى چاينايدىغان ئادەم ئۆزۈڭنى چاغلاپ نوچىلىق قىلساڭ بولمامتى !؟

ـــ مەن ئەتـىـلا ئۇ جالاپـىنىڭ خېتىنـىـى بېرىپ ، سـەن بىلەن توي قىلىمەن !

ـــ مۇشۇ گېپىڭ راست ـ ھە ؟

مايسەم ئۇنىڭغا مىخته‌ك قادالدى . كامىل :

ـــ راست ! شۇنداق قىلمىسام ، دادامنىڭ بالىسى بولماي كېتەي! ـــ دەپ قـەسـەم ئىچتى . ئاندىن ، ـــ خاتىرجەم بول ، ئەتە چۈشكە قالماي دۇـ كىنىڭغا بېرىپ ، خۇش خەۋەر يەتكۈزىمەن ، ـــ دەپ قوشۇپ قويدى .

مـايـسـەمـگـه كـېـرىـكـى مـۇشـۇ گەپ ئىدى . لېكىن ، تازا كۆڭۈل توختىتالمىدى بولغاي :

ـــ قېنى كۆرەرمىز . يەنه بىرمۇنچه يالغان گەپنى كۆتۈرۈپ قېشىمغا بارمىساڭلا مەيلىغۇ ، ـــ دېگەنىدى ، كامىل :

ـــ گـېـپـىـم گـەپ . دېـگـىنىمنى قىلالمىسام ، ئالدىڭدا ئۆزۈمنى بوـ غۇزلاپ بېرىمەن !

كـامـىـل يـەنـه نېمـىـلەرنـىـ دېدىكىن ، مايسەم ئۇنىڭـغا « خوش » دەپـمـۇ قـويـمـاسـتـىـن كـېـتىپ قالـدى . كامىل ئۇنىڭ كەينىدىن بىرده‌م ھاڭـۇنـقـىـپ قاراپ تۇردى . كېيىن بىردىن ئېسىنـىـى يىغـدى ـ ده ، ئۇنى قوغلاپ ئوقته‌ك ئۇچتى .

گـەپـنى قىلماق ئاسان . يولى كەلگەنده بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا ئاسـمـان ـ پەلەك تاغنىمۇ جايىدىن يۆتكىۋەتكىلى بولىدۇ . لېكىن ، ئەمەلىيەتته كـىـچىك بالىغىمۇ ئايانكى ، تېرىقچىلىك ئىشنى پۈتكۈزۈش ئۈچۈن تاغده‌ك

پـلان ، يـولـۇاسـتەك شجائەت بولمسا بولمايدۇ . كامىلدا زادى مۇشۇنداق شجائەت بارمۇ ؟ ئەمەلىي مۇمكىنچىلىكچۇ ؟

ھۆرمـەتـلـىك ئوقۇر٠مەن ، ئەنسىرىمەك ! كامىلنىڭ تەلىيى ئەزەلدىن ئوك . بـۇ ئـىشـتـىـمـۇ چـوقـۇم دېگىنىنى قىلماي قويمايدۇ . ئىشەنمىسىڭىز ، تۆۋەندىكى سەھىپىلەرگە نەزەر سېلىك !

يارىشىش

كـۈز تۇماقچىنىڭ ، ئەتىياز دوپپىچىنىڭ . بۇ گەپنىڭ قىلچە يالغىنى يـوق . بـىراق ، كۈنگەي يەرلەرنىڭ قارلىرى ئېرىپ ، تەسكەي يەرلەر قار ـ مـۇز بىلەن قاپلانغان مۇشۇ كۈنلەردە ، دوپپا ساتقىلى چىقىش ئانچە نورمال ئەھۋال ئەمەس : بىرى ، « بەش بالا نان دەيدۇ ، ئەزرائىل جان دەيدۇ »غان ھالـغـا چـۈشـۈپ قالغان بىچارە ئانىلار ، تۇل ، پېقىر چوكان ـ جۇۋانلار 10 جـىـڭ ئۇن ، 10 كـىـلـوگرام كۆمۈرگە ئېرىشىش ئۈچۈن ، ئۇ ھەپتىدىن بۇ ھەپـتـىـگـە كـېـچـىـنى كۈندۈزگە ئۇلاپ تىككەن بىر ـ ئىككى دوپپىسىنى كـۆتـۈرۈپ چىقىپ ئېلىشىغا ساتىدۇ ـ دە ، گالىنىڭ ، سوغۇقنىڭ ھەپتىلىك غـېـمـىـدىـن قـۇتـۇلـغـىـنـىـغا شۈكۈر قىلىدۇ . يـەنـە بـىـرى ، « كۆنۈپ قـالـغـانلار » . مـۇنـداقلار بـىـر يـىل ـــ 54 ھەپتە ـــ 54 بازارنىڭ بىرىدىمۇ بـازاردىـن قـالـمـايـدۇ . مـەيـلـى ساتقۇدەك دوپپىسى بولسۇن ـ بولمىسۇن ، ئەتـىـگـىـنى كـۈن چـىـققاندا بۇ يەرگە كېلىۋالسا ، كۈن پاتقۇچە بۇ يەردە ئايلانغىنى ئايلانغان . ئەپروزىخان ئەنە شۇنداقلاردىن . ئىلگىرى ئۇ ئېرىنىڭ تـوسـۇشـلـىـرىغىمۇ پىسەنت قىلماي ، ئەتىيازنىڭ بوران ـ چاپقۇنلۇق ، ياز بـىـلەن كۈزنىڭ يامغۇر ـ يېغىنلىق ، قىشنىڭ قار ـ شىۋىرغانلىق كۈنلىرى ـ دىـمـۇ بـىـرەر بازارنى قولدىن بېرىپ قويمايتتى . مەرۋانەم بىلەن كامىلنىڭ تـوي ئىـشـى بـۇزۇلـغـانـدىن بۇيان دوپپا بازىرى تۈگۈل، كوچا ـ كويغىمۇ چىققۇسى كەلمەيدىغان بولۇپ قالدى . بىرلا غەم ـــ مەرۋانەمنىڭ كەلگۈسى تـەقـدىرىنىڭ غېمى ئۇنى بازاردىن قويمىدى . ئادەم بىكار يېتىپ يېسە تاغمۇ تـوشـىـمـايـدۇ . مـەرۋانەمنىڭ ئايدەك ھۆسنى بولغان بىلەن ، سۆزلەيدىغان تـىـلـى يـوق . مەيلى ئۇ كىمگە ياتلىق بولسۇن ، ئۇنىڭغا ئەردىن كېلىدىغان

خوۋلۇق هامان چوڭ بولمايدۇ . ئەر كىشى دېگەن شاخسانىغۇچقا ئوخشايدىغان خەق : بۇگۈن بىر پەرىزاتنى قولغا كىرگۈزۈش ئۈچۈن ئوتقا ، سۇغا كىرسە ، ئەتىسى بىر ئالۋاستىنىڭ يالقىنى يالاشتىن نومۇس قىلمايدۇ . ھېلى چېكىسىگە گۈل قىلىپ قىستانىنى ھېلى خەس ئورنىدا چەيلەيدۇ..... ھازىر مەرۋانەمگە كۆز سېلىۋاتقانلار ، ئېغىز ئېچىۋاتقانلار ناھايىتى كۆپ . ھامان ئۇنى بىر ئەركەككە تۇتۇپ بەرمەي بولمايدۇ . ئەگەر ئۇ ئاش - تاماق ئېتىش ، كىر - قات يۇيۇشتىن بۆلەكنى بىلمىسە ، ئېرى ئالدىدا دېدەكتىن نېمە پەرقى بولىدۇ ؟ ۋاقتانىۋاق كېلىپ ئېرىنىڭ نېيىتى شۇنداقلا بۇزۇلسا ، بىچارىنىڭ چۆپى چۆللەردە ، سۈيى كۆللەردە بولۇپ كەتمەمدۇ ؟! ئانا بولغان ئادەم قىزىنىڭ بۇگۈنىنلا ئويلاپ قالماستىن ، ئەتىسىنكىمۇ غېمىنى يېيىشى كېرەك . ئەتە تېخىمۇ مۇھىم . قازايىقەدەر يېتىپ ، گۆرۈكىدە تىنچ ياتاي دەيدىكەنسەن ، قىزىڭنىڭ ئەتىسىنى بەكرەك ئويلا . بۇنىڭ ئەڭ ئەپچىل چارىسى — قىزىڭنى ئۆز نېنىنى ئۆزى تېپىپ يەپ ، ئەرنىڭ قولىغا تېلىنمايدىغان قىلىش . ئەسلىدە مەرۋانەمۇ ئاچلىرىغا ئوخشاش ئىسمى ھۆكۈمەتنىڭ دەپتىرىگە يېزىلىپ ، رىزقى ھۆكۈمەتنىڭ خەزىنىسىدىن چىقىدىغان بالا ئىدى . خۇدايىم ئۇنىڭغا كەلگەندە تىلىدىن — ھۆكۈمەتنىڭ قولىدىن يەيدىغان نېنىدىن مەھرۇم قىلدى . ھازىرقى بىردىنبىر يول — ياخشى كۈننىڭ يامنى بولۇپ قالسا ، ئۇنى ئەرنىڭ قولىغا قاراپ قالماي ئۆز كۈنىنى ئۆزى ئالالىغۇدەك قىلىش . ئەپروزىخان بۇ جەھەتتە مەقسىتىگە يەتتى : نەچچە يىلدىن بېرى قورسىقىدىكى بارلىق ھۈنىرىنى مەرۋانەمگە ئۆگىتىپ بولدى . كەينىگە سېلىپ بازارغا ئېلىپ چىقىپ ، ئېلىم - سېتىمغىمۇ كۆزىنى پىشۇردى .

مانا بۇگۈنمۇ مەرۋانەمنى ئەگەشتۈرۈپ بازارغا چىقىپ ، ئىككى دوپپىنى خېلى ئوبدان پۇل قىلدى . ئۇچىنچىسىنىمۇ دېگىنىگە سېتىپ ، پۇلىنى ساناۋاتىدۇ .

— ئۇكام پۇللىرىنى خەجلىگىلى نېسىپ قىلسۇنمۇ ؟ — دېدى ئۇ پۇلنى قاتلاپ يانچۇقىغا سېلىۋېتىپ . ئۇنىڭمۇ ، مەرۋانەمنىڭمۇ يۈزى يېپىقلىق ئىدى .

— بىرى مىڭ بولۇپ كەتسۇن ! — دېدى خېرىدار يىگىت رازى-

مەنلىك بىلەن .

ـــ دېگەنلىرىدەك بولار ئىلاھىم .

ـــ دوپپىلىرىنى كىيگىلى نېسىپ قىلسۇنمۇ ؟

ـــ مۇشۇ دوپپىدەك خېرىدارلىق بولۇپ ، نامەندىگە خار بولمىسىلا ! خوش غوجام ، خۇدايىمغا ئامانەت !

ئەپروزىخان شۇنداق دەپلا خام بازىرى تەرەپكە ماڭدى . مەرۋانەم كەينىدىن ئەگەشتى .

ـــ ئەجەب گەپدان خوتۇن ئىكەنا ، ـــ دېدى خېرىدار بىر بارغان سېرى يېراقلاپ كېتىۋاتقان ئانا ـ بالىغا ، بىر قولىدىكى دوپپىغا قاراپ ، ـــ مۇشۇ دوپپىنى ئۆزى تىككەنمىدۇ ؟

ـــ ئۆزى تىكمەي ، كىم تىكەتتى ! ؟ ـــ دەپ دېكىندى ئوتتۇرا ياشلىق بىر دوپپىچى ئايال .

ـــ ياق ، ـــ دېدى ياشىنىپ قالغان بىرى ، ـــ بۇرۇن ئۆزى تىكەتتى . بىر يىلدەك بولدى قىزى تىكىۋاتىدۇ .

ـــ مۇنداق دېسىلە . مەن تېخى ھېلىمۇ ئۆزى تىكىۋاتىدۇ دەپ يۈرۈپتىمەن . ئەكەلسىلە غوجام ، يېڭە ئىزنىنى بىر كۆرۈپ باقاي ، ـــ خېرىدار دوپپىنى ئۇنىڭغا ئىككى قوللاپ سۇندى . ئۇ دوپپىغا تازا سىنچىلاپ بىردەم قارىغاندىن كېيىن ، قارىلىغاچتەك ۋىچىرلاپلا كەتتى ، ـــ ۋاي راست ، ئەپروزىخان ئۈچ يېڭە سانجىيدىغان يەرگە ئۇ قىز بالا بەش يېڭە سانجىپتۇ ئەمەسما !

ـــ ھەرنېمە دېگەنبىلەن ياشىنىڭ ياشلىقى بار ـ دە ! ئەگەر ئۇ قىز بالىنىڭ تىلى ئاجىز بولمىغان بولسا ، يېپ ـ يېڭىنە ئادەم تىكىپ ، ئۇنىڭغا جان كىرگۈزۈپ ماڭغۇزۇۋېتەرمىدىكىن دەيمەن !

ـــ راست ، راست . ئۇ قىزبالا ئانىسىنى بېسىپ چۈشۈپتۇ ! مەسىلە غوجام ، ـــ ئوتتۇرا ياشلىق ئايال دوپپىنى يىگىتكە قايتۇرۇپ بېرىۋېتىپ چاقچاق قىلدى ، ـــ سىلىنىڭمۇ خېلى كۆزلىرى بار ئىكەن . « دوپپاڭ بارمۇ ؟ » دېسە ، « بار » دېگۈچىلىكى بار دوپپىنى تونۇپ ئاپلا ! تىلى ئاجىز دېمىسىلە ، مۇشۇ دوپپىناڭ ئىگىسىنمۇ قوشۇپ ئالغان بولسىلا تازا تەلەيلىرى كېلىدىكەن .

يىگىت « ۋىللىدە » قىزىرىپ ، دوپپىنى قولىغا ئالدى ـ دە ، گەپمۇ قىلماستىن « شارتتىدە » بۇرۇلۇپلا كەسكەنيار تەرەپكە يول ئالدى . دوپپىچى ئاياللار ۋىلىقلاپ كۈلۈشكىنىچە ئۇنىڭ كەينىدىن بىرەم قاراپ تۇرۇشتى ـ دە ، يېڭىباشتىن گەپ باشلاشتى :

ـــ بىچارىنىڭ تىلى ساق بولغان بولسا ، ھەرقانداق ئۆيگە يارىشىدۇدەك بالىكەن .

ـــ ھازىر ئۇ خىيىمغا لايىقنىڭ تولىلىقىدىن ئەپرۇزخانلار تاللىق باغقا كىرىپ قېلىپ ، بېشىدا بىر تاغار غەم !

ـــ شۇنداقمۇ ؟ مەن تېخى تىلى ئاجىز بولغاچ ، ئۆمۈر بويى لايىق چىقماي ئولتۇرۇپ قالارمۇ دەپ يۈرۈپتىمەن .

مۇشۇ گەپلەر بولۇۋاتقاندا ، ئەپرۇزخان مەرۋانەمنىڭ بىلىكىنى تۇتۇپ ، سول پۇتىنى سۆرىگىنىچە خام بازىرى بىلەن ھېيتگاھنىڭ دوقمۇشىغا كىبلىپ قالغاندى . ئەپرۇزخان بىر تۈپ ئاكاتسىيە دەرىخى تۈۋىگە كېلىپ ئاۋايلاپ ئولتۇرۇۋالدى . مەرۋانەم ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا زوڭزايدى . ئەپرۇزخان يۈزىنى قىيا ئېچىپ ، سوزۇپ بىر « ئۇھ » تارتتى ـ دە ، چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ سۆزلەپ كەتتى :

ـــ ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، ئەجەب ھېرىپ كەتتىم . بىر ياندا پۇتۇمنىڭ ئاغرىغىنى ..... كىچىكمىدە چوڭ ئانام رەھمەتلىك : « ئايىغىم قىسقىرىپ قاپتۇ » دېسە ، پۇتىنىڭ قىسقارغان يېرىنى تاپىمەن دەپ يېرىم كېچە ـ يېرىم كېچىگىچە پۇتىنى تۇتۇپ كېتەتتىم . ئەمدى بىلسەم ، ئادەمگە قېرىلىق يەتسە ، ئۇزۇنراق يول مېڭىش تۈگۈل ، بىر يەردە ئۇزاقراق تۇرماقمۇ تەس كېلىدىكەن . ئۇھ ..... سېنىڭمۇ سودىغا خېلى كۆزۈڭ پىشىپ قالدى . بەزىدە مەندىن ئوبدانراق سودا قىلىدىكەنسەن . بۇنىڭىغى مېنى قۇيرۇقۇڭغا ئاسماي ، تەككەن دوپپىلىرىڭنى ئۆزۈڭ بازارغا ئەچىقىپ ساتساڭمىكىن دەيمەن .

مەرۋانەم يۈزىنى قىيا ئېچىپ ، ئانىسىغا قاراپ « پىسىڭكىدە » بىرنى كۈلدى ـ دە :

ـــ ھىم ، ـــ دەپ بېشىنى لىڭشىتتى .

ـــ ئەمىسە ، بۇگۈندىن ئېتىبارەن تەككەن دوپپىلىرىڭنى ئۆزەڭ

سېتىپ ، پۇللىنى بانكىغا ئامانەت قويۇپ ، چېكىنى ماڭا ساقلىغىلى بېرىسەن . ئەگەر ئەپلەشتۇرەلمىسەڭ ، دوپپىمۇ تىكمەيسەن ، دوپپا بازىرىغىمۇ دەسسىمەيسەن . ئۇقتۇڭمۇ ؟

ـــ ھىم .....

ـــ سەن بايا كىتابخانىغا بارىمەن دەۋاتامتىمەن ؟ ماۋۇ پۇلنى يېنىڭغا سېلىپ ، ئالدىغان كىتابلىرىڭنى ئېلىۋال . مەن دادامغا دۇكىنىغا بېرىپ كۆرۈنۈپ قويۇپلا ، گۆش ـ ئوتياش ئېلىپ ئۆيگە بارغاچ تۇراي . سەن كەلگەندە قول ـ قول تاماققا مىدىرلامىز .

ـــ ھىم .....

ئەپروزىخان بايا دوپپا ساتقان پۇلنىڭ بىرقىسمىنى ئايرىپ ، سانىمايلا مەرۋانەمگە تۇتقۇزدى ـ دە ، ئورنىدىن قوپماقچى بولۇپ ئاكاتسىيەگە ئېسىلغانىدى ، مەرۋانەم رومىلىنى چۈشۈرۈۋېتىپلا چۈراپ ئورنىدىن قوپۇپ ئۇنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يۆلىدى . ئەپروزىخان يۇزىنى يېپىپ ، مېڭىشقا تەييارلىنىۋېتىپ تاپىلىدى :

ـــ مەندىن بالدۇر ئۆيگە بېرىپ قالساڭ ، تۆت ـ بەش نانلىق خېمىر يۇغۇرۇپ قوي . ئاشنىڭ قىزىق ئوچىقىغا قاتلىما چاپلىۋالارمىز .

ـــ ھىم .....

ئىككىيلەن ئىككى تەرەپكە ـــ ئەپروزىخان سېمونت يولىنى كېسىپ ئۆتۈپ ئەنجان رەستىسى تەرەپكە ، مەرۋانەم پىيادىلەر يولى بىلەن ئارقا ئوردا تەرەپكە يول ئالدى . بۇ چاغدا ، ھېيتگاھ جامەسىدىن پېشىنگە چىللىغان ئەزان ئاۋازى چىقىۋاتاتتى .

× × ×

يۇغان سومكىدا لىق سودىلىق قىلغان ئەپروزىخان بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقان ئاياغلىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ ، ئەمدىلا كوچىسىنىڭ دوقمۇشىغا كېلىشىگە ، ئون قەدەمچە ئالدىدا ئىككى يېنىغا ئۆرە كەتكەن ئىرغاڭلاپ كېتىۋاتقان سېمىز ئايالنى كەينىدىن كۆرۈپ كىمگىدۇر ئوخشاتقاندەك قىلدى ـ يۇ ، دەماللىققا ئېسىگە ئالالمىدى . چۈنكى ، ئادەملىرى ئۇنىڭغا بەش قولدەك تونۇش بۇ خالتا كوچىدا زادى مۇنداق سېمىز ئايال

يوق ئىدى . ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ كوچىنىڭ دائىملىق مېھمانلىرىمۇ ئەپروزىخانىغا بەش قولدەك تونۇش ئىدى . « ئۇ كىمنىڭ ئۆيىگە كەلگەن مېھماندۇ ؟ » ئەپروزىخانىنىڭ خىيالى ئاخىرلاشماستىن ، ئايال ئۇنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا توختىدى . « ۋىيەي ، خان ئاچاممۇ نېمە !؟ » ئەپروز-خان ئويلىغاچ قەدىمنى ئىتتىكلەتتى . ئارىلىقمۇ يېقىنلاشتى . ئايال يۈزىنى ئاچتى .

ئۇ ھەقىقەتەن سانىخان ئىدى . بۇ ئۇنىڭ ئىككى يىلدىن بۇيان تۇنجى قېتىم بۇ يەردە پەيدا بولۇشى ئىدى . ئەپروزىخانىنىڭ يۈرىكى قاندىقتۇر بىر شۇملۇقنى سەزگەندەك « پۇلاڭلىدە » ئېغىپ ، ئاياغلىرى تېخىمۇ ماغدۇرسىزلاندى . چېكىسىدىن « پۇررىدە » تەر ئۆرلىدى . ۋۇجۇ-دىغا يىغا ئولاشتى - يۇ ، ئۆزىنى قاتتىق بېسىپ ، تور روملىنى قايرىدى .

ــ ئەسسالام خان ئاچا ، ــ دېدى ئۇ تىترەك ئاۋازدا .

ــ ئەسسالام ئۇكام ، ــ سانىخان كۆزلىرىگە ياش ئالدى ، ــ تىنچ تۇرلىمۇ ؟

ــ خۇداغا شۈكرى . ئاكام تىنچلىقتۇ ؟

ــ تىنچلىق ، ــ ئىككىيلەن مەڭزىنى مەڭزىگە يېقىشتى ، ــ خۇدايىم بۇيرۇسا ، ئەتە ئۇ كىشىنى دوختۇرخانىدىن ياندۇرۇپ چىقماقچى بولۇۋاتىمىز .

ــ نېمانداق ئالدىراپ ؟ــ ئەپروزىخان ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلگەچ قولىدىكى سومكىنى يەرگە قويۇپ ، دەرۋازىنىڭ قۇلۇپىنى ئاچتى . مەرۋانەم تېخى قايتىپ كەلمىگەنىكەن ، ــ ئۇلۇشكۇن يەنە بىر ئاي يېتىشقا ماقۇل بولغان ئەمەسمىدى ؟ ما ئاكامنى ..... ئۆيگە كىرسىلە خان ئاچا !

ــ نېمىسىنى دەيلا ئۇكام !ــ سانىخان ئىچكىرىگە ماڭغاچ سۆزلەپ كەتتى ، ــ ئۇلۇشكۇن سىلى كىرىپ كېتىپلا ، دوختۇرلار بىر ئېغىر كې-سەلنى ئاكىلىرىنىڭ يېنىدىكى كارىۋاتقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغانىدى . ئاكىلىرىنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ ، پەقەتلا ياتقۇسى كەلمىدى . ئەتە-گەن مەسئۇل دوختۇرغا دېسەك ، « ھازىر كېسەللىك ئەھۋالى مۇقىملاشتى . جىقراق دورا ئېلىۋېلىپ ، ئۆيدە يېسىمۇ بولۇۋېرىدۇ » دېدى .

ــ ئۇھ ..... ئۇنچىلىك بولسىغۇ خۇداغا شۈكرى .

ئەپروزىخان سۆزلىگەچ سانىخاننى تۆرگە باشلاپ قولىغا سۇ بەردى . داستىخان سېلىپ ، چاي ـ مەزە كەلتۈردى . ئۆي تومۇزدەك ئىسسىق ، مەشكە لىق توشتۇرۇپ سېلىپ قويۇلغان كۆمۈر ئەمدىلەتىن تازا گۈرۈلدەپ كۆيۈشكە باشلىغانىدى . ئادەتتە ئىشكتىن كىرىپ بولغۇچە سېغىزغاندەك شاراقلاپ كېتىدىغان سانىخان ھازىر گەپ قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، تىكەنەك ئۈستىدە ئولتۇرغاندەك قورۇنۇپ ـ تارتىنىپ ئولتۇراتتى . دېمىسمۇ ، ئىككى يىل ئاز ۋاقتمۇ ؟ سانىخان ئىككى يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم مۇشۇ ئۆينىڭ بوسۇغىسىغا دەسسىگەندە قانچىلىك ئوڭايسىزلانغىنىنى بىر ئۆزى ، بىر خۇدايىملا بىلىدۇ . مۇبادا مۇندىن ئىككى ئاي بۇرۇن قۇددۇس شامچى تۇيۇقسىز قاتتىق ئاغرىپ قېلىپ ، ئەپروزىخانىنى دوختۇرخانىغا چاقىرىپ ئاپىرىپ ، بۇ ئىككىيلەننى ئەپلەشتۈرۈپ قويمىغان بولسا ، بۇلار يەنە قانچە يىل بىر ـ بىرىگە ماي تارتىشىپ ، بىر ـ بىرىنىڭ بوسۇغىسىغا دەسسىمەي يۈرۈشەر ئىدىكىن ؟!

× × ×

قۇددۇس شامچىنىڭ ئۇزاق يىللىق ئۆپكە مەنبەلىك يۈرەك كېسىلى بار ئىدى . بۇ يىل قىشنىڭ بېشىدىلا كېسىلى تۇيۇقسىز قاتتىق قوزغىلىپ ، دوختۇرخانىغا ئاران ئولگۈردى . ھوشىغا كېلىپلا قىلغان بىرىنچى جۈملە سۆزى :

ــ ماڭا ئەپروزىخانىنى چاقىرىپ ئەكېلىپ بېرىڭلار . ئۇنىڭدىن رازىلىق ئېلىۋالاي ، ــ دېگەندىن ئىبارەت بولدى .

قاۋۇز بۇ خەۋەرنى ئېلىپ كەلگەندە ، ئەپروزىخانلار ئەمدىلا كەچلىك تاماقنىڭ داستىخىنىغا ئولتۇرغانىدى . تېخى قوشۇق سېلىشقىمۇ ئۈلگۈرمىگەن قاچىلىرىنى داستىخانغا قويۇشتى ـ دە ، كەشىنىڭ پېتىكى چۈشۈپ قېلىشىغا قارىماي ئۇدۇل دوختۇرخانىغا چېپىشتى . ئەپروزىخان ئىشىكتىن كىرىپ ھېچكىم بىلەن سالاملاشماستىنلا ئاكسىنىڭ قېشىغا ئېتىلدى . ئۇنىڭ كەينىدىن روزى سەررەپ بىلەن مەرۋانەم كىرگەنىدى . قۇددۇس شامچىنىڭ بۇرنىغا كىسلورود نەيچىسى ئۆتكۈزۈلگەن بولۇپ ،

كۆزلىرى يۇمۇقلۇق ئىدى . قولى هەم پۇتىدىن ئاسما ئوكۇل سۈيۇقلۇقى مېڭىۋاتاتتى . ئەپروزىخان ئۇنىڭ بوش قولىنى ئاۋايلاپ تۇتۇپ ، ئۇستىگە ئېگىشىپ ، كۆزلىرىگە ياش ئالغان هالدا ئۇنى چاقىردى :

ـــ ئاكا ، مەن چىما ؟ كۆزلىرىنى ئاچسىلا !

قۇددۇس ئاخۇن نېمىندۇر ئويلاۋاتقاندەك قوشۇمسىنى تۇرۇپ ، سوزۇپ بىر تىندى ـ دە ، بىر پۇتىنى بىر يىغىپ ، بىر سوزۇپ ، بېلىنى سەل مىدىرلىتىپ قويۇپلا جىم بولدى . ئۇنىڭ ئوكۇل سېلىنغان پۇتىنى سانىخان تۇتۇۋالغانىدى . سىياقىدىن پۇت ـ قولىنى رۇسلاپ ، ئاخىرەتكە سەپەر قىلىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . پۇشايمان ـ نادامەت ئىلكىدە يۈرىكى قان يىغلاۋاتقان ئەپروزىخان ئۆزىنى قاتتىق بېسىپ ، مەڭگۈنى قۇددۇس شامچىنىڭ پېشانىسىگە ياقتى ـ دە ، كەينى ـ كەينىدىن « ئاكا ..... ئاكا ! ..... » دېگىلى تۇردى . قۇددۇس شامچى يەنە بىر قېتىم سوزۇپ بىر تىنىپ « لۆممىدە » كۆزلىرىنى ئاچتى . هەممەيلەن كارىۋات يېنىغا ئولاشتى .

ـــ لائىلاهە ئىللەللاهۇ مۇهەممەدۇر رەسۇلىللا ، ـــ قۇددۇس شامچى كۆزلىرىگە « غىللىدە » ياش ئېلىپ ئەپروزىخانغا تىكىلدى ، ـــ هەرنېمە بولسا ، لەۋزىمنى يەردە قويماي كەپسىز .

ـــ كەلمەمدىغان ئاكا ! ـــ ئەپروزىخان ئۇنىڭ يۈزلىرىنى سىلاشقا باشلىدى ، ـــ بۇنچىۋالا قاتتىق يېتىپ قالغانلىرىنى پەقەت ئۇقماپتۇق . ئۇققان بولساق بۇرۇنلا كېلەتتۇق .

ـــ مەن سىزنى بىسەرەمجان بولمىسۇن دەپ ، باللارغا ئۇقتۇرماڭلار دېگەن . نېمە بىلەي ، كېيىن هوشۇمدىن كېتىپتىمەن . بايا كۆزۈمنى ئاچسام بۇ يەردە ياتىمەن . « ئەجەلگە ئاغىنە يوق » دەپ ئاتا ـ ئانامنىڭ قېشىغا كېتىدىغان ۋاقتىم بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ .

ـــ ئۇنداق دېمەسلە ئاكا ! چالمىغا جان ئاتا قىلغۇچى خۇدايىم پاتمانلاپ بەرگەن كېسەلنى مىسقاللاپ ئېلىپ كېتەر !

ـــ « قۇرئان كەرىم »دە : « قالۇ ئىننا لىللا ۋە ئىننا ئەلەيهى راجىئون » دېيىلگەن ، ـــ قۇددۇس شامچى كۆزلىرىنى ئەپروزىخاندىن ئېلىپ نەگىدۇر تىكتى . ئەمدى ئۇ ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشۋاتقاندەك ،

سۆزلىرىنى دانە ـ دانە قىلىپ ، ۋەزمىن تەلەپپۇزدا سۆزلەيتتى . ئەتراپىدىكى كىشىلەر چوڭراق تىنىشقىمۇ جۈرئەت قىلالمايتتى ، ـــ دېمەككى ، ھەممىمىز ئاللانىڭ ئىگىدارچىلىقىدا . چوقۇم ئاللانىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز ..... 65 ياش كىچىك ياش ئەمەس . ئويلىسام ، دادامدىن 15 يىل ، ئانامدىن 20 يىل ئوشۇق ياشاپتىمەن . مانا ئەمدى بۇ دۇنيانىڭ تالاشقۇدەك يېرىمۇ قالماپتۇ . كۆزۈم ئىلىنسىلا ئاتا ـ ئانامنى چۈشەيمەن . ئۇلارمۇ سىلەرنى سوراپ ئارام بەرمەيدۇ . جاۋاب بېرەي دېسەم ، ئىككى يىلنىڭزى يا سىزنى ، يا مەرۋانەمنى كۆرمىدىم .....

ـــ مەن بىغەرەز خوتۇن ئۆزلىرىگە بويۇنتاۋلىق قىلىپ .....

ـــ ئۇنداق دېمەڭ ئۇكام ، ھەممە ئەيىب مەندە ، ـــ قۇددۇس شامچى قاتتىق بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، ئەپرۇزىخاننىڭ قولىنى تۇتتى ، ـــ مەن چوڭ بولغاندىكىن سىزنى ئىزدەپ تۇرسام دۇرۇس بولاتتى . ھېلىمۇ كەچ ئەمەس ، چاقىرتىپ بولغۇچە ھەممىگلار چىرايلىق كەپسىلەر . ئاتا ـ ئانام تىرىلىپ كەلگەندەك خۇش بولۇپ كەتتىم .

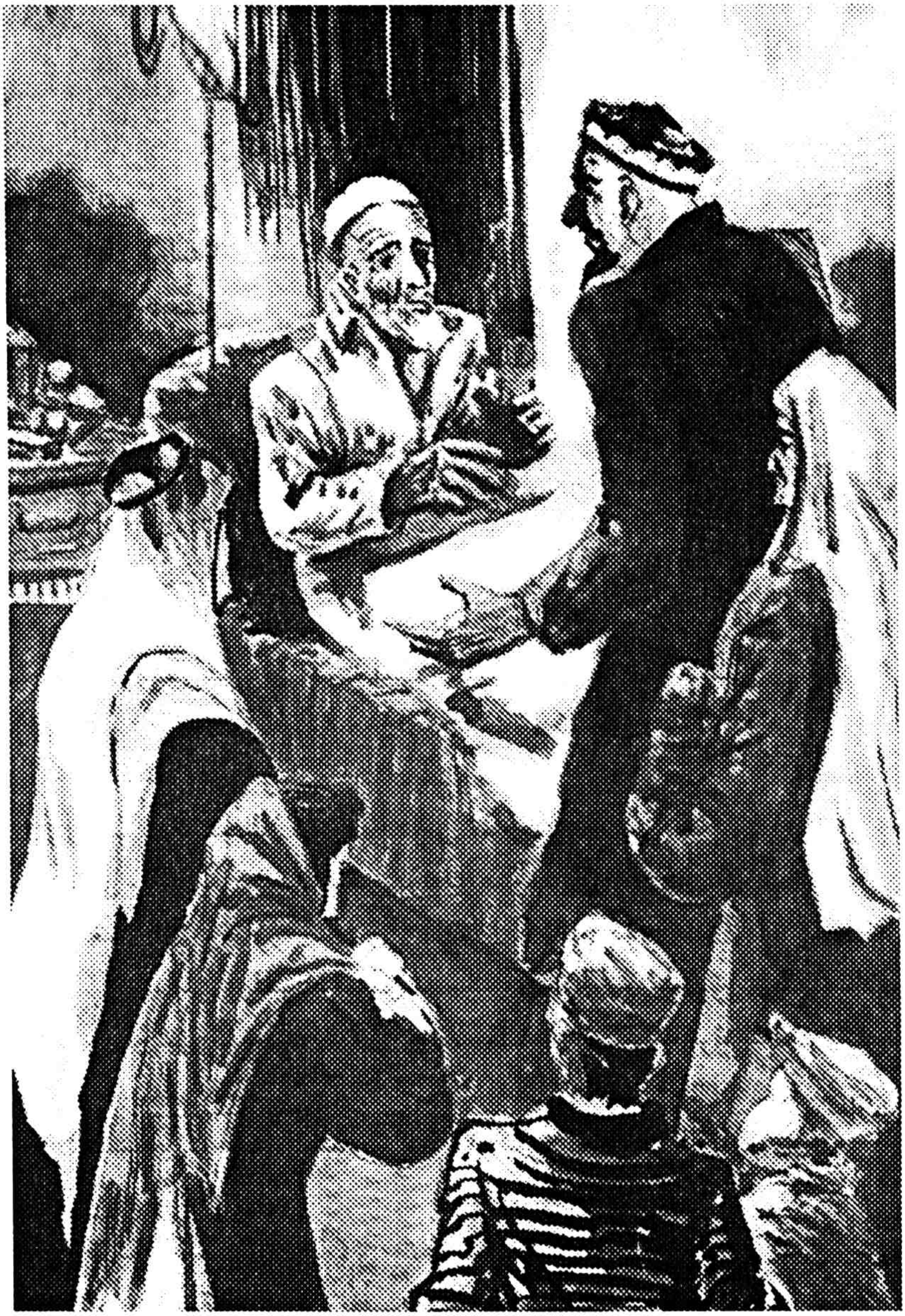
ـــ كەلمەمدىغان ئاكا !

ـــ رەھمەت ئۇكام ..... « دەم غەنىيمەت ـــ دىدار غەنىيمەت» دەپ تىكەن . خۇداغا شۈكرى ، كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا سىلەر بىلەن دىدارلىشىۋالدىم . مانا ئەمدي پۇت ـ قولۇمنى ئۇزۇن سۇنۇپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلالايمەن . دىلىگلارنى چىگىپ قويغان يەرلىرىم بولسىمۇ مەندىن رازى بولۇڭلار !

ـــ رازى بولمامدىغان ئاكا ، مىڭ مەراتە رازى !

ـــ ئۇنداق دېمىسىلە غوجىكا !ـــ ھازىرغىچە قول باغلاپ سۈكۈتتە تۇرغان روزى سەرراپ قىستىلىپ كېلىپ ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى . مەرۋانەمۇ ئۇنىڭ بىلەن تەڭلا ئالدىغا ئۆتتى ، ـــ « كېسەل باشقا ، ئەجەل باشقا » دەپتىكەن . خۇدايىم بۇيرۇسا ساقىيىپ كېتىلا !

ـــ ئىنشائاللا، ـــ قۇددۇس شامچى ھەممەيلەنگە كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى . بۇ يەردە كاملدىن بۆلەك ھەممەيلەن تەخ ئىدى ، ـــ سىلەرگە دەيدىغىنىم : ماۋۇ خوتۇن ـــ ئاتا ـ ئانام كۆرگەن كېپلىن . ياخشى بولسۇن ، يامان بولسۇن قىرىق نەچچە يىل تەربىتىمگە سۇ بەردى. ئالمادىس

يـاخـشى كۈننىڭ يامنى بولۇپ قالسا ، ئۇنىڭغا بۇرۇنقىدەك يانتاياق بولۇپ ، بوينىنى قىسىپ قويماڭلار .

ـــ خاتىرجەم بولسىلا ئاكا ! ھەرگىزمۇ ..... خان ئاچا !

ئەپروزىخان شۇنداقلا بۇرۇلۇشىغا ، سانىخان :

ـــ ئۇكام ! ـــ دېگىنىچە ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئاتتى . ئىككىيلەن بىردەم كۆز يېشى قىلىشقاندىن كېيىن ، قۇددۇس شامچى سۆزىنى داۋام قىلدى :

ـــ ھە ، مانا ئەمدى خاتىرجەم بولدۇم ، ـــ ئۇ ئەمدى خېلى تىرىلىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . تىنىقمۇ خېلى راۋانلاشقاندەك قىلاتتى ، ـــ ئاتا ـ ئانامنىڭ ئالدىغا بارغاندىمۇ تىلىم قىسىلمايدىغان بولدى . يەنە بىر گېپىم : مېنى گۆرىدە خاتىرجەم ياتسۇن دېسەڭلار ، مەرىكەمدە يىغا ـ زار بولمىسۇن ! مەن ئەڭ يامان كۆرىدىغان نەرسە كۆز يېشى . نېمىشقا دېسەڭلار ، ئادەم بالىسى ئانا قارنىدىن يەرگە چۈشكەندە يورۇق دۇنيادىكى ناھەقچىلىق ، ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرنى كۆرۈپلا ، ئۆزىنىڭ مۇشۇنداق كۈنلەر ئۈچۈن ئاپىرىدە بولۇپ قالغىنىدىن ناگۇزا بولۇپ يىغلايدىكەن . ئۆلۈم ـــ ئىنسان تىرىكلىكتىكى جىمى خۇشلۇق ـ خاپىلىقتىن قۇتۇلۇپ ، مەڭگۈ راھەت ـ پاراغەتتە ئارام ئالدىغان پۇرسەت . شۇڭا ، يىغلاپ ئارامىمنى بۇزۇپ ، مېنى مۇشۇنداق پۇرسەتتىن مەھرۇم قىلماڭلار !

ـــ ئوبدان .

ـــ مەرۋانەم ، قېشىمغا يېقىنراق كېلە . سېنى ئوبدانراق بىر كۆرۈۋالاي ، ـــ قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى . ھەممەيلەننىڭ كۆڭلى بۇزۇلۇپ ، كۆزلىرىگە ياش ئېلىشتى . ھېچكىممۇ ئۈن سېلىپ يىغلاشقا جۈرئەت قىلالمىدى . مەرۋانەم كارىۋاتقا يېقىن كېلىشىگە قۇددۇس شامچى ئورۇقلۇقتىن بىر تېرە ـ بىر سۆڭەك بولۇپ قالغان قولىنى ئالدىغا سوزغىنىدى ، مەرۋانەم ئىنتىنىڭ ئېگىشتى . قۇددۇس شامچى ئۇنىڭ بېشىنى تۇتۇپ پېشانىسىگە سۆيدى ، ـــ خەير ..... تويۇڭنى كۆرەلمەي ئارماندا كېتىدىغان بولدۇم . خۇدايىم بەختىڭنى بەرسۇن !

قۇددۇس شامچى شۇنداق دەپلا كۆزلىرىگە « غىلىدە » ياش ئالدى ۋە مەرۋانەمنى ئۆزىدىن يىراقلاشتۇرۇپ ، كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمدى . ئەمدى ئۇ كۆزلىرىنى مەڭگۈ ئاچمايدىغاندەك قىلاتتى . ئاياللار رومىلىنىڭ

ئۇچى بىلەن بۇرنىنى تۇتۇپ خىتىلداشقىلى تۇردى . ئەرلەر سۈكۈتكە چۆمدى . قۇززات ئۆزىنى تۇتتى بولغاي ، دىجورنى دوختۇرنى چاقىرىپ كىردى .

شۇ كېچىسى ھەممەيلەن دوختۇرخانىدا تۇنىدى . چاشگاھ مەھەلدە ئاخىرەتلىكمۇ تەييارلىنىپ بولدى . لېكىن ، قۇددۇس ئاخۇن كۆزلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئېچىپلا ئىككىنچى يۇممىدى .

مانا شۇنىڭدىن بېرى ئەپروزىخان بىلەن سانىخان دوختۇرخانىدا كۈندە بىر قېتىم دېگۈدەك ئۇچرىشىپ تۇردى - يۇ ، ئۆيلىرىگە دەسسەپ بېقىشمىدى . چۈنكى ، سانىخان كېچە - كۈندۈز ئېرىگە ھەمراھ ئىدى . ئۇلار گويا ھېچقاچان بىر - بىرىگە تەتۈر قاراپ باقمىغاندەك ، ناھايىتى ئېجىل - ئىناق ئىدى . قۇددۇس شامچىنىڭ سالامەتلىكىنىڭ بۇنچە تېز ئەسلىگە كېلىشى ئېھتىمال مۇشۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك .

× × ×

« ئاكام ئەتە دوختۇرخانىدىن يېنىپ چىقىدىغان تۇرسا ، خان ئاچام نېمىشقا بۇ يەرگە كەلگەندۇ ؟ يا مېنى ئاكامغا ئىككى ئېغىز گەپ قىلىپ قويسا ، ئۇنى دوختۇرخانىدا بەش - ئون كۈن ئوشۇقراق ياتقۇزساق دەپ مەسلىھەت سورىغىلى كەلگەنمىدۇ ؟ »

ئەپروزىخان ئويلىغانلىرىنى ئاغزىدىن چىقىرىپ بولغۇچە ، سانىخانىڭ ئۆزى گەپ ئاچتى :

— بىر ئايدەك بولدى ، كامىل دېگەن شۇم خوتۇننىڭ « ئۈچ تالاق » قىلىۋەتكەن .

— ۋاي خۇدايىم ، نېمە دەيدىغانلا خان ئاچا ! بۇ ئىشنى مەن ئەجەب ئۇقماي قاپتىمەنيا ؟

— قايسى يۈزۈم ، قايسى ئاغزىم بىلەن بۇ ئىشنى سىلىگە ئۇقتۇراي ئۇكام ! — سانىخان يىغلاپ تاشلىدى ، — نەچچە - نەچچە قېتىم يۈزۈمنى داپتەك قىلىپ ، بولغان ئىشنىڭ ھەممىسىنى سىلىگە دەپ - دەپ ئىچ - قارنىمنى بىر بوشتىۋالاي دەپ ئاغزىمنى ئۆمەللىسەم ، سىلىگە قىلغان ھېلىقى ئەسكىلىكىم ئالدىمغا كېلىۋېلىپ تىلىمنى كەستى .

ـــ كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسلا ! ئاكام بىچارە ئاڭلاپ قانچە بولۇپ كەتكەندۇ ؟

ـــ ئاكىلىرىغا ئۇقتۇرمىدۇق .

ـــ ئەجەب ئوبدان قىلىشپلا ! ئۇھ ..... مەن تېخى .....

ـــ مەن نەچچە كۈن بۇلۇڭ ـ پۇچقاقتا يىغلاپ ـ قاقشاپ بېقىپ ، كېيىن : « ئوھۇش ، يىغلاپ كۆزۈمنى ئۇپرىتىپ نېمە قىلىمەن . مەن سارالڭ ئەقىلسىگە پوق يەپ ، مەرۋانەمنىڭ ئورنىغا نەدىكى بىر كوچا خوتۇنىنى كاملىغا تاڭغاندىكىن ، بۇمۇ ئاز . ھەممە ئادەمنى پاراكەندە قىلغۇچە ھەممە دەردنى ئۆزۈملا تارتىپ تۇراي » دەپ ئاكىلىرىغمۇ تىنمىغان ، ـــ سانىخان ئىقلىمپاشاخېنىمنىڭ جىمى « چىرايلىق يەرلىرى »نى تاغاردىن تېرىق تۆككەندەك تۆكۈۋەتتى ، ـــ تېخى كۆڭلۈمدە ، ئاكىلىرى شۇنداقلا دوختۇرخانىدىن چىقسا ، كونا ـ يىڭى ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى چىرايلىق دەپ كۆڭلىنى تىندۇرۇپ ، ئاندىن ئىككىمىز يېتىلىشىپ ئالدىلىرىغا كېلىپ ناماقۇلۇق ئېيتىپ ، مەرۋانەمنى سورۇپلىشنى دىلىمغا پۈكۈپ يۈرسەم ، ھۇ..... ھۇ ..... ھۇ ..... ۋاي ئانام ، ۋاي دادام ..... مېنى ئىگە ـ چاقسىز قالدۇرۇپ ، يۆلەپ مەدەت قىلمىغان دادام ..... ۋاي ئېسىل تۇغقانلىرىم ..... ئىچى دەريادەك كەڭ ئەپروزەخېنىم ..... ۋاي دەردلىرىم ..... ۋاي يۈرەكـ لىرىم ..... بۇ دەردلىرىمنى كىمگە ئېيتىپ ، كىمگە يىغلاي ئەپروزەخېنىم.....

سانىخان ھازىدار ئادەمدەك ئۈن سېلىپ يىغلاۋېتىپ ، ئۆزىنى ئەپـ روزىخانىغا ئاتتى . بۇ تۇيۇقسىز ئېچىلغان « ھازا »دىن كۆڭلىگە كەچمىگەن ئىشلار قالمىغان ئەپروزىخانىمۇ يىغلاپ تاشلىدى . خېلىدىن كېيىن سانىخاننىڭ يىغىسى سەل پەسلىگەندى ، ئەپروزىخان ئۇنىڭ قۇچقىدىن ئاجراپ چىقىپ ، رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن ئۇنىڭ ياشلىرىنى سۈرتتى . ئاندىن :

ـــ ئوبدان خان ئاچا ، يۈرىكىمنى ئەزمەي ، زادى نېمە ئىش بولغانـ لىقىنى ئوچۇق دەرۋەرسىلە ! ـــ دېدى تەقەززالىق بىلەن.

ـــ مەن دەي خېنىم ، دەي . بۇ دەردىمنى سىلىگە دېمەي ، كىمگە دەيمەن ؟! ھۇ ..... ھۇ ..... ـــ سانىخان ئاخىر ئۆپكىسىنى باستى ، ـــ ئۇھ ..... مەن شور پېشانە خوتۇن ئەتىگەن ئىككى تال بازارلىق ئېتىۋالاي

دەپ ئۆيگە كىرسەم ، بۆشۈكى زاۋالدا قالغان كامىل دېگەن شۇم بىر قىز بىلەن ئوينىاپ يۈرۈپ قورسقىنى دومبايتىپ قويغانلىقىنى ئېيتماسمۇ ، ئۆرە تۇرۇپلا جېنىم چىقىپ قالغىلى تاس قالدى .

ــ ۋاي ئۆلەي ..... ــ ئەپروزىخانىنىڭ ھەيرانلىقتىن كۆزلىرى چەكچىيىپ ، پۈت ـ قولىدىن ماغدۇر كەتتى ، ــ ما بالىنى ..... تېخى مۇنداق ئىشمۇ بارمىكەن ؟!

ــ تازا كولاپ سوراپ باقسام، ــ سانىخان سۆزىنى داۋام قىلدى،ــ ئانا بولىقى يېمىگەن ئۇ دەيۈزىنىڭ قورسقى تۆت ئايلىق بولاپ قاپتۇ . ئەگەر دەرھال تۇيۇقسىز ، سوتقا ئەرز قىلىپ كامىلنى سولىتۇۋېتىدىكەن . شۇڭا ، كامىل دېگەن بۇ شۇم خوتۇننىڭ « ئۇچ تالاق » قىپتىكەن .

ــ ئەستا ، ما كېلىشمەسلىكنى . ئاكام ئۇقمىغاندۇ ؟

ــ ياق . ئەتىگەنىنىڭ ئۆزۈمنى كاچاتلاپ يىغلاپ ھېرىپ ، ئاخىر ئۆزلىرىدىن مەسلىھەت سوراپ باقاي دەپ كېلىشىم . ھۇ ..... ھۇ.....

ــ كۆڭۈللىرىنى بۇزمىسلا ، ــ ئەپروزىخانىنىڭ يۈرىكى قان يىغلاۋاتقان بولسىمۇ ، چاندۇرماستىن تەسەللى ئېيتتى ، ــ قانداق قىلاتتۇق ، بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندا ، بېشىمىزنى تاشقا ئۇرغىنىمىز بىلەنمۇ ئورنىغا كەلمەيدۇ . سەۋر قىلساق ، ياراتقان ئىگەم ئۆزى بىرنېمە دەپ قويار .

ــ مەنغۇ سەۋر قىلارمەن . ئاكىلىرى بىچارە گۆر ئاغزىدىن قايتىپ ، ئەمدىلا بوۋاق بالىدەك تەمتەم ماڭغۇدەك بولغاندا ، بۇ شۇم خەۋەرنى ئاڭلاپ قالسا نېمە بولۇپ كېتەركىن دەپ ئەنسىرەيمەن .

ــ ئەنسىرىمىسىلە ، ــ ئەپروزىخان شۇ تاپتا ئىچىگە مۇشۇك كىرىۋالغاندەك بىئارام بولۇۋاتقان بولسىمۇ ، چاندۇرماستىن يەڭگىسىگە تەسەللى ئېيتتى ، ــ ئاكاممۇ ئۇنچىۋالا ئۆپكىسى يوق ئادەم ئەمەس . ئاچچىقىنىڭ كەينىگە كىرىپ ئاللانىڭ ئىرادىسىگە مۇخالىپ يول تۇتمايدۇ . سىلى ئاۋۋال قۇرزات بىلەن قاۋۇزغا ئەھۋالنى دەپ ، ئىككىسىنىڭ بېشىنى بىر يەرگە ئەكەلسىلە . مەنمۇ باللىنىڭ دادىسىنىڭ سەمىگە سېلىپ باقسام ، ئۇنىڭدىن ئاكامغا قانداق ئۇقتۇرۇش توغرۇلۇق ئوبدانراق بىر ئەقىل چىقىپ قالار .

ــ ئەستاغپۇرۇللا شەيتان ..... ــ سانىخان قايتا ـ قايتا ئۇھ

تارتىپ ، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى ، ــ ئەجەب ئىچىم سىقىلدى . ئەگەر شۇ تاپتا ھۆكۈمەتتىن قورقمىسام ، ھېلىقى ئىشتانىبېغى بوش شايباتۇننى بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋەتسەم .....

ــ ھەرگىز ئۇنداق دېمەسلە ! ئازماس ئاللا . شۇ قىز بالىمۇ شەيتاننىڭ كەينىگە كىرىپ ئازغان گەپ .

ــ قۇرۇسۇن ئۇنىڭ ئازغىنى !

ــ شۇكرى قىلسىلا خان ئاچا ! سىلى ئوغۇللۇق تۇرۇپ بۇنچە بەئارام بولۇۋاتقان يەردە ، ئۇ قىز بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسى تىرىك تۇرۇپلا دوزاخ ئوتىدا كۆيۈۋاتقاندۇ ھەقىچان ؟! سىلىنىڭمۇ ئىككى قىزلىرى بار . خەقنى قاغاۋبېرىپ ، ئاشۇ بالىلارغا توقۇپ قويمىسىلا يەنە !

ــ ئۇ خەق سوۋېتكە چىقىپ كېتىپتىكەن ، ــ سانىخان سەل بوشاشتى ، ــ بۇ ئىشتىن خەۋىرى يوقمىش .

ــ ئۇنداق بولسا تېخىمۇ شۇكرى قىلساق بولغۇدەك . ئەگەر گېپىمگە كىرسىلە ، ئاكامغا تۇيدۇرمايلا كامىلغا جاكىزا ئالدۇرۇپ ، توي تەيياراڭلىقىنى قىلۋەرسىلە . قىز تەرەپ سوۋېتتىن كېلىشىگىلا چىرايلىق ئالدىدىن ئۆتسەكلا ئىش پۈتمىدىمۇ !؟

ــ شۇنداق قىلساق ئەپلىشەرمۇ زادى ؟ قىز تەرەپ ئۇنىماي تۇرۇۋۇۋالسا .....

ــ قىزنىڭ قورسىقى دومبىيىپ چىققىنىنى كۆرۈپ تۇرۇپ ، قانداق ئاتا ـ ئانا ئۇنى ھالال نىكاھلاشقا ئۇنىمايدىغان ئىش بولسۇن !؟

ــ ئۇنچىلىك بولسىغۇ .....

ــ خاتىرجەم بولسىلا . بۇ ئىشنى باللىنىڭ دادىسى جۆندەيدۇ . ئاكامنىڭ ئىشىنى ماكا قويۇپ بەرسىلە .

ــ ۋاي جېنىم ئۇكام ، ۋاي ئەقىللىق ئۇكام ..... ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىم چىققان دۆۋىلىرىنى تېخىمۇ ئېگىز قىلىپ ، بىر جانلىرىغا مىڭ جان بەرسۇن ! ھۇ..... ھۇ..... ئۆزۈمنىڭ ئەسكىلىكىدىن بىرەر كۇنۇمۇ خاتىرجەم ئۆتمەيدۇ . ھۇ..... ھۇ..... ئەقلىم قوشۇقلۇققا چىقىپ قالمىغان بولسا ، مەرۋانەمنى تاشلاپ ، ھېلىقى سۇپەكنى كامىلغا تاكامدىمەن ! ؟ ئۆزۈمدىن ئۆتكەن ..... ھۇ ، ھۇ .....

ئەپـروزنـخان ئۇنى ئۇزىتىپ دەرۋازا تۈۋىگە چىققاندا ، بىر توپ كـ-
تابنى قولتۇقلىۋالغان مەرۋانەم بىلەن دوقۇرۇشتى . مەرۋانەم سانىخان بىلەن
چـالا ـ پـۇچـۇق سـالامـلـىشـپلا هويلىغا كىرىپ كەتتى . ئەپروزىخاننىڭ
يـۇرىـكـى « ۋاژژىـدە » ئېچىشىپ ، كۆزلىرىگە ياش قاپلاشتى . چۈنكى ، ئۇ
كـامـىـلـنـى تـېـخـىـچـە بـۇرۇنقىدەك ساددا ، ئېقلىمپاشاخبىنىمغا كۆنگىلىنىڭ
چـۈشـمـەسلىكى ـــ مەرۋانەمگە بولغان مۇھەببىتىنىڭ چوڭقۇرلۇقىنىڭ مۇ-
قـەررەر نـەتـىـجـىـسى دەپ چـۈشـىـنىپ كەلگەن ھەم « كۈنلەرنىڭ بىرىدە
مـەرۋانـەمنى ئۇنىڭغا چېتىپ ، بۇ ئىككى بالىنى مۇرادىغا يەتكۈزىمەن » دەپ
ئاغزىنى تاتلىق ئېتىپ يۈرگەنىدى . مانا ئەمدى ھەممە ئىش ئاشكارىلاندى :
كـامـىـلـنـى مـەرۋانەمدىن تاندۇرغان ئادەم سانىخان ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ
ئۆزى ئىكەن . ئۇنداق بولمىسا ، بىرىدىن قۇتۇلالماي تۇرۇپ ، يەنە بىرىنىڭ
قورسقىنى دومبايتىپ قويامدۇ ! ؟ « ھۇ ، بەتبەخت ! »

× × ×

ئەپـروزنـخان ھېچكىمگە تۈيدۈرماي قانچىلىك ياش تۆكتى ؟ بۇنى
خـۇدانـىڭ ئۆزى بـىـلىدۇ . بۇ گەپنى ئېرىگە ئاغزىدىن چىقىرالماي نەچچە
كـۈنـنـى ئۆتـكـۈزۈۋەتـتـى ، لېكىن دېمەي بولمايتتى ، ئاخىر دېدى . روزى
سـەرراپ بۇ گەپنى ئاڭلاپ مېڭىسىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى. لېكىن، ئاھ ،-
ۋاھلـىـماستىن ، بۇ ئىشنى ئاياغقا ئېلىپ چىقىشنى شەرتسىز ئۈستىگە ئالدى
ھەم ئەتـىـسىلا قېيىنئاغىسىنىڭ ئالدىغا باردى . سانىخان ئۇنىڭ قانداق مەق-
سـەت بىلەن كەلگىنىنى ئالدىن بىلگىنى ئۈچۈنمۇ ، ئۇنىڭ ئالدىغا داستىخان
سـېـلـىپ ، چاي- مەزە قويۇپ قويۇپلا ئاشخانا ئۆيگە چىقىپ دۈملىنىۋالدى .
پـۈتـۈن ئەس ـ يـادى ئېـرىـنـىڭ بـۇ ئـىـشـنـى ھار ئېـلـىـپ كېتىپ ، بىر
كـېـسىلىنىڭ ئىككى بولۇپ كېتىشىدە ئىدى . شۇڭا ، مەشنىڭ ئالدىدا زوڭ-
زىـيـىـپ ئولـتـۇرۇپ ئۈنـسىز يىغلايتتى . بىراق ، ئۇ خاتالاشقانىدى . روزى
سـەرراپ ئۇيـانـدىـن ـ بۇياندىن گەپ ئەگىتىپ يۈرۈپ ، كامىلنىڭ ئىشنى
نـاھايـىـتـى تـەسـلىكتە ئاغزىدىن چىقارغاندا ، قۇددۇس شامچى « لاپپىدە »
ئۆڭۈپ ، قاتتىق بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، ياستۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ئۆرە
بولۇپ ئولتۇردى . بېشىنى قاشلاپ بىرھازا جىمىپ كەتكەندىن كېيىن :

ـــ مېنـى شۇنچه ئاياشقانلىرىغا رەھمەت ئۇكام ، ـــ دېدى رازىمەنـ
لـىك بـىلـەن ، ـــ مـەن بۇدەپەن يىقىلغاندا : « ئاتا ـ ئانامنىڭ روھىناتى مېنى قېشىغا چاقىرغان ئوخشايدۇ » دەپ ئويلاپ ، ھەق سۇبھانۇۋەتائالانىڭ شـەپـقـەت ـ كـەرەمـلـىرىـگـە رازى ـ رىـزالىق بىلەن قۇللۇق بىلدۇرۇپ ، ئاخـىرەتلىكىمنىمۇ ھازىرلىتىپ قويغانىدىم. بۇ دۇنيادا يەنە يەيدىغان رىزىقـ تـۆمـەم بـارمـىكـىـن ، يارانلىقان ئىگەم جىسمىمغا چۈشكەن ئىللەتتىن پارىڭ قـىـلىپ ، يېڭىباشتىن ئاياغقا تۇرغۇزۇپ قويدى . بۇندىن كېيىن يەنە قانچەـ لـىك ئۆمرۇم بار ، بۇمۇ ئاللانىڭ ئىلكىدىكى ئىش ، ـــ ئۇ بىر پەس جىمىپ كـەتـتى . ئۆرىسىگە تىنىپ ، كالتە ـ كالتە يۆتەلدى . ئاغزىغا يىغىلغان بەلـ غـەمـنـى قولىدىكى لۆڭگىنىڭ بىر ئۇچىغا تۈكۈرۈپ ، يەنە بىر ئۇچى بىلەن ئاغـزىنىڭ چۆرىسىنى سۈرتتى . روزى سەررەپ ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقان ھالدا ئاغـزىغا تەلمۈرۈپ قاراپ ئولتۇراتتى ، ـــ ئۆزۈمنى ئالسام ، يالىڭاچ كېلىپ ، يـالـىڭاچ كېتىدىغان بۇ پاسىق دۇنيانىڭ ھېچنېمىسىگە قىزىقمايمەن . كامىلـ نـىڭ ئـىشـىغـا كـەلـسـەك ، بـايـا ئۆزلـىرى دېگەندەك ، « ئەلھۆكمىلىللا » دېمەكتىن ئۆزگە چارە يوق . ئەگەرچەندە ئۆزلىرىگە مالال كەلمىسە ، ئۇ قىز بـالـىـنـىڭ ئاتا ـ ئانىسى بۈگۈن قەشـقەردە پەيـدا بولسا ، ئەتىسلا ئالدىغا بـارسـىلا . ئۇلارنـىڭ ئاغـزىـدىـن نـېـمە چىقـسا ، ھەممىسىگە « قۇللۇق » دېسىلە .

ـــ ئوبدان .

ـــ ئاللايـىتائالا قىز پەرزەنتى كۆپ بەندىلىرىگە دوزاخ ئوتىنى ھارام قـىـلـغـان . ئەگەر بىز كامىل بىلەن قىزىنىڭ بىھايالىقىدىن ئۇلارنىڭ دىلىغا يـەتـكەن شىكەستىگە ئۆزىمىزنىڭ سېخىيلىقى ، ئادەمگەرچىلىكى بىلەن داۋا بولمىساق ، ئاشۇ بىچارىلەرنىڭ ۋابالىغا قالىمىز .

ـــ شـۇنداق . بەكمۇ ئوبدان گەپ قىلدىلا غوجىكا ! ـــ ھاياجانلىنىپ كـەتـكەن روزى سەررەپ ئاغزىنى باشقۇرالماي قالدى ، ـــ مەن تېخى ئۆزلـرىنى بـۇ ئـەپـىنـى ئاڭلاپلا قـاتـتـىـق چـېـچـىلىپ ، بىر كېسىلىنى ئىككى قىلىۋالارمۇ دەپ بەك ئەنسىرەپتىم .

ـــ ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا ! ..... ـــ قـۇددۇس شـامـچى كۈلۈپ كەتتى . روزى سـەررەپ خـىـجـىـل بـولـغـىـنـىدىن يەرگە كىرىپ كەتكۈدەك بولغان

بولسىمۇ ، چاندۇرماستىن ئۇنىڭ ئاغزىغا تىكىلدى ، ــ بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندا ، چېچىلغانىنىڭ نېمە پايدىسى ؟! ھەي ئۇكام ، بۇمۇ ئىلاھىي قىسمەت . ھەرقانداق بىر قىسمەت ئاللانىڭ ئىرادىسى بىلەن بولىدۇ . تەقدىرى ھەقىقە تەن بېرىپ ، ئىچىمىزدە يىغلاپ ، تېشىمىزدا كۈلمسەك ، ئەجىلىمىزدىن ئون يىل بالدۇر ئۆلىدىغان گەپ . قىز باققان ئاتا ـ ئانىنىڭ دىلىغا شىكەستە يەتكۈزمەسلىك ئۈچۈن بولسىمۇ ئۆزىمىزنى تۇتماسلىق بولمايدۇ . بىر ـ بىرىنى ئاياش ، بىر ـ بىرىنىڭ ھالىغا يېتىپ دىلخەستە لىكتىن قۇتۇلدۇرۇش مۇسۇلمانچىلىقنىڭ ئەڭ بۈيۈك مىزانلىرىنىڭ بىرى ئەمەسمۇ ؟!

ــ شۇنداق بولمامدىغان غوجىكا ، ئەلۋەتتە شۇنداق .

ئىككىيلەن ناھايىتى ئۇزاق مۇڭداشتى . تويىنىڭ چىقىملىرىنى قەرىكى ئەڭ چوڭ تويلارنىڭ چىقىملىرىدىن ئاشۇرۇپراق قىلىشقا بەل باغلاشتى . ئەگەر مايسەمنىڭ ئاتا ـ ئانىسى مايسەم بىلەن كامىل ئوتتۇرىسىدىكى سەتچىلىكنى تاسادىپىي سېزىپ قالمىسىلا ، بۇ ئىشنى جىن ـ ئىنسىمۇ تۈيدۇرماي ، ئۇلارنىڭ ، بولۇپمۇ قۇدىلارنىڭ يۈزىنى « يورۇق » قىلىشىنىڭ بارلىق چارە ـ ئامالىرىنى بىر ـ بىرلەپ كۆز ئالدىدىن ئۆتكۈزۈشتى .

× × ×

بىر ئايدىن كېيىن كامىل بىلەن مايسەمنىڭ تويى بولدى . بارلىق يۇگۇر ـ يېتىمگە روزى سەررەپ بىلەن ئەپروزىخان چاپتى . مەرۋانەم بارمىدى . خاپىمۇ ، خۇشالمۇ بولمىدى . چۈنكى ، ئۇ كامىلنىڭ ئۆزى تۈگۈل ، ئۇنىڭ ئېتىنىمۇ ئۇنتۇپ قالاي دەپ قالغانىدى .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! يېزىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە قەلەمگە ھاردۇق يەتتىمۇ ياكى پېقىرغىمۇ ، بىر قېتىم « ئۇھ » دېۋالماي بولمىدى . سىزمۇ بىلىسىز ، « قۇرۇق گەپ سېتىش » بەزىدە ئادەمنى كەتمەن چاپقاندىنمۇ بەكرەك ھاردۇرۇۋېتىدۇ . « قۇرۇق گەپ »نى ئاڭلاۋېرىش ئادەمنى زېرىكتۈرۈپلا قالماستىن ، ھاردۇرۇپمۇ قويىدۇ . ئىشىنمەنكى ، مەنلا ئەمەس ، سىزمۇ زېرىكتىڭىز ، ھاردىڭىز . شۇنداق ئەمەس ، ھەر ئىككىمىز

بىر نەپەس ھاردۇق چىقىرىۋالغىنىمىز تۈزۈك . چۈنكى ، ھېكايىمىزنىڭ مۇندىن كېيىنكى سەھىپىلىرى تېخىمۇ ئۇزۇن ، تېخىمۇ ئەگرى - توقايلىق ئىچىدە داۋاملىشىدۇ . مەنزىلگە يەتكۈچە نەچچە مۈدۈرۈپ ، نەچچە يىقىلىپ ، نەچچە قوپىدىغان گەپ . شۇنداق ئىكەن ، ئوبدان ھاردۇق ئېلىپ ، ئاز - تولا كۈچ توپلىۋالمساق ، سىزمۇ ، پېقىرمۇ بىراقلا ئۇزۈلۈپ قالمىز . تېخىمۇ مۇھىمى ، مەرۋانەم كامىلىنىڭ تويىغا بارمىدى ، ئۆزىمۇ ياتلىق بولمىدى . كۈلكىلىك يېرى — ھېكايىمىزنىڭ بېشىدىلا بىز ئۇنى بالا يېتىلەپ يۈرگەن ھالەتتە ئۇچراتقان ، ھەتتا ئۇنىڭ ئۆيى ، دۇكىنى ، كۇتۇپخانىسىنىمۇ كۆرگەن . ئەپسۇسكى ، گالۋاڭلىقىمىزدىن ئۇنىڭغا ۋاستىلىك ياكى بىۋاستە چېتىلىدىغان بىرمۇنچە « قۇرۇق گەپ »لەرنىلا سۆزلەپ ، ئۇنىڭ قانداق بولۇپ ئابلىكىمنىڭ ئۆيىگە كېلىپ قالغىنىنى پەقەتلا تىلغا ئالماپتۇق ، بۇنىڭ ئۈچۈن ، ئالدىگىزدا كۆپتىن - كۆپ خىجىلمىز . سەللا ھاردۇقمىزنى ئېلىۋالساقلا ، يەنە بىرمۇنچە «قۇرۇق گەپ سېتىپ » ، سىزنى يەنە ئۆزىمىزنىڭ « قىلىتاق »نغا ئىلىندۇرۇۋالالايمىز.

« قىلىتاق » ئىچىدە تۇرۇپ « داد ! » دېمىسىگىزلا ، چوقۇم مەرۋانەمنىڭ تويىغا داخىل بولالايسىز . قىزنىقمىسىگىز ھېكايىمىز تۈگىدى . كېيىنكى سەھىپىلەرنى ئۆزۈم ئۈچۈنلا ئېيىتقان بولاي . سىزمۇ ياستۇقنى ئېگىز قىرلاپ ، قۇلىقىڭىزنى يوتقان بىلەن مەھكەم يۆگەپ ، ئۇيقۇڭىزنى ئۇخلاۋېرىڭ !

دۇنيادا شېرىن ئۇيقۇدا ياتقان ئادەمنى ئويغاتماقتىن ئېغىرراق گۇناھ يوق !

ئىككىنچى قسىم

پىنھان سىرلار

غەلىتە خىرىدار

قەشقەردە نېمە تولا ، بازار تولا : ئۇلاغ بازىرى ، توخۇ - تۇخۇم با- زىرى ، تۆمۈر - تەرسەك بازىرى ..... يەنە تېخى يېقىنقى يىللاردا پەيدا بولغان ئىت بازىرىمۇ بار . بۇ بازاردا ھەربىرىنى 10 ــ 20 مىڭ يۈەنگە ئالى- دىغان ياۋروپا نەسلىدىن بولغان ساپ قانلىق پىستە كۆچۈك ، ئاپشاركىلارنى تاپقىلى بولمىسمۇ ، 50 يۈەندىن 5000 يۈەنگىچە ئالىدىغان ؛ چىمچىلاق قولدەك تومۇقتىكى زەنجىرده باغلانمىسا ، ئادەمنى تىرىكلا يەپ كېتىدىغان « يولۋاس »لار خېلى كەڭرى . ئۇلارنىڭ بەزىسى شۇ كۈنىلا سېتىلسا ، بەزىسى نەچچە ھەپتە ، ھەتتا نەچچە ئايلاپ سودىسى پىشماي بازارنى ئاۋات قىلىدۇ . ئالارمەنمۇ ، ساتارمەنمۇ بۇ يەردىن مېھرىنى ئۈزەل- مەيدۇ . مۇبادا ئاپشاركا ياكى پىستە كۆچۈك ئالماقچى بولسىڭىز ، بۇ بازاردا تۇپىغا مىلەنمەي ، ئۇدۇللا ئىتپەرەس بايلارنىڭ ھەشەمەتلىك ئۆيلىرىگە بې- رىپ ، توققۇز تەزىم بىلەن خۇشامەت قىلىڭ ! ئىشەنمەمسىز ؟ بۇ راست گەپ ! مۇنداق ئىتلارنىڭ يېيىشى پىشۇرۇلغان پەش گۆش بىلەن تۇخۇم ، ئىچىشى سۈت ، يېتىشى خۇدانىڭ بەزى بەندىلىرىگە ئۆمۈر بويى كۆرۈشمۇ نېسىپ بولمايدىغان قىممەت باھالىق لۆم - لۆم كارىۋات . تېخى پۇتلىرىنى تالدۇرۇپ قويماسلىق ئۈچۈن ، ئىگىلىرى ئۇلارنى پىكاپتا ئۆزى بىلەن يانمۇيان ئولتۇرغۇزۇپ شەھەر ئايلاندۇرىدۇ ؛ دەريا بويلىرىغا ئاچىقىپ چىملىقلاردا سەيلە قىلدۇرىدۇ ؛ ئالىي رېستورانلاردا « مېھمان » قىلىدۇ . قارا قىشىنىڭ قەھرىتان سوغۇق كېچىلىرى ئىتنىغا سوغۇق تېگىپ زۇكامداپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، تاتلىق ئۇيقۇسىدىن كېچىپ نەچچە ئويغىنىپ ، نەچچە يوقلايدۇ .....

مانا بۇ قەشقەردىكى « پۇلپەزلىك »نىڭ يەنە بىر بەلگىسى .

مەن ھېسابلاپ كۆردۈم : ئاشۇ ئىتلارنىڭ بىر كۈنلۈك ئوزۇقى ، سەيلە - تاماشىسىغا كېتىدىغان پۇل بىلەن بەش نوپۇسلۇق بىر نامرات دېھقان ئائىلىسى بىر ھەپتە خاتىرجەم قورساق باقالايدىكەن ياكى بىر دېھقان بالىسىغا بىر يىللىق ئوقۇش راسخوتى بولىدىكەن . مۇبادا ئاشۇ بىر ئىتنىڭ پۇلى مەلۇم بىر كەنت باشلانغۇچ مەكتىپىگە ئىئانە قىلىۋېتىلسە ، ئاشۇ مەكتەپتىكى بارلىق ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئاتا - ئانىلىرى پەرزەنتلىرىنىڭ بىر يىللىق ئوقۇش راسخوتىنى تۆلەش غېمىدىن قۇتۇلۇپ ، كېچىلىرى خاتىرجەم ئۇخلىيالايدىكەن .

لېكىن ، بۇ مۇمكىن ئەمەس !

بىلمەيسىز ، تەڭرى ھەممە ئادەمنى تەڭ ياراتقىنى بىلەن رىزقىنى ، مەرتىۋىسىنى تەڭ ياراتمىغان . « ئىنساب » ، « خەير - ساخاۋەت » ، « دىيانەت » ، « ئۆزئارا مېھرىبانلىق » ..... دېگەنلەر پۇلدارلار بىلەن مەرتىۋىلىك زاتلار قىلىدىغان ئىش ئەمەس . قىلسىمۇ ، قىسمەنلەرنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىپ ، ئۆز تائىپىسىدىكىلەرنىڭ لەنەتلىشى ، قارغىشىغا ئۇچرايدۇ . چۈنكى ، ھېچكىمۇ باشقىلارنىڭ « سېخىي » دەپ ھۆرمەتلىنىپ ، ئۆزىنىڭ « خەسىس » دەپ ھاقارەتلىنىشىنى خالىمايدۇ !

مەنتىقە بەكمۇ ئاددىي : سەن بېرىپ ماختالما ، مەن بەرمەي تىللانماي . كۈلگىنى كۈلۈپ ، يىغلىغىنى يىغلىسۇن . ئۆلگىنى ئۆلۈپ ، قالغىنى ياشىسۇن . « تەڭ ياشاش » دېگەننىڭ ئۆزى ئەخمەقلىق ! سەن يىغلىمساڭ ، مەن قانداق كۈلىمەن ؟!

« ئىتنىڭ سۈرى بار »لىقى راست ئوخشايدۇ . ئىت بازىرىنى تىلغا ئېلىش بىلەنلا بېشىم چۆرگۈلەپ ، گېپىمدىن ئېزىپ كېتىپتىمەن ! نېمە دەۋاتاتتىم ؟ ھە توغرا ، بازارلارنى سانىۋاتاتتىم . شۇ قاتاردا دوپپا بازىرىنىمۇ سانىپ ئۆتەي : دوپپا بازىرى — ئەڭ قەدىمىي ، ئەڭ ئاۋات بازارلارنىڭ بىرى بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى ئۇيغۇرلارنىڭ باش كىيىم مەدەنىيىتى ۋە مۇشۇ مەدەنىيەتنى ياراتقۇچى ، تارقاتقۇچى ئۇيغۇر خوتۇن - قىزلىرىنىڭ ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلىدىغان يۈكسەك ھۈنەر - سەنئەت ماھارىتى بىلەن ئەقىل - پاراسىتىنى ئالەمگە نامايىش قىلىدىغان ئەڭ خىرىدارلىق

« يەرمەنكە » ئىدى . مۇشۇ ئەسىرنىڭ كېيىنكى يېرىمىدىكى كېيىنكى يېرىمىدا ئەۋج ئالغان « مەدەنىيلىشىش » ، « زامانىۋىلىشىش » ، « دۇنياغا يۈزلىنىش » ، ئېنىقراقى ــ «مودىلىشىش » دولقۇنىدا ، بۇ بازار تاقىلىپ قالغىلى تاس قالغانىدى . ھېلىمۇ ياخشى سەنئەت ئۆمەكلىرىگە ئارتىسلارنى سەھنىلەردە ئۇيغۇرچە كىيىندۈرۈش زۆرۈر بولغانلىقى ؛ باشقا مىللەت ، باشقا ئەللەردىن يۇرتىمىزغا زىيارەت قىلىشقا كەلگەن ۋە كېلىدىغان كاتتا ئەربابلارغا ئۇيغۇر دوپپىسى تەقدىم قىلىش زۆرۈر بولۇپ قالغانلىقى ؛ شۇنداقلا يېزىلىرىمىزدا شەپكىگە ، كەپكىگە ، قالپاققا كۈچى يەتمەيدىغان نامرات دېھقانلار خېلى كۆپ ساندا بولغانلىقى ؛ تېخىمۇ مۇھىمى ، شەھەر ئاھالىسىنىڭ بەزىلىرى « بىر پۇڭنىمۇ پارچىلاپ خەجلەيدىغان » ھالەتتە بولغانلىقى ئۈچۈنلا، شەھەردىكى قورساق غېمىدە قالغان بەزى خوتۇن-قىزلار يىگىدە ـ ئويماقلىرىنى ئىشتىن توختاتماي دوپپا تىكىپ ، رىزقىنى مۇشۇ بازاردىن ئىزدەشكە مەجبۇر بولدى . ھەپتىلىك ئەمگىكى بەدىلىگە بىر جىڭ گۆش ، ھەتتا بىر قاپ سەرەڭگىگە ئېرىشسىمۇ شۈكۈر قىلدى . كېيىنكى كۈندۈزگە ئۇلاپ « كۆزلىرىنىڭ گۆھىرىنى ئاقتۇرۇپ » ، ئۇيغۇرلارنىڭ ئۆزىگە خاس يارىشىملىق باش كىيىمى بارلىقىنى كىشىلەرنىڭ ئېسىگە سېلىپ تۇردى . مانا بۈگۈن قارايدىغان بولسىڭىز ، بۇ بازار تۈيۇقسىز ئاۋاتلىشىپ ، دوپپىنىڭ باھاسى بىر چاغلاردىكىدىن نەچچە ھەسسە ، ھەتتا نەچچە ئون ھەسسىلەپ ئۆسۈپ كەتتى . بۇ ئۆسۈش بەزى مودا كىيىملەرنىڭ ئۆسۈش سۈرئىتىدىن خېلىلا تۆۋەن . لېكىن ، بۇنىڭغىمۇ شۈكۈر قىلماي بولمايدۇ ! بىر كېچە ـ كۈندۈز يىگىنە سانچىغۇچە ئاققان تەر ، كۆزلەرنىڭ يوقالغان خۇنى بەدىلىگە بىر باغ چامغۇر كەلسىمۇ شۈكۈر قىلغان دوپپىچى خوتۇن ـ قىزلار يەنىلا مۇشۇغۇ !

ئۇلار شۈكۈر قىلىدۇلا ئەمەس ، مۇشۇنداق ياخشى كۈنلەرنىڭ يېتىپ كەلگىنى ؛ ئۆز مېلىنىڭ مۇشۇنچىۋالا خېرىدارلىق بولۇپ قالغىنىدىن چەكسىز خۇشال . مۇشۇ خۇشاللىق ئۇلارنى مۇشۇ بازارغا ئېلىپ كەلگەن . ئۇلارنىڭ رىزقىمۇ ، جاپالىق ئەمگىكىنىڭ قەدىر ـ قىممىتىمۇ مۇشۇ بازاردا .

مەرۋانەم ھېچقاچان مۇنداق ئىنچىكە ھېسىيات قىلىپ باققان ئەمەس . مەيلى بىر دوپپا بىر ئايروپىلانىنىڭ پۇلىغا سېتىلسۇن ياكى بىر قاپ

سەرەڭگىنىڭ پۇلىغا يارىسۇن ، ئۇنىڭ پەرۋايى پەلەك . لېكىن ، ئۇ ھەپتىدە بىر قېتىملا بولىدىغان بۇ بازاردىن ھەرگىزمۇ قالمايدۇ . بۇ بازار ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئېيتقاندا بىر ھەپتىلىك ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئەڭ ياخشى سەيلىگاھ . ئۇ بۇ يەردە ئۆزى بىلەن تەڭتۇش قىز - چوكانلار بىلەن ئۇچرىشىپ ، ئۇلارنىڭ ھەر خىل ئارزۇ - ئارمان ، ھەۋەس - ئىنتىلىشلەر بىلەن تولغان تۇگىمەس پاراڭلىرى ؛ قىزغىن - سەمىمي چاقچاقلىرى ، مۇڭ - پىغان ، ناله - زارلىرى ، ئىزگۈلۈك ياكى ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشتىلىرىنى قانغۇدەك ئاڭلاپ ، نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىدۇ . يەنە بىرى ، بۇ يەردىكى دوپپىلارنىڭ تۈرى ، گۈل نۇسخىلىرىنى بىر - بىرلەپ مېڭىسىگە قاچىلاپ ، كەلگۈسىدە دوپپىچىلىق سەنئىتىدە ھېچكىمۇ خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغان يېڭى - يېڭى تۈر ۋە نۇسخىلارنى ئىجاد قىلىشقا ئۇل ھازىرلايدۇ . ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق قىلىۋاتقىنىغا خېلى بولدى . ئۇنىڭ تىككەن دوپپىلىرى ئەڭ خېرىدارلىق ، « دوپپىلارنىڭ كۆزى » دېيىلسىمۇ قىلچە مۇبالىغە بولمايدۇ . مۇبادا ئۇ بىرەر خىل يېپنىڭ ئورنىنى ئالماشتۇرۇپلا دوپپىغا ئۆزگىچە بىر تۈس كىرگۈزسە ، بىرەر ئايغا قالمايلا ئاشۇنداق دوپپا تىكىدىغانلار نەچچە ئونغا يېتىدۇ . بىرەر خىل يېپنى كۆپەيتىپ ياكى كېمەيتىپ ، دوپپىغا يەنە كىچىككىنە جۇلا بېرىپ قويسىغۇ بولدى ، ھەش - پەش دېگۈچە پۈتۈن شەھەرگە مودا بولىدۇ . مەرۋانەمنى بۇ بازارغا ئېجىل قىلىپ قويغان نەرسە دەل مۇشۇ!

مەرۋانەمنىڭ بۇ بازارغا كېلىپ - كېتىپ يۈرگىنىگە توپتوغرا بەش يىل بولدى . بۇرۇن ئانىسىغا ئەگىشىپ كېلەتتى ، مانا بىر يىلدەك بولدى ئۆزى يالغۇز كېلىدۇ . ئۆيدىن چىرايلىق ياسىنىپ - جابدۇنۇپ چىققان بۇ قىز ئوردا ئالدىغا كېلىپلا سومكىسىدىن ئادەتتە ئۆيدە ئولتۇرىدىغان ئاياللار بېشىغا ئارتىدىغان زىغىر رەڭ تور رومالنى ئالىدۇ - دە ، بېشىغا ئارتىپلا دوپپىچى خوتۇن - قىزلار توپىغا سىڭىپ كېتىدۇ . بەزىدە يۈزىنى قىيا ئاچسا ، بەزىدە يېپىۋالىدۇ . ئىلگىرى ئۆزىنىڭ گاچىلىقىدىن خىجىل بولۇپ ، تارتىنىپ - قورۇنۇپ بازارنىڭ بىر چېتىدە تۇرۇپ خېرىدار كۈتكەن بولسا ، ئەمدى بازارنىڭ ھەممە يېرىدە موكىدەك يورغىلاپ چېپىپ يۈرۈپ ، قايسى خېرىدار قاچان بازارغا كەلدى ؟ قايسى خېرىدار قانداق دوپپا ئالـ

ماقچى ؟ قايسى خېرىدار « ئوۋ ئوۋلىغىلى » كەلدى ؟ بۇنى ھەش - پەش دېگۈچە بىلىۋېلىپ ، خاتاسىز ھالدا ئۆز خېرىدارىنىڭ ئالدىغا ئۇنىدۇ - دە ، بەزى سۆزلىرىنى ئىشارەت بىلەن ، بەزىسىنى قەغەزگە يېزىپ ئۇقتۇرىدۇ . شۇڭا ، بەزى خېرىدارلار ھەقتەتەن ئۇنىڭ دوپپىسىنى يارىتىپ قېلىپ ئالسا ، بەزىسى ئۇنىڭ ئايدەك ھۆسنى ، گۈلدەك تەبەسسۇمى ، ئۆزگىچە ئوماق - تاتلىق قىلىقلىرىغا مەپتۇن بولغىنىدىن « ئەلگەككە چىقىپ ، ئەرگە تېگىپ » قالىدۇ . ئىشقىلىپ ، بازارنىڭ « بۈرنى » ئۇنىڭ . بەزىدە دوپپىلىرىنى بىردەمدىلا سېتىپ بولۇپ ، باشقىلارنىڭ ساتالمىغان دوپپىلىرىنى سېتىشىپ بېرىدۇ . بۇگۈنمۇ بازار كۈنى . يەنە كېلىپ ھېيت بازىرى . سانىمەندىن ئالارمەن كۆپ . ئالارمەننىڭ ئوندىن توققۇزى ئەر . ئۇلارنىڭ ئارىسىدا « ئوۋچى پالۋان »لارمۇ بار . ئۇلار بىلمەيدۇكى ، بۇ بازاردا « ئوۋ ئوۋلاش » سېپى ئۆزىدىن ئەخمەقلىق . ئىشەنمەمسىز ؟ مۇبادا قايسىبىر دوپپىچى خوتۇن - قىز كىمگىدۇر « ئوۋ » نىشانى بولۇشنى خالىسا ئىدى ، كېچىلىرى ئېلېكتىرنىڭ ، پەنەرنىڭ ، شامنىڭ ، ھەتتا جىنچىراغنىڭ خىرە يورۇقىدا بۇرنىنى ئىسلاپ ئولتۇرۇپ دوپپا تىكىپ كۆزىنىڭ خۇنىنى يوقاتقۇچە ، يۈز - كۆزىنى ئەرزان باھالىق ئۇپا - ئەتلىكتە بويىاپ ، چىرايلىق ياسىنىپ - جابدۇنۇپ شەھەر كوچىلىرىنى شۇنداقلا بىر ئايلانسا ، شەكسىزكى ، ئۇلارنىڭ بىر كېچىلىك تاپاۋىتى بىر ئاي جاپا چېكىپ دوپپا تىككەن تاپاۋىتىنى بېسىپ چۈشكەن بولاتتى . لېكىن ، ئۇلار مۇنداق تاپاۋەت قىلىشتىن ئۆزلۈمنى ئەلا بىلىدۇ . چۈنكى ، ئۇلارنىڭ « ئۇستىخىنى ھالالدىن پۈتكەن » . ھالال تەر ئاقتۇرۇپ تاپاۋەت قىلىش ـــ ئۇلارنىڭ مەتگۈ ئۆزگەرمەس مىزانى . شۇڭا ، كېسىپلا ئېيتىمىزكى : بۇ يەردە « كۆز زىناسى » قىلىپ يۈرگەن « ئوۋچى »لارنىڭ چىنىغا ۋاي !

يەنە ئۇلاردىن قىلچە يۈز - خاتىر قىلماي سورايمىزكى : شۇ تاپتا سىلەرنىڭ ئاچا - سىڭىللىرىڭلارنى قايسى پۇلدار ، قايسى لۈكچەكىنىڭ « ئوۋلاپ » يۈرگىنىدىن خەۋىرىڭلار بارمۇ - يوق ؟ بولۇڭلار ، ئىتتىك بولۇڭلار ! سىلەر بۇ يەردە كۆزۈڭلارنىڭ « پىتىنى ئۆلتۈرۈپ » يۈرۈپ ، ئاچا - سىڭىللىرىڭلارنىڭ « ئوۋچى »لارغا يەم بولۇپ نومۇسى بۇلغانغىنىدىن خەۋەرسىز قالماڭلار !

بىر « ئوۋچى » كىمدۇر بىرىگە « قارماق » تاشلىۋىدى ، بىر توپ دوپپىچى خوتۇن - قىز ئارىغا ئىلىۋېلىپ ، ئاشۇنداق نەشتەردەك تىللىرى بىلەن ئاللا - تۇۋىسىنى چىقاردى . مۇشتى تورلۇق ئەرلەردىن ئىككى - ئۈچى ئۇلارغا ماسلىشىپ ، بىچارىنىڭ بىقىنىغا « ئەن سېلىپ » ئۇزىتىپ قويدى . بازار بىردەم پاتىپاراق بولۇپلا يەنە ئىزىغا چۈشتى . ئىلىم - سېتىم راسا بىر قىزىپ ، بېسىقىغا چۈشتى . ئادەملەر خېلى شالاڭلاپ قالغانىدى . يېڭى كەلگەن ھەرقانداق خېرىدارنى بىر قاراپلا پەرق ئەتكىلى بولاتتى .

ئەنە ، بىر خېرىدار كەلدى : ئېگىز بوي ، ئۇستىخانلىق ، بۇغداي ئۆڭ ، قاشلىرى توم ، كۆزلىرى يوغان ، ئېغىز - بۇرنى ئېۋەنسىز ؛ زامانغا لايىق رەتلىك - پاكىز كىيىنگەن بۇ يىگىت بازارنىڭ چېتىدىرەك توختاپ ، ئىسكەتى بۇزۇلاي دەپ قالغان چىمەن دوپپىسىنى بېشىدىن ئالدى - دە ، سىمدەك يىرىك ، قويۇق قارا چاچلىرىنى بارماقلىرى بىلەن تاراپ قويۇپ ، دوپپىسىنى يېڭىباشتىن كىيدى . ئۆزى سەزگۈر ، كۆزى ئۆتكۈر دوپپىچىلاردىن ئىككى - ئۈچى دەرھال ئۇنىڭ قېشىغا ئۆندى . بۇلبۇلدەك سايرىشىپ ، قولدىكى دوپپىلىرىنى بىر - بىرىدىن قىزغىنىشىپ ئۇنىڭ بېشىغا بەس - بەس بىلەن كىيدۈرۈشتى - دە ، مەيلى ئۇنىڭغا خوپ كەلسۇن ياكى خوپ كەلمىسۇن :

— ئەجەبمۇ ياراشتى ، خۇددى ئۆزلىرىگە ئاتاپ تىككەندەك . ئەينەككە قاراپ باقسىلا ! — دېيىشىپ ، ئۇنىڭغا ئەينەك تەڭلەشتى . يىگىت ئۇلارنىڭ رايىغا بېقىپ ، ھەممىسىنىڭ دوپپىسىنى بىر قېتىمدىن كىيىپ باقتى . ھەربىر يېڭىنە ئىزىدىن تارتىپ دوپپىنىڭ قوندۇرۇقلىرىغىچە سىنچىلاپ قاراپ چىقتى ، نەرخىنىمۇ سوراپ باقتى . ئۇنى كىيىپ بېقىپ ، بۇنىڭ نەرخىنى سوراپ يۈرۈپ ، غۇلغۇلىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كىرىپ قالدى . ئەپسۇسلىنارلىقى : ئۇ بۇ يەرگە دوپپا ئالغىلى كەلمەي ، دوپپىچى قىز - چوكانلارنى گەپكە سېلىپ ئېچ پۇشۇقىنى چىقارغىلى كەلگەنمۇ ياكى دوپپا بازىرىنىمۇ بىر كويلۇق مالغا 10 كوي باھا قويىدىغان باشقا بازارلارغا ئوخشىتىپ قالغانمۇ ، ئوغرىغا بەرسە 100 كويغا ئالىدىغان دوپپىنى 50 كوي سورايتتى .

ئۇنـــك بـۇ ئىشى دوپپىچىلارنىڭ زەردىسىنى قاينىتىۋەتتى بولغاي ، گەپنى يوتىدەك ، دەمدەك قويۇۋەتتى :

ـــ 50 كويلىرىغا شاپاق دوپپا ئېلىپ كىيىسىلە !

ـــ 50 كويلىرىغا تازىنىڭ تۇمىقىمۇ كەلمەيدۇ !

ـــ 50 كويلىرىغا .....

ئۇنـــك قۇلىقى گاسمۇ ياكى مىجەزى شۇنداقمۇ ، مۇنداق زەھەردەك ئاچچىق تەنە ـ مەسخىرىلەر ، چالۋاقاشلار ، ھەتتا دوپپىنى قولىدىن سىلكىپ تارتىۋېلىشلارنى چۈنىقىمۇ ئالمىدى ، بىر ئېغىزمۇ گەپ يانمۇر-مىدى . مەرۋانەم دەل مۇشۇ « تاماشا » ئۈستىگە ئۈلگۈرۈپ كەلگەنىدى . ئۇ سومكىسىدىكى بىردىنبىر دوپپىنى قولىغا ئېلىپ ، توپ ئىچىگە سىغدىلىپ كىردى . ئۇنـــك يۈزى يېپىشقلىق ئىدى . قارلىغاچتەك ئاغزى بېسىلماي ۋىچىرلاۋاتقان بىر چوكان ئۇنى كۆرۈپلا قېشىغا كەلدى ـ دە ، قۇلىقىغا بىرنېمە دەپ پىچىرلىدى ، ئاندىن قولىدىكى دوپپىنى ئېلىپ يىگىتكە تەڭلىدى ۋە :

ـــ مانا ، مانى ئالسىلا ! بۇنىڭ نەرخى ئەرزانراق ! ـــ دەپلا بۇرۇ-لۇپ ، مەرۋانەمگە كۆز قىسىپ قويدى .

يىگىت قىلچە تەمتىرىمەستىن دوپپىنى قولىغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ ھەممە يېرىگە تازا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى . ئەمدىلا بېشىغا كىيىشىگە ، بىرەيلەن ئەينەك تەڭلىدى . دوپپا ئۇنىڭغا ھەقىقەتەن قالتىس ياراشقانىدى . يىگىت ئەينەكنى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىۋېتىپ دوپپىنى بېشىدىن ئالدى ـ دە ، نەرخىنى سورىغانىدى : مەرۋانەم ئۇچ بارمىقىنى كۆرسەتتى .

ـــ 30 كوي ؟! ـــ يىگىت ھەيرانلىقتىن چەكچەيگەن كۆزلىرىنى مەرۋانەمگە تىككىنىچە شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى . مەرۋانەم :

ـــ ھ ـ ھىم ..... ـــ دەپ بېشىنى « ياق »قا لىڭشىتتى .

يىگىت ئېسىنى يىغىپ بولغۇچە ، بايىقىڭ چوكان « تەرجىمان »لىق قىلدى (مۇنداق ئىش پات ـ پات بولۇپ تۇراتتى) :

ـــ 300 كوي دەۋاتىدۇ ، ئەپەندىم !

ـــ 200 كوي بېرەي ، ـــ دېدى يىگىت مەرۋانەمگە قاراپ . مەرۋانەمگە گەپ ئاشمىدى . نەچچەيلەن تەڭلا ۋىچىرلىشىپ ، يىگىتنى

مەسخىرە ئارىلاش چاقچاققا كۆمۈۋەتتى :

ـــ يەنە پىشكە قوشسىلا !

ـــ كۆزلىرى مال تونۇيدىكەن جۇما !

ـــ كۆزى مال تونۇغان بىلەن ، پۇلىغا چىدىسا ھېساب !

ـــ تېخى ئەمدى جابدۇقىنىڭ پۇلىنى سورىلا جۇما ئاكا !

ـــ 20 كوي قوشۇپ باقسىلا ئۇكام !؟

ـــ .....

ئۇ بىرنېمە ، بۇ بىرنېمە دەپ يۈرۈپ ، دوپپىسىنىڭ باھاسى 250 يۈەنگە چىقتى .

ـــ بېرەملا ؟ ـــ يىگىت پۇل ئېلىش ئۈچۈن قويۇن يانچۇقىغا قول سالدى . يىگىتنىڭ بۇ ئىشى بەزىلەرنى ھەيران قىلسىمۇ ، بەزىلەرنىڭ كۆزلىرىنى چەكچەيتتى . بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قاراشقانلارمۇ بولدى . تېخى بەزىسىنىڭ ئىچى ئاداپ ، رەڭگى ئۆڭدى . ھەسەت تاشقان كۆزلەر مەرۋانەمدە .....

كۈتۈلمىگەندە مەرۋانەم بېشىنى « ياق »قا لىڭشىتىپ ، دوپپىغا قول ئۇزاتقاندى ، ھەممەيلەننىڭ ئاغزى تەڭلا ئېچىلدى :

ـــ بەرسىلە خېنىم ، سودىسى تازا كەلدى !

ـــ سودىسى كەلگىنى نېمىسى ، 50 كوي ئېشىپ كەتتى !

ـــ ئېشىپ كەتسە پۇل سىلىنىڭ يانچۇقلىرىدىن چىقامتى ؟ ئەجەبمۇ ئىچى يامان خوتۇن ئىكەنا بۇ !

ـــ شۇنى دېسىلە ! ئۆزىمىزنىڭ مۇشۇنداقلىقىدىن ، پادىشاھنىڭ تاجىدەك چىرايلىق دوپپىنى ئەسكى ئىشتانىنىڭ پاچىقىدا تىككەن قالپاقنىڭ پۇلىغا ساتالمايمىز !

ـــ بەرسىلە ئۇكام !

ـــ بەرسىلە خېنىم !

ـــ ساتاملا ؟ يا .....

ـــ ساتمايدىغان نېمىنى بازارغا ئەكىلەمدۇ ؟!

ـــ شۇنى دېسىلە ! ئۇنىڭمۇ كۆزلىگەن يېرى باردۇ ؟

مۇشۇ گەپلەر بولۇۋاتقان چاغدا ، مەرۋانەم بازارنىڭ بىر چېتىگە

چىقىپ بولغاندى . ھاۋانىڭ خېلىلا ئىسسىق بولۇشىغا قارىماي مەرۋانەمنىڭ ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولىشىپ ، يەنىلىغۇسى كېلىپ كەتتى . ئىچىدە ئۆزىگە كايىدى : « خەقنىڭ كەينىگە كىرىپ ئەجەب سەت ئىش قىلدىما ! ئاۋۇ ئا-دەمۇ مېنى زادىلىق ئەتكەندەك ..... »

بازار دېگەندە كىم بىلەن كىمنىڭ نېمە ئىشى ! سەن ساتمىساڭ ، ئۇ ساتىدۇ . ئۇ ئالمىسا ، بۇ ئالىدۇ . ئىشقىلىپ ، ھەممە ئادەم ئۆز كويى ، ئۆز كۆڭىچىگە چوغ تارتىش بىلەن بەند . ھېچكىمنىڭ مەرۋانەمگە بۇرۇلۇپ قارىغۇدەكمۇ چولىسى يوق . ئەكسىچە ھېلىقى يىگىت مەرۋانەمدىن زادى كۆز ئۈزمەيتتى : قۇلىقى ئەتراپىنى چۆرىدىۋېلىشقان ، بىر - بىرىدىن كېلىشكەن ، بىر - بىرىدىن شەرەنداز قىز - چوكانلارنىڭ قارلىغاچتەك ۋىچىرلاشلىرىدا بولسىمۇ ، كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭغا تىكىلگىنى تىكىلگەنىدى . بايىاتىن مەرۋانەمگە بولۇشقان بۇ « قارلىغاچ »لار ئەمدى باشقىچە « ۋىچىرلاشقىلى » تۇردى :

— سىلىگە ئۇ دوپپىنىڭ نېمىسى يارىماپ قالدىكىن ؟ قاراپ تۇرۇپ ئىككى دوپپىنىڭ پۇلىنى بېرىۋەتكىلى تاس قالدى !

— « خېرىدارىدا كۆز بولسا ، كاسىپ ئاچ قاپتۇ » دېگەن شۇ - دە !

— مانى كۆرۈپ باقسىلا !

— ماۋۇ دىتلىرىغا ياقسا ، ئېغىزلىرىدىن چىققانىغا بېرىمەن .

يىگىت ئۇلارنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلىمايۋاتقاندەك مەرۋانەم تەرەپكە شۇنداق بويۇندىغاندى ، بېرەيلەن :

— ئۇ گاچىچا ، « بىر » نى « بىر » ، « ئىككى » نى « ئىككى » دەيدىغىنى ! ئۆزى قويغان باھادىن بىر پۇڭمۇ كەم ساتمايدۇ ! — دېگەندى ، باشقىلارنىڭ ئاغزىمۇ ئېچىلىپ كەتتى :

— ئۇنىڭ بىلەن بىر دوپپىنىڭ سودىسىنى قىلىپ بولغۇچە ، 10 تۆگىنىڭ سودىسىنى پۈتكۈزۈپ بولغىلى بولىدۇ .

— خەق بىلەن نېمە كارىڭلار ؟ بۇ غوجامنىڭ پۇلى جىق ئوخ-شايدۇ . 300 كويغا ئالسا ئالمامدۇ !

— مېنى دېسە 3000 كويغا ئالسۇن !

— ھى - ھى ، ھى - ھى !

تەرەپ - تەرەپتىن كۆتۈرۈلگەن مەسخىرىلىك كۈلكە ، « تىكىنى » بار چاقچاقلارمۇ يىگىتكە قىلچە تەسىر قىلمىدى بولغاي ، ئاغزىنى « مىت » قىلىپ قويمىدى . لېكىن ، چىرايى ئەپچىللا ئۆزگەرگەندى : بۇغداي ئۆڭ چىرايى بىر قىزىرىپ ، بىر قاردىاپ ، كۆزلىرى ئىتتىپ قالغانىدى .

خۇدايىم ساقلىسۇن ئۇنىڭ « پارتلاپ » كېتىشىدىن !

لېكىن ، يىگىت « پارتلىمىدى » ، سوزۇپ بىرنى تىنىپ قويۇپلا مەرۋانەم تەرەپكە ماڭدى . شۇنچە جىق « ۋىچىرلاشلىرى » ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئېرىتەلمىگەن « قارلىغاچ »لارمۇ دەمبەس قەدەم ئۇنىڭ قۇيرۇقىغا چۈشتى . ئۇلار يېڭى بىر تاماشا كۆرمەكچى ئىدى .

يىگىتنىڭ ئۇدۇللا ئۆزى تەرەپكە قاراپ كېلىۋاتقىنىنى كۆرگەن مەرۋانەمنىڭ قورققىنىدىن پۈتۈن ئەزاسى تىكەنلەشتى . بايىقى تىترەك ئەمدى تەر بىلەن ئالماشتى . كۆز چاناقلىرىغا ياش قاپلىشىپ ، يۈرىكى ئەنسىز تېپىرلىغىلى تۇردى . ئۇ كۈتۈلمىگەن بىر كۆڭۈلسىزلىك يۈز بېرىشىدىن ئەنسىرەۋاتاتتى . ئۆزىدىن ئۆتكەن : نېمە قىلىدۇ خەقنىڭ كەيىنىگە كىرىپ ؟ تىلى ئاجىز بولغاندىكىن ، ئاجىزلىقىغا تەن بېرىپ ، ھەر قاچانقىدەك « بىر » نى « بىر » ، « ئىككى » نى « ئىككى » دېسە مۇشۇ بالامۇ يوق !

« ئەستا ، قانداق قىلسام بولار ؟ بۇ يەردىن كېتەيچۇ . كەتسەم كەينىمدىن قوغلاپ بارسا قانداق قىلارمەن ! ؟ »

ئادەم ھودۇقۇپ كەتكەن چاغدا ، سازاڭمۇ كۆزلىرىگە ئەجدىھا كۆرۈندۇ . ئېرىقنى دەريا قىياس قىلىپ ، قانداق ئۆتۈشنىڭ غېمىدە بېشى قاتىدۇ . ئېسەنگىرەپ خۇددىنى يوقتىدۇ . مەرۋانەم ھەقىقەتەن قاتتىق ھودۇقۇپ كەتكەنىدى . ئۆزىنىڭ قاينىاق بازاردا ـــ شۇنچە كۆپ ئادەملەر بىلەن بىللە تۇرۇۋاتقىنى ، بۇ يەردە ھېلىغۇ ئۇ يىگىت ئىكەن ، يەتتە باشلىق يالماۋۇزمۇ ئۇنىڭ ئۆزى تۈگۈل ، بىر تال مويىغمۇ چېقىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدىغانلىقىنى خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . قېرىشقاندەك ئاياغلىرىمۇ ئۆزىگە بويسۇنماي ، يەرگە مىخلىنىپ قالغاندەك قىمىرمۇ قىلمىدى . دەھشەت ! دەھشەت !!!

يىگىت ئۇنىڭ ئالدىغىلا كېلىپ توختىدى . چىرايىدىن يا خاپىلىقىنىڭ ، يا خۇشلۇقىنىڭ ، يا مەسخىرىنىڭ ، يا ھۆرمەتنىڭ ئىزناسى كۆرۈنمەيتتى .

ـــ مەسىلە ، ـــ دېدى ئۇ ئالىقىندا مىجىقلاپ تۇتۇپ تۇرۇۋېرىپ تەر بىلەن نەمدىلىپ كەتكەن 50 يۈەنلىك پۇللارنى مەرۋانەمگە تەڭلەپ ، ـــ دېگەنلىرىگە ئالاي ، پۇلنى سانىۋالسىلا .

ئەمدى بۇ يەردىن كېتىپ قالغىلى بولمايتتى . دوپپىنى يىگىتكە چىرايلىقچە بېرىپ ، پۇلنى ئېلىش كېرەك .

مەرۋانەم تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن دوپپىنى يىگىتكە سۇنۇپ ، پۇلىنى قولىغا ئالغاندا ، « قارلىغاچ »لارنىڭ كۆزلىرى ھەسەتتىن چەكچەيدى . ئىچىگە قۇرت كىرىۋالغاندەك بىئارام بولۇشۇپ ، بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىۋېلىشتى . مەرۋانەم رومىلىنى قايرىپ پۇل سانىشقا باشلىغاندا ، ئۇلارنىڭ چىرايى بىر قىزىرىپ ، بىر بوزىرىپ ، بوغۇزىغا بىرنەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك تۇكۇرۇكىنى يۇتۇشتى . « چۇرۇق »مۇ قىلىشمىدى .

قىزىق ئىش : مەرۋانەم ھېچقاچان قىلىپ باقمىغان قىلىقنى قىلىپ ، پۇللارنى بىر ـ بىرلەپ كۆن نۇرغا تۇتۇپ راست ـ يالغانلىقىنى « تەكشۈرۈپ » چىقتى . بۇ ئىش « قارلىغاچ »لارنىلا ئەمەس ، يىگىتنىمۇ ھەيران قالدۇردى . ئۇ مەرۋانەمنىڭ بۇ ھەرىكىتىگە قاراشنى بىئەپ كۆردى بولغاي ، قولىدىكى دوپپىنىڭ ئۇ يەر ـ بۇيېرىگە قاراش بىلەن بەند ئىدى .

« پۇلنى ئېلىپلا كېتىپ قالسام ، چوقۇم ماۋۇ خوتۇنلار ئاۋۇ يىگىتكە سىرىمنى ئاشكارىلاپ قويىدۇ ، ـــ مەرۋانەم قەستەن ۋاقىتنى كەينىگە سوزۇپ ، يۈرىكىنى توختاتماقچى بولۇۋاتاتتى . بۇنىڭدىن 〈 قارلىغاچ 〉لار قىلچە خەۋەرسىز بولغاچ ، ئىچىدە مەرۋانەمنى تىللىشىۋاتاتتى ، ـــ ئۇنىڭدىن كۆرە ، ئاۋۋال ئۇنى بۇ يەردىن كەتكۈزۈۋېتىپ ، ئاندىن ئۆزۈم كېتەي.....»

مەرۋانەم پۇلنى ئالدىرىماي تەكشۈرۈپ بولۇپ يەنە بىر قېتىم سانىۋەتكەندىن كېيىن يىگىتكە قارىغاندى ، يىگىت :

ـــ توغرىمىكەن ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ ھىم .....

مەرۋانەم پۇلنى يانچۇقىغا سېلىۋاتقاندا ، يىگىت :

ـــ دوپپىلىرىنى كىيگىلى نېسىپ قىلسۇنمۇ ؟ ـــ دېدى ئادەت بو-
يىچە مەرۋانەمگە تەبەسسۇم قىلىپ .

ـــ ھىم .....

مەرۋانەم ئۆزىمۇ سەزمەستىن شۇنداق مەغرۇر ، شۇنداق يېقىملىق تەبەسسۇم قىلدىكى ، يىگىتنىڭ چىرايى بىر قىسمىلا بوۋلوپ ، ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزەلمەيلا قالدى .

« مەرۋانەم ؟ ئۇ راستتىنلا شۇمىدۇ ؟ شۇ ! راستتىنلا ئاشۇ مەرۋانەم شۇ !!! »

يىگىتنىڭ خىيال تۇلپارى مۇندىن كۆپ يىللار بۇرۇنقى ـــ مەرۋا-نەمنى ئاخىرقى قېتىم كۆرگەن مەنزىلگە سەپەر قىلغانىدى : مەكتەپنىڭ سىنىپلار ئارا سەنئەت كۆرىكى سەھنىسى . سەھنىدە مەرۋانەم شائىر ئابدۇ-رېھىم ئۆتكۈرنىڭ كومپوزىتور تۇرسۇن قادىر ئاھاڭغا سالغان « ياخشى » ناملىق غەزىلىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئورۇنلاپ ، زالدىن چاڭ چىقىرىۋەتتى . شۇ چاغدا ھەممىدىن بەك چاۋاك چېلىپ ، ئالقانلىرىدىن ئوت چىقىپ كەتكەنلەرنىڭ بىرى دەل مۇشۇ يىگىت ئىدى . بۇنىڭسىزمۇ ، مەرۋانەم بە-لەن پارالىلىل ئوقۇيدىغان بۇ يىگىت نېمە ئۈچۈندۇر مەرۋانەمگە چىن يۈرىكىدىن ئامراق ئىدى . بىراق ، ئۇنىڭ بىلەن بىرەر قېتىممۇ سۆزلىشىپ باقمىغان ، نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا شۇنچىۋالا ئامراقلىقىنىمۇ بىلمەيتتى . ئۇزاق ئۆتمەي مەرۋانەمنىڭ تىلى تۇتۇلۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغاندا ، ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن دوستلىرىدىنمۇ بەكرەك ئىچ ئاغرىتتى ، ئېچىندى . ئۇنىڭ قۇلىقىدا قالغىنى ـــ ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئاشۇ قېتىم ئاڭلىغان ماۋۇ مىسرالار بولدى :

« قەسەم بىللا تەمەيىم يوق ، بەھەيۋەت تاجۇدۆلەتتىن ،
پېشانەم تەرىدىن پۈتكەن بىمىننەت بورىيا ياخشى ..... »

كېيىنچە ، يىگىت بۇ مىسرالار ئاستىغا يوشۇرۇنغان ئاجايىپ چوڭ-قۇر مەزمۇننى چۈشىنىپ يەتتىمۇ ، قانداق ؟ كويى تۇتۇپ قالغان چاغلاردا ، ئاشۇ مىسرالارنى پەس ئاۋازدا ئوقۇپ كۆڭلىنى كۆتۈرەتتى . ھەر قېتىم ئوقۇغىنىدا ، قۇلىقىغا مەرۋانەمنىڭ ئاشۇ چاغدىكى يېقىملىق ئاۋازى ئاڭلا-

غاندەك ؛ مەرۋانەمنىڭ ساددا ، غەمسىز ، يېقىملىق تۇرقى كۆز ئالدىدا ھازىر بولغاندەك تۇيۇلاتتى . تېخى بەزىدە : « ھازىر ئۇ نەدىدۇ ؟ تىلى ساقايغانمىدۇ ؟ » دېگەن سوئاللار كاللىسىغا كىرىپ قالاتتى . لېكىن ، جاۋاب تېپىلمايتتى .

ھازىر يىگىتنىڭ كاللىسىغا باشقا بىر سوئال ئۇسۇپ كىردى: « مەرۋانەم كىمگە ياتلىق بولغاندۇ ؟ نەچچە بالىسى باردۇ ؟ »

يىگىت خىيال تۇلپارىنىڭ تىزگىنىنى تارتقان چاغدا ، مەرۋانەمنى « قارلىغاچ »لار ئورىۋالغان بولۇپ ، ئۇنىڭغا نېمىلەرنىدۇر دەپ ۋىلىقلاپ كۈلۈشۈۋاتاتتى . مەرۋانەم يۈزىنى يېپىۋالغانىدى . يىگىت ئۇنىڭ چىرايىنى قايتا كۆرەلمىدى . لېكىن ، ئۇنىڭ سۈرىتى يىگىتنىڭ كۆڭۈل ئاپپاراتىغا مەڭگۈلۈك ئورناپ كەتكەنىدى . سەھەردىكى ناخشىچى مەرۋانەم بىلەن دوپپىچى مەرۋانەم تەڭلا ئۇنىڭغا قاراپ تەبەسسۇم قىلماقتا ؛ ئۇنىڭ قانلىرىنى قاينىتىپ ، يۈرىكىگە ئوت ياقماقتا ئىدى . بۇ ئوت چىرايىغا تېپىپ چىققاندا ، يىگىت بۇ يەردە يەنە تۇرۇۋېرىشنى ئەپسىز كۆردى . دېمىسىمۇ ، بۇ يەردە تۇرۇۋېرىش ئاۋۇ « قارلىغاچ »لارغا يەنە بىرمۇنچە « ئويۇن » تېپىپ بېرەتتى . بۇ ئويۇنداا يىگىت « قارلىغاچ »لارنىڭ ئېچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان بىردىنبىر « ئەرمەك » بولاتتى ، خالاس . يىگىت كەتتى : « قارلىغاچ »لار « ۋىچىرلاش » بىلەنلا بولۇپ كېتىپ ، ئۆزىگە بۇرۇلۇپ قارىشىمۇ چولىسى تەگمەي قالغان پۇرسەتتە بۇ يەردىن « غىپپىدە » تىكىۋەتتى . ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ كېتىۋاتقىنى مەرۋانەمنىڭ باياتىنقى ئاخىرقى تەبەسسۇمى ئىدى !

يىگىت كەتتى . مەسخىرىلەر ئۇزۇلمىدى :

— مەرۋانەم ، ئەجەبمۇ ئەپلىدۇق - ھە ئۇ بايۋەچچىنى ! — دەپ ۋىلىقلاپ كۈلدى ئاباياا مەرۋانەمنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلاپ « ئويۇن » چىقارغان ھېلىقى چوكان ، — 100 كوي پۇلنى چىرقىرىتىپ تۇرۇپ ئوشۇق سۇغۇرۇۋالدۇق !

— مەرۋانەم باشتىلا يۈزىنى ئېچىۋەتكەن بولسا ، ئۇنىڭ يەنە 100 كويىنى ئوشۇق بابلايدىكەنمىز ! — دەپ ئىچىنى ئۇردى يەنە بىرى شوخلۇق قىلىپ .

ـــ يۈزىنى ئاچقانغا پۇل چاچىدىغان بولسا ، ئۇ كىشى سىلىنىڭ دوپپىلىرىنى ئالماي ، مەرۋانەمنىڭكىنى ئالامتى ؟! ـــ ئۇچىنچىسى ئۇنى سانجۋالدى ، ـــ ھېلىمۇ ھەممە يەرلىرىنى تەڭ ئويىنىتىپ ، ئۇنىڭ كۆزىنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتكۈدەك بولۇپ كەتتىلە !

ـــ سىلىچۇ ! سىلىمۇ .....

ئۇمۇ بوش كەلمەي ، پەقەت ئايال زاتى ئىچىدىلا قىلىشقا بولىدىغان بىر گەپنى ئاغزىدىن چىقارغانىدى ، ھەممەيلەن تەڭلا پۇچۇق قاپاقتىن سۇ تۆكۈلگەندەك ۋىلىقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتى . ئۇنىڭ رەقىبى شەلپەردەك قىزىرىپ ، ئۇنىڭ ئۇ يەر ـ بۇ يېرىنى چىمدىپ ـ موتاپ ، بۇ كۈلكىنى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقاردى .

مەرۋانەم خىجىل بولغىنىدىن بۇتتەك قېتىپلا قالغانىدى . ئۇنىڭ ياشلانغان كۆزلىرىنى ھېچكىم كۆرمىدى .

ـــ سەتلەشمەڭلار خانلىرىم ، ـــ دېدى ياشىنىپ قالغان بىر ئايال كۈلكىدىن توختاپ ، قولىدىكى بىرنىڭ ئۇستىگە بىرى كىيدۈرۈلگەن ھەزرەتنىڭ تۇس بادام دوپپىسى بىلەن يۈزىنىڭ يېرىمىنى دالدا قىلىپ تۇرۇپ ، ـــ چاقچىقىڭلار ئەرخەقنىڭ قۇلىقىغا كىرىپ قالسا ، « تازا خۇمدان دەزى بار خوتۇنلاركەن » دەپ قالمىسۇن !

ئۇنىڭ گېپىنى تەسىر قىلدىمۇ ياكى ئۇدۇللا ئۆزلىرىگە قاراپ كېلىۋاتقان بىر ئەر كىشىنى كۆرۈپ قىلىشتىمۇ ، ھەممىسىنىڭ تىلى تۇتۇلۇپ ، چىرايىدىكى كۈلكە ھودۇقۇش بىلەن ئالماشتى . بۇ چاغدا مەرۋانەم نەگىدۇر غايىب بولغانىدى .

× × ×

ئىش بۇنىڭ بىلەنلا تۈگىمىگەنكەن . ھېلىقى يىگىتنى « چىرقىرىتىپ تۇرۇپ سۇغۇرۇۋالغان » 100 كوي مەرۋانەمنىڭ قولىنى قوقاستەك كۆيدۈرمەكتە ئىدى . راست ئەمەسمۇ ؟ ھېيت بازىرى بولمىغان بولسا ، 200 يۈەنگە تەسلىكتە ساتقىلى بولىدىغان بىر دوپپىغا خەقنىڭ 300 كويىنى سۇغۇرۇۋالسا ، ئادەم ئىنسابتىن چىقىپ كەتمەمدۇ ؟! ئۇ يىگىتمۇ پۇلنى كۆچىدىن سۈپۈرۈۋالمايدىغاندۇ !؟ سەن بىر دوپپىنى تىكىپ بولغۇچە

نەچچە مىڭ ، ھەتتا ئون نەچچە مىڭ يىگنە سانجىيسەن . ھەربىر يىگنە ئىزىنى بىر پۈكدىن ھېسابلىغاندىمۇ ، ئادەتتىكى بىر دوپپا 100 يۈەندىن كەم توختىمايدۇ . لېكىن ، بۇنى چۈشىنىدىغانلار ، دوپپىچىلارنىڭ جاپالىق ئەجرىنىڭ قەدرىگە يېتىدىغانلار كۆپ ئەمەس . بازارمۇ ئۆلۈك . مۇشۇ ئۆلۈك بازاردا بىر دوپپىغا تەمتىرىمەستىن 200 يۈەن سانىغان ئوغۇل بالىغا قانچە رەھمەت دېسەڭ ئاز ! 300 يۈەن .....

« ئۇ كىشى باشقا يۇرتتىن كېلىپ قالغان مېھمان بولغىيمىدى ؟ ئۇنداق دەي دېسەم ، بېشىدىكى دوپپىمۇ مەن تىككەن دوپپىدەك تۇرىدۇ . ئۇنى قاچان ساتقان بولغيدىم ؟ ياق ، مەن ئۇنىڭغا دوپپا سېتىپ باققان ئەمەس . ئەگەر ساتقان بولسام ، ئۇنىڭ چىرايى بولسمۇ ئېسىمدە قالماسمىدى !؟ توغرا ، مەن بازارغا چىقمىغان بىر كۈنى ئانام ساتقان ئوخشايدۇ . »

مەرۋانەم ئۆرۈلۈپ ، يۈزىنى دېرىزە تەرەپكە قىلدى . ئوچۇق دېرىزىدىن ئېقىپ كىرگەن مەيىن تۈن شامىلى ئۇنىڭ يۈزى ۋە ئوچۇق مەيدىسىنى يۇمشاق سىلاپ ئۆتتى . ئۇدۇلدىكى پېشايۋان ئاي نۇرىدا كۈندۈزدەك يورۇق ئىدى . ئۆينىڭ قەيىرىدىدۇر چاشقان كىتىرلىدى . بىر ئاچ پاشا ئۇنىڭ بېشىدىلا گىڭشىپ يۈرەتتى . بۇ گىڭىلداش ئۇنىڭ مەۋھۇم خىيالىلار كەينىدىن قوغلاپ يۈرگەن كۆڭلىنى تېخىمۇ پاراكەندە قىلىپ ، ئىچىنى سىقاتتى . ھېلىقى پاشا مەرۋانەمنىڭ مەڭزىگە قونغانىدى ، مەرۋانەم چاققان كېلىپ جاجىسىنى بەردى .

« ھەي ، مەن ئۇنى بىر يەردە كۆرگەندەكلا قىلمىنا ! ــ مەرۋانەم مەڭزىنى سىلاۋاتقاندا ، ھېلىقى يىگىت كۆز ئالدىدا تەكرار نامايان بولدى ، ــ چىرايىغۇ تونۇشتەكلا قىلدۇ . ئۇنى زادى نەدە كۆرگەن بولغيدىم ؟ »

مەرۋانەم ئويلىغانسېرى ئويلىرى چوڭقۇرلىشىپ ، يىراقلىشىپ ، ئۇنى قايان ـ قايانلارغا باشلاپ كەتتى . لېكىن ، ئۇنى قاچان ، قەيەردە كۆرگەنـلىكىنى زادى ئېسىگە ئالالمىدى . بۇمۇغۇ مەيلى ، ئۇنىڭ كۆزلىرى .....

شۇنداق ، مەرۋانەم دوپپىنىڭ پۇلىنى ساناپ يانچۇقىغا سېلىپ بولۇپ ، ئۇنىڭ : « دوپپىلىرىنى كىيگىلى نېسىپ قىلسۇنمۇ ؟ » دېگەن ئىلـ

تـجاسىغا « هىم ..... » دەپ جاۋاب بەرگەچ ، هاياجىنىنى باسالماي كۈلۈپ تـاشـلىغاندا ، كۆزلىرى يىگىتتىنىڭ يا تەبەسسۇمغا ، يا مەيۈسلىنىشكە ئوخشـمـايـدىغـان بـىـر خـىـل نـەزەردە ئۆزىـگە قادىلىپ تۇرغان ئۆتكۈر ، قاپقارا كـۆزلىرى بىلەن غىل ـ پاللا ئۇچراشتى ـ يۇ ، ۋۇجۇدى غەلىتە شېرىن بىر تۇيغۇنىڭ ئىسكەنجىسىدە توك سوققاندەك شۇركۈنۈپ كەتـتى . ئەمـدى ئۇ كـۆزلـەرگـە تـىـكـىـلـىـپ تـۇرغۇدەك ماجالى قالمىغانىدى . ئىتتىك يۈزىنى يـېـپـىـۋالـدى . « قارلىغاچ »لارنىڭ « ۋىچىرلاشـلىرى » ئۇنىڭ يۈرىكىنـى سـەل ـ پـەل قـىـنـىـغـا چـۈشـۈرگـەنـدەك بـولـدى . لـېكىن ، ئۇ بازاردىن ئايـرىلغاندا ، ئۇۋچىنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قالغان توشقاندەك بىئارام بولۇشقا بـاشـلىدى . ئۇ شۇنداق ئىتتىك ماڭاتتىكى ، قەدەمدە بىر مۈدۈرۈپ يىقىلىپ چـۈشـكـىـلى تاس قالاتتى . تېخى قىستا ـ قىستاڭچىلىقتا ئۇنىڭ ـ بۇنىڭغا سـوقـۇلـۇپ تـىـل ئـىـشـىـتـەتـتـى ، دۈشكەلىنەتتى . لېكىن ، ئۇ بۇنى زادى سەزمىگەندەك ، قەدىمىنى قىلچە ئاستىلاتمايتتى .

ئۇنىڭ نەزىرىدە هېلىقى يىگىت ، ياق ، ئۇنىڭ قانداقتۇر بىر سىرلىق مـەنـە يـوشۇرۇنغان هېلىقى كۆزلىرى ئۇنىڭغا ئىزچىل ئەگىشىپ كېلىۋاتاتـتى . يـۈگۈرگەن بىلەنمۇ ، ئۇچقان بىلەنمۇ بۇ كۆزلەردىن قۇتۇلۇش ئەسلا مۇمكىن ئەمەستەك قىلاتتى .

مـەرۋانـەم ئۆيـگە يېتىپ كەلگەندە ، هەممە ئەزاسى چىلىق ـ چىلىق تـەرگـە چـۆمـگـەنـىدى . ئانـىسىغا چالا ـ پۇچۇق سالام بېرىپ قويۇپلا ، كـۈپـىـنـىڭ مۇزدەك سوغۇق سۈيى بىلەن يۈز ـ كۆزىنى يـۇدى . ئـۇ 200 يـۈەنـنـى ئانـىسىغا تەڭلىگەندە ، ئەپروزىخان هەيران بولغىنىدىن ئاغزىنى ئېـچـىـپلا قالدى . ئەپروزىخان ياش چېغىدا ، ئىككى هەپتە كېچە ـ كۈندۈز قـادىـغـاللاپ ئولـتـۇرۇپ پـۈتـكـۈزگەن دوپپىسىنى 20 يۈەنگىمۇ ساتالماي ، هېـرىـپ ـ ئېـچـىـپ ئۆيـگە كېلىپ ، رومىلىنى بېشىدىن ئېلىپلا هۇقۇيتۇپ يـىغلاپ كەتكەن چاغلىرى ئاز بولمىغان . مانا ئەمدى بىرنى تىكسە بىرسى ، ئىـككـىـنى تىكسە ئىككىسى ئېشىپ قالماي پۇل بولۇۋاتىدۇ . « بۇمۇ مەرۋا‌نەمنىڭ ئامىتى ، ـــ دېدى ئانا ئىچىدە ، ـــ هەرنېمە بولسا ، بىچارە بالا دوپپا تـىـكـىـشىنى ئۆگىنىپ قويۇپتىكەن ، خۇدايىم بۇگۈنكىدەك بازىرىنى بەرسە ، بىزدىن كېيىن قالغاندىمۇ خەقنىڭ قولىغا تىلىنىپ قالمايدۇ . »

ـــ ئەجەب ئوبدان سېتىپسەن بالام ! ھېيت بازىرى بولغاچ ، دوپپا بېشىغا 20 ـــ 30 كوي قونۇپتۇ ـ دە ؟

ـــ ھىم ..... ـــ مەرۋانەم تەبەسسۇم بىلەن بېشىنى لىڭشىتتى .

ـــ خۇدايىم دائىم مۇشۇنداق بازارنى بەرگەي ئىلاھىم .

مەرۋانەم كۈننى ناھايىتى تەسلىكتە كەچ قىلدى . مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، ئاتا ـ ئانىسى ئۇخلاپ قېتىپ كەتكىلى نىكەم . ئەكسىچە مەرۋانەم تېخىچە كىرپىك قاقمىدى . ھېلى ـ بېرى ئۇخلايدىغاندەك ئەمەس . چىراغنى خېلى بۇرۇنلا ئۆچۈرۈۋەتكەن بولسىمۇ ، ئانىسىدىن يوشۇرغان ھېلىقى 100 كوي تېخىچە قولىدا تۇتۇقلۇق . ئېسىدە يوق قولى شۇنداقلا مىدىرلاپ كەتسە ، ئۇنىڭدىن شىرىقلىغان ئاۋاز چىقىدۇ . ئاۋازغا ئۇلىشىپلا ھېلىقى كۆزلەر ئالدىدا پەيدا بولىدۇ .

تووا ، زادى نېمە ئىشتۇ بۇ ؟!

مەرۋانەم ھېچنېمىنى بىلمەيۋاتاتتى .

« ئۇنىڭ ماڭا بىرەر يامان نىيىتى بارمىدۇ ، يا ؟! ـــ مۇشۇ ئوي خىيالىغا كېچىش بىلەنلا ، پۈتۈن ئەت ـ جانى كاچكۇلغا چۈشۈپ كەتكەندەك شۇركۈنۈپ كەتتى . ھايال ئۆتمەي خېمىغا يېنىپ ، ئۆزىنى ئەيىبلىگىلى تۇردى ، ـــ ياق ، ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس ! ئەگەر ئۇنىڭ شۇنداق نىيىتى بولسا ، نېمە ئۈچۈن يالغۇز جايدا ئالدىمنى توسماي ، شۇنداق غۇلغۇن بازاردا مەن بىلەن سودىلىشىدۇ ؟ ئەسلىدە ئۇنىڭغا دوپپام ياراپ قالغان گەپ ! مېنىڭ قانداق 〈 ئويۇن 〉 ئويىنىغىنىمنى بىلمەيلا 100 كوينى ئوشۇق بېرىۋەتتى . ئۇنداق دوپپىلارنىڭ ھازىرقى باھاسىنى شۇنداقلا ئۇقۇپ قالسا ، دوپپىنى ياندۇرۇپ بەرمىگەن تەقدىردىمۇ ، چوقۇم مېنى تىللايدۇ ، قارغايدۇ ! ئەستا ، قانداق قىلسام بولار ؟ »

× × ×

ئەتىسىدىن باشلاپ ، مەرۋانەم بىرقىسمىلا بولۇپ قالدى : كېچىلىرى تۈزۈك ئۇخلىيالمای ، ئۇيان ـ بۇيان ئۆرۈلۈپ چىقاتتى ؛ كۈندۈزلىرى يىڭنە ـ ئويماقنى قولىغا ئېلىپ ، دوپپىغا قادىغاللاپ بىر ئولتۇرۇۋالسا ، قاچان ئورنىدىن قوپىدىغانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى . ھەربىر يىڭنىنى

شۇنداق چوڭقۇر ئىشتياق بىلەن سانجيىتتىكى ، بەئەينى يۇرىكى ، ھەتتا پۈتۈن ۋۇجۇدىنى يېڭنە ئىزلىرى ئارقىلىق ئاشۇ دوپپىغا سىڭدۇرمەكچى بولۇۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى . نېمە ئۈچۈندۇر چىرايى سولغۇن ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشاڭغۇ ، ئېلىشاڭغۇ ئىدى . تامىقى كۈندىن - كۈنگە ئازلاپ ، كۈندىن - كۈنگە ئورۇقلاپ كېتىۋاتاتتى . ئەپروزىخان بۇنىڭ سەۋەبىنى سۈرۈشتۈرۈشكە نەچچە قېتىم تەمشەلدى - يۇ ، ئاغزىنى يۇمدى . سۈرۈشتۈرگەن بىلەنمۇ ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەيتتى . مەرۋانەم شۇنداق بالا : بىر گەپنى ئانىسىغا دېگۈسى كەلسە ، ئۇنىڭغا كانىدەك چاپلىشۋېلىپ ، نەچچە ئون ۋاراق قەغەزنى بىردەمدىلا بويىاپ ئۇنىڭغا تەڭلەيدۇ ؛ دېگۈسى كەلمىسە ، يېرىم كۈن ھەپىلىشىپمۇ ئۇنىڭدىن تېرىقچىلىك نەرسىگە ئېرىشكىلى بولمايدۇ . يېلىنىپ - يالۋۇرۇشمۇ ، قاينىاپ - سوغۇلۇپ تەھدىت سېلىشمۇ قۇرۇقتىن - قۇرۇق ئاۋارىچىلىك . ئەپروزىخان كۆپ قېتىم ئۇنىڭدىن گەپ كولاپ مىخقا ئۇسۇگەن . ئەمدى يەنە ئۇسۇشنى خالىمايدۇ . ئىچىگە تىنىپ يۈرمەكتىن بۆلەك ئامالمۇ يوق . ئەمما ، قىزىنىڭ ئالدىدا چوقۇم ئۆزىنى خۇشال ، تېتىك تۇتۇشى كېرەك .

مەرۋانەم ئۇچ ھەپتە بازارغا چىقمىدى . ئەپروزىخانمۇ زورلىمىدى . بۈگۈن يەنە بازار كۈنى . مەرۋانەم ناشتىدىنلا تۆت دوپپىنى سومكىغا سېلىپ دوپپا بازىرىدا پەيدا بولغاندا ، « قارلىغاچ »لار ئارىغا ئېلىشىپلىپ ، سورىمىغان سوئاللىرى قالمىدى . ئۇمۇ تېگى راست ، تېگى يالغان گەپلەر بىلەن ئۇلارنىڭ ئاغزىنى تۇڭاقلىدى . ئۇچ دوپپىنى ئەرزانلا سېتىۋەتتى . تۆتىنچى دوپپىغا ئاسمانچە باھا قويۇپ ، خېرىدارلارنىڭ تىلىنى « كۆيدۈردى » . « قارلىغاچ »لار ئۇنىڭ بۇ قىلىقىدىن ھەم ھەيران بولدى ، ھەم خۇشال بولدى . ئەگەر مەرۋانەم باھانى چۈشۈرمىسىلا ، ئۇلار دوپپىلىرىنى ئاغزىدىن چىققانغا ساتالايتتى .

پېشىنگە ئەزان چىققان مەھەلدە ، مەرۋانەمنىڭ قورسىقى ئېچىپ كەتتى . ئۇنىڭ ئۈستىگە كىچىكىدىنلا لەڭپۇڭغا ئامراق ئىدى . بازارنىڭ بىر چېتىدىكى لەڭپۇڭچىنىڭ غالتىكىگە كۆزى چۈشۈش بىلەنلا ئاغزىغا سېرىق سۇ يىغىلىپ تۇرالماي قالدى . ئۇ « قارلىغاچ »لار توپىنى يېرىپ چىقتى - دە ، ئۇدۇللا لەڭپۇڭچىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ، غالتەك ئالدىغا

قويۇلغان ئۇزۇن ئورۇندۇقتىن ئورۇن ئالدى . بىر قاچا لەڭپۇك بىلەن بىر گىردىنى تاق سېلىپ ، شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك دۇردۇن قوليا‌غلىقى بىلەن ئېغىز - بۇرنىنى پاكىز سۈرتۈپ ، يۈزىنى ياپتى - دە ، ئاستا ئورنى‌دىن قوپۇپ ئۇيان - بۇيان قارىۋەتكەندىن كېيىن ، سومكىسىدىن دوپپىنى ئېلىپ ، بازار تەرەپكە ئىككى - ئۈچ قەدەم مېڭىۋىدى ، تونۇش بىر ئاۋاز :

— توختىسىلا ئۇكام ، — دېگەندەك قىلدى .

مەرۋانەم قۇلاقلىرىغا بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي يولىنى داۋام قىلىۋەرمەكچىمۇ بولدى - يۇ ، پۇتلىرى ئۇنىمىدى . ماڭاي دەپمۇ ماڭالمىدى . توختاپ ، ئاۋاز چىققان تەرەپكە قارىغانىدى ، يېنىدىلا كۈلۈمسىرەپ تۇرغان هېلىقى يىگىتنى كۆردى . ئۇنىڭ كىيىم نۇسخىسى ئۆتكەن قېتىمقىغا ئوخشاش بولسىمۇ ، گالستۇكى قىزىل ئىدى . بېشىدا مەرۋانەم ساتقان هېلىقى دوپپا تۇراتتى . ئۇ مەرۋانەمنىڭ كۆزلىرىگە ئۆتكەن قېتىمقىدىنمۇ قاۋۇل ، چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى . قەشقەردە چىرايلىق قىزلار هەقىقەتەن كۆپ بولغىنىدەك ، چىرايلىق يىگىتلەرمۇ ئاز ئەمەس . ئاۋۇنىڭدەك چىرايلىقلىرى بارماق بىلەن سانىغۇدەكلا .

مەرۋانەمنىڭ پۇتلىرى تىترەپ ، يۈرىكى ساماغا چۈشتى . هېلىمۇ ياخشى يۈزى يېپىقلىق ئىكەن ، چىرايىدىكى ئالاقزادىلىك پىنهان قالدى . يىگىت بۇنى سەزدىمۇ مەرۋانەمگە قادىلىپ قارىماي ، بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەك ئاۋازدا دېدى :

— قوللىرىدىكى دوپپىنى ئەكەلسىلە ، بىر كۆرۈپ باقاي .

مەرۋانەم بۇگۈن بازارغا نېمە مەقسەت بىلەن چىققان ؟ قولىدىكى دوپپىغا نېمىشقا شۇنچە يۇقىرى باها قويغان ؟ بۇ سىرنى بىر ئۆزى ، بىر تەڭرىدىن بۆلەك هېچكىم بىلمەيتتى . مانا ئەمدى بۇ سىر ئاخىر ئاشكارىلىنىدىغان بولدى !

مەرۋانەم هەرقانچە ئۆزىنى تۇتۇشقا تىرىشقان بولسىمۇ ، دوپپىنى يىگىتكە ئۇزاتقان قولى سەل تىترىدى . يۈرىكى ئاغزىغا قاپلىشىپ ، تىنىقى ئىتتىپ كەتتى . ۋۇجۇدى ئوت ئېلىپ ، كۆز چاناقلىرى نەملەشتى . يىگىت بۇنى سەزمىدى ، پەقەت سەزمىدى . ئۇ دوپپىنىڭ گۈلى ۋە هەربىر يىڭنە ئىزىغا تازا سىنچىلاپ قاراۋاتاتتى . مەرۋانەم بىر خىل ئىزتىراپ ئىچىدە

ئەتراپىغا ئالاق - جالاق قارايتتى . رومالنىڭ تۆشۈكلىرىدىن يىگىتكە تازا سەپسېلىپ قارىۋالغۇسى كېلەتتى - يۇ ، قورقاتتى . ئۇنىڭدا مۇنداق جۈرئەت يوق ئىدى . نېمە ئۈچۈن ئۇنىڭغا قارىماقچى بولۇۋاتقىنىنمۇ بىلمەيتتى ، بەلكى ئادەتتىكى بىر قىزنقىشتۇ .

ئادەم شۇنچە غەلىتە مەخلۇق : قارىسىمۇ - قارىمىسىمۇ بولمىدىغان نەرسىلەرگە قارىغۇسى ، قىلسىمۇ - قىلمىسىمۇ بولمىدىغان ئىشلارنى قىلغۇسى كېلىپ قالىدۇ . قاراپ قويۇپ ، قىلىپ قويۇپ ، بىرمۇنچە خاپىلىققا قالمىدىغان چاغلىرىمۇ بولىدۇ . مەرۋانەم ئۇنداق ئەمەس . ئۆزىنى تۇتۇشنى ، ئەقىل ئىشلىتىشنى بىلىدۇ . ھېچقانداق بىر ئىشنى ئويلىمايلا قىلىپ قويۇپ ، كېيىن ئۆكۈنۈپ يۈرمەيدۇ . ھېلىقى كۈنى « قارلىغاچ »لارنىڭ كەينىگە كىرىپ قىلىپ قويغان ئىشى ئۈچۈن قانچىلىك ئۆكۈندى ؟ ئەمدى ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ ! بۇ ئۇنىڭ ئۆزىگە بەرگەن ۋەدىسى ھەم ئۆمۈرلۈك ئەخلاق مىزانى ئىدى . شۇنداق تۇرۇقلۇق ، بىر يىگىتكە يوشۇرۇن تىكىلىشكە ئۇ-رۇنۇشنىڭ ئۆزى .....

يا ئاۋۇ يىگىت ئەزمە ، يا بولمىسا مەرۋانەمنىڭ ئېسى جايىدا ئەمەس ! ۋاقىت دېگەن مۇشۇنداق ئاستا ئۆتەمدىغاندۇ !؟

ئاخىر يىگىت دوپپىنىڭ نەرخىنى سورىدى .

تۈۋۈسىز خىيالىلار دېڭىزىغا غەرق بولغان مەرۋانەم چالا - پۇچۇق ئېسىنى يىغىپلا ئىككى بارمىقىنى كۆرسەتتى .

قولىدىكى دوپپىغا تىكىلگىنىچە ئىللىق كۈلۈمسىرەۋاتقان يىگىتنىڭ چىرايى سۈپسۈزۈك ئاسمانغا قارا بۇلۇتلار سايە تاشلىغاندەك « لاپپىدە » ئۆڭۈپ ، مەرۋانەمگە سوئال نەزىرىدە تىكىلدى . مەرۋانەم پۇتلىرىنىڭ ئۇ-چىغا قاراپ تۇرغاندەك قىلاتتى . يىگىت تىلىنىڭ ئۇچىغىلا كېلىپ قالغان گەپنى يۇتۇۋېتىپ ، يانچۇقىغا قول سالدى . پۇل ساپلا 10 يۈەنلىك ئىدى . مەرۋانەم پۇلنى ساناۋاتقاندا ، يىگىت بېشىدىكى دوپپىنى ئېلىپ ، ئىككىسىنى سىلىشتۇرۇپ كۆرۈشكە باشلىدى . قىزنىق ئىش : ھازىر ئالغىنى بۇرۇنقىسىدىن كۆپ چىرايلىق ۋە ئىسكەتلىك ئىدى . يىگىتنىڭ ھەيرانلىقى چېكىگە يەتتى . مەرۋانەم پۇلنى ساناپ بولغاندى . يىگىت دوپپىسىنى كىيدى - دە ، سورىدى :

ـــ توغرىمكەن ؟

ـــ ھىم .....

سودا پۈتتى . ئەمدى رەسمىيەت خاراكتېرلىك بىر گەپ ـــ « دوپ-پىللىرىنى كىيگىلى نېسىپ قىلسۇنمۇ ؟ » دېيىشلا قالدى . مۇشۇ گەپ دېيىلسلا ، مەرۋانەم : « ھىم ..... » دەيدۇ ـ دە ، بۇ يەردىن كېتىدۇ . ئاندىن ..... يىگىت ئۇنداق دېيىش ئورنىغا :

ـــ ماۋۇ دوپپىنىڭ رەختى كونا ئەمەستۇ ؟ ـــ دەپ سالدى .

ـــ ھ ـ ھ ـ ھىم !.....

مەرۋانەم يىغلامسىرىغاندەك تەلەپپۇزدا شۇنداق دېگەچ ، بېشىنى نەچچە قېتىم « ياق »قا لىڭشىتىۋەتتى . ھېلىمۇ ياخشى بازارنىڭ چېتى بولۇپ قاپتىكەن ، ھېچكىم دىققەت قىلمىدى . يىگىتنىڭ ھەيرانلىقى تېخىمۇ ئاشقانىدى . ئۇ تىلىنى باشقۇرالماي قالدى :

ـــ ئەمىسە ، نېمىشقا بېشىمدىكىدىن ئوبدان دوپپىنى بۇنچە ئەرزان بېرىلا ؟

مەرۋانەم يانچۇقىدىن تۆت پۈكلەنگەن ئىككى ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ يىگىتكە تۇتقۇزۇپ قويدى ـ دە ، « شارتتىدە » بۇرۇلۇپلا ھېيتگاھ تەرەپكە كېتىپ قالدى . يىگىت ھەيران بولغىنىدىن ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە كەينىدىن قاراپ تۇردى . ئەسەبلىرى دۇتارنىڭ تارىسىدەك تارتىشىپ ، يۈرىكىنىڭ سوقۇشى ھەرقانداق چاغدىكىدىن ئىتتىكلەپ كەتكەنىدى . قولىدىكى قەغەز گويا ئوت يېقىلغان تارىشا گۇگۇتتەك بارغانسېرى لاۋۇا ئۇرۇپ ، بەدەن ـ بەدىنىنى قىزىتماقتا ئىدى . بېشى ئۇستىدە ھارۋىنىڭ چاقىدەك ساڭگىلاپ تۇرغان تومۇز قۇياشى بۇ لاۋانى تېخىمۇ ئۇلغايتىپ ، ھەممە يېرىنى تەر بىلەن نەمدۇەتتى .

يىگىت ئاخىر ئېسىنى يىغىپ ، قەغەزنىڭ قېتىنى ئاچتى :

« ھېيىت بازىرىدا سىلى ئالغان ھېلىقى دوپپىنى 200 كويغا ساتماقچىدىم ، ـــ دېيىلگەنىدى مارجاندەك تىزىپ ، چىرايلىق ، رەتلىك يېزىلغان خەتتە ، ـــ بەزى ئاداشلىرىمنىڭ كەينىگە كىرىپ 300 كوي باھا قويسام ، سىلى ئاغزىمدىن چىققانغا ئاللا . ئۇ چاغدا تازا خۇش بولدۇم . ئۆيگە بېرىپ ئويلانسام ، 100 كوي پۇللىرىنى ھارام ئاپتىمەن . مەن بىر

مۇسۇلمان ، تىلىمۇ ئاجىز . ھارام نەرسە مېنى تېخىمۇ چوڭ ئازابقا گىرىپتار قىلىدۇ . قاتتىق ئازابلىنىپ ، نەچچە كېچە كۆز يۇمۇدۇم . ئاخىر ئارتۇق ئېلىۋالغان پۇلنى ھالاللاپ خەجلەش ئۈچۈن ، سىلىگە ئاتاپ مۇشۇ دوپپىنى تىكىپ چىقتىم . بىراق ، بۇ ئىشنى سىلىگە قانداق چۈشەندۈرۈشنى بىلەلمەي ، ئۇزۇنىنگزى بازارغىمۇ چىقالمىدىم . راستىمنى ئېيتسام ، بىر يەردە تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالساق ، مېنى 〈 ئالدامچى 〉 دەپ تىللاشلىرىدىن قورقتۇم . سىلىمۇ بىلىدىغانلا ، ھارام نەرسە ئادەمگە پەقەت ئارام بەرمەيدىكەن . جېنىم بەك قىينىلىپ كەتتى ! بۈگۈن كېچە مۇشۇ خەتنى يېزىپ يانچۇقۇمغا سالغاندا، كۆڭلۈم سەل ئارام تاپتى . مەقسىتىم : مەيلى سىلىنى بىر يىلدا ئۇچرىتاي ، مۇشۇ دوپپىنى چوقۇم ئاغزىلىرىدىن چىققانغا سېتىپ ، سىلىنى رازى قىلىش ؛ دوپپىنى ئالمىسىلا ، مۇشۇ خېتىم بىلەن قوشۇپ ئارتۇق پۇللىرىنى قايتۇرۇپ بېرىش ئىدى .

بۇ دوپپا كۆزى بار ئادەمگە 500 كويغىمۇ ئەرزان . رازى بوللىمۇ ؟ رازى بولمىسىلا ، كېلەر بازار كۈنى دوپپىنى ئالغاچ كەلسىلە 300 كويلىرىنى قايتۇرۇپ بېرىمەن . خۇدا ھەققى ، مېنى كەچۈرسىلە ! سىلىدىن خۇش بولۇپ كېتەي : بۇ قاملاشمىغان ئىشىمنى ئۇ يەر - بۇ يەردە سۆز - چۆچەك قىلىپ يۈرۈپ ، مەن بىچارە گاچىنى خەلقئالەم ئالدىدا كۈلكىگە قالدۇرمىسىلا ! سىلىنىڭمۇ قىزلىرى ، ئاچا - سىڭىللىرى باردۇ ؟ خۇدايىم ئۇلارنى ھەرگىزمۇ مەندەك ئاجىز - بىقورۇ قىلىپ قويمىسۇن ! »

يىگىتنىك يا ئىسسم ، يا چېسلا يېزىلمىغان بۇ خەتكە مىختەك تەككەن كۆز چاناقلىرىغا ياش قاپلىشىپ ، جىيەكلىرى ئېچىشىشقا باشلىدى . خەتنى تۈتۈپ تۇرغان قولى بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەيتتى . ئۇنىڭ يۈرەك قېتىدىن قاتتىق بىر « ئۇھ » ئېتىلىپ چىقتى - دە ، ئايالىرى ئۇنى مەرۋانەم كەتكەن تەرەپكە ئېلىپ كەتتى . بىراق ، ئۇ كېچىككەن ، تولىمۇ كېچىككەنىدى : مەرۋانەم تۇرماق ، ئۇنىڭ سايىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى .

يىگىت ئەلچىخانىنىڭ دوقمۇشىدا توختاپ ، يىراق - يىراقلارغا كۆز تىكتى . ئەمدى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئەمەس ، بەلكى كۆڭۈل ئاپپاراتىغا چۈشۈرۈۋالغان ھېلىقى سۈرەت ـــ مەرۋانەمنىڭ قاچاندۇر بىر چاغدىكى

يۇرەكنى ئۆرتىگۈچى ئوتلۇق تەبەسسۇمى جىلۋە قىلماقتا ، قۇلىقىدا ئۇنىڭ مىڭ بۇلبۇلنىڭ ئاۋازىغا تەڭ قىلغۇسىز شوخ ، يېقىملىق ئاۋازى ياڭرىماقتا ئىدى :

« قەسەم بىللا تەمەيىم يوق ، بەھەيۋەت تاجۇدۆلەتتىن ، پېشانەم تەرىدىن پۈتكەن بىمىننەت بورىيا ياخشى . »

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! ئۇ يىگىت شاھمۇ ، گادايمۇ ؟ ياكى كېچە - كۈندۈز پۇل كېچىپ يۈرىدىغان سۇلتان « شاڭخەي »دەك كاتتا بايمۇ ؟ ياكى ئىشق ئوتىغا مۇپتىلا بولغان بىر ئاشىق - قەلەندەرمۇ ؟ ۋە ياكى ئاي يۈزلۈك ، چولپان كۆزلۈك ، گۈل سۈپەت نازىنىنلارنى « ئوۋلاش »نى ئۆزىگە كەسىپ قىلغان بىر مەشھۇر « ئوۋچى »مۇ ؟ مانا بۇلار ھازىرچە بىزگە قاراڭغۇ . بۇ سىرلىق دۇنيادا ئەڭ سىرلىق مەخلۇق — ئادەم . ئۇنىڭ كۆڭۈل سىرلىرىنى بىلىش — تەڭرىدىن بۆلەك ھېچكىمگە نېسىپ بولمىغان . ئىنسانىيەت ئالىمى ئۇچۇر دەۋرىگە قەدەم قويغان مۇشۇ كۈنلەردە ، ئەڭ ئىلغار كومپيۇتېرنى ئىشقا سېلىپمۇ بىرەر ئادەمنىڭ كۆڭۈل سىرىنى بىلەلىگەن مەشھۇر ئالىمنى ئۇچراتمىدۇق ، ھەتتا شۇنداق بىر ئالىم تۆرەلگەنلىكىنىمۇ ئاڭلىمىدۇق . شۇنداق ئىكەن ، پۈتۈن ئۆمرىمىزدە ئاران ئىككى قېتىملا كۆرگەن ئۇ يىگىتنى « پالان » دەپ جەزملەشتۈرۈش پېقىرەك چالا ساۋات ئادەمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس . لېكىن ، قەتئىي ئىشىنىمىز ۋە كېسىپلا ئېيتالايمىزكى ، دۇنيادا ئېچىلمايدىغان مەخپىيەتلىك ، يېشىلمەيدىغان سىر يوق . « يالماۋۇز ئۇچ بۇرجەك » — بېرمودا تاقىم ئاراللىرىنىڭ سىرى تەلتۆكۈس يېشىلىش ئالدىدا تۇرغان مۇشۇ كۈنلەردە ، ئاشۇ يىگىتنىڭ زادى قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولماي قالارمۇ ؟!

ئۇنداق بولسا ، بىز بىلەن بىللە تۆۋەندىكى سەھىپىلەرنى ۋاراقلاپ كۆرۈڭ !

قۇزغۇن « ئوۋ »دا

كەچكى گۈگۈم . يول چىراغلىرى بىرنىڭ كەينىدىن بىرى پەللىداپ يېنىشقا باشلىدى . ئەتراپ مانتىپەزنىڭ قاسقىنىدەك گەم ۋە دىمىق . قەيەردىدۇر ــ يىراق بىر يەردە قاتتىق يامغۇر يېغىۋاتامدىكىن ، ئاسماندا بىرە ـ بىرە چاقماقنىڭ شولسى كۆرۈنۈپ قالىدۇ . بىر توپ سۈررەڭ بۇلۇت غەربىي شىمال تەرەپتىن شەرقىي جەنۇب تەرەپكە ئاستا ـ ئاستا سۈرۈلمەكتە . پىيادىلەر يولىدا ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيدۇ . چوڭ يولدا موكىدەك قاتناپ تۇرىدىغان پىكاپلارمۇ سېلىككەن . خەلق مەيدانىدىكى مۇراسىم سەھنىسى بىلەن ۋىلايەتلىك كىنو ـ فىلىم قويۇش ـ تارقىتىش شىركىتى ئارىلىقىدا ــ يولنىڭ چېتىدە قارا رەڭلىك بىر « سانتانا »نىڭ توختىغىنىغا بىر سائەتچە بولدى ، بىراق نېمە ئۈچۈندۇر ئوتى ئۆچۈرۈلمەگەنىدى . سۈلتان «شاڭخەي » پۇتلىرىنى رولغا قويۇپ ، ئورۇندۇقنىڭ يۆلەنچۈكىگە قاڭتايغىنىچە نەچچە تال قىممەت باھالىق چەت ئەل تاماكىسىنى بىر ـ بىرىگە ئۇلاپ چېكىپ بولدى . چىرايىدا بىر خىل ئەنسىزلىك . كېتىپ ـ كېتىپ مەسخىرىلىك تەبەسسۇم قىلىپمۇ قويىدۇ .

ــ ۋەي ، ــ ئۇنىڭ قولىدىكى سىمسىز تېلېفوندىن تونۇش ئاۋاز ئاڭلاندى ، ــ ۋەي ، سۈلتان ! .....

ــ هە ، مەن ..... ــ سۈلتان تېلېفونىنى خۇشياقماسلىق بىلەن ئاغزىغا يېقىن ئەكەلدى ، ــ نېمە دەيسەن ؟

ــ كەلدى .

سۈلتان سەگەكلەشتى :

ــ نەگە كەلدى ؟

— شەھەرلىك ھۆكۈمەتنىڭ ئالدىغا .
— ئۆزى يالغۇزمۇ ، يا قېشىدا بىرىكىم بارمۇ ؟
— ئۆزى يالغۇز .
— شۇنداق بولسىمۇ يەنە بىر قارىۋەت !
— تازا بىرنېمىكەنسەن ! بىرىكىم بولسا كۆرمەي قالغىلى قارىغۇ بولمىسام مەن !
— بولدى ، چاقچاق قىلىپ قويدۇم . ئۇنى سەھەنە ئالدىدىن ئۆتكۈزۈۋېتىپلا ، چوڭ يول بىلەن ئىتتىك قېشىمغا كەل !
— ماقۇل .

سۇلتان پۇتلىرىنى پەسكە چۈشۈرۈپ ، ئۆرە بولۇپ ئولتۇردى . ئولتۇردى - يۇ كۆزلىرى بۆرىنىڭ كۆزىدەك چاقناپ ، غەلىتە ھىجايدى ، ئاندىن ئوڭ تەرەپكە سۈرۈلۈپ پىكاپنىڭ ئەينىكىنى پەسكە چۈشۈردى - دە ، پىيادىلەر يولىغا كۆز تاشلىدى . پىكاپ باراقسان ئۆسكەن ئىككى تۈپ قارىغاينىڭ ئارىلىقىدا توختىتىلغان بولغاچ ، ئۇنىڭغا قارىغايدىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۆرۈنمىدى . « ھىم ، ئەخمەقلىقمىنى ! » سۇلتان دىمىقىنى قېقىپ ، ئىچىدە پىچىرلىدى . ئۇ پىكاپنى مۇشۇ يەرگە مەقسەتلىك توختاتقانلىقىنى ئېسىگە ئالغاندى . ئۇ تاماكىسىنى كۈچەپ ئىككى - ئۈچ قېتىم شوراپ ، قالدۇقىنى سىرتقا پىرقىرىتىپ تاشلىۋەتتى - دە ، تېلېفوننىڭ كۇنۇپكىسىنى باستى :

— ۋەي ، سەپەر !
— ھە ، نېمە دەيسەن ؟
— ئىتتىكرەك بولمامسەن !
— بىر يەرلىرىڭ قىمشىپ كېتىۋاتامدۇ ؟ مانا كېلىۋاتىمەنغۇ !

سۇلتان ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەۋاتقاندا ، سەپەر قېشىغا ئۇندى . ئۇ تاغاردا لىق يۈك يۈدۈۋالغان ھاممالدەك ھاسىراپ تۇراتتى . سۇلتان سورىدى :

— قېنى ئۇ ؟
— كېلىۋاتىدۇ دېدىمغۇ !
— باشقا تەرەپكە كېتىپ قالماس ؟

ـــ بۇ يەردە خالتا كوچا بولمسا ، نەگە كېتىتىكى !
ـــ ئەمسە ، ئالدىغا چىقمامسەن !؟
ـــ ئاۋۋال پۇلنى چىقارمامسەن !
ـــ ما گۈينى ، ـــ سۇلتاننىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ ، كۆزلىرى سۈرلۈك چاقنىدى ، ـــ كىندىكىڭنى پۇلدا كەسكەندەك « پۇل - پۇل »لا دەيدىكەنسەن ! ئىش تۈگىگەندە ئالساڭ ، مەن بىر يەرگە قېچىپ كېتەمتىم ؟!
ـــ باشتا نېمە دېيىشكەن ؟ مېنىڭ نېسىدىن تەلىيىم يوق !
باشقا چاغ بولىدىغان بولسا ، سۇلتان سەپەرنىڭ يۈزىگە « شالاقتىدە » تۈكۈرگەن بولاتتى ، ھازىر ئۆزىنى قاتتىق باستى . سەللا يەڭگىللىك قىلسا ، سەپەر قوڭنى ئېلىپ يۈزىگە چاپلايتتى - دە ، « ئالتە ئاي ئاتقان پاختا بىر چاپانغا يەتمىدى » دېگەندەك ئىش بولاتتى . سۇلتان چىشلىرىنى غەزەپ بىلەن غۇچۇرلىتىپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىنىڭ ئىچىگە بىر سېكۇنتچە قادىلىپ قاراپ تۇردى - دە ، قويۇن يانچۇقىغا قولىنى سېلىپ بىر باغلام 100 يۈەنلىك پۇلنى « شارتتىدە » سۇغۇرۇپ ئالدى ۋە :
ـــ ئالە مانا ! ـــ دەپلا ئۆزىگە ئوۋچى تايغاندەك ھىجىيىپ قاراپ تۇرغان سەپەرنىڭ قولىغا « ۋاققىدە » تۇتقۇزۇپ قويدى ، ـــ بولە گۈي ! ئەمدىغۇ تويغانسەن !؟ ـــ سەپەر پۇلنى ئالدىراش قويۇن يانچۇقىغا سېلىۋاتقاندا ، سۇلتاننىڭ ئاغزى يەنە ئېچىلدى ، ـــ ئۇنى ماشىنىغا سولىۋېتىپلا رولغا سەن كەل جۇما !
ـــ ماڭەۋە پاخپاق ! شۇ تاپتا قورقۇپ ئاران ئۆرە تۇرۇۋاتسام ، قىلىۋاتقان گېپىنى ! ـــ سەپەرنىڭ قولى ھەركەتتىن توختاپ ، كۆزلىرىنىڭ پاختىسىنى چىقاردى ، ـــ تۇزىنى تېتىيدىغان ئادەم ئۆزۈڭ بولغاندىكىن ، رولنىمۇ ئۆزۈڭ تۇت !
ـــ مەنلا تېتىمتىم ؟ ساڭىمۇ ئاشىدۇ !
ـــ نېمە ؟ ئاۋۋال ئۇنى ماشىنىغا ئەكىرىۋالايچۇ .....
ـــ مەندىن بۇرۇن ئۇنىڭغا چېقىلىپ باقە قېنى ، ـــ سۇلتان لاغىلداپ تىترەپ ، كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چەكچەيدى ، ـــ ئاناڭنى كۆزۈڭگە كۆرسەتمىسەم ئوغۇل بالا بولماي كېتەي !
ـــ چاقچاق قىلىپ قويدۇماۋە .

ـــ ھۇ ، شۇنداق چاقچىقىكىنى ! كاسىلداۋەرمەي بولە ئىتتىك ! ھېلى چاقچاق قىلغانغا تويىدىغان ئىش بولمىسۇن !

سەپەر گەپمۇ ياندۇرماستىن پىيادىلەر يولىغا چىقىپ ، قارىغايىنىڭ دالدىسىغا ئۆتۈپ كەتتى . سۇلتان كابىنكىنىڭ ئىشىكىنى قىيا ئېچىپ قويۇپ ھەم شېرىن ، ھەم قورقۇنچلۇق خىياللار ئىچىدە ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق كۆز تىكىپ ، « ئوۋ »نىڭ تېزرەك يېتىپ كېلىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈشكە باشلىدى .

« ئوۋ » ـــ مەرۋانەم ئىدى !

سۇلتان ئاغزىدىن بىر گەپنى چىقاردىمۇ بولدى ، ئۇنى چوقۇم ئەمەلگە ئاشۇرمىسا كۆڭلى ئەمىن تاپمايدىغانلاردىن ئىدى . « شاھزادە رېستورانى » دا كامىلدىن بىر مۇشت يېگەندىن كېيىن ، مەرۋانەمنى ئەمرىگە ئېلىش نىيىتىدىن پۈتۈنلەي يانىدى . لېكىن ، ئۇنىڭ « تۇزنىسى تېتىپ بې-قىش » ئىشتىياقى تېخىمۇ ئەۋجىگە چىقتى . ئۇ بۇ مەقسەتكە يېتىشنىڭ چارە ـ ئۇسۇللىرىنىمۇ ئويلاپ قويدى . كىم بىلسۇن ، شاڭخەيدىن تۇيۇق-سىز تېلېفون كېلىپ ، زادى بارمىسا بولمايدىغان بىر ئىش چىقىپ قالدى . ئۇ يولغا چىقىشتىن بىر كۈن ئىلگىرى يەنە شۇ مەيخانىدا خوشلىشىش زىياپىتى ئۆتكۈزۈپ ، كامىلنى « باش مېھمان » قىلدى . قىزىق يېرى ، كامىلنىڭ دۇكىنىغا ئۆزى بېرىپ ، قايسى كۈنكى « ئەدەپسىزلىكى » ئۈچۈن ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدى . ئۇنىڭ بۇ ئىشى پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي يۈرگەن كامىلنى قالتىس خۇشاللاندۇرۇۋەتتى . مۇشۇ تۇرقىدا ئۇ مەرۋانەمنى ئۆز قولى بىلەن ئۇنىڭ قوينىغا سولاپ بېرىشكىمۇ تەييار ئىدى . بىراق ، سۇلتان مەرۋانەم توغرۇلۇق زادى ئېغىز ئاچمىدى . كامىلغا ئېغىز ئېچىش تېخىمۇ بىئەپ ئىدى . كامىل ئۇنىڭ تەكلىپىنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىلىپ ، ئۇنى ئۆزىتىپ قويدى .

لېكىن ، بىر خىل گۇمان كامىلنى سەگەك بولۇشقا ئۈندەۋاتاتتى . ئۇ سۇلتاننى ئۇزىتىپ قويۇپلا بىر دانە غىلاپ ـ بويتاسمىلىق يېڭسار پىچىقى سېتىۋېلىپ ، كەمىرىگە ئاستى . ئەمدى ئۇ ھېلىغۇ سۇلتان « شاڭخەي » ئىكەن ، ئۇنىڭدەك بەشەيلەنگە يالغۇز تېتىيتتى . « قورقمىغا قوش كۆرۈنۈپتۇ » دېگەندەك ، كامىل بىكار ئەنسىرەپتىكەن ! زىياپەت

ناھايىتى چىرايلىق ئۆتتى . ھەربىر رومكا ھاراق ئۇنىڭ « سالامەتلىكى ۋە تىجارىتىنىڭ روناق تېپىشى ئۈچۈن ‹ گەنبېي › » قىلىندى . ئۇ زىياپەتىنىڭ قايىتىپ سۇلتانىنىڭ ئۆيىدە بىر مەيدان « تانكا ھەيدەپ » 2000 يۈەن ئۇتۇۋالدى . ئەتىسى كامىل ئاشۇ پۇل بىلەن « ئۇزىتىش زىياپىتى » ئۆتكۈزۈپ ، سۇلتانغا « قەلب تاپشۇردى » . تۇنجى قېتىم ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئايرودرومغا چىقىپ ئۇزىتىپ قويدى . ئۇ بىلمەيتتىكى ، سۇلتانىنىڭ ئۇنىڭ بىلەن يارىشىشى — يېقىن دوستلارنىڭ بىر - بىرىنى كەچۈرۈشى ياكى كەلگۈسىدە كاملىنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق مەرۋانەمنى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن بولماستىن ، بەلكى كاملىنىڭ سۇلتانغا زادى كەم بولسا بولمايدىغان ئادەملەرنىڭ بىرى بولۇپ قالغانلىقى ئىدى .

بۇنى سەپەرمۇ ، تۇراقمۇ بىلەتتى .

قىشنى شائخەيدە چىقارغان سۇلتان ياز كېلىش بىلەنلا قەشقەرگە ئۇندى . بۇ يەردىكى ئىش - كۈشلىرىنى ئۆز يولىغا كىرگۈزۈۋېتىپلا مەرۋانەمنىڭ پېيىگە چۈشتى :

— ۋەگۈي ، — دېدى بىر كۈنى سەپەرنىڭ دۇكىنىغا بېرىپ ، — ھېلىقى گاچىنى بىر توغرىلىمامسەن ؟

— يەنە ئۇنى ئالغۇڭ كېلىپ قېلىۋاتامدۇ ؟ — سەپەر ھىجايدى .

— ياق ! — دېدى سۇلتان كېسىپلا ، — ئېلىپ نېمە قىلىمەن !؟ بىر قېتىم .....

— ھا - ھا ، ھا - ھا ! ماگۇينى ، كاملنى قىچقىلاپ باقامدىمەن ؟

— ياق . ئۆزىمىز بىر ئىش قىلساق دەيمەن .

— ئۆزىمىز ! قانداق قىلىمىز ؟

سۇلتان ئۆز پىلانىنى ئېيتتى . ئاخىرىدا :

— بۇ ئىشنى تۇراقمۇ ، كاملمۇ ئۇقمىسۇن . ئىككىمىزلا جۆندەيلى ، — دەپ قوشۇپ قويدى ھەم مۇنداق قىلىشنىڭ سەۋەبلىرىنىمۇ چۈشەندۈردى .

— چاتاق يوق ! — دېدى سەپەر ئوچۇق مەيدىسىدىكى ئۆچكىنىڭ چۈپۈرىدەك ئۆسۈك يۈكلارنى بارماقلىرى ئارىسىدا ئېشىپ تۇرۇپ ، — بۇ ئىشنى ئاكاڭ بىر ھەپتىدىلا جۆندىۋېتىدۇ .

ـــ ئەمسە گېپىمىز گەپ ! ـــ دېدى سۇلتان سەپەرگە ئوڭ قولىنى ئۇزىتىپ . ئىككى قول « ۋاققىدە » جۇپلەشتى ، ـــ ئىشنى شۇنداقلا جۆنىدىسەڭ ، بەش قىزنىڭ تويلۇقىنى خەجلەيسەن !

ـــ گېپىڭدىن يېنىۋالمايسەن ـ ھە ؟

ـــ يېنىۋالسام ساڭا خوتۇن بولاي !

ئىككى قول تېخىمۇ قاتتىق قىسىلىپ ، قايسىدۇر بىرىدىن « قاس » چىقىپ كەتتى . بەش قىزنىڭ تويلۇقى ـــ مۇشۇ كۈنلەردە 10 مىڭ يۇەن دېگەن گەپ ئىدى . سەپەر قايتا ـ قايتا سوراپ سۇلتاننى « غىڭ » قىلالماس قىلىپ كېستىۋالدى .

ئەتىسىدىن باشلاپ سەپەر دۇكاننى تاقاپ كەسىپ ئۆزگەرتتى : چىرايلىقراق ئېيتساق « رازۋېدكىچى » ، قوپالراق ئېيتساق « تايغان » بولۇپ ، كۈنبويى مەرۋانەمنىڭ ئىزىنى ئىزدەپ ، پۇرىقىنى ھىدلاپ يۈرىدىغان بولدى . تولۇق بىر ھەپتە قۇرۇقتىن ـ قۇرۇق پالاقلاپ ، سۇلتاندىن بىرمۇنچە تىل ئىشتىكەندىن كېيىن ، 500 كوينىڭ كۆزىگە ياغاچ تىقىپلا بىر دەللال خوتۇننى ئۆزىگە ياردەمچى قىلىۋالدى . ئىككىيلەن بىر بولۇپ تىڭ تىڭلاپ يۈرۈپ ، ئاخىر بۇگۈن مەرۋانەمنىڭ بۇلتۇر ئالىي مەكتەپنى پۈتكۈزگەن بىر يېقىن دوستىنىڭ توي مەرىكىسىگە قاتنىشىدىغانلىقىدىن خەۋەر تاپتى ـ دە ، مەرۋانەم كوچىسىدىن چىقىشىغلا ئۇنىڭ كەينىگە چۈشۈۋالدى . مەرۋانەم توي بولغان ئۆيگە كىرىپ كەتكەندىن كېيىن ، ئۇ تاكى نامراز ئەسىرگە ئەزان چىققۇچە سەۋر ـ تاقەت بىلەن كۈتتى . ئۇنىڭغا ئايان ئىدىكى ، بۇ تويغا پىيادە كەلگەن مەرۋانەم نامراز شامدىن بۇرۇن ئۆيگە قايتالمايتتى .

سەپەر سۇلتانغا تېلېفوندا « خۇش خەۋەر » يەتكۈزدى . سۇلتانمۇ « سانتانا » سىنى ھەيدەپ دەرھال يېتىپ كېلىپ ، ئۇنىڭدىن تەپسىلىي ئەھۋالنى ئۇقۇپ « باركاللا » ئېيتتى . كىشىلەرنىڭ ، بولۇپمۇ ساقچىلارنىڭ دىققىتىنى قوزغاپ قويماسلىق ئۈچۈن ، پىكاپنى ئاستا سۈرئەتتە ھەيدەپ ئەسكىھسار ، دۆلەتباغ تەرەپلەردە ئايلىنىپ يۈردى . سەپەر پەيت پىشىپ يېتىلگەنلىكىنى مەلۇم قىلغان چاغدىلا مانا مۇشۇ يەرگە كېلىپ توختىدى .

ـــ خېنىم ، نەگە بارىلا ؟

سەپەر قارىغايىنىڭ دالدىسىدىن چىقىپلا ، بىخەستە كېتىۋاتقان مەرۋانەمنىڭ ئالدىنى توسۇپ سىرلىق ھىجايدى . مەرۋانەم ھودۇققىنىدىن پۈت- قولىنىڭ ماغدۇرى كېتىپ ، يا ئالدىغا ماڭالماي ، يا كەينىگە يانالماي ئايىغى دەسسىگەن جايدىلا تۇرۇپ قالدى . كۆزلىرى كۆككە قاراپ تەڭرى- دىن ، ئەتراپقا قاراپ بەندىدىن پاناھلىق تىلەپ ، ئۇۋۇچىغا يولۇققان ئاھۇنىڭ كۆزلىرىدەك مۆلدۈرلەيتتى . ئەپسۇسكى ، نە تەڭرىدىن شاپائەت بولغاي ، نە يېقىن ئەتراپتا ئادەم قارىسى كۆرۈنگەي !

ـــ خېنىم ، قورقمىسىلا ، ھى - ھى - ھى .....

سەپەر قىستاپ كەلگىلى تۇردى . مەرۋانەمۇ بۇ ئاپەتتىن قۇتۇلۇشنىڭ پىلانىنى تۈزمەكتە : چوڭ يولغا چۈشۈۋالسىلا ، ئۆزىگە ئاچ بۆرىدەك قادىلىپ تۇرغان بۇ مەخلۇققا ھەرگىز بوي بەرمەيدۇ . چوڭ يول دېگەندىن پىيادە ئادەم ئۆتمىسە ، چوقۇم ئاپتوموبىل ئۆتىدۇ . يۈگۈرۈپ بې- رىپ شۇنداقلا ئالدىنى توسسا .....

مەرۋانەم مۇشۇ ئوي بىلەن داجىپ - داجىپ چوڭ يول تەرەپكە يۈزلەندى . بايا ئالدىنى توسقان سەپەر ياندىن قىستاپ كېلىشكە باشلىدى . مەرۋانەم قارىغاينىڭ يېنىدىن شۇنداقلا ئۆتۈشىگە ، ئۆزىدىن ئىككى - ئۈچ قەدەملا نېرىدا توختاقلىق پىكاپقا كۆزى چۈشتى . « شوپۇر » مۇ كابىنكە- دىن سۇغۇرۇلۇپ چىقىۋاتاتتى .

« ئاھ خۇدا ! شاپائىتىڭدىن ئۆرگۈلۈپ كېتەي ! »

مەرۋانەم ئىچىدە ئاشۇنداق ندا قىلغىنىچە قىسماقتىن بوشانغان قۇشتەك پالاقلاپ ، ئۆزىنى « شوپۇر »نىڭ ئالدىغا ئاتتى . ئەگەر «شو- پۇر » شەپقەت قولىنى سوزۇپ ، پىكاپنىڭ ئىشكىنى شۇنداقلا ئاچمىغان بولسا ، مەرۋانەم ئۆلەر - تىرىلىشىگە باقماي ئۆزىنى ئىچكىرىگە ئاتقان بولاتتى . لېكىن .....

لېكىن ، ئۇ « قىسماق »تىن قۇتۇلۇپ ، « قاپقان »غا دەسسەپ سالغىنىنى شۇئان سېزىپ قالدى : « شوپۇر » ئەمدىلا ئۇنىڭ قولىنى تۇ- تۇشىغا ، قاياقتىندۇر پەيدا بولغان بايىقى مەخلۇق بىر قولى بىلەن ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ ، يەنە بىر قولى بىلەن پىكاپنىڭ ئارقا ئىشكىنى ئېچىپ ،

ئۇنـى ئىچكىرىگە ئىتتىرىشكە باشلىغانىدى . مەرۋانەم جان ـ جەھلى بىلەن تـىرەجىدى ، تەپتى ، چىشلىدى ، ئۆزىنى يەرگە تاشلاپ سۆرىلىۋالدى . شۇ چـاغـدا بـارغـانـسـىرى يېقىنلاپ كېلىۋاتقان موتوسىكلىتنىڭ موتور ئاۋازى قۇلىقىغا كىرگەندەك بولدى . موتوسىكلىت چىرىغىنىڭ نۇرىنى غىل ـ پاللا كۆرسىتىپ قويۇپ ، پىكاپ يېنىدىن ئاستا ئۆتۈپ كەتتى . ئاخىرقى ئۈمىدمۇ بـەربات بولدى ! بولمىدى ، مەرۋانەم ئاجىز كەلدى . ئىككى جۈپ كۈچلۈك قـول ـــ ئىـككـى قـاۋۇل ئەركـەك ئۇنـى بـىـر تۇتام پاخالنى پۇكلىگەندەك پـۇكلەپلا پىكاپ ئىچىگە تىقتى ـ دە ، بىرى ئۇنى مەھكەم قۇچاقلاپ مىدىرلـىـغـىـلـى قويمىدى . ئىككىنچىسى ئىشكىنى يېپىۋېتىپ ، كابىنكىگە كىرىپ كەتتى . ھايال ئۆتمەي پىكاپ گۈرۈلدەپ جايىدىن قوزغالدى .

يـەنـە بىر سىر : بايىاتىن ئۆتۈپ كەتكەن موتوسىكلىت پىكاپتىن 50 مېتىرچە يـىـراقلىشىپلا توختىغانىدى . نېمە ئۈچۈنكى ، پىكاپ جايىدىن قـوزغـىـلـىـش بىلەنلا ، موتوسىكلىتمۇ دەرھال كەينىگە بۇرۇلۇپ پىكاپنىڭ ئىـزىـغـا چـۈشـتـى . پـىـكاپ « 1 ـ ماي تىياتىرخانىسى » ئالدىدىن ھېيتگاھ تـەرەپـكـە بـۇرۇلغاندا ، موتوسىكلىت مىنگەن ئادەم بېشىدىكى قىپقىزىل قالـپـاقـنـىـڭ شـامـال تـوسقۇچسىنى پەسكە چۈشۈرۈۋەتتى . پىكاپ كېرەمباغ ئالـدىـدىـكـى دۆڭدىن كۆتۈرۈلۈپ ئايرودروم يولىغا چۈشكەندە سۈرئىتىنى بـىـردىنلا تېزلىتىپ قۇيۇندەك ئۇچۇشقا باشلىدى . موتوسىكلىتمۇ ئۇنىڭدىن قـېـلىشمىدى . ئىككىسىنىڭ ئارىلىقى 50 مېتىردىن كۆپ ئەمەس ئىدى . كا-دىـرلار سـانـاتـوريىسى يېنىدىكى ئاچالدىن ئۆتكەندە دۈنگاتېپلدىن چاتاق چـىـقـتـىـمـۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ ، موتوسىكلىتنىڭ ھەممە چىراغلىرى ئۆچـتـى . ئەمدى موتوسىكلىت پىكاپنىڭ ئارقا چىراغلىرىنى نىشان قىلىپ ، ئوخشاش سۈرئەتنى ساقلاپ داۋاملىق ئىلگىرىلەيتتى .

« سـانـتانا » سېمونت زاۋۇتى ، ماي قاچىلاش پونكىتلىرىنى كەينىگە تـاشلاپ غـىلاڭ سـايـغا چىقتى . موتوسىكلىتمۇ كەينىدىن قالمىدى . ئاتۇش تـەرەپتە چاقماق چېقىلدى . ئەتراپ قازانىنى كۆمتۈرۈپ قويغاندەك قاراڭغۇ . خـۇددى پـۈتـۈشـۈپ قـويغانـدەك يولـدىن بىرمۇ ئاپتوموبىل ئۆتـمـىـدى . بـىـلـىنەر ـ بىلىنمەس چىقىۋاتقان شامالمۇ ، ئاسفالت يولدىن ، ساينىڭ شېـغـىـل تـاشـلـىـرىـدىـن كۆتۈرۈلۈۋاتقىنىمۇ ئىسسىق . مۇشۇ ئىسسىق ، مۇشۇ

قاراڭغۇدا چىراغسىز موتوسىكلىتىنىڭ « سانتانا » بىلەن ئوخشاش تېزلىكتە كېتىۋاتقىنى ئادەم ھەيران قالغۇدەك ئىش !

ئۇ زادى نەگە بارىدىغاندۇ ؟

تۇيۇقسىز « سانتانا » تۇتۇرىكىگە بارغاندا تۇيۇقسىز سۇرئىتىنى ئاستىلىتىپ ئاسفالت يولدىن چىقتى ـ دە ، سايغا چۈشۈپلا چىراغلىرىنى ئۆچۈرۈپ ، داۋاملىق غەربكە قاراپ تاشپاقىدەك سۆرىلىپ ئاستا ئىلگىرىلىدى . موتوسىكلىتىمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن قالمىدى . پەرق : ئىككىسىنىڭ ئارىلىقى تېخىمۇ يىراقلىشىپ ، 100 مېتىر ئەتراپىغا يەتكەنىدى .

« سانتانا » سايغا ئىككى كىلومېتىرچە ئىچكىرىلەپ كىرگەندىن كېيىن توختاپ چىرىغىنى ئۆچۈردى . موتوسىكلىتىنىڭمۇ ئوتى ئۆچتى . قالـپاقلىق ئادەم « سانتانا »نى ئېنىق كۆرەلمىسىمۇ ، ئۇنىڭ توختىغان يېرىنى كۆڭۈل كۆزىدە كۆرۈپ تۇردى . ئەكسىچە سۇلتان بىلەن سەپەر ئۆزلىرىدىن سەللا يىراقتا بىر موتوسىكلىت توختىغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈشمەيتتى .

ــ يا ، ئەجەبمۇ تەلىيىمىز بار ئىكەن ! ــ دەپ كۈلدى سۇلتان كابىنكىسىنىڭ ئىشىكىنى ئېچىۋېتىپ . ئۇ ھەر ئېھتىمالغا قارشى موتورنى ئۆچۈرمىگەنىدى ، ــ ياخشى ، ھېچكىمنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالمىدى . قارا ، ھازىرمۇ يولدا بىرەر ماشىنا كۆرۈنمەيدۇ !

ــ ئۆزۈڭمۇ تەلەيلىك گۇي ! تەلىيىڭ بولمىسا ئەسكى ئىشتان ، ئەسكى چاپانىڭ پېتىنى تېرىپ يەپ چوڭ بولغان گۇي شاڭخەيچى باي بولۇپ كېتەمسەن !

ــ نېمە دەيدۇ ماۋۇ گوداڭ يالايدىغان ماز ! ــ سەپەرنىڭ چاقچىقى تېتاڭ تومۇرىغا تەگكەن سۇلتان ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقى ، نېمە ئىش قىلماقچى ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ ، ئاۋازىنى قويۇپ بەردى ، ــ ھېلى ئاناڭنى كۆزۈڭگە كۆرسىتىمەن بىكار !

ــ بوشراق قاۋىيەۋە ! ــ سەپەر ئاگاھلاندۇردى ، ــ ھېلى بىرسى ئاڭلاپ قالسا قاۋىغانغا تويىسەن !

ــ ئاچاڭ ئاڭلاپ قالامدۇ ؟ بۇ يەر يا ھېيتگاھنىڭ ئوتتۇرىسى بولمىسا !

ـــ هه ، خـان ئاچـاڭ ئاڭلاپ قـالدۇ ! بۇنداق غىلاڭ سايدا «كورتـتـده » ئوسۇرسا ، بىر كۈنلۈك يەرگە ئاڭلىنىدىغىنىنى بىلمەيدىغاندەك ..... بوله ! ماۋۇ بىرنېمەگىنى ئاله !

ـــ مانا هازىر .

ئىـككـىسى مەرۋانەمنى ناهايىتى تەسلىكته پەسكه ئېلىپ چۈشۈپ ، شـېغىل ئۈستىگه قويۇشتى . بۇ بىر جۈپ قۇزغۇنىنىڭ ئۆزىنى نېمه قىلماقچى ئىـكـەنلىكىنى ئاللىقاچان بىلىپ يەتكەن مەرۋانەم جان ـ جەهلى بىلەن تېـپـرلـىغىلى ، بار ئاۋازى بىلەن چىرقىرىغىلى تۇردى . ئەپسۇسكى ، ئۇنىڭ ئاۋازى 10 مېتىر يەرگىمۇ يەتمەيتتى . ئۇنى بۇ يەرگە هېچقانداق توسقۇنسىز ئېلىـنـىپ چىقالىغان نەرسىمۇ دەل ئۇنىڭ مۇشۇ تىلسىزلىقى ئىدى ! تەگرى رەهىـمـلىك ، شۇنداقلا قەهرلىك ، ئۇ مۇشۇ ئىنس ـ جىنسىز دالىدا بولۇۋاتـقان ئىـنـسـان قېلىپىدىن چىققان ۋەهشىيانه زورلۇقنى كۆرۈۋاتامدىغاندۇ ؟ كـۆرۈۋاتـىـدۇ ، چـوقۇم كۆردى ! شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ چەكسىز قۇدرەت ـ كامالىنىڭ مىلـيونـدىن ، مىلـيارىدتىن بىرىنـى ئىشقا سېلىپ ، مۇشۇ بىچاره ئاجـىزەنـى ئاشـۇ ئىـمـانـى بـۇلـغىنىپ كەتـكەن بىر جۈپ مەلـئۇنـىنىڭ ۋەهشـىـي چـاڭـگىلىـدىن قـۇتـۇلـدۇرۇپ قويـسا ، ئـالـەم نېـمه بولۇپ كېـتەر ـ هه !؟

مـەرۋانەم ئىڭرىماقتا . يىرتقۇچلار قۇترىماقتا . چاقماق چېقىپ ، هاۋا گـۈلـدۈرلـىـمـەكته . ئاياغلار ئاستىدىكى تاشلار شاراقلاپ ، ئاۋازى يىراق ـ يىراقلارغا كەتمەكته .

ئىـڭـراش ، تـېـرىـكـىـشش ، شاراق ـ شۇرۇق ، تاراق ـ تۇرۇق ، گۈلدۈر ـ گۈلدۈر .....

هەممىسى ، هەممىسى مۇشۇ !

ئاسمانمۇ ، يەرمۇ سۈكۈتته !

سـۈكـۈت ئىـچـىـده قەهـرلىك غەلـيان ! غەلـيان ئىچىـده ئوت ـ ئاتەش ـــ ئالۋۇن !!!

بـۇ مـەلئۇنلار ئالـدىـدا هەمـمـىـسى ، هەمـمىسى ئاجىز ! هەممىسى ، هەممىسى بىچاره ـ بىقورۇ !!!

ئاھ ! بۇ جاھان ـــ شۇنداق جاھان ، غەيرىي جاھان ،
بەزىگە تار ، بەزىلەرگە كەڭرى جاھان .
بەزىلەرنىڭ قەلبىدە مۇڭ ، كۆزىدە ياش ،
بەزىلەرگە ئامەت قۇشى دائىم قاياش .
رەھىم ـ شەپقەت ئېغىزدا بار ، ئەمەلدە يوق ،
بارلىرىمۇ بىچارىدۇر ـــ قولى قۇرۇق .
ئۆزگىلەرگە ئىنساب ـ ئىمان دەۋتتى كۆپ ،
ئۆزى ئۇچۇن ئىماندىنمۇ راھىتى خوپ ! .....
كۆرمەمدىكىن ، بىلمەمدىكىن تەڭرىم بۇنى ؟
يەتمەمدۇ يا مەزلۇملارنىڭ ئاڭا ئۇنى ؟!
ئەي كۆك ئاسمان ، يىقىلساڭچۇ بۇ ۋەھشەتتىن !
ئەي قارا يەر ، يېرىلساڭچۇ بۇ دەھشەتتىن !
ئەي كۆك ئاسمان ، ئۇستۇمدىن باس ، تۇرما قاراپ !
ئەي قارا يەر ، ئال قوينۇڭغا ! تاپقىن ساۋاب !!!

مەرۋانەمنىڭ بۇ ئۇنسىز نىداسىنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى ! يەر ئۇيقۇغا غەرق بولدى . ئاسمان سۇكۇتكە چۆمدى . بوراندىنمۇ ، چاقماقتىنمۇ ئەسەر يوق . ئەتراپ قاسقاندەك گەم ـ تىنجىق .

مەۋانەم ئىڭرىماقتا ، قۇزغۇنلار قۇترىماقتا :

ھايۋانىي نەپسى ئەجدىھادەك قۇتراپ كەتكەن سۇلتان تىزلىرى بىلەن مەرۋانەمنىڭ پۇتلىرىنى مەھكەم بېسىپ تۇرۇپ ، شىمنىڭ كەمىرىنى يېشىشكە باشلىدى . مەرۋانەم تېخىمۇ بەكرەك تېپىرلىغىلى تۇردى .

ـــ ۋايجان !.....

سەپەر قاپقانغا چۇشكەن بۆرىدەك غىڭشىپ كەتتى .

ـــ نېمە بولدى ؟

ـــ ماۋۇ جالاپ قولۇمنى چىشلىۋالدى ! ئاناڭنى !.....

ـــ قولىنى مەھكەم تۇت !

ۋاقىت بەكمۇ قىس : سېكۇنت ، ياق! سېكۇنتنىڭ مىڭدىن بىرى .....

مۇشۇ ۋاقىت مەرۋانەمنىڭ ئەڭ ئاخىرقى تەقدىرىنى بەلگىلەيدۇ ! ئاھ ، خۇدا ! ئىسىت مەرۋانەم !!!

ـــ ۋاي ..... جا ..... ن !!!

تاغىقىغا تەككەن «گۈرزە» سۇلتانىنى توڭگۇزدەك چىرقىرىتىۋەتتى. نېمە ئىش بولغىنىنى بىلىپ بولغۇچە سەپەرنىڭ پوزىسىغا « گۈرزە » تەگدى . بۇ « گۈرزە »نى تەڭرى مەرۋانەمنى قۇتۇلدۇرۇشقا ئەۋەتكەن « مالائىكە » ـــ ھېلىقى قالپاقلىق ئادەم ئويىنىتىۋاتاتتى . بۇ « گۈرزە » بۇ بىر جۈپ قۇزغۇننىڭ ھېلى پۇتىغا ، ھېلى قولىغا تېگەتتى . نېمە ئۈچۈندۇر ئۇلارنىڭ بېشى تەرىپىگە يېقىنمۇ يولمايتتى . « مالائىكە »نىڭ پۇتلىرىمۇ شۇڭ تۇرماي ، قايىسسى مىدىرلىسا شۇنى تېپەتتى ، دەسسەيتتى .....

نېمە ئۈچۈن ؟ زادى نېمە ئۈچۈن !؟ بېشىغا بىرنى قويۇپلا بۇ مەلئۇنلارنىڭ جېنىنى ئالسا بولمامدىغاندۇ !!!

ئۆلتۈرۈپ نېمە قىلىدۇ ؟ چۈنكى ئۇ ئەزرائىل ئەمەس ، بەلكى تەڭرىنىڭ غەزەپ مالائىكىسى ـ دە !

ئۇلارنىڭ كۆزلىرىنى ئوچۇق قالدۇرغىنى ـــ ئۇلارغا ئۆزىنى كۆرسۇن دېگىنى !

ئۇلار كۆردى : بىر سايە ـــ بېشى كۆككە تاقاشقان بەھەيۋەت بىر سايە قولىدا يوغان بىر تاغنى ئۇسسۇل ئويىنىتىپ ، ئۇلارنىڭ پۇت ـ قوللىرىنى قوناق سوققاندەك سوقماقتا ، رېزە ـ رېزە قىلماقتا ..... ئۇلارنىڭ مېڭىسىنىڭ چېقىرىۋەتمىگىنى ـــ ئۇلارنى ئۆز غەزىپىنىڭ تەمىنى تېتىسۇن ، ئۇلار ئاياغ ئاستى قىلىپ خورلىغان سان ـ ساناقسىز « مەرۋا ـ نەم »لەرنىڭ غەزەپ ـ نەپرىتىنىڭ كۈچىنى بىلسۇن دېگىنى !

ئۇلار تېتىدى ، بىلدى : جان تاتلىق ئىكەن ! بۆرىدەك ھۇۋلىدى ، توڭگۇزدەك چىرقىرىدى ، كۇسۇك ئىتتەك غىڭشىدى ، يىلاندەك تولغاندى ، قۇرتتەك لۆمشىدى ..... كۆڭلىدە جان قايغۇسى !

ئۇلارنىڭ قوللىرى مۇرىسىدە ئېسىلىپ قالدى ، پۇتلىرى سېزىمىنى يوقاتتى . چىرقىراش ، ھۇۋلاش ، غىڭشىش قۇلاققا ئاران ئاڭلانغۇدەك ئىڭراش بىلەن ئالماشقاندا ، تۈن قوينىنى يورۇتۇپ چاقماق چاقتى . يەر ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ ، مەيىن شامال ئۇچتى ، بۇلۇتلار سىم ـ سىم يامغۇر

تۆكتى .

بـۇ ـــ تـەڭرىنىڭ ئۆز « مالائىكە »سىنىڭ بۇ كاتتا خىزمىتىگە بەرـ گەن مۇكاپاتىمۇ ؟ بىلىپ بولمايتتى .

دەل شۇ چاغـدا « مالائىـكە » خىزمەتـتىن توخـتاپ ، قولىدىكـى « گـۈرزە » ـــ قـوش مـۇشـتـتـەك چـوڭلۇقتىكى تاشنى ئاياغلىرى ئاستىدا دالـىـيـىپ يـېـتـىشقان ئاۋۇ بىر جۈپ تاپىنىڭ ئوتتۇرىسىغا تاشلىدى ـ دە ، مـەرۋانـەمنىڭ قېشىغا كەلدى . بۇ غەلىتە ھادىسىدىن خۇددىنى يوقىتايلا دەپ قـالـغـان مەرۋانەم پىكاپقا يۆلەنگىنىچە تىزلىرىنى قۇچاقلاپ ، توپتەك تۆگـۈـ لـۈپ ئولـتـۇراتـتـى ، ئۇنـى قـېشىدا كۆرۈپلا يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشتى ، بىر يـېـنـىـغا سەل سىلجىپ ئۆزىنى بىر ياققا ئىلىپ قاچماقچى بولغانىدى ، ھېچ يـېـرـىـنـى قـىـمـىـرلىتالمىدى . ئۇ قېتىپ قالغانىدى . روھى نەگىدۇر غايىب بولۇپ ، ھېچ نەرسىگە ئەرزىمەيدىغان قۇرۇق جىسىملا قالغانىدى !

قـالـپاقلىق ئادەم ئۇنىڭدىن گەپ سوراش ئۈچۈن ئالدىغا ئېڭىشكەنـ دە ، چـاقـمـاق قـاتـتـىـق چـېقىپ ، ئەتراپ كۈندۈزدەك بىرلا يورۇپ ، يەنە قاراڭغۇلۇققا چۆمدى .

« مەرۋانەم !!! »

قالپاقلىق ئادەم ئىنتتىك ئۆرە بولۇپ ، بىر پەس خىيال سۈرۈۋالدى . ئاۋۇ ئىـكـكـسى يېڭىنە يېگەن ئىنتتەك غىڭشىپ ، ئاغرىق ئازابىدىن يىلانىدەك تـولـغـىـنـىۋاتاتتى . مەرۋانەم سەل ئېسىنى يىغقانمۇ ، كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدا قالپاقلىق ئادەمگە قادىلىپ قاراپ تۇراتتى .

قـالـپـاقـلـىـق ئادەم گەپمۇ قىلماستىن ، مەرۋانەمنىڭ بىلىكى ، ياق ! كـۆڭـلـىكىنىڭ يېڭىدىن تۇتۇپ ئاستا تارتقانىدى ، مەرۋانەم تارتىشماستىنلا ئورنىدىن قوپتى . قالپاقلىق ئادەم ئۇنى قويۇۋېتىپ ، قوللىرى بىلەن ئۇنىڭغا كىيىم ـ كېچەكنى قېقىشتۇرۇشنى ئىما قىلدى .

« بـۇ ئادەمـمـۇ ماڭا ئوخشاش گاچىمۇ نېمە ؟ تووۋا ..... ـــ مەرۋانەم ئـىـچـىـدە پـىـچـىـرلـىـدى ، ـــ بۇ يەرگە قاچان كېلىپ قالغان بولغىيدى ؟ نېمىشقا ..... ؟ »

مەرۋانەم سەل تېتىكلىشىپ ، ئۇستىبېشىنى توپا ـ تۇماندىن ئادالىدى ھەم ئۇنىڭ كەينىدىن رايىشلىق بىلەن ماڭدى .

ئۇلار موتوسكلىتىنىڭ يېنىغا كېلىشتى . قالپاقلىق ئادەم ئۇنىڭغا مەنىپ ئوت ئالدۇردى ھەم مەرۋانەمنى كەينىگە مىنىشكە ئىشارەت قىلدى . مەرۋانەم ئۇنىڭ كەينىگە مىنگىشۋېتىپ : «بۇ ئادەم ساقچى ئوخشامدۇ؟ــ دەپ پىچىرلىدى كۆڭلى سۆيۈنۈپ ۋە موتوسكلىت جايىدىن قوزغىلىشىغىلا بايىقى قارىشىنى رەت قىلدى ، ــ ساقچى بولسا نېمىشقا تاپانچىسى يوق ؟ نېمىشقا كىيىمى ساقچىنىڭكىگە ئوخشمايدۇ ؟ نېمىشقا ئۇلارنى باغلاپ ئېلىپ ماڭماي ، مېنى كەينىگە مىندۈرۈۋالدۇ ؟ .....؟ »

مۇشۇنداق ئايىغى تۈگىمەس سوئاللار مەرۋانەمنى ئازابلاپ ، ئون چېنىنىڭ بىرىنى قويماقتا ئىدى .

موتوسىكلىت شىپىل ـ تاشلارنى شاراقلىتىپ ھېلى سەكرەپ ، ھېلى مۈدۈرۈپ ناھايىتى ئاستا ئىلگىرىلىمەكته . خېلى يىراقتا ئاپتوموبىلنىڭ چىرىغى كۆرۈندى . مەرۋانەم سەل ئۈمىدلەنگەندەك بولدى ـ يۇ ، يەنە دەككە ـ دۈككىگە چۈشتى :

« بۇ قەيەر ؟ ئۇ مېنى نەگە ئاپارماقچى ؟ بۇمۇ يا ئاۋۇ ئىككىسىگە ئوخشاش مېنى قەستلەپ يۈرگەن لۈكچەكمىدۇ ؟ بولمىسا نېمىشقا ئاۋۇ ئىككىسىنى ئۇرۇپ ياتقۇزۇپ قويۇپ ، گەپ قىلماستىن مېنى ئېلىپ ماڭىدۇ ؟! ئۇلاردىن قۇتۇلۇپ ، بۇ لۈكچەككە يەم بولغۇچە موتودىن ئۆزۈمنى تاشلاپلا قاچسام بولمامدۇ !؟ » ، مەرۋانەم ھايال ئۆتمەي بۇ نىيىتىدىن ياندى . ئۇ يىراقتىكى ئاپتوموبىل چىرىغىنى تازا ئېنىق كۆرگەنىدى . « قېچىپ قۇتۇلالسامغۇ خۇداغا شۈكرى ، قوغلاپ تۇتۇۋالسا قانداق قىلىمەن !؟ ئاۋۇ يولدا كېتىۋاتقان ماشىنىغۇ !..... ئاۋۇال يولغا چىقسۇن . ماشىنىغا يېقىنلاشقاندا ئۆزۈمنى ئېتىپلا ..... »

ئۇزاق كۈتۈشكە توغرا كەلمىدى : ئۇلار ئاسفالت يولغا چىقىپ قالغاندى . ھېلىقى ئاپتوموبىل ئالدىدا 100 مېتىرچە يىراقلاپ كەتكەن بولۇپ ، كەينى تەرەپتىن بىر ئەمەس ، ئىككى ـ ئۈچ ئاپتوموبىل قاتارلىشىپ چىقىپ كېتىۋاتاتتى . ئەمما ، ئارىلىقى خېلى يىراق ئىدى . مەرۋانەم موتوسىكلىتىنىڭ ئاستىراق مېڭىشىنى ، ھەتتا بۇزۇلۇپ قېلىپ كەينىدىكى ئاپتوموبىللار يېتىپ كەلگۈچە جايىدىن قوزغىلالماي قېلىشىنى چىن يۈرەكىدىن تىلەيتتى .

قېرىشقاندەك ، ئۇنىڭ ئارزۇسىنىڭ ئەكسىچە موتوسىكلىت بارغانسېرى چاقلىرى يەرگە تەگمىگۈدەك تېزلىشىپ ، ئۇچقاندەك مېڭىپ كېتىپ باراتتى . « ئاھ ، خۇدا !..... »

ئۇنىڭ ئۇنىسىز نىداسىنى كىممۇ ئاڭلىسۇن ؟ پېشانىسى تەتۇر ئادەمگە قاچانمۇ خۇشاللىق نېسىپ بولغان ؟! مانا ، سەككىز يىل بولۇپتۇ ، مەرۋانەمنىڭ خۇشال ـ خۇرام ئۆتكەن كۈنلىرى ھەقىقەتەن ئانچە كۆپ بولمىدى . بولۇپمۇ نىكۇنىكى كامىل بىلەن توي قىلىشنىڭ گېپى چىقتى ، شۇنىڭدىن بېرى ئۇنىڭغا خاتىرجەملىك نېسىپ بولمىدى . ئۇنى ئەڭ ئەنسىرىتىدىغىنى ، ئەڭ بىئارام قىلىدىغىنى بەزى بېزەڭ ئەركەكلەرنىڭ ئۆزىگە ئاچ بۆرىنىڭ كۆزلىرىدەك قادىلىۋالىدىغان ھاياسىز كۆزلىرى ئىدى . نەگىلا بارسۇن ، نەدە تۇرسۇن ئاشۇ كۆزلەر ئۇنىڭ ئالدىدىنمۇ ، كەينىدىنمۇ نەشتەردەك قادالغىنى قادالغاندى . بۇ كۆزلەر ئۇنى تەمتىرىتەتتى ، ھودۇقتۇراتتى ، ھەتتا قورقۇتاتتى . ئۇنىڭ تۇيتۇز يولدا كېتىۋېتىپمۇ ھودۇقۇش ـ تەمتىرەش ئىچىدە مۇدۇرۇپ كەتكەن ، يىقىلىپ چۈشكىلى تاس قالغان چاغلىرىمۇ بولغان . تېخى بەزىلەر ئۆزىگە گەپ تاشلىغان ، چاقچاق قىلغان چاغلاردا يىغلاپمۇ تاشلىغان . نەچچە ھەپتىلەپ ھويلىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقمىغان ..... كېيىن بىلدى : ياتلىق بولغان ، ئانا بولغان تەڭتۇشلىرىنىڭ چۈشەندۈرۈشىچە ، قىز بالىغا قانچىكى كۆپ ئەركەك زاتى كۆز سالسا ، بۇ ئۇنىڭ قەدىر ـ قىممىتىنىڭ ئۈستۈنلۈكىنى بىلدۈرىدىغان ئەڭ روشەن بەلگە ئىكەن . مۇنداق قىزلار ئۆزىنى ئەڭ بەختلىك ، ئەڭ تەلەيلىك سانسا بولىدىكەن . بارلىق ئايال زاتىنىڭ رەڭگارەڭ كىيىملەرنى كىيىشكە ھېرىس بولۇشى ، كۈندە نەچچە ۋاق قاش ـ كۆزىنى ياساپ ، يۈزىگە پەرداز قىلىشى ـــ پۈتۈنلەي ئەرلەرنى ئۆزىگە جەلپ قىلىش ، ئۆزىنىڭ ئۇلار ئالدىدىكى قەدىر ـ قىممىتىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ئىكەن .

كېيىنچە مەرۋانەم ھودۇقمايدىغان بولدى . « قارىسا قاراۋەرسۇن ، ئۆزىنىڭ كۆزى ! » دەيتتى ئىچىدە ھەم ئۆزىگە مەڭگۈلۈك بىر ياخشى جورا لازىم ئىكەنلىكىنىمۇ ھېس قىلدى . ئەرلەر ئۆزىگە يەر ئاستىدىن نەزەر تاشلىسا ھودۇقمايدىغان ، چاقچاق قىلسا تېرىكمەيدىغان بولدى . بەزىلەرنىڭ «مۇھەببەتنامە »لىرىگە لايىقىدا جاۋاب يازغان چاغلىرىمۇ بولدى .

چۈنكى ، ئۇ بىرلا كامىل ئۇچۈن تۆرەلمىگەن ـ دە !

مەرۋانەمنىڭ ئۆيىدىن ئەلچى ئۈزۈلمەيتتى . كۆپلىرى ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ئەرزىمسە ، ئۇلارغا ئەرزىگەنلەر (مەرۋانەمگە « مۇھەببەتنامە » يازغانلار) نىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ بېلى بوشاپ كېتىپ ، ھەر ئىككىيلەننى داغدا قويياتتى . « ماڭمۇ خۇدانىڭ بۇيرۇغىنى باردۇ ، ـــ دەيتتى ئۆمۈرلۈك ئىشىنى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئىختىيارىغا تاپشۇرغان مەرۋانەم ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىپ ، ـــ ئۆزۈمنى چىڭ تۇتۇپ يۈرۈۋەرمەمدىمەن ! » مەرۋانەم بۇ ئەقىدىسىگە خىلاپلىق قىلمىدى . بىراق ، بۇگۈن .....

شۇنداق ، چىرايلىق نەرسىگە ھەممە ئادەم ئامراق ، چىرايلىق قىزلارنىمۇ شۇنداق : ھەممىسى ئۇنى قولغا چۈشۈرۈشكە ئۇرۇنۇپ باقىدۇ . بەزىسى ئالدىسا ، پۇلغا زورلىسا ، بەزىسى تەھدىت سالىدۇ ، قورقۇتىدۇ ، ھەتتا ئوغرىلايدۇ ، بۇلايدۇ . بۇگۈن دەل مۇشۇنداق بولدى . مەرۋانەم ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم مۇشۇنداق ئىشقا دۇچ كەلدى ، لېكىن ئامان قالدى . ئۇنى ھېلىقى ئادەم قۇتۇلدۇردى . نېمە ئۈچۈن ؟ مەرۋانەمنى نەگە ئاپىرىدۇ ؟ ئۇ زادى نېمە ئادەم ؟ بىر ئېغىز گەپ قىلىپ ، ئاۋازىنىڭ قانداق چىقىدىغانلىقىنى يا ھېلىقى لۈكچەكلەرگە ، يا مەرۋانەمگە بىلدۈرۈپ قويغان بولسا كىمنىڭ دەردى !؟

ئۇ ھېلىمۇ ـ ھېچ كېتىۋاتىدۇ . كەينىگە قاراپمۇ قويمايدۇ . ماينى كۈچەپ بېسىپ ، سۈرئەتنى تېزلەتكىنى تېزلەتكەن . ئۇنىڭ كاللىسىدا نېمە باردۇ زادى ؟

« ئۇدۇللا بېرىپ ساقچىغا مەلۇم قىلسام ، ئۇ ئىككى لۈكچەك كەم دېگەندىمۇ بەش يىللىقتىن تۈرمىگە كىرىپ كېتىدۇ ، ـــ دەيتتى ئۇ بىر خىل دېلىغۇللۇق ئىچىدە ئۆزىگە ئۆزى پىچىرلاپ ، ـــ بىراق ، بۇ ئىش شۇنداقلا سىرتقا تارىلىپ كەتسە ، بىچارە مەرۋانەم ئاھانەتلىك بولۇپ قالىدۇ . ئەستا ، قانداق قىلسام بولار ؟ »

قالپاقلىق ئادەم ئاشۇنداق خىياللار بىلەن بەند . مەرۋانەم ئۇنسىز ياش تۆكۈپ ، مەۋھۇم خىياللارغا غەرق . تېخىچە ئېنىق بىر قارارغا كەلگىنى يوق . ئۈمىد شامىمۇ دەم پىلدىرلاپ يېنىپ ، دەم ئۆچۈپ تۇتۇنگە ئايلىنىدۇ . ھېلىقى ئاپتوموبىللار تېخىمۇ يىراقتا قالدى .

ئايرودۇرۇم ساقچىخانىسىغا يېقىنلاشقاندا ، موتوسىكلىتىنىڭ سۈرئىتى تـۇيۇقسىز ئاستىلىدى . يەنە بىر پەستىن كېيىن توختايدىغاندەكلا قىلاتتى . مـەرۋانـەم سەل يەڭگىللەشكەندەك بولدى ـ يۇ ، تۇرۇپلا چۆچۈپ كەتتى .

« ۋىيەي ، بۇ ئادەم مەشەلىك ئوخشىمامدۇ ؟ مېنى ئۆيىگە ئەكېتەمدۇ نـېـمە ؟ ـــ مەرۋانەم قورققىنىدىن ئۆزىنى يەرگە ئاتقىلى تاس قالدى ـ يۇ ، ئۆزىـنـى تـۇتـتـى . ئالدى تەرەپتىكى قاتار كەتكەن ئۆيلەر ، دۇكانلار ، يۇلـ تـۇزدەك چـاقـنـاۋاتـقـان چـىـراغلارنـى كـۆرۈپ قـالـغـانـىـدى ، ـــ نېمىگە ئالدىرايمەن ؟ يەنە ئازراق مېڭىپ باقسۇنچۇ ! »

مـوتـوسـىـكـلـىـت ساقچىخانىنىڭ ئۈدۈلىغا كەلدى ، ۋىۋىسكا ئېنىق كـۆزگـە تـاشلانـدى . « يـاق ! ـــ دېـدى قـالپاقلىق ئادەم ئىچىدە كەسكىن خـىـتـاب قـىـلـىـپ ۋە ماينى كۈچەپ باستى . خىيالەتتە ئولتۇرغان مەرۋانەم كـەيـنـىـگـە ئۇچـۇپ كـەتـكـىـلـى تـاس قـېـلـىـپ ، ئۇنىڭ چاپىنىغا تېخمۇ مـەھـكـەمـرەك ئېسىلدى ، ـــ ساقچىخانىغا كۆرۈنمەي ، ئۇنى ئۈدۈللا ئۆيىگە ئاپـىـرىـپ قـويـاي . ئەگەر ئاۋۇ لۈكچەكلەر مېنى تونۇپ قېلىپ ئۈستۈمدىن ئەرز قىلمىسىلا ، بۇ ئىشنى ھېچكىم تۇيماي قالسۇن ! » كېرەمباغنىڭ ئالدىغا كـەلـگـەن چاغدا ، مەرۋانەم ئۆزىنىڭ قايسى تەرەپتىن كېلىۋاتقىنىنى تۇنجى قـېـتـىـم ئىلغا قىلدى ھەم قورقۇنچسى سەل بېسىلدى . يامغۇردىن ئەسەرمۇ يـوق ئىدى . « 1 ـ ماي تىياتىرخانىسى »نىڭ ئالدىغا كەلگەندە كۆڭلى يەنە ئۆيـلـۈپ : « بـۇ ئادەم مـېـنـى يـېـڭـىـشـەھەر تـەرەپـكـە ئەكېتەمدىغاندۇ ؟ » دېـگـەنـلـەرنـى كـۆڭـلـىـدىن كەچۈرۈۋاتقاندا ، موتوسىكلىت ئوڭ تەرەپكە ماڭدى . يەنە 200 مېتىرچە ماڭسا .....

يـاق ، ئۇنچىۋالا جىق ماڭمىدى : 70 ـــ 80 مېتىرچە مېڭىپ ئوتتۇرا سـوت زالـىنىڭ ئالدىدا توختىدى . بۇ يەردە ئادەم قارىسى كۆرۈنمەيتتى . 10 مـېـتـىـرچە نېرىدا ـــ پوچتىخانا ئالدىدا قاينىاق كەچلىك بازار ، غوژ ـ غوژ ئادەم . مـەرۋانەم دوزاختىن قۇتۇلۇپ چىقىپ ، جەننەتنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ قـالغاندەك يەڭگىل نەپەس ئېلىپ يەرگە چۈشتى . ئۇنىڭ قاتتىق ئۈيۇشۇپ كـەتكەن پۇتلىرى دىرىلدەپ تىترەيتتى ، چىلىق ـ چىلىق تەردىن كىيىمى بەدىنىگە چاپلىشىپ كەتكەندى . ئۇ بۇنى سەزمىدى .

ئەمـدى مەرۋانەم « قالپاقلىق ئادەم كۆزۈمدىكى ياش يۇقىنى كۆرۈپ

قالمسۇن » دەپ ئەنسرەپ ، پوچتا رەڭ سارجا كاستۇمننڭ يېڭى بىلەن ياشلىرىنى ئالدىراش سۈرتۈشكە باشلىدى ، ئىللىق تەبەسسۇمى بىلەن بولسىمۇ ئۇنىڭغا رەھمەت ئېيتىشقا تەييارلاندى . بىراق ، ئۇ ئادەم ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويماستىن ، موتوسىكلىتنى ئالدىراش كەينىگە بۇراپ ، كەلگەن يولى بىلەن كېتىپ قالدى . مەرۋانەم ھاڭ ـ تاڭ بولغىنىدىن قېتىپ تۇرۇپلا قالدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى موتوسىكلىتىنىڭ نومۇرىدا ئىدى .

« ئۇ زادى نېمە ئادەمدۇ ؟ ھازىر نەگە بارىدىغاندۇ ؟ »

مەرۋانەم مۇشۇ سوئاللارغا جاۋاب ئىزدەۋاتقاندا ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش كەتتى . بۇ ھەسرەت يېشى ئەمەس ، بەلكى شادلىق يېشى ، بەخت يېشى ، تەشەككۈر يېشى ئىدى !

دەل مۇشۇ پەيتتە ، شارقىراپ يېغىۋاتقان يامغۇر ۋە پۇت ـ قوللىرىنىڭ ئاغرىشىدىن جان قويغۇدەك يەر تاپالمايۋاتقان سۇلتان بىلەن سەپەر غېرىچتا بىر يەر قاساپ ، گۈلدۈرمامننڭ يورۇقىدا غىل ـ پاللا كۆرۈنۈپ يەنە كۆزدىن غايىب بولۇۋاتقان « سانتانا »نى كۆزلەپ ئۆمىلەپ كېتىۋاتاتتى .

ئىككى كۈندىن كېيىن ، ئۇلار داۋالىنىش ئۈچۈن تۇراقنىڭ ھەمراھلىقىدا ئايروپىلان بىلەن شاڭخەيگە ئۇچتى .

ئۇلار قانداق قىلىپ سايدىن چىقتى ؟ قانداق يوللار بىلەن تۇراق بىلەن ئۇچرىشىپ سەپەرگە ئاتلاندى ؟ بۇلار تەڭرىدىن بۆلەك ھېچكىم يېشەلمەيدىغان ئىنتايىن مۇرەككەپ سىر . شۇڭا ، بىزمۇ بۇ ھەقتە باش قاتۇرۇپ ئاۋارە بولمايمىز !

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! بەلكى سىز : « مەرۋانەم مۇشۇنداق كەچ قالغىنى ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىسى ئالدىدا قانچىلىك خىجالەتچىلىك تارتقاندۇ؟» دېگەن غەمدە قالغانسىز ؟ بۇنىڭ چارىسى بەكمۇ ئاددىي : بۇگۈن توي ئەمەسمۇ ؟ مەرۋانەم : « قىز قولدىشى بولۇپ يىگىتىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ كەلدىم » دېسىلا ھەممە ئىش تۈگەيدۇ . مۇھىمى ھېلىقى قالپاقلىق ئادەم . ئۇ ئادەم مەرۋانەمنىڭ كاللىسىدىن ئاسانلىقچە چىقىپ كەتمەيدۇ . قىزىقسىڭىز ، سىزمۇ مەرۋانەمگە ئورتاقلىشىپ ، ئۇنىڭغا جاۋاب تېپىشىپ بېرىڭ !

تالاق

— ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ، ئەجەبمۇ ھاردۇقۇم چىقتى ، ئەجەبمۇ ھاردۇقۇم چىقتى ! مايسەم ئۆيىمزگە كىرگەندىن بېرى جىمى بالا ـ بەتتەردىن خارىج تاپتىم دېسلە ! ئۆزۈمنىڭ تەتۈرلۈكىدىن مەرۋانەمنى تاشلۇۋېتىپ تازا بۇرنۇمغا يېگەن . بۇ قېتىممۇ نانىنىڭ ئۇۋۇنقىغا دەسسىگىلى تاس ـ تاس قالدىم ئەمەسما ! ھېلىمۇ ياخشى ئەپروزىخان بىلەن روزاخۇن بولۇپ قاپتىكەن ، تۆت ئېغىز گەپ بىلەن باللىنىڭ دادىسىنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈپ ، ھوپ ـ جوپ ئېتىپلا تويىنى قىلىۋالدۇق ! ئۇنىمۇ دەيمىز ، بۇنىمۇ دەيمىز ، ئۆزى كۆيۈشۈپ ، ئۆزى تېپىشىپ ، ئۆزى ئېلىشىپ ـ تېگىشكەن ئەر ـ خوتۇن دېگەن بۆلەكچە بولىدىكەن ! مانا قارىسلا ، مايسەم تېخى ئوبدان ، كامىل تېخى ! ئىككىسى كاككۇك بىلەن زەينەپتەك ، ئۆيىمزنىڭ ھۆسنىگە ھۆسىن قوشۇۋاتىدۇ . ئاۋۇ ئىككى تاۋى نازۇك كادىر خېنىممۇ مايسەمنىڭ ئۆيىمزگە تۇنۇگۈن كىرىپ ، بۈگۈن قانچىلىك جان قېقىۋاتقىنىنى كۆرۈپ سەل يۈزى چىمىلدىمۇ ، ئاغمىخاندەك غىتىلداپ تالاغلا چاپىدىغان خۇيىنى خېلى تۇگەتتى .

سانىخان كىم بىلەن بىر يەردە بولسۇن ، مايسەمنىڭ گېپى چىقسلا ئاشۇنداق دەيتتى .

ئەمەلىيەتتىمۇ بۇ گەپلەرنىڭ قىلچە يالغىنى يوق ئىدى : يۈز ئاچقۇ تۇگەپ ، ئەتىسىدىن ئېتىبارەن مايسەم بامداتقا ئەزان چىقىشتىن بۇرۇنلا قولىغا سۈپۈرگىنى ئېلىپ ھويلا ـ ئاران ، دەرۋازا ئالدىنى چىنىدەك پاكىز سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ بولدى . بۇ چاغدا سانىخان بىلەن قۇددۇس ئاخۇندىن باشقىلار ئانا قارىندا ئۇخلاۋاتاتتى . ئەمدىلا كىيىمىنى كىيىپ بولغان

سانىخان دەرۋازىنىڭ غارتىلداپ يېپىلغان ، ھويلىدا نېمىنىڭدۇر شىپىلداپ ماڭغان ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپ ھەيران بولغىنىدىن ئۆندەرىگەندەك پاپىپاسلاپ ھويلىغا چىقتى ۋە قولىدىكى سۇپۇرگە بىلەن كۈرەكنى داۋاملىق تۇرىدىغان جايىغا قويۇۋاتقان مايسەمنى كۆرۈپ كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى . بۇ ھەقىقەتەن ھەيران قالارلىق ئىش ئىدى : سانىخان قىزلىرىنى ياتلىق قىلىۋەتكەنىدىن بېرى مۇشۇ ئىشقا « قۇل » بولۇپ قالغانىدى . « كادىر خېنىم »لار تاسادىپىي سۇپۇرگىنىڭ قېشىغا كېلىپ قالمسا ، قولىنى زادىلا ئەگرى قىلمايتتى . سانىخان ھەيدىمسە ، ئەرلىرى مەسچىتتىن يانغۇچىمۇ دالىيىپ يېتىشاتتى . ئۇلار ئەزەلدىن شۇنداق قاشاڭمۇ ياكى كادىرلىقىغا تەمەننا قويامدۇ ؟ سانىخانىنىڭ كوتۇلداشلىرى ، ئەرلىرىنىڭ ئارا كۈندە ئالتە قېتىم دۇمبالاشلىرىنى چۈنقىغىمۇ ئالمايتتى . ئىتمۇ ئاداپ ئىچكەن يالىقىنى تىلى بىلەن پاكىز يالۋېتىدۇ . ئۇ خېنىملار تاماق يېگەن قاچىلىرىنى داستىخانغا قويۇپلا ئۆيلىرىگە كىرىۋېلىپ ، يۇز - كۆزىنى بويايدۇ . ئىقلىمپاشاخېنىمغۇ ھەممىسىنى بېسىپ چۈشكەن .....

«ۋاي خۇدا ، ۋاي خۇدا ..... بۇ كۈننىڭ كېلىنلىرىنى ..... »

سانىخانىنىڭ ئاھى خۇدايىمغا يەتكەنمۇ ، ئۇنىڭغا مايسەمنى بېرىپتۇ . تېخى ئۇنى خالاپ - خالىماي ، ئىچىدە قارغاپ تۇرۇپ « تەپمە ھالال » قىلىپلا ئۆيىگە ئەكېلىۋالغىنىنى دېمەمسىز ! ئۇنىڭ نەزەردە تويمۇ تويدەك بولمىغانىدى . مانا ئەمدى .....

ئۇنىڭ يۈرىكى سۆيۈنگىنىدىن جىمى ئەزاسىغا يىغا يامىشىپ ، كۆزلىرىگە ياش كەلدى . پېشايۋان ئاستىدىن چىقىشىغا ، مايسەم ئۇنى كۆرۈپ :

— ئەسسالام ئانا ! — دېدى ماڭغاچ ، — تىچ قوپۇپلىمۇ ؟

— خۇداغا شۈكرى ، ئۆزلىرىچۇ ؟

ئۇلار يېقىنلىشىپ قالغانىدى . سانىخان ئۇنىڭ پېشانىسىگە سۆيدى .

— ۋاي چىرايلىق خېنىم ، نېمە قىلغانلىرى بۇ !؟ تۈنۈگۈن تويلىرى بولۇپ ، بۈگۈن .....

— ئۆيدە شۇنداق كۆنۈپ قاپتىكەنمەن ، پەقەت ياتقۇم كەلمىدى . ئەتىگەننىڭ ھاۋاسىنى يېگەچ ، ھويلا - ئارامنى تازىلىۋېتەي دەپ .....

— خۇدايىم ئۆمۈرلىرىنى ئۇزۇن قىلسۇن خېنىم، كۆكلەپ كەتسىلە!

مانا شۇنىڭدىن بېرى سانىخان پۈتۈن يۇندى - يۇمبۇشلۇقتىن قۇتۇلدى . ئۆيىنىڭ ھەممە ئېغىر - يېنىك ئىشلىرىنى مايسەم ئالدىغا تارتىپ ئالغاندى : ئەتىگىنى ناشتىدىن كېيىن قاچا - قۇچىلارنى پاكىز يۇيۇپ ، جاي - جايىغا تىزىپ قويۇپ : « خۇدايىمغا ئامانەت » دەپ دەرۋا- زىدىن چىقىپ كەتسە ، كەچقۇرۇن ھەممەيلەندىن بۇرۇنراق « ئەسسالام » دەپ ئۆيگە كىرەتتى - دە ، كىيىمىنى يەڭگۈشلەپلا قازان بېشىغا ئۆتەتتى . مەيلى ئۇ دۇكانغا بارسۇن - بارمىسۇن ، ئۆزى دېمەتلىك بەش شاگىرتى بەش ماشىننى « پۇل - پۇل » دەپ تېپىۋېرەتتى . سىمكارنىك ھەممىسى ئاۋۋال ئۇنىڭ قولىغا ، ئاندىن سانىخانىنىڭ قولىغا ئۆتەتتى . ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ بىر پۈڭىغىمۇ كۆزىنىك قىرىنى سېلىپ قويمايتتى . « ساڭا ئەسقا- تىدىغان ئۆي ئاشۇ ، ــ دەيتتى ئۇلار دائىم تاپىلاپ ، ــ تاپقىنىڭنى ئاشۇ ئۆيگە بېرىپ يۈزۈڭنى يورۇق ، تىلىڭنى ئۇزۇن قىل. ھەرگىزمۇ 〈 سېنىڭ- مېنىڭ 〉 دەپ مىننەت قىلىپ ، ئۇلارنىڭ دىلىنى چىگمە » . شەيتانىنىڭ كەينىگە كىرىپ كامىلغا ئۆزىنى تۇتقۇزۇپ قويغان ئاشۇ ئەقىلسىزلىقىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، « ئانا بولىقى يېگەن » بۇ چوكان ناھايىتى تېزلا بۇ ئۆيگە ئۆزلىشىپ كەتتى . مۇشۇ ئۆي ئۇچۇن ئاقتۇرغان تەرىگە يارىشا ئىززەت - ھۆرمىتى ھەممە كېلىنلەردىن ئۇستۇن ئىدى . بىراق ، تاسادىپىي يۇز بەرگەن بىر ئىش ئۇنىڭ بارلىق ئارزۇ - ئارمانلىرىنى كۈلدە كۆمەچ قىلىۋەتتى :

ئۆرۈكلەر تۆكمە بولغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، سانىخان زۇكام تې- گىپ ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى . مايسەم ناشتىنىڭ داستىخىنىنى يىغىپ ، قاچا - قۇچىلارنى يۇيۇپ ، جاي - جايىغا تىزىپ بولغاندىن كېيىن ، پې- شايۋانغا جاي راسلاپ ، سانىخانىنى يۆلەپ ئاچىقىپ ياتقۇزدى . ئۆز قولى بىلەن دورا ئىچۈرۈپ دۇئاسىنى ئالدى . ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ ، دەرۋا- زىدىن چىقىپلا كەتسە مۇشۇ خاپىلىقمۇ يوق ، كۈپتە سۇ تۇگەپ كەتكىنىنى ئېسىگە ئېلىپ چېلەكنى قولىغا ئالدى .

ــ بالام ، چېلەكنى نېمە قىلىلا ؟ ــ يۈرىكى نېمىنىدۇر تۇيغان سانىخان ئاسۇقۇپ سورىدى .

ــ كۈپىنى توشقۇزۇپ قويای دەيمەن ، ــ دېدى مايسەم كۈلۈمسە-

رەپ ، ـــ بىر تېمىمۇ سۇ قالماپتۇ . داداملار پېشىنگە تەرەت ئالغىلى كېلىپ قالسا .....

ـــ ئوھوش ، نېمە دەيدۇ ما بالا ! ـــ سانىخان سۆيۈنۈش ئارىلاش چالۋاقىدى ، ـــ تەرەت ئالىدىغان ئادەم سۇ لازىم بولسا ئۆزى ئەكىرىدۇ . سىلىنىڭ قىلىدىغان ئىشلىرىمىدى بۇ !

ـــ شۇنداق بولسىمۇ ...

مايسەم قاراڭغۇ دالانغا يېقىنلىشىپ قالغانىدى. سانىخان يەنە توستى:

ـــ مۇشۇ قورساقلىرى بىلەن چېلەك كۆتۈرۈپ چىقسىلا ، خەق نېمە دەيدۇ ؟ قويسىلا چېلەكىنى !

ـــ نېمە دېسە دېمەمدۇ ! مۇشۇ ئۆيگە كەلگەندىن بېرى بىر قېتىممۇ سۇغا چىقىپ باقماپتىمەن .

مايسەم قاراڭغۇ دالانغا كىرىپ كەتكەنىدى . ئارامى بۇزۇلغان سانىخان ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ تاپىلىدى :

ـــ ئەستا ، ما بالىنى ، سۇنى ئاز ئېلىپ ، ئاۋايلاپ ماڭسىلا ئەمىسە !

ـــ ماقۇل .

مايسەم تۇرۇبىغا يېقىنلاشقاندا ، ئۇ يەردە نۆۋەت كۈتۈپ قاتار تۇرۇشقانلار ئۇنىڭ بىلەن ئىللىق سالاملاشتى . ئۇلارنىڭ خېلى كۆپى ئۇنىڭ بىلەن تونۇش ئىدى . تېخىچە ئۇنى كۆرۈپ باقمىغانلارمۇ بار ئىدى . ھەممىسى ئۇنىڭغا ھەۋەس ـ قىزىقىش بىلەن يەر تېگىدىن قاراشتى . تېخى بىرەيلەن ئۇنى نۆۋەت كۈتۈپ تۇرۇشتىن قۇتۇلدۇرۇپ ، چېلىكىنى قولىدىن ئېلىپلا ھەممە چېلەكلەرنىڭ ئالدىغا قويۇپ قويدى . ھېچكىمۇ « غىڭ » قىلمىدى .

قورسىقى دومبىيىپ تۇرغان ئايالدىن نۆۋەت تالىشىش ـــ كىچىك كىنە مۇسۇلماندارچىلىقى بار ئادەم ئۇچۇن نومۇس ئەمەسمۇ !؟ چېلەك تولدى . ھېلىقى ئايال ئۇنى تېپىلغاق يەردىن قۇرۇق يەرگە ئاچىقىپ بەردى . مايسەم ئۇنىڭغا بىرمۇنچە رەھمەت ئېيتىپ ، چېلەكنى تەسلىكتە يەردىن ئۇزۇپ ، ئاياغلىرىنى ئېغىر يۆتكەپ ، كوچىسىغا كىرىپ كېتىۋاتقاندا ، ئۇنىڭ كەينىدىن كۆز ئۇزمەي قاراپ تۇرغان ئايال غوتۇلدىدى :

ـــ تـوۋا قـلـدىم خۇدايىم ، ماۋۇ سانىخاننىڭ باغرى قاتتىقلىقىنى . كۆزىدىن چىققۇدەك ئېغىر بوي چوكانىنى يوغان چېلەكنى كۆتۈرتۈپ سۇغا چىقارغىنى نېمىسى !؟ ئەجەب ئىچىم ئاغرىدى بىچارىگە .

باشقىلارنىڭمۇ ئاغزى ئېچىلدى :

ـــ سـانـىخـانـغـىمۇ ئۇۋال دېسىلە ! دائىم سۇنى ئۆزى ياكى قاۋۇز ئاخۇن توشۇيتتى . بۈگۈن نېمە بولاپتىكىن .....

ـــ يـەنـە ئـىككى كېلىنى بارغۇ ؟ ئېغىر ـ يېنىك ئىشلارغا شۇلارنى سـېلـىـپ ، مـاۋۇ بـىچارىنى تىنچ ـ ئامان يەڭگۈالغىلى قويسا بولمامدۇ ؟ دېسەم ـ دېمىسەم بۇ بىچارىنى خىزمىتى يوق دەپ بوزەك ئېتىۋاتقان گەپ !

ـــ ئۇنـداقمۇ ئەمەس ، ـــ باشتا مايسەمگە ياردەملەشكەن ھېلىقى ئا-يال چۈشەندۈردى ، ـــ ھېلىقى ئايلىقچى خېنىملار ئىشتىن كېلىپلا تەييارنى يـەپ ، دالـىـيـىپ يـېـتـىشتىن باشقىنى بىلمەيدۇ . سانىخان بىرنېمە دېسە ، سـاغـدىقىنى ئېسىپ ئۇنى ئېغىز ـ بۇرنىغىچە تويغۇزۇپ قويىدۇ . سانىخان « نـەۋرىلىرىمنى يېتىم قىلىپ قويماي » دەپ ، سۇ كېلىپ ، سەل كەتسە ، يا ئېـرىـگـە ، يـا ئوغۇللىرىغا تىنمايدۇ . سانىخاندىن ئاڭلىسام ، مۇشۇ خېنىملا ئۇنىڭ ئاچقان يېرىگە بېرىۋېتىپتۇ .

ـــ تـويـدىـن بۇرۇن سانىخان ئۇنى : « ئۇنداقچى كوچا مەلىكسى ، بۇنداقچى بۇزۇق » دەپ تىللاپ يۈرەتتىغۇ ؟

ـــ ئۇ دېگەن تويدىن بۇرۇنقى گەپ .

ـــ ۋاي خـېـنـىـم ، ۋاي خـېـنـىـم ، ئادەم ئاچچىقىدا نېمە دېمەيدۇ !؟ ھېـلىمۇ سانىخان قورسقى كەڭ ، كۆتۈرۈشلىك خوتۇن ئىكەن . ئۇنىڭدىن بـاشـقـا ئادەم بولىدىغان بولسا بىر ئۆينى بۇزۇپ ، توي قىلماي تۇرۇپلا قور-سـىـقـىـنـى دومـبـايىتۇالغان قىز بالىنى كېلىن قىلامدۇ ؟! تېخى ئۇنى ئاياپ تـۈزۈك ئـىـشقىمۇ سالمايتتى . ئىككى ـ ئۈچ كۈننىڭىزى سانىخاننىڭ مىجەزى يوق ، ئۆيىنىڭ ئىشلىرى مۇشۇ خېنىمغا قالغان ئوخشايدۇ .

ـــ مـۇنـداق دېـسىلە . ئۇنداق بولسا ، بۇ خېنىم سانىخاننىڭ پىشىدە ناماز ئوقۇسا بولىدىكەن !

مـۇشـۇ گەپلەر بولۇۋاتقاندا ، مايسەم قاراڭغۇ دالاندىن چىقىپ سانـ-خانغا بويىنى كۆرسەتكەنىدى .

ـــ ئاۋايلاپ ماڭسلا بالام ! ـــ دېدى سانىخان خاتىرجەم بولالماي .

ـــ ھېچقىسى يوق .

مـايـسـەم شـۇنـداق دەپلا ئايـاغـلـىـرىـنـى ئىـككـى ـ ئۈچ قـەدەم يـۆتـكىگەنىدى ، بىرنەرسىگە پۇتلاشتىمۇ ياكى چېلەك يەڭدەپ كەتـتىمۇ ، ئىككى دۈگـجۈپلا «پالاققىدە » يىقىلىپ چۈشتى .

ـــ ۋاي ـ جا ـ ن !.....

ـــ ۋاي ئىـسـىـت بـالام ! ـــ سـانىخان ئۆمىلەپ سۇپىدىن چۈشۈپ ئۇنـىـڭ قـېشىغا كەلدى . بۇ چاغدا مايسەمنىڭ ئاياغ تەرىپى قىپقىزىل خۇن بىلەن بويالغانىدى .

× × ×

بـالا ئۆلـۈك چـۈشـكـەنـىـدى . خۇن كۆپ ئېقىپ كەتكەن ، ئۇنىڭ ئۈسـتـىـگـە تۇغالماي ئۈچ كۈن دوزاخ ئازابى تارتقىنى ئۈچۈنمۇ ، مايسەم 15 كـۈنـدە ئاران دوخـتـۇرخـانـىـدىـن يـېـنـىپ چىقتى . ئىلگىرىكى ھۆسنى ، غـەيـرىـتـىـنىڭ يېرىمىمۇ قالمىغانىدى . ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى كارىۋاتتىن چۈ-شـۈرمـەي نـاھايـىـتى ئوبدان باقتى . سانىخان كۈندە دېگۈدەك ئۇنى يوقلاپ كـېـلـەتتى . نېمە تەملىك ، قۇۋۇۋەتلىك بولسا ، ئۇنىڭغا توشۇيتتى . كۆزىگە نـېـمـە چـىـرايـلـىـق كـۆرۈنـسـە ئەرزان ـ قـىـمـمـەتلىكىنى سۈرۈشتۈرمەي سـېـتـىۋېلىپ ئاپىرىپ بېرەتتى . ئۇنىڭ بىلەن سائەتلەپ ـ سائەتلەپ مۇڭ-دىـشـىپ ئولتۇرۇپ ، ئىچ ـ قارنىنى تۆكۈپ بېرەتتى . بۇنىڭ بىلەن مايسەم سـانـىـخـان تـوغرىسىدا ئاڭلىغان سۆز ـ چۆچەكلەرنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ ، ئۇنـىـڭغـا ئۆز ئانـىـسـىـدەك ئامـراق بـولـۇپ كەتتى . سانىخانىنىڭ قۇدىلار ئالـدىدىكى ئىززەت ـ ھۆرمىتى ھەسسىلەپ ئاشتى . شۇڭا ، 40كۈن توشا ـ تـوشـمـايلا سـانـىـخان مايسەمنى يۆتكەپ ئەكەلدى . بىراق ، ھەي ..... نېمە دېسەك بولار ؟ نىكۈنىكى مايسەمنىڭ بويىدىن ئاجراپ كەتتى ، شۇ كۈندىن ئېـتـىـبارەن كامىل ھاراقنى سۇدەك ئىچىدىغان بولدى . بۇرۇن شەرم ـ ھايا بـىـلـەن ئاز ـ ئاز ، ئارىلاپ ـ ئارىلاپ ئىـچـكـەن بـولسا ، ئەمدى خۇدانىڭ قـۇتـلـۇق كۈنى ئاغزى ھاراق پۇرايتتى . سانىخان نېمىشقا مۇنداق قىلىدىغان-لىقىنى سورىسا ، كۆزلىرىنى جامدەك چەكچەيتىپ :

ـــ دەردكە ئىچىۋاتىمەن ، دەردكە ! ـــ دەپ بۇقىدەك ھۆركىرەيتتى ، ـــ بىلەمسەن ؟ پاقلاندەك بىر ئوغلۇمدىن ئايرىلغان تۇرسام ، ئىچىمەي قانداق قىلىمەن ! دەپ باقە : مەن ئۆلۈپ كەتسەم ، سەن قانداق قىلىسەن ؟

ئۇنىڭغا گەپ تېپىپ بەرگىلى بولمىدى . « خۇدا بىر كۈنى ئىنساب بېرەر » دەپ سۈكۈت قىلىشتى . ھەممىدىن يامىنى ئۇنىڭ يېرىم كېچىدە ، ھەتتا تاڭ ئاتارغا يېقىن دەرۋازا قېقىشى ئىدى . بىچارە سانىخان كېچىلىرى دەرۋازىنى ئەتمەي ، تاكى ئۇ بوسۇغىدا پەيدا بولغۇچە ئۆرە ئولتۇرۇپ چىقاتتى ؛ دادىسى ياكى ئاكىلىرىدىن ئەدىپىنى يەپ قالمىسۇن دەپ ، نۇرغۇن ئىشلارنى ئۇلاردىن يوشۇراتتى ، كامىل ئۆزى چاندۇرۇپ قويمىسلا ، ئۇنىڭ مەست كەلگىنىنى كۆپىنچە ئۇلارغا تۇيدۇرمايتتى ؛ قۇسۇقىنى ئادالاپ ، كېيىم ـ كېچەكنى تازىلاپ ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىناتتى ؛ « يالغۇز ئۆيدە ئىچى سىقىلىپ مۇشۇنداق قىلمۇاتىدۇ » دەپ ئويلاپ ، مايسەمنى بالدۇرراق يۆتكەپ كېلىشكە ئالدىرايتتى . مايسەمگە كۆرسىتمۇاتقان مېھرىبانلىقى ، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا كۆرسىتمۇاتقان خەيرخاھلىقى ، خۇشامىتى ..... ھەممىسى ، ھەممىسى مۇشۇ مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن ئىدى .

ئەپسۇسكى ، ئۇ پۈتۈنلەي خاتا ئويلىغانىدى . ئەمەلىيەتتە كامىل تۇي قىلىپ ئۇزاق ئۆتمەي ، « تۇمەن مىڭ ياڭزا جەگسى بار » بىر « خېنىم »غا باغلىنىپ قالغانىدى . ھەپتىدە بىرەر قېتىم ئۇنىڭ « كۆلچىكىدىن سۇ ئىچمىسە » كۆزىگە ئۇيقۇ كىرمەيتتى . ئۇنىڭ بەك كەچ قالغاندا : « ئولتۇرۇشقا باردىم » ، « ئۇلپەتلىرىم بىلەن گەپلىشىپ ئولتۇرۇپ قالدىم » دېگەنلىرى پۈتۈنلەي ئالدامچىلىق ئىدى . مايسەم ئاشۇ گەپلەرگە ئالدىنىپ ، نەچچە ئايىنى تۇيمايلا ئۆتكۈزۈۋەتتى . ئەمەلىيەتتە ئۇ كامىلغا ئاللىقاچان سېسىق پۇراشقا باشلىغانىدى . كامىل ئۇنىڭ ھېچنېمىسىنى ھېلىقى « خېنىم »نىڭكىگە ئوخشاتمايتتى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ كۈندىن ـ كۈنگە دومبىيىپ يوغىناپ كېتىۋاتقان قورسىقىغۇ بىرگەپ ، ئايدەك يۈزىگە چۈشكەن توقامدەك داغلار ئۇنى تېخىمۇ سەت كۆرسىتەتتى . كامىل ئۇنىڭدىن سەسكىنەتتى ، ئۇنىڭدىن زېرىككەنىدى . لېكىن ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇشقا ئا-

مالسىز ئىدى . قۇتۇلغىسىمۇ يوق ئىدى . بىرى ، مايسەم تەييار « قۇل » ئىدى . ھېچقانداق ئەيىب ـ قۇسۇر تاپقىلى بولمايتتى . تېخى تاپىدىغان پۇلىچۇ ! يەنە بىرى ، نېمىلا بولسۇن ، ئۇنىڭ قورسىقىدىكىسى ئۆزىنىڭ پۇشتى ئىدى . كاملىغا ئايان : ئۇنىڭ تەڭتۇشلىرىنىڭ ئالدى ئىككى ، كەينى بىردىن باللىق بولدى . كامىلنىڭ ئاسلىنمۇ يوق . بىر خوتۇن بىلەن ئىككى يىل ئۆتۈپ بىر قوڭغۇزغىمۇ ئېرىشەلمىدى . ئەمدى بىر خوتۇننىڭ قورسىقىنى دومبايتىپ ، تەڭتۇشلىرى ئارىسىدا «ھەقىقىي ئوغۇل بالا » بولغان چاغدا ، ئۆزىنى قاتتىق تۇتمىسا بولمايدۇ ! چاندۇرۇپلا قويمىسا ، ئۇ «قارانچۇق » ئۇنىڭ ئايىغىدا قۇرتتەك ئۆمىلەپ ، غالچىدەك ئىشلەپ ھەم ئۆيىنى ، ھەم دۇكاننى چۆرۈپ ، ئۇنى تېخىمۇ باي قىلىدۇ . ھېلىقى «خېنىم »غىمۇ پۇل تۇتقۇزمىسا ، ئۇنىڭغا قولىنىڭ ئۇچىنمۇ تۇتقۇزمايدىغان تۇرسا .....

كامىل سەسكەنگەنسېرى سەسكىنىپ ، قاچقانسېرى قېچىپ ، بىرەر ئاي بولدى مايسەمگە يېقىنمۇ يولىمىدى . مايسەم بۇنى ئۆزىنى ھەم قورسىقىدىكى بالىنى « ئاسرىغانلىق » دەپ چۈشىنىپ ، كاملىنى تېخىمۇ ھۆرمەتلەيدىغان ، تېخىمۇ ئاسرايدىغان ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ كۆيىدىغان بولۇپ كەتتى . كىم بىلسۇن ، چەكتىن ئاشقان ساداقەت ۋە ئىشچانلىق ، بالا تۇرماق ، ئۆزىنىڭ بېشىغىمۇ چىققىلى تاس قالدى . ۋاي ئىسىت !

كامىل ئاغزىدا ھۆرۈ ـ پۆرۈ دېگىنى بىلەن ، ئىچىدە ئانچىۋالا خاپا بولۇپمۇ كەتمىدى . ئۇنىڭ تىلى ھەرقانداق چاغدىكىدىن ئۇزىرىپ ، « يولى » كەڭرىگەنىدى . ئەمدى ئۇنىڭ ئۆزى خالىغانچە كەڭ ـ كۇشادە « ياشىشى » غا ھېچكىم پۇتلاشمايتتى ۋە پۇتلىشالمايتتى . چۈنكى ، ئۇ خوتۇنىنىڭ مەنمەنلىكى ، ئانىسىنىڭ گالۋاڭلىقىدىن ، بۇگۈن ـ ئەتىلا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقىدىغان تۇنجى ئوغلىنىڭ دىدارىنى كۆرۈشتىن مەھرۇم بولغان « ھازىدار » ـ دە !

مايسەم يۆتكەپ كېلىنىپ ھەپتىدىن كېيىن ، ئۆلگۈدەك مەست ھالەتتە ئۆيگە كىرگەن كامىل تۇنجى قېتىم ئۇنىڭغا تىل سېلىپ : «ئوغلۇمنى ئۆلتۈرگەن قاتىل ! » دەپ كارىكىرىدى . مايسەمۇ «ئەيىب »نى بوينىغا ئېلىپ ، ئۇنىڭ ئالدىدا تىز چۆكتى .

مانا شۇنىڭدىن بېرى مايسەمنىڭ تىلى تەلتۆكۈس كېسىلدى . سانىخانمۇ كاملىغا تىك باقالمايدىغان بولدى . كامىل ئۆيگە بوراندەك تۇ- تۇلۇپ كىرسىمۇ ، دەسسىگۈدەك خۇدى يوق مەست كىرسىمۇ ھېچكىم ئېغىر ئالمايدىغان ، ھەتتا هەممەيلەن ئۇنىڭدىن دۆدىن قورققاندەك قورقىدىغان ، ھېيىقىدىغان ، قۇددۇس ئاخۇنمۇ « بىر كۆزىنى يۇمۇۋېلىپ » سۈكۈت قى- لىدىغان بولدى .

چۈنكى ، ئۇ « هازىدار » ـ دە !

هازىدارنىڭ ئەيىب ـ قۇسۇرىنى كولاش ، دىلىغا ئازار بېرىش ـــ مۇسۇلمانچىلىققا مۇخالىپ كېلىدىغان چوڭ گۇناھ !

مۇنداق سۈكۈت قىلىش ـــ يول قويۇش كاملىنىڭ يۈرىكىنى تې- خىمۇ يوغىناتتى . ئۇ ئەمدى كەچلىك تاماقنى ئۆيدە كەمدىن ـ كەم يەيدىغان بولدى ، « رېستوران چولپىنى » دېگەن پەخرىي نامغىمۇ ئې- رىشتى . مايسەمنىڭ ئۇنى كۈتۈپ يېرىم كېچىگىچە ئۆرە ئولتۇرىدىغان كۇنلىرى تېخىمۇ كۆپەيدى . لېكىن ، ئۇ قىلچە ۋايسىمايتتى ، كۆڭلىدە كا- مىلغا نىسبەتەن بەزى گۇمانلار پەيدا بولۇشقا باشلىغان بولسىمۇ چاندۇرمىدى ؛ تېشىدا هېيت قىلىپ ، ئىچىدە روزا تۇتۇپ ، كۈنلەرنى ، ئايلارنى ئۆتكۈزۈۋەردى . كاملدىن دىلى سۇ ئىچمىگىنى بىلەن ، پۈتۈن ئائىلىدىكىلەر ئۇنى بېشىدا كۆتۈرەتتى ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتاتتى ، بولۇپمۇ سانىخان « ئۆيىمىزنىڭ گۈلى » دەپ ئالاهىدە كۆيۈنەتتى . ئۇمۇ سانىخانىنى بۇرۇنقىدەك ، هەتتا بۇرۇنقىدىنمۇ بەكرەك هۆرمەتلەيدىغان ، ئۇنىڭغا كۆيۈ- نىدىغان ، ئۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان بولدى . پۈتۈن ئائىلىدىكىلەرنىڭ كىيىم ـ كېچىكى مايسەمنىڭ قولىدىن چىقاتتى . شۇڭا ، ئىلگىرى ئۇنى كەمسىتىدىغان ، ئۇنىڭغا هەسەت قىلىدىغان « كادىر خېنىم »لارمۇ ئەمدىلىكتە هەققە بوي ئېگىپ ، ئۇنى ئۆزلىرى بىلەن تەڭ كۆرىدىغان ، ئىززەتلەيدىغان بولۇشتى ؛ بۇلا ئەمەس ، ئۆي ئىشلىرىغىمۇ قول تىقىپ ، ئۆزلىرىنىڭ بۇ ئۆيىنىڭ بىردەملىك مېهمىنى ئەمەس ، بەلكى مەڭگۈلۈك ئەزاسى ئىكەنلىكىنى ئەمەلدە كۆرسىتىشكە باشلىدى . بۇ چوڭلارنىلا ئەمەس ، ئۇلارنىڭ ئەرلىرىنىمۇ خۇشال قىلدى . هەممەيلەن خۇشال ، ئىناق ئىدى . ئەگەر كاملا «هازىدار »لىقتىن قۇتۇلۇپ ، ئۇلار بىلەن بىر يولدا

ماڭىدىغان بولسا ، بۇ ئائىلە قەشقەردىكى ئەڭ بەختلىك ئائىلىلەرنىڭ بىرى بولۇپ قالغان بولاتتى . ئەپسۇس ، مىڭ ئەپسۇس ! كامىل ھېلى - بېرى پەيلىدىن يانىدىغاندەك ئەمەس ئىدى !

كامىل بارغانسېرى يېڭى - يېڭى «پەدە »لەرنى چىقارغىلى تۇردى : ھەپتە - ئون كۈندە بىرەر قېتىم سىرتتا قونۇپ قالاتتى . بۇ ئىش مايسەمگە بەكمۇ ھار كەلدى . گۇمانىنى كۈچەيتىپ سەگەكلەشتۈردى ، شۇنداقلا پې- يىگە چۈشۈۋىدى ، كامىلنىڭ « ھازىدار »لىقىنىڭ سىرى ئۇنىڭغا مەلۇم بولدى !

ئايال كىشىگە ئۆزى چىن يۈرىكىدىن كۆيۈپ ، مىڭلىغان - تۈمەن- لىگەن ئەرلەر ئارىسىدىن ئۆزىگە قىيامەتلىك جۈپ قىلىپ تاللىۋالغان ئەرنىڭ ئۆزىگە ۋاپاسىزلىق قىلىشىدىن ئارتۇقراق خورلۇق يوق . مايسەم تاقەت قىلالمىدى : كامىلنىڭ ھەربىر باسقان قەدەم ئىزىنى سانايدىغان ، « غېرىچلايدىغان » بولدى ، بەك كەچ ئۆيگە قايتسا « سوراق » قىلىشتىنمۇ يانمىدى ، ئېرىشكىنى تىل - ھاقارەت ، مۇشت بولدى ، ئۇنىڭدىن سوۋۇ- دى ، كۆڭلى ئۆلدى . كامىلدەك ئادەمگە تېگىپ قالغىنىغا قاتتىق پۇشايمان قىلدى . لېكىن ، ئۇنى تۈكۈرۈپ تاشلاشقا ئالدىرىمىدى ھەم ئۇنداقمۇ قىلالمايتتى . ئۇنىڭغا ئايان : كامىلنىڭ خوتۇنى بارلىقىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۆزىنى بۇلغىدى . ھازىرمۇ نۇرغۇن كىشى ئۇنى «بىر ئائىلىنى بۇزغان جە- نايەتچى » دەپ قارايدۇ . تېخى « ھارامدىن قورساق كۆتۈرگەن » دېگەن « تاج »نىمۇ بار . يەنە بىرى ، خوتۇنى بار بىر ئەركەكنىڭ ھەرقانداق ئايال زاتىغا كۆز تىكىشى ، ئىچ - پەش تارتىشى ، يېقىنلىششى ، ئۇنىڭغا ئۆز خوتۇنىنىڭ ئەيىب - قۇسۇرىنى سۆزلەپ بېرىپ ھېسداشلىقىنى قوزغىشى — ئۇچىغا چىققان ئەخلاقسىزلىق ، پەسكەشلىك . ئەڭ پەسكەش ، ئەڭ ئىپلاس ، ئەڭ ئەخلاقسىز ئەرلەرلا ئاشۇ يولغا ماڭىدۇ . بۇ كىچىك با- لىغىمۇ ئايان ھەقىقەت . ئاللىقاچان ئانا بولۇش يېشىدىن ئۆتۈپ كېتەي دېگەن مايسەم شۇنىمۇ بىلمەمدۇ ؟ ئۇ بىلىدۇلا ئەمەس ، بىلگەن . بىلىپ تۇرۇپ ئاشۇ پەسكەش ئەرنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئېتىپ ، مەڭگۈلۈك بەختكە ئېرىشمەكچى بولغان .

بۇ نېمىدېگەن زور ئەخمەقلىق ، نېمىدېگەن كەچۈرگۈسىز نادانلىق-

هه !؟ ياق ! « ئەخمەقلىق ، نادانلىق » دېگەن نېمە ئىكەن ئۇ ؟ بۇنى « شەرمەندىلىك ، رەسۋالىق » دېيىش كېرەك! بەزىلەرنىڭ ئۆزىنى كەينىدىن « بۇزۇق » دەپ تىللىشى قىلچە ئورۇنسىز ئەمەس ! كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرىپ ئۆزىنىڭ پاكلىقى ، قەدىر - قىممىتى ، ئىپەت - نومۇسىنى ساقلاشنى بىلمىگەن قىز بالىنى ھەرنېمە دېسە ، ھەرنېمە قىلسا ھەق !

مايسەم ئۆزىنى مانا مۇشۇنداق ئەيىبلەيتتى .

كاملىنىڭ قىلىپ يۈرگەن قىلىقىنى قېيىنئانا - قېيىنئاتىسىغا دەپ ، ئۇلارنىڭ تىلى ، قولى ئارقىلىق كاملىنىڭ ئەدىپىنى بېرىپ ، پۈت - قولىنى بوغقۇچلىسۇنمۇ ؟

نېمە ئۈچۈن ؟ ئۇلار قىز سوراپ ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىغا بارغاندا : « ئوغلىمىز ئۇنداق ئەخلاقلىق ، مۇنداق ئوبدان » دەپ يۈرۈپ ، ئۇنى ئالداپ ئۆيىگە ئەكىلىۋالغانمۇ ؟

ياق !

ئاتا - ئانىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ قار - يامغۇر يىغلاپ ھال ئېيتسۇنمۇ ؟

نېمىشقا ؟ كاملىنى ئۇلار تېپىپ ، ماختاپ - ئۇچۇرۇپ ئۇنىڭغا تونۇشتۇرغانمۇ ياكى تۇتام - تۇتام پۇلنى دەپ ئۇنى زورلاپ ساتقانمۇ ؟

ياق ! ياق !! ياق !!!

ئېلىۋەتكەن تىرىنقىمۇ كاملىدەك يۈز يىگىتكە روگەي بولغۇدەك نى-نى ئېسىل يىگىتلەرنى داغدا قالدۇرۇپ ، ئاشۇ كاملىنى خالاپ تاللىۋالغان . تېخى ئۇنى بىر سىنىڭ ئىسسىق قوينىدىن تارتىۋالغان ! شۇنداق تۇرۇقلۇق مايسەم قايسى تىلى ، قايسى يۈزى بىلەن باشقىلارغا كامىل توغرۇلۇق ھال ئېيتالايدۇ ؟!

ھېچكىمگە !!!

كاملىنى تۈزەمدۇ ياكى ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەتىنى ئۈزەمدۇ ؟ بۇ پۈتۈنلەي ئۆزىنىڭ ئىشى !

مايسەم ئاخىر كەسكىن قارارغا كەلدى : توشقان تېرىسىمۇ ئۈچ يىل چىدايدىكەن . مايسەمۇ جىمى خورلۇققا چىداپ ، ھېچكىمنىڭ ئارامىنى بۇزماسلىقنى نىيەت قىلدى .

× × ×

يـاز تـۇگـىـدى . كۈزمۇ چىقىپ ، كەچ كۈز كەلدى . قىشمۇ قىستاپ كېلىـۋاتـاتـتـى . كـامـىـل قـىلچە تۇزەلمىدى . ئەر ـ خوتۇن ئوتتۇرىسىدا ھېچقانداق پەردىشەپ قالمىدى . كۈندە غىجىر ـ غىجىر . باشقىلار بۇنىڭدىن قـىلچە خەۋەرسىز . دەل مۇشۇ خەۋەرسىزلىك كاملىنىڭ نوخلىسىنى تېخىمۇ ئۆستـۈرۈپ قويغانىدى . ئۇ پات ـ پات مايسەمنى «تەگكۈزۈپ» قويىدىغان بـولـۇۋالدى . ھەممىدىن يامىنى : «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك» دېگەنـدەك ، كامىل مايسەمنى ئېغىز ئاچقۇزماسلىق ئۈچۈن ، «نەگە باردىڭ ؟ نەدە تـۇردۇڭ ؟» دەپ سـوراق قـىـلـدىغان ئىشنى چىقىرىۋالدى . ئەگەر ئۇنىڭ دۇكـىـنـىـدا ئەركىشىنىڭ بىرەر قۇر كىيىمى تىكىلگىنىنى سېزىپ قالغۇدەك بـولـسـا ، مايسەمنىڭ « ئېڭىكى ئەيلىنىپ ، سۆڭىكى سەيلىنىپ » كېتەتتى . مـايـسـەم تـاياق زەربىدىن جېنى چىقىپ كېتەي دەۋاتسىمۇ چىشىنى چىشلىغا بـېسىپ ، ئۇنىنـى سىرتـقا چىقارمـايتتـى . ئەتىسـى بىر كۈن كەچـكىچە « مـىـجـەزىـم يـوق » دەپ يـوتـقـاندىن چىقماي يېتىۋالاتتى ـ دە ، ئۆگۈنى ئەتـىـگەندە ھەممىدىن بۇرۇن ئورنىدىن قوپۇپ ھويلا ـ ئارامنى پاكىز سىيـرىـپ ـ سۈپـۈرەتـتـى . نـاشـتـىـدىـن كـېـيـىـن چاندۇرماستىن دۇكىنىغا بـېـرىۋالاتتى . بىرەرسى ئىشىشغان ، كۆكەرگەن يەرلىرىنى كۆرۈپ قېلىپ ، سـەۋەبـىنى سوراپ قالغۇدەك بولسا ، زورلاپ كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ بىرمۇنچە يـالـغاننى توقۇۋېرەتتى . بىر ئىش ، تاسادىپىي يۈز بەرگەن بىر ئىش ئۇنىڭ سـەۋر قـاچـىـسىنى چۈل ـ چۈل قىلىۋەتتى : ناماز ئەسىرگە ئەزان چىقتى . دۇكـانـدا ئۆلـچـەيـدىغان ، سىزىدىغان ، پىچىدىغان ئىشلار تۇگىگەن ؛ بۇيـرۇقـچـىلار سېلىككەنىدى . مايسەم ئادىتى بويىچە شاگىرتلارغا ئۇنى ـ بۇنى تـاپـىلاپ قـويدى ـ دە ، ئەينەككە قاراپ ئۇستىبېشىنى تۈزەشتۈرۈۋېلىپ دۇـكـانـدىـن چىقتى . باشقىلار ئىشتىن ، ئوقۇشتىن قايتىپ كەلگۈچە سانىخان بـىـلـەن قول ـ قول مىدىرلاپ تاماق ئېتىشى كېرەك . مۇشۇ ئائىلىدە ئۇنىڭ ئىـززەت ـ ھۆرمـىـتـىـنى كـۈنـدىـن ـ كـۈنگە ئۆستۈرۈۋاتقان ئەك مۇھىم سـەۋەبـلـەرنىڭ بىرى مۇشۇ ئىش ئىدى . يېقىندىن بېرى گۆش ـ ئوتياشقا سانىخاننى ماڭدۇرۇپ يۈرمەي ، ئۆزى ئالغاچ كېلىدىغان بولدى .

تەييار گۆش - ئوتياش ، تەييار تاماق ئون نەچچە جانلىق ئائىلە ئۇچۇن ئاز پۇلغا توختمايدۇ . ئەزەلدىن قۇددۇس ئاخۇن يانچۇق كولايدىغان بۇ پۇللار ئەمدى مايسەمنىڭ يانچۇقىدىن چىقىدىغان بولدى . تېخى مايسەم هەممىدىن كېيىن سانىخان بىلەن بىللە تاماققا ئولتۇراتتى . مىنىتىمۇ ، خۇيمۇ يوق ئىدى . بۇگۈن ئۇنىڭ كۆڭلى پېتىرمانتا تارتىپ قالدى . پېتىرمانتا سېمىز گۆش بىلەن قۇيرۇق ياغدا ئوخشايدۇ . مايسەم چىداپ تۇرۇپ بىر سان گۆش سېتىۋالدى . پىياز ئۆيدە بار ئىدى . گۆشنى كۆرۈپ خۇشاللىقتىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۇدەك بولغان سانىخان ئۇنى بىرمۇنچە ماختاپ كەتتى .

تاماقتىن كېيىن هەممەيلەن ئۆي - ئۆيگە تارقالدى . مايسەم قازان-قومۇچنى يۇيۇپ بولۇپ ، ياتاق ئۆيگە چىقىپ ئوت ياقتى . كامىل قايتىپ كەلسە ئىسسىققىنا ئىچىشى ئۈچۈن ، دورا - دەرمانلىق چاي دەملەشنىڭ تەييارلىقىنى قىلىپ قويۇپ ، تۇنۇگۈن يۇيۇپ قۇرۇتۇۋالغان كىيىم - كېچەكلەرگە دەزمال سېلىشقا تۇتۇندى . خۇپتەنگە ئەزان چىقىپ خېلىدىن كېيىن ، دەرۋازا «غارت » قىلىپ ئېچىلىپ ، « جالاققىدە » يېپىلدى . كامىل قايتىپ كەلگەنىدى . بۇ ئۇنىڭ يېقىندىن بېرى تۇنجى قېتىم ئۆيگە بالدۇرراق قايتىشى ئىدى .

مايسەم دەزمالنىڭ سىمنى ئۇلىغۇچتىن چىقىرىپ تەكچىگە قويۇپ ، ئالدىراش كىيىملەرنى يىغىشتۇرۇشقا باشلىدى . شۇ چاغدا كامىلمۇ دەلدەڭشىپ كىرىپ كەلدى . ئۇنىڭ بىلەن بىللە كىرگەن هاراقنىڭ سېسىق پۇرىقى مايسەمنىڭ دىمىغىنى ئۆرتىدى . ئۇ بۇنىڭغا كۆنۈك ئىدى ، ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ چاپىنىنى سېلىشىغا ياردەملەشتى ، چاپان ، قۇلاقچا ، شارپىسىنى قوزۇققا ئاستى ، بەتىنكسىنىڭ شوينىسىنى يېشىپ قويدى . كامىل ئاياغلىرىنى بىرلا سىلكىگەنىدى ، بەتىنكىنىڭ بىر پېيى پەگاھقا ئەۋرەز ئۇستىگە چۈشتى . ئىككىنچى پېيى قاچقىپ بېرىپ بۇلۇڭ جاۋەننىڭ ئەينەكىنى چاققىلى تاس قالدى . ئۇنىڭ قاپىقىدىن قار ياغاتتى . ئۇ مايسەمگە نەشتەردەك قادىلىپ بىر قارىۋېتىپ ، دەلدەڭشىپ بېرىپ كارىۋاتقا ئۆزىنى تاشلاپ سوزۇپ بىرتىندى .

— قورسىقىڭ قانداق ؟

ـــ توق ! ـــ دېدى ئۇ مايسەمنىڭ سوئالىغا جاۋابەن .
ـــ چاي ئىچەمسەن ؟
ـــ ياق !
ئەمدى ئۇنىڭدىن گەپ سوراش ھەرىنىڭ كۆنىكىگە قول ئۇزاتقان بىلەن باراۋەر ئىدى . مايسەم جىم بولدى ، نېمە قىلىشنى بىلمەيتتى . كامىل بىر تال تاماكا تۇتاشتۇرۇپ ، كۆيۈۋاتقان سەرەڭگىنى « پىررىدە » چۆرىگەندى ، زىلچا ئۇستىگە چۈشۈپ كۆيۈشكە باشلىدى ، قۇيقا پۇرىقى ئۆينى بىر ئالدى . مايسەم ھاسسازلاپ كېلىپ ئوتنى پايپاقسىز پۇتلىرى بىلەن دەسسەپ ئۆچۈرۈۋېتىپ :
ـــ قارا ، قىلىغان ئىشىڭنى . قېشىڭدا كۈلدان تۇرسا تاشلىماي ، زىلچىنى كۆيدۈرۈپ ..... ـــ دېگەندى ، كامىل بىراقلا يېرىلدى :
ـــ كۆيسە ئۆزۈمنىڭ زىلچىسى كۆيدى . سېنىڭ نېمە كارىڭ !؟
كامىل شۇنداق دەپلا چۈرۈپ ئورنىدىن قوپتى . ئەلپازى شۇنداق قورقۇنچلۇق ئىدىكى ، مايسەمنىڭ ۋۇجۇدى تىكەنلىشىپ كەتتى .
ـــ ۋىيەي ..... ـــ دېيەلىدى ئۇ ئارانلا .
كامىل ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپ ئۇنى بىلىكىدىن ئالدى ـ دە ، سۆرەپ ئاپىرىپ كارىۋاتقا ئاتتى .
ـــ ۋىيەي ، بىكاردىن ـ بىكار .....
ـــ « بىكاردىن ـ بىكار ؟ » ـــ كامىل قان تولغان كۆزلىرىنى ئۇ-نىڭغا نەشتەردەك قاداپ ، بۇرانداك گۈركىرىدى ، ـــ بۇگۈن نەدە يۈردۇڭ ؟
بۇنداق گۈركىرەشلەرنى تولا ئاڭلاپ قۇلىقى پىشىپ قالغان مايسەم تەمتىرىمەستىن سوئالغا سوئال بىلەن جاۋاب بەردى :
ـــ نەگە بېرىپتىمەن ؟
ـــ قاسساپنىڭ قېشىغا نېمىدەپ باردىڭ ؟
ـــ گۆش ئالغىلى باردىم . نېمە بولاپتۇ ؟
ـــ كۆزۈمگە كۆرسىتىپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا ئەجەب سۈيۈكنى چىقىرىپ كەتتىگىيا !
ـــ ئەستا ، نېمە دەيدىغانسەن !

ـــ نېمە دېگەندەك تۇرىمەن ! ئۇ سېنىڭ نېمەڭ ؟
ـــ تاغامنىڭ كۆيۈئوغلى .
ـــ خۇپسەنلىكىنى ! مەن ئەجەب بىلمەيدىكەنمەنا ؟
ـــ يا سەن بىزنىڭ تۇغقانلار بىلەن باردى ـ كەلدى قىلمىسالڭ .....
كامىل قايىل بولدىمۇ ياكى قاسساپنى كولاۋېرىشكە ئامالسىز قالدى-
مۇ ، گەپنى باشقا بىر سىگە بۇرىدى :
ـــ ھېلىقى ۋېلىسىپىتلىكچۇ ؟
ـــ ۋېلىسىپىتلىك ؟ ۋېلىسىپىتلىك .....
ـــ دۇدۇقلايسەنغۇ ؟ ۋېلىسىپىت بىلەن كېلىۋېتىپ ئالدىڭنى توسقان ھېلىقى بىرنېمىنى دەيمەن !
ـــ تووا ، نېمە دەيدىغانسەن ! بۇگۈن نېمە بولدۇڭ كامىل ، ـــ ئوڭدا ياتقان مايسەم قوپۇشقا تەمشەلدى ، ـــ نېمانداق .....
ـــ نېمە بولغاندەك تۇرىمەن ! ـــ كامىل ئۇنى ئىتتىرىۋەتتى ، ـــ ئاشىنىلىرىڭنى تونۇۋالغىنىم يامان بوپتۇما ؟
ـــ ئاشىنىلىرىمڭ ؟ جېنىمنى چىقارماي تۇرۇڭ گەپ قىلغىنا !
ـــ ۋە جالاپ ! .....
ـــ جالاپ ؟ كىم جالاپ ئىكەن ! ھۇ ..... ھۇ ..... ـــ مايسەم تۇنجى قېتىم ئۇن سېلىپ يىغلاپ ، چۇراپ قوپۇپ كامىلغا ئېسىلدى . بىخەستە تۇرغان كامىل كەينىگە دۇگجۇپ كەتتى . مايسەم تۇتۇقلۇق بولغاچ يىقىلىپ چۈشمىدى . ئادەمگە غەزەپ كۈچ ـ قۇۋۋەت ئاتا قىلامدۇ نېمە ؟ ھازىر مايسەم كامىل دائىم ئۇرۇپ ـ سوقسىمۇ كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ قاراپ تۇرۇشتىن باشقىغا يارىمايدىغان مىجىمەرۇق (كامىل شۇنداق ئاتايىتتى) مايسەمگە زادى ئوخشىمايىتتى . ئۇنىڭ كامىلنىڭ بىلىكىنى تۇتۇۋالغان قوللىرى ئامبۇردەك كۈچلۈك ئىدى . كامىل بۇ قوللاردىن قۇتۇلالايدىغان-دەك ئەمەس ئىدى . كامىل ئاغرىغا زورلايتتى :
ـــ جالاپ بولماي نېمىيتىڭ ؟ جالاپ بولمىسالڭ كۈسۈك ئىتتەك كەينىمگە كىرىۋېلىپ ئۆيۈمنى بۇزامتىڭ !
ـــ ھۇ ..... ھۇ ..... جالاپلىقمنى چىقىرىپ بەرمەيدىغان بولسالڭ.....
ھۇ ..... ھۇ ..... ھازىرلا خېتىمنى بەر ، لۇكچەك !

ـــ هېلـى يوغان سۆزلىگەنـگە تويـسەن بىكار ! ـــ ھەر ئىككىسى ئەسەبـيـلـىشىپ خۇددىنى يوقىتاي دەپ قالغاندى . گەپلىرى بارغانسېرى تېخـىـمۇ « چـىـرايـلـىق »لـىشىپ كېتىۋاتاتتى . پۇت ـ قوللىرىمۇ شۇڭ تـۇرمـايتتى ، ـــ ۋە جالاپ ، سېنى شۇنداقلا « تالاق » دېۋەتسەم ، ئەتسىلا سـەنـدەك جـالاپـتـىـن 10ى كەينىمدە سوكۇلداپ يۈرمسە قاراپ تۇر ! پۇل بولسا بارغۇ ، خوتۇن دېگەن بىر موچەنگە سەككىز !

جـالاپ ؟ راست ، مايسەم ھەقىقەتەن « جالاپ » ! ئىلگىرى كىشىلەر ئۇنـى كـەيـنىدىن « بۇزۇق » ، « كوچا مەلىكسى » دەپ تىللاشقان ، مەسـخىرە قىلىشقان . ئۇلار بىلمەيتتى ، ئۇنىڭ كاملىدىن ھاملىدار بولۇپ قالغان چاغدا بەدىنىگە « ئەركەك چۈننىمۇ قوندۇرمىغان » ، ئانىدىن تۇغما ـــ پاك قـىـز ئىـكـەنـلىكىنى پەقەت بىلمەيتتى ، بۇ ئۇلاردىكى سەۋەنلىك . ئۇلاردىن ئاغـرىـنـغـىـلـى بـولمايتتى . كاملىچۇ ؟ كامىل بىلەتتى ، ھەممىنى بىلەتتى ، ھازىـرمـۇ بـىـلىدۇ . بىلىپ تۇرۇپ قەستەن ئۇنى ھاقارەت قىلىپ ئېغىزغا ئالـمـۇسـىـز سـەت گـەپلەر بىلەن تىللاۋاتىدۇ . ئەگەر كامىلمۇ ھەقىقەتكە كۆز يـۇمـۇپ ، ئۇنـى جـالاپ قـاتارىغا چىقىرىۋېتىشكە بەل باغلىغانىكەن ، ئۇنىڭ قـېـشـىـدا بـىـر مـىـنـۇت تۇرۇشنىڭ ئۆزىمۇ ئۆزىنىڭ « جالاپ »لىقىغا تەن بـەرگـەنـلىك . ھېلىمۇ ياخشى ئۇنىڭ پۇشتىدىن تۆرەلگەن ھېلىقى بالا ۋاقـىـتـىـدا ھەق جـايـىـغـا قارار تېپىپتىكەن . بولمىسا ئۇمۇ « جالاپنىڭ بالىسى » دېگـەن « تـاج »غـا ئېـرىـشىدىكەن ! خۇداغا مىڭ شۈكرى ! ئاشۇ يورۇق دۇنـيـانـى كـۆرۈش نـېـسـىپ بولمىغان نارەسىدىنىڭ ياتقان جايى جەننەت بولغاي !

مـايـسەم ھاياتىدىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسىنى يۈرىكى بىلەن قو-شـۇپ كـامـىـلدىن ئىبارەت مۇشۇ نائەھلىگە تەقدىم قىلىۋەتكەن سەۋەنلىكى ئۈچـۈن ، ئۇنىڭدىن « جالاپ » دېگەن مۇكاپاتنى ئېلىشىمۇ ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەس . بەزىدە كىچىككىنە ئېزىش ـ خاتالىششىنىڭ ئادەمگە ھەددى-ھېـسـابسىز خورلۇق ـ كۈلپەت ئېلىپ كېلىدىغانلىقىنى ئالدىنئالا تەسەۋۋۇر قـىـلىش ھەقىقەتەن تەس . كۆكۈل ـــ شەيتان . كۆكۈلنىڭ كەينىگە كىر-گـەنـلـىـك ـــ شـەيـتـانـنـىـڭ دامـىـغـا چـۈشـكـەنلىك . شەيتاننىڭ دامىغا چـۈشـكـەنلەردىن بىرەرسىمۇ پۇشايماندىن خالىي بولغان ئەمەس . مايسەمۇ

شۇنداق . ئەمدى ئۇنىڭ بۇنىڭدىنمۇ چوڭراق پۇشايمانغا قالغۇسى يوق . ئۇ ئاللىقاچان قەتئىي نىيەتكە كېلىپ قويدى . كۈچ ـ غەزەپ دېگەن ئۇنىڭدا ئېشىپ ـ تېشىپ تۇرۇپتۇ . كاملىغا ئۆزىنىڭ « جالاپ »لىقىنى كۆرسەتمەي قويمايدۇ! مايسەم جان تىكىپ ئېيتتى: تەگكەن مۇشت ـ پەشۋا ، يۇلۇنغان تۇتام ـ تۇتام قۇندۇز چاچلار پەرۋايىغىمۇ كەلمىدى . بىر قولىدا كامىلنى مەھكەم تۇتۇپ ، يەنە بىر قولى بىلەن ئۇنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىنى موتايتتى ، تاتىلايتتى ، چىشلەيتتى . نومۇسنى ، ئىزانى بىر چەتكە قايرىپ قويۇپ :

ـــ جالاپلىقىمنى چىقىرىپ بەر ! ـــ دەپ ۋارقىرايتتى .

ـــ تالاق ! ـــ دەپ ۋارقىرىدى ئاخىر كامىل بەرداشلىق بېرەلمەي . مايسەمۇ دەرھال ئۇنى قويۇۋەتتى .

قاراڭ ، نېمىدېگەن تېز ـ ھە ؟ بىردەمدىلا ئۇ ئىككىسى بىر ـ بىرىنىڭ ھېچنېمىسى ئەمەس ! دەل شۇ چاغدا مايسەمنىڭ بەختى ، كامىلنىڭ ئىنىسابىغا دۇئا قىلىپ جايىنامازدىن قوپماي ئولتۇرۇشقان قۇددۇس ئاخۇن بىلەن سانىخان قوللىرىنى يۇزىگە سۈرتۈپ ، بىر ـ بىرىگە مەنىلىك قارىشۋالدى . ئاندىن :

ـــ چىقىپ قاراپ بېقىڭلا ، ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن ، ـــ كامىل دېگەن بەتبەخت ئاۋۇ قىز بالىنى بىرنېمە قىلىپ قويمىسۇن !

ئەمدىلا كارىۋاتقا ئولتۇرغان كامىل ئىشىك تۆۋىدىكى ئاياغ تىۋىشىنى ئاڭلاپلا ئۆزىنى تاشلاپ يېتىۋالدى . سانىخان ئىشىكتىن كىرىگەندە ، ئۇ يالغاندىن ئۇخلىغان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ خورەك تارتىشقا باشلىغانىدى . سانىخان سارىڭنىڭ چېچىدەك ساڭگىل ـ سۇڭگۇل بولۇپ كەتكەن چاچلىرىنى تۆزەشتۇرۇۋاتقان مايسەمگە ئۆزىنى ئاتتى . ھەرقانچە قىلىپمۇ يېشىنى توختىتالمايۋاتقان مايسەم سانىخانغا مەھكەم چاپلاشتى .

ـــ ھۇ پوقىنى يېگەن ئەسكى! ـــ دېدى سانىخان كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدا كاملىغا ئالىيىپ قاراپ ، ـــ قاچانمۇ ئادەم بولارسەن؟ قاچانمۇ دەردىڭ تۆگەر!؟ ۋاي خۇدايىم ، ۋاي خۇدايىم ! بالا دەپ نېمىنى تۇغۇپتىمەن ، ـــ سانىخان مايسەمنىڭ باش ـ كۆزىنى سىلاپ تەسەللى بەردى ، ـــ ئوبدان خېنىم ، ھەرگىز كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا ! بۇ ئەسكى شۇنداقلا

ئېسىگە كەلسۇنچۇ ، سىلىگە قول تەگكۈزگىنىگە تويغۇزمايدىغان بولسام !

ـــ ئانا ، مەندىن رازى بولسىلا ! ـــ مايسەم ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى ، ـــ مەن ئەمدى خىزمەتلىرىنى قىلالمايدىغان بولدۇم .

ـــ نېمە دەيدىغانلا بالام ؟ ھەرگىز ئۇنداق دېمىسىلە ! مېنىڭ يۈزۈمنى قىلىپ بولسىمۇ بۇداچە ئاچچىقلىرىنى باسسىلا !

ـــ سىلىنى دېسەم بۇ ئۆيدىن تىرىك چىقىپ كەتكۈم يوق . كامىل ..... كامىل ..... مەن ئەمدى كامىلنىڭ ئەمرىدە ئەمەس .

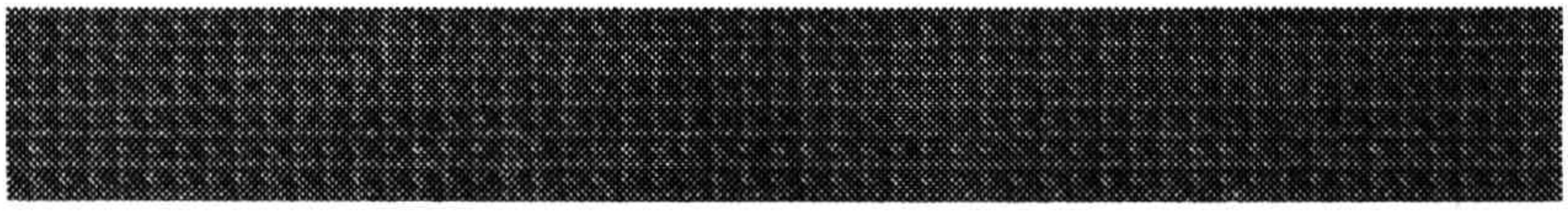
ـــ ھە ؟

سانىخان « ھازا » ئېچىپ ئۆينى بېشىغا كىيدى . پۇتۇن ئائىلىدىكى ئۇلۇغ ـ ئۇششاقنىڭ ھەممىسى بۇ ئۆيگە يىغىلدى . يىغلاش ـ قاقشاش ، يېلىنىش ـ يالۋۇرۇشلار مايسەمنى بىر كېچىمۇ تۇتۇپ قالالمىدى . تۇتۇپ قېلىشقىمۇ بولمايتتى .

قاۋۇز نەدىندۇر بىرقول ھارۋىسى تېپىپ كېلىپ ، سانىخان بىلەن بىللە مايسەمنى ئاپىرىپ ئاتا ـ ئانىسىغا تاپشۇرۇپ بېرىشتى . بۇ ئۆيدە مايسەمنىڭ پايپاق چاغلىق نەرسىسى ئۇنتۇلۇپ قالمىدى .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! ئەسلىدە پىقىر بۇ ۋەقەنىڭ تەپسىلاتىنى يېپىدىن ـ يېڭىسىگىچە ئەزمەمنى ئېزىپ ئولتۇرۇپ ھېكايە قىلىپ بەرگۈم بار ئىدى . بىراق ، قانۇن « تالاق »نى ئېتىراپ قىلمايدىكەن . شۇڭا ، بۇ ھەقتىكى تەپسىلاتنى مۇشۇ جايدا توختىتىپ تۇرۇپ ، دەرھال سۆزلىۋالمىسام ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىش ئېھتىمالى ناھايىتى زور بولغان كىچىككىنە بىر ۋەقەنى ھېكايە قىلىپ بېرىش نىيىتىگە كېلىپ قالدىم .

قاپقان

بۇ يىل قىش تولىمۇ قۇرغاق كەلدى . 1 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىغىچە ئاران ئىككى قېتىملا قار ياغقان بولسىمۇ ، سىڭگىنى يەرگە سىڭىپ ، سىڭمىگىنى يىغىشتۇرۇلۇپ ، كوچىلار قاغجىراپ توپا ئۇچىدىغان بولدى . سوغۇقنىڭمۇ ئانچە جېنى يوق . خۇدايىم ساقلىسۇن ، ئەتىيازنىڭ شاتىراق سېرىق قارى بىلەن ئۇجمە تومۇزىغىچە كۈندە ، كۈن ئاتلاپ ياغدىغان يامغۇرى ؛ كوچا ـ كوي ، هويلا ـ ئارامنى توپا ـ تۇمانغا كۆمۈۋېتىدىغان نىجىس شامىلى بىلەن بورىنىدىن .

مانا بۇ قەشقەرلىكنىڭ ئەڭ چوڭ غېمى !

كامىلمۇ بۇ غەمگە ئورتاقمۇ ـ قانداق ؟ بۇ بىزگە قاراڭغۇ . لېكىن ، ئۇنىڭ بېشىغا يەنە خوتۇن غېمى چۈشتى . قىشنىڭ ئۇزاق كېچىلىرىنى يالغۇز يېتىپ قانداق تاڭغا ئۇلايدۇ ؟ بۇمۇ بىر تېپىشماق .

گەپكە گەپ ئۇدۇل كېلىپ قالغاندا ، دېمىسەك بولمايدىغان بىر ئىش : بۈگۈن چۈشتىن بۇرۇن كامىل مايسەم بىلەن ئۇزۇل ـ كېسىل ئادا-جۇدا بولۇشتى . شەھەرلىك خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ نىكاھدىن ئاجراشتۇرۇش ھۆكۈم قەغىزىگە قول قويغۇچە بۇرۇتى تەۋرىمىگەن كامىل سوت مەھكىمىسىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقىپلا ئۆزىچە يېتىمسىراپ قالغاندەك بولدى . بۇ مايسەمگە كۆڭلى بارلىقىدىن ئەمەس ، بەلكى « موچەنگە سەككىز »دىن يەنە بىرنى تېپىۋالغۇچە ئۇنىڭ ـ بۇنىڭدىن ئاڭلايدىغان تاپا ـ تەنە ، تارتىدىغان تەپەررىخچىلىكلەرنىڭ تولىلىقىنى ئويلاپ يەتكىنىدىن ئىدى . كەينىدىن ئەگىشىۋالغان ئانىسىدىن قاچان ، قەيەردە قۇتۇلدىكىن ، چۈشلۈك تاماقنى ئاشپۇزۇلدا يېدى . ئاغزىغا يېدىمۇ ، بۇرنىغا ؟ بىلمىدى .

تاماقنىڭ تەمى تۇزلۇقمۇ ، تۇزسىزمۇ ؟ پىششىقمۇ ، خاممۇ ؟ ئۇنىمۇ بىلمىدى . ئاشپۇزۇلدىن چىقىپ بىر ماڭغىلى تۇرۇۋىدى ، نەلەرگە بېرىپ ، نەلەردە تۇرىدىكىن ؟ كۈن نامازدىگەرگە ئۇلاشقاندا ھېيتگاھدىكى گۈللۈك نىڭ تۆمۈر ۋادىكىگە يۆلىنىپ توختىدى . نامازشامغا ئەزان چىقىش بىلەنلا ھېلىقى « خېنىم »نىڭ ئۆيىنى كۆزلەپ مېڭىپ ، ئۇنىڭ قويىنىدا قانغۇدەك بىر ئۇخلۋالسا ، ئەتە خۇدايىم بار !

ـــ كامىل ، تۇرۇپ قاپسەنغۇ ؟

خىيالەتتە تۇرغان كامىل تونۇش ئاۋازنى ئاڭلاپ شېرىن چۈشتىن ئويغانغاندەك ، ئاۋاز چىقىقان تەرەپكە قىيا بۇرۇلدى . تۇراق ھىجىيىپ تۇراتتى . ئىككىسى « ۋاققىدە » قول ئېلىشتى .

ـــ ما گۈينى ! قاچان كېلىۋالدىڭ ؟

ـــ 10 كۈن بولدى .

ـــ ۋە ..... 10 كۈننىڭىزنىمۇ : « مەن كەلدىم » دەپ قويماپسىنا !؟ سەندەك بىرنېمىنىمۇ ئاغىنەم دەپ يۈرۈپتىمەن !

ـــ دەۋاتقان گېپىنى ! دۇكىنىڭغا نەچچە باردىم . نەدە دۈم يېتىپ ، يەر قاساپ يۇرگىنىڭنى يا بىلگىلى بولمىسا . ھازىردۇ دۇكىنىڭنى يوقلاپ كېلىشىم .

ـــ ھە ، مەن تېخى ..... ـــ كامىل سەل بوشىشىپ ، ئۆزىنى ئاقلىدى ، ـــ ھېلىقى جالاپنىڭ كاساپىتى بولمامدۇ !

ـــ قايسى جالاپنى دەيسەن ؟ بىرسى بىلەن تۇتۇلۇپ قېلىپ ئەدىپىگىنى يېدىڭمۇ ؟

ـــ ياقەۋە ! ھېلىقى مايسەم دېگەن بىرنېمە بىلەن ئاجرىشىپ بولالماي .....

كامىلنىڭ بۇ گېپى راست ئىدى : گەرچە ئۇ مايسەمنى « تالاق » دېۋەتكەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ، بولۇپمۇ سانىخانىنىڭ ئۇ كېلىنىدىن ھەرگىز ئايرىلغۇسى كەلمىدى . ئۇلار ئۇيان ـ بۇيان پالاقلاپ يۈرۈپ ، دەسلەپ «مەستلىكتە دېيىلگەن 〈 تالاق 〉 ھېساب بولمايدۇ » دېگەن پەتىۋانى تېپىشتى . مايسەم بۇنىڭغا كۆنمىگەندىن كېيىن ، قايتا نىكاھ پاتىھەسى ئوقۇتۇپ ، كاتتا توي قىلىپ يۆتكەپ كەلمەكچى بولغانىدى ،

مايسەم « تۆكۈرگەن تۆكۈرۈكنى قايتا ئاغزىمغا ئالمايمەن » دەپ تۇرۇۋالدى . ئاتا ـ ئانسىمۇ ئۇنىڭ تەرىپىنى ئالدى . كامىل نەچچە قېتىم ئۇنىڭ دۇكىنىغا « تەزىم » گە بېرىپمۇ ئۇنى يۇمشتالمىدى . ئىش سوت مەھكىمىسگە بارغاندا قۇددۇس ئاخۇن بىرسىنىڭ « قۇلىقىنى تولغاپ » يۇرۇپ « قانۇن ﴿ تالاق ﴾ نى ئېتىراپ قىلمايدۇ » دېگۈزگەندى . مايسەم : « ئۇنداق ئەر بىلەن بىر ئۆيدە تۇرغۇچە ئۆمۈر بويى تۇل ئۆتىمەن » دەپ تۇرۇۋالدى ، بىراق كامىلنىڭ زادى قانداق « ئەر » ئىكەنلىكى توغرۇ-لۇق ئىزاھات بېرىپ سوتچىنى قايىل قىلمىدى . سوتچىمۇ ئۆز گېپىدە چىڭ تۇرۇپ ، ھۆكۈم چىقارغىلى ئۇنىماي بىر ئايىنى ئۆتكۈزۈۋەتتى . كېيىن نېمە بولدى ، سانىخانمۇ مايسەم تەرەپكە ئۆتۈۋېلىپ ، كامىلنىڭ ئاللا ـ تۇۋۇ-سىنى چىقاردى . قۇددۇس ئاخۇنىنمۇ بىرنېمە قىلىپ قايىل قىلدى . تېخى بايىاتىن نىكاھدىن ئاجرىشىش ھۆكۈمنامىسگە قول قويۇلۇپ بولغاندىن كې-يىن ، مايسەم بىلەن ئانىسىنى قۇچاقلاپ بىرمۇنچە كۆزىنىڭ سۈيىنى ئېقىتتى ، ئاندىن يانچۇقىدىن بىر سەر ئالتۇننىڭ بىلەزۈكىنى ئېلىپ مايـ-سەمنىڭ بىلىكىگە سېلىپ قويدى .

ـــ مانا ئىشنى ..... ـــ تۇراق كامىلنىڭ ئېيتقانلىرىنى ئاڭلاپ بولۇپ غوتۇلدىدى ، ـــ ئاناڭمۇزە ..... خەق سېنى : « خوتۇن كىشىنىڭ رىزقىنى يەيدىغان نېمىكەن » دەپ قالدىمۇ تېخى .

ـــ ئاغزىغا بىر سالىدىكەنمەن ما گۇيىنىڭ !

ـــ چاقچاق قىلىپ قويدۇمەۋە لاتا !

ـــ ھۇ ، شۇنداق چاقچىقىڭنى !

ـــ بولدى ، بولدى . بىز كەتكەنىڭزى ئاز ـ تولا بىرنېمە ئەپلەپ قويدۇڭمۇ ، يا ؟ .....

ـــ ئەپلەپ قويماي ! 20 كىلوداك بىرنېمە بولاپتىكەن ، ھەرقايسىڭ كەلمىگەچ ، بىرسىگە سېتىۋېتەي دەپ تۇرغان .

ـــ ۋاي پەس گۇي ! سېتىۋەتكەن بولساڭچۇ .

ـــ چاقچاق قىلىپ قويدۇم . ھېلىغۇ ئالتە ئايدا كېلىشىپسەن ، ئالتە يىلدا كەلسەڭمۇ ساقلايتتىم دېگىنە !

ـــ ما گېپىڭ خېلى جايدا بولدى ! مۇشۇنداق يەرلىرىڭنى

ئارزۇلايـمىز ـ دە بىز !
ـــ سەپەرمۇ كەلدىمۇ ، يا ..... ؟
ـــ كەندى . سۇلتانمۇ كەلدى .
ـــ سۇلتان كەلگەن بولسا تازا ياشايدىكەنمىز ـ دە !
ـــ سۇلتانمۇ شۇنداق نىيەتتە كەلگەن ، ئەپلەشمەي قالدى .
ـــ نېمىشقا ؟
ـــ ھوشۇقىنىڭ تاش پېتىپ كەتكەن يېرى قەشقەرگە كېلىپلا شەلۈەرەپ ، يىگىننىڭ كۆزىدەك يەردىن ۋىشىلداپ زەردار ئاقىدىغان بولۇپ قالدى . تۆت ـ بەش كۈن ئىچىدە كەتمەكچى .
ـــ ئاپلا ! ئاقما بولۇپ قالمغىيدى ؟
ـــ شۇنداق ئوخشايدۇ . بەزىلەرنىڭ دېيىشچە ، تۆت ـ بەش يىلغىچە زەردار توختىماي ، جېنىنى قىينارمىش .
ـــ تازا كەپتۇ ـ دە ئۇنىڭغا . ئۇلارنى سوقۇۋېتىپ قېچىپ كەتكەن ماشىنىنىڭ شوپۇرى تېپىلىپتىمۇ ؟
ـــ نەدىكىنى .
ـــ كىچ بولۇپ كەتمىگەن بولسا ئۇ ئىككىسىنى يوقلاپ قويىدىكەنمەن .
ـــ كىچ بولسا نېمە بولىدىكەن ؟ ھازىر تازا پەيتى . كېچىچە سۇلتانىڭكىدە قىمار بولىدۇ .
ـــ ھە ، ئاپلا ! قولۇمدا بار پۇلنىڭ ھەممىسىگە تۇنۇگۈن مال ئېلىۋېتىپتىكەنمەن .
ـــ قولۇڭدا نەق پۇل يوقمىدى ؟
ـــ تۆت ـ بەش مىڭغۇ بار . ئۇنچىلىك بىرنېمە بىلەن تاۋكاغا چۇشكىلى بولامدۇ ؟!
تۇراق نېمىندۇر ئويلاۋاتقاندەك قوشۇمسىنى تۇرۇپ ، ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن :
ـــ ئۇنداق بولسا ، ھېلىقى بىرنېمەڭگە مەن ھازىرلا نەق پۇل بېرەي . شۇنى يېنىڭغا سېلىۋالمامسەن ؟ ـــ دېدى .
ـــ كىلوسىغا نەچچە پۇلدىن بېرىسەن ؟

ـــ بازار نەرخى بېرەمەن .

ـــ بولدى ھېساب ! سەن ئېتتىك مېلىڭنى ئېلىپ بىزنىڭ ئۆيگە بار ، ئاندىن سۇلتاننىڭكىگە بارىمىز .

ـــ ۋە گۇي ، پۇلنى بېرىپ تۇرۇپ ، مالنى ئەتە ئالساڭ بولامدۇ ؟ مېنى قېچىپ كېتىدۇ دەپ قورقۇۋاتامسەن !؟

كامىلنىڭ ئەرۋاھى ئۇچۇپ ، ئاقۋالداقتەك ئېتىلىپلا كەتتى . تاماكىسىنى نەچچە قېتىم قاتتىق ـ قاتتىق شوراپ ، قالدۇقىنى گۈللۈككە پىرقىرىتىپ چۆرۈۋېتىپ ، تۇراققا تەتۈر قاراپ تۇرۇۋالدى . بۇ ئۇنىڭ ئادىتى ئىدى . تۇراق ئوڭايسىزلانغاندەك قىياپەتتە چۈشەندۈردى :

ـــ ھېلىغۇ ئۇنچىلىك پۇل ئىكەن ، پۈتۈن ئەسل ـ ۋەسلىنى سۈ-پۈرۈپ كەتسەڭمۇ « ۋاي » دەيدىغان يېرىم يوق . يېقىندا بىرسى ئىچكىرىگە ماڭماقچىتى . ئەتە ئەتىگەندە مالنى شۇنىڭغا ئاپىرىپ بېرىشنى ۋەدە قىلغان . سېنى ئىزدەپ يۈرۈشۈمۇ مۇشۇ ئىش ئۈچۈن ئىدى . بۇ يەردە ئۇچراپ قالمىغان بولساڭ ، ئۆيۈڭگە باراتتىم .

ـــ كىمدىن ماڭدۇرىسەن ؟ ـــ كامىل تۇراققا بۇرۇلدى ، ـــ سۇل-تانىنى دەيدىغانسەن ھەقىچان ؟!

ـــ ماڭەۋە سارالڭ لاتا ! سۇلتانغا ئۇنېمىنى تەڭلىگىلى بولامدۇ !؟ سۇلتان دېگەن بىزنىڭ ئۇنداق ئىش قىلىۋاتقىنىمىزنى ئۇقۇپلا قالسا ، ساق-چىغا تۇتۇپ بېرىدۇ .

ـــ ھە !!!

ـــ ئاپلا ! ما ئاغزىمنى ، ساڭا كۆڭلۈمنىڭ يېقىنلىقىدىن مۇشۇ گەپنى ئاغزىمدىن چىقىرىپ تاشلىدىم . ئوبدان ئاداش ، ئىككىنچى بىر-كىمگە تىنىپ تاشلىما جۇمۇ !

تۇراق يەنە بىرمۇنچە چۈشەندۈرگەندىن كېيىن ، كامىل « ماقۇل » دەپلا ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتى .

× × ×

ئۇلار سۇلتانىنىڭ ئۆيىگە كەلگەندە ، شەھەر بايۋەچچىلىرىنىڭ « روگىيى »دىن ئالتە ـ يەتتىسى ھەر خىل نازۇنېمەت بىلەن تولغان داس-

تىخانىنى چۆرىدەپ چاقچاقلىشىپ ئولتۇراتتى . ئىككىيلەندىن باشقىسى كامىلغا تونۇش كونا ئۇلپەتلەر ئىدى .

— بارمۇ سەن ئاداش ؟ — دېدى ئۇلارنى بوسۇغىدا كۈتۈۋالغان سۈلتان كامىلنىڭ قولىنى قاتتىق سىقىپ ، — ساقلىڭنى ئالدۇرۇۋەتمەي ، هازىردەك بولۇۋالغىنىڭنى قارا !

— قانداق ، مەنلا شۇنداق دەمدىكەنمەن ؟ — ئىككىسىنىڭ ئارىلىرىدا تۇرغان تۇراق گەپ قاتتى ، — گۇندىخانىدىن قېچىپ چىققان ئوغرىدەك بولۇۋېلىپ يوغان سۆزلەيدۇ تېخى !

— ماركسقا ئوخشاش دېگىنە ! — كامىلمۇ بوش كەلمىدى ، — ساقا ئوخشاش ئانىسىنى دوراپ تۇغۇلۇپ قالغانلار ئوغۇل بالا بولۇپ قالغىنىغا پۇشايمان قىلىپ ، ساقلىنى كۈندە نەچچە ۋاق موچىندە تېرىپ تۇرمىسا ، بىزدەك ئەركەككە ساقال دېگەن گۈل دېگىنە !

— يوغان گەپ قىلما ! — تۇراق ئۇنىڭ يېغىرىغا تەگدى ، — خوتۇنۇڭ تاشلاپ كەتمىگەن بولسا ، بۇ چاغقۇچە ئۇنىڭ بىلەن ئۇپا ـ ئەگىلىك تالىشىپ ئولتۇراتىڭ هەقچان !

— بولدى ، بولدى ، — كامىلنىڭ قىزىرىپ كېتىۋاتقىنىنى كۆرگەن سۈلتان « توغان » سالدى ، — چاقچاقنى قويۇپ ، ئاۋۋال داستىخانغا كېلىڭلار !

كامىل هەممىسى بىلەن قول ئېلىشىپ چىقتى. تۆرمۇ ئەمەس، پەگاھمۇ ئەمەس ، قاق ئوتتۇرىدىن جاي ئالدى . تىنچ ـ ئامانلىق سوراشتى . يېيىش ـ ئىچىش ، چېكىش بىر سائەتچە داۋاملاشتى . قورساقلار تويۇپ ، كۆزلەر خۇمارلىشىپ ، قانلار قىنىغا پاتماي ئەسەبلەرنى ئۇسسۇلغا سالغىلى تۇرغاندا ، كامىلنىڭ قوللىرى قىچىشىپ ، كىچىك تىلى لىپىلداپ كەتتى :

— ۋەباللا ، « تانكا » هەيدىگەچ ئىچىشمەمدۇق ؟

— يەنە تاماق بار تۇرسا .

— تاماق ـ پاماق دەپ قاپسەن ، قورساقنىڭ پاتقۇدەك يېرى بولمىسا نەگە يەيمىز ؟ ئاڭلىسام ئەتە ـ ئۆگۈن شاڭخەيگە كېتىمىشسەن . ئاۋۋال تۆت ـ بەش پايدىن ئېتىشۋېلىپ ، قورساق ئاچقاندا يېسەك بولمامدۇ ! قانداق دېدىم ئاغىنىلەر ؟

ـــ ئوكەي !
ـــ توغرا !
داستىخان بىر چەتكە سۈرۈلۈپ ، زىلچا ئۈستىگە تاۋكا تۈزۈلدى . تانسىخانىدەك چىرايلىق بېزەلگەن ، رەڭگارەڭ چىراغلار بىلەن كۈندۈزدەك يورۇتۇلغان بۇ ئۆي ھەش - پەش دېگۈچە « دەتتىكام ! » ، « دو بارمۇ ؟ » دېگەن سادالار بىلەن تولۇپ كەتتى . تۆت ئوشۇق مەخسۇس تەييارلانغان بىر مېتىرلىق قېلىن چاسا ئەينەك ئۈستىدە توختماي ئۇسسۇل ئويناياتتى . ھازىرلا بۇنىڭ ئالدىدا تۇرغان پۇل ھايال ئۆتمەي ئۇنىڭ ئالدىغا ئۇچاتتى . ھېلى ئاپتاپ قونغان چىرايلارغا ھېلى قارا بۇلۇت مېھمان بولاتتى . كۆزلەردە ئەنسىزلىك ، ھاياجان ئۇچقۇنلىرى .....

بۈگۈن كامىلغا ئامەت قۇشى قونغانمۇ ياكى ئۇنىڭدا بىر سىر بارمۇ ؟ ئوشۇقنى ئوڭ ئاتسىمۇ ، تەتۈر ئاتسىمۇ يا « سىيا » چۈشەتتى ، ياكى « سەنجۇ » چۈشەتتى ، ئالدىدىكى پۇل دۆۋىسى تېخىمۇ ئېگىزلەيتتى . ھەسرەتلىك « ئۇھ » تارتىشلار ، چىشلارنىڭ غەزەپلىك غۇچۇرلىشى كامىلنىڭ يۈرىكىنى ئويىنتىپ ، غەيرىتىگە غەيرەت قوشاتتى . ھەر قېتىم باشقىلارنىڭ پۇلىنى ئىككى قوللاپ ئالدىغا تارتقاندا ، ئۆزىنى پۈتۈن ئالەمنىڭ شاھىدەك خۇشال ، مەغرۇر سېزەتتى . ئېتىشنى 100 يۈەندىن باشلىغان كامىل 5000 يۈەننى تاۋكاغا قويغاندا ، ئۈلپەتلەرنىڭ كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چەكچىيىپ ، بىر - بىرىگە ھەسرەتلىك قارىۋېلىشتى . ئەلپازىدىن ھېچكىمنىڭ دو چىققۇسى يوقتەك كۆرۈنەتتى . ئۆي ئىچى پاشا ئۇچسا بىلىنگۈدەك جىمجىتلىققا چۆككەندى . كۈتۈلمىگەندە ھازىرغىچە بىر يۇڭمۇ تىكمەي « چوتا » ئېلىش بىلەنلا بولۇپ تاماشا كۆرۈپ ئولتۇرغان چا بۇرۇت ، سىدامباش ئادەم :
ـــ مانا مەن دو ! ـــ دەپ مەيدىسىنى قاقتى .
كامىل تېخىمۇ كۆرەڭلىدى :
ـــ تىزىق ئاتايمۇ ، شاراق ئاتايمۇ ؟
ـــ قورقمىساڭ شاراق ئات ! ـــ دېدى بىرى .
ـــ يا پىرىم جەمشىت ! دەتتىكام !
ـــ ماگۇينىڭ تەلىيىنى !

ـــ يەنە سەنجۇ !؟

ـــ بۇ گۈينىڭ چۈشۈشىگە 1000 نى تىككىلى تاس قاپتىمەن !

مۇشۇنداق ھەسەت سادالىرى ئىچىدە كامىلنىڭ پۇلىغا يەنە 5000 يۈەن قوشۇلدى . ئەمدى ئۇ سورۇننىڭ ھەقىقىي پادىشاھىغا ئايلانغانىدى ، سۆزلەپ ھارمايتتى ، ھېچكىمنى ئىككى پۇلغا ئالمايتتى . ئەمەلىيەتتىمۇ ئاۋۇ نەچچىسى يانچۇقى قۇرۇپ ، قاق سەنەم بولۇپ قېلىشقانىدى ، بۇ يەردە نۇمۇس كۈچىدىنلا ئولتۇرۇۋاتاتتى . سۇلتان ئوشۇقنى قولىغا ئالغىنىمۇ ئۇنىمىدى . ئۇنىڭ دېيىشىچە ، ئۆيگە مېھمان بولۇپ كەلگەن دوستلىرىنى ئۇتۇۋېلىپ قالسا ، ئادەمگەرچىلىككە توغرا كەلمەسمىش . سەپەر بىلەن تۇراق 5000 دىن ئوشۇققا ئېتىپ باققان نېمىلەر ئەمەس .

مۇنچىۋالا كاتتا ئامەتكە يولۇققان كامىل كۆرەڭلىمەي ، كىم كۆرەڭلىسۇن !؟ ھازىر ئۇ ئۆزىنى ئۇتۇش ـ ئۇتتۇرۇشنىمۇ ئالدىن بىلىدىغان ئالەمشۇمۇل ئەۋلىيا سانائاتاتتى .

« ئۇنىڭدا زادى نېمە سىر باردۇ ؟ » ھەمىيلەن مۇشۇ خىيال بىلەن بەند بولۇۋاتقاندا ، كامىلنىڭ « ئەۋلىيالىق ماقامى » چېكىگە يەتتىمۇ :

ـــ يەر يۈزىگە قايسىڭ دو چىقسەن ؟ ـــ دەپ ھۆركىرىدى .

يەر يۈزى ـــ كەم دېگەندىمۇ 100 مىڭ يۈەن دېگەن گەپ . مۇنداق جىق پۇل سۇلتانىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، بۇ يەردە ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسىنىڭ يانچۇقى تەتۈر ئۆرۈلسىمۇ چىقمايتتى . ھېچكىم زۇۋان سۈرەلمىدى . كامىل تېخىمۇ ھەددىدىن ئېشىپ :

ـــ قورقۇشۇۋاتامسەن ؟ مېنىڭ ئېتىشمدىن قورقۇشساڭ بولدى ، نۆۋىتىمنى بېرەي ! قايسىڭ ئېتىۋالسەن ؟ ـــ دەپ كۆرەڭلىگەنىدى ، كۈتمىگەن يەردىن سەپەر سەكرەپ چىقىپ :

ـــ بولدى ، مانا مەن ئاتتىم ! ـــ دېدى .

ھەيران قالغان ئۇلپەتلەر ئۇنىڭغا ھەۋەس بىلەن تىكىلىشتى ، پەرىشتىلىشىشتى . كامىل « لەپپىدە » بىر ئۆڭدى ـ يۇ ، مەنستىمەسلىك بىلەن دېدى :

ـــ نېمە ؟ ئۇتتۇرساڭ نېمەڭنى بېرىسەن ! ؟

ـــ نېمانداق يوغانلىق قىلىدۇ ماڭۇ ! ـــ سەپەر ھۇرپەيدى ، ـــ ئۇتساڭ پۇل ئالارسەن ؟ جاننى ئالامتىڭيا !؟

ـــ ئۇتتۇرساڭ مەشەدىلا بېرەلەمسەن ؟

ـــ بېرىپ - بەرمەي قانچىلىك نېمىتى ئۇ ! ئۇتساقمۇ ، ئۇتتۇرساقمۇ مەشەدە ئۇزىمىز ! .....

ـــ 30 ئوغۇل ، گۇۋاھ بولۇڭلار جۇمۇ !

ھەممىسى تەڭلا چۇرقىراشتى :

ـــ بولدى ، بىز گۇۋاھ !

ـــ مە ! ـــ كامىل ئوشۇقنى سەپەرگە ئۇزاتتى . سورۇن بۆلەكچە جانلىنىپ كەتتى :

ـــ مەن كامىلنىڭ تېپىشى ! قايسىڭ 1000 نى تىكسەن ؟

ـــ مەن تىكتىم !

ـــ مەن كامىلنىڭ چۇشۇشى ! كىم 2000 نى تىكىدۇ ؟

ـــ مانا مەن تىكتىم !

10 مىنۇتچە داۋام قىلغان مۇشۇنداق قىقاس - سۇرەندىن كېيىن ، تۆت ئوشۇقنى ئالىقىنىغا قاتار تىزىۋالغان سەپەر :

ـــ دەتتىكام ! ـــ دەپ ئوقۇرىكىگە بىر مۇشتلىغاندى ، ـــ ئاپلا ، ـــ دەپ تاشلىدى كامىل بوردەك سارغىيىپ .

ـــ ياپتا كېلىۋاتقان ھوشۇقنى خەققە ئۆتۈنگەندىكىن ، تازا ئوبدان بولدى ! ـــ دەپ ھىجايدى تۇراق ، ـــ تويە ئەمدى !

كامىلنىڭ تەن بەرگۈسى كەلمەي ، تۇراققا يېپىشىپلا ئالدى . تۇراقمۇ ئۇنى دەيدەيگە سېلىشقا باشلىدى . كۆپچىلىكنىڭ كۆزلىرى ئۇ ئىككىسىدە ئىدى :

ـــ ئۇتتۇرۇشنى مەن ئۇتتۇرسام ساڭا نېمە تو كەتتى ! ـــ كامىل ھۇرپەيدى ، ـــ بىر يەرلىرىڭ ئېچىشىپ كېتىۋاتامدۇ ؟

ـــ ئېچىشمىغان بولسا ، دۇكىنىڭدا بار مالنىڭ ھەممىسىنى تىكىپ باقمامسەن ئەمسە !

ـــ نېمە قورقاتتىم ؟ تىكسەم تىكتىم !

ـــ ئۆزۈڭگە كېپەن تىكىپ قالارسەنمىكى ھېلى !؟

ـــ نېمىدەپ قاۋايدۇ ماۋۇ گۈي ! « ئەرگە بىر نۆۋەت ، يەرگە بىر نۆۋەت » دەپتىكەن ، كىمگە كىم كېپەن تىككىنىنى ھېلى كۆرىسەن !

ـــ خو ! ـــ دېدى تۇراق مەسخىرىلىك كۈلۈپ ، ـــ سۇلتان ، « ناپالېئون »دىن بىرنى بېرە! ماۋۇ نوچىغا ئۆز قولۇمچە بىرنى قۇيۇۋېتەي!

ـــ خو ! ماۋۇ گېپىڭ جايىدا بولدى !

كامىل كۈلۈمسىرىدى . سۇلتان :

ـــ ئاۋۋال كاۋاپ تەييار بولسۇن ، ـــ دېگەندى :

ـــ كاۋىپىڭنى ئۆزۈڭ يەپ ، ھارىقىڭنى بەرسەڭلا بولدى ! ـــ دەپ سەپەرگە قارىدى كامىل ، ـــ دۇكىنىمدىكى مالنىڭ ھەممىسگە ئاتالامسەن ؟

ـــ ئاتماي ! تىكە ئەمىسە !

ـــ تىكتىم !

ـــ توختاڭلار ! ـــ سۇلتان سالا قىلدى ، ـــ بايىاتىن كامىل ئوغۇل بالىچىلىق قىلىپ نۆۋىتىنى ساڭا بەرگەندىكىن ، سەنمۇ بىر ئوغۇل بالىچىلىق قىلىپ باقمامسەن !

ـــ بولدى ، ھېساب ! ئاتە كامىل !

سەپەر ئوشۇقنى كامىلنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەردى . بىراق ، كامىلدىن ئامەت قاچقانمۇ ، « چۇ » ئاتتى . ئەسلىدە كامىل مۇشۇ يەردە توختاپ قالغان بولسا ، سالا ـ سۇلھى بىلەن كېيىنكى ئىشلىرىغا ئاز ـ تولا يول قالارمىدىكىن ، بىراق ئۇ سۇلتاننىڭ ئۇنىمىغىنىغا ئۇنىماي 10 مىڭ يۈەن قەرز ئالدى . سەپەر بىرلا « دەتتىكام » بىلەن ئۇنىمۇ سۈپۈرۈۋالدى .

سورۇن تارقىغاندا سۇلتاندىن بۆلەك ھەممىسى ئولىشىپ كېلىپ ، كامىلنىڭ بوتكىسىدىكى بار ـ يوقنىڭ ھەممىسىنى ئاپتوموبىلغا بېسىپ قايتىپ كەتتى .

بامداتتىن يانارغا يېقىن ئۆيگە كەلگەن كامىل « مىجەزىم يوق » دەپ ئىشكنى ئىچىدىن دۈملەپ بىر ياتقانچە بىر ھەپتە دەرۋازىنىڭ سىرتىغا چىقمىدى . ھەمىلەن بۇنى : « ئاچچىقىغا پايلىماي ئاغزىدىن گەپ چىقىرىپ تاشلاپ ، خوتۇنىدىن ئايرىلىپ قالغىنىغا پۇشايمان يەۋاتىدۇ » دەپ پەرەز قىلىپ ئارامنى بۇزمىدى .

× × ×

ـــ ئەستاغپۇرۇللا شەيتان ! ـــ پىشىنگە يېقىن قارا بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ دەرۋازىدىن كىرگەن قۇددۇس ئاخۇن ھېچقاچان قىلمىغان قىلىقنى قىلىپ ، ھويلىدىلا تېرىقتەك چېچىلىپ كەتتى ، ـــ ھۇ جېنىمىزغا تۆرەلگەن قارا بالا ! تارتىۋاتقان دەردىمىز ئاز كېلىۋاتقاندەك ، يەنە قىلىپ ئولتۇرغان ئىشىنى كۆرمەمدىغان بۇ شۇمنىك !

ـــ ھوي دادىسى ، نېمە بوللا ؟ ـــ ئېرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىققان سانىخان ئۇنى سوئال بىلەن كۆمۈۋەتتى ، ـــ نېمىگە بۇنچىۋالا چېچىلىلا ؟

ـــ كامىل دېگەن شۇم يەنە بالا تېرىپتۇ !

ـــ نېمە دەيدىغانلا ؟ ئۇ زادى نېمە بالا تېرىپتۇ ؟

قۇددۇس ئاخۇن پەلتوسىنىڭ قويۇن يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئالدى ـ دە :

ـــ مەڭلا ، مانا ئەكىرىپ ئۇنىڭدىن راست ـ يالغانلىقىنى سوراپ چىقىڭلا . بۇنىڭدىكى پۇلنى نېمە قىلغانلىقىنىمۇ ئۇقۇڭلا ! ـــ دەپ سانىخانغا تۇتقۇزۇپ قويۇپلا ، ئالدى ـ كەينىگە قارىماستىن ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتتى . ئەر ـ خوتۇن مۇشۇ ئۆيدە قىسلايتتى .

سانىخان بۇ ئۆيگە كىرگەندە ، قۇددۇس ئاخۇن ئىككى قولىنى بېشى ئاستىغا قويۇپ ، تورۇسقا تىكىلگىنىچە تۇكى چۇشۇپ كەتكەن داق زىلچا ئۈستىدە سوزۇلۇپ ياتاتتى . ئىككى مەڭزىدە ئىككى تامچە ياش سەمابىتەك لىغىرلاپ ، پارقىراپ تۇراتتى .

ـــ نېمە دەيدۇ ؟ ـــ دەپ سورىدى قۇددۇس ئاخۇن سانىخانىنى كۆرۈپلا .

ـــ را ..... راست ئىكەن ، ـــ دەپ دۇدۇقلىدى سانىخان ، ـــ ئۇ..... ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ .

ـــ ھە !!!

قۇددۇس ئاخۇن چۇراپ ئورنىدىن قوپۇپ كەتتى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ ئەلپازى شۇنداق سۈرلۈك ، شۇنداق قورقۇنچلۇق ئىدىكى ، ئۇنى

هېچقاچان بۇنداق هالەتتە كۆرۈپ باقمىغان سانىخان قورقۇنۇدىن پۈتۈن بەدىنىگە تىترەك ئولىشىپ ، تۇرغان جايىدا ھەيكەلدەك قېتىپلا قالدى ، بىرنېمە دېمەكچى بولغانىدى ، تىلى گەپكە كەلمىدى . قۇددۇس ئاخۇن گۈركىرىدى :

ـــ يەنە نېمە دەيدۇ ؟

ـــ ھېچ ..... ھېچنېمە دېگىلى ئۇنىمايۋ تۇرۇپ يېتىۋالدى .

قۇددۇس ئاخۇن ئۆزىگە يات ، 10 يىل كېسەل تارتقان ئادەمنىڭكىدەك زەئىپ ئاۋازدا بۇيرۇق قىلدى :

ـــ ماڭا جاي سېلىپ بېرىڭلا ! پەقەت بولالماي قالدىم ، بىردەم ئۆزۈمنى تاشلىۋالاي .

قۇددۇس ئاخۇن بېشىنى ياستۇققا قويۇپلا بۆرىدەك ھۇۋلاپ كەتتى . سانىخان نېمە قىلىشنى بىلەلمەي ، ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىناتتى . يا گەپ سوراشقا تىلى بارمايتتى ، يا تەسەللى ئېيتىشقا گەپ تاپالمايتتى . ئاقىۋەت ئۇنىڭ ئايىغىدا ئولتۇرۇپ مىشىلداپ يىغلاشقا باشلىدى . پېشىنگە تەرەت ئالغىلى كېلىپ تاسادىپىي كىرىپ قالغان قۇززات ھەيران بولغىنىدىن بوسۇغىدا تۇرۇپلا :

ـــ ئانا ، نېمە بولۇشتۇڭلار ؟ ـــ دەپ سالغانىدى ، يېرىلالماي ئاران تۇرغان سانىخان :

ـــ نېمە بولاتتۇق ؟ يەنە شۇ ھېلىقى بۆشۈكى زاۋالدا قالغان شۇمىنىڭ دەردى ! ـــ دەپ ئۇن سېلىپ يىغلاپ كەتتى .

ـــ بولدى ، يىغلىماڭلا ! ـــ قۇددۇس ئاخۇن زەردە قىلدى . قۇززات كۆزلىرىنى چەكچەيتكىنىچە ئىككىيلەنگە تۆشۈكتەك قادىلىپ قاراپ تۇراتتى ، ـــ قۇززات ، پېشىن ئوقۇدۇڭمۇ ؟

ـــ ياق تېخى .

ـــ مەن بۇ ئەپتىم بىلەن مەسچىتكە چىقالمايمەن . بىر پاسىقىنىڭ كاساپىتىدىن ھەممىمىز گۇناھقا شېرىك بولمايلى . يۈگۈر ، ئىتتىنىڭ تەرەت ئېلىپ پېشىنىنى ئوقۇۋال ! بولغان ئىشنى ئاخشاملىققا دەپ بېرىمەن !

ـــ ماقۇل .

قۇززات چىقىپ كەتتى . سانىخان ئەسلىدە ئۇنىڭغا بىر ئېغىز

بولسمۇ «ئۇچۇر» يەتكۈزمەكچى ئىدى ، ئەپلەشمىدى . ئەمدى ئۇ يىغلىماي تتى . قۇددۇس ئاخۇن كۆزلىرىنى بىر يۇمغانچە ئاچمىدى . نەپەس ئېلىشىدىن ئويغاق ئىكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى .

بالىنىڭ دەردى نىمانچە يامان - هە ! بۇ ئەر - خوتۇن « بالا دەردى » دېگەن گەپنىڭ مەنىسىنى ئۇقماي تۇرۇپلا ئوتتۇرا ياشلىق بولۇپ قېلىشقانىدى . نىكاھنىڭ كامىل تۇغۇلدى ، شۇنىڭدىن بېرى ئۇلار پەقەت خوشاللىق كۆرمىدى . مانا كۆرۈپ تۇرۇپسىز ، قۇددۇس ئاخۇن چوڭ ئوغلى قۇززاتنى تازا يامان كۈنلەردە تۇماقچىلىققا شاگىرتلىققا بېرىۋىدى ، قۇززات ھۈنەرنى ناھايىتى تېزلا دەستىگە ئېلىپ ، بۇگۈنگە كەلگەندە تۇماقچىلارنىڭ « كۆزى » بولۇپ قالدى ؛ ئۆزى پېنسىيەگە چىقىپ ، قاۋۇزنى ئورنىغا تىقىپ قويۇۋىدى ، قاۋۇز ھۆكۈمەتنىڭ نېنىنى بىر ئوبدان يەۋاتىدۇ . قىزلار قاناداق « ئۇچۇپ » كېتىپتىكىن ، تۇيمايلا قاپتىكەن ، دەردىمۇ ، ئەسرىمۇ يوق ، ھەپتە - ئون كۈندە بىر قېتىم باللىرىنى ئەگەشتۈرۈپ كېلىپ يوقلاپ ، ئۆيىنى ئاۋات قىلىدۇ . كامىل قانداق چاغدا تۆرىلىپ - تۇغۇلۇپ قاپتىكىن ، ئۇيان ئۆتسمۇ شۇنىڭ غېمى ، بۇيان ئۆتسمۇ شۇنىڭ دەردى !

قۇددۇس ئاخۇنغا ئايان : ئادەمنىڭ قورسىقىدىن ئارغامچا - توقۇناقتىن بۆلەك هەممە نەرسە چۈشىدۇ . ئادەمدىن تۇغۇلغانلارنىڭ ھەممىسى « ئادەم » بولۇشى ناتايىن . مۇبادا بالا ئانا قارنىدىن يەرگە چۈشكەندىلا ، ئۇنىڭ «ئادەم» ياكى باشقا بىرنەرسە بولۇپ چوڭ بولۇشىنى بىلىش مۇمكىن بولسا ئىدى ، ئۇ ھالدا ئاتا - ئانا بولغۇچىلار « ئادەم » بولمايدىغان باللارنى بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋېتىپ ، ئائىلىنى ، ھەتتا پۈتۈن ئىنسانىيەت دۇنياسىنى ھەر خىل ، ھەر رەڭدىكى ئادەمسىياق مەخلۇقلاردىن ئادالاپ ، خاتىرجەم - بەختىيار تۇرمۇش كەچۈرىدىغان « پانىي جەننەت » كە ئايلاندۇرۇۋەتكەن بولاتتى . « قانۇن » ، « ساقچى » دېگەنلەرنى تەسىس قىلىشنىڭ قىلچە زۆرۈرىيىتى بولمايتتى . تەڭرى ئادەمنى جىمى مەخلۇقاتتىن قابىل ۋە ئەقىللىق قىلىپ ياراتقان بولسىمۇ ، ئۇنىڭدىن بىرلا نەرسىنى — پەرزەنتنى تۇغۇلغان چاغدىلا ئۇنىڭ « ئادەم » بولۇش - بولماسلىقىنى بىلۈپلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇشنى ئايىغان . كاللا سەللا ئىشلىتىلسە ، بۇنىڭ سەۋەبىنى تاپماقمۇ تەس ئەمەس : پەرزەنت غېمىنى يې-

يىش ، پەرزەنت ئوتىدا كۆيۈش ، ھەتتا ئۇلارنىڭ بۇگۈنى ئۈچۈنلا ئەمەس ، ئەتىسى ئۈچۈنمۇ باش قاتۇرۇش ـــ يېمەي ـ ئىچمەي چاشقاندەك يىغىپ ، ئالەمچە مالۇمۇلكەتنى پەرزەنتلىرىگە قالدۇرۇپ كېتىش ـــ بارلىق ئاتا ـ ئانىلارغا ئادەمئاتا بىلەن ھاۋائانىدىن مىراس قالغان تۆلەپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان قەرز ، ئادا قىلىپ بولغىلى بولمايدىغان پەرز بولسا كېرەك . بولمىسا ، كۈرمىكلىغان ئاتا ـ ئانىلار ئۆز تېنىدىن ئاجراپ چۈشكەن يىرىكىدەك بىر پارچە گۆشنى تۆزگە قوشۇپ « ئادەم » قىلىش ئۈچۈن «ئېشەك بولۇپ ئوت يېمەي ، ئىت بولۇپ پوق يېمەي» ، جاپا ـ مۇشەققەت ئىچىدە بېلى مۈكچىيىپ ، كۆزلىرىنىڭ خۇنى قاچقان چاغدا ، پەرزەنتلىرى نېمە ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئەجرىگە جاۋاب قايتۇرۇپ پەرزەنتلىك بۇرچىنى ئادا قىلىش كويىدا بولماي ، ھەدىسە ئۇلارغا خاپىلىق تېپىپ ببرىپ ، ئۇلارنىڭ يېگىنىنى زەھەر ، كىيگىنىنى كېپەن قىلۈېتىدۇ ؟ تېخى بەزىسى ئاتا ـ ئانىسىنى بالدۇرراق باقىي ئالەمگە يولغا سېلىپ ، ئۇلارنىڭ تۈگىكەن تۈگىچى ، كۆمگەن كۆمىچىنى بالدۇرراق قولغا چۈشۈرۈش قەستىدە ئۇلارنى خورلىسا ، ئازابلىسا ، ھەتتا ئۇرۇپ ـ تىللىسا ، تەگرى نېمىشقا ئۇلارنى قاتتىق جازالاپ ، ئۇلارنىڭ قولىنى تۇتماس ، پۇتىنى باسماس ، كۆزىنى قارىغۇ قىلىپ قويمايدۇ ؟

قۇددۇس ئاخۇن بۇنىڭغىمۇ جاۋاب تاپتى : تەگرىنىڭ ئارغامچىسى بەكمۇ ئۇزۇن . مۇنداق ھېساب ـ كىتابلارنى بۇ دۇنيادا قىلىمەن دەپ ئاۋارە بولۇپ يۈرمەيدۇ ، بەلكى ئۇنداقلارنىڭ گۇناھى كەبىر ، گۇناھى سەغرىلىرىنى كىرامەن كاتىبىنىنىڭ قەلىمى بىلەن ئۆچمەس قىلىپ پۈتۈپ قويۇپ ، مەھشەر كۈنى ئۇلارنىڭ ئەمگەن سۈتىنى بۇرنىدىن تامدۇرىدۇ . ۋەيلۇن دوزاختا كۆيدۇرۇپ ، كۈلىنى كۆككە سورۇيدۇ !

تەگرى ئاشۇنداق ئادىل ، ئاشۇنداق سەۋرچان . ئۇنىڭ سەۋرچانلىقىدىن كىشىلىك دۇنياسىدا نائەھلىلەرگىمۇ مۇناسىپ ئورۇن بېرىلگەندىن تاشقىرى ، ئۇلارنىڭ نائەھلىلىك بىلەن جان بېقىشى ئۈچۈن مۇناسىپ شەرت ـ شارائىتىمۇ يارىتىپ بېرىلگەن . بەلكى بۇ ، تەگرىنىڭ ئۆزىگە مەگگۈ سادىق مۆمىنلەر بىلەن پاسىق ـ نائەھلىلەرنى پەرقلەندۇرۇش ، شۇنداقلا مەھشەرگاھدا «جەننىتى »لەر بىلەن «دوزىخى »لارنى ئوگاي

پەرق ئېتىش ھەمدە ئۇلارغا بېرىلىدىغان جازا بىلەن ئىنئامغا ھېچكىمنىڭ نارازى بولماسلىقىنى كاپالەتلەندۈرۈش ۋاستىسى بولسا كېرەك .

قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ نەزەردە كىشىلىك دۇنيا ـــ مۆمىنلەر بىلەن پاسقلارنىڭ ئارىلاشمىسىدىن تۈزۈلگەن بىپايان سورۇن . پاسقلار ـــ مۆمىنلەر ئارىسىغا ئۇنگەن شۇمبۇيا . شۇمبۇيىنى يۇلۇش ـــ مۆمىنلەرنىڭ مەڭگۈلۈك بۇرچى . سەن يۇلسەن ، ئۇ كۆكلەيدۇ . يەنە يۇلساڭ ، يەنە كۆكلەۋېرىدۇ . كۆكلەش ـ يۇلۇش ، يۇلۇش ـ كۆكلەش ـــ مەڭگۈ داۋام قىلىدىغان ئۆزگەرمەس قانۇنىيەت . لېكىن ، پاسقلار ھامان مۆمىنلەرگە قارىغاندا ئازچىلىق . قۇددۇس ئاخۇنغا نسبەتەن ئېيتقاندا ، بىر كاملنىڭ ئۆزىلا مىڭ پاسىققا تېتىيدىغان بىردىنبىر پاسىق ، يۇلۇپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان « شۇمبۇيا » !

نېمە قىلسۇن ؟ ئۇنى ئۆلتۈرۈۋەتسۇنمۇ ؟

بۇ مۇمكىن ئەمەس ! مۇسۇلمانچىلىققا مۇخالىپ !!!

قۇددۇس ئاخۇن ئۇنى بېقىپ چوڭ قىلغانىكەن ، چوقۇم « ئادەم » قىلىشى كېرەك ! ئۇ شۇنداق قىلدى : ئۇنىڭ ئۈششاق ـ چۈششەك ئەيىب ـ قۇسۇرلىرىنى كەچۈردى ، چوڭلىرىنى داۋالدى ، ئوڭلىدى . كامىل بۇ-گۈن «ئادەم » سىياقىغا كىردى ـ يۇ ، ئەتسى ئۆزىنىڭ بىلگىنىنى قىلدى . بۇنىڭغىمۇ قۇددۇس ئاخۇن ئەيىبلىكمۇ ؟ ياق ! ھازىر نېمە تولا ؟ ھاراق تولا ، مەيخانا تولا ، ھاراقكەش تولا . ئاتا ـ ئانىسى قازا تاپسا ، ھاراق ئىچىپ ھازا ئاچقىنىغانلارمۇ پەيدا بولغىلى تۇردى . كامىل كىچىك تۇرۇپلا ھاراقكەشلىك ئېقىنىدا بۇزۇلدى ، بۇلغاندى . قۇددۇس ئاخۇن كاملنى « ئادەم » قىلىش كويىدا كۆزىگە چېلىققانلىكى « يېڭى » نەرسىلەرنى ئاغزى بىسىلماي تىللايدىغان ، قارغايدىغان ؛ كاملنىڭ جىمى ئەسكىلىكلىرىگە بولغان ئاچچىقى ، غەزەپ ـ نەپرىتىنى « شۇكۇر » بىلەن باسىدىغان بولدى . ھەرقېتىملىق نامىزى ، تاماقتىن كېيىنكى دۇئاسىدا ئۇنىڭغا ئىنساب ـ تەۋپىق تىلەپ تەڭرىگە تېۋىنىدى ؛ ئاتا ـ بوۋىسىنىڭ روھىناتىغا تېۋىنىدى . ئېرىشكىنى ـــ دەرد ئۈستىگە دەرد ، خاپىلىق ئۈستىگە خاپىلىق بولدى . بۇرۇنقىلىرىغۇ بىر نۆرى ، بۇ قېتىمقىسى يۈرەك-باغرىنى پارە ـ پارە قىلىپ ، كۆزلىرىدىن ياش ئالدى . ئويلاپ بېقىڭ :

دۇكاندىكى مالنى كامىلنىڭ ئۆز مۇلكى دېگەندىمۇ ، ئايلىق پېنسىيە مائاشى 200 يۈەنگىمۇ يەتمەيدىغان ئادەمگە 10 مىڭ يۈەن ئاز پۇلمۇ ؟ بۇ ـــ ئۇنىڭ تۇپتوغرا بەش يىللىق قان ـ تەرىنىڭ مېۋىسى دېگەن گەپ ! تېخى ئۇ بىر كۇي پايدا تېپىش ئۈچۈن تومۇزنىڭ ئىسسىقى ، چىللىنىڭ جاندىن ئۆتەكۈدەك قاتتىق سوغۇقلىرىدا تاڭ ئاتقاندىن كۈن پاتقۇچە شام ، سوپۇن ، سەرەڭگە دېگەندەك نەرسىلەر تىزىلغان ئەسكى بوتكىدا خېرىدار كۈتۈپ ئولتۇرسۇنۇ ، ئوغلى « دەتتىكام » دەپلا مەيدىسىگە بىرنى مۇشتلاپ 10 مىڭ يۈەننى شامالغا ئۇچۇرۇۋەتسۇن . بۇنىڭغىمۇ « شۈكۈر » دېگۈلۈكمۇ ؟ ياق ! قۇددۇس ئاخۇنىنىڭ يۈرىكى سمابتىن ، ئۇستىخىنى پولاتتىن يارالغان بولسىمۇ ، ئەمدى ھەرگىز « شۈكۈر » دېمەيدۇ ! ئەگەر ئۇ بۇ قېتىم يەنە « شۈكۈر » دەيدىغان بولسا ، كامىلنىڭ نوخلىسى تېخىمۇ ئۆسۈپ ، يەنە ئالتە كۈندە مۇشۇ ھويلا ـ ئىمارەتنىمۇ ئۇتتۇرۇۋېتىپ ، گۆشىيىپ قاراپ تۇرۇشتىن يانمايدۇ!

ھازىر مۇنداق قىلىۋاتقان « كامىل »لار ئازمۇ ؟!

قۇددۇس ئاخۇن يۈرىكىگە « تاش سېلىپ » ، ئۆزى ئوڭلاپ بولالمىغان بۇ « شۇمبۇيا »نى ھۆكۈمەتنىڭ ـــ قانۇنىنىڭ « ئوڭلىشى »غا تاپشۇرۇپ بېرىش قارارىغا كەلدى . بىراق ، ئۆز بويلۇق ئوغۇللىرى بار ، بۇ ئىشنى ئۇلارنىڭ سەمىگە سېلىپ ، ماقۇللۇقىنى ئالغاندىن كېيىن ئاخىرقى قارارنى چىقارسىمۇ كېچىكمەيدۇ . شۇڭا ، ئۇ كامىل بىلەن يۈزلەشمىدى ۋە تاكى كەچلىك تاماق تەييار بولغۇچە كۆزىنى ئاچماي خىيال سۈرۈپ ياتتى . تاماقتا داستىخان سېلىنغاندا ، ھەممىدىن بۇرۇن تۆردىن جاي ئېلىپ چاندۇرماستىن غىزالاندى ، ئاندىن قۇززات بىلەن قاۋۇزدىن باشقىلارنى چىقىرىۋېتىپ ئىشكنى مەھكەم ياپقۇزۇپ ، بۇگۈن بولغان ئىشنى ئىككىسىگە سۆزلەپ بەردى :

قۇددۇس ئاخۇن بوتكىنى ۋاقچىراق ئاچقاندى . ئۇ ئەمدىلا تۇنجى خېرىدارنى يولغا سېلىپ تۇرۇشىغا ، بوتكا ئالدىدا ئىككى ناتونۇش ئادەم پەيدا بولۇپ قالدى .

ـــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ! ـــ دېيىشتى ئۇلار ئەدەپ بىلەن قول باغلاپ . «ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام »دىن كېيىن :

— ئۆزلىرى قۇددۇس ئاخۇن ئاكام بوللىغۇ دەيمەن ؟ — دېدى ئورۇقى .

— خوش ، مەن شۇ . ئىككىلىرى ؟

— بىز خالىس ، — دېدى ئىككىنچىسى ، — زۆرۈر بىر ئىش بىلەن ئۆزلىرىنى ئىزدەپ كەپتۇق .

— شۇنداقمۇ ؟ نېمە ئىشكىن ؟

— مۇنداق ئىش ، — داۋام قىلدى ئورۇق ، — بۇندىن ئىككى ئاي ئىلگىرى كاملجان « ئىچكىرىدىن مال يۆتكەشكە پۇلۇم كېمىپ قالدى » دەپ ، بىزنىڭ جىڭلىدىن 10 مىڭ يۈەن قەرز ئالغانىدى . يېقىندا ئاڭلىساق ، كاملجان قىمار ئويناپ دۇكىنىدىكى مالنى ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ .

— نېمە ! — قۇددۇس ئاخۇن ئۆزىمۇ تۇيماي ۋارقىرىۋەتتى . هايال ئۆتمەي ئۆزىنى بېسىپ ، تەمكىنلىك بىلەن سورىدى ، — كىمگە ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ ؟

— كىمگە ئۇتتۇرۇۋەتكىنىنى ئۇقمىدۇق .

— ئەستاغپۇرۇللا شەيتان ، كۆرسىلە بۇ ئىشنى .

— بىزنىڭ جىڭلى بۇ ئىشتىن خەۋەر تېپىپلا ، ئىككىمىزنى مۇشۇ پۇلىنى سۈيلەپ بېقىشقا ئەۋەتكەنىدى . ئۆيگە نەچچە قېتىم ئىزدەپ بېرىپ كاملجاننى تاپالماي قاشلىرىغا كېلىپ قالدۇق . كەلمەيلى دېسەك ، كاملجان تەرەپ بولۇپ ھۆججەتكە قول قويۇپ تاشلاپتىكەنمىز ، جىڭلىنىڭ ئالدىدا بەكمۇ خىجالەتچىلىكتە قالدۇق .

شۇ تاپتا قۇددۇس ئاخۇن غەزەپتىن يېرىلىپ كېتەي دەۋاتقان بولسىمۇ ، ناھايىتى تەمكىن قىياپەتكە كىرىۋالغانىدى :

— مېنى ئىزدەپ ناھايىتى ئوبدان قىلىشىپلا ، — دېدى ئۇ ، — ھېلىقى ھۆججەتنى ئالغاچ كېلىشلىمۇ ؟

— ھەئە ، — ئورۇق مەيدە يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى چىقىرىپ ئۇنىڭغا ئىككى قوللاپ ئۇزاتتى ، — ماۋۇ كۆپەيتىلگەن نۇسخىسى. ئەسلى نۇسخىسىنى جىڭلى: «پۇلنى تولۇق تاپشۇرۇۋالغاندا بېرىمەن»دەيدۇ.

قۇددۇس ئاخۇن ھۆججەتكە ئالدىراش كۆز يۈگۈرتۈپ چىقتى . خەت كاملىنىڭ ئىدى .

ـــ راستلا كامىلىنىڭ قەلىمى ئىكەن ، ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن كېسىپ ، ـــ شۇنداق بولسىمۇ ، مەن ئاۋۋال ئۇنىڭ ئۆزى بىلەن سۆزلىشىپ بېقىپ ، ھەربىرلىرىگە ئەتە جاۋاب قىلسام قانداق ؟

ـــ ماقۇل . ئەتە قانداق چاغدا كەلسەك بولار ؟

ـــ قانداق چاغدا كېلىشسىلە مەيلى . مەن دۇكاندا بار .

ـــ ئەتىدىن قالمىسۇن جۇمۇ !

ـــ خاتىرجەم بولۇشسىلا . ماۋۇ ھۆججەتنى ..... ؟

ـــ سىلىدە تۇرۇۋۇۋەرسۇن .

ـــ ئوبدان .

ئىككىسى خوشلىشىپ كېتىپ قالدى . كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ ، پۇت ـ قولىنىڭ مادارى كەتكەن قۇددۇس ئاخۇن بوتكىنى قانداق تاقىدىكىن ، ھويلىغا كىرگەندىلا ئېسىگە كەلدى .

ـــ مانا بۇنى كۆرۈپ بېقىڭلار ، ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن گېپىنىڭ ئاخىرىدا ھېلىقى ھۆججەتنى ئوغۇللىرىغا تەڭلەپ ھەم سوزۇپ بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋالدى .

ئوغۇللار ھۆججەتنى ئوقۇپ ، چىرايىنىڭ قېنى قاچتى .

ـــ ئەستا ، ماگۇينىڭ ئەسكىلىكىنى ! دۇكاندىكى مالنى تېخى ئۇتتۇرۇڭ ، تۆپىلەپ بۇنچە جىق قەرز .....

قۇززات بوغۇلۇپ ، گېپىنىڭ ئاخىرىنى تاپالمىدى . قاۋۇز قىياسىنى ئېيىتتى :

ـــ قارىغاندا ، بۇ پۇلنى جەزخوردىن ئاپتىكەن ـ دە !

ـــ ياق ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن چۈشەندۈردى ، ـــ كامىلىنىڭ ئاناڭغا دېيىشىچە ، بىر قىمارۋازدىن قەرزدار بولۇپ قاپتىكەن . ئۇنىڭدىن قۇتۇلالماي ، مۇشۇ دوستىنى ئالداپ قەرز ئېلىۋاپتۇ . بۇ قەرزنى تۆلەپ بولغۇچە دۇكىنىنىمۇ ئۇتتۇرۇۋېتىپتۇ .

ـــ ئەگەر ئۇ ئادەم سوتقا ئەرز قىلىپ قالسا ، كۆرىدىغان كۈنىمىز بار ئىكەن ـ دە !

ـــ ھېلىقى ئىككىيلەنمۇ شۇنداق دېدى ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن چوڭقۇر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، بىر يېرى قاتتىق ئاغرىۋاتقاندەك

چىرايىنى پۈرۈشتۈردى ، ــ ئەگەر بىز ئەتىلا گەپنى ئايرىۋەتمەيدىغان بولساق ، قەرز ئىگىسى كامىل ئۇستىدىن سوتقا ئەرز قىلىدىكەن .

ــ نېمە قىلسا قىلمامدۇ ! كامىلنىڭ دەردىنى بۇ چاغقۇچە ئاز تارتـتۇقـمـۇ ؟ ئىتمۇ قوڭى بىلەن كېڭىشىپ سۆڭەك يەيدۇ . كامىلمۇ ئۆزى تاپقان بالاغا ئۆزى داۋا تاپسۇن .

مەشىنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرغان قۇززات شۇنداق دەپلا ، قوشقا قاتقان ئۈيدەك پۇشۇلدىغىلى تۇردى .

ــ ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن كامىل نېمىسىنى تۆلەيدۇ ؟

ــ نېمىسىنى تۆلسە نېمە كارىمىز ! ــ قۇززات قاۋۇزنىڭ گېپىنىڭ بېلىگە تەپتى ، ــ تۆلىيەلمىسە ئۆچ ـ تۆت يىل تۈرمىدە يېتىپ ئادەم بولار !

ئاكا ـ ئۇكا ئىككىسى خېلى ئۇزاق دەتالاش قىلىشقان بولسىمۇ ، گەپلىرى زادى بىر يەردىن چىقمىدى . يەنە سەل ئۆتسە قىزىرىشىپ قالىدىغانـدەكلا تـۇراتـتى . ئۆزىنى تەسلىكتە بېسىپ ، ياستۇققا يۆلەنگىنىچە ئۇلارنىڭ گەپلىرىنى كۆڭۈل تارازىسىدا دەڭسەۋاتقان قۇددۇس ئاخۇن قۇززاتنىڭ ئاخىرقى سۆزلىرى ئۆزىنىڭ مۇددىئاسى بىلەن بىر يەردىن چىققاندەك هېس قىلىپ :

ــ كامىلنىڭ خۇي ـ پەيلىدىن قارىغاندا ، ئۇنى سىلى ـ بىز ئۆلگىچىمۇ ئوڭلاپ بولالمايدىغان ئوخشايمىز . مېنىڭچىمۇ ھۆكۈمەت نېمە قىلسا قىلسۇنمىكىن دەيمەن ، ــ دېيىشىگە ، قۇززات :

ــ ماۋۇ گېپىنىڭ جايىدا بولدى . نېمە قىلسا قەرز ئىگىسى بىلەن قانۇن قىلسۇن . بىز قۇلىقىمىزنى يوپۇرۇپ يۈرۈۋېرەيلى . بىر يەردە چۈشۈپ قالغان 10 مىڭ كوي بارمىكەن ئۇنىڭغا ! ــ دېدى دەرھال قۇۋۇۋەتلەپ . قاۋۇز يەرگە پېتىپ كەتكۈدەك بولۇپ ، سۇپىنىڭ بىر چېتىدە يەرگە قاراپ ئولتۇراتتى . قۇددۇس ئاخۇن يۈرىكى نېمىنىدۇر تۇيغانـدەك بولۇپ ، قاۋۇزدىن گەپ كولىدى :

ــ قاۋۇز ، گەپ قىلمايسەنغۇ ؟

ــ ماڭا قويۇپ بەرسەڭ ، كامىلنىڭ مۇشۇ قىلغىنىغا بوغۇپلا ئۆلتۈرۈۋەتسەممۇ دەردىم چىقمايدۇ . كېيىنلىكىمىزنى ئويلىغاندا ،

سەل ئۆزىمزنى بېسىۋالساقمىكىن دەيمەن .

ـــ 10 مىڭ كوينـى تۆلەپ ، كامىلـنى تېخمۇ پۇرەكـكە چىقارساق دەمسەن ؟!

ـــ ئۇكـاڭـنـى گـەپ قـىلـغـىلى قويساڭچۇ ! ـــ قۇددۇس ئاخۇن قۇززاتنى سىلكىۋەتتى ، ـــ هە ، گېپىڭنىڭ ئايىغىنى دەپ باقە !

ـــ كـامـىل سـوتـقـا چـۈشـۈپلا قـالـسـا ، يـا پـۇلنى دەرھال تۆلەپ قۇتۇلدىغان ، يا بولمىسا قەرز سۈيلەپ بوسۇغىمزدىن ئادەم ئۈزۈلمەيدىغان گـەپ . بـۇ بـىـز ئۈچـۈن نومۇس ئەمەسمۇ ؟! كامىل قولغا ئېلىنىپ كېتىپ قـالـسىغۇ بولدى ، ئانام يىغلاپ تۇرمىنىڭ بوسۇغىسىدا ياتمىسا مانا مەن ! ئۇ چـاغدا ئائىلىمىزدە خاتىرجەملىك بولامدۇ ؟ ئانام ئۇنىڭ دەردىدە ئاغرىپ - سـىلاپ قـالسا قانداق قىلىمىز ؟ مېنىڭ ئەڭ قورقىدىغىنىم ـــ ئەھلى مەھەللە ئالدىدا نومۇسقا قېلىش .

ـــ سەن كامىلنىڭ قەرزىنى تۆلىۋەتسەك دېمەكچىمۇ ؟

ـــ ھەئە ، ئاۋۋال قـەرزنـى تـۆلـىۋېـتىپ ، كامىل بىلەن كېيىن ھېسابلاشساق دەيمەن .

ـــ نـېـمە دەيدۇ ماۋۇ ؟ ـــ قۇززات چالۋاقىدى ، ـــ تۆلىسەڭ ئۆزۈڭ تۆلە ! مېنىڭ ئۇنداق بىرنېمىگە بېرىدىغان بىر پۇڭۇمۇ يوق .

ـــ تـۆلـىسەم تۆلىدىم . دادام قوشۇلسىلا ، بانكىدا ئوغلۇمنىڭ خەتتىنە تـويىغا ئاتاپ قويغان 5000 كويۇم بار. قالغىنىنى بىر كىمدىن قەرز ئالسام.....

ـــ بـولـدى ، بـولـدى قـىـل بـالام ! مـەنـمـۇ ئار - نـومۇسنى پۇلغا تـېـگـىـشكىلى سارالڭ ئەمەس . ئاچچىقىمدا بۇ تەرەپلەرنى پەقەت ئويلىماپتىمـەن ، ـــ قـۇددۇس ئاخـۇن ئۆرە بـولـۇپ ئولـتـۇردى ، ئۆزىـنـى سـەل ماغـدۇرلـىـنـىپ قالغاندەك سېزىۋاتاتتى ، ـــ بانكىدىكى پۇلۇڭغا ھەرگىز تـەگـكـۈچـى بولما ! ئادەم بىر ئىشقا ئاتىغان پۇلنى يەنە بىر ئىشقا ئىشلەتسە يـامـان بـولىدۇ . يۈگۈرۈڭلار ، خۇپتەننى قازا قىلماي ئوقۇۋېلىڭلار ! قالغان ئىشنى ئاناڭلار بىلەن بارمەسلىھەت بىر ئىش قىلارمىز .

ئىككىيلەن خوشلىشىپ چىقىپ كەتتى .

« تـوۋا ، ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن ئۆزىنى تۆشەككە تاشلاپ ، ـــ مـەن ئەجەبمۇ كالتە ئويلاپتىمەن . ئەگەر قاۋۇز ئېيتقاندەك ، كامىل تۇرمىگە

قامالسا تېخى ، قامالمىسا تېخى ، ئوخشاشلا ئائىلىمىزنىڭ شەنى بۇلغىنىدىكەن . پۇلغۇ تېپىلار ، بۇ يۇزنى نەگە قويىمىز ؟ ئادەمنىڭ دوستىدىن تولا دۇشمىنى . ئەھلى مەھەللىدىن ئوڭ چۇشەنگەنلەرغۇ : 〈 هارام بىلەن هەپىلەشكەندىكىن ئوبدان بولاپتۇ ، ئۆزىنىڭ شورى 〉 دەر ؛ تەتۇر چۇشەنگەنلەر : 〈 قۇددۇس ئاخۇن 10 مىڭ كويغا چىدىماي ، يۇرەكنى يېرىپ چىققان ئوغلىنى تۇرمىگە قامىتۇپتىپتۇيەي ، قاراپ تۇروپ قولى قۇرۇق ئوغلىنى قەرز ئىگىسىنىڭ ئالدىغا تاشلاپ بەرگۈچە ئاۋۋال ئۆزى تۆلۈپتىپ ، كېيىن ئوغلىدىن ئاستا ـ ئاستا تۆلىتۇالسا بولماسمىدىيەي 〉 دەپ ئالدى ـ كەينىمدىن سۆز ـ چۆچەك قىلغىلى تۇرسا ، ماڭا نى ئات ، نى نومۇس ! هېلىمۇ ياخشى ئاۋۋال ئۇ ئىككىسىنىڭ سەمىگە ساپتىكەنمەن ، بولمىسا ئايىغىنى يىغىشتۇرۇۋالغىلى بولمايدىغان دەردىسەرگە قالىدىكەنمەن . »

غەلىتە ئىش : قاۋۇز بىلەن كامىل ئۇدا بولغاچقىمۇ كىچىكىدىنلا بىر قازاندا قاينىمايتتى . كامىل تاپتىن چىققاندىن بېرى قاۋۇز ئۇنىڭ دىدارىغىمۇ قارىماس بولۇۋالغان ، ئاتا ـ ئانىسى هەرقانچە يالۋۇرۇپمۇ ئۇنى پەيلىدىن ياندۇرالمىغانىدى . ئۇ تېخى : « سىلەر بۇ شۇمبۇيىغا مۇشۇنداق چاپان يېپىۋەرسەڭلار، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ئائىلىمىزگە كۆتۈرۈپ قويقۇسىز بالا. قازا تېپىپ بېرىدۇ » دەپ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن تىكلىشەتتى . مانا ئەمدى كېلىپ ، ئۆزىنىڭ ئازغىنا مائاشىدىن بەش كويلاپ ، ئون كويلاپ نەچچە يىل يىغقان پۇلنى بىراقلا كامىلغا دەسمايە سېلىپ بەرمەكچى بولۇۋاتقىنىنى كۆرمەمدىغان ! قۇددۇس ئاخۇن چۈشەندى : قا. ۋۇزنىڭ يەۋاتقىنى هەرگىزمۇ كامىلنىڭ غېمى ئەمەس ، بەلكى پۈتۈن ئائىلىنىڭ ، پۈتۈن ئەۋلادنىڭ غېمى !

بىلگىنكى ، ئادەمدە نومۇس بولمىسا ، ئادەمنىڭ هايۋاندىن قىلچە پەرقى بولمايدۇ . چۈنكى ، نومۇس ـــ ۋىجدانىنى تۇغدۇ، تەربىيەت قىلدۇ؛ ئادەمنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ، « ئادەم » قىلىدۇ . ئەدەپ ، ئىنساب ، دىيانەت ، نومۇس ، ۋاپا ، مۇھەببەت ، مېهىر ـ شەپقەت ، خالىسلىق ، هالاللىق ، راستچىللىق ..... مانا بۇلارنىڭ هەممىسى نومۇس بىلەن ۋىجداندىن ئوقچۇغان پارلاق نۇر . مۇبادا ئىنسان قەلبى مۇشۇ نۇردىن مەھرۇم قالسا ، ئۇ هالدا بىر ئادەم ، بىر ئائىلە ئۈياقتا تۇرسۇن ، پۈتۈن جەمئىيەت ، هەتتا پۈتۈن

ئىنسانىيەت دۇنياسىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىنىڭ زادى قانداق بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلىشمۇ تەس .

كاملدا بۇلارنىڭ ھېچبىرى يوق ئىدى . ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئەجرى بىكار كەتتى . جەمئىيەت ئۇنىڭغا «سۇلتان»لارنى يار قىلدى . كامىل ئۇلارنىڭ «ھە- ھۇ »سى بىلەن باي بولدى ، يەنە شۇلارنىڭ قولىدا يالىڭاچلىنىپ قالدى . بۇ سەۋەبسىز ئەمەس ئىدى : كامىلنىڭ ھېلىقى مەيخانىدا سۇلتانغا ئاتقان بىر مۇشتى سۇلتانىنىڭ «يۈرىكى »گە تەگكەنىدى . ئۇ « قولىنى ئاۋارە قىلىپ يۈرمەي » يۈرىكىدە ساقلىدى ، پەيت كۈتتى . توپتوغرا بىر يىل « دوستلۇق » يەتكۈزۈپ تۇرۇپ ، ئۇنى تەلتۆكۈس بابلىدى ، قىپيالىڭاچ قىلىپ قويدى . بۇنى كامىل تۇيمىدى . پىشانىسىدىن كۆردى . ئوخشاشلا ، كاملمۇ بەختى تەتۈر كېلىۋەرگەنسېرى كۆزىنى يۇمۇپلا ئاتا ـ ئانىسىغا « قاپقان » قۇردى : ھېلىقى ھۆججەتتىكى مۇندىن ئىككى ئاي بۇرۇنقى چېسلا ئۇنىڭ « ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ جەۋھىرى » بولۇپ ، قۇددۇس ئاخۇننى « قاپقان »غا دەسسەتتى . ئار ـ نومۇس تۇيغۇسى غالىب كەلگەن قۇددۇس ئاخۇن بۇنى تۇيمىدى ، بەلكى «ئىلاھىي قىسمەت » دەپ بىلىپ ، ئۇزاق يىل ھېچكىمگە تۇيدۇرماي يوشۇرۇپ يۈرگەن « كۆمۈك » نى ئېچىشقا مەجبۇر بولدى .

لېكىن ، قۇددۇس ئاخۇنىنىڭ ئەقىل ـ ھوشى تېخى جايىدا : ئۇ بۇنچىۋالا جىق پۇلنى بىكاردىن ـ بىكار غىلا كامىلنىڭ « پوقىنى ئادالاش » قا سەرپ قىلىۋېتىپ ، كەلگۈسىدە باشقا بالىلىرىنى نارازى قىلىپ قويىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلمايدۇ ! ئەتە تىنچ ـ ئامان تاڭ ئاتسۇنچۇ ، قۇددۇس ئاخۇن ھېلىقى ئىككى « مېھمان » بىلەن ھېساب ـ كىتابنى ئۈزۈپلا ئۆيگە قايتىپ ، ئەر ـ خوتۇن بىرلىكتە كېلىشتۇرۇپ بىر ۋەسىيەتنامە يازىدۇ . ۋەسىيەتنامىگە كامىلنىڭ ئالدىن ئېلىپ بولغان مىراسى سۈپىتىدە ھېلىقى ھۆججەت قوشۇپ قويۇلىدۇ . كامىل بۇنى تۇيۇش تۇگۈل ، ئويلاپمۇ يېتەلمەيدۇ .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! نومۇسسىز ، ئالا نىيەت ئادەمنىڭ رىزقى كەم ، بەختى قارا ، ئۆمرى كۆتە بولىدۇ ، دېسەم بەلكى ئىشەنمەسسىز ؟ لېكىن ، مەن بۇرۇنمۇ ئىشەنگەن ، ھازىرمۇ ئىشىنىمەن ، كەلگۈسىدىمۇ

ئوخشاشلا ئىشىنىمەن . چۈنكى ، مەن پۈتۈن ئۆمرۈمده نومۇسسىز ، ئالا كۆڭۈل ــ ئۆز نەپسىنى دەپلا باشقىلارنىڭ ئۆلەر ـ تىرىلىشى بىلەن كارى بولمايدىغانلاردىن بىرەرسىنىڭمۇ ئاخىرقى ھېسابتا ياخشى كۈن كۆرگىنىنى ئەسلا كۆرمىدىم . خالىسىڭىز ، مەن بۇنى پاكىت بىلەن ئىسپاتلاپ بېرىمەن !

دوقمۇشتا

« چىچەك ـ چوكان ئېچىلغان چاغدا ، چوكانلارنىڭ بۇغرىسى تۇـ تـىدۇ » دېگـەن گـەپـنـى ئاڭلاپ كـېـلـىۋاتقىنىمغا 50 ـــ 60 يىل بولغان بـولـسـىمۇ ، چوكانلارنىڭ بۇغرىسى تۇتسا زادى قانداق بولىدىغانلىقىنى پەـ قـەت بىلەلمىدىم . بىرەر چوكاندىن سوراپ بىلىشكە تىلىم كۆيدى . بىلمەيلا قـالاي دېـسـەم ، بەكمۇ بىلگۈم كېلەتتى . قىياس قىلىشقا باشلىدىم : ئانا يەر قـىشـلـىـق ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ ، تەبىئەت دۇنياسى رەڭدار بېزەكلىرىنى تـاقـاپ ، يـېڭىباشتىن ياشلىقىنىڭ پەيزىنى سۈرۈشكە باشلىغاندا ، ھەممىدىن بـۇرۇن چـوكانلارنىڭ كۆزى گۈل ـ چېچەككە چۈشىدۇ . قاراپ كۆزلىرى تـالـمايدۇ ، پۇراپ يۈرىكى قانمايدۇ . تېخى ئۇزۇۋېلىپ قولىدا كۆتۈرۈۋالىدۇ يـاكـى چـېـكـسىگە قىسۋالىدۇ . ھويلىلارغا ، تەشتەكلەرگە گۈل تېرىيدەـ غـانلارمۇ شۇلار . سۇ قۇيۇپ ، پەرۋىش قىلىپ ئېچىلدۇرىدىغانلارمۇ شۇلار .

ئۇلارنىڭ چېچىدىن ، تېنىدىن ، تىنىقىدىن گۈل پۇرىقى ـــ چېچەك پۇرىقى كېلىدىغانلىقى دەل مۇشۇ سەۋەبتىن بولسا كېرەك !

ئۇلارنـىڭ ئېتـىـغا « گۈل »نى قوشۇپ چاقىرىش ، ئۇلارنى گۈلگە ئوخـشـىتىپ ماختاش ـ تەرىپلەشمۇ ئوخشاشلا مۇشۇ سەۋەبتىندۇر بەلكىم .

ئەمـدى ئۇلارنـىڭ « بـۇغـرىـسى تۇتىدۇ »غانلىقىغا كەلسەك ، ئۇلار گـۈلـگە ئامراق بولۇپلا قالماستىن ، تەبىئەت دۇنياسى ئەمدىلا رەڭ تۇزۇشكە باشلىغاندا ، ئۇلار ئەرلەردىن خېلى بۇرۇن « تۈك تاشلاپ » ، ئۆزىنى گۈلگە ئوخشاش چىرايلىق بېزەشكە كىرىشىدۇ . ئۇياققا ئۆتۈپمۇ ئەينەككە قارايدۇ ، بـۇيـاقـقـا ئۆتـۈپـمـۇ ئەيـنـەكـكە قارايدۇ . چىرايىدا ، كىيىمىدە تېرىقچىلىك ئېـۋەنـنـى كۆرۈپ قالسا ، سائەتلەپ ـ سائەتلەپ « رەندە سېلىپ » سىلىغاي ـ

تىدۇ ، پەردازلايدۇ . مانا بۇ راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇلارنىڭ تەبىئەت دۇنياسىدا يېڭىباشتىن پەيدا بولۇشقا باشلىغان گۈزەللىكنى هەممىدىن بۇرۇن سەزگىنى ، شۇنداقلا تەبىئەت دۇنياسىنىڭ گۈزەللىكىگە گۈزەللىك ، رېئىگە رەڭ قوشۇپ ، كىشىلەرنىڭ گۈزەللىكنى سۆيۈش ، گۈزەللىككە ئىنتىلىش ، گۈزەللىكتىن بەهرە ئېلىش تۇيغۇسىنى ئويغىتىشتا « غۇر ـ غۇر شامال ، سىم ـ سىم يامغۇر » بولغىنى يا كى مۇنداقچە ئېيتسام ، بۇ ئۇلارنىڭ « بۇغرىسى تۇتقان »لىقى !

ئەگەر مۇشۇ قىياسىم خاتا چىقمىسا ، مەرۋانەمنىڭمۇ « بۇغرىسى تۇتقان » ئوخشايدۇ !

قاراڭ ! ئەنە ئۇ كېلىۋاتىدۇ : ئۆستەڭبويى تەرەپتىن ئۇششاق چامداپ ، يەرنىڭ قوۋۇرغىسىنى ئاغرىتىۋېتىشتىن ئەنسىرەۋاتقاندەك يەڭگىل دەسسەپ ، قەدىمىنى تېز ـ تېز ئېلىپ كەكلىكتەك يورغىلاپ ، گۈللۈككە يېقىنلاشتى . گۈللەر ئېچىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، ئەمدىلا يوپۇرماق چىقىرىشقا باشلىغان بولسىمۇ ، ئاشۇ يوپۇرماقلارغا هېرىسمەنلىك بىلەن تىكىلگىنىچە مېڭىشنى داۋام قىلدى . گۈللۈكنى ئايلىنىپ سولغا بۇرۇلۇپ ، گۈللۈكنىڭ ئەڭ چېتىگە كەلگەندە سەل توختاپ ، ئەتراپقا نەزەر سالدى ، ئاندىن يەنە گۈللۈككە قارىدى . « بۇ گۈللەر قاچان ئېچىلار ؟ ـــ دېدى ئىچىده ، ـــ يەنە ئىككى هەپتىده ئېچىلارمۇ ؟ غۇنچىلىغانمىدۇ ؟ ياق ، تېخى غۇنچىلىماپتۇ . كېلەر هەپتىگىچە چوقۇم غۇنچىلايدۇ ، غۇنچىلاپلا ئېچىلىدۇ . ئۇ چاغدا هېيتگاھ قانچە چىرايلىق بولۇپ كېتەر !؟ »

مەرۋانەم ئالدى بىر غېرىچ ، ئايىغى ئىككى قولدەك ئۆسكەن نوتىلارنى تاماشا قىلىۋاتقان مۇشۇ پەيتته ، ئۇنىڭ ئايدەك هۆسنى ، گۈلدەك رەڭدار ئۇستىبشى ، غۇنچىدەك ئەۋرىشىم قەددىنى سەيله ـ تاماشا قىلىۋاتقانلارمۇ ئاز ئەمەس ئىدى . بەزىسى تاساداپىي يولدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ تەڭرىنىڭ بۇ « ئاجايىپ مۆجىزات »ىغا ئۆزگىچە قىزىقىش بىلەن قاراپ قويسا ، بەزىلەر قەدىمىنى توختىتىپ ، ئۆزى باشقا تەرەپكە قاراپ تۇرغاندەك كۆرۈنسىمۇ ، كۆزلىرىنىڭ قۇيرۇقىدا هەۋەس ـ ئىشتىياق بىلەن تىكىلەتتى ، يەنە بەزىلەر قەستەن ئۇيان ـ بۇيان ئۆتكەن قىياپەتكە كىرىپ ، ئۇنىڭ قاش ـ كۆزى ، زەرلىك قىزىل ئەتلەستىن تىكىلگەن

كـۆكـرەك پۈرمە كۆڭلەك ئاستىدىكى بىر جۈپ پىيالىنى كۆمتۈرۈپ قويغاندەك كـۆتـۈرۈلـۈپ تۇرغان يۇمران كۆكسى ، تولغان ساغرىسىنى ، تاپىنىغا تېگەي ـ تېگەي دەپ قالغان قاپقارا چاچلىرىنى ئـاچ كۆزلۈك بىلەن تاماشا قـىلـىـپ ، مېڭىسىنىڭ « قۇرت »نى ، كۆزنىنىڭ « پىت »نى ئۆلتۈرەتتى . تېخى بەزىسىنىڭ شەھۋانىي نەپسى قىيىندەك قۇتراپ ، ئۇنىڭغا سۆز تاشلاپ باققۇسى ، « قىچقىلاپ » باققۇسى كېلەتتى ـ يۇ ، ئۆزىنى باساتتى .

مـەرۋانـەمـنـىڭ پـۈتـۈن ئەس ـ يـادى گۈل نوتىلىرىدىلا بولغاچ ، ئۆزىـنـىڭ بۇنداق « تاماشىبىن »لارغا « كۆرگەزمە بۇيۇمى » بولۇۋاتقىنىنى خـىـيـالـىغىمۇ كەلتۈرمەيتتى ياكى پىسەنتىگە ئالمايتتى . كەينى تەرىپىدە ـــ خام بازىرىنىڭ دوقمۇشىدا يەنە بىر جۈپ كۆزنىڭ ئۆزىگە تەقەززالىق بىلەن تىكىلىپ تۇرغىنىدىن تېخىمۇ خەۋەرسىز ئىدى .

مـەرۋانـەم بـۇ چـىـرايـلـىق ئەتىگەننىڭ ساپ ھاۋاسىدىن كۆكسىنى تـولـدۇرۇپ بـىـر نـەپـەس ئېلـىـۋېلىپ ، كۆزى قىيماسلىق بىلەن كەينىگە بـۇرۇلـدى ـ دە ، بـىـرىـنىڭ كەينىدىن بىرى توختىماي ئۆتۈشۈپ تۇرغان ئاپـتـوموبىـلـلارغـا بىرەەم قـاراپ تـۇردى . ئـانـدىن يەنە سولغا بۇرۇلۇپ ، « ھېيـتـگـاھ سـودا سارىيى » ئالدىدىكى پىيادىلەر يولىغا ئۆتتى . بۇ چاغدا ھېلـىـقـى بىر جۈپ كۆز ئۇنىڭ ھەربىر قەدىمىنى سەگەكلىك بىلەن سانـغـانـدەك كـۆزىـتـىـۋاتاتتى . يۈرىكى ئۇنىڭ قاياققىدۇر بۇرۇلۇپ كېتىشىدىن ئەنـسـىـرەپ ، ھېيتگاھنىڭ ناغرىسىدەك تىنماي دۇكۇلدەپ ، كۆكرەك قەپـسىنى لەرزىگە سېلىۋاتاتتى .

ئاخـىـر مـەرۋانـەم سـېـمـونـت يولنى ئاۋايلاپ كېسىپ ئۆتۈپ ، خام بازىرىنىڭ دوقمۇشىغا كەلدى .

ـــ مەرۋانەم !

بـىـر ئەسلىسە تونۇشتەك ، بىر ئەسلىسە تونۇش ئەمەستەك بىر ئاۋاز مـەرۋانـەمـنـى چـاقـىـرغـانـدەك قىلدى . ئۇ ئىنتىك توختاپ ، ئاۋاز چىققان تـەرەپـكـە شۇنداقلا قارىغاندى ، يۈزلىرى « لاپپىدە » ئوت ئېلىپ ، ۋۇجۇدنى تەر باستى . جىمى ئەزاسى لايدەك بوشىشىپ كەتكەندى .

« ۋىـيـەي ..... ئۇ شۇغۇ ! مېنـى چاقـىـرىپ نېـمە قىلـىـدىغانـدۇ ؟ ئەستا ..... »

ئۇ ـــ بۇلتۇر ياز بىز دوپپا بازىرىدا كۆرگەن ھېلىقى يىگىت ئىدى . مەرۋانەمنىڭ خىيالى ئاياغلاشماستىن ، يىگىت ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى : ئىككىيلەننىڭ ئارىلىقى بىر مېتىرچە كېلەتتى . يىگىت :

ـــ تىنچ تۇرلىمۇ ؟ ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم :

ـــ ھىم ..... ـــ دەپ كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قېچىپ ، ئايالغلرىنىڭ ئۇچىغا قارىدى .

يىگىت سوراشنى داۋام قىلدى :

ـــ دوپپا بازىرىغا چىققان ئوخشىماملا ؟

ـــ ھىم .....

ـــ دوپپا ئالغاچ چىقلىمۇ ؟

ـــ ھىم .....

ـــ كۆرۈپ باقسام بولامدۇ ؟

ـــ ھىم .....

مەرۋانەم شۇنداق دېدى ـ يۇ ، پۇت ـ قولىغا تىترەك ئولىشىپ ، يۈزلىرىگە ئوت كەتتى .

« ئەستا ، ئەجەب يامان يەردە ئۇچرىشىپ قالدۇق . دوپپا بازىرى بولسىغۇ بۇنچە تەمتىرەپ كەتمەيتتىم . »

مەرۋانەمنىڭ خىيال قۇشلىرى ناھايىتى يىراققا پەرۋاز قىلغانىدى : مەرۋانەم ھېلىقى خەتنى ئۇنىڭغا بېرىۋېتىپ بەش قەدەمۇ ماڭماستىن «ئاپلا ، ـــ دېگەنىدى پۇشايمان قىلىپ ، ـــ ئەجەبمۇ سارىڭدەك ئىش قىپتىمەن . 500 كويغا ئالغۇدەك دوپپىنى 200 كويغا بەرگىنىمنى ئۆزىمۇ چۈشەنگەندىكىن ، ھېلىقى خەتنى ئۇنىڭغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ نېمە قىلاتتىم ! يازغانلىرىمنى توغرا چۈشىنىپ ماڭا رەھمەت ئېيتسىغۇ شۇكرى ، خېتىمنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ئەل ـ ئاغىنىلىرى بىلەن شاڭخو قىلىپ يۈرسە نېمىدېگەن سەت ـ ھە ! كەينىمگە يېنىپ بېرىپلا قولىدىن تارتىۋالايمۇيا ؟ ياق ، ئۇنداق قىلسام ، چىرايلىق قايتۇرۇپ بەرسىغۇ بەردى ، بەرمسە قانداق قىلمەن ؟! ئەپتىدىنغۇ ئۇنداق قىلىدىغان ئادەمدەك كۆرۈنمەيدۇ . شۇنداق بولسىمۇ ، 〈 ئەخمەق ئۆزىنى ماختايدۇ 〉 دەپ ، ئۇ خەتتە بىرمۇنچە تېتىقسىز گەپلەرنى يېزىۋېتىپتىمەن ئەمەسما .ئۇنىڭ خوتۇنى بارمىدۇ ؟ خوتۇنى

كۆرۈپ قالسىزە ..... ۋاي خۇدايىم ، ۋاي خۇدايىم ، ياخشى ئىش قىلمەن دەپ ، تازا قاملاشمىغان ئىشتىن بىرنى قىپتىمەن - دە ! نېمىمۇ قىلاتتىم ، نېمىمۇ قىلاتتىم ئاشۇ خەتنى يېزىپ . يا گاچىلىقمىغا شۇكۇر - قانائەت قىلىپ ، ھېلىقى ھارام پۇلنى تىلەمچىگە بېرىۋېتىپلا ، بىر - ئىككى ئاي دوپپا بازىرىغا يولىمىغان بولساممۇ ماڭا مۇشۇ كۆكۈل غەشلىكى يوق . »

مەرۋانەم مۇشۇنداق تېگى يوق خىياللارغا بەند بولۇپ ، ئۆينىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ قالغىنىنمۇ تۇيماي قالدى . كىتابخانىغا كىرىپ يېڭى كەلگەن كىتابلارنى سېتىۋالماقچى بولغان ، ئۇنىمۇ ئۇنتۇپتۇ . كەچلىك تاماقنى كۆڭلى قىلچە تارتمىدى . بالدۇرلا ئۇخلىۋالماقچى بولۇپ ئۆيگە بېكىنىۋالغاندى ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ بولۇپ پەقەتلا ئۇيقۇسى كەلمىدى . ھېلى ئۇيانغا ئۆرۈلسە ، ھېلى بۇيانغا ئۆرۈلەتتى . قاياققىلا ئۆرۈلسۇن ، ھېلىقى يىگىت كۆز ئالدىدىن بىردەممۇ نېرى بولمايتتى : ئۆزىگە قاراپ ئىلىق تەبەسسۇم قىلىۋاتقاندەك ، نېمىلەرنىدۇر دەپ چاقچاق قىلىۋاتقاندەك ، بازغاندەك كۈچلۈك ، يوغان قوللىرى بىلەن ئۇ يەر - بۇ يېرىنى سىلاپ ئەركىلىتىۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كېتەتتى . مۇنداق چاغلاردا ، ئۇنىڭ قوللىرى تەگكەن يەرلىرى كۆيۈپ ئوت ئېلىۋاتقاندەك ، خىجىللىقتىن يۈرىكى بوغۇزىغا كەپلىشىپ ، نەپىسى بارغانسېرى قىسىلىپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى . ئىچىدىن كەينى - كەينىدىن « ئۇھ » چىقاتتى . كۆزلىرىگە ياش تولۇپ ، تېنى جۇغرۇقاتتى .

تۇيۇقسىز : « تېخى ھېيت بازىرىدا بىر دوپپامنى سېتىۋالغان ئادەم بۇگۈن يەنە نېمىشقا بىر دوپپامنى سېتىۋالدۇ ؟ ئۇ دوپپىلارنى نېمە قىلىدۇ ؟ يا باشقا يەرگە ئاپىرىپ پايدىسىغا ساتامدىغاندۇ؟ ـــ دېگەن ئوي كۆڭلىدىن كېچىش بىلەنلا ، ئويلىرى تېخىمۇ چىگىشلىشىپ ، ئويدىن ئوي تۇغۇلدى ، ـــ باشقا يەرگە ئاپىرىپ ساتىدىغان بولسا ، نېمىشقا باشقىلارنىڭكىنىمۇ ئالماي ، مېنىڭكىنىلا ئالىدۇ ؟ تېخى ئۆتكەن قېتىم ئالغانلىرىنى بېشىغا كىيىۋاپتۇ . دوپپا بازىرىدىن ئۇنىڭ تېگى - پېيىنى بىلىدىغان بىرەر ئادەم چىققان بولسىمۇ كاشكى . ماڭا كۆيۈپ قالدىمۇ ، يا ؟ ساراڭلىقمىنى ، ئاشۇنداق قاۋۇل يىگىت ئۆتۈپ - تېشىپ مەندەك بىر گالىغا كۆيۈپ قالامدۇ !؟ »

مەرۋانەمنىڭ خىيالى مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، ئۆزىنى ئۇنىڭغا بىر غايىب زەنجىردە باغلىنىپ قالغانىدەك سېزىپ شۇركۈنۈپ كەتتى . ئاشۇ «زەنجىر »نى پۈتۈن كۈچى بىلەن تارتىپ ئۈزۈۋۈەتمەكچى بولاتتى - يۇ ، ئۈزەلمەيتتى . ئۇنىڭ ئۆزىگە ئۇياتچانلىق بىلەن تىكىلگەن چاغدىكى ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشاتقىلى بولمايدىغان ئىللىق ، سەمىمي تەبەسسۇمى ؛ كۆزلىرىدە پىللىدە چاقناپ ، ھايال ئۆتمەي كىرپىكلىرى ئارىسىدا غايىب بولغان بىر مەۋھۇم نۇر ئۇنىڭ يۈرىكى ، ھەتتا ئەڭ نازۇك ھۈجەيرىلىرىگە مەڭگۈ چىقماس بولۇپ كىرىۋالغاندەك ، ياق ، تومۇر - تومۇرلىرىدا ئۇيۇۋۈپلىپ ، قېنىنىڭ راۋان ئايلىنىشىغا پۈتلىشىپ ، ئۇنى ئەركىن نەپەس ئالدۇرمايۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى . مەرۋانەم قاتتىق بىئارام بولۇۋاتاتتى - يۇ ، ئاشۇ بىئارامىلىق ئىچىدە قانداقتۇر راھەتنى سېزەتتى . بۇ راھەت ئۆز نۆۋىدە تىندە ئۇنى تېخىمۇ بىئارام قىلاتتى . بۇ بىئارامىلىق — بىر چاغدا كامىل ئۇنىڭ بىلەن جەزمەن توي قىلىشقا ۋەدە قىلىپ قويۇپ ، ئىقلىمپاشاخېنىمىنىڭ قوينىغا كىرىۋالغان چاغدىكى بىئارامىلىققا تۇپتىن ئوخشمايتتى .

ئۇ بىئارامىلىق مەرۋانەمنىڭ يۈرىكىنى قاقشاتقان ، خۇن قىلغان .

بۇ بىئارامىلىق مەرۋانەمنىڭ يۈرىكىنى ئوينىتىدۇ . ئەسەبلىرىنى غىدىقلاپ ، ئاجايىپ شېرىن ، ئاجايىپ مەۋھۇم — پەقەت ئىشق - مۇھەببەت رومانلىرىدىنلا ئوقۇپ بىلىش نېسىپ بولغان لەززەتلىك تۇيغۇلار بىلەن ئۇنى ئەللەيلەيدۇ ، سلايدۇ ، نوقۇيدۇ ، ئەركىلىتىدۇ . يەنە ئۆز نۆۋىتىدە ئۇنى رېئاللىققا قايتۇرۇپ مەيۇسلەندۇرىدۇ ، خىجىل قىلدۇ ، ئۇنىڭ يۈزلىرىنى قىزارتىپ ، كۆزلىرىنى ياشلايدۇ .

مەرۋانەم يىغلاپ تاشلىدى .

ئۆزىگە مەڭگۈ نېسىپ بولمايدىغان نەرسىگە ئىنتىلىش نېمىدېگەن ھاماقەتلىك - ھە !؟

مەرۋانەم ئۆزىنى ئەيىبلىگىلى تۇردى . ئۆزىنى قايسىدۇر بىر كىتابتىكى ئۆزىگە كۆيمەيدىغان بىر يىگىتكە كۆيۈپ قېلىپ ، ئۆمۇرلۈك داغدا قالغان بىر ناتىۋان قىزغا ئوخشىتىپ قاتتىق ئۆكۈندى .

« ئەخمەق ! — دېدى ئۇ ئىچىدە خىتاب قىلىپ ، — سەن كىم ؟ ئۇ كىم ؟ ئۇ دېگەن جەننەتتىكى بۇلبۇلگويانمۇ بىرلا ئىشارەت بىلەن قولىغا

قوندۇرالايدىغان تاھىر سۈپەت يىگىت ! سەنچۇ ؟ سەن بولساڭ 〈 ھە 〉 بىلەن 〈 ھىم 〉 دىن بۆلەككە تىلىڭ كەلمەيدىغان بىقورۇ گاچا ! بىرىڭ ئاسمان ، بىرىڭ يەر ! يەر بىلەن ئاسمان قاچان قۇچاقلاشقان !؟ »

لېكىن ، مەرۋانەم ھېچقانداق قىلىپمۇ ئۇنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتەلمىدى . كۈندۈزى ئۆزىنى ئىشقا ئۇرۇپ ، ئۇنى بىردەملىك ئۇنتۇغىنى بىلەن ، كېچىلىرى يوتقانغا كىرسىلا ئۇنى قېشىدا باردەك سېزەتتى . كۆزلىرى ئىلىنسىلا چۈشىدە كۆرەتتى . ئويغىنىپلا ئۆز - ئۆزىدىن خىجالەت بولۇپ يەرگە كىرىپ كەتكۈسى ، ئاسمانغا چىقىپ كەتكۈسى ، مەڭگۈ ئادەمزاتىنغا كۆرۈنمىگۈسى كېلەتتى .

لېكىن ، بۇ مۇمكىنمۇ ؟

مەرۋانەم ھېلىقى يىگىتكە ھەقىقەتەن كۆيۈپ قالغاندى . ئەگەر ئۇ ، يىگىتنىڭ ئۆيىگە بېرىۋالغان تەقدىردىمۇ ، ئۇ چوقۇم ھەيدەپ چىقىرىدۇ . ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قىرىنىمۇ سېلىپ قويمايدۇ . مەرۋانەم جېنىنى قىينىغىنى قىينىغان !

بۇ ھەقىقەت ـــ رېئاللىق ، رېئاللىقتا تەن بەرمىگەن ھەرقانداق ئادەم ئەخمەق !

مەرۋانەمنىڭ ئەخمەق بولغۇسى يوق !

ئۇ قەتئىي نىيەتكە كەلدى . ئېزىنتقۇ ئوتىدەك ، ئادەمنى ئېزىقتۇرۇپ ، كۆرگەنلا بىرىگە كۆيدۈرۈپ قويىدىغان مۇھىتتىن يىراقلاشقاندىلا ، ئادەم ئۆزىنىڭ ئەقىل - ھوشىنى تىزگىنلەپ ، كىتابلاردىلا يېزىلىپ ، مەرۋانەمگە ئوخشاشلارغا مەڭگۈ كۆرۈش نېسىپ بولمايدىغان « ساماۋى چۈش » لەردىن خالي بولغىلى بولىدۇ !

مەرۋانەم ھېلىقى يىگىتكە يەنە ئۇچراپ قالماسلىق ئۈچۈن ، بازارغا چىقماسلىق نىيىتىگە كەلدى ، بولۇپمۇ دوپپا بازىرىغا .....

ئۇ ئەمدى ئۆي ئىشلىرىدىن بىكار بولسىلا كىتاب ئوقۇدى . دوپپىغا بۇرۇنقىدەك قادىغاللاپ ئولتۇرمىدى ، ئانىسىمۇ ئۇنى قىستىمىدى ، دادىسى خۇش بولدى . ياز چىقىپ كۈز كەلدى ، كۈز كېتىپ قىش كەلدى . تاكى باھار كېلىپ چېچەك - چوكان ئېچىلغۇچە مەرۋانەم دوپپا بازىرىغا دەسسەپمۇ باقمىدى . تىككەن دوپپىسى خېلى بار ئىدى . بۈگۈن « بۇغ-

رسمی تۇتقى » مۇ، گۈلدەك چىرايلىق ياسىنىپ ، ئىككى دوپپىنى سومكىسىغا سالدى ـ دە ، دوپپا بازىرىغا يول ئالدى .

كىم بىلسۇن ، بۇ يىگىتنىڭ بۇ يەردە ئۇچراپ قېلىشىنى !؟

× × ×

مەرۋانەم ئۆزىنى قاتتىق تۇتۇپ ، سومكىسىنىڭ سىرىتىمسىنى ئېچۋاتقاندا ، تۆشۈك دەرۋازىدىكى بازاردىن لىق ئادەم قاچىلاپ كىرگەن بىر ئۇچ چاقلىق كىرا موتوسىكلىتى ئۇلارنىڭ يېنىدىلا توختاۋېتىپ مەرۋانەمنى سوقۇۋەتكىلى تاس قالدى . مەرۋانەم چاققانلىق بىلەن پىيادىلەر يولىغا چىقىشقا تەمشىلىۋېتىپ نېمىگىدۇر پۇتلاشتى بولغاي ، قاتتىق مۇدۇرۇپ كەتتى . ھېلىمۇ ياخشى يىگىت ئىتتىك كەينىگە داجۋالمىغان بولسا ، مەرۋانەم ئۇدۇللا ئۇنىڭغا سوقۇلاتتى ـ دە ، ئىككىيلەننىڭ ئېغىز ـ بۇرنى يەملىشىپ كېتىپ بىرمۇنچە كۈلكىگە قېلىشاتتى .

ـــ سەل چەتكىرەك ئۆتۈۋالايلىيا ، ـــ دېدى يىگىت خىجىللىقتىن رەڭگى شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەن مەرۋانەمگە قارىماسلىققا تىرىشىپ ۋە ئۇنىڭ جاۋابىنى كۈتمەيلا مېڭىپ كەتتى ، مەرۋانەممۇ ئەگەشتى . ئۇلار مۇندىن تۆت يىل بۇرۇن ئەپروزىخان يۆلىنىپ ھاردۇق چىقارغان ھېلىقى ئاكاتسىيە دەرىخىنىڭ تۈۋىگە كېلىپ توختاشتى .

مەرۋانەم بەكمۇ جىددىيلىشىپ كەتكەنىدى . ھېلىقى ئىش ـــ ھېلىقى مۇدۇرۇش ئۇنى غەلىتە قىلىپ قويغانىدى . بۇ راست گەپ ! مەرۋانەم مۇدۇرۇپ كەتكەندە تۇمشۇقى يىگىتنىڭ تۇمشۇقىغا تېگەي ـ تېگەيلا دەپ قالغانىدى . ئارىلىق ئىككى قولدەك ، ياق ، بىر سانتىمېتىر ، ياق ، ئۇنىڭدىنمۇ ئاز ، بەلكى بىر مىللىمېتىردۇ !؟ شۇنچىلىك ، پەقەت شۇنچىلىكلا ئىدى . بۇنى « ئىككىيلەننىڭ تۇمشۇقى تېگىشىپ كەتتى » دېسىمۇ مۇبالىغە بولمايتتى ، بەلكى تېگىپمۇ كەتكەندۇ ؟! ھەرقايسىسى ئۆز ئىشى ، ئۆز غېمى بىلەن بولۇپ كەتكەن بازارچىلار بۇنى سەزمەي قالدى ، بەلكى كۆرمىدى . مەرۋانەم سەزدى . يىگىتنىڭ تىنىقى ئۇنىڭ دىمىقىغا ئۇرۇلۇپ ، تىنىقى بىلەن قوشۇلۇپ كەتتى . ئۇنىڭ تېنىدىن چىققان ئۆزگىچە پۇراق ، بەلكى ئىپارنىڭ ، ئەنبەرنىڭ ، زەپەرنىڭ ، ئەتىرگۈلنىڭ ، ياق ! مەرۋانەم بۇ چاغ-

قۇچە پۇراپ باقتان ، تېتىپ باققان ھېچقانداق بىر مۆجىزاتىنىڭ پۇرىقىغا ئوخشىمايدىغان بىر خىل خۇشبۇي ھىد مەڑانەمنىڭ تىنىقى ئارقىلىق ئۇ- دۇللا يۇرىكىگە بۆسۈپ كىرىپ ، يۇرىكىنى ئويىنىتىۋەتتى . مەڑانەم سېلىشتۇرۇپ باقتى : بۇ پۇراق بىر چاغدا كامىل تۇيۇقسىز سۆيۈۋالغان — يالىۋالغان قولىدا قالغان ھېلىقى پۇراققا سەل - پەل ئوخشىشىپ كەتكەندەك قىلاتتى - يۇ ، يەنە نېمىسى بىلەندۇر پۈتۈنلەي ئوخشىمايتتى . لېكىن ، ئۇ بۇ ئوخشاشلىقنى ياكى ئوخشىماسلىقنى پەقەت ئايرىيالمىدى . مەڑانەم كە- چىكىدە كامىل بىلەن بىللە ئويناپ ، بىللە يېتىپ - قوپۇپ دېگۈدەك چوڭ بولغان . ئىككىسىنىڭ تىنىقى بىر - بىرىنىڭكىگە سىڭىپ كەتكەن دېسىمۇ بولىدۇ . ئۇلار چوڭ بولۇپ بىر - بىرىدىن سەل ھېيىقىدىغان بولۇپ قېلىشتى ، تىنىقىنىمۇ ئۇنتۇشتى . مانا شۇ قېتىم ، پەقەت شۇ قېتىملا مەڑا- نەم ھەقىقىي ئەركەك زاتنىڭ تىنىقىنى پۇرىغاندەك بولغان . لېكىن ، ئۇ تىنىق ئۇنىڭ ھازىر پۇرىغىنى ، خۇشبۇيى تېخىچە دىمىقىنى ، ياق ! يۇرە- كىنى غىدىقلاپ ، قانلىرىنى ئۇرغۇتۇۋاتقان تىنىق بىلەن تۇپتىن ئوخشىمايتتى . بۇ تىنىق ئۇنىڭدىن يۈز ھەسسە ، ھەتتا مىڭ ھەسسە خۇش- بۇي ، لەززەتلىك ئىدى . بۇ تىنىق مەڑانەم پۈتۈن ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم يۈزىنى ئەركەك زاتىنىڭ يۈزىگە تاسادىپىي يېقىن ئەكېلىپ ، تاسادىپىي پۇراپ قالغان تىنىق ئىدى .

مەڑانەم ئۇنى چۈشلىرىدە كۆرۈپ ، تىنىقىنى غايىبانە پۇراپ ، ئۇنى غايىبانە سۆيۈپ - قۇچاقلاپ يۈرگەن چاغلىرىدىمۇ مۇنداق پۇراقنى سەزمىگەن ، ھەتتا كېيىن ئۆزىنىڭ بۇ قىلىقىدىن ئۆلگۈدەك ئۇيلىپ ، ئۇنى چۈشلىرىدىن قوغلاپ چىقىرىش كويىدا ئىشلەتمىگەن چارىسى ، تارتمىغان جاپاسى قالمىغان . ئۇنىڭ تىنىقى تۇرماق ، ئاۋازىنىمۇ ، چىرايىنىمۇ ، تەقى- تۇرقىنىمۇ ئۇنتۇشقا تىرىشقان ھەم ئاخىر ئۇنى كۆڭۈل ئېكرانىدىن تەلتۆ- كۈس قوغلاپ چىقىرىپ ، پۈتۈنلەي ئۇنتۇغاندى . مۇشۇ ئۇنتۇش ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى ئۇيقۇ قىلدى . ئىشتىھاسى ئېچىلىپ ، تاماقنى بۇرۇنقىدەكلا ھۇ- زۇرلىنىپ يەيدىغان بولدى . بىغەم - خاتىرجەم بولۇپ قالدى . كۆزلىرىدىكى مۇڭ ، چىرايىدىكى سولغۇنلۇق كۆتۈرۈلۈپ تېخىمۇ ھۆسنىگە تولدى . ھاياتقا ، ئۆز كەسپىگە بولغان ئىشتىياقى يېڭىباشتىن ئۇرغۇدى .

باهار شاملىلى ئۆز سەيلىسىنى باشلاش بىلەنلا ، ئۇنىڭ يېڭىنە - ئويمىقى يېشىل خاڭدەن ئۇستىدە تىنىمسىز ئىز قالدۇرۇپ ، تەبىئەتنىڭ ھۆسنىگە تېخىمۇ ھۆسن قوشۇش يولىدا كېچە - كۈندۈز تىمىسقىلىدى . كۆزلىرى تېخىمۇ نۇرلىنىپ ، ۋۇجۇدىدا كۈچ - غەيرەت ئۇرغۇدى .

بۇمۇ ئۇنىڭ « بۇغرىسى تۇتقىنى » بولسا كېرەك . بۇگۈنكى تۇنجى قېتىملىق بازارغا چىقىش بۇنىڭ تېخىمۇ روشەن بەلگىسى ئىدى .

كىم بىلسۇن ، تەقدىر ئۇنى ئۆزى سېغىنغان بازارغا بارغۇزماي تۇ- رۇپلا ، ئۇزاق ۋاقىت ئۇنتۇشقا تىرىشقان ، ناھايىتى تەسلىكتە ئۇنتۇغان بۇ يىگىت بىلەن بۇ يەردە تۇيۇقسىز ئۇچراشتۇرۇپ قويدى ! مەرۋانەم ھودۇ- قۇش ، تېڭىرقاش ، تەمتىرەش ۋە سۆيۈنۈش ئىچىدە سومكىسىدىن بىر جۈپ دوپپىنى چىقىرىپ ، كۆزلىرىنى قاياققىدۇر تىككەن ھالدا يىگىتكە ئىككى قوللاپ سۇندى ، يىگىتمۇ ئىككى قوللاپ ئالدى .

« ھەي ئىسىت ، نېمىشقىمۇ رومىلىمنى ئارتىپ ، يۈزۈمنى يېپىۋالمىغان بولغىيدىم ؟! باياتىن گۈللۈك تۇۋىدە بېشىمغا رومال ئارتىمەن دەپ تۇختىغان ئادەم ، ئەقلىم نەگە كېتىپتىكىن ، ئەجەبمۇ ئۇنتۇپتىمەن . ئەمدى يا ئۇنىڭغا ئۇدۇل قارىيالمايمەن ، يا چىرايىنى ..... » مەرۋانەم مۇ- شۇنداق خىياللار ئىچىدە ئۆرتىنىۋاتقان چاغدا ، يىگىت دوپپىنىڭ نەرخىنى سوراپ قالدى . مەرۋانەم ھازىرقى باھادىن خەۋەرسىز ئىدى . خىيالىغا كەلگەننى ئىشارەت بىلەن دېدى . يىگىتمۇ گەپ قىلماستىن يانچۇقىنى كولاپ ، ئۇنىڭ دېگىنىنى بەردى .

بۇ ئىككى دوپپىنىڭ پۇلى ئىدى .

مەرۋانەم ھەيران بولغىنىدىن ، ئۆزىمۇ سەزمەستىن تۇنجى قېتىم ئۇنىڭغا ئۇدۇل قارىدى . يىگىت دوپپىنىڭ گۈللىرىنى تاماشا قىلىش بىلەن بەند بولۇپ كەتكەچكە ، بۇنى سەزمىدى . مەرۋانەم پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئۇنىڭ چىرايىنى خېلى ئوچۇق كۆرۈۋالدى . ئۇنىڭ چىرايى مەرۋانەمنىڭ تەسەۋۋۇرىدىكىدىن تېخىمۇ چىرايلىق ، تېخىمۇ كېلىشكەنىدى . يىگىت ئۇ- نىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ تۇرغىنىنى سېزىپ قالدىمۇ ، دوپپىلاردىن كۆزىنى ئۈزۈپ ئۇنىڭغا بۇرۇلدى . مەرۋانەم نەزەرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قې- چىشقا ئۇلگۈرەلمەي ، كۆزلىرى ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىپ ،

تېنى « جۇغدە » قىلىپ ، ۋۇجۇدىنى بىر تاتلىق سېزىم ، ئۇ ئۆمۈر بويى ھېس قىلىپ باقمىغان غەلىتە بىر تاتلىق سېزىم « چىممىدە » چېقىپ ئۆتۈپ ، يۈرىكىنى قارمىۋالدى .

ئەمدى ئۇ ھېچقانداق قىلىپمۇ كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچالمىدى . ئېلىپ قاچقۇسىمۇ كەلمەي قالغانىدى .

مەرۋانەم ئۆزىنى قاتتىق بېسىپ تۇرۇپ :

ـــ ئىككىلىسىنى ئالاملا ؟ ـــ دېگەننى ئىشارەت بىلەن ئۇقتۇردى .

ـــ ھەئە ، ـــ دېدى يىگىت كېسىپلا ، ئاندىن قوشۇپ قويدى ، ـــ ھېلىقى خەتلىرىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇپ چىقتىم . بەك ئوبدان قىز بالا ئىكەنلا . رەھمەت ! بۇندىن كېيىن تىككەن دوپپىلىرىنىڭ ھەممىسىنى ماڭا سېتىپ بەرسىلە .

ـــ ھە ! ..... ـــ مەرۋانەمنىڭ جىمى ئەزاسى ئوت ئالغاندەك بولۇپ ، يۈزى بويۇنلىرىغىچە شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى . ھەيرانلىقتىن چەكچەيگەن كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئالالمىدى . يىگىت گويا ھېچ ئىش بولمىغاندەك ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ تۇراتتى . بۇ تەبەسسۇم مەرۋانەمگە ئازراق بولسىمۇ « جان » ئاتا قىلدى . ئۆزىچىلا شوخلۇقى تۇتۇپ :

ـــ ھەممە دوپپامنى سېتىۋېلىپ نېمە قىلىلا ؟ ـــ دەپ ئىشارەت قىلدى . يىگىت :

ـــ ساقلاپ قويىمەن ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى تۇرقىنى قىلچە ئۆزگەرتمەستىن . ئۇنىڭ تەلەپپۇزى سەمىمي ، تۇرقى تەمكىن ئىدى . مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى توختاپ ، قىزىقىشى تېخىمۇ ئاشتى بولغاي ، ئىشارەت بىلەن سوراشنى داۋام قىلدى :

ـــ ساقلاپ نېمە قىلىلا ؟

ـــ كۆرىمەن ؟

ـــ ۋىيەي ، كۆرۈپ نېمە قىلىلا ؟

ـــ دوپپىلىرىنى كۆرسەم ، ئۆزلىرىنى كۆرگەندەك بولىدىكەنمەن .

مەرۋانەم بۇنداق جاۋابنى كۈتمىگەنىدى . پۈت ـ قوللىرى « لەسسىدە » بوشىشىپ ، كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى . ھاياجانلانغىنىدىن « جېنى ئىچىدە قېچىپ يۈرەتتى » ، نېمىدۇر دېگۈسى كەلگەنىدى ،

دېيەلمىدى ، دېيەلمەيتتى . دېيەلىگۈدەك ماجالىمۇ ، ئەس ـ ھوشۇمۇ يوق ئىدى .

غەلىتە گەپ : «دوپپىلىرىنى كۆرسەم ، ئۆزلىرىنى كۆرگەندەك بولىدىكەنمەن . »

« بۇ ئۇنىڭ نېمە دېگىنى ؟ مېنىڭ قەستىمگە چۈشكەن بىر ئىپلاس ئىكەن ـ دە ! ئەستاغپۇرۇللا ..... »

مەرۋانەم يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ ، ئۇنىڭغا غەزەپ بىلەن بىر ئالىيىپ قارىۋېتىپ ، شۇنداق كەينىگە بۇرۇلاي دەپ تۇرۇشىغا ، يىگىت :

ـــ مانى كۆرۈپ باقسىلا ، ـــ دەپلا بىر كونۇبرتنى قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى . مەرۋانەم كونۇبرتنى ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتماقچى بولدى ـ يۇ ، ئاتالمىدى . قوللىرى ئىختىيارىغا بويسۇنمىدى . ئاتالمايتتى : شۇنچە غۇلغۇن بازاردا ئۆزىنى كۆلكىگە قويغىلى ساراڭمىدى ئۇ !؟ يامىنىغا كەلسە ، بىر خەت ـــ يالغان ـ ياۋىداق ئىشق ـ مۇھەببەت سۆزلىرى بىلەن تولغان بىر پارچە خەتتۇ تاينىلىق ! خەتنىڭ قولىدىن نېمە كېلىدۇ ؟ كىم بىلىدۇ ، مۇشۇ خەت ئۇنىڭ پۈتۈن ئەپت ـ بەشىرىسىنى بەش قولدەك ئاشكارىلاپ بېرەمدۇ تېخى! خەت ـــ تېنىۋالغىلىمۇ ، يېنىۋالغىلىمۇ بولمايدىغان ، ۋاقتى كەلسە بىر تاغار پاكىتنىمۇ بېسىپ چۈشىدىغان « ئەڭگۈشتەر » ! مۇشۇ خەت مەرۋانەمنىڭ قولىدىلا بولىدىكەن ، مەرۋانەم ئۇنىڭغا ھەر باب بىلەن تاقابىل تۇرالايدۇ . ئۆزى تاقابىل تۇرالمىسا ، ئاتا ـ ئانىسى بار ، قانۇن بار . ئەگەر ھېلىقى لۈكچەكلەر ، ـــ مەرۋانەم سۇلتان بىلەن سەپەرنىڭ بۇلتۇر قىلغان ئىشىنى ئېسىگە ئېلىپ سەسكىنىپ كەتتى ـــ ئەگەر ئۇلارمۇ ئاۋۋال ئاشۇنداق بىر پارچە خەت يېزىپ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويغان بولسا ، مەرۋانەم ئۇ خەتنى قانۇن ئورۇنلىرىغا تاپشۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقماسمىدى !؟

« ماۋۇ ئادەم ھەقىقەتەن دۆت ئىكەن ! »

مەرۋانەم مۇشۇلارنى ئويلاپ ، نېمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغاندا ، يىگىت :

ـــ خوش ، خۇدايىمغا ئامانەت ، ـــ دەپلا بۇرۇلۇپ ، ھېيتگاھ تە-

رەپـكـە كېتىپ قالدى . مەرۋانەم كونۇبرتنى مەھكەم سقىمدىغىنىچە ئۇنىڭ ھەربىـر باسقان قەدەم ئىزىنى كۆزدىن قاچۇرماي ، كۆڭۈل ئاپپاراتىغا ئۆچـ مەس قىلىپ سۈرەتكە تارتىۋالدى .

× × ×

كـۆڭـلـى چەكسىز سارىسىمە ئىچىدە قالغان مەرۋانەم دەرۋازا ئالدىغا قانداق كېلىپ قالغانلىقىنىمۇ بىلمەي قالدى . ئەپروزىخان بىر يەرگە كېتىپ قـالغانمىكىن ، دەرۋازا قۇلۇپلاقلىق ئىدى . مەرۋانەم قۇلۇپنى قانداق ئاچتى ، ئـىـشـقـىـلـىـپ ، ئۆزىـنـى قاراڭغۇ دالاندا كۆردى . دەرۋازىنى ئىچىدىن زەنـ جـىـرلاپ ، ھويلىنىڭ قاق ئوتتۇرىسىغا كەلگەندىلا ئېسىنى يىغدى . قۇلىقىدا ھېـلـىقى يىگىتنىڭ : « دوپپىلىرىنى كۆرسەم ، ئۆزلىرىنى كۆرگەندەك بولـ دىـكـەنـمەن » دېگەن سۆزى توختىماي جاراڭلايتتى . ئاشۇ سۆز ئۇنى يول بـويـى ھېـلى يېقىملىق مۇزىكىدەك ئەللەيلىسە ، ھېلى قورقۇنچلۇق چۈشتەك ئۇنـىـڭ ئەت ـ جـېـنـىنى تىكەنلەشتۈرۈپ ، كۆزلىرىنى سېھرلەپ ، ئۇنىڭغا قايسى كوچا ، قايسى مەھەللىنى ئارىلاپ مېڭىپ ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىغا كېلىپ قـالغىنىنىمۇ تۈيدۈرمىغانىدى ، مانا ئەمدى ئۇ سەل ئېسىنى يىغدى . ھەرنېمە بـولسا ، ئۆيگە تىنچ ـ ئامان كېلىۋالدى . مۇشۇنىڭ ئۆزىمۇ كاتتا ئىش ـ دە!

مـەرۋانـەم ھويـلـىـنـىڭ قاق ئوتتۇرىسىدا توختاپ ، ئەتراپقا ئالاق ـ جـالاق قـارىـۋالدى . ھويلا جىمجىت ، ئۆزىگە تونۇش ھەممە نەرسە جاي ـ جـايـىـدا تۇراتتى . بېشىنى كۆتۈرۈپ يۇقىرىغا قارىغانىدى ، سىراجتامدا بىر جـۈپ ئەنـجـان پـاخـتـىـكـى بىر ـ بىرى بىلەن چوقۇلىشىپ ـ سۆيۈشۈپ ئولـتـۇراتتى . مەرۋانەم « پىسكىدە » كۈلۈپ تاشلىدى . مەرۋانەمنىڭ پۈـ تـۈن ئەس ـ يـادى سـومـكـىـغـا سـىـلـىۋېلىشىنىمۇ ئۇنتۇپ ، نەچچە قاتلاپ ئالـىـقـىـنىدا تۇتۇپ كەلگەن ھېلىقى خەتتە ، ياق ! خەت ئەمەس ، بەلكى ئۇـ نـىـڭ تەقـدىرگە تەن بېرىپ ، خىيابانـدا غەپـلەت ئۇيـقۇغا غەرق بولغان بـىـناۋا ـ بـىـداۋا قەلب خانىسىغا چالما ئېتىپ ئارامنى بۇزغان ؛ ۋۇجۇدىغا يـالـقـۇن چـېـچـىـپ ، ھەر تـال مـويـىـدىن مىڭ تاللاپ تەرنى ئەجدىھادەك سـۈمـۈرۈپ ، ئۇستىخان ـ ئۇستىخانلىرىنى لەكپۇكىدەك بوشاشتۇرۇۋېتىۋاتـقان ئاشۇ بىر پارچە ئوتتا ـــ لاۋادا ئىدى !

« ..... سلىنى كۆرگەندەك بولىدىكەنمەن .»

« خەتتە نېمە دېگەندۇ ؟ مۇشۇنداق دېگەنمىدۇ ؟ نېمىشقا ؟ نېمە ئۈچۈن ؟ ..... ئاھ خۇدا ! ..... »

بۇ سوئاللارغا ئۇ قانداق جاۋاب تاپالمسۇن !؟

مەرۋانەمنىڭ كۆزلىرى ياشلىنىپ ، تىنىقى ئىتتىپ كەتتى . پاختەكلەر تېخىچە چوقۇلشۇاتاتتى . بارغانسېرى قىزغىن ھەۋەس ، چوڭقۇر مېھىر بىلەن چوقۇلشۇاتاتتى .

مەرۋانەم ئۇلارغا مەستلىكى كەلگىنىدىن كىرپىكلىرى ئارىسىدا قېتىپ قالغان ئىككى تامچە ياش « غىلدىرراپ » دومىلاپ چىقىپ ، زىنىخلىرىدا توختاپ قالدى . ئۇلىشىپلا يۇرىكىنىڭ قات ـ قېتىدىن مۇنداق نىدا قىلدى :

« ئاھ ، ئۇلار نېمىدېگەن بەختلىك ـ ھە ! »

مەرۋانەم تاقەت قىلالمىدى : كۆز يوپۇرمىقىدەك تىترەۋاتقان قوللىرى كونۆپرىتنى ئاچتى :

« ھۆرمەتلىك مەرۋانەم ! ـــ دەپ باشلانغانىدى خەت ، ـــ مېنىڭ ئېتىم ئابلىكىم . ئاتا ـ ئانامغا يالغۇز بالا . دادامنى ساۋۇت 〈 كەتمەن 〉 دېسە ، قەشقەردە ھەممە ئادەم بىلىدۇ . كىچىكرەك بولسىمۇ ھويلا ـ جايىمىز ۋە تۆمۈرچىلىك دۇكىنىمىز بار . تۇرمۇشىمىز سىلىنىڭكىدەك بايباشات بولمىسىمۇ ، بەزى كەمبەغەللەرنىڭكىدىن جىق ياخشى .

مەن تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپتە سىلى بىلەن پاراللېل ئوقۇغان ، ـــ 〈 ھە!..... 〉 مەرۋانەم كۆزلىرىگە ئىشەنگۈسى كەلمەي ، ئاشۇ جۈملىنى قايتا ـ قايتا ئوقۇدى . مەكتەپداش ، بولۇپمۇ ئۆزى بىلەن پاراللېل ئوقۇغان ئوغۇل ساۋاقداشلىرىنى بىر ـ بىرلەپ ئەسلەپ چىقتى ، ئۇلارنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقتى ، ھېچقانداق قىلىپمۇ ئۇنى يادىغا كەلتۈرەلمىدى . پەقەت ئۇنىڭ كۆزلىرىنى كىمنىڭدۇر كۆزلىرىگە ئوخشاتقاندەك قىلدى ـ يۇ ، زادى كىمنىڭ كۆزلىرىگە ئوخشايدىغانلىقىنى ئىلغا قىلالماي ، ئاخىر يەنە خەتنى ئوقۇشنى داۋاملاشتۇردى ، ـــ مەن تولۇق ئوتتۇرىنى ئەلا نەتىجە بىلەن پۈتكۈزگەن بولساممۇ ، ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا بەش نومۇرۇم كەملەپ قېلىپ ، دادامنىڭ تۆمۈرچىلىك سەندىلىنىڭ قېشىغا كې-

لىپ ، بازغانىنى قولۇمغا ئالدىم . دەسلەپ ئوچاقتىن بۇخسۇپ چىقىدىغان ئىس - تۈتەك ، دوزاختەك ئىسسىق ۋە قوللارنى قاپارتىپ ، بەلىنىڭ جۇلۇ- قىنى چىقىرىۋېتىدىغان بازغان بىلەن چىقىشالماي ، بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا يىغلاپ — ياش تۆكۈپ يۈردۈم . كېيىن ئويلانسام ، ھۈنەرۋەن ئاچ قالماي- دىكەن . بىر تەرەپتىن ھۈنەرنى ئوبدان ئۆگىنىپ ، يەنە بىر تەرەپتىن كىتاب ئوقۇشنىمۇ قولدىن بەرمەيدىغانلا بولسام ، كەلگۈسىدە ئاق بىلەن قا- رىنى پەرق ئېتىش ئىقتىدارىمنى ئۆستۈرۈپ ، ھەقىقىي ئادەمدەك ياشىيالىغۇدەكمەن . شۇڭا ، كۈندۈزلىرى دادامغا قول - قانات بولۇپ باز- غان سوقسام ، كېچىلىرى تاكى ئۇيقۇم كەلگۈچە كىتاب ئوقۇيدىغان بولدۇم . كىتاب ئوقۇغانسېرى زېھنىم ئېچىلىپ ، جاھاندا بولۇۋاتقان ئېگىز - پەس ئىشلاردىن ئانچە ھەيران بولۇپ كەتمەيدىغان بولدۇم . ھۈنەرنىمۇ نا- ھايىتى تېزلا دەستىمگە ئېلىپ ، دادامنى سەندەل تۈۋىدىن 〈 ئازاد 〉 قىلدىم ھەم توك بازغان سېتىۋېلىپ ، دۇكىنىمنى 〈 زامانىۋى 〉 لاشتۇر- دۇم . قىسقۇچ تۇتۇشتىن باشقا ئىشنىڭ ھەممىسىنى توك بىلەن قىلىمەن . بۇيرۇقچىلارنىڭ بۇيرۇتمىلىرى شۇنداق جىقكى ، بەزىدە كېچىلىرىمۇ ئىش- لەپ كېتىمەن . تاپاۋىتىم بەزى كاتتا سودىگەرلەرنىڭكىدىن قېلىشمايدۇ. بىراق ، ھازىرغىچە ئۆيلەنمىدىم .

بەلكى سىلى 〈 نېمىشقا شۇ چاغقۇچە ئۆيلەنمىگەندۇ ؟ 〉 دەپ ئويلاپ قېلىشلىرى مۇمكىن . چوقۇم شۇنداق ئويلايلا ! كىتابنى تولا ئوقۇغىنىم ئۈچۈنمۇ ياكى نەزەرىم ئۈستۈنمۇ ؟ بىرەر قىزغا كۆڭلۈم چۈش- مىدى . چۈنكى ، مەن توي ئىشىنى قانداقتۇر 〈 ئىككى جىنسنىڭ قوشۇلۇشى 〉 دەپ قارىمايمەن . ئىككى ئادەمنىڭ مەڭگۈلۈك تەقدىرىگە بېۋاستە چېتىلىدىغان بۇ ئىشنى بىردەملىك قىزغىنلىققا تايىنىپلا بىر تەرەپ قىلىشنىڭ ئۆزى ئەخمەقلىق ! نىكاھلىنىش بىر خىل شەكىلدىنلا ئىبارەت بولۇپ ، ئىككى يۈرەكنىڭ مەڭگۈلۈك قوشۇلۇشىدىن دېرەك بەرمەيدۇ . ماڭا كېرىكى كىمنىڭدۇر تېنى ئەمەس ، بەلكى يۈرىكى ، خەققە كېرىكىمۇ ئوخ- شاشلا مېنىڭ يۈرىكىم ، يۈرىكىمنى زادى كىمگە بېرىش ھاياتىمدىكى ئەڭ قىيىن ، ئەڭ نازۇك ئىش بولۇپ ، تاكى سىلى بىلەن ئۇچراشقانغا قەدەر يۈ- رىكىمنى كىمگە بېرىشنى بىلەلمەي ، گاڭگىراپ يۈرۈۋەردىم . ئېسىمدە

قىلىشچە ، مۇندىن ئۇچ يىل بۇرۇنغۇ دەيمەن ، بىر كۈنى كىتابخانىغا كىرىپ كېتىۋېتىپ پەلەمپەي ئۈستىدە سىلى بىلەن تاسادىپىي دوقۇرۇشۇپ قالدىم . ئەدەپسىزلىك بولمىسۇن دەپ چىرايلىرىغا تىكىلىپمۇ قارىمىدىم . كىتابخانىغا كىرسەم ، سىلىنىڭ گەپلىرى بولۇۋاتقانىكەن . مەن بۇ گەپلەردىن سىلىنىڭ تاسادىپىي بىرلا قىزىتىش بىلەنلا تىللىرىدىن ئايرىلىپ قېلىپ ، پۈتۈن مەكتەپتىكى ئوقۇتقۇچى - ئوقۇغۇچىلارنىڭ كۆزلىرىدىن ھېسداشلىق ياشلىرىنى ئاققۇزغان مەكتەپدىشىم مەرۋانەم ئىكەنلىكلىرىنى دەرھال ئېسىمگە ئالدىم - دە ، سىلى ماڭا : 〈 مەن بىر تىلى ئاجىز قىز تۇرۇپ ، شۇنچە كۆپ كىتاب سېتىۋېلىپ ئوقۇۋاتقان يەردە ، سەن نېمىشقا مەنچىلىك بولالمايسەن !؟ 〉 دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كېتىپ ، شۇ كۈنى بىر قېتىمدىلا يۈز نەچچە يۈەنلىك كىتاب سېتىۋالدىم . بۇ مېنىڭ پۈتۈن ھاياتىمدىكى تۇنجى قېتىملىق ئەڭ جىق كىتاب سېتىۋېلىشىم ئىدى . ئۆيگە كېلىپ ئويلانسام ، بۇ ئىشىم ـــ سىلى بىلەن غايىبانە بەسلەشكەنلىكىم ئىكەن . ئۆزۈمچە كۈلدۈم . راست ئەمەسمۇ ؟ بىر تەندۇرۇس ئەر بىر ئاجىز قىزنى دوربىسا ..... شۇنداق ، مەن دوربىدىم . دوربىغانسېرى دوربىغۇم كېلىدىغان بولۇپ قالدى : كىتابخانىغا ناھايىتى كۆپ بارىدىغان بولدۇم . ئۈچ قېتىم بارسام ، بىر قېتىم سىلىنىڭ گەپلىرى ـــ تەرىپلىرى بولۇۋاتقانىنىڭ ئۈستىدىن چۈشۈپ قالاتتىم . بىر چاغلاردا سىلى بىلەن مەكتەپداش - ساۋاقداش بولغانلىقمىنى سۆزلەپ ماختانغۇم كېلەتتى - يۇ ، كۈلكىگە قېلىشتىن ئەنسىرەپ ئاغزىمنى يۇماتتىم . بارا - بارا سىلىنى كۆرگۈم كېلىدىغان ـــ سېغىنىدىغان بولۇپ قالدىم . كىتابخانىنىڭ پەلەمپىيىدە تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغان چاغدىكى قىياپەتلىرى پەقەتلا كۆز ئالدىمدىن كەتمەس بولۇۋالدى . مەكتەپتىكى تەمكىن ، خۇشخۇي ، ئوغۇل باللارغا ئانچە ئارىلاشمايدىغان نومۇسچان مەرۋانەم كۆڭۈل ئېكرانىمدا قايتا - قايتا نامايان بولاتتى . بۇلبۇلنىڭكىدەك شوخ ، يېقىملىق ناخشىلىرى قۇلىقىمدىن كەتمەيتتى . سىلىنى چۈشلىرىمدە كۆرەتتىم ، مۇڭدىشاتتىم . ئويغىنىپلا قېشىمدا يوق ئىكەنلىكلىرىنى سەزگىنىمدە : 〈 نېمىشقا يەنە بىردەم ئۇخلىۋالمىغاندىمەن 〉 دەپ ئۆكۈنەتتىم ، ئۆزۈمگە كايىيەتتىم . كېيىن بىلسەم ، يۈرىكىم سىلىگە بىر تال ئىنتايىن پىششىق غايىبانە زەنجىرده باغلىنىپ قاپتۇ .

بـۇ ـــ كـۆيـۈك ئـسكـەن ، خېلى يىللاردىن بېرى ئەتراپىمدا پەرۋانە بـولـغان نى ـ نى گـۈزەللەرگە بېرىشنى رەت قىلغان ئوتتەك قىزىق ، پاك ـ غـۇبـارسـىز يـۇرىـكىمدىن ئۇرغۇپ چىققان سەمىمي مۇھەببەت ئىكەن . بۇ كۆيۈك ـــ بۇ مۇھەببەت سىلىگىلا خاس بولۇپ ، يۇرىكىمنىڭ تۆرىدىكى بۇ ئورۇننى سىلىدىن بۆلەك ھېچكىم ئىگىلىيەلمەيدىكەن !

نـەچـچە ـ نـەچـچە قېتىم ئۆيلىرىگە ئەلچى كىرگۈزۈشنى ئويلىغان بـولـسـامـمـۇ ، ئۇنـداق قىلالمىدىم . چۈنكى ، سىلىمۇ بىلىلا ، ماڭا سىلىنىڭ گـۈزەل ھۆسن ـ جامالىلىرى ئەمەس ، بەلكى سەمىمي ، پاك مۇھەببەتلىرى ، مـۇنداقچە ئېيتسام ، پەقەت مەڭگۈ ماڭىلا مەنسۇپ بولىدىغان ئوتلۇق يۈرەكـ لىرى كېرەك ئىدى !

ئويلانـدىـم : ئەلـچىلەر ئارقىلىق بولىدىغان ھەرقانداق نىكاھ ـ توي ئـىشىدا پۇل ھامان ھەل قىلغۇچ رول ئوينايدۇ . پۇل دېگەن بۇ نەرسە مەنده يـېـتـەرلـىك بـار . ئاتـا ـ ئانـىـلـىرى قـانـچىلىك تەلەپ قىلسا شۇنچىلىك بـېـرەلـەيـمـەن . بىراق ، ئاتا ـ ئانىلىرى سىلىنى ماڭا 〈 سېتىپ 〉 بەرگەن تـەقـدىـردىـمۇ ، سىلىنىڭ يۈرەكلىرىنى ماڭا بېرىشلىرىگە جەزم قىلالمىدىم . شـۇڭـا ، سـىـلـى بـىلەن بىۋاستە ئۇچرىشىپ ، ئۆزلىرىنىڭ لەۋزىنى ئالماي تـۇرۇپ ئۆيلىرىگە ئەلچى كىرگۈزۈش ـــ سىلىنـى ، جۈمـلىدىن ئۆزۈمـنى خـورلـىغانـلىق : ئۆزۈمـنىڭ ئارزۇسىنى دەپ سىلىنى 〈 پۇلغا سېتىلىدىغان مـال 〉 غـا ئوخـشـتـىـپ قـويـغانـلىق دەپ ئويـلاپ ، بـۇ نىيىتىمـدىن ياندىم .

كـۈنـلـەر ، ئايلار ئۆتكەنسېرى ئاتا ـ ئانامنىڭ مېنى ئۆيلەپ قويۇش تـوغـرىسىدىكى گەپلىرى ، تاپا ـ تەنىلىرى تېخىمۇ ئاۋۇغلى تۇردى . ئۇلار قـانچە قىستىغانسېرى سىلىنى شۇنچە سېغىنىدىغان ، شۇنچە كۆپ ئىزدەيدـ غـان بـولدۇم . كىتابخانىدىن ئىزدەش بىلەنلا قانائەتلەنمەي ، مەھەللىلىرىنى چەگىدەيدىغان بولدۇم . لېكىن ، سىلىنى پەقەت ئۇچرىتالمىدىم .

گـېـپىمنى قىسقارتاي : بۇلتۇر ھېيتىنىڭ ئالدىدا ، ھېيتلىق دوپپا سېـ تىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا چىقىپ ، قوللىرىدىكى دوپپىنى يارىتىپ قالدىم . ئۇ دوپـپـا بـېـشـىمدىكى دوپپا بىلەن بىر قېلىپتا قۇيۇلغاندەك ئوخشاش ئىدى . شـۇڭـا ، ئۇنى ئېغىزلىرىدىن چىققانغا سېتىۋالدىم . كېيىن سىلى روماللىرىنى

قايرىپ ئايدەك جاماللرىنى كۆرسەتكەن چاغدا ، بىر تەرەپتىن يۇرىكىم يېرىلىپ كەتكۈدەك خۇشاللانغان بولسام ، يەنە بىر تەرەپتىن سىلى بىلەن باھا تالىشىپ ئولتۇرغىنىمدىن ئۆلگۈدەك خىجىل بولدۇم . 〈 مەرۋانەم مېنىڭ بىر چاغلاردا ئۆزى بىلەن پاراللىل ئوقۇغان ساۋاقدىشى ئابلىكىم ئىكەنلىكىمنى بىلىپ قالسا قانداق قىلارمەن ؟ 〉 دەپ ، بازاردىن كېتىۋالغۇچە كۆزۈم تۆت بولدى . ئازغىنە مېڭىپلا : 〈 نېمىشقىمۇ ئۇ يەردە ئۇزاقراق تۇرۇپ ، ئۇنىڭ جامالىغا تازا بىر قېنىۋالمىغاندىمەن 〉 دەپ ئىچ - ئىچىمدىن پۇچىلىنىپ كەتتىم . بىراق ، كېچىككەنىدىم . ئەمدى كەينىمگە يېنىپ ، يەنە ئۇ يەرگە بارسام پەقەت ئەپلەشمەيتتى !

كېيىنكى بازار كۈنىنى كۈتۈپ ، كۈندۈزى قولۇم تۇزۇك ئىشقا بار-مىدى . كېچىلىرى كۆزۈمدىن ئۇيقۇ قاچتى . بىر بازار ، ئىككى بازار ، ئۈچىنچى بازار كۈنى يۈزلىرى يېپىقلىق بولسىمۇ ، سىلىنى خاتاسىز تو-نۇۋالدىم . ئاخىرقى بىر دوپپىلىرىنى سېتىۋالدىم . كۆڭلۈمدە مۇشۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ سىلىگە دېۋالىدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم بار ئىدى . ئويلىمىغان يەردىن سىلى ھېلىقى خەتنى بېرىپلا كېتىپ قېلىپ ، تىلىمنى پۈتۈنلەي باغلۇۋەتتىله . ئارقىلىرىدىن قوغلاپ بېرىشتەك ئەدەپسىزلىكنى مەن قىلالمايتتىم . خەتنى ئوقۇپ باقسام ، ئۇ خەت ـــ سىلىنىڭ ئالىيجاناب ، ئىنسان بالىسىغا كەمدىن - كەم نېسىپ بولىدىغان ئالتۇندەك پاك قەلبلىرىنىڭ سۈرىتى ئىكەن !

بۇ 〈 سۈرەت 〉 مېنى ئاللىقاچان سىلىگە ئاتىۋەتكەن مۇھەببىتىم ـــ يۈرىكىمنى ئەبەدىلئەبەد ئۆز ئىگىسى ـــ سىلىدىن بۆلەك ھېچكىمگە نېسىپ بولماس قىلىۋەتتى ! بۇلا ئەمەس ، تېخى ئۆزۈمگە تۇيدۇرماستىن 〈 شائىر 〉 مۇ قىلىپ قويدى !!!

ئىشەنمەيۋاتاملا ؟ ئەمىسە ماۋۇ مىسرالارنى ئوقۇپ باقسىلا !

چىمەن ، چىمەن ، گۈل ـــ چىمەن ،
دوپپىڭىزدا گۈل تۈمەن .
دوپپىڭىزنى كىيىپلا ،
كۆيۈپ قالدىم سىزگە مەن .

مەلىكزنى ئەگىدىم ،
گاھى تەرلەپ ، سەگىدىم .
كۆيگىننىى يۈرەكنىڭ
داۋزىكزدا تەگىدىم .....

بەلكى بۇنى شېئىر دېگىلى بولماس . لېكىن ، ئۇ مېنىڭ يۈرىكىم ، پەقەت سىلىگىلا ئاتىۋەتكەن يۈرىكمنىڭ مەكگۈ ئۆزگەرمەس ئىلتىجاسى !
مۇشۇ يۈرەك ، مۇشۇ ئىلتىجا مېنى ھەر بازار كۈنى دوپپا بازىرىغا ؛ مىنەپەتە كۈنلىرى مەھەللىلىرىگە ، تېخمۇ راستىمنى ئېيتسام ، بوسۇغىلىرىغچە ئېلىپ باردى ! يۈرىكمنى قاپقاك قىلىپ بېرىپ بولۇپ ، قورقىنىمدىن توشقاندەك شۇمشىيىپ قېچىپ كەلگەن چاغلىرىم ناھايىتى ، ناھايىتى كۆپ بولدى !!!

ياز چىقىپ ، كۈز كېلىپ ، قىش چىقىپ ، ئەتىياز كەلگەن بولسىمۇ جامالىرىنى زادى كۆرسەتمىلە ! بۇنىڭ ئۈچۈن سىلىدىن قىلچە ئاغرىنمايمەن ، ئاغرىنىشقا ھەققىمۇ يوق ! چۈنكى ، مەن ئەزەلدىن بىتەلەي ئادەممەن ! بەلكى مەڭگۈ بىتەلەي بولۇپ قالارمەن !؟

لېكىن ، مەن يەنىلا ئۈمىدۋارمەن !

مۇشۇ ئۈمىدۋارلىق ماڭا ئەقىل بەردى : مەن نەچچە كېچە ئۇخلىماي مۇشۇ خەتنى يېزىپ يانچۇقۇمغا سېلىۋالدىم . مەيلى سىلىنى قاچان ، ھەتتا 10 يىلدىن كېيىن ئۇچرىتاي ، بۇ خەتنى چوقۇم ئۆز قولۇمچە سىلىگە تاپشۇرىمەن . ئىشىنىمەنكى ، ئۇ سىلىنىڭ كۆڭۈل دەرۋازىلىرىنى قېقىپ ، سىلىنىڭ ئوت ـ پىراقلىرىدا ئۇزاقتىن بېرى كۆيۈپ كۈل بولۇش گىردابىغا بېرىپ قالغان پېقىرەك بىر ناتىۋان قۇللىرى بارلىقىدىن دېرەك بەرمەي قالمايدۇ ! مۇبادا ئۇ ‹ قۇل › كۆڭۈللىرىگە ئەرزىپ قالسا ، دۇنيادا ئۇنىڭدىن بەختلىكرەك ئادەم بولمايدۇ !!!

سىلىدىن خۇش بولۇپ كېتەي : كېلەر بازار كۈنى ئىككىمىز بۇگۈن ئۇچراشقان جايدا چوقۇم ئۇچراشساق ! ھە راست ، دەرۋازىلىرىنىڭ ئوڭ قانىتىغا كۆزلىرى چۈشكەنمىكىن ؟

تەنلىرىگە سالامەتلىك تىلەپ : ئەرزىمەس قۇللىرى ئابلىكىم »

بـىر قىزغا ، يەنە كېلىپ ئۆزىنىڭ قانداقتۇر بىر ئەركەك زاتى بىلەن جـۈپ بـولـۇپ ، ئـىـنـسـانلار ـــ ئـىـككـى جنس ئوتتۇرىسىدىكى تەبىئىي ، شـۇنـداقلا دۇنـيـادىـكـى بـارلـىـق ھۇزۇر ـ ھالاۋەتـكـىمۇ تەڭلەشتۇرگىلى بـولـمـايـدىـغان بىر خىل لەززەتتىن بەھرىمەن بولۇش ئارزۇسى ئاللىقاچان كـۆپـۈكـكـە ئايلانـغـان ، ھەتـتا ئۆزىنىڭ ئايال زاتى ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇنتۇپ قـېـلـىـشقا تاس قالغان بىر گاچا قىزغا نىسبەتەن ئېيتقاندا ، بۇ خەت ـــ بىر يىگىتنىڭ يۈرەك ئىزھارى ـــ كۈتۈلمىگەن زور ئىنئام ئىدى !

مـەرۋانـەم خـەتـنـى ياندۇرۇپ ـ ياندۇرۇپ ئوقۇدى . ئوقۇغانسېرى غەپلەت ئۇيقۇسىغا غەرق بولغان قىزلىق تۇيغۇسى ئاستا ـ ئاستا ئويغىنىپ ، كـېيىن تۇيۇقسىز تومۇزدىكى قىياندەك ئۆركەش ياساپ ، ۋۇجۇدىنى قاتتىق ساراسـىمگە سېلىۋەتتى . مەرۋانەم خىتىلداپ يىغلىدى ، يىغلىغاچ كۈلدى . گـويـا ئەقـلـىدىن ئازغاندەك ، كۆزلىرىنى ھېلى ئۇ يانغا ، ھېلى بۇ يانغا مەقـسەتسىزلا تىكتى . ئىنس ـ جىنسىز بۇ يوغان ھويلا ئۇنىڭ نەزەردە تېخىمۇ يـوغـىـنـاپ ، تېخىمۇ كۆركەملىشىپ كېتىۋاتاتتى . قاناتلانغان خىيال قۇشى جـەنـنـەت قـۇشلىرىدەك ئەركىن پەرۋاز قىلىپ ، ھېلى ئۇ نۇقتىغا ، ھېلى بۇ نۇقتىغا قوناتتى ـ يۇ ، مەنزىلىنى تاپالماي ، يەنىلا ئاشۇ خەت ـــ يۈرەكنىڭ ئارامـسـىنى بۇزغۇچى ئاشۇ يالقۇنلۇق ئوت ئۈستىدە توختايتتى ، بولۇپمۇ ماۋۇ جۈملە كۆزلىرىنى ئالاھىدە جەلپ قىلاتتى :

« دەرۋازىلىرىنىڭ ئوڭ قانىتىغا كۆزلىرى چۈشكەنمىكىن ؟ »

مـەرۋانـەمـنىڭ يۈرىكـى يېڭىباشـتىن ساماغا چۈشۈپ ، ئىختىيارسىز ئۆزىگە پىچىرلىدى : « ئۇ شېئىرنـى ئەسلىدە ئۇ يازغان ئىكەن ـ دە !؟ تووۋا ، مەن ..... »

مـەرۋانـەمـگە ئۇزاقـتىن يادا بولۇپ كەتكەن مۇنۇ مىسرالار قۇلىقىدا تەكرار جاراڭلىدى :

« ئاينى گۈزەل دەيدىكەن ،
گۈزەل ئاينىڭ ئۆزى سىز .
ئەزىزانە قەشقەردە ،
گۈزەللەرنىڭ كۆزى سىز .

ئايغا رەقىب ئۆزىڭىز ،
چولپان يۇلتۇز كۆزىڭىز .
كۈندۈز بولۇر كېچىمۇ ،
ئېچىلسا گەر يۈزىڭىز . »

« شۇ ..... شۇ يېزىپتۇ ! ـــ دەپ يۈرىكى سۆيۈنگىنىدىن كىچىك بالىدەك سەكرەپ كەتكىلى تاس قالدى مەرۋانەم قولىدىكى خەتنىڭ پۈچۈركىسى بىلەن خىيالىدىكى مىسرالارنىڭ پۈچۈركىسى بىر ئادەمنىڭ ئىكەنلىكىنى جەزملەشتۈرۈپ ، ـــ مەن ..... »

مەرۋانەم مۇندىن ئىككى ئايچە ئىلگىرى دەرۋازىسىنىڭ ئوڭ قانىتىدا تاسادىپىي پەيدا بولۇپ قالغان ئاشۇ مىسرالارنى زور قىزىقىش بىلەن تەكرار ـ تەكرار ئوقۇپ يادا ئالغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ ئۆزىگە قارىتىپ يېزىلغانلىقىنى ، تېخى ئۆزىگە ئۇزاقتىن بېرى كۆيۈپ يۈرگەن ئابلىكىمنىڭ قولى بىلەن يېزىلغانلىقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . مانا ئەمدى .....

ئارامى بۇزۇلغان مەرۋانەم ئاشۇ كۈندىن ئېتىبارەن كۈنلەر ۋە تۈنلەرنى چەكسىز هاياجان ئىلكىدە ناهايىتى تەستە ئۆتكۈزدى . كېتىپ ـ كېتىپ بارماقلىرىنى پۈكۈپ ، كۈنلەرنىڭ نامى ۋە رەت تەرتىپىنى سانىماپ : «قاچانمۇ بازار كۈنى يېتىپ كېلەر» دەپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىاتتى . كېچە ـ كۈندۈز زارىقىپ كۈتكەن « خاسىيەتلىك » بازار كۈنى يېتىپ كەلگەندە ، بىردىنلا مەرۋانەمنىڭ ۋۇجۇدى مۇزلاپ ، چىرايىدىن تەبەسسۇم قاچتى . بازارغىمۇ بارمىدى . نېمە ئۈچۈن ؟

قورقتى . ئۆمرىدە كۆرۈپمۇ باقمىغان ، كۆرگەن بولسىمۇ زادى قاچان ، قەيەردە كۆرگىنىنى هازىرغىچە يادىغا ئالالمىغان ، يەنە كېلىپ ئۆزىنى « ساۋاقداش » دەپ تونۇشتۇرغان ناتونۇش ئادەمنىڭ پۈتۈن بىر پۈۋېستنى بېسىپ چۈشكۈدەك ئاجايىپ ـ غارايىپ سەرگۈزەشتى ۋە ئادەمنىڭ تىلىمۇ كەلمەيدىغان دەبدەبىلىك ، هاياجانلىق سۆز ـ ئىبارىلەر بىلەن تولغان ئۇزۇندىن ـ ئۇزۇن « مۇھەببەتنامە » سىگە ئالدىنىپ كېتىشتىن قورقتى . ئۇنى دېمىگەندىمۇ ، بىر ناتونۇش ئادەمنىڭ بىر پارچە خېتىنى

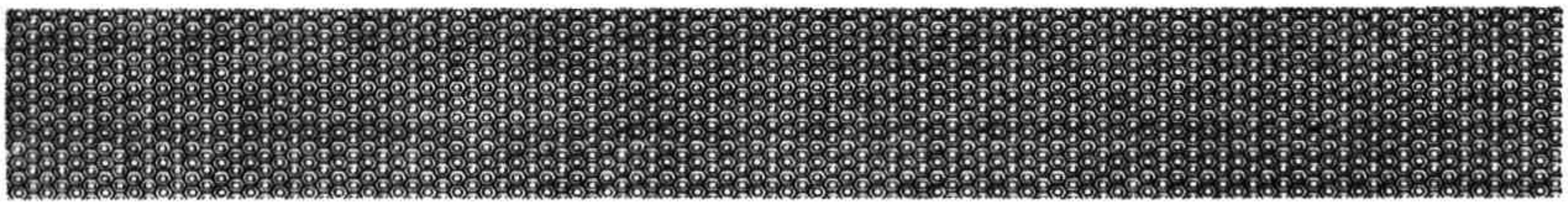
تاپشۇرۇۋېلىپلا يېلىمدەك ئېرىپ كېتىپ ، « ھاپ » دەپلا ئۇنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتسا ، ئۇ نېمە دېسە « ماقۇل » دەپ ، نەگە باشلىسا كەينىدىن ئەگىشىپ كېتىۋەرسە ئاقىۋىتى قانداق بولىدۇ ؟ مۇبادا ئۇ ناھايىتى ھېيلىگەر ئالدامچى بولۇپ ، چىرايلىق گەپ ، تۇتام ـ تۇتام پۇل بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇپ ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە كۆڭلىدىكى يامان غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرۇۋېلىپلا تاشلىۋەتسە ..... ياق ! مەرۋانەمنىڭ تىلى گاچا بولغان بىلەن دىلى ئويغاق . ئۇنىڭ دىلىنى كىتاب ئويغاتقان ، يورۇتقان . ئۇ نۇرغۇن قىزلارنىڭ يەڭگىللىك بىلەن مۇھەببەت تورىغا ئىلىنىپ قېلىپ ، بىر مەزگىل ئايدەك كۈلۈپ ، گۈلدەك ئېچىلىپ مۇھەببەتنىڭ پەيزىنى سۈرگەندىن كېيىن ، تۇيۇقسىزلا ئۆمۈرلۈك پۇشايمانغا قالغانلىقىنى ئاشۇ كىتابلاردىن كۆرۈپ بىلىۋالغان . ھەرگىزمۇ ئۇلارنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ ، ئۇلاردەك ئاقىۋەتكە قېلىشنى خالىمايدۇ ! ھەربىر كىتاب ۋە ئاشۇ كىتابلاردا كۆزىگە چىلىققان ھەربىر قىز ــ ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر جاھاننەما . قولىدا مۇشۇنداق « قورال » تۇرغان ۋە بۇ « قورال »دىن قانداق پايدىلىنىشنى ئالالىغاچقا كۆڭلىگە ئۆچمەس ـ كۆچمەس قىلىپ ئورنىتىۋالغان مەرۋانەم بىرپارچە قۇرۇق خەتكە ئالدىنامدۇ ؟ ياق !

مەرۋانەم تۇيۇقسىز كۆزلىرىگە كامىل كۆرۈنگەندەك بولۇپ قاتتىق چۆچۈپ كەتتى ، سەسكەندى . « تۇفەي ! ــ دېدى مەرۋانەم خىتاب قېلىپ ، ــ قۇرۇسۇن ئەركەك زاتىنىڭ مۇھەببىتى ! »

مەرۋانەم ئويلىنا ـ ئويلىنا ئاخىر ئابلىكىمنىڭ خېتىنى ئۆزىنىڭ گۈلدەك چىرايىغا مەپتۇن بولغانلىقتىن ئۇرغۇغان بىردەملىك ھېسسىيات دەپ بىلدى ـ دە ، بۇ خەتكە جاۋابمۇ يازماسلىق ، خەت ئىگىسى بىلەنمۇ ئۇچراشماسلىق نىيىتىگە كەلدى .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! ھېكايىمىز ئىچىدىن تاسادىپىي چىقىپ قالغان بۇ ھېكايە بەلكى سىزنى زېرىكتۈرۈپ قويغاندۇ ؟ چوقۇم زېرىكتىڭىز ! بۇنىڭ ئۈچۈن ئالدىنزدا كۆپتىن ـ كۆپ خىجىلمەن ! لېكىن ، مېنىڭ كەسپىم « ئادەم ئالداش » . تۇمشۇقىنىزدىن ئىلىپلا ئالدىمۇ ، بولدى . قۇرۇق گەپ ئۈستىگە قۇرۇق گەپ سېتىپ ، كەينىمدىن ئەگەشتۈرۈۋالغىنىم ئەگەشتۈرۈۋالغان . قۇتۇلمەن دەپمۇ قۇتۇلالماي

سىز . چۈنكى ، سىز « چۇلۇڭۇر »نىڭزنى ئاللىقاچان ماڭا تۇتقۇزۇپ قويغان ! نەگىلا يېتىلىسەم كېتىۋېرىسىز . « ماڭمايمەن » دەپ تېرىكىشىپ بېقىڭچۇ ؟ « جەننەت »كە ئۆزۈملا كىرىپ كېتىۋېرىمەن . ئىشىكتە قىسىلىپ قالسىڭىز ، ئۆز ئۇڭۇالىڭىز ئۆزىڭىزگە !

كېچەش

دەل شۇ كۈنى ، كۈن غەربكە قايرىلغان . بازاردىن يانغان ئادەم ۋە ئېشەك ھارۋىلىرىنىڭ تولىلىقىدىن ھەممە يەر قىستاڭچىلىق . ئارايار بىلەن كەسكەنيار دوقمۇشىدا قاپلىشىپ قالغان ئېشەك ھارۋىسى شۇنداق جىققى ، ھارۋا تۈگۈل ، ئادەملەرنىڭ ئۆيان ـ بۇيان ئۆتۈشمىكىمۇ بەسى مۇشكۈل . ئۇنىڭ ھارۋىسىنى بۇ ئىتتىرىۋاتقان ، بۇنىڭ ئېشىكىنى ئۇ ئۇرۇۋاتقان ..... تېخى تىللىشىش ، بوغۇشۇشلارمۇ بار . قىستا ـ قىستاڭدا يول تاپالماي قالغان بەزى « بۇرنىنىڭ بېزى بار » نوچىلار ھارۋىلار ئۈستىدىن بىر ئەپچىل « يول » ئېچىپ ، بىرىنىڭ كەينىدىن بېرى دارۋاز-دەك يۈگۈرۈپ يۈرۈشمەكتە . يولۇچىلار ، ھارۋىكەشلەرنىڭ تىللاش ـ قارغاشلىرىدىن ئۇلارنىڭ پەرۋايى پەلەك !

زەيكەش تەرەپتىن چىقىپ كەلگەن ئەپروزىخان قىستىلىپ يۈرۈپ ئەمدىلا ئاشۇ دوقمۇشقا كېلىشىگە ، رومىلى بىر ھارۋىنىڭ شوتىسىغا ئىلىنىپ قېلىپ ، يۈزى ئېچىلىپ كەتتى . ئۆمرىدە نامەھرەمگە يۈزىنى كۆرسىتىپ باقمىغان ئەپروزىخانغا بۇ ئىش شۇنداق ھار كەلدىكى ، يۈزى بويۇنلىرىغىچە شەلپەردەك قىزىرىپ ، يىغلىۋەتكىلى تاس قالدى . تەلىيى بار ئىكەن : كەينىدىن كېلىۋاتقان بىر مويسىپىت ئۇنىڭ رومىلىنى ھارۋىنىڭ شوتىسىدىن « شارتتىدە » ئېلىپ ، قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى . ئەپروزىخان مويسىپتكە رەھمەت ئېيتىشنىمۇ ئېسىدىن چىقىرىپ ، رومالنى ئىتتىك بېشىغا ئارتىپ ، ئۇ ئىتتىرىپ ، بۇ جەينەكلەپ يۈرۈپ ئۆزىنى ئوردا ئالدىغا ئەكېلىپ قويغىنىنى تۇتمايلا قالدى . بۇ يەر ئۇنچىۋالا ئازادە بولمىسىمۇ ، ھەرھالدا يول تېپىپ ماڭغىلى بولاتتى . ئەپروزىخان دوپپا بازىرىغا كەل-

گەندە توختاپ ئەتراپقا كۆز سالدى ، بۇ يەردە مەرۋانەم تۇگۈل ، دوپپىچى ئايالارنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمەيتتى . ئۇ ئەلچىخانىغا كىلىپ ، قېيۇم ھاجىم دورىپۇرۇشنىڭ دۇكىنى ئالدىدا توختاپ سالام قىلدى . ئۇلار ئۇزاق يىللىق چۆپقەت ئىدى .

ـــ ئەسسالام ، ھاجىم !

ـــ ئەپروزىخان ئوخشىماملا ؟ ـــ قېيۇم ھاجىم ھۆرمەت يۈزىسىدىن ئورنىدىن قوپتى ، ـــ سالامەت تۇرلىمۇ خېنىم ؟

ـــ خۇداغا شۈكرى . ئۆزلىرىچۇ ؟

ـــ ئەلھەمدۇلىللا . بۇيانغا ئۆتۈپ قاپلىغۇ ؟

ـــ ئاكامنىڭ تازا مىجەزى يوق ئىدى . يوقلاپ كەلگەچ ، ئۆزلىرىدىن پىشكە چاي دورىسى ئالغاچ كېتەي دەپ كېلىشىم .

ـــ ئوبدان قىپلا . قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ كېسىلى ئېغىر ئەمەستۇ ؟

ـــ يوقسۇ ، زىققىدىن قۇتۇلالماي ، پۇت ـ قولىنىڭ تازا ماغدۇرى يوق .

ـــ ئاپلا ، سەل بۇرۇنراق كەلسىلىچۇ ! ئەتىگەن يېڭى تۇتۇلغان بىر كۆل بۇقىسى قولۇمغا چۈشكەنتى ، تېخى بايا بىرسىگە بېرىۋېتىپ قاپتىمەن . قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ يېتىپ قالغىنىنى ئۇققان بولسام ، كېسىلىنى يوقلىغاچ ئاپىرىپ بېرىدىكەنمەن .

ـــ ۋاي ئىسسىت . ئاكام بۇلتۇر كۈز ئۆزلىرى بەرگەن چۇغۇندەك بىلەن كۆل بۇقىسىنىڭ گۆشىدە شورپا سېلىپ ئىچىپ ، پېيىنى تاماكا قىلىپ يۆگەپ چېكىپ يۈرۈپ ، قىشتىن خېلى ئوبدان چىقىۋالغان . يېقىندىن بېرى بىچارىنىڭ يەنە دېمى سىقىلىپ .....

ـــ پەقەت ئۇقماپتىمەن . خۇدا نېسىپ قىلسا ، پات ئارىدا بىرنى تېپىپ قويايى .

ـــ ئوبدان ، ـــ ئەپروزىخان گەپ ئارىسىدا ئۇنىڭغا ئىككى يۈەن تەڭلىدى ، ـــ مانىڭغا پىلپىل ، قەلەمپۇرنى جىقراق سېلىپ چاي دورىسى قىلىپ بەرسىلە .

ـــ پۇل تەڭلىگەنلىرى نېمىسى ؟ بۇ .....

ـــ سودا ئىشى ئەمەسمۇ ؟ ئاز بولسىمۇ .....

ـــ رەھمەت ، ـــ قېيۇم ھاجىم پۇلىنى غەللىگە تاشلاپ قويۇپ ، دورىلارنى قەغەزگە بىر چىمدىم ، ئىككى چىمدىمدىن سېلىۋېتىپ سورىدى ، ـــ سوقۇپ بېرەيمۇ ، يا ..... ؟

ـــ خاپا بولماي سوقۇۋەتسىلە !

ـــ ئوبدان ، ـــ قېيۇم ھاجىم ھاۋانچىنى قولىغا ئېلىۋېتىپ سورىدى ، ـــ مەرۋانەم خېنىمنىڭ توي ئىشى يېقىنلىشاي دەمدۇ ؟

ـــ يېقىن دېسەك يېقىنەك ، يىراق دېسەك يىراقتەك ئىش بولۇۋاتىدۇ ، ـــ ئەپروزىخان گەپ يورغىلاتتى ، ـــ لايىق بەك كۆپ بولۇپ كەتسىمۇ ، ئادەم كۆڭۈل توختىتالمايدىكەن .

ـــ شۇنداق ، ـــ قېيۇم ھاجىم قەغەزدىكى دورىنى ھاۋانچىغا تۆكۈپ ، يەڭگىل سوقۇشقا باشلىدى ، ـــ ئۆتكەنده ئەمدى ئېغىز ئاچارمىز دەپ تۇرساق ، ھەربىرلىرىنىڭ قۇددۇس ئاخۇن بىلەن قۇدا بولۇشقا تۇتۇش قىلىشقانلىرىنى ئاڭلاپ باشقا تەرەپكە يول مېڭىپتۇق ، كېيىن ئاڭلىساق سانىخان ئىشنى بۇزۇپتۇ .

ـــ شۇنداق بولدى .

ـــ بىزمۇ جاڭزا ئېلىپ بولغاچ ، قولىمىزنى چىشلەپ قالدۇق . كېلىنىمىزغۇ خېلى ئوبدان بالا ئىدى ، ئاتا ـ ئانىسى چەت ئەلگە كۆچۈپ كېتىدىغان بولۇپ قېلىپ قىزىنى ئاجراشتۇرۇۋالدى .

ـــ ما خەقنىڭ قىلغان ئىشنى ! « قىز بالىنىڭ يۇرتى يوق » دېگەن گەپ بار ، نەچچە يىللىق ئۆيىنى بۇزۇپ قىزىنى قۇيرۇقىغا قىسۋالغۇچە ، چىرايلىقچە ئۆيىنى تۇتقىلى قويسىچۇ !

ـــ شۇنى دېمەملا . ئوغلىمىز كەيپ ـ ساپادىن خالىي ، مۇسۇلمانچىلىقى بار بالىتى .

ـــ ئاكامنىڭ چوڭ ئوغلى قۇزۇات بىلەن قوشنا دۇكاندا تۇماقچىلىق قىلىدىغان ۋەلى قارىمنى دەيلىغۇ دەيمەن ؟

ـــ شۇ ! ئۆزلىرى ئۇنى تونۇملا ؟

ـــ تونۇمامدىغان !؟ ھېيت ـ ئايەم بولسىلا قۇزۇات بىلەن بىللە ئۆسمىگە پەتىلەپ كېلىدۇ .

ـــ قايسى كۈنى مەرۋانەم خېنىم چاي دوراپسىغا كەلگەنده ئۇ بالا

قېشىمدا بارتى ، كېيىن ئانىسىدىن ئاڭلىسام ، مەرۋانەم خېنىمغا كۆڭلى بار-لىقىنى ئېيتىپتۇ . شۇڭا .....

ـــ شۇنداقمۇ ؟ قىزىمىز ھەربىرلىرىگە ئەرزىسىلا ، ھەرگىز تاش چىشلەيدىغان يېرىمىز يوق . ئۆزلىرىدىن گەپ يوشۇرسام بولمايدۇ : يېقىندىن بېرى بوسۇغىمىزغا كېلىۋاتقانلارغا تېخى گەپ بەرمىدۇق .

ـــ بۇنى مەنمۇ ئاڭلىدىم . ئەگەر بىزنى تۆۋەن كۆرۈشمىسىلە ، شۇلارنىڭ قاتارىدا بىر ئويلىشىپ بېقىشالا !

ـــ ئويلاشمامدىغان ھاجىم ، مېنىڭ مەراتە ئويلىشىمىز ! مەن مەشەدىن بېرىپلا دادىسىنىڭ سەمىگە بىر سېلىپ باقاي . « نىكاھ غايىب ، دىدار غايىب » دەپ ، ئالدىرىغان قېلىپ ، بۇيرۇغان ئالمىدىغان ئىش بولۇپ قالسىمۇ ئەجەب ئەمەس .

ـــ ئىنشائاللا . ئېيتقانلىرى كېلەر ئىلاھىم .

ئەلچىخانىدىن ئۇدۇللا ھېيتگاھقا چىقىدىغان يول توسۇۋېتىلگەچ ، ئەپروزىخان كەينىگە يېنىپ دوپپا ـ تۇماق بازىرى ، خام بازىرىنى ئايلىنىپ ماڭدى . كېتىۋېتىپ : « ئۇھ ، بۇگۈن ئەجەبمۇ ھاردۇقۇم چىقتى ، ـــ دەپ پىچىرلايتتى ، ـــ 〈 ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ 〉 دەپ ، بىر لايىقىنىڭ گېپىنى ئەمدى ئاڭلاپ كەلسەم ، يەنە بىر لايىق ..... » ئۇ ئادەتتى بويىچە ئايلىنىپ ئەلچىخانىنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە ، ئىختىيارسىز ئۆزىنىڭ تويى بولغان كۈنىنى ئەسلەپ قالدى :

ئەپروزىخان روزى سەرراپقا ياتلىق بولغان چاغدا ، قەشقەر شەھرىنىڭ دەرۋازىسى تۆت يېرىم ئىدى . مۇنداق دېسەك بەزىلەر ھەيران قېلىشى ، بەزىلەر زاڭلىق ئېتىپ كۈلۈشى مۇمكىن . بۇ كۈننىڭ بەزى ئاھالىرىغۇ تۇنۇگۈن نېمە تاماق يېگەنلىكىنى سورىسىڭ ، گەدىنىنى قاشلاپ : « خوتۇنۇم نېمە ئېتىپتىكەنتىڭ » دەيدىغان دەرىجىدە ئۇنتۇغاق بولۇپ كەتتى . لېكىن ، ئەپروزىخان ئۆلسىمۇ ئېسىدىن چىقارمايدۇ . ئۇلارنىڭ ئۆيى قاراقىر دەۋازىسىغا يېقىن بولۇپ ، بۇ دەرۋازا بەزىدە كۈندە ئېچىلىپ ـ يېپىلسا ، بەزىدە ئەتىگىنى ئېچىلىپ چۈشتە ؛ بەزىدە چۈشتە ئېچىلىپ ، نامازشامدىن بۇرۇن تاقىلاتتى . تېخى بەزىدە ھەپتىلەپ ـ ھەپتىلەپ

ئېچىلمايدىغان چاغلىرىمۇ بولاتتى . بۇ ئەتراپتىكىلەر تاسادىپىي شەھەر سىرتىغا چىقماقچى بولۇپ قالسا ، بىرمۇنچە ئايلىنىپ تۆشۈك دەرۋازا ياكى قۇمدەرۋازا بىلەن ماڭىدىغان بولغاچ ، بۇ دەرۋازىنى « قارا دەرۋازا » ياكى « يېرىم دەرۋازا » دەپ مەسخىرە قىلاتتى . 50 ـ يىللاردا سېپىلمۇ ، دەرۋازىلارمۇ ئېلىپ تاشلىنىپ ، شەھەر خەلقى يېزىغا چىقىپ ، خۇپتەندىن كېيىن قالسا شەھەر دەرۋازىسى سىرتىدا تۇنەيدىغان پاجىئەدىن قۇتۇلدى .

ھېكايىمىزگە كېلەيلى : ئەپرۇزىخانىنىڭ تويى بەكمۇ قىزىدى . نىكاھ پاتىھەسىدىن كېيىن يىگىتلەر روزىڭ باشىنىڭ ناخشىسى ـــ « ھەيرانەي » گە « ئاللا ـ ئاللا »نى تەڭكەش قىلىپ ، قىز كۆچۈرگۈچى ئايالالاردىن بۇرۇنراق يولغا چىقتى . بۇ توپقا ئەگىشىۋالغان ئۇششاق بالىلار تويچى يىگىتلەردىن كۆپ ئىدى . چۈنكى ، يىگىتبېشى ھەر قېتىم : « زوق ، زوق ، زوق ! » دەپ توۋلاپ ، يىگىت قولداشلىرى يىگىتنى دەۋر قىلىپ « ئاللا ـ ئاللا ! ..... » دەپ توۋلىغاندا ، يىگىتنىڭ خۇرجۇن ـ خۇرجۇندا ياغاق ، تۇتام ـ تۇتام ئۇششاق پۇل كۆتۈرۈۋالغان تۇغقانلىرى يىگىتنىڭ بېشىغا چاچقىلاپ ياغاق ، تۇتاملاپ پۇل چاچاتتى. ئۇششاق بالىلارنىڭ بىر-ئىككى ياغاق ، بىر ـ ئىككى سىنت پۇلغا ئېرىشىش ئۈچۈن كۆتۈرگەن ، قىيا ـ چىياسى توينىڭ داغدۇغىسىنى تېخىمۇ ئەۋجىگە كۆتۈرەتتى . بۇنداق « چاچىلاڭ قىلىش » ـــ « چاچقۇ چېچىش » يول بويى ئۈزۈلمەي داۋاملىشىپ ، يىگىت ئۆز ھويلىسىغا كىرىپ بولغاندا ئاياغلىشاتتى . خۇر-جۇنلاردا ئېشىپ قالغان ياغاق بىلەن چېچىلىپ بولماي قالغان پۇللار يىگىتنىڭ بوسۇغىسىدا پۈتۈنلەي « چاچىلاڭ » قىلىۋېتىلەتتى . مانا شۇ چاغ « ئاللا ـ ئاللا »نىڭ ، « چاچىلاڭ »نىڭ تازا ئەۋجى بولۇپ ، تويى بولغان يىگىت پاك بولۇپ قالغىلى تاس قالاتتى . « كىچىك قولداش » ـــ ئۇششاق بالىلارنىڭ قوينى ، يانچۇقى ياغاققا ، پۇلغا تولاتتى . ئەپرۇزىخانىنىڭ تويىمۇ مۇشۇنداق بولغان . شۇ چاغدا روزى سەرراپنىڭ ئاداشلىرى « ئاللا ـ ئاللا »نى بەك قاتتىق توۋلىۋەتكەنمۇ ، ئۇنىڭ سول قۇلىقى ھازىرغىچە سەل ئېغىر .

ئەپرۇزىخانىنىڭ تارتقان كۈننى دېمەيسىز تېخى : يىگىتلەر ھېيتگاھ

باغچىسى① دەرۋازىسىدىن سەل ئۆتۈپ ، تازا كۈچەپ « ئاللا ـ ئاللا » توۋلاشقا باشلىغاندا ، ئەپروزىخان چۈشكەن باش مەپە ئەمدىلا ئەلچىخانىدىن ھېيتگاھقا كۆتۈرۈلگەنىدى . شۇ چاغدا بۇ ۋاقتا ـ چۈشىدىن ئۇركۈپ كەتكەن ئونلىغان تۆگە② باغچا دەرۋازىسىدىن لوپپاڭشىپ ئېتىلىپ چىقىپ بېشى قايغان ، پۇتى تايغان تەرەپكە ئۆزىنى ئېتىشقا باشلىدى . تويچى يىگىتلەرنىڭ چۈقان ـ سۈرەنلىرىگە نامازشامدىن يانغان جامائەتنىڭ « قاچ ـ قاچ » ، قىيا ـ چىياسى قوشۇلۇپ ، ھېيتگاھ قىيامەت قايمىغا ئايلانغاندى . ئۆمرىدە مۇنداق جىق تۆگە ۋە مۇنداق مالىمانچىلىقنى كۆرۈپ باقمىغان ئاتلار چاپچىپ ـ ئۆرىدەپ ، ئۆزىنى تەرەپ ـ تەرەپكە ئۇراتتى . مەپىكەشلەر ئۆلەر ـ تىرىلىشىگە باقماي قولىدىن كېلىدىغانلىكى چارە ـ ئامالالار بىلەن ئاتلارنى قىنىغا چۈشۈرۈشكە تىرىشاتتى . ئون نەچچە مەپە ئىچىدە بەشتىن ـ ئالتىدىن قىستىلىپ ئولتۇرۇشقان قىز كۆچۈرگۈچى خېنىملار بىر ـ بىرىگە مەھكەم چاپلىشىپ ، سەۋدايىلارچە ئاللا ـ چۈقان كۆتۈرۈشۈپ ، مەپىكەشلەرگە تېخىمۇ چوڭ ئاۋارىچىلىك تېپىپ بېرىشمەكتە ئىدى . بەزى شاشراق ئاتلار ئىگىلىرىنىڭ يېتەكلىشىگە بويسۇنماي ، مەپىلەرنى ئېرىق ۋە نەچچە ئون يىللىق سۇۋادان تېرەكلەرنىڭ ئارىسىغا قاپلاپ قويغانىدى . خۇداغا شۈكۈر ، مەپىكەشلەرنىڭ قابىلىيىتى ياكى تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىدىنمۇ ، بىرەر مەپە ئۆڭتۈرۈلمىگەن ، بىرەر ئادەم زىيان ـ زەخمەتكە ئۇچرىمىغانىدى .

---

① ھېيتگاھ باغچىسى ـــ شېكى شىسەي ھۆكۈمىتىنىڭ ئاخىرقى يىللىرىدا ، ھېيتگاھ كۇلۇبىنىڭ شىمالىدىكى بوشلۇق (ھازىرقى يەر ئاستى سودا سارىيىنىڭ ئۈستى) ياغاچ ۋادەككە ئېلىنىپ ، مېۋىلىك باغچا قىلىنغان ئىدى . باغچا ئىچىدىن بىر ئېرىق سۇ داۋاملىق ئېقىپ ئۆتۈپ تۇرغاچ ، ھېيتگاھقا تولىمۇ يېقىملىق تۈس بەرگەنىدى. كېيىنچە بارا بارا قاغجىراپ قۇرۇپ ، خارابلىشىپ كەتكەنلىكتىن 50 ـ يىللاردا بىكار قىلىنغان .

② تۆگە ـــ قاغىلىق ، پوسكام ، تاشقورغان ناھىيىلىرى ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىي مىللىي ئارمىيەسى جەنۇبىي فىرونت پارتىزانلىرىنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كەتكەن كۈنلەردە ، ھېيتگاھ باغچىسى تاشقورغاندىن چېكىنگەن گومىنداڭ قوشۇنلىرىنىڭ يۈزلىگەن تۆگىسىگە ئېغىل قىلىنغان بولۇپ ، شەھەر ئاھالىسىنىڭ يۈرىكىگە ۋەھشەت سالاتتى . شەھەر دەرۋازىلىرىنىڭ تۈيۇقسىز تاقىلىپ ، تۈيۇقسىز ئېچىلىشىمۇ بۇ ۋەھشەتنى تېخىمۇ ئۇلغايتاتتى .

ئاخىرقى ھېسابتا جىمى كەلگۈلۈك مېھرىبان ئانىسىدىن ئايرىلىپ يېتىم ئائىلىگە كېلىن بولۇپ كېتىۋاتقىنىغا ئىچ - ئىچىدىن ئۆكۈنۈپ ، كۆز ياشلىرى بۇلاق سۈيىدەك توختىماي ئېقىۋاتقان ئەپرۇزىخانغا كەلدى . بىر چاره قىز قورقۇنچىدىن لاغىلداپ تىترەپ ، تېخىمۇ بەكرەك ئۇن سېلىپ يىغلايتتى . ئۇنىڭغا ئىچى ئاغرىغان يەڭگىلەرنىڭ بىرى ئۇنى باغرىغا بېسىپ ، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ يىغلاپ كەتتى .

— ۋاي ئىسسىت ! — دېيىشتى يەڭگىلەر ئەپرۇزىخان پۈتۈنلەي ھوشىدىن كەتكەندە قورقۇنچىدىن لاغىلداپ تىترىشىپ ، — قانداقمۇ قىلارمىز ئەمدى ؟ نېمە كېلىشمەسلىك بۇ !

يىگىتنىڭ ئۆيىگە يېرىم ھوشسىز ھالەتتە ئېلىپ كېلىنگەن ئەپرۇزىخان تولۇق ھوشىغا كېلىپ ئۇزاق ئۆتمەي ، قاقباش يەڭگىلەر ئۇنىڭغا مەجبۇن يېگۈزۈپ يېڭىباشتىن بىھوش قىلدى . ئەمدىلا 12 باھار - يازنى دەريادىكى بېلىقتەك يايراپلا ئۆتكۈزگەن بۇ مەسۇمە پاك قىز توي كېچىسىدىكى ئازاب ياكى لەززەتنى سەزمەيلا تاڭنى ئاتقۇزدى . بۇ چاغدا ئۇ تۇنۇگۈنكى ئۆزىگە پۈتۈنلەي ئوخشىماي قالغانىدى .

« بىلىنمەيلا ئوتتۇز نەچچە يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ ، — دېدى ئەپرۇزىخان ئىچىده پىچىرلاپ ، — ئەگەر بۇ قېتىم مەرۋانەمنى تىنچ - ئامان ئۆيدىن چىقىرىۋالسام ، بېشىمدىكى يوغان بىر تاغدىن قۇتۇلۇپ ، پۈت - قولۇمنى ئۇزۇن سۈنۈپ ياتالايدىغان كۈنلەرگىمۇ ئېرىشەرمەن . دادىسى بىچارىنىڭمۇ ھاردۇقى چىقىپ ، 〈 ئۇھ 〉 دەپ يەڭگىلغىنىچە بىرنى تىنىۋالار . مەنغۇ ئاتا - ئانامنىڭ تۇپراق بېشىدا ، يا بولمىسا بۇلۇڭ - پۇچقاقتا يىغلاپ - يىغلاپ ھاردۇقۇمنى چىقىرالىغىنىم بىلەن ، بىچارە ئادەم ئىچىگە تىنىپ تۇگىشىپ كېتەيلا دېدى . »

تۇيۇقسىز سانىخان ئېسىگە كېلىپ قالغان ئەپرۇزىخاننىڭ كۆڭلى بىر قىسمىلا بولۇپ قالدى . « ئەگەر شۇ چاغدا ، شۇ خوتۇن ساراڭلىق قىلمىغان بولسا ، مەرۋانەم بىلەن كامىل ئاللىقاچان بىر - ئىككى بالىلىق بولۇپ قالاتتى . كامىلمۇ ئىشىدىن ئېزىپ تاپتىن چىقمايتتى . ئۇغۇ مەيلى ، ئاكام بىچارە چىقىم ئۇستىگە چىقىم تارتىپ ، 〈 ئۆھۆ 〉 دېسە ئۆپكىسى ئاغزىدىن يۇگۈرۈپ چىقىدىغان كوساراپ كەتمەيتتى . ھۇ يەر پەتىكى

كـۇكـۇ ! بـۇ قېتىم يەكّ ئىچىدىلا تۇتۇش ـ قارمۇش قىلىپ ، توي تەييارلـ
قـىـنـى پۈتكۈزۈۋالايلىچۇ ..... » ئەپروزىخان ئاشۇنداق خىياللار بىلەن بەند
بـولـۇپ ئۆيـنـىـكّ بوسۇغىسىغا كەلگەندە ئېسىنى يىغدى . دەرۋازا ئىچىدىن
زەنـجـىـرلاقـلـىـق ئـىـدى . ئۇ دەرۋازىـنـىكّ ھالقىسىنى شاراقشىتىپ بولغۇچە
مـەرۋانـەم پەيدا بولدى . ئۇ قاراڭغۇ دالاندا بېشىدىن رومىلىنى ئېلىپ مەرۋا-
نەمگە بېرىۋېتىپ :

ـــ بـالام ، نـېـمـە ئىش قىلىپ ئولتۇردۇكّ ؟ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم
«دوپـپا تىكتىم » دېگەننى ئىشارەت قىلدى ئاپتاپتەكّ ئېچىلىپ . ئەپروزىخان
ئۇنـىـكّ پـېـشـانـىـسـىـگـە بـىـرنـى سۆيۈپ قويۇپ ھويلا تەرەپكە ماڭدى .
كـېـتىۋېتىپ ئىچىدە پىچىرلىدى : «ئاكامنىكّ دېگەن گېپىنى ھازىرلا ئۇنىڭغا
دېـۋەتـسـەم قـانـداق بـولار ؟ يـاق ، ھازىـرچە دېمەي ، ئاۋۋال دادىسىنى بىر
خـۇش قـىلاي . توشقان تېرىسىمۇ ئۆچ كۈن چىدايدىكەنغۇ ، چىداي . ئۇمۇ
ۋاقـتـى كەلگەندە بىراقلا ئۇقۇپ تازا خۇش بولسۇن . ئاندىن تويىنى شۇنداق
قىلايلىكى ..... »

دۇنـيـادا غېمى يوق ئادەم يوق . ئۇنىمۇ دەيمىز ، بۇنىمۇ دەيمىز ، ئەكّ
چـوكّ غـەم ـــ پـەرزەنـت غېمى . روزى سەررىاپلارنى ئالساق ، ئۆچ پەرزەنتى
مـورىـدىـن تـۇتـۇن چـىقىرىپ ، بىردىن ئۆيىنىكّ ئىگىسى ، بىر ـ ئىككىدىن
پـەرزەنـتـكـە ئاتـا ـ ئانـا بـولۇپ قېلىشتى . ئارىلىقىنىكّ يىراقلىقىنى ، دېگەن
چـاغـدا دىـدارلىشالماسلىقنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئۇلاردىن غەم يېمىسىمۇ بو-
لـىـدۇ . بـىـراق ، بـېلىقتەكّ تولغان ، ھۆسن ـ جامالدا پەرىزاتمۇ قولىغا سۇ
قـۇيـۇپ بېرەلمەيدىغان ، پەقەت تىلىنىكّ ئاجىزلىقىدىن بىرەر ئەرنىكّ تەرـ
تـىـگە سۇ بېرىش نېسىپ بولماي 22 ياشقا كىرىپ قالغان مەرۋانەمنى تالالىق
قىلىش غېمى ـــ ئۇلارنىكّ بېشىدىكى كۆتۈرۈپ قويقۇسىز ئەكّ چوكّ غېمى .
روزى سـەررىاپـنىكّ چاچ ـ ساقىلىنى بىمەزگىل ئاقارتقانمۇ ، ئەپروزىخانىنىكّ
كـۆزلـىـرىنىكّ خۇنىنى يەپ ، بېلىنى بىمەھەل مۇكچەيتىۋەتكەنمۇ دەل ئاشۇ
مـەرۋانـەمـنـىـكّ ئۆيىدىن چىقىپ بولالماسلىقى ! ئۇلار ئۆچ پەرزەنتىنىكّ ياقا
يـۇرتلاردا مـۇسـاپـىـر بـولۇپ قالغىنىغا چىدىماي بىر ھەسسە ياش تۆكسە ،
مەرۋانەمنىكّ تېخىچە تالالىق بولالمايۋاتقىنىغا 10 ھەسسە ياش تۆكىدۇ . ئەر-
خـوتـۇنـنىكّ بېشى بىر يەردە بولۇپلا قالسا ، شۇنىكّ گېپىنى قىلىشىدۇ . ئۇلار

هەر ۋاقىلىق نامىزىدا ، تاماقتىن كېيىنكى دۇئاسىدا تەڭرىدىن مەرۋانەمگە ئوبدان بىر جورا ئاتا قىلىشنى تىلەيتتى. تەڭرىمۇ ئۇلارنى نائۇمىد قويمىدى: نېمە تولا ؟ لايىق تولا ، ئەلچى تولا ئىدى . روزى سەررا‌پلارغا كېرىكى : ئۆز ھەقىقىگە قەنە ، 10 كۈندە بىر نان تېپىپ بەرسىمۇ قىزىنىڭ دىلىنى رەنجىتىپ خورلىمايدىغان ؛ ئۇنىڭ بىلەن ئۆمۈرلۈك ئىناق ئەر ـ خوتۇن بولۇپ ، نەۋرە ـ چەۋرىلىك بولۇپ كېتىشنى دىلىغا پۈككەن تەندۇرۇس ، مۆمىن بەندە ئىدى . ئەگەر شۇنداق بىر ئادەم ئىشىك قېقىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۇلار ئالدى ـ كەينىگە قارىماستىن مەرۋانەمنى ئۇنىڭغا ئىككى قوللاپ تۇتقان ، ھەتتا تۇينىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى بارلىق چىقىملارنى ئۆزلىرى ئۈستىگە ئېلىشتىنمۇ باش تارتمىغان بولاتتى . كەلگۈسىدە ئاستى ئايۇان ـ ساراي ، ئۈستى مەنزەر ـ پېشايۇانلىق ، جاراڭلاپ تۇرىدىغان ھويلا ـ ئىمارەتلىنىمۇ مەرۋانەمگە مىراس قالدۇرۇش توغرۇلۇق ۋەسىيەتنامە يېزىپ ، ئۇلارنىڭ قولىغا تۇتقۇزغان بولاتتى . بىراق ، مۇنداق بىر ئادەم ھازىرغىچە ئۇلارنىڭ ئىشىكىنى قاقمىدى . قارىغاندا مۇنداق ئادەملەرنىڭ بەزىسى مەرۋانەمنىڭ تۇيۇقسىغا چىقىنالماسلىقتىن ئەنسىرىسە ، بەزىسى ھال ـ كۈنىنىڭ روزى سەررا‌پلارنىڭكىدىن تۆۋەنلىكى ، قوپالراق ئېيتساق ، نەسەبنىڭ « پەس » لىكى ياكى قىلمىۋاتقان ئىش ـ ئوقىتىنىڭ روزى سەررا‌پلارغا ئەرزىمەسلىكىدىن ئەنسىرىسە كېرەك .

قىز بالىنىڭ جىسمانىي جەھەتتىكى تەبىئىي ئاجىزلىقى ئاللىقاچان پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ ئېتىراپ قىلىشى ۋە مۇناسىپ ئېتىبار بېرىشىگە ئېرىشتى . قىزلاردىكى ھەددىدىن زىيادە نومۇسچانلىق ، تارتىنچاقلىق ، ئوتتەك قىزغىن ئىچكى ھېسسىياتىنى ئاشكارىلاشقا جۈرئەت قىلالماسلىقتەك روھىي ئاجىزلىق ھېلىمۇ ئۆز كۈچىنى كۆرسەتمەكتە . بۇ يالغۇز قىزلاردىكى ئاجىزلىق بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى قىز تاپقان ، قىز توغقان ئاتا ـ ئانىلارنىڭكى ئورتاق ئاجىزلىق . شۇڭا ، ئاتا ـ ئانىلار بوسۇغىسىغا ئەلچى كەلمىسە ، قىزلىرى قېرىپ بېشىغا ئاق كىرىپ كەتكۈچىمۇ ئۆزى ئۇلارغا لايىق ئىزدەپ ئوغۇللۇقنىڭ ئىشىكىنى قاقالمايدۇ . مانا بۇ ئەسىرلەردىن بېرى ئۆز كۈچىنى كۆرسىتىپ كېلىۋاتقان « ئەرلەر ئەزىز ، ئاياللار خار » دېگەن رەزىل سەپسەتىنىڭ زامانىمىزدىمۇ « ئەڭ بازارلىق مال » ئىكەنلىكىنىڭ

روشەن دەللىلى ! ئانىسى ، ئاچىسى ، سىڭلىسى ، قىزى ..... نىك « ئايال » ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپمۇ ئايال زاتىنى ئۆزىدىن پەس كۆرۈش ، خورلاشنى ھاياتىدىكى « ئەڭ زور خۇشاللىق » ھېسابلايدىغان بەزى ئۇيغۇر ئەرلەرنىڭ ئۆز قىزلىرى ــ يۇرىكىنىڭ بىر پارچىسىغا ئەجدادتىن ئەۋلادقا ئېلىپ كەلگەن « ئېسىل سۆۋغا »سى !!! توۋا دەيمەن ، ئوغۇللىرىمىز ئۆيلەنمەي تۇرۇپلا ئونلىغان قىزنىڭ ئىپپەت ـ نومۇسىنى بۇلغىسا ، ھەتتا ئۇلارنى ھامىلىدار قىلىپ قويسا بۇرۇتىمىز تەۋرىمەيدۇ ـ يۇ ، قىزلىرىمىزنىڭ بىرەر تەڭتۇش يىگىت بىلەن بىردەم گەپلىشىپ تۇرۇپ قالغىنىنى كۆرۈپلا قالساق ، تىلىمىز بىلەن قولىمىزنى تەڭلا ئىشقا سېلىپ ، ئۇلارنى پۇشتىمىزدىن تۆرىلىپ ، يورۇق دۇنياغا تۇغۇلۇپ قالغىنىغا بۇرۇن ـ قۇلىقىغچە تويدۇرۇۋېتىمىز . نېمە ئۈچۈن ؟

جاۋاب بەكمۇ ئاددي : بىزنىڭ ئارىمىزدىكى بەزى ئادەملەر ئاغزىغا ئىمانىنى ، دىلىغا شەيتان لەئىنىنى مەڭگۈلۈك ھەمراھ قىلىپ ، ئاچىنىڭ قولىدىكى بىر چىشلەم نانىنى ، ئاجىزنىڭ قولىدىكى بىر تېسىن پۇلىنى قانداق تارتىۋېلىپ ، ئۆزىنى قانداق بېيىتىش كويىدا ئۆمۈرۋايەت تىمسىقلاشقا ئادەتلىنىپ كەتكەن . بۇنى ئۇلارنىڭ : « ئالماقلىق ــ زېرەكلىك ، بەرـ مەكلىك ــ نادانلىق » دېگەن «ئادەمگەرچىلىك مىزانى » ئىسپاتلايدۇ . ئۇلارنىڭ ئەخلاق مىزانى : « سەن ئۆل ، مەن تىرىلەي » ياكى « سەن يىغلا ، مەن كۈلەي » .

« ئۆلۈۋاتقان ــ يىغلاۋاتقانلار » زادى كىم ؟

ئايالار ! بىزنى تۇغۇپ ، تومۇرىدىكى قېنىدىن ئاق سۈت ئايرىپ ، بىزنى ئىنسانىيەت جەمئىيىتىگە قوشۇش ئۈچۈن كۈننى تۈنگە ئۇلاپ خۇنـ خۇنىنى سەرپ قىلغان مېھرىبان ، بېچارە ئانىلار ! ئۇلارلا ئەمەس ، بىزنى ئەڭ ھۆرمەتلەيدىغان ، بىزگە ئەڭ كۆيۈنىدىغان ، ئەڭ كۆيىدىغان ئاق كۆڭۈل ئاچا ـ سىڭىللىرىمىز ، شۇنداقلا ئۆز پۇشتىمىزدىن تۆرەلگەن گۈلدەك چىرايلىق ، ئايدەك لاتاپەتلىك ، مەسۇم ـ پاك قىزلىرىمىز !!!

بىز ئۇلارنىڭ ئۇلۇغلۇقى ، گۈزەللىكى ، مېھرىبانلىقى ھەققىدە نۇرغۇن ئېسىل ناخشا ـ قوشاقلارنى توقۇپ ، نۇرغۇن گۈزەل رەسىملەرنى سىزىپ ئاغزىمىزدىن كۆپۈك كەلگۈچە مەدھىيەلىدۇق ، ماختىدۇق . شۇنىڭ

بـــلەن بىر چاغدا ئوغۇللىرىمىزغا ھەرقانداق بىر قىزنىڭ ئالدىنى توسۇپ : « ماڭا تېگەمسەن ؟ » دېيىش ھوقۇقىنـــى بەردۇق ـ يـــۇ ، قىزلىرىمىزغـــا : « مـــېنـــى ئالامـــسـەن ؟ » دېـيـــىش ھوقـــۇقـــنى بەرمىدۇق ! شۇڭا ، بىزنىڭ قـــزلـــىـرىـــمىز ساتساق « پۇل » ، ئىشلەتسەك « قۇل » ، ئەرلەر ئۈچۈن ئېچ پـــۇشۇقىنى چىقىرىدىغان « تىرىك ئويۇنچۇق » ، « بالا تۇغدىغان ماشىنا » ياكى ئائىلىگە بېزەك ھەم ئۆمۈرلۈك دېدەك !!!

روزى سـەررىاپلارنـــىڭ ئەڭ ئەنسىرەيدىغىنى ئۆز قىزىنىڭ كىمگىدۇر ئەرمـەك ، كـــىمگىدۇر دېدەك بولۇپ قېلىشى ئىدى . مەيلى شاھ ياكى گاداي بولسۇن ، مەرۋانەمنى ئادەم قاتارىدا كۆرىدىغان ھەرقانداق بىر سىگە چېتىشقا رازى ئـــدى . مـەرۋانـــەمـنـــىڭ ئۆزى « بېلى باغلاقلىق سۈپۈرگە »نى لايىق كۆرگۈدەك بولسا ، ئۇنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن ئاشۇ «سۈپۈرگە »نى بېشىغا تاج قـــلـــىـپ قىسىشقا ھەرقاچان تەييار ئىدى . ئەپسۇسكى ، مەرۋانەمدە مۇنداق جاسارەتـــمۇ ، ئىقـــتىدارمۇ يوق ئىدى . شۇڭا ، ئـــۇ تەقـــدىرگە تەن بېرىپ ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشىنى كۈتۈشكە مەجبۇر ئىدى .

ئەمـدى ئۇنـــى نىكاھىغا ئېلىشنى ئىختىيار قىلىپ ئەلچى كىرگۈزگەنـ لـەرگـە كـەلـسـەك ، بـەزىـــسى سۇلتانغا ئوخشاش ئۇنىڭ «تۇزنى تېتىپ » باققۇسى كەلگەن پۇلدار خوتۇن بېدىكلىرى ؛ بەزىسى خوتۇنىدىن بىمەھەل ئايـرىـلىپ بويتاق قالغان ، ئىككى ـ ئۈچتىن يېتـــىم «ئېسىنچاق ـ سېلىنـ چاق »لـىـرىـغـا ئانا ، ئۆزىگە ياش ، چىرايلىق خوتۇن ، ئائىلىسىگە ياراملىق دېـدەك ئىـزدەيـدىغان ئوتتۇرا ياش ، ھەتتا ياشىنىپ قالغان ئادەملەر ئىدى . روزى سـەررىاپلار ئۇلارنىڭ تېگى ـ پېيىنى بىلۈپلىپلا قەتئىي رەت قىلدى . مـەرۋانـەمـگە چىن يۈرىكىدىن كۆيگەن ، ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق ، دىيانەتلىك يـىـگـىـتـلـەردىـن بـىـرمۇنچىسى ئۇلارنىڭ بوسۇغىسىنى ئەگىگەن بولسىمۇ ، بـەزىـــسىنى ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن رايىدىن يانـ دۇردى . بـەزىـــسـىگە روزى سـەررىاپـلار «ئالدىنى قىلغىلى » ئۇنىمىدى . ئۇلار مـەرۋانـەمنى دەپ ئاتا ـ ئانىسىدىن كېچىشكە تەييارلانغان « ئاشىق ـ شـەيـدايـى »لار ئىدى . روزى سەررىاپلارغا ئايان : مەيلى ئوغۇل ، مەيلى قىز تـەرەپـنـىڭ ئاتـا ـ ئانـسى قازان بېشىدا دەسسەپ تۇرمىغان توي تويدەك بـولـمـايدۇ . تويدىن كېيىنكى ئاقىۋەتنى تەسەۋۋۇر قىلىش تېخىمۇ تـەس ،

هەتـــتا خەتەرلىك . نېمە دېگۈلۈك ؟ نېمە قىلغۇلۇق ؟

يـا گـېزىتكە ئېلان چىقىرىپ مەرۋانەمگە لايىق ، ئۆزلىرىگە باب كۆ- يـۈئوغۇل سېتىۋالغىلى بولمىسا ، يا ھەم قىزىغا ، ھەم ئۆزلىرىگە ئەرزىيدىغان بـىرەر يىگىتنىڭ ئالدىغا توققۇز تەزىم قىلىپ بېرىپ ، پۈتۈن چىقىمنى ئۈس- تـىگە ئېلىشنى ۋەدە قىلىپ ، ئالتە ئادەمنىڭ گۈۋاھچىلىقىدا نىكاھ پاتىھەسى ئوقۇتۇپ كۆيۈئوغۇل قىلىۋالغىلى بولمىسا !؟

ئولـتـۇرسا ـ قوپسا كاللىسى مۇشۇنداق گادىرماچ خىياللارنىڭ ئىس- كـەنـجـىسىدە قالغان روزى سەرراپنىڭ يېگىنى ئاش ، ماڭغىنى يول ئەمەس ئىدى . ئەپـروزىخان قىزىنىڭ مەڭگۈلۈك بەختى ـــ خاتىرجەملىكىنى كۆز- لـەپ ، « ئىزا ـ نومۇس » دېگەنـلـەرنـى قايان ـ قايانـلارغا چۆرۈۋېتىپ ، «يـۈزىنـى داپـتـەك قـىـلـىپ » بەزىلەرنىڭ ئىشكىنى قېقىپ ، مەرۋانەمنىڭ ھايـالىق ، ئىشچان ، ئەقىللىقلىقدىن بولۇشىغا گەپ سېتىپ ، كىمنىدۇر بىر تـىـيىن چىقىم قىلدۇرماي كۆيۈئوغۇل قىلۋېلىش نىيىتى بارلىقىنى پۇرىتىپ يـۈرۈپـمۇ ئېرىشكىنى سۈكۈت بولدى . بۇنداق چاغلاردا نومۇستىن يېرىلىپ كـەتـكـۈدەك بـولـۇپ ، تـەڭـرىـدىـن ئۆزىگە ئۆلۈم تېلىدى . لېكىن ، ھايال ئۆتـمـەي تـەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىدىن ناگۇزا بولغانلىقىغا پۇشايمان يەپ ، توۋا ئۈسـتـىـگـە تـوۋا قىلدى . دەردىنى كۆز ياشلىرى بىلەن سىرتقا چىقىرىپ ، تـېـخـىـمـۇ تەقۋادار بولۇپ كەتتى : بەش ۋاق نامازى ، 30 كۈن روزا ئاز كەل- گـەنـدەك ، دائـىـم ئـىـچـىـدە پىچىرلاپ دۇرۇت ئوقۇپ ، مەرۋانەمگە ھۈرەتتى . تەڭرىگە ئىلتىجا قىلىپ ، ئۇنىڭ بەختىنى تىلەيتتى .

مـەرۋانـەم ئادەمـسـىز چۆل ـ بايا‌ۋاندا يەككە ـ يېگانە ئېچىلغان بىر تـۈپ لالـىـدەك خـىـبـىـدارسـىـز قـېلىۋەرگەنسېرى ، ئاتا ـ ئانىسى ئازابتىن پـۇچـىـلىنىپ ، يەلكسىنى تاغ بېسىۋالغاندەك تۇنجۇقاتتى ، بۇغنۇقاتتى . ئا- خىرقى ھېسابتا تەقدىرگە تەن بېرىپ ، تەڭرىنىڭ ئىلتىپاتىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۈتەتتى .

مـانـا بـۈگـۈن تـەڭـرىـنـىڭ « سائىتى توشۇپ » ، ئۇلارغا شەپقەت قـولىنى سۇنغۇسى كېلىپ قالدىمۇ ؟ كۈتۈلمىگەن بىر ئىش يۈز بەردى : ئە- تـىگەن ئەپروزىخان مەرۋانەمنى بازارغا يولغا سېلىۋېتىپ ، پېشايۋاندا ئاپتاپقا قـاقـلـىنىپ بىردەم سوزۇلۇپ يېتىپ باقتى ـ دە ، ئۆزىچىلا كۆڭلى بۇزۇلۇپ

يـىغلىنغۇسى كەلدى . ئۆزىچە تېنى ئەيمىنىپ ، يوغان هويلا « هاپ » ئېتىپ يـۇتـۇۋېتىندىغاندەك تېنى شۇركۈنۈپ ، ئاغرىمىغان يەرلىرى ئاغرىغىلى ، تالـ مـايدىغان يەرلىرى تالغىلى ، قولاشقىلى تۇردى . ئوڭدا بولۇپ باقتى ، يېنى بـولـۇپ بـاقـتـى ، بـولـمـىدى . قوپۇپ ئولتۇرۇپ بېقىۋىدى يەنە بولمىدى . مـەرۋانـەمـنـىڭ كەينىدىن بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ دوپپا بازىرىغا بېرىپ بـاقـقۇسى كەلدى ـ يۇ ، شۇئان نىيىتىدىن يانىدى . بىر غايىب سادا : « ئۆيـ دىن چىقىپ كەت » لا دەيتتـى . ئاخىر ئۇنىڭ ئېسىـگە ئاكىسى كەلـدى . «بـىـچـارىـنـى كۆرمىگىنىمگە 10 كۈن بولۇپ قاپتۇ ، شاققىدە بېرىپ يوقلاپ كەلمەيمۇ ..... »

ئەپروزىخان مۇشۇ خىيال بىلەن ئۆيدىن چىقتى . ئېرىنىڭ دۇكىنىغا بـېـرىـپ بـىـرەر سـائەتچە مۇڭدىشىپ ئولتۇردى (روزى سەررىاپ يايمىدىن دۇكـانـغـا كـۆچـۈۋالـغانىدى) . ئۇدۇلدىكى دۇكاندىن پەرمۇدە بىلەن چاي ئەكـېلىپ ، چۈشلۈك غىزالاندى ، ئاندىن ئېرىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئېلىپ ئاكـ سىنىڭكىگە يول ئالدى .

ـــ ئۇكـام ، بىر پىيالە سىنچاي ئوتلىغاچ ، ئاكىلىرى بىلەن جىنىدەك مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ تۇرسىلا ، ـــ دېدى ئەپروزىخاننىڭ ئالدىغا داستىخان سـېـلـىـپ مـەزە قويغان سانىخان ناۋات سېلىنغان بىر پىيالە چاينى ئۇنىڭغا ئـىـككى قوللاپ سۇنۇۋېتىپ ، ـــ مەن ئاشخانىغا چىقىپ كىچىككىنە بىرنېمە قىلىپ كىرەي .

ـــ كـايـىـمـسـىلا خان ئاچا ! ـــ ئەپروزىخان ئۇنىڭ بىلىكىگە ئېـ سىلدى ، ـــ هېچ نەرسىگە زوقۇم يوق .

ـــ شۇنداق بولسىمۇ ئىزىزەتلىرى ئۇكام .

ـــ يـۇگـۇرۇڭـلا ، يـاغـلـىـق قـىـلـىپ بىر تەخـسە هالـۋا ئېتىپ كـىـرىڭلا ! ـــ قۇددۇس ئاخۇن گەپ قىستۇردى ، ـــ مەيـدىسىنىڭ سوغۇـ قىنـىـى باسسۇن .

ـــ ماقۇل . هازىرلا .

سـانـىخان چىقىپ كەتتـى . ئاكا ـ سىڭىل چاي ئىچـكەچ ئۇيان ـ بـۇياندىن مۇڭداشتى . قۇددۇس ئاخۇن قوش پەر ياستۇققا يۆلىنىپ ، قوش كـۆرپـە ئۈسـتـىدە ئولتۇراتتى . مەيدىسى « غىژ ـ غىژ » قىلىپ پات ـ پات

يۆتـلـەتتى . بەزىدە قېقىلىپ خورازدەك قىچقىرىپ كېتەتتى . ئەپروزىخان سەل جىددىيلەشكىلى تۇرسا : « قورقماڭ ئۇكام ، ھەر قېتىم پەسىل ئالماشسىلا ماڭا مۇشۇ كۈن . خۇدايىم بۇيرۇسا ، غورىغا ئۇلىشۇالسامىلا قوپۇپ كېتىمەن » دەپ كۈلۈمسىرەيتتى . گەپ مەرۇانەم ئۈستىگە كۆچكەندە :

ـــ ھۆكۈمەتىنىڭ سىياسىتى كەڭرىگەندىن بېرى پۇل تېپىپ « ھاجىم » ، « خېنىم » بولۇۋالغانلار ئىچىدە ھالال ـ ھارامنى پەرق ئەتمەيدىغانلار كۆپەيىپ كېتىۋاتىدۇ . نەسەب ، بايلىق سۈرۈشتۈرۈپ ئۇ بالىنى دوزاخقا ئىتتەرمەي ، قولى قىسقا بولسىمۇ ئىمانى بار ، ئۆز ھەققىگە قەنە ، ھىدايەتكە مايىل ئائىلىگە تۇتۇپ بېرىڭلار . كۆڭلۈم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ : ھازىر بوسۇغاڭلارنى چەگدەۋاتقانلارنىڭ تولىسى سىلەرنىڭ پۇل ـ مېلىڭلارنىڭ قەستىگە چۈشكەنلەر ، ـــ دېدى بوۋاي ئەۋلىيالارچە كېسىپ ھۆكۈم قىلىپ ، ـــ كىچىككىنە بىخەستەلىك قىلساڭلار ، كېيىن پۇشايمانىنى ئالغىلى قاچا تاپالماي قالىسىلەر .

ـــ بىزمۇ شۇنىڭدىن قورقۇۋاتىمىز .

ـــ ئاللانىڭ سىرۇھىكمەتلىرىگە ھەيرانمەن ، ـــ قۇددۇس ئاخۇنۇمنى يۆتەل تۇتتى ، ئۇ ئالدىغا ئېگىشىپ لۆكگە بىلەن ئاغزىنى توستى . شۇ تۇرقىدا ئۇ ئەپروزىخانغا ئۆتكەن ھەپتىدىكىدىن يەنە بىرمۇنچە قېرىپ ، تېخىمۇ ئورۇقلاپ كەتكەندەك تۇيۇلدى . ئەپروزىخاننىڭ ئىچى ئاغرىغىنىدىن كۆڭلى بۇزۇلدى ، ـــ ئاكا ـ سىڭىل ئىككىمىزگە شۇنچە جىق مالۇمۇلكەت بېرىپ ، بىردىن بالىنىڭ غېمىدىن قۇتۇلالماس قىلىپ قويغىنىنى ..... شۇكرى ، خۇدايىم ئۆزۈڭگە ئاسان .

ـــ ئۇنداق دېمىسىلە ئاكا . قارىسام كامىل بىر ئوبدان ئوڭشىلىپ ، جىجىغان جىجىقلىرىدىن چىقمايدىغان بولۇپ قاپتۇ .

ـــ ھەي ..... ئوڭۇشلۇشۇنغۇ ئوڭشالدى ، كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا بېشىنى جۇپلىيەلمەي ، گەدىنىمدە قىيامەتلىك قەرز بولۇپ قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن .

ـــ ئۇنداقمۇ بولماس ..... خۇدايىم مەقسەتلىرىگە يەتكۈزەر ئىلاھىم .

ـــ ئەگەر كامىلنى « ئىككى ئۆيلەنگەن » دېمىسىڭىز ، مەرۇانەم

بـــلـەن جـۇپـلـەپ قويساق ئۆزىمىز تۇغۇل ، ئاتا ـ ئانىمىزنىڭ روھىناتىمۇ غەمدىن خالاس بولاتتى .

بـۇ گـەپ ئەپـروزىخاننىڭ يۈرىكىنى ئويىنىتىۋەتتى . مەيلى كامىل 10 قـېـتىم ئۆيلەنگەن بولسۇن ، ئۇنىڭ نەزەرىدە تېخى « كۆزى ئېچىلمىغان » نـارەسـىدە ئىدى . ھەممە سەۋەنلىك سانىخاندا . كامىلدا تېرىقچىلىك گۇناھ يـوق ! سـانـىـخـان تەتۈرلۈك قىلمىغان بولسا ، كامىلمۇ تاپتىن چىقمايتتى . بـۇمـۇ ئوبـدان بـولـدى : سـانـىـخـان يـاتـىنى كۆرۈپ ، تۇغقانىنىڭ قەدرىگە يـېـتىدىغان بولدى . كامىلمۇ بىر مۇدۇرۇپ چۆچۈپ ئويغىنىپ ، دۇنياغا يېـڭـىـدىن تـۇغـۇلغاندەك بولدى . ھازىر يەرگە بىتەرەت دەسسىمەيدۇ ، بەش نامازنـى تەرك ئەتـمەيـدۇ . قىشچە « قۇرئان » ئوقۇشنى ئۆگـىنىپ ، بەزى سـۇرىـلـەرنـى شۇنداق چىرايلىق تىلاۋەت قىلىدىغان بولۇپ قاپتۇ . ئۆيىنىڭ ھەمـمـە ئېـغـىـر ـ يـېـنىك ئىشلىرىنى ئۇستىگە ئېلىپ ، قىز بالىدەك رايىش بـولـۇپ كېتىپتۇ . بىرەر ئىشقا بۇيرۇمسا ئەتىگەندىن كەچكىچە تالا ـ تۇز-گـىـمـۇ چـىـقـماي ، جـايـنـامـازدىـن قـوپـماي « قۇرئان » تىلاۋەت قىلىپ ئولـتـۇرىدىكەن . قارىسا ئادەمنىڭ مەستلىكى كېلىدۇ . خۇدا ئىنساب بەرگەن دېـگەن شۇ ئەمەسمۇ ؟! بەندە ـــ ئازغۇچى . ئاللادىن بۆلەك جىمى مەخلۇق ئازىـدۇ . گـۇنـاھـىـنـى تـونـۇسـا ، توۋا قىلسىلا بولدى . ئەپروزىخان ئەلچى كـىـرگـۈزگـەن يـىـگىتلەرنىڭ ھەممسىنىڭ تېگى ـ پېيىنى ئۇقۇپ باققان . ھېـچـقـايـسسى كامىلغا يەتمەيدىكەن ، يەنە ـ يەنسىدىن كامىل ياخشى ئىكەن ! مـەرۋانەمنىڭ تىلى ئاجىز . ياتنىڭ ئالدىغا بارسا تىكەننىڭ ئۇستىدە مـاڭـغـانـدەك ئاۋايلاپ دەسـسەپ ، كېچە ـ كۈندۈز قۇلدەك ئىشلىمسە ، ئۇ ئۆيـدە يـېـگـەن بـىـر چىشلەم نان ، بىر قاچا ئاش زەھەر ـ زوقۇم بولىدۇ . ئەپـروزىخانلارغىمۇ ياخشى كۈن يوق : كۈيۈئوغۇل ، قۇدا ـ باجىلار ئالدىدا دائىـم بـېـلـىـنى يادەك ئېگىپ ، توققۇز تەزىم قىلىپ تۇرمىسا ، مەرۋانەمنىڭ ئوتـى ئۆرە كۆيمەيدۇ . يامىنىغا كەلسە بوغچا ـ بوغۇندىسىنى قولتۇقلىتىپ ، ئۇنـى ئۆيـدىـن قوغلىشىمۇ مۇمكىن . كامىل ئۇنداق ئەمەس : « كەل » دېسە كـېـلـىـدۇ ، « كەت » دېسە كېتىدۇ . ئۇرسا تايىقى ، تىللىسا تىلى ئۆتىدۇ . ئەما ، شۇ سانىخان .....

ئەپـروزىـخـان ئالـلىقاچان ئاكسىنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ ،

كاملنى ئۆزىگە ئىچ كۆيۈئوغۇل قىلىپ بېرىۋېتىشنى تەلەپ قىلىش نىيىتىگە كېلىپ قويغان بولسىمۇ ، سانىخانىنىڭ رەت قىلىشىدىن ئەنسىرەپ ئېغىز ئاچالمىغان . چۈنكى ، سانىخان مايسەمنى كامىل بىلەن ياراشتۇرۇش غېمىدە ئارا كۆندە ئالتە قېتىم ئۇنىڭ ئۆيىگە ، دۇكىنىغا پالاقلاپ يۈرەتتى . ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكى ، قۇدىلىرىنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى ئۇۋۇنقىنى چۈشۈرۈپ قويماي ئەپروزىخانىغا سۆزلەپ بېرەتتى . ئەپروزىخانمۇ لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا بەزى مەسلىھەتلەرنى كۆرسىتەتتى . مانا ئەمدى ئاكىسى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى گەپنى دېدى . ئۇنىڭچە بولسا ، خۇشاللىقتىن « قۇلۇق ! » دەپلا ئاكىسىنىڭ ئايىغىغا يىقىلغۇسى بار . لېكىن ، ئۇنىڭمۇ دىلى بىلەن تىلى باشقىمۇ ؟ ياكى هاياجاندىن خۇددىنى يوقاتتىمۇ ؟ ئاغزىدىن بۆلەك گەپ چىقتى :

ــ ئۇنداق قىلساقمۇ بېشىم ئاسمانغا يېتەتتى . خان ئاچامنىڭ باشقىچە مۇددىئاسى بولۇپ قالسا .....

ــ نەدىكى گەپنى قىلىدىكەنسىز ئۇكام ! ــ قۇددۇس ئاخۇن سۆزۈپ بىر تىنىۋېلىپ چۈشەندۈردى ، ــ ئۇ خوتۇن مايسەمدىن ئايرىلىپلا ، «مەرۋانەمنى ئەكېلىۋالساق » دەپ بېشىمنى ئاغرىتقىلى تۇرغان . ئۇنىڭ بىر چاغدا قىلغان ئەسكىلىكى يۈرىكىمدىن چىقماپتىكەن ، « قايسى يۈزۈڭ بىلەن ئەپروزىخانىنىڭ بوسۇغىسىغا قىز سوراپ بارىسەن ؟ » دەپ ئاغزىنى تۇۋاقلىغانىدىم . شۇڭا ، ئۇ بىچارىنىڭ ئۈنى ئىچىگە چۈشۈپ ، مايسەملەر-نىڭكىگە چېپىپ يۈرگەن . يېقىندا مايسەم بىر كاسىپ بىلەن توي قىلدى . ئۆزىڭىزمۇ بىلىسىز ، مايسەمنىڭ ئۆيىمىزگە ئون بالىلىق ئەجرى كىرگەن . ئاتا ـ ئانىسى بىلەنمۇ ئۇرۇق ـ تۇغقاندەك بولۇپ كېتىپتىكەنمىز . ئەر ـ خوتۇن ئىككىمىز تويىغا چىرايلىق بېرىپ ، مېهمانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلگۈچە تۇرۇپ بەردۇق .

ــ ئەجەب ئوبدان قىلىشىپلا !

ــ دۇنيادا هەممە نەرسە تېپىلىدۇ ، ئاتا ـ ئانا بىلەن ئادەمگەرچىلىك تېپىلمايدۇ .

ــ شۇنداق بولمامدىغان ، ئاكا !

ــ تويدىن كېلىپلا ، ئۇ خوتۇن : « مەيلى ئەپروزىخان يۈزۈمگە

تۇكۇرسۇن ، ئۇروۇپ ـ تىللاپ ئۆيدىن قوغلاپ چىقارسۇن ، مەرۋانەمنى بالا قىلغىنىم قىلغان » دەپ بىر يىغا باشلىغىلى تۇروۋۇدى ، ھازىرغىچە كۆزىدىن ياش قۇرۇمايدۇ . مېنىڭمۇ ئىچىم ئاغرىپ قالدى . ئەمما ، تېخىچە « ماقۇل » دېگەن گەپنى ئاغزىمدىن چىقارغىلى ئۇنىمىدىم . خۇدايىممۇ بەندىسىنىڭ گۇناھىنى كەچۈرىدىكەن ، ئەگەرچەندە سىزمۇ ئاشۇ خوتۇنىڭ بىر چاغدىكى ئەسكىلىكىنى .....

ــ ئۇنداق دېمەسلە ، ئاكا ! ــ كۆزلىرى ياشلانغان ئەپروزىخان ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى . رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن بۇرنىنى سۈرتۈپ ئاۋارە ئىدى ، ــ مەن ئۇ ئىشنى ئاللىقاچان كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋەتكەن . خان ئاچاملا ئاشۇنداق نىيەتكە كەلگەن بولسا ، مېنىڭ ھەرگىز كەينىمگە قارايدىغان يېرىم يوق . باللىنىڭ دادىسىمۇ .....

ــ ئالدىرىماڭ ، ــ قۇددۇس ئاخۇن يەڭگىل تىنىپ ، قولىدىكى پىيالىنى داستىخانغا قويدى . نەپەس ئېلىشى خېلىلا ئاسانلاشقان ، ئاۋازىمۇ تەمكىن ئىدى ، ــ ئاۋۋال روزاخۇنىنىڭ سەمىدىن ئۆتكۈزۈپ ، ئاندىن رەسمىي جاۋاب بېرىڭ . ئاڭغۇچە ئارىمىزدا بولۇنغان گەپنى ئىككىمىزدىن بۆلەك ھېچكىم ئۇقماي تۇرسۇن .

ــ خان ئاچاممۇ ئۇقامدۇ ؟

ــ ھەئە . نادان خوتۇن خۇشلۇقىدا ئۇدۇل كەلگەن بىرىگە ئاغزىدىن چىچىپ يۇرۇپ ، گەپ ئۇرۇقلىتىپ قويمىسۇن .

ــ ئوبدان . سىلى نېمە دېسىلە شۇ . مەن ھازىرلا بېرىپ باللىنىڭ دادىسىغا دەي ، خۇدايىم بۇيرۇسا ، بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە جاۋابىنى ئەكېلىپ ، ئۆزلىرىنى خاتىرجەم قىلاي .

ئەپروزىخاننىڭ يول بويى ئۆزىنىڭ توي كۈنىنىڭ ئالدى ـ كەينىدە بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئويلاپ كېتىشىمۇ دەل مۇشۇ سەۋەبتىن ئىدى . ئەپروزىخان خۇشال ئىدى . ئۇ مۇشۇ خۇشاللىقتا مەرۋانەمنىمۇ ئورتاق قىلىش ئۈچۈن ، ئاكىسى بىلەن قىلىشقان مەسلىھەتىنى ئۇنىڭغا دېۋەتكۈسى كەلدى ـ يۇ ، تىلىنى يىغدى .

ئەپروزىخان پىشايۋانىنىڭ سۇپىسىغا كاسسىنى قويۇپ ، مەرۋانەم ھېلىلا قويۇپ قويغان دوپپا كېزىكىنى قولىغا ئېلىپ ، غىل ـ پاللا كۆز

يۇگۇرتكەندىن كېيىن ، رومالنى كۆتۈرگىنىچە ئۆزىگە ئامراقلىق بىلەن تىكىلىپ قاراپ تۇرغان مەرۋانەمگە قىيا بۇرۇلۇپ :

ــ ئەتە بىركۈن ئولتۇرساڭ پۇتىدىكەن ـ دە؟ ــ دېگەندى ، قىز:

ــ ھىم ، ــ دەپ بېشىنى لىڭشىتتى .

ــ سەن كېزەكنىڭ گۈلىنى پۇتكۈزۈپ بولغۇچە ، مەن تۆپىنى لوخشۇپ ، پىلتە بېرىپ قويايى ، ماقۇلمۇ ؟

ــ ھ ـ ھ ـ ھىم ! ــ دېدى مەرۋانەم نارەسىدە قىزلاردەك ھەممە يېرىنى تەڭ ئوينىتىپ ئەركىلەپ ، ئاندىن : « سېنىڭ كۆزلىرىڭ ئوبدان كۆرمەيدۇ . يوغانراق لوخشۇپ قويساڭ ، خېرىدار ئەرزان سوراپ ، دېگەن يېرىمگە چىقمايدۇ . مەن لوخشۇپ ، پىلتە بېرەي . سەن قوندۇرۇپ ، ئىسكەتلەپ بەر » دېگەننى ئىشارەت بىلەن ئۇقتۇردى .

ــ ماقۇل خېنىم ، سەن نېمە دېسەڭ شۇ ! ــ ئەپروزىخان يۇرىكى سۆيۈنگىنىدىن مەرۋانەمنى باغرىغا بېسىپ ، يېنىشلاپ ـ يېنىشلاپ سۆيۈپ كەتتى . پۇتۇن ئەس ـ يادى ئابلىكىمنىڭ خېتى بىلەنلا قالغان مەرۋانەم بۇ كۈتۈلمىگەن ئۆزگىچە مېھرىبانلىققا قانداق جاۋاب قايتۇرۇشنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىدى ، ــ ئەمسە سەن دوپپاڭنى تىكىۋەر ، مەن تاماقنىڭ تەييارلىقىنى قىلاي .

« مەن تەييارلىق قىلىپ قويدۇم » دېدى قىز ئىما بىلەن .

ــ ۋاي تاتلىق بالام ! نېمىگە تەييارلىق قىلىپ قويدۇڭ ؟

قىزنىڭ « لەڭمەنگە » دېگەن ئىشارىتىنى كۆرۈپ يۈرىكى « شۇر-رىدە » ئېقىپ كەتكەندەك بولغان ئەپروزىخان ھەرقانچە قىلىپمۇ كۆز چاناقلىرىغا قاپلىشىپ كەلگەن ياش مونچاقلىرىنى ئۇنىڭدىن يوشۇرۇشقا ئامالسىز قالدى . تېخى بىرسىدىن قاتتىق ئازار يېگەندەك ئۇن سېلىپ يىغلاپ ، مەرۋانەمنى باغرىغا تېخىمۇ قاتتىق باستى . ھېچنېمىنى چۈشىنەلمىگەن قىزمۇ مەڭزىنى ئۇنىڭ مەڭزىگە يېقىپ ، يەڭگىل خىتىلداشقا باشلىدى .

× × ×

ئەپروزىخان ھەرقانچە تىت ـ تىت بولسىمۇ ، ئاكىسى بىلەن قىلىش-

قان مەسلىھەتنى تاكى خۇپتەندىن يانغۇچە ئىرىنىڭ سەمىگە سىلىشقا ئەپلىك پۇرسەت تاپالمىدى .

ــ نېمە ! نېمە دېدىڭلا ؟ ــ دەپ چېچىلىپ كەتتى روزى سەررا‌پ خوتۇنى گەپنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ بولغۇچە ، ــ مەرۋانەمنى ئۆتۈپ ـ تېشىپ ئاشۇ تاپتىن چىققان نان قېپى ، قىمارۋازغا بېرەمدىكەنمىز ؟! غو‌جىكامغۇ ئۆزىنى ئوخشىتىپ بۇ گەپنى قىلسۇن ، سىلى ئانا تۇرۇپ ، باغرىڭلىنى يېرىپ چىققان ئايدەك قىز بالىنى ئوتقا تىقىشقا يۈرىكىڭلا قانداق چىدىدى ؟ توۋا خۇدايىم ، دۇنيادا مۇنداقمۇ ئانا بولىدىكەن !

روزى سەررا‌پ يەنە نېمىلەرنى دېدىكىن ، ئەپروزىخانىنىڭ قۇلىقىغا زادى كىرمىدى . بىچارە مەزلۇم ئىرىنىڭ بۇنچىۋالا چېچىلىپ كېتىشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . ئەگەر ئۇلار باشقا ئەر ـ خوتۇنلاردەك ئارا كۆندە ئالتە قېتىم ئۇرۇشۇپ ـ تالىشىپ ، بىر كېچە ئۆتمەي يارىشىپ ، بىر ـ بىرىنى يالىشىپ يۈرگەن بولسا ئىدى ، ئۇنىڭ بۇنچىلىك تەنىلىرىنى چۈنقىغىمۇ ئالمىغان بولاتتى . ئىرىنىڭ ياشلىقىدىمۇ قىلىپ باقمىغان ئىشنى قىلىپ سىلكىشلىشى ئۇنىڭغا تولىمۇ ھار كەلدى . تېخى : « دۇنيادا مۇنداقمۇ ئانا بولىدىكەن! » دېگىنىچۇ . ئەپروزىخان شۇنداق يامان ئانىمۇ؟ بۇنى خۇدا ئۆزى كۆرۈپ تۇرۇپتۇ : ئەپروزىخانىنىڭ پۈتۈن ئۆمرى « بالا ـ بالا » دەپ جان قېقىش بىلەن ئۆتتى . بۈگۈنكى ئىشمۇ بالا ئۈچۈن ئەمەسمىدى؟!

ئەپروزىخان ئېغىر ـ بېسىق ، ياۋاش ـ يۇمشاق ، ھەممە ئىشتا ئىرادىلىك ئاغزىغا قارايدىغان خوتۇن بولسىمۇ ، زۆرۈر كەلگەندە سىلىق ـ سىپايە گەپلەر بىلەن ئىرىنىڭ رايىنى يانداۇرۇپ ، ئۇنى ئۆز جىنجىغا ئەكېلىشىنىڭ يولىنىمۇ بىلەتتى . شۇڭا ، كۆپ چاغلاردا روزى سەررا‌پ ئۆز گېپىنى گەپ قىلمەن دەپ ئۇ يان يۇلقۇنۇپ ، بۇ يان تولغىنىپ يۈرۈپ ئاخىر خوتۇنىنىڭ كېچىكىگە كىرىپ قالغىنىنى تۇيمايلا قالاتتى . خوتۇنىمۇ بۇنىڭلىق بىلەن غادىيۇالمايتتى . تېخى باشقىلار ئالدىدا ئۆزىنى چۆكۈرۈپ ، ئىرىنى كۆتۈرەتتى . ئۆيدە توپان بالاسىدەك خاپىلىق تارتىسىمۇ ، ئىسىنى سىرتقا چىقارمايتتى . شۇڭا ، بۇ ئائىلىدە زادى نېمە خۇشلۇق ، نېمە خاپىلىق بارلىقىنى تەڭرىدىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيتتى . مەرۋانەمنىڭ تىلدىن قېلىشى ، باشقا بالىلارنىڭ تىيىپ ـ سىيىم بولۇپ

تەرەپ ـ تەرەپكە چېچىلىپ كېتىشى بۇ ئەر ـ خوتۇننى بىر ئادەمدەكلا قىلىپ قويغاندى . بۇگۈن نېمە بولۇپ .....

ـــ نېمە دېسىلە ھەق ، ـــ دېدى ئەپروزبخان كۆزلىرىگە لىق ياش ئېلىپ بىچارىلەرچە قىياپەتتە ، ـــ يۈرىكىمدىكىنى ئېيتسام ، مېنىڭمۇ مەرۋا-نەمنى كامىلغا بەرگۈم يوق . دادا يوللۇق ئاكام ئېغىز ئاچسا ، مەن نېمە دېيەلەيتتىم ؟ « ئەلچىگە ئۆلۈم يوق » دەپ ، ئارىمىزدا بولۇنغان گەپلەرنى ئۆزلىرىگە يەتكۈزگىنىمۇ گۇناھ بولدىمۇ ئەمدى ! مەن سىلى نېمە دېسىلە ئاغزىلىرىغا قارايدىغان ئادەم . گەپنىڭ ئۇچىنى چىقىرىپ بولغۇچە تۇمشۇ-قۇمغا ئۇرغىلى تۇرسىلا ، بۇندىن كېيىن ئاغزىمغا قۇلۇپ سېلىۋالاي ئەمىسە ! ـــ ئەپروزبخان گېپىنىڭ ئايىغىنى يېغا بىلەن تۇگەتتى . بىرھازا خىتىلدىغاندىن كېيىن قاتتىق بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېتىپ ، ـــ ۋاي ـ ي خۇدايىم ، ھەممىنى ئۆزۈڭ كۆرۈپ تۇرۇپسەن ، مەن ئاجىز قۇلۇڭنىڭ مۇشكۈلىنى ئاسان قىلغايسەن ! ـــ دەپ ئۇنلۈك نىدا قىلدى . كۆز ۋە بۇرۇن چاناقلىرىدىن توختىماي ئېقىۋاتقان سۇيۇقلۇقنى دەم كۆڭ-لىكىنىڭ يېڭى بىلەن ، دەم ئېتىكى بىلەن سۈرتۈپ قوللىرى ئارام تاپمايتتى . قېيا ئوچۇق ئىشكتىن غۇرقىراپ كىرىۋاتقان مەيىن شامال پە-نەرنىڭ يورۇقىنى ھېلى ئۆرلەتسە ، ھېلى پەسلىتەتتى . خوتۇنىغا تىكىلگەنسېرى ئىچىگە مۇشۇك كىرىۋالغاندەك بىئارام بولۇۋاتقان روزى سەرراپ سوزۇپ بىر تىنىۋېلىپ دەس ئورنىدىن قوپتى ـ دە ، كالاچسىز مەسە كىيگەن كېلەڭسىز ئاياغلىرى بىلەن ئۆينى لىق ئالغان كونا رەڭنىڭ نىمكەش گىلىمگە « گۈس ـ گۈس » دەسسەپ بېرىپ ، ئىشكنى « جالاق-قىدە » يېپىۋەتتى . ئۇچسىدىكى قارا سوكنادىن تىكىلگەن ئەستەر ـ تاشلىق تون بىلەن بېشىدىكى بەزى جايلىرىنىڭ مويى قىرچىلىپ كەتكەن قاماا سەرپۇش تۇمىقىنى قوزۇققا ئېسىپ ، قوزۇقتىكى ئاق شاپاق دوپپىنى بېشىغا كىيدى . ئۆرە تۇرغىنىچە گاھ خوتۇنىغا ، گاھ ئۆينىڭ تام ـ تو-رۇسلىرىغا تىكىلگىنىچە بىرھازا خىيال سۈرۈپ كەتتى . كېيىن بوشاشقان ھالدا ئاياغلىرىنى ئېغىر يۆتكەپ ، تۆرگە سېلىنغان قوش قەۋەت كۆرپە ـــ بايىاتىنقى جايىغا كېلىپ ئولتۇرۇپ ، ئارقا ـ ئارقىدىن « ئۇھ » تارتتى ، ئاندىن خوتۇنىغا بۇرۇلۇپ :

— بولدى خوتۇن ، يۇرىكىمنى ئېزىپ يىغلاۋەرمەكلا ! — دېدى ئىچ - ئىچىدىن پۇشۇقۇنۇپ ، — بەزى ئىشلارنى ئويلاپ ئۆزەمنى تۇتۇۋالالماي قالدىم . ئويلاپ بېقىكلا : هەممە ئىشنىڭ پەيكرى كېتىپ ، كامىل كۇرۇك توخۇدەك ئۆيدىن تالاغمۇ چىقالمايدىغان بولۇپ قالغان چاغدا غوجىكام مەرۋانەمگە ئېغىز ئاچسا ، ماڭا هار كەلمەمدۇ ؟! يات بولسىمۇ بىر نۆرى ، بىزگە ئاتا ئورنىدا تۇرۇپ .....

— ئاكامۇ سىلىدەكلا ئويلايدىكەن ، — دېدى ئەپروزىخان خىتىلداشتىن توختاپ ، — مەرۋانەم بىلەن بىزگە ئىچ ئاغرىتقىنىدىن مۇشۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىپ بولۇپ ، ئارقىدىن بىرمۇنچە كۆڭۈل قويغان . مەن ئەخمەق خوتۇن سىلىنى بۇ گەپنى ئوڭ چۈشىنەر دېسەم ، تازا كىشىكەنلە ! كاملنى كۆيۈئوغۇل قىلغىلرى بولمىسا ، بېشىمىزنى ئىچىمىزگە تىقىپ يۇرۇۋەرسەك بولمىدىمۇ ! ئاكام يا بىزنى : « ئوغلۇمغا قىزىنى بەرمىدى » دەپ شەرىئەتكە سۆرەپ ئاپىرامتى ؟

— باشتىلا شۇنداق دېسەڭلىچۇ خوتۇن ! — روزى سەررراپ ئۇسىتىدىن يوغان بىر تاغ ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىل نەپەس ئېلىپ ، چىرايى سەل ئېچىلدى ، — مەن تېخى : « بۇ خوتۇن ئاكىسى بىلەن هەممە ئىشنى پىشۇرۇپ كېلىپ ، ماڭا شۇنداقلا بىر دەپ قويۇۋاتامدىكىن » دەپ قاپتىمەن .

— ئۇنداق قىلغىلى بېشىم ئونمىدى مېنىڭ !؟ — ئەپروزىخان بېشىنى كۆتۈرۈپ ئېرىگە ئۇدۇل قارىدى ، — هېلىمۇ قىرىق نەچچە يىلىنىڭزى « ئا » دېسىلە « ئا » ، « ب » دېسىلە « ب » دەپ ، سىزغان سىزىقلىرىدىن چىقمىغىنىم .

— هېچقىسى يوق خوتۇن! مەندىن ئۆتۈپتۇ. مۇشۇ ئاغزىمنىزە ..... — بولدى ، خىجىل بولمىسىلا ! مەنمۇ هېچنېمە دېمىگەن بولاي ، سىلىمۇ ئاڭلىمىغان بولسىلا . ناۋادا ئاكام سوراپ قالغۇدەك بولسا : « باللىنىڭ دادىسىغا دېيىشكە تىلىم بارمىدى » دەپلا گەپنى ئۈزەي .

— ماقۇل ، شۇنداق قىلىكلا . ئىشقىلىپ ، مەن غوجىكامنىڭ ئالدىدا يامان ئاتلىق بولۇپ قالمىساملا بولدى .

— خاتىرجەم بولسىلا، ئۇنچىلىك ئىشنى ئەپلەشتۈرەلمىگۈچىلىكىم بار.

ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەن كۆڭلىدىكى غەشلىك ، چىرايىدىكى جىددىيىلىك پۈتۈنلەي كۆتۈرۈلۈپ كەتكەندىلا ئورۇنغا كىرىپ يېتىپ ، چىراغنى ئۆچۈرۈشتى . ياندىكى ئۆيدە مەرۋانەم كىتاب ئوقۇۋاتامدۇ ياكى دوپپا تىكىۋاتامدۇ ، « مەن ئويغاق » دېگەندەك ئارىلاپ ـ ئارىلاپ يۆتىلىپ قويىدۇ . ئەپروزىخانىنىڭ پۈتۈن ئەس ـ يادى مۇندىن كېيىنكى قەدەمنى قانداق بېسىپ ، ئېرىنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈش غېمىدە بولغاچ ، مەرۋانەمنىڭ يۆتىلى قۇلقىغا كىرمىدى . ئەكسىچە مەرۋانەمنىڭ ھەربىر يۆتىلى روزى سەرراپنىڭ يۈرىكىگە نەشتەردەك قادىلىپ « ۋاژژىدە » ئېچىشتۇراتتى . روزى سەرراپ خوتۇننىڭ ئارامنى بۇزماسلىق ئۈچۈن ، ئۇخلىغان قىياـ پەتكە كىرىپ خېلى ئۇزاق جىم يېتىۋالدى . كېيىن ئۆزىمۇ سەزمەستىن :

ـــ ۋاي ـ ي خۇدا ، بەرگەن كۈنلىرىگە شۈكرى ! ـــ دەپ سوزۇپ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى .

قارىغاندا روزى سەرراپنىڭ ئەپروزىخان بىلەن مۇڭداشقۇسى بارـ دەك قىلاتتى . ئەپروزىخان بۇنى تۇيدى ، تۇيۇپ تۇرۇپ قەستەن جىم يېتىۋالدى . روزى سەرراپ ھېلى ئۇ يېنىغا ، ھېلى بۇ يېنىغا ئۆرۈلۈپ ، ئۈزمەي « ئۇھ » تارتاتتى . ئارىلاپ ـ ئارىلاپ : « خۇدا ، ئۆزۈڭ بار ! » دەپ ئۈنلۈك توۋلاپ قويياتتى .

ئەپروزىخان تاقەت قىلالمىدى : ئېرى تەرەپكە ئۆرۈلۈپ ، قاتتىق بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېلىپ سورىدى :

ـــ دادىسى ، بىرەر ئىش كۆڭۈللىرىگە تەگدىمۇ نېمە ؟

ـــ مەرۋانەم ، ئاشۇ بىچارە بالا ..... ھە ـ ي .....

ـــ مەن تېخى سودىدا پىشكەللىككە ئۇچرىدىمىكىن دەپ .....

ـــ نەدىكى گەپنى قىلىدىكەنسىلە! سودىدىكى پايدا ـ زىيانغا «ئاھ ـ ۋاھ »لاپ كەلسەك ، جان توشامدۇ مۇشۇ كۈندە !؟ بۇرۇن تازا سەپسېلىپ قارىمىغاچقىمۇ ، مەرۋانەمنىڭ شۇنچىۋالا تولۇپ كەتكىنىنى تۇيمايلا قاپتىكەنمەن . بايا تاماقتا بىللە ئولتۇرۇپ ، ئۇنىڭ شۇنچە ھۆسنى ، ئاشۇ قامىتى بىلەن بىرەر ئەرنىڭ نېنىنى يېيەلمەي يۈرگىنىگە ئىچىم سىيرىلىپ ئاران تۇرسام ، سىلى كامىلىنىڭ گېپىنى قىلىپ قالدىڭلا ، يوتقانغا كىرىپلا : « خۇدايىمنىڭ ئالدىدا نېمە دىل خاتالىقى ، نېمە تىل خاتالىقى ئۆتكۈزگەن

بولغىيدىم ؟ » دەپ ئويلىنىپ ، ئۆزۈمنى قويىدىغان يەر تاپالماي قېلىۋاتىمەن .

ــ « ئاللادىن بىتەقدىر قىل تەۋرىمەيدۇ » دېگەندەك ، ئۇلۇغ خۇداۋەندەكپىرىم بېشىمىزغا سالغان بۇ قىسمەتنى ئۆز قۇدرەت كامالى بىلەن بېشىمىزدىن كۆتۈرۈۋەتسە ئەجەب ئەمەس . قانداق قىلاتتۇق ؟ شۈكرى قىلىلى .

ــ مېنى « شۈكرى قىلمايدۇ » دەمسىلە ؟ مەن دىلىمدا دائىم «شۈكرى » نى زىكىر قىلغاچ ، نېمە تىلىسەم خۇدايىم شۇنى بەردى ، رەھمىتىنى ئايىمىدى ، ئەمما ئاشۇ بىچارە قىزنىمغا كەلگەندە ..... ــ روزى سەررەپ سوزۇپ بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىپ ، بىردەم جىم بولۇپ كەتكەندىن كېيىن ، ئۆزىگە ئۆزى سۆزلەۋاتقاندەك غودۇڭشىدى ، ــ سىلىگە ئاغزىمدىن چىقارمىغىنىم بىلەن ، مەرۋانەم يادىمغا يەتسىلا يۈرىكىم پىچاق تىقىلغاندەك ئېچىشىپ ، يىگىنىم ئاش بولمايدۇ . ئولتۇرسام ـ قوپسام ئاشۇ بالىنى بىرەر ئەرنىڭ خىزمىتىگە تۇتۇپ بېرەلمەي ئۆلۈپ كېتەمدىمەنكىن دەپ يۈرىكىم سۇ .

ــ مېنى دېمەملا ! مەن ئۇنىڭدەك چاغدا تۆتىنچى بالىغا قورساق كۆتۈرگەن . 13 يېشىدا ئاي بېشى كۆرگەن قىز بالا مۇشۇ كەمگىچە ئەر ـ خوتۇنچىلىقنىڭ نېمىلىكىنى بىلمەي يۈرسە ، ئانا بولغان ئادەمنىڭ ئىچى ئېچىشمامدۇ !؟

ــ يۈرىكىمنى ئەزمەي ، قويۇڭلا شۇ گەپنى !

ــ يەنە مىجەزلىرى قوداڭشىغىلى تۇردىغۇ ئەمدى ! ئالدىلىرىدا بىر گەپنى قىلغۇسىز ئىكەنلە ! سىلىمۇ ئۇچ كۈن خوتۇن كىشى بولۇپ باققان بولسىلا .....

ــ خوتۇن ، ئۇنداقمۇ دەپ كەتمەڭلا ، ــ روزى سەررەپ سەل بوشاشتى ، ــ بايا تىنىڭزى جىق ئويلاندىم . سىلىمۇ بىلسىلە : بۇ كۈننىڭ ياش بالىلىرى ئىچىدە ئىچمەيدىغان ، چەكمەيدىغان ، ئويىنمايدىغىنىنى ئىزدەپمۇ تاپقىلى بولمايدۇ . بۇنى ئويلىسام ، يەنە ـ يەنسىدىن كامىلنى بەكرەك كۆڭلۈم تارتىدۇ . « ئۆتكەنگە سالاۋات » دېگۈم كېلىدۇ . ياماق يېرى ئۇ بالا يەتتە ئەزاسى بېجىرىم تۇرۇپ ئاتا ـ ئانىسىنى يالماپ ياتسا ،

مەرۋانەمنى ئۇنىڭغا قانداق جاۋپلىگىلى بولىدۇ ؟ ۋاقتانىۋاق كىلىپ ئاتا ـ ئانىسىدىن ئايرىلىپ قالسا ، ئىككىسىنىڭ كۈنى نېمە بولىدۇ ؟! ماقۇل ، بىز مەرۋانەمنىڭ تىلى ئاجىزلىقىنى ئويلاپ ، تۇتقان ـ قارمىغىنىمىزنىڭ يېرى ـ مىنى ئۇلارغا بېرىۋەتسەك ، ئەر ـ خوتۇن ئۆمۈر بويى بىكار يېتىپ يېسىمۇ چۆپى چەتنىمەيدۇ . مەن بۇنى بۇرۇنلا ئويلاپ قويغان . « گەپ نەدە ؟ » دېسەڭلا ، مەرۋانەمنى ئاشۇ سايىقا چاپلىساق ، ئادەم تۇگۈل ، تام ـ تورۇسمۇ بىزنى زاڭلىق قىلىپ كۈلىدۇ . مەرۋانەمنىڭمۇ ئىززىتى بولمايدۇ . مېنى قىينايدىغىنى مانا مۇشۇ ئىش .

ـــ مەن نادان خوتۇن بۇنداق نازۇك تەرەپلەرنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرۈپ باقماپتىمەن . ھەرنېمە دېگەنبىلەن ، ئەر كىشىنىڭ ئەقلى ئەر ـ كىشىچە بولىدىكەن . سىلى دېگەندەك ، كامىل بىرەر ئىش ـ ئۇقەتىنىڭ پىشىنى تۇتقان بولسىغۇ .....

ـــ ھە ، ئەمدى ئەقلىڭلىنى تاپتىڭلا ! ـــ روزى سەرراپ تۇيمايلا خوتۇنىنىڭ « قارماق » ىغا ئىلىنىپ قالغانىدى . ئەگەر شۇ تاپتا ئۆي ئىچى قاناقتۇر بىر مۆجىزە بىلەن « لاپپىدە » يورۇپ كەتسە ئىدى ، خوتۇنىنىڭ يالغان يىغىسى بىلەن غالىبلارچە تەبەسسۇمىنى كۆرگەن روزى سەرراپنىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك تۇرغان بولاتتى ! ـــ ئەگەر كامىل بىرەر ئىشنىڭ پىشىنى تۇتۇپ ، ئۆيگە تۆت نان كۆتۈرۈپ كىرگۈدەك ھالدا بولسا ئىدى ، مەن غوجىكامنىڭ لەۋزىنى ھەرگىزمۇ يەردە قويمايتتىم .

ـــ ئەمىسە مەن مۇشۇ گەپنى ئاكامغا دەي ، ئاۋۋال كامىلغا بىرەر ئىشنىڭ پىشىنى تۇتقۇزسۇن . كامىل شۇنىڭ بىلەن « ئادەم » بولۇپ قالسا .....

ـــ ئەمما ، ئىمانىم گۇۋاھكى ، ـــ روزى سەرراپ ئەپروزىخاننىڭ گېپىنى بۆلۈپ ، ئىشەنچ بىلەن دېدى ، ـــ كامىل ئۇنداق ئاسان ئەيۇەشكە كەلمەيدۇ !

ـــ ئەيۇەشكە كەلمىسە ئۆزىنىڭ شورى ! ـــ ئەپروزىخان ئىچىدە كۈلدى ، ـــ ئاكامنىڭ « لەۋزىمنى ئىلىك ئالمىدى » دەپ رەنجىشىدىن قۇتۇلساق بولمىدىمۇ !؟

ـــ ھەببەللى ! ..... ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا !

— هی - هی، هی - هی!

ئەر - خوتۇن بىردەم كۈلۈشكەندىن كېيىن، كەلدى - كەتتى ئىشلار توغرۇلۇق خېلى ئۇزاق مۇڭداشتى. ئۇلار يېڭىباشتىن يوتقانغا كىرىپ ياستۇققا باش قويغان چاغدا ئاللىقاچان تۇن نىسپىدىن ئۆتكەندى. ئەپروزبۇخان دورىپۇروش قېيۇم ھاجىمنىڭ مەرۋانەم توغرىسىدىكى ئىلتىماسىنى تۇيۇقسىز ئېسىگە ئېلىپ، مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرىدى. بىر قېرىندا بىللە ياتقان ئاكىسى ئۆز قىزىغا خېرىدار بولۇۋاتقان يەردە، قېيۇم ھاجىملارغا «قۇدا كۆرپىسى» نەدە تۇرۇپتۇ!؟

دەل مۇشۇ پەيتتە ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان يۇمىلاپ، ھەرقانداق قىلىپمۇ ئابلىكىمنىڭ ئىللىق تەبەسسۇمى، كېلىشكەن قەددى - قامىتىنى كۆز ئالدىدىن بىردەممۇ نېرى قىلالمايۋاتقان مەرۋانەم دورا يېگەن بېلىقتەك تولغىنىپ، ئارقا - ئارقىدىن «ئۇھ» تارتاتتى. كۆز ياشلىرى بىلەن يۈزلىرىنى نەمدەيتتى. قۇلقىدىن ماۋۇ مىسرالار بىردەممۇ نېرى بولمايتتى:

«چىمەن، چىمەن، گۈل — چىمەن،
دوپپىڭىزدا گۈل تۇمەن ...»

ئاھ خۇدا! بىر تىلسىز بىچارىگە نېمانچە ئېغىر ئازاب بۇ!؟

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! ھېكايىمىز تۇگەيلا دەپ قالدى: مەرۋانەمنى كامىل بىلەن ئابلىكىمنىڭ بىرىگە چېتىۋەتسەكلا ھەممە ئىش تۇگەيدۇ. سىزمۇ زېرىكىشتىن قۇتۇلسىز! يامان يېرى قەلەم كۆپ ھاللاردا مېنىڭ ئىرادەمگە باقمايدۇ. مەن ئۇنىڭغا بويسۇنماي دېسەم، كۆڭلۈم گۇۋاھلىق بېرىپ تۇرۇپتۇكى، مەرۋانەمنىڭ تەقدىرى تېخىمۇ يېڭى، تېخىمۇ غەلىتە قىسمەتلەرگە ھامىلدار. مېنىڭ ئۇنى يالغۇز تاشلاپ قويغۇم يوق! كەچۈرۈڭ، مەن يەنىلا كەمىرىمنى چىڭىتىپ، ئۇنىڭ كەينىگە چۈشۈپ باقاي! سىزچۇ؟

كۈل، مەرۋانەم، كۈل!

ئاجايىپ! ئادەم دېگەن ھەقىقەتەن ئاجايىپ مەخلۇق! تۇنۇگۈن جاھانىنى بېشىغا كىيىپ پەرياد چېكىپ يىغلىغانلاردىن بۇگۈن قاقاقلاپ كۈلۈپ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتكەنلەرنى ناھايىتى تولا كۆرگەنمەن. ئۆزۈمۇ ئۆزۈمنى «قالتىس ئىرادىلىك ــ قەيسەر ئادەم» دەپ تەمەننا قويۇپ يۈرگىنىم بىلەن، بەزىدە كىچىك بالىلاردىنمۇ كىچىك ــ ئىرادىسىزمەن: ھېلى بىر ئىشنى «قىلمايمەن» دەپ قەسەم ئىچكەن بولسام، ھايال ئۆتمەي ئاشۇ ئىشقا كاندەك چاپلىشۋېلىپ بىرمۇنچە كۈلكىگە قالىمەن. تېخى خەقنىڭ ئاشۇ كۈلكە ـ مەسخىرىسى ماختاشتەك تۇيۇلۇپ، تېرەمگە پاتماي كېرىلىپ كېتىمەن. ئىچكەن قەسىمىم، كىمگىدۇر بەرگەن ۋەدەم ئۇخلىسام چۈشۈمگىمۇ كىرمىگۈدەك دەرىجىدە ئۇنتۇلۇپ كېتىدۇ.

بۇ ــ مېنىڭ كېسىلىم!

مۇشۇ كېسەل مەرۋانەمگىمۇ يۇققانمىكىنتاڭ، مېنى تولىمۇ نائۈمىد قالدۇردى. ئىشەنمەمسىز؟ بۇ راست گەپ! بىزدە: «يەڭگەم بازارغا بارمىدى، بىر كۈن بازاردىن قالمىدى» دېگەن تەمسىل بار. مەرۋانەم قايسى كۈنى ئۆزىگە بەرگەن ۋەدىسى بويىچە بۇگۈن بىر كۈن بازارغا بارمۇىدى، تولا يىغلاپ بۇغنۇقۇپ ئۆلۈپ قالغىلى تاس قالدى. ئانىسى ئاكىسىنىڭكىگە كەتكەنىدى. مەرۋانەم ھېلى ئۆيدە كىتاب ۋاراقلاپ، ھېلى پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا چىقىپ، ئانىسى تۇنۇگۈن بۇگۈنكى بازارغا ئاتاپ قېلىپقا سېلىپ ئىسكەتلەپ قويغان بىردىنبىر دوپپىنىڭ ھېلى ئۇ يېرىگە قاراپ ئېڭىنىنى ئىزدەپ، ھېلى بۇ يېرىنى چىمدىپ بېسىپ قويۇپ، بىردەمدىن كېيىن سو-

قىچاق تاشنى قولىغا ئېلىپ دوپپىنىڭ پىلتا كۆتۈرۈۋاتقان ياكى ھېچقانداق ئېۋەن - قۇسۇرى يوق يەرلىرىنىمۇ تاش بىلەن سوقۇپ ، تېخىمۇ ئوبدانراق ئىسكەتلىمەكچى بولاتتى - يۇ ، « چاپىقنى ئالىمەن دەپ قارىغۇ قىلىپ قويۇپ » ، يەنە يېڭىباشتىن « ئىسكەتلەش » كە كىرىشەتتى . بىراق ، قانچە كۈچىگەنسېرى دوپپا ئۆزىگە شۇنچە يارىمايتتى . ئۆزىگە يارىمىغانىكەن ، ئۇنىڭ خېرىدارغا يارىشىمۇ ناتايىن ! مەرۋانەم رەللە بولغىنىدىن قولىدىكى تاشنى سۇپىغا تاشلاپ ، قېلىپتىكى دوپپىغا كەينىنى قىلىپ بىردەم ئولـ تۇردى . ئولتۇرغانسېرى كۆڭلى بۇزۇلۇپ يىغا تۇتتى . نېمىندۇر بۇزغۇسى ، چاققۇسى ، ئوت قويۇپ كۆيدۇرگۈسى كېلەتتى - يۇ ، ئۆزىنى قاتتىق باساتتى . نېمە ئۈچۈن ؟

نېمە ئۈچۈنلىكىنى سورىماڭ ! بۇ ئۇنىڭ سىرى !

ئۇ بۇ سىرنى ھېچكىمگە ئېيتمايدۇ ھەم ئېيتالمايدۇ !

تۇۋا ، ماۋۇ ئىشنى : قېرىشقاندەك ھېلىقى بىر جۈپ پاختەك ـــ ئۇزاق يىلدىن بېرى مەنزەرنىڭ پېشايۋىنىدىكى كېسەكتىن ياسالغان كۇ- ۋۇكتا ئۇۋا تۇتۇپ ، نەچچە ئون ئەۋلاد بالا چىقارغان بولسىمۇ ، ھازىرغىچە بىر جۈپ پېتى ئاشۇ كوۋۇكنى بېقىپ ياتقان كادىك پاختەك ئون يىللاردىن بېرى شاخ - شۇمبا بىر غېرىچچە دۆۋىلىنىپ كەتكەن كوۋۇكنى يەنە شاخ- شۇمبىلار بىلەن تېخىمۇ ئېگىزلەتكىلى ـــ پۇختىلىغىلى تۇرۇپتۇ . تېخى بىرسى كوۋۇك ئىچىدە تۇرۇپ ، ئىككىنچىسى قەيەردىندۇر تېپىپ كەلگەن ئىنچىكە شاخ - شۇمبىلارنى ئۇنىڭ تۇمشۇقىدىن چىشلەپ ئېلىپ ، ئۇستا تامچىلاردەك كېرەكلىك يەرلەرگە قويماقتا ، تەكشىلىمەكتە ، چىڭدىماقتا . بۇ ئىشلار تەبىئىيكى ، ئۆزلىرىنىڭ خاتىرجەم ياشىشى ئۈچۈن ، ئېنىقراقى ، پات ئارىدا ئالەمگە كۆز ئاچقۇسى بالىلىرى ـــ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن .

بەلكى ئۇلارنىڭ بالىلىرى ، ھەتتا بالىلىرىنىڭ بالىلىرىمۇ مۇشۇ كۈنلەردە قەيەردىدۇر چاڭگا تىزىش ـــ بولغۇسى بالىلىرى ئۈچۈن ئەپـ لىك ، ئازادە ئۇۋا ياساش بىلەن بەندتۇ ؟ !

بىر چاغلاردا مەرۋانەمنىڭ ئاتا - ئانىسى ئاشۇلاردەك جۈپ بولۇپ « ئۇۋا » تۈزۈشكەن . پەرزەنتلىرىنى « ئۇچۇرما » قىلىپ ، ئۇلارنىمۇ « ئۇۋا تۈزگىلى » ئۇزىتىپ قويغان . ھازىر ھەممىسىنىڭ ئۆزىگە يارىشا

« ئۇۋۇسى ــ چاڭگىسى » بار . بالىلىقمۇ بولۇپ قېلىشتى . مەرۋانەمچۇ ؟

ئۇنىڭ ھېچنېمسى يوق !

ئۇ بىر گاچا ، ئۇنى ھېچكىممۇ ئۆزىگە جۈپ قىلمايدۇ . كەلگۈسىدە ئۇنىڭ ئۇۋۇسىمۇ ، چاڭگىسىمۇ بولمايدۇ . پەرزەنتلىك بولۇش ــ ئەۋلاد قالدۇرۇش دېگەنلەر ئۇنىڭغا نىسبەتەن قۇرۇق خىيال ، شېرىن چۈش .

لېكىن ، ئۇنىڭ مۇشۇ « چۈش » كە ھەمراھ بولۇپ ياشاپ كېلىۋاتقىنىغا ھەقىقەتەن ئۇزاق يىل بولدى . ئۇ قاچانىكى باللىق ـ ئۆسمۈرلۈك يېشىنى ياشاپ بولۇپ قىرانلىق ـ ياشلىق دەۋرىگە قەدەم قويدى ، شۇنىڭدىن بېرى كىم بىلەندۇر جۈپ بولۇپ ، « چاڭگا » تىزىپ « ئانا » بولۇش ئارزۇسى ئۇنىڭدىن بىردەممۇ نېرى بولمىدى . ئۇنىڭ ئۆز كۆڭلىگە ئەرزىگۈدەك كېلىشكەن بىرەر ئەركەك زاتنىغا كۆزى چۈشۈپ قالغۇدەك بولسا ، ۋۇجۇدىنى بىر شېرىن سېزىم چىرماپ ، ئۇنىڭغا كۆزلىرى تالغۇچە قاراپ (تورروماال ئىچىگە يوشۇرۇنۇۋالغاچ ، قارشى تەرەپ بۇنى سەزمەيتتى . ياشىسۇن ، ئايال زاتىنىڭ سىرتقا ئۇرغۇپ چىققان يالقۇنلۇق ھېسسىياتىنى ئەركەكلەرنىڭ نەزەرىدىن پىنھان تۇتۇپ ، ئايال زاتىنى شەرمەندە بولۇپ قېلىشتىن ساقلىغۇچى ئېسىل نىقاب ــ تور روماال !) كېتەتتى . ئۇنىڭ بەلەن غايىبانە جۈپ بولۇپ ، ئۆزىچە لەززەتلىنەتتى ، ھۇزۇرلىناتتى .

بۇ جەھەتتە كامىل مەرۋانەمنى ئەڭ جەلپ قىلغان ، ھەتتا ئۇنى پۈتۈنلەي ئەسىر قىلىۋالغان . لېكىن ، كامىل ئۇنى تاشلىۋېتىپ ، باشقا بىرسىنىڭ قوينىغا كىرىپ كەتتى .

مانا شۇنىڭدىن بېرى مەرۋانەم ئەركەك زاتىدىن سەسكىنىدىغان ، ئۇلارغا تىك بېقىپ قارىمايدىغان ؛ تاسادىپىي قاراش توغرا كېلىپ قالغان چاغلاردا ۋۇجۇدى تىكەنلىشىپ ، ئۇلاردىن يىراقلاشقۇچە كۆزلىرى تۆت بولىدىغان بولۇپ قالدى .

ئۇنىڭ نەزەرىدە ئەركەك زاتى ــ ۋاپاسىز ئىبلىس ، رەھىمسىز جاللات ئىدى !

كىم بىلسۇن ، بىر « ئىبلىس » ئۇنىڭ ئاللىقاچان ئۆلەي ـ ئۆلەي دەپ قالغان ، بەلكى پۈتۈنلەي ئۆلۈپ بولغان قىزلىق تۇيغۇسىنى تۇيۇقسىز

غـدىقلاپ قويۇپ ، ئۇنى تۇگىمەس غەمگە ـــ ئاۋارىچىلىككە مۇپتىلا قىلىپ قويدى .

ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ تىرىك ئادەم ـــ دۇنيادىكى جىمى لەززەت ۋە شېرىنلىكتىن قانغۇچە بەھرىمەن بولۇشقا پۈتۈنلەي ھەقلىق بولۇپلا قالماستىن ، بەلكى ئەڭ مۇھىمى ئۆزىدە بولمىغان ، بولۇشمۇ مەڭگۈ مۇمكىن بولمايدىغان ، پەقەت ئەركەك زاتىلا ئۇنىڭغا بېرەلەيدىغان ۋە بېرىشى زۆرۈر بولغان تەڭداشسىز بىر خىل لەززەتتىن بەھرىمەن بولۇشقىمۇ ھەقلىق بىر گۈزەل قىز ئىكەنلىكىنى يەنە بىر قېتىم چوڭقۇر ھېس قىلدى . بەزىدە بۇ تۇيغۇ تومۇزدىكى قىيانداەك قۇتۇرغاندا ، ئۇ كېچە ـ كېچە ئۇخلىيالمايتتى ، ئۇنىڭ قولى ئىشقا بارمايتتى ، ئاغزىغا تاماق تېتىمايتتى ؛ چۇراپلا قوپۇپ تالاغا چىقىپ ، ئەرلەرنى قانغۇدەك كۆرۈۋالغۇسى ، ئۇلارنىڭ ھۆسنى ..... ياق ، ئۇلاردىكى ئۆزى ھېس قىلغان جىمى گۈزەللىكلەرنى قانغۇچە سەيلە قىلغۇسى ، گۈل ـ چېچەك پۇرىغاندەك پۇراپ ھۇزۇرلانغۇسى كېلەتتى . لېكىن ، ئۇ قورقاتتى ، خىجىل بولاتتى . مۇشۇ قورقۇش ، مۇشۇ خىجىللىق ئۇنى بىر ھەپتىنىڭزى دەرۋازا سىرتىغا چىقارمىدى ، ئۆزىغۇ چىقالمىسۇن ، ئانىسى بىرەر ئىشقا بۇيرۇسمۇ قەستەن باھانە كۆرسىتىپ ، چىققىلى ئۇنىمىدى .

مانا بۈگۈنمۇ .....

شۇنداق ، مەرۋانەم ئابلىكىم بىلەن ئۇچرىشىپ قېلىشتىن قورقۇپ ، ھەپتىدە ئاران بىر كېلىدىغان بازارغىمۇ چىقالمىدى . ئانىسىنى « مىجەزىم يوق » دەپ ئالدىدى . بۈگۈن بازارغا ئېلىپ چىقىشقا تەييارلاپ قويغان دوپپىمۇ تۇرۇپتۇ . ئۇ ئانىسى دەرۋازىدىن چىقىپ كېتىشىگىلا پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى ، لېكىن كېچىككەنىدى ، ئەمدى تېخىمۇ چىقىشقا بولمايدۇ ، ئىشىكنى قۇلۇپلاپلا چىقىپ كەتسە ، ئانىسى نېمىدەپ قالىدۇ ؟ ئۇنى ئالدىغانىكەن ، ئەمدى چىدىشى كېرەك . ئابلىكىمگە ۋەدە بەرمىگەن ، چىققان تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭ خېتىدىكى « بۇيرۇق »قا بويسۇنغان بولىدۇ . ئانىسىنىڭ ئالدىدا « ئالدامچى » بولۇپ قالسا تېخىمۇ ياخشى ئەمەس !

ئۇنىڭغا ئايان : ئابلىكىم چوقۇم ئۇنى ئۆتكەن بازار كۈنى ئۇچراشقان جايدا كۈتۈپ تۇرىدۇ ، ئۇ بارمىغانسېرى تىت ـ تىت بولۇپ ،

نېمە قىلىشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇۋاتقاندۇ . كىم بىلىدۇ ، ئۆتكەندە تەپ تارتماستىن بوسۇغىسىغا كېلىپ ، دەرۋازىسىغا شېئىر يېزىپ قويۇشقا جۈرئەت قىلغان ئادەم ھازىر كوچىسىنىڭ دوقمۇشىغا كېلىپ ئۇنى ساقلاپ تۇرامدۇ تېخى ! ؟

مەرۋانەم شۇلارنى ئويلىغاندا ، قانداقتۇر قىممەتلىك نەرسىسىنى يوقىتىپ قويغاندەك بىئارام بولۇپ كەتتى . بىئاراملىق ئىچىدە ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلىدى : « ئەخمەقلىقمنى ! ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشقانغا بىر يېرىم خوراپ كېتەمتى ؟ چاندۇرماي بېرىپ ئۇچرىشىپ ، ئۇنىڭ ئىچ - باغرىنى بىلىپ باقماي ، ئۇنىڭدىن قېچىپ بازارغىمۇ چىقمىغىنىم نېمىسى ! ئەمدى قاچانغۇچە بازارغا چىقماي يۈرىمەن ؟ ياق ! نېمە بولسا بولسۇن ، كېلەر بازار كۈنى چوقۇم بازارغا چىقىپ ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىپ ، تىلىم گاچا بولسۇمۇ ، ئۆزۈمنىڭ بىر - ئىككى تال سېغىز كەمپۈت بىلەن ئالدىغىلى بولىدىغان نارەسىدە بالا ئەمەسلىكىمنى بىلدۈرۈپ قويۇشۇم كېرەك ! »

مەرۋانەم مۇشۇنداق قىلىش قارارىغا كەلدى ۋە ھايال ئۆتمەي : « كېلەر بازار كۈنى قاچانمۇ كېلەر؟ » دەپ ئۇلۇغ - كىچىك تىنغانىدى ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش ئەگىدى . « ئوشۇق گەپ ئېشەككە يۈك » . مەرۋانەم ئۈچ كېچە - ئۈچ كۈندۈزنى ناھايىتى تەسلىكتە ئۆتكۈزدى . مەيلى كىتاب ئوقۇسۇن ياكى باشقا ئىش بىلەن بەند بولسۇن ، كىمدۇر بىرى قۇلىقىغا : « چىمەن ، چىمەن ..... » دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ ، زېھنىنى يىغالماي ، ئىشمۇ ئاۋۇمايتتى . تۆتىنچى كۈنى كېچىنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەن مەرۋانەم ناشتىدىن كېيىن بىرەر سائەتچە دوپپا تىكىپ بېقىپ ، قولىنىڭ ئىككى يېرىگە يىڭنە سانجىۋالدى - دە ، قان تەپچىپ تۇرغان بارمىقىنى شورىغىنىچە ئورنىدىن قوپۇپ ، مېھمانخانا ئۆيىدە يوغان ھەشتىرخان ساندۇقتىكى نەرسىلەرنى ئوكتەي - توكتەي قىلىپ ، نېمىدۇر بىرنەرسىنى ئىزدەش بىلەن بەند بولۇۋاتقان ئانىسىغا كىتابخانىدىن يېڭى كىتاب سېتىۋېلىشقا بارىدىغانلىقىنى ئىشارەت بىلەن ئۇقتۇردى .

— ماقۇل خېنىم ، — دېدى ئانا ئىشىنى توختىتىپ ، — ھېلىمۇ ئون نەچچە كۈننىڭزى ئۆيدىن تالاغا چىقماي زېرىكىپمۇ كەتتىڭ . كىتابمۇ

ئالغاچ ، بازار ئايلىنىپ كۆڭلۈڭنى ئېچىپ كەلگىن .

مەرۋانەم كىتابخانىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە ، ھەيران بولغىنىدىن قېتىپلا قالدى : ئالدىدا ئابلىكىم تۇراتتى . ئۇنىڭ تۇرقى ئىنتايىن تەمكىن بولۇپ ، يا نارازى بولغىنىنى ، يا خۇشال بولغىنىنى بىلگىلى بولمايتتى . ئابلىكىم ئېغىز ئاچتى :

— تىنچ تۇرلىمۇ مەرۋانەم ؟

— ھىم .....

— بازار كۈنى چىقالمىلىغۇ ؟

ھېچقانداق تەييارلىقسىز تۇرغان مەرۋانەمگە بۇ سوئال بەكمۇ تاسادىپىي تۇيۇلدى . ئۇ « ۋىللىدە » قىزاردى - يۇ ، دەرھال ئۆزىنى ئوڭشىۋالدى . يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشقۇدەك دۈكۈلدەپ سوقۇپ كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، تەمكىن قىياپەتكە كىرىپ ، قول سومكىسىدىن دەپتەر - قەلەمنى ئېلىپ ، شارتىلدىتىپ تۆۋەندىكىلەرنى يازدى - دە ، ئابلىكىمگە ئۇزاتتى :

« ئەمدى ماڭماي دەپ تۇرسام مېھمان كېلىپ قېلىپ ، ئۆيدىن چىقالمىدىم . خاپا بولمىسىلا ! »

— ھېچقىسى يوق ، مەن تېخى ..... خېتىمنى ئوقۇپ باقلىمۇ؟

— ھىم .....

— خاپا بولمىغانلا ؟

— ھ - ھىم ، — مەرۋانەم بېشىنى « ياق »قا لىڭشىتتى .

— مەن ..... مەن ..... — ئابلىكىم بىر قىزىرىپ ، بىر تاتىرىپ دۇدۇقلىدى ، — بازار كۈنى كەلمىگەنلىرىگە قاراپ ، خېتىم سىلىنى خاپا قىلىپ قويىدىمكىن دەپ ئەنسىرىگەن ..... — ئابلىكىم يەنە قىلغىلى گەپ تاپالماي ئۇيان - بۇيانغا قارىۋەتكەندىن كېيىن ، توڭدىن - پوك چىققانىدەكلا سورىدى ، — كىتاب ئالغىلى كەلگەن ئوخشىمامىلا ؟

— ھىم .....

كۆرۈڭ بۇ غەلىتىلىكنى : ئۇنىڭ بىلەن ئۇچرىشىش تەشنالىقىدا نەچچە - نەچچە كېچىنى ئۇيقۇسىز تاڭغا ئۇلىغان مەرۋانەم ئۇنى كۆرۈپلا پۈخادىن چىقتىمۇ ياكى مىجەزى تۇيۇقسىز قوداڭشىپ قالدىمۇ ؟ « ھىم » دېيىش بىلەن تەڭلا ، ئابلىكىمگە « خوش »مۇ دەپ

قـويماستىن « شارتتىده » كىتابخانا تەرەپكە بۇرۇلدى . چىرايىمۇ ئۆمسەلەك ئىدى . ئابلىكىم بۇنى تۇيمىدى بولغاي ، ئۇنىڭغا ئەگىشىپ :

ـــ مەنمۇ كىتابقا كەلگەن ، ئىككىمىز بىللە تاللايلى ، ـــ دىدى . بىر پـۇتـــنى پەلەمپەيگە ئېلىپ بولغان مەرۋانەم چىپ توختاپ ، ئابلىكىمگە غەلىتە سوغۇق نەزەردە تىكىلگەنىدى ، ئابلىكىم ھەيران بولغىنىدىن :

ـــ نـېمـە بوللا ؟ خېتىمدىكى بەزى گەپلەر دىللىرىغا تەگدىمۇ ؟ يا مەن توغرۇلۇق بىرەر يامان گەپ ئاڭلاپ قالدىمۇ ؟ ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم بېشىنى « ياق »قا لىڭشىتتـــى . ئابلىكىم گېپىنى داۋام قىلـــدى ، ـــ يا مېنى « كەمبەغەل تۆمۈرچى » دەپ ياراتماملا ؟

مـەرۋانەم بېشىنى يەنە بىر قېتىم « ياق »قا لىڭشىتىپ ، ئابلىكىمنىڭ كـۆزلـىرىگە مىختەك قادىلىپ بىردەم قاراپ تۇرغاندىن كېيىن ، يەڭگىلغىنا بـىـر « ئۇھ » تارتىۋېلىپ ، پەلەمپەيدىن پەسكە چۈشتى . ئەتراپتا لاتا خەي چـەمـى ، لاتـا پـېـتـەك سـېـتـىپ ئولتۇرغان ئىككى خەنزۇ مومايدىن بۆلەك ھېـچـكىم يوق ئىدى . يولۇچىلارنىڭ ئۇلارغا سەپسالغۇدەك چولىسىمۇ يوق . مەرۋانەم قەغەز ـ قەلەمنى ئىشقا سالدى :

« نېمىشقا دائىم كەينىمگە كىرىۋالىلا ؟ مەن بىچارە گاچىنى ئارامىمدا ياشىغىلى قويسىلا بولمامدۇ !؟ »

ئابـلىكىم خەتنى ئوقۇپ ، بۇغداي ئۆڭ چىرايى تۆمۈردەك كۆكـرىپ كەتتى .

ـــ سـىـلـىـنـى ئارامـخـۇدا يـاشـىغىلـى قويمـىغۇدەك نېـمە گۇناھ ئۆتـكـۈزدۈم ؟ ـــ دېـدى ئابـلـىكىم بىھۇدە خورلۇققا ئۇچرىغان بىچارىدەك مـەرۋانـەمـگـە ئايـانچلىق تىكىلىپ ، ـــ ئەگەر مەندەك نامرات تۆمۈرچىنىڭ ئۆزلـىـرىـگـە كۆيۈپ قالغىنىنى گۇناھ دەپ قارىغان بولسىلا ، كۆڭۈللىرىدە كـىـنـى ئىـككى ئېغىز گەپ بىلەن چۈشەندۈرسىلە يامان بولامدۇ ! يا مېنى ئادەم قاتارىدىمۇ كۆرمەملا ؟

بـۇ گەپلەر بەك قاتتىق تەگدىمۇ ياكى ئۆزىنىڭ بايات‌تىنقى قىلىقىدىن ئۈيـالـدىمۇ ، مەرۋانەم شەلپەردەك قىزىرىپ تۇرۇپ ، ماۋۇ قۇرلارنى ناھايىتى تەسلىكتە يازدى :

« سـىـلـىدىن خۇش بولۇپ كېتەي : مۇنداق گەپلەرنى قىلىپ يۈرە-

كىمنى ئەزمىسىلە ! كۆڭلۈمدىكىنى ئېيتسام ، مەن دۇنيادىكى نۇرغۇن نەرسىلەردىن ، بولۇپمۇ ئەركەك زاتىنىڭ پاك ـ سەممي مۇھەببىتىدىن مەھرۇم قىلىنغان ئەڭ بەختسىز ، ئەڭ بىچارە قىز . شۇڭا ، مەن ھېچقانداق بىر ئەركەكنىڭ مېنى چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرۈشى ، مېنى ئۆزىگە مەڭگۈلۈك جورا قىلىپ تاللىشىغا ئىشەنمەيمەن . سىلىگە تېخىمۇ ئىشەنمەيمەن ! »

ـــ نېمە ! ـــ ئابلىكىمنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى . مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە ھېچقانداق بىر كىمدىن مۇنداق قوپال ، ھەتتا خورلاش خاراكتېرىنى ئالغان گەپنى ئاڭلاپمۇ باقمىغان بۇ يىگىت ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقى ، كىم بىلەن سۆزلىشىۋاتقىنىنىمۇ ئۇنتۇپ قالغاندى ، ـــ نېمىشقا ئىشەنمەيلا ؟ قىزىق گەپقۇ بۇ ، سىلىنىڭ نەزەرلىرىدە مەن شۇنچە پەسكەش ئادەممۇ ؟ ئۇنداق بولسا پاكىت كۆرسىتىپ ، مېنى قايىل قىلسىلا !

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! قىممەتلىك ۋاقتىڭىزنى بىھۇدە ئىسراپ قىلماسلىق ئۈچۈن ، مۇندىن كېيىن مەرۋانەمنىڭ قەغەز ـ قەلىمنى كۆرىستىپ يۈرمەيمىز . قوش تىرناق ئىچىگە ئېلىنغان جۈملىلەرنى مەرۋانەمنىڭ يازمىسى دەپ چۈشەنگەيسىز !

« مەن سىلىنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكلىرىنى تازا چۈشىنىپ بولالمىدىم . ئەگەر خەتتە يازغانلىرى راست بولسا ، مەندىن كۆپ بەختلىك ھەم ئەقىللىق ئىكەنلا » .

ـــ ئۇنداق بولسا ، نېمىشقا مۇھەببىتىمنى رەت قىلىلا ؟

« مېنىڭچە ، سىلى مېنىڭ چىرايىمغا ئاشىق بولغان . شۇڭا :

〈 ئايىنى گۈزەل دەيدىكەن ،
گۈزەل ئايىنىڭ ئۆزى سىز .
ئەزىزانە قەشقەردە ،
گۈزەللەرنىڭ كۆزى سىز ..... 〉

دېگەن مىسرالارنى يازغان . مەن بۇنىڭدىن سىلىنىڭ ئاددىي تۆمۈرچى ئەمەس ، بەلكى تالانتلىق شائىر ئىكەنلىكلىرىنى ھەم ئۆزۈمنىڭ تولىمۇ ئىق-

تـدارسـز ، چـرايـمـدن بـۆلـەك ھېچقانداق دەسمايەم يوق بىر گاچا ئىكەنلىكىمنى تونۇپ يەتتىم . شۇڭا ، ئۆزۈمنى سىلىگە مۇناسىپ كۆرمىدىم . ئەمدى چۈشەنگەنلا !؟ »

ـــ ياق ، چـۈشـەنـمـدىـم ، ـــ ئابلىكىم بوغۇلۇپ سۆزلەيتتى ، ـــ ئويلاپ بـاقـسـلا : قـايـسـى ئاشىق ئۆز مەشۇقىنىڭ چىرايىنى ماختىمايدۇ ؟ ئۇنـىـڭ سـىـيـماسىنى يۈرىكىگە ئورنىتىپ ، ئۇنىڭ بىلەن غايىبانە مۇڭداش-مـايـدۇ ؟ بۇ ناھايىتى ئاددىي ساۋاتقۇ ! ؟ ئەگەر چىرايلىرىنى ماختىغىنىمنى « ئەدەپـسـىزلىك »دەپ چۈشەنگەن بولسىلا ، مەن ناماقۇل ! ئەمما ، سىلىنى ئۆزۈمگە ئۆمۈرلۈك جورا قىلىپ تالـلىغىنىمـغا ئىشەنمىگەن بولسىلا ، چوقۇم ئۆز ئەمەلىيىتىم ئارقىلىق ئىشەندۈرمەي قويمايمەن !

مـەرۋانـەمـنـىڭ چىرايـى سـەل ئېچىلـدى . خەت يازغانـدا قولىمۇ تىترىمىدى :

« قانداق ئىشەندۈرىلا ؟ »

ـــ ئۆمۈر بويى بويتاق ياشاپچۇ !

ـــ ھە ! .....

ـــ راسـت گـەپ ! ـــ ئابـلـىـكـىم كـەسـكـىـن ، ئىشەنچ بـىـلەن سـۆزلـەيـتتى ، ـــ ئۆزۈم بىر تۆمۈرچى بولساممۇ ، كۆكسۈمده سوقۇۋاتقىنى ھەقـىـقـىـي ئادەمـنىڭ يۈرىكى . يۈرىكىم سوقۇپلا تۇرىدىكەن ، مەن ئۇنىڭ بۇيرۇقىغا ھەرگىز خىلاپلىق قىلمايمەن !

« مەن بىر گاچا تۇرسام ..... »

ـــ ئۆزلـىـرىـنـى بـۇنـداق كـەمستەمسىلە ! ـــ ئابلىكىم ھاياجاندىن تـىـتـرەپ كـەتـتـى ، ـــ ھېـلـىـغـۇ گـاچـا ئىـكـەنلا ، ھەتتا توكۇر ، قارىغۇ بـولـسـىـلمۇ ، يۈرىكىمگە سىلىدىن بۆلەك ھېچـكـىم سىغـمايدۇ ! سىلىنىڭ مۇھەببەتلىرىگە ئېرىشىشتىن چوڭراق ئارزۇيۇممۇ يوق . مەن ھازىر سىلىگە: « سـىـلـىـنى ئۇنداق بەختلىك قىلىمەن ، مۇنداق بەختلىك قىلىمەن » دەپ ۋەدە بـەرمـەيـمـەن . مـۇنـدىن كېيىنمۇ بەرمەيمەن . مەيلى ئىشەنسىلە ياكى ئىـشـەنـمـىـسـىـلـە ، يـۈرىكىمنى سىلىگە بېرىۋەتكىنىم راست ! ئۇنى مەڭگۈ قـايتۇرۇپ ئالمايمەن . ئەگەر مېنى ياراتمىسىلا ، سىلىگە ئاتىۋەتكەن يۈرىكىم بىلەن پاك مۇھەببىتىمنى ئېلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىمەن .

ئۆمرىدە بىرەر يېگىتنىڭ ئاغزىدىن ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ئاشكارا ، مۇناسىۋەتسىزمۇ باھا ۋە ئىلتىجانى ئاڭلاش نېسىپ بولمىغان مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى خۇشاللىق ، ھاياجاندىن يېرىلىپ كەتكۈدەك بولغانىدى . ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشقانسېرى ۋۇجۇدىنى چىرمىۋالغان ئۆزگىچە شېرىن سېزىم بەربىر يۈزلىرىگە تەپچىدى . كۆزلىرى ياشلاندى . يوشۇراي دەپمۇ يوشۇرالمىدى . قوللىرى تىترىگىنىدىن خەتنى ناھايىتى تەسلىكتە يازاتتى :

« مەن بىر مەزگىل ئويلىنىۋالسام بولامدۇ ؟»

ــ بولىدۇ ، ــ بىر يىل ئويلانسىلىمۇ مەيلى ! ئەمما ، سىلىدىن خۇش بولۇپ كېتەي : قاچان ئۇچرىشىشقا ۋەدە قىلسىلا ، چوقۇم شۇ چاغدا ئۇچرىشايلى ، ماقۇلمۇ ؟

ــ ھىم .....

ــ قاچان ئۇچرىشىمىز ؟

ئابلىكىم قىستىغىلى تۇردى . مەرۋانەم بىردەم ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن كېسىپلا جاۋاب بەردى :

« بازار كۈنى ھېيتگاھتىكى گۈللۈك يېنىدا ئۇچرىشايلى » .

ــ ماقۇل ، ــ ئابلىكىم ئۇلاپلا سورىدى ، ــ كىتابخانىغا بىللە كىرەيلىمۇ ؟

مەرۋانەم بىشىنى «ياق »قا لىڭشىتىپ ، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتتى . ئابلىكىم ئورۇنسىز تەلەپ قويغىنى ئۈچۈن ئىچىدە ئۆزىگە كايىپ كەتتى . راست ئەمەسمۇ ؟ تۇنجى قېتىم ئىككى ئېغىز گەپلىشىپلا « قۇيرۇق » بولۇۋالسا ، مەرۋانەم كۆتۈرەلەمدۇ ! يا ئۇ باشقا قىزلاردەك دائىم يىگىتلەر بىلەن ئىختىيارىي ئارىلىشىپ يۈرگەن قىز بولمىسا .

ئابلىكىم قىزىرىپ ـ تاتىرىپ تۇرۇپ كەچۈرۈم سورىدى :

ــ ئەدەپسىزلىكىمنى كەچۈرسىلە ! مەن .....

مەرۋانەم « ھېچقىسى يوق » دېگەننى بىلدۈرۈپ قورۇنۇپراق جىلمىيىپ قويدى .

ــ ئەمسە ، مەن بازار كۈنى سىلىنى كۈتەي .

ئابلىكىم بۇ گەپنى يەرگە قاراپراق قىلدى . ئۇنىڭ ئۆزىگە تىكىلىپ قاراپ سېلىشىدىن ئەنسىرەپ تۇرغان مەرۋانەم يەڭگىل تىنىپ :

ـــ هىم ، ـــ دەپ قويدى .
ـــ خوش .
ـــ هىم ، ـــ مەرۋانەم بېشىنى يەڭگىل لىڭشىتتى .
ئۇلار خوشلاشتى . بۇ خوشلىشىش ئابلىكىمدە قانداق تەسىر پەيدا قىلغانلىقىنى ئۇقمىدۇق . بىچارە مەرۋانەم يۇرىكىنىڭ يېرىمىدىن ئايرىلىپ قالغاندەك بىئارام بولدى ، بۇ بىئارامىلىق كىتابخانىدا كىتاب تاللىغۇچىمۇ ، ئۆيگە كېلىپ كىتابلارنى ۋاراقلىغۇچىمۇ ، ئىش قىلغۇچىمۇ ، تاماق ئەتكۈچىمۇ ، يېگۈچىمۇ كۆڭلىدىن نېرى بولمىدى . بولۇپمۇ ئابلىكىمنىڭ : « ئۆزلىرىنى كەمستىمسىلە ! » ، « مەيلى ئىشەنسىلە ياكى ئىشەنمىسىلە ، يۇرىكىمنى سىلىگە بېرىۋەتكىنىم راست ! » دېگەن گەپلىرى ئۇنىڭ يۈرەك تارىنى تىترىتىپ ، ئەسەبلىرىگە بىردەممۇ ئارام بەرمىدى . ئۇنىڭ كۈلگۈسى ، يىغلىغۇسى كېلەتتى ـ يۇ ، يا كۈلەلمەيتتى ، يا يىغلىيالمايتتى . نېمە ئۈچۈن ؟

مەرۋانەم ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ ئۇنچىۋالا مىسكىن ، قەدىرسىز ، تاشلاندۇق بىر جان بولماستىن ، بەلكى باشقا تۈمەن مىڭلىغان قىزلارغا ئوخشاشلا قەدىرلىك ، يېگىتلەرنىڭ كۆيۈشى ، سۆيۈشىگە ئەرزىيدىغان قىز ئىكەنلىكىنى تونۇشقا باشلىغانىدى !

« ئۆزلىرىنى كەمستىمسىلە ! »

بۇ خىتاب ئۇنىڭغا قامچىدەك تېگىپ ، ئون يىللاپ ئۆزىنى ئىسكەنجىگە ئېلىپ ، نەپسىنى بوغۇپ ، تۇنجۇقتۇرۇپ كەلگەن يوغان بىر تاغنى ئۈستىدىن ئېلىپ تاشلايدىغان چەكسىز غايىۋى كۈچتەك ، ئۇنىڭ تومۇر ـ تومۇرلىرىدا غەلىيان كۆتۈرمەكتە ، ئۇنى ئۆزىنىڭ ئىنسانىي قەدىر ـ قىممىتىنى يېڭىباشتىن تونۇپ يېتىشكە ئۈندىمەكتە ئىدى .

ئۇ تەن بەردى ، قايىل بولدى . ئۇنىڭمۇ كۆيىدىغان ، چىن يۈرىكىدىن سۆيىدىغان يىگىتى بار بولدى !

ئابلىكىممۇ ئۇنىڭغا چىن يۈرىكىدىن كۆيىدۇ ، ئۇنى سۆيىدۇ !

ئابلىكىم مەرۋانەم پۈتۈن ئۆمرىدە كۆرگەن ۋە دائىم ئۇچرىتىپ تۇرىدىغان يىگىتلەرنىڭ ھېچقاندىقىغا پەقەت ئوخشمايدۇ : ئۇ ـــ دۇنيادا بىرلا ! مۇشۇنداق يىگىتنىڭ مۇھەببىتىگە ئېرىشىش كەمدىن ـ كەم قىزلارغا

نېسسىپ بولىدۇ . مۇبادا ئاشۇنداق قىزلار راستتىنلا بار بولسا ، مەرۋانەم شۇلارنىڭ بىرى . يوق بولسا مەرۋانەم ئۆزى !

شۇنداق ئىكەن ، مەرۋانەم نېمىشقا كۈلمەسۇن ، نېمىشقا خۇشاللىقتىن يىغلىمسۇن !؟

مەرۋانەم كۈلەلمىدى ، راستتىنلا كۈلەلمىدى . چۈنكى ، ئۆزىنىڭ بۇ « سىر »نى ئاتا ـ ئانىسىغا ئالدىراپلا بىلدۈرۈپ قويۇشنى خالىمايتتى !

مەرۋانەم يىغلىيالمىدى ، راستتىنلا يىغلىيالمىدى . ئوخشاشلا ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ خىرامان كۆڭلىدە قانداقتۇر مەۋھۇم خىياللارنى پەيدا قىلىپ ، ئۇلارنى ئۆزىدىن گۇمانلاندۇرۇپ قويۇشنى خالىمايتتى !

ئىچىدە كۈلۈپ ، ئىچىدە يىغلاشلا مۇۋاپىق . چۈنكى ، بۇ كۈلكە ـــ بەخت كۈلكىسى ، بۇ يىغا ـــ شادلىق يىغىسى . ئۇنىڭدىن مەرۋانەم ئۆزىلا بەھرىمەن بولۇشى ، ھۇزۇرلىنىشى ، راھەتلىنىشى ؛ ھۇزۇرلىنىش ئىچىدە ئېسىنگىرىشى ، تېڭىرقىشى ؛ راھەتلىنىش ئىچىدە ئازابلىنىشى ، يايرىشى ؛ يەنە ئازابلىنىشى ، يەنە يايرىشى كېرەك !

مەرۋانەم « ئاسماندىن چۈشكەن » بۇ « ئامەت »تىن كۈنبويى ئېسەنگىرىدى ، تېڭىرقىدى . خۇدىنى يوقاتقىلى تاس قالدى !

كەچ كىرىۋىدى ، مەرۋانەم ھەرقانداق چاغدىكىدىن بىرەر سائەت بالدۇر ياتاق ئۆيىگە كىرىپ ئىشىكنى ئىچىدىن زەنجىرلىدى ـ دە ، چىراغنى ئۆچۈرۈپلا يوتقانغا كىردى . يوتقان ـــ ئانا قارىندەك راھەت ـــ ھۇزۇرلۇق ئىدى !

ئۇ كىچىك بالدەك ئېغىندى ، بېلىقتەك پىلتىڭلىدى . ئېغىنىغانسېرى ، پىلتىڭلىغانسېرى يوتقانمۇ ، ئۆيمۇ ئۇنىڭغا تار كەلدى . يوتقان كەڭرەك ، يەنمۇ كەڭرەك ،ئۆي چوڭراق ، يەنمۇ چوڭراق بولسا ئىدى ، شۇ تاپتا ئۇ ئېغىناپ ـــ پىلتىڭلاپ ، دۇنيانىڭ بۇ چېتىدىن ئۇ چېتىگە يېتىپ بارغان ؛ ئۇ يەرنىڭ قانداق ئىكەنلىكىنى ۋە نېمىلەر بارلىقىنى كۆرگەن ۋە بىلگەن بولاتتى . ئەپسۇس ، مىڭ ئەپسۇس ! بۇ ئەسلا مۇمكىن بولمىغان ئىش ئەمەس ئىدى !

دۇرۇس ، بىر چاغدا دادىسى ئۇنى بېيجىڭ ، شاڭخەي ، گۇاڭجۇلارغا ئاپىرىپ ، ئادەم بالىسىغا كۆرۈش كەمدىن ـ كەم نېسىپ بولمىغان

ئاجايىپ ئېسىل جاي ، ئېسىل مەنزىرىلەرنى كۆرسەتكەن ، قانغۇدەك ئويناتقان بولسىمۇ ، ۋۇجۇدى بۇنچىۋالا يايرىمىغان ، راھەتلەنمىگەن . شۇ تاپتا ئۇ ئۆمۈر بويى كۆرگەن جىمى راھەت ـ خۇشاللىقلىرىنى بىر ـ بىرلەپ ئېسىگە ئېلىپ ، كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ باقتى . ھېچقايسىسى بۇ ـ گۈنكى ، بولۇپمۇ ھازىرقى راھىتى ـــ خۇشاللىقنىڭ يۈزدىن بىرى ، ھەتتا مىڭدىن بىرىگىمۇ تەڭ كەلمىدى !

ئۇ ناھەسىدە بالدەك ئېغىناپ ـ پىلتىڭلاپ ھارمايتتى . ئېغىنىغان سېرى ئېغىنىغۇسى ، پىلتىڭلىغانسېرى پىلتىڭلىغۇسى كېلەتتى . ئۆز قىلىقىدىن ئۆزى خىجىل بولۇپ كۈلەتتى ، كۈلۈۋېتىپ يىغلايتتى . ئۇنىڭ كۈلكىسى ـــ بەخت كۈلكىسى ، ئۇنىڭ يىغىسى شادلىق يىغىسى ئىدى . كۈلكىسىمۇ ، يىغىسىمۇ ئۆزگىچە تەبىئىي ، يېقىملىق ئىدى .

مۇنداق كۈلكىنى دۇنيادىكى ئەڭ بەختلىك قىزلارلا كۈلەلەيتتى . مۇنداق يىغىنى پەقەت مەرۋانەملا يىغلىيالايتتى .

كۈلە ، مەرۋانەم كۈل ! يىغلا ، مەرۋانەم يىغلا !

كۈلكەڭ بىلەن كۆڭلۈڭنى خۇش قىلساڭ ، يىغاڭ بىلەن ئىچىڭنى بوشات ! يايرا ـــ راھەتلەن !!!

بۇ يەردە ئۆزۈڭلا بار ! تارتىنما ، ھەرگىز تارتىنما ! ئۆزۈڭنى تېخىمۇ ئازادە قويۇۋېتىپ ، قانغۇدەك كۈلۈپ ، قانغۇدەك يىغلىۋال ! كۈلكە بىلەن باشلانغان مۇقەددىمە چوقۇم كۈلكە بىلەن خۇلاسىلىنىدۇ ! چوقۇم شۇنداق !!!

مەرۋانەم بۇنىڭغا ئىشىنەتتى .

تۇرۇپلا ، ئۆزىنىڭ نېمە ئۈچۈن « ئەتە كۆرۈشەيلى » دېمىگىنىگە پۇشايمان قىلىپ قالدى !

ئۆتكىنى ئۆتتى ، ئۆتكەننى ئۇنتۇش كېرەك !

× × ×

مەرۋانەم ھېچ نەرسىنى ئۇنتۇيالماي ، بازار كۈنىنى ناھايىتى تەسلىكتە ئېلىپ كەلدى !

مەرۋانەم ۋەدە قىلغان جايغا ئابلىكىمدىن بەش مىنۇتچە بالدۇر

يېتىپ كەلگەنىدى ، ئەندىكىپ ، قورۇنۇپراق گۈللۈكنى بىر ئايلىنىپ چىقتى . ئىككىنچى قېتىم ئايلىنىۋېتىپ يىراقتا كېلىۋاتقان ئابلىكىمنى كۆرۈپ قېلىپ ، پۇتلىرىغا تىتىرەك ئولاشتى . يۈرىكىمۇ قېپىدىن چىقىپ كېتىدىغاندەك ئەنسىز دۈكۈلدەپ كەتتى . ئۇنى بىر خىل تۇيغۇ — ئىزا - نۇمۇس تۇيغۇسى چىرمىۋالغانىدى . « ئەجەب سەت ئىش قىپتىمەن . ئابلىكىم ئۆزىدىن بالدۇر كېلىۋالغىنىمنى ئۇقسا ، كۆڭلىدە نېمىدەپ قالار ؟ — دەيتتى مەرۋانەم بىر خىل ئىزتىراپ ئىچىدە ، — 〈 بۇ قىز بالا ماڭا بۇرۇنلا كۆيۈپ قاپتىكەن - دە ! ھېلىقى دوپپا ، ھېلىقى خەت ..... 〉 ئۇ چوقۇم شۇنداق ئويلايدۇ ! ئەستا ..... »

مەرۋانەم بىر پەس دېلىغۇل بولغاندىن كېيىن ، كۆڭلى « ۋالىلىدە » يورۇپ كەتكەندەك بولدى : « مەنمۇزە ، يۈزۈم يېپىشقلىق تۇرسا ، شۇنچە يىراقتىن مېنى پەرق ئېتەلەمتى !؟ ئاۋۋال ئۇ كېلىدىغان يېرىگە كېلىپ توختىسۇن . سەل ئۆتكەندىن كېيىن چاندۇرماي قېشىغا بارسام بولمىدىمۇ ! »

مەرۋانەم شۇنداق قىلدى . ئابلىكىم خۇشاللىقتا ئۇنىڭغا تۇنجى قېتىم ئۇدۇل قاراپ تەبەسسۇم قىلدى . مەرۋانەم يۈزىنى ئاچمىغاچ ، كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قېچىپ يۈرمىدى .

— خېلى بالدۇرلا ئۆيدىن چىقىانتىم ، يولدا گەپكە تۇتۇلۇپ قېلىپ ..... — دەپ دۇدۇقلىدى ئابلىكىم ، ئاندىن ئۆزىنى توختىتىپ ئامانلىق سورىدى ، — تىنچ تۇرلىمۇ ؟

— ھىم .....

ئىككىيلەن پات - پات ئەتراپقا قاراپ قويۇپ ، ئۇيان - بۇياندىن مۇڭداشتى . گەپلىرى تاققا - تۇققا ئىدى ، بولۇپمۇ ئابلىكىم دۇنيادا باشقا گەپ تۇگەپ كەتكەندەك ، كۆپرەك يېڭى كىتابلار توغرۇلۇق سورايتتى . مەرۋانەمۇ يول - يولدا جاۋاب بېرەتتى ، كۆڭلىدە ئابلىكىمگە ئىچ ئاغرىتاتتى . ئۇنىڭغا ئايان : باشقا جەھەتتە قانداقكىن ، ئابلىكىم ئايال زاتى بىلەن كەمدىن - كەم ئۇچراشقان ، كەمدىن - كەم پاراڭلاشقان . شۇڭا ، مەرۋانەمنىڭ ئالدىدا تىرناق تاتىلاپ ، دېسىمۇ - دېمىسىمۇ بولىدىغان گەپلەر بىلەن ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ ، ھەتتا ئاشۇ گەپلەرنىمۇ جەررا

قىلالماي دۇدۇقلاۋاتىدۇ ، ھودۇقۇۋاتىدۇ ، تەمتىرەۋاتىدۇ .

« قارىغاندا ، خېلى ئەدەپ ـ ئەخلاقلىق يىگىتتەك قىلىدۇ ، بولمىسا ..... » مەرۋانەم مۇشۇلارنى ئويلاۋاتقاندا ، ئابلىكىم :

ـــ بىر گەپنى سورىسام كۆڭۈللىرىگە كېلەرمۇ ؟ ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم ئويلىنىپمۇ تۇرماستىن بېشىنى « ياق »قا لىڭشىتتى .

ـــ ئەگەر مېنى ياراتسىلا ، ـــ دېدى ئابلىكىم ئەتراپىغا ئالاق ـ جالاق قارىۋېتىپ ، ـــ ئىككىمىز توي قىلساق قانداق ؟

مەرۋانەمنىڭ قۇلىقى « ۋىڭىدە » قىلغانىدەك بولۇپ ، يۈرىكى « ساما »غا چۈشتى . ئۇنىڭ نەچچە كېچە ـ كۈندۈزنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ ، زارىقىپ كۈتكىنى دەل مۇشۇ سوئال ئىدى . « ماقۇل »لا دېۋەتسە ئۇزاقما قالمايلا ئۇ بۇنىڭ ، بۇ ئۇنىڭ بولۇپ كېتەتتى ، بولۇپمۇ مەرۋانەمدىن ئىبارەت بۇ گاچا قىز مەڭگۈلۈك يۆلەنچۈككە ، يەنە كېلىپ « ئېرىڭ بارمۇ ؟ » دېسە ، « بار » دېگۈچىلىكى بار بىر يىگىتكە جورا بولۇپ قالاتتى . بۇ ئەملىيەتتە بىر نامراتنىڭ چۈشىدە كۆرگەن غايىب خەزىنىگە ئوڭىدا ئېرىشكىنىدەك كاتتا ئىش بولاتتى . شۇنداقتىمۇ مەرۋانەمنىڭ قەلبى « ماقۇل »نىڭ ئورنىغا باشقا جۈملىنى يازدى :

« مەن بىر گاچا تۇرسام ، كېيىنكى تۇرمۇشلىرى كۆڭۈللۈك بولماي قالارمىكىن ؟ بۇنى ئوبدانراق ئويلىنىپ باقسىلا ! يەنە بىرى ، مەن 〈 ماقۇل 〉 دېگەن تەقدىردىمۇ ، ئاتا ـ ئانىلىرى مەندەك بىر گاچىنى كېلىن قىلىشقا رازى بولمىسا ، قانداق قىلىلا ؟ »

ـــ سىلى ئۆزلىرىنى كەمسىتىپ : «گاچا ـ گاچا» دەۋەرمىسىلە ! ـــ ئابلىكىم تىرىككەندەك بوغۇلۇپ ، قىزىرىپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى ، ـــ ئەگەر مېنى ئازراق بولسىمۇ چۈشەنگەن بولسىلا ، مەن ھېلىقى شېئىرىمدا سىلىنى ئايغا ئوخشاتقانلىقىم ، ھەتتا ئايدىنمۇ ئۈستۈن قويۇپ تەرىپلىگەنلىكىمنىڭ تېگىگە يەتكەن بولاتتىلە ! مەن ھازىرمۇ ئاشۇ گېپىمدىن يانمىدىم ، مەڭگۈ يانمايمەن ! ئەگەر يەنە ئىزاھات بېرىشىمنى خالىسىلا ، مەنمۇ « ياق » دېمەيمەن . چۈنكى ، ئايمۇ تىلسىز . لېكىن ، ئۇ پۈتۈن ئالەمنى يورۇتىدۇ . سىلىچۇ ؟ سىلى مېنىڭ نەزىرىمدە ئايدىنمۇ نۇرلۇق ، قۇياشتىنمۇ ئىللىق . سىلى دىلىمغا يورۇقلۇق بېرىپلا قالماي ، خالىسىلا ئىللىقلىقمۇ بېرەلەيلا .

مەن بىر ھەسسە يورۇقلۇققا ، يۈز ھەسسە ، مىڭ ھەسسە ئىللىقلىققا موھتاج . شۇڭا ، سىلىدىن تىلەيدىغىنىم مانا مۇشۇ ! ئەگەر بىسلى ماڭا كىرەك بولغان مۇشۇ نەرسىنى بېرىشنى رەت قىلمايدىغانلا بولسىلا ، ئۆزەمنى دۇنيادا ئەڭ بەختلىك ئادەم سانايمەن ! ــ ئابلىكىم قىزىشىپ كەتكەنىدى ، خۇددىنى يوقاتقاندەك سۆزلەپلا كەتتى . مەرۋانەم بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي قۇلاق سالاتتى ، ــ ئاتا ـ ئانامغا كەلسەك ، ئۇلار توي ئىشىمدا پۈتۈنلەي مېنىڭ ئاغزىمغا قارايدۇ . ھېلىغۇ سىلىكەنلا ، توكۇر ، چولاق ، ئەما بىر قىزنى نىكاھىمغا ئېلىشنى ئىختىيار قىلسامۇ ، ئۇلار ھەرگىز رەت قىلمايدۇ . ئەكسىچە مېنى كۆرگەن كۆزىدە كۆرۈپ ، چېكسىگە گۈل قىلىپ قىسىدۇ . ئەگەر بۇ گېپىمگە ئىشەنمىسىلە ، مەن ئەتە يا ئۆگۈن ئانامنى ئۆيلىرىگە ئەلچىلىككە ئەۋەتەي ، ئاتا ـ ئانىلىرى ئۇنىڭغا ئون قىزنىڭ تويلۇقىنى سالسۇن . ئەگەر ئانام ئۇلارنىڭ تەلىپىنى رەت قىلسا ياكى دۇدۇقلىسا ، سىلى مېنىڭ يۈزۈمگە تۈكۈرسىلە ! ماقۇلمۇ ؟ بىز مانا مۇشۇنداق سىنىشايلى !

مەرۋانەمگە دېلىغۇل بولۇشقا قىلچە ئورۇن قالمىغانىدى . ئۇ خۇشال ئىدى . قانات ياساپ ئاسمانغا چىققاندەك خۇشال ئىدى . خۇشاللىقتىن كۆز ياشلىرىنى توختىتالمايۋاتاتتى . لېكىن ، ئۇنىڭ قەلبىدىن چىققىنى باشقىچە گەپ بولدى :

« كۆڭۈللىرىنى چۈشەندىم . گەپلىرىڭ راستلىقىغۇ ئىشىنىمەن ھەم مەندەك بىر گاچىغا كۆڭۈللىرىنىڭ تۆرىدىن ئورۇن بەرگەنلىكلىرىگە ئىنتايىن خۇشالمەن ! ھازىرقى ئەھۋالدا مېنىڭ ھەرگىز 〈 ياق 〉 دېگۈم يوق . ئەمما ، ئىككىمىزنىڭ تونۇشقىنىمىزغا ئۇزاق بولمىدى . توي ئىشى ــ ئۆمۈر سودىسى . مېنىڭ بىر مەزگىل ئويلىنىۋېلىشىمغا پۇرسەت بەرسىلە ! سىلىمۇ ئوبدانراق ئويلانسىلا . راستىمنى ئېيتسام ، مېنىڭ ئەنسىرەيدىغىنىم سىلىنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى . سىلى ئاۋۋال ئۇلارغا مېنىڭ ئەھۋالىمنى تونۇشتۇرۇپ ، ئۇلارنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالسىلا ! مەنمۇ ئاتا ـ ئانامنىڭ رازىلىقىنى ئېلىشقا تىرىشاي . سىلىمۇ بىلىلا : ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بېشى بىر يەرگە كەلمىسە ، بالىلارنىڭ توي قىلالىشى بەكمۇ تەس ياكى پۈتۈنلەي مۇمكىن ئەمەس . ئۇنى دېمىگەندىمۇ ، بىز پات ـ پات ئۇچرىشىپ ، بىر ـ بىرىمىزنى

تېخىمۇ چوڭقۇر ، تېخىمۇ تولۇق چۈشىنىشىپ باقايلى . بۇ ھەر ئىككىمىز ئۈچۈن پايدىلىق . ماقۇلمۇ ؟ »

ئابلىكىمگە « ماقۇل » دېمەكتىن بۆلەك يول قالمىغانىدى .

ئۇلار كېيىنكى قېتىمدا ئۇچرىشىدىغان ۋاقىت بىلەن ئورۇننى بېكىتكەندىن كېيىن ، ئايرىلىشقا كۆزى قىيمىغان ھالدا خوشلاشتى . مەرۋانەم تاكى خام بازىرىنىڭ دوقمۇشىدىن قايرىلىپ ، كۆزدىن غايىب بولغۇچە ئابلىكىم ئۇنىڭدىن كۆز ئۈزمىدى . كېيىن سوزۇپ بىر « ئۇھ » تارتىپ ، تەپتى بىلەن ئالىقىنىنى ، ياق ! يۈرىكىنى پۇچىلاۋاتقان بىر تۇتام قەغەز — مەرۋانەمنىڭ قەلبى ئىز قالدۇرغان ئالتۇن ۋاراقلارغا تەكرار - تەكرار كۆز يۇگۈرتۈپ ، ئۇنىڭ ھەربىر قۇرى ، ھەربىر سۆزىنى يۈرىكىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلىمىغا ئورناتماقتا ، مەڭگۈ ئۆچمەس قىلىپ سىڭدۈرمەكتە ئىدى . بۇ قۇرلار ، بۇ سۆزلەر ئۇنىڭ نەزەرىدە قانداقتۇر خەت بولماستىن ، بەلكى بىر تىرىك ئۈنچە - مەرۋايىت ، يۈرەكنى يۈرەككە چاتقۇچى نۇرسىمان ئالتۇن زەنجىر ئىدى !

دەل شۇ پەيتتە مەرۋانەم تۇماق بازىرىدا كېتىۋېتىپ ، يامغۇردەك ياش تۆككەن ھالدا ئۆزىگە كايىۋاتاتتى : « مەن نېمانچە دۆت ، نېمانچە كالۋا ؟ — دەيتتى يۈرىكى چوغدا پۇچىلانغاندەك ئېچىشىپ ، — ئەلچى ئەۋەتەي دېسە نېمىشقا ئۇنىمىدىم ؟ ئۇنىڭ دېگەنلىرىنىڭ راست - يالغانلىقىنى سىنايدىغان شۇنچە ياخشى پۇرسەت چىققان تۇرسا ، نېمىدەپ كېيىنگە سۆرەيمەن ؟ يا مەن باشقا قىزلاردەك يەتتە ئەزايىم ساق ، خېرىدارلىق قىز بولمىسام ! ؟ »

بولغۇلۇق بولدى ، ئەمدى ئورنىغا كەلمەيدۇ ! ئۆزۈڭنى بېسىپ ، مۇندىن كېيىنكى ھەرقانداق پۇرسەتنى قولدىن بېرىپ قويغۇچى بولما !

مۇشۇ غايىب سادا مەرۋانەمنى سەگىتتى .

× × ×

مەرۋانەم قورقمايدىغان ، قورۇنمايدىغان ، تەمتىرىمەيدىغان بولدى . ئەتراپتا ئادەم بولمىسلا يۈزىنى ئېچىۋېتىپ ، ئابلىكىم بىلەن ئەركىن - ئازادە مۇڭدىشاتتى . كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ ، تاتلىق تەبەسسۇمى بىلەن

ئۇنىڭ يۈرىكىگە ئوت ياقاتتى . ئابلىكىمنىڭ قەددى ، ھۆسنى ، تەبەسسۇمىدىن ھۇزۇرلىناتتى . كۆڭلىدە ئۇنىڭ بويى ، چىرايى ، مېڭىش ـ تۇرۇشىنى ئۆزىنىڭكى بىلەن سېلىشتۇرۇپ ، ئىچىدىن سۆيۈنەتتى ، پەخىرلىنەتتى . تەڭرىنىڭ ئاشۇ يېگىتنى ئۆزىگە باغلاپ قويغىنىغا چىن يۈرىكىدىن شۈكۈر ـ سانا ئېيتاتتى . ئۇچرىشىشنى ۋەدە قىلغان جايغا مەـ نۇت ـ سېكۇنت ھايال بولماي ئۇنەتتى . ئابلىكىم نېمىلا دېسە « ماقۇل » دەيتتى . ئوخشاشلا ، ئابلىكىممۇ ئۇنىڭ تەلەپلىرىنى شەرتسىز ئورۇنلايتتى . بىر قېتىم مەرۋانەم ئانىسىغا تۇيدۇرماي نەچچە كېچە يېڭىنە ـ ئويماققا قادىغاللاپ ئولتۇرۇپ ، ئۆمۈر بويى تىككەن دوپپىلىرىغا روگەي بولغۇدەك بىر دوپپا تىكىپ ، ئابلىكىمگە سوۋغا قىلماقچى بولدى . ئۇلار خەلق باغچىسى ئالدىدىكى گۈللۈك يېنىدا ئۇچرىشىشقا ۋەدىلەشكەنىدى . مەرۋانەم يېتىپ كەلگەندە ئابلىكىم ئاللىقاچان كېلىپ كۈتۈپ تۇرغانىدى . ئۇلار خۇشال سالاملاشتى ، تىنچ ـ ئامانلىق سوراشتى ، ئۇيان ـ بۇياندىن مۇڭداشتى . ھېچقايسىسى تېرىقچىلىك تارتىنىش ـ قورۇنۇش ھېس قىلمىدى . چاشگاھ مەھەلدىكى غۇر ـ غۇر شامال « ھۈپپىدە » ئېچىلىپ كەتكەن رەڭگارەڭ گۈللەرنىڭ خۇشبۇي ھىدىنى ئۇلارنىڭ دىمىقىغا ئۇرۇپ يۈرىكىنى ئوينىتىپ ، ۋۇجۇدىنى يايرىتاتتى . خۇشخۇي تەبەسسۇم قىلىپ تۇرغان مەرۋانەمنىڭ ھۆسنىگە ئاشۇ گۈللەرنىڭ رېڭى تەپتىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ، جامالى ئاستا ـ ئاستا قىزىرىپ ، ئاخىر شاپتۇل چېچىكى رەڭ ئالدى . يۇلتۇزدەك جىمرلاپ چاقناۋاتقان كۆزلىرى بىر نۇقتىغا قادىلىپ قالدى . بىر تۈپ غۇنچەڭ ـ غۇنچە ئېچىلىپ كەتكەن سەبدەرنى توختىماي سىلاپ ئوينىاۋاتقان قوللىرى ھەركەتتىن توختاپ قالدى . بۇ ھال ئابلىكىمنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ، ئۇنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇم قاياققىدۇر غايىب بولدى ، كۆزلىرى نەگىدۇر تىكىلەتتى . ئوڭ قولى تىترەپرەڭ يانچۇقىغا كىردى .

توۋا ، بۇ نېمە ئىش ؟

مەرۋانەمنىڭ قوللىرى تېخىمۇ تىترەپ ، سومكا بىلەن ھەپىلەشكىلى تۇردى .

قوللار قايتىپ چىقتى : بىرىدە شاھانە دوپپا ، ئىككىنچىسىدە

ۋالىلداپ نۇر چېچىپ تۇرغان ئالتۇن زۇننار !
كۆزلەر بىر - بىرى بىلەن تۇيۇقسىز ئۇچراشتى .
تەبەسسۇم ھەيرانلىق ، ھودۇقۇش بىلەن ئالماشتى !
مەرۋانەم دوپپىنى ئابلىكىمگە ئۇزىتىۋېتىپ ، نەزەرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى . ئابلىكىمنىڭ چىرايىغا تەبەسسۇم يامىشىپ ، ۋۇجۇدىغا تەتىرەك ئولاشتى . ئۇ تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن دوپپىنى ئېلىپ ، نېمە قىلىشنى بىلمەي بىر دوپپىغا ، بىر مەرۋانەمگە تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى . ئۇ قانچە تىكىلگەنسېرى ، مەرۋانەم شۇنچە ئوڭايسىزلىنىپ ، شۇنچە قىزىرىپ كېتىۋاتاتتى .
ئابلىكىم بۇنى سېزىپ نەزەرىنى قولىدىكى دوپپىغا يۆتكىدى . زۇنناردىن چاقنىغان نۇر دوپپىغا سىڭىپ كېتىۋاتامدىكىنتاك ، ئۇنىڭ ھەر-بىر گۈل ، ھەربىر چېچەك ، ھەربىر يىڭنە ئىزىدىن سان - ساناقسىز نۇر تالالىرى بالقىپ چىقىپ ، ئابلىكىمنىڭ كۆزلىرى ئارقىلىق ئۇدۇللا يۈرىكىگە سىڭىپ كىرمەكتە ، يۈرىكىنى ئىللىتماقتا ، ھۇزۇرلاندۇرماقتا ، تېپىچەكلىمەكتە — ئوقچۇتماقتا ئىدى ! ئابلىكىم بىلدى : بۇ دوپپا — مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى . گەرچە ئابلىكىم خېلى بۇرۇنلا ئۆز يۈرىكىنى مەرۋانەمگە ئاتىۋەتكەنلىكىنى ئاشكارا جاكارلىغان ، مەرۋانەم تا ھازىرغىچە نۇرغۇن تەبەسسۇم ئىنئام قىلغان بولسىمۇ ، يۈرىكىنى — يۈرەك سىرىنى ئۇنىڭدىن پىنھان تۇتۇپ كەلگەن ، يوشۇرغان . مۇشۇ ئىش ، پەقەت مۇشۇ ئىشلا ئابلىكىمنى دېلىغۇل قىلىپ ، ئازابلاپ ، قىينىپ ، كۆزلىرىنى ئۇيقۇدىن بىدار ، يۈرىكىنى خۇن - زەرداب قىلغان ؛ « زادى مېنى چىن يۈرىكىدىن سۆيۈپ ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەن بىلەن ئۆمۈرلۈك جورا بولارمۇ ياكى مېنى تۇيۇقسىز تاشلاپ كېتىپ ھەسرەتتە قويارمۇ ؟ » دېگەن تەگسىز خىياللار دېڭىزىدا پالاقسىز ، بېگانە قولۇاقتەك ئۇزدۇرگەن !
مانا ئەمدى ئابلىكىمنىڭ شېرىن چۈشى ئۇخرىسىغا كېلىپ ، ئۇنى بىھۇدە قىينىغان ئورۇنسىز خىياللارنىڭ ھەممىسى كىچىككىنە بۇزۇغۇن سىيىپاپ ئۆتكەن كۆپۈكتەك بىراقلا غايىب بولدى . ئۇ ئۆزىنى يۈرىكى مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى بىلەن بىللە سوقۇۋاتقاندەك ، تىنىقى مەرۋانەمنىڭ تىنىقى بىلەن تەڭ چىقىۋاتقاندەك سەزدى . قوشۇلۇپ كەتكەن بىر جۈپ

يۈرەك ، بىر جۈپ تىنىق ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا غەلىيان كۆتۈرۈپ : « مەن مۇرادىمغا يەتتىم ! مەن بەختىمنى تاپتىم !! مەن دۇنيادا ئەڭ بەختلىك!!! » دەپ نىدا قىلىۋاتاتتى .

خۇشاللىق ، ھاياجاندىن يۈرىكى يېرىلىپ كەتكۈدەك بولغان ئابلىكىم خۇددىنى يوقاتتىمۇ ياكى تىلى تۇتۇلۇپ قالدىمۇ ، « رەھمەت ! » دېگەن سۆزنىمۇ ئاغزىدىن چىقىرالمىدى .

شۇنداق ئوخشايدۇ !

ئابلىكىم دوپپىغا تىكىلىپ ـ تىكىلىپ ، ئاخىر بېشىدىكى دوپپىنى چىرايلىق قاتلاپ يانچۇقىغا سالدى ـ دە ، « مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى »نى بېشىغا كىيدى . ئۇنىڭ ھەربىر تىلىرى شۇنداق غەلىتە ئىدىكى ، مەرۋانەم ئۆزىنى تۇتالماي كۈلۈپ تاشلىدى . مانا شۇ كۈلكە ئابلىكىمنى ئىسسىغە كەلتۈردى ، ئۇنىڭغا جۈرئەتمۇ ئاتا قىلدى ، ئۇنىڭ چىرايىغا يېڭىباشتىن تەبەسسۇم قوندۇردى . ئۇ تەبەسسۇم بىلەن مەرۋانەمگە تىكىلىپ تۇرۇپ ، زۇننارنى ئىككى قوللاپ سۇندى .

كۈتۈلمىگەن ئىش : مەرۋانەمنىڭ تەبەسسۇمى غايىب بولۇپ ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى ـ دە ، قەلبىمى قەغەز ئۈستىدە چاپتى :

« مەن بۇ سوۋغاتلىرىنى ئۆيگە قانداق ئېلىپ كىرىمەن ؟ نەدە ساقلايمەن ؟ سىلىدىن خۇش بولاي : بۇنى ماڭا بەرمەي ، ئۆزلىرى ساقلاپ قويسىلا ! توي كۈنى بىراقلا تاقاي ، ماقۇلمۇ ؟ مۇنداق دېسەم كۆڭۈللىرىگە باشقىچە ئىش كېلىپ قالمىسۇن ، ئاتا ـ ئانام سېزىپ قالسا خىجىل بولىمەن . مۇندىن كېيىن ماڭا ھېچقانداق سوۋغا تەڭلەپ يۈرمىسىلە ! سىلى ماڭا : 〈 يۈرىكىمنى بېرىۋەتتىم ..... 〉 دېگەنغۇ؟ ئەگەر مۇشۇ گەپلىرى راست بولسىلا ، مەن ئۈچۈن بۇنىڭدىنمۇ قىممەتلىك سوۋغات يوق ! مەنمۇ 〈 يۈرىكىم 〉 نى ئالغاچ كەلگەن ، قوللىرىغا تۇتقۇزدۇم. ياراتقانلا بولسىلا، ئۆزۈمنى ئەڭ بەختلىك سانايمەن ! يەنە بىر قېتىم دېۋالاي : قوللىرىدىكى زۇننارنى توي كۈنى چوقۇم بوينۇمغا ئېسىپ ئۆيلىرىگە باراي . ماقۇلمۇ ؟ »

ئاھ ، ئابلىكىم ! نېمانچە تەلەيلىكسەن ؟ سۆزلە ، نېمانداق سۆزلىمەيسەن ؟ !

ـــ ماقۇل ، ـــ دېدى ئابلىكىم . مەرۋانەم ئۇنىڭ ئاۋازىنى ئاران

ئاڭلىدى . لېكىن ، بۇ ئاۋاز ئۇنىڭغا ئابلىكىمنىڭ يۈرەك قەسىمىدە جاراڭلىق ۋە سەمىمي تۇيۇلۇپ ، چىن يۈرىكىدىن چىقىرىپ « پىسكەدە » كۈلدى . بۇ كۈلكە ئابلىكىمنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىغا تەڭداشسىز نۇر ئېقىنىدەك يامراپ ، كۆزلىرىدە ، ئاندىن يۈزلىرىدە ئەكس ئەتتى . ئىككى جۈپ كۆز تۇيۇقسىز ئۇچرىشىپ قالغاندىمۇ ، ھېچكىم قورۇنمىدى .

— راستىمنى ئېيتسام ، — دېدى ئابلىكىم ئىككىيلەن يېڭىباشتىن گەپكە چۈشكەندە ، — سىلىنى بىردەم كۆرمىسەم پەقەت چىدىيالمايدىغان بولۇپ قالدىم . ئەگەر ئېغىر كۆرمىسىلە ، كۈندە بىرەر قېتىم ئۇچرىشىپ تۇرساق بولامدۇ ؟

مەرۋانەم جاۋاب بېرىش ئورنىغا پىخىلداپ كۈلۈپ كەتتى . ئۇنىڭ بۇ كۈلكىسى يا مەسخىرىگە ، يا ئۇنىڭ تەلىپىگە كۆنگەنلىكىنىڭ ئىپادىسىگە ئوخشمايتتى . مەرۋانەم كۈلۈۋاتقاندا ، ئابلىكىمنىڭ ئاغزى شۇك تۇرالمىدى :

— سىلىنى ئۈچ كۈن كۆرەلمەي ، سېغىنغىنىمدىن بوسۇغىلىرىغا ئۈچ قېتىم باردىم . هويلىدا ماڭغان ئاياغ ئاۋازلىرىنى بولسىمۇ ئاڭلاپ قالار-مەنمىكىن دەپ دەرۋازىلىرىغا قۇلىقىمنى يېقىپ تىڭشىدىم . كوچىلىرىنىڭ دوقمۇشىدا نەچچە سائەتلەپ تۇرۇپ سايىلىرىنىمۇ كۆرەلمىدىم . دەرۋازىلىرىغا كۆڭلۈمدىكى گەپلىرىمنى يېزىپ قويۇپ قايتاي دەپ نەچچە تەمشىلىپ بولۇپ ، بىرەرسىنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ قالماي دەپ قورقۇپ نىيىتىمدىن يانىدىم .

— ھ - ھ - ھىم ..... — دەپ كۈلۈپ بېشىنى ئىرغىتتى مەرۋانەم « يالغان » دېگەنگە ئىما قىلىپ .

— ئىشەنمەيۋاتاملا ؟ — ئابلىكىم جانلىنىپ كەتتى . ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك كۈلۈپ تۇرۇپ سۆزلەيتتى ، — گېپىمگە ئىشەنمەسلىكلىرىنى بىلگەن بولسام ، كۆڭلۈمدىكىنى دەرۋازىلىرىغا يېزىپ قويىدىكەنمەن ! — ئابلىكىم قويۇن يانچۇقىغا قولىنى سېلىپلا ، تۆت پۈكلەنگەن بىر ۋاراق قەغەزنى چىقىرىپ مەرۋانەمگە ئۇزاتتى ، — يالغان بولسا ، مانا ماۋۇنى كۆرۈپ باقسىلا ! — مەرۋانەم كۈلكىسىنى توختىتىپ ، قەغەزنىڭ قاتلىقىنى ئاچتى :

« مەلەڭگە كەلدىم كۆپ قېتىم ،
داۋزاڭ ئېچىلماس بىر قېتىم .
يۇلتۇز ساناپ تاڭ ئاتقۇزۇپ ،
دوزاختا مەن تىرىك پېتىم .
جانان ئۆيۈڭدە بارمۇ سەن ؟
بەرگىن جاۋاب : بىدارمۇ سەن ؟
باقماي قىيا ، جان ئالغىلى ـــ
خەنجەرمۇ سەن ، يا دارمۇ سەن !؟ »

ئوقۇپ بولا ـ بولماي مەرۋانەمنىڭ رەڭگى تاتىرىپ كەتتى . ئابلىكىم پېتىنى بۇزماي كۈلۈمسىرەپ ئۇنىڭغا تىكىلىپ قاراپ تۇراتتى . مەرۋانەم شارتىلدىتىپ يازدى :

« ئەگەر مۇشۇنى دەرۋازىمىزغا يېزىپ قويغان بولسىلا ، مەن ئىككىنچى يۈزلىرىگە قارىمايتتىم . »

ـــ نېمىشقا ؟ ـــ ئابلىكىم ھەيرانلىقىنى يوشۇرالمىدى ، ـــ ئۇنىڭ قەيىرى دىللىرىغا تەگدى !

« مەنغۇ خۇش بولدۇم ، دادامنىڭ كۆزى چۈشۈپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟ سەت ئەمەسمۇ ! »

ـــ مەن بۇنى پەقەت ئويلىماپتىمەن .

« مۇندىن كېيىن ئىككىنچى مۇشۇنداق ئىشنى قىلمىسىلا ! مېنى خىجىل قىلىپ مەھەللىمىزگىمۇ بارمىسىلا . ئاتا ـ ئانام نازۇك خەق ، مەھەللىمىزدە سۆز ـ چۆچەك پەيدا بولۇپ قالسا ، ھەر ئىككىمىزگە ياخشى ئەمەس ! »

ـــ ئەمسە ، ھەر كۈنى ئۇچرىشىپ تۇرۇشقا ۋەدە بېرەملا ؟

مەرۋانەم بېشىنى « ياق »قا كەسكىن لىڭشىتتى . ئابلىكىمنىڭ كۆڭلى بىرقىسما بولۇپ سوراشنى داۋام قىلدى :

ـــ نېمىشقا ؟

« كۈندە تالاغا چىقىۋەرسەم ، ئانام گۇمانلىنىپ قالىدۇ . يەنە بەرى ، ئىككىمىزنىڭ دائىم ئۇچرىشىپ يۈرگىنىمىزنى بەزى تونۇش -

بـلـشـلـەرنىڭ كۆرۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيدىكەنمەن . قايسى كۈنى بىر تـۇغقىنىمىز يېنىمىزدىن ئۆتۈپ كەتكەنىدى ، ئىزا تارتقىنىمدىن ئۆلەيلا دەپ قـالـدىـم . تـوي قىلماي تۇرۇپ ، دائىم سىلى بىلەن بىللە تۇرۇشتىن بەكمۇ خىجىل بولىدىكەنمەن . »

ئـىـنـسـانـغـا ئـىـشق سەۋداسىدىن چوڭراق ۋەسۋەسە يوق . ئۇ ساڭا بـىـردەمـمـۇ ئارام بـەرمـەيـدۇ : ئېسەنگىرىتىدۇ ، ئەنسىرىتىدۇ ، ئەللەيلەيدۇ ، چـۆچۈتىدۇ ، ئۇيقۇڭنى بۇزىدۇ ، ئىشتىهايىڭنى بوغىدۇ ، ئىچىڭنى سقىدۇ ، ئارامـىـڭنى بۇزۇپ گاراڭ ، ھەتتا ئەقلىڭنى ئۇغرىلاپ ساراڭمۇ قىلىپ قويـدۇ . ئۇنـىـڭ دورىـسـى پـەقەت بىرلا ، يەنى ۋىسال ـــ توي قىلىپ ، ئىككى تەننى بىر ـ بىرىگە قوشۇش . مەرۋانەم مۇشۇ تەمەدە . ئابلىكىمۇ شۇنداق .

بـىـراق ، مـەرۋانـەم ئابلىكىمنىڭ ئەلچى كىرگۈزۈش توغرىسىدىكى تـەلـىپىنى كەسكىن رەت قىلىپ ، ئارىغا « توغان » سالغان . لېكىن ، ھايال ئۆتـمـەي پۇشايمان قىلغان بولسىمۇ ، قىزلىق غۇرۇرى ئۇنى شۇئان ئۆز گېـپـىـدىـن يـېـنـىـپ ، ئابلىكىمنى « نوقۇپ » قويۇشقا جۈرئەت قىلدۇرمىغان . شـۇڭـا ، ئۇ قانچە ـ قانچە كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزۈپ ، ئۇنىڭ ئوت ـ پـىـراقـىـدا كـۆيدى ، پۇچىلاندى ، تۈتىدى ، تېخى بەزىدە ئانىسىنى ئالداپ كوچىغا چىقىپ ، ھەر خىل قىياپەتتە ياسىنىپ يۈزىنى رومال بىلەن يېپىپ ، ئابلىكىمنىڭ دۇكىنى ئالدىدىن چاندۇرماي ئۆتتى . ئۇنىڭ ئىش ئۈستىدىكى ھالـىـتىنى يوشۇرۇن كۆزىتىپ ، كۆڭلىگە ئارام بەردى . ئۆيگە كېلىپلا كۈلـگـەن ، يىغلىغان چاغلىرىمۇ بولدى . بۇنى بىر ئۆزى ، بىر تەڭرىدىن بۆلەك ھېچكىـم بـىلمىدى . ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ يەنە مۇشۇنداق چۈشىدە كۈلۈپ ، ئوڭـىـدا يـىـغلاش ، يـوشـۇرۇن بـىـلـلـە بولۇپ ، ئاشكارا قېچىپ يۈرۈشكە ھەپسىلىسى قالمىدى .

ئۇ بىلدى : توي قىلماي تۇرۇپ ۋىسالغا يەتكىلى بولمايدۇ . ۋىسالغا يەتمەي تۇرۇپ ، ھېچكىم ھېچكىمنى « مېنىڭ » دېيەلمەيدۇ . قېچىپ كەتسە قـوغلاپ يـەتـكـىلى ، تاشلىۋەتسە ئېسىلۋالـغىلـى بولمايـدۇ . توي قىلىش كېرەك ، توي !

ھېـلـىقى دوپپا ـــ مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى ، شۇنداقلا « توي باغىقى » ئىدى ! ئابلىكىم بۇنى تۇيدى ، بەلكى تۇيمىدى !

ئەمـدى مەرۋانەمنىڭ : « ..... توي قىلماي تۇرۇپ ، دائىم سىلى بـ
لـەن بـىـلله تۇرۇشتىن بەكمۇ خىجىل بولىدىكەنمەن » دېگەن ئىلتىجاسىغا
ئابلىكىم نېمىدەپ جاۋاب بېرەر ؟

« ئۇنداق بولسا ، بالدۇرراق توي قىلىۋېتەيلى » دېسە ـ ھە!؟

ياق ، ياق . ئابلىكىم پۈتۈنلەي باشقىچە گەپ قىلدى :

ـــ ئۇنداق بولسا ، شەھەر سىرتىدىكى ئادەم يوق ، ھاۋالىق جايلارغا چىقىپ كەتسەك بولمامدۇ ! ؟

كـۆڭـلـى قاتتىق لەت يېگەن مەرۋانەم دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، نۇر-غـۇن بـاھانـە ـ سـەۋەبـلـەرنـى كـۆرسىتىپ باققان بولسىمۇ ئەپلەشمىدى . ئابـلىكىممۇ بىرمۇنچە چارە ـ تەدبىرلەرنى ئويلاپ قويغانىكەن . مەرۋانەم نا-ئىلاج كۆندى .

ھۆرمـەتـلـىك ئوقۇرمەن ! ئۇلار مۇشۇ پىلاننى تۈزۈۋاتقان چاغدا ، جـاھانـنـىڭ چـاقـى قانداق چۆرگۈلەۋاتقىنىنى تۇيمايلا قاپتۇق ، بۇ ئەيىب بـىـزدە ! كـەچـۈرۈم سـورايـمـىـز دەپ ۋاقـتـىـڭىزنى ئوغرىلىغاندىن كۆرە ، تـاسـادىـپـىـي كۆزنىمىزگە چېلىقىپ قالغان يېڭى بىر ھېكايىنى ھۇزۇرىڭىزغا سۇنساق ، زېرىكمەي تىڭشارسىزمىكىن ! ؟

قەسەم

قەشقەردە غەلىتە ئىشلار تولا : مۇبادا ئىككى كىچىك بالا يول ئۇستىدە گەپ تالىشىپ ، بىر - بىرى بىلەن خورازدەك بازلىشىپ بىردەملا تۇرۇپ قالسا ، ئون - يىگىرمىلەپ يولۇچى ھەرقانچە زۆرۈر ئىشى بولسىمۇ ئۇنتۇپ ، ئۇلارنى چۆرىدەپ تاماشا كۆرىدۇ . ئۇلارنى ئاجرىتىپ قويۇش ئورنىغا باز - بازغا سېلىپ قويىدىغانلارمۇ چىقىپ قالىدۇ .

ھېيتگاھتا بىر غالىتەك ھارۋا پەيدا بولۇۋىدى ، كىشىلەر چۆچەكلەردە تەسۋىرلەنگەن غەلىتە مەخلۇقنى شەھەر كوچىسىدا تاسادىپىي ئۇچرىتىپ قالغاندەك ، ئۇنى قات - قات ئورىۋېلىشتى . غالىتەك توق يېشىل سىردا سىرلانغان بولۇپ ، ئۇستىگە ئانار گۈلى رەڭلىك مەخمەل بىلەن سايىۋەن قىلىنغانىدى . سايىۋەننىڭ تۆت تەرىپىگە قاتار - قاتار ئېسىۋېتىلگەن رەڭگارەڭ يالغان مارجان ، يالغان زۇننار ، تىزىق - تىزىق يالغان مەرۋايىتلار يىراقتىن سايىۋەننىڭ چۈچىسىدەك كۆرۈنەتتى . يېقىنراق كېلىپ قارىغاندا ، ئۆزىنىڭ رەڭگارەڭ جۇلاسى بىلەن كۆزنى قاماشتۇرۇپ ، ئادەمنى مەھلىيا قىلاتتى . غالىتەكنىڭ ئۇستى بىر خىل چوڭلۇقتىكى قەغەز قۇتىلارغا رەتلىك ، چىرايلىق تىزىلغان تۇچ ئۇزۇك ، تۇچ زىرە ، تۇچ ھالقا ، تۇغمە - توقا ، قىتات ، خېنە قاتارلىق ئايالالارغا ئەڭ كېرەكلىك ئۇششاق - چۈشىكەك تۇرمۇش لازىمەتلىكلىرى ۋە ئەرزان باھالىق ساختا زىننەت بۇيۇملىرى بىلەن تولدۇرۇلغانىدى . غالىتەكنىڭ ئىگىسى ئوتتۇرا بوي ، ئوروق ، ساقال - بۇرۇتىنى پاكىز قىرىپ ، بېشىغا ئەرزان باھالىق چىمەن دوپپا ، ئۇچىسىغا ناسۋال رەڭ نىلوندىن يارىشىملىق شىم - كاستۇم كىيىپ ، ئوتقاشتەك قىزىل گالستۇك تاقۋالغان ئاق سېرىق ، ئورا كۆز ،

قاڭشارلىق يىگىت ئىدى . ئۇ ـــ دەل بىزنىڭ كونا بايۋەچچە ئاغىنىمىز كا-مىل بولۇپ ، بۇ ئۇنىڭ ھېلىقى ۋەقەدىن كېيىن تۇنجى قېتىم سودىگەر سۈپىتىدە بازاردا پەيدا بولۇشى ئىدى .

كامىل توغرۇلۇق گەپ ئاچساق ، چوقۇم بەزى ئوقۇرمەنلەرنىڭ چىشلىرى غۇچۇرلاپ ، تۇكلىرى تەتۇر يانىدۇ . بۇنىڭدىن قىلچە ھەيران قالغۇچىلىكى يوق . چۈنكى ، بەزىلەرنىڭ كاللىسى تولىمۇ قاتمال ، پىكىر قىلىش ئۇسۇلىمۇ كونىچە . مۇنداق ئادەملەر « ئاق تۇخۇمنى كۆك بويىسا ، چوقۇم كۆك بولىدۇ » غانلىقىغا پەقەت ئىشەنمەيدۇ . ئۇلارنى ئىشەندۈرۈشكە ئۇرۇنۇشنىڭ ئۆزىمۇ ئەخمەقلىق ! ئەمدىكى سەھىپىلەرنى ئۇنداقلار ئۇچۇن ئەمەس ، ئۆزىمىز بىلەن ـــ قەلبىمىز بىلەن پىكىرداش ئادەملەر ئۇچۇن يېزىۋاتىمىز ! قەلەم دەيدۇكى : « شەيئى ئۆزگىرىدۇ ، ئادەم ئۆزگىرىدۇ » . بىز دەيمىز : « كامىل ئۆزگەردى . بۇگۈنكى كامىل ھەرگىزمۇ تۇنۇگۈنكى كامىل ئەمەس » .

بۇ راست گەپ ! ئىشەنمىسىڭىز ، قەلبىمىزگە ئەگىشىپ كامىلنىڭ ھەربىر باسقان قەدىمىنى « رازۋېدكا » قىلىپ بېقىڭ :

ئېرىنى ئوڭايلا ئىنىدەككە كەلتۇرگەن ئەپروزىخان كېچىنى ناھايىتى تەسلىكتە تاڭغا ئۇلىدى . ناشتىلىقنى ھەرقانداق چاغدىكىدىن مول تەيـ-يارلاپ ، ئېرىنى ئوبدان تويدۇردى . ناشتىدىن كېيىن ، ئېرىنىڭ كىيىمگە قونغان تېرىقچىلىك چەلنىمۇ كۆڭۈل قويۇپ تازىلاپ ، كىيىمىنى ئۆز قولى بىلەن كىيدۈرۈپ ، تۇغمىلىرىنى چالا قويماي ئەتتى . ئېرى دۇكانغا ماڭىدىغان چاغدا دەرۋازا تۇۋىگىچە بىللە چىقىپ « خۇدايىمغا ئامانەت » دەپ ئۇزىتىپ قويدى ؛ ئاندىن تالالىق كىيىملىرىنى ئالدىراش كىيىپ ، مەرۋانەمگە ئۇنى ـ بۇنى تاپىلاپ قويۇپلا تالاغا ئۇچتى . ئەپروزىخان دەرۋازىدىن كىرىپ كەلگەندە سانىخان ھويلىدىكى ئەۋرەز بېشىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ، ناشتىنىڭ قاچا ـ قۇچىسىنى يۇيۇۋاتاتتى . تېخى تۇنۇگۈنلا كېلىپ كەتكەن قېيىنسىڭلىسىنى قاق سەھەردە يەنە ئۆز ھويلىسىدا كۆرگەن سانىخان كۆڭلى ئۆيۈپ ، چۇراپ ئورنىدىن قوپتى - دە ، ئۇنىڭ ئالدىغا باردى .

ـــ ئەسسالام خان ئاچا .

ـــ ئەسسالام ئۇكام ! ـــ سانىخان ئۇنىڭ بىلەن يۈز يېقىشىپ بولۇپلا سورىدى ، ـــ ئەجەب ئەتىگەندە كېپقاپلىغۇ ؟

ـــ چۈشۈم بۇزۇلۇپ قاپتىكەن ، ـــ ئەپروزىخان قىپقىزىل يالغاننى توقۇدى ، ـــ بازارغا سودىلىقا چىقىقاچ ، ئاكامنى يوقلاپ ئۆتەي دەپ كىرىشىم .

ـــ ئەجەب ئوبدان قىپلا ، تېخى ھېلى ئۆزلىرىنىڭ گەپلىرىنى قىلىشىپتۇق . ئۆيگە كىرسىلە ، ئۇ كىشى يالغۇز .

سانىخان ئۇنى كۆرپىگە باشلاپ قويۇپ ، داستىخان تەييارلىغىلى چىقىپ كېتىشىگە :

ـــ ئاكا ، ئۆزلىرىگە خۇش خەۋەر ! ـــ دېدى ئەپروزىخان قۇدۇس ئاخۇن بىلەن چالا ـ پۇچۇق ئامانلىشىپلا ، ـــ خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئىشىمىز ئۇخرىسىغا كېلىپ قالدى .

ـــ قايسى ئىشنى دەيسىز ؟

ـــ كامىل بىلەن مەرۋانەمنىڭ توي ئىشىغا دادىسى قوشۇلدى .

ـــ شۇنداقمۇ ؟ ـــ قۇددۇس ئاخۇن قۇلاقلىرىغا ئىشەنمىگەندەك كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چاقناپ كەتتى ، ـــ ئۇھ ..... خۇداغا شۈكرى . مەن تېخى روزاخۇننى ئۆتكەنكى ئىشلارنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋېتەلمەسمىكىن دەپ ئەنسىرەپ تۇرۇپتىم . ھەرنېمە دېگەنبىلەن ئاتا بالىسى ـ دە !

ـــ ئۇ كىشى مەرۋانەم مۇشتىتەك چاغدىلا « كامىلنى بالا قىلىۋالمەن » دەپ يۈرۈپ « خۇدايىم بۇيرۇسا » دېمەپمىتىكىن ، مەقسىتىگە يېتەلمىگىنىدىن ئىچىگە تىنىپلا يۈرەتتى ، ـــ ئەپروزىخان تېخىمۇ ئېچىلىپ يېيىلىپ سۆزلەپ كەتتى ، ـــ ئاخشام ئۆزلىرىنىڭ مۇددىئاسىنى شۇنداقلا ئاغزىمدىن چىقىرىپتىم ، خۇشلۇقتا ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى .

ـــ خۇدايىم روزاخۇنىنى تېخىمۇ مۆتىۋەر ، تەنسەھەت قىلغاي ئىلاھىم ! تويىنىڭ ۋاقتى توغرۇلۇق بىرنەرسە دېيىشمىگەنسىلە ؟

ـــ يوقسۇ . كىچىككىنە بىر ئىشتا ئۆزرىلىك بولۇپ قېلىپ .....

ـــ قايسى ئىشتا ؟

ـــ ئەستا ، بۇ گەپنى قانداقمۇ ئاغزىمدىن چىقىرامەن .

ـــ دەڭ ، نېمە گەپ بولسا تارتىنماي دەۋېرىڭ !

ـــ كامىل ئىش ـ ھەربىرىنى قىلىپ ، ئۆيدە بىكار ياتسا ، مەرۋانەم تېخى ..... ـــ ئەپروزبۇخان گېپىنىڭ ئايىغىنى مىشىلداپ يىغلاش بىلەن تۇگەتتى .

ـــ بەرھەق ! ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن ياستۇقتىن كۆتۈرۈلۈپ ، قەددىنى رۇسلاپ ئولتۇرۇپ ، ـــ مەن مۇشۇ جەھەتتە ئېغىر سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپتىمەن . رەسۇلىللامۇ ئۆز ھەدىسلىرىدە : ئوغۇل بالا ئۆزىنىڭ ھالال ئەمگىكى بىلەن ئۆز جېنىنى جان ئەتكەندىن تاشقىرى ، بىر مەزلۇمنىڭ گېلى ، كىيىم ـ كېچەكنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالىغۇدەك قۇربى بولمىسا ، ئۇنىڭ بىرەر ئايال زاتى بىلەن نىكاھلانمىقى دۇرۇس ئەمەسلىكىنى ئېيتقان . روزاخۇنۇمنىڭ مېنى سەگىتىپ ، بىر گۇناھلىق ئىشتىن پۈتۈمنى تارتىپ قويغىنىغا رەھمەت .

ـــ ئۇنداق دېمەسلە ئاكا ! ـــ ئەپروزبۇخان ئۆز « ئويۇن »نى تېخىمۇ قاملاشتۇرۇپ ئويناشقا باشلىدى ، ـــ بولسىمۇ ئاۋۋال ئىككى بالىنىڭ پەتىسىنى قىلىۋېتىپ ، ئاندىن كامىلغا بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتقۇزساق ، سىلىمۇ ، مەنمۇ بالدۇرراق خاتىرجەم بولاتتۇق .

ـــ بايا دېدىمغۇ ، ئۇنداق قىلساق مۇسۇلمانچىلىققا توغرا كەلمەيدۇ ! ـــ قۇددۇس ئاخۇن ئۇنىڭ گېپىنى كەسكىن بۆلدى ھەم ئۆزىمۇ تۇيماستىن ئۇنىڭ مۇددىئاسىغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى ، ـــ مەن بۇ قېتىم كامىل بىلەن ئوبدان بىر سۆزلىشىپ ، ئۇنى يا بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇپ تۇرۇك ئادەم بولىدىغان ، يا ئۆزى بىلگەن سەنەمگە دەسسەپ ، بىزدىن كېيىن قالغاندا ئۆمۈر بويى خارۇزارلىق كوچىسىدا قاڭقىر قاقشايدىغان يەرگە كەلتۈرەي . سىلىمۇ مەرۋانەمنى ئاسما قوزۇققا ئېسىپ قويماي ، ئىشىك قاققانلارنىڭ ئالدىغا چىرايلىق چىقىڭلار . ئېپى ـ سېپىدە لايىق چىقىپ قالسا ، كامىلنىڭ ئادەم بولۇشىنى كۆتۈپ مەرۋانەمنىڭ ئۆمرىنى كۈلدە كۆمەچ قىلىۋەتمەي ، دەرھال توي ئېشى بېرەيلى . ئەگەر كامىلدا سەللا ئىشەنچ بولسا ئىدى ، مەن نۆزەمبەللا بۇ گەپنى ئاغزىمدىن چىقارمايتتىم . كامىلنى دەپ مەرۋانەمنىڭ قىساسىغا قالساق بولمايدۇ .

ـــ خۇدايىم ، كامىلغا ئىنساب بىرەر ئىلاھىم .

ـــ ئىنشائاللا ، دېگىنىڭىز كەلسۇن ! بېرىپ روزاخۇنغا دەڭ : كا-

مىللىنى يېزىچە سىناپ باقايلى ، ئۇنىڭ ئادەم بولۇشىغا كۆزىمىز يەتسە ، كۆزدە ئىككى بالىنى چۈپلەپ قويارمىز . بولمىسا « ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار » دەپ ، ئاللانىڭ ئىلتىپاتىغا قارامىز.

— ئوبدان ، ئۆزلىرى نېمە دېسىلە شۇ .

ئۇلار بۇ مەسلىھەتنى جىن ـ ئىسقا تۇيدۇرماسلىققا پۈتۈشتى .

× × ×

قۇددۇس ئاخۇن يېرىم يىلدىن بېرى دىدارىغىمۇ قارىغىلى ئۇنىمىغان كامىلنىڭ ياتاق ئۆيىگە ئۈسۈپ كىرگەندە ، كامىل ئالدىنى تام تەرەپكە قىلىپ تۇگۈلۈپ ياتاتتى . كامىل بامداتقا ئەزان چىقىشتىن بۇرۇن ئورنىدىن قوپۇپ دەرۋازا ئالدى ، هويلا ـ ئارانىنى سىيرىپ ـ سۈپۈرۈپ ، سۇ چېچىپ بولۇپ ، نامازنى مەسچىتتە ئوقۇپ كىرگەندىن كېيىن ، تاكى ئانىسى ناشتىلىقنى ئەكىرىپ بەرگۈچە مۇشۇنداق ياتاتتى ، ئاندىن كىم نېمە ئىشقا بۇيرۇسا قانات چىقىرىپ ئۇچاتتى . بىر كىم ئىشقا بۇيرۇمسا ، كۈنبويى دەرۋازا سىرتىغا چىقماي ، ئانىسىنىڭ قۇيرۇقىدىلا يۈرەتتى . بىر كىم گەپ سورىمسا ، ئۆزى ئېغىز ئاچمايتتى . بىر كىم « مانى يە » دېمسە ، بىر نانىنى ئۆز قولىچە ئېلىپ يېمەيتتى . ئاياللار ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتاتتى ، ئەرلەرنىڭ ئۇنى كۆرەر كۆزى يوق ئىدى . بولۇپمۇ قۇددۇس ئاخۇن بۇ جەھەتتە هەممىدىن قاتتىق ئىدى .

پۈتۈن قىش ئاشۇنداق چىقتى . كامىلمۇ كۆنۈپ قالغان بولسا كېرەك ، قىلچە ۋايسىمىدى . ئېغىر جازاغا هۆكۈم قىلىنغان جىيانەتچىدەك بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي ، پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ياخشى ئىش قىلىپ ، « جازا مۇددىتى »نىڭ توشۇشىنى ياۋاشلىق ، سەۋرچانلىق بىلەن كۈتىمەكتە ئىدى . ئاياللار ئۇنى « ئۆزگەردى » دېسە ، ئەرلەر « ئۆزگەرمىدى » دەپ ، ئۇنىڭ بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرغىلى ئۇنىمايتتى . ئۈچ ۋاقىلىق تامىقىنى سانىخان مۇشۇ ئۆيگە ئەكىرىپ بېرەتتى . بۈگۈن ئۇنىڭ ناشتا ۋاقتىدا تۇگۈلۈپ يېتىشىمۇ مۇشۇ سەۋەبتىن ئىدى .

— كامىل !

يېرىم يىلدىن بېرى دادىسىنىڭ ئۆزىنى چاقىرغان ئاۋازىنى زادى

ئاڭلاپ باقمىغان كامىل هودۇقىنىدىن چۈراپ ئورنىدىن قوپۇۋېتىپ سەنتۈرۈلۈپ يىقىلغىلى تاس قالدى . دادىسىنىڭ چىرايىغا تىكىلىپ قاراشتىن قورقۇپ ، بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي قول باغلاپ تۇردى .

— ئىتتىك قولۇڭنى چايقاپ ئايۋانغا چىق ! بىللە ناشتا قىلىمىز ، — قۇددۇس ئاخۇن شۇنداق دەپلا كەينىگە ياندى .

كامىل بوسۇغىدا پەيدا بولغان چاغدا ، ئائىلىنىڭ پۈتۈن ئەزالىرى — ئىككى ئوغۇل ، ئىككى كېلىن ، بەش نەۋرە ئايۋانىنىڭ سۇپىسىنى لىق ئالغان داستىخانىنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ بولۇشقانىدى . پەگاھتا — سۇپىنىڭ ئەڭ چېتىدە سانىخان چىنىلەرگە قايماق چېكىپ ، چاي سۈتلەش بىلەن بەند ئىدى . باشقىلار كامىلنى كۆرۈپ ھەيرانلىقتا كۆزلىرى چەكچەيدى . كامىل كۆك سېغىزدەك بوزىرىپ ، يوپۇرماقتەك تىترەپ ، يا بوسۇغىدىن پۈتىنى ئېچكىرى ئېلىشنى ، يا كەينىگە يېنىشنى بىلمەي تۇرغاندا :

— بالام كامىل ، نېمانداق كىرمەيسەن ؟ — دېدى قۇددۇس ئاخۇن ھەمىمەيلەننى ھەيران قالدۇرۇپ . بۇ ئۇنىڭ يېرىم يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم كامىلنى كۆپچىلىكنىڭ ئالدىدا « بالام » دەپ چاقىرىشى ئىدى ، — بېرى كەل ، مەيدە ئولتۇر !

كامىل قورقۇمسىراپ ، ئاياغلىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ ئايۋانغا كىرگەندە ، قۇددۇس ئاخۇن ئۇنىڭغا ئۆز يېنىدىن جاي كۆرسەتتى . باشقىلارنىڭ ھەيرانلىقى چېكىگە يېتىپ ، چىرايىنىڭ خۇنى قاچتى . كىچىك بالىلارمۇ تىنىقىنى سىرتقا چىقىرىشقا جۈرئەت قىلالمىدى . سانىخانىنىڭ يۈرىكى ئېغىپ ، كۆز چاناقلىرىغا ياش قاپلاشتى . كامىل پۈتۈنىڭ ئۈچىدا دەسسەپ ئۆزىگە يېقىنلاشقاندا ، قۇددۇس ئاخۇن ئورنىدىن قوپۇپ ئۇنىڭغا يول بەردى . باشقىلار ئاياغقا سۈرۈلۈپ جاي بوشاتتى . كامىل كەشتىنى تەسلىكتە سېلىپ ، تىزلىنىپ سۇپىغا چىقىۋالغاندىن كېيىنلا ، قۇددۇس ئاخۇن جايىغا ئولتۇردى .

« بۈگۈن قاتتىق سوراق بولدىكەن ـ دە ! »

« كامىلنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرارمۇ ؟! »

« ھەي ، ناشتا زەھەر بولدىغان بولدى ـ دە ! »

« خۇدا ، ئۆزۈڭگە ئاسان ! »

ھەركاللىدا ھەر خىل سوئال ، ھەر خىل ئوي ، غەم ـ ئەندىشە ، ئەنسىزلىك . ھەممەيلەندىن بەكرەك بىئارام بولۇۋاتقىنى سانىخان : « تووا قىلدىم خۇدايىم ، بۇ ئادەمنىڭ نېمە قىلغان ئىشىدۇ بۇ ! ـــ دەيتتى ئىچىدە پىچىرلاپ ، ئۇدۇللۇق سۆتلەنگەن چاينى ئۇدۇللۇق ئوتتۇرانچى كېلىنگە سۇنۇۋېتىپ ، كېلىن ئاپىرىپ باشقىلارغا سۇنۇۋاتاتتى ، ـــ قاق ناشتىدا بۇ شۇمنى داستىخانغا ئەكىرىپ ، ھەممەيلەننىڭ ئاغزىدىن يېگىنىنى بۇرنىدىن بۇلاق قىلدىغان بولدى ـ دە ! بۇ شۇم يەنە نېمە ئىش تېپىغان بولغىيدى ؟ ۋاي يۇرەكلىرىم ، ۋاي يۇرەكلىرىم ، بۇ شۇمنىڭ دەستىدىن تىرىك تۇرۇپ دوزاخنى كۆرىدىغان ئوخشايمەن . ئۇ ـ ھ ـ ھ ..... »

ھەممەيلەنگە چاي قويۇلۇپ بولدى . ھېچكىم نانغا قول ئۇزاتمىدى . سانىخان يا داستىخانغا كېلىشىنى ، يا سىرتقا چىقىپ كېتىشنى بىلەلمەيۋاتاتتى .

ـــ بالام ، چېيىڭلار سوۋۇپ قالمىسۇن ، ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن كۆتمىگەن يەردىن چىقىپ ۋە بىر ھەمەكنى «قارس» قىلىپ ئوشتۇدى ، ـــ نېمە قاراپ ئولتۇرۇسلەر ؟ نان چىلاڭلار ! قۇززات ، قاۋۇز ، نان ئوشتۇپ قويۇڭلار !

نانلار كەينىدىن قاراسلاپ ئوشتۇلدى . قۇددۇس ئاخۇن ئوشتۇلغان بىر چاڭگال نانىنى كامىلىنىڭ قاچىسىغا سېلىپ قويۇپ دېدى :

ـــ چىنىنى قولۇڭغا ئالە ! ئوغۇل بالا دېگەن مىسىلداپ ئولتۇرمايدىغان ! سىلىمۇ ئېلىڭلىيە بالام . ھېلى ئىشقا كېچىكىپ قالىسىلەر !

ـــ بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم !

قۇددۇس ئاخۇن بىرىنچى بولۇپ بىر تىكى نانىنى ئاغزىغا سالغاندا ، باشقىلارنىڭ قوشۇقلىرىمۇ نائىلاج ئىشقا چۈشتى . سانىخان بىر بۇردا نانىنى چايغا تۆگۈرۈپ قويۇپ ، ئاغزىغا ئاپىرىشقا جۈرئەت قىلالمايۋاتاتتى .

ناشتا بەكمۇ سۈرلۈك ئۆتتى . يېگەنلەر يېدى ، يېمىگەنلەر زەھەر ـ زوقۇم يۇتتى . قورساقنىڭ تويغان ـ تويمىغىنىنى ھېچكىم بىلمىدى . ھەممىسى داستىخاندىن تېزرەك قوپۇپ كېتىشكە تەقەززا ئىدى .

ـــ ئامىن ! ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن ئاخىر جىملىقنى بۇزۇپ .

هەممەيلەن دۇئاغا قول كۆتۈردى . دۇئادىن كېيىن ، ــ بۇگۈندىن ئېتىبارەن ، ــ دەپ قوشۇپ قويدى قۇددۇس ئاخۇن ھەممەيلەننى تېخىمۇ ھەيران قالدۇرۇپ ، ــ كاملىمۇ بىز بىلەن ھەمداستىخان بولىدۇ . ئۇقتۇڭلىمۇ ؟

ــ ئۇقتۇق .

ھەممەيلەن تەڭلا ئۈن قاتتى .

« ئۇھ ..... » دەپ يەڭگىل نەپەس ئېلىشتى بەزىسى .

« ئەجەبمۇ قىلدىيا ، بۇ دادام ئادەمنى قورقۇتۇپ ..... » دەپ پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتتى يەنە بەزىسى .

« قۇدرىتى ئۇلۇغ خۇدا ، ھەر بەندەڭنى ئۆز پاناھىڭدا ساقلىغايسەن » دەپ ئىلتىجا قىلدى سانىخان .

داستىخان يىغىلغاندا ، ھەممىدىن بۇرۇن قۇددۇس ئاخۇن تالاغا چىقىپ كەتتى . بۇ ئۇنىڭ ئەتىياز كەلگەندىن بۇيان تۇنجى قېتىم بوسۇغا ئاتلاپ سىرتقا چىقىشى ئىدى .

× × ×

قۇددۇس ئاخۇن پېشىن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپ ، جايىنامازدىن قوپماي تۇرۇپلا سانىخاندىن سورىدى :

ــ كامىل بارمۇ ؟

ــ بارغۇ دەيمەن ، ئۇنىڭغا گەپلىرى بارمىدى ؟

ــ ھەئە . ئۇنى قېشىمغا كىرگۈزۈۋېتىڭلا .

ــ ماقۇل .

جايىنامازدىن ئەمدىلا قوپقان سانىخانىڭ رەڭگى « لاپپىدە » ئۆڭۈپ ، ئوقۇۋاتقان دۇرۇتىنىڭ ئايىغىنى ئۇنتۇپ قالدى . كاللىسى ھەرىنىڭ ئۇۋۇسىدەك غوڭۇلدايتتى . ئۇ جايىنامازنى قوزۇققا ئېسىپ قويۇپ ، ئىشىكتىن چىقىپ كېتىۋېتىپ پىچىرلىدى : « توۋا ، ما ئادەمنى دەيتتى ئۇ ، ــ نېمە بولغاندۇ زادى ؟ ناشتا ۋاقتىدا ھەممە ئادەمنىڭ جېنىنى ئېلىپ جاڭگالدا قويدى . قورسىقىدا نېمە بارلىقىنى بالىلارغىغۇ دېمىسۇن ، مەندىنمۇ يوشۇرغۇدەك نېمە سىر باردۇ ؟ ئەجەبمۇ زېرىكتىم ، ئەجەبمۇ زېرىكتىم بۇ

جاندىن ! ھەي كامىل ، ھەي كامىل ، بالا بولماي ، جېنىمغا قادالغان قارا بالا بولۇپتىكەنسەن ! »

ھايال ئۆتمەي ، كامىل كىرپىدەك تۇگۈلۈپ بوسۇغىدا پەيدا بولدى . قۇددۇس ئاخۇن تۇزلا سورىدى :

ـــ تەرىتىڭ بارمۇ ؟

ـــ بار .

ـــ راست گەپ قىل !

ـــ راست ، ـــ كامىل يەرگە قاراپ دۇدۇقلىدى ، ـــ ھا ..... ھا ـ زىرلا ..... مەس ..... مەسچىتتىن كىرىشىم .

ـــ تەرىتىڭ سۇنغان بولسا ، ئۆز ئۇۋالىڭ ئۆزۈڭگە جۇمۇ!

ـــ تەرىتىم سۇنمىدى .

ـــ گېپىڭ يالغان بولمىسا قېشىمغا كەل !

كامىل ئەمدى ئايىغىنى يۆتكىشىگە ، قۇددۇس ئاخۇن :

ـــ ئىشكىنى مەھكەم يېپىۋېتىپ كەل ! ـــ دېدى .

كامىل ئىشكىنى يېپىۋېتىپ ، دەھلىزدە تىكىتىكلاپ تۇرغان ئانىسىنى كۆرۈپ قېلىپ سەل تەمتىرىدى ـ يۇ ، چاندۇرماستىن ئىشكىنى يېپىپ ، دەككە ـ دۈككە ئىچىدە دادىسى تەرەپكە ماڭدى . بۇ چاغدا دادىسى جاينا ـ مازدىن زىلچىغا سۈرۈلگەنىدى .

ـــ جەينامازدا ئولتۇر ! ـــ دېدى ئۇ .

كامىل قورقۇمسىراپ تۇرۇپ جاينامازغا يۈكۈندى . سوئال ـ سوراقمۇ باشلىنىپ كەتتى :

ـــ مەن سېنىڭ نېمەڭ ؟

ـــ دا ..... دادام .

ـــ مۇشۇ گېپىڭ راستمۇ ؟

ـــ راست .

ـــ ئۇنداق بولسا ، نېمىشقا گېپىم قۇلىقىڭدا تۇرمايدۇ ؟

ـــ .....

ـــ گەپ قىلە ! نېمىشقا زۇۋان سۈرمەيسەن ؟

ـــ مەن ئېزىپ .....

— بۇدا يەنە ئازامسەن ؟
— ياق .
— « خۇدايىم بۇيرۇسا ئازمايمەن »دە !
كامىل ئۇنىڭ دېگەنلىرىنى ئەينەن تەكرارلىدى . ئۇ تېخىمۇ قىسىتاپ سورىغىلى تۇردى :
— يەنە ئازساڭ قانداق قىلىمەن ؟
— ئاز ..... ئازسام ..... ئازسام نېمە قىلساڭ مەيلى .
— سەن بۇنداق يالغان ۋەدىنى كۆپ قېتىم بەرگەن ، قېشىمدىن چىقىپلا ئۆزۈڭ بىلگەننى قىلغان . شۇڭا ، ساڭا پەقەت ئىشەنگۈم كەلمەيدۇ . مانا يېرىم يىلدىن ئېشىپتۇ ، دىدارىڭغا قارىمىدىم ، گەپ ـ سۆزۈمۇ قىلمىدىم . يەنە كارىم بولماي يۈرۈۋېرەي دېسەم ، سېنى كۆرسەملا يۈرىكىم سىقىلىپ ، يېگىنىم تائام بولماي زەھەر بولىدىكەن ، — بوۋاي ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىدى . « ئۇھ » تارتتى ، ئۇيۇشۇپ كەتكەن پۇتلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ ، كامىلغا نەشتەردەك قادىلىپ تۇرۇپ داۋام قىلدى ، — ئەتىگەن ناشتىدا كۆردۈڭغۇ ؟ سەن داستىخانغا كېلىشىڭ بىلەنلا ، ھەممەيلەن قاچىسىغا نەجاسەت چۈشۈپ كەتكەندەك بىئارام بولۇشتى ! بۇنىڭدىن كىچىككىنە بولسىمۇ بىرنەرسىنى چۈشەنگەنسەن ؟
— مەن .....
— سەندە بۇنى چۈشەنگۈدەك هوش ـ كاللا بولىدىغان بولسا ، نومۇستىن ئۆزۈڭنى ئۆلتۈرۈۋالمىغان تەقدىردىمۇ ، بۇنچىۋالا شەرمەندىلىشىپ كەتمەيتتىڭ . ئاچا ـ ئاكىلىرىڭ سېنى : « ئائىلىمىزنىڭ شۇمبۇيىسى » دېيىشىدۇ . بۇ گەپ راست ! سەن ئۇرغان زىيان ، سەن سالغان زۇلۇملارنى ئويلىسام ، سېنى تىرىكلا كۆمۈۋەتسەممۇ دەردىم چىقمايدۇ ! مۇنداق قارىسام ، ئۆزۈڭمۇ سىقىلىپ تۇگىشىپلا كېتىپسەن . بىزگە ئىچىڭ ئاغرىمسا ، ئۆزۈڭگىنىڭغۇ ئىچىڭ ئاغرىغاندۇ ؟ كۆڭلۈڭدىكىنى دەپ باقا : مۇندىن كېيىن قانداق قىلاي دەيسەن ؟
— مەن ..... مەن .....
— ئۆتكەنده « مەدىكارچىلىق قىلسام » دەپتىكەنسەن ، ئاناڭ ئۇنىماي ئوبدان قىپتۇ . مەدىكارچىلىق — بىز قىلىدىغان ئىش ئەمەس .

قۇززاتقا يانداپ قويايلى دېسەك ، ئۇنىڭ زەردىسى يامان . سەنمۇ ھۇنەرنىڭ نېنىنى يېيىشكە قىزىقمايسەن . شۇڭا ، ساڭا دۇكان ئېچىپ بېرىپ ، ئاخىرقى قېتىم يەنە بىر سىناپ بېقىش نىيىتىگە كەلدىم . قانداق ؟ ئالتە كۈندە دەسمايىنى قۇرۇتۇپ بولۇپ يەنە گۆشىيىپ قاراپ تۇرامسەن يا ئادەم سىياقىغا كىرىپ كۆزىمىزدىن ياش ئالمايدىغان بولامسەن ؟

كامىل شۇ تاپتا گۆھەر تېپىۋالغاندەك خۇشاللىنىپ كېتىۋاتاتتى . دۇكان ــ ئۇنىڭ نەزەردە قازسا ـ قازسا تۇغمەيدىغان كان ، ھۇدۇدى يوق پۇل ـ بايلىق ئىدى . ئۇنىڭ گېپى راستمىدۇ ؟ راست ، چوقۇم راست ! دادىسى ھېچقاچان يالغان سۆزلەپ باققان ئەمەس . ئاغزىدىن چىققان گەپكە چوقۇم ئىگە بولىدۇ ! كامىل ئۇنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى ئېتىپ ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىسۇنمۇ ؟ ھۆكۈمەپ يىغلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭ ئاياغلىرىغا سۆيىسۇنمۇ ؟ شۇنداق قىلسا ئۇنىڭ يۈرىكى تېخىمۇ ئېرىپ ، قولىنى تېخىمۇ كەڭرەك ئېچىۋېتەرمۇ ؟ ياق ! ئۆزىنى مەھكەم تۇتۇشى ، ئۇنىڭ كۆڭلىدە يەنە نېمىلەر بارلىقىنى بىلىپ بېقىشى كېرەك !

كامىل ھاياجان ، خۇشاللىقتىن يېرىلىپ كېتەي دەۋاتقان بولسىمۇ ، قەستەن تېخىمۇ بىچارە قىياپەتكە كىردى ـ دە ، كۆزلىرىنىڭ يۇندىسىنى «سقىپ چىقىرىپ » دۇدۇقلىدى :

ــ مەن ..... مەن ئىت ..... ئىت ئېمىپ قالغان بولساممۇ ، ئە ..... ئەمدى ئۇنداق پوقنى يېمەيمەن .

ــ ھە ، ماۋۇ گېپىڭ جايىدا بولدى ، ــ قۇددۇس ئاخۇن سوزۇپ بىر تىنىپ ، ئۇنىڭغا سىناق نەزەردە تىكىلدى . كامىل رۇكۇغا ئولتۇرغاندەك جايىنامازنىڭ قەيىرىگىدۇر قاراپ تۇگۈلۈپ ئولتۇراتتى ، ــ مۇشۇ گېپىڭ راست بولسا ، بۇندىن كېيىن ھاراق ئىچمەسلىك ، نەشە چەكمەسلىك ، قىمار ئويناماسلىق توغرۇلۇق « قۇرئان » تۇتۇپ قەسەم قىلالامسەن ؟

« ئۇنىڭ مەقسىتى قەسەم ئىچۈرۈش ئىكەن ـ دە . ئۇھ ، مەن تېخى ..... ــ كامىل بۇنداق ئەرزان جازادىن يۈرىكى يايراپ ، ئۆزىنى قويدىغان يەر تاپالماي قالدى ، ــ مەن نېمىدېگەن تەلەيلىك ـ ھە . قەسەم ئىچىپ بېرىپ ، دۇكاننى شۇنداقلا ئېچىۋالسام ..... »

ـــ قەسەم قىلالايمەن ، ـــ دېدى كامىل دۇدۇقلىماستىن ھەم تۇنجى قېتىم دادىسىنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قارىدى .

ـــ سەنمۇ بىلىسەن ، ـــ قۇددۇس ئاخۇن بىر يېرى قاتتىق ئاغرىۋاتقاندەك چىرايىنى پۇرۇشتۇرۇپ ، زەئىپ ئاۋازدا سۆزلەيتتى ، ـــ «قۇرئان كەرىم» ئاللانىڭ كالامى . « قۇرئان » تۇتۇپ قەسەم قىلغان ئادەم قەسەمدە تۇرمىسا ، ئاللا ئۇنىڭغا ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا كەرەم قىلمايدۇ . ئەگەرچەندە قەسەمگىدە تۇرۇشقا ئىشەنچىڭ كامىل بولمىسا ، يەڭگىللىك بىلەن قەسەم ئىچىپ ئۆزۈڭنىمۇ ، مېنىمۇ ئاللانىڭ ئالدىدا گۇناھكار قىلما !

ـــ دادا ، ماڭا ئىشەن ، مەن چوقۇم قەسەمدە تۇرىمەن .

ـــ ساڭا يەنە بىر قېتىم دەپ قويماي : ماڭا سېنىڭ قەسەمىڭ ئەمەس ، بەلكى ھەقتائالانىڭ قۇدرەت كامالىغا بولغان ساداقىتىڭ كېرەك ! ئاللا ئازمايدۇ ، ئالدانمايدۇ . مېنى ئالدىساڭغۇ مەيلى ، ئاللانى ئالدايمەن دېسەڭ ، ئاللانىڭ غەزىپىدىن مەڭگۈ قۇتۇلالمايسەن . ئۇ دۇنياغا بارغاندىمۇ دوزاخنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ ، يىلان ـ چايانلىرىغا يەم بولسەن ! ئوبدان ئويلان ! مېنىڭ ھالال پۇشتۇمدىن تۆرەلگەن بالا بولساڭ ، بۇ دۇنيا ، ئۇ دۇنيالىقىڭنى ئوبدان ئويلاپ « قۇرئان »نى قولۇڭغا ئال ! ئىشەنچىڭ بولمسا ھازىرلا ئۆيدىن چىقىپ ، ئىككىنچى كۆرۈمگە كۆرۈنگۈچى بولما !

ئارىغا چوڭقۇر سۈكۈت چۈشتى . پاشا ئۇچسا بىلىنگۈدەك جىمجىتلىق نەپەسنى بوغۇپ ، يۈرەكنى سىقماقتا . شۇنچە يوغان ئۆي بارغانسېرى تارىيىپ ، قورقۇنچ ، ۋەسۋەسە ، ھاياجان ئىچىدە قورۇنۇۋاتقان تەنلەرنى بارغانسېرى قاتتىق ئىسكەنجىگە ئېلىپ ، جان قۇشىنى سەكراتتا ئىگىراتماقتا . بولۇنغان گەپلەرنى دەھلىزدە يوشۇرۇنۇپ تۇرۇپ باشتىن ـ ئاخىر تولۇق ئاڭلاپ كۆزلىرى بۇلاققا ئايلانغان سانىخان بىر تەرەپتىن ئۇنسىز ياش تۆكۈپ ، يەنە بىر تەرەپتىن مىڭ پەرزەنتىنىڭ تولغاق ئازابىنى بىر قېتىمدىلا تارتىۋاتقاندەك بىئارام بولۇپ ، دەم قولىنى چىشلىسە ، دەم نىمجان قۇرتىتەك تېپىرلىماقتا . ئىچىدە توختىماي دۇرۇت ئوقۇپ ، تەڭرىدىن كامىلغا ئىنساب ـ تەۋپىق ، ئېرىگە كەڭ قورساقلىق ، مېھىر ـ شەپقەت تىلىمەكتە . قۇددۇس ئاخۇن كۆيۈشۈپ كەتكەن پۇتلىرىنى ھېلى

ئۇزىتىپ ، ھېلى يىغاتىتى . كامىلدىن كۆز ئۈزمەي « ناماز ئەسىرگە ئەزان چىقىپ قالمىغىدى » دەپ سىرتقا قۇلاق سالاتتى .

كۈتۈلمىگەندە كامىل دەسلەپ خىتىلداپ ، كېيىن بۆرىدەك ھۇۋلاپ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى . نېمىدۇر دېمەكچى بولاتتى - يۇ ، دېيەلمەيتتى .

— بالام ، نېمانداق گەپ قىلمايسەن ؟ — قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ ئۇ-نىڭغا ئىچى ئاغرىپ يۈرىكى ئېرىپ كەتتىمۇ ، ئاجايىپ سىلىق تەلەپپۇزدا سۆزلىگەچ تەسلىكتە ئورنىدىن قوپۇپ ، قىبلە تامدىكى گەج بىلەن مېھراب شەكلىدە نەقىشلەنگەن قاتار - قاتار تەكچىلەرنىڭ ئەڭ ئۈستۈنكى قەۋىتىدىكى بىرىگە تىكلەپ قويۇلغان « قۇرئان كەرىم »نى قولىغا ئالدى ، — يا مېنىڭ گەپلىرىمگە قايىل بولغۇڭ كەلمەيۋاتامدۇ ؟

— ياق ، دادا ! — كامىل ئۆندىرىگەندەك ئىتتىك بېشىنى كۆتۈرۈپ ، دادىسىنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ ، چىشلىرى ئارىسىدىن غودۇڭشىدى . يامغۇردەك تۆكۈلۈۋاتقان ياشلىرى قاڭشىرىنى بويلاپ ئاغزىغا كىرىپ ، كېتىۋاتاتتى ، — دېگەنلىرىڭنىڭ ھەممىسى توغرا ! مەن..... مەن ئادەم ئەمەس ! مەن .....

كامىل قاتتىق ئېسەدەپ ، گەپ قىلالماي قالدى . قۇددۇس ئاخۇن « قۇرئان »نى ئىككى قوللاپ كۆكسىگە تېڭىپ ، كامىلنىڭ ئالدىغا كېلىپ يۈكۈندى ، ئاندىن :

— مەن ئاتىلىق قەرزىمنى ئادا قىلىپ ، ئىككى دۇنيالىقىڭنى ئالدىڭغا تىزىپ قويدۇم . ئۆتكەنگە سالاۋات ، گۇناھلىرىڭنى چىن دىلىڭدىن تو-نۇپ ، ھىدايەت يولىغا ماڭماي دېگەن بولساڭ ، مە ، « قۇرئان »نى قولۇڭغا ئال ، — دەپ كامىلغا ئۇزاتتى . كامىل دەرھال يىغىسىنى توختىتىپ :

— بىسمىللاھىر رەھمانىر رەھىم ، — دېگىنىچە قوش قوللاپ «قۇرئان كەرىم »نى ئالدى . ئاۋۋال پېشانىسىگە تەككۈزۈپ ، ئاندىن سۆيدى . ئاخىرىدا كۆكسىگە چاپلاپ تۇرۇپ بۇقۇلداپ يىغلاپ كەتتى .

« ئەستاغپۇرۇللا شەيتان ، ئەجەب بىر قىلدىما ، — قۇددۇس ئاخۇن يۈرىكى پىچاق تىققاندەك ئېچىشىپ ، ئىچىدە پىچىرلىدى . كۆزلىرىگە لىق ياش ئالغانىدى ، — بۇ بالا قەسەمدە تۇرماي قالسا ، مەھشەر كۈنى ئۇنى

قەسەم ئىچىشكە زورلىغان گۇناھىم ئۈچۈن ئاللانىڭ ئالدىدا نېمىدەپ جاۋاب بېرەرمەن ؟ ! قەسەم ئىچۈرمەي دېسەم ، بۇ بالا : 〈 دادام ماڭا پوپوزا قىپتىكەن 〉 دەپ چۈشىنىپ قېلىپ ، تېخىمۇ گەپ ئاڭلىماس بولۇۋالدۇ . ئاھ ، قانداق قىلاتتىم ؟ ئاللانىڭ كەرىمى كەڭ . بىر پاسىقنى ھدايەتكە باشلايمەن دەپ گۇناھكار بولغىنىمنى بىلىپ تۇرۇپ ، ئاسىي بەندىلىرى قا- تارىغا قوشۇۋەتمەس ! »

— قېنى ، قەسىمىڭنى باشلا ! — دېدى قۇددۇس ئاخۇن تىترەك ئاۋازدا .

— بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم ، — دەپ باشلىدى كامىل كۆزلە- رىدىن مونچاق - مونچاق ياش تۆكۈپ تۇرۇپ بايا دادىسى ئۆگەتكەنلەرنى سۆزمۇسۆز تەكرارلىدى ، — ۋاقتى پېشىن نامىزىدىن كېيىن ، يۈزۈمنى كەبىگە قىلىپ تۇرۇپ شۇنداق قەسەمياد قىلىمەنكى ، ئۇشبۇ سائەتتىن ئېتىبارەن مۇسۇلمانچىلىققا مۇخالىپ كېلىدىغان ھاراق ، نەشە ، قىمار قاتار- لىق ناشايان ئىشلارنى تەرك ئېتىپ ، مەككۇ ھدايەت يولىغا مېڭىپ ، ئاتا - ئانامغا ھالال خىزمەت قىلىش بىلەن بارلىق گۇناھى كەبىر ، گۇناھى سەغىرلىرىمنى پاك - پاكىز يۇمايدىغان بولسام ، ئاللانىڭ كالامى — « قۇرئان كەرىم » .....

— ئاغزىڭنى يۇم ! — دېگەن دەھشەتلىك ساداغا ئۇلىشىپلا ئاغزىغا تەگكەن كاچات كامىلنىڭ ئۈنىنى ئۆچۈردى . ئۇ ئېسىنى يىغىپ بولغۇچە «قۇرئان كەرىم » دادىسىنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كەتتى ھەم دادىسىنىڭ يېرىك ساقال - بۇرۇتى ئۇنىڭ مەكزىگە تىكەندەك سانجىلدى . بوۋاي ئۇنى مەھكەم قۇچاقلىۋالغاندى . دادا - بالا بىردەم ھازا ئېچىشتى ، — ۋاي بالام ، ۋاي بەكباش بالام ، ئۆزۈكسىز قىلدىڭ ، ماكسۇ قىلدىڭ . ئەي قۇدرىتى ئۇلۇغ پەرۋەردىگارىئالەم ، دادا - بالا ئىككىمىزنىڭ بۇگۈنكى سەھۋە - خاتاسىنى دەرگاھىڭدا مەغپىرەت قىلغايسەن !

بوۋاي قانغۇدەك يىغلاپ ، ئاغزى قۇرۇپ ، تىلى كالۋالاشقۇچە تەكرىگە مۇناجات ئېيتقاندىن كېيىن ، كامىلدىن قولىنى بوشاتتى - دە ، ئىنجىقلاپ ئورنىدىن قوپتى . ھەر ئىككىيلەننىڭ يۈز - كۆزى كامىلنىڭ بۇرنىدىن ئاققان قان بىلەن بويالغاندى .

ـــ قوپ بالام ، ـــ دېدى ئۇ تېخىچە جايىنامازدىن قوزغالماي ئولـ
تۇرغان كامىلغا قاراپ ، ـــ تەرەتكە سۇ تەييارلا ، ئىككىمىز مەسچىتكە
چىقىپ نامازدىگەرنى ئوقۇپ كىرەيلى .

قۇددۇس ئاخۇنۇنىڭ بۇ گېپى كامىلدىنمۇ بەكرەك سانىخاننى خۇـ
شال قىلىۋەتتى . ئۇ ئۆزىنى يوشۇرۇشنىڭ ئورنىغا ئىشكنى « جالاقىدە »
ئېچىپ ئۆيگە كىردى . چۈنكى ، ئۇ ئۇزاقتىن بېرى : « قاچانمۇ ئاتا ـ بالا
ئىككىسىنىڭ بىر داستىخاندا ئولتۇرغىنىنى ، بىللە مەسچىتكە چىققىنىنى
كۆرەرمەن ؟ » دەپ ئىچىگە تىنىپ يۈرگەنىدى . مانا ئەمدى مەقسىتىگە
يەتتى . ئۇ خۇشاللانماي كىم خۇشاللانسۇن ! ؟

قۇددۇس ئاخۇن شۇ كۈندىن ئېتىبارەن كامىلنى كەينىگە
سېلىۋېلىپ بازار ئارىلىدى . بىر كۈنى ھېيتگاھ جامەسى ئالدىدىكى ھەر
كۈنى كەچتە بولىدىغان ئەسكى ـ تۈسكى بازىرىدىن لەگىپۇگىچىنىڭ بىر
دانە تۆت چاقلىق غالتەك ھارۋىسىنى ئەرزانلا سېتىۋېلىپ ، كامىلغا ھەيدـ
تىپ ھويلىغا ئېلىپ كىردى . ئەتىسى بىر كۈن ئاۋارە بولۇپ چىرايلىق
سىرلاپ چىقتى . ئۇنىڭ بۇ ھارۋىنى نېمە قىلىدىغانلىقىنى ھېچكىم بىلـ
مەيتتى . سوراشقىمۇ پېتىنىشالمىدى . بىر كۈنى كەچتە سانىخان ئۆزىنى
تۇتالماي سوراپ تاشلىغانىدى ، ئۇ: «ئىشى بار » دەپلا گەپنى ئۇزدى .
ھارۋىنىڭ سىرى قۇرۇغاندىن كېيىن سايۋەن بېكىتىپ ، نەچچە كۈندىن
بىرى كامىلدىن بۆلەك ھېچكىمگە تۇيدۇرماي سېتىۋېلىپ قازناقىا ئەكىرىپ
قويغان ماللارنى ئۆزىگە ھەم خېرىدارلارغا يارىغۇدەك قىلىپ ھارۋىغا
تىزدى . مانا شۇ چاغدىلا ھەممەيلەن ئىشنىڭ تېگىگە يېتىپ يەگگىل نە
پەس ئېلىشتى .

ـــ خۇدايىمغا ئامانەت ، ـــ دېيىشتى ئۇلار ناشتىدىن كېيىن
ھارۋىنى ئىتتىرىپ دەرۋازىدىن چىقىۋاتقان كامىلنى ئۇزىتىپ ، ـــ خۇدايىم
دىلىگغا ئىنساب ، سوداگغا بەرىكەت بەرسۇن !

كامىل ھېيتگاھتا مانا مۇشۇنداق پەيدا بولغانىدى .

« كۆز كۆرسە ، كۆگۈل تىلەپتۇ » دېگەندەك ، ئۇنىڭ ھارۋىسى
ئەتراپىغا ئولاشقانلارنىڭ زور كۆپچىلىكى « تاماشىبىن » بولسىمۇ ، بەش ـ
ئون تال تۇگمە ، بىرەر قەغەز پۇلداق دېگەندەك نەرسىلەرنى

سېتىۋېلىشتىن ئۆزىنى تۇتالمىدى . ئۇنى بۇ ، بۇنى ئۇ دوراپ ، كامىلنىڭ غەللىسىنى خېلى ئاۋۇتتى . تازا قىزىق سودا بولۇۋاتقان چاغدا ، سەپەر بىلەن تۇراق يەردىن ئۇنۇپ چىققاندەكلا كامىلنىڭ يېنىدا پەيدا بولۇپ قالدى .

ــ مۇبارەك بولسۇن كامىل ! ــ دېدى سەپەر ئۇنىڭ بىلەن قول ئېلىشىپ ، ــ شۇنچە جىق ئادەمنى چۆرەگگە يىغىۋالسىڭ ، « سېھىرگەر مەمەت تاز تىرىلىپ قالغان ئوخشايدۇ » دەپ قاپتۇق ! تاپقان ئويۇنۇڭنى قارا .

ــ سېنىمۇ كۆرىدىكەنمىزۇە ئاداش ! ــ تۇراقمۇ قول ئېلىشتى ، ــ مەن تېخى سېنى « زىيانغا چىدىمايۋاتقان بىر تەرەپكە كېتىپ قالدىمكىن » دەپ يۈرۈپتىمەن . سودىڭ يامان ئەمەستۇ ؟

ــ كۆردۇڭغۇ مانا ، ــ كامىل كۈلدى ، ــ بۇگۈن بىسمىللا قىلىشىم .

ــ قالتىس پەمىڭ بارئىكەن جۇمۇ ! ــ تۇراق ئۇچۇردى ، ــ ئەجەب جۆندەپسەن بۇ غالتەكنى !

ــ مەن ئەمەس ، دادام جۆندىگەن .

ــ شۇنداقمۇ ؟ ــ سەپەر گەپكە ئارىلاشتى ، ــ داداڭزە ، سېنى « بازار باشقۇرغۇچى بۇياقتىن كەلسە ، ئۇياققا قېچىپ ، بازار باشقۇرۇش ھەقىمۇ ، باجمۇ تۆلىمەي پۇتۇن قەشقەرنىڭ پۇلىنى سۈزۈۋالسۇن » دەپتۇ ـ دە !

ــ ماڭەۋە ماز ! سەن گۇيىنىزە .....

ــ چاقچاق قىلىپ قويدۇمەۋە ! بەك ئوبدان قىپسەن . مىدىرلاڭ ۋەرسەڭ ، ئالتە كۈندە تىرىلىپ قالسەن .

تۇراق كامىلنى بىر چەتكە تارتىپ ، مەسخىرە ئارىلاش ھىجىيىپ تۇرۇپ دېدى :

ــ بۇگۈن كەچتە سۇلتانىنىڭكىدە « تانكا ھەيدەيمىز » . غالتىكىنى تىكىپ ، بەختىنى بىر سىناپ باقامسەن ؟

ــ قويە شۇ گەپنى !

ــ يۈرىكىڭ قېپىدىن چىقىپ كېتىپتۇ ـ دە ! « ئويىنىما ، ئويىنىما »

دېسەك ئۇنىماي ..... بۇدالىققا ئالدى ـ كەينىگە قاراپراق ئويناسەن جۇما !

ـــ ئەمدى بىر كويۇمغا 1000 كوي تىكسەڭمۇ ئويىنمايمەن !

ـــ چاقچاق قىلمۇاتامسەن ، يا ..... ؟

ـــ ئويىنماسلىققا قەسەم قىلمۇەتتىم .

ـــ ما گۇينى ، راستما ؟

ـــ راست بولماي .

كامىل « قۇرئان » تۇتۇپ قەسەم قىلغانلىقى ۋە نەچچە ئايدىن بۇيان كۆرگەن كۈنلىرىنى ئۇۋۇنقىنى چۈشۈرۈپ قويماي سۆزلەپ بەردى .

ـــ نېمە مەخپىي سودا قىلىشمۇاتسەن ئىككىڭ ؟ ـــ سەپەر يېتىپ كەلگەنىدى . تۇراق :

ـــ كامىل « تانكا ھەيدىمەسلىككە » قەسەم قىپتۇ ، ـــ دەپ ھىجايدى .

ـــ شۇنداقمۇ؟ بۇمۇ بولاپتۇ ، ـــ دەپ كۈلدى سەپەر ، ـــ غالـ تەكىنى ئوبدان ھەيدەۋەرسە ، « تانكا »غا مىنىدىغان بولدۇ !

ـــ ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا ! ـــ تۇراق كۆزلىرىدىن ياش چىقىپ كەتكۈچە كۈلدى . كۈلۈپ تۇرۇپ دېدى ، ـــ قېنى ، ۋاقتى كەلگەندە كۆـ رەمىز ! قانداق دېدىم ، كامىل ؟

ـــ ئىككىڭگە چوقۇم كۆرسەتمەي قويمايمەن !

ـــ بولدى ، ھېساب ! ـــ ئاۋۋال تۇراق ، ئاندىن سەپەر كامىل بىلەن قول ئېلىشتى . ئاخىرىدا تۇراق :

ـــ ئەمىسە بۇگۈندىن باشلاپ ئېتىك « كامىل غالىتەك » بولسۇن ! ـــ دەپلا كېتىپ قالدى .

كامىلنىڭ يۈرىكىدىكى كونا جاراھەت يېڭىلانغاندەك بولۇپ ، « پۇششىدە » بىرنى تىندى ـ دە : « خەپ ! » دەپ پىچىرلىدى .

× × ×

مۇشۇ بىر « خەپ » كامىلنى بۆلەكچىلا ئادەم قىلىپ قويدى : مۇشتىتەك تۇرۇپلا بويىنغا پەتنۇس ئېسىپ ، تومۇزنىڭ ئىسسىقى ، چىللىنىڭ قاتتىق سوغۇقلىرىدا چاشگاھدىن ناماز شامغىچە پوسۇرلاپ كوچا ئارىلاپ

« خوراز » كەمپۇت ، پەشمەك ، سەرەڭگە سېتىپ تاپقان 40 ــ 50 پۇك ؛ ساخارىن بىلەن تەم كىرگۈزۈلگەن « شەربەت » ؛ لەپىلدەپ قار يېغىۋاتقان قارا قىش كۈنلىرىدە پىشۇرۇلغان ياڭيۇ قاچىلانغان داسنى تۇتۇپ مەكتەپ ئالدىدا شۇمشىيىپ ئولتۇرۇپ ئۇششاق باللارنى گوللاپ تاپقان بىر - ئىككى كوي ؛ بوتكىدا غادىيىپ ئولتۇرۇپ چار بازارچىلارغا بىر كويلۇقنى ئىككى كويغا توپ ئۆتكۈزۈشتىن ھاسىل بولغان ئالتە خانىلىق سان ؛ يەنە سەپەر بىلەن تۇراقتىن بۆلەك ھېچكىم بىلمەيدىغان ھېلىقى « قوشۇمچە تىجارەت »تىن بولىدىغان «قوشۇمچە كىرىم » ..... ھەممىسى ، ھەممىسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تەكرار نامايان بولۇپ يۈرىكىنى قۇرتتەك غاجىدى ، بولۇپمۇ بىرلا « دەتتىكام » بىلەن قاق سەنەم بولۇپ قېلىش ، بۇنى ئاز دەپ دادىسىنىڭ « يوق - يوق » دەپ يۈرۈپ پۇڭلاپ يىغقان 10 مىڭ يۈەن پۇلىنى سەپەرگە « ئۈستەك » قىلىپ بېرىۋېتىشنىڭ نەقەدەر ئەخمىقانىلىك بولغانلىقىنى تۇنجى قېتىم تونۇپ يەتتى . گەپنىڭ پوسكاللىسىنى ئېيتساق ، تاكى دادىسى ئۇنى « قۇرئان » تۇتقۇزغانغا قەدەر كامىلىنىڭ « مۇسۇلمان » بولغانلىقى پۈتۈنلەي ساختا كۆرۈنۈش ئىدى . ئوقۇغان نامىزى ، تۇتقان روزىسى ، قىلغان ياخشى ئەمەللىرىنىڭ ھەممىسى پۈتۈنلەي كىشىلەرنىڭ كۆزىنى باغلاش ئۈچۈن ئىدى . ئۇ ئاتا - ئانىسىدىن جازادىن بۆلەك ھېچ نەرسە كۈتمەيتتى . ئەمەلىيەتتىمۇ شۇنداق بولۇۋاتاتتى . پۈتۈن ئۈمىدى سەپەر بىلەن تۇراقتا ئىدى . كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئىزدەپ كېلىپ تەسەللى بېرىشى ؛ 10 ــ 20 مىڭ يۈەن قەرز بېرىپ ئۆزىنى بىرەر ئىش - ھەرىكەتكە سېلىپ قويۇشى ، ھېچبولمىغاندا ئۆزىنى قەشقەردىن ئېلىپ چىقىپ كېتىپ ، يىراق بىر يۇرتتا جان بېقىش پۇرسىتىگە ئىگە قىلىشىغا چوڭقۇر ئىشىنەتتى . بۇرۇن ئۇلار مۇنداق گەپلەرنى تولا قىلغان . كامىلمۇ ئىشەنگەن . تېخى پات ئارىدا تۇراق بىلەن بىللە جاھان كېزىپ ، يۇرت كۆرۈپ « كۆزىنى ئاچماقچى » ، تىجارەت يوللىرىنى تېخمۇ كېڭەيتىپ ، پۇلنى پۇلغا ئۇرۇپ ، « شياۋجيې » لارنىڭ تۇزىنى تېتىپ ، جاھانىنىڭ پەيزىنى سۈرمەكچى ؛ ئېپى كېلىپ قالسا ئوبدان بىر يەرگە نەچچە يىل « چۆكۈۋېلىپ » ، ئاندىن قەشقەردە تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ دوست - دۇشمەنلىرىنىڭ كۆزلىرىدىن « ئوت چىقىرىۋەتمەكچى »

بولغاندى . كۈتمىگەندە كاملىنىڭ تەلىيى كاج كېلىپ ، تاپقان - تەرگىنىنى تاۋكا يۇتۇۋەتتى . شۇ چاغدا تۇراق : « بولغۇلۇق بولدى ، ھەرگىز چاندۇرما ! قىشچە لېۋىكنى چىشلەپ چىداپ تۇرساڭ ، ئەتىيازغا چىقىپلا ئىچكىرىگە ئاپىرىپ قويىمەن . ئۇ يەردە سېنى بېشىدا كۆتۈرىدىغان نى - نى يوغان لاۋبەن ئاغىنىلىرىم بار . بىرەر يىل تۇرساڭ ، بۇنداق قوتۇر بوتكىدەك ئونىنىڭ ۋەجگە ئىگە بولۇپ قالسەن » دېگەنىدى . كامىل كۈتتى ، كۈتتى ، ئەتىياز چىقىپ ، ياز كىرەي دېسىمۇ تۇراق قارىسىنى كۆرسەتمىدى . ئاڭلىغان خەۋەرلەردىن قارىغاندا ، يېقىنىنكىزى تۇراق ئىچكىرىگە نەچچە بېرىپ كەپتىمش ؛ ئەگەر دادىسى سەللا كىچىككەن بولسا ، بېشى قايغان تەرەپكە قاڭقىپ چىقىپ كېتىپ ، « ياخشى ئىت ئۆلۈكىنى كۆرسەتمەس » دېگەندەك ، قەشقەرگە پۇتىنىمۇ تىقماسكەن . ئەمدى بۇ كۈنگىمۇ شۈكۈر قىلىش كېرەك . دوستلىرىنىڭ ئەھۋالى ئۇ تۇرسا ، ئاتا - ئانىسىنىڭ پېشىگە ئېسىلماقتىن باشقا يول يوق !

« بۇ گۈيلارنىڭ كىچىككىنە غالتەككىمۇ كۆزىنى قىزارتىۋاتقىنىنى . خەپ ! سەنلەرگە ئۆزۈمنى بىر كۆرسەتمىسەم . »

مۇشۇ نىيەت كاملىنىڭ ئىرادىسىنى چىڭىتتى . ئەمدى ئۇ « چوڭ لۇقتىن كىچىكلەپ » قالغىنىغا خىجىل بولۇپ يۈرۈشتىن قۇتۇلدى ، ئۇنىڭغا غالتەكىنىڭ چاقى « پۇل - پۇل » دەپ ئايلىنىۋاتقاندەك تۇيۇلدىغان بولدى . دېمىسىمۇ ئۇنىڭ غالتىكى مىدىرلاپلا تۇرسا ، غەللىسىدىكى پۇل سائەت - مىنۇتسېرى كۆپىيەتتى . كاملىمۇ « پۇل قوغلاپ » كۈنبويى ماڭغىنى ماڭغاندى . بىر چاغلاردا مىس - مىسانى مالغا تولغان بوتكىدا غادىيىپ ئولتۇرۇپ ، بىر قاراپلا قايسى خېرىدارنىڭ جەزمەن مال سېتىۋالىدىغانلىقى ، قايسىسىنىڭ « تاماشچى » ئىكەنلىكىنى بىلۋېلىپ ، بەزىسىگە سېپايىلىق بىلەن ، يەنە بەزىسىگە خۇشامەتگۈيلۈق بىلەن مۇئامىلە قىلىپ ، ئۇلارنىڭ يانچۇقىدىن تۇتام - تۇتام پۇللارنى تۇيدۇرماي سۇغۇرۇۋېلىپ بېيىپ كەتكەن بۇ يىگىت ئاشۇ غالتەكتىكى جۇغ - جەمى بىرەر مىڭ كويلۇق مالغا تايىنىپ يېڭىباشتىن بېيىش غېمىدە پۇت - قولىنىڭ تېلىپ سىرقىراپ ئاغرىشىغا ، قورسىقى ئاچ - توق قېلىپ بېشىنىڭ قېيىشىغا پىسەنت قىلماي ئىداره - جەمئىيەتلەرنىڭ ئائىلىلىكلەر

قورۇسى ، كوچا ـ رەستىلەرنىلا ئەمەس ، ئەڭ چەت ، ئەڭ خىلۋەت ئارقا كوچا ، خالتا كوچىلارنىمۇ ئالا قويماي ئارىلايتتى . ئۇنىڭ غالتىكى قەيەردە توختىسا ، شۇ يەر ئاۋات بازارغا ئايلىنىپ كېتەتتى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ غالتىكى خالتا كوچا ، ئارقا كوچىلاردا پەيدا بولغاندا ، ئۇششاق باللار ئەگىشىۋېلىپ غالتىكىنى ئىتتىرىشىپ بېرەتتى ، ئۆزلىرىنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كەلگەندە : « توختاپ تۇرسىلا » دەپ قويۇپلا ئۇچقاندەك يۈگۈرۈپ ئۆيلىرىگە كىرىپ كېتىشەتتى ـ دە ، هايال ئۆتمەي ئانىسى ياكى ئاچىلرىنى يېتىلەپ چىقىشاتتى . كامىل تېخى بەزى باللارنى ئۆيىدىكىلەرنى چاقىرىپ چىقىشقا بۇيرۇيتتى .

مۇنداق كوچىلاردىكى چوكان ـ جۇۋانلارنىڭ خېلى كۆپى مۇشۇ كوچىغا ياتلىق بولۇپ كېلىپلا يۈزىنى يېپىپ ، « نامەھرەم » گە كۆرۈنمەسلىككە ئادەتلەنگەن ، ئايلاپ ـ يىللاپ كوچا ـ كويغا چىقمايدىغان ؛ بىر تال يىڭنە ، بىر غالتەك يىپ چاغلىق نەرسىنىمۇ ئەرلىرى بازاردىن سېتىۋېلىپ ئەكېلىپ بەرمىسە ، يىرتىلىپ كەتكەن كۆڭلەك ـ تامبىلىنى ياماپ كىيىشكىمۇ ئامالسىز قالىدىغان بىچارە روپاشلار ئىدى . كامىلنىڭ غالتىكى بوسۇغىلىرىدا پەيدا بولۇۋېدى ، ئۇلارنىڭ كۈنى تۇغۇلدى : ئۇلار يۈزلىرىنى رومال بىلەن يېپىپ تۇرۇپ ، غالتەكتىكى جىمى نەرسىنى بىر ـ بىرلەپ كۆرۈپ چىقاتتى ـ دە ، ئۆزىگە لازىملىقلىرىنى كامىلنىڭ ئاغزىدىن چىققانغا سېتىۋالاتتى . كامىلمۇ ئۇلار ئەڭ قىزىقىدىغان ھەم ئۇلارغا ئەڭ لازىملىق بولغان ، ئەمما ئەرلىرى زادى ئەكېلىپ بەرمەيدىغان قاش قەلەمى ، ئۇپا ـ ئەڭلىك ، قىتات ، خېنە دېگەنلەرنىڭ بىرىنچى « شياڭگاڭنىڭ » ، بىرىنچى « تۈركىيەنىڭ » ، يەنە بىرىنچى « ھەرەمنىڭ » دەپ ماختاپ ، بازاردىكىدىن نەچچە ھەسسە ئۈستۈن باھا قويىاتتى . ھېچكىم باھا تالىشىپ ئولتۇرمايتتى . بارا ـ بارا ئادەمسىز ئارقا كوچىلارغا كىرگەنده ، بىر چاغلاردا « خوراز » كەمپۈت ساتقاندا قوشاق قېتىپ خېرىدار چاقىرغاندەك توۋلىغاچ ماڭىدىغان بولدى :

چوكانلارغا ئويماق ، يىڭنە ،
ئېسىل ئۇپا ، ئەڭلىك ، ئەترە .

ئېلىۋالغىن قىز باللا ،
تاغاق ، سۇزگۈچ ، ئوسما ، خېنە ! .....
خېنىسى ھەرەمنىڭ ،
ئەترىسى پەرەڭنىڭ ؛
يېڭىسى سۇجۇنىڭ ،
ئويمىقى لەنجۇنىڭ ؛
تاغاق ، سۇزگۈچى شاڭخەينىڭ ،
ئەڭلىكى شياڭگاڭنىڭ ،
ئۇپىسى لوندوننىڭ .....
تاللىۋال قىز ـ چوكانلار ،
ياخشىسى بىر جايدا ! .....

ئۇنىڭ ئاۋازى ئۇخلاۋاتقانلارنى ئويغىتاتتى ، ئولتۇرغانلارنى قوپتۇراتتى ، ئىشىك ـ دەرۋازىلارنى ئاچۇراتتى .....

ئاخشىمى دەرقەمتە ئولتۇرۇپ غەللە سانىغاندا، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يۈـ رىكى هاياجاندىن تېپىچەكلەيتتى ، كۆزلىرىگە ئىختىيارسىز ياش كېلەتتى . كامىل بىر پۇڭنىمۇ قالدۇرماي دادىسىغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ ، خوشلىشىپ يا ـ تاق ئۆيىگە چىقىپ كەتكەندە ، ئاتا ـ ئانىسى بىر چاغدا ئۇنىڭغا قىلغان « رەھىمسىزلىكى » ئۈچۈن خېلىغىچە بىر ـ بىرىگە تاپا قىلىشاتتى . ئاخىرىدا ئۇنىڭ ئۆمرىگە ، سودىسىغا بەرىكەت تىلەپ ئۇزاق دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئۇخلاشقا ياتاتتى .

بىر كۈنى قىزنىڭ ئىش بولدى : كامىل ئىلگىرى دەسسەپمۇ باقمىغان ئۇزۇن بىر خالتا كوچىغا كىرىپ ، ئاۋازىنى قويۇپ بېرىپ قوشاق قوشۇپ تۇرۇلاپ كېتىۋاتقاندا :

ـــ هوي ئۇستام ، توختىسىلا ! ـــ دەپ ئارقا تەرەپتىن تۆت ياشلاردىكى ئوغۇل بالىنى يېتىلەۋالغان ياشقىنە چوكان غالتەككە يېقىنلاشتى ۋە سايىۋەنگە ئېسىقلىق شارنىڭ باھاسىنى سورىدى .

ـــ 30 پۇڭ ، ـــ دېدى كامىل شارغا قول ئۇزىتىۋېتىپ .

ـــ ۋىيەي ، ـــ ئايال ئەندىكتى ، ـــ قايسى كۈنى دادىسى بازاردىن

10 پۇڭغا ئېلىپ بېرىپتىكەنغۇ ؟ !

ـــ 10 پۇڭلۇقى بۇنىڭدىن كىچىك ھەم جا .

ـــ ياق ، كىچىك ئەمەس ، مۇشۇنچىلىك بار .

بۇ چاغدا غالتەك ئەتراپىنى ئۆي ـ ئۆيدىن چىققان ئاياللار چۆرىدەپ بولغانىدى . ئۇلار ئاق قۇشقاچتەك ۋىچىرلىشىپلا كەتتى :

ـــ بازاردىن 10 پۇڭغا ئېلىپ كەلگۈچە بىر كويلۇق يول ماڭىدىغان گەپ . بوسۇغىلىرىغا ئەكېلىپ بەرگەندىكىن ، 10 ـــ 20 پۇڭنىك كۆزىگە قارىماي ئېلىۋەرسىلە !

ـــ شۇنى دېسىلە ! بۇ كۈندە 20 پۇڭ دېگەنمۇ پۇلمۇ ؟

ـــ بۇ بالا يېڭىدىن ئوقەتكە كىرىشكەن ئوخشايدۇ . ئەرزان ـ قىممىتىنى سۈرۈشتۈرمەي ، ئۇنى ـ بۇنى ئېلىپ قويساق ساۋاب بولىدۇ .

ـــ ئەجەب ئوبدان گەپ قىلالا ، ئەلدىن ـ ئەلگە نەپ دېگەن شۇ .

بۇ گەپلەر ھېلىقى چوكاننى ئېغىز ئاچالماس قىلىپ قويغانىدى . ئۇ نومۇس كۈچىدىن ئىككى شار سېتىۋېلىپ كەينىگە يېنىشىغا :

ـــ ئۇكام ، قىتات بارمۇ ؟ ـــ دېدى ياشانغانراق بىر ئايال .

ـــ قىتات ؟ ـــ كامىل ھەيران بولۇپ سورىدى ، ـــ قىتات دېگەن نېمە ئۇ ؟

ـــ شۇنىمۇ بىلمەملا ؟ ـــ ئايال دېكىندى ، ـــ ھېلىقى چاچ بويايدىغان دورىچۇ !

ـــ ھە ، ئۇنى قىتات دەمدۇ؟ ـــ كامىل كۈلۈمسىرەشكە تىرىشتى، ـــ بۇ گەپنى پەقەت ئاڭلاپ باقماپتىكەنمەن ، بار . قاندىقى لازىمتى ؟

ـــ ئوبدىنى لازىم .

ـــ قىزىلى لازىممۇ ، سېرىقمۇ ؟ دەپ سوراۋاتىمەن .

ـــ قىزىلى ، سېرىقى ؟ قىزىق گەپ قىلدىيا ما بالا . قىتات دېگەن قارا بولماي ، قىزىل ، سېرىقمۇ بولامدۇ !؟

ـــ ئىشەنمەيۋاتاملا ؟ ھەرخىلدىن بار .

ـــ شۇنداقمۇ ؟ مەن تېخى ..... قارىسىدىن بىرقۇتا بەرسىلە .

ـــ ئاپلا ! ـــ كامىلنىڭ رەڭگى ئۆڭدى ، ـــ ھازىر ئاياللار قارا چېچىنى قىزىل ، سېرىق بويايدىغان بولۇپ كەتتى ئەمەسما . قارىسىنى

ساتالماسمەنمىكىن دەپ ئالغاچ كەلمەپتىمەن .

ــ ئوھوُش ، « بـار » دېـگەن گەپلىرىنى ئاڭلاپ تۆت ـ بەش قوُتا ئېپقويايي دېسەم .

ــ ئوُنداق بولسا ، بوُدا كەلگىنىمدە ئالغاچ كېلەي ئەمسە .

ــ بـوُدا قـاچـان كـېلىلا ؟ سىلىنى « بوُگوُن كېلەر ، ئەتە كېلەر » دەپ يوللىرىغا قاراپ ئېڭىكىم چوُشوُپ قالار ھېلى !

ھەمـمـەيـلـەن ۋىـلـىـقلاپ كـوُلـوُشـوُپ كەتتى . كامىل شەلپەردەك قىزىرىپ تۇرۇُپ دېدى :

ــ مـوُنـداق بـولـوُشىنى بىلگەن بولسام ، بوُگوُن بەش ـ ئون قوُتا ئالـغـاچ كـېـلـىـدىـكـەنـمـەن . ئۆيـلىرى قايسى ؟ ئەتىلا ئىشىك تۇۋىلىرىگە كەلمىسەم يوُزوُمگە تۇكوُرسىلە !

ــ ئاۋوُ كـۆك دەرۋازىـلـىـق ئۆي شوُ . گەپلىرى راست بولسا ، ئەتە چوقوُم بەش قوُتا ئالغاچ كەلسىلە . نەچچە پوُل دېسىلە ئالىمەن !

ــ ماقوُل .

كـامـىـل دېـگىنىنى قىلدى . شوُنىڭدىن ئېتىبارەن ئوُنىڭ « لەۋزى ھالال »لـىـقـى ئوُنـىـڭـدىـن ـ بوُنىڭغا ئاڭلىنىپ ، ئوُنىڭغا نەرسە ـ كېرەك بـوُيـرۇُيـدىـغانلار كوُنسېرى كۆپەيدى . تاپاۋەت يولىموُ كەڭرىپ ، بىر ئايغا قـالـمـايلا دادىـسـى سـېلىپ بەرگەن دەسمايىنى ھەسسىلەپ تۆلەپ بولدى . ئەمـدى ئوُ تـاپقان پوُلىنى نېمە قىلسا ھېچكىم بىرنېمە دېمەيتتى . لېكىن ، ئوُ ئوُنـداق قىلمىدى : « مېنـى بوُزغان نەرسە پـوُل ، موُنـدىن كېيىن ھەرگىز پـوُل تـوُتـمـايمەن ! ــ دېدى ئوُ ئانىسىنى تېخىموُ خوُش قىلىپ ، ــ مەيلى دادام مـاڭا ئاتاپ ساقلاپ قويسوُن ياكى ئۆينىڭ خەجىگە ئىشلەتسوُن كارىم يوق . مەن ئالدىڭلاردىكى گوُناھىمنى يوُسواملا بولدى . »

مـانـا مـوُشـوُنـىـڭ ئۆزىلا « ئادەم » بولغانلىقـىنىڭ روشەن ئالامىتى ئىدى . ھەممە يەردە كامىلنىڭ تەرىپى . بەزىلەر : « خوُدا بەندىسىگە ئىنساب بـېـرەي دېـسـە ، بـىـر دەملىك ئىش ئىكەن ! مانا قوُددوُس ئاخوُننىڭ كامىلـجان ..... » دەپ تـامـقـىـنـى چـاكىلـداتـسا ، قوُددوُس ئاخوُن : « توۋا دەيـمـەن ، ــ دەپ ئـىـچىگە تىنىپ پوُشايمان يەيتتى ، ــ خوُدايىمنىڭ قوُدـرەت كـامـالـىغا ئىشەنمىگەندەك ئىش قىلىپ ، كامىلنىموُ ، ئۆزوُمنىموُ شوُنچە

ۋاقىت قىناپتىمەن . ئەگەر باشتىلا ئاچچىقىمغا هاي بېرىپ ، ئوبدان تەنبىيە قىلغاندىن كېيىن بىرەر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتقۇزغان بولسام ، بىچارە بالا بۇ چاغقۇچە خېلى تىرىلىپ قالىدىكەن . هېلىمۇ ياخشى ئەقلىمنى تېپىپ ، قەسەمنىڭ ئايىغىنى دېگۈزمەپتىكەنمەن . بولمىسا ئۇنىڭ گۇناهىنى قانداق تارتىپ بولار ئىدىم ؟! »

كامىل « ئادەم » بولغانسېرى ، ئۇنى ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى پاراڭلارمۇ كۆپەيگىلى تۇردى. ئەمدىكى گەپ مەرۋانەم توغرۇلۇقلا بولاتتى:

« ئۆزۈمدىن ئۆتكەن ، ــ دەيتتى سانىخان ئىككى گېپىنىڭ بىرىدە مەشىلداپ يىغلاپ ، ــ مەرۋانەمدەك بالىنى كۇفرانى نېمەت قىلىپ ، كامىلغىمۇ ، ئۆزۈمگىمۇ قىلدىم . خۇدايىمنىڭ كامىل بىلەن مەرۋانەمنى بىرلا چاغدا خەلق ئېتىپ ، بىرلا چاغدا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقۇزغىنىنىڭ ئۆزىلا ئۇلارنى ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيالىق جۇپ قىلغىنى ئەمەسمۇ ! ؟ مەن مېڭەمنى قاغا چوقۇۋالغان خوتۇن بىلىپ تۇرۇپ ئىككىسىنى ئايرىۋەتكەندىكىن ، خۇدايىم قانچە قەهر ـ غەزەپ قىلسا ئاز ! بۇ قېتىم جېنىم كېتىدىغان ئىش بولسىمۇ ئىككىسىنى جۇپلەپ ، خۇدايىمنىڭ ئالدىدا گۇناهىمنى يۇمسام ، ئۆلسەممۇ كۆزۈم يۇمۇلمايدۇ ! »

مەرۋانەمنىڭ گېپى چىقسىلا كامىلنىڭ كونا « ئوت »لىرى يېڭىلىنىپ ، مەرۋانەمنى سېغىنىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇمۇ ئانىسىغا ئوخشاشلا ، نەچچە يىلدىن بېرى بېشىغا كەلگەن كۆڭۈلسىزلىكلەرنى « مەرۋانەمنى خورلىغانلىقىمنىڭ جازاسى » دەپ ئويلايدىغان بولۇپ قالدى . بىر كۈنى ئانا ـ بالا مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ ، تاسادىپىي مۇشۇ گەپنى ئاغزىدىن چىقىرىپ تاشلىغانىدى . سانىخان :

ــ ئەمدى ئەقلىڭنى تېپىپسەن بالام ! ــ دەپ سۆزلەپلا كەتتى ، ــ هەممە ئەيىب مەندە ! هەممىسى مېنىڭ غاپىللىقىمدىن بولغان . ئەگەر « بۇ قېتىمقۇ نانىڭ ئۈۋىقىغا دەسسىمەي » دېسەڭ ، مەرۋانەمدىن بۆلەك هېچكىمگە كۆز سالماسلىققا ۋەدە بەر ! مەن ئەتىلا داداڭغا دەپ ، غازاڭ چۈشكۈچە تويۇڭنى قىلىۋېتىشىڭ يولىنى ماڭاي .

ــ مېنىڭمۇ مەرۋانەمدىن بۆلەك هېچكىمنى ئالغۇم يوق . باي دادام بەرگىلى ئۇنماسمىكىن دەپ .....

ـــ سەنلا مېنى ئوسال قىلمساڭ ، باي داداڭ بىلەن خان ئاناڭنى ئۆزۈم تۇغرىلايمەن . كۈندە نەچچە قېتىم بېرىپ بوسۇغىسىدا ياتسامۇ ، مەرۋانەمنى ئۆيۈمگە ئەكەلمەي قويمايمەن ! مېنى ئەنسىرىتىدىغىنى سېنىڭ خۇي ـ پەيلىڭ ! ـــ دەپ دېكىندى سانىخان ، ـــ توي قىلىپ ئالتە كۈندە يەنە ئەقلىگە پوق يەپ ، بىرەر ئىشنى باھانە قىلىپ مەرۋانەمنى « گاچا ـ پاچا » دەپ سېلىپ ، ماڭا تېخىمۇ يوغانراق خاپىلىق تېپىپ بېرەمدىكىن دەپ قورقىمەن .

ـــ ئۆلسەممۇ ئۇنداق قىلمايمەن ! ـــ كامىل ئۆزىنى تۇتالماي قالدى ، ـــ مەن قەسەم ئىچكەن ئادەم ، قەسىمىدە نېمە دېگەن بولسام جەزمەن شۇنداق قىلىمەن . ئىشەنمىسەڭ ، قاچانغۇچە سىنىساڭ سىناپ باق ! ـــ كامىل كۆزلىرىگە ياش ئالدى ، ـــ مەن ئەمدى ئۆلگۈچە بويتاق ئۆتسەم ئۆتۈمەنكى ، مەرۋانەمدىن بۆلەك ھېچكىمنى ئالمايمەن !

ـــ ھە ، ئەمدى خاتىرجەم بولدۇم ، ـــ سانىخان يەڭگىل تىندى ، ـــ ئۇنداق بولسا ئىش ـ ئوقىتىڭنى تېخىمۇ ئوبدان قىلىپ ، داداڭنىڭ ئالدىدىن ئۆت . قالغان ئىش بىلەن كارىڭ بولمىسۇن !

ـــ ماقۇل .

ـــ ھە راست ، خان ئاناڭ ئۆرىكىزىك بولۇپ يېتىپ قاپتۇ . مۇشۇ باھانىدە تۆت ـ بەش كىلو ناۋات ئېلىپ ئۇنى يوقلاپ يولنى ئېچۈۋېلىپ ، ئاندىن پات ـ پات بېرىپ كۆرۈنۈش قىلىپ قويساڭ ، ئۇنىڭ ئاچچىقى يېنىپ ، ساڭا يېڭىباشتىن مېھرى چۈشىدۇ . يۈرىكىنى ئېرىتەلسەڭلا ، قالغان ئىشىڭ ھەمساتتا پۈتىدۇ ، ئۇقتۇڭمۇ ؟

ـــ ئۇقتۇم .

ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن ، قول سومكىسىدا لىق ناۋات كۆتۈرگەن كامىل روزى سەرراپلارنىڭ بوسۇغىسىدا پەيدا بولدى . دەرۋازا يېپىقلىق ئىدى . كامىل ئىتتىرىپلا ئېچىپ ئىچكىرى كىرمەكچى بولدى ـ يۇ ، تۇرۇپ قالدى . ئۈچ يىل ئاز ۋاقىتمۇ ؟ كوچىغا سېمونت خىش ياتقۇزۇلغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ھەممە نەرسە ئۆز پېتى تۇرۇپتۇ . لېكىن ، ئۈچ يىل دەسسىمىگەن بۇ بوسۇغا كۆڭۈللەرنى بەكمۇ يىراقلاشتۇرۇۋېتىكەن . كامىل بۇ بوسۇغىغا دەسسىمگىنى ئاز كەلگەندەك ، بۇ ئائىلىدىكىلەرنىڭ ھەممە-

سىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگەن . ئەمدى ئۇلارغا يېقىنلاشماقچى . بۇ مۇمكىنمۇ ؟ يۈزنى سەل «قېلىن» قىلىپ ، باشنى تۆۋەن ، بويۇننى يۇمۇشاق ، تىلنى تاتلىق قىلسا ، بەلكى ئۇلار ئۆتكەننى تەگەپ يۈرمەس ؟! ئەڭ قىينى مۇشۇ بىرىنچى قەدەم !

كامىل كېچىچە ئۇخلىماي مۇشۇلارنى ئويلاپ چىققان ھەم قىلچە تەمتىرىمەستىن مۇشۇ بوسۇغىغا كەلگەن . ئەمدى بىر قەدەملا قالغاندا ، ئىچىگە دەككە ـ دۈككە چۈشۈپ پۈتلىرى كالۋالاشقىلى تۇردى . ۋۇجۇدىنى تەر بېسىپ ، ئاغزى قۇرۇپ كېتىۋاتاتتى . چىرايى قانچىلىك تاتىرىپ كەتكەندۇ ؟ ئۇ بۇنى كۆرەلمەيدۇ ! ئۇنىڭ ئەڭ قورقىدىغىنى مەرۋانەم . ئۇ-نىڭ قۇلىقىدا مەرۋانەمگە بەرگەن ۋەدىلىرى ئۇنىڭغا ئايان . مەرۋانەم ئۇنى كەچۈرمەيدۇ ، مەڭگۈ كەچۈرمەيدۇ ! بىراق ، ئۇنىڭ كەچۈرۈش ـ كە-چۈرمەسلىكى ئاخىرقى ھېسابتا ئاتا ـ ئانىسىغا باغلىق . كامىل ئۇلارنى يۇمشىتالىسىلا ،قىز بالا دېگەننىڭ كەچۈرۈش ـ كەچۈرمەسلىكى ئىككى پۇل ! شۇنداقلا تويىنى قىلىۋالسا ، ھەممە ئىش تۈگەيدۇ !

مۇشۇ بىرىنچى قەدەم .....

كامىل جانلاندى . تەۋەككۈل قىلىپلا دەرۋازىنى ئېچىپ ، بوسۇغىدىن ئاياغلىرىنى ئىچكىرىگە ئالدى . بىر قەدەم ، ئىككى قەدەم..... قاراڭغۇ دالاندىن چىقىشىغا ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسىدا يوتقانغا يۆگىنىپ ، ئېگىز قويۇلغان قوش پەر ياستۇققا يۆلىنىپ ياتقان ئەپروزىخاننى كۆرۈپلا يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشتى . ئاياغلىرىنىڭ جېنى چىقىپ كېتىۋاتقاندەك گىلدىڭلىغىلى تۇردى .

« ئەستا ..... قانداق قىلارمەن ؟ تىللاپ كېتەرمۇ ؟! ..... »

كامىل راسا دېلىغۇللۇقتا تۇرغاندا ، ئەپروزىخان :

ـــ ۋىيەي ، كامىلغۇ سەن ! كۆزۈمگە كۆرۈنۈۋاتامدىكىن دەپتە-مەن ، ـــ دېگىنىچە ياستۇقتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۆرە بولۇپ ئولـ تۇردى ، ـــ كەل بالام ! تېخى سېنى ئويلاپ يېتىپتىم ..... قانداق بولۇپ كېپقالغانسەن ؟

ـــ سېنى ئاغرىپ قاپتۇ دەپ ئاڭلاپ .....

كامىل دۇدۇقلىغىنىچە ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

ـــ ئاغرىپ قالغىنىمنى ئاڭلىمساڭ يوقلاپ كەلمەمتىڭ ؟ ! ـــ ئەپـ روزىخان يالغاندىن دومسيىپ ، كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ ئۇنىڭ قولىنى تۇتتى ، ـــ ئالدىمدا بىر ئولتۇرە ، سېنى تاۋزۇكرەك بىر كۆرۈۋالاي .

ـــ كېلەتتىم ..... ـــ كامىلمۇ يىغلامسىرىغان قىياپەتكە كىرىپ كاسسىنى سۇپىغا قويدى .

ـــ چاقچاق قىلىپ قويدۇم بالام ! ـــ ئەپروزىخان سۆزلىگەچ ئۇنىڭ قوللىرىنى سىلىدى ، ـــ ئاناڭدىن ئاڭلىسام ، ئوبدانلا ئىشقا كىرىشىپ قاپسەن . ئەمدى يەنە شوخلۇق قىلماي ، ئاتا ـ ئاناڭنىڭ دېگەن يېرىدىن چىق جۇما !

ـــ خاتىرجەم بول . ئەمدى ئۆلسەممۇ ئۆتكەنىكىدەك ئەسكى ئىشنى قىلمايمەن .

ـــ مۇرادىڭغا يەت غوجام ! كۆكلەپ كەت !

ـــ ئەتىگەندە دۇكانلار ئېچىلماپتىكەن ، ـــ كامىل سەل ئېسىگە كەلگەندى . سومكىدىن ئىككى سۇلياۋ خالتىغا لىق قاچىلانغان ناۋاتنى چىقىرىپ ، يەردىن بېشىنى ئۇستۈن قىلماي ئەپروزىخانىنىڭ ئالدىغا قويدى ، ـــ شۇنداقلا كېلىپ قالدىم . لايىقىدا بولمىسمۇ .....

ـــ ئۆزەڭ كەلگەندىكىن بولمىدىمۇ ! نېمىدەپ بۇنى كۆتۈرۈپ يۈرەتتىڭ ؟ رەھمەت بالام ، خۇدايىم يىگىت كامالىڭغا يەتكۈزسۇن ! ـــ ئەپروزىخان ئۇنى بىرمۇنچە ماختىدى . دۇئا قىلدى . مەرۋانەمنىڭ بازارغا گۆش ـ ئوتياش ئالغىلى چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ ، كاملىنىڭ ئالدىغا داستىخان سالماقچى بولۇپ ئورنىدىن قوپۇشقا تەمشىلۈىدى ، كامىل مىدىرلىغىلى قويمىدى .

ـــ ئەمىسە مەرۋانەم كەلگۈچە جىنەڭ ئولتۇرۇپ تۇر ، ـــ دېدى ئەپروزىخان يېڭىباشتىن يوتقانىنى ئايىغىغا يېپىپ ، ـــ ئۇنىڭمۇ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى .

ـــ مەن كېتەي ، ـــ كامىل ئورنىدىن قوپتى . ئۇنىڭچە بولسا مەرۋانەمنى بىر كۆرگەن بولسا ..... لېكىن ئۇ كېيىنكى كېلىشلەرگە ئىمكانىيەت ھازىرلاشنى مۇڭاپىق كۆردى ، ـــ كېچىكىپ قالسام ئانام خاپا بولىدۇ .

ـــ نېمە ! ـــ ئەپروزىخانىنىڭ رەڭگى ئۆڭدى . ئاۋازىمۇ ئۆزگەردى ، ـــ مېنىڭ قېشىمغا كەلگىنىڭنى بىلىپ تۇرۇپ خاپا بولۇپ باقسۇنچۇ ، مەندىن نېمە كۈن كۆرىدىكىن !

ـــ مەن ئۆيگە بارغاندىن كېيىن ، ـــ دېدى كامىل چۈشەندۈرۈپ ، ـــ ئانام سېنىڭ قېشىڭغا كەلمەكچى بولغان . شۇڭا .....

ـــ ھە ، مۇنداق ئىشمىدى ؟ ـــ ئەپروزىخان بوشاشتى ، ـــ سېنى ئەۋەتكەندىكىن ، ئۆزى ئاۋارە بولۇپ كېلىپ يۈرمىسمۇ بولاتتى . كۆڭلى ئۇنىماپتۇ ـ دە ، بىچارىنىڭ ! ئەجەب ئىش بولدى ، قۇرۇقلا كېتەرسەنمۇ ئەمدى ؟

ـــ سېنى كۆرگەندىكىن بولمىدىمۇ !؟

ـــ ۋاي گېپىي تاتلىق بالام ! ـــ ئەپروزىخاننىڭ يۈرىكى ئېقىپ كەتتى بولغاي ، كامىلنى ئۆزىگە تارتتى ، ـــ مەكپلە پېشانەڭگە بىرنى سۆيۈۋالاي . كامىل ئىتائەتمەنلىك بىلەن ئۇنىڭغا بويسۇندى . ئەپروزىخان ئۇنىڭ پېشانىسىگە نەچچىنى سۆيۈۋەتكەندىن كېيىن ، ئىككى قولى بىلەن ئۇنىڭ يۈزلىرىنى ئۆزىگە قارىتىپ تۇرۇپ تاپلىدى ، ـــ ئالتىنچى ئايىنىڭ پاقىسىدەك بىر كۆرۈنۈپ قويغانچە يېتىپ كەتمەي ، پات ـ پات بويۇڭنى كۆرسىتىپ تۇر جۇما !

ـــ خاتىرجەم بول ، ـــ دېدى كامىل ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ ئىشەنچ بىلەن . ئۇنىڭ تەمە قىلغىنى دەل مۇشۇ گەپ ئىدى ، مۇرادىغا يەتتى ، ـــ بۇنىڭياغى كۈندە كېلىپ يوقلايمەن !

ـــ نېمە ئىشكىن ، كىچىكىڭدىن ئامراق بولغاچقىمۇ ، سېنى پات ـ پات كۆرمىسەم سېغىنىپ پەقەت تۇرالمايدىكەنمەن . ماقۇل غوجام ، ئىتتىك بېرىپ ئىش ـ ئوقىتىڭنى قىل . خۇدايىمغا تاپشۇردۇم !

ـــ خۇدايىمغا ئامانەت .

ئىككىيلەن كۆزى قىيمىغان ھالدا خوشلاشتى .

دەرۋازا « جالاقسىدە » يېپىلىشىغا ، ئەپروزىخاننىڭ كۆزلىرى خۇشاللىقتىن پۈرۈلۈپ ، يۈزلىرىنى تەبەسسۇم قاپلىدى . ئۆزىنى كېسىلى چىقىپ كەتكەندەك يېنىك سەزدى . كامىلنىڭمۇ خۇشاللىقتىن يۈرىكى ئويناپ ، ئىچ ـ ئىچىدىن ھۇزۇرلىنىپ كۈلدى .

لېكىن ، ئىككىسىنىڭ كۆلكىسىدە باشقا ـ باشقا مەنە بار ئىدى .

× × ×

ئىككى كىۋنىدىن كېيىن كامىل يەنە كەلدى ، بۇ قېتىم غالتىكىنى ھەيدەپ پېشىنگە يېقىن كەلگەنىدى ، غالتەكنى دەرۋازا ئالدىدا توختاتتى . دەرۋازا ئىچىدىن زەنجىرلاقلىق ئىدى . كامىل تەمتىرىمەستىن دەرۋازىنىڭ ھالقىسىنى شاراقشىتتى . خېلىدىن كېيىن چېچىنى بېشىغا يۆگەپ ، ئۇستىدىن لۆڭگە بىلەن ئورىۋالغان مەرۋانەمنىڭ گۈلدەك قامىتى ، ئايدەك رۇخسارى كامىلنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى . ئۇنى كۆرۈپلا ئاھۇدەك ئۇر-كۈپ ، توشقاندەك ھودۇقۇپ كەتكەن مەرۋانەمنىڭ ۋۇجۇدى ئوت ئېلىپ ، چىرايى شەلپەردەك قىزىرىپ ، ئۇنىڭغا تىكىلگىنىچە بىر پەس داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى ـ يۇ ، كېيىن زورلاپ تەبەسسۇم قىلىپ ، بېشى بىلەن كامىلغا ئۆيگە كىرىشنى ئىشارەت قىلدى .

مەرۋانەم كامىلنىڭ ھەممە ئىشىدىن بەش قولدەك خەۋەردار ئىدى . ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقان چاغلىرىمۇ بولغان . ئۇنىڭ يېڭىباشتىن « ئادەم » بولغىنىنمۇ ئاڭلىغان . بازاردا غالتەك ھەيدەپ كېتىۋاتقىنىنى نەچچە قېتىم كۆرگەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا ئەسلا روبىرو بولمىغان . مانا ئەمدى ئۇنى بوسۇغىسىدا كۆرگەندە ، ئادەمگەرچىلىك تۇيغۇسى بىلەن تۇغقانچىلىق مېھرى غالىب كەلدى بولغاي ، گويا ئارىسىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك ، ئۇنىڭغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئىلتىپات كۆرسىتىپ ، كۆزلىرى ، قوللىرى بىلەن ئۇنى ئۆيگە كىرىشكە تەكلىپ قىلغاچ ئۇنىڭغا يول بوشىتىپ ، قاراڭغۇ دالانىڭ تېمىغا يۆلەنگەندە ، كامىل :

ـــ ئۆيدە كىم بار ؟ ـــ دەپ سورىدى .

ـــ ھىم ، ـــ مەرۋانەم بېشىنى ئىككى يانغا چايقاپ ، ئۆيدە ئۆزىدىن بۆلەك ھېچكىم يوقلۇقىنى ئۇقتۇردى ، قوللىرى بىلەن دادىسىنىڭ دۇكانغا ، ئانىسىنىڭ ئوكۇل سالدۇرغىلى چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئىشارەت قىلدى . كېچىكىدىنلا بۇ قىزنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى ـــ ئىشارىتىدىن چىقىدىغان مەنىنى « سۇدەك ئىچىۋالغان » كامىل يەڭگىل بىر تىندى ـ دە :

ـــ پېشىنگە ئەزان چىقىدىغان ۋاقىت بولۇپ قاپتۇ . ئۆيگە بېرىپ

تەرەت ئالاي دېسەم ، نامىزىم قازا بولىدىكەن . خاپا بولماي ماڭا بىر ئاپىتۇڭا سۇ بېرەمسەن ؟ ـــ دېگىنىچە يوغان ئىككى قوغۇننى قولتۇقلاپ ھويلىغا كىردى ـ دە ، قوغۇنلارنى پېشايۋان سۇپىسىغا قويدى . مەرۋانەم ئاشخانا ئۆيگە كىرىپ كەتكەنىدى . كامىل سۇپىغا غىل ـ پاللا كۆز يۇگۇرتۇپ ، مەرۋانەم چاچ تارىغان تارغاق ـ سۇزگۈچ ، ئەينەك ، جىگدە يېلىمى چىلانغان پىيالە ۋە ئەۋرەز بېشىدا تۇرغان يۇندى دېسىنى كۆرۈپ ئۇلـ گۈردى . مەرۋانەم ئاپىتۇڭىنى كۆتۈرۈپ چىقىپ چاچاپقا دەسستىلگەن يوغان كۈپتىن سۇ ئېلىشقا باشلىغاندا ، كامىل كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭ بىر چاغلاردىكىدىن تېخىمۇ تولغان ساغرىسى ، تېخىمۇ ئىنچىكىلىشىپ ، قەددىنى تېخىمۇ زىبالاشتۇرغان بېلىگە ئاچ كۆزلۈك بىلەن سەپسالدى . ۋۇجۇدى بىر تاتلىق سېزىمدىن يايراپ ، مەرۋانەمنى يالىڭاچ پېتى كۆز ئالدىغا كەلتۈردى . شۇ چاغدا مەرۋانەم كەينىگە بۇرۇلغانىدى ، كامىل ھو۔ دۇقىنىدىن نەزەرىنى باشقا تەرەپكە يۆتكەپ ، ئالدىراش بېرىپ ئۇنىڭ قولىدىن ئاپىتۇڭىنى ئالدى ـ دە ، « رەھمەت » دەپ قويۇپلا ئۆگزىگە چى۔ قىپ كەتتى . كامىل قايتىپ چۈشكۈچە مەرۋانەم بوسۇغىدىن نېرى كەتمەي ، قىيا يېپىقلىق دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن ئۇنىڭ غالتىكىگە قاراپ تۇردى . كامىل قايتىدىغان چاغدا :

ـــ ئۇكام ، خان ئانام كەلگەندە ، مېنى يوقلاپ كەپتىكەن دەپ قوي ، مەن ئەتە يەنە يوقلاپ كېلىمەن ، ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم :

ـــ ھىم ..... ـــ دەپ تاتلىق تەبەسسۇم قىلدى .

مۇشۇ تەبەسسۇم كاملىنىڭ يۈرىكىنى « ناغرا چالدۇرۇۋەتتى » ، قېنىنى قاينىتىپ دېمىنى كەستى ، لېكىن ئۇ چاندۇرمىدى ، بەلكى سىپايىلىق بىلەن :

ـــ خوش ، ـــ دەپ قويۇپلا غالتىكىنى ئىتتىرىپ يولغا چۈشتى . «مەرۋانەم ، مەرۋانەم..... ـــ دەيتتى ئۇ ئىچىدە پىچىرلاپ ، ـــ سېنىڭ كۆزلىرىڭ ، سېنىڭ ئاشۇ چولپان يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرىدىغان ئوتلۇق كۆزلىرىڭ يۈرىكىمگە تۇنجى مۇھەببەت يالقۇنىنى تۇتاشتۇرۇپ ، ئارامىمنى بۇزغان ئەمەسمىدى !؟ ئىككىمىز بىر يەردە بولۇپ قالساق ، ئويـ نىشىپ ـ چىرمىشىپ ، ئۆزىمىزنىڭ نەدە تۇرغانلىقىنىمۇ ئۇنتۇپ قالاتتۇق .

نېمه بىلەي ؟ كېيىن ..... ياق ! نېمه بولسا بولسۇن ، بۇگۈن مەن كۆزلىرىڭدىن ئاشۇ جان ئالغۇچى نۇرنى كۆردۈم ! سەن مېنىڭ ! چوقۇم مېنىڭ!!!»

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! دۇنيا مۇشۇنداق كۈلكىلىك ، ئادەملەر مۇشۇنداق قىزىق ! ئادەملەر ئىچىده تەلەيسىزلەرمۇ ، «توڭگۇز تەلەي» لەرمۇ ، بىتەلەيلەرمۇ بار . بەزىلەر بۇنى «تەقدىردىن» دېسه ، يەنه بەزىلەر ئىنكار قىلىدۇ . بىز بۇنىڭ قايسىسى راست ، قايسىسى يالغانلىقىنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدۇق . قېنى ، قەلەم نېمه دەيدىكىن ؟!

شاۋقۇن

ئادەم دېگەن ھەقسىقەتەن غەلىتە مەخلۇق ئىكەن : ئابلىكىم تۇنجى قېتىم شەھەر سىرتىدىكى خىلۋەت جايلارغا بېرىپ سەيلە قىلىپ كېلىشنى تەكلىپ قىلغان چاغدا ، مەرۋانەم تىلىنىڭ ئۇچىدا « ماقۇل »دەپ قويغان بولسىمۇ ، كۆڭلىدە ئانچە رازى بولۇپ كەتمىگەنىدى . نەچچە كۈنگىچە ئۆمرىدە كۆرۈپمۇ باقمىغان بۇ « سەيلە »نىڭ ئاقىۋىتىدىن ئەنسىرەپ تۇرۇك ئۇخلىيالمىدى . «ماقۇل » دەپ قويغىنىغا پۇشايمان قىلىپ ، دېلىغۇللۇق ئىچىدە قولى ئىشقا بارمىدى . قىلغان ئىشى ، ئەتكەن تامىقى گويا باشقا ئادەمنىڭ قولىدىن چىققاندەك ، بىر يەرلىرى بىر قانداق ئىدى . دوپپا تىكىشكە ئولتۇرغان چاغلىرىدا يىگىنىنى دېگەن يېرىگە سانجيالماي رەللە بولاتتى . كىتابنى قولىغا ئالسا ، بىر بەتنى ئوقۇپ بولغاندا ئالدىنقى بەتتە ، ئالدىنقى قۇرلاردا نېمىلەر يېزىلغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالاتتى .

قىسقىسى ، مەرۋانەمنىڭ كۆڭلى بىئارام ، ئەقلى - ھوشى بۇرۇنقىدىن ئاجىزلاپ كەتكەندەك قىلاتتى . ئۇ بۇنىڭغا ھەرقانچە تەن بەرمەي دېسىمۇ ، ئەمەلىيەت ھامان مۇشۇنداق بۇلۇۋاتاتتى . تېخى ئابلىكىمنى ئالدىغىنىنى دېمەمسىز ! ئۇنىڭغا ۋەدە قىلغان كۈندىن ئۆچ كۈن ئۆتۈپ كەتكۈچە مەرۋانەم دەرۋازا سىرتىغىمۇ چىقمىدى . ئۆزىغۇ چىقمىسۇن ، ئانىسى بۇيرۇغان ئىشلارغىمۇ باھانە كۆرسىتىپ بوسۇغا ئاتلىغىلى ئۇنىمىدى . ئاخىر مۇھەببەتنىڭ كۈچى غالىب كەلدىمۇ ياكى شەيتىنمۇ ؟ تۆتىنچى كۈنى — ئۇچرىشىشنى ۋەدە قىلىپ ئۆچ كۈندىن كېيىنكى شۇ سائەتتە مەرۋانەم ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ ، ئۇچرىشىشقا ۋەدىلەشكەن جايغا يېتىپ كەلدى . ئاپتوبۇستىن چۈشۈپلا پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى :

« ئەجەبمۇ ساراڭدەك ئىش قىلدىما ! ــ دەيتتى ئىچىدە ، ــ دۇشەنبىنى ۋەدە قىلىپ ، پەيشەنبىدە كەلسەم ، خەق مېنى ساقلاپ تۇرامدۇ ؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ئۇدۇللا دۇكىنىغا بېرىپ بىرمۇنچە يالغانىنى توقۇسام ئىش پۈتمەمتى ؟! ۋىيەي ، نېمىلەرنى ئويلاپ يۈرىمەن ! ــ مەرۋانەم ئۆز ئويىدىن خىجالەت بولۇپ بويۇن - قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ كەتتى . ئەتراپىغا خۇدۇكسىرەپ قارىۋالدى ، ــ دۇكىنىدا يات ئادەم بولۇپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟ يا مەن ئۇنىڭ بىلەن دۇكىنىدا بىرەر قېتىممۇ ئۇچرىشىپ باقمىغان تۇرسام . ئەستا ، قانداق قىلسام بولار ؟ ــ مەرۋانەم خېلى ئۇزاققىچە ئاشۇنداق خىياللار ئىچىدە تېڭىرقاپ تۇرغاندىن كېيىن ، تۇيۇقسىز ئەقىل تاپقاندەك بولدى ، ــ توغرا ، يەنە ئىككى كۈن سەۋر قىلىپ ، ناشتىدىن كېيىنلا دوپپا بازىرىغا بارسام ، ئۆزى ئىزدەپ كەلمەمدۇ ! » مەرۋانەم يەلكىسىدىن ئېغىر يۈك ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىل بىر تىنىپ ، يا پىيادە قايتىپ كېتىشنى ، يا نۆۋەتچى ئاپتوبۇسنى ساقلاپ تۇرۇشنى بىلەلمەي شۇنداقلا توقۇزاق يولى تەرەپكە قارىشىغا ، يۈرىكى « پۈلاڭلىدە » ئېغىپ ، ھەممە يېرىدىن « پۈررىدە » تەر ئۆرلەپ ، ئاياغلىرى ماغدۇرسىزلىنىپ كەتتى . كۆزلىرى ئۇنى ئالدايدىغاندەك ياكى راستتىنلا ئالداۋاتقاندەك ، كۆرگەنلىرىگە پەقەتلا ئىشەنگۈسى كەلمەيۋاتاتتى . شۇنداقتىمۇ نەزىرىنى ئاشۇ نۇقتىدىن زادى ئۈزەلمىدى .

ئاخىر ئىشەندى! كۆزلىرى ئۇنى ئالدىماپتۇ : ئۇچرىشىشقا ۋەدىلەشكەن جايدا باشقا بىرسى ئەمەس ، بەلكى دەل ئابلىكىمنىڭ ئۆزى كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇراتتى .

« شۇ ئىكەن ! راستتىنلا شۇ ئىكەن !!! ــ مەرۋانەمنىڭ تومۇر - تومۇرلىرىدىكى قانلار سەرتاندىكى قىياندەك ئۇرغۇپ ، شاۋقۇن سېلىپ ، يۈرىكى ئايەم ناغرىسىدەك دۈكۈلدىگىلى تۇردى . ھايال ئۆتمەي ، قار پەسلىدە دان كويىدا باسماققا چۈشۈپ قالغان تۇمۇچۇقتەك تېپىرلاپ ، كۆكرەك قەپسىنى قاتتىق سىراسىمگە سالدى . شۇ تاپتا ئۇ يا خۇشاللىق - ھاياجاندىن ۋىلقىلاپ كۈلۈشنى ، يا ئىزا - نومۇستىن ھۆكۈرەپ يىغلاشنى بىلەلمەيۋاتاتتى ، ــ ئۇ بۇ يەرگە قاچان كەلگەن بولغىيدى ؟ خېلى بۇرۇنلا كەلگەنمىدۇ ، يا مېنىڭ ئاپتوبۇسقا چىققىنىمنى كۆرۈپ كەينىمدىن قوغلاپ

كېلىپ ، ئاشۇ يەردە مېنى ساقلاپ تۇرغانمىدۇ ؟ نەچچە كۈننىڭزىچۇ؟! »

مۇشۇ خىياللار مەرۋانەمنى بىرئاز سەگىتتى . مۇھەببەتتىن كۆرە نومۇس كۈچى مەرۋانەمنى ئابلىكىم تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى . ئۇ ھەرقانچە ئۆزىنى تۇتۇشقا تىرىشسىمۇ ، ئاياغلىرى ئۆزىگە بويسۇنمايۋاتقاندەك قەدىمى پەقەت ئاۋۇمايۋاتاتتى . تۈكچىدەك ساناپ دەسسەپ ، ھېلىدىن ـ ھېلىغا مۇدۇرۇپ كېتىدىغاندەك ، يېقىلىپ چۈشۈپ كۈلكىگە قالىدىغاندەك قىلاتتى.

بەختى بار ئىكەن ، مۇدۇرۇپ كەتمىدى . يېقىلىپ چۈشۈپ كۈلكىگىمۇ قالمىدى . ئاپتوبۇس كۈتۈۋاتقان ئادەم توپىدىن 20 قەدەمچە يىراقلىشىپ ، بارغانسېرى ئابلىكىمگە يېقىنلاشتى ، يەنە 40 ـــ 50 قەدەملا ماڭسا ئۇنىڭ قېشىغا يېتىپ باراتتى . ئەتراپتا ئابلىكىمدىن بۆلەك ھېچكىم يوق ئىدى . مەرۋانەمنىڭ كۆڭلى سەل تىندى . لېكىن ، كېچىچە قايتا ـ قايتا ئويلاپ ، ئەتىگەنلىكىنى نەچچە ئون قېتىم ، بەلكى نەچچە يۈز قېتىم تەكرار ـ تەكرار يادلاپ ، كۆڭلىگە تىزىۋالغان « قىرىق بىر يالغان » پۈتۈنلەي ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكەنىدى . مانا ئەمدى ۋەدىلەشكەن كۈندىن ئۈچ كۈن ئۆتكەندە بۇ يەرگە نېمىدەپ كەلگەنلىكىنى قانداق چۈشەندۈرىدۇ ؟ قانداق ئىشەندۈرىدۇ ؟ مانا بۇلار ئۇنىڭ بېشىدىكى ئەڭ چوڭ غەم !

تۇيۇقسىز ئابلىكىم قولىدا تۇتۇپ تۇرغان بىخەتەرلىك قالپىقىنى دوپپىسى ئۈستىگىلا كىيىپ ، موتوسىكلىتىنى ئوت ئالدۇردى . شۇ چاغدىلا مەرۋانەم بېشىغا رومال ئارتمىغىنىنى ئېسىگە ئېلىپ قاتتىق بىر چۆچۈدى ـ دە ، ئىتتىك توختاپ سومكىسىدىن تور رومىلىنى ئالدى . ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق بىر قارىۋېتىپ رومالنى بېشىغا ئارتىپ يۈزىنى ياپتى .

بۇ ـــ ئابلىكىمنىڭ مەرۋانەمنى يات كۆزلەردىن ساقلاش ئۈچۈن تاپقان چارىسى ئىدى !

مەرۋانەم ئەمدى قەدەملىرىنى تېز ـ تېز ئېلىپ ئابلىكىمگە يېقىنلاشتى . كۆڭلى قاتتىق بىئارام ئىدى . ۋۇجۇدى ئىزتىراپ ، خىجالەتچىلىك ئىچىدە قورۇناتتى .

ـــ كەلدىمۇ ؟ ـــ دېدى ئابلىكىم مەرۋانەم كۈتمىگەن يەردىن چىقىپ ، ـــ ئاغرىپ قالغان ئوخشىماملا ؟ نەچچە كۈننىڭزى كۈندە بۇ

يەرگە كېلىپ ساقلاپ ، كۆڭلۈمگە كەچمىگەن ئىش قالمىدى . ئۆيلىرىگە بىركىمنى كىرگۈزەي دېسەم رەنجىپ قېلىشلىرىدىن قورقتۇم . خېلى ياخشى بولۇپ قاللىمۇ ؟

— ھىم .....

« ئۇھ ..... خۇدايا شۈكرى . ياخشى ئۇنى - بۇنى سوراپ مېنى خىجالەتچىلىكتە قويمىدى . »

مەرۋانەم شۇلارنى ئويلاۋاتقاندا ، ئابلىكىم :

— بۇنىڭياغى ۋەدىلەشكەن سائەتتە ئۇچرىشىشقا چىقالماي قالسىلا ، مېنىڭ مەھەللىلىرىگە بېرىشىمغا رۇخسەت قىلسىلا بەكمۇ ئوبدان بولاتتى . نېمىشقا ؟ دېسىلە ، « مەرۋانەم نېمە بولغاندۇ ؟ » دەپ تولا ئويلاپ ، يېگىنىم ئاش بولمايدىكەن . سىلى بىلمەيلا ، مەن بۇ ئۇچ كۈننى ناھايىتى تەستە ئۆتكۈزدۇم . ماقۇلمۇ ؟

— ھىم ، — مەرۋانەم بېشىنى « ماقۇل »غا لىڭشىتىپ بولۇپ چۆچۈپ كەتتى .

« دەرۋازامنى تۈيۇقسىز قاقسا ، ئاتا - ئانام نېمىدەپ قالار ؟ قولۇم - قوشنىلارچۇ ؟ »

— خاتىرجەم بولسىلا ، — دېدى ئابلىكىم مەرۋانەمنىڭ كۆڭلىدىكىنى تۈيۈپ قالغاندەك ، — ھەرگىزمۇ ئىشىك تۈۋىلىرىگە بارمايمەن . چوڭ يولدا ئۇيان - بۇيان مېڭىپ يۈرگەن قىياپەتكە كىرىپ ، تاكى سىلى بويلىرىنى كۆرسەتكۈچە ساقلايمەن . ئۆزلىرى قېشىمغا كەلمىسىلە ، ھەرگىز قاشلىرىغا بارمايمەن . سىلىنى كۆرۈۋالساملا بولدى . ماقۇلمۇ ؟

— ھىم ، — مەرۋانەم چىن كۆڭلىدىن رازىلىق بىلدۈرۈپ ، مىيىقىدا تەبەسسۇم قىلدى . ئەپسۇسكى ، ئابلىكىم بۇنى كۆرمىدى .

— كەينىمگە مىنسىلە ! — دېدى ئۇ .

مەرۋانەم تارتىشىپ تۇرمىدى . تارتىشىشقا بولمايتتى . مۇشۇنداق سەيلە قىلىشقا ئۆزى ۋەدە بەرگەن . ئابلىكىم ئۇنىڭ ۋەدىسىگە ئىشىنىپ ئۇچ كۈن بىھۇدە ئاۋارە بولدى ، ئۇچ كۈن ئىشتىن قالدى . بىر كاسىپ ئۇچ كۈن ئىشتىن قالسا ، قانچىلىك رىزقى كېمىيىدىغانلىقى مەرۋانەمگە ئايان . مەرۋانەم ئۇنىڭ مۇشۇ ھەقتە تاپا قىلىشىدىن ئەنسىرىگەنىدى . لېكىن ، ئاب-

لىكىم تاپا قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، مەرۋانەمگە « يول » تېپىپ بەردى . ئەگەر ئۇ بىر چاغلاردا كامىل قىلغاندەك « نەگە باردىڭ ؟نەدە تۇردۇڭ ؟ » دەپ سوراق ئەتسە ، مەرۋانەم تىرناق تاتىلاپ تۇرۇشتىن بۆلەك نېمىمۇ قىلالايتتى ؟!

مەرۋانەم بىلىدۇ : بۇ كۈننىڭ يىگىتلىرى قىزلارنى نىكاھىغا ئالماي تۇرۇپلا ئۇلار ئۈستىدىن ھۆكۈمرانلىق قىلىشقا ئادەتلىنىپ كەتكەن . ئۇلارنى ھەرگىزمۇ ئۆزى بىلەن تەڭ كۆرمەيدۇ ! مەرۋانەم تېخىمۇ ئاجىز ، تېخىمۇ بىچارە ، ھېچقانداق بىر يىگىت ئۇنى ئۆزى بىلەن تەڭ كۆرمەيدۇ . پەقەت ئابلىكىملا ..... ئۇنىڭ : « سىلىنى كۆرۈۋالسام بولدى » دېگەنىنى ئاڭلىدىڭىزغۇ !؟

مەرۋانەم ئۇنىڭ كەينىگە مىنگەشتى . ئابلىكىم « چىڭ ئولتۇرسىلا جۇما ! » دەپ قويۇپلا ماي باستى . موتوسىكلىت ئاستا قوزغىلىپ ، ئوتتۇرا ھال تېزلىكتە ئىلگىرىلەشكە باشلىدى . كېتىۋېتىپ بۇلتۇر تۈتۈرگىدە يۈز بەرگەن ھېلىقى ۋەقە مەرۋانەمنىڭ ئېسىگە كېلىپ قېلىپ ، ئەت ـ يېنى تىكەنلىشىپ شۇركۈنۈپ كەتتى . يۈرىكى پىچاق تىققاندەك ئېچىشىپ ، مېڭىسى چىڭقىلىپ ئاغرىغىلى تۇردى . مەيىن شامال بەدىنىگە تىكەندەك سانجىلاتتى . قورقۇنىدىن يۈرىكى ئىچىدە چېپىپ يۈرەتتى . بىردەم توڭۇپ تىترىسە ، بىردەم چىپىلداپ تەرلەپ ، پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى . بەدىنىگە ئەركەك چۈشەن قوندۇرمىغان بىر قىز تۇرۇپ غولاساندەك بىر ئەركىشىنىڭ كەينىگە مىنگىشىپ ، ئۆزى پەقەتلا كۆرۈپ باقمىغان بىر يەرگە سەپەر قىلغىنىغا ئىچ ـ ئىچىدىن پۇشايمان قىلىۋاتاتتى . قورقۇۋاتاتتى ، ئەنسىرەۋاتاتتى .

قورقۇش ـ ئەنسىرەش ئىچىدە ئەقلىگە كەلدى : بوۋىسىدىن دادىسىغا مىراس قالغان تەۋەررۈك ـــ « زەرب ئەخمەت » دېگەن خەت ئويۇلغان ، ئۇستىرىدەك ئىتتىك قەلەمتىراچنى ھەر ئېھتىمالغا قارشى يانچۇقىغا سېلىۋالغىنىنى ئېسىگە ئالدى . كاستۇمنىڭ يانچۇقىنى سىلاپ بېقىۋىدى ، قەلەمتىراچ بار ئىكەن !

« ئۇ ـ ھ ـ ھ ! ..... »

مەرۋانەم يەڭگىل نەپەس ئالدى . ئۇنىڭ تەرى قۇرۇپ ، ئۇستىخىنى

يەڭگىللەپ قالغاندەك بولدى ، يۈرىكىمۇ توختىدى . ئەمدى ئۇ ئۆزىنى يولۇاسنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىسىمۇ قىلچە تەمتىرىمەيدىغاندەك ھېس قىلدى .

ئاھھاي ! ..... شۇ كۈنى مەرۋانەم ئابلىكىم بىلەن قىزىل دەرياسىنىڭ ئوتتۇرا ئېقىنىنى قانغۇچە سەيلە قىلدى . ياپيېشىل ساھىل ، ساپ ھاۋا ، گۈزەل مەنزىرە ئۇنى شۇنداق مەھلىيا قىلدىكى ، ئاللىقاچان قايتىدىغان چاغ بولۇپ قالغىنىنىمۇ سەزمەيلا قالدى .ئەپسۇس ، مىڭ ئەپسۇس ! ۋاقىت دېگەن تولىمۇ تېز ئۆتىدىكەن !

كېيىنكى قېتىملاردا مەرۋانەم ئانىسىنى بولۇشىغا ئالداپ ، پۈتۈن كۈن سىرتتا بولۇشقا رۇخسەت ئالدى . قىزىل دەريا بويىدا سەيلە قىلىش بىلەن قانائەتلەنمەي ، تەلۈنچۈك دەرياسىنىڭ يۇقىرى ئېقىنىغىمۇ قەدىمى يەتتى . بۇ تەرەپلەردە كۆرگەن يەرلىرى ، كۆرگەن مەنزىرىلىرى ئۆمۈر بويى كۆرگەن يەرلەر ۋە مەنزىرىلەردىن نەچچە ھەسسە ئارتۇق راھەت - ھۇزۇر بەخش ئەتتى . ئەڭ مۇھىمى ئۆزىنىڭ باشقا نۇرغۇن - نۇرغۇن قىزلارغا ئوخشاش ، يىگىتلەرنىڭ قەدىرلىشى ، ئىززەتلىشى ، ئەتىۋارلىشى ، ھۆرمەتلىشى ، سۆيۈشىگە نائىل بولۇشقا تېگىشلىك قىز ئىكەنلىكىنى ھەقىقەتەن ھېس قىلدى .

ئۇنىڭغا بۇنىڭدىن ئارتۇق يەنە نېمە كېرەك ؟

ياق ، تېخى بار !

ئۇ بىلىدۇ : ئۇنىڭ ئېرىشكىنى ئېرىشمەكچى بولغىنىدىن كۆپ ئاز . ئابلىكىم بىلەن ئىككىسى ھاياتلا بولىدىكەن ، چوقۇم ھەممىگە ئېرىشىدۇ !!!

بۇرۇن ئابلىكىمنىڭ كۈتۈلمىگەن بىر ئەسكى ئىشنى قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرەپ دەككە - دۈككە ئىچىدە يۈرگەن مەرۋانەم ئەمدىلىكتە ئۆزىنى يولۇاسنىڭ ھاميلىقىغا ئېرىشكەن ئاھۇدەك خاتىرجەم سېزىنىدىغان بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ كۆڭلى توق ، يۈرىكى پۈتۈن ئىدى !

ھېلىقى قەلەمتىراچنىمۇ يېنىغا سالمايدىغان بولدى .

« ئابلىكىم شۇنچىۋالا ياۋاش ـــ مۆمىنمۇ ، ياكى ..... »

كېيىنچە مەرۋانەم پات - پات ئۆزىگە مۇشۇنداق سوئال قويىدىغان بولۇپ قالدى . بۇ راست گەپ !

ئۇلار ھەر قېتىم موتوسكلىت بىلەن ئەڭ يىراق ، ئەڭ خىلۋەت دەريا

ساهىلىغا بارغاندا ، مەرۋانەم يەرگە چۈشۈۋالغۇچە ئابلىكىم قىمىر قىلمايتى . مەرۋانەم ئىككى - ئۈچ قەدەم يىراقلاشقاندا ئاندىن موتوسىكلىتتىن چۈشۈپ ماتورنى ئۆچۈرەتتى . يول ماڭغاندىمۇ بىر مېتىرچە ئارىلىق قالدۇرۇشنى ئۇنتۇمايتتى . ئولتۇرغاندا ھەرگىز ئۇنىڭ بىلەن ئۇدۇلمۇئۇدۇل ئولتۇرمايتتى . تېخى يەنە بىرمۇنچە ئارىلىق قالدۇرۇپ قويۇشنى دېمەمسز !

ياز بىلىنمەيلا ئۆتۈپ كەتتى . كۈزمۇ يېرىملىشاي دېدى . دەريا سۈيى سوغىلىپ ، سۈزۈلۈپ ، دەرەخلەر يوپۇرماق‌تاشلىغلى ؛ شاللار ، قوناقلار ئېتىزلاردىن خامانغا كۆچكىلى تۇردى . بۇغداي تېرىلىدىغان ئېتىزلار جىددي ئاغدۇرۇلۇپ ، چالمىسى چوقۇلماقتا . سېيالكا بىلەن ئۇرۇق سېلىنماقتا . قىسقىسى ، يېزىنىڭ كۈزلۈك قاتىلاڭچىلىقى .....

چۈشكە يېقىن ، ئابلىكىم بىلەن مەرۋانەم دەريا بويىغا يېتىپ كېلىشتى . ئابلىكىم نىمكەش يىپ ئەدىيالنى قۇرۇپ سارغىيىشقا باشلىغان چىملىقىغا يايدى . ئىككىيلەن ئەمدىلا ئولتۇرۇشىغا ، كۆز يېتىم يەردىكى ئېتىزلىقتا شال ئورۇۋاتقان تۆت - بەش ئەر - ئايال ناخشا باشلىۋەتتى :

كاككۇك سايرىسا باغدا ،
تورغاي چۆلدە ئۇن قاتتى .
يار بىلەن قۇچاقلاشسام ،
دۇشمەننىڭ بېشى قاتتى .

دەريادىن كېچىپ ئۆتتۇم ،
سۈيىدىن ئىچىپ ئۆتتۇم .
سۇمبۇل چاچ ، قەلەم قاشقا ،
مېھرىمنى چېچىپ تۇتتۇم .

دەريا شارقىراپ ئاقسا ،
يار ئېيتقان غەزەل دەيمەن .
يار يانىمدا كۆڭلۈم توق ،
ئىقبالىم گۈزەل دەيمەن .

ناخشىنىڭ ئاخىرقى مىسرالىرى مەرۋانەمنىڭ يۇرىكىدىكى سۆزلەر بولغاچقىمۇ ، يۈزلىرىگە بىلىنەر - بىلىنمەس قىزىللىق تەپتى . ئۇ كۆزلىرىدىكى خۇشاللىق ئۇچقۇنلىرىنى ئابلىكىمدىن يوشۇرۇش ئۈچۈن نەزەرىنى دەريا تەرەپكە يۆتكىۋالدى . دەريا سۈيى ھېرىپ قالغان يولۇچىدەك ئاستا ، شاۋقۇن -سۈرەنسىز ئېقىۋاتاتتى . بىر چاغلاردىكى ھەيۋىسى قالماقتا كەتتىكىن ، شۇنچە مۇلايىم ، شۇنچە تىنچ ئىدى . تارامىلار ئاللىقاچان شېغىل - تاشلىققا ، قاينامىلار لايلاتمىغا ئايلانغان . بىر چاغلاردا كېچە - كۈندۈز دەھشەتلىك دولقۇنلارنىڭ ھۇجۇمىغا ئاران - ئاران بەرداشلىق بېرىپ ، نۇرغۇن مۇنبەت ئېتىزلار ، زىرائەتلەرنى « تىلسىز يېغا »نىڭ يالماپ يۇتۇپ كېتىشىدىن ئامان ساقلاپ قالغان بۆرىبۇقالار① ئەمدىلىكتە لايلاتمىلارغا مۇئەككەل قىلىپ قويۇلغان قاراۋۇللاردەك مەغرۇر غادىيىپ تۇرۇشماقتا .

ئەنە ، قاياقتىندۇر پەيدا بولغان بىر توپ بېلىقئالغۇچ دەريا بويلاپ تۆۋەندىن يۇقىرىغا قاراپ ئۇچۇپ ، كەڭ كەتكەن قولتۇق ـــ لايلاتما ئۈستىگە كەلگەندە تۇيۇقسىز ئۇچۇشىنى ئاستىلىتىپ ، لايلاتمىنى ئەگىشكە باشلىدى . بەزىسى لايلاتما ئۈستىدە مۇئەللەق توختاپ ، ئاندىن قاناتلىرىنى كەينىگە جۈپلەپ ، تىپتىنچ ئېقىۋاتقان سۇغا ئۆزىنى زەرب بىلەن ئاتاتتى . تەلىيى ئوڭ ، ئۆزى چەبدەسرەكلىرى سۇ ئاستىدىن بىرەر بېلىقنى تۇمشۇقىدا كۆتۈرۈپ چىققۇدەك بولسا ، « تەييارغا ھەييار »دىن نەچچىسى ئۇنى ئارىغا ئېلىۋېلىپ ، ئاللا - چۇقان كۆتۈرۈشەتتى . « بىتەلەي »لىرىمۇ نەچچە - نەچچە قېتىم سۇغا شۇڭغۇپ ، ھامان بىرەر « نېسىۋە »گە ئېرىشمەي قالمايتتى . كۈز قۇياشى بۇ مەنزىرىنى تاماشا قىلىپ ، يېقىملىق كۈلۈمسىرەيتتى .

مەرۋانەمنىڭ قۇلىقى ناخشىدا ، كۆزلىرى ئاشۇ بېلىقئالغۇچلاردا . خىيال قۇشلىرى يىراق - يىراقلاردا .

مەرۋانەمنى تۇيۇقسىز چۈشكۈرۈك تۇتتى . ئۇ قوللىرى بىلەن ئېغىز-

---

① بۆرىبۇقا ـــ ياغاچتىن ئۇچ پۇتلۇق قىلىپ ياسىلىدىغان ، كەلكۈندىن مۇداپىئەلىنىشتە ئىشلىتىلىدىغان قۇرۇلما .

بـۇرنـــنى توسۇپ ، ئىتتىك ئوك يېنىغا ئېگىشتى . سول يېنىدا ئابلىكىم ئولـ
تـۇراتـتـى . مـەرۋانـەم كەينى ـ كەينىدىن ئوچ ـ تۆتنى چوشكورۇۋېتىپ ،
كـاستۇمىنىڭ يانچۇقىدىن چۆرىسىگە ئوي تۇتۇلغان پىستە مېغىزى رەڭلىك
دۇردۇن يـاغـلـىقـنـى ئېلىپ ئېغىز ـ بۇرنىنى ئېرتىۋاتقاندا ، كۆزلىرى بىر
نـۇقـتـىغا تىكىلگىنىچە قېتىپ قالدى . ئۇنىڭ كۆرۈۋاتقىنى ـــ مۇندىن ئون
نـەچـچە ئاي بۇرۇنقى ھېلىقى قورقۇنچلۇق كېچىدە ئامەلۇم ئادەم تەرىپىدىن
مـوتـوسـىكلىت بىلەن پوچتىخانىنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىنىپ ، ئۇنىڭ رەھـ
مـەت ئېيـتـىشـىغـىمـۇ كـۆيـىـمـەي كېتىپ قالغان ھېلىقى ئادەم مىنگەن
موتوسىكلىتىنىڭ نومۇرى ئىدى !

مـەرۋانـەم دەسلەپ كۆزلىرىگە ئانچە ئىشىنىپ كەتمىدى . ئىشەنمەي
دېـسـە ، ئۇ بـۇ نـومۇرنى ئاشۇ قېتىم تاسادىپىي كۆرۈپ قالغاندىن بېرى بىر
مـىنۇتمۇ ئېسىدىن چىقارغىنى يوق . بولۇپمۇ بازار ـ ئۇچارغا چىقىپلا قالسا ،
ئالـدىـدىن ئۆتكەن ھەربىر موتوسىكلىتنىڭ نومۇر تاختىسىغا دىققەت بىلەن
سـەپـسـېلىپ ، ئاشۇ نومۇرنى ، ياق ! ئاشۇ شەپقەتچىنى ئىزدەيتتى . لېكىن ،
ھېـچ يـەردە ئۇچـراتـمـىـدى . مانا ئەمدى شۇ نومۇرنىڭ « مانا مەن » دەپلا
ئۆزىنى كۆرسىتىپ تۇرغىنى ئەجەبلىنەرلىك ئىش ئەمەسمۇ ؟!

تـوۋا ، مـەرۋانـەم نـەچـچـە ئايدىن بېرى ئابلىكىمنىڭ كەينىگە ئون
نـەچچە قېتىم مىنگىشىپ ، ئۇنىڭ موتوسىكلىتىنىڭ يېنىدا يېرىم كۈنلەپ ـ
يـېـرىـم كـۈنـلـەپ تۇرۇپمۇ نومۇر تاختىسىغا بىرەر قېتىممۇ قاراپ باقمىغان
بـولـسـا ـ ھە !؟ قـارىغانمۇ بولغىيدى ، لېكىن باشقىلارنىڭكىگە قارىغاندەك
ئۇنچىۋالا ئەستايىدىل سەپسېلىپ قارىمىغان بولسا كېرەك !

شـۇنـداق ، ئابـلىكىمگە بولغان ئامراقلىق ، تومۇر ـ تومۇرلىرىدا قـ
يـانـدەك ئۆركـەشـلـەشـكـە باشلىغان مۇھەببەت دولقۇنى ئۇنىڭ كۆزلىرىنى
پەردىلەپ ، ئۇنىڭ ئۆزىدىن بۆلەك ھېچ نەرسىنى كۆرمەس قىلىپ قويغان !
چـۈنـكـى ، مـۇھەببەت دەرياسىغا غەرق بولغان مەشۇقتا ئۆز ئاشىقىنىڭ ئەما
كۆزلىرىمۇ چولپان يۇلتۇز ، تاز بېشىمۇ قۇندۇز كۆرۈنىدۇ ئەمەسمۇ !؟

بـاشـقـىـسـىنى قويۇپ تۇرۇپ ، مەرۋانەمنىڭ ئۆزىنىلا ئالساق ، بىرى
ئاسـمـان ، بـىرى يەر . لېكىن ، ھازىر « ئاسمان » ئاشۇ « يەر » نىڭ ئىختىـ
يارىدا تۇرمامدۇ ؟!

« سلىنى كۆرۈۋالسامىلا بولدى . »

بـۇ گـەپ ئابـلـىكـىـمـنـىڭ ئاغزىدىن نەچچە ئاي بۇرۇن چىققان . هازىرغىچە كۆرۈپ تويمايۋاتىدۇ ، قانمايۋاتىدۇ ، بەلكى مەڭگۈ قانماس !

مـەرۋانـەمـمـۇ ئوخشاشلا ئابلىكىمگە تويغىنى ، قانغىنى يوق ، بەلكى مەڭگۈ قانمايدۇ !

« ئابلىكىم موتوسىنى يەڭگۈشلىدىمۇ يا ؟ »

مـەرۋانـەم تېخىمۇ سىنچىلاپ قاراپ چىقتى . ماركسىمۇ ، رەڭگىمۇ ، هەممە يېرى ئوخـشاش . ئوخشمايـدىغان هېچـقانـداق يېرى يوق . پەقەت نومۇرى .....

« ئۇنداق بولسا ، ئۇنىڭ بۇرۇنقى نومۇرى نەچچە ئىدى ؟ »

مـەرۋانـەم بـۇ سوئالغا جاۋاب بېرەلـمەيتتـى ، راستـتىنـلا جـاۋاب بېرەلمەيتتى .

«نومۇر تاختىسىنى يېقىندا يەڭگۈشلىگەن بولسىچۇ ؟ »

نومۇر تاختىسىمۇ يېڭىدەك كۆرۈنمەيتتى !

ئەمسە ؟ .....

مەرۋانەم ئاخىر گەپنى مۇشۇ نۇقتىنى كولاشتىن باشلاشنى مۇۋاپىق تـاپتى . بۈگۈن ئەڭ ياخشى پۇرسەت ، يەنە بىر قېتىم مۇشۇنداق پۇرسەتنى تـاپـقـۇچـە كـەم دېـگەندە هەپتە ئۆتىدۇ . بىر هەپتە ئاز ۋاقىتمۇ ؟ ئاشۇ بىر هەپـتـە كېلىپ بولغۇچە مەرۋانەم چوقۇم كېچىلىرى تۈرۈك ئۇخلىيالمايدۇ ، كـۈنـدۈزلىرى قولى ئىشقا بارمايدۇ . بىكاردىن ـ بىكار ئۆزىنى بىھۇدە قىينـىغانىنىڭ نېمە پايدىسى؟!

كـاللىدىكى تۈگۈن بىر هەپتە ئەمەس ، بىر مىنۇت بالدۇر يېشىلسە ، ئادەمـنـىڭ ئۆمـرى بىر يىل ئۇزىرىدۇ . ئەخمەق ئادەملەرلا بۈگۈنكى ئىشنى ئەتـىـگـە ، ئەتـىـكى ئىشنى ئۆگۈنگە قويۇپ ، تۇيۇپ ـ تۇيمايلا ئەجىلدىن بـالـدۇر ئۆلـىـدۇ ـــ مـەڭـگـۈ مەقسىتىگە يېتەلمەيدۇ . بىخۇدلۇق ـــ جىنازا . سـەگـەكـلـىـك ـــ تىرىكلىكتىن نىشان ، شۇنداقلا ئۆمۈر كارۋىنىنى پارلاق نىشانغا يېتەكلەيدىغان كارۋانبېشى .

مـەرۋانـەم ئابلىكىمنىڭ ئاغزىنى تاتىلاپ يۈرۈپ خېلى ئۇزاق گەپكە سـالـدى . ئىككىسى چاقچاقلاشتى ، كۈلۈشتى . ئابلىكىم كەم سۆز ، ئېغىر ـ

بېسىق بولغىنى بىلەن مېڭىسى ئۆتكۈر ، ئەسته تۇتۇش ئىقتىدارى ئاجايىپ يۇقىرى يىگىت ئىدى ، بولۇپمۇ ئەدەبىي كىتابلار ئۈستىده گەپ ئېچىلىپ قالسا ، مەرۋانەم ئوقۇشقا ئۈلگۈرمىگەن پوۋېست - رومانلارنى خۇددى پۈتۈن كىتابنى ئەينەن ئوقۇپ بېرىۋاتقاندەك بىرەر سۆزنىمۇ چۈشۈرۈپ قويماي يادا سۆزلەپ بېرەتتى ، شۇنداقلا ئۇ يارامليق تەنقىدچى ، هالال تەقرىزچى ئىدى . بەزى ئوبزورچىلارنىڭ تۇنۇگۈن ماختىغان ئەسەرنى ياكى ئاپتورنى بۈگۈن قارغىنلىقىنى سېزىپ قالسا ، زادى چىداپ تۇرالماياتتى . تەقدىرنىڭ ئۆزىنى ئاشۇنداق « ئوبزورچى »لار بىلەن يۈزمۈيۈز تۇرۇپ مۇنازىرىلىشىشكە پۇرسەت بەرمەيۋاتقانلىقىدىن زارلىناتتى . مەرۋانەم كۆپىنچه ئۇنىڭ مۇشۇ « ئاجىز نۇقتا »سىغا تېگىپ قويۇپ ئىچ پۇشۇقىنى چىقىراتتى هەم شۇ باهانده نۇرغۇن يېڭى قاراش ، يېڭى بىلىمگه ئىگه بولاتتى .

— مېنىڭچه ، — دېدى قىزىشىپ كەتكەن ئابلىكىم ، — ئىنكارچىلىقمۇ ، مۇتلەقلەشتۇرۇۋېتىشمۇ ئوخشاشلا چاكىنىلىق ، ئەخلاقسىزلىق . دۇنيادا مۇتلەقلىق مەۋجۇت ئەمەس . ئەقىلنى قورال ، ئەخلاقنى مىزان قىلالىغان ئادەملا هەقىقي ئادەم . ئەدىب - سەنئەتكار — تاجسىز پادىشاه . ئۇنىڭ تاجى كىتابخانىنىڭ قولىدا ، تارىخنىڭ قولىدا . بۈگۈن پۈۋلەپ كۆككه كۆتۈرۈلگەنلەرنىڭ ئەتە « سەلتەنەت تەختىنىڭ سۇلتانى » بولالىشى ناتايىن بولغىنىدەك ، بۈگۈن قارغاپ خەسكه ئايلاندۇرۇۋېتىلگەنلەرنىڭ ئەتىمۇ خارلىنىشى ناتايىن . دەپ باقسىلا : ئەهمەد زىيائىينى كىم ئىنكار قىلالايدۇ ؟ زۇنۇن قادىرى بىلەن تېيىپجان ئېلىيوپنى كىم سېغىنىپ ئەسلىمەيدۇ ؟ ئابدۇرېهىم ئۆتكۈرنى كىم هۆرمەتلىمەيدۇ ؟! ئۇلار ئۆز تارىخنى ئۆزى يازغان ، ئۆزىنىڭ خاتىره مۇنارىسىنى ئۆزلىرى تىكلىگەن . ئۇلارنىڭ يىلتىزى خەلق ئىچىده ، تومۇرى خەلق بىلەن تومۇرداش ، ئىززەت - هۆرمىتى خەلقنىڭ قەلبىده ! بەزى « ئوبزورچى » ئەپەندىلەر تارقاتقان « سايلام بېلىتى » ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كەلگەن « سۇلتان »لارنىڭ كىتابخانىلار قەلبىده سۇلتان بولۇپ ، هەقىقي سەلتەنەت تاجىنى كىيىشىگه هەرگىز ئىشەنمەيمەن ! بىر پارچه ياخشى ئوبزور — كامالەتكه يەتكەن ئەقىل . بىلىم بىلەن ياخشى خۇلق — پاك ئەخلاقنىڭ مەهسۇلى . ئۇنىڭ

قايىل قىلىش ، يېتەكلەش كۆچىگە ھېچ نەرسىنى تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدۇ . ئوبزورچى ياخشى ئۇستاز ، قابىل يېتەكچى ، سەممىي ، ئاق كۆڭۈل مەسلىھەتچى بولۇشى كېرەك ئىدى . ھازىرقى بەزى ئوبزورلار ماڭا بەزى كىتابلاردا سۆرەتلەنگەن قازىلارنىڭ دەررىلىرى ، جاللاتلارنىڭ قىلىچلىرىنى ئەسلىتىدۇ . سۆز ـ ئىبارىلىرىنىڭ قوپاللىقىنى دېمەملا ، خۇددى قاشاڭ ئۇلاغلىرىنى ئەدەپلەۋاتقان ھارۋىكەشنىڭ ئاغزىدىن چىقىۋاتقاندەك .....

مەرۋانەمنى ئابلىكىمگە كۆندىرىش ـ كۆنگە ئامراق قىلۋېتىپ بارغان ، « موتو سەيلىسى »گە قىزىقتۇرۇپ قويغان نەرسە ـــ ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا بولغان ئوتتەك قىزىق پاك مۇھەببەت بولسا ، يەنە بىرى ، پىكىرداشلىق تۆپەيلىدىن بارلىققا كەلگەن ئىخلاسمەنلىك ئىدى . شۇنداق ئەمەسمۇ ؟ پىكىرداشلىق بولماي تۇرۇپ ، ئىخلاسمەنلىكتىن سۆز ئېچىش مۇمكىنمۇ ؟! بۇنى دېمىگەندىمۇ ، كىتابخۇمار ئادەمنىڭ ئەڭ قىزىقىدىغىنى كىتابلار ھەققىدىكى پاراڭ . مەرۋانەم ئابلىكىم بىلەن تونۇشۇش ، سىردىشىشتىن ئىلگىرى كىتاب ئوقۇش ئۆچۈنلا كىتاب ئوقۇغان ياكى مۇنداقچە ئېيتساق ، « ئۆزى يەپ ، ئۆزى داڭلاپ » ، ئىچىدە ھۇزۇرلىنىپ يۈرگەن بولسا ، « موتو سەيلىسى »نى باشلىغاندىن بۇيان ئوقۇغان ۋە ئو-قۇۋاتقان كىتابلىرىدىن ھەقىقىي مەنىسى بىلەن لەززەتلىنىشكە باشلىدى . ئۇنىڭ پىكىرى ئېچىلدى ، كۆزى تېخىمۇ روشەنلىشىپ ، نەزەر دائىرىسى كېڭەيدى . ئەلۋەتتە ئىش باشتا ئۇنچۋالا ئوڭاي بولمىدى : ئۇلار تۇنجى قېتىم دەريا بويىغا چىققاندا ، مەرۋانەم تاسادىپىي يۈز بېرىش ئېھتىمالى بو-لغان نامەلۇم خەۋپتىن ئەنسىرىگەن ، ھودۇققان بولسا ، ئابلىكىمۇ ئۆز نۆۋىتىدە نېمە ئۈچۈندۇر قورۇنغان ، قىلغىلى گەپ تاپالماي دۇدۇقلىغان ، تەمتىرىگەن ، ھەتتا ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭ چىرايىغىمۇ يۈرەكلىك قارىشالماي بۇرۇقتۇرما بولغان ، تىت ـ تىت بولغان ، سقىلغانىدى . بىرسى دەريانىڭ ئەجدىھادەك تولغىنىپ ، شىردەك نەرە تارتىپ ، بىرىنى بىرى سۈرۈپ ھەيـ-ۋەت بىلەن شەرقە قاراپ ئېقىپ كېتىۋاتقان ئۆركەشلىرىگە تىكىلىپ ئولتۇرۇپ خىيال سۈرسە ؛ ئىككىنچىسى ياپېشىل ۋادا ـــ مايسىلىرى تاختا بولغان شاللىقلار ، تېخى گەجگە سۈيى ئىچمىگەن قوناقلىقلار ، مايىسسى سىبرىتال بولغان بۇغدايلىقلار ، دەل ـ دەرەخ ، باغۋانلار ، ئىشقىلىپ ،

مۇشۇ ۋادىغا گۈزەللىك ؛ ھاياتلىق بەخش ئەتكەن ھەممە نەرسىگە ھېرىسمەنلىك بىلەن تىكىلىپ ، ئۆز ھاياتىنىڭ ئەگرى - توقاي سەھىپىلىرىنى نەچچە قېتىملاپ ۋاراقلاپ چىقىپ ھۇزۇرلاندى ، مۇڭلاندى . ئىشق - مۇھەببەت ھەققىدە بىر ئېغىزمۇ گەپ ئېچىشمىدى . ئۇلارنىڭ قەلبىدە مۇشۇ دەريا سۈيىدەك ئۇرغۇپ ، كۆۋجەپ تۇرغان ئوتلۇق تۇيغۇ ، قاينام ھېسسىيات ئېشىپ - تېشىپ تۇرغان بولسىمۇ ، ئاغزىدىن چىقىرىشقا جۈرئەت قىلىشالمىدى .

نېمىدېگەن زېرىكىشلىك - ھە !؟

شۇنداق ، ئۇلار ۋاقىتنى ناھايىتى تەسلىكتە ئۆتكۈزۈشتى . لېكىن ، پۇشايمان قىلىشمىدى .

سىز بىلمەيسىز : مۇھەببەت تورىغا ئىلىنىپ قالغان يولۋاستەك قەيسەر ، شىرەك ھەيۋەتلىك ئەركەكمۇ بەزىدە ئۆز مەشۇقى ئالدىدا تىلەمچىدەك بىچارە ، ئاجىز ھالەتكە چۈشۈپ قېلىپ ، ئۇنىڭغا تىك بېقىپ قاراشتىنمۇ ئەيمىنىدۇ . بىرەر ئېغىز گەپنى ئورۇنسىز قىلىپ قويۇپ ، مەشۇقىنى « ئۇركۈتۈپ » قويۇشتىن ئۆلگۈدەك ئەنسىرەيدۇ ، ھەزەر ئەيلەيدۇ . مەشۇقىنىڭ ھالى ئۇنىڭدىنمۇ بەتتەر : ئاشىقى ئېغىز ئاچمىغانىكەن ، ئۇنىڭ تىلى گەپكە كېلىشى مۇمكىنمۇ؟! مەرۋانەمگە تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس!

بىرىنچى قېتىم ئاشۇنداق ئۆتتى . ئىككىنچى قېتىمدا ئابلىكىم بىرنەچچە سان ئەدەبىي ژۇرنال ئالغاچ چىققانىكەن ، نەچچە بەتتىن ئوقۇشۇپلا ئىككىسىنىڭ ئاغزى تەڭلا ئېچىلدى . ھەربىر ئەسەرنىڭ ھەربىر جۈملە ، ھەربىر سۆز - ئىبارىسى ئۇستىدە بىر - بىرىگە گەپ بەرمەي ، قىزغىن مۇنازىرىلىشىپ كەتكىنىنى دېمەيسىز تېخى !

مانا شۇ كۈنكى مۇنازىرە ئۇلارنىڭ قەلبىنى بىر - بىرىگە تېخىمۇ مەھكەم چېتىپ ، ئۇلارنى شەھەردە — ئۆيدە تۇرغۇسى كەلمەس قىلىپ قويدى . بۇ جەھەتتە مەرۋانەم ئابلىكىمدىن قىزغىن ئىدى . ئابلىكىم « موتو سەيلىسى » گە تەكلىپ قىلىپ بولغۇچە مەرۋانەمنىڭ « ماقۇل »ى تەييار ئىدى . ئۇ ۋەدىلەشكەن پۇرسەتتىن بىر مىنۇتمۇ كېچىكمەي ، ئۇچراشماقچى بولغان جايغا ئۇنەتتى . ئابلىكىمنىڭ كەينىگە قىلچە قورۇنماستىن مىنگىشەتتى . دەريا بويىغا يېتىپ كەلگەندە سەبىي باللاردەك جېنى

يايراپ ، ئاھوٗدەك ئويناقلاپ كېتەتتى . ئىللىق تەبەسسوٗمى ، ئوتلوٗق بېقىشلىرى بىلەن ئابلىكىمنىڭ يوٗرىكىنى ساماغا سېلىپ ، كۆزلىرىدىن ئوت چاقنىتوٗپتەتتى . موٗنداق چاغلاردا ئابلىكىم ئوٗنىڭ بىردىنبىر ئىتائەتمەن « تاماشىبىن »ى بولاتتى ھەم ئوٗنىڭ جىمى « ئويوٗن »لىرىنىڭ ئۆزى ئوٗچوٗنلا ئىكەنلىكىنى سېزىپ ، چەكسىز پەخىرلىنەتتى ، ئىپتىخارلىناتتى . موٗنازىرە شوٗنداقلا باشلاندىمو ، بولدى ، ھېچكىم ـ ھېچكىمنى « تونوٗ-مايتتى » ، ئابلىكىمنىڭ ئاغزى سۆزلەپ ، مەرۋانەمنىڭ قەلبى كىترلاپ ھارمايتتى . بىرىنى بىرى قايىل قىلالماي ، قىزىرىشىپ ـ تاتىرىشىپ كېتىدىغان چاغلىرىمو بولاتتى . لېكىن ، ئاخىرقى ھېسابتا ھامان پىكىرده بىرلىككە كېلەتتى . بىرلىككە كېلەلمەي كەچ كىرىپ قالغوٗدەك بولسا ، موٗنازىرىنىڭ داۋامىنى يەنە بىر قېتىملىق « موتو سەيلىسى »گە قالدوٗروٗ-شاتتى . ۋاقىتنى مەرۋانەم بېكىتەتتى . ئابلىكىم شەرتسىز بويسوٗناتتى . بوٗگوٗنمو مەرۋانەم بېكىتكەن .

ئابلىكىم گېپىنى ئاياغلاشتوٗرغاندا ، مەرۋانەم قايىللىق بىلەن باش لىڭشىتىپ ، ئوٗنىڭ قارىشىغا پوٗتوٗنلەي قوشوٗلىدىغانلىقىنى بىلدوٗردى ، ئاندىن دەپتەر ـ قەلەمنى قولىغا ئېلىپ ، كىترلىتىپ يېزىپلا ئابلىكىمگە ئوٗزاتتى :

« موتولىرىنىڭ نوموٗرىنى قاچان يەڭگوٗشلىگەن ؟ »

ـــ قانداق دەيلا ؟ ـــ ئابلىكىم ئوٗنڭغا ھەيرانلىق بىلەن تىكىلدى .

مەرۋانەم يەنە يازدى :

« ئۆزوٗمچە سوراپ باققوٗم كەلدى . »

ـــ موتونى سېتىۋالغان چاغدىكى نوموٗرى شوٗ ، ـــ دېدى ئابلىكىم ئىشەنچ بىلەن ، ـــ ئاندىن كاستوٗمىنىڭ مەيدە يانچوٗقىدىن ماتور كىنىشكىسىنى ئېلىپ مەرۋانەمگە تەڭلىدى ، ـــ ئىشەنمىسىلە ، مانا بوٗنى كۆروٗپ باقسىلا !

مەرۋانەم كىنىشكىنى ۋاراقلاپ، نومۇر يېزىلغان كاتەكچىنى تاپتى-دە ، ھاياجىنىنى تەسلىكتە بېسىپ تۇروٗپ ، بوٗروٗلوٗپ نومۇر تاختىسىغا تازا سىنچىلاپ قاراپ چىقتى ، ئاندىن ھېلىقى كاتەكچىگە يەنە تىكىلدى . تىكىلگەنسېرى يوٗزلىرىگە قىزىللىق تېپىپ ، كۆزلىرى غەلىتە چاقناشقا باش-

لىدى . نومۇر تاختىسىدىكى نومۇر بىلەن كاتەكچىدىكى نومۇرنىڭ ئوخشاشلىقىغا شامال كىرمەيتتى . رەسمىيەت بىجىرىلگەن ۋاقىتمۇ بۇنىڭدىن ئۇچ يىل بۇرۇن ئىدى .

« ئەجەب غەلىتە ئىشقۇ بۇ ؟ »

مەرۋانەم كىنىشكىنى قايتۇرۇپ بەردى . ئابلىكىمگە ئۇنىڭ قولىدىكى تىلىنەر ـ بىلىنمەس تىترەۋاتقاندەك تۇيۇلدى . مەرۋانەم ھەددىدىن زىيادە ھاياجانلىنىپ كېتىۋاتقىنى ئۈچۈنمىكىن ، خەتنى ئىلگىرىكىدەك مارجاندەك تىزىپ ، چىرايلىق يازالمىدى . يېزىۋېتىپ ئويلىنىپ قالدى :

« موتو دېگەنىنىڭ بىر ـ بىرىگە ئوخشىشىپ قالىدىغان نومۇرى بولامدىغاندۇيا ؟ ياق ، ئۇنداق بولىدىغان بولسا ، ئۇنىڭ موتوسىنى بۇ ، بۇ ـ نىڭ مۇتوسىنى ئۇ مىنىپ كېتىپ ، موتو ئوغرىلىرىغا ئوبدان پۇرسەت چىقمامدۇ ؟! موتوغا نومۇر تاختىسى ئاسقان ھۆكۈمەت بۇ تەرەپلەرنى ئويلىماي قالماس . توغرا ، چوقۇم شۇنداق ! ئابلىكىمدىن كولاپ سوراۋەرسەم ، كۆڭلىدە باشقىچە گۇمان پەيدا بولۇپ قالماسمۇ ؟ گۇمانلانسا نېمە كارىم . ئايىغىدا : 〈چاقچاق قىلدىم 〉 دەپ تۇرۇۋالسام بولمىدىمۇ ؟! ھېلىقى ئىشنى مەن دېمىسەم ، ئۇ قانداق بىلەلەيتتى ؟! »

مەرۋانەم خەتنى ئابلىكىمگە ئۇزاتتى :

«موتونىڭ نومۇر تاختىسى ئوخشىشىپ قالىدىغان ئىش بارمۇ ؟ »

ـــ ياق ، ـــ ئابلىكىم شۇنداق دەپ بولۇپ ، ئىتتىك ئىزاھات بەردى ، ـــ موتونىڭ چوڭ ـ كىچىكلىكى ، ئېغىر ـ يېنىكلىكى ، تىپى ئاساس قىلىنىپ نومۇر تاختىسى ھەر خىل بولسىمۇ ، بىرخىل تىپتىكى موتونىڭ نومۇرى ئوخشىشىپ قالىدىغان ئىش ھەرگىز بولمايدۇ .

« بۇلتۇر يازدا موتولىرىنى بىركىمگە بېرىپ تۇرغانمۇ ؟ »

ـــ ياق ، ـــ ئابلىكىم كېسىپلا جاۋاب بەردى ، ـــ بۇنى ئالغاندىن بۇيان ئۆزۈمدىن بۆلەك ھېچكىم مىنىپ باقمىدى .

مەرۋانەم ئابلىكىمگە تىكىلگىنىچە ئويغا پاتتى : « يا مەن نومۇرنى خاتا كۆرۈپ قالغان بولغىيمىدىم ؟ ياق ، مەن تېخى ئۆيگە كىرىپلا ئۇ نومۇرنى دەپتەرگە خاتىرىلەپ قويغان تۇرسام . بۇ موتو چوقۇم شۇ ! مېنى قۇتۇلدۇرغان ئادەم ئابلىكىم بولمىغىيدى ؟ ئاھ خۇدا ! ئەگەر ئابلىكىم بولـ

دىغان بولسا ، نېمشقا شۇ چاغقۇچە ئۇ گەپنى ئاغزىغا ئېلىپمۇ قويمايدۇ ؟! ۋاي راست ، ئۇ چاغدا بىر ئېغىزمۇ گەپ قىلغىلى ئۇنىمىغان ئەمەسمىدى ؟ ھازىرمۇ شۇنچە داڭقان پۈتى سوئالنى سورىسام كىچىككىنە ھەيران بولغانىدەك كۆرۈنمەيدۇ . ئۇ چاغدا 〈 ئۇنۇمدىن تونۇپ قالمسۇن 〉 دەپ شۇنداق قىپتىكەن ـ دە !؟ چوقۇم شۇ ـــ مېنىڭ ئاباىكىمىم ـــ جېنىم شۇ ! بۇنىڭغا كۆڭلۈمۇ ، موتومۇ ، قالپاقمۇ گۇۋاھلىق بېرىۋاتىدۇ . ئەگەر ئۇ ئابلىكىم بولمىغان تەقدىردىمۇ ، ئۇنىڭدىن ھەرگىز گەپ يوشۇرماسلىقىم كېرەك ! كېيىن ئىككىمىز بىر ئۆيگە كىرگەندە ، ئۇ ئىش ئۇنىڭ قۇلىقىغا چۈشۈپ قالسا ، مەندىن 〈 سەممىي ئەمەس ئىكەن 〉 دەپ گۇمانلانمامدۇ ؟! ياق ، نېمە بولسا بولسۇن ، بۈگۈن ئاشۇ ئىشنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېتىشىم كېرەك . ئەگەر شۇ ئىش سەۋەبلىك ماڭا باشقىچە كۆز بىلەن قارايدىغان بولۇپ قالسا ، دەرھال ئايرىلىپ كەتسەك ھەممە ئىش تۈگىمەمدۇ !؟ »

ھاياجاندىن ۋۇجۇدى ئوت بولۇپ يېنىۋاتقان مەرۋانەمنىڭ قەلبى ئىشقا چۈشتى :

« ئابلىكىم ، راست گەپ قىلسىلا : بۇ موتونى سىلىدىن بۆلەك ئادەم زادى مىنىپ باقمىغانمۇ ؟ »

ـــ بايا دېدىمغۇ! ـــ ئابلىكىم كۈلۈمسىرەپ كچى بولغانىدى ، كۈلۈمسىرىيەلمىدى ، ـــ قەسەم قىلىپ بېرەيمۇيا ؟

« مەن ئۇنى باشقا ئادەمنىڭ مىنىپ يۈرگىنىنى كۆرگەن.»

ـــ خاتا كۆرۈپ قالغان ئوخشايلا .

ئابلىكىم مەرۋانەمدىن نەزەرىنى ئېلىپ قېچىپ ، ئاياغلىرى يېنىدىكى شىبغىلدىن بىرنى ئېلىپلا دەريا‌غا ئاتقانىدى ، سۇ يۈزىدە نەچچە سەكرەپلا چۆكۈپ كەتتى . بۇ ھال مەرۋانەمنىڭ گۇمانىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپ ، يۈرىكىنى ئوينىتىۋەتتى .

« ياق ، ھەرگىز خاتا كۆرمىدىم ! مەن ئۇنىڭ نومۇرىنى دەپتىرىمگە خاتىرىلىۋالغان . يەنە يالغانچىلىق قىلىدىغان بولسىلا ، مەن ئەتىلا ئاشۇ خاتىرە دەپتىرىمنى ئېلىپ چىقىپ قايسى كۈنى ، قەيەردە ، سائەت نەچچىدە كۆرگەنلىكىمنى ئىسپاتلاپ ، مېنى ئالدىغانلىرىغا تويدۇرۇۋېتىمەن ! »

ـــ ئەستا ، ـــ ئابلىكىم بېشىنى قاشلىدى ، ـــ سىلىنى ئالداپ نېمە قىلىمەن ؟! بۇنى مەندىن بۆلەك ھېچكىم مىنىپ باقمىغان .

« كەينىلىرىگە مەندىن بۆلەك ئايالنى ئېلىپ باقمىغانمۇ ؟ »

ـــ نېمانداق قىزىق گەپ قىلدىڭىلا ؟ ـــ ئابلىكىم تاتىرىپ كەتتى . ئاۋازىمۇ ئۆزگەردى ، ـــ مەن ھازىرغىچە ئانام بىلەن سىلىدىن بۆلەك ھېچقانداق ئايالنى كەينىمگە مىندۈرۈپ باقمىدىم ! ئەگەر بۇ گېپىمگىمۇ ئىشەنمىسىلە ، ھازىرلا قەسەم قىلىپ بېرەي .

« يەنە يالغانچىلىق قىلىۋاتقىنىنى ! بۇلتۇر يازنىڭ بىر ئاخشىمى تۇرگىدە بىر ئايالنى كەينىلىرىگە مىندۈرۈپ ، پوچتىخانىنىڭ ئالدىغا ئەكېلىپ چۈشۈرۈپ قويمىغانمۇ ؟ »

ئابلىكىم خەتنى ئوقۇپ كۆلۈپ تاشلىدى .

ـــ ئەجەب يامان ئىكەنلە ، ـــ دېدى ئۇ ئەمدى يەنە يوشۇرغۇدەك جاي قالمىغانلىقىنى سېزىپ ، ـــ ئاخىر بىلىۋاللا ـ ھە!

ـــ ھە ! .....

مەرۋانەمنىڭ ھاياجاندىن چەكچەيگەن كۆزلىرىدىن ياش مونچاقلىرى بۇلاقتەك ئېتىلىپ چىقىشقا باشلىدى . بۇ ئۇنىڭ ئابلىكىم ئالدىدا تۇنجى قېتىم ئاشكارا ياش تۆكۈشى ئىدى . ئابلىكىم ئۇنى بۇ ھالدا كۆرۈپ قاتتىق ئوكايسزلاندى . چىرايى بىر قىزىرىپ ، بىر تاتىراتتى . ئۇ نەزەرىنى مەرۋانەمدىن قانچە قاچۇرغانسېرى ، مەرۋانەم ئۇنىڭغا شۇنچە قاتتىق تىكىلەتتى . مەرۋانەمنىڭ ياشلانغان كۆزلىرى ئۇنىڭغا نۇرغۇن گەپلەرنى دەۋاتقاندەك قىلاتتى . نېمە دەۋاتقانلىقىنى بىلىپ بولمايتتى .

راستىنى ئېيتساق ، مەرۋانەم شۇ تاپتا ئۆزىنى ھەرقانداق چاغدىكىدىن بەختلىك ، تەلەيلىك سېزىۋاتاتتى . ئۇنىڭ تۆكۈۋاتقىنى ـــ بەخت يېشى ، خۇشاللىق يېشى ئىدى . ئۇنىڭ قاقاقلاپ كۈلگۈسى كېلىۋاتاتتى ـ يۇ ، كۈلگىدەك جۈرئىتى يوق ئىدى . ئابلىكىمگە ئۆزىنى ئېتىپ ، يۈرىكىنى يۈرىكىگە يېقىپ تۇرۇپ كۆز ياشلىرى قۇرۇپ كەتكۈچە ئېسەدەپ ـ ئېسەدەپ يىغلىۋالغۇسى كېلىۋاتاتتى ـ يۇ ، بىر غايىب قول مەھكەم ئېسىلىۋېلىۋاتقاندەك ، ھېچ يېرىنى مىدىرلىتالمايتتى . ئابلىكىمگە چوڭقۇر

مۇھەببەت ، چەكسىز ھۆرمەت ـ ئېھتىرام بىلەن تىكىلىپ تۇرغان كۆزلىرىنىمۇ مىت قىلالمايتتى . يۈرىكى مۇشۇ دەريانىڭ تومۇز ئايلىرىدىكى كەلكۈن سۈيىدەك شاۋقۇنلاپ ، كۆكرەك قەپسىنى پارە ـ پارە قىلىپ سىرتقا چىقىپ كەتمەكچى بولۇۋاتقاندەك ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى قاتتىق زىلزىلىگە سالماقتا ئىدى :

كېزىپ چىقساڭ بۇ ئالەمنى ، مېنىڭدەك بەختىيار بارمۇ ؟
ۋاپا بابىدا يېگانە ، ئۇنىڭدەك ياخشى يار بارمۇ ؟

ئۆتۈپتۇ ئون باھار ـ يازنىم ، پەلەكتىن زارلىنىپ يىغلاپ ،
مۇراد گۈلشەنىدە بۇ دەم مېنىڭدەك گۈلئۇزار بارمۇ ؟

يۈرەك ئويناپ خۇشاللىقتىن ، ۋۇجۇدۇمنى سماب ئەتتى ،
مېنىڭدەك ناتىۋان قىزغا بۇ يەڭگلىغ ئىپتىخار بارمۇ ؟

ئۇنۇم يەتسە ، جاكار قىلسام پۈتۈن ئالەمگە بەختىمنى ،
ۋاپادارغا ۋاپا قىلماقتىن ئۆزگە ياخشى كار بارمۇ ؟! .....

مەرۋانەم ناھايىتى تەسلىكتە ئېسىنى يىغدى . ياشلىرىمۇ قۇرۇپ توختىدى . خىجالەتچىلىككە پاتقان ئابلىكىم تېخىچە مەرۋانەمگە تىك بېقىپ قارىيالمايۋاتاتتى .

مەرۋانەم بۇنى سەزدى . ئۇ ئارىدىكى جىملىقنى بۇزۇش نىيىتىدە قەلبىنى ئىشقا سالدى :

« مېنى شۇنچە ئۇزاق تېپىشماق تاپقىلى سالغۇچە شۇ چاغنىڭ ئۆزىدىلا تونۇشلۇق بەرگەن بولسىلىچۇ ؟ »

ـــ مەن سىلىگە تونۇشلۇق بېرىشنى ھېچقاچان ئويلاپ باقمىغان .

ـــ ھە ! .....

ـــ راست گەپ .

ـــ ھ ـ ھ ـ ھىم ! .....

مەرۋانەم بېشىنى قايتا ـ قايتا سىلكىپ ، « يالغان ! » دېگەنگە ئىما

قىلدى . ئابلىكممۇ ئۆز گېپىدە چىك تۇردى :

ـــ ئىشەنمىسىلە مەيلىلىرى ! ئۇ چاغدا ئىككىمىز تۈزۈك تونۇشمايدىغان تۇرساق .

« توغرا ، ـــ دېدى مەرۋانەم ئىچىدە ، ـــ ئۇ ئىش مەن ئۇنى ئالداپ ئىككى كۈندىن كېيىن بولغان . ئۇ قانداق بولۇپ ..... »

كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا ، مەرۋانەم ئابلىكىم بىلەن دوپپا بازىرىدا تۇنجى قېتىم قانداق ئۇچراشقىنى ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى غىل ـ پاللا كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ئولگۈردى . يۈرىكى سۆيۈنگىنىدىن ئابلىكىمگە تېخىمۇ ئامراقلىقى تۇتۇپ ، ئۇنىڭغا بىرھازا تىكىلىپ تۇردى ، كۈلۈمسىرىدى ، ئاندىن ئۇنى قانداق بولۇپ ئۆزىنى ئاشۇ لۈكچەكلەرنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلدۇرۇش نىيىتىگە كېلىپ قالغانلىقىنى سۆزلەپ بېرىشكە قىستىدى . ئابلىكىمۇ ئۇ ئىشنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە سۆزلەپ بەرمىگۈچە ئۇنىڭدىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا كۆزى يېتىپ نائىلاج ئېغىز ئاچتى :

ئابلىكىمنىڭ تاغىسى تېببىي مەكتەپ قارىمىقىدىكى دوختۇرخانىدا يېتىپ داۋالىنىۋاتقىنىغا خېلى كۈنلەر بولغانىدى . ئابلىكىم ھەر كۈنى ئۇنى يوقلىغىلى باراتتى . بۈگۈنمۇ بالدۇرلا دۇكانىنى تاقاپ ئۇنى يوقلىدى . قايتىشىدا ئەمدىلا « خەلق ئاشخانىسى » ئالدىدىن بۇرۇلۇشىغا ، ئىككى ئادەمنىڭ بىر ئايالنى پىيادىلەر يولىدىن پىكاپ تەرەپكە سۆرەۋاتقىنىغا كۆزى چۈشۈپ قالدى ـ دە ، كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپ ، موتوسىكلىتىنىڭ سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى ۋە قەستەن پىكاپنى يانداپ ماڭماڭچى بولغانىدى ، كۈتۈلمىگەندە كەينى تەرىپىدىن بىر پىكاپ كېلىپ قېلىپ يولنى ئۆزگەرتىشكە ئامالسىز قالدى . 50 مېتىرچە ماڭغاندىن كېيىن چىراغنى ئۆچۈرۈپ ، يولنىڭ بۇ چېتىگە ئۆتۈپ ھېلىقىلارنى كۆزىتىشكە باشلىدى : قىسقىغىنا تەربىكىششتىن كېيىن ، ئىككىيلەن ئايالنى كۆتۈرۈپ پىكاپقا ئەكىرىپ ئىشىكىنى يېپىپ يۈرۈپ كەتتى . بىر خىل گۇمان ئابلىكىمنى پىكاپنىڭ كەينىگە چۈشۈردى . ئۇ بىرىنچى قېلىپ پىكاپنىڭ نومۇرىنى كۆرۈۋالدى ۋە بۇ ۋەقەنى ساقچىغا خەۋەر قىلماقچى بولدى . كېتىپ بېرىپ ، « ئەگەر ئۇ ئايال ئۇلاردىن بىرىنىڭ يامانلاقلىق خوتۇنى بولۇپ چىقسىچۇ ؟ » دېگەن

ئوي كاللسغا كېلىپ قالدى . دەرۋەقە ، ئىش ئۇنىڭ ئويلىغىنىدەك بولۇپ قالسا ئۆزىنىمۇ ، ساقچىلارنىمۇ بىھۇدە ئاۋارە قىلغان بولىدۇ . ئۇنىڭ ئەكسىچە بولسا ، ئۇ پىكاپ بىلەن ئادەملەرنى تاپقۇچە بىرمۇنچە ۋاقىت ئۆتىدۇ . ئايالمۇ ئاللىقاچان دەپسەندە قىلىنىپ بولىدۇ . ئەگ ياخشىسى پىكاپنىڭ كەينىدىن قالماي ، ئۇنىڭ نەگە بېرىپ توختىغانلىقىنى كۆرۈۋېلىش كېرەك . شۇنداق قىلسا هەممە ئىش جايىدا بولىدۇ .

ئابلىكىم مۇشۇنداق خىياللار ئىلكىدە يولنى داۋام قىلدى . شەهەر ، كېرەمباغ ، ئايرودۇرۇم ئارقىدا قالدى . پىكاپ بارغانسېرى سۈرئىتىنى تېز-لىتىپ ، تۈتۈرگىگە كەلگەندە تۇيۇقسىز چىراغلىرىنى ئۆچۈرۈپ سولغا بۇرۇلدى . ئابلىكىمۇ ئۇنىڭ كەينىدىن قالمىدى . بۇ چاغدا بۇنىڭدىن كېيىن نېمە ئىش يۈز بېرىدىغانلىقى ئابلىكىمنىڭ كۆز ئالدىدا ئەينەكتەك روشەنلىشىپ قالغانىدى . ئەرلىك غۇرۇر ، ئىككى لۈكچەكنىڭ بىر ئايالنى ئاياغ ئاستى قىلىش ئېھتىماللىقى ئۇنىڭ غەزىپىنى قاينىتىپ ، كۈچىگە كۈچ ، غەيرىتىگە غەيرەت قوشتى . ئەمدى ئۇ بېشىغا ئۆلۈم كېلىدىغان ئىش بولسىمۇ كەينىگە يانالمايتتى . تەۋەككۈل قىلىپ « يولۋاس »نىڭ قۇيرۇقىغا ئېسىلماقتىن باشقا يول يوق ئىدى . يا ئاشۇ بىچارە ئايالنى خورلۇقتىن قۇتۇلدۇرۇش ياكى پېشانىسىگە پۈتۈلگەننى كۆرۈپ ، مۇشۇ سايدا قانغا مىلىنىپ ، قاغا ـ قۇزغۇنلارغا يەم بولۇش كېرەك ! بەلكى قىسمەت ـــ ئەجەل ئۇنى سۆرەپ « يولۋاسنىڭ قۇيرۇقىغا باغلاپ » قويغاندۇ !؟

ئەجەلگە ئاغىنە يوق !

پىكاپ ئىلگىرىلىمەكتە . موتوسىكلىتىمۇ قارا كۆرە ئىلگىرىلىمەكتە . نەگە كەلدى ؟ نەگە كېتىۋاتىدۇ ؟ ئابلىكىمگە قاراڭغۇ. بىرلا نەرسە ئۇنىڭغا روشەن: چۈمۈلە كۆرگەننى پىل كۆرەلمەيدۇ . ئابلىكىمنىڭ ئىشەنچىسىنى بارغانسېرى ئاشۇرۇۋاتقىنى دەل مۇشۇ نۇقتا . پىكاپ چاقى ئاستىدىكى شىبغىل ـ تاشلارنىڭ توختىماي شاراقلىشى ـــ ئابلىكىمگە بەلگە ، موتوسىكلىت ماتورىنىڭ ئۇنىنى بېسىپ كېتىدىغان « ئاۋاز سۈمۈرگۈچ » . تۈن قاراڭغۇسى ـــ ئىشەنچلىك نىقاب .

پىكاپ توختىدى . موتوسىكلىتمۇ توختىدى . ئابلىكىمنىڭ كۆزلىرى ئۆزىدىن 50 مېتىرچە نېرىدىكى قارا نۇقتىدا . قۇلىقى دىڭ : ئىككىيلەننىڭ

گەپلەشكەن ئاۋازى ، تاشلارنىڭ شاراق ـ شۇرۇقى . ئايالنىڭ ئاغزى تېڭىۋېتىلگەنمۇ ياكى بىرنەرسە قاپلاپ قويۇلغانمۇ ؟ پەقەتلا ئۇنچىقمايدۇ .

« ئەگەر ئۇ ئايال 〈 سودا 〉 دا پۇتۇشەلمەي قارشىلىق كۆرسەتكەن 〈كوچا مەلىكسى 〉 بولسىچۇ ؟ ــ ئابلىكىمنىڭ كاللىسىغا تۇيۇقسىز مۇشۇ خىيال كېلىپ قالدى . هايال ئۆتمەي ئۆزى رەت قىلدى ، ــ شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭغا زورلۇق قىلىش ــ قانۇنغا خىلاپ جىنايى هەرىكەت تۇرسا ..... »

ئابلىكىم تېخىمۇ جانلاندى . لېكىن ، قۇرۇق قول ئىدى . غەم يەپ كەتمىدى . بۇ يەردە نېمە تولا ؟ تاش تولا ــ قورال تولا . ئېگىشسىلا قولغا چىقىدۇ . يوغىنى لازىمۇ ـ كىچىكىمۇ ؟خالىغىنىڭنى ئال ! ئابلىكىم ئېگىشىپلا يەردىن يوغان بىر تاشنى ئالدى ـ دە ، كۆزلىرىنى ئالدىدىكى قارا نۇقتىدىن ئۈزمەي ناهايىتى ئاستا ئىلگىرىلىدى . ئابلىكىم پىكاپنىڭ كەينىگە كېلىپ يوشۇرۇنغاندىمۇ « ئوۋچى »لار تۇيمىدى . بۇ چاغدا ئۇلار ئايالنى پىكاپتىن ئېلىپ چىقىپ بولۇپ ، ئۇنىڭدىن ئۆزلىرىگە لازىملىق نەرسىگە ئېرىشىش كويىدا ئىدى . ئايال قاتتىق قارشىلىق كۆرسىتىۋاتقاچ ، مەقسىتىگە يېتەلمەيۋاتاتتى . ئۇلارنىڭ ئايالدىن باشقا تەرەپكە قارىغۇدەك چولىسى يوق ئىدى . « ياخشى پۇرسەت ! »

ئابلىكىم پىكاپنىڭ كەينىدىن ئوقتەك ئېتىلىپ چىقتى ـ دە ، ئۇلار ئۆزىنى ئىلغا قىلىپ بولغۇچە بىرىنىڭ تاغىقىغا ، ئىككىنچىسىنىڭ پوزىسىغا غەزەپ بىلەن ئۇردى . بىردىن قولى كاردىن چىققان ئىككى مەلئۇن ئەمدى ئابلىكىمگە چۈشۈنچىلىكىمۇ كۆرۈنمەيتتى . « باش قىسمىغا ئۇرۇپ تاشلىما ! ــ دەيتتى ئابلىكىم ئىچىدە ئۆزىنى ئاگاهلاندۇرۇپ ، ــ ئۆلۈپ قالسا قانۇنىي جاۋابكارلىق سۈرۈشتۈرۈلمەي قالمايدۇ . بۇ يەردە سېنىڭ ئىزىڭ بار ! پۇت ـ قولىنى چېقىپ ، ئورنىدىن قوپالماس قىلىۋەتسەكىلا بولدى ! ساقچىغا خەۋەر قىلساڭ ..... »

ئابلىكىم ئويلىغىنىنى قىلدى : ئىككىسىنىڭ پۇت ـ قولىنى چېقىپ ، چالا ئۆلۈك قىلىپ قويدى ـ دە ، قولىدىكى تاشنى چۆرۈۋېتىپ ، ئايالنىڭ قېشىغا كەلدى . ئايال خۇددىنى يوقاتقانمۇ ، پىكاپقا يۆلەنگىنىچە لاغىلداپ تىترەپ ئولتۇراتتى . ئىككى قولى مەيدىسىدە مەهكەم جۈپلەكلىك ئىدى .

ئابلىكىم ئۇنىڭدىن گەپ سوراشقا تەمشىلىۋاتقاندا ، چاقماق چېقىپ ، ھاۋا گۈلدۈرلىدى .

« مەرۋانەم !!! »

ئابلىكىمنىڭ يۈرىكى ئېچىشىپ كەتتى . ئېچىلىشقا تەييارلانغان ئاغزى « ۋاققىدە » دۈملەندى !

مەرۋانەمنى ئۇنىڭ كۆزىدىن كۆرە يۈرىكى تونۇغانىدى : چاقماق يورۇقىدا غىل ـ پاللا كۆرۈنۈپ غايىب بولغان ياش تولغان بۇلاقتەك كۆز ـ لەر ، قورقۇنچلۇقتا قېنى قېچىپ ، گەجدەك ئاقىرىپ كەتكەن بولسىمۇ ، تېگى ـ تېگىدىن گۈزەللىك بەرق ئۇرۇپ تۇرغان تولۇن ئايدەك سىيما .

مۇنداق كۆزلەر ، مۇنداق سىيما پەقەت مەرۋانەمدىلا بار !

ئابلىكىم بۇ كۆزلەرنى ، بۇ سىيمانى تېخى ئۈلۈشكۈنلا كۆكۈل ئاپ ـ پاراتىغا « قاچىلىۋالغان ! »

ھازىر كۆرۈۋاتقىنى ئۇنىڭ ئاشۇ « ئاپپارات »تىك « نۇر قايتۇرغۇچ ئەينەكى »دىن چاقنىغان ئەكسى !

ئابلىكىم قاتتىق ھاياجانلانغىنىدىن مەرۋانەمگە تىكىلگىنىچە ھەيكەل ـ دەك قېتىپ قالدى . يۈرىكىدە بىر غايىب سادا توختاۋسىز خىتاب قىلدى !

بىرىنچى خىتاب : « ئابلىكىم ، ئۈنۈڭنى چىقارما ! مەرۋانەم تونۇپ قالىدۇ ! »

ئىككىنچى خىتاب : « ئابلىكىم ، تونۇشلۇق بەرمە ! مەرۋانەم خىجالەتچىلىكتە سەندىن ئۆزىنى قاچۇرىدىغان بولۇپ قالىدۇ ! »

ئۈچىنچى خىتاب : « ئابلىكىم ، دەرھال مەرۋانەمنى كەينىگە مىڭ ـ دۇرۇپ ئۇدۇللا ساقچىخانىغا بار ! قانۇن ئاۋۇ لۈكچەكلەرگە ئۆز كۈچىنى تونۇتۇپ قويسۇن ! »

لېكىن ، ئابلىكىم ئۈچىنچى خىتابنى ئىجرا قىلىشتىن باش تارتتى . نېمە ئۈچۈن شۇنداق قىلغانلىقى ئوقۇرمەنلەرگە سىر ئەمەس . بىزمۇ تەكرارلاپ ئولتۇرمايمىز . ئىزاھات بەرمىسەك بولمايدىغان بىر نۇقتا شۇكى ، ئابلىكىم ئۈچ كۈن ئاۋارە بولۇپ ھېلىقى پىكاپنىڭ ئىگىسى سۇلتان « شور ـ ۋانەك » بىلەن سەپەر « دەللال »نىڭ « ئاپتوموبىل سوقۇۋەتكەن »لىكتىن ، شاگىخەيگە داۋالىنىشقا كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تاپتى . تېخىمۇ مۇھىمى

ئەمدى ئۇنىڭغا كۆڭۈل ئاپپاراتىدىكى مەرۋانەمنىڭ غايىبانە سۈرىتى ئەمەس ، بەلكى دەل ئۇنىڭ ئۆزى كېرەك بولۇپ قالدى !

مانا هازىر مەرۋانەم ئابلىكىم بىلەن يۈزمۈيۈز ئولتۇرۇپتۇ . يامان يېرى ئابلىكىم هېچكىمگە بىلدۈرمەسلىككە قەسەم قىلغان بۇ سىرنى مەرۋانەمگە ئاشكارىلىۋەتتى .

ئەمدى مەرۋانەمنىڭ ئىنكاسى قانداق بولار ؟

مەرۋانەمنىڭ ئۆزىنى ئۇنىڭغا ئاتقۇسى كەلدى - يۇ ، ئاتالمىدى . ئۇنىڭ ئارسلاندەك كۈچ - قۇۋۋەت ئۇرغۇپ تۇرغان قاۋۇل گەۋدىسىگە مەھكەم چاپلىشىپ تۇرۇپ ، ئوتتەك قىزىق لەۋلىرىگە قېنىپ - قېنىپ سۆيگۈسى كەلدى - يۇ ، سۆيەلمىدى !

مەرۋانەم ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇپ ئۇزاق يىغلىدى ، ئاندىن « شارتتىدە » بېشىنى كۆتۈرۈپ ئابلىكىمنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قاراپ شۇنداق چىرايلىق ، شۇنداق تاتلىق تەبەسسۇم قىلدىكى ، بۇ تەبەسسۇم ئابلىكىم بىلمەكچى بولغان هەممە نەرسىدىن بېشارەت بەردى . ئابلىكىمگە بۇنىڭدىن ئارتۇق هېچ نەرسە كېرەك ئەمەس ئىدى !

مەرۋانەم قولىغا قەلەمنى ئېلىپ ، قەغەزگە نېمىنىدۇر يازماقچى بولدى - يۇ ، « ۋىللىدە » قىزىرىپ يۈزلىرىنى تۇتۇۋالدى . بەدىنىنىڭ توختىماي سىلكىنىشىدىن ئابلىكىم ئۇنىڭ پىخىلداپ كۈلۈۋاتقىنىنى بىلمۇالدى ۋە ئۇنىڭغا بىر پەس هۇزۇرلىنىپ قاراپ ئولتۇرغاندىن كېيىن :

— مەرۋانەم ، — دېدى ئۆزىنى سالماق تۇتۇشقا تىرىشىپ . مەرۋانەم قوللىرىنى يۈزىدىن چۈشۈرۈپ ، ئۇنىڭغا تەبەسسۇملۇق باقتى ، — ئۆتكەندە مەن سىلىگە ئاتا - ئانامنىڭ نەچچە يىلدىن بېرى مېنى ئۆيلەنىشكە قىستاپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئېيتقان . بىر ئايدەك بولدى ، دادام دوختۇرخانىدا يېتىۋاتىدۇ .....

— هە ! — مەرۋانەمنىڭ چىرايىدىكى تەبەسسۇم قاياقلارغىدۇر ئۇچۇپ ، كۆزلىرى غەلىتە چاقناپ كەتتى .

« بۇ گەپنى نېمىشقا بالدۇرراق دېمەي ، شۇ چاغقۇچە مەندىن يوشۇرۇپ يۈرىلا ؟ »

— جىمى دەردنى ئۆزۈم تارتىپ ، سىلىنى پاراكەندە قىلماي

دېدىم ، ــ ئابلىكىم سەل قورۇنۇپ ، ئەمما جىددىي تەلەپپۇزدا سۆز-
لەيتتى ، ــ بۇنى توغرا چۈشەنسىلە !

ــ ھىم .....

مەرۋانەم سەل ئېچىلدى . ئابلىكىم گېپىنى داۋام قىلدى :

ــ دادام داۋالانغانسېرى كېسىلى ئېغىرلىشىپ ، مېنى كۆرسىلا : « تويۇڭنى كۆرەلمەي ئۆلۈپ كېتىدىغان بولدۇم » دەپ يىغلايدىغان بولۇپ قالدى . ئانامۇ : « داداڭنىڭ كۆزى ئوچۇق چاغدا پەرزىڭنى ئادا قىلۇۋېتەيلى » دەپ ئارام بەرمەيۋاتىدۇ . بىر تىنىقتا قالغان دادامنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن بولسىمۇ .....

ئابلىكىم بوغۇزىغا بىرنەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك قىزىرىپ ، گەپ-
تىن توختاپ قالدى . مەرۋانەمنىڭ يۈرىكىمۇ بىرنەرسىنى تۇيغاندەك « پۇلاڭلىدە » ئېغىپ ، تىنىقى ئىتتىپ كەتتى . چىرايىغا قىزىللىق تېپىپ ، كۆزلىرىنى ئابلىكىمدىن ئېلىپ قاچماقچى بولدى - يۇ ، ئېلىپ قاچالمىدى . ئىككى جۈپ كۆز بىر - بىرىدىن نېمىنىدۇر ئىزدەۋاتقاندەك ، بىر - بىرىگە سوئال نەزەرىدە قادىلىپ قالغانىدى . بۇ سوئالنى ئابلىكىم يەشتى :

ــ مەرۋانەم ، ــ دېدى ئۇ تولىمۇ بىچارە قىياپەتتە ، ــ سىلىدىن خۇش بولۇپ كېتەي ، توي ئىشىمىزنى ئەمدى كېيىنگە سۈرىمەيلى ! ئالدىمادىس دادام كېتىپ قالسا ، ھەر ئىككىمىزگە ياخشى ئەمەس .

ئاھ ! مەرۋانەم مۇشۇ سۆزنى كۈتۈپ كېلىۋاتقىلى قاچان ؟ ئەتىيازدا ئۇنىڭ تەلىپىنى رەت قىلىپ قويۇپ ، كېيىن قانچە پۇشايمان يېدى ؟! ئەگەر ئۇ ئوغۇل بالا بولۇپ قالغان ، ھېچبولمىغاندا تىلى ساق بولۇپ قالغان بولسا ، ئاللىقاچان ئابلىكىمنى توي قىلۋېتىشكە قىستىغان بولاتتى . مانا ئەمدى پەيت كەلدى . قانچە بالدۇر بولسا شۇنچە ياخشى . ھەرگىزمۇ كېچىكتۈرۈشكە بولمايدۇ ! لېكىن .....

مۇشۇ « لېكىن » مەرۋانەمنى سەل گاڭگىرىتىپ قويدى . ئۇ نېمە-
دەپ جاۋاب بېرىشنى بىلەلمەيۋاتاتتى . ئارىدا قانچىلىك ۋاقىت ئۆتتىكىن ، ئابلىكىمنىڭ ئاۋازى ئۇنى سەگىتتى :

ــ نېمانداق تۇرۇپ كېتىلا ؟ ئادەمنى قىينىۋەرمەي ، « ماقۇل » يا « ياق » دېۋەتسىلىچۇ !

مەرۋانەم « ھىم » دەپلا بېشىنى « ماقۇل » غا لىكشىتماقچى بولدى - يۇ ، بېشى لىكشىپ بولغۇچە قەلىمى مىدىرلاپ كەتتى :

« ئاتا - ئانىلىرى مېنى (گاچا ئىكەن) دەپ ياراتماي قالسا قانداق بولىدۇ ؟ ئۇلار مېنى كۆرۈپ باقمىغان تۇرسا . »

— ئەستاغپۇرۇللا ! دائىم شۇنداق دەپ ئۆزلىرىنى كەمستىدىكەنلە ! — ئابلىكىم تېرىكتى . مەرۋانەم ھېچقاچان ئۇنىڭ تېرىككىنىنى كۆرۈپ باقمىغاچقىمۇ ، كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچتى . ئۆزىمۇ بىلمەيدىغان بىر خىل ئىزتىراپ ئىچىدە پۇچىلىنىپ ، يىغلىۋەتكىلى تاس - تاس قېلىۋاتاتتى ، — بىلەملا ؟ مەن سىلىنىڭ ئاۋازلىرىنى ئەمەس ، تىنىغان تىنىقلىرىنى مىڭ بۇلبۇلنىڭ ئاۋازىغا تەڭ قىلمايمەن ! سىلىدىن خۇش بولۇپ كېتەي ، مۇشۇ گەپنى ئېغىزلىرىغا ئالغۇچى بولمىسىلا !

— ھىم .....

مەرۋانەم ھەرقانچە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشۋاتقان بولسىمۇ ، كۆز چاناقلىرىدىن ياش مونچاقلىرى ئۆمىلەپ چىققىلى تۇردى . تۇرقى تولىمۇ مىسكىن ئىدى . ئابلىكىم بۇنى سەزمىدى بولغاي ، گېپىنى داۋام قىلىۋەردى :

— مەن سىلىگە نەچچە قېتىم دېدىم : ئاتا - ئانام مېنى ئۆز جېنىدەك ئەتىۋارلايدۇ ، مەن ياخشى كۆرگەن ئادەمنى چېكىسىگە گۈل قىلىپ قىسىدۇ ! ئەمدى راستىمنى دېۋېتەي : ئانام سىلىنى نەچچە قېتىم كۆرگەن .

— ھە !

ئىككى جۈپ كۆز يەنە ئۇچراشتى : بىر جۈپىدە ئىزتىراپ ۋە ھەيرانلىق ، يەنە بىر جۈپىدە تولۇپ تاشقان ئىشەنچ ۋە مەغرۇرلۇق .

— راست گەپ ! — ئابلىكىم كۈلۈمسىرىدى ، — ئانام سىلىنى تونۇپلا قالماي ، ئۆيلىرىنىمۇ بىلىدۇ ! ئىشەنمەيۋاتاملا ؟ ئەگەر ئانام ئالدىراتمىغان بولسا ، سىلىنى ھازىرلا توي قىلىشقا قىستىمايتتىم . ئەمدى يەنە « ياق » دەۋەرمىسىلە ! ماقۇلمۇ ؟

— ھىم .....

مەرۋانەم شۇنداق دەپلا يەرگە قارىۋالدى . قوللىرى ئېتىكىدە

يىلاندەك يۆگىشىپ ياتقان بىر ئۆرۈم چېچىنغا يېپىشتى ، شۇنداقلا تەبەسسۇم قىلىۋىدى ، ئۆسكىلەك كىرپىكلىرى ئارىسىدا مەرۋايىتتەك لىغىلداپ تۇرغان ئىككى تامچە ياش « غىلدىررىدە » پەسكە سىرغىپ ، يارىشىملىق زىننىخلىرىدا توختاپ قالدى . شۇ تاپتا ئۇنىڭ تۇرقى شۇنداق چىرايلىق ، شۇنداق لاتاپەتلىك ئىدىكى ، بەئەينى ساماۋىي چۆچەكلەردىكى سۇ بويىدا چېچىنى ئويناپ ئولتۇرغان پەرىزاتنى ياكى سۇ بويىدا يىگانە ئېچىلغان سۈت رەڭ ئەتىرگۈلنى ئەسلىتەتتى .

خۇشاللىق ۋە هاياجاندىن يۈرىكى « ۋاققىدە » يىرىلىپ كەتكۈدەك بولغان ئابلىكىم ئۇنىڭدىن زادى كۆز ئۈزەلمىدى . قاراپ ـ قاراپ تويمايتى ، قارىغانسىرى قارىغۇسى كېلەتتى . مەرۋانەم بۇنى تۇيۇپ تۇرسا كېرەك ، چىرايى تېخىمۇ رەڭ تۈزۈپ ـــ جۇلالىنىپ ، نۇرلىنىپ كېتىۋاتاتتى . ئابلىكىمنىڭ ئۇنى بىر تۇتام گۈلنى كۆتۈرگەندەك دەس كۆتۈرۈپ قۇچىقىغا ئالغۇسى ؛ باغرىغا مەھكەم تېڭىپ ، ئېچىلىش ئالدىدىكى غۇنچىدەك جىلمىيىپ تۇرغان ئوماق لېۋىگە قېنىپ ـ قېنىپ سۆيگۈسى كەلدى ـ يۇ ، ئۆزىنى باستى . مەرقانداق ئىش ئۆز پەيتىدە ، هايا بىلەن بولغىنى ياخشى !

ئۇلار پۈتۈشتى : ئابلىكىم ئەلچى كىرگۈزمەكچى . ۋاقىتنى مەرۋانەم بەلگىلەپ بەردى .

كۈن غەربكە قايرىلارغا يېقىن ئۇلارمۇ قايتىش ئۈچۈن يولغا چۈشتى . مەرۋانەم موتوسكلىتنىڭ ئارقىدا مەرقانداق چاغدىكىدىن مەزمۇت ، خاتىرجەم ئولتۇراتتى . ئۇنىڭ كۆڭلى خۇش ، روهى كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . موتوسكلىت ئاسفالت يولغا يېقىنلاشقاندا چاقى نېمگىدۇر پۈتلىشىپ سىلكىنىپ كەتكەندى ، مەرۋانەم ئۆزىمۇ تۇيماستىن ئابلىكىمگە مەھكەم يېپىشتى . ئۇنىڭ مەيدىسى ئابلىكىمنىڭ دۈمبىسىگە بىلىنەر ـ بىلىنمەس تەگكەنده ، بىر پارچە چوغ يۈرىكىگە بۆسۈپ كىرگەندەك دېمى كېسىلىپ ، ۋۇجۇدى لەڭپۇڭدەك بوشىشىپ كەتتى . بىر شېرىن تۇيغۇ تومۇر ـ تومۇرلىرىدا غەلىيان كۆتۈرۈپ ، ئەس ـ هوشىنى ئوغرىلىماقچى بولۇۋاتاتتى . لېكىن ، ئۇ سەگەك ، تۇيغۇن ئىدى ! خىجالەتچىلىكتە شەلپەردەك قىزىرىپ ، قوللىرىنى سەل بوشاتماقچى بولغانىدى ، بوشتالمىدى .

گەۋدىسىنى سەل كەينىگە تارتىماقچى بولدى ـ يۇ ، تارتالمىدى . ئۇ- چۇقراقى ـــ ئۇنىڭ ھېچقانداق قىلغۇسى كەلمىدى !

« ھە ـ ي ، بۇ يولنى ..... ئەينەكتەك تۈز ھەم سىلىق ! گۈلىچىلىك بىر تال تاش ياكى بىر تال داڭگال چاققا شۇنداقلا تېگىپ ، موتوسىكلىتنى سەللا سىلكىۋەتسە ..... »

مەرۋانەم ئۆز ئويىدىن ئۆزى خىجىل بولۇپ تېخىمۇ قىزىرىپ كەتتى . قىزىرىپ تۇرۇپ ئابلىكىمگە ئاستا ـ ئاستا ، تۈيدۇرماي ، تېخىمۇ بەكرەك چاپلاشقىلى تۇردى .

ئابلىكىم تۇيغانمىدۇ ؟

تۇيسا نېمە بولىدىكەن !؟

ئۇ ئۆزىنىڭ ! مەرۋانەمنىڭ !! مەڭگۈ ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ !!!

مەرۋانەم يۈرىكىدىن ۋولقاندەك ئېتىلىپ چىقىۋاتقان بۇ ساداىن ھەم چۆچۈپ ، ھەم خىجىل بولغىنىدىن كۆزلىرى فونتانغا ئايلاندى . ھېلىمۇ ياخشى يۈزى تور رومال بىلەن يېپىقلىق بولغىنى ، بولمىسا ..... ئەمدى ئۇ سول مەڭزىنى ئابلىكىمنىڭ دۈمبىسىگە ياقتى . قۇلىقى ئۇنىڭ يۈرىكىنى تىڭشىماقتا ئىدى : « سەن مېنىڭ ، مەن سېنىڭ! » دەيتتى ئۇ يۈرەك ئىشەنچ بىلەن خىتاب قىلىپ .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن : « تۇرمۇش ـــ سەھنە ، ئادەملەر ـــ ئارتىس » دېگەن ئۇقۇم تولا تەكرارلىنىۋېرىپ ، بۆشۈكتىكى بوۋاقنىڭ ئاغزىغىمۇ رام بولۇپ كەتكىلى تۇردى . ئەگەر بۇنىڭغا : « تەڭرى ـــ رېژىسسور » دېگەن ئىبارىنى قوشۇپ قويساق ئىدۇق ، ئۇ ھالدا بۇ ئۇقۇم تېخىمۇ تولۇق ، تېخىمۇ چوڭقۇر مەنىگە ئىگە بولغان بولاتتى . قايىل قىلىش كۈچىمۇ ھەسسىلەپ ئاشاتتى . چۈنكى ، كىشىلىك ھاياتتىكى نۇرغۇن ئىشلار ئادەملەرنىڭ ئىرادىسىگە بويسۇنمايدۇ . مۇنداقچە ئېيتساق ، « ئىلاھىي قىسمەت » كە باغلىق بولىدۇ . بىزنىڭچە بۇ ، « تاسادىپىيلىق »نىڭ يەنە بىر خىل ئاتىلىشى بولسا كېرەك . كۈتۈلمىگەن تاسادىپىيلىق ئادەمگە كۈتۈلمىگەن ئاۋارىچىلىكلەرنى تېپىپ بېرىدۇ . ھېكايىمىز مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، قەلەم تاسادىپىي يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان يوغان بىر تاسادىپىيلىقنىڭ جەزمەن يۈز بېرىدىغانلىقىنى سېزىشكە باشلىدى . قارا-

غاندا ئاللىقاچان تۇگەيدىغان ھېكايىمىزنىڭ قۇيرۇقىغا قۇيرۇق چىقىپ ، يەنە بىرمۇنچە قىممەتلىك ۋاقتىمىز زايە كېتىدىغان ئوخشايدۇ !

بۇنى « رېژىسسورنىڭ كارامىتى » دەمدۇق ياكى « تاسادىپىيلىقنىڭ كاساپىتى »دىن كۆرەمدۇق ؟ بۇ ئالدىراپ يەشكىلى بولمايدىغان سىر ! ئىشەنمىسىڭىز ، قەلەمگە ئەگىشىپ شەھرىمىزنىڭ ئارقا كوچا ـــ خالتا كوچىلىرىنى يەنە بىر قېتىم ئايلىنىپ چىقىڭ ! تەلىيىڭىز ئوڭدىن كېلىپ قالسا ، سوئالىڭىزغا جاۋاب تېپىلىپلا قالماي ، بەلكى يېشىلمەيدىغان سىرلارمۇ يېشىلىپ كەتسە ئەجەب ئەمەس !

توي ! لېكىن ئۇنىڭ بىلەن ئەمەس ! .....

مەرۋانەم توي قىلدى !
كىم بىلەن ؟
كىم بىلەن بولاتتى ؟ ئەلۋەتتە كامىل بىلەن ـ دە !
ھە !!! ئابلىكىمچۇ ؟
ئابـلىكىم ؟ ھىم ، قويۇڭە ئۇنداق ئالدامچىنى ! ھېلىمۇ ياخشى مەرۋا-نـەم ئەقـلـىـنـى ئىشقا بۇيرۇپ ئۇنىڭغا قولىنىڭ ئۇچىنىمۇ تۇتقۇزماپتىكەن . بولمىسا .....
تـوۋا ، مـا ئـىـشـنى ! « ئابلىكىم نامەردلىك قىلدى » دېگەنگە كىممۇ ئىشىنەر؟
ئـىـشـەنـمـەيـۋاتـامـسـىـز ؟ قـۇلاق سـېـلىڭ ئەمسە : ئابلىكىم ئەلچى ئەۋەتىشكە ۋەدە قىلغان كۈنى ئۇنىڭ ئەمەس ، كامىلنىڭ ئەلچىسى كەلدى ! ھەيـران قـېـلـۋاتامسىز ؟ بۇ راست گەپ ! ئۇ كۈنى سانىخان خانىشلاردەك يـاسـىـنـىـپ ـ تارىنىپ ئىرغاڭلاپ كەلمەي ، ئادەتتىكىدەك ـــ خۇددى بىز تـولا كـۆرگـەن « مۇنداقلا بىر كۆرۈشۈپ ئۆتكۈسى كېلىپ » كىرىپ كەل-گـەن چـاغـدىـكىدەك كەينىگە قۇيرۇقمۇ سالماي ، داۋراڭمۇ قىلماي ، ئىككى قـولـىـنى سېلىپلا كىرىپ كەلدى . ئەپروزىخانمۇ ھودۇقۇپ پەپەشلەپ كەتـمـەي ، بـۇرۇن قـانـداق ئالـدىـغـا چـىـققان بولسا ، بۇدامۇ شۇنداق چىقتى . ئىـككـىيلەننىڭ دېيىشىلمىگەن گەپلىرى خېلى يىغىلىپ قاپتىكەن ، ئاتىنىڭ قـېـنـىـدەك دەمـلـەنـگـەن چـايـنى غۇرتۇلدىتىپ ئىچىشىپ ئولتۇرۇپ بىرەر سـائەتـچـە مـۇڭـدىـشـىشتى . بۇرۇنقى ـ سۇرۇنقى ، يېقىنقى ، كۆڭۈللۈك ـ كـۆڭـۈلـسـىـز ئـىـشلارنـى ئەسـلـىـشـىـپ بەزى پىخىلداپ كۈلۈشسە ، بەزى

خـتـلداپ يىغلاشتى . مەرۋانەم ئېتىپ كىرگەن ، ئۆلۈك قوپۇپ يېگۈدەك ئوخشىغان لەشمەننى پاك ـ پاكىز يەپ تۇگەتكىچمۇ گېپى تۇگىمىدى . دۇئا قىلىنىپ داستىخان يىغىلىپ بولغاندىن كېيىن ، سانىخان تۇيۇقسىز گەپنى كامىل بىلەن مەرۋانەمنىڭ توي ئىشىغا يۆتكىدى . ئەپروزىخان ئىچىدە خۇشاللىقتىن يېرىلىپ كېتەي دەۋاتقان بولسىمۇ ، ئۆزىنى بەكمۇ تۇيۇقسىزلىق ھېس قىلغاندەك كۆرسىتىپ ، چاندۇرماستىن ئاز ـ تولا نېزىقىدى . كېيىن ئاپتاپتەك ئېچىلىپ ، بۇلبۇلدەك سايراپلا كەتتى .

ـــ مېنى « نېمىشقا مۇنداق ئۆزى يالغۇز ، داستىخانمۇ كۆتۈرمەي كەلگەندۇ ؟ » دەپ قالمىسلا ، ـــ سانىخان چۈشەندۈردى ، ـــ ھەممىسى ئاكىلىرىنىڭ ئىشى . ئۇ كىشى : « ئىككىلىسى ئۆز بالىمىز ، ئۆز ئىشىمىز بولغاندىكىن ، كەينىگىلىگە قۇيرۇق ئەگەشتۈرۈپ جىمى جاھانغا داۋراڭ سېلىپ يۈرمەي ، غىمسىسىدە بېرىپ ئاچا ـ سىڭىل ئىككىلار بېشىگىلىنى بىر يەرگە ئەكىلىگىلار . ۋاقتى كەلگەندە پادىشاھنىڭ تويىدەك توي قىلىپ ، دوست ـ دۇشمەنلەرنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋېتىمىز » دېگەچ ، ئىككى قولۇمنى سېلىپلا ئالدىلىرىغا كېلىپ قالدىم .

ـــ ئۇنداق دېمىسىلە خان ئاچا ! ـــ كۈرۈكلىرى يېشىلىپ كەتكەن ئەپروزىخانمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۇنىڭدىن « بۇغداي سۆزى »نى ئايىمىدى ، ـــ ئۆزلىرىنىڭ ئېغىر بويلىرىنى يېنىك قىلىپ ئالدىمىزغا كەلگەنلىرىدىنمۇ چوڭ ئىش بولامدۇ ؟ مېنىڭچە بولسىغۇ ھازىرلا مەرۋانەمنى سىلىگە يېتىلىتىپ قويغۇم بار . قانداقلا بولسۇن ئاۋۇال بالىنىڭ دادىسىنىڭ سەمىگە سىلىۋېتىپ ، ئاندىن جاۋاب بېرەي . بۇنداق دېسەم كۆڭۈللىرىدە « بۇ خوتۇنىنىڭ باشقىچە غەرىزى بارمىكىن » دەپ قالمىسلا . ئەر كىشى ئۆيىنىڭ تۈۋرۈكى ئەمەسمۇ ، « مەندىن بىسوراق ئىش قېپتۇ » دەپ كۆڭلىگە كېلىپ قالمىسۇن .

ـــ بەكمۇ بەلەن گەپ قىللا ئۇكام ! ـــ سانىخان كۆزلىرىگە ياش ئالدى ، ـــ ئۆزۈمۇ سىلىنى ئارتۇق جۇۋاپ كەتمىسۇن دەپ مۇشۇنداق بىتۇيۇق كەلگەن . روزاخۇنمۇ تۇغقانچىلىقنىڭ يۈزىنى قىلىپ ، لەۋزىمىزنى يەردە قويماس ئىلاھىم .

ـــ خۇدايىم بۇيرۇسا ، ئۇ كىشى ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ !

كاملدىن بۆلەك بىرسىنى « بالا قىلىمەن » دەپ باقسۇنچۇ!

— ھى - ھى، ھى - ھى !

ئىككىيلەن بىرھازا قاقاقلاپ كۈلۈشتى. كۈلۈۋېتىپ يىغلاشتى. سانىخان رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن كۆزلىرىنى سۈرتكەچ يانچۇقىغا قول سالدى.

— مەرۋانەمگە مەشھەدە كىچىككىنە بىرنەرسە ئالغاچ كەپتىم. قېنى ئۇ بالا ؟ ئۆز قولۇمچە بىلىكىگە سېلىپ قويماي.

— ۋىيەي ! — سانىخانىنىڭ قولىدىكى ۋالىلداپ نۇر چېچىپ تۇرغان بىر جۈپ ئالتۇن بىلەزۈكنى كۆرگەن ئەپروزىخانىنىڭ كۆزلىرىدىن ئوت چاقناپ كەتتى. ئۇ خۇشاللىقتا خۇددىنى يوقتايلا دەپ قالغاندى، — نېمانداق قىلىپ يۈرىلا خان ئاچا ؟ ئادەمنى ئۇياتقۇزۇپ !

— مەرۋانەمنىڭ، سىلىنىڭ ئىززەتلىرى ئۈكام ! — سانىخانىنىڭ كۆزلىرى يەنە ياشلاندى، — ئۇرۇق - تۇغقانلار بىر - بىرىمىزنىڭ ئىززىتىمىزنى قىلىشمىساق، كىمنىڭكىنى قىلىمىز ! ؟ ئاكىلىرىنىڭ مۇددىئاسى تېخىمۇ ئۈستۈن دېسىلە !

— رەھمەت خان ئاچا، رەھمەت ! مەرۋانەم، قېنى سەن !

بۇ چاغدا مەرۋانەم قازان - قوموچنى يۇيۇپ، يۇندى - شالاقتىن قۇتۇلۇپ، لۆكگە بىلەن قوللىرىنى ئېرتىۋاتاتتى. كۆكلىدە ئابلىكىمنىڭ ئەلچىسىنىڭ تېخىچە كەلمەيۋاتقىنىدىن نارازى ئىدى. ئۇلار مۇنداق پۈتۈشكەن: بۈگۈن چاشگاھ مەھەللىدە ئابلىكىمنىڭ ئانىسى ئاسمخان بۇ ئۆيگە تۇيۇقسىز « ئۈسۈپ » كىرىپ مەرۋانەمنى كېلىنلىككە سورىماقچى، ئەپروزىخانىنىڭ «تومۇرى قانداق سوقىدۇ »غانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن، ئىككىنچى قەدەمنى قانداق بېسىشنى ئابلىكىم بىلەن مەرۋانەم مەسلىھەتلىشىپ بېكىتمەكچى بولۇشقانىدى. قىزىق ئىش : ئاسمخاننىڭ ئورنىغا سانىخان كەلدى. ئۇنى كۆرۈپلا كۆكلى بىئارام بولغان مەرۋانەم ھازىرغىچە ئاشخانىدىن چىقمىدى. بايا ئۇنىڭغا تاماق ئېلىپ چىققاندىمۇ بوسۇغىدىن نېرى ئۆتمەي، پەتنۇسقا خونچىلانغان ئاشنى ئانىسىغا سۇنۇپ بەردى. قۇلىقى دەرۋازىدا، پات - پات ھويلىغا قاراپ قوياتتى. « ئەجەب كەتمىدى بۇ خوتۇن !؟ » دەيتتى ئىچىدە رەللە بولۇپ. ئابلىكىمنىڭ

ئانىسىنى زارىقىپ كۆتەتتى : « نېمىشقا شۇ چاغقۇچە كەلمەيدىغاندۇ ؟ بىرەر ئىشى چىقىپ قالغانمىدۇ ، يا ..... ؟ ئەستا ، بىزنى جۇۋۇتماسلىق ئۈچۈن چۈشلۈك تاماقنى ئۆلگۈرۈپ كېلەمدىغاندۇيا ؟ ۋاي راست ، ئابلىكىمنىڭ دادىسى دوختۇرخانىدا ئەمەسمىدى ؟! ئەتىگەندە ئۇنى يوقلۇپتىپ ئاندىن كېلەي دېگەن بولسا ، بىردەم گەپكە تۇتۇلۇپ قالغاندۇ . يا ئۇ ئادەم ئۆزگىرىپ قالغان بولسا ..... ئوھوش ، نېمىدەپ جۆيلۈۋاتىمەن ، ئاغزىمغا تاش - تۇپراق ! »

ئانىسىنىڭ توۋلىغان ئاۋازى ئۇنى سەگىتتى . ئۇ لۆكۈگىنى قوزۇقنى ئاستى - دە ، بويىندىن سۆرىگەندەك ئاشخانىدىن چىقىپ ، مېھمانخانىنىڭ دەھلىزىگە كىرىپ توختىدى .

— بولە خېنىم ، — دېدى ئۇنى كۆرگەن ئەپروزىخان كۈلۈمسىرەپ ، — ئاق ئاناڭنىڭ قېشىغا بار !

مەرۋانەم قانداقتۇر بىر شۇملۇقنى تۇيغاندەك يېنىككىنە شۇركەندى - يۇ ، چاندۇرماستىن ئىچكىرى كىرىپ سانىخاننىڭ ئالدىغا باردى . سانىخان ئورنىدىن قوپۇپ ئاۋۋال ئۇنىڭ ئوڭ قولىنى ، ئاندىن سول قولىنى تۇتقاندەك قىلدى . مەرۋانەم بىلەكلىرىگە مۇزدەك سوغۇق بىرنەرسە تەگكىنىنى سەزگەندە ، بىگۇناھ تۇتقۇن قىلىنىپ قولىغا كويزا سېلىنىۋاتقان ئادەمدەك سەسكىنىپ ، چىرايىنىڭ خۇنى قاچتى . ۋۇجۇدى تىكەنلىشىپ ، پۇتلىرى گۈرۈچى چىقىپ كەتكەن ھېسسىتەك بوشىشىپ كەتتى . كۆزلىرى نەگىدۇر تىكىلگەن بولۇپ ، ھەيكەلدەك قېتىپ تۇراتتى . ئاۋۇ ئىككىيلەن بۇنى سەزمىدى بولغاي ، ۋىلىقلاپ كۈلۈشۈپ ، قارلىغاچتەك ۋىچىرلىشىپ كەتتى :

— ئەجەبمۇ يارامسىتى ، — دېدى سانىخان ، — مۇبارەك بولسۇن ! — مۇبارەك بولسۇن ! — دەپ كۆزلىرىگە ياش ئالدى ئەپروزىخان ، — بالام ، ئاق ئاناڭغا « رەھمەت » دەپ سۆيۈپ قوي !

مەرۋانەم قىمىر قىلمىدى . چىرايىدا مۇڭ ، كۆزلىرى ياشلانغانىدى .

— ئىسزا تارتىۋاتامسەن ؟ — سانىخان ئۇنىڭغا ھېرىسمەنلىك بىلەن تىكىلدى ، — كەل خېنىم ، ئۆزۈم سۆيۈپ قويايي !

سانىخان ئۇنىڭ ئىككى مەڭزىنى تۇتۇپ تۇرۇپ پېشانىسىگە

« چوككده » سۆيگەندە ، مەرۋانەم بىر پارچە مۇز ، ياق ! بىر تال نەشتەر مېڭسسدىن كىرگەن پېتى ئۇدۇللا يۇرىكىگە قادالغاندەك سەسكىنىپ ، « شارتتىدە » كەينىگە بۇرۇلدى ـ دە ، يامغۇردەك ياش تۆككىنىچە سىرتقا چىقىپ كەتتى .

ـــ ۋىيەي ، نېمە بولغاندۇ بۇ بالىغا ؟ ـــ بۇنداق بولۇشىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغان سانىخانىنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ ، ئىككى قولى مەيدىسىدە ئېسىلىپ قالدى ، ـــ ئەجەب كۆڭۈلۈمنى ئۇمۇندۇردىيا ؟ !

ـــ قىزىق گەپ قىلدىكەنلا ، ئىزا تارتقاندۇ !

ـــ نېمىدىن ئىزا تارتىدۇ ؟

ـــ « نېمىدىن ئىزا تارتىدۇ ؟ » دېگەنلىرى نېمىسى ! ـــ ئەپروزخان دېكىندى ، دېكىنىپ تۇرۇپ كۈلۈمسىرىدى ، ـــ مەرۋانەم يا ئەمدى ئايىغى چىقىقان بوۋاق بولمىسا ، بىر تال كەمپۇتنى تەڭلەپ : « سۆيۈپ قويالامسىز » دېسىلە يۈگۈرۈپ كېلىپ سۆيىدىغان ! ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق بىلىكىگە بىر جۈپ بىلەزۈكنى سېلىپ قويسىلا ئىزا تارتماي كۈلەمتى ئەمسە ! ؟

ـــ ھى ـ ھى ، ھى ـ ھى ! ـــ سانىخان ھەممە يېرىنى تەڭ ئويۇنتىپ كۈلدى . ئەپروزخانمۇ جور بولدى ، ـــ ئەجەب شۇ ئىش ئەقلىمگە يەتمەپتۇ ! بىچارىنىڭ يۈزىنىڭ تۆۋەنلىكىنى .

ـــ شۇنى دېسىلە ! بۇرۇنمۇ ئۇنچىۋالا نازۇك ئەمەس ئىدى ، نىكۇنىكى كامىل كۈندە ـ كۈن ئاشار كېلىپ تۇرىدىغان بولدى ، شۇنىڭ ياغى بۇ بالا غەلىتە بولۇپ قالدى .

ـــ شۇنداقمۇ ؟ ـــ سانىخانىنىڭ كۆزلىرى خۇشاللىقتىن ئويناپ كەتتى ، ـــ مەن ئەجەب بىلمەي قاپتىمەن . بۇ گەپچىزە ، ئىككى بالا كۆڭلىمىزدىكىنى تۇيغاندەك بىر ـ بىرىنىڭ تىنىقىنى ئالغاچ تۇرۇپتۇ ـ دە ! ۋاي تاتلىق بالام ، ۋاي تاتلىق خېنىم . شۇڭا ، مەندىن ئىزا تارتىپ كېتىپ تىكەنسەن ـ دە ! ئوبدان ئۇكام ، سىلىدىن خۇش بولاي ، ئېغىرلىق قىلماي ، بۇ تويغا بالدۇرراق تۇتۇش ـ قارمۇش قىلايلى جۇمۇ !

ـــ خاتىرجەم بولسىلا ! مەن بۇگۈنلا بالىلىنىڭ دادىسىنىڭ

سەمىگە سېلىپ ، ماقۇللۇقىنى ئالماي قويمايمەن .

ــ رەھمەت ، جېنىم ئۇكام ، رەھمەت ! خۇدايىم ئەجرى ئەزىم بېرەر ! ئاكىلىرى بۇ چاغقۇچە تىكىلداپ كەتتى . مەن ئىتتىكرەك دۇكىنىغا بېرىپ كۆڭلىنى تىندۇراي .

سانىخان كەتتى . تاكى ئۇ كوچىنىڭ بېشىغا چىقىپ كۆزدىن غايىب بولغۇچە ئەپروزىخان ئۇنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇردى . ئەپروزىخان خۇشال ئىدى . ئۆزىنى بېشىدىن يوغان بىر تاغ ئېلىپ تاشلانغاندەك يەڭگىل سېزەتتى . دېمىسمۇ بۇگۈنكى بۇ كۈن ئۇنىڭغا ئاسان چۈشمىدى . ئۇ خۇشال بولماي ، كىم خۇشال بولسۇن !؟

« توۋا ، زامان ئاخىر بولدىمۇ نېمە ؟ ساقلاپ تۇرغىنىمنى بىلگەندەك ھېلىقى كىشى كېلىۋاتامدۇ ! »

ئەپروزىخان ئىچىدە سۆزلىگىنىچە ئۆزىنى قاراڭغۇ دالانغا ئالدى . ھايال ئۆتمەي روزى سەرراپ پەيدا بولدى .

ــ نېمانداق بۇ يەردە تۇرىسىلە ؟ ــ دېدى تۇيۇقسىزلىق ھېس قىلغان روزى سەرراپ .

ــ سىلىنى ساقلاپ تۇرغان ، ــ ئەپروزىخان مەنىلىك تەبەسسۇم قىلدى ، ــ بولسىلا ، ئىتتىك ئۆيگە كىرسىلە ! سىلىگە دەيدىغان خۇش خەۋەر بار !

ــ خۇش خەۋەر ؟ ما خوتۇننى .....

روزى سەرراپ ھويلا تەرەپكە مېڭىپ ئاشخانىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە ، ئەپروزىخان ئىچكىرىگە قاراپ :

ــ بالام مەرۋانەم ، داداڭ كەلدى . ئۇنىڭ ئېشىنى سېلىپ ئېلىپ كىر ! ــ دەپ قويۇپ ئۆتۈپ كەتتى .

روزى سەرراپ ئۆيگە كىرىپ تون ـ تەلپەكلىرىنى سېلىپ بولغۇچە ، ئەپروزىخان بايىاتىن بولغان ئىشنى دەپ بولدى .

ــ ئۇھ ، ــ دېدى روزى سەرراپ تۆرگە سېلىقلىق كۆرپىدىن جاي ئېلىپ ، ــ خۇدايىمغا يۈز مىڭ قەتىرە شۈكرى . ئاخىر ئايىغىمىزغا باش قويۇپتۇ ـ دە بۇ خوتۇن !

ــ جېنىدىن ئۆتكۈدەك تۆت ئېغىز گەپ قىلىپ ، قورسىقىمنى تازا

بوشىتۇالاي دېسەم ، مىشىلداپ مىڭ يېرىدىن تۆكۈلۈپ تۇرىدۇ . « ئىت قىلغانىنى ئىتاچى قىلماپتۇ » دەپ ، تىلىمنى يىغدىم .

ــ ئوبدان قىپسىلە ! دېمىگەننى دېگىلى ، يېمىگەننى يېگىلى بولىدۇ ئەمەسمۇ . دەپ قويۇپ ، يەپ قويۇپ ھۆددىسىدىن چىقماق تەس . قىز تەرەپ تېخىمۇ ئېغىر بولغۇلۇق .

ــ ئۇمۇ سىناپ باقاي دېگەنمۇ ، كەينىگە قۇيرۇق سالماي ، ئىككى سەر رەگ ئالتۇننىڭ بىلەزۈكىنى كۆتۈرۈپ كەپتۇ .

ــ شۇنداقمۇ ؟ ــ روزى سەررراپ كۈلۈمسىرىدى ، ــ ئۆزىنى سوراپ تويلۇقنمۇ ئالغاچ كەپتۇ ـ دە !

ــ نەدىكىنى ! ــ ئەپروزىخان ياش چاغلىرىدىكىدەك كۆزلىرىنى غەلىتە ئويناتتى ، ــ بۇ ئۇنىڭ قىز كۆرىكىگە ئاتىغىنىكەن ! ئاكام : « مەرۋانەمگە بەش قىزنىڭ تويلۇقىنى بېرىمەن » دەيمىش .

ــ سىلى بىلەن ماڭا مەرۋانەمنى كامىلغا بالدۇررراق قوشۇشتىن ئۇلۇغ ئىش يوق ! سانىخان بۇدا يەنە كەلسە ، چىرايلىق دەپ قويۇڭلا : ھەرگىز تويلۇق ـ پويلۇق دەپ باش قاتۇرماي ، تويىنىڭ تەييارلىقىنى قىلىۋەرسۇن . كېيىنگە سوزۇۋېرىپ يەنە چېچەك چىقىدىغان ئىش بولۇپ قالسا سەت بولىدۇ .

ــ ئەجەب كىشىكەنلە ! مېنىڭمۇچا ، ئۇنچىلىك ئىشنى بىلگۈچىلەر كىم بار . خەق گەپ ئاچمىسا ، مەن گەپ ئاچقىلى سارىغمىدىم !؟ بەرسە « ھەشقاللا » ، بەرمىسە « باركاللا » دېگۈلۈك ! سىلى بىلمەيلا ، خوتۇن خەقنىڭ ئىچىدە نېمە تولا ، ئۇششاق گەپ تولا . ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىقنى دەپ ، ئاكام كۆڭلىدىن چىقىرىپ بەرمەكچى بولغان تويلۇقنمۇ ئالمايمىز دېسەك ، دوست ـ دۇشمەنلىرىمىزنىڭ ئېشىكى تۆت چىشلىق بولۇپ : « قىزنىغا ئەر چىقمىغاچ ، ئەپروزىخان ئىككى خوتۇننى يولغا سالغان بىرنېمىگە قىزنى بىكارِغلا بېرىپتۇ » دەپ سۆز ـ چۆچەك تارقاتسا ، يۈزۈمنى قانداق كۆتۈرۈپ يۈرىمەن ؟! مەنغۇ مەيلى ، « ئۆزى كەلگەن يا ـ رەي ، ئۆزى كەتكەن يارەي » دەپ ، بىچارە مەرۋانەمنىڭ ئەتىۋارى بولمايدۇ . سىلى ئەر كىشى بولغاندىكىن ، خوتۇن خەقنىڭ ئىشىغا ئارىلاشمىسىلا !

ـــ مەنغۇ ئارىلاشمايمەن . قوللىمىز قىسقا بولمىغاندىكىن ، غوجىكامنى ئايايلى دەيمەن .

ـــ مېنى ئايمايدۇ دەملا ؟ سىلىدىن بەكرەك ئايايمەن ! ئەسلىرىدە باردۇ ؟ كامىلىڭ تۇنجى تويىدا ئاكام مىڭ ئادەمنىڭ سالا ـ سۇلھىسى بىلەن ئاران ئىككى مىڭ كوي تويلۇق بەرگەن . مەرۋانەمگە كەلگەندە ئۇ ـ نىڭ بۇنچىۋالا سېخىيلىق قىلىپ كېتىشى بىرنەچچىدىن ، خان ئاچامنى بۇرۇن قىلغان ـ ئەتكەنلىرىگە تېخىمۇ پۇشايمان قىلدۇرۇش ؛ ئىككىنچى ، دوست ـ دۇشمەننىڭ ئالدىدا سىلى بىلەن مېنى ئاسمانغا كۆتۈرۈپ ، تۇغقانچىلىقنى يەتكۈزەي دېگەن گەپ !

ـــ ئۇنداق بولسىغۇ ، مېنىڭ ئاق ـ كۆڭ دەيدىغان يېرىم يوق . ئەنسىرەيدىغىنىم ـــ سىلى بالىنى ئاسما قوزۇقتا ئېسىپ قويۇپ .....

ـــ ئوھۇش ، « يەنە دېسە يەنە دەپتۇ ، ئاستا دېسە بەك دەپتۇ » دەپ ، ما ئادەمنىڭ گالۋاڭلىقىنى ! قىزىمزنىڭ تويلۇقىغا پۇتۇن قەشقەرنى يۇدۇپ كەلسىمۇ مېنىڭ ئاكام ، ئىككى قولىنى بۇرنىغا تىقىپ كەلسىمۇ مېنىڭ ئاكام! نېمە بەرسە « ھەشقاللا » دەپ ئېلىپ ، بەرمىسە ئاغزىمنى يۇ ـ مۇپ ، ساندۇقۇمنى كولىسامغۇ بولار ؟

ـــ ما گېپىڭلا جايىدا بولدى ، ـــ روزى سەرراپ رازىمەنلىك بىلەن كۈلدى ، ـــ بۇ خۇسۇستا مەرۋانەم بىلەن سۆزلىشىپ باقتىڭلىمۇ ؟

ـــ ياق . قانداق دەيلا ؟

ـــ مەرۋانەمنىڭ گېپىنى ئېلىپ باقماي تۇرۇپ ، ئەتە سانىخان كېلىپ قالسا نېمىدەپ جاۋاب بېرىسىلە ؟

ـــ مېنى سىلىگە بېرىدىغان چاغدا كىم مېنىڭ گېپىمنى ئاپتىكەن!؟ قىزىق كىشىكەنلە . قىز بالىنى « ئەرگە بېرىمىز » دېسە ، « ياق » دەيدىغىنى نەدە بار ؟! مەرۋانەم بىلەزۈكىنى بىلىكىگە سېلىپ بولدى . « ماقۇل » دېگىنى شۇ !

ـــ ئۇنداق دېمەڭلا ! ـــ روزى سەرراپ سەل ئۆڭدى ، ـــ ئۇمۇ ئادەم . تىلى بولمىغىنى بىلەن ، ئۆزىگە لايىق كۆڭلى بار . ئۇنىڭ ئاغزىدىن « ماقۇل » ، يا « ياق » دېگەن گەپنى ئالماي تۇرۇپ ، سانىخانغا ھەرگىز

جاۋاب بەرمەكىلا ، ھېچ بولمىسا كۆكىلى ئۆسۈپ قالىدۇ ، ماقۇلمۇ ؟

ـــ ماقۇل .

« ھەر كاللىدا بىر خىيال » دېگەندەك ، مۇشۇ پەيتتە مەرۋانەممۇ ئۆز ئالدىغا چوت سوقۇۋاتاتتى : « ئىسىت ، بىكاردىن ـ بىكار كۆزۈمنى ئاۋارە قىلىپ بىرمۇنچە يىغلاپتىمەن ! ـــ دەيتتى ئاشتاختا ـ سۇپرا ئالدىدا لەگـ مەن سوزغاچ ئولتۇرۇپ ئۆزىگە كايىپ . ‹ تىرىق › قىلغان ئاۋازنى ئاڭلاپ قالسا ، دېرىزىگە بويىنىنى سوزۇپ دەرۋازىغا قارايتتى ، ـــ تەلىيىمىنىڭ ئوكۇلۇقىدىن ئاق ئاناممۇ تازا ئوبدان چاغدا كەپتۇ . ئاۋۋال ئابلىكىمنىڭ ئانىسى بىر كەلسۇنچۇ ، ئانام كىمگە تۇرىدىكەن ؟! ‹ ئابلىكىمگە تېگىمەن › دەپ تۇرۇۋالسام ، كىم مېنى زورلاپ كاملىغا بېرەلەيتتى !؟ خەپ ! ئاق ئانامنىڭ مېنى ‹ گاچا › دەپ تىللىغىنىغا تويغۇزمىسام . »

بىراق ، روزى سەررىاپ ئەمدىلا جۈمەگە مېڭىشىغا ، سۇزاقتىكى تۇغقانلاردىن ئىككىسى كىرىپ كەلدى . ئۇلار ئۆزاپ ، نامازشامغا ئەزان چىققان چاغدىمۇ ئابلىكىمنىڭ ئانىسى كەلمىدى .

« ئابلىكىم بۈگۈن جۈمە ئىكەنلىكىنى ئۇنتۇپ قالدىمۇ يا ؟ ـــ مەرۋانەم ئۆز سوئالىغا ئۆزى جاۋاب بەردى ، ـــ ياق ، ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايدۇ ! دادىسىنىڭ كېسىلى ئۆزگىرىپ قالدىمۇيا ؟ ئەستا ..... » مەرۋانەم مۇشۇنداق خىياللار بىلەن ئولتۇرۇپ قاچا ـ قۇچىلارنى يۇيۇپ ـ تازىلاپ ، جاي ـ جايىغا قويۇپ ، ئاشخانا ئۆينى سۈپۈرۈپ ئەخلىتىنى ئېلىشقا تەييارلىنىۋاتقاندا ، ئەپروزىخان كىرىپ قالدى . ئۇ نامازشامغا تەرەت ئېلىش ئۈچۈن ئاپتۇۋۇغا سۇ تەڭشەمكچى ئىدى . مەرۋانەمنى كۆرۈپلا ، ئەسلىي قىلماقچى بولغان ئىشنى ئۇنتۇدى بولغاي ، مەرۋانەمنى باغرىغا باستى . پۈشانىسىگە نەچچىنى سۆيۈۋەتتى . ئاندىن :

ـــ بۈگۈن ئاق ئاناڭنىڭ نېمە مەقسەت بىلەن كەلگەنلىكىنى بىلدىڭمۇ ؟ ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم :

ـــ ھ ـــ ھىم ، ـــ دەپ بېشىنى « ياق » قا لىڭشىتتى .

ـــ ۋىيەي ، ما بالىنى ، ـــ ئەپروزىخان ھەيران بولغىنىدىن ئۇنىڭ كۆزلىرىگە قاراپ بىرھازا تۇرۇپ كەتتى . مەرۋانەممۇ كۆزلىرىنى ئۇنىڭدىن ئېلىپ قاچمىدى ، ـــ مەن تېخى ئاق ئاناڭ قولۇڭغا بىلەزۈك سېلىپ قويـ

غاندىكىن ، « ئۇنىڭ مەقسىتىنى ئۇقتىغۇ » دەپ يۈرۈپتىمەن . توۋا ، قاچانمۇ چوڭ بولارسەن ؟!

ئەپروزىخان ئەمدىلا چۈشەندۈرۈشكە باشلىۋىدى ، مەرۋانەمنىڭ ئەسلىدىلا يوغان ، قاپقارا كۆزلىرى جامدەك چەكچەيدى . بۇ كۆزلەردە تىل بىلەن تەسۋىرلىگىلى بولمايدىغان بىر خىل غەزەپ ، نارازىلىق ئۇچقۇنى ئوقچۇپ تۇراتتى . بۇ كۆزلەر ئۇنى شۇنداق ئەسەبىي ، شۇنداق سۈرلۈك-لەشتۈرۈۋەتكەن ئىدىكى ، قىزىنى ھېچقاچان مۇنداق ھالەتتە كۆرۈپ باقمىغان ئانىنىڭ بەدىنى تىكەنلىشىپ ، بوغۇزىغا بىرنەرسە كەپىلىشىپ قالغاندەك تىلى سۆزلەشتىن توختىدى . مەرۋانەم چىشلىرى ئارىسىدىن :

ـــ ھ ـــ ھىم ! ..... ـــ دەپ سوزۇپ چىرقىراپ ، بىرلا يۇلقۇنۇپ ئۇنىڭ باغرىدىن ئاجراپ چىقتى ـ دە ، بېشىنى ئىككى تەرەپكە قاتتىق ئىرغىتىپ ، قوللىرىنى قالايمىقان پۇلاڭلاتقىنىچە ئېگىز ـ پەس دەسسەپ ئاشخانا ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى . كۈتۈلمىگەن بۇ ئىشتىن يۈرىكى ئاسۇقۇپ كەتكەن ئەپروزىخان :

ـــ بالام ، نەگە بارسەن ؟ ! ـــ دەپ ئايانچلىق نىدا قىلغىنىچە ئۇ-نىڭ كەينىدىن ئۇچتى . مەرۋانەم ئۇدۇللا ياتاق ئۆيىگە كىرىپ ، ئىشىكنى ئىچىدىن زەنجىرلىماقچى بولغانىدى ، كەينىدىن تاپ باستۇرۇپ كەلگەن ئەپروزىخان گەۋدىسى بىلەن ئىشىكنى كۈچەپ ئىتتەردى . مەرۋانەم ئاجىز كەلدىمۇ ياكى نىيەتتىدىن ياندىمۇ ، ئېتىلىپ بارغان پېتى ئۆزىنى سۇپىنى لىق ئالغان ياغاق ، كونا رەڭ گىلەمنىڭ ئۈستىگە ئېتىپ بۆرىدەك ھۇۋلاپ يىغلىغىلى تۇردى . كۆزلىرى قاراڭغۇغا كۆنەلمەي مەڭدەپ قالغان ئەپرو-زىخان مەرۋانەم تەرەپكە تىكىلگىنىچە پەگاھدا مىت قىلماي بىردەم تۇردى-دە ، ھەپتىدە ئۈچ كۈن توك بولسا ، ئۈچ كۈن توك بولمايدىغان بۇ ئۆيگە بۈگۈن توك كەلگەنلىكىنى ئېسىگە ئېلىپ ، ئۆچۈرگۈچنىڭ شوينىسىنى تارتتى .

ـــ جېنىم بالام ! نېمە بولدۇڭ ؟ ـــ دېدى ئۇ سۇپىدا بېشىم كىچىك بالىدەك ئېغىناپ ، چاچلىرىنى يۇلۇپ ، بۆرىدەك ھۇۋلاۋاتقان مەرۋانەمگە ئۆزىنى ئېتىپ ، ـــ نېمانداق قىلسەن ؟

مەرۋانەمنىڭ يىغىسى تېخىمۇ ئەدەپ كەتتى . گاڭگىراپ كەتكەن ئەپروزىخان : « نېمە بولدۇڭ ؟ نېمانداق قىلسەن ؟ » دېگەن سوئاللارنى قايتا ـ قايتا تەكرارلىغىنىچە مىڭ بالالىقتا مەرۋانەمنىڭ بېشىنى قۇچىقىغا ئالدى . مەڭزىنى مەڭزىگە يېقىپ ، ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ بىرھازا كۆز يېشى قىلغاندىن كېيىن :

ــ ئوبدان خېنىم ! سەندىن خۇش بولۇپ كېتەي ، يىغاڭنى توختىتىپ ، يۈرىكىم يېرىلىپ كەتمەستە كۆڭلۈڭدە نېمە بولسا ھەممىسىنى دەپ دېۋەتكىن ! ھېلى داداڭ كىرىپ قالسا .....

ئۇنىڭ گېپىنى ئۈزۈلمەستىن مەرۋانەم چاچراپ ئورنىدىن قوپتى ـ دە ، دېرىزە تۈۋىگە توختىتىلغان شىرە قىشىغا كەلدى . شىرەنىڭ يېرىمى دېگۈدەك ئۇنىڭ دەستە ـ دەستە كىتاب ۋە خاتىرە دەپتەرلىرى بىلەن تولغانىدى . ئۇ خىتىلداپ تۇرۇپ قولىغا قەلەم ئېلىپ ، ئۆره تۇرۇپلا تۆۋەندىكى قۇرلارنى يېزىپ ، ئانىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى :

« جېنىم ئانا ، مەن دادام بىلەن سېنىڭ مېنى كامىل ئاكامغا خوتۇنلۇققا بېرىدىغانلىقىڭلارنى پەقەتلا خىيالىمغا كەلتۈرۈپ باقماپتىكەن مەن . بايىاتىن سەندىن شۇ گەپنى ئاڭلاپ سىراق بولۇپ قالغىلى تاس قالدىم . مەقسىتىمنى دەرھال ئۇقتۇرالايدىغان تىلىم بولمىغاچ ، سېنىمۇ بىر مۇنچە پاراكەندە قىلىۋەتتىم . خاپا بولما ، مەن ناماقۇل ! بەك بىلگۈڭ كەلسە ، ئوچۇقىنى دەۋېرەي : مەن كامىل ئاكامغا كىچىكىمدىن ئامراق ئىدىم ، ھازىرمۇ ئامراق . لېكىن ، ھەرگىزمۇ ئۇنىڭغا خوتۇن بولغۇم يوق ! بۇنىڭ سەۋەبىنى ھازىرلا چۈشەندۈرۈپ بولالمايمەن . سەندىن خۇش بولاي ، مېنى قىستاۋەرمە ! مەن كېچىچە كۆڭلۈمدىكى ھەممە گەپنى يېزىپ ، ئەتە ئەتىگەندە قولۇڭغا بېرەي ، گېپىمنىڭ توغرا ـ خاتالىقىنى شۇ چاغدا ئايرىيلى . ماقۇلمۇ ، جېنىم ئانا !؟ »

ئەپروزىخان خەتنى ئوقۇپ بولۇپ ، نېمىدۇر بىرنەرسە دېيىشكە ئاغزىنى ئۆمەلىۋاتقاندا دەرۋازا قېقىلدى . روزى سەررىاپ خۇپتەندىن يانغانىدى . ئەپروزىخان :

ــ ماقۇل خېنىم ، كۆڭلۈڭ خالىغانىنى قىل ، ــ دەپ خەتنى مەرۋانەمگە قايتۇرۇپ بېرىپ ، ئىشىك تەرەپكە ماڭغانىدى ، مەرۋانەم غەلىتە

چاقىنىلىق بىلەن ئۇنىڭدىن بالدۇرراق هويلىغا چىقىپ بولدى . ئادەتتە دەرۋازىنى ئېچىش ، زەنجىرلاش مەرۋانەمنىڭ ئىشى ئىدى . مەرۋانەم قاراڭغۇ دالانىنىڭ چىرىغىنى يېقىۋاتقاندا ، ئەپروزىخان ئۇنى قوغلاپ يېتىپ قۇلىقىغا پىچىرلىدى ، ــ خەت يازمەن دەپ بەك ئۇزاق ئولتۇرۇپ كەتمەي ، بالـ دۇرراق ئۇخلا جۇمۇ !

ــ ھىم .....

ئەپروزىخان تاكى مەرۋانەمنىڭ ئۆيىنىڭ چىرىغى ئۆچكىچە كىرپىك قاقمىدى . ئەتىسى بامداتقا ئەزان چىقىشتىن بۇرۇنراق ئورنىدىن قوپۇپ هويلىغا چىقىپلا مەرۋانەم بىلەن ئۇچراشتى . مەرۋانەم دەرۋازا ئالدىنى سۈـ پۈرۈپ ، سۇ چېچىپ بولۇپ قايتقانىكەن . ئۇ يانچۇقىدىن بىر جۈپ بىلەزۈك بىلەن بىرنەچچە ۋاراق قەغەزنى چىقىرىپ ئانىسىغا تۇتقۇزۇپلا ، هويلا سۈپۈرۈشكە باشلىدى . ئەپروزىخان ئۇنىڭغا بىرپەس تىكىلىپ قاراپ سو ـ زۇپ بىر « ئۇھ » تارتتى ـ دە ، بىلەزۈك بىلەن قەغەزلەرنى يانچۇقىغا سېلىپ ، ئۆزى بىلەن ئېرى ئۈچۈن تەرەت سۈيى تەييارلاشقا تۇتۇندى .

ناشتا ئادەتتىكىدىن سۆرۈنرەك ئۆتتى ، بولۇپمۇ ئەپروزىخان بەكمۇ سۈلەي ، خىيالچان كۆرۈنەتتى . دۇئادىن كېيىن مەرۋانەم داستىخاننى يىغىپ سىرتقا ئېلىپ ماڭغاندا ، ئەپروزىخان ئورنىدىن قوپۇشقا تەمشـ لىۋاتقان ئېرىنىڭ تىزىنى بېسىپ قويقىلى قويمىدى .

ــ مانى كۆرۈپ باقسىلا ، ــ دېدى يانچۇقىدىن مەرۋانەمنىڭ خېتىنى چىقىرىپ . بوۋاي :

ــ نېمە خەت ئىكەن بۇ ؟ ــ دېدى سەل هەيران بولۇپ .

ــ ئوقۇپ باقسىلا بىلىلا .

روزى سەرراپ قوشۇمىسىنى تۈرۈپ ئوقۇشقا باشلىدى :

« جېنىم ئانا ، جېنىم دادا ، ــ دەپ باشلانغانىدى خەت ، ــ مېـ نىڭ تىلىم سۆزلەشتىن مەھرۇم بولغان 10 يىلدىن بۇيان ئىككىڭلارنىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك ئازاب چەككىنىڭلار ، قانچىلىك ياش تۆككىنىڭلار ماڭا بەش قولدەك ئايان . سىلەر هەرقانچە يوشۇرغىنىڭلار بىلەن هەربىر قەدىمىڭلار، هەربىر ئىش- هەربىكىتىڭلار ، هەربىر ئىما ـ ئىشارىتىڭلاردىن ئۆزۈمنىڭ سىلەرگە نەقەدەر ئېغىر يۈك بولۇپ قالغانلىقىمنى سېزىپ

تۇردۇم . بىلمەن : سىلەر ئاكا ـ ئاچىلىرىمدىن ماڭا بەكرەك ئامراق . مەن ئۇچۇن ھەممە نېمەگىلاردىن كېچىشكىمۇ تەييار . مېنى ئۆمۇر بويى يۇدۇپ يۈرسەگىلىمۇ ئېغىر كەلمەيمەن . سىلەرنىڭ ئارزۇيۇگىلار : مېنىڭ كەلگۈسى بەختىم ، يەنى مېنىڭ بىر بەختلىك ئائىلىنىڭ ئىگىسى ، نەچچىلىگەن ئوماق پەرزەنتنىڭ ئانىسى بولغىنىمنى ئۆز كۆزۈگىلار بىلەن كۆرۈش . سىلەرنى بۇ مەقسەتكە يەتكۈزمەيۋاتقان نەرسىمۇ ، ئۇستۇگىلاردىن تاغدەك بېسىپ تىنىقىنى چىقارغۇزمايۋاتقان نەرسىمۇ دەل مېنىڭ تىلمىنىڭ ئاجىزلىقى !

بىراق ، تىلىم ئاجىز بولغىنى بىلەن تېنىم ساق ، ئەقلى ـ ھوشۇم جايىدا ! راستىمنى دېسەم ، بىر چاغدا سىلەر مېنى كامىل ئاكام بىلەن جۈپلىمەكچى بولغاندا ، مەن بەك خۇش بولغان . كېيىن ئاق ئانام مېنى ياراتماي تاشلىۋەتكىنى ئاز كەلگەندەك ، گاچىدىن ئېلىپ گاچىغا سېلىپ يۈرىكىمنى قان قىلىۋەتتى .سىلەرمۇ ئىزا ـ نومۇستىن ئۆلگۈدەك بولدۇگىلار . شۇڭا ، ئۇزاقچە دىدارىگىلارغا قاراشتىنمۇ خىجىل بولۇپ ، كېچىلىرى ياستۇقۇمنى كۆز يېشىم بىلەن نەمدەپ ، خۇدايىمدىن سىلەرگە خاتىرجەملىك تىلىدىم . بەزى گاچا ، توكۇر ئەرلەرنىڭ نى چىرايلىق ئاياللارنى كەينىگە سېلىپ يۈرگىنىنى كۆرگىنىمدە ، خۇدايىمنىڭ مېنى قىز بالا قىلىپ يارىتىپ ، سىلەرگە كۆتۈرۈپ قويۇپقۇسىز ئېغىر يۈك قىلىپ قويغىنىدىن قاتتىق نارازى بولدۇم . ئۆزۈمگە ئۆلۈم تىلىدىم . ئەمما ، سىلەرنىڭ دەردىگىلارغا دەرد قوشماسلىق ئۈچۇن ، ئالدىگىلاردا چاندۇرمىدىم . كېيىن سىلەر تەقدىرگە تەن بەردىگىلار . مەنمۇ كۆگۈلنى غەش قىلىدىغان خىياللاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۇن پۈتۈن زېھنىمنى دوپپا تىكىش ، كىتاب ئوقۇشقا بېغىشلىدىم . دوپپا تىكىش ـــ مېنىڭ كەلگۈسى تۇرمۇش يولۇمنى كاپالەتكە ئىگە قىلغان بولسا ، كىتاب ئوقۇش ـــ دىلىمنى يورۇتۇپ ، مېنى يەتتە ئەزاسى ساق ئادەملەر بىلگەننى بىلىپ ، ئۆزۈمنىڭ ئاجىزلىقىغا تەن بەرمەسلىككە ؛ ھەرقانداق ئىشتا ئەقىل ئىشلىتىپ ، ھەقىقىي ئادەمدەك ياشاشقا ئۆگەتتى . شۇڭا ، مەن ئۆزۈمنى گاچا ، 〈 باشقىلاردىن بىر دەرىجە تۆۋەن تۇرىدىغان بىچارە قىز 〉 دەپ ئويلىمايمەن . ئەكسىچە ، ئۆزۈمنى بەزى كۆزى ئوچۇق قارىغۇلاردىن كۆپ ئۈستۈن ۋە بەختلىك ھېسابلايمەن ! ئالدىگىلاردا ھېچ نەرسىدىن بىخەۋەر كىچىك بالىدەك ساددا-

سەبەبىي قىياپەتكە كىرىۋېلىپ ، مېنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىم توغرىسىدىكى غەم - ئەندىشە ئىلارنى كۆڭلۈڭلاردىن چىقىرىۋېتىشكە ھەرقانچە تىرىشقان بولساممۇ ، قىلچە ئۈنۈمى بولمىدى . ئەكسىچە ، تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كەتتى . بىلىمەن : ھەرقانداق بىر قىز بالىغا مەندەك ياشقا كىرگۈچە ئېپىدە لايىق چىقمىسا ، ئاتا - ئانىنىڭ يۈرىكى قاتتىق ئازابلىنىدۇ ! بۇنى ئويلىسام ، سەلەرنىڭ مېنى كامىل ئاكامغا خوتۇنلۇققا بەرمەكچى بولۇۋاتقانلىقىڭلاردىن ھەرگىز رەنجىمەيمەن . بىراق ، ئاق ئانامنىڭ بىزگە قىلغان ئەلىمنى ئۆلسەممۇ كۆڭلۈمدىن چىقىرىۋېتەلمەيمەن !

يۈرىكىم تۇيۇپ تۇرۇپتۇكى ، ئاق ئانامنىڭ مېنى چىن دىلىدىن كېلىن قىلىۋېلىش نىيىتى يوق ، بەلكى ئىككى كېلىنىدىن بۇرۇنمۇ يەپ ، ئۈچىنچى بىر كېلىننى ئاسانلىقچە ئۆيىگە ئەكىرىشكە كۆزى يەتمىگەچ ، يۈزىنى پولۇدەك قىلىپ بوسۇغىمىزغا كەلگەن گەپ ! ئۇنىڭ ھېچ گەپتىن ھېچ گەپ يوقلا بىر جۈپ ئالتۇن بىلەزۈك كۆتۈرۈپ كەلگىنىدىن بىلىنىپ تۇرۇپتۇكى ، ئۇ مېنى قۇل - دېدەك ئورنىدا سېتىۋېلىپ ، خەقلەرنىڭ ئۆزىنى زىنىي ﴿ ئوغلىنى خوتۇنسىز قويدى ﴾ دەپ ئەيىبلىشىدىن قۇتۇلماقچى ھەم مېنى كادىر كېلىنلىرى قىلىشنى خالىمايدىغان ئېغىر - يېنىك ئىشلىرىغا سېلىپ پۇخادىن چىقماقچى ! ماقۇل ، مەن سىلەرنى غەمدىن خالاس قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۆيىگە بارغانمۇ بولاي ، لېكىن ھېچقانداق قىلىپمۇ ئۇنى قېيىنئانا ئورنىدا كۆرەلمەيمەن . ئۇنىڭ ھېچقانداق ئىشىنى رازىلىق بىلەن قىلمايمەن ! ئويلاپ بېقىڭلار : ئۇ چاغدا قانداق ئاقىۋەت كېلىپ چىقىدۇ ؟

جېنىم ئانا ، جېنىم دادا ! چىشىم چىقىپ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە نېمە دېسەڭلار ﴿ ياق ﴾ دېمەي ، نېمە ئىشقا بۇيرۇساڭلار شۇنى جان - دىلىم بىلەن ئادا قىلىپ كەلدىم . بىرەر قېتىممۇ بويۇنتاۋلىق قىلغىنىمنى بىلمەيمەن . بىراق ، بۇ قېتىمقى ئىشتا مېنىڭ ﴿ ياق ﴾ دېيىشىمگە رۇخسەت قىلىڭلار ! چۈنكى ، مەن تىلسىز — گاچا بولغىنىم بىلەن باشقا مىڭلىغان - تۈمەنلىگەن قىز - ئاياللارغا ئوخشاش جېنى ، تېنى ۋە كۆڭلىگە پۈككەن ئارزۇ - ئارمىنى بار ئادەم ! ئاق بىلەن قارىنى ، ياخشى بىلەن يامانىنى پەرق ئېتىش ۋە بۇ جەھەتتە ئويلىنىش — پىكىر قىلىش ئىقتىدارىمۇ

باشقىلارنىڭكىدىن تۆۋەن ئەمەس ! بەلكى سىلەر : « قىزىمىزنىڭ يېشى چوڭىيىپ كەتتى . كاملىنى قولدىن چىقىرىپ قويساق ، ئۇنىڭغا لايىق چىقماي ئولتۇرۇپ قالارمىكىن » دەپ ئەنسىرەيدىغانسىلەر ؟ چوقۇم شۇنداق ئەنسىرەۋاتىسىلەر! ئەنسىرىمەڭلار ، سىلەردىن خۇش بولاي ، ھەرگىز ئەنسىرىمەڭلار ! ئىشىنىڭلاركى ، مېنىڭ سىلەرگە « يۈك » بولىدىغان چاغلىرىم ئەمدى ئۇزاق قالمىدى .

ئاجىز ـ بىچارە قىزىڭلار : مەرۋانەم »

ـــ تۇۋا ، ما بالىنىڭ ئاداۋىتىنىڭ قاتتىقلىقىنى ، ـــ دەپ سوزۇپ تىندى روزى سەررابقا خەتنى ياندۇرۇپ ـ ياندۇرۇپ ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن خوتۇنىغا سوئال نەزەرىدە تىكىلىپ ، ـــ مەن ئۇنى « دوپپا تىكىش بىلەن ئۆي ئىشىدىن بۆلەك ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ » دەپ يۈرسەم ، سانىخانـ نىڭ ئاتام زامانىكى گەپلىرىنى كۆڭلىدىن چىقىرىۋەتمەي يۈرگىنىنى كۆرمەمدىغان !

ـــ شۇنى دېسىلە ، ـــ ئەپروزىخان مىشلىدىغىلى تۇردى ، ـــ مەن جېنىمدا ئۇنتۇپ كەتكىلى نىكەم .

روزى سەررابقا قاتتىق بىر « ئۇھ » تارتىۋېلىپ دېدى :

ـــ بالىنىڭ مەيلى بولمىسا ، يۇمغان ئېغىز يۇمغان پېتى قالسۇنمىكىن .

ـــ نېمە ! بۇ تويىنى قىلمساق دەملا ؟

ـــ ھەئە .

ـــ ما گەپنى كۆرسىلە ! ـــ ئەپروزىخان دېكىنىپ ، ئېرىنىڭ كۆزـ لىرىگە مىخىتەك قادالدى ، ـــ خان ئاچام بىلەن مەن پۈتۈشكەن ئىش بولسىغۇ بىر نۆرى ، ئالتە ئاي بۇرۇن ئاكام بىلەن ئىككىلىرى مەيدە قاققان ئىشتىن يېنىۋالساق قانداق بولىدۇ ؟! يا مېنىڭ ئاشۇ ئاكامدىن بۆلەك ئېچ كۆيەر تۇغقنىم بولمسا . ئۇرۇق ـ تۇغقانچىلىقنى دېمىگەندىمۇ ، بوسۇغـ مىزغا يەنە بىر كىم قىز سوراپ كەلسە بولار !

ـــ كەلمىسە كەلمەس ! ـــ روزى سەررابقا زەردە قىلىدى ، ـــ مەرۋانەم : « ئەرگە تېگىمەن » دەپ مۆرەپ چىقىپ كەتمىگەندىكىن ، ئۇنى

قـستاپ نېمه قىلىمىز ؟ خېتىنىڭ مەزمۇنىدىن قارىغاندا ، ئۇ بالا زادى گەپ يېمەيدىغاندەك قىلىدۇ .

ـــ گـەپ يەمدۇ ـ يېمەمدۇ ، ئۇنى ماڭا قويۇپ بەرسىلە ! ـــ ئەپرو- زىخان ئەزۋەيلەپ كەتتى ، ـــ مەن ئەسلىدە بۇ خەتنى سىلىگە كۆرسەتمەي تـۇرۇپلا ئۇنى راسا بىر ئەدەپلەي دېگەن . كېيىن ئويلىنىپ ، ئەر ـ خوتۇن ئىككىمىزنىڭ گېپى بىر يەردىن چىقماي ، ئىش خېمىغا يېنىپ كەتمىسۇن دەپ سەمىمىيگە سالغان . سىلىلا ماڭا يانتاياق بولۇپ بەرسىلە بارغۇ ، ئۇنىڭ گـەپ يېمەي ھەددى ئەمەس ! سىلى بىلمەيلا : قىز بالا دېگەننىڭ ھەرقاندىقى « ئەرگە بېرىمىز » دېگەن گەپنى ئاڭلاپلا يالغاندىن بولسىمۇ ئاللا ـ تـوۋا كـۆتـۈرىدۇ . مەن جېنىمدا سىلىنى نەچچە يىل پاراكەندە قىلـغان ؟ ـــ ئەپـروزىـخان كۈلۈپ تاشلىدى ، ـــ مەنغۇ كىچىكلىكتە شۇنداق قـىپـتىكەنمەن ، بۇ كۈننىڭ قىزلىرى ماڭا ئانا بولغۇدەك تۇرۇقلۇقمۇ يالغان يـىغىنى يىغلاپ ئۆيىنى بېشىغا كىيىدىكەن . مەرۋانەمنى « ئۇنداق قىلمايدۇ » دېـيـەلەملا ؟ كىم بىلىدۇ ، ئۆزى ئوقۇغان كىتابلاردىكى بىرەر قىزنى دوراپ مۇشۇنداق قىلىۋاتامدۇ تېخى !

ـــ شۇنداقمۇ ؟ ما ئىشنى .

ـــ شـۇنـداق بولمامدىغان ! سىلى كۆرمىدىلە ، ئۇ ئوقۇۋاتقان بەزى كـىـتـابلاردىـچا ، سىلى بىلەن مەن ئوقۇساقمۇ يۈزىمىز قىزىرىپ كېتىدىغان قـېـلـىن گەپلەر ، سىلى بىلەن مەن ياشلىقىمىزدا قىلىشقان سەت ئىشلارنىڭ ھەمـمىسى بار ئىكەن . دەسلەپ « مۇنداق كىتابلارنى ئوقۇما » دەپ توسايمۇ دېـدىـم . كـېـيـىـن ئويلانـسـام ، يـا ئۇنـىـڭ تـەڭتۇشلىرى بىلەن ئويۇن ـ چـاقـچـاقـلـىشىپ كۆڭۈل ئاچقۇدەك تىلى ، يا ئۇنى باغرىغا بېسىپ باغرىنى ئىـسـسـىـتـقـۇدەك ئېـرى بولمىغاندىكىن ، كىتابلاردىكى ئاشۇ گەپلەر بىلەن بـولـسـىمۇ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ ، جاھاننىڭ پوق ـ سۈيدۈكىنى ئۇنتۇمـسـا ، قـازان بـىلەن يېڭىنە ـ ئويماق ئۇنى كۈندە بىر ياش قېرىتىۋەتكۈدەك . شـۇڭـا ، « ئوقۇساڭ ئوقۇ » دەپ كارىم بولمىدى . ئىنسابى بار ئىكەن ، كـىـتابتىكىنى دوراپ بىرەر نائەھلىگە ئالدىنىپ كەتمىدى .

ـــ ھەي ، تـوختاڭلا خوتۇن ، ـــ روزى سەررەپ نېمىنىدۇر ئېسىگە ئالـغاندەك قوشۇمىسىنى تۈرۈپ ، مەرۋانەمنىڭ خېتىنى ۋاراقلىغىلى تۇردى .

نەزەرىنى ئاخىرقى ۋاراقنىڭ ئاخىرقى قۇرلىرىنىڭ ئاخىرقى جۈملىسىدە توختىتىپ ، كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن نوقۇدى ، ـــ مانا مانىڭغا قارا ، بۇنىڭ تېگىدە بىر گەپ بولۇپ قالمىسۇن يەنە .

ئۇزاقتىن بېرى ئىچىدە ساقلاۋېرىپ « سېستىپ قويماي » دېگەن گەپلىرىنى « پوسۇققىدە » ئاغزىدىن چىقىرىپ تاشلىغىنىغا قاتتىق پۇشايمان قىلىپ ، ئېرىنىڭ قايسى دەرىجىدە « يېرىلىشى »نى قىياس قىلالماي يۈرىكى سۇ ئولتۇرغان ئەپروزىخان قورقۇمسىراپ ئېرىگە يېقىن سۈرۈلۈپ ، ئۇ كۆرسەتكەن جۈملىگە تىكىلدى :

« ئىشىنىڭلار كى ، مېنىڭ سىلەرگە يۈك بولىدىغان چاغلىرىم ئەمدى ئۇزاق قالمىدى . »

ـــ ۋاي خۇدايىم ، ئۇنىڭ نېمە دېگىنىدۇ بۇ ؟!

ئەر ـ خوتۇن ئىككىيلەننىڭ بۇ سوئالغا جاۋاب ئىزدەپ چىقمىغان دۆڭى ، چۈشمىگەن ئويى قالمىدى . ھەركىم ئۆزىنىڭكىنى راست دەپ تالاللىشۋېرىپ ئۇرۇشۇپ قالغىلى تاس قالدى . ئۇلار ئەقلى يەتكەن قىياس-پەرەزلەرنىڭ ھەممىسىنى دېيىشكەن بولسىمۇ ، تىلىنىڭ ئۇچىغىلا كېلىپ قالغان « ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋالماقچىمىدۇ ؟ » ، « بىزنى تاشلاپ ، بېشى قايغان تەرەپلەرگە قاچقىپ چىقىپ كەتمەكچىمىدۇ ؟ » دېگەنلەرنى ئاغزىدىن چىقىرىشقا جۈرئەت قىلىشالمىدى .

ـــ خوتۇن ، ـــ دېدى دۈمچىيىپ يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋېرىپ تىزلىرى سېزىمىنى يوقاتقان ، كۆزلىرى قۇم تىققاندەك چىڭقىلىپ ئاغرىۋاتقان روزى سەرراپ بېشىنى ئىككى يانغا تولغاپ بويىنىدىن قاس چىقارغاچ ، ـــ سىلى بۇگۈن قانداق قىلساڭلا قىلىپ ، مەرۋانەمدىن مۇشۇ گەپنىڭ مەنىسىنى سوراپ بىلىڭلا . مۇئامىلەڭلا سىلىق ، گەپ ـ سۆزۈڭلا چىرايلىق بولسۇن . نېمە دېسە « ماقۇل » دەپ ، دېگىلى ئۇنىمسا قىستىماڭلا . ھە راست ، « مۇشۇ گەپلىرىڭنى چۈشىنەلمەي ، خېتىڭنى داداڭغا كۆرسەتمىدىم . ئاۋۋال ماڭا چۈشەندۈرۈپ قوي ، ئاندىن داداڭغا كۆرسىتىپ ئۇنى قايىل قىلاي » دەڭلا . شۇنداق دېسەڭلا ، مەندىن پېيىكسىنىپ بولسىمۇ راست گېپىنى دەپ قالسا ئەجەب ئەمەس . قالغان گەپنى ئۇنىڭ جاۋابىغا قاراپ بىر ئىش قىلارمىز .

ـــ ماقۇل .

دۇنيادا گاچىنى ئەيۋەشكە كەلتۈرۈشتىن تەس ئىش‌بولمىسا كېرەك: ئەپروزىخانىنىڭ مەرۋانەم بىلەن پۈتۈن كۈن ھەپىلىشىپ ئېرىشكەن جاۋابى «مەن ئۆلۈسەممۇ دادام بىلەن سېنى خاپا قىلدىغان ، يۈزۈڭلىنى چۈشۈردىغان ئىشنى قىلمايمەن . ئەسلىدە بۇ گەپنى يازمىسام بولاپتىكەن ، يېزىپ تاشلاپتىمەن . خاپا بولماڭلار ، ئۇنىڭدا ھېچقانداق مەنە يوق . مېنى ئاق ئانامغا كېلىنلىككە بەرمەسلىككە ماقۇل بولساڭلارلا ، 〈 جېنىڭنى بەر 〉 دېسەڭلىمۇ 〈 ياق 〉 دېمەيمەن » دېگەندىن ئىبارەت بولدى .

ـــ ئۇنىڭ رايىغا باقايلى ، ـــ دېدى خوتۇنىنىڭ كوتۇلداشلىرى ، مىشىلداشلىرىدىن كاللىسى قاپاقتەك ئېسىلىپ كەتكەن روزى سەررىاپ زەردە بىلەن گەپنى ئۇزۇپ ، ـــ مەن ئەتە ئەتىگەندىلا ئۇنىڭغا مۇشۇ گەپنى دەپ ، كۆڭلىنى خاتىرجەم قىلىپ قويىاي ، سىلىمۇ چاندۇرماڭلا . غوجىكام تەرەپكە : « سەل ئۆزىمىزنى ئوڭلۇالايلى » دەپ ئۆزرە ئېيتىپ تىرەجەپ باقايلى . مۇبادا بەك قىستاپ تۇرۇۋالسا ، ئەھۋالغا قاراپ بىر ئىش قىلامىز . كىم بىلىدۇ ، خۇدانىڭ كۈنلىرى جىق ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەرۋانەم ئەيۋەشكە كېلىپ قالامدۇ تېخى .

ـــ توغرا ، ئەجەب ئوبدان گەپ قىللا . دۇنيادا يۇمشىمايدىغان نېمە بار ؟ تاشتىنمۇ ياغ چىقىدىغان تۇرسا ! سانىخانمۇ تازا « پەي - پەي » گە چۈشۈپ ، بىر مەزگىل ئايىغىمىزدا قۇرتتەك ئۆمىلەپ بېلى سۇنسۇن .

ئاخىرقى مەسلىھەت مۇشۇنداق بولدى .

ناشتىنىڭ داستىخىنىدا يۆگىمەچ قۇرتتەك تۇگۈلۈۋېلىپ ، ئاران ئىككى تىكى ناننى تەسلىكتە يۇتقان مەرۋانەم دۇئادىن كېيىن دادىسىدىن ھېلىقى گەپنى ئاڭلاپلا ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئېتىپ ھۆكۈرەپ يىغلاپ كەتتى ، ئاندىن گۈلدەك ئېچىلىپ ، ئۇنى يېنىشلاپ - يېنىشلاپ سۆيۈپ ، بالىلىقىدىكى شوخلۇقلىرىنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ ، ئۇنى كۈلدۈرۈپ تېلىقىتۇرۇۋەتتى . دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ چىقىپ قايتىپ كىرىپلا ئانىسىغا بۇدۇشاقتەك چاپلىشىۋېلىپ « ئۇھ » دېگۈدەك ھالىنى قويمىدى . شۇنىڭ بىلەن بۇ ئائىلىنى ئىككى كېچە ، ئىككى كۈندۈز ئەرەختەن - پەرەختەن قىلىۋەتكەن قارا تۇمان بىراقلا تارقاپ ، ھەممە ئىش ئۆز ئىزىغا چۈشكەندەك

بولدى : روزى سەرراپ ناشتىدىن كېيىن دۇكانغا كەتسە ، شۇ كەتكەنچە ناماز شامدىن يانغاندا دەرۋازا قاقاتتى . تاماققا مىدىرلىغىنىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، ئەپروزىخان بىلەن مەرۋانەم ئاشخانا ئۆينىڭ دېرىزىسى تۈۋىدە بىر - بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇپ ، كۈنبويى دوپپا تىكەتتى . كاملىنىڭ غالىتىكىمۇ ، ئۆزىمۇ بۇ ئەتراپتا كۆرۈنمەيدىغان بولدى . سانىخان كۈندە - كۈن ئاشار نەۋرىلىرىدىن يوغان جانان تەخسىدە يېغى ئېقىپ تۇرىدىغان پولۇ ، قىيمىسى جىلىتى سىرتىدىن كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان پېتىر مانتىلارنى ئەۋەتىپ ، ئەپروزىخانلاردىن تىنچلىق سورايتتى . ئەپروزىخان بۇنداق داستىخانلارنى كۆرگەندە يۈرىكى يېرىلىپ كەتكۈدەك خۇشاللىناتتى - يۇ ، قەستەن سوغۇق تەبەسسۇم قىلىپ : « خان ئاچام بىكار جۇۋاپتۇ ، بۇمۇ لا - زىم ئەمەستى » دەپ گەپ ئېيتىپ بېرەتتى . مەرۋانەم بۇ نەرسىلەرگە كۆزىنىڭ قىرىنمۇ سېلىپ قويمايتتى . ئەپروزىخان ئۇنى ئېغىز تېگىشكە قىستاپ يۈرمەيتتى .

كۈنلەر ئۆتتى . چىللە كىرەي دەپ قالغاندى . ھاۋانىڭ سوۋۇشىغا ئەگىشىپ مەرۋانەم غەلىتىلا بولۇپ قالدى : ئۇ تازا قىزىق دوپپا تىكىۋېتىپ قاتتىق بىر « ئۇھ » تارتاتتى - دە ، ئاستىدىن بىرنەرسە ئىتتەرگەندەك چۇراپ ئورنىدىن قوپۇپلا ياتاق ئۆيگە بىر كىرىپ كەتسە ، سائەتلەپ - سائەتلەپ چىقمايتتى . ئانسى نېمە ئىش قىلغانلىقىنى سورىسا جاۋاب بەرمەيتتى ياكى يوقلاڭ باھانىلەرنى كۆرسىتەتتى . تېخى بەزىدە ئالدىراش ئۇستىبېشىنى تۈزەشتۈرۈپ تالاغا چىقىپ كېتەتتى . بۇنداق چاغلاردا ئەپروزىخان دەرھال ئۇنىڭ كەينىدىن ئۇچاتتى . قارا كۆرە كەينىدىن مېڭىپ ، ئۇنىڭ ھەربىر ھەرىكىتى ، ھەربىر قەدىمىنى سەۋرچانلىق بىلەن كۆزىتەتتى . لېكىن ، ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمەي ، ئۇنىڭدىن سەل بالدۇر ئۆيگە كېلىۋېلىپ ھېچ يەرگە مىدىرلىمىغان قىياپەتكە كىرىۋالاتتى . بازار كۈنلىرى مەرۋانەم چوقۇم دوپپا بازىرىغا باراتتى . مەيلى دوپپىسىنى ساتسۇن ياكى ساتالمىسۇن ، خىلۋەتىرەك بىر يەرنى تاللاپ كىمنىدۇر كۈتۈۋاتقاندەك پات - پات تور روملىنى قايرىپ يۈزىنى قىيا ئېچىپ ، ئەتراپقا بويۇندايتتى . ئۇ يەردىن زېرىكسە يەنە بىر يەرگە يۆتكىلىپ ، بازار تارقىغاندا ئۆي تەرەپكە ماڭاتتى . بەزى كۈنلىرى ناشتىدىن كېيىنلا ئۆيدىن

چىقىپ كەتسە ، شەھەرنىڭ ھەممە يېرىنى دېگۈدەك ئايلىنىپ ، ئەسىردىن يانارغا يېقىن كىتابخانىغا كىرىپ كېتىپ ، ئۇ يەردىن بىرەر كىتابنى كۆتۈرگىنىچە ئاخىرقى خېرىدار بولۇپ قايتىپ چىقاتتى . « جاسۇسلۇق » قا كىرىشىشتىن بۇرۇنلا ئېرىدىن يېتەرلىك « تەلىم » ئالغان ئەپروزىخان گەرچە قىزنىڭ ھەربىر قەدىمىگە مۇئەككەل بولۇۋاتقان بولسىمۇ ، قىزى ئالدىدا پەقەت چاندۇرۇپ قويمىدى ، ھەتتا « نەگە بارىدىڭ ؟ » دەپ سوراپمۇ تاشلىمىدى . شۇڭا ، بارغانسېرى ئايىغى سۈيۈلۈپ كەتكەن مەرۋا- نەم « سەپەر »نى خاتىرجەم داۋاملاشتۇرۇۋەردى . يامىنى — ئەپروزىخان مۇنداق ئايىغى چىقماس يولنى مېڭىۋېرىپ ھالسىزلىنىپ كەتتى . ئېرى ئۇنى چىداشقا زورلايتتى . ئېنىق بىر گەپ ئالالماي تىتىلداپ ئۇمىچىغا ئىس كەتكەن سانىخاننىڭ ئايىغى ئەپروزىخانلارنىڭ بوسۇغىسىدىن يىلدىماس بولۇپ قالدى . مەرۋانەم سانىخاننى كۆرسىلا « غېپىدە تىكىۋېتەتتى » . قېرىشقاندەك سانىخانمۇ تاكى مەرۋانەم بوسۇغىدا پەيدا بولغۇچە تۆرنى بوشاتمايتتى ، مەرۋانەمگە ئاتاپ ئېلىپ كەلگەن نەرسىسىنى قولىغا تۇتقۇ- زۇپ ، نەچچە ئېغىز ياغلىما گەپ قىلغاچ مەرۋانەمنىڭ پېشانىسىگە « چوكـ كىدە » بىرنى سۆيۈۋالمىغۇچە دەرۋازىدىن ئۇزاپ چىقمايتتى . بۇنداق كۈنلىرى ئەپروزىخان قىزنىڭ نەگە بېرىپ ، نەدە تۇرغىنىغا مۇئەككەل بولالمىغىنىدىن ئىچى ئاداپ ، سانىخاننى بولۇشىغا قارغايتتى . يېرىم كېچىگىچە سۆزلەپ ئېرىنى ئۇخلاتمايتتى .

بىر كېچە قاتتىق ياغقان قاردىن كېيىن ، مەرۋانەم بازار كۈنىدىن باشقا كۈنلەردە ئاساسەن تالا ـ تۈزگە چىقمايدىغان بولدى . ئەمدى ئۇ كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ياتاق ئۆيىگە بېكىنىۋېلىپ ، ئانسىنىڭ قېشىدا ئانچە ئولتۇرمايدىغان بولۇۋالدى . كىتابتىن باش كۆتۈرمەيتتى . ئۆزىچە يىغلاپ ، ئۆزىچە كۈلەتتى . كۈلكىسى كۈلكىگە ، يىغىسى يىغىغا ئوخشىمايتتى . ئانا ئۇنى مۇشۇنداق ھالەتتە كۆرەتتى ، بولۇپمۇ كېچىلىرى دېرىزىدىن ماراپ نەچچە قېتىم كۆردى . يۈرىكى ئېزىلگىنىدىن كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش كەتتى . بۇنى ئېرىگە دېمەكچى بولدى ـ يۇ ، دېمىدى . « بۇ دەردنى مەنلا تارتىپ ئۆتەي ، — دېدى ئۇ ئىچىدە پىچىرلاپ ، — ئۇ بىچارىنىڭ دەردىمۇ يېتىپ ئاشقۇدەك تۇرسا . خۇدانىڭ ئۆزى بار ! »

بىر كۈنى خۇپتەندىن كېيىن ، روزى سەررەپ بىر دوستىنىڭ ئۆيگە شاھمات ئويىنغىلى چىقىپ كەتتى . خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇپ بولۇپلا يوتقانغا كىرىپ چىراغنى ئۆچۈرگەن ئەپروزىخان زادىلا ئۇخلىيالمىدى . مەرۋانەمنىڭ ئۆيىدە چىراغ تېخىچە يورۇق ئىدى . كۆڭلىگە بىر ئىش كەچكەن ئەپروزىخان ئاستا يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى - دە ، شەپە چىقارماستىن پىشايۋانغا چىقىپ ، مەرۋانەمنىڭ دېرىزىسى تۈۋىگە كېلىپ ئىچكىرىگە سەپسالدى : قىز جەينەكلىرىنى شىرەگە تىرەپ ، ئىككى چېكىسىنى ئىككى قولى بىلەن مەھكەم قىسقان ھالدا ئالدىدىكى بىر ۋاراق قەغەزگە تىكىلگىنىچە « مۆل - مۆل » ياش تۆكۈۋاتاتتى . كېتىپ - كېتىپ سوزۇپ « ئۇھ » تارتىپ ، ئاستىنقى كالپۇكىنى كۈچەپ چىشلەيتتى . ئاغرىق ئازابىدىنمىكىن ، چىرايىنى ئايانچلىق پۈرۈشتۈرەتتى ، ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇپ ئۇنسىز خىتلدايتتى . كېيىن تۇيۇقسىز چاچراپ ئورنىدىن قوپتى - دە ، ھېلىقى قەغەزگە بىرھازا قادىلىپ قاراپ تۇرۇپ كەتتى ، ئاندىن چىشلىرىنى غۇچۇرلىتىپ غەلىتە « ھۇۋ »لاپ ، مۇشۇك چاشقانغا ئېتىلغاندەك چاققانلىق بىلەن ھېلىقى قەغەزنى قولىغا ئېلىپ پۈرلەپ - پۈرلەپ بىر ئاتقاندى ، جەينىكى ئۈستەل چىرىغىغا تېگىپ كېتىپ ئۆرۈۋەتكىلى تاس قالدى . قەغەز تام بىلەن شىرەنىڭ پۇتى ئارىلىقىدىكى قىسلاچقا چۈشكەن بولسا كېرەك ، مەرۋانەمنىڭ چىرايى «لاپپىدە» بىر ئۆكۈپ ، ھايال ئۆتمەي شىرە ئاستىغا ئېڭىشىپ ھېلىقى قەغەزنى تېپىپ چىقتى ۋە ئۇنى تۈزلەپ ، ئىككى قولى بىلەن ئىككى چېتىدىن تۇتۇپ تۇرۇپ مىختەك قادالدى . كۆزلىرىدىن ئۈزۈلمەي تۆكۈلۈۋاتقان قوناقتەك - قوناقتەك ياش مونچاقلىرىنىڭ بەزىسى قەغەزنى نەمدىسە ، بەزىسى شىرەگە تورۇكلاپ چۈشەتتى . بۇنداق ھالەت زادى قانچىلىك داۋاملاشتىكىن ، بىر چاغدا ئۇ سەۋدايىلەرچە « ھۇۋ »لاپ ، قەغەزنى يۈزىگە كۈچەپ سۈركىدى - دە ، ھايال ئۆتمەي ئۇنى پارچە - پارچە قىلىپ يىرتىپ يەرگە ئاتتى . بۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆز ياشلىرىمۇ قۇرۇپ ، يۈزلىرىدە چۈشەنگىلى بولمايدىغان بىر خىل سوغۇق تەبەسسۇم جىلۋە قىلىشقا باشلىغاندى . « بىچارە بالىنىڭ بېشىنى قايدۇرۇپ كوچىدىن كىرمەس قىلىپ قويغان نەرسە مۇشۇ نەس باسقان خەت بولمىغىيدى » دېگەن ئوي

تۇيۇقسىز خيالىغا كەچكەن ئەپروزىخاننىڭ يۈرىكى مۇشۇك تاتلىغاندەك قاقشاپ ، كۆزلىرىدىن ئىختىيارسىز ياش كەتتى . ئۇ كىمنىدۇر ئىچىدە قارغاپ ، چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى. بۇنىڭسىزمۇ چىللىنىڭ سوغۇقىدا يېلىڭ- يالىڭاچ دېگۈدەك ساپما كەشنى پۇتىغا سېپىپلا ئۆيدىن چىققان بۇ خوتۇن- نىڭ چىشلىرى كاسىلداپ ، هەممە ئەزاسى لاغىلداپ تىترەۋاتقىنىغا خېلى بولغانىدى . لېكىن ، ئۇ بۇنى سەزمەيتتى . پەرزەنت داغىدا يۈرىكى كۆيۈپ ، تۇتەپ چۇچۇلا بولۇپ كېتىۋاتقان بىر ئانىنىڭ نەدىمۇ بۇنى سەزگۈدەك خۇدى ، هوش - كاللىسى بولسۇن !؟ ئەپروزىخان چىشلىرىنى غۇچۇرلاتقىنىچە كەينىگە يېنىشقا تەمشىلىۋاتقاندا ، مەرۋانەم بىر يېرى تۇ- يۇقسىز قاتتىق ئاغرىپ كەتكەندەك چىرايىنى پۈرۈشتۈرۈپ ، نەزەرىنى ئۆينى بىر ئالغان قەغەز پارچىلىرىغا ئاغدۇردى - دە ، بىردەم جىمجىت قاراپ تۇرغاندىن كېيىن زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ، ئۇلارنى بىر - بىرلەپ تېرىۋېلىپ ، يېڭىباشتىن شىرە تۈگە كەلدى ، ئورۇندۇققا ئەپلىشىپ ئول- تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ، قەغەز پارچىلىرىنى شىرە ئۈستىگە قويۇپ ، شىرەنىڭ بىر چېتىدە تۇرغان قۇتىلىق يېلىم بىلەن بىر ۋاراق قەغەزنى يې- لىملاپ ، هېلىقى قەغەز پارچىلىرىنى ئۇنىڭغا بىر - بىرلەپ چاپلاشقا كىرىشتى . كۆز ياشلىرىمۇ يېڭىباشتىن قۇيۇلۇشقا باشلىدى . ئۇ ئەڭ ئاخىرقى — سۆگەتنىڭ يوپۇرمىقىچىلىك كېلىدىغان بىر پارچە قەغەزگە يېلىم سۈركەۋاتقاندا دەرۋازا قېقىلدى . ئەپروزىخان توڭغىنىدىن ياغاچتەك قېتىپ قالاي دەپ قالغان ئاياغلىرىنى ئاران - ئاران يۆتكەپ ئۆيگە كىرىۋالدى . دەرۋازىنى مەرۋانەم ئاچتى .

ئەتىسى ئەپروزىخان ئورنىدىن قوپالمىدى . ئۆپكىسىگە سوغۇق تەگكەنىدى . بىر خۇسۇسىي دوختۇرغا 15 كۈن ئاسما ئوكۇل ئاستۇرۇپ ئاران ئاياغقا تۇردى . بۇ جەريانىدا مەرۋانەم ئۇنىڭ قېشىدىن بىردەممۇ نېرى بولمىدى . يوقلاپ كېلىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمىدى . هەممىدىن كۆپرەك كەلگىنى سانىخان ئىدى . مەرۋانەم ئۇنىڭدىن ئۆزىنى قاچۇرمىدى . دەل مۇشۇ ئىش ئەپروزىخاننىڭ كۆڭۈل يارىسىغا مەلھەم بولۇپ ، ئۇنىڭ تېزرەك ئورنىدىن قوپۇشىغا تۈرتكە بولغاندۇر بەلكىم .

ئەپروزىخان ئاياغقا تۇرۇپ ئەتىسى مەرۋانەمنى بازارغا بىر ئىشقا

بۇيرۇۋەتتى ـ دە ، دەرۋازىنى مەھكەم زەنجىرلاپ ، مەرۋانەمنىڭ كىتاب ـ دەپتەرلىرىنى ئالا قويماي ۋاراقلاپ چىقتى . ئۇنىڭغا كېرىكى ھېلىقى بىر ۋاراق قەغەز ئىدى . ئۇ ئىلگىرى مۇنداق ئىشنى قىلىپ باقمىغىنى ئۈچۈن دەككە ـ دۈككە ئىچىدە پەرق ئېتەلمەي قالدىمۇ ياكى مەرۋانەم خەتنى باشقا يەرگە يوشۇرۇپ قويغانمۇ ، ئىشقىلىپ ، بىر تاغار قۇم ئىچىدىن بىر تال تېرىقنى ئىزدىگەندەك ئىزدەپمۇ تاپالمىدى . ئەپرۇزىخان نەرسە ـ كېرەكـ لەرنى ئەسلىدىكىدەك جاي ـ جايىغا قويۇپ ، ئەمدىلا ئۆيدىن چىقىشىغا مەرۋانەم دەرۋازىنى قاقتى .

× × ×

تۇيۇقسىزلا ئاشقىدىن ئايرىلىپ قىلىپ ، ھېچقانداق قىلىپمۇ دېرەـ كىنى ئالالمىغان مەشۇققا نىسبەتەن بىر ئاي ئەمەس ، بىر كۈننى خاتىرجەم كەچ قىلىپ ، بىر كېچىنى تىنچ ـ ئامان كۈندۈزگە ئۇلاشتۇرۇش ئۆزىمۇ بەسى مۇشكۈل . مۇھەببەت ـــ بىر چوغ ، ياق ، لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان بىر تونۇر ئوت ! ئۇنىڭدىن چاچرىغان كىچىككىنە ئۇچقۇن يۈرىكىڭگە يامىشتىمۇ ، بولدى ، پۈتۈن ۋۇجۇدۇڭنى كۆيدۈرۈپ ، جېنىڭنى ئېلىپ جاڭگالدا قويـ مىسا توۋا ! مەرۋانەم ئابلىكىمگە ھەددىدىن زىيادە ئىچكىپ كەتكەچكىمۇ ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ : « سىلى دائىم شۇنداق دەپ ئۆزلىرىنى كەمستىدىكەنلا ! ھېلىغۇ گاچا ئىكەنله ، ھەتتا توكۇر ، قارىغۇ بولسىلىمۇ يۈرىكىمگە سىلىدىن بۆلەك ھېچكىم سىغمايدۇ ! ئەگەر سىلى مېنى ياراتمىسلا ، سىلىگە بېغىشلىغان پاك مۇھەببىتىمنى ئېلىپ ئۇ دۇنياغا كېتىمەن » دېگەن ۋەدىسى يۈرىكىدىن ئۆتۈپ ، تومۇرلىرىغا سىڭىپ كەتكەچكىمۇ ، ئابلـ كىمنى ئۆز جىسمىنىڭ يېرىمىدەك سېزىندىغان بولۇپ قالغانىدى . جىسمىنىڭ يېرىمىدىن ئايرىلغان ئادەمنىڭ ھالى نېمە بولىدۇ ؟

بۇنىڭغا ھېچقانداق ئىزاھات كۇپايە قىلمايدۇ !

مەرۋانەم ئاشۇنداق ھالەتتە ئىدى . ئۇ مېڭىسىدىن ئايرىلىپ سەۋدا كېسىلىگە مۇپتىلا بولمىغان بولسىمۇ ، كۈتۈش ، كۈتۈش ، يەنە كۈتۈش ئۇنىڭ ئون جېنىنىڭ بىرىنى قويمىدى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئاسمخان كەلمەكچى بولغان ھېلىقى جۈمە كۈنى مەرۋانەم دەسلەپ قاتتىق ئالاقزادە

بولغان بولسا ، كېيىن بىردىن خۇشاللىنىپ ، بۇنى سانىخاندىن « ئۆچ ئېلىشىشقا ئەگ ياخشى پۇرستى » دەپ بىلگەن ؛ بۇنىڭغا يارىشا ئادەمنىڭ ئەقلى يەتمەيدىغان « پىلان »مۇ تۇزۇپ قويغانىدى . « مېنىڭ سىلەرگە « يۈك » بولىدىغان كۈنلىرىم ئەمدى ئۇزاق قالمىدى» دېگەن «بېشارەت» مۇ ئەنە شۇ « پىلان »نىڭ بىرىنچى قەدىمىنىڭ بىرىنچى قەدىمى ئىدى . كىم بىلسۇن ، ئابلىكىم ئۇنىڭ « پىلان »نىغا ماسلىشىپ بەرمىدى . زادى نېمە ئۈچۈن ماسلىشىپ بەرمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى ئىزدەپ ، مەرۇانەمنىڭ يېگىنى زەھەر ، كىيگىنى كېپەن بولۇپ كەتتى ! كۈندۈزلىرى ئابلىكىمنى ئۇچرىتىش ئېھتىمالى بولغان جايلارنىڭ هەممىسىنى چەگىدىسە ، كېچىلىرى دەريا ـ دەريا ياش تۆكۈپ ، تەڭرىگە ناله قىلىپ چىقىدىغان بولدى :

ئىلاھا ، يارىتىپسەن بۇ جاھاننى ،
خەلق ئېتىپ ياخشىغا يانداپ ياماننى .
بېرىپ بۇلبۇلغا جۇت ، قۇزغۇنغا ئاپتاپ ،
زىمىستان ئىلكىدە گۈل باغرى زەرداب .
چۈشۈمۇ ، يا ئوڭۇم بۇ غەيرىي قىسمەت ؟
ۋەيا باش ـ ئۇچى يوق بىر سىرۇھېكمەت ؟
ئەجەب كۆڭلۈم بېغىدا ئۆستۈرۈپ گۈل ،
پۇراپ ، يا تۇتمايىن ئۇ تەگكۈزۈپ قول ؛
كېتىپ قالدى قاياققا ـــ بولدى غايىب ؟
قىلىپ ھىجران ئوتىنى ماڭا ساھىب .
كۆيۈپ بۇ ئوتتا باغرىم ، كۆز يېشىم سەل ،
تېشىم گۈل ، كىمكى باقسا ، توققۇزۇم تەل .
ئىچىم خۇن ، قانۇزەردابنىڭ ماكانى ،
ھەمىشە يار قىلىپ مېھرۇ ۋاپانى ؛
كۆيۈپ ھىجران ئوتىدا ئىچۇتاشىم ،
داۋا ئىزدەپ كېچە ـ كۈندۈز قاتتى باشىم .
بۇ ئالەم غەملىرى تىلدى سىنەمنى ،
ئىشق ئوتىدا ئۆرتەپ مەن بىغەمنى .

گۇناهىم نە مېنىڭ ئالدىڭدا رەببىم ؟
تىلىم ئاجىز ، قېشىمدا يوق مۇرەببىم !
مۇرەببىم يادىغا سالغىل پېقىرنى ،
پېقىردەك بىناۋا ، مىسكىن ـ ھەقىرنى !
پېقىرلىق بىرلە قوشماقتۇر ھەقىرلىق ،
ھەقىرنىڭ دەردىگە يەتمەس خالايىق .....
ئۆزۈڭدىن ئۆزگە ھېچ يوقتۇر پاناھىم ،
ھەقىرلىق دەشتىدىن قۇتقۇز ئىلاھىم !.....

مەرۋانەمنىڭ ناله ـ پەريادى يېرىم يولدا كۆھىقاپنىڭ بورىنىغا دۇچ كېلىپ تەڭرىنىڭ دەرگاھىغا يېتەلمەي قالدىمۇ ؟ ئۇنىڭ « مۇرەببى »سى ئۇنى زادى يوقلىمىدى . ۋەدە قىلغان كۈندىن بىر كۈن ، ئىككى كۈن ، بىر ھەپتە ، ئىككى ھەپتە ، ھەتتا بىر ئاي ئۆتۈپ ، ئىككىنچى ئاي يېرىملىشاي دەپ قالغان بولسىمۇ ، ئۇنىڭ « مۇرەببى »سى تۇرماق ، « مۇرەببى » سىنىڭ ئەلچىسى ئاسمىخانىمۇ قارىسىنى كۆرسەتمىدى .

نېمە ئۈچۈن ؟ زادى نېمە ئۈچۈن ؟!

مەرۋانەم كۆپ ئويلاندى ، نۇرغۇن يول ماڭدى . ھەممىسى بىكار كەتتى !

مەرۋانەم بىر يولنى ، ئابلىكمنىڭ دۇكىنىغا ــ ئۆيگە ئېلىپ بارىدىغان يولنى ماڭمىدى .

نېمە ئۈچۈن ؟

جاۋاب بەكمۇ ئاددىي : ئۇنىڭ جاھىللىقى ــ قىزلىق غۇرۇرى يول قويمىدى ! نېمىدەپ بارغۇدەك ؟ « مېنى ئالساڭمۇ ئالمىسەن ، ئالمىساڭمۇ ئالسەن ! » دەپ ئۇششۇقلۇق قىلغىلىمۇ ؟!

مەرۋانەمدە نەدىمۇ ئۇنچىۋالا جۈرئەت بولسۇن !؟

دەرۋەقە ، مەرۋانەم ئۇنىڭ دۇكىنىغا ئۈسۈپ بېرىشنىمۇ ئويلىغان . مەقسىتى ئۇنىڭغا مەجبۇرىي تېگىۋېلىش ئەمەس ، بەلكى زادى نېمە ئۈچۈن ۋەدىسىدە تۇرمىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ بېقىش ئىدى .

بىلسە قانچىلىك پايدا ئالىدۇ ؟

بەربىر ئىككى - سەككىز — ئون ئالتە : خەقنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى ئەرزان قىلغىنى ئاز كەلگەندەك ، خەقنىمۇ بىرمۇنچە ئوسال قىلدۇ . ئۇنىڭدىن كۆرە سۈكۈت قىلىش كېرەك ، سۈكۈت !

مەرۋانەم شۇنداق قىلدى ، شۇنداق قىلمايمۇ بولمايتتى . چۈنكى ، ئابلىكىم يۈرىكىنى ئۇنىڭغا بېرىۋەتكەن ، مەرۋانەم بۇنى ناھايىتى ئېنىق بىلىدۇ. ئابلىكىمنىڭ ئانىسىدىمۇ ئەيىب يوق . بىردىنبىر پۇتلىكاشاڭ ئۇنىڭ دادىسى : ئۇ ئادەم « گاچا » دېگەن گەپنى ئاڭلاپلا ئاللا - بارىكاللا سېلىپ ، بۇ تويىنى قەتئىي رەت قىلغان . ئابلىكىم بىلەن ئاسمخان ئۇنىڭ بىتاپلىقىنى نەزەرگە ئېلىپ ، نائىلاج بېشىنى ئىچىگە تىققان . ئابلىكىم مەرۋانەمنىڭ ئالدىدا گەپنى يوغان قىلىپ ، تاغدەك - تاغدەك ۋەدىلەرنى بېرىپ قويۇپ ، ئاخىرقى ھېسابتا دادىسىغا ئىككى ئېغىز گەپنى يېگۈزەلمىگىنىدىن خىجىل بولۇپ مەرۋانەمدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگەن . ئابلىكىمنى مۇشۇ « گۇناھ »ى ئۈچۈن تىللاپ ، تۈكۈرۈپ يەر قىلىۋېتىش كېرەكمۇ ؟

ياق ، مەرۋانەم ئۆلسىمۇ ئۇنداق قىلمايدۇ ! ھەقىرلىق — خارلىق مەرۋانەمنىڭ ئۆزى بىلەنلا كەتسۇن !!!

گەرچە بۇ مەرۋانەمنىڭ كۈنلەر ، تۈنلەرنى ئازاب ، خورلۇق ئىچىدە ئۆتكۈزۈپ ، ئاخىرى كەلگەن كەسكىن قارارى بولسىمۇ ، كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرىدە ئابلىكىمگە بولغان چوڭقۇر نارازىلىق يوشۇرۇنغاندى : « توۋا ، — دەيتتى ئۇ ئىچىدە ئۆزى بىلەن ئۆزى گەپلىشىپ ، — تېخى قايسى كۈنى ماڭا شۇنچە يوغان ۋەدىلەرنى بەرگەن ئوغۇل بالىنىڭ بۇگۈنگە كەلگەندە چاشقاندەك كامارغا كىرىۋېلىپ ، ئۆزىنى قاچۇرۇپ يۈرگىنى نېمىسى !؟ ئۇنىڭدىن كۆرە ﴿ شاققىدە ﴾ ئالدىمغا كېلىپ بولغان ئىشنى دەپ دېۋەتسە ، ئۆزىگىمۇ ، ماڭىمۇ ياخشى ئەمەسمۇ ؟! ماقۇل ، ئالدىمغا ئۆزى كېلىشتىن خىجىل بولسا ، تۆت قۇر بىرنەرسە يېزىپلا بىر كىچىك بالىدىن ئەۋەتىۋەتسە نېمە بولاتتى !؟ ئەسلىدە لېيى خام ئىكەن - دە ئۇنىڭ ! »

مەرۋانەم ئويلاۋەرگەنسېرى ئابلىكىمدىن رايى قايتىپ ، كامىلنى ئەسكە ئالمىدىغان بولۇپ قالدى ، بولۇپمۇ ئانىسى تۇيۇقسىز ئاغرىپ ساقايـ

غاندىن بېرى سانىخاندىن ئۆچ ئېلىش ئىستىكى بارا - بارا كۆڭلىدىن كۆتۈرۈلۈپ ، ئۇنى ئانىسىدىن قالسىلا ئۆزىگە ئەڭ يېقىن ئادەملەر قاتاردا ساناشقا باشلىدى . دېمىسىمۇ سانىخانىنىڭ ئاشۇ قېتىمقى يۈزسىزلىكىنى ھېسابقا ئالمىغاندا ، سانىخان مەرۋانەمنى ئۆز قىزلىرى بىلەن ئوخشاش كۆزدە كۆرەتتى . بۇ ئېغىزدىكى ياخشى كۆرۈش بولماستىن ، بەلكى ھەقىقىي ئۇرۇق - تۇغقانلىق مېھرى ئىدى .

تاشنىمۇ سىلاۋەرسە ئېرىپ ياغ چىقىدىغان ئوخشايدۇ : سانىخان قىزلىرىنىڭكى بىلەن جۈپ قىلىپ سېتىۋالغان ئورۇسچە قاما تۇماقنى مەرۋانەمگە كىيدۈرۈپ قويغاندا ، مەرۋانەم شاپتۇل چېچەكدەك قىزىرىپ تۇرۇپ تاتلىققىنا تەبەسسۇم قىلدى . سانىخان ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىنمۇ ئۇنى بېشىدىن ئېلىۋەتمىدى .

بۇ ـــ كاتتا بۇرۇلۇش ، كاتتا مۆجىزە ئىدى .

ئەپروزىخان بۇ « مۆجىزە »نى ئېرىگە ئېيتقاندا ، ئۇ قۇلاقلىرىغا ئىشەنمەيلا قالدى .

ئەتىسى ناشتىدىن كېيىن ئانا - بالا مەشىنىڭ ئالدىدا دوپپا تىككەچ ئولتۇرۇپ ئۇيغۇرچە - بۇيىغۇرچە مۇڭداشتى :

ـــ بالام ، ـــ دېدى ئەپروزىخان چىرايىنى ئايانچلىق پۈرۈشتۈرۈپ ، ـــ مەن مۇشۇ قېتىم گۆر ئاغزىدىن يانغاندىن بېرى جېنىم بوشاپ كەتتىمكىنتاك ، نەرىم ساق ، نەرىمنىڭ ئاغرىق ئىكەنلىكىنىمۇ بىلەلمەس بولۇپ قاپتىمەن . داداڭمۇ خېلى قورقتى بولغاي ، تامىقى كەملەپ ، كېچىلىرى تۈزۈك ئۇخلىيالماس بولۇپ قالدى . گەپ - سۆزىگە مۇنداق سەگەرسەم ، كاللىسىغا سېنىڭ غېمىڭ كىرىۋالغان ئوخشايدۇ ، ـــ ئەپروزىخان گەپنى ئۇيان ئەگىتىپ ، بۇيان چۆرگۈلتىپ سانىخان بىلەن كامىلغا يۆتكىدى ، ـــ ئۆزۈڭمۇ كۆردۈڭ ، ئاق ئاناڭ بۇ قېتىم ساڭا ئېغىز ئاچقاندىن بۇيان ئايىغىمىزدا قۇرتتەك ئۆمىلەپ ، سىلكىسەڭمۇ ، ھومايساڭمۇ ئېغىر ئالماي پېشانەڭگە سۆيۈپ ، بېشىڭنى سىلاپ يۈرۈۋاتىدۇ . ئەگەر بىلسەڭ ، بۇ ئۇنىڭ سەندىن ئەپۇ سورىغىنى . ئۇغۇ مەيلى ، كامىل بىچارىگە ئۇۋال بولدى . ئېسىڭدە باردۇ ، كىچىكىڭدە : « كىمگە تېگسەن ؟ » دەپ ئەركىلەتسەڭ ، « كامىل ئاكامغا » دەيتتىڭ . ئۇمۇ : « مەرۋانەمنى ئالمەن »

دەيـتـتـى . كـپـيـىن قسمەت شۇنداقمۇ ، خۇدايىم ئىككىگىلارنى ئايرىۋەتتى . كـامـىل سـپـىنـى دەپ ئـىـككـى خـوتـۇنـنـى قوغلىۋەتتى . تۇنۇگۈن غوجام داداڭـدىـن ئاڭـلـىسام ، ئۇ بالا : « ئەگەر بۇ قېتىممۇ مەرۋانەمنى ئېلىپ بەر-مـەيـدىـغـان بـولـساڭلار ، قەشقەردىن چىقىپ كېتىپ ، يۇرتمۇيۇرت يۈرۈپ دىۋانىچىلىق قىلىمەن » دەپ يىغلاپتۇ .

ـــ ھە ؟ ـــ بـېـشـىـنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي پوكاندەك قىزىرىپ ئولـتـۇرغـان مـەرۋانـەم ئـىـتـتـىك بېشىنى كۆتۈرۈپ ، ئانىسىنىڭ كۆزلىرىگە ئەنـسـىـز تـىكىلدى . چىرايى تامدەك ئاقىرىپ كەتكەنىدى . ئەپرۇزىخاننىڭ يۈرىكى نېمىنىدۇر تۇيدى ـ دە ، گېپىنى مۇنداق تۈگەتتى :

ـــ خـۇدامـۇ بـەنـدىـنـىـڭ گـۇنـاھـىـدىـن كېچىدىكەن . سانىخاننى دېـمـىگەندىمۇ ، كامىل بىچارىنىڭ ئۇۋالىغا قالىمزمىكىن دەپ يۈرىكىم سۇ .

ئانـا گـېپىنى ئۈزۈپلا ، كۆز چاناقلىرىدا ئېسىلىپ تۇرغان ياش مونـچـاقلىرىنى قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن ئېرتىشقا باشلىغاندا ، مەرۋانەم ئەمچەك سېغىنغان ئاسلاندەك ئېتىلىپ بېرىپ ئانىسىنىڭ باغرىغا چاپلاشتى .

ئـىـككـى ھەپتىدىن كېيىن مەرۋانەم بىلەن كامىلنىڭ تويى بولدى . تـوي قـازىـنـىغا قار ئۇچقۇنى توختىماي چۈشۈپ تۇرغاچقىمۇ ، پولۇ قالتىس ئوخـشـىـدى . ئاشـپـەز پولۇنىڭ ئۈستىگە يېپىلغان تەخسە ـ تەلەڭگىلەرنى ئېـلـىـۋېـتـىـپ ، ئەمـدىلا بـىـر چاڭگال زىرىنى قازانغا چېچىۋاتقاندا ، روزى سـەرراپـىـنـىـڭ جـان ـ جىگەر دوستى ، شاھماتچى قوشنىسى ئوبۇل ئاخۇن دەرۋازىدىن پوپاڭ كۆتۈرۈپ كىرىپ كەلدى :

ـــ ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ! قـارنـىـڭ تـوخـتـىـمـاي يـاغـقـىنىغا ئەجەب ئوخـشـاپتۇ بۇ ئاش ، پۇرىقـى مەسچىتـىنىڭ ئالـدىغا يەتـكـىنىـى كۆرمەمـدىـغـان ! ـــ دېدى ئۇ ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجىيىپ ، ـــ روزاخۇن ، قىزىڭلىنىڭ بەختى بار ئىكەن جۇما ئاداش !

ئۇ سـۆزلىگەچ قازان بېشىغا كەلدى . تۇزىنى تېتىپ بېقىش نىيىتىدە بـىـر كاپام ئاشنى ئەمدىلا قولىغا ئېلىپ ئاغزىغا سېلىشقا ئۈلگۈرمىگەن روزى سەرراپ ئاشنى ياندۇرۇپ قازانغا تاشلاپ :

ـــ يـائاللا ئاداش ، ئەجەبـمۇ يولغا قارىتىۋەتتىڭلا ، بىر ۋاق نامازنى مەسچىتـتە ئوقۇمىغانغا بىر يېرىڭـلا كەمـلەپ قالىدىغاندەك ! ۋەزىپەڭـلىنى

ئۇنـتـۇپ قـالـمىغانسىلە ؟ ـــ دەپ چاقچاق قىلـدى . ئوبۇل ئاخۇنمۇ نەقىنى نېسى قىلمىدى :

ـــ ھەمـمـە ئادەم سـىلىگە ئوخشاش پىلىنى ماڭىدىم دەپ ، ئاتىنى كۆ-تـۈرۈپ يـۈرمـەيـدۇ ! سـىـلـىنى تەمتىرەپ قالمىسۇن دەپ نامازنى ئوقۇپ ، دۇئاسـىنـى قىلـمايـلا بۇياقـقا ئۇچـتۇم دەڭـلا ! جامائەتـىنى قايسى ئۆيگە باشلايمىز ؟

ـــ ئۆي دېگـەن كـەڭـرىـچـىلىك ، قايسىسىنى كۆڭلۇڭلا تارتسا ، شۇنىڭغا باشلاۋېرىڭلا !

ـــ قـولـىغا سۇ بېرىدىغانلار چەبدەسرەك بولۇڭلار جۇما ! ماۋۇ قار توختاپ كەتكەن بولسىمۇ ھويلىدىلا ساقايتاتتۇق . زىلچا ـ گىلەم ، كۆرپە-يـېـكەندازلىرىڭلىنىڭ ۋەتۈەرىكى چىقىپ كېتىدىغان بولدى ـ دە ، ئاداش !

ـــ قورقماڭلا ! ۋەتۈەرىكى چىقىپ كەتسە ، « تۆلەپ بېرىڭلا » دەپ ئېسىلۋالمايمەن !

ـــ ئېسـىـلـىۋېـلىشىڭلامۇ بارمىدى تېخى ! ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا ! ـــ ئوبـۇل ئاخـۇن قـاقـاقلاپ كـۈلگەن پېتى پىشايۋاننىڭ سۇپىسىدا سازلىرىنى تـۈزەپ قـويـۇپ ، قـوللـىـرىـنى ھورداپ ئولتۇرغان سازەندىلەرنىڭ قېشىغا كەلدى ، ـــ ئۇكىلىرىم ، ـــ دېدى ئۇ قىزىقچىلىق قىلىپ ، ـــ غوت ـ غوت پـەدىـگـە چـالماي ، بىسمىللانى « مۇقام »دىن باشلىساڭلار ، چاي پۈلۈڭلىغا تىللا تاشلىتىمەن جۇما ! قانداق دېدىم روزاخۇن ؟

ـــ تىللا ئايلانسۇن ، ئاداش !

ـــ ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا !

ئوبـۇل ئاخـۇن كـۈلـكـىـسـى ئايـاغلاشماستىن ئىككىلا سەنتۈرۈلۈپ ئوڭـدىـسـىـغا يىقىلىپ ، ھاسسىغا تايىنىپ ئورۇندۇقتا ئولتۇرغان قۇددۇس ئاخـۇنـنـىـڭ پـۇتـلـىـرىغا يۆلىنىپ قالدى . روزى سەررابنىڭ ئوقتەك ئېتىلىپ كـېـلـىـپ ئۇنى قۇچاقلۇالدى . باشقىلارمۇ ئولىشىپ كېلىپ ئۇنى كۆتۈر - كـۆتـۈر قىلىپ سۇپىغا ئالدى . كىم بىلسۇن ، بامداتتىن يانغان جامائەتنىڭ ئالـدى روزى سـەررابنىڭ دەرۋازىسىغا يېقىنلاشقاندا ، ئوبۇل ئاخۇن بەندە-چىلىك قىلىپ بولغانىدى .

« مۇقام »مۇ چېلىنمىدى .

هۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! بۇ توي توغرۇلۇق كىملەرنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ ئولتۇرمىدۇق . سۈرۈشتۈرگەن تەقدىردىمۇ ئېرىشىدىغىنىمىز : « خۇدا بەندىسىگە مۇنداق توينى كۆرسەتمىسۇن ! » دېگەندىن ئىبارەت بولىدۇ ، خالاس . بىز دەيمىزكى : « ھەرنېمە بولسا ، مەرۋانەم ئەرگە تېگىۋالدى ! » . قەلەم دەيدۇكى : « ئەگەر بۇ توي بىر ھەپتە كېچىككەن بولسا ، مەرۋانەم ھەرگىزمۇ كامىلغا نېسىپ بولمايتتى » . تۇۋا ، ماۋۇ گەپنى ، راستمىدۇ زادى ؟ راست بولدى نېمە بولدى ، يالغان بولدى نېمە بولدى ؟ بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندا بۇنداق تۇكى يوق پەرەز-لەرنى ھەقىقەتلەپ ئولتۇرغىلى كىمنىڭ چولىسى ؟! قەلەممۇزە .....

« جان ئەر، جان ئوت ! »

قىزلاردىكى تارتىنچاقلىق ، قورۇنۇش ، ئەندىكىش ، شەرم ـ ھايا ، ئىپپەت ـ نوموس دېگەنلەر ئۇلارنى ئۆز تۇيغۇ ـ ھېسسىياتىنى ئاشكارىلىـ يالماس قورقۇنچاق ؛ ئۆز بەختىنى ئۆزگىلەرنىڭ ياردىمىسىز تاپالمايدىغان ئاجىز ـ بېقىندى ھالەتكە چۈشۈرۈپ قويغان ئاساسلىق ئامىللار بولسا كېـ رەك . ئەگەر ئانىسىنىڭ تۇغمەس تاپا ـ تەنسى ، يېلىنىشى ، ئالداپ سىلىشى بولمىغان بولسا ، ئېھتىمال مەرۋانەم تۇرمۇشنىڭ يېيىش ـ ئىچىش ، كىيىنىشتىن بۆلەك يەنە قانداق راھەت ـ پاراغىتى ۋە لەززىتى بارلىقىنى ئۆمۈرۋايەت بىلمەيلا قالار ئىكەن . مانا ئەمدى بىلدىلا ئەمەس ، بەلكى تېتىدى . بىر چاغلاردا ۋۇجۇدىدا ئاستا ـ ئاستا ئويغىنىپ ، بارا ـ بارا يىرتقۇچ ھايۋاندەك قۇتراپ ئۇنىڭغا كېچە كۈندۈز ئارام بەرمىگەن ؛ ئەمما ، ئۆزىنىڭ ھېچكىمگە ھېچنېمە بېرەلمەيدىغان ۋە ھېچكىمدىن ھېچنېمە ئالالـ مايدىغان بىر گاچا ـــ بىر ناتىۋان مەخلۇق ئىكەنلىكىگە تەن بەرگەندىن كېيىنلا ۋۇجۇدىدىن بارا ـ بارا يىراقلاشقان ، ھەتتا پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇپ كەتكەن بىر شېرىن تۇيغۇ مۇندىن نەچچە ئاي ئىلگىرى يەنە يېڭىباشتىن قۇتراپ ، ئۇنى ئەقلىدىن ئازدۇرغىلى تاس قالغانىدى . ئۇنىڭغا ئۈچ ـ تۆت يىل بۇرۇنقى كونا خاماننى سورۇتقان ، ئۇنى سانىخانغا ئۆلگۈدەك ئۆچ قىلىۋەتكەن ، كۈنلەپ ـ كۈنلەپ كوچا ئارىلىتىپ نېمىندۇر ئىزدەشكە مەجبۇر قىلغان ؛ جاھىللىق قىلىپ ئانىسىنىڭ بىر كۆزىدىن ياش ، بىر كۆزىدىن قان ئاقتۇرغان نەرسىمۇ دەل ئاشۇ تۇيغۇ ئىدى . پېشانىسىگە پۈتۈلگەن قىسمەت شۇنداقمۇ ، ئۇ تەلپۈنگەن سېيما ، ئۇ ئېرىشمەكچى بولغان يۈرەك بىلەن تەن ئۇنىڭغا نېسىپ بولمىدى ، ئۇنىڭدىن قالغىنى ـــ

سېھىرگەرنىڭ قولىدىكى بىر قارىسا بىر تۇتام گۈلدەك كۆرۈنىدىغان ، بىر قارىسا ھېچنېمىگە ئوخشىمايدىغان ئېزىنتقۇ مىسرالار بولدى :

چىمەن ، چىمەن ، گۈل ـــ چىمەن ،
دوپپىكىزدا گۈل تۇمەن .
دوپپىكىزنى كىيىپلا ،
كۆيۈپ قالدىم سىزگە مەن .....

مەرۋانەم مۇشۇ مىسرالاردىن كۈچ ئېلىپ ئاتا ـ ئانىسىنى يېڭەي ـ يېڭەي دېگەندە ، ئوت بولۇپ يېنىۋاتقان يۈرىكى تۈيۈقسىز مۇزلىدى . لېكىن ، بىر يەرلىرىنىڭ بىر يەرلىرىدە كىچىككىنە بىر ئۇچقۇن ئاشۇ مۇزنى ئېرىتىش كويىدا پىلىلدايتتى ، پىلىلدايتتى ، زادى ئۆچكىلى ئۇنمايتتى . ئوبۇل ئاخۇنۇمنىڭ تۈيۈقسىز ۋاپاتى بۇ ئۇچقۇنغا ياغ بولۇپ چېچىلدىمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ، يەڭگىلەر بىلەن سانىخان يۆتكەپ كېتىش ئۈچۈن ئىككى قولىدىن تۇتۇپ يېتىلىگەن چاغدا يىغا باشلىغان مەرۋانەم دادىسى ئايرىلىش دۇئاسى بەرگەن چاغدا ئۇنىڭغا قارىغىلى ئۇنىمىدى . « لاتا پەكاپ »قا يۆلەپ كىرگۈزۈلۈۋاتقاندا تىرەجۇپلىپ بىرمۇنچە پاراكەندىچىلىك پەيدا قىلدى . مېھمانلار ئۇزاپ ، سانىخان مەرۋانەمگە ئۆز قولىچە چاي تۇتقاندا ، مەرۋانەم ئالۋاستىغا يولۇققاندەك قەھر بىلەن چىرقىراپ ، پىيالىنى داستىخانغا ئېتىپ چۈل ـ چۈل قىلىۋەتتى . كامىل يوتقانغا كىرگەندىمۇ مەرۋانەم شۇنداق ئەسەبىيلەشتىكى ، بىچارىنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈپ قويغىلى تاس قالدى ـ يۇ ، يېڭىلدى . يۈز ئاچقۇ كۈنى مەرۋانەم مېھمانلار بىلەن كۆرۈشۈشكە چىققىلى ئۇنىمىدى ، ئانىسىنىڭ دىدارىغىمۇ قارىماي ئۇنى نومۇسقا ئۆلتۈردى . كىم بىلسۇن ، ئاخىر كامىلنىڭ ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈشلىرى ، ياۋايىلارچە قىسىش ـ قىيناشلىرى ئۇنىڭ چىرايىغا تەبەسسۇم يۈگۈرتۈپ ، بۇ ئۇچقۇنىنمۇ تەلتۆكۈس ئۆچۈردى . مەرۋانەم تويدىن كېيىن تۇنجى قېتىم ئانىسىنىڭ ئۆيىگە « ئازنا » قىلىپ كەلگەن كۈنى بىر ئىشنى باھانداپ ياتاق ئۆيىگەكىردى ـ دە ، كىتاب ـ دەپتەرلىرىنى رەتلىگەن بولۇپ ھېلىقى نەچچە قېتىم يىرتىپ ، نەچچە قېتىم

يەملەپ نەگىدۇر يوشۇرۇپ قويغان « سېھىرگەرنىڭ ئەپسۇنى »نى كۆيدۈرۈپ كۈلگە ئايلاندۇرۇپ ، تۈتۈنىنى ئۆينىڭ تام - تورۇسلىرىغا سىڭدۈرۈۋەتتى .

مانا شۇنىڭدىن كېيىنلا مەرۋانەمگە سانىخان پەرىزاتتەك چىرايلىق ، پەرىشتىدەك رەھىمدىل ۋە مۇلايىم ، ئاق كۆڭۈل ؛ كامىل رۇستەمدەك قاۋۇل ، پەرھادتەك كۆيۈمچان ؛ ئۇلارنىڭ كونا ئۇسلۇبتا سېلىنغان ۋالا هويلىدەك يوغان ، كۆرۈمسىز ئۆيلىرى جەننەتتەك كۆرۈنىدىغان بولدى . ئۇ ئاتا - ئانىسىنى ۋە ئۆزى تۇغۇلۇپ ئۆسكەن هەشەمەتلىك ، مەنزەرلىرى كۆزنىڭ يېغىنى يېگۈدەك چىرايلىق ، پېشايۋان تۈۋرۈكلىرىگە ئىشلەنگەن گۈل - نەقىشلەر كۆزنى چاقنۇدەك ۋالىلداپ تۇرىدىغان ، چاققانراق بولسىمۇ پادىشاهنىڭ ئوردىسىدەك يورۇق - ئازادە ئۆيلەرنى هەپتىلەپ - ئايلاپ كۆرمىسىمۇ « ئاھ - ۋاھ »لاپ كەتمەيتتى .

ئۇ ئەمدى ئۆز رازى - رىزالىقى بىلەن كامىلغا مەگگۇ سادىق قۇل ، سانىخانغا پۇت - قول بولۇشقا بەل باغلىغانىدى . « بەزى ئاداشلىرىم : ‹ جان ئەر ، جان ئوت ؛ قېينىئانا — قەنئانا › دەپ يۈرۈشسە ، ئەجەبمۇ ئۇلارنى ‹ قېلىن ، يۈزسىز بىرنېمىلەركەن ! › دەپ تىللاپ يۈرۈپتىكەنمەن ، — دەيتتى ئۇ بەزى ئاخشاملىرى كامىلنىڭ ياتاق ئۆيگە كىرىشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتكەچ ئىچىدە پىچىرلاپ ، — تووۋا قىلدىم خۇدايىم ، ‹ ئەر - خوتۇن › دەپ ئەجەبمۇ يارىتىپتىكەنسەن ؟! »

دەسلەپتە كىرپىدەك تۇگۈلۈپ ، غورىدەك كۆكىرىپ ، ئۇدۇل كەلگەنگە يىڭنىدەك سانجىلىپ يۈرگەن مەرۋانەم بىر ئايغا قالمايلا بۇ ئۆينىڭ « سۈپۈرگىسى » ، « كىرچىسى » ، « ئاشپىزى » بولۇپ قالدى . قېيىنئانىسىغۇ بىر نۆرى ، باشقا كېلىنلەرمۇ ئۆي ئىشىدىن پۈتۈنلەي ئازاد بولدى . دەم ئېلىش كۈنلىرى ئۇلار هەپتىلىك يىغىلىپ قالغان كىر - قاتلىرىنى مەرۋانەمگە تاشلاپ بېرىپ ، خاتىرجەم هالدا باللىرىنى يېتىلەپ شەپ بازار ئايلىناتتى ياكى ئاتا - ئانىلىرىنىڭكىگە بېرىپ « ئازنا » قىلاتتى . ئۇلار خۇشلۇقىدا بەزى ئەڭ ئېسىل نەرسىلىرىنى مەرۋانەمگە سوۋغا قىلاتتى . بازاردىن ئۆزلىرىگە نېمە ئالسا ، مەرۋانەمگىمۇ شۇنى ئېلىشنى ئۇنتۇمايتتى . مەرۋانەم چوڭلارغا پەرزەنت ۋە سىڭىل ، كىچىكەرگە ئاچا

ئىدى . ھەممىسى ئۇنىڭغا ئامراق ئىدى ، ھېچكىم ئۇنى يەكلىمەيتتى . كاملىغۇ بولدى ، «مەرۋانەم» دېسە جېننىنى ئايمايتتى . كاملىنىڭ ئائىلىدىكى ھۆرمىتى ئاكا ـ ئاچىلىرىنىڭكىدىن قېلىشمايتتى . ئۆزىمۇ گويا قايتىدىن تۇغۇلۇپ ، بۆلەكتىن چوڭ بولغاندەك ئىشچان ، ئاتا ـ ئانىغا مېھرىبان ، قېرىنداشلارغا كۆيۈمچان ، ئوچۇق ـ يورۇق ، ياۋاش ـ مۆمىن ئادەم بولۇپ قالدى . ئاتا ـ ئانىسىنىڭ سىزىقىدىن چىقمايتتى .

قىسقىسى ، مەرۋانەم بۇ ئائىلىگە كىرگەندىن بۇيان خاپىلىق ئورنىنى خۇشاللىق ، غەم ـ ئەندىشە ئورنىنى خاتىرجەملىك ، ئارازلىق ئورنىنى مېھرىبانلىق ئىگىلىگەنىدى . ئائىلە ئەزالىرى مەرۋانەمنى « ئاللانىڭ رەھمەت پەرىشتىسى » ، « ئائىلىمىزگە كەلگەن 〈 شۆھبەدىر 〉 » ، « ھۆسنىدىن نۇر ، ئايىغىدىن گۈل تۆكۈلىدىغان پەرىزات » دەپ تەرىپلىشەتتى . سانىخان ئۇچرىغانلا ئادەمگە ئۇنى ماختاپ ، ئۆزىنىڭ بىر چاغلاردىكى « ئەقىلسىزلىقى ، كورلۇقى ، ئالا كۆڭۈللۈكى » دىن قاتتىق ئەپسۇسلىنىپ ، كۆز يېشى قىلىپ بېرەتتى : « شۇ چاغدا پوق يېمىگەن بولسام ئالتۇن خەجلەپ ئاپەت سېتىۋېلىپ ، كاملىنى كاردىن چىقارمايدىكەنمەن ! ـــ دەيتتى گاھ كۈلۈپ ، گاھ يىغلاپ تۇرۇپ ، ـــ ئۆزەمنىڭ تارتقان دەردىم ، تۆككەن يېشىم ..... ۋاي خۇدا ، ۋاي خۇدا ، ھېچقانداق بەندىسىنى مەندەك ھەردەم خىيال ، ئەخمەق ياراتمىسۇن ! »

گۈل ـ چېچەكلەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ ، ھەممە يەرنى گۈل ھىدى ، تۇپراق ھىدى قاپلاپ ، تەبىئەت دۇنياسى يېڭى ھايات مۇساپىسىنى باشلىغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، سانىخان ئائىلىنىڭ ئەڭ چوڭ ھوقۇقى ـــ چۆمۈچنى مەرۋانەمگە ئۆتكۈزۈپ بەردى .

ـــ خېنىم بالام ، ـــ دېدى ئۇ بىر كۈنى كەچلىك تاماققا ئېتىلگەن ، زىرە ـ قارىمۇچ ، يۇمغاقسۇتنىڭ پۇرىقى گۇپۇلدەپ ئۇرۇپ تۇرغان قىيمىلىق ئۇگرىنى چىنىلەرگە تەڭشەپ ئۇسۇۋۇتتىپ ، ـــ مەن بۇ چۆمۈچنى مىدىرلىغۇدەك ھالىم بولسىلا ھېچكىمگە ئىشىنىپ تۇتقۇزمىغان . سەن ئۆيىمىزگە كەلگەندىن بېرى قازان بېشىنىڭ ھەممە ئىشىنى ئالدىڭغا تارتىپ ، مېنى ئېزىپ مۇكچەيتىۋەتكەن يوغان بىر تاغدىن قۇتۇلدۇردۇڭ . شۇنداق قارىسام ، ئۆيىمىزدىكى چوڭ ـ كىچىك ھەممەيلەنگە « ئانا » بولىدىغان

بـــردىـــنبىر ئادەم سەن ئوخشايسەن . ساڭىمۇ ئىشەنمىسەم ، كىمگە ئىشىنىمەن ؟! ئەتـــىدىن باشلاپ قازانغىمۇ ، چۆمۈچكىمۇ ئۆزۈڭ ئىگە بول . مەنمۇ ئەل قاتـارى بـەرگىنىڭنى يەپ ، مۇندىن كېيىنكى كۈنلىرىمنى خام ـ پىشـ شىقىنىڭ غېمىنى يېمەي خاتىرجەم ئۆتكۈزەي ، ماقۇلمۇ ؟

ـــ ھىـم ..... ـــ ساىـــخانىنىڭ كۆزلىرى ياشلانغاندى . مەرۋانەمـ نـــڭـمۇ كۆڭلى بۇزۇلۇپ كۆز چاناقلىرى نەملەنـــدى ، ئۇنىڭـغا « ماقۇل » دېمەكتىن بۆلەك چارىمۇ يوق ئىدى .

ئايـال زاتـى يـارىتـىلـىشـىدىـنلا غەلىتە بولغىنىدەك ، قىلىقلىرىمۇ ئەزەلـدىـن غـەلـىتە : ئالايلۇق ، قېيىنئانىلارنىڭ كېلىنلەرنى خورلىشى ، كېـ لىنلەرگە ئىشەنمەسلىكى ؛ كېلىنلەرنىڭ قېيىنئانىلارغا ئۆچمەنلىك قىلىشى ، قـېـيـىـنـئـانـىـلارنـى يـات كـۆرۈشى تۇپەيلىدىن بىر ئائىلىدە كېلىپ چىققان جـېـدەل ـ مـاجـىـرا ، تـۆكۈلگەن ياش ، تارتقان ئازاب ـ كۈلپەتلەر ئەر ـ خـوتـۇن ئوتـتـۇرىـســىـدىـكـى بـىـر ـ بىرىگە ئىشەنمەسلىك ، كەمستىش ، خـورلاش تـۇپەيلىدىن كېلىپ چىققان جېدەل ـ ماجىرا ، تۆكۈلگەن ياش ، تـارتـقـان ئازاب ـ كـۈلـپـەتـلـەردىن ئون ھەسسە ، يۈز ھەسسە كۆپ بولسا كـۆپـكى ، ھەرگىز ئاز ئەمەس . ئېرىدىن تىل ئىشىتسە ، تاياق يېسە قېيىنئا ـ نـــسـىغا دومسىيىش ؛ ئوغلىدىن دىلى ئازار يېسە ، كېلىنىگە نەشتەر ئۇرۇش ئايـال زاتـىنىڭ قان ـ قېنىغا سىڭىپ ، ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا مىراس قالدۇ ـ رۇپ كـېـلىۋاتقان ئۇدۇمى . بۇ ئۇدۇم تەبىئىيكى ، ئاياللارنى جىنسداشلىرى ئالـدىـدا ئىـچـى تـار ، بـىـرەھىم ، ھەسەتخور ، بىكۆيۈم ، تاش يۈرەك قىلىپ قـويـغـان بولسا ؛ ئەكسىچە ئەرلەر ئالدىدا پىلە قۇرتىدەك ياۋاش ـ يۇمشاق ، ھاۋائانـىـدەك مېھرىبان ، توشقاندەك قورقۇنچاق ، گۈل ـ چېچەكتەك خۇش تـەبىئەت ، سېرىق ئوتتەك① ناتىۋان ـــ بىقورۇ قىلىپ قويغان . مۇبادا ئۇلار ئەرلـەرگـە قىلغان كەڭ قورساقلىقى ، كۆيۈمچانلىقىنىڭ ئوندىن بىرىنى ئۆز جـىنسداشلىرىغىمۇ كۆرسەتكەن بولسا ، ھېچبولمىغاندا بىر ئۆيگە كېلىن بو ـ لۇپ كىرىپلا كەلگۈسىدە ئۆزىنىڭمۇ قېيىنئانا بولىدىغانلىقىنى ئويلاپ قويغان

---

① سېرىق ئوت ـــ تېبابەتچىلىكتە « ئەپتىمۇن » دېيىلىدۇ . ئۇ بۇغداي ۋە بېدە غولىدا يىلتىزلاپ ئۆسكەچكە ، ئۇلار ئورۇۋېتىلگەندە ئۇنىڭمۇ ھاياتى ئاخىرلىشىدۇ .

بولسا ئندى ، ئۇ هالدا بۇ دۇنيا تېخمۇ گۈزەل ، تۇرمۇش تېخمۇ شېرىن ، ئائىله جەننەت تۇسىنى ئالغان بولاتتى .

سانىخان تويى بولۇپ ئۇزاق ئۆتمەيلا بىلدىكى : چۆمۈچ بىلەن سۈپۈرگە ــ بىر ئائىلىدىكى ئايال زاتىنىڭ تەقدىرى ، رىزىق ـ نېسىۋىسىنى بەلگىلەيدىغان ئەڭ چوڭ ئىككى قورال بولۇپ . چۆمۈچ ــ هۆكۈمرانلىقنىڭ ، سۈپۈرگە ــ بويسۇنغۇچىلىقنىڭ بەلگىسى ئىدى . سانىخان مۇشۇ ئۆيگە كېلىن بولۇپ كىرىپ 20 يىلغىچە قولىدىن سۈپۈرگە چۈشمىدى . پۈتۈن ئائىلىنىڭ يۈندى ـ يۇمبۇشلۇقى ئۇنىڭ زىممىسىده ئىدى . ئۇ ئانىسىدىن ئۆگەنگەن بارلىق هۈنىرىنى ئىشقا سېلىپ تاماق ئېتىپ ، ئەمدىلا قازانىنى ئوچاقتىن چۈشۈرۈشىگە ، قېيىنئانىسى چۆمۈچنى قولىغا ئېلىپ ئاشىنىڭ بۇرنى ، گۆشىنىڭ لوق ـ لوق يەرلىرىنى ئېرىگە ، ئوغۇل ـ قىزلىرىغا ؛ سۆڭەك ـ سالپا ، مونەك ـ سونەك چۆپلەرنى كېلىنلەرگە ئۇسۇيتتى . لەڭمەن ئېتىلگەن كۈنلەردە كېلىنلەر كۆپىنچە ئاچ ـ توق قالاتتى ياكى ئاشنىڭ سۈيىگە نان چىلاپ يېيىشكە مەجبۇر ئىدى . قېيىنئانىسى كۆز يۇمغاندىن كېيىن چۆمۈچ ئۇنىڭ قولىغا ئۆتۈپ ، ئۇ قورساقنىڭ غېمىدىن قۇتۇلدى . ئاق ـ قارىنى پەرق ئېتىپ قالغان ئىككى قىزى ئۇنىڭغا سۈپۈرگە تۇتقۇزمىدى ، يۇندى ـ يۇمبۇشلۇقمۇ قىلدۇرمىدى . قىزلار « ئۇچۇپ » كېتىپ ، ئۆيگە كېلىن كىرگەن ئون نەچچە يىلدىن بېرى سۈپۈرگە كېلىنلەرنىڭ قولىغا ئۆتۈپ ، چۆمۈچ ئۇنىڭ قولىدا قېلىۋەردى . يامان يېرى چوڭ كېلىنىنى مال ساتقۇچى ، ئوتتۇرانچى كېلىنىنى سېسترا بولغاچ ، ئۆزى چۆمۈچ تۇتقاندا قېيىنئانىسىدەك « ئوغۇل ، كېلىن » دەپ نېسىۋە ئايرىيالماس بولۇپ قالدى . تېخمۇ يامىنى ئۇنىڭ رىزقى كۆپىنچە ئۇن تامىقىنىڭ مونەك ـ سونىكى ، گۈرۈچ تامىقىنىڭ قېيمىقى بولاتتى . شۇنداق ئىكەن ، ئۇنىڭغا چۆمۈچ تۇتماقنىڭ نېمە زۆرۈرىيىتى !؟ سانىخان ئۇزاق ئويلاندى . لېكىن ، كەسكىن قارارغا كېلەلمىدى : چۆمۈچنى قايسى كېلىنگە تۇتقۇزسۇن ، ئىككىنچىسى چوقۇم ئۇنىڭغا دومسياتتى ؛ ئاشكارا دومسيالمىغاندىمۇ ئىچىده ئۇنى تىللايتتى ، ئۇنىڭغا ئۆلۈم تىلەيتتى . مەرۋانەم ئۆيگە كىرىش بىلەنلا ، ئۇنىڭ بۇ ئويى تېخمۇ ئەۋجىگە چىقتى . سېلىشتۇروپ كۆرۈۋىدى ، مەرۋانەم « كېلىنلەر-

نـسـڭ كۆزى » ئىكەن . ئەتكەن تاماقلىرى پادىشاھقىمۇ يارايدىكەن . ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈل ، سەمىمىيلىكىنى دېمەمسىز تېخى !

سانىخان ئاخىر مەرۋانەمنى « ئانا »لىققا تاللىدى . قۇددۇس ئاخۇن بۇ گەپنى ئاڭلاپ خوتۇنىنى قاچاندۇر بىر چاغلاردىكىدەك مەھكەم قۇچاقلاپ ، ئېزىپ سۆيۈپ قويدى . دېمىسىمۇ بۇ قالتىس دانا تەدبىر ئىدى : بىرى ، تاماقنى ئەتكەن ئادەم ئۆزى ئۈسۈسا ھېچكىم غىڭ قىلالمايتتى . يەنە بىرى ، تۇغقانلار ئارىسىدىكى ئارازچىلىق تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇيتتى . ئانـدىن مەرۋانەم ئۆزىنىڭ « غوجايىن » قاتارىغا ئۆتكەنلىكىنى كۆرۈپ ، بۇ ئائىلە ئۈچۈن تېخىمۇ جان قاقاتتى . كامىلىڭ غەيرىتىگە غەيرەت قوشۇـلۇپ ، ئىش ـ ھەرىكىتى تېخىمۇ رونىق تاپاتتى .

سانىخان چوتنى خاتا سوقمىغانىدى : چۆمۈچ مەرۋانەمنىڭ قولىغا ئۆتۈپلا ، سانىخاننىڭ ئورنى تۆر ، يەيدىغان ـ ئىچىدىغىنى ئاشنىڭ بۇرنى ، گۆشنىڭ لوقى بولدى . كېلىنلەر خۇش بولسا بولدىكى ، ھەسەت قىلمىدى . ئەمما ، بىچارە مەرۋانەم مىڭ جاپادا ئاش ـ تاماق ئەتكەن بىلەن ، «ئاشقان-تاشقان بارات تازىنىڭ » دېگەندەك ، ئۇنىڭغا تېگىدىغىنى ھەممەيلەندىن ئاشقان ، ھېچكىمنىڭ قاچسىغا ئۇسۇغلى بولمايدىغان « مۇلغۇي » بولدى .

مەرۋانەم بۇنىڭدىن رازى ، خۇشال ئىدى ، ئۆزىنى ھېچقانداق كېلىنگە سېلىشتۇرغىلى بولمىغۇدەك دەرىجىدە بەختلىك سېزەتتى .

تاسادىپىي بىر ئىش ئۇنىڭ بەختىگە بەخت ، شادلىققا شادلىق قوشتى : شەھەر كوچىلىرىنى رەتلەش ـــ كېڭەيتىش دولقۇنىدا ، قۇددۇس ئاخۇنلارنىڭ ئۆيىنىڭ يېرىمىغا يېقىنى يولغا قوشۇلۇپ كېتىدىغان بولدى . بۇ خەۋەر ئۇلارنى قاتتىق ساراسىمىگە سالدى : ئۇلار يىغلىدى ، قاقشىدى ، كۆڭلى تاماق تارتمايدىغان ، كۆزى ئۇيقۇغا بارمايدىغان بولۇپ قالدى ، ئۇ يەر ـ بۇ يەرگە پالاقلاپ باقتى ، بولمىدى . نەچچە ئونلىغان ئائىلىنىڭ ئۆي ـ جايى چېقىلىدىغان بۇ ئىشتا ، قۇددۇس ئاخۇن ئاغىنى قىلىپ پايدا ئالالامتى ؟ ئۇ لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ تەن بەردى . ئۇنىڭ تەن بېرىشى « ھۆكۈمەت تاش ، پۇقرا تۇخۇم » بولغىنى ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى بۇ قېتىمقى چاقما ـ چاقماقتا ئۆزىگە تېگىدىغان كاتتا نەپنى

كۆرەلىگەنلىكى ئىدى ! چۈشەندۈرۈلۈشچە ، يول كېچەيتىلىش بىلەن بىر چاغدا ، يولنىڭ ئىككى قاسىنقىدىكى ئائىلىلەرنىڭ ئالدى دۇكان ، ئۈستى مەنزەر ئۆي قىلىنىدىكەن . قۇددۇس ئاخۇن ھېسابلاپ كۆردى: ئۆينىڭ يولغا تۇتىشىدىغان تەرىپى ناھايىتى كەڭ بولۇپ ، كەم دېگەندىمۇ بەش دۇكان چۈشىدىكەن . بۇ دۇكانلارنىڭ ئەڭ تۆۋەن باھادا ئىجارىگە قويۇلغان چاغدىكى يىللىق كىرىمى 10 مىڭ يۈەندىن تۆۋەن بولمايدىكەن . يەنە بىرى ، قۇرۇلۇشنى ھۆكۈمەت بىر تۇتاش ئېلىپ بېرىپ ، ئۆي ئىگىلىرىنى پۇل خەجلەتمەيدىكەن ، يەنى ئۆي ئىگىلىرىگە بېرىلىدىغان تۆلەم قۇرۇلۇش چىقىمىغا بويلىمسا ، ئېشىپ كەتكەن قىسمىنى ئۆسۈمسىز قەرز ھېسابىدا مۇددەتكە ، تۈركۈمگە بۆلۈپ تۆلىتۈالىدىكەن . بۇنىڭدىنمۇ ئوبدان ئىش بولامدۇ !؟ قۇددۇس ئاخۇن خېلى بۇرۇنلا تاملىرى شورىداپ ، ۋاسا ـ جەگىلىرىنى قۇرت يەپ كېتىۋاتقان بۇ كونا ئۆيلەرنى يېڭىلىۋېلىش نىيىتىگە كەلگەن بولسىمۇ ، ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن مەقسىتىگە يېتەلمىگەن . مانا ئەمدى بۇ مەقسىتى ئىشقا ئېشىش ئالدىدا تۇرۇپتۇ . بىراق ، يول تەرەپتىكى ئىككى ئېغىز ئۆي چېقىلىپ ، دۇكانلار بىلەن مەنزەر ئۆيلەر پۈتكۈچە بىر جۈپ ئەر ـ خوتۇن يېتىپ ـ قوپىدىغان ئۆي كەملەيتتى .

قانداق قىلىش كېرەك ؟

بوۋاي بىلەن مومای مۇشۇ ئىش ئۈستىدە ئويلىنىشقا باشلىغاندا ، كېلىنلەرنىڭ ئۇۋۇنسىغا سۇ كىرىپ كەتتى :

ـــ ئۆينى چاقىدىغان گەپ راستمىكىن ؟ ـــ بازار ئايلانغىلى چىققان چوڭ كېلىن ئامىنەم ئۆزى بىلەن يانمۇيان كېتىۋاتقان ئوتتۇرانچى كېلىن پاتىمەمدىن سورىدى . ئۇلار خام بازىرىغا كەلگەنىدى .

ـــ راست بولماي ، ـــ پاتىمەم ئۇققانلىرىنى دېدى ، ـــ قاۋۇزدىن سۈرۈشتۈرسەم ، بىر ئايغا قالماي بىزنىڭ ئۆيمۇ چېقىلارمىش . ئىككى قېرى ھازىر كىمنى بۆلەك قىلىشنىڭ غېمىدە قاپتۇ .

ـــ كۆرسىلە ما ئىشنى ! ـــ ئامىنەمنىڭ سەپرايى ئۆرلەپ چىرايىغا بۇلۇت قوندى ، ـــ شۇنچە سۈرۈشتۈرسەم ، قۇززات دېگەن بىرنېمە پەقەت راست گەپنى بەرمەيدۇ !

ـــ قاۋۇزمۇ ئوخشاش . بۇ ئۆيده سىلى بىلەن مەندىن بۆلەك ھەمـ
مىسىنىڭ تىلى بىر . ئويلاپ باقسىلا : سىلى بىلەن مەن بۇ ئۆيگە كېلىن
بولۇپ كىرگىلى شۇنچە يىل بوپتۇ . بىر نانىنى يۇرەكلىككىنە « قاسسىدە »
ئوشتۇپ يېيەلمەيمىز . تېخى تۇنۇگۈن كىرگەن ھېلىقى گاچا چۆمۈچكىمۇ ،
ئاچقۇچقىمۇ غوجا بولۇپ ، سىلى بىلەن ماڭا ھەممە نېمىنى چاغلاپ بېرىپ
يۈرمەمدۇ !

ـــ ئۇ ئىشلارنى ئويلىسامغۇ ، بۇ ئۆيده بىر كۈنمۇ تۇرغۇم يوق .
پۇتۇمغا پۇتلىشۋاتقىنى ئاشۇ ئۈچ ئېسىنچاق ـ سېلىنچاق دېسىلە !

ـــ مېنى دېمەملا ! كەچكىچە ھۆكۈمەتكە ئىشلەك ، تاپقانىنى ئەرىنىڭ
قولىغا تۇتقۇزۇك ، تېخى تىلەمچىدەك بىر تىيىننىمۇ ئۇنىڭدىن تىلەپ
خەجلەك . شۇمۇ كۈن بولدىمۇ !؟ ئەگەر بالىلارنى دېمەيدىغان بولسام .....

ـــ بىز خوتۇن خەق « بالا ، بالا » دەپ ئۆمرىمىزنى كۈلده كۆمەچ
قىلۇېتىدىكەنمىز . قېنى ، مۇشۇ قېتىم يەنە بۆلەك ئۆي تۇتۇپ بەرمسۇنچۇ ،
ھېلىغۇ ئۈچ بالىكەن ، 10 بالام بولسىمۇ كەينىمگە قارىمايمەن !

ـــ ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانلا ! ئىككى ئۆي چېقىلىپ كېتىدىغان
تۇرسا ، سىلى بىلەن مېنى بۆلەك قىلماي ئاسمانغا ئەچىقىپ ئولتۇرغۇزۇپ
قويامدۇ ؟! قاراپ تۇرسىلا ، يۇندى ـ يۇمبۇشلۇققا سالغىلى ھېلىقى گاچىنى
ئېلىپ قېلىپ ، ئىككىمىزنى يولغا سالمىسا مانا مەن !

ئۇلار مۇشۇنداق شېرىن چۈش كۆرۈپ ، ئاغزىنى تاتلىق ئېتىشىپ
ماگىزىن ئارىلاپ يۈرگەن شۇ كۈنى ئاخشىمى قۇددۇس ئاخۇن بىلەن سا-
نىخان پۇتۈنلەي باشقىچە چوت سوقتى :

ـــ قۇززاتىنى بۆلەك قىلايلى ، ـــ دېدى چوك كېلىنىدىن دىلى سۇ
ئىچمىگەن سانىخان ئېرىگە مەسلىھەت بېرىپ .

ـــ ياق ، كامىلىنى بۆلەك قىلىمىز ، ـــ دېدى قۇددۇس ئاخۇن
كېسىپلا ، ـــ نېمىشقا دېسەكلا ، ئەپروزىخان بىلەن روزاخۇن يوغان
ھويلىدا ھۇۋقۇشتەك يالغۇز قالدى . ئۇلارنىڭ يېرىقىنى يېقىن قىلىپ بەر-
گىلى كامىلدەك ئادەم لازىم . كامىل ئۇلارنىڭ دېگەن يېرىدىن چىقسا ،
ئۇلارغا بالا بولۇپ شۇ ئۆيده تۇرۇۋەرسۇن ، بولمىسا بىز ئۆگزىگە مەنزەر
سېلىۋالغاندىن كېيىن قېشىمىزغا ياندۇرۇپ كېلەيلى .

ـــ ئۇنداق قىلساق .....

ـــ ئۇنداق قىلمىساق ، ئائىلىمىز چېچىلىپ كېتىدۇ . سەزدىگۈلىمىكىن ، كېلىنلەرنىڭ پەيلى يامان ، نىيىتى ئالا . بۇگۈن قۇززاتنى چىقىرىۋەتسەك ، ئەتە قاۋۇزنىڭ چىقىپ كەتكۈسى كېلىدۇ . كېلىنلەر ئىچىدە « كەت » دېسەك كېتىدىغىنى ، « كەل » دېسەك كېلىدىغىنىمۇ مەرۋانەم . كامىلمۇ شۇنداق . ھازىرچە شۇلار بۆلەك بولۇپ تۇرسۇن . سىلى ئەتىلا بېرىپ بۇ مەسلىھەتىمىزنى روزاخۇنىنىڭ سەمىگە سېلىپ بېقىڭلا . ماقۇل كۆرسە شۇنداق قىلارمىز ، بولمىسا بىر يەردىن ئۆي تېپىپ كامىللارنى كۆچۈرۈپ قويايلى . مۇنداق قىلساق ھېچكىم « غىڭ » قىلالمايدۇ . كامىلمۇ ئۆز كۈننىي ئۆزى ئېلىشىنىڭ ، ئۆي تۇتۇشنىڭ يولىنى ئۆگىنىۋالىدۇ . بىزمۇ كۆزىمىزنىڭ ئوچۇقىدا ئۇنىڭ بىزدىن كېيىن قالغاندا قانداقراق كۈن كۆرىدىغانلىقىنى بىلىۋالالايمىز .

مۇبادا سانىخانىڭ مىجەز ـ خۇيى بۇندىن نەچچە يىل ئىلگىرىكىدەك بولغان بولسا ، ئاللىقاچان ئاللا ـ باركاللا سېلىپ : « سەن بىر تۇغقىنىڭغا يان بېسىپ مۇشۇنداق قىلىۋاتسەن ! ئوغۇل چوڭ قىلىپ خەقنىڭ خىزمىتىگە تۇتۇپ بەرگىلى سارايمۇ ئەمەسمەن ! » دەپ قۇددۇس ئاخۇنۇمنىڭ ساقلىنى موچىنده تەرگەن بولاتتى . ئۇنى دېمىگەندىمۇ ، قائىدە بويىچە « ئۆي ئايرىش » نۆۋىتى ئاۋۋال چوڭغا ، ئاندىن كىچىككە كېلەتتى . سانىخان مۇشۇنى تۇتۇپلا تېرىكەشسە چوقۇم يېڭەتتى . بىراق ، ئېرىنىڭ « ئائىلىمىز چېچىلىپ كېتىدۇ » دېگەن بىرلا گېپى ئۇنى قايىل قىلدى . بالىلار ھەر تەرەپكە چېچىلىپ كەتسە ، ۋاقتى كېلىپ قۇددۇس ئاخۇنلارنىڭ بېشى ياستۇققا تەگكەندە كىم باش ـ ئايىغىغا كېلىپ ھالىدىن خەۋەر ئالىدۇ ؟ ياخشى كۈننىڭ يامنى كېلىپ ، ئەر ـ خوتۇندىن بىرەرسى ئاخىرەتكە يول ئالسا ، ھايات قالغان بىرىگە كىم ھەمراھ بولىدۇ ؟ كىم خەۋەنده خالىق قىلىپ ھالىغا يېتىدۇ ؟

مۇشۇ جەھەتلەرنى ئويلىغاندا ، قۇددۇس ئاخۇنىنىڭ ئېيتقانلىرى قىل سىغمايدىغان ھەقىقەت ئىدى . ۋەھالەنكى ، بۇ ھەقىقەت سانىخانىنىڭ قۇتۇلغىنىغا بىر يىل بولاي دېگەن قازان بىلەن چۆمۈچكە يېڭىباشتىن قۇل بولىدىغانلىقىدىن دېرەك بېرەتتى . ئۇ بۇنى ئويلاپ قاتتىق ئازابلاندى .

كۆڭلىدىكىنى ئېرىگە دەپ باقاي دېدى ـ يۇ ، دېمىدى . دېگەن بىلەنمۇ بىكار ئىدى .

ـــ ماقۇل ، ـــ دېدى سانىخان كۆڭلى بۇزۇلغان هالدا ، ـــ بارسام باراي .

ئۇ باردى ، ئەپروزىخان ئۇنىڭ گەپلىرىنى ئاڭلاپ بېشى ئاسمانغا تاقاشقاندەك خۇشال بولدى . ئەكسىچە روزى سەررابنى تاتىرىپ ـ سارغىيىپ بېشىنى ساڭگىلاتقىنىچە بىرهازا ئۇندىمەي ئولتۇرۇپ كەتتى ، كېيىن هېچكىم كۆتمىگەن گەپنى قىلدى . ئۇنىڭ دېيىشىچە ، ئەركىشىنىڭ كۆڭلى يۇگەنسىز ئات ، تىزگىنسىز سۇغا ئوخشارمىش . مۇبادا هەرقانداق بىر ئەركىشى قېينىئاتا ـ قېينىئانىسى بىلەن بىر ئائىلىدە تۇرۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالسا ، ئۆزىنى زەنجىرلەنگەن قۇل ، لايلاتمىدا قېيىپ قالغان سۇدەك هېس قىلىپ ، روهىي جەهەتتىن چۈشكۈنلىشەرمىش . يامىنى كەلسە مۇنداق « كىشەن »دىن قۇتۇلۇش كويىدا پۈتۈن ئائىلىسىنى ۋەيران قىلىشتىنمۇ يانماسمىش .

ـــ مېنىڭچە بولسىغۇ هەربىرلىرىنىڭ بۇ هېممىتىنى يەتتە پۈكۈلۈپ تازىم قىلىپ تۇرۇپ قوبۇل قىلغۇم بار ، ـــ دەپ ئۆزرە ئېيتتى روزى سەررابنى ، ـــ يۇقىرىدىكى تەرەپلەرنى ئويلىغاندا ، كامىلىنىڭ بۇ يەردە تۇرمىغىنى تۈزۈك . ئالدىراپ قېلىشقان بولسىلا ، مەن بىر ـ ئىككى كۈن ئىچىدە هەربىرلىرىگە يېقىنراق يەردىن بىرەر ئۆينىڭ يولىنى قىلىپ بېرەي .

بۇ مەسىلىهەت سانىخانغا ياغدەك ياقتى . ئەپروزىخاننىڭ يۈرىكىنى چايىاندەك چاقتى . بۇ شۇنداق جاهان ! ئەركىشى بىلەن خوتۇن كىشىنىڭ ئويلىغان ئويى ـــ جاهان تۇتۇش مىزانى قاچانمۇ بىر يەردىن چىققان !؟

شۇنداق قىلىپ ، تۆتىنچى كۈنى كامىللار روزى سەررابنى تاپقان ئۆيىگە كۆچۈپ چىقتى . شەهەرلىك ئۆي ـ مۈلۈك باشقۇرۇش ئىدارىسى يېڭىدىن سالدۇرغان بۇ ئۆي ئىچكىرى ـ تاشقىرى ، دەهلىزلىك بولۇپ ، چاقچاقانغىنە هويلىسىمۇ بار ئىدى . قوشنىلارنىڭ هەممىسى بۇ يەرگە ئۇلار بىلەن بىللىلا كۆچۈپ كەلگەچ ، ئوڭايلا ئىچكىپ كېتىشتى . قۇددۇس ئاخۇن ئۇلارنى ئۆزلىرى يېتىپ ـ قوپىدىغان ئۆيدىكى يېپىنچا ـ سېلىنچا بىلەنلا كۆچۈرۈپ قويغانىدى . روزى سەررابنىڭ كەلگۈسى ئۇچۇن

ئاتـــغـان بـــر قسسم ئۆي سەرەمجانلىرىنى ئاپىرىپ بەرگەندىن تاشقىرى ، خـوتـۇنـــنى ئەگەشتۇرۇپ بازار ئايلىنىپ ئىككى پارچە ئوتقاشتەك ۋالىلداپ تـۇرىـدىـغـان ، ئۆيـىنىڭ تېمىنى لىق ئالىدىغان خوتەن گىلىمى سېتىۋېلىپ تـامـغـا تارتىپ بەردى . ئاستىمۇ ، تاملىرىمۇ گىلەم بىلەن بېزەلگەن ؛ ھەممە يـېـرى ھەم چـىـرايـلىق ، ھەم پۇللۇق بىسات بىلەن مىس ـ مىسانى تولۇپ كـەتـكـەن بۇ ئۆي قولۇم ـ قوشنىلارنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتتى . دېـمـىـسـمـۇ ئەتـىگەندىن كەچكىچە غالىتەك ھەيدەپ كوچىمۇكوچا سۆرىلىپ يـۈرىـدىـغـان كـىـچـىـككىنە بىر «غالىتەكچى » (ئىسمىنى بىلىپ بولالمىغان قـوشنىلار كاملىنى شۇنداق ئاتايىتتى) بىلەن ئۆيدە بىكار ئولتۇرۇپ « سۆڭـگـەچ قاشلايدىغان » گاچىنىڭ بۇنچىۋالا جىق بىساتى بارلىقىغا ھېچكىمنىڭ ئـىـشـەنـگـۈسـى كەلمەيتتى . تېخى سانىخاننى دېمەمسىز ! بىر كۈنى ئۇلارنى يـوقلاپ كـېـلـىـپ ھەيران بولغىنىدىن بوسۇغىدا بىرھازا داڭقېتىپ تۇرۇپ كـەتـتى ، ئاندىن ئېتىلىپ كەلگەن پېتى مەرۋانەمنى باغرىغا بېسىپ شۇنداق ئېـزىـلـىـپ يىغلاپ كەتتىكى ، ئەييۇھەنناس ، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھازىسىدىمۇ مـۇنـداق يـىـغـلـىـمـىـغـان بولغىيدى ؟! ئۇ يىغلاپ ـ يىغلاپ تازا پۇخادىن چـىـقـقـانـدىـن كـېيىن ، قوش كىشىلىك سىم كارىۋاتقا سېلىنغان تاۋار يې-كـەنـدازغـا ئەپـلـىشىپ ئولتۇرۇۋېلىپ ، مۇشتىتەك ناۋات چوقچىيىپ تۇرغان جانان پىيالىدىكى ئاتىنىڭ قېنىدەك دەملەنگەن چاينى ھۇزۇرلىنىپ ئىچكەچ ، ئەپروزىخان بىلەن روزى سەررايقا پۇتمەس ـ تۇگىمەس رەھمەت ئېيتتى . « كـۇپـكـە سـولاپ باققاندەك يېرىم يالىڭاچ » قىزلىرىنى بىر چىقىرىپ بەر-گـەنـچـە پـوتلا يـاغـلـىـقـچىلىك نەرسە بىلەن يوقلىمىغان ؛ بۇنى ئاز دەپ ئۇلارنـىـڭ مائاشىنىڭ يېرىمىغا چاڭ سالمىسا قازىنى قاينىمايدىغان چوڭ قۇ-دىـلـىـرىـنـى مـەرۋانـەمـگە بىرمۇنچە تىللاپ بەردى . ئۆزىنىڭ ئۇنى بۇرۇنلا كـېلىن قىلمىغان گۇناھى ئۈچۈن ئۇنىڭدىن تۇنجى قېتىم ئاشكارا كەچۈرۈم سـورىـدى . ئۆينى قانداق تۇتۇش ، ئېرىنى قانداق كۈتۈش ، ئۇنىڭدىن كـە-چـىـككـىـنـە نـالايـىق ئىشنى سەزسە دەرھال ئۆزىگە يەتكۈزۈشنى ئالاھىدە تـاپـىلىدى . ئۆيـىـگە كېلىپـلا «ھېكايە ئېيتىپ » ، ئىككى كېلىنىنى تۇيدۇر-ماي سانجىۋالدى .

مـەرۋانـەم « ئاسـمـىـنـى كـەڭ جـاي » غـا چـىـقـىۋالغاندىن بۇيان

هەرقاندىاق چاغدىكىدىن جۇشقۇن ، تېتىك ، روھلۇق ، مۇلايىم ، مېھرىبان ، ئىشچانلىشىپ كەتتى . ئۆيىنى « تىلى بىلەن يالىغاندەك » پاكىز ، رەتلىك تۇتاتتى . كامىلنى شاھزادىدەك ياساپ ، ئۇنىڭ ئۈستىبېشىغا توپا قوندۇرماي تتى . چۈشلۈك تاماقنى ۋاقتى ـ سائىتىدە پىشۇرۇپ ، باش ـ بۇرنىنى ئىككى قاچىغا ئۇسۇيتتى ـ دە ، ۋېلىسىپىتنىڭ رولىغا ئېسىپ ، بىرىنى سانىخانىغا ئاپىرىپ بېرەتتى (مەرۋانەم چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ، بۇ ئۆيدە تاماق كەچتە ئېتىلىدىغان بولغانىدى) ، ئاندىن ئوۋچى تايغاندەك ئىز ئىز دەپ ، كامىلنىڭ غالتىكى نەدە توختىغان بولسا شۇ يەردىلا تامىقىنى يېگۈزەتتى . ئۇ ئۆيگە قايتىپ تاماققا ئولتۇرغاندا ، كۆپىنچە تامىقى سوۋۇپ قېتىپ ، چۆپى بىلەن سۈيى بىر تۇغقان بولۇپ كەتكەن بولاتتى . ئۇ بۇنىڭدىن رازى ۋە خۇشال ئىدى . كۈنسېرى ھۆسنىگە تولۇۋاتاتتى . تاشلىۋەتكىنىگە ئۇزاق بولغان يېڭىنە ـ ئويماقنى يېڭىباشتىن قولىغا ئالدى . كامىل پۈتلاشمىسلا ، ئۇيقۇسى كەلگۈچە دوپپا تىكەتتى . ئۈچ ـ تۆتنى پۈتكۈزگەندە ئانىسى ئارقىلىق پۇل قىلىپ ، كامىلنىڭ قولىغا تۇتقۇزاتتى . جۈمە كۈنلىرى ئانىسىنىڭكىگە « ئازنا » قىلىپ بارغاندا قولىغا چىقىقانىنى «يۇلاتتى » . ئىككى كۈندە بىر قېتىم سانىخانىنىڭ ئېغىر ـ يېنىك ئىشلىرىنى قىلىپ بېرىپ كېلەتتى . كامىلغا بەكمۇ ئامراق ئىدى . بەزى كۈنلىرى دوپپا تىكىپ ئولتۇرۇپ ئۇنى شۇنداق سېغىنىپ كېتەتتىكى ، ئىختىيارسىز ھالدا قايسىبىر شائىرنىڭ :

« كەلسە مۇبادا جۇت ،
ئەر باغرى لاۋا ـ ئوت .
كىر قويىنىغا ، جانان ،
لېۋىدىن شەربەت يۇت .

قىزغا قاناتتۇر ئەر ،
ئەر بىلەن قىز ئەختەر .
قىز كۆڭلى سۆيۈنمەس ،
ئەرسىز ئالەمنى بەر ..... »

دېگەن مەسرالىرى قۇلىقى تۇڭدە جارانگلاپ ، بىردەم كۈلگۈسىنى كەلـ تۇرسە ، بىردەم كۆزلىرىنى ياشلايتتى . مۇنداق چاغلاردا قاچاندۇر بىر چاغلاردا ئوقۇغان كىتابلاردىكى ئېرىگە ، مۇھەببەتكە سادىق ئاياللارنى دوراپ يۈگۈرگەن پېتى كامىلىنىڭ قېشىغا بېرىپ ، كىشىلەرنىڭ كۆزىچىلا ئۇنى قۇچاقلاپ ، قانغۇچە سۆيگۈسى ؛ سېغىنىش ياشلىرى بىلەن ئۇنىڭ يۈز ـ كۆزىنى نەمدۇڭەتكۈسى كېلەتتى ـ يۇ ، ئۆزىنى باساتتى . گەرچە ئۇ كامىلغا تەگكەندىن بۇيان كىتاب دېگەن نەرسىنى ئوقۇش ئۇياقتا تۇرسۇن ، قولىغا ئېلىپمۇ باقمىغان بولسىمۇ (ئۇ تويدىن نەچچە كۈن ئىلگىرى بارلىق كىتاب ـ دەپتەرلىرىنى بەش ـ ئالتە يەشىككە قاچىلاپ قازناقتا ئەكىرىپ قۇلۇپلىۋەتكەنىدى) ، ئۆزىنى كىتابلار ئارىسىدا ياشىغان چاغدىكىدىن نەچچە ھەسسە مەنىلىك ياشاۋاتقاندەك سېزەتتى . ئۇنىڭ كەتابى ـــ كامىل ئىدى . ئۇ بۇ « كىتاب »نى ئوقۇپ قانمايتتى ، لەززىتىنى ھېچ نەرسىگە تەڭ قىلمايتتى . شۇڭا ، تۇرۇپلا ھاملىدار بولۇپ باققۇسى ، تۇرۇپلا ئانا بولغۇسى كېلىپ قالاتتى ـ يۇ ، ئانىسىنىڭ قايتا ـ قايتا ئېزىپ ـ ئىچۈرۈپ قىلغان نەسىھەتىنى ئېسىگە ئېلىپ ، ئالدىراپ ـ سالدىراپ « ئېتىكىنى پوق » قىلغۇسى كەلمەيتتى .

« كۆڭۈلدىكىدەك ئەر بىلەن ئۆتكەن تۇرمۇش نېمىدېگەن شېرىن ، نېمىدېگەن مەنىلىك ـ ھە ؟ جان ئەر ، جان ئوت ! »

مەرۋانەم مۇشۇنداق خىياللار ئىلكىدە مەست ـ ئەلەس بولۇپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، روزى سەررايىنىڭ « ھە ـ ھۇ »سى ۋە ئازغىنە يانچۇق كولىشى بىلەن كامىل غالىتەك ھەيدەشتىن قۇتۇلۇپ ، بوتكىغا ئېرىشتى .

بۇ ئۇلار بۆلەك ئۆي تۇتۇپ ئىككى ئايدىن كېيىنكى ئىش ئىدى . بۇ ئىش كامىلدىن كۆرە مەرۋانەمنى بەكرەك خۇشال قىلدى ، ئەلۋەتتە .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! « ئون كۈلكىنىڭ بىر يېغىسى بار » دېگەن ماقال قىل سىغمايدىغان ھەقىقەت بولغىنىدەك ، يېغلاپ بولۇپ كۈلۈشنىڭ ئۆزىمۇ ھەقىقەت . ئادەم يېغلاپ تۇغۇلىدى ـ يۇ ، كۈلۈپ ياشاشقا تىرىشىدۇ . لېكىن ، تۇرمۇش ئۆزىنىڭ ئاجايىپ قىسمەتلەرگە باي ـــ رەڭدارلىقى بىلەن ھېچكىمگە كۈلكە بىلەن يىغىنى تەڭ ئۈلەشتۈرمەيدۇ .

ئوچـۇقراق ئېيتساق ، يىغا ئادەمنى قوغلاپ يۈرىدۇ ، كۈلكە ئادەمدىن قېچىپ يۈرىدۇ . شۇڭلاشقىمۇ ، يىغىدىن قېچىپ ، كۈلـكىنى قوغـلاش ـــ ئادەمگە « زاكـىدىن تـەگكەن كېسەل » . بۇ كېسەلنىڭ داۋاسى ـــ ئۆلۈم . لېكىن ئۆلـمـەك تـەس ، بـۇنـىڭ تـەسـلـىكى شۇ يەردىكى ، ئادەم ئۆلۈش ئۈچۈن ئەمـەس ، يـاشاش ئۈچۈن تۇغۇلىدۇ . ياشاش ئىستىكـى ئۇنـى ھەرقانـداق جـاپا ـ مـۇشـەقـقـەتكە ، ئازاب ـ ئوقۇبەت ۋە خورلۇققا چىداشقا ، سەۋر ـ تـاقـەتـلىك بولۇشقا كۆندۈرگەن . بۇ جەھەتتە ئۇ ھەرقانداق مەخلۇقنى بېـسـىپ چـۈشـىدۇ ، شـۇنـداقلا بـۇ ئۇنـىڭ ھەرقـانـداق مـەخلۇقنى بېسىپ چـۈشـۈشتىكى ئەڭ تىپىك ئالاھىدىلىكلىرىنىڭ بىرى . بەزىلەرنىڭ كىچىك كـىنـە خورلۇققا بەرداشلىق بېرەلمەي ئۆزىنى نابۇت قىلىشى ـــ قىسمەنلىك ئىچىدىكى قىسمەنلىك ، خالاس .

ھېـكـايىمىز مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، قەلەم دېدىكى : سەۋر ـ تاقەتـ نىڭ چېكى بولىدۇ . سەۋرچانلىق چەكتىن ئېشىپ كەتسە ئادەم غۇرۇرىدىن ئايـرىـلـىپ ، بـاشـقـىلارنـىڭ قـولىدىكى « تىرىك ئويۇنچۇق »قا ئايلىنىپ قـالىدۇ . مۇبادا ئاشۇنداق « ئويۇنچۇق »لارنى ئۇچرىتىپ قالسىڭىز ، نەپرەتـلـىـنـەمـسىز ياكى ھېسداشلىق قالامسىز ؟ مەن دېدىم : جاۋابىمۇ ئۆزىڭىزدىن بولسۇن !

قېنى ، قەلەم نېمە دەيدىكىن ؟!

تانىچى « مومای »

كۇن چىقىپ ، كۇن پېتىپ ، تاڭ ئېتىپ ، كەچ بولۇپ ، بىلىنمەيلا يېرىم يىل ئۆتۈپ كەتكەن بولسىمۇ ھېچ نەرسە ئۆزگەرمىدى . « ئۆزگەردى » دېيىلسە ، كامىلنىڭ بوتكىسى تارلىق قىلىپ ، بوتكا ئالدىغا بىر قاتلىما كارىۋاتنى توختىتىپ ، ئۇستىگە يايما ئېچىشقا توغرا كەلدى . كامىل خۇشال ، روھلۇق ، غەمسىز ياشاۋاتاتتى . « غېمى بار » دېيىلسە ، « پۇلدىن پۇل توغدۇرۇپ ، بىرنى ئون ، ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ قىلىش غېمى » بار ئىدى . بۇ جەھەتتە مەرۋانەمنىڭ غېمى ئۇنىڭكىدىن قېلىشمايتتى : ئاتا ـ ئانىسىدىن يۇققان كېسەلمىكىنتاڭ ، ئۇ ھازىرقى شاھانە تۇرمۇشقا قانائەت قىلمايتتى . بىرنى ئىككى ، ھەتتا ئون قىلىپ تېخىمۇ بېيىغۇسى ، ئېرىنى قەشقەردىكى بايۋەچچىلەرنىڭ « كۆزى » قىلىپ ، قېيىنئاتا ـ قېيىنئانىسىنى تېخىمۇ خۇشال قىلغۇسى ، ئۆزىنىڭ ئۇلار ئالدىدىكى قەدىر ـ قىممىتىنى تېخىمۇ ئۆستۈرگۈسى كېلەتتى ۋە شۇ مەقسەتتە پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن تىرىشىپ ـ تىرمىشىۋاتاتتى . « بىر پۇڭنىڭ تۆشۈكىدىن مىڭ قېتىم ئۆتۈپ » ، ئۆزىنى بەكمۇ ئىقتىسادچىللىق بىلەن تۇتۇۋاتاتتى . شۇنداقتىمۇ چوڭراق ، يەنىمۇ چوڭراق ئىشلارنى قىلغۇسى ، ھەتتا كامىلدىن جىقراق پۇل تاپقۇسى كېلەتتى . گەرچە يېڭنە بىلەن ئويماققا تايىنىپ ئىككى جاننى بەخۇدۇك بېقىشقا كۆزى يېتىۋاتقان ، ئەمەلىيەتتە شۇنداق قىلىۋاتقان بولسىمۇ ، كامىلنى تېخىمۇ بېيىتقىلى بولمايدىغانلىقىنى سېزىپ ئىچىگە تىناتتى . « چوڭ ئىش »نىڭ نېمىلىكىنمۇ بىلمەيتتى .

بىر كۈنى قىزىق ئىش بولدى : كامىل بوتكىدا خېرىدار كۈتۈپ

ئولـتۇراتتى . بېشىغا تور رومال ئارتىپ يۈزىنى ياپقان ، ئۇچىسىغا قارا نىمچا كـىيىپ ، قارا سومكا كۆتۈرۈۋالغان بىر ئايال تۇيۇقسىز بوتكا ئالدىدا پەيدا بـولـۇپ قـالـدى ـ دە ، مـاللارغا بويۇنداپ قاراپ ئۇرۇۋەردى . ئۇ تۇرۇۋەر-گەنسېرى كامىلىنىڭ ئىچى سىقىلىپ :

ـــ ئاچا ، ئۆزلىرىگە نېمە لازىم ؟ـــ دەپ سورىدى .

ئايـال گـەپ قـىـلـمـاسـتـىن قولىدىكى سومكىنى كامىلىنىڭ ئالدىغا قويدى . كامىل ھەيران بولغىنىدىن سومكىغا بىر ، ئايالغا بىر تىكىلىپ :

ـــ ساتـىـدىـغـان بىرنەرسە بارمىتى ؟ ـــ دېدى كۈلۈمسىرەپ ، ـــ سومكىنى ئاچسىلا ، ئاۋۋال كۆرۈپ باقاي .

ئايال سومكىنىڭ سىيرىتمىسىنى تارتىپ ئاغزىنى شۇنداق ئېچىشىغا ، كـامـىـلىنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ ، تىلى كالۋالاشتى . كامىل سـومـكـا ئـىـچـىـدە تـونۇش تاماق كورىسى بىلەن تونۇش سۇلياۋ تانىلارنى كۆرگەنىدى !

ـــ مـەرۋانـەم ! سەن ..... ؟ سېنىڭ نېمە قىلغىنىڭ بۇ ؟ ـــ كامىل كۈلۈپ تاشلىدى ، ـــ ھۇ شەيتان !

ئايـال « پىخىدە » كۈلۈپ يۈزىنى ئاچتى . ئۇ ھەقىقەتەن مەرۋانەم ئىدى !

مەرۋانەم تاتلىق تەبەسسۇم قىلىپ تۇرۇپ قەلەم ئويناتتى :

« مەن ئىكەنلىكىمنى راستىنلا تونۇيالمىدىڭمۇ ؟ »

ـــ تـونـۇغـان بـولـسام شۇنچىۋالا تەمتىرەپ كېتەمتىم ؟ ! « نەدىن كەلگەن مومايدۇ » دەپ قاپتىمەن . ماۋۇ نىمچىنى نەدىن تاپتىڭ ؟

مـەرۋانـەم : « ئانـامنىڭكىنى ئارىيەت ئالدىم » دېگەننى ئىشارەت بـەـلەن ئوقتۇردى .

ـــ يـامـانـلـىـقىڭنى قارا سېنىڭ ! ـــ كامىل كۈلۈمسىرەپ ، ئۇنىڭ كـۆزلـىرىنىڭ ئىچىگە ئامراقلىق بىلەن تىكىلدى . مەرۋانەمۇ كۆزلىرىنى ئېـلـىـپ قـاچمىدى . ئۇنىڭ كۆزلىرى نازلىق ، مەغرۇرانە چاقنايتتى ، ـــ مېنى بىر سىناپ باقاي دەپسەن ـ دە ؟

ـــ ھىم .....

ـــ سىناپ نېمە قىلاتتىڭ ؟

« مۇشۇنداق كىينىپ تانا ساتسام خەق مېنى تونۇيالامدۇ - تو- نۇيالمامدۇ دەپچۇ ! »

ـــ نېمە ! يەنە شۇ تانا سېتىشنىڭ گېپىمۇ ؟ ئاخشام نېمە دېدىم ؟ ساتمايسەن دېگەندىكىن ساتمايسەن !

كامىل چېچىلىپ كەتتى . مەرۋانەممۇ بوش كەلمىدى . ھېچكىم ھېچكىمگە يول قويمايتتى .

بۇ ئىككىيلەن بۇ يەردە تاكاللاشقاچ تۇرسۇن ، بىزمۇ مۇشۇ ئويۇنىنىڭ تەپسىلاتى بىلەن تولۇق تونۇشۇش ئۈچۈن ، تارىخ چاقىنى بىر كۈن كەينىگە ياندۇرايلى : تۈنۈگۈن دەل مۇشۇ چاغدا ، مەرۋانەم كامىلغا چۈشلۈك تاماق ئېلىپ كەلدى . قايتاشىدا بىزگە تونۇش رەستىلەرنىڭ بىر- بىرىدە كېتىۋېتىپ ، قىستاڭچىلىقتا ۋېلىسىپىتتىن چۈشتى - دە ، ئاستا يېتىلەپ ماڭدى . قورسىقى ئاچقىنىدىن « نەرە تارتىۋاتاتتى » . ئىتتىك ماڭىمەن دەپمۇ ماڭغىلى بولمايتتى . ئىچى سىقىلغىنىدىن پەۋەس مالغا تولغان دۇكانلارغا قاراشقا باشلىدى . كۈتۈلمىگەندە ئاياغلىرى ھەربىر كەتتىن توختاپ ، كۆزلىرى بىر نۇقتىغا قادالدى . سەل تۇرۇۋالغاندىن كېيىن نەزەرىنى يۆتكەپ ، ئەتراپنى كۆزىتىۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋالدى . قۇلىقى ھېلىقى نۇقتىدا ئىدى . ئۇ يەردە تولىمۇ قىزىق بىر سودا بولۇۋاتاتتى : قاتار كەتكەن دۇكانلارنىڭ بىرىنىڭ ئالدىدا ھەر خىل تومۇقتىكى يەتتە - سەككىز تال سۇلياۋ تانا كۆتۈرۈۋالغان ئوتتۇرا ياشلىق بىرخەنزۇ دۇكاندارنىڭ ئاغزىغا قاراپ تۇراتتى ، دۇكاندار قوشنا دۇكانغا بويۇنداپ :

ـــ سىلى بۇ تانىنىڭ كىلوسىنى نەچچە پۇل قىللا ؟ ـــ دېگەندى ، قوشنا دۇكاندار :

ـــ 90 پۇڭ قىپقويدۇم ، ـــ دەپ جاۋاب بەردى .

ـــ بىر كويدىن بېرىدىكەن - دە ؟

ـــ ھەممىنى ئالسا بېرىدىغان ئوخشايدۇ .

ـــ ھەممىسى يۈز كىلوچە كېلەمدىكىن ؟

ـــ نەدىكىنى ! تونىنىڭ گېپىنى قىلسىلا ، « بىر ماشىنىدا لىق بار » دەيدۇ . نەچچە تونىنا كېلىشىنى كىم بىلىدۇ ؟ !

ـــ مۇنداق دېسىلە . مەن تېخى « بىرەر يۈز كىلوچە بولسا بىر

كويدن بولسمۇ ئېلىپ ، ئىككىمىز يېرىمىدىن بۆلۈشۈپ دۇكانغا ئېسىپ قويايلى » دەپتىكەنمەن .

ـــ جىقلىقنى دېمىگەنده خېلى بۇردىسى بار مال ئىكەن . ئىنچىكه ـ تومنى قېتىش ـ قۇراش پارچىلاپ ، مېتىرىنى 50 پۇلگىدىن ساتقاندىمۇ ، كىلوسىنى 10 كويغا ياراتقىلى بولىدىكەن . شۇغىنىسى .....

ـــ بۆلۈپ ساتقىلى ئۇنىسىمۇ كاشكى .

ـــ مەن جىق هەپىلەشتىم ، ئۇنىمىدى .

ـــ قانداق قىلساق بولار ؟

ـــ ئاۋۋال قىچقىلاپ باقسىلا ، 90 پۇلگىدىن بېرىپ قالسا ، قولىغا بەرەر يۈزكوي زاكالەت تۇتقۇزۇپ قويۇپ ، ئۇيان ـ بۇياندىن ئۇلگۈجى ئالدىغان خېرىدار تاپمامدۇق ! ئەپلىشىپ قالسا ، مالنى جايىدىن مىدىرلاتماي تۇرۇپلا بىرەر مىڭ كوي چاي پۇلى تاپمىز .

ـــ ئەمىسە گەپلىشىپ باقايمۇ ؟

ـــ ماقۇل . 90 پۇلگىدىن بىر پۇڭ ئاشمىسىلا ! هەممىزنىڭ گېپى بىر يەردىن چىقسا ، ئۇنىڭ ساتماي هەددىمۇ ! ؟

ـــ ۋە تۇرگىزى ، ـــ بىرىنچى دۇكاندار خەنزۇغا بۇرۇلدى . ئىككىنچىسى ئۇلارغا قاراپ تۇراتتى ، ـــ خەمەسنى ئاسا با موچەندىن بېرەمدۇ ؟

ـــ ياكې ، ـــ دەپ باش چايقىدى خەنزۇ .

ـــ جۇمۇچەنچۇ ؟

ـــ ئالادىما يىكۈەيچىەن ، ئامەيدىما مەيلى .

ـــ چۇ ، چۇ ، چۇ! ـــ دۇكاندار قوپاللىق بىلەن قول شىلتىدى ، ـــ يىكويغا كىمگە مەيلى قىلساڭ مەيلى قىل ! .

خەنزۇنىڭ چىرايى ئۆگۈپ بىرنەرسە دېيىشكە تەمشەلدى ـ يۇ ، دېمىدى . ئۇ ئەمدىلا بۇرۇلۇپ مېڭىشىغا :

ـــ ئوبدان قىللا، ـــ دېدى ئىككىنچى دۇكاندار ئىشەنچ بىلەن ، ـــ بىردەم ئايلىنىپ بېقىپ يەنە كېلىدۇ . 80 پۇلگىدىن ئالامدۇق تېخى !

ـــ شۇنى دېسىلە . ئۇنى يا يېگىلى بولمىسا ، يا كۈندە ئىشلىتىدىغان نەرسە بولمىسا ، سىلى ـ بىز 90 پۇلگىدىن قىلغان بىلەن ، ئۇنداق پۇلنى

تۇتۇپ ياتىدىغان نەرسىنى كىممۇ ئۇنىڭدىن ئارتۇق ئالسۇن ؟ !

ئۇلار يەنە نېمىلەرنى دېيىشتىكىن ؟ مەرۋانەم ئاڭلىمىدى . ئۇلارنىڭ : « قېتىش ـ قۇراش پارچىلاپ ، مېتىرىنى 50 پۇڭدىن ساتقاندىمۇ ، كىلوسىنى 10 كويغا ياراتقىلى بولىدىكەن » دېگەن سۆزلىرى مەرۋانەمنى « چوڭ بىر ئىش »قا تەۋەككۇل قىلىشقا قىستىغانىدى . ئۇ ھېسابلاپ كۆردى ۋە ھەش ـ پەش دېگۈچە ھېسابنىڭ ئايىغىنى چىقىرىپ بولدى . ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ناھايىتى نۇرغۇن پۇل كۆرۈنگەندەك بولۇپ ، يۈرىكى خۇشاللىقتىن ئويناپ كەتتى ، ۋۇجۇدى ھاياجاندىن تىترەيتتى . «ئالاي! ـــ دېدى ئۇ ئىچىدە ئۆزىگە كەسكىن خىتاب قىلىپ ، ـــ پايدا ئالالمسامۇ ، پۇلۇمنىڭ دىرىنىغۇ تىرىلدۈرۈۋالارمەن !؟ »

قانداق ئالىدۇ ؟ تىلى يوقلۇقىغۇ بىر گەپ ، ساتارمەننىڭ خەنزۇ بولغىنى ھەممىدىن يامان بولدى !

مەرۋانەم ئويلانغانسېرى ئىچى سىقىلىپ ، ئۆزىنى قويىدىغان يەر تاپالماي قالدى . تونۇش ـ بىلىش بىرەرسى ئۇچراپ قالامدىكىن دەپ ئەتراپقا شۇنچە تەلمۈرگەن بولسىمۇ ، ھېچكىم كۆزىگە چېلىقمىدى . بۇنى ئاز دەپ ھېلىقى خەنزۇ بارغانسېرى يىراقلاپ كېتىۋاتاتتى . ئۇنى كۆزدىن يوقاتىپلا قويسا ، ھەممە ئىشنىڭ تۈگىگىنى شۇ ! مەرۋانەم ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ ، تەۋەككۇل قىلىپلا ئۇنىڭ كەينىگە چۈشتى ، ئۇ ماڭسا مېڭىپ ، توختىسا توختاپ بىرەر سائەتتىن كېيىن ھېيتگاھقا كەلدى . قارىغاندا ئۇ ئادەم ياۋاغ تەرەپكە ماڭىدىغاندەك قىلاتتى . خام بازىرىنىڭ دوقمۇشىغا كەلگەندە ، مەرۋانەم ئۇنىڭ ئالدىنى توستى ھەم ئىشارەت قىلىپ يۈرۈپ ، ئۆزى بىلەن بىللە ماڭسا ھەممە تانسىنى سېتىۋالىدىغانلىقىنى ئۇقتۇردى . خەنزۇ كىشى بۇ چىرايلىق چوكانىنىڭ تىلى ئاجىزلىقى ۋە ئۇنىڭدىن ئۆزىگە ھېچقانداق خەۋپ يەتمەيدىغانلىقىنى ھېس قىلدى بولغاي ھەم ھەيرانلىق ، ھەم قىزىقىش ئىچىدە ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېڭىپ ئەنجان رەستىسىگە كەلدى . روزى سەرراپ قىزىنىڭ ناتونۇش بىر خەنزۇ بىلەن بىللە كەلگىنىدىن ھەيران بولۇپ ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەپ بولغۇچە ، مەرۋانەم ئۇنىڭغا ئىللىق تەبەسسۇم بىلەن سالام بېرىپلا ، بىر ۋاراق قەغەزنى ئۇنىڭغا ئۇزاتتى (مەرۋانەم بۇ خەتنى ھېيتگاھتا توختىغان چاغدا يېزىۋالغانىدى) .

« دادا ، ـــ دېيىلگەنىدى خەتتە ، ـــ ماۋۇ خەنزۇدا خېلى جىق سۇلياۋ تانا بار ئىكەن ، كىلوسىنى 12 مودىن ساتىمەن دەيدۇ . دۇكاندارلار توققۇز مو قىلىشتى . ئۇنى ئېلىپ پارچىلاپ ساتساق ، كىلوسىنى 10 كويغا ياراتقىلى بولىدۇ . ئۆتكەندە ماڭا كىر يايىدىغان تانا لازىم بولۇپ قېلىپ ، مېتىرىنى بەش مودىن ئالغانىدىم . سەندىن خۇش بولاي ، تانىنىڭ ھەممىسىنى ماڭا ئېلىپ بەرگىن . مەن ئۇنى ئاز - ئازدىن پارچىلاپ ، بىكار ۋاقىتلىرىمدا بازارغا ئېلىپ چىقىپ سېتىپ ، تاپقان پايدامنى ئۆينىڭ كەم - كۈتىسىگە ئىشلىتىپ ، كامىلنىڭ يۈكىنى يەڭگىللىتەي . بۇ ئىش ئېقىپ قالسا ، مەنمۇ ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرغۇچە بىرەر دۇكان ئېچىپ تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىپ ، مەندەك گاچىنىڭ ئۆي تۇتۇش ، تاماق ئېتىشتىن بۆلەك ئىشلارغىمۇ يارايدىغانلىقىمنى هەممەيلەنگە كۆرسىتىپ قويای . ماقۇلمۇ جېنىم دادا ؟ ماۋۇ خەنزۇ مېلىنى جەزمەن ئالىدىغانلىقىمغا ئىشىنىپ ، نەنەلىدىن ماڭا ئەگىشىپ قېشىڭغا كەلدى . ئەگەر 〈 ياق 〉 دەيدىغان بولساڭ ، مەن ئۇنىڭ ئالدىدا ئۆلسەم بولىدۇ ! »

بۇ خەت ـــ تەلەپ ئەمەس ، قارار ؛ ئىلتىماس ئەمەس ، بۇيرۇق ئىدى . يەنە كېلىپ زور تەۋەككۈلچىلىكتىن دېرەك بېرىدىغان دادىل ئۇرۇنۇش ئىدى . « هەرقانچە بولسا ئۇچ - تۆت مىڭ كويىنىڭ كۆزىگە ياغاچ تىقىلار ، ـــ روزى سەررابنىڭ خەتنىسى تەكرار - تەكرار ئوقۇۋېتىپ ئويلاندى ، ـــ بىچارە بالىنىڭ دىلى ئازار يېمىسلا بولدى . »

ئۇ خەتتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، كۈلۈپ تۇرۇپ سورىدى :

ـــ بۇنىڭدىن كامىلنىڭ خەۋىرى بارمۇ ؟

ـــ ھ - ھەم ، ـــ قىز بېشى بىلەن « ياق » دېگەن ئىشارەتنى قىلغاچ ، دەپتەرگە ماۋۇلارنى يېزىپ دادىسىغا تەڭلىدى ، ـــ « مەن كامىلغا چۈشلۈك تاماق ئاپىرىپ بېرىپ قايتاشىمدا بۇ ئادەم بىلەن ئۇچرىشىپ قالدىم ، كامىلغا ئاخشاملىققا دەيمەن . »

ـــ شۇنچە جىق تاننى ئۆيۈڭنىڭ نەرىگە پاتقۇزىسەن ؟

« چوڭ ئۆيدە قويۇپ سەن ساقلاپ بەرسەڭ ، ئاز - ئازدىن ئۆيۈمگە ئاپىرىپ پارچىلاپ ساتمامدىمەن ! ؟ »

ـــ ماۋۇ بالىنىڭ يامانلىقىنى! ـــ روزى سەررابنىڭ خىرىلداپ كۈلۈپ

كەتتى ، ـــ ھەممە ئىشنى پۈتكۈزۈپ قويۇپتىكەنسەن ـ دە؟

ـــ ھىم .....

ـــ زىيان تارتساڭ ئۆزۈڭگە جۇما ئەمسە ؟

ـــ ھىم .....

بىر ئېغىز گەپ بىلەنلا سودا پۈتتى . خەنزۇ كىشى :

ـــ بىر يۈەندىن كەم ساتمايمەن ، ـــ دېگەنىدى ، روزى سەررا‌پ ئاغزىنى ئۇپرىتىپ يۇرمەي ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىققىنىغا ئالىدىغان بولدى ـ دە ، دەرھال دۇكانىنى تاقاپ ، ئۇ تۇرۇشلۇق مېھمانخانىغا كېلىشتى . تانىلار ماشىنىغا بېسىقلىق بولۇپ ، تۆت تونىنا ئىكەن . ھەش ـ پەش دېگۈچە سا‌تارمەنلەر تانىنى دەرۋازا ئالدىغا ئەكېلىپ چۈشۈرۈپ ، پېشايۋاننىڭ سۇپىسىغا بېسۋېتىشتى . ئۇلار ئىشنى تۈگەتكەندە كەچلىك تاماقمۇ تەييار بولغانىدى . روزى سەررا‌پ مال ئىگىسى بىلەن شوپۇرنى ئوبدان مېھمان قىلىپ ، داستىخان ئۈستىدىلا 4000 يۈەننى ئالدىغا قويدى .

بۇ چاغدا 20 كىلو كەلگۈدەك تانىنى ۋېلىسىپىتنىڭ كەينىگە تې‌ڭىپ ، كامىل بىلەن ئۆزىگە نېسىۋە قىلىنغان تاماقنى رولغا ئېسىپ ئۆيىگە يېتىپ كەلگەن مەرۋانەمگە ئېرىنى ئۇزاق كۈتۈشكە توغرا كەلمىدى . ئىكىلىنى دەرقەمتە ئولتۇرۇپ غىزالانغاچ ، مەرۋانەم بۈگۈن قىلغان ئىشنى ئېرىگە يېپىدىن يېڭىسىگىچە دوكلات قىلدى . كامىل بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەسلەپ شۇنداق خۇشال بولدىكى ، يولۋاستەك ئېتىلىپ بېرىپ مەرۋانەمنىڭ قوۋۇرغىلىرىنى سۇندۇرۇۋەتكۈدەك كۈچ بىلەن قۇچاقلاپ ، ئېغىز ـ بۇرنىنى « تۈزلىۋەتتى » . كېيىن كۈتۈلمىگەن بىر خىيال ـــ «مۇشۇنداق چىرايلىق بىر چوكان ئىشتانباغچى خوتۇنلاردەك بازاردا تانا سېتىپ يۈرسە ، خەق : ‹ ئېرى باقالماي كوچىغا چىقىرىپ قويۇپتۇ › دەپ گەپ تاپسا ، ماڭا نى ئات ، نى نومۇس ؟ ئۇنىڭغۇ مەيلى دەي ، بەزى نائەھلىلەر تانا سېتىۋېلىش باھانىسىدە ئۇنىڭغا ئېگىز ـ پەس چاقچاق قىلىپ ، ئۇ يەر ـ بۇ يەرلىرىنى مىجىقلىمايدۇ دېگىلى بولامدۇ ؟ ياق ، ئۇ ماڭا پۇل تېپىشىپ بېرىمەن دەپ ئۆزىنى بازارغا سېلىپ يۈرگۈچە ، ئىززىتى بىلەن ئۆيدە ئولتۇرۇپ تامىقىنى ئەتسۇن ! ئۇنىڭ تانا سېتىپ تاپقان پۇلى ماڭا ئايلىق ـ يىللىق بولامتى !؟ » دېگەن خىيال كاللىسىغا كېلىش بىلەنلا

چىرايى نەشە چەككەن بەگگىنىگكىدەك كۆكىرىپ ، كۆزلىرى ئوغرى مۇ-شۇكىنىك كۆزىدەك پارقىراپ كەتتى .

ـــ ياق ، ئۇنداق قىلسالا زادى بولمايدىكەن ، ـــ دېدى ئۇ مەرۋانەم ھېچقاچان ئاڭلاپ باقمىغان قوپال تەلەپپۇزدا ۋە بۇنداق دېيىشتىكى سەۋەبىنى تەپسىلىي چۈشەندۈردى . مەرۋانەمۇ ئۆز گېپىدە چىڭ تۇردى . ئىككىيلەن تالىشا ـ تارتىشا تۈننى يېرىم قىلىۋەتتى .

« دادام بىلەن ئانام قوشۇلغان ئىشنى سەن بۇزساڭ ، ئۇلار سەندىن ئاغرىنىپ ، مۇندىن كېيىن بىزنى يۆلىمەس بولۇپ قالسا قانداق قىلىمىز ؟ دادىكام بىلەن ئاق ئانام ئاڭلىسىمۇ خاپا بولىدۇ . مەن ..... »

مەرۋانەم خېتىنىڭ ئاخىرىدا ، بۇ تىجارەتنى قانداق ئۇسۇلدا ۋە قەيەردە قىلىدىغانلىقى ؛ نېمىلەرگە دىققەت قىلىپ ، ئۆزى ۋە ئائىلىنىڭ ئىززەت ـ ھۆرمىتىنى قانداق قوغدايدىغانلىقى توغرىسىدىكى پىلان ، چارە ـ تەدبىرلىرىنى يېپىدىن يېڭىسىگىچە تەپسىلىي بايان قىلغانىدى . ئۇنىڭ بۇ بايانى كامىل تۇرماق ، ھەرقانداق مۇتەئەسسىپ ـ خۇراپىي ئەرنىمۇ شەرتسىز قايىل قىلاتتى . ئەگەر ئۇ مۇشۇ پىلانىنى ئىشقا ئاشۇرالىسا ، كا-مىلىنىڭ يانچۇقىغا بوتكىسىدىكى دەسمايىدىن جىقراق پۇل كىرەتتى . لېكىن ، كامىل قىلچە يۇمشىمىدى ، مەرۋانەمۇ گېپىدىن يانمىدى ، ئاخىر كامىل تاشقىرى ئۆيدە ، مەرۋانەم ئىچكىرىكى ئۆيدە ياتتى . بۇ ئۇلارنىڭ توي قىلغاندىن بېرى تۇنجى قېتىم بۆلەك يېتىشى ئىدى .

كامىل كېچىچە كىرپىك قاقمىدى . ئۆي گۆردەك ، يوتقان دوزاخ-تەك تۇيۇلدى . نەچچە ـ نەچچە قېتىم ئورنىدىن قوپۇپ مەرۋانەمنىڭ قېشىغا كىرىپ ياتماقچى ، سۆيۈشلىرى ، ئەركىلىتىپ قىچقىلاشلىرى ، بو-غۇشلىرى بىلەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇپ ، ئۇنى پەيلىدىن ياندۇرماقچى بولدى ـ يۇ ، كۆزى يەتمىدى . ئۇنىڭغا ئايان : مەرۋانەم ئادەتتە ياۋاش ـ يۇمشاق ، كۆڭۈلچەكتەك كۆرۈنگىنى بىلەن ، ئەمەلىيەتتە «بىر» نى «بىر» ، « ئىككى »نى « ئىككى » دەيدىغان تەرسا . ئۇ ئاغزىدىن بىر گەپنى چىقاردىمۇ بولدى ، ھەقدادىغا يەتكۈزمەي قويمايدۇ . كامىل بالىلىق چېغىدا ئۇنى كۆپ بوزەك ئەتكەن . لېكىن ، ئاخىرقى ھېسابتا ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەي يالۋۇرۇشقا مەجبۇر بولغان ، تەن بەرگەن . تويدىن كېيىنمۇ

مۇنداق ئىشلار كۆپ قېتىم يۈز بەردى . ھەممىسى كامىلنىڭ يالۋۇرۇشى — يېڭىلىشى بىلەن ئاخىرلاشتى . كامىلنىڭ ئەڭ قورقىدىغىنى مەرۋانەمنىڭ يىغلىشى . ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن شۇنداقلا ياش چىقتىمۇ ، كامىلنىڭ پۇت - قولى بوشىشىپ ، ئۆزىنى نەگە قويۇشنى بىلەلمەي قالىدۇ . شۇڭا ، ھازىر- غىچە ئۇنىڭغا قول تەگكۈزۈپ باقمىدى . مۇنداق ئويمۇ يوق . بۇ جەھەتتە ئۇنىڭ ۋەدىسى قاتتىق . ئەگەر شۇنداق ئىش بولۇپ قالغۇدەك بولسا ، مەرۋانەم بۇ ياندا قېلىپ ، ئاتا - ئانىسىدىن ئەدىپىنى يەيدىغان گەپ ! بۇنى دېمىگەندىمۇ ، مەرۋانەمگە چىن يۈرىكىدىن ئامراق ئىدى . ئۇنىڭ دىلى ئازار يېيىسە ، ئۆزى ئازار يېگەندەك سېزەتتى . مەرۋانەمنى بېشىغا قونغان ئامەت قۇشى ، ئائىلىسىنىڭ زىننىتى دەپ بىلەتتى . شۇڭا ، نۇرغۇن ئىشلاردا ئۇ- نىڭ رايىغا باقاتتى . لېكىن ، بۇگۈنكى ئىش .....

كامىل « ئەرلىك غۇرۇرى » ئۇستىدە ئويلىنىپ قالدى . ئاغزىدىن « ياق » دېگەن گەپ چىقتىمۇ ، ئۇنىڭدىن يېنىپ « ماقۇل » دېيىشىنىڭ ئۆزى ئۆز لەۋزىنى يەرگە ئۇرغانلىق ، ئەرلىك غۇرۇرىنى يەرگە ئۇر- غانلىق !

كامىل ھەرقانچە ئويلىنىپمۇ « ماقۇل » دېگۈسى كەلمىدى . چۈنكى ، ئۇ « خوتۇنىنى بازارغا سېلىپ ، خوتۇندىن پەيشەنبىلىك ئېلىش » دەرىجىسىگە يەتمىدى . ئەتىگەندىن كەچكىچە كوچىمۇكوچا غالتەك سۆرەپ يۈرۈپمۇ بىر ئۆينىڭ موريسىدىن بىمالال تۈتۈن چىقىرالىغان ئادەم مانا ئەمدى بوتكا ئېچىپ ، قەشقەردە « تۆتىنىڭ بىرى » بولۇپ قالغان چاغدا خوتۇننىڭ بازارغا چىقىرىپ قويسا ، دوست - دۇشمەنلەرنىڭ ئېشىكى تۆت چىشلىق بولىمامدۇ ؟ ياق ، كامىل بەدىنىدە ئەركەك تۈكى بار ئوغۇل بالا . ئىككى - تە پۇل ، پايدىنى دەپ خوتۇننىڭ كۆرگەزمە قىلمايدۇ !

ئەتىگەن كامىل ئورنىدىن قوپۇپلا ئۆيدىن چىقىپ ، ساماۋارخانىدا ناشتا قىلدى . ئىچى تىت - تىت بولغىنىدىن بىرمۇنچە كوچا ئايلىنىپ ، نەچچە يەردە توختاپ تاماكا چېكىپ ، تېخى بايىراق دۇكان ئاچتى ، بىر پۇكلۇقمۇ سودا قىلمىدى . تۇنجى « خېرىدار » مەرۋانەم بولۇپ قېلىشىنى ئۇ نەدىن بىلسۇن !؟

ئىككىيلەن خېلى ئۇزاق تاكاللاشتى . ھەرىكىم ئۆز گېپىدە چىڭ

تـۇردى . ھېـچـكىم يۇمشايدىغاندەك قىلمايتتى . ئاخىر مەرۋانەم مۇنداق دەپ تەھدىت سالدى :

« ئەمـــسە ئاخشاملىققا چوڭ ئۆيگە بېرىپ ، ئارىمىزدىكى تالاش ـ تارتـــشنى دادىكام بىلەن ئاق ئانامغا دەپ باقايلى . ئۇلار كىمنىڭ پىكرىنى قوللىسا ، شۇ بويىچە قىلايلى . ماقۇلمۇ ؟ »

ئـىش چـىڭ يـېـرىـگـە يەتكەنىدى . كامىل بىلىدۇ : مەرۋانەمنىڭ ھەرقـانداق تەلىپى كامىلنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن رەت قىلىپ بولمايدىغان بـۇيـرۇق . ئۇلار شـەرتـسىز ئىجرا قىلىدۇ . بۇ ئىشمۇ ئوخشاش ، مەرۋانەمنى قوللاپ ، كامىلنى ئەيىبلىمىسلا مەيلىغۇ !

كامىل ئەخمەق ئەمەس !

ـــ ئەمـــسە ئۈچ كۈن سىناپ باقسەن ، ـــ دېدى كامىل ، ـــ ئەپـ لەشتۇرەلمىسەڭ ، ئەتىسىدىن باشلاپ بازارغا چىقمايسەن . ماقۇلمۇ؟

ـــ ھىم .....

يىغلاي ـ يىغلاي دەپ تۇرغان مەرۋانەم ئىللىق تەبەسسۇم قىلدى . كـامـىلمۇ زورلاپ مىيىقىدا كۈلۈپ قويدى . كامىل قورسىقىدا باشقىچە چوت سوقۇۋاتاتتى .

× × ×

ئەتـــسى مـەرۋانەم كامىلنى بامداتقا ئۇزىتىپلا چالا ـ پۇچۇق ناشتا قىلدى . كامىلنىڭ ناشتىلىقىنى داستىخانغا تەخ قىلىپ قويۇپ ، ۋېلىسىپىتنى مـىـنـگـىنىچە يولۇچىلار بېكىتىگە يول ئالدى . ئۇ يەرگە بېرىپلا ۋېلىسىپىتنى ئەپـلـىـڭ بـىـر يـەرگە توختىتىپ قويدى ـ دە ، نىمچىنى كىيىپ ، رومالنى ئارتـتـى ، ئاندىن سـومـكـىـدىن ئۇچ مېتىردىن بەش مېتىرغىچە كېسىپ ، چـىـرايلىق تۇرتەكلەنگەن تانىلاردىن بەش ـ ئالتە تالنى ئېلىپ ئۇدۇللا بېـ لـەت سـېـتـىش ـــ نۆۋەت كۈتۈش زالىغا كىردى . بۇ يەر يولۇچىلار بىلەن تـولـۇپ كـەتـكـەن بولۇپ ، ئۇششاق ـ چۈششـەك ئېلىپ ـ ساتارلارمۇ مـەـ غـلـدايـتـتـى . تـانىچى بىرلا مەرۋانەم بولغىنى ئۈچۈنمىكىن ، بىر سائەتكە قـالـمـاي سـومـكـىسى بىكار بولدى . بۇ مەرۋانەمنىڭ ئۈچ كۈندە سېتىپ بو-

لۇشنى مۆلچەرلىگەن مېلى ئىدى . بىر كۈنگىمۇ تۇرۇش بەرمىدى . ئۇ بەكمۇ خۇشال بولدى ، لېكىن چاندۇرمىدى . كامىلغا چۈشلۈك تاماق ئېلىپ بارغاندا ، « بەش كويلۇق تانا ساتتىم » دەپ قويدى . كامىل ئۇنى مەسخىرە قىلىپ بىردەم كۈلۈۋالدى . مەرۋانەمۇ كۈلۈشۈپ بەردى .

نامازغا ئەسىرگە يېقىن مەرۋانەم ھېيتگاھ جامەسى ئالدىدا پەيدا بولدى . قاچاندىن بېرى بۇ يەردە كەچلىك بازار پەيدا بولۇپ قالغىنىنى ھېچكىم بىلمەسە كېرەك . دۇرۇس ، 70 ـ يىللارنىڭ ئاخىرىدىن بۇرۇن بۇ يەر ئوردا ئالدىدىن قالسىلا ھەر كۈنى قاياق بازار بولىدىغان جاي ئىدى . كېيىن بۇ يەر رەتكە سېلىنىپ ، غالتەك ـ يايمىلار بۇ يەردىن غايىب بولغان بولسىمۇ ، ئوردا ئالدى ، زەيكەش تەرەپلەردىكى ئەسكى ـ تۈسكى ئېلىپ ـ ساتىدىغان سېتىقچىلار بىردىن ـ ئىككىدىن ئېقىپ كېلىپ ، بۇ يەرنى ئەپچىللا « ئەسكى بازىرى »غا ئايلاندۇرۇۋالدى . ھازىر بۇ يەردە ئەسكى ئىشتان ، ئەسكى چاپاندىن تارتىپ مودىدىن قالغان ئۆي جابدۇقلىرى ۋە تېخى پېچىتى بۇزۇلمىغان ئائىلە ئېلېكتىر سايمانلىرىغىچە سېتىلىدۇ . بۇ يەرنىڭ دائىملىق خېرىدارلىرى شۇنداق غەلىتىكى ، مۇبادا بىرەر ئادەم ئېسىدە يوق سومكىسىنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ تاشلىغۇدەك بولسا ، سەككىز ـ ئونەيلەن « غۇژۇرىدە » ئولىشىپ سومكىغا بويۇنداىدۇ .

مەرۋانەم پەيدا بولغان چاغدىمۇ مۇشۇنداق بولدى . بىرەيلەن ئۇنىڭ گاچا ئىكەنلىكىنى بىلىپ ، شۇنداقلا بىر ۋەزخانلىق قىلغىلى تۇرۇۋۇدى ، ساۋاب ئىزدەيدىغانلار تەرەپ ـ تەرەپتىن ئولىشىپ كېلىپ بىر ـ ئىككى كويلۇقتىن سودا قىلىپ قويۇشتى .

ـــ مەن تۇنۇگۈن مۇشۇنداق تاننىڭ مېتىرىنى 50 پۇلدىن ئاپتىم دەپ ئىچىنى ئۇردى بىرەيلەن ، ـــ ما ئاچام تۆت مېتىرنى بىر كوي سېتىپتۇ ئەمەسما ؟ !

باشقىلارنىڭمۇ ئاغزى ئېچىلدى :

ـــ « بازارنىڭ قېلىپى يوق » دەپ ، ئەجەب بىر جاھان بولۇۋاتىدۇ .

ـــ شۇنى دېسىلە . ياۋاغدا بىر كويلۇق نەرسە ئۆستەڭبويدا ئىككى كوي بولۇۋاتقان .

ـــ ئادەملەردىن ئىنساب كۆتۈرۈلۈپ كەتكەن گەپ !

ـــ تازا جايدا گەپ قىللا !

ـــ كېلىشسىلە . ماۋۇ مەزلۇمدىن بىر ـ ئىككى كويلۇقتىن سودا قىلىپ قويايلى ، ساۋاب بولىدۇ .

ـــ شۇنداق قىلايلى ! شاپاقتىن ئەرزان مال ئىكەن .

« ساۋاب بولىدۇ » دېگەن گەپ بەزىلەرنىڭ يۈرىكىنى تىترەتتى بولغاي ، مەرۋانەمنىڭ چۆرىسىگە ئولاشقىلى تۇردى . مەرۋانەم ئۇنى يولغا سېلىپ تۇرۇشنى ، بۇ پۇل تەگلەيتتى .

ـــ ۋەخوتۇن ، ئادەم يىغماي ، تاناگنى بەلگىلەنگەن بازارغا ئاپىرىپ سات ! تازا خەق ئىكەن بۇ ! مېزىنى ياپسا تېزى ، تېزىنى ياپسا مېزى چۈۋۈلۈپ تۇرغان . ھە ، ھەرقايسىلىرىمۇ ئولىشۋالماي ماگغاچ تۇرۇشسىلا ! ـــ قاياقتىندۇر پەيدا بولغان ياشقىنا بازار باشقۇرۇش خادىمى ئەتراپتىكىلەرنى سىلكىشلىگەچ ، بىرەيلەندىن پۇل ئېلىۋاتقان مەرۋانەمنى بىلىكىدىن تارتتى ، ـــ قانداق گەپ ئاگلىمايدىغان خوتۇن بۇ ! شۇنچە گەپ قىلسام بەزدەك قاراپ تۇرىدىيا ! چىرايلىقچە بۇ يەردىن كەتمىسەك ، تاناساتقانغا تويىسەن جۇما ھېلى !

بازار باشقۇرغۇچى مەرۋانەمنى دوشكەلەشكە باشلىغاندا ، ئەتراپىدىكىلەرنىڭ ئاغزى ئېچىلدى :

ـــ ئۇكام ، تىلى ئاجىز مومايىنى ئۇنچە سەتلەپ كەتمىسلە ! يامان بولىدۇ .

ـــ باشقۇرىدىغان ئادەم تاپالمىغاندەك ئاشۇ مەزلۇم ئاجىزغا ئېسىلۋالغانلىرى نېمىسى ؟ ! قويۇۋەتسلە !

ـــ نامەھرەم بولار دېمەي ، مەزلۇم كىشىنىڭ بىلىكىنى تۇتۇپ يۇرگىنىنى . تووا ، مۇشۇ كۇننىڭ ياش باللىرىزە .....

ـــ قاسقان شەپكىنى كىيىۋېلىپلا « جاھان مېنىڭ » دەيدۇ ـ دە !

ـــ ئاكا ، شەپكىنىڭ گېپىنى قىلمىسلا ! ـــ بازار باشقۇرغۇچى مەرۋانەمنى قويۇۋېتىپ ، ھېلىقى كىشىگە بۇرۇلدى ، ـــ ھۆكۈمەت بەردى ، كېيدۇق . بىزمۇ ئالتە پۇلنىڭ قۇلى . پۇل بەرگەن ئادەم « قىل » دېگەننى قىلمىساق ، باللىرىمىزنى قانداق باقىمىز ؟ سىلى باقاملىيا ؟ ـــ ئۇنىڭ بۇ گېپى ھەممەيلەننى كۈلدۈرۈۋەتتى . ئۇنىڭ چىرايىمۇ سەل ئېچىلدى ، ـــ

ئۇنچىۋالا دېيىشىپ كەتمەيلى ، پىكىرلىرى بولسا چىرايلىق بەرمەملا ! بۇ يەر يا بازار بولمىسا .....

ـــ بۇ دېگەنلىرىنىڭ توغرا ، ـــ بىرەيلەن ئۇنىڭ گېپىنى بۆلدى ، ـــ مېنىڭ دېمەكچى بولغىنىم : ئەھلى جامائەتنىڭ ئالدىدا مەزلۇم كىشىنىڭ بىلىكىنى تۇتقانلىرى توغرا بولمىدى .

ـــ مانا ماۋۇ تەنقىدلىرىگە مەن قايىل. خاپا بولمىسلا جۇما ئاچا! ـــ بازار باشقۇرغۇچى رازىمەنلىك بىلەن باش لىڭشىتتى ۋە مەرۋانەمدىن كەچۈرۈم سورىدى ، ـــ باشقۇرمايلى دېسەك ھەرقايسىلىرىمۇ بىلىشىلا ، ماۋۇ جامەنى زىيارەت قىلىدىغان چەت ئەللىكلەر بارغانسېرى كۆپىيىۋاتىدۇ . بۇ يەر مۇشۇنداق قالايمىقان تۇرسا ، قەشقىرىمىزنىڭ شەنىگىمۇ ، قەشقەرلىقنىڭ شەنىگىمۇ سەت بولىدىكەن . بۇ ئاچامنىغۇ بۇگۈن تۇنجى قېتىم كۆردۈم ، بەزىلەرنى ئۈچ كۈن چەكلىمسەك ، بۇيەرنى ئەسكى - تۈسكى بىلەن تولدۇرۇۋېتىدۇ .

ـــ تازا جىڭ گەپ قىللا ئۇكام !

بايىاتىن بازار باشقۇرغۇچىنىى ئەيىبلىگەنلەر ئەمدى قوللاشقا باشلىدى :

ـــ كۆرلىمۇ ئاينا ، ھارۋا - ھارۋىدا ئەسكى - تۈسكى كەلگىلى تۇردى ، ـــ ھەممەيلەننىڭ نەزىرى ئەنجان كوچىسى تەرەپكە ئاغدى . ئۇ تەرەپتىن لىق ئەسكى - تۈسكى بېسىلغان قول ھارۋىسى كېلىۋاتاتتى . سۆزلەۋاتقان كىشىنىڭ تەرى تۈرۈلدى ، ـــ بىز خەقمۇزە ..... ھۆكۈمەت «قىلما » دېگەننى قىلمىساق نېمە بولىدۇ !

ـــ ھېلىمۇ ياخشى ھۆكۈمەتنىڭ چەكلەپ تۇرغىنى ، ـــ بىرەيلەن ئۇنىڭ تەرىپىنى ئالدى ، ـــ بولمىسا بەزى ئادەملەر نەپسىنى دەپ ، ھېيتگاھنى ئېغىل قىلىۋېتىدىكەن .

ـــ شۇنى دېسىلە ! بازار باشقۇرغۇچىلارغىمۇ تەس . ئالتە پۇلغا ئىشلەيمەن دەپ ، كۈندە نەچچە ئادەمنى خاپا قىلىۋاتقان ، نەچچىسىدىن دەشنام يەۋاتقان . ھەممە ئادەم ئۆزىنى ئۆزى سورايدىغان بولسا ، بۇ بالىلارغىمۇ خەق بىلەن دۈرۈك - تاراق قىلىشماق ئامانمۇ ؟ ھەممە ئەيىب ئۆزىمىزدە .

ـــ ئەستا ، بۇ خەقنىزە ..... ـــ بازار باشقۇرغۇچى تەرىنى تۈرۈپ ، ھارۋىلارغا بىردەم قاراپ تۇرۇپ مەرۋانەمگە بۇرۇلدى ، ـــ ئاچا ، بايىقى قوپاللىقمدىن خاپا بولمىسلا جۇما ! ساتمىسلا دەي دېسەم تىللىرى ئاجىزكەن ، بۇنىڭدىن كېيىن ئادەم يىغىۋالماي ، ئۇيان ـ بۇيان ماڭغاچ ساتسىلا .

ـــ ئەجەب ئوبدان گەپ قىلدا ئۇكام !

ـــ خۇدايىم مۇراد ـ مەقسەتلىرىگە يەتكۈزسۇن ئۇكام !

بازار باشقۇرغۇچى ھارۋا تەرەپكە كەتتى . جامائەتنىڭ نەزەرى يېڭىباشتىن مەرۋانەمگە ئاغدى . بىرەيلەن :

ـــ جامائەت ، ھەممەيلەن تاننىڭ پۇلىنى بەردۇقمۇ ؟ بەرمىگەن بولساق بېرىۋېتەيلى . كىشىنىڭ ھەققى قۇتاتمايدۇ ، ـــ دېگەنىدى ، كۆپچىلىك :

ـــ بەردۇق ، ـــ دېيىشتى تەڭلا ۋە ساۋاب تېپىش ئۈچۈن بىردەمدىلا مەرۋانەمنىڭ سومكىسىنى بىكارلاپ بولدى .

ئۈچىنچى كۈنى كەچتە مەرۋانەم ئۈچ كۈنلۈك سودىسىنىڭ پۇلىنى كامىلىنىڭ ئالدىغا قويغاندا ، كامىل كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى . چۈنكى ، مەرۋانەم ئالدىدا قويغان پۇل ئۆزىنىڭ ئۈچ كۈن سودا قىلغان پۇلىدىن خېلى كۆپ ئىدى .

كامىل تەن بەردى . مەرۋانەم ھەقىقەتەن بوش ئايال ئەمەس ئىكەن ! مۇشۇ ئۈچ كۈندە مەرۋانەم قاچان تانا ساتقىلى ماڭسا ، كامىلغا ئالدىن خەۋەر قىلىپ قويدى . كامىلمۇ شۇئان دۇكىنىنى تاقاپ ، ئۇنىڭ كەينىدىن سايىدەك ئەگەشتى . ئۇنىڭ ھەربىر باسقان قەدىمىنى يوشۇرۇن كۆزەتتى . ئۇنى دەككە ـ دۈككىگە سالغان كۆڭۈلسىزلىكلەرنىڭ بىرەرسىمۇ يۈز بەرمىدى . ھەممىدىن مۇھىمى مەرۋانەم تىجارەتنىڭ ـــ پۇل تېپىشنىڭ يولىنى بىلىدىكەن . ئۇ ئۆيدە بىكار ئولتۇرسا كىم بىر تىيىن تاشلاپ بېرىدۇ ؟ كۈنلۈكى بىر كوي تاپسىمۇ تېپىپ ، ئۇنىڭ يانچۇقىنى دومبايتسۇن ! كامىلمۇ 11 يېشىدىن باشلاپ « پۇل » دەپ تىمسىقلاپ كەلدى ئەمەسمۇ ! ؟ پۇلى جىقراق چاغدا يۈزى يورۇق ، تىلى ئۇزۇن بولدى . پۇلى ئاز ، ھەتتا قولى قۇرۇپ قالغان چاغلاردا ئاتا ـ ئانىسى

تۇگۇل ، يەڭگىللىرىمۇ ئۇنى « پوش » دېمەيدىغان بولۇپ كېتىشتى . دوستلىرىمۇ ، دۇشمەنلىرىمۇ ئۇنىڭدىن قاچتى . پەقەت سەپەر بىلەن تۇراقلا ئۇنى ئىزدەپ تۇرۇۋاتىدۇ . پۇل تېپىش — « يول » تېپىشنىڭ پۈتۈن كۈچى بىلەن يارەملىشىۋاتىدۇ . مۇشۇنداق بىرەر يىل ئۆتسە ، كامىل تاۋكادا ئۇتتۇرۇۋەتكەنلىرىنى تىرىلدۈرۈۋېلىپلا قالماي ، قولىنى نەگە ئۇزاتسا يەتـكۈدەك بايلاردىن بولۇپ قالىدۇ . مەرۋانەمۇ تاپالىغىنچە تاپسۇن . ئىككىيلەن ئىككى تەرەپتىن تاپسا ، ئۇنىڭ بېيىش قەدىمى تېخىمۇ تېزلىشىدۇ . پۇل تاپماي تۇرۇپ بېيىغلى بولامدۇ ؟ ئەخمەق !

كامىل بىراقلا 180 گىرادۇس بۇرۇلۇپ ، مەرۋانەمنى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن قوللايدىغانلىقىنى بىلدۈردى :

— ئەجەب يامان نېمىكەنسەن ! — دېدى ئۇ چاندۇرماسلىققا تىرىشىپ ، — ئاخىر مېنى يەڭدىڭ . مەندىن سوراپمۇ قويماي شۇنچە جىق تانىنى ئېلىپ قويغاندىكىن، ساتقىنىڭچە سېتىپ باق. ئايىغىنى سېتىپ بولالماي كۆزۈڭنىڭ سۈيىنى ئېقىتتىدىغان بولساڭ ، مەندىن ياخشىلىق كۈتمە !

خۇشاللىقتا خۇددىنى يوقىتايلا دەپ قالغان مەرۋانەم كاملىنىڭ گېپىنى ئۇزۇلۈشىگىمۇ كۈيمەستىن ، ھېچقاچان قىلمىغان « قېلىن »لىقنى قىلىپ ، ئېتىلىپ كەلگەن پېتى بىخەستە ئولتۇرغان كاملنى كارىۋاتقا بېسىپ ، ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيۈپ كەتتى .

شۇنداق قىلىپ ، مەرۋانەم تىجارەتچى بولۇپ قالدى . ئۇ خۇشال ئىدى . ئۆي ئىشلىرىنى بۇرۇنقىدىنمۇ ئوبدان قىلىدىغان بولدى . گۆشسىز تاماق ئەتمەيتتى . ئۆزى يېمىسە يېمەيتتىكى ، كاملغا كۈنلۈكى يېرىم جىڭ گۆش يېگۈزمسە ، ئەتىگىنى تۆت تۇخۇمنى ئىلىتىپ ئىچۈرمسە كۆڭلى ئارام تاپمايتتى . كامىل كۈنسېرى سەمرىۋاتاتتى ، پارقىراۋاتاتتى . ئەكسىچە مەرۋانەم ئورۇقلاۋاتاتتى ، قاپاقلىرى ئولتۇرۇشۇپ ، ھارغىنلىشىپ كېتىۋاتاتتى ، لېكىن خۇشال ، مەغرۇر ئىدى . ئۇ ھەر كۈنى بامداتقا ئەزان چىقىشتىن بۇرۇن ئورنىدىن قوپۇپ مىدىرلىغىلى تۇرسا ، تاكى تۈن ھەسسىگىچە مىدىرلايتتى : تاماق ئېتىش ، كىر ـ قات يۇيۇش دېگەنلەردىن بىكار بولسىلا بازارغا چىقىۋالاتتى . مەيلى سومكىسى بىكار بولسۇن ياكى بىر كويلۇقمۇ سودا قىلالمىسۇن ، كەچقۇرۇن ئېرىدىن يېرىم سائەتچە بۇرۇن

ئۆيگه ئۇنۇپ ، كەچلىك تاماقنىڭ تەييارلىقىنى قىلىپ بولاتتى . تاماقتىن كېيىن كامىل پۇتلاشمىسلا ، تاكى ئۇيقۇسى كېلىپ ئەسنەك تۇتقۇچە باش كۆتۈرمەي دوپپا تىكەتتى . قوشنىلاردىن ھېچكىمنىڭ ئۇنىڭ « تانىچى مومای »لىق سالاھىيەت بىلەن تىجارەت قىلىپ يۈرگىنىنى خىيالىغا كەلتۈرمەيتتى . ئۇلار تېخى بۇ ئىشنى سانىخانىلاردىنمۇ يوشۇرۇشتى .

بىر كۈنى كامىل يېرىم كېچە بىلەن ئىشىك قاقتى . مەرۋانەم ئىشىكنى ئېچىشىغا ، كامىل بوسۇغىدىن ئاتلاپلا مۇرىسى بىلەن ئىشكنى يېپىپ ، مەرۋانەمنى كۈچەپ ئۆزىگە تارتتى . ھېچقاچان پۇراپ باقمىغان بىر سېرىق ھىد دىماغىغا ئۇرۇلغان مەرۋانەمنىڭ تېنى « جۇغ » قىلىپ ، يۈرىكى ئات چاپقاندەك ئەنسىز دۈكۈلدەپ كەتتى . « توۋا ، نېمە ئىش بۇ ؟ ھاراق ئىچكەن ئوخشىمامدۇ ! » مۇشۇ خىيال كاللىسىغا كېلىشىگە ، ئاغزى ئېرىنىڭ ئاغزىغا تېگەي دەپ قالغان مەرۋانەم بېشىنى بىر ياقىقا « شارتتىدە » بۇراپ ، پۈتۈن كۈچى بىلەن كەينىگە تىرەجەپ ، ئۇنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلماقچى بولدى . ئەپسۇس ، ھەرنېمە دېگەنبىلەن « خوتۇن كىشى ئاجىز ، ئەرنىڭ قولىدىكى ئويۇنچۇق » - دە ! مەرۋانەمنىڭ پۈت - قولى ماغدۇرسىزلىنىپ ، جىسمى ئېرىنىڭ قولىدا « ئۇسسۇل ئويناندى » . لېكىن ، ئۆكۈنۈش ، خورلۇق ، غەزەپ - نەپرەتكە تولغان ئىنسانىي تۇيغۇسى يۈرىكىنىڭ قات - قېتىدا ئۇنسىز نەرە تارتىپ ، كۆزلىرىدىن بۇلاق بولۇپ ئېتىلىپ چىقاتتى . كامىل بۇنى سەزمەيۋاتسا كېرەك ، ئۇنى ئاچ كۆزلۈك بىلەن سۆيەتتى ، قۇچاقلايتتى ، مىجىقلايتتى . ئىلگىرى بۇنداق سۆيۈشلەر ، بۇنداق قۇچاقلاشلاردىن ۋۇجۇدى سمابتەك ئېرىپ ، يۈرىكى جەننەت قۇشلىرىدەك قانات قېقىپ ، جەننەتتە پەرۋاز قىلىۋاتقاندەك يايراپ - ھۇزۇرلىنىپ كېتىدىغان مەرۋانەم شۇ تاپتا ئۆزىنى سېسىپ بۇخسۇپ كەتكەن يۇندى ئورىسىدا ياكى گەندە ، سۈيدۈك بىلەن تولغان ھاجەتخانىغا كىرىپ قالغاندەك ؛ كىمدۇر بىرى كۈچەپ بېسىپ ، بېشىنى ئاشۇ سېسىقچىلىق ئىچىگە پاتۇرۇۋاتقاندەك سەسكىنىپ كەتتى . تېنىنى بىر ھارۋا مۇز بىلەن باسۇرۇپ قويغاندەك جالاقلاپ تىترەيتتى . ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن بولغان ئىشلار ئۇنىڭ مۇزلىغان قەلبىنى تېخىمۇ مۇزلىتىۋەتتى .

ئەتسى مەرۋانەم كۆنبويى بازاردىن كىرمىدى . كامىلغا تاماقمۇ ئا-
پارمىدى . ناماز شامغا يېقىن كامىل ئۇنى ھېيتگاھتىن تاپتى ۋە ئۆيگە
كېلىپلا ئاقبالداقتەك ئېتىلىپ كەتتى :

ـــ « ھېلى كېلەر ، مانا كېلەر » دەپ يولۇڭغا قاراپ ئولتۇرۇپ قورسىقىم ئېچىپ ئۆلگۈدەك بولدۇم ! ئەسىردىن يېنىپ ئۆيگە كەلسەم سايەڭمۇ يوق . گەپ قىلە ! ئەتىگەننىڭزى تاماق ئەتمەي نەدە يۈردۈڭ ؟

كامىلنىڭ رەڭگىدىن توپا ئۆرلەپ ، لەۋلىرى گەز باغلاپ كەتكە-نىدى . ھەدەپ تۆكۈرۈكىنى يۇتاتتى . مەرۋانەمنىڭ تۇرقى ئۇنىڭكىدىنمۇ بەتتەررەك بولۇپ ، ھازىرلا يىغلۇۋېتىدىغاندەك قىلاتتى .

ـــ .....

ـــ نەدە يۈردۈڭ ؟ دەۋاتسەن ساڭا ! ـــ كامىل ئەلپازىنى تېخىمۇ بۇزۇپ ، ئۇنىڭغا دېۋەيلىدى ، ـــ نېمىشقا گەپ قىلمايسەن؟

« تانا ساتتىم » ـــ مەرۋانەم قولىدىكى سومكىنى ئىشارەت قىلدى . ئۇلار پەگاھتىلا ئۆرە تۇرۇشاتتى .

ـــ ھوي ، ـــ كامىل « گاچا »غا ئۆمەللىگەن تىلىنى يىغدى ، ـــ مەن سەندىن نېمە ساتقىنىڭنى سورىمىدىم ، نېمىشقا چۈشتە تاماق ئېتىپ ئاپىرىپ بەرمىگىنىڭنىڭ سەۋەبىنى سوراۋاتىمەن !

ـــ .....

ـــ ئەستاغپۇرۇللا شەيتان .....

كامىل تازا قاينىاپ سۆزلىگىلى تۇرغاندا ، مەرۋانەم قولىدىكى سوم-كىنى ئايىغى ئاستىغا « پاققىدە » تاشلىدى ـ دە ، يانچۇقىدىن دەپتەر ـ قەلەمنى ئېلىپ شارتىلدىتىپ نەچچە قۇر خەت يېزىپ ، خەت يېزىلغان ۋاراقنى يىرتىپلا ئېرىگە تەڭلىدى :

« سەن : 〈 مۇندىن كېيىن ھاراق ئىچمەيمەن 〉 دەپ قەسەم قىلغان تۇرۇپ ، يەنە نېمىشقا ھاراق ئىچىسەن ؟ مېنىڭ سەندەك قەسىمىدە تۇرمايدىغان ئادەمگە تاماق ئېتىپ بېرىدىغان قولۇم يوق ! »

ـــ ھە ! ـــ كامىل بومبىدەك پارتلاپ ، مەرۋانەمنىڭ كۆزىگە كىرپىلا ئالدى ، ـــ مەن نەدە قەسەم ئىچىپتىمەن ؟! كىم شۇنداق دەيدۇ ؟ ئېيتە ! ئېيتمايدىغان بولساڭ .....

كامىل مەرۋانەمنىڭ مۇرىسىدىن تۇتۇپ سىلكىدى . مەرۋانەم ئۇ-نىڭدىن ئۆزىنى ئېلىپ قېچىپ ، تامغا يۆلەنگىنىچە كۆزلىرىگە مىختەك قادىلىپ تۇرۇپ ئىشارەت قىلدى :

« ئانىڭ ! ئانىڭ شۇنداق دېگەن . »

كامىل بەك جىددىيلىشىپ كەتكەچكىمۇ ئۆزىنى تۇتۇۋالالماي ، قىستاپ سوراشنى داۋام قىلدى . مەرۋانەممۇ خۇددىنى يوقاتقاندەك ئۇنىڭ بىلەن تەڭ تۇرۇشاتتى .

ــ يالغان ! ــ دەپ ۋارقىرىدى كامىل ، ــ ئانامنىڭ سەندەك بىر-نېمىگە ئۇنداق گەپنى قىلغىلى چۈشۈپ قالغان ئاغزى يوق !

« ئىشەنمسەڭ ئۆزىدىن سوراپ باق! ــ دەپ يازدى مەرۋانەم ، ــ مەن ئەينى چاغدا : 〈 كامىل تويدىن كېيىن يەنە هاراق ئىچىپ ، قىمار ئوي-ناپ مېنى بوزەك ئېتىدۇ 〉 دەپ تۇرۇۋالسام ، ئاق ئانام : 〈 كامىل قۇرئان تۇتۇپ قەسەم قىلدى . مۇندىن كېيىن هەرگىزمۇ ئىچمەيدۇ ، چەكمەيدۇ . ئەگەر شۇنداق ئىش بولۇپ قالسا ، مېنى نېمە قىلساڭ قىل 〉 دېگەن . شۇڭا ، مەن ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ ساڭا تېگىپ قاپتىكەنمەن . ئەمدى بىلدىم : قەسىمىڭ يالغان ئىكەن ! ئەتىلا بېرىپ ئاق ئانام بىلەن دادىكامغا هەممە گەپنى دەپ ، سەن بىلەن ئاجرىشىپ كېتىمەن ! »

مەرۋانەم خەتنى كامىلغا بېرىپلا هۇۋلىغىنىچە ئۆزىنى كارىۋاتقا ئاتتى . كۆز يېشى يامغۇردەك تۆكۈلەتتى . قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەچ ، كامىل خەتنى تازا ئېنىق كۆرەلمەي چىراغنى يېقىۋەتتى . ئوقۇغانسېرى دېمى ئىچىگە چۈشۈپ ، ۋۇجۇدى بوشىشىپ كەتتى . هەممە يېرىدىن پۇرقىراپ تەر قۇيۇلۇۋاتاتتى . مەرۋانەمنىڭ توختىماي هۇۋلىشى ۋە خەت-تىكى : « ئەتىلا بېرىپ ئاق ئانام بىلەن دادىكامغا هەممە گەپنى دەپ ، سەن بىلەن ئاجرىشىپ كېتىمەن ! » دېگەن جۈملىلەر قوشۇلۇپ ، كامىلنىڭ يۈ-رىكىنى قۇرتتەك غاجىماقتا ، تاغ بولۇپ ۋۇجۇدىنى باسماقتا ئىدى . كامىل ئويلايتتى : « ئەگەر بۇ گاچا راستتىنلا بۇ ئىشنى ئانام بىلەن دادامغا دەيدى-غان بولسا ، مېنىڭ تۇگەشكىنىم شۇ ! ئۇنداق كۈنگە قالغۇچە ئۆلۈپلا تۇگەشكىنىم ياخشى ! ئەستا ... توختا ، بۇ گاچىنى ..... »

ئايىغىدىن كاللىسى ، ئاغزىدىن ئايىغى چاققان ئادەملەر كۆپىنچە

بېشى ئۇستىدە قازايى مۇئەللەقتەك تىكىلىپ تۇرغان ئاپەتنى ئامەتكە ، رەقىبنى يولداشقا ، قاتىلنى قولداشقا ئايلاندۇرۇپ ، مۇشكۈلاتتىن ئوڭايلا قۇتۇلۇپ كېتىدۇ ، ئاسانلىقچە يېڭىلمەيدۇ . كامىل ئۇنچىۋالا ئەقىللىق بولمىسمۇ ، جىددىي پەيتلەردە كاللا ئىشلىتىشنى بىلەتتى . 24 يىللىق ئۆمۈرسەپىردە نەچچە ـ نەچچە قېتىم مۇداۋرۇپ يىقىلىپ ، نەچچە ـ نەچچە قېتىم « غالىتەك » تەك يۇمىلاپ كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىپ كەلگەن بۇ يىگىت ئۇچۇن ئېيىتقاندا ، مەرۋانەمدەك بىر گاچىنى ئىندەككە كەلتۈرۈش سېغىز لايدا قورچاق ياسىغانچىلىكلا بىر ئىش ئىدى . ئۇ :

ـــ ئەجەبمۇ چاقچاق كۆتۈرمەيدىغان بىرنېمىكەنسەن ، مەرۋانەم! ـــ دېگىنىچە خىرقىراپ كۈلۈپ ، مەرۋانەمنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە بىر تەرەپتىن ئۇنى قۇچاقلاپ سۆيۈپ ، بىر تەرەپتىن ئۇ يەر ـ بۇيېرىنى سىلاپ ـ قىچقىلاپ تۇرۇپ گېپىنى داۋام قىلدى ، ـــ ئۆمرۈمگە كېلىپ بىرقېتىم ، « قېنى ، قانداق قىلىدۇ؟ » دەپ چىشىڭىغا تېگىپ قويسام ، دەۋاتقان گېپىڭنى قارا سېنىڭ ! قويە سېنى ، ـــ دېدى ئۇ مەرۋانەمنى تارتقۇشلاپ قۇچىقىغا ئېلىۋېلىپ ، ـــ راستتىنلا خېتىڭنى ئالىدىغان بولساڭ ، ئىككىمىز هازىرلا خان ئانام بىلەن باي دادامنىڭ قېشىغا بېرىپ پۈتۈشۈپ كېلەيلى !

سۆيۈشلەر ، بوغۇشلار ، يەنە سۆيۈش ، يەنە بوغۇش ـ ئەركىلىتىشلەر مەرۋانەمنىڭ مۇزلاپ كەتكەن يۈرىكىنى راستتىنلا ئېرىتتىمۇ ياكى ئۇمۇ چاقچاق قىلغانمۇ ، بىردىنلا تېرىكىشش ـ تىرەجەشتىن توختاپ ، پۇچقاق مۇشۇكتەك تۇگۈلۈپ ، ئېرىنىڭ باغرىغا سىڭىپلا كەتتى .

ئىككىيلەن ئەپلىشىپ قالغانىدى .

ـــ سەن بىلمەيسەن ، ـــ كامىل چۈشەندۈردى ، ـــ هازىر قەشقەرنىڭ ياش باللىرى هاراق ئىچمىگەن ئادەمنى ئادەم قاتارىدا كۆرمەيدىغان ، ئارىسىغا قاتمايدىغان بولۇپ كەتتى . سېنىڭ كۆڭلۈڭنى ئاياپ «مىيانىخان » ، « هويلىسىدا پاختەك ئۇۋۇلىغان زەيپانە » دېگەن مەسخىرىلەرگىمۇ چىداپ ، نى ـ نى كاتتا سورۇنلاردا هاراقنى ئاغزىمغا ئالغىلى ئۇنىمىدىم . تۇنۇگۈن ناهايىتى يېقىن بىر ئاغىنەمنىڭ تويىدا ئامالسىزلىقتىن بىر يۇتۇم ئىچىپ قويغىنىمغا شۇنچە قىلىپ كېتەمسەن ؟ ـــ كامىل يىغلاپ تاشلىغاندى ، مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى پىچاق تىققاندەك

ئېچىشىپ ، ۋۇجۇدى تىكەنلىشىپ كەتتى . قۇلىقىدا «مىيانىخان » ، « زەيـ پـانە » دېگەن سۆزلەر غوڭۇلدايتتى . ئەمدى ئۇ تېنى بىلەن بولسىمۇ ئېرىگە تـەسـەللـى بـېـرىشنىڭ كويىغا چۈشتى ، ـــ مەن يا ئەتىگەندىن كەچكىچە هاراق ئـىـچـىـپ مـەسـت يـۈرىـدىـغـان ، هە دېسە خوتۇنىنى دۇمبالاپ ئارام بـەرمـەيـدىـغـان هاراقكەش بولمىسام ، سەندىن خۇش بولۇپ كېتەي : مېنى ئەركـىـشـىـدەك يـاشىغىلى قوي ! هېلىمۇ سېنى ئالغاندىن بۇيان دوستلىرىم بـىـلـەن پەقەت باردى ـ كەلدى قىلمايدىغان بولدۇم . دوستى يوق ئادەمنى ئادەم دېـگىلى بولامدۇ ! ؟ هە راست ، مەنغۇ ئەر كىشى ، تۇنۇگۈنكى تويدا خوتۇن خەقمۇ ئىچىشىپ كەتتى دېگىنە !

ـــ هە .....

مـەرۋانـەمنىڭ يۈرىكى « پۈلاڭلىدە » ئېغىپ ، چەكچەيگەن كۆزلـەرىنى كاملىغا تىكتى .

ـــ ئـىـشـەنـمـەيـۋاتامسەن ؟ ـــ ئەمدىلا يىغىسىنى توختاتقان كامىل سوزۇپ بىر « ئۇھ » تارتىپ ، مەسخىرىلىك كۈلۈمسىرىـدى ، ـــ ئـەگـەر «مـاقـۇل » دېسەڭ ، هازىرلا مەن بىلەن ماڭ . بىرەر رېستورانغا كىرىپ قور- ساق تـويـغـۇزغـاچ ، ئەرلـەر بـىـلـەن تـەڭ ئولتۇرۇپ هاراق ئىچىشۋاتقان ئاياللارنى كۆرسىتىپ كىرەي .

كامىل گېپىنى تۈگىتىپ تېلېۋىزورنى شۇنداق ئېچىۋىدى ، ئېكراندا قـولـلىرىدا هاراق توشتۇرۇلغان رومكىلارنى كۆتۈرۈۋېلىشقان يېرىم يالىڭاچ ئاياللارنـىـڭ سـۈرىـتـى كـۆرۈندى . دىكتور قانداقتۇر بىرهاراقنى ئاغزى ـ ئاغزىغا تەگمەي ماختاۋاتاتتى .

ئەزەلدىن ئېلان سەنئەت پىروگراممىسىغا كۆزىنىڭ قىرىنىمۇ سېلىپ قويمايدىغان ، كۆرسىمۇ هېچ نەرسە كۆرمىگەندەك يۈرۈۋېرىدىغان مەرۋانەم بۇ كۆرۈنۈشنى كۆرۈپلا بىر قىسما بولۇپ قالدى . ئىككى كۈننىڭزى ئېرىگە بـاتـناپ ئاغزىغا گىياهمۇ سالمىغىنى ، هەتتا ئۇنىڭ بىلەن تاكاللىشىپ ، كۆـ زىـدىـن يـاش ئالـغـىـنـىـغـا قـاتتىق ئۆكۈندى ۋە يىغلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدى .

شـۇنـىـڭـدىـن كېيىن كامىل كـۈن ئارىلاپ « ئوغۇل بالا » بولۇپ كـېـلـىـدىـغـان ؛ تەرەت ئېلىپ ـ ئالمايلا « قازا نامـاز »لىرىنى ئوقۇيدىغان ؛

بەزى كۈنلىرى « ئوغۇل بالا »لىقنى چېكىگە يەتكۈزۈپ ، ئىشكىتىن تۆت پۈتلۈق بولۇپ كىرىدىغان ؛ يۆلەپ ئاپىرىپ يوتقانغا چۈمكەپ قويىمسا ، يېنى تەگكەن يەردىلا خارقىراپ ئۇخلاپ كېتىدىغان ؛ كىيىم ـ كېچەك ، يوتقان ـ كۆرپىلەرنى قۇسۇق بىلەن « پاتلايدىغان » بولدى . مەرۋانەم ئاغزىدىن چىقارمىغىنى بىلەن ئىچ ـ ئىچىدىن نارازى ئىدى . قېينىئاتا ـ قېينىئانىسىغا دېمەكچى بولاتتى ـ يۇ ، ئېرىگە بەرگەن ۋەدىسىنى ئېسىگە ئېلىپ نىيىتىدىن يانماتتى . ئۇ بۇ ئىشلارنى قولۇم ـ قوشنىلىرىغىمۇ تۈيدۇر-مىدى . ئۇ چوڭ بولغانىدى ، « ئادەم » بولغانىدى ! مۇشۇ ئۆيگە كۆچۈپ كېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ كۆرگىنى دوپپا ، قازان ـ قومۇچ ، سۈپۈرگە بولغان بولسا ، بۇ يەرگە كېلىپ كۆرگىنى ئەرلەرنىڭ مۇشتۇمى ، ئاياللارنىڭ كۆز يېشى ، قوشنىلار ئارىسىدىكى نىزا ، جېدەل ـ ماجىرا ؛ ھاراقكەشلىك ـ مەستلىك ، ئاشنۇازلىق ۋە بۇلار تۈپەيلى بۇزۇلغان ئائىلىلەر ، يېتىم قالغان نارەسىدە بالىلارنىڭ ناله ـ زارى بولدى .

« تووا ، ـــ دەيتتى مەرۋانەم بەزىدە ئىچىدە ئىدا قىلىپ ، ـــ ھېلىمۇ ھاراق دېگەن بۇ نەرسىنى مۇسۇلمانلار ﴿ ھارام ﴾ دەپ ياسىمايدىكەن . ئەگەر ئۇ ھالال بولۇپ ، مۇسۇلمانلارمۇ ياسايدىغان ئىش بولسا ، مۇسۇلمانلار ، بولۇپمۇ ئۇيغۇرلارنىڭ تەڭدىن تولسى چاي ئورنىغا ھاراق ئىچىپ يۈرەر ئىكەن . خۇداغا شۈكرى ، كامىل ئىچكىنى بىلەن ماۋۇ خەققە ئوخشاش مېنى ئۇروپ ـ تىللاپ يۈرمەيدۇ . نەگە يۆگەپ قويسام شۇ يەر-دىن قوپۇپ ، پۈتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ دۇكانغا كېتىدۇ . بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى خۇدايىم دىلىغا ئىنساب بېرەر ! ئۇنى ﴿ ئىچىتىڭ ـ چىچىتىڭ ﴾ دەپ ئېيتىشسام ، يۈزى قېتىپ مېنى كۆزگە ئىلمايدىغان ، ئۇروپ ـ تىللايدىغان بولۇۋالسا قانداق قىلىمەن ؟ بەزى قوشنىلارغا ئوخ-شاش مەستلىكتە ئاغزىدىن گەپ چىقىرىۋېتىپ قالسا ..... ۋاي خۇدايىم ، نېمىلەرنى ئويلاپ كېتىۋاتىمەن ؟ »

مەرۋانەمگە كامىل لازىم ـــ ئەر لازىم ئىدى . ئۇ ئەرسىز ياشىيالـ-مايدىغانلىقىنى ئاللىقاچان تونۇپ يەتكەنىدى . ئېرىنى باشقا ئەرلەرگە سېلىشتۇرۇپ ، كاملىدەك ئېرىنىڭ بولغىنىدىن پەخىرلىنەتتى . ئۇنىڭ قۇ-سۇقلىرىنى ئادالاش ، كىيىم ـ كېچەكلىرىدىكى مەينەتچىلىكنى تازىلاشنى

ئادەتتىكى ئائىلە ئىشلىرى قاتاردا كۆرۈپ ئېغىر ئالمايتتى . ئۇ بۇ ئىشلارغا بارا - بارا شۇنداق كۆنۈپ كەتتىكى ، گويا دائىم ھاجەتخانىدىن قىغ چىقىرىپ كۆنۈپ كەتكەن ئادەم گەنده بىلەن سۈيدۈكنىك پۇرىقىنى سەزمەس بولۇپ قالغاندەك ، كامىلنىڭ ۋۇجۇدىدىن بۇخسۇپ تۇرغان ھاراقنىڭ سېسىق ھىدى ئۇنى بىزار قىلمايدىغان؛ كامىل ئۆزىنى سۆيگەن ، قۇچاقلىغان ، مىجىقلىغان چاغلاردا ۋۇجۇدى ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدىكىدىن بەكرەك ھۇزۇرلىنىدىغان ــ راھەتلىنىدىغان بولدى . تېخىمۇ قىزىق يېرى شۇكى ، ئېرى خۇددىنى بىلمىگۈدەك مەست كەلگەن چاغلاردا ئۇنى يالىڭاچلاپ يوتقان بىلەن چۈمكەش ، كىچىك بالىنى كۆتۈرگەندەك ئۇيان - بۇيان كۆتۈرۈپ يۈرۈپ ، ئېرى ئىلگىرى ئۆزىنى قانداق « بوزەك » ئەتكەن بولسا ، ئۇنىڭدىن ئاشۇرۇپراق « بوزەك » ئېتىپ « ئەنتى »نى ئېلىۋېلىش ــ مەرۋانەم ئۈچۈن ئەڭ خۇشاللىق ، ئەڭ ھۇزۇرلۇق ئىش بولۇپ قالدى . كۈچى يەتسە ، ئېرىنى « مىيانىخان » ، « زەيپانە » دەپ ھاقارەتلىگەنلەرنى ئېزىقتۇرۇپ چاينىپ پۈركۈۋەتكۈسى كېلەتتى . كىمدۇر بىرى ئېرى توغرۇلۇق سوراپ قالغۇدەك بولسا ، ئۇنى ماختاپ كۆككە كۆتۈرەتتى .

قوغۇن شاپىقى يەرگە چۈشكەن كۈنلەردە ، مەرۋانەمنىڭ ساندۇقىغا 5000 يۈەن كىرىپ بولغان بولسىمۇ ، تانىلارنىڭ ئوندىن توققۇزى جايىدىن قوزغالمىغاندى . بىر كۈنى كەچلىك تاماقتىن كېيىن مەرۋانەم ساندۇقتىن پۇلنى ئېلىپ ، تېلېۋىزور كۆرۈپ ئولتۇرغان كامىلنىڭ ئالدىغا قويۇپ ، ئىشارەت بىلەن : « دادامدىن ئالغان 4000 يۈەن قەرزنى بېرىۋېتەمدۇق ؟ » دەپ سورىغاندى . كامىل :

ــ باي دادام قەرزنى تەلەپ قىلىۋاتامدۇ ؟ ــ دېدى .

ــ ھ ..... ھىم ، ــ مەرۋانەم بېشىنى « ياق »قا لىڭشىتتى .

ــ مەن تېخى ساڭا بىر ئىشنى مەسلىھەت سالاي دەپ تۇرۇپتىم، ــ دەپ گەپ باشلىدى كامىل ئالىقىنى بىلەن پۇلنى پاقىلدىتىپ ئۇرغاچ ، ــ ھازىر بانكىدا ئون نەچچە مىڭ كوي پۇلىمىز تۇرۇپتۇ ، ئۆسۈمىمۇ تايىنلىق ئىكەن . مال سېتىۋېلىپ دۇكانغا سالاي دېسەم ، بىر كوي - ئىككى كويدىن پارچىلاپ سېتىپ ، بىر كويىنى ئىككى كوي قىلىپ بولغۇچە بېشىمغا

ئاق كىرىپ كېتىدىغان ئوخشايدۇ . شۇڭا ، دۇكاننى سەن ئېچىپ ، بار مالنى ساتقاچ تۇرساڭ ، مەن ماۋۇ پۇل بىلەن بانكىدىكى پۇلنى ئېلىپ ئىچكىرىدىن مال ئېلىپ كېلىپ ، توپ سېتىپ تەلىيىمىزنى بىر سىناپ باقـ ساق دەيمەن . ئەگەر سەن « ماقۇل » دېسەڭ ، ئىچكىرىگە مالغا بارىدىغان ئاغىنىلىرىم بىلەن بىللە يولغا چىقىمەن .

ئېرىنىڭ : « دۇكاننى سەن ئېچىپ ..... » دېگەن گېپى يۈرىكىنى ئوينىتىۋەتكەن مەرۋانەم ئېرىنىڭ گېپىنىڭ ئايىغىنىمۇ كۆتمەستىن :

ـــ ھىم ..... ـــ دەپ بېشىنى لىڭشىتتى كۆزلىرىنى ئوينىتىپ .

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! پۇلنى پۇل تاپىدۇ ، پۇل تاپقان يول تاپىدۇ ، يۈز تاپىدۇ . پۇل ـــ يول ـــ يۈز ، بۇ ئۇچى بىرلەشسە ، ئادەم تاغدەك بالا ـ قازانمۇ يېڭەلەيدۇ ، ھەتتا دوزاختىنمۇ تىرىك چىقالايدۇ . مۇشۇ جەھەتنى ئويلىغاندا ، ئادەمنىڭ : « ياشىسۇن پۇل » دەپ ۋارقىرىغۇسى كېلىدۇ . ئەپسۇسكى ، پۇل تاپماق ئاسان ئەمەس ، يول تاپماق ، يۈز تاپماق تېخمۇ تەس ! يېزىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، قەلەم دېدىكى : پۇل ـــ پەرىزاتنىڭ ئۆزىدۇركى ، سېھرىي كۈچى ـــ جەلپكارلىقى بىلەن ؛ پۇل ـــ ئالۋاستىنىڭ ئۆزىدۇركى ، ئەپسۇنى ـ ئېزىنتقۇلۇقى بىلەن ؛ پۇل ـــ «مەن»نىڭ ئانىسىدۇركى ، «بىز»گە ئۆگەيلىكى ـــ ياتلىقى بىلەن ..... ئادەملەر ، ھوشيار بولۇڭلاركى ، پۇلنىڭ تەڭداشسىز سېھرىي كۈچىگە ئەسىر بولۇپ ، « ئادەم » دېگەن ئۇقۇمنىڭ نېمىدىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالماڭلار ! چۈنكى ، پۇل تېپىپ خەجلەشنى بىلمىگەن ئادەمدىن بوغۇزنى چاچماي يېيىشنى بىلىدىغان ھايۋان ياخشىراق .

بەللى ! ئاجايىپ پەتۋاغۇ بۇ ؟!

قۇتراش

ـــ سالام ئەلەيكۈم !
ـــ ۋۇي ..... كامىلمۇ ، جىنمۇ سەن ؟ !
سەپەر كامىل بىلەن قول ئېلىشتى .
ـــ كىمدەك تۇرىمەن ؟ كۆزۈڭدە ئىشتان يوقتۇ !
ـــ ما گۈينى ، قاچان كەلدىڭ ؟
ـــ ئاخشام كەلگەن .
ـــ تۇراقچۇ ؟
ـــ شاڭخەيگە كەتتى .
ـــ نېمىشقا بىللە كەلمىدىڭلار ؟
ـــ مېنىڭ سودام جاڭيې دېگەن يەردە پۈتۈپ قېلىپ ، شاڭخەي تەرەپكە ئۆتەلمىدىم .
ـــ ما گۈينى ، نېمە ئالدىڭ ؟
ـــ يەل توپ .
ـــ ماڭەۋە !
ـــ راست گەپ .

ئاغزىنى ئۆمەللەۋاتقان سەپەر ئىككى خېرىدارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ گېپىگە ھەيرانلىق ھەم قىزىقىش بىلەن قۇلاق سېلىۋاتقىنىنى سېزىپ « لاپپىدە » ئۆڭۈپ ، خېرىدار تەرەپكە بۇرۇلدى . ئۇ كامىلنى ئۇتۇۋېلىپ ئۇزاق ئۆتەمەي تۇرۇپ ـ تەرسەك يايمىسىنى يىغىشتۇرۇپ ، يېزا ئىگىلىك سايمانلىرى دۇكىنى ئېچىۋالغاندى . سودىسى ئوبدان ئېقىپ ، تېزلا بېيىپ كەتتى .

ـــ ئاكا ، ـــ دېدى ئۇ قول تراكتورنىڭ رولىنى تۇتۇپ ، ـــ مەسلىھەتلىرى پىشاي دەمدۇ ، يا ..... ؟

ـــ مېنىڭغۇ پىشقان ، ـــ مويسىپىت دېھقان ئوڭايسىزلىنىپراق يېنىدىكى يىگىتكە قاراپ قويدى . يىگىت تراكتورنىڭ ئۇ يېرىگە ـ بۇ يېرىگە ھېرىسمەنلىك بىلەن قاراۋاتاتتى ، ـــ ماۋۇ بالا نەرخىنى ئۇستۇنرەك كۆرۈۋاتىدۇ .

ـــ مال مۇشۇ ! ـــ سەپەر رولغا ئۇرۇپ قويدى ، ـــ نەرخىنى ئۇستۇن كۆرگەن بولسىلا ، باشقا يەرنى كۆرۈپ باقسىلا . ئەگەر پۇتۇن قەشقەرنى كېزىپ مۇشۇندىقىنى تاپالسىلا ، مەن سىلىگە خەق قويغان ھانىڭ يېرىمىغا بېرەي . تاپالمىسىلا يەنە كەلسىلە . خۇدايىم بۇيرۇسا ، مۇسۇلمان ئادەم ئۇنى دەپ ، بۇنى دەپ پۇتۇشۇپ قالىمىز . قانداق دېدىم ؟ شۇنداق قىلسىلا . مەن بىر ـ ئىككى يۈز كويىنى دەپ لەۋزىمنى ھارام قىلمىغان ئادەم ئەمەس .

ـــ مۇشۇ گەپلىرى ئۇچۇنلا ئاغزىلىرىدىن چىققىنىغا ئالغۇم بار ، ـــ دەپ كۈلۈمسىرىدى دېھقان ، ـــ شۇنداق بولسىمۇ ئوبدانراق مەسلىھەتلىشىپ كېلەيلى . ئۆزلىرىمۇ بىلىلا ، بىز دېھقان خەقنىڭ سەككىز ـ ئون مىڭ كوي خۇغلىمىقىمىز ئاسان ئەمەس .

ـــ مۇشۇ گەپلىرى ئۇچۇن بولسىمۇ 500 كوي ئەرزان بېرىمەن! ـــ دەپ كۆرەڭلىدى سەپەر ئۇنىڭ دولىسىغا قېقىپ ، ـــ پۇل تېپىپ خەجلەشنى بىلمىسە بىكار ! سىلى ئاۋۋال ھەممە يەرنى كۆرۈپ ، چەكلىرىنى تازا توختىتىپ كەلسىلە !

ـــ ئوبدان .

ئاتا ـ بالا ئەمدىلا دۇكاندىن چىقىشىغا ، كامىلىنىڭ كىچىك تىلى لىپىلداپ كەتتى :

ـــ « يېرىم باھاغا بېرىمەن » دەپ قالتىس پو ئېتىۋەتتىڭغۇ ! سەل تۇرۇپ : « پالانى دۇكاندا بار ئىكەن ، مانچە پۇل دېدى » دەپ كەلسە قانداق قىلسەن ؟

ـــ ئەخمەقكەنسەن ! ـــ سەپەر ئېچىلىپ سۆزلەپ كەتتى ، ـــ قەشقەردە بار نەرسىگە ئۇنداق دەپ پو ئاتقىلى ساراڭمۇ مەن ؟! بۇ دېگەن

بـۇرۇن چـىققان مال . بىسىلىپ تۇرۇپ قالغان يەردىن ئۇننى ئەكىلىپ قو-
يـۇپتىم ، بىر ھەپتىدە ئۇچنى ساقايتىپ بولدۇم . قەشقەرلىكنى بىلمەمسەن ؟
مـاركسى كونا ، ئىشلەنگەن يېرى شاڭخەي بولسىلا ، چويۇننى ئالتۇن دەپ
ساتساڭمۇ ئېلىۋېرىدۇ !

سەپەر بىرمۇنچە ماختىنىۋالغاندىن كېيىن كامىلدىن سورىدى :

ـــ « يـەل تـوپ ئېلىپ كەلدىم » دېدىڭما ؟ چاقچاق قىلمىغانسەن ؟

ـــ ياق ! ـــ كامىل ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك ھىجىيىپ تۇرۇپ ، 35
كـۈنـلۈك سەرگۈزەشتىسىنى ھېكايە قىلىشقا باشلىدى ، ـــ بىز پويىز بىلەن
ئۇرۇمـچـىدىـن يـولغا چىقىپ جاڭيې دېگەن يەرگە ئاز قالغاندا ، تۇراقنىڭ
سوقۇر ئۇچىيى تېشىلىپ كېتىپ ئۆلگىلى تاس قالدى .

ـــ ما ئىشنى ، ھە ، كېيىن قانداق بولدى ؟

ـــ قـانـداق بـولاتـتى ؟ پـويـىـز بـاشـقۇرغـۇچـىلار تـېـلـېـفـون
بـېرىپمىدىكىن ، جاڭيېدا پويىز توختىشىغا دوختۇر ماشىنىسى تەييار بولۇپ
تـۇرۇپـتـۇ . تـۇراقـنى كۆتە ـ كۆتە قىلىپ ماشىنىغا سېلىپ دوختۇرخانىغا
ئاپـىـرىـپ ئوپېراتسىيە قىلدى . ئۇچىنچى كۈنىغۇ دەيمەن ، ئىچىم پۇشۇپ
بـازارغـا چـىقىپ ، كىچىككىنە بىر دۇكانغا كىرىپ قاپتىمەن ، مال ساتقۇچى
تـەتەي مېنى كۆرۈپلا شۇنداق پەپەشلەپ كەتمەسمۇ ..... ئاغزىم قىچىشىپ ،
ئەيـنـەكـلـىـك پـەشـتـاختىغا تىزىلغان نەرسىلەر ئىچىدىكى ئۇششاق بالىلار
ئويناىدىغان يەل توپنىڭ نەرخىنى سورىمامدىمەن .....

ـــ ھە ، ھە .....

ـــ ئۇ تەتەي نېمە دېدى دېمەمسەن ؟

ـــ نېمە دېدى ؟

ـــ 10 يـەشكىتىن تۆۋەن ئالسىڭىز دانىسى 10 پۇڭ ، ئۇنىڭدىن جىق
ئالسىڭىز بەش پۇڭدىن بېرىمىز دېدى .

ـــ ما ئىشنى ، بىر يەشكى نەچچە دانىكەن ؟

ـــ 1000 دانـە بـولـمـامـدۇ ! مـۇنـداق چەن سوقسام ، قەشقەردە بىر
كويدىن ئىتتىك ساتقىلى بولىدىكەن .

ـــ شـۇنـى دېـمەمسەن ! ھازىر بىر كويۇڭغا نېمە كېلىدۇ ؟ بىر ئەن-
جۇر بەش مو تۇرسا . كېيىن قانداق بولدى ؟

ـــ قانداق بولاتتى ، سۇرۇشتۇرسەم ئۇ دۇكان يوغان بىر شىركەتنىڭ بېسىلىپ قالغان ماللارنى بىر تەرەپ قىلىش پونكتىكەن . كۆزۈمنى يۇمۇپلا 5000 كوينىڭ كۆزنگە ياغاچ تىقىپ ، 100 يەشىك ئېلىۋەتتىم . پويىزغا قاچىلاپ ، كورلىغىچە يەتكۈزۈپ بېرىشنى شىركەت ئۇستىگە ئالدى . ھەممە رەسمىيەتنى ئۆتەشكە يېرىم كۈنمۇ كەتمىدى . كەچقۇرۇن دوختۇرخانىغا كېلىپ بولغان ئىشنى تۇراققا دېسەم ، تۇراق بىردەم قاينىاپ بېقىپ ئاغزى بېسىلدى . شاڭخەيگە بىللە بېرىشنىڭ گېپىنى قىپتى ، ئۇنىمىدىم .

ـــ نېمىشقا ئۇنىمىدىڭ ؟ « شاققىدە » بېرىپ كەلمەي .

ـــ ئاران 15 مىڭ كوي بىلەن ماڭغان ئەمەسمىدىم ؟ پۇلدىن قىسلىپ قالماي دەپ ئەنسىرىدىم .

ـــ تۇراقتىن قەرز ئالسامۇ بولمامتى ؟

ـــ ئۇمۇ شۇنداق دېگەن ، تۇنجى قېتىملىق سەپىرىم ئەمەسمۇ ، قەرزدار بولغۇم كەلمىدى .

ـــ ماگۇينى ، ئۆزەڭمۇ تازا ياغدا پىشقان مونەكباش ! شۇنداق قىلىپ ، جاڭگىپىدىن قايتىپ كەلدىڭ ؟

ـــ نەدىكىنى ! ئۇنىمسام ئۇنىماي ، تۇراق دېگەن گۇي لەنجۇغا ئاپىرىپ بەش كۈن ئويناتتى .

ـــ قانداق ، خېنىملىرى بەلەنمىكەن ؟

ـــ بەلەنلىكىغۇ بەلەنكەن ، بېشىمغا بىر تاغار پىت قۇيدى دېگىنە ئۇ گۇي .

ـــ نېمە قىلدى ؟ ئارپاڭنى خام ئورمىغاندۇ ؟!

ـــ ئۇنداق قىلسىغۇ مەيلىتى ، ھەي ، ئۇ گۇينىڭ يامانلىقىنى كۆرمەمسەن : ماڭا كۈندە بىردىن خېنىمنى قوشۇپ قويۇپ قارىسىنمۇ كۆرسەتمەي يۈرسە ، مېنى قانغۇدەك ئويىنۇالسۇن دەپ شۇنداق قىلدىمىكىن دەپ ئويلاپتىمەن . كېيىن ئۇقسام ، ئۇ ئاق تاماكا ساتىدىغان سالىكلىرىنى ئىزدەپ يۈرۈپتىكەن .

ـــ ئەستا ، ما گۇينىڭ قارامىلىقىنى ! سەپەر چۆچۈگەندەك دۇكانىنىڭ سىرتىغا قارىۋېتىپ سورىدى ، ـــ ئاز ـ تولا بىرنەرسە ئالالاپتىما ؟

ـــ سەن تېخى ئۇقمۇدۇڭ ؟

كامىلنىڭ ھەيرانلىقتىن چەكچەيگەن كۆزلىرى سەپەرگە قادالدى . سەپەرمۇ ھەيران بولغان قىياپەتتە :

ـــ ياق ، ـــ دېدى كېيىنپلا .

ـــ ئا گـۇينى ، ـــ كامىل غوتۇلدىدى ، ـــ ساڭا تېلېفون بېرىمەن دېگەن ئادەم .....

ـــ شـۇنـداقـمـۇ ؟ تـېـلـېـفـون بـېـرىـشـنىڭ بەردى ، ئەمما ئۇنداق نەرسىنىڭ گېپىنى پەقەت ئاغزىغا ئالمىدى .

ـــ قاچان تېلېفون بەردى ؟

ـــ تۈنۈگۈن مۇشۇ چاغدا .

ـــ ئا گۇينى ، نەدىن بېرىپتۇ ؟

ـــ شـاڭـخـەيـدىـن بولمامدۇ ! بىر يەردە دانىسى سەككىز كويدىن 2000 دانـە ئېـشـەك ھارۋىـسـىنىڭ تاش كامېرى بار ئىكەن . شۇنى ئېلىش - ئالماسلىقىمنى سورىدى .

ـــ ئەجەب ئەرزان مالكەن ! « ئالىمەن » دېگەنسەن ؟

ـــ ھەئە .

ـــ سۇلتان بىلەن كۆرۈشۈپتىمۇ ؟

ـــ سۇلتان شياڭـگاڭـدا ئوخـشايـدۇ . تۇراق سېنـى سورىغانتى ، « كەلمىدى » دەپتىكەنمەن .

ـــ ئۇنداق بولسا ھازىرلا تېلېفون بېرىپ باقايلىمۇ ؟

ـــ ئۇ ماڭا تېلېفون بېرىۋېتىپلا گۇاڭجۇغا كەتكەن تۇرسا .

ـــ ھە ، مـانداق دېگىنە . مەن تېخى ..... مە ، ماۋۇ ئۇنىڭ لەنجۇدىن ساڭا يازغان خېتى . ئاۋۋال ئوقۇپ باق .

كـامـىـل بـىـر كونۋېرتنى سەپەرگە تۇتقۇزۇپ قويۇپلا ، دۇكاننىڭ ئىشىكى تـۈۋىگە كېلىپ سىرتقا قاراپ تۇرۇۋالدى . ئۇنىڭ گەۋدىسى ئىشىكنى پـۈتـۈنـلـەي توسۇۋالغان بولۇپ ، دۇكانغا سىرتتىن بىركىمنىڭ كـىـرىـشـى مـۇمكىن ئەمەس ئىدى . تۇرغانسېرى كاملىنىڭ چىرايى ئۆزگـىـرىـپ ، پېشانىسىدىن تەر ئۆرلەشكە باشلىدى . ھاۋا تۇتۇق ھەم گەم ئىدى . كېچىكىپ ياغقان تۇنجى قار ھەممە يەرنى نېپىز قەغەز يېپىلغاندەك ئاقارتىپ

بولغاندى . ۋېلسىپىت ، ئاپتوموبىل چاقلىرى قالدۇرغان ئىزلار شورتاڭ-لىقتا قېزىلغان ئەگرى - بۈگرى ئېرىقتەك قاريىپ تۇراتتى . قار ناھايىتى ئۇششاق ھەم ئاستا چۈشۈۋاتاتتى . بىنەپتە كۈنى بولغاچقىمۇ ، ئادەم ناھا-يىتى شالاڭ ئىدى . كامىل خۇرۇم چاپىنىنىڭ يانچۇقىدىن ياغلىق ئېلىپ ، پېشانىسىدىكى تەرنى سۈرتۈۋەتتى - دە ، بىلىكىدە كىچىكرەك پىيالىنى كۆمتۇرۈپ قويغاندەك چوقچىيىپ تۇرغان « 555 » ماركىلىق سائەتكە قارىدى . سائەت مىلى توپتوغرا 9 نى كۆرسىتىپ تۇراتتى . كامىل ئەمدىلا بىر تال تاماكىنى كالپۇكلىرى ئارىسىغا قىستۇرۇپ چاقماقنى يېقىشقا :

— كامىل ، — دېدى سەپەر ئەنسىز ئاۋازدا ، — مالنى تىنچ - ئامان ئېلىپ كېلەلمىدىڭمۇ ؟

— مالنى ؟ — كامىل تاماكىسىنى تۈتاشتۇرۇپ كۈچەپ بىر شو-رۇۋالغاندىن كېيىن سەپەرگە قىيا بۇرۇلۇپ ، مەسخىرىلىك تەبەسسۇم قىلدى ، — قايسى مالنى دەيسەن ؟

قايسى مال بولاتتى ؟ — چىرايى تامدەك تاتىرىپ كەتكەن سەپەر سۆزلىگەچ ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى ، — تۇراق ئەۋەتكەن مالچۇ ؟

— شۇنداقمۇ ؟ كامىل پېتىنى بۇزمىدى . لېكىن ، چىرايىدىكى تەبەسسۇم يوغلامسىراۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى ، — ئۇ گۈي خېتىنده شۇنداق دەپتۇما ؟

— خۇپسەنلىك قىلمىيە ئۇنداق . ئۇنىڭدىن 5000 نى ئالغانلىقىڭ توغرۇلۇق ئۆزۈڭمۇ خەتكە قول قويۇپسەنغۇ !

— چاق ..... چاقچاق قىلىپ قويدۇم ، — كامىل كۈلۈمسىرەشكە تىرىشىۋاتقان بولسىمۇ ، سۆزلىرى تازا قولاشمايتتى ، — سە ..... سەنمۇ ..... مى ..... مېدىلىك قىلماي ، خە ..... خەتتىكىنى چىقارمامسەن .

كامىل شۇنداق دەپلا تالاغا قارىۋالدى . سەپەر ئۇنىڭغا ھەيرانلىق بىلەن بىردەم قاراپ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن :

— بەرمەي قالارمىكىن دەپ ئەنسىرەۋاتامسەن ؟ — دېدى چىشلە-رىنىڭ ئارىسىدىن ، — ناھايىتى 5000 ئىكەنغۇ ! سەن بىلەن بىزنىڭ ئارىمىزدا ئۇنچىلىك پۇل دېگەن نېمىتى ؟ چاتا يوق ! ئاۋۋال مالنىڭ گېپىنى قىلمامسەن !

ـــ مېلىكنى ئالماي قېشىڭغا كەلگىلى ساراڭمۇ مەن !؟

ـــ ياشاپ كەت ئاداش ! ـــ سەپەرنىڭ چىرايىغا قان يۈگۈرۈپ كامىلنىڭ دولسىغا قاقتى ، ـــ ئۇھ ..... ئەمدى ھاردۇقۇم چىقتى ، ـــ ئۇ شاپاشلاپ پەشتاختا ئىچىگە كىرىپ ، 50 يۈەنلىكتىن بىر باغلام پۇلنى كۆتۈرۈپ چىقىپ كامىلنىڭ قويۇن يانچۇقىغا سېلىپ قويدى ، ـــ ئالە مانا ! سېنىڭمۇ ھاردۇقۇڭ چىقسۇن . مالنى ئالغاچ كەلدىڭمۇ ، يا ..... ؟

ـــ بايا دېدىمغۇ! توختاپ تۇر . ئاۋۇ ئادەم ئۆتۈپ كەتسۇن .

كامىل گېپىنى توختىتىپ بېشى بىلەن ئىشارەت قىلغاندى ، سەپەر ئۇنىڭ بىلەن ئۇدۇلمۇئۇدۇل تۇردى . كۆرگەن ئادەم ئۇلارنى ئىشىك تۈۋىدە گەپلىشىپ تۇرۇپتۇ دەپ قىياس قىلاتتى . كادىر سىياق بىر ئادەم ئۇلارغا قاراپمۇ قويماستىن ئۆتۈپ كەتتى . ئۇ 10 قەدەمچە يىراقلىششىغا :

ـــ مە ، ـــ دېدى كامىل ئالىقانچىلىك بىر تۈگۈنچەكنى سەپەرگە تۇتقۇزۇپ ، ـــ بۇ بىرنېمەكنى قەشقەرگە ئېلىپ كەلگۈچە كۆرگەن كۈنۈم بىر سېرى ، بۇگۈن كېچىنى تاڭ ئاتقۇزغۇچە بىر سېرى بولۇپ كەتتىم دېگىنە ! خۇددى دوزاختىن سۇ ئېلىپ چىققاندەك .

ـــ قاراملىق قىلىپ دۇكانغا كۆتۈرۈپ كەلگىنىڭنى قارا سېنىڭ .

ـــ قورقماڭە ! بۇنداق ئىش دېگەندە بارغۇ ، قانچە دالدا يەرگە بارساڭ شۇنچە ئاسان خەقنىڭ كۆزىگە چۈششەن ! شۇنىمۇ بىلمەيدىغان ھالىغا .....

ـــ بولدى ، ساڭا قول قويدۇم ! يولغا بىردەم قاراپ تۇر . مەن مانى بىر يىغىشتۇرۇۋالاي .

سەپەر شۇنداق دەپلا پەشتاختا ئىچىگە كىرىپ زوڭزايدى . كامىل تاماكىسىنى پۇرقىرىتىپ چېكىپ ، ئىچىدە كۈلەتتى . كۆزلىرى ئۇ نۇقتىدىن بۇ نۇقتىغا تىنىمسىز يۆتكىلەتتى . سەپەر قېشىدا پەيدا بولغىنىنمۇ تۇيۇمىدى . سەپەر سورىدى :

ـــ قانداق ؟ بولىدىغان بالىمكەنمىز ؟

ـــ ئاكاڭچۇ ؟ ـــ دېدى كامىل ئۇنىڭغا قىيا بۇرۇلۇپ تەنە قىلىپ ، ـــ ئۆزلىرىڭنىڭ ئەكىلىشكە كۆزۈڭ يەتسە ، مېنى سۆرەپ يۈرۈشمەستىڭ ھەقىچان ؟!

ـــ سەن تېخى مۇشۇ بىر قېتىمغۇ ! سىناپ باقايلى دېگەنتۇق .
ئوغۇل بالىكەنسەن ! ئىمتىهاندىن ئۆتتۇڭ !
ـــ يا مېڭىشتىن بۇرۇن « مانداق ئىش » دەپ قويۇڭشماي .....
ـــ دەپ قويساق ، ماڭامتىڭ هېلى ! ؟
ـــ ماڭماي ! ـــ كامىل پۇختادىن چىققۇدەك كۆرەڭلەپ ، سەپەر-
دىن نەچچە قېتىم « خو » ئالغاندىن كېيىن ، هېلىقى يەل توپلارنىڭ 30
يەشىكىنى كورلىدا 50 پۇڭدىن قانداق سۇ قىلغانلىقىنى هېكايە قىلىپ
بەردى ، ـــ مۇنداق قارىسام ، ـــ دېدى ئۇ ئاخىرىدا ، ـــ قالغىنىنى بۇ
يەرگە ئېلىپ كېلەي دېسەم ، قويىدىغان يەرنىڭ تايىنى يوق . «موككدە»
باجگىر گۈيلارنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتسە ، 5 ـــ 10 مىڭ كويغا يېقىلماي
دەپ كورلىدا قويۇپ كەلگەن . سېنىڭچە قانداق قىلسام بولار ؟
ـــ شۇنىڭدىنمۇ غەم قىلامسەن ؟ شاققىدە بېرىپ ئەكەل ، بىزنىڭ
ئامبارغا بېسىۋەتسەك باجگىر تۈگۈل ، ساقچىنىڭمۇ تۈمشۇقى پاتمايدۇ .
بىرەر ئايغا قالماي ئىسسىق چىقارمايلا چار بازارچىلارغا ئۆتكۈزۈپ بولىمىز .
ئۇلار خوشلاشتى ، توپتوغرا 10 كۈن دەككە ـ دۈككە ئىچىدە
دوزاخ ئازابى تارتقان كامىل تۈنجى قېتىم چىن يۈرىكىدىن كۈلۈمسىرىدى .
ئۇ كۈلۈشكە ، بار ئاۋازى بىلەن قاقاقلاپ كۈلۈشكە هەقلىق ئىدى ! 10
كۈندە 10 مىڭ يۈەننى قولىغا چۈشۈرمەك ئاسان ئىشمۇ ؟ ئوغۇل بالىنىڭ
ئوغۇل بالسىلا شۇنداق قىلالايدۇ ! كامىل مانا مۇشۇنداق ئوغول بالا !
ئوغۇل بالىغا ئامەت ئالدىنى قىلسا ئوڭ دەسسىسىمۇ ، سول دەسسىسىمۇ هەر-
بىر قەدىمدىن گۈل ئۈندۇ ، پۇل ئۈندۇ . هازىر كامىلنىڭ گۈل پەسلى ،
پۇل پەسلى ، 35 كۈنى يامان ئۆتمىدى . يۇرت كۆردى ، يول كۆردى ، ئىش
كۆردى . شاڭخەينى كۆرۈپ ، خېنىملىرى بىلەن ئوينىۋالغان بولسا ، تازا
مۇرادىغا يېتەتتى . هېلىمۇ يامان بولمىدى . ئاز پۇل بىلەن ئويىنغان
ئويۇنىڭ مەززىسى بولامدۇ ؟ ! بۇ قېتىم يەل توپلارنى قولدىن چىقىرىۋې-
تىپلا 10 ـــ 20 مىڭ كويلۇق « كەندىر توپىسى » يىغىپ قويسا ، يازغا
چىقىپلا 1 ـــ 2 يۈزمىڭ كوينى يانچۇقىغا سېلىپ ، تۇراق بىلەن بىللە
شاڭخەي ، گۇاڭجۇ دېگەنلەرنى قانغۇدەك ئايلىنىپ ، پۇل دېگەننى تازا
تاپىدۇ .

چىللە چىقىپ كېتەي دېگۈچە كامىل دۇكاندا ئولتۇرمىدى . كۈن-دۈزلىرىغۇ ئۇنى ئېتىپمۇ تۇتقىلى بولمايدۇ ، كېچىلىرىمۇ كۆپىنچە ئۆلگۈدەك مەست كېلەتتى . تېخى بەزىدە نەلەردىدۇر قونۇپ قالاتتى . مەرۋانەم سۈرۈشتۈرسە : « بىر ئاغىنەمنىڭ ئۆيىدە بەك ئۇزاق ئولتۇرۇپ كېتىپ ئۇخلاپ قاپتىكەنمەن ، قوندۇرۇپ قاپتۇ » دەيتتى . كېيىنچە مەرۋانەم سۈرۈشتۈرمەس بولدى . سۈرۈشتۈرۈۋېرىپ ، يۈزىنى قاتۇرۇپ قويغانىنىڭ نېمە پايدىسى ؟ جېنى ئامان بولسىلا مەيلى ! دۇكانىنى مەرۋانەم ئېچىۋاتاتتى . سودىسىمۇ يامان ئەمەس . بەزى ئاخشاملىرى ئەر - خوتۇن بىللە ئولتۇرۇپ غەللە ساناپ ، ھېساب - كىتاب قىلغۇچە مەرۋانەم ئۆزىنى يەردە ئەمەس ئاسماندا ، ئۆيدە ئەمەس جەننەتتە تۇرۇۋاتقاندەك سېزەتتى . قىسقىسى ، ئۇ بەختلىك ، خاتىرجەم ئىدى . ئەگەر ئۇنىڭ غېمى بار دېيىلسە ، قىشنىڭ ئۇزاق كېچىلىرىدىكى يالغۇزلۇق ئىدى . بۇنداق كېچىلەردە مەرۋانەم ئەنسىرەش ، سېغىنىش ئىچىدە دوپپا تىككەچ ئولتۇرۇپ ، كامىلنى تەقەززالىق بىلەن كۈتەتتى . كۈتۈۋېرىپ ئولتۇرغان پېتى ئۇخلاپ قالىدىغان چاغلىرىمۇ بولاتتى . بۇنىڭلىق بىلەن مەرۋانەم ئۆزىنى يوقىتىپ قويمايتتى ، بىر كىمگە ھال ئېيتمايتتى . ئۇرۇق - تۇغقانلار كامىل توغرۇلۇق سورىسا ، ئۇنى دۇنيادىكى ئەڭ چىرايلىق سۆزلەر بىلەن ماختاپ بېرەتتى . شۇڭا ، پۈتۈن ئەۋلاد كامىلنىڭ تەرىپىنى قىلاتتى . بۇنى بەزىلەر « قەسەمدە تۇرغانلىق » دەپ چۈشەنسە ، بەزىلەر « مەرۋانەمنىڭ ئايىغى ياراشقانلىقتىن » دەپ چۈشىنەتتى . روزى سەرراپلارمۇ ، قۇددۇس ئاخۇنلارمۇ « كېچىلىرى پۇتىنى ئۇزۇن سۇنۇپ » ئۇخلىيالايدىغان بولۇپ قېلىشقانىدى . شۇنىڭ ئۈچۈن بولسا كېرەك ، قۇددۇس ئاخۇن بۇ يىل قىشقا ناھايىتى ئوبدان كىردى ، دوختۇرخانىدىمۇ ياتمىدى . يۆتىلىپ - چۈشكۈرۈپ ، مىدىرلىغۇدەك ھالى بولسىلا مەسچىتتىن ، دۇكاندىن قالمايدۇ . مەرۋانەم دۇكانغا چىققاندىن بېرى ، ئۇنىڭ چۈشلۈك تامىقىنى سانىخان بىلەن ئەپروزىخان توشۇپ يۈرگەنىدى . ھەپتىدەك بولدى كامىل يۈگۈر - يېتىمدىن ئازاد بولۇپ ، دۇكانىنى قولىغا ئالدى . دۇكاندا ئولتۇرۇپ كۆنۈپ قالغان مەرۋانەم ئەمدى يېڭىباشتىن « تانىچى موماي » بولۇشقا مەجبۇر بولدى . ئۇ بۇنىڭدىن خۇش ئىدى . ھەرنېمە دېگەنبىلەن كامىلنىڭ چۈش-

لۇك تامىقىنى ئۆز قولىچە ئېتىپ بېرەلەيدۇ ھەم تاماق ئاپىرىش باھانىسىدا ئۇنىڭ بىلەن قانىغۇدەك مۇڭدىشىۋالىدۇ .

كامىل بۇگۈنمۇ كەچ قالدى . يېرىم كېچىدە ئىشىك قېقىلدى ، مەرۋانەم ئايىغىغا شىپەكنى سېپىپلا ھاسسازلاپ چىقىپ ئىشىكنى ئاچتى . ئاچتى ـ يۇ كاللىسىغا توقماق تەككەندەك گاڭگىراپ قالدى : بوسۇغىدا كامىل بىر ئايالنىڭ بويىنىغا گىرە سالغان ، ئايال ئۇنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يۆلىگەن ھالدا تۇرۇشاتتى . مەرۋانەم سەل ئېسىنىي يىغىپ ئۇلارغا يول بوشاتتى . ئۇلار پېتىنى بۇزماستىن ئىچكىرىگە ماڭدى . مەرۋانەم « چۇشۇمۇ ، ئوڭۇمۇ ؟ » دەپ ئويلىنىپ بىردەم تۇرۇۋالغاندىن كېيىن ئىشكنى زەنجىرلاپ ، بىر بېسىپ ، ئىككى بېسىپ ئۆيگە كىردى .

ئۇلار ساپادا يانمۇيان ئولتۇرۇشاتتى .

ــ ئاۋۋال بىر چەينەك چاي دەملەپ ئەكىرىپ بېرىپ ، بىرنېمىگە مىدىرلا ، ــ دەپ بۇيرۇق قىلدى كامىل مەرۋانەمنى كۆرۈپلا . مەرۋانەم ئۇنىڭغا « نېمىگە مىدىرلايمەن ؟ » دېگەن نەزەردە تىكىلگەنىدى ، ئۇ يېنىدىكى ئايالغا بۇرۇلۇپ سورىدى ، ــ كۆڭلىڭىز نېمە تارتىدۇ ؟

ــ سىز نېمىنى خالىسىڭىز شۇ ، ــ دەپ قاش ـ قاپىقىنى سۇزدى ئايال .

ــ تۆت تال جۇۋاۋا ئەتسۇنمۇ ؟ بىزنىڭ خوتۇن جۇۋاۋىغا بەك ئۇستا !

ــ مەيلى .

ــ شۇنداق قىلە مەرۋانەم ، ــ كامىل ھىجايدى ، ــ ئوخشىتىپ جۇۋاۋا ئېتىپ ، ھۇنىرىڭنى بىر كۆرسەتكىنە !

مەرۋانەم ئېرىنىڭ نېمىگە زوقى بارلىقىنى بىلمىگەچ ، كەچتە بىرنەرسە ئەتىمگەنىدى . بۇيرۇقنى ئاڭلاپلا دەرھال تۇتۇش قىلدى . ھېلىقى ئايالنىڭ كىملىكى ، نېمىگە كەلگەنلىكىنى بىلگۈسى كەلگىنىدىن ئىچى تىتىلداپ ، قوللىرى تازا قولاشمايۋاتاتتى . ناھايىتى تەسلىكتە بىر چەينەك چاي دەملەپ قويۇپ ، ئىسسىق سۇ تەڭشەپ ، ئاپتۇۋا ـ چىلاپچىنى كۆتۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا كىرگەندە :

ــ ما ئەقلىمنى ، ــ دېدى كامىل ئۆندەرىگەندەك ، ــ ئىككىڭلىنى

تونۇشتۇرۇپ قويۇشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن ئەمەسما ! ــ ئۇ بىر مەرۋانەمگە ، بىر ھېلىقى ئايالغا قاراپ كۈلۈپ قويدى ، ــ ماۋۇ سىڭلىمنىڭ مېنىڭ ئۇرۇمچىدىكى دوستۇمنىڭ ئايالى زۆھرە بولىدۇ . مەن ئۇرۇمچىگە بارغاندا قالتىس ئىززىتىمنى قىلغان . بۇ قېتىم قەشقەرگە تۇغقان يوقلىغىلى كەپتىكەن ، بايانتىن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قېلىپ ، نامرات كەپىمزنى كۆرسەتكەچ ساڭا تونۇشتۇرۇپ قويماي دەپ باشلاپ كەلدىم ، بۇ .....

ــ ئۇرۇمچىدە دائىم گېپىنى قىلىدىغان مەرۋانەم شۇ ئىكەن - دە!ــ زۆھرە كامىلنىڭ گېپىنى تارتىۋالدى ، ــ كېلىڭ ، كۆرۈشۈپ قويايلى .

زۆھرە ئورنىدىن قوپۇپ مەرۋانەمگە قول ئۇزاتقاندى ، مەرۋانەم « ۋىللىدە » قىزىرىپ ئاپتۇۋۇنى يەرگە قويدى - دە ، ئۇنىڭ قولىنى قىستى.

ــ مەرۋانەم سىز دېگەندىن كۆپ چىرايلىق ئىكەن ئەمەسمۇ ، كامىل ! ــ دەپ ھەممە يېرىنى تەڭ ئوينىتىپ كۈلدى زۆھرە ھەم مەرۋانەمنىڭ سول قولىنى قوش قوللاپ سىقتى . مەرۋانەمنىڭ ئوڭ قولىدا چىلاپچا بار ئىدى ، ــ مەن « قەشقەرنىڭ ئايالىرى بەكمۇ كۈنلۈكچى كېلىدۇ » دەپ ئاڭلىغان . شۇڭا ، كەلگىلى ئۇنىمىسام ، مەست ئادەمگە تەڭ كەلگىلى بولمايدىكەن . ئېرىڭىز سۆزەپ ئەكەلدى . خاپا بولمىغانسىز؟

ــ ھ ..... ھىم! ــ مەرۋانەم ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ ، بېشىنى «ياق»قا لىڭشىتىپ ، ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئۇدۇل قارىدى .

ــ رەھمەت ! ــ زۆھرە مەرۋانەمنىڭ قولىنى قويۇۋېتىپ جايىغا ئولتۇردى . مەرۋانەم ئىككىلەننىڭ قولىغا سۇ بېرىپ ، داستىخان راسلىدى . بىر پىيالىدىن چاي قۇيۇپ ، دەھلىزگە چىقىپ تاماققا تۇتۇندى . ئۇنىڭ كۆڭلى خۇش ، روھى

كۆتۈرەڭگۈ ئىدى . « ئەجەب كۆڭلى تۇز ، گېپى ئوچۇق ئايال ئىكەن ، ـــ دەيتتى ئۇ ئىچىدە پىچىرلاپ ، ـــ ھېلىمۇ ياخشى ھەممە نەرسىنى تەل قىلىپ قويۇپتىكەنمەن . بولمىسا مۇشۇ كېچىدە ئۇنىڭ ئالدىغا قانداق چىقار ئىدىم؟! كامىلمۇزە ..... »

ئىككى ئۆي دەھلىزدىكى بىرلا مەش بىلەن ئىسسىتىلغاچ ، ئادەتتە ئىشكىلەر يېپىلمايتتى . ئىشكىلەرگە تارتىلغان ئالما ئۇرۇقى رەڭلىق دۇخاۋا پەردىلەردىن ئىچكىرىدە بولۇۋاتقان گەپ ـ سۆزلەر ناھايىتى ئېنىق ئاڭلىناتتى .

ـــ كامىل ، ـــ بۇ زۆھرەنىڭ ئاۋازى ئىدى . مەرۋانەم قۇلىقىنى دىڭ قىلدى . ئۇ گۆش توغراۋاتاتتى ، ـــ سىزنى بۇ قېتىم 5000 كويلۇق مالدا 40 ـــ 50 مىڭ كوي پايدا ئاپتۇ دېگەن گەپ راستمۇ ؟

ـــ كىم شۇنداق دەيدۇ ؟

ـــ ئۇنى سوراپ نېمە قىلىسىز ! ئىشقىلىپ ، مەن شۇنداق ئاڭلىدىم .

كامىل بۇ گەپنىڭ راستلىقىنى ئېيتقاندا ، زۆھرە ئەندىككەندەك ئاۋازىنى كۆتۈردى :

ـــ ۋىيەي ، مەن تېخى ئىشەنمەي يۈرۈپتىمەن . نېمە ئېلىپ كەلگەنتىڭىز شۇنچە جىق پايدا قىلغۇدەك ؟

ـــ يەل توپ بولمامدۇ !

ـــ يەل توپ ؟ چاقچاق قىلمىڭە ئۇنداق .

ـــ راست گەپ !

ـــ ئۆتۈپ بېرىڭە نېرى ! يەل توپتىنمۇ شۇنچىۋالا جىق پايدا ئالغىلى بولامدۇ ؟ !

ـــ ئىشەنمەيۋاتامسىز ؟ ! بەزىدە ئۆزەمنىڭمۇ ئىشەنگۈم كەلمەي قالىدۇ . بۇ قېتىم شۇنداق بىر ئەپلىشىپ قالدى .

ـــ يا ..... ئەجەبمۇ توڭگۇز تەلەي ئىكەنسىز ! مەن تېخى سىزنى «ئىچكىرىنىڭ خېنىملىرى يالىڭاچلىۋېتىدىغان بولدى » دەپ ئەنسىرەپ يۈرگەن .

ـــ كۈنلۈكىڭىز تۇتۇپتىكەن ـ دە !

ـــ ۋاي قـوۋۇرغـام ، سـىـزنى كۆنلەپ نېمە كەپتىكەن ! « كۆڭلى ئۆسـۈپ قـالـسـۇن » دەپ چـاقچاق قىلىپ قويسام ..... ئۇ خەقـىـنىڭ تىلىنى بىلسىڭىزمۇ كاشكى !

ـــ تـىـلـىـنـى بـىـلـمـىسەم نېمە بولاپـتۇ ؟ باشـقا يېرىـنـى بىلسەم بولمىدىمۇ !

ـــ ۋىيەي ، پوچىلىقىنى .

ـــ راسـت گـەپ ! تىلىدىن باشقا ھەممە يېرى سىزنىڭكىگە قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايدىكەن !

ـــ ھۇ بېشىڭنى يەيدىغان ئەسكى ! قېلىنلىقىنى .

ـــ ھا ـ ھا ، ھا ـ ھا !

ـــ ھى ـ ھى ، ھى ـ ھى !

ئۆيـىـنـى كـۆتـۈرۈۋەتكۈدەك قاتتىق كۈلكە ئاۋازى خېلىغىچە بېسىقـمىدى . ئۇلار يەنە نېمىلەرنى دېيىشتى ، مەرۋانەم ئاڭلىمىدى . ئۇنىڭ قۇلىقى پـاڭ ، كـالـلىسى گاراڭ بولۇپ قالغانىدى . « ۋىيەي ، نېمە ئىش بۇ ؟ كامىل مـاڭـمـۇ قـىـلـىـپ باقمىغان سەت چاقچاقنى مېھمانغا قىلىپ يۈرىدۇيا ، ـــ دەيـتـتـى مـەرۋانـەم ئـىـچىدە ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ ، ـــ باشقا ئايـاللارغـمۇ شۇنداق قىلامدىغاندۇ ؟ تېخى تەتەيلەرنىڭ گېپىنى قىلىپ يۈـرىـدۇيـا ! ۋاي خۇدايىم ، شۇنداقمۇ قىلغانمىدۇ ؟ ماڭا 〈 ئاران يول كىراسى چـىـقتى 〉 دەۋاتاتتى ، ماۋۇ مېھمانغا 40 ـــ 50 مىڭ يۈەننىڭ گېپىنى قىلىپ يۈرىدۇيا ! »

مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى نېمىنىدۇر تۇيغاندەك قىلدى . ئىككىيلەن بىر يـاسـتـۇقـقا باش قويغان ئىككى يىلدىن بۇيان كاملىنىڭ قىلغان ـ ئەتكەن نـاشـايان ئىشلىرىنىڭ ھەممـسـنـى بىر ـ بىرلەپ كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ ، ئۇنـىـڭ ھاراق ئـىـچىپ مەست بولغىنىدىن بۆلەك ھېچقانداق ئىشىنى ئېسىگە ئالالـمـىـدى .« چاقچاق قىلىشمايدىغان كىم بار ؟ ئۈرۈمچىنىڭ ئايالىرى ئەر ـ كـىـن بـولـغـانـدىـكـىـن ، بەلكى چاقچاقلىرىمۇ ئاشۇنداق قېلىندۇ ! خۇدايىم ئۆزۈڭ بـار ! » مـەرۋانـەم ئۆزىـگـە ئۆزى تـەسـەللى بېرىپ ، دېمىنى ئىچىگە يـۇتـتـى . يـاش بـىـلـەن نـەمدەلگەن يۈزلىرىنى سوغۇق سۇدا يۇيۇۋېتىپ ، چـىـرايـىـغا زورلاپ كۈلكە يۈگۈرتتى . جۇۋاۋىنى سۈزۈپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا

ئېلىپ كىرگۈچىمۇ ، داستىخاننى يىغىشتۇرغۇچىمۇ چىرايىدىن تەبەسسۇم ئۆكسۈمىدى . زۆھرەنىڭ بىرمۇنچە ماختىشىغا ئېرىشتى . ھەي ، بۇ كۆزنى ! خۇدايىم نېمىشقىمۇ ياراتقان بولغىيدى ؟ مەرۋانەم مىلەڭزىنىڭ يوچۇقىدىن كامىلىنىڭ قولى زۆھرەنىڭ نازۇك يېرىگە سوزۇلغانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ ، ئۇلارنىڭ قېشىغا ئېتىلىپ كىرگۈسى كەلدى - يۇ ، ئۆزىنى باستى . كۆز ياشلىرى سىرغىپ ئەمەس ، بۇلاق سۈيىدەك ئېتىلىپ چىققىلى تۇردى . ئۇ كالپۇكىنى قاتتىق چىشلەپ ، سوزۇپ ئۇلۇغ - كىچىك تىندى . بۇ بىر تەنەپ مەرۋانەمنىڭ تويىدىن بۇيانقى جىمى خۇشلۇق ، راھەت - ھۇزۇرلىرىنى ۋۇجۇدىدىن سۇغۇرۇپ ئېلىپ ، ئۆزى بىلەن بىللە چەكسىز بوشلۇققا ئېلىپ چىقىپ كەتكەندەك بولدى .

ھېلىقى ئايال كەتمىدى : مەرۋانەم بىلەن بىللە مېھمانخانا ئۆيىدە قونۇپ قالدى . كاملىغا ياتاق ئۆيگە جاي سېلىپ بېرىلگەنىدى . مەرۋانەم كۆزى ئۇيقۇغا ئىلىنىشىلا قارا بېسىپ چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى . غەلىتە ئىش: قورقۇنچلۇقتا يۈرىكى ناغرا چالغاندەك دۈكۈلدەپ ، مېڭسى ھەر-قانداق چاغدىكىدىن سەگەكلىشىپ كەتكەن مەرۋانەمنىڭ قۇلىقىغا كىملەرنىڭدۇر پىچىرلاشقان ئاۋازى كىرگەندەك بولدى . ئۇ قۇلىقىنى تېخمۇ دىڭ قىلىپ ، نەزەرىنى ئاۋاز چىقىۋاتقان تەرەپكە ئاغدۇرغانىدى ، يۈرىكى سوقۇشتىن توختاپ ، كۆزلىرى بىر نۇقتىدا قېتىپ قالغاندەك بولدى . ئۇنىڭ كۆرۈۋاتقىنى بىر ياستۇقتىكى بىر جۈپ باش ، بىر يوتقاندىكى بىر جۈپ تەن بولدى !

مەرۋانەم كۆزلىرىنى يۇمۇۋالماقچى بولۇۋىدى ، يۇمالمىدى . يۈزىنى ئۆرۈۋالماقچى بولغانىدى ، ئۆرۈيەلمىدى . ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى مۇزلاپ كەتكەنىدى ، بەلكى جېنى چىقىپ كەتكەندۇ ؟!

يېقىن ، ئۇ تىرىك ئىدى . جىسمى ئۆلگەندەك كۆرۈنگىنى بىلەن مېڭسى ھەرقانداق تىرىكتىن تىرىكرەك تەپەككۇر قىلىۋاتاتتى :

چاچراپ قوپۇپ ئۇلارنىڭ گېپىنى بوغسۇنمۇ ؟

كۈچى يېتەمدۇ ؟!

قىيا - چىيا سېلىپ ئۆيىنى بېشىغا كىيسۇنمۇ ؟

ئۈنى چىقامدۇ !؟

هازىرلا بېرىپ نەچچە يىلنىڭزى بولغان ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئاتا-ئانىسىغا ئېيتىپ ، بۇ ئالا نىيەت ، تۇخۇمى بۇزۇقتىن مەڭگۈلۈك قۇتۇلسۇنمۇ ؟

بۇنىڭدىن كېيىنكى ئۆمرىنى تاق ئۆتكۈزەمدۇ ! ؟

يۈرىكى لەختە - لەختە قانغا تولغان مەرۋانەمنىڭ تەپەككۇر قۇش-لىرى غەزەپنى قانات ، نەپرەتنى كۈچ - قۇۋۋەت قىلىپ ، ئالەمنىڭ ئۇ چېتىدىن بۇ چېتىگە ھېچقانداق توسالغۇسىز ـــ ئەركىن پەرۋاز قىلىپ ، گاھ سۈر رەڭ بولۇتلارغا سوقۇلۇپ چاقماقتەك نەرە تارتىپ ، گاھ يامغۇر بولۇپ دېڭىز - ئوكيانلارغا قۇيۇلۇپ قاينام ياساپ ، گاھ تاغۇتاشلارغا سو-قۇلۇپ داد - پەرياد چېكىۋاتقان بولسىمۇ ، ئاخىرقى ھېسابتا قونىدىغان مەنزىلى يەنىلا « ئائىلە »دىن ئىبارەت « بويۇنتۇرۇق » ۋە « ئەر »دىن ئىبا-رەت « زەنجىر » ئىدى ! ئۇنىڭ بېشىغا « ئانا » لىق « تاج »نى تەڭلەپ ، پۇت - قولىنى تېخىمۇ مەھكەم چۈشۈۋەتكىنىمۇ دەل مۇشۇ نەرسىلەر ئىدى . مۇبادا ئۇ بۇلارنى تەرك ئېتىدىغان بولسا ، ئۆزىنغۇ مەيلى ، بىراق مۇشۇ يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقۇسى « قۇرئان » دەك پاك بىرنارەسىدىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرى قانداق بولار ؟!

مەرۋانەم كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمۇپ ، تىنىقىنىمۇ سىرتقا چىقارماس-لىقا تىرىشىپ جىمجىت يېتىۋالدى . كامىل قاچانغۇچە ياتتى ، قاچان چىقىپ كەتتى ؟ مەرۋانەم ھېسابلاپ يۈرمىدى . نامازىنى بامداتقا ئەزان چىقى-ۋىدى ، مەرۋانەم ئاستا يوتقاندىن سۇغۇرۇلۇپ چىقتى - دە ، چىراغنىمۇ ياقماي ئۇستىبېشىنى كىيىپ ، پۇتىنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئىشىك ئالدىنى سۈپۈرگىلى چىقىپ كەتتى . بۇ چاغدا كامىل بىلەن زۆھرە ئانا قارىندا ئۇخلاۋاتاتتى . مەرۋانەم ئەمدىلا يەرگە سۈپۈرگە سېلىشىغا ، قوشنىسى ئاي-زىمخان سۈپۈرگە كۆتۈرۈپ چىقىپ كەلدى . مەرۋانەم ئۇنىڭ بىلەن قىزغىن سالاملاشتى . ئۇلار بىر ئىشىك ، بىر تام بولۇپلا قالماي ، يېقىن سىرداش ئىدى . مەرۋانەم بۇ يەرگە كۆچۈپ كېلىپلا تۇنجى بولۇپ ئۇنىڭ بىلەن كىرىش - چىقىش قىلىشقان ، ئۇنىڭغا دوپپا تىكىشنىمۇ ئۆگەتكەن . بۇ جۇۋان 30 ياشتىن سەللا ھالقىغان بولۇپ ، سىرتىدىن 50 ياشقا كىرىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . مەرۋانەمگە تەسەللى بېرىپ ، ئۇنى ئۆزىنى تۇتۇۋې-

لىشقا ئۇندىگەن ئەڭ ئاساسلىق ئامىل مۇشۇ ئايالنىڭ ئادەم چىدىغۇسىز ئېچىنىشلىق سەرگۈزەشتىسى ۋە ئاجايىپ سەۋرچانلىقى ئىدى . مەرۋانەم ئۇنى كۆرۈپلا ، بۇلتۇر يازدىكى بىر قېتىملىق سۆھبەتنى ئېسىگە ئالدى : تومۇز كۈنلىرىنىڭ بىر ئەتىگىنى مەرۋانەمنىڭ ئىككى قوشنىسى ــ ئايزىمخان بىلەن تۇردىخان ئۇنىڭ ھويلىسىغا كىرىپ سۇپىدا ئولتۇرۇپ دوپپا تىكىشتى . ئايزىمخان تازا قىزىق تىكۈاتقاندا ، تۇيۇقسىز مەرۋانەم دوپپىدىكى كىچىككىنە قۇسۇرنى كۆرۈپ قالدى .

ــ ئەجەب سەزمەي قاپتىمەن ! ــ دەپ ئۆكىدى ئايزىمخان ، ــ بۇ ئىككى چېچەكنى سۆكۈۋېتىپ ، باشقىدىن تىكسەم بولارمۇ؟

ــ ھىم .....

مەرۋانەم ئۆز ئىشىنى قويۇپ ، ئۇنىڭ دوپپىسىنىڭ گۈلىنى سۆكىكىلى تۇرغاندا ، تۇردىخان تەنە ئارىلاش چاقچاق قىلدى :

ــ سىلىمۇزە ، دائىم تىكىپ ـ سۆكۈپ ئولتۇرغۇچە كۆكۈللىرىنى يېگىنە ـ ئويماققا بەرگەن بولسىلا ، مۇشۇ ئاۋارىچىلىكمۇ يوق .

ــ تازا كىشكەنلە ! ــ كۆكۈل يارىسىغا تۇز سېپىلگەن ئايزىمخان كۆزلىرىگە ياش ئالدى ، ــ كۆكۈل ئارامدا بولمىغاندىكىن ، ئادەمنىڭ كاللىسى ئىشلىمەس بولۇپ قالدىكەن .

ــ ئاخشام ئەپەندىم بىلەن يەنە غىجىرلىشىپ قالغان ئوخشىمامىلا ؟

ــ مەن غىجىرلىشامدىمەن ، ھېلىقى كىشى يېرىم كېچىدە مەست كېلىپ يا مېنى ، يا بالىلىنى كۆز يۇمغىلى قويمىدى دېسىلە ! ھەي ..... خۇدايىم ئۆزى كۆرۈپ تۇرىدىغاندۇ .

ــ كۆكۈللىرىنى بۇزمىسىلا ، كۆزلىرىمۇ ئۇيقۇسىزلىقتىن قىزىرىپ كېتىپتۇ . دوپپا تىكىمەن دەپ جانلىرىنى قىينىغۇچە ئۆيگە كىرىپ ئىشكىنى دۇمىلەپ ، بىردەم سوزۇلۇپ يېتىپ كۆزلىرىنىڭ ئاچچىقىنى چىقىرىۋالسىلا بولاپتىكەن .

ــ قىلىۋاتقان گەپلىرىنى قارىسىلا ، مېنى سوزۇلۇپ يېتىپ ئۇخلىۋالغۇسى يوق دەملا ؟ سىلى بىلمەيلا ، كۈندۈزلىرى بېشىم شۇنداقلا ياستۇققا تەگسە ، ئۆتكەن ـ كەچكەن ئىشلار ئالدىمغا تىزىلىۋېلىپ ، تام ـ تورۇس تۇتۇپ يەپ كېتىدىغاندەك بىئارام بولۇپ ، كۆزۈمدىن ياش

قـۇرۇمـايدىكەن . ئۇنىڭدىن كۆرە « يىڭنە ـ ئويماققا مەغۇل بولسام ، كۈنۈم ئاسانراق ئۆتەمدىكىن » دەپ مۇشۇ كويغا كىرمەمدىمەن .

ـــ مـەندەك كۈنگە قالسىلا قانداق قىلاتتىلە ؟ مەنغۇ نەچچە يىلغىچە ھېلىقى كىشىنى « ھاراق ئىچتى ، ئاشنا ئويىنىدى » دەپ يىغا يىغلاپ يۈرۈپ جـېنـىـمـدىن ئايرىلغىلى تاس قالغان . ئىككى يىل بولدى ھاراق ئىچەمدۇ ، ئاشـنـا ئويناملىرىدۇ پەرۋايىم پەلەك يۈرۈپتىم ، تىلدىنمۇ ، تاياقتىنمۇ قۇتۇلدۇم .

ـــ مېنىڭمۇ شۇنداق قىلغۇم بار ، بەزىدە ئادەم چىدىماي قالىدىكەن .

ـــ چـىـدىـمـايـدىـغان نېمىسى بار ؟ ئىچسە ئۆزىنىڭ پۇلى ، ئاغرىسا ئۆزىنىڭ جېنى . سىلى بىلەن بىزگە نېمە كەپتۇ !؟

ـــ دېگەنلىرىغۇ توغرا . شۇغىنىسى باللارغا بەك زۇلۇم بولىدىكەن . دادىـدىـن دىـلـى سـۇ ئىچمىگەچكىمۇ ، تۆت بالىنىڭ بىرەرسىمۇ تۈزۈكرەك ئوقۇيالمايۋاتىدۇ . قىزلىرىمىزنىڭ بويىنىدىن تارتقاندەك ئۆسۈپ ، كۈندىن ـ كـۈنـگـە رەڭ تـۈزۈپ كـېـتـىـۋاتـقىنىنى كۆرسەمغۇ بۇ جېنىمدىن تويۇپ ، خۇدايىمدىن ئۆزۈمگە ئۆلۈم تىلەيمەن .

ـــ بـالـلىنى دېسىغۇ ئادەمنىڭ ھازىرلا ئوچۇق گۆرگە كىرىۋالغۇسى كېلىپ كېتىدۇ . مەزلۇم ئاجىزچىلىقتا قانداق قىلىمىز ؟ چىدىماي ئامال يوق ئىـكـەن . مانا مەن ئۈچ قېتىم ئاجرىشىپ ، ئۈچ قېتىم يارىشتىم . ئەگەر ئاشۇ ئالـتـە كـۆز مـونـچـاقـنى دېمىسەم ، ئۇنداق ئەسكى بىلەن بىر ياستۇققا باش قويغىلى سارالمۇمەن !؟

ـــ سـىـلـىـنـىـڭ كـۆرۈۋاتـقـان كـۈنـلىرىنى ئويلىسامغۇ ، ھازىرقى كۈنۈمگە مىڭ شۈكرى دەيمەن .

ـــ ھە ، مـانـا مـا گـەپـلـىرى جـايىدا بولدى ! ئەركىشىنى « ھاراق ئىـچـتـى ، ئاشـنـا ئويـنـىـدى » دەپ يـىغا يىغلاپ جان توشامدۇ ؟! « تالاغا چـىـقـسـاڭ خـەقنىڭ ، ئۆيگە كىرسەڭ مېنىڭ ؛ ئون خوتۇن ئالساڭ بىرسى مـەن » دەپ كۆزىمىزنى يۇمۇپ يۈرۈۋەرسەك ، بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى ياراتقان ئىگەم ئۆزى بىرنېمە دەيدۇ .

بـۇ دەل كامىل تۇنجى قېتىم ھاراق ئىچىپ ئۆيگە كىرىپ بەش كۈن ئۆتـكـەن بـىـر كـۈنـى ئـىـدى . مـەرۋانـەم ئۆزىـنـى ئاشـۇ ئىككى قوشنىسىغا سـېلىشتۇرۇپ ، پەيلىگە ھاي بەردى . شۇنداق قىلغىنىمۇ ئوبدان بوپتىكەن .

خا ئاتا ـ ئانسى ، خا قېينئاتا ـ قېينئانسىنىڭ ئارامى بۇزۇلماي خاتىر-جەم ياشاۋاتامدۇ ؟! بۇگۈنكى بۇ ئىش .....

مەرۋانەم ئىشىك ئالدىنى سۈپۈرۈپ بولۇپ ، ئۆزىنى خېلى يەڭگىللەپ قالغاندەك سەزدى . چاندۇرماستىن كامىل بىلەن زۆھرەگە ناشتىلىق تەييارلىدى . داستىخاننى مول قىلىپ ، ئۆز قولىچە چاي قۇيدى .

نېمىدېگەن چىدام ـ ھە !

لېكىن ، مەرۋانەم ئۇلارنى ئۇزىتىپ كىرىپلا ، ئۆزىنى كارىۋاتقا ئېتىپ قانغۇدەك يىغلىۋالدى .

زۆھرە بۇ ئۆينىڭ دائىملىق مېھمىنى بولۇپ قالدى . تېخى كامىل «ئىچكىرىگە بارغاندا تونۇشۇپ قالغان » بىر خەنزۇ چوكانمۇ بىر كېچە قو-نۇپ كەتتى . بۇ قونۇشلار زۆھرەنىڭ تۇنجى قونۇشىدىن تېخىمۇ غەيرىي بولدى : كامىلمۇ ، «مېھمان » لارمۇ بۇ ئۆيدە مەرۋانەمنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈشمىدى . ئۇلار تالادا ئىچكەننىڭ چالىسىنى ئۆيدە ئىچىشەتتى . مەرۋانەم چاي دەملەپ ، تاماق ئېتىپ ، سەي قورۇپ ، يېرىم كېچىگىچە ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا پايپېتەك بولاتتى ، ئاندىن .....

ئاھ ، بۇ ئىشلارنى تەگەپ نېمە قىلىمىز !؟

بىر كۈنى كامىل چالا مەست كەلدى . كەچلىك تاماقمۇ يېمىدى . تەييارلاپ قويۇلغان نەرسىلەر شۇ پېتى قالدى . مەرۋانەم چىشىنىڭ كىرىنى شۈمۈشكە مەجبۇر بولدى . قورساقنىڭ ئاچلىقىغۇ بىر گەپ ، كامىلنىڭ غەلىتە قىلىقلىرى ـــ تۇرۇپ كۈلۈپ ، تۇرۇپ يىغلاشلىرى مەرۋانەمگە ھەپ-تىلىك ئوزۇق بولدى : كامىل بىردەم ئۇنى قۇچاقلاپ ـ بوغۇپ سۆيسە ، بىردەم ئۆزىنى كارىۋاتقا ئېتىپ ھۆكۈرەپ يىغلاپ چاچلىرىنى يۇلاتتى ، تا-ماكىنى ئۇلاپ چېكەتتى . كېيىن چاچراپ ئورنىدىن قوپۇپ جاۋەندىن بىر شىپشە «ئىلى ئالاھىدە ھارىقى »نى ئالدى ـ دە ، پىيالىگە توشتۇرۇپ قۇيۇپ كەينى ـ كەينىدىن ئىككىنى ئىچىۋەتتى . ئۇنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ ، يۈزلىرى ناغرىدەك ئېسىلىپ ، شەلپەردەك قىزىرىپ كەتكەنىدى .

ـــ ئىچ ! ـــ دېدى ئۇ ئوتتۇرا پىيالە ھاراقنى مەرۋانەمگە تەڭلەپ . مەرۋانەم قورققىنىدىن كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ «ھ ..... ھىم ..... » دېگىنىچە ئۆزىنى ئېلىپ قاچماقچى بولۇۋىدى ، كامىل تۇتۇۋالدى ، ـــ ئىچمەمسەن؟

هی ـ هی ـ هی ..... هاراق دېگەننی بارغۇ ، دەردی بار ئادەم ئىچىدۇ ! بـ
لەمسەن ، مېنىڭ نېمە دەردىم بار ؟ بىلمەيسەن ؟ مەن دېمىسەم سەن
ھەرگىز بىلمەيسەن ! ھىم ..... بىلمەيلا قال ! ئۇقتۇڭمۇ ؟

ـــ ھىم .....

ـــ يىغلىما ! نېمىگە يىغلايسەن ؟ مېنى زادىلىق ئېتىپ يىغلاۋاتامـ
سەن ؟ زادىلىق ئەتمە ، ماقۇلمۇ ! مەن سېنى دەردىمنى تارتىشىپ بەر
دېمەيمەن ، ئۆلسەممۇ ئۇنداق دېمەيمەن ! ئاھ ، مەرۋانەم ، مەرۋانەم ، تىلىڭ
ساق بولۇپ قالغان بولسا ..... ھە ـ ي ..... بۇ ئىشقا سەندىن بەكرەك
ئازابلىنىمەن . بولدى ، دېمەي . بۇ ئازابنى ئۆزۈملا تارتىپ تۈگىشەي .
مەرۋانەم ، مەن ..... مەن ساڭا پەقەت چىدىمايمەن ! ئەگەر تىلىڭ
ساق بولغان بولسا ، نەگە بارسام سېنى يېتىلۈپلىپ ، دوست ـ
دۇشمەنلىرىمنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتسەم ..... ھە ـ ي ..... مەن
ئەخمەق ، مەن سارىڭ ! بىر ئېغىز گېپىڭنى ئاڭلىيالماي ئۆلۈپ كېتەرمەنمۇـ
ھە ؟ گەپ قىلە ! نېمىشقا گەپ قىلمايسەن ؟

كامىل قولىدىكى پىيالىنى « ۋاققىدە » يەرگە ئېتىپ ، مەرۋانەمنى
تارتىپلا قۇچىقىغا ئالدى .

گەرچە كامىل ئاغزىدىن چىقارمىغان بولسىمۇ ، مەرۋانەم ھەممىنى
بىلدى : كامىلنىڭ ھاراقتا بېرىلىشى ، چوكان ئوينىشى ..... ھەممىسى
مەرۋانەمنىڭ تىلىنىڭ ئاجىزلىقىنىڭ كاساپىتى ! ئەگەر ئۇنىڭ تىلى ساق
بولسا ، ياق ، بۇ مۇمكىن ئەمەس ! دادىسى مۇشۇ ئىش ئۈچۈن ئاز پۇل
خەجلىدىمۇ ؟ ئاز يول ماڭدىمۇ ؟ ھەممىسى بىكار كەتتى . ئەمدى تېخىمۇ
مۇمكىن ئەمەس ! ئەگەر كامىل ئۇنى ياخشى كۆرمىسە ياكى ئۇ يات ئادەمـ
نىڭ قولىغا چۈشۈپ قالغان بولسا ، ئۇنى ئاللىقاچان ئۆيدىن قوغلاپ
چىقىراتتى . تۇردىخاننىڭ گېپى توغرا . « ئون خوتۇن ئالساڭ بىرسى
مەن » دەپ كۆزنى يۇمۇپ يۈرۈۋېرىش كېرەك .

مەرۋانەم پۈتۈن كېچە كۆز يۇمماي ئويلىنىپ ، ئاخىر تەقدىرگە
تەن بېرىش نىيىتىگە كەلدى . بۇنىڭ ئەكسىچە ئىش قىلسا ، چوقۇم كاـ
مىلدىن ـــ ئەردىن ئايرىلىپ قالاتتى . بىر گاچىغا بۇنىڭدىن ياخشىراق
تاللاش يولى بار دەمسىز !؟ مانا ، ئاي بېشى كۆرمىگىنىگە بىر ئاي بولۇپ

قالدى . ئەگەر بۇ كىسەللىك سەۋەبىدىن بولمىسلا ، ئۇلار يەنە ئالتە كۈندە ئاتا ـ ئانا بولۇپ قېلىشىدۇ . ئەگەر شۇ چاغدىمۇ كامىلىنىڭ كۆڭلى ئارام تاپمىسا ، چىرايلىقچە ئاجرىشىپ كېتىپ ، بالىنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلمۇالسا ، كېيىنكى ئۆمرىدە يالغۇزلۇقمۇ تارتمايدۇ ، يېڭىباشتىن ئەرگە تېگەلمەسلىكـتىن ئەنسىرەپمۇ يۈرمەيدۇ . ھەممىدىن مۇھىمى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ خاتىرجەملىكى . ھازىرلا كامىلىنىڭ مېزىنى تىتىپ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئارا-مىنى بۇزسا ، ئاقىۋىتى قانداق بولىدۇ ؟!

ئاتا ـ ئانىنىڭ ئەڭ چوڭ ئارزۇسى ـــ پەرزەنتلەرنى بەختلىك قىلىش . پەرزەنتلەرنىڭ بۇرچى ـــ ئاتا ـ ئانىسىنى خاتىرجەم قىلىش ، بولۇپمۇ ئۇلارنىڭ ئاخىرقى ئۆمرىدە پەرزەنتلەرنىڭ غېمىنى يېيىشتىن قۇتۇلۇپ ، خۇشال ـ خۇرام ياشىشىنى كاپالەتلەندۈرۈش . مەرۋانەم ئاتا ـ ئانىسىغا ئون يىللاپ « يۈك » بولغانلىقىنى ئۇنتۇماسلىقى كېرەك !

مەرۋانەم دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، تۇرمۇشنىڭ ھەلەكچىلىكىگە ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدىكىدىن بەكرەك ئۆزىنى ئۇرۇشقا باشلىدى . ئەمدى ئۇ كۈندۈزلىرى ئاساسەن ئۆيدە ئولتۇرمايتتى ، ئولتۇراي دېسىمۇ ئولتۇرالمايتتى . كۆڭۈل غەلىتە نەرسە ئىكەن : مەرۋانەم ھەرقانچە كەڭ قورساق بولاي دېسىمۇ ، كۆڭلىنىڭ بىر يېرىدە ئۇنى ئەيىبلەيتتى . ئۆزىنى باسماقتا چۈشۈپ قالغان قۇشتەك ياكى تورغا ئىلىنىپ قالغان بېلىقتەك سېزىپ ، ئىچ ـ ئىچىدىن بىئارام بولاتتى ، بۇغنۇقاتتى . كامىل ئۆيدە بولمىسلا دۇم يېتىۋېلىپ « ئۇھ » دېگۈدەك ھالى قالمىغۇچە يىغلاپ قاپاقلىرى ئىشىشىپ كېتەتتى . ئۆي ئۇنىڭغا قەپەستەك تار ، گۆردەك قاراڭغۇ تۇيۇلاتتى . ئۆينى بېزەپ تۇرغان بىسات ـ كېچەكلەر ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان بىر دۆۋە لۆجە ياكى بىر دۆۋە ئەخلەتتەك كۆرۈمسىز ۋە ئارتۇقچە كۆرۈنەتتى ، ھەتتا ئۆزىنىمۇ بۇ دۇنيا ، بولۇپمۇ ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن بىھۇدە ـــ ئارتۇقچە يۈكتەك ھېس قىلاتتى . راستىنى ئېيتقاندا ، ئۇلار بۇ « يۈك »تىن قۇتۇلغىنىغا توپتوغرا ئىككى يىل بولدى . بىراق ، بۇ « يۈك »چۇ ؟ ئۇنىڭ سالمىقى يەڭگىللىمىدى ، ئەكسىچە كۈندىن ـ كۈنگە ئېغىرلىشىۋاتىدۇ . ئۇ ئۆزىنى ئۆزىلا كۆتۈرمىسە ، ئاتا ـ ئانىسى ھەرگىزمۇ كۆتۈرەلمەيدۇ . ھەرگىز !

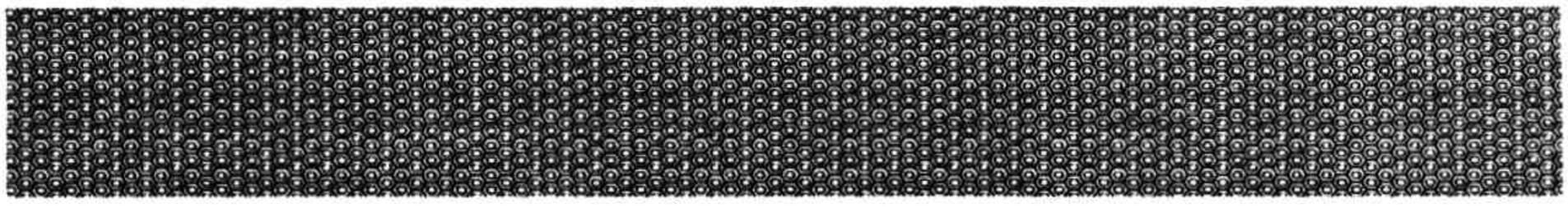
مەرۋانەم ئۆزى ئۇچۇن ئەمەس ، بەلكى ئاتا - ئانىسى ئۇچۇن ياشاۋاتاتتى ؛ ئوخشاشلا بۇ ئۆينى ئۆزى ئۇچۇن ئەمەس ، بەلكى ئاتا - ئانىسى ئۇچۇن تۇتۇۋاتاتتى ، ئوچۇقراقى ئۆزىنىڭ پەرزەنتلىك بۇرچىنى ئادا قىلىۋاتاتتى . «ئۇلار مېنىڭ دەردىمنى ئاز تارتتىمۇ ؟ ــ دەيتتى ئۇ غۇرۇرى سەۋر - تاقىتىدىن ئۇستۇن كەلگەن چاغدا ئۆزىنى ئاگاھلاندۇرۇپ ، ــ شۇنچىلىك ئازابلانغىنىمۇ يېتەر ! ئۇلار بىر كۈن ھايات ئىكەن ، مەنمۇ بىر كۈن ئۆز دەردىمنى ئۆزۈم تارتىپ ، ئۇلارغا ئۆزۈمنى ئىنتايىن بەختلىك ياشاۋاتقاندەك ھېس قىلدۇرۇشۇم كېرەك . ئۇلار ئەمدى ھەرگىزمۇ مەن ئۇچۇن كۆز يېشى قىلىپ يۈرمىسۇن ! »

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! يېزىپ مۇشۇ يەرگە كەلگەندە ، قەلەم دېدىكى : « مەرۋانەمنىڭ نېمە قىلغان ئىشى بۇ ؟ قاراپ تۇرۇپلا غۇرۇرىنى ، ۋىجدانىنى ئالىيجانابلىققا تېگىشۈپتىپ باردۇيا !؟ »

بىر غايىب سادا : « ۋىجدانىنىڭ چارىكى نەچچە پۇل !؟ »

پېقىرنىڭ نىدالىسى : ئادەملەر ، ئىنساب بىلەن گەپ قىلىڭلار ! بىلىڭلار كى ، ئالىيجانابلىق ــ ۋىجدانىنىڭ مېۋىسى ، ۋىجدان ــ ئالىيجانابلىقنىڭ بۆشۈكى . ئالىيجانابلىقنى تەرك ئېتىپ ، ۋىجداندىن گەپ سېتىش ياكى ۋىجدانىنى تەرك ئېتىپ ، ئالىيجانابلىقتىن گەپ سېتىش تەبىئىيكى نومۇسسىزلىق . چۈنكى ، نومۇسسىز ئادەملەردە ۋىجدانمۇ ، ئالىيجانابلىقمۇ بولمايدۇ ! ئىشەنمەمسىز ؟

ئۇنداق بولسا ، تۆۋەندىكى سەھىپىلەرنى ئوقۇپ بېقىڭ !

ئۇنتۇلغان سىيما

« قىشنىڭ كۈنى بىر تۇتام » بولسمۇ ، مەرۋانەم كۈننى ناھايىتى تەسلىكتە كەچ قىلدى . نېمە ئۈچۈندۇر كۈندىكى سودىسىنىڭ يېرىمىنى قىلماي تۇرۇپلا ناماز ئەسىرگە ئەزان چىقتى . جامەنىڭ ئالدى ئەمدىلا ئاۋاتلىشىۋاتاتتى . ئۇ كۆزى قىيمىغان ھالدا ئۇ يەردىن ئايرىلدى . بىلىكىگە ئۆتكۈزۈۋالغان ، قولىدا كۆتۈرۈۋالغان تانىلارنى سومكىسىغا سالغاچ « خەلق » كىنوخانىسىنىڭ غەربىي شىمال تەرىپىدىكى ھاجەتخانىنى كۆزلەپ ماڭدى . ئۇ يەردە نېمچىسى بىلەن رومىلىنى سومكىغا سېلىۋېتىپ چىقىپ ، ساقلاشقا بەرگەن ۋېلىسىپىتىگە قونسلا ئۆزىنى ئۆيىدە كۆرەتتى . قىزىق ئىش : ئۇ ئەمدىلا سېمونت يولنى كېسىپ ئۆتۈپ تۆت ـ بەش قەدەم مېڭىشىغا ، كىمدۇر بىرى ئېتىنى چاقىرغاندەك قىلدى . خىيال دەرياسىدا گاھ لەيلەپ ، گاھ چۆكۈپ ، گاھ رومال ئىچىدە ئۇنسىز ياش تۆكۈۋېرىپ ئېسىنى يوقىتايلا دەپ قالغان مەرۋانەم قۇلاقلىرىغا بىر ئىشىنىپ ، بىر ئىشەنمەي قەدىمىنى سەل ئاستىلاتتى . قۇلىقى كەينىدە ئىدى .

ـــ مەرۋانەم !

راست ئىكەن : ئاۋاز ئۈچىنچى قېتىم تەكرارلاندى . مەرۋانەم ئىتتىك توختاپ ، كەينىگە قىيا بۇرۇلدى . ئۇنىڭدىن بەش قەدەمچە نېرىدا ئېگىز بوي ، ئايىغىغا خۇرۇم ئۆتۈك ، ئۇچسىغا قاما ياقىلىق دۇراپ پەلتو ، بېشىغا كەمچەت قۇلاقچا كىيگەن بۇغداي ئۆڭلۈك بىر ئادەم قەدەملىرىنى ئېغىر يۆتكەپ ، بارغانسېرى ئۇنىڭغا يېقىنلىشىۋاتاتتى . مەرۋانەمنىڭ يۈرىكى « جىغ » قىلىپ ، مېڭىسىدە چاقماق چېقىلغاندەك بولدى . كۆڭلىدە : « ئۇ شۇمىدۇ ؟ » دېگەن بىر سوئال چۇقان كۆتۈرۈپ ، قولى رومىلىغا يېپىشتى :

يۇزىنى قىيا ئېچىشىغا ، كۆزلىرى ئۇنىڭ يا تەبەسسۇمغا ، يا ھەسرەتكە ئوخشىمايدىغان بىرنېمە پىلىلداپ تۇرغان يوغان كۆزلىرى بىلەن ئۇچرى- شىپ قېلىپ ، يۇرىكىدە ۋولقانىدەك تۇيۇقسىز پارتلىغان غەزەپ ئوتى چىرايىغا تەپچىدى . ئۇنىڭ يۇزىگە « شالاققىدە » تۇكۇرمەكچى بولدى - يۇ ، ئۇنداق قىلالمىدى . يۇزىنى يېپىپلا كەينىگە بۇرۇلۇپ كېتىپ قالماقچى بولدى - يۇ ، كېتەلمىدى : گەۋدىسى مۇمىيا قىلىپ قاتۇرۇپ قويۇلغانىدەك ئىختىيارىغا بويسۇنمىدى ، پۇتلىرى يەرگە مىخلاپ قويۇلغانىدەك جايىدىن مىڭ قىلمىدى . رومال ئاستىدىن ئۇنىڭغا قادىلىپ تۇرغان چولپان كۆزلى- رىدىن ياش مونچاقلىرى يامغۇردەك تۆكۈلۈۋاتاتتى .

« شۇ ئىكەن ، شۇ ئىكەن . ئاھ خۇدا ! »

مەرۋانەم ئەنە شۇنداق نىدا قىلاتتى .

ھېلىقى ئادەم ئۇنىڭغا تېخىمۇ يېقىنلاشتى . ئىككىيلەننىڭ ئارىلىقى بىر ماڭداملا قالغانىدى . ئۇ نېمىلەرنىدۇر دېگەچ ھودۇققانىدەك ئۇيان - بۇ- يان قارايتتى ، بىر قىزىرىپ ، بىر تاتىرىپ ، پېشانىسىدىن پۇرقىراپ ئۆرلەۋاتقان تەرنى ئارىلاپ - ئارىلاپ گۈرجەكتەك يوغان قولىنىڭ دۈم- بىسى بىلەن سۈرتەتتى . مەرۋانەم ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى . ئۇنىڭ نېمىلەرنى دېگىنىنى ئاڭلىمىدى ، ھېچنېمىنى ئۇقمىدى . ئۇنىڭغا قورقۇم- سىراپ تىكىلگىنىچە يا كېتەلمەي ، يا بىرنېمە دېيەلمەي چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈلۈپ كەتتى . ھېلىقى ئادەم بۇنى سەزمىدى بولغاي دۇدۇقۇپ - دۇدۇقۇپ سۆزلەۋاتاتتى . بىردىنلا ئەتراپىغا ئالاق - جالاق كۆز يۈگۈرتۈ- ۋېتىپ ، پەلتوسىنىڭ يانچۇقىدىن نېمىنىدۇر ئالدى - دە ، مەرۋانەمگە ئۇزاتتى . شۇ تاپتا مەرۋانەمنىڭ ھېچ نەرسىنى ئويلىغۇدەك ھوشى - مېڭىسى يوق ئىدى . قولى ئىختىيارسىز ئالدىغا سوزۇلدى .

« خەت ؟! » مەرۋانەم سەسكىنىپ كەتتى . ئالىقىنىدا چايان ئۆمە- لەۋاتقانىدەك پۇت - قولى سرقىراپ ، يۈرىكى ئاغزىغا قاپلاشتى . « چايان » نى يەرگە تاشلىۋەتمەكچى ، ھەتتا ئۇنىڭ يۈزىگە ئاتماقچى بولۇۋىدى ، بار- ماقلىرى تېخىمۇ چىڭ يۇمۇلۇپ ، « چايان »غا بىر ئەپچىل «ئۇۋا» بولدى . بۇ « ئۇۋا »دىن :

« چىمەن ، چىمەن ، گۈل ـــ چىمەن ،
دوپپىكىزدا گۈل تۇمەن .
دوپپىكىزنى كىيىپلا ،
كۆيۈپ قالدىم سىزگە مەن ..... »

دېگەن مىسرالار ئۆمىلەپ چىقىپ ، تومۇر - تومۇرلىرىنى بويلاپ ئۇدۇللا يۈرىكىنى كۆزلەپ سويلىماقتا ئىدى .

هازىر مەرۋانەمنىڭ ئالدىدا تۇرغان ئادەم دەل ئاشۇ مىسرالارنىڭ ئاپتورى ئابلىكىم ئىدى !

« ئاھ خۇدا ! ئۇ يەنە نېمىدەپ ئارقامدا يۈرىدىغاندۇ ؟ يەنە مېنى ئالدىماقچىمىدۇ ؟! بۇ خەتتە ..... »

مەرۋانەمنىڭ خىيالى ئاخىرلاشماستىن ، ئابلىكىم :

ـــ خوش ، خۇدايىمغا ئامانەت ، ـــ دەپ ئېگىلىپ سالام قىلىپلا ئارقىسىغا ياندى . راستىنلا ئارقىسىغا ياندىمۇ ياكى تۇرغان جايىدىلا غايىب بولدىمۇ ، مەرۋانەم ئېسىنى يىغقاندا ئۇنى ھېچ يەردە كۆرمىدى .

« چىمەن ، چىمەن ، گۈل ـــ چىمەن ..... »

مەرۋانەمنىڭ قۇلىقى غوڭۇلداپ ، يۈرىكى ئۇنسىز نىدا قىلاتتى . يۈ-زىنى يېپىش مەزلۇم خەق ئۇچۇن ، بولۇپمۇ مەرۋانەمدەك تىلى ئاجىز ، دىلى ئۇزۇك ئايال ئۇچۇن خورلۇقنى ، ئازاب خەنجىرى ئىزنا سالغان سولغۇن چىرايىنى ۋە ھەسرەتلىك كۆز ياشلىرىنى باشقىلاردىن يوشۇرۇشتا تېپىل-غۇسىز « قالقان » ئىكەن ! مەرۋانەم پۇخادىن چىققۇدەك يىغلىۋالدى . ئەتراپىغا قاراپ - قاراپ قويۇپ ، كۆز ياشلىرىنى ھېچكىمگە تۇيدۇرماي رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن پاك - پاكىز ئېرتىۋەتتى - دە ، ھاجەتخانىدا رومىلىنى سومكىسىغا سېلىپ ، كۇندىكى ئادەتتى بويىچە ۋېلىسىپىتىكە قونۇپ ئۆيىگە كەتتى .

كامىل ئېغىر مەست كەلگەنىدى ، تاماقنىڭ جېدىلىنى قىلمىدى . مەرۋانەم ئۇنى كۆتۈرۈپ دېگۈدەك جايىغا ياتقۇزۇپ ، قېلىن چۇمكەپ قو-يۇپلا چىراغنى ئۆچۈردى .

مەرۋانەم ئۇخلىدىمۇ ، ئۇخلىمىدىمۇ ؟ ئىشقىلىپ ، تاڭ ئاتتى .

سىرتتا قار يېغىۋاتاتتى. كامىل بامداتقا چىقمىدى، چاشگاھدا ئەسنەپ ئورنىدىن قوپۇپ، چالا - پۇچۇق ناشتا قىلىپلا دۇكانغا ئالدىرىدى. مەرۋانەم «مىجەزىم يوق» دەپ بازارغا چىقمىدى. دېمىسىمۇ ئۇنىڭ چىرايى بىر ئىلىك سىرنقلىق ئورناپ، كۆزلىرى زىنداندەك ئولتۇرۇشۇپ كەتكەنىدى. كامىل ئىچ ئاغرىتتىمۇ ياكى تىلىنىڭ ئۇچىدىلا شەپقەت كۆرسەتتىمۇ: «ھازىر بېكەتكە بارساڭ يولۇچىلار مېڭىپ بولدى، سېنى ساقلاپ تۇرغان سودىمۇ يوق، قاردا ۋېلىسىپىتىمۇ مىنەلمەيسەن. ئوبدان چۈمكىنىپ يېتىپ ئارام ئال. چۈشلۈك تاماقنى بىر دوستۇمنىڭكىدە يەيمەن. مەن بىلەن كارىڭ بولمىسۇن» دەپلا ئىشكتىن چىقىپ كەتتى.

مەرۋانەم ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن يىتكۈچە ھويلا ئىشكىنىڭ يوچۇقىدىن مارام تۇرۇپ بېقىپ، ئىشكنى زەنجىرلىدى - دە، سۈپۈرگىنى قولىغا ئالدى: تېخى بايىلا سۈپۈرۈلگەن يەرنى بىر ئىلىك قار باسقانىدى، قارنى پاكىز سۈپۈرۈپ بىر يەرگە دۆۋىلىدى. ئۈستىبېشىدىكى قارنى قېقىپ - تازىلاپ ئۆيگە كىردى. ئىشكنى ئىچىدىن تاقاپ، بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەۋاتقان نازۇك قوللىرى بىلەن ئوۋچىدىن ئۇركۈپ كەتكەن تۇشقانىدەك ئەنسىز تېپىرلاۋاتقان يۈرىكىنى تۇتقىنىچە بىرھازا جىمجىت تۇرۇپ كەتتى. كېيىن بىردىن غەيرەتلىنىپ، ھېلىقى «چايان»نى يۇشۇرۇپ قويغان يەردىن ئېلىپ، مەشىنىڭ ئالدىدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ ئوقۇشقا باشلىدى. ئۇنى خەت دېگەندىن كۆرە، مۇھەببەت ئوتىدا پۇچىلانغان بىر يۈرەكنىڭ يالقۇنلۇق نىداسى ياكى بىر پۈتۈن ھېكايە دېگەن تۈزۈك:

..... ئابلىكىم مەرۋانەم بىلەن خوشلىشىپ ئۇدۇللا دوختۇرخانىغا يول ئالدى. ئەسلىدە ئۇ ناشتىدىن كېيىنلا دادىسىنى يوقلاپ بارغان. ئاسمىخان كېچە - كۈندۈز بوۋايغا ھەمراھ ئىدى. ئابلىكىم ئۇلارغا ئاشپۇزۇلدىن ناشتىلىق ئەكېلىپ بەردى. بوۋاينىڭ كەيپىياتى ئوبدان، ئىشتىھاسىمۇ ئېچىلىپ قالغاندەك تۇراتتى، تاماقنى كۈندىكىدىن ئوبدانراق يېدى.

— ئىشىڭ قانداقراق؟ — دېدى دادىسى گەپ ئارىسىدا، — قولۇڭ بېسىق ئەمەستۇ؟

— بەك بېسىق، — دېدى ئابلىكىم كۈلۈپ، — ئىشىم سەل سىلە-

كەي دەپتى ، تۇنۇگۇن قېشىڭدىن بارسام ئاۋاتلىق ئىككى بۇيرۇقچى ئەللىكتەك كەتمەن ئېلىپ كەپتۇ، ئاخشام خۇپتەندىن يانغۇچە ئىش قىلدىم.

— ئوبدان قىپسەن ، — بوۋاي تەبەسسۇم قىلدى ، — ئادەم ئىشلىگەنگە بىرنېمە بولمايدۇ . ھەممىدىن بىكارچىلىق يامان . ھازىر دېھقانلارنىڭ قولى پۇل كۆرىدىغان ، ئۇنى - بۇنى سېتىۋالىدىغان كۇنلەر . ئىشتىن زېرىكمىسەڭلا ، پۇلۇڭ ئۆكسۈمەيدۇ . ھەي ، مەنمۇ تازا قاملاشمىغان بىرچاغدا بۇ يەردە يېتىپ قالدىم . سەنمۇ مېنى كۇندە نەچچە ۋاق يوقلاپ ، بىرمۇنچە ئىشڭدىن قېلىۋاتسەن . ئاناڭ دائىم قېشىمدا بولغاندىكىن ، سەن ئىككى - ئۈچ كۇندە بىر يوقلاپ كەلسەڭمۇ بولىدۇ . دوختۇرنىڭ دېيىشچە ، يەنە بىرەر ھەپتە ياتىدىغان ئوخشايمەن . ئۇنىڭدىن كۆرە پىشكە دورا ئېلىۋېلىپ ئۆيگە چىقىپ كەتسەم بولمامدۇ ؟

— دوختۇر رۇخسەت قىلغۇچە يېتىپ باق . ئۇلارمۇ بىرنېمىنى ئويلاپ شۇنداق دەيدۇ .

— ئۇنداق دېگىنىڭ بىلەن ئادەم بەك زېرىكىپ كېتىدىكەن . مەن يا خەقتەك ئورنىدىن قوپالمايدىغان كېسەل بولمىسام . ساق ئادەممۇ يېتىۋەرسە كېسەل بولۇپ كېتىدۇ . ھېلىمۇ ئوبدان داۋالاتتىڭ . سەندىن خۇش بولاي ، ئەمدى يەنە « يات ، يات » دەپ مېنى قىستاۋەرمە !

بوۋاي ياتاقتا ئېلىنىپ ئۇچىنچى كۇنىلا « چىقىپ كېتىمەن » گە چۇشكەنىدى . ئابلىكىم دوختۇرغا يالۋۇرۇپ يۇرۇپ ئۇنى بىر ئايدىن ئوشۇق ياتقۇزدى . چەت ئەلنىڭ ئەڭ ئېسىل ، ئەڭ قىممەت دورىلىرى ئىشلىتىلىۋاتقان بولسىمۇ ئۇنۇمى كۆرۈلمىدى . بۇنىڭدىن دوختۇرلارمۇ ، ئابلىكىممۇ ھەيران ئىدى . ئەڭ يامنى دىياگنوزى مۇقىملاشمىغانىدى . مۇنداق ئەھۋالدا ئابلىكىم ئۇنى ياتاقتىن ئاچىقىپ كېتەلمەيتتى . بوۋاي غازاڭدەك خەجلىنىۋاتقان پۇلغا ئېچىنىپ ، بۇ يەردە ياتقۇسى كەلمەيۋاتاتتى ، ئابلىكىم ھەر كۇنى يوقلاپ كەلسە مۇشۇ گەپنىلا قىلاتتى . ئابلىكىم ئېرەنىشمەيتتى . تۇنۇگۇن ئۇ « CT » ئاپپاراتىدا تەكشۈرۈلدى . ئۇنى ياتقۇزۇش ياكى ئاچىقىپ كېتىشنى دىياگنوز مۇقىملاشقاندا بەلگىلەيدىغان گەپ . بۇنى بوۋايغا چۇشەندۈرمەك ئاسان ئەمەس .

— ماقۇل ، — دېدى ئابلىكىم ئۇنىڭ بىلىكىنى سىلاپ تۇرۇپ ، —

ئىككى كۈن كېچىلەپ ئىشلىسەم ، قولۇمدىكى ئىش بىر يەرگە باردۇ . ئۇنى بۇيرۇقچىغا ئۆتكۈزۈۋېتىپلا سېنى ئەچىقىپ كېتەي . ئاڭغۇچە چىداپ يېتىپ تۇر . ماقۇلمۇ ؟

ـــ ماقۇل . ئەمسە سەنمۇ مېنى يوقلايدىغان ۋاقتىنى ئىشقا بېرىپ ، قولۇڭنى بالدۇرراق بوشات .

ئابلىكىم بوۋايغا ۋەدە بېرىپ خوشلاشقان . ئەمدى ئۇنىڭ دوختۇرخانىغا بېرىشى ھەرگىزمۇ ئۇنى يوقلاش ئۈچۈن ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭغا خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش ئۈچۈن ئىدى . كىم بىلسۇن ، ئابلىكىمگە خۇش خەۋەر يەتكۈزۈش نېسىپ بولمىدى . كاردىورغا كىرىپلا دادىسىغا مەسئۇل دوختۇر بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى ۋە ئۇنىڭدىن ئاڭلىغىنى كۈتۈلمىگەن شۇم خەۋەر بولدى :

دادىسى ئۈچەي راكى ئىكەن !

ـــ دوختۇر ، خاتا بولۇپ قالمىغاندۇ ؟!

ئابلىكىم تېڭىرقىغىنىدىن جامدەك چەكچەيگەن كۆزلىرىنى دوختۇرغا تىكتى . ئۇنى بوغۇلۇپ ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ كېتىۋاتاتتى .

ـــ ياق ، ـــ دېدى دوختۇر نەگىدۇر تىكىلىپ ، مەيۈس ، ئەمما ئىشەنچلىك تەلەپپۇزدا ، ـــ « CT »نىڭ دىياگنوزى ئادەتتە 99 پىرسەنت توغرا چىقىدۇ . ئۇزاقدىن بۇيانقى داۋالاش ، كۆزىتىش نەتىجىمىز بىر پىرسەنت گۇماننىمۇ يوققا چىقاردى .

ـــ زادى ساقايتقىلى بولامدۇ ؟!

ـــ ساقىيىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن ، لېكىن ھۆددە قىلغىلى بولمايدۇ :

ئابلىكىم « مۇمكىن » بىلەن « ھۆددە قىلغىلى بولمايدۇ »نىڭ ئوتتۇرىسىدا قىلچە پەرق يوقلۇقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ ، قانداقتۇر بىر مۆجىزە يۈز بېرىپ « مۇمكىن »نىڭ « چوقۇم »غا ئۆزگىرىپ قېلىشىنى تەمە قىلىپ دوختۇرغا بىرمۇنچە يالۋۇردى . ھېچقانداق قىلىپمۇ كۆز ياشلىرىنى توختىتالمىدى .

ـــ پۈلنىڭ گېپى ئونىنچى مەسىلە ، ـــ دېدى دوختۇر ئابلىكىمنىڭ « قانچىلىك پۇل كەتسە مەيلى » دېگەن سۆزىگە جاۋابەن ، ـــ مۇھىمى ھازىر بىزدە ئۇنى داۋالاپ ساقايتقۇدەك تېخنىكىمۇ ، ئىقتىدارىمۇ يوق . ئەگەر

پەقەت كۆڭۈللىرى ئۇنىمسا ، ئاپتونوم رايونلۇق ئۆسمە كىسەللىكلىرى دوختۇرخانىسىغا تونۇشتۇرۇش يېزىپ بېرەيلى .

گەپ تۈگىگەنىدى .

شۇ كۈنى ئابلىكىم كۈننى قانداق كەچ قىلىپ ، كېچىنى قانداق تاڭغا ئۇلىدى ؟ بۇنى سۆزلەپ ئولتۇرمىساقمۇ ئۇنىڭ ئولتۇرۇشۇپ ، قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرى ، ئىششىپ كەتكەن قاپاقلىرىنى كۆرۈشلا كۇپايە . ئۇ ئەتىسى ئەتىگەندە دوختۇرخانىغا بېرىپ رەسمىيەت ئۆتەپ ، دادىسىنى قايتۇرۇپ چىقتى .

« دادام راستتىنلا ئۆلۈپ كېتەرمۇ ؟ »

ئابلىكىمنىڭ كاللىسىدا مۇشۇ سوئالدىن بۆلەك ھېچ نەرسە يوق ئىدى . ئۇ قانداقتۇر بىر مۆجىزىنىڭ يۈز بېرىشىنى ئۈمىد قىلاتتى ھەم شۇنداق بولىدىغانلىقىغا ئىشىنىپ قېلىۋاتاتتى . بۇ مۆجىزە قەشقەردە ئەمەس ، ئۈرۈمچىدە يۈز بېرىدىغانلىقىغا كۆڭلى گۇۋاھلىق بېرىۋاتاتتى . ئۇ تەقەززا بولغىنىدىن مىنۇت ـ سېكۇنتىنى ھېسابلاۋاتاتتى . دۇرۇس ، بىتاپ ئادەمگە نىسبەتەن ئېيتقاندا ، مىنۇت ـ سېكۇنتمۇ ھەل قىلغۇچ رول ئويناىدۇ . شۇ تاپتا ئابلىكىم ئالدىرىمسا ، بىر كۈن تۇرماق ، مىنۇت ـ سېكۇنتنىمۇ قولدىن بېرىپ قويسا ئېنىقكى ، دادىسىدىن ئايرىلىپ قالاتتى . ئاز دېگەندىمۇ ، ئۇنىڭ بىرمۇنچە ئۆمرىگە زىيان ئۇراتتى .

پەرزەنتنىڭ بۇرچى نېمە ؟

ئاتا ـ ئانىنىڭ قولىغا قول ، پۇتىغا پۇت بولۇش ؛ جېنىغا جان قوشۇش .

بۇ جەھەتتە ھېچكىمنى ئابلىكىمگە تەڭلەشتۇرگىلى بولمايدۇ . ئۇ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە ئاتا ـ ئانىسىنى بىرەر قېتىممۇ رەنجىتىپ باقمىدى . رەنجىتتى دېيىلسە ، ئۇلارنىڭ ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى تەلەپ ـ مەسلىھەتلىرىنى ئىزچىل رەت قىلىپ ، كۆڭلىنى يېرىم قىلىپ قويدى . بەلكى بۇ كىتابنى تولا ئوقۇغانلىقىنىڭ كاساپىتىدۇر . شۇنداق ، ئابلىكىم قانداق ياشاش ، قانداق «ئادەم» بولۇشنى كىتابتىن ئۆگەنگەن . ئۇ نىكاھنى ـــ تويىنى ھەرگىزمۇ قانداقتۇر ئىككى تەنىنىڭ تەبىئىي زۆرۈرىيەتتىن قوشۇلۇشى دەپ قارىمايدۇ . ھازىر قەشقەردە نېمە ئەرزان ، قىز ئەرزان ـــ

خوتۇن ئەرزان . قىزلارنىڭ نەسەبى ، رەڭگى ، ئىجتىمائىي ئورنىغا قاراپ 5000 مىڭ يۈەندىن 10 مىڭ يۈەنگىچە تويلۇقنى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئالدىغا قويىسىڭىزلا ، ئۇ قىز سىزنىڭ بولىدۇ . ئۆلتۈرۈپلا قويماي ، نېمىلا قىلسىڭىز ھېچكىم ئارا تۇرالمايدۇ . قىزلار قانچە جىق پۇلغا سېتىلسا ، ئۆزىنى شۇنچە مەرتىۋىلىك ، شۇنچە بەختلىك ھېسابلايدۇ . مانا بۇ پۇلدار بايۇەچچىلەرنىڭ خوتۇن ـ قىزلارنى خالىغانچە ئويۇنچۇق قىلىشىنى ئەڭ ياخشى مۇھىت بىلەن تەمىنلىگەن ئاساسىي ئامىل . مۇبادا بىزنىڭ خوتۇن ـ قىزلىرىمىز ئۆزىنىڭ مال ياكى ئويۇنچۇق ئەمەس ، بەلكى ئۆزىنى « تويلۇق » دېگەن چىرايلىق نام بىلەن سېتىۋېلىۋاتقان ئەرلەرگە ئوخشاشلا ئادەم ئىكەنلىكىنى ئازراق بولسىمۇ ھېس قىلسا ئىدى ، ئۇ ھالدا ئۇلار پۇلدارلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىش قورالىغا ئايلىنىپ قالمايتتى . ئابلىكىمۇ پۇلدار . قارىماققا كۈنبويى ئوت بىلەن ، تۆمۈر بىلەن ، ئىس ـ تۈتۈن بىلەن ھەپىلىشىپ قارا تەرگە چۆمۈپ يۈرگەندەك كۆرۈنىدىغان بۇ ئادەم بەزى پۇلدار بايۇەچچىلەردەك ئۇنىڭ دوپپىسىنى بۇنىڭغا كىيدۈرۈش يولى بىلەن كۆزنى يۇمۇپ ـ ئاچقۇچە ئارىلىقتا مىڭ ، ھەتتا نەچچە مىڭ يۈەننى ئۇ يان ـ بۇ يان قىلىۋېتەلمىسىمۇ ، كۈنلۈكى ئاقتۇرغان ھالال تەرى بەدىلىگە قىلىدىغان تاۋاتى ھېچكىمنىڭ ئاز ئەمەس . ھازىر ئۇ قولىدىكى نەق پۇلغا تويلۇقى ئەڭ قىممەت قىزدىن ئون ـ يىگىرمىنى بەخۇدۇك سېتىۋالالايدۇ . يىلىغا ئىككى خوتۇن يەڭگۈشلىسىمۇ ھېچنېمىسى خورىمايدۇ . لېكىن ، ئۇنىڭغا كىرىكى قانداقتۇر ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان گۈزەل چىراي ، يۇمشاق تەن ئەمەس ، بەلكى ئۆزىگە سەمىمىي ـ سادىق يۈرەك . يۈرەكنى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولامدۇ ؟ ياق ، ياق ، بۇ ئەسلا مۇمكىن ئەمەس !

كىتاب ئابلىكىمنى مانا مۇشۇنداق غەلىتە ئادەم قىلىپ قويغان . بۇنى ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى مەڭگۈ چۈشەنمەيدۇ . چۈشىنىشىمۇ مۇمكىن ئەمەس !

ئابلىكىمنىڭ مۇشۇنداق غەلىتە مىجەزى ئاتا ـ ئانىسىنى نائۈمىد قىلىپلا قالماي ، ئۆزىنىمۇ نۇرغۇن ئاۋارىچىلىككە سالدى . لېكىن ، ئۇ ئۆكۈنمىدى . ئۆز يولىدا ماڭدى ، مېڭىۋەردى ؛ تاللىدى ، تاللاۋەردى . ئاخىر قەشقەردە قىز بالا ئەۋلادى تۈگەپ كەتكەندەك « ھە » بىلەن « ھىم » دىن بۆلەكلەپ تىلى كەلمەيدىغان گاچا قىز ـــ مەرۋانەمدە توختىدى .

مەرۋانەم ئۇنىڭغا نسبەتەن ئاتا ـ ئانىسىدىن قالسىلا ئەڭ قەدىردان ئادەم . مەرۋانەم ، پەقەت مەرۋانەملا ، ئايال زاتى ئەرلەرگە بېرەلەيدىغان ھەممە ھۇزۇر ـ ھالاۋەت ، مېھىر ـ شەپقەتنى بېرەلەيدۇ . ئابلىكىم پەقەت ئۇنىڭ بىلەنلا مەڭگۈ بەختلىك بولالايدۇ . بۇنىڭغا ئابلىكىمنىڭ يۈرىكى خېلى بۇرۇنلا گۈۋاھلىق بەرگەن . يۈرەك ئادەمنى ئالدىمايدۇ . كىچىككىنە بىر ئىش بۇنى ئىسپاتلىغان : بىر تال زۇننار ـــ ئايال زاتى ئۆچۈن ئەڭ قىممەتلىك سوۋغات ياكى بايلىق سانىلىدۇ . بىر تال زۇننار بەزىدە ئۇلار-نىڭ تەقدىرىنى پۈتۈنلەي ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىدۇ . شۇنداقتىمۇ ئۇلار كېچە ـ كۈندۈز ئۇنىڭغا ئېرىشىشنى ئارزۇلايدۇ ، بولۇپمۇ ئۆزى كۆيگەن يىگىت بىلەن ئەرلىرى سوۋغا قىلسا . بىراق ، مەرۋانەم ئۇنىڭ سوۋغىسىنى چىرايلىق رەت قىلدى ، ياق ، « توي كۈنى ئاساي » دېدى . ئابلىكىم بۇ گەپنىڭ تېگىگە يەتتى . كۆڭۈل تارازىسىدا ۋەزىنىنى ئۆلچەپ كۆردى : مەرۋانەمگە ئۇنىڭ بايلىقى ئەمەس ، يۈرىكى كېرەك . ئابلىكىمگە كېرىكىمۇ شۇ . ئۇ تاپتى ، ئۆزى ئىزدىگەن يۈرەكنى تاپتى . ئاسمان ئۆرۈلۈپ چۈشسىمۇ ئۇنىڭغا ئېرىشمەي قويمايدۇ ! ئابلىكىم ئۇنىڭغا ئېرىشتى . توي كىچىككىنە رەسمىيەت ، مەرۋانەم ھېلىقى زۇنناردىن تاقسىلا ، مەڭگۈ ئۇنىڭ بولدۇ !

ھەپتە ، ئون كۈن ، بىر ئاي ؟

كېچىككەندىمۇ بىر ئاي ئىچىدە ئۇ ئىككىيلەننىڭ تېنى ، ياق ! يۈرىكى قوشۇلدۇ . ئاندىن .....

مۇشۇ شېرىن خىيال ئابلىكىم دوختۇرخانىغا كىلىش بىلەنلا كۆپۈككە ئايلاندى . دادىسى راستتىنلا ئاشۇ نەس كېسەل بىلەن ئاغرىغان بولسا ، توي ئىشى .....

ئابلىكىم ئۇيان ئۆتۈپمۇ ، بۇيان ئۆتۈپمۇ مۇشۇ خىيالدىن نېرى بولالمىدى . مەيلى مەرۋانەم ياكى دادىسى بولسۇن ، ئابلىكىمگە ئوخشاشلا مۇھىم . ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىدىن بىر مىنۇتمۇ ئايرىلغۇسى يوق . نېمىلا بولسۇن ھازىر قىلىدىغان بىرىنچى ئىش ـــ دادىسىنى دەرھال ئۇرۇمچىگە ئاپىرىش !

ئابلىكىم دادىسىنى ئۆيگە ئەكىلىپ قويۇپلا ئايروپىلان بېلىتى

سېتتىش ئورنىغا كەلدى . كۆرۈڭ بۇ تەلەينى : ئەتە ئۇچىدىغان ئايروپىلانـ نىڭ بېلىتى بار ئىكەن !

بېلەتنىغۇ ئالدى ، مەرۋانەمگە بەرگەن ۋەدىسىنى قانداق قىلىدۇ ؟ ئابلىكىم پۈتۈن كېچە ئويلىنىپ ، بۇنىڭ چارىسىنىمۇ تاپتى . ئۇ ئەتىسى بامداتقا ئەزان چىقىش بىلەنلا مەرۋانەمنىڭ كوچىسىغا ئۇندى . مەرۋانەمنىڭ كوچا سۈپۈرۈشكە چىققان ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئىككى ئېغىز گەپ بىلەن ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈپ قويسىلا بولدى . قالغان ئىشنى ئۇرۇمچىدىن قايتىپ كېلىپلا پۈتكۈزىدۇ . بىراق ، مەرۋانەم كوچا سۈپۈرگىلى چىقمىدى . روزى سەررەپ مەسچىتكە ماڭغاندا ، ئابلىكىمنى كۆرۈپ قالغىلى تاس قالدى . بۇ كوچىدا ئوتتۇز ـ قىرىقتەك هويلا بولۇپ ، بۇ هويلىلار تۆت خالتا كوچا ـــ قاراڭغۇ كوچىغا جايلاشقانىدى . مەرۋانەملەرنىڭ ئۆيى چوڭ كوچىغا يېقىنراق بولۇپ ، ئىشىك ئالدى باستۇرما قىلىنمىغانىدى . روزى سەررەپ ئۇدۇلدىكى قاراڭغۇ كوچىغا يوشۇرۇنۇۋالغان ئابلىكىمنى كۆرمىدى . بۇ كوچا ئادەملىرىنىڭ هەممىسى تەقۋادار مۆمىن بولسا كېرەك ، تاكى كوچا بېشىدىكى مەسچىتتە تەكبىر ئېيتىلىپ ، نامازغا باشلانغانغا قەدەر هويلىلارنىڭ دەرۋازىلىرى بىرەر قېتىمدىن ئېچىلىپ يېپىلدى . قورققىنىدىن ئابلىكىمنىڭ ئون جېنىنىڭ بىرى قالدى . دېمىسىمۇ مۇشۇنداق تاڭ قاراڭغۇسىدا ئادەملىرى ناتونۇش خالتا كوچىدا تۇن ئوغرىسىدەك يوشۇرۇنۇپ يۈرۈش ئاسان ئىشمۇ ؟! هەربىر دەرۋازىنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى ئابلىكىمنى بىر قېتىم پۈلسىراتتىن ئۆتكەندەك هالىدىن كەتكۈزۈۋەتتى . ئۇنىڭ كۆزلىرى قاراڭغۇغا كۆنۈپ قالغانمۇ ، ئۆي ـ ئۆيدىن بىر ـ ئىككىدىن چىقىشقان ئادەملەرنىڭ كۆزىدىن ئۆزىنى قاچۇرۇپ بولالماي قارا تەرگە چۆمۈپ كەتـ كەندى . ئابلىكىم مەسچىت تەرەپتىن كەلگەن تەكبىر ئاۋازىنى ئاڭلىغاندىلا يۈرىكى قىنىغا چۈشتى . لېكىن ، جامائەت نامازدىن يانغۇچە كوچا بېشىغا چىقىۋالمسا ، يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ئاقىۋەت هېچكىمگە ياخشىلىق ئېلىپ كەلمەيتتى . هېلىمۇ چوڭ تەۋەككۈلچىلىك قىلدى . ئەمدى دەرهال بۇ يەردىن كېتىش كېرەك .

بۇ يەرگە نېمە مەقسەت بىلەن كەلدى ؟ نېمىدەپ كېتىدۇ ؟ يەنە بىر تەۋەككۈل قىلىش كېرەك !

ئابلىكىمنىڭ قولى دەرۋازىنىڭ ھالقىسىغا يېپىشتى ، كۆزلىرى دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن ھويلىغا قادالدى . چىراغ نۇرىدا كۈندۈزدەك يورۇپ كەتكەن ھويلىدا ئاق روماللىق بىر ئايال كۆرۈندى . « مەرۋانەمۇ نېمە ؟ توغرا ، شۇ ! مەرۋانەم شۇ ! »

ئابلىكىمنىڭ يۈرىكى ئۇسسۇلغا چۈشتى . ئارىلىق ئون قەدەمۇ كەلمەيدۇ . مەرۋانەم ئۇدۇللا قارىغۇ دالان تەرەپكە كېلىشكە باشلىدى . سەل تۇرۇپ .....

ئابلىكىمنىڭ قولى ھالقىدىن بوشىدى . ئۇ دەرۋازا تۈۋىدىن سەل كەينىگە چېكىنىپ ، مەرۋانەمنىڭ قەدەم ئاۋازىنى سانىشقا باشلىدى . مەرۋانەم بىلەن قانداق ئۇچرىشىش ، نېمىلەرنى دېيىشنى ئاخىرقى قېتىم ئىچىدە تەكرارلاپمۇ ئۈلگۈردى . تووا ، بۇ يۈرەكنى ، ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشماي تۇرۇپ بۇنچە ئەنسىز تېپىرلىغىلى تۇرسا ، ئۇنى كۆرۈپلا « ۋاققىدە » يېرىلىپ كېتەرمۇ ؟! مەيلى ، ئۇنىڭغىلا ئاتالغان بۇ نەرسە ئۇنىڭ كۆزىچە نېمە بولسا مەيلى ! ئابلىكىم ھەرقانچە تىرىشىپمۇ يۈرىكىنى قىنىغا چۈشۈرەلمەيۋاتاتتى . گېلىنى غايىب بىر قول بوغۇۋېلىۋاتقاندەك تىنىقى زادى ئىچىگە چۈشمەي ، سۇيى سىڭىپ كەتكەن لايلاتمدا قالغان بېلىقتەك ئاغزىدا نەپەس ئېلىۋاتاتتى . بىر سېكۇنت ، بىر مىنۇت ، بەلكى بىر سائەت شۇنداق ئۆتكەندۇ ، دەرۋازا ئېچىلمىدى ، مەرۋانەمنىڭ قارىسىمۇ كۆرۈنمىدى !

نېمە ئىش بۇ ؟ مەرۋانەم ئاشۇ مېڭىشىدا بۇ چاغقۇچە ھېيتگاھقا بېرىپ بولماسمىدى !؟

ئابلىكىم ئېسىگە كەلدى . لېكىن ، كېچىككەنىدى ! ئەخمەق ، بايىاتىن دەرۋازىنى كىچىككىنە ئاچقان بولساڭ ، مەرۋانەم سېنى كۆرمىسمۇ ، دەرۋازىنىڭ ئېچىلغىنىنى سېزىپ ئالدىڭغا كەلمەسمىدى ! بولدى ، ئەمدى لاۋزىلاشماي ، چىرايلىقچە بۇ يەردىن كېتىپ قال ! مەرۋانەمگە بەرگەن ۋەدەڭ ئېسىڭدە باردۇ !؟

ئابلىكىم تەلتۆكۈس ھوشىنى تېپىپ ، دەرۋازىنى قېقىش نىيىتىدىنمۇ يانىدى . ئۇنىڭغا ئايان : ناۋادا ئۇنىڭ ئالدىغا مەرۋانەم چىقماي ، ئانىسى چىقىپ قالغۇدەك بولسا قانداق قىلىدۇ ؟ ئۇ مەزلۇم بىلەن يۈزلىشىش تۈگۈل ،

بـىرەر قېتىم دىدارىنىمۇ كۆرۈپ باقمىغان تۇرسا ، مەرۋانەمگە دېمەكچى بولـ غـانـلـىرىـنـى ئۇنىڭغا قانداق دېيەلەيدۇ ؟ ماقۇل ، يۈرىكىنى چوڭ ، يۈزىنى قـېـلىن قىلىپ تۇرۇپ دەيدىغىنىنى دەپ دېۋەتكەنمۇ بولسۇن ، ئۇ بۇ ئىشنى يامان ئېلىپ ، مەرۋانەمـنى خەۋەرلەنـدۈرمەي قالسا قانـداق بولىدۇ ؟ ياق ، يـاق ! نـىـكـاھ پـاتـىـھـەسـى ئوقـۇلماي تۇرۇپ ، قېيىنئاتا ـ قېيىنئانا بىلەن يـۈزلـىـشـىـش ـــ كـەچـۈرگىسىز ئەخلاقسىزلىق . ئابلىكىم ئۆلسىمۇ مۇنداق ئەخلاقسىزلىقنى قىلمايدۇ !

ئەمسە قانداق قىلماقچى ؟

مـەرۋانـەم ئابـلـىـكـىـمگە سادىق . ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇنىڭدا ئەقىل ـ پـاراسـەت دېـگەن يېتىپ ئاشقۇدەك بار . ئابلىكىم كىچىككىنە ئىز قالدۇرۇپ قـويسىلا ، مەرۋانەم ھەممىنى چۈشىنىۋالىدۇ . قانداق قىلىش كېرەكلىكىنىمۇ ئۆزى بەلگىلەيدۇ !

ئابـلـىـكىم سەل يەڭگىللىگەندەك بولدى . يانچۇقىدىن پەقەت ئايرـ مـايدىغان يېرىم چوكا قېرىنداشنى ئالدى ـ دە ، ئەتراپقا ئالاق ـ جالاق بىر قـارىـۋېتىپ ، دەرۋازىغا بىر چاغدا يېزىپ قويغان ھېلىقى شېئىردىن بىر غېـ رىچچە تۆۋەننى مۆلچەرلەپ تۇرۇپ ماۋۇ جۈملىنى يازدى :

« دادامـنـى ئۈرۈمـچىگە ئېلىپ كەتتىم ..... 2 . 11 ـــ A » ئەلۋەتتە ، ئۇ بـۇ جـۈمـلىنى ناھايىتى تەسلىكتە يازدى . قايسى ھەرپىنىڭ قانداق يېزىلـ غـىـنـى ، قـايـسـى ھەرپـىـنـىـڭ چېكىتى قەيەرگە قويۇلغىنىنى كۆزى بىلەن ئەمـەس ، بـەلكى يۈرىكى بىلەن كۆرۈپ تۇرۇپ يازدى ، چامىنىڭ يېتىشچە ئوچـۇق ۋە چـوڭ قىلىپ يېزىشقا تىرىشتى . مەرۋانەم ئۇنى چوقۇم كۆرىدۇ . ھەممە ئىشنى چوقۇم چۈشىنىدۇ !

ئابـلـىـكىم دەرۋازىنىڭ يوچۇقىدىن ھويلىغا ئاخىرقى قېتىم بىر قارـ ۋېتىپ ئەمدىلا كوچا بېشىغا چىقىشىغا ، بامداتتىن يانغان جامائەتنىڭ ئالدى مـەسـچـىـتـتـىـن چـىـقىشقا باشلىغانىدى . ئابلىكىم يەڭگىل نەپەس ئېلىپ ، يـولنىڭ ئۇ چېتىگە ئۆتتى ، ئۆيدىن « بامدات ئوقۇپ كىرىمەن » دەپ چىقـ قـان بـۇ يـىـگـىـت تـەلـپـۈنـۈش ، سـېـغـىـنىش ، ئۈمىد بىلەن مەرۋانەمنىڭ كـوچـىسىغا تەلمۈرۈپ تاكى سائەت 11 گىچە تۇردى . لېكىن ، مەرۋانەمنىڭ سـايـىـسـىـمۇ كۆرۈنمىدى . يەنە كۈتسە ..... ئاتا ـ ئانىسى شۇ تاپتا نېمىلەرنى

ئويلاۋاتقاندۇ ؟ نېمىلەرنى دېيىشۋاتقاندۇ ؟ ئايروپىلان ئۈنى ساقلاپ تۇرامدۇ ؟! ئەستا ، بېلەتنى ئالماي تۇرغان بولسىمۇ بوپتىكەن !

ـــ ھە ! .....

مەرۋانەم چىرقىرىۋەتتى . ئۇنىڭ ئاۋازى ھېچقاچان مۇنداق يۇقىرى چىقمىغانىدى . ئۆز ئاۋازىدىن چۆچۈپ ، ئەتراپقا قورقۇمسىراپ قارىدى . كۆزلىرىدە بۇلاق بارمىكىن ، ياشلىرى يامغۇردەك تۆكۈلۈۋاتاتتى . ئىلاھىي قىسمەت دېگەن شۇ ! ئەگەر شۇ كۈنى ئابلىكىم يەنە بىر سائەتلا كۈتكەن بولسا ، چوقۇم مەرۋانەم بىلەن ئۇچرىشاتتى . دەل سائەت 12 دە دادىسىغا چۈشلۈك تاماق ئېلىپ ماڭغان مەرۋانەم دەرۋازىدىن چىقىۋاتقاندا ، كۆزلىرىگە ئابلىكىم كۆرۈنگەندەك بولۇپ ، ھاياجاندىن يۈرىكى ئاغزىغا قاپلىشىپ دېمى كېسىلدى . «شۇمدۇ ؟ شۇ بولۇپ قالسا ..... ئۇھ ..... مەن نېمە دېگەن تەلەيلىك ـ ھە ! »

مەرۋانەم ھاياجىنىنى تەسلىكتە بېسىپ ، بىر قولىدا يۈرىكىنى تۇتقىنىچە بېغىر رەڭ توپلەي كىيگەن ئاياغلىرىنى ئېغىر يۆتكەپ ، كوچا بېشىغا قاراپ ماڭدى ، كۆزلىرى بىر نۇقتىغا قادالغانىدى . « توۋا ، ئادەم دېگەنمۇ شۇنداق ئوخشىشامدىغان ! قارا ، كىيىمىدىن تارتىپ بوي ـ قەددى ، چىرايىغىچە ئابلىكىمنىڭ ئۆزى . ئوخشمايدىغان يېرى : ئابلىكىمنىڭ يۈزى يۇمىلاق ، بۇرۇتى يوق ئىدى . ئۇدۇلدىكى تۇنىكسازلىق دۇكىنى ئالدىدا تۇرغان ئاۋۇ ئادەمنىڭ يۈزى سوقىچاق ، مۇشۇكنىڭ قۇيرۇقىدەك ئىنچىكە بۇرۇتى بار ئىدى . مەرۋانەمنىڭ توسۇن تايدەك چاپچىۋاتقان يۈرىكى نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ ، كۆزگە كۆرۈنمەس بىر چوڭقۇرلۇققا چۈشۈپ كەتكەندەك بولدى . ئۇ سوزۇپ بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېلىپ « شارتتىدە » بۇرۇلدى ـ دە ، ھېيتگاھ تەرەپكە كەتتى . مۇشۇ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىشنىڭ كېيىنكى سان ـ ساناقسىز ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىشلار ، يامغۇردەك تۆكۈلگەن ياشلارنىڭ مۇقەددىمىسى بولۇپ قېلىشنى مەرۋانەم خىيالىغىمۇ كەلتۈرمىگەنىدى . شۇنداق ، شۇ كۈندىن ئېتىبارەن مەرۋانەمنىڭ كۆزىدىن ياش قۇرۇمىدى . ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىدىغان ئىشلارمۇ بىرنىڭ كەينىدىن بىرى ئۇلىشىپ كېلىۋەردى . ئەڭ چوڭ ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىش تويى بولۇشتىن ھەپتە ئىلگىرى ئەڭ چېكىگە يەتتى :

روزى سەرراپ تـوي خـۇشـاللىقدا جىددىي تۇتۇش قىلىپ ، ئىشىك ـ دېـ رىـزە ، مـەنزەر ، پېشايۋانلارنىڭ تۆۋرۈك ـ هاراقلىرىنى سىرلىتىپ چىقتى . نـەچـچـە ئون يىلنىڭ ئالدىدا گەجخا قىلىنغان تاملارنى لاتىنى هۆل قىلىپ ئېـرتـىۋەتـسـىلا سـۇتـتـەك ئاقـمـرىـپ كـېتەتتى . ئەزەلدىن چاك ـ توزان قـونـدۇرۇلـمـىـغان بۇ تاملارنى مەرۋانەم هېچكىمگە جوجىل قويمايلا ئەسلـدـىـكـى هالـىتىگە كەلتۈرۈپ چىقتى . ئۇ كوچا بېشىدىكى تۇرۇبىدىن ئىككى چـېـلـەك سـۇ ئېـلـىـپ كەلگەندە ، سىرچى دەرۋازىنىڭ بىر قانىتىنى يېپىپ سـىـرلاۋاتـاتـتـى . ئۇ مـەرۋانـەمـنـى كـۆرمىدى . مەرۋانەم سىرچىنىڭ يول بـوشـتـىـشىنى كۈتۈشكە مەجبۇر بولدى . ئۇ چېلەكلەرنى يەرگە قويۇپ ، بـېـشـىـنـى شـۇنـداق كـۆتـۈرۈشـىـگـە ، سـىـرچـىـنىڭ چوتكىسى تېگىشكە ئۈلـگـۈرمـىـگـەن « ئۈرۈمچـىـگـە » دېگەن خەتكە كۆزى چۈشۈپ قالدى . مـەرۋانـەمـنىڭ يۈرىكى « پۈلاڭلىدە » ئاغدى ـ دە ، نەزەرى خەت ئۈستىدە قـېتىپ قالدى . ئەمما ، سىرچىنىڭ چوتكىسىمۇ چاققان كېلىپ ، ئۇ خەتنى كـۆزدىـن غـايىب قىلدى . ئۇ خەت مەرۋانەمنىڭ يۈرەك ئاپپاراتىغا چۈشۈپ بـولـغـانىدى ، بىردەممۇ كۆز ئالدىدىن نېرى بولمىدى . ئۇنىڭ كەينىدە ئابـلـىـكـىـم تـۇراتـتـى . ئۇ توختىماستىن : « ..... ئالىمادىس ، دادام تۈيۇقسىز كېتىپ قالسا ، هەر ئىككىمىزگە ياخشى ئەمەس » دەپ نىدا قىلاتتى .

« ئابلىكىم دادىسىنى ئۈرۈمچىگە ئېلىپ كەتتىمۇ ، يا ؟ »

شـۇ كـۈنـى تـاڭ ئاتـارغـا يېقىن مەرۋانەمنىڭ كاللىسىغا مۇشۇ ئوي كـەلـدى . ئۇنـىـڭ بـۇ خـەتـنـىـڭ زادى قـاچان يېزىلغانلىقىنى بىلەلمەي ، ئۆزىـنـىـڭ شۇ چاغقۇچە ئۇنى نېمىشقا كۆرمەي قالغانلىقىغا ئۆكۈنۈپ قانچەـلـىـك يـاش تـۆكـكـەنـلـىـكـىنى ، قانچىلىك ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنغانلىقىنى سـۆزلـەپ ئولـتـۇرۇش بىھاجەت . چۈنكى ، ئۇ پۈتۈن بىر كېچىنى كىرپىك قـاقـمـاي ئۆتكۈزدى . مۇبادا مۇشۇ خەتنى ئۈچ كۈن بۇرۇن كۆرۈپ قالغان بـولـسـا ئىـدى ، ئاغى قىلىپ يۈرۈپ توي خېتى ئېلىشنى بىرەر ئاي كېچىكـتـۇرگـەن ، هەتتا ئابلىكىمنى ئەڭ ئاخىرغىچە كۈتۈپ باققان ۋە بۇ جەريانداـقـانـداقلا قـىـلـىـپ بولسۇن ئۇنىڭ بىلەن بۆاستە ئالاقىلىشىشنى قولغا كەلـتـۇرگـەن بولاتتى . ئەپسۇس ، ئەمدى كېچىكتى ، ناهايىتى جىق كېچىكتى . هازىـر مەرۋانەم قانۇن ئالدىدا كامىلنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كەتكىلى ئۈچ كۈن

بولدی . ئەگەر ئابلىكىم نىيىتىدىن يېنىۋالمىغانلا بولسا ، مەرۋانەم كامىل بىلەن بولغۇسى تويىنى بۇزۇش ئۈچۈن سوتقا بېرىپ نىكاھتىن ئاجرىشىش رەسمىيىتى ئۆتىشى كېرەك . مەرۋانەم ئابلىكىم ئۈچۈن بۇنچىلىك ئىشنى قىلىشنى ھەرگىز ئېغىر ئالمايدۇ ! لېكىن ، ھازىر ئابلىكىم نەدە ؟ مەرۋانەمنىڭ ئۇنىڭ يېرىم جۈملە خېتىدىن قىياسەن چىقارغان يەكۈنىنىڭ توغرىلىقى زادى قانچىلىك ؟

مەرۋانەم ناشتىدىن كېيىنلا ۋېلىسىپىت بىلەن گۈزەرگە بېرىپ ئابلىكىمنىڭ ، ئۇنى تاپالمىسا ئانىسىنىڭ دېرىكىنى ئېلىپ باقماقچى بولدى - يۇ ، بوسۇغا ئاتلاپ چىقالمىدى . ئەتىسىمۇ ، ئۆگۈنىمۇ ..... پىشانىسىگە پۈتۈلگىنى شۇ بولسا كېرەك ، لېۋىنى چىشلەپ تۇرۇپ كامىلغا خوتۇن بولۇپ كەتتى . يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرىدە ئابلىكىمنىڭ سايىسى ئەگىپ يۈرەتتى . مەرۋانەم بىر مەزگىل كامىلنى ئابلىكىم قىياس قىلىپ قۇچاقلىدى ، سۆيدى ، مېھرىنى بەردى . قۇچاقلاتتى ، سۆيدۈردى ..... بارا - بارا ئۆزىنىڭ كامىلنىڭ ئەمرىدىكى ئادەم ئىكەنلىكىنى ئېسىگە ئېلىپ ، بۇ قىلىقىدىن ئۇيالدى ، چۆچۈدى . پۈتۈن كۈچى بىلەن ئابلىكىمنى ئۇنتۇشقا ؛ ئۆزىنىڭ جىسمىنىمۇ ، كۆڭلىنىمۇ كامىلغا بېرىشكە تىرىشتى ۋە شۇنداق قىلدى . بۇنىڭغا ئابلىكىم زورلىدى . مەيلى ئۇ راستىنلا ئۈرۈمچىگە ياكى دۇنيانىڭ ئۇ چېتىگە كەتكەن بولسۇن ، قەشقەرگە كېلىپلا ئۇنىڭ ئالدىنى توسۇپ : « ۋاپاسىز ! » دەپ بىرلا ھومىيىپ قويۇپ كېتىپ قالغان بولسا ، مەرۋانەم ئۇنىڭ تۈتۈرگىدىكى ياخشىلىقى ئۈچۈن بولسىمۇ ئۇنى مەڭگۈ يۈرىكىدە ساقلىغان بولاتتى . ئۇ راستىنلا قورقۇنچاق ئىكەن . شۇنچىلىك ئىشقىمۇ ياربمىدى .

مەرۋانەم ئابلىكىمدىن سەسكەندى . ئۇنىڭ بىلەن تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ ، دوپپا بازىرىغىمۇ دەسسىمەس بولدى . بۇ ئۇنىڭغا ناھايىتى تەس كەلدى . لېكىن ، چىدىدى ، ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ زېرىكىپ ئۆلگۈدەك بولسىمۇ چىدىدى . « تانىچى موماي » بولۇۋالغانغا قەدەر كۈنلەرنى ناھايىتى تەستە كەچ قىلدى . ھازىرقى كۈنلىرى تېخىمۇ تەس . كۈنلىرىدىن تۈنلىرى .....

ئاللىقاچان قۇيرۇقىنى قۇم باسقان كۆڭۈللۈك ، كۆڭۈلسىز

ئەسلىمىلەرگە ئەسىر بولغان مەرۋانەم خۇدىنى يوقىتايلا دەپ قالغاندى . مەشتىكى ئوتتىكى گۈرۈلدەپ كانايغا مېڭىشى ، كەچ كۈزنىڭ ئىزغىرىن شامىلى سوققان يوپۇرماقتەك توختاۋسىز تىترەۋاتقان نازۇك قوللىرىدىكى قەغەزلەرنىڭ شىتىرلىشىنى سېزىپ تۇرغىنىدىن قارىغاندا ، ئۇ تېخى سەگەك ئىدى . ئويلىنىۋاتاتتى ، پىكىر قىلىۋاتاتتى . نېمىلەرنى ئويلىغىنىنى ، نېمىلەر ئۈستىدە پىكىر قىلغىنىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى . ئەمدىلا توختىغان كۆز ياشلىرى يېڭىباشتىن تۆكۈلگىلى تۇردى . كۆزلىرى ئابلىكىمنىڭ خېتىگە ئاغقاندى : ئابلىكىم ئۈرۈمچىگە بېرىپ ئەتىسلا دادىسىنى ياتاققا ئالدۇردى . نەچچە كۈنلۈك تەكشۈرۈش نەتىجىسى قەشقەرنىڭ دىياگنوزى توغرا ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى . «بىر ئاي بولدى » دېگەنده ، دوختۇرلار ئۇنى ئوپېراتسىيە ئۆيىگە ئەكىرىشتى - يۇ ، ئۇنىڭ قورسىقىنى يېرىپلا تىكىپ قويۇپ قايتۇرۇپ چىقىشتى . كېسەل ئاخىرقى باسقۇچقا يەتكەنىكەن . تەن بەرمەي بولمىدى . داۋالىغانسېرى ئەھۋال ئېغىرلىشىۋەردى . پىچاق ئىزى يۇقۇملىنىپ قېلىپ ، ئاۋارىچىلىكنى تېخىمۇ كۆپەيتىۋەتتى . ئابلىكىم ئۈرۈمچىگە چۈشۈپلا ئۆزىنى ئەيىبلىگىلى تۇرغاندى : ئەسلىدە ئانىسى بىلەن خوشلىشىش ئالدىدا ، مەرۋانەم بىلەن قىلىشقان مەسلىھەتنى ئانىسىغا ئەينەن دەپ ، ئۇنى جۈمە كۈنى مەرۋانەملەرنىڭكىگە داستىخان تاشلاشقا كۆندۈرسە بولغانىكەن . ئەمدى ۋاقىت ئۆتتى : ئىندىنلىققا جۈمە . ھەرقانچە ئالدىرىغان بىلەنمۇ ئۈلگۈرمەيدۇ ، بەلكى مەرۋانەم بۇ چاغقۇچە دەرۋازىدىكى خەتنى كۆردى . كۆرمىگەن بولسا ئەتە يا ئۆگۈن چوقۇم كۆرىدۇ . پەقەت كۆرمەي قالغان تەقدىردىمۇ ، جۈمە كۈنى ئەلچى بارمىغاندىكىن ، كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپ ئابلىكىمنى ئىزدىمەي قويمايدۇ . قانداقلا قىلىپ بولسۇن ، ئابلىكىمنىڭ بېشىغا نېمە كۈن چۈشكەنلىكىنى چوقۇم بىلىدۇ .

مەرۋانەمگە قارىتىپ بىر پارچە خەت يېزىۋەتسىچۇ ؟ ياق ، بولمايدۇ . ئۇنىڭ ئۆزى خەت يازماسلىقنى ، مەھەللىسىگە ئاياغ باسماسلىقنى تاپىلىغان . ھېلىمۇ لەۋزىگە خىلاپلىق قىلىپ ، ئەتىگەن ئۇنىڭ بوسۇغىسىدا ئوغرىدەك تەمتىرەپ يۈردى . بۇنىڭغۇ مەرۋانەم توغرا چۈشىنىپ كەچۈرۈۋېتەر ، خەت ئۇدۇللا ئۇنىڭ قولىغا تەگمەي ، ئاتا - ئانىسىنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالسا قانداق بولىدۇ ؟ ياق ، ياق ، ھەرگىزمۇ بۇنداق تەۋەككۈلچى-

لىكنى قىلماسلىق كېرەك ! بۇ يەردە 10 يىل ياتامتى ، نېرىسى ئىككى - ئۈچ ئاي ، بىرىسى بىرەر ئايدا دادىسىنىڭ كېسىلى بىر تەرەپ بولىدۇ . ئاڭغۇچە مەرۋانەمنى ئاتا - ئانىسى ئالدىدا خىجالەتچىلىكتە قويىدىغان ئىشنى ھەرگىز قىلماسلىق كېرەك .

ئابلىكىم دېمىنى ئىچىگە يۇتۇپ ، پۈتۈن كۈچى ۋە زېھنىنى دادىسىنىڭ كېسىلىگە قاراتتى . قىسمەتكە چارە يوق ئىكەن . 75 كۈننىڭ ئالدىدا ئايروپىلانغا مېڭىپ چىققان ئادەم جىرغىدا يېتىپ قەشقەرگە كەلدى . بۇ ئاينىڭ كېسىلى ئېغىرلاشقانسېرى پۈتۈن ئەس - يادى ئابلىكىمنىڭ توي ئىشى بىلەنلا قالدى . ئابلىكىمۇ ئۇنىڭدىن ھايا قىلىپ يوشۇرۇپ كەلگەن يۈرەك سىرلىرىنى تۇنجى قېتىم يېپىدىن يېڭىنسىگىچە ئاشكارىلىدى .

— بۈگۈنى قەشقەرگە چۈشسەك ، ئاناڭ ئەتىسىلا روزى سەررايىغا بارسۇن ، — دېدى بۇ ئاي دوختۇرخانىدىن چىقىشتىن ھەپتە بۇرۇن ، — خۇدايىم ئامانىتىنى ئالغۇچە تويۇڭنى كۆرۈۋالاي .

بىراق ، بۇ ئاي قەشقەرگە چۈشۈپ ئەتىسى قاتتىق ئۆزگەردى . ئابلىكىم چاقىرىپ كەلگەن دوختۇر ئاغىنىسى ئۈمىدسىزلەنگەن ھالدا بېشىنى چايقىدى . ئاسمىخانىنىڭ روزى سەررايلارنىڭ ئۆيىگە سالامغا بېرىش ئىشمۇ سۇغا چىلاشتى . ئىككى كۈندىن كېيىن بۇ ئاي بەندىچىلىك قىلدى . دەل شۇ چاغدا تاغاردىن توزغاق تۆكۈلگەندەك قار يېغىپ كەتتى . مېيىت پېشىنگە ئۇلگۈرتۈپ ھېيتگاھ جامەسىگە ئېلىپ كېلىنگەندى . جامائەت ئەمدىلا جىنازىنى يەرگە قويۇپ تۇرۇشىغا ، جامەنىڭ جەنۇبىي دەرۋازىسىدىن يەنە بىر جىنازا كىرىپ كەلدى . جىنازا يەرگە قويۇلۇش بىلەن تەڭ تونۇش - بىلىشلەر ئابلىكىم بىلەن كۆرۈشۈپ ، تەسەللى بېرىشكە باشلىدى .

— ئەلھۆكىملىللا ، — دېدى ئابلىكىمنىڭ يېقىن كەسىپدىشى تۇراخۇن . ئۇنىڭمۇ بېلىگە ئاق باغلاقلىق ئىدى ، — دادىلىرىنىڭ قازا قىلغىنىدىن ئاخشاملا خەۋەر تاپقان . ئەتىگەن ئەمدىلا سىلىنىڭكىگە ماڭاي دەپ تۇرسام ، تاغامنىڭ ئۆلۈم خەۋىرى كېلىپ قېلىپ .....

— ما ئىشنى ، ئەلھۆكىمىللا ، — ئابلىكىم تۇراخۇنغا تەسەللى ئېيتتى ، — تاغىلىرى كېسەلمىدى ؟

ـــ ياق ، گۈسماستەك ساق ئادەم ئىدى . بۇگۈن ئەتىگەن بىر قوشنىسىنىڭ قىزىنىڭ توي مەرىكىسىدە داستىخان سېلىۋېتىپ تۇيۇقسىز جان ئۈزۈپ كېتىپتۇ .

ـــ تووۋا ، ما كېلىشمەسلىكنى .

ـــ شۇنى دېمەملا ! تويى بولغان قىزنىڭ تىلى ئاجىزلىقىغا خۇدانىڭ ئەمرى بىلەن تويىمۇ تويدەك بولمىدى .

ئابلىكىمنىڭ كۆڭلى بىرقىسما بولۇپ ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى . تۇراخۇننىڭ گېپىنىڭ ئايىغىنى كۈتمەستىن لوقما سالدى :

ـــ توي ئىگىسى كىم بولغىيدى ؟

ـــ سىلىمۇ ئاڭلىغان بولغىيدىلە ، ئەنجان رەستىدە گەزمالچىلىق قىلىدىغان روزى سەرراپ دېگەن كىشىنىڭ ئايدەك چىرايلىق ، ئەمما تىلىنىڭ ئاجىزلىقىدىن ئولتۇرۇپ قالغان مەرۋانەم ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىدى .....

ـــ ھە ! .....

ئابلىكىم يۈرىكىگە پىچاق تىقىلغاندەك سەسكىنىپ كەتتى . « ياق ، ياق ! ـــ دەيتتى ئۇ ئىچىدە خىتاب قىلىپ ، ـــ ئۇنداق بولمايدۇ ، مەرۋانەم ھەرگىز ئۇنداق قىلمايدۇ ! » لېكىن ، تۇراخۇننىڭ دەۋاتقىنى راست گەپ ئىدى . ئەنە ئاۋۇ جىنازىدا گۇۋاھچى سۈپىتىدە ئوبۇل ئاخۇننىڭ جەسىتى يېتىپتۇ . جامائەتمۇ مەرۋانەمنىڭ شۇم پېشانىلىكى ھەققىدە غۇلغۇلا قىلىشماقتا . بۇ راست ، مەرۋانەم ھەقىقەتەن ياتلىق بولدى ! كىمگە ، زادى كىمگە ياتلىق بولدى ؟ نېمە ئۈچۈن ؟ مەرۋانەم نېمە ئۈچۈن ۋەدىسىدە تۇرمىدى ؟ ياق ، بۇنىڭدا چوقۇم بىر سىر بار !

ئابلىكىمنىڭ بېشىغا چاقماق تەگكەندەك كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ ، كۆزلىرى ئىختىيارسىز ياشلاندى . پۈتلىرى بوشىشىپ كەتتى . سەللا دىققەت قىلمىسا يىقىلىپ چۈشەتتى . ئۇ بېلىگە باغلىغان خەسىنىڭ ئۇچى بىلەن يېشىنى سۈرتكەن بولۇپ كەينىگە بىر قەدەم داجىدى ـ دە ، ۋادەككە يۆلىنىپ ئاستا ئولتۇرۇۋالدى . قار توختماي يېغىۋاتاتتى . ھاۋا تەكشى تۇتۇق . تونۇردىن كۆتۈرۈلگەن ئىس ـ تۈتەكتەك لەيلەپ يۈرگەن قويۇق مانان نەپەسنى بوغۇپ ، كۆزلەرنى تورلاشتۇرىدۇ . ئابلىكىمنىڭ كۆڭلىمۇ

مانانلىق ئاسماندەك گەم ۋە قاراڭغۇ . بىر يېرنىڭ بىر يەرلىرىدە ئۇنسىز بىر نىدا ــ ئۇنسىز يىغا ئاۋازى ۋۇجۇدنىى لەرزىگە سېلىپ ، يۈرىكىنى لەختە ـ لەختە قىلماقتا . ئۇ ھەيران : تەقدىرنىڭ ئويۇنلىرى ھەقىقەتەن تولا . لې كىن ، بۇنىڭغا ئوخشىشىدىغىنى ناھايىتى كەم ئۇچرايدۇ . مەرۋانەمگە توي ، ئابلىكىمگە ھازا . نېمىدېگەن تەڭشەلمىگەن جاھان ـ ھە ! ئابلىكىمنىڭ قايسى گۇناھلىرىغا تەڭرى بۇنچە قاتتىق چاقچاق قىلىدۇ ؟ ئالىي مەكتەپ ئىمتىھانىدا تەقدىر ئابلىكىمگە ئوڭ كۆزى بىلەن باقمىغاندىن كېيىن ، ئۇ ناھايىتى قاتتىق ئازاب ئىچىدە قېلىپ ، بىر مەزگىل ئۆزىنى يوقتىپ قويغىلى تاس قالغانىدى . ئۆزى ياشاۋاتقان مۇشۇ زېمىندا كۈنلۈكى ئۇچ ۋاق تاماققىمۇ قادىر بولالمايدىغان ئادەملەرنىڭمۇ بارلىقىنى بىلىپ يەتكەندە ، ئۆزىنىڭ ئۇنچىۋالا بەختسىز ئەمەسلىكىنى ھېس قىلدى . ئۆزىگە ئۆزى تەسەللى بېرىشنى بىلىش ــ تۇرمۇشتىكى كۆڭۈلسىزلىكلەرگە تاقابىل تۇ ـ رۇشتا ئەڭ ياخشى قورال . قورساق چالا تويغاندا ئاچلارنى يادىغا ئېلىپ قويۇش ــ ئادەمنى ئاچ كۆزلۈك ، تەمەخورلۇقتىن ساقلايدۇ . رېئاللىقتىن ئۆزىنى قاچۇرۇش ــ قورقۇنچاقلىق ، تۇتۇرۇقسىزلىق . بۇ ئابلىكىمنىڭ كىتاب ئوقۇشتىن تاپقان دەسمايىسى ياكى مۇنداقچە ئېيتساق ، ئۇنىڭ يا ـ شاش مەنتىقىسى . ئۇ مۇشۇ مەنتىقىنى قورال قىلىپ ، نۇرغۇن ـ نۇرغۇن مۇشكۈلاتلاردىن ئوڭۇشلۇق قۇتۇلغان . لېكىن ، بۇ قوش ھازا ــ قوش زەربىگە دۇچ كەلگەندە ، ھەقىقەتەن بىقورو كەلدى . ئۆزىگە تەسەللى بېرىش تۈگۈل ، باشقىلارنىڭ تەسەللىسىنى ئاڭلىغۇدەك خۇدى قالمىدى . ئەسلىدە ئەتىگەن تۇغقانلارنىڭ ھەممىسى جەم بولغان پۇرسەتتە قانغۇدەك بىر يىغلاپ ھازا ئاچقان ، ئاندىن ھېچكىمنىڭ يىغلىشىغا يول قويمىغان ، ئۆزىمۇ يىغلىمىغانىدى . دادىسىنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلۈپ بولۇشىغىلا شۇنداق پىغان بىلەن يىغلاپ كەتتىكى ، خېلى يىللاردىن بېرى جامەدە يىغا ئاۋازىنى ئاڭلاپ باقمىغان جامائەت ئۇنىڭ بۇ « بىدئەت » قىلىقى ئۈچۈن قاتتىق ئۆكۈندى . بەزىلەر ئۇنىڭغا خېلى قاتتىق تەگكەن بولسىمۇ پەسەنتىگە ئالمىدى . جامەدە باشلىغان يىغىنى دادىسىنىڭ تاش گۆرىگە ئىخلاس توپىسى تاشلىنىپ ، خەتمە « قۇرئان » باشلانغاندا ئاران توختاتتى . تېخىمۇ قاملاشمىغان يېرى ئۇ جامائەت ۋە ھازىدارلار توپىدىن

ئايرىلىپ ، تۇيۇقسىز بېشىدا قونۇپ قالدى . ئەسلىدە ئۇچ قارىي مېيىتكە ھەمراھ بولۇپ كېچىچە 30 پارە «قۇرئان»نى قىرائەت قىلماقچىدى ، ئابلىكىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە تۇنىدى . چىللىنىڭ سوغۇقى ئۆتۈپ كەتكەنمۇ ياكى باشقا سەۋەبتىنمۇ ، ئابلىكىم تۇيۇقسىز بېشىدىن قايتىپ كىرىپلا بىر يەر قىلغانچە ئورنىدىن قوپالمىدى . پۇتۇن قىش دوختۇرخانىدا ئۆتۈپ كەتتى . چېچەك ـ چوكان ئېچىلغان كۈنلەردە ، ئابلىكىم بولقا بىلەن سەندەلنى تاپقان بولسىمۇ ، تۈزۈك ئىش قىلمىدى . ئەمەلىيەتتە ئىش قىلغۇسى كەلمىدى . ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ ، جىمغۇر ـــ كەمسۆز بولۇپ قالدى . سائەتلەپ ـ سائەتلەپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ كېتەتتى . كوچا ـ كويغا چىقسا ، نېمىدۇر بىرنەرسە ئىزدەۋاتقاندەك بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي ، ئاياغلىرىنى ئاستا يۆتكەيتتى . ئۆيگە كىرسىلا ئۆزىنى تۆشەككە تاشلاپ دۈم يېتىپ ، قوللىرى بىلەن يۈزلىرىنى توسۇۋالاتتى . ئانىسى گەپ سورىمسا ، ھەپتە ـ ئون كۈندىمۇ بىر ئېغىز گەپ قىلىپ تاشلىمايتتى . كۈندىن ـ كۈنگە ئورۇقلاپ كېتىۋاتاتتى .

« دادىسىنىڭ ئىچ ئاغرىقىنى ئەجەبمۇ تارتتى بۇ بالا ، ئەجەبمۇ تارتتى ، ـــ دەيتتى يۈرىكى ئېزىلىپ ، ئۇيقۇسى قاچقان ئانا كېچىلىرى ئۆزى بىلەن ئۆزى مۇڭدىشىپ ، ـــ دادىسى ھايات چاغدا بېشىنى ئوڭشىۋەتكەن بولساق ، بىچارە بۇنچىۋالا غېرىبسىنىپ كەتمەيتتى . ئۇنىڭ بىلەن تەڭ ياشلىق بالىلار ئاللىقاچان ئۆيلىنىپ ، بىر ـ ئىككىدىن بالىلىق بولۇپ كەتتى . خۇدايىم بۇيرۇسا ، سەللا ماغدۇرىغا كېلىۋالغاندىن كېيىن ئۇنىمىغىنىغا ئۇنىماي تويىنى قىلىۋەتمىسەم ..... »

ئاسمخان پەيتىنى كەلتۈرۈپ بۇ مۇددىئاسىنى ئېيتقانىدى ، ئابلىكىم: «تۇنۇگۈن دادامنى كۆمۈپ ، بۈگۈن توي قىلسام قانداق بولىدۇ ؟ دادامنىڭ يىل نەزىرى ئۆتكۈچە تەخىر قىلايلى » دەپ گەپنى ئۈزدى .

نېمىدېگەن ئىنسابلىق بالا ـ ھە !

ئاسمخانىڭ يۈرىكى سۆيۈنۈپ ، ئۇنىڭغا ئۇزاق دۇئا قىلدى ۋە شۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭغا توي ئىشى توغرۇلۇق ئىككىنچى ئېغىز ئاچمىدى . بىراق ، كىچىككىنە قەشقەردە ئېغىزدىن ئېغىزغا كۆچۈپ يۈرگەن غەلىتە بىر ۋەقە ـــ مەرۋانەمنىڭ تويى ھازا بىلەن ئالماشقانلىقى توغرىسىدا

دىكى مش - مىشلار ئاسمخانىنىڭ قۇلىقىغىمۇ يەتتى . ئۇ ئەمدى ھەممىنى چۈشەنگەندەك بولدى . ئابلىكىمگە قاتتىق ئىچى ئاغرىدى - يۇ ، چاندۇر- مىدى . « ئاۋۋال دادىسىنىڭ يىلى توشسۇن » دېدى ئۇ ئىچىگە تىنىپ .

ئابلىكىم مەرۋانەمنىڭ ئاللىقاچان خەقنىڭ ئىلكىگە ئۆتۈپ كەتكەنلىكى ، ئەمدى ئۇنىڭغا ئېرىشىشكە ئۇرۇنۇش ئەخمەقنىڭ چۈشىدەك بىمەنە ئىش ئىكەنلىكىنى بەش قولدەك بىلىپ تۇرسىمۇ ، ئۇنىڭدىن زادى ئۈمىد ئۈزەلمىدى . دەسلەپ ئۇنىڭ زادى نېمە ئۈچۈن ئۆزىنى كۈتمەيلا ياتلىق بولۇپ كەتكىنىنىڭ سەۋەبىنى بىلىپ بېقىش نىيىتىدە كۈچىنىڭ يېتىشىچە ئۇرۇنۇپ باقتى . دوختۇرخانىدا ياتقان چاغلىرىدىن باشقا بازار كۈنلىرىنىڭ ھەممىسىنى دوپپا بازىرىدا ئۆتكۈزدى . لېكىن ، مەرۋانەمنىڭ ئۆزى تۈگۈل سايىسىنىمۇ كۆرمىدى . ئەلۋەتتە ، بۇ ھەقىقەتەن ئارتۇقچە ئاۋارىچىلىك ئىدى . ئۇ بۇنى كېيىنرەك چۈشەندى . ئۇنىڭغا ئايان : يېقىنقى يىللاردىن بېرى پۇلدار ئائىلىلەرنىڭ خوتۇن - قىزلىرى يۈزىنى ياپىدىغان ئىش پەيدا بولدى . بىر چاغلاردىكىدەك ئاقپىيجە - چۈمبەلگە پۈركەنمەسمۇ ، تور رومال بىلەن ئۆزىنى نامەھرەمدىن يوشۇرىدىغان بولدى . شۇڭا ، روپاش بولۇشنى خالايدىغان قىز - چوكانلارنىڭ تويلۇقى يۈزى ئوچۇق يۈرىدىغان ئايلىقچى قىز - ئاياللارنىڭكىدىن كۆپ قىممەتلىشىپ كەتتى . قارىغاندا مەرۋانەممۇ يۈزىنى يېپىپ روپاش بولۇشقا مەجبۇرلانغان ، ھەتتا ئۇنىڭ دوپپا بازىرىغا بېرىشىمۇ چەكلەنگەن .

« بىچارە مەرۋانەم كۈنبويى ئۆيدىن تالاغا چىقماي قانداق چىدىغاندۇ ؟ — دەيتتى ئابلىكىم كېچىلىرى چىراغنى ئۆچۈرۈپ تورۇسقا تىكىلىپ خىيال سۈرۈپ يېتىپ ، — ئۇنىڭ مەيلىگە قويۇپ بەرسە ، بۇنداق خورلۇققا ھەرگىز چىدىمايدۇ . ئامالسىز - دە ، بىچارە ! »

ئابلىكىم خاتا مۆلچەرلىگەنىكەن : بىر كۈنى بازاردا كېتىۋېتىپ ، ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ ئايەك نۇر چېچىپ ، بېلىقتەك پىلتىڭلاپ نەگىدۇر ئالدىراۋاتقان ، ئەمما قىستا - قىستاڭدىن چىقىپ بولالمايۋاتقان مەرۋانەمنى غەل- پال كۆرۈپ قالدى - دە ، يۈرىكى ئاغزىغا قاپلىشىپ ، دېمى كېسىلىپ كەتتى . بۇ ئۇنىڭ سەككىز ئايدىن بېرى مەرۋانەمنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈشى ئىدى . مەرۋانەم ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئىلگىرىكى ھەرقانداق چاغدە-

كىدىن چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى . دېمىسىمۇ مەرۋانەم تېخىمۇ ھۆسنىگە تولغاندى . كىيىم - كېچىكىمۇ يېڭىدىن تويى بولغان بالا چوكانلارنىڭ كىدەك رەڭدار ، نۇسخىسى ئۆزگىچە ئىدى . قۇلىقىدىكى ئايبالداق ھالقا ئايغا يانداشقان بىر جۈپ يۇلتۇزدەك ، ئىككى مەڭزىگە «ھىل - ھىل » نۇر چېچىپ تۇراتتى . گەرچە يۈزلىرىگە ئۇپا - ئەڭلىك دېگەن نەرسىلەرنى دارتمىغان بولسىمۇ ، مۇرىسىگە يېقىندىن بېرى قەشقەر ئايالىرىغا مودا بولۇشقا باشلىغان پەرداز بۇيۇملىرى سومكىسى ئېسىقلىق تۇراتتى . يېتىلمۇالغىنى مودا ۋېلسىپىت ــ مۇسابىقە ۋېلسىپىتى ئىدى . چىرايىدىن مەغرۇرلۇق ، خاتىرجەملىك چىقىپ تۇراتتى . ئابلىكىم ھەرقانچە دىققەت بىلەن قاراپمۇ ئۇنىڭ چىرايىدىن ئۆكۈنۈش ، مەيۈسلۈك دېگەنلەرنىڭ ئىزناسىنىمۇ تاپالمىدى .

« تۇۋا ، ئۇنى بۇنچىۋالا ئۆزگىرىپ كېتەر دەپ پەقەت ئويلىماپتىكەنمەن . ئۇنىڭ شۇنچە سەممىي ۋەدىلىرى نەگە كەتتى ؟ ئادەم دېگەنمۇزە ..... ياق ! يۈرىكىم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ ، ئۇنىڭ تويى ھەرگىزمۇ ئۆز ئىختىيارىي بىلەن بولغان ئەمەس ! بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندا ، ئۇنىڭ تەقدىرگە تەن بەرمەي نېمە ئىلاجى ؟ ئۇ چوقۇم تېشىدا ھېيت قىلىپ ، ئىچىدە روزا تۇتۇۋاتقان گەپ ! »

ئابلىكىم ئاشۇنداق خىياللار بىلەن كىشلەر توپىنى يېرىپ ، مەرۋانەمگە بارغانسېرى يېقىنلىشىشقا باشلىدى . بەش قەدەمچە ئارىلىق قالغاندا ، مەرۋانەم قىستا - قىستاڭچىلىقتىن قۇتۇلۇپ ئادەم شالاڭ جايغا چىقتى - دە ، ۋېلسىپىتكە مىنىپلا يۈرۈپ كەتتى .

« ئاپلا ! ــ دېدى ئابلىكىم ئىچ - ئىچىدىن پۇچىلىنىپ ۋە يۈرىكىدىن قاتتىق بىر ‹ ئاھ › ئېتىلىپ چىقتى ، ــ ئەمدى ئۇنى قاچانمۇ كۆرەرمەن ؟! »

ئاشۇ كۈندىن ئېتىبارەن مەرۋانەم خا كېچە ، خا كۈندۈز ئابلىكىمنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر دەممۇ نېرى كەتمەس بولۇپ قالدى . ناھايىتى ئېنىقكى ، ئابلىكىمنىڭ يۈرىكىگە ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچكىم سىغمايدىكەن . ئۇنىڭغا ئاتىۋەتكەن يۈرىكىنى ئۇنىڭدىن بۆلەك ھېچكىمگە بېرەلمەيدىكەن . شۇنداق ، مۇھەببەتنىڭ كۈچى تەڭداشسىز . ئابلىكىم مەرۋانەمنىڭ ھۆسۈ

نـنـگـه ئاشـنق بولغنىنى راست . لېكىن ، بۇ ئۇنى مەرۋانەمگە شۇنچە مەھكەم باغـلىۋەتكەن ئاساسىي ئامىل ئەمەس ، بەلكى ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا ئايال زاتىدا كـەمـدىـن - كـەم ئۇچـرايـدىـغان ئۆزگىچە سېھرىي كۈچ بارلىقىدا ئىدى . نـەچـچە ئايـدىن بېرى ئابلىكىم رېئاللىققا تەن بېرىپ ، ئاشۇ سېھرىي كۈچ- نـىـڭ ئىـسـكـەنـجىسىدىن قۇتۇلۇشقا پۈتۈن كۈچى بىلەن ئۇرۇنۇپ باققان بـولـسـمـۇ ، ھېـچـقانداق نەتىجە چىقمىدى . ئەكسىچە ، مەرۋانەمگە تېخىمۇ چىڭراق باغلىنىپ قالدى . مەرۋانەم بۇنى بىلەمدىغاندۇ ؟

بـىـلـمـەيـدۇ ، بـىـلـگـەن تـەقـدىردىمۇ بىر ئەرنىڭ ئەمرىدە تۇرۇپ ئابلىكىمگە كۆڭۈل بېرەمدۇ !؟

ئابـلـىـكـىم ئۆزىگە مۇشۇنداق سوئاللارنى يۈز قېتىم ، مىڭ قېتىملاپ قـويـۇپ ، ئېـرىـشـكـەن جـاۋابـى بـىـر خىللا بولغان بولسىمۇ ، پەقەت تەن بـەرگـۈسى كەلمىدى . مەرۋانەمنىڭ ئوت - پىراقىدا كۆيۈپ - پىشىپ يۈر- گـىنى يۈرگەنىدى ، ھەتتا بۇ ئىشىدىن پەخىرلىنەتتى ، ھۇزۇرلىناتتى . بارا- بـارا ھېـچـقانداق ئايال زاتىغا كۆزىنىڭ قىرىنمۇ سالمايدىغان بولدى . قەش- قـەرنىڭ جىمى گۈزەللىرى ئۇنىڭ نەزىرىدە مەرۋانەمنىڭ بىر تال چېچىغىمۇ تـەڭ كـەلمەيتتى . شۇنداق ، ئۇنىڭ كۆزى كور ، قۇلقى گاس بولۇپ قالغا- نـىدى . مۇھەببەت بابىدا ئۇنىڭ قەلب كۆزى مەرۋانەمدىن بۆلەك ھېچكىمنى كـۆرمـەيـتتى . قۇلقىغا مەرۋانەمنـىـڭ «ھە» ، « ھىم » دېگىنىدىن غەيرىي سادا ئاڭلانمايتتى .

ئەخمەقلىق !

ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلىغانلىق !

بـىـر غـايـىـب سـادا پات - پات ئۇنى ئاشۇنداق ئەيىبلەپ تۇراتتى ، لـېكىن ئۇ پىسەنت قىلمايتتى . ئۆزىنىڭ ئاشۇ « ئەخمەق »لىقىدىن پەخرلە- نـەتـتى ، سۆيۈنەتتى . « ئەخمەق »لىقتە تېخىمۇ چەككە يېتىپ ، تەڭرىنىڭ قـانـداقـتۇر بىر مۆجىزە كۆرسىتىپ ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە مەرۋانەمنىڭ ۋىسا- لـىـغـا يـەتكۈزىدىغانلىقىغا ئىشىنەتتى . لېكىن ، كىچىككىنە بولسىمۇ ئەمەلىي ھەرىـكـەت قىلىشقا جۈرئەت قىلالمايتتى . ئۇنىڭچە بولسىغۇ دادىسىنىڭ يەتتە نـەزىـرىـنـى تۈگىتىپلا مەرۋانەمنىڭ بوسۇغىسىنى ماراپ ، ئۇنىڭ زادى نېمە ئۈچـۈن ۋەدىـسـىـدە تـۇرمىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى بىلىشنىڭ ئامالىنى قىلغان

بولاتتى . بىراق ، بېسىپ ئۆتكىلى بولمايدىغان « ئەدەپ ـ ئەخلاق » دېگەن بىر توسۇق ئۇنىڭ يولىنى توراپ تۇراتتى . ئۇ بۇ توسۇق ئالدىدا ھەقىقەتەن ئاجىز ــ بىقورو ئىدى . تەۋەككۈلچىلىك قىلىپ مەرۋانەمگىمۇ ، ئۆزىگىمۇ ئىش تېپىشنى خالمايتتى . شۇڭا ، سەككىز ئايدىن بېرى ھېچ نەرسىگە ئېرىشەلمىدى .

ئەمدى ئېرىشەلىشى مۇمكىنمۇ ؟

ھازىر ئۇ بۇ سوئالغا جاۋاب بېرەلمەيتتى ، بىراق ئۇمىدسىزمۇ ئەمەس ئىدى . مەرۋانەمنىڭ كەينىدىن قاراپ تۇرۇپ تاكى ئۇنىڭ قارىسى كۆزدىن غايىب بولغۇچە ئېنىق بىر پىكىرگە كېلەلمىدى . كۆزلىرى ياشلانغىنىنمۇ تۇيمىدى .

كۇنلەر ئۆتۈۋەردى . ئايلار پەسىللەرنى قوغلاپ يىلغا ئۇلاشتى . ئابلىكىم مەرۋانەمنى پات ـ پات كۆرۈپ تۇرىدىغان بولدى . ئۇنىڭغا يىراقتىن تىكىلىپ كۆڭلىگە ئارام بېرەتتى ، ئۇلاپلا ھەسرەت چېكەتتى . كامىلغا ھەسەت قىلاتتى . ئۇنىڭ بىرەر پىشكەللىككە ئۇچرىشىنى چىن يۈرىكىدىن ئارزۇ قىلاتتى . تىڭشىلاپ يۈرۈپ ئۇنىڭ ئۇجۇر - بۇجۇرىنى بىلىۋالدى . ئۇنى ئەڭ قىزىقتۇرغىنى كامىلنىڭ سەپەر ، تۇراقلار بىلەن بولغان پەۋقۇلئاددە مۇناسىۋىتى بولدى . ئۇ بۇنى تاسادىپىي بايقاپ قالغا-نىدى . مۇشۇ بايقاش ئۇنىڭدا تۇنجى ئۇمىد پەيدا قىلدى . ئۇ كىچىككىنە بوش ۋاقىت تاپسىلا ئۇلارنىڭ پېيىگە چۈشتى . ئۇلارنىڭ ھەربىر قەدىمىنى يوشۇرۇن كۆزەتتى . كامىلنىڭ دۇكىنى ، مەھەللىسى ئۇنىڭ دائىملىق كۆزىتىش نۇقتىسى ئىدى . تېخى ۋېلىسىپىتىمۇ سېتىۋالدى . مەرۋانەمنى قە-يەردە كۆرسىلا كەينىدىن ئۇچاتتى . كېتىۋېتىپ ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە ئۆتكەن شېرىن دەقىقىلەرنى ئەسلەپ ھۇزۇرلىناتتى ، ئايرىلىش ئازابىدا كۆيۈپ ئۆرتىنەتتى ، پۇچىلىناتتى . مەرۋانەمنى روھلۇق ـ تېتىك كۆرگەن كۈنلىرى ئۆزىچە خۇش بولۇپ ، ئىچىدە ئۇنىڭغا بەخت تىلەيتتى ؛ قاپىقى سىلىق ، چىرايى سولغۇن ھالەتتە كۆرۈپ قالسا ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ ، كامىلنى چايناپ يۈركۈۋەتكۈسى كېلەتتى .

تووا ، سۆيگۈ ئادەمنى مۇشۇنداق ھەردەم خىيال ، چۈلە ـ زاكۇ قىلىپ قويامدىغاندۇ ؟! ئۇنىڭغا مەرۋانەم كېرەك ئەمەسمىدى ؟! خەقنىڭ

ئىلكىده تۇرغان ، خەقنىڭ قوينىدا ياتىدىغان مەرۋانەمنىڭ كۈلكىسىگە كۈلۈش ، يىغىسىغا يىغلاش ئاشقلارغىلا خاس بولغان چېكىدىن ئاشقان شەخسىيەتچىلىك ، كۈنداشلىق ، ھەسەتخورلۇق بىلەن قانداقمۇ سىغىشالىسۇن ؟!

ئابلىكىم ئۈجمە كۈكۈلمۇ ، يا ؟

ياق ! مەرۋانەم ئابلىكىمنىڭ جىسمىنىڭ يېرىمىغا ئايلىنىپ قالغا- نىدى . ئۇ مەرۋانەمنى ئاسرىغانلىق ــ ئۆزىنى ئاسرىغانلىق ، مەرۋانەمگە كۆيۈنگەنلىك ــ ئۆزىگە كۆيۈنگەنلىك دەپ بىلەتتى . لېكىن ، ئۇ مەرۋانەم ئۈچۈن ھېچ نەرسە قىلىپ بېرەلمىدى ، بىرەرنەرسە قىلىپ بېرىشمۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى . ئۇ بۇنى بىلەتتى ، بىلىپ تۇرۇپ ئۇنىڭ پېيىدە يۈرەتتى . ئۇنىڭ بۇ قىلىقى بارغانسېرى مېھرىبان ئاكىنىڭ ئۆز سىڭلىسىغا كۆيۈنگىنىگە ئوخشىشىپ قېلىۋاتاتتى .

شۇنداق ئىكەن ، ئۇنىڭدىكى مەرۋانەمگە بولغان ئوتتەك قىزغىن مۇھەببەت ، كامىلغا بولغان چوڭقۇر ھەسەت نەگە كەتتى ؟ قىسقىسى ، ئۇنىڭ قەلبىدە مۇھەببەت بىلەن ھەسەت ئارىلىشىپ كەتكەن . كامىلغا ھەسەت قىلدىم دەپ ، مەرۋانەمنىڭ خورلىنىشى ، ئازاب - ئوقۇبەتكە قېلىشىنى ئۇنىڭ كۆڭلى راۋا كۆرمەيدۇ . مەيلى نېمىلا بولسۇن ، مەرۋانەم بىر كۈن بولسىمۇ خۇشال - خۇرام ياشىشى كېرەك .

ئەخمەقلىق ! چېكىدىن ئاشقان ئەخمەقلىق !!!

ئابلىكىم ھەقىقەتەن ئەخمىقانە ئىش قىلىۋاتاتتى : بىر كۈنى ئۇ يورۇق نامازشامدا كامىلنىڭ تۇراق ، سەپەر ۋە يەنە ئىككى ئايالىنىڭ ھەمراھلىقىدا «شاھزادە رېستورانى »دىن چىقىۋاتقىنىنى كۆرۈپ قالدى . باشقىلار خېلى تىرىك بولۇپ ، كامىل مەستلىكتە ئاران يەر دەسسەپ تۇراتتى . تۇراق بىلەن سەپەر نېمىلەرنىدۇر پىچىرلىشىۋالغاندىن كېيىن ، سەپەر كامىلنى يۆلەپ ئۆيى تەرەپكە ئېلىپ ماڭدى . ئابلىكىم ۋېلىسىپىتىنى يېتىلەپ ئۇلارنىڭ كەينىدىن قارا كۆرە مېڭىپ ، تاكى سەپەر كامىلنىڭ ئىشىكىنى قېقىپ ، ئىچكىرىدىن مەرۋانەمنىڭ ئاياغ ئاۋازى ئاڭلانغاندا كا- مىلنى تاشلاپ كەينىگە يانغۇچە كۆزىتىپ تۇردى . ئابلىكىم ئۆيگە كېلىپ پۈتۈن كېچە كىرپىك قاقمىدى . ئۇيان مىدىرلىسىمۇ ، بۇيان ئۆرۈلىسىمۇ

مەرۋانەم چاچلىرى چۈۋۈق ، تىل - تاياق دەستىدىن يۇز - كۆزى دۇمباقتەك ئىششىپ كەتكەن ، قار - يامغۇر تۆكۈلۈپ ، جان - جەھلى بەلەن قۇتۇلدۇرۇشنى تەلەپ قىلىپ نىدا قىلىۋاتقان بولسىمۇ ، ئاۋازى چىقماي ئازاب ، خورلۇق ئىچىدە يىلانداك تولغىنىۋاتقان ھالەتتە كۆز ئالدىغا كېلىۋېلىپ يۇرىكىنى لەختە - لەختە قىلىۋەتتى . « ئىسىت ، بىچارە مەرۋانەم ! ــ دەيتتى ئىچىدە تەكرار - تەكرار خىتاب قىلىپ ، ــ قانداق بولۇپ ئاشۇ ئىبلىسنىڭ چاكىگلىغا چۈشۈپ قالغان بولغىيدىڭ ؟ ئاھ خۇدا ! »

ئاردىدىن نەچچە كۈن ئۆتۈپ ، ئابلىكىم مەرۋانەمنى پىيادە ئۇچراتتى . مەرۋانەم ئابلىكىمنىڭ كۆزلىرىگە 10 ياش قېرىپ كەتكەندەك كۆرۈندى . تولۇن ئايدەك چىرايلىق ھۆسنىگە بىر ئىلىك سېرىقلىق ئورناپ ، كۆزلىرى ئولتۇرۇشۇپ كەتكەندى . كىيىم - كېچىكىدىن تارتىپ ، مېكىش - تۇرۇشىغىچە بىر خىل مىسكىنلىك ــ بىچارىلىك چىقىپ تۇراتتى . ئابلىكىم ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتقىنىدىن يۇرىكى پارە - پارە بولۇپ ، ئاخىرقى نۇقتا ــ كامىلنىڭ بوتكىسىغىچە ئۇنىڭ كەينىدىن قالمىدى . ئۇ ناھايىتى ئېنىق كۆردى : كامىل مەرۋانەمگە كۈلۈمسىرىگەندى ، مەرۋانەم تەرىنى تۈرۈپ ، يۈزىنى تەتۈر ئۆرۈۋالدى . كامىل ئۇنىڭ بىلىكىگە قول ئۇزاتقاندى ، ئۇ قاتتىق چالۋاقاپ ، ئۇنىڭ قولىنى ئىتتىرىۋەتتى - دە ، بەكار بولغان تاماق كۆرسىنى سومكىسىغا سېلىپلا ئۇنىڭ قېشىدىن ئايرىلدى .

ئىش ئايدىڭ : ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇھەببەت دېگەن نەرسىدىن ئەسەرمۇ يوق . مەرۋانەم ئىلاجسىزلىقتىن ئۇنىڭغا مەجبۇرىي خوتۇن بولۇۋاتقان گەپ . ئابلىكىم شۇنداقلا قۇچقىنى ئاچسا ، مەرۋانەم چوقۇم ئۇنىڭ باغرىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ !

ئابلىكىم ئۆيگە قايتىپلا مەرۋانەمگە ناھايىتى ئۇزۇن بىر پارچە خەت يېزىشقا تۇتۇندى . ئۇ بىرەر يىلدىن بېرى غەم - غۇسسە ئىچىدە يۈرۈپ زېھنى خوراپ كەتكەنمۇ ياكى خېمىرتۇرۇچى زادى شۇنچىلىكمۇ ، خەتنى نەچچە يېزىپ ، نەچچە يىرتىپ تاشلاپ ، نەچچە كۆچۈرۈپ ، نەچچە ئۆچۈرۈپ قانات - قۇيرۇقىنى رۇسلاپ بولغۇچە ئون نەچچە كۈن ئۆتۈپ كەتتى . قۇربان ھېيت قىستاپ كېلىۋاتاتتى . ھېيتلىق نەرسە - كېرەك

سېتىۋېلىش ئۈچۈن ئابلىكىم ئانسى بىلەن بىللە بازارغا چىقتى . كىم بىلىسۇن ، ئۇلار ئەمدىلا تۇرلۇك ماللار ماگىزىنىنىڭ ئىشىكىدىن كىرىشىگە ، يۇك ـ يىپەك ماللار پەشتاختىسىدا رەخت تاللاۋاتقان كامىل بىلەن مەرۋانەمگە كۆزى چۈشۈپ قالدى . كۆرۈڭ بۇ ئىشنى : مەرۋانەم خۇشاللىقتا ئاپتاپتەك ئېچىلىپ كەتكەن ، كامىل ئۇنىڭ ئەتراپىدا پەرۋانە . مۇلازىملار ـ نىڭمۇ ، ماگىزىن ئايلىنىپ يۈرگەن خېرىدارلارنىڭمۇ دىققەت ـ نەزىرى ئۇلارغا مەركەزلەشكەن . تۇشمۇتۇشتا پىچىر ـ پىچىر ، ھەۋەسلىك چاقنىغان كۆزلەر .

نېمىدېگەن ئىناق ـ ئېچىل ئەر ـ خوتۇن ـ ھە !

ئابلىكىمنىڭ مېڭىسىدىن تۈتۈن چىقىپ كەتتى . ئۇ مەرۋانەمنى بۇنداق ھالەتتە ئۇچرىتىشنى خىيالىغمۇ كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى . مانا ئەمدى كۆردى . ئۆز تەسەۋۋۇرىنىڭ ئۆزىنى قانچىلىك ئالدىغىنىدىن شۇنداق قاتتىق ھەيران بولدىكى ، كامىل بىلەن مەرۋانەم ئۇيانداپ قېلىپ ، ئۆزىدىن تۇنجى قېتىم نەپرەتلەندى . ئۆزىنى « ئەخمەق ! » دەپ ئەيىبلىدى . ئۇلارنى مۇشۇنداق ھالەتتە كۆرۈپ قالغان كۆزلىرىنى ئويۇپ تاشلىغۇسى كەلدى . كۆزلىرى ياشلانمىغىنى بىلەن ، يۈرىكى قان ـ قان يىغلاۋاتاتتى .

تەقدىرنىڭ ئويۇنلىرى مانا مۇشۇنداق قىزىق !

ئابلىكىم بۇ « ئويۇن »نى يەنە كۆرۈۋېرىشكە چىدىمىدى . ئۆزىغۇ بىر گەپ ، ئانىسى مەرۋانەمنى كۆرۈپ قالغۇدەك بولسا ، ھالى ئوغلىنىڭكىدىنمۇ بەتتەرلىشىپ كېتىدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان . ئۇ « شارتتىدە » بۇرۇلۇپ ، ئانىسىنى باشقا تەرەپكە باشلاپ كەتتى .

ئادەمنىڭ جېنى تۆمۈردىنمۇ چىڭ بولىدىكەن : خورلۇق ، سەسكىنىش ، سېغىنىش ، ئىنتىلىش ئابلىكىمنىڭ يۈرىكىنى ھەرە كۆنىكىدەك ئۆتمىتۆشۈك قىلىۋەتكەن . ئۇ ئىشتىھاسى تۇتۇلۇپ ، ماغدۇرى كېتىۋاتقان بولسىمۇ ، يەنىلا ياشاش يولىدا تىمسىقلاۋاتاتتى . ئۆيدە ئولتۇرغۇسى كەلمەيتتى ، كىشىلەرگىمۇ ئانچە ئارىلاشمايتتى . دۇكان ـــ ئىش ئۇنىڭ ياخشى ھەمراھى ، ئىچ پۇشۇقىنى چىقىرىدىغان ئەرمىكى ئىدى . قولىغا بولقا چىقتىمۇ بولدى ، بىلىكىنىڭ ئۈزۈلۈپ كەتكۈدەك تالغىنى ،

قورسقىنىڭ ئاچقىنى ، تەرلەپ - تەپچىرەپ تامىقى قۇرۇپ كەتكىنى خىيا- لىغىمۇ كىرىپ چىقمايتتى . بولقىنىڭ ئاۋازى قۇلىقىغا «ئابلىكىم — مەرۋانەم ، مەرۋانەم — ئابلىكىم » دېگەندەك ئاڭلىناتتى . مۇشۇ ئاۋازلا ئۇنى خۇش قىلاتتى . روھىنى كۆتۈرەتتى ، كۆڭلىگە ئارام بېرەتتى . مەيلى شا- گىرتى قېشىدا بولسۇن - بولمىسۇن ، ئۇنىڭ ناشتىدىن كېيىنلا جاڭگىداشقا باشلىغان بولقىسى خۇپتەنگە ئەزان چىققاندا ھەربىكەتتىن توختايتتى . بەزىدە جىددىي ئىشلەۋېتىپ گويا پىغان تەگكەندەك بولقىنى سەندەل ئۈستىگە قويياتتى - دە ، موتوسىكلىتنى مىنىپ بىر چاغلاردا مەرۋانەم ئۆزى بىلەن سەيلە قىلغان جايلارنى ئايلىناتتى ، ئاندىن ئۆزىگە تونۇش — مەرۋانەم بىلەن يېرىم كۈنلەپ - يېرىم كۈنلەپ مۇڭدىشىپ ئولتۇرغان جايدا سائەتلەپ ئولتۇرۇپ ئەتراپقا نەزەر سالاتتى . دەريا سۈيى بىلەن مۇڭدىشاتتى ، مەرۋانەمنىڭ ئايىغى تەگكەن شېغىل - تاشلارنى ئالقىنىغا ئېلىپ بىر تۇتام گۈلگە تىكىلگەندەك ھەۋەس - ئىشتىياق بىلەن قاراپ ، بۇرنىغا يېقىن ئەكىلىپ قايتا - قايتا پۇرايتتى ، كېيىن ئالقىنىنى يۈمۇپ كۈچەپ مىجيتتى - دە ، غەزەپ بىلەن دەريانى ئاتاتتى . ھېلى كۈلۈمسە- رىسە ، ھېلى ھەسرەتلىك ئۇلۇغ- كىچىك تىناتتى . تۇرۇپلا تاماكا چېكىشنى ئۆگىنىپ كۆڭلىگە ئارام بەرمەكچى ؛ ھاراق ئىچىشنى ئۆگىنىپ خۇددىنى بىلمىگۈدەك مەست بولۇپ ، بۇ دۇنيانىڭ پوق - سۈيدۈكىدىن بىر دەملىك بولسىمۇ قۇتۇلماقچى بولاتتى - يۇ ، يەنىلا ئەقلى غالىب كېلىپ ، پاك تېنى — پاك قېنىنى نىجاسەت بىلەن بۇلغاشنى راۋا كۆرمەيتتى .

ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى . ئابلىكىمنىڭ يېشىغا خورلۇق ، ئازاب بىلەن تولغان ئىككى ياش قوشۇلدى . مەرۋانەمنىڭ كاملىغا خوتۇن بولۇۋاتقىنىغىمۇ ئىككى يىل بولدى . ئۇنىڭ نېمىدىن خۇش بولۇپ ، نېمە- دىن رەنجىگىنى ئابلىكىم ئۆچۈن سىر . لېكىن ، ئۇ مەرۋانەمدىن قىلچە سوۋۇمىدى ، ئۆمىدمۇ ئۈزمىدى . ئابلىكىمنىڭ ئۇنىڭ ۋىسالىغا يېتىش ئە- شەنچى سەل - پەل خىرەلەشكەن بولسىمۇ ، ئۇنىڭغا بولغان مېھرى تېخىمۇ ئۇلغىيىپ كەتتى . ئانىسىنىڭ ئۆيلەپ قويۇش توغرىسىدىكى گەپلىرى ، يې- لىنىش - يالۋۇرۇشلىرى ، ئۇرۇق - تۇغقانلارنىڭ تاپا - تەنىلىرى ، يار - بۇرادەرلىرىنىڭ كىنايە - مەسخىرىلىرى ئۇنىڭ رايىنى ياندۇرالمىدى ؛ نى -

نـى چـرايـلىق قىزلارنىڭ ئىللىق تەبەسسۇمى ، تاشنى ئېرىتكۈدەك نازلىق بېقىشلىرى ، يېقىملىق چاقچاقلىرى يۈرىكىنى ئېرىتەلمىدى .

ئۇ بارغانسېرى يالغۇز قېلىۋاتاتتى . لېكىن ، ئېرەنىشمىدى .

ئۇ زادى قاچانغۇچە « ئاسماندىكى غازنىڭ شورپىسىغا نان چىلاپ » يۈرەر ؟

بۇنىڭغا جاۋاب بېرىش ھەقىقەتەن تەس !

كـۈنـلـەر ئۆتـۈۋاتـاتـتـى . ئابـلـيـكـم يەنىلا مەرۋانەمنىڭ پېيىدە ، كامىلىنىڭ پېيىدە . پايلاشـلار ، كۈتۈشلەر ئۇنىڭـغا ھېچ نەرسە بەرمىدى . « بـەردى » دېـيـىـلسە ، كامىلنىڭ دوستلىرىنىڭ دوستلىرىدىن كامىل توغـرۇلـۇق ئاجـايـىـپ غـەلىتە ، ئاجايىپ سىرلىق ھېكايىلەرنى ئاڭلىدى . تېخى ھەربىر سەھىپىنىڭ ئۆزىگە يارىشا پۇتى ، قولى ، كۆزى بار ئىدى . ئابلىكىم بـۇنـى ئۆزى كـۆرگـەن ۋە پـايلاپ يـۈرۈپ ئېـرىـشـكـەن قىياسلىرى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ شۇنداق خۇلاسىگە كەلدىكى ، كامىل مەرۋانەمدىن ئاللىقاچان زېـرىـككەن . زېرىكىشنى بېسىش ئۈچۈن بۇزۇق ئايالار بىلەن ئېغىز - بۇـرۇن يالاشقان ، ھەتتا تەپتارتماستىن ئۆلارنى ئۆيىدە قوندۇرغان .

مەرۋانەم بۇنى سەزمەيۋاتامدۇ ياكى سۈكۈت قىلىۋاتامدۇ ؟

مـەرۋانەمنىڭ چىرايىدىكى سولغۇنلۇق ـــ سېرىقلىق بۇنىڭغا جاۋاب بـەردى : ئۇ سـۈكـۈت قىلىۋاتىدۇ ، تەقدىرگە تەن بېرىۋاتىدۇ . ئۇنىڭ سۈـكۈت قىلماي ، تەقدىرگە تەن بەرمەي نېمە ئامالى !؟

نىكاھتىن ئاجرىشىپ كەتسە بولمامدىغاندۇ ؟

بـۇ ـــ ئابـلـىكىمنىڭ ئۆزاقتىن بۇيانقى ئارزۇسى . مۇشۇ ئارزۇ ئۇنى نـۇرغـۇن ئەخـمىقانە كويلارغا سالدى - يۇ ، ھېچ نەرسىگە ئېرىشتۈرمىدى . ئۇ ھازىرمۇ مۇشۇ ئارزۇنىڭ قۇلى .

تـوۋا ، مـۇنـداقـمـۇ ئادەم بـولـىدىـكـەن ! « ئۈجمە پىش ، ئاغزىمغا چـۈش » دەپ « ئېـتـىـكـاپ » تـا ئولتۇرۇش ـــ ئاشىقلارنىڭ مەنتىقىسى ئەـمـەس ، بـەلكى زاھىتلارنىڭ مەنتىقىسى ئىكەنلىكىنى بىلمىسە كاشكى . ھەي ئابـلـىـكـىـم ، ھەي ئابلىكىم ! يەنە قاچانغۇچە مۇشۇنداق كۈتۈپ يۈرۈۋېرـسـەن ؟ ئاللـىـقـاچان بىرەر ئەمەلىي ھەرىكەت قىلىدىغان ۋاقتىڭ بولدىغۇ ! بـىـلگىنىكى ، مۇھەببەت ـــ قەلەندەرنىڭ يەنجىسىدىكى پارچە - پۇرات پۇل

ئەمەسكى ، خالىغان چاغدا ، خالىغان ئادەمدىن تىلەپ ئالغىلى بولىدىغان ؛ « شۆنقەدىر » ئەمەسكى ، پەرھىزكار دەرۋىشنىڭ ئىخلاس قاچىسىنى ئالتۇنغا ئايلاندۇرىدىغان ؛ ئۇ پادىشاھنىڭ تاجىدۇركى ، ئۇدۇل كەلگەن ئادەمگە نىسىپ بولۇۋەرمەيدىغان ؛ پادىشاھنىڭ تەختىدۇركى ، تۇمەن مىڭ لەشكەر قوغداپ تۇرغان ! سۆيۈشۈش ئۇچۇن سۆيۈلۈش كېرەك . سۆيۈلمەي تۇرۇپ سۆيۈشكە ئىنتىلىش ، ھەتتا سۆيگۈ ئىلاھىنىڭ قانداقتۇر بىر مۆجىزە كۆرسىتىشىنى تەمە قىلىش ئۆزۈڭنىمۇ ، ئۆزگىنىمۇ نابۇت قىلىدۇكى ، ھەرگىزمۇ ۋىسالغا يەتكۈزمەيدۇ ! ۋىسال ئىزدىگەن ئاشىق بېلىگە شىجائەت كەمىرىنى باغلاپ ، جاسارەت تۇلپارىغا مىنىپ ، ئەزىم دەريالارنىڭ دەھشەتلىك دولقۇنلىرىدىن ، ئېگىز داۋان ، تىك قىيا ، خەتەرلىك ھاكىلار-دىن باتۇرلۇق بىلەن ھالقىپ ئۆتۈپ ، ئۆز مەشۇقىنىڭ قەلب دەرۋازىسىنى قېقىشى ؛ بۇ يولدا بېشى كەتسىمۇ پۇشايمان يېمەسلىكى ـــ ئۆكۈنمەسلىكى كېرەك ! .

ئېيتقىنا ئابلىكىم ، سەندە مۇشۇنداق جۈرئەت بارمۇ - يوق ؟ سەن ھەقىقىي ئاشىقمۇ ياكى ئىشق سۈرەتلىك سەۋدايىلىق كېسىلىگە مۇپتىلا بولغان ھەردەم خىيال مەجنۇنمۇ ؟ بىلگىنكى ، ھەردەم خىيال مەجنۇنلارغا سۆيگۈ ئىلاھى ھەرگىزمۇ ئالدىنى قىلمايدۇ !

ئابلىكىم چۆچۈدى ، تاتلىق ئۇيقۇدا ياتقاندا بىر غايىب قول تۆشەكتىن سۆرەپ تارتقاندەك قاتتىق چۆچۈدى . بۇ چۆچۈش ئۇنىڭغا ئەقىل بەردى ، كۈچ بەردى ، جۈرئەت بەردى . ئۇ سېغىنىش ، ئىنتىلىش ، كۈتۈش ئىچىدە بىھۇدە ئۆتكۈزۈۋەتكەن كۈنلىرى ۋە تۈنلىرى ئۈچۈن تۇنجى قېتىم قاتتىق ئۆكۈندى - دە ، تەۋەككۈلنى قانات ، ئۈمىدنى تۈرتكە قىلىپ مەرۋانەمگە مۇشۇ خەتنى يازدى .

« نەچچە ئاي بولدى ، سىلىنىڭ گۈلدەك چىرايلىرىنى سولغۇن - مسكىن ھالەتتە كۆرۈپ كېلىۋاتىمەن ، ـــ دەپ خېتىنى داۋاملاشتۇرغاندى ئابلىكىم ، ـــ كېچە - كۈندۈز ئويلايدىغىنىم : 〈 مەرۋانەم مۇشۇنداق خور-لۇقتا قانداق چىداپ ياشاۋاتىدىغاندۇ؟ ئۇنىڭ ئىنسانىي غۇرۇرى ، ئىززەت-نەپسى ، ۋىجدانى قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقاندۇ ؟ 〉 دېگەندىن ئىبارەت بولدى . ئەستا ! نېمە دەۋاتىمەن ؟ ماڭا قارىسىلا : مۇھەببەت ئادەمنى ئىچى

تـار ، هەسـەتـخـور ، تـەمـەخور قىلىپ قويىدىكەن . هەسەتخورلۇق چېكىگە يـەتكەندە ، ئادەم ئەقلىدىن ئازامدىكىنتاك ؟ قارام ، تەلۈە بولۇپ قالىدىكەن ! مـەن هازىر هەسەتخورلۇق ، قاراملىقتا چېكىگە يەتكەن بولسام كېرەك : ئەر-لـىرىـگە ئىچ ـ ئىچىمدىن هەسەت قىلىدىغان ، ئۇنىڭ سياقى كۆز ئالدىمغا كەلسلا ئۆلگۈدەك ئۆچلۈكۈم تۇتىدىغان بولۇپ قالدى . مېنى مۇشۇ خەتتى يـېـزىـشقا مەجبۇرلىغانمۇ ۋە قاراملىق بىلەن ئالدىلىرىنى توسۇپ ، ئۇنى سـە-لىگە ئۆز قولۇمچە بەرگۈزگەنمۇ دەل ئاشۇ هەسەت بولسا كېرەك ؟!

مـەرۋانـەم ، گـەرچـە مەن تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتكۈزگەن بولساممۇ ، ئوقـۇغـان كـىتابلىرىم سىلى ئوقۇغاندەك كۆپ ئەمەس . شۇڭا ، گەپنى هېـ-كـايـە ، رومـانلاردىـكـىـدەك چـىـرايـلـىق ، تەسىرلىك قىلىشنى بىلمەيمەن . بـىـلـىـدىـغىنىم : مېنىڭ ۋە سىلىنىڭ چىن يۈرىكىمىزدىن بىر ـ بىرىمىزگە كـۆيـگـىنىمىز ! مەن سىلىنىڭ نىكاھ ئىشلىرىنىڭ تەپسىلاتىدىن بۈگۈنگىچە قـىلچە خەۋەرسىز بولساممۇ ، ئىشىنىمەنكى ، سىلى ئۇنىڭغا ئۆز ئىختىيارلىرى بـىـلـەن يـاتـلـىق بولمىغان . ئۇمۇ سىلىنى مەن ياخشى كۆرگەندەك ياخشى كـۆرمـەيدۇ ، سىلىگە مەن كۆيگەندەك كۆيمەيدۇ ! شۇنداق ئىكەن ، قانداق-تـۇر سـەۋەبـلـەر تـۈپـەيلى ئۇنىڭغا تارتقۇزۇپ قويغان مەشۇقۇم ـــ سىلىنى ئۇنـىـڭدىن تارتىۋېلىپ ، ئاياغ ئاستى قىلىنغان مۇھەببەت گۈلىمىزنى يېڭـ-باشـتـىـن چـېـچـەكـلـىتىشكە پۈتۈنلەي هەقلىقمەن (ئەلۋەتتە ، مەجبۇرلاپ ئەمەس ، سىلىنىڭ رازىلىقلىرى بىلەن) !

مـاقۇلمۇ ، جېنىم مەرۋانەم ؟ ئەرلىرىدىن ئاجرىشىپ ، مېنى مۇرادىمغا يـەتـكـۈزسـىـلـە ! يـەنە 10 يىل كۈتسەممۇ مەيلى . قۇللىرى بولۇپ كېتەي ، هەرگىزمۇ 〈 ياق 〉 دېمىسىلە !!!

〈 نەدە ئۇچرىشارمىز ؟ 〉 دەپ غەم يېمىسىلە . سىلى نەدە بولسىلا ، مەن شۇ يەردە !

« 1 . 27

مـەرۋانـەم خەتتى ئوقۇپ بولۇپ ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلىدى : « ئۇنىڭ دېـگـەنـلـىرى راسـتـمـىدۇ ؟ راست بولسا ..... راست ، چوقۇم راست ! ۋاي بىچارىيەي ! خۇدا ، ئۆزۈڭ بار !!! »

مـەرۋانـەم يـىـغـلـىمىدى . ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى ئاللىقاچان قۇرۇپ ،

كۆزلىرى تۇز قۇيغاندەك ئېچىشىپ كېتىۋاتاتتى . ئوت گۈرۈلدەپ كۆيۈۋاتاتتى ، مەش ئوتقاشتەك قىزىرىپ كەتكەنىدى . بايا تىن چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمۈپ كەتكەن مەرۋانەم ئەمدى نېمە ئۈچۈندۇر لاغىلداپ تىترەۋاتاتتى . چىشلىرى كاسىلداپ ، چىرايى كۆكىرىپ - بوزىرىپ كېتىۋاتاتتى . كۆزلىرى تۇتۇلۇپ قالغاندەك ھېچنېمىنى كۆرمەيتتى . قۇلىقىدا ئوتتەك گۈركىرىشى ، يۈرىكىدە ئاشۇ گۈركىرەشتەك ئەكس سادالىرى : « ئاھ ، خۇدا ! »

مەرۋانەم چىدىمىدى . مۇنداق تۇرۇۋېرىشكە ئاياغلىرى بەرداشلىق بېرەلمىدى . سەللا ھوشيار بولمىسا ، ئۆزىنى مەشتەك قىپقىزىل چوغتەك ئۈستىدە كۆرەتتى . قازاندەك قاياپ ، تېرىقتەك چېچىلىپ ، تۈتۈندەك تۇزۇپ كېتىۋاتقان مېڭىسىدە « خۇدا ! » دېگەن بۆلەك ھېچنېمە يوق ئىدى . يۈرىكىنىڭ مىدىرلاۋاتقىنى ياكى « ئۇخلاپ » قالغىنىنى بىلىپ بولمايتتى . مەرۋانەم يېقىلىپ چۈشمەسلىك ئۈچۈن تامنى تۇتۇۋالدى . ئاران - ئاران يەر دەسسەپ ئاياغلىرىنى ئاۋايلاپ يۆتكەپ ، بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ ياتاق ئۆيگە كىردى - دە ، لەڭپۇڭدەك بوشىشىپ كەتكەن گەۋدىسىنى كارىۋاتقا ئاتتى ۋە ئاللىقاچان ئۆتمۈشكە ئايلىنىپ كەتكەن ، ھەتتا پۈتۈنلەي ئۇنتۇلۇش ئالدىدا تۇرغان ئاجايىپ سىرلىق ، ئاجايىپ شېرىن ، ئاجايىپ جۇشقۇن كۆرۈنۈشلەرنى تەكرار ئېسىگە سېلىپ ، يۈرىكىنى ئىسكەنجىگە ئېلىپ قىسىپ بۇردا - بۇردا قىلىۋېتىۋاتقان ئاشۇ خەتنى كۆكسىگە تېڭىپ ، كۆزلىرىنى مەھكەم يۇمدى . لېكىن ، ھايال ئۆتمەي « لۆممىدە » ئېچىپ ، ئانسىنى يىتتۈرۈپ قويغان نارەسىدە بالىدەك ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى .

مەرۋانەم ئاشۇ ياتقىنىچە ئورنىدىن قوپالمىدى . دوختۇرخانىغا ئاپىرىلىپ تەكشۈرۈلۈۋېتىپ ، ھېچقانداق كېسەللىك ئالامىتى كۆرۈلمىدى . شۇنداقتىمۇ « نېرۋا ئاجىزلىقى » دېگەن دىياگنوز قويۇلۇپ ، بىرەر يۈز كويلۇق دورا بېرىلگەن بولسىمۇ ، مەرۋانەم بىر تالنىمۇ لېۋىگە جىجىماي 15 كۈنىدە ئورنىدىن قوپتى . قاتتىق ساراسىمگە چۈشكەن ئۇرۇق - تۇغقانلارمۇ بىر قېتىم « ئۇھ » دېۋېلىشتى . مەرۋانەم ئەپلىك پەيتنى تاللاپ ئابلىكىمگە جاۋاب خەت يازدى .

« هۆرمەتلىك ئابلىكىم ، ـــ دەپ باشلانغاندى خەت ، ـــ خەتلىرىنى قانچە كۆپ ئوقۇسام ، شۇنچە جىق ئازابلاندىم ، شۇنچە كۆپ ياش تۆكتۈم . چۈنكى ، خەتلىرىدە مېنى 〈 ۋاپاسىز 〉 دەپ ئاشكارا ئەيىبلىمىگەن بولسىلىمۇ ، مەن ئاشۇنداق بىر پۇراقنى سەزدىم . نېمە دەي ؟ بىلىپ تۇرۇپتىمەنكى ، نېمىلا دېسەم ، سىلى بەربىر ئىشەنمەيلا . مەيلى ئىشەنسىلە ياكى ئىشەنمىسىلە ، مەن سىلىگە ھەرگىزمۇ ۋاپاسىزلىق قىلمىدىم. ئىلاھىي قەسەمەت شۇنداق بولسا كېرەك، ۋەدىمىز ۋەدە بولمىدى..... ـــ مەرۋانەم تويىنىڭ ئالدى ـ كەينىدىكى ئىشلارنى يېپىدىن يېڭىنسىگىچە تەپسىلىي يازغاندىن كېيىن ، كېسىپلا مۇنداق دېگەنىدى ، ـــ ئەمدى بىلـ سەم ، بۇ ئىشتا ھەر ئىككىمىز ئەيىبلىك ئەمەس ئىكەنمىز ! سىلىدىن قىلچە يوشۇرماي ئېيتاي : تويۇم تويدەك بولمىغىنى ئاز كەلگەندەك ، تويدىن كېـ يىنكى كۈنلىرىمۇ ئانچە كۆڭۈللۈك بولمىدى . ھازىرقى ئەھۋالىم سىلى خەتلىرىدە يازغاندەك ..... بىراق ، مەن تەقدىرگە تەن بەردىم ھەم مۇـ شۇنداق ياشاشقا كۆنۈپمۇ قالدىم . ئويلاپ باقسىلا ، قەشقەردە مەندەك كۈنگە قالغان ئايالالار ئازمۇ ؟ ئۇلار چىدىغانغا مەنمۇ چىدىشىم كېرەك ! ماڭا بۇنىڭدىن ياخشى يول يوق . بۇنىڭ ئەكسىچە يول تۇتىدىكەنمەن ، شەكـ سىزكى ئادەمگەرچىلىككىمۇ ، مۇسۇلمانچىلىققىمۇ خىلاپلىق قىلغان بولىمەن . ئۇنى دېمىگەندىمۇ ، مەندەك بىر گاچا ئۈچ يىلغا يېقىن تۇتقان ئۆيىنى بۇزۇپ باشقا بىر ئەر بىلەن توي قىلىمەن دەپ يۈرسە ، خەق نېمە دەيدۇ ؟ ئاتا ـ ئانام ، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىمنىڭ يۈزىگە قانداق قارايمەن ؟ سىلىدىن ئۇ دۇنيا ـ بۇ دۇنيا خۇش بولاي ، ئاللىقاچان ئۇنتۇلۇپ كەتكەن ئىشلارنى بۇندىن كېيىن يەنە ئېسىمگە سېلىپ يۈرىكىمنى ئەزمىسىلە ! ..... ئەگەر مېنى ھەقىقەتەن ياخشى كۆرسىلە ، مۇندىن كېيىن مېنى ئۆز سىگىللىرى قاتارىدا كۆرۈپ ھۆرمەتلىسىلە ؛ مەنمۇ سىلىنى ئاكام قاتارىدا كۆرۈپ ھۆرمەتلەپ ، سېغىنىپ ئەسلەپ تۇراي. ماقۇلمۇ؟ چوقۇم 〈 ماقۇل 〉 دېسىلە !

ئاخىرقى گېپىم : يەنە قانداقتۇر چۆچەك ـ رىۋايەتلەردىكى ئاشىقلارنى دوراپ ياشلىق باھارلىرىنى نابۇت قىلماي ، دەرھال كۆڭۈللىرىگە ئەرزىگەن بىرەر قىز بىلەن توي قىلىپ ، بەختلىك بىر ئائىلە قۇرۇۋالسىلا !

بۇ بىر سۆيگۈنۈڭ ئۆز ئاكىسىدىن كۆتىدىغان سەممىي ئۈمىدى !

تـوي كـۈنـى كـىـيـىـدىـغـان دوپپىلىرىنى چوقۇم ئۆز قولۇم بىلەن تىكىپ ، سۆيگۈللىق بۇرچۇمنى ئادا قىلىمەن .

سۆيگۈللىرى : × × ×

« 1992.2.18

ئابـلـىكىم بۇنداق « كاچات »نـى كۆتمىگەنىدى . جۇدالىق ئازابىنى يـەتـكـۈچـە تـارتىپ يۈرەك - باغـرى خۇناپ بولغان ، ئەمـما ۋىسال ئوتى كـۈنـدىـن - كۈنگە يالقۇنجاپ ، ئەڭ ئاخىرقى ئۈمىدىنى مەرۋانەمنىڭ مۇشۇ خـېـتـىگە باغلىغان بۇ يىگىت بىرمەھەل ئۇجۇقۇپلا كەتتى . كېيىن مۇنداق بـىـر ھەقـىـقـەتنى تونۇپ يەتتى : مەرۋانەم ئېرىگە سادىق . ئۇنى نىكاھدىن ئاجـرىـشـىـشقـا قـىـسـتـاش ئۇچـىغا چىققان ئەدەپسىزلىك ۋە ئەخمەقلىق ؛ تـەقـدىـرگە تەن بېرىش ئەڭ ياخشى تەسەللى . ئۆتكەنگە سالاۋات قىلىپ ، ئۆزىـگـە مـۇنـاسـىـپ لايـىـق تىپىپ بېشىنى جۇپلەپ ، تۇل ئانىسىنىڭ كۆز يـېـشـىـنى قۇرۇتۇش — جىمى كۆڭۈلسىزلىكلەردىن قۇتۇلۇپ ، خاتىرجەم ياشاشنىڭ بىردىنبىر يولى !

ئابلىكىم كەسكىن قارارغا كەلدى .

× × ×

ئىككى كـۈنـدىـن كـېـيـىـن ، مـەرۋانـەم كامىلغا چۈشلۈك تاماق ئاپارغانىدى ، ۋېلىسىپىتتىن چۈشۈۋېتىپ كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى : ئۈچ قـەدەم نـېـرىـدا كامىل بىلەن سەپەر ئۆرە تۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتاتتى . كامىل ئارقـىـسـىنى قىلىپ تۇرغاچقا ، مەرۋانەمنى كۆرمىدى . سەپەر ئۇنى كۆرۈپلا رەڭگى ئۆڭۈپ ، گېپىنىڭ قۇيرۇقىنى يۇتۇۋېتىپلا ئالدىراش كېتىپ قالدى . مـەرۋانـەمـنىڭ مېڭىسىدە چاقماق چېقىلغاندەك بولۇپ ، پۈت - قولىدا جان قالمىغانىدى . ۋېلىسىپىتنىڭ رولىنى مەھكەم تۇتقىنىچە ھەيكەلدەك قېتىپ : « ئابـلـىكـىـمـنىڭ يازغانلىرى راست ئىكەن - دە ، — دەيتتى ئىچىدە ، — كـامـىـلـنى نېمانچە بۇزۇلۇپ كېتىدىغاندۇ دېسەم ..... » . ئۇ يىغلىۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران تۇتۇپ تۇراتتى .

— نېمە بولدۇڭ ؟ بىر يېرىڭ ئاغرىۋاتامدۇ ؟

كامىلنىڭ سوئالى ئۇنى ئېسىگە كەلتۈردى .

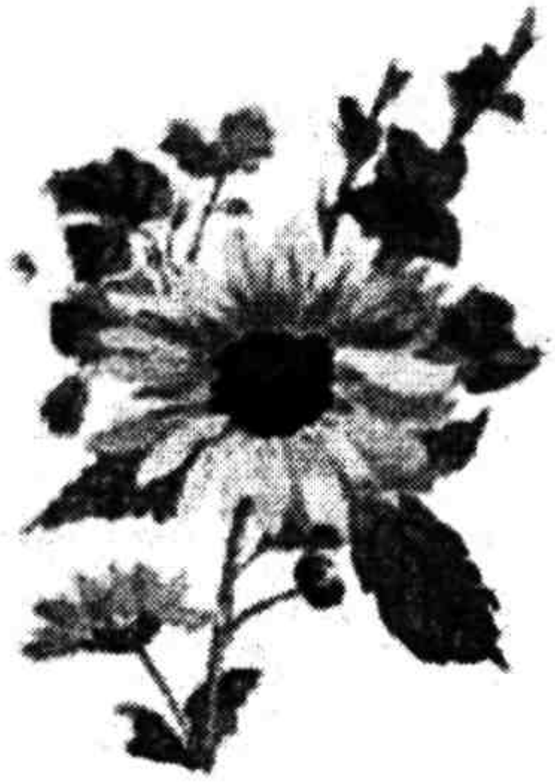
ــ ھىم ، ــ دېدى ئۇ بېشىنى ئىشارەت قىلىپ .

ــ بېشىڭ ئاغرىۋاتامدۇ ؟ مىجەزىڭ يوق ئادەم تاماق توشۇپ يۈرمەي ، ئۆيدە ئارام ئېلىپ ئولتۇرساڭچۇ ! ئەتىگەن تاپىلاپ قويمىغاندىكىن ، ئۆزەمدىمۇ بار . كەل ، دۇكانغا كىرىپ بىردەم ئولتۇرۇۋالايلى .

مەرۋانەم ۋېلىسىپىتىنى ئۇنىڭغا بېرىپ بوتكىغا كىردى ـ دە ، بۇلۇڭدىكى پاكار ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپلا ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى تۇتۇپ ، ئېسىدەپ يىغلاپ كەتتى . ئۇ شۇنداق ئېزىلىپ يىغلىدىكى ، ئەگەر تىلى ساق بولۇپ ئاۋازى سىرتقا چىقسا ئىدى ، نالىسى بازارنى بىر ئېلىپ ، جىمى ئادەم كاملىنىڭ بوتكىسى ئەتراپىغا يىغىلغان بولاتتى . بازار ئەھلىغۇ بىر گەپ ، كاملىمۇ ئۇنىڭ ناله قىلىۋاتقىنىنى سەزمىدىمۇ ياكى سەزسىمۇ سەزمەسلىككە سالدىمۇ ، ئۇنىڭغا كەينىنى قىلىپ ئولتۇرۇپ ، ئوخشىتىپ ئېتىلگەن پېتىر مانتىنى ئىشتىها بىلەن يېيىشكە باشلىدى .

توۋا ، كامىل نېمە كويدا ؟ مەرۋانەم نېمە كويدا ؟ « تەڭشەلمىگەن جاھان » دېگەن شۇ ـ دە !

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! ھېكايىمىز تۇغقاي دەپ قالدى ، « تۇغدى » دېسەكمۇ بولىدۇ . لېكىن ، نېمە ئۈچۈندۇر كىچىككىنە يېرى تۇغۇلغانلى ئۇنىماي ، سىزنىمۇ ، پېقىرنىمۇ بىھۇدە ئاۋارە قىلىۋاتىدۇ . سىرلارغا تولغان مۇشۇ ئالەمدە ، بەلكى بۇمۇ بىر سىردۇر . قېنى ، ئىككىمىز بىرلىشىپ بۇ سىرنىڭ سىرىنى بىر ئىزدەپ باقايلى !

ئارزۇ ـ ئارمانلار

بىر ـ بىرىدىن كۆڭۈلسىز ، بىر- بىرىدىن بۇرۇقتۇرما كۈنلەر بىر ـ بىرىنى قوغلىشىپ ، باھار ئەيياميغا ئۇلاشتى . قار ـ مۇزلار ئېرىپ ، جىمى ئەتراپ يېشىللىققا ، گۈل ـ چېچەككە پۈركەنگەن چاغدىمۇ مەرۋانەمنىڭ كۆڭلى ئېچىلمىدى ، يا چىرايى تۇتۇلمىدى . ئۇ ئۇستا ئارتىسلاردەك ئىچىدە ھازا تۇتۇپ ، چىرايىدىن تەبەسسۇم ياغدۇرۇپ ، تاغدەك ـ تاغدەك دەرد ـ ئەلەمنى ئىچىگە يۇتۇپ ، ئايالنىڭ بۇرچىنى ساداقەتمەنلىك بىلەن ئادا قىلدى . سۇ كېلىپ سەل كەتسە ، يا ئاتا ـ ئانىسىغا ، يا قېيىنئاتا ـ قېيىنئانىسىغا تۇيدۇرمىدى . كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە مەرۋانەم ئەڭ بەختلىك ئايال ، ئائىلىسى ئەڭ بەختلىك ئائىلە ئىدى . لېكىن ، ئۇ مۇنداق « بەخت » كە ئالىلقاچان تويغانىدى . دۇنيادا « بەخت » دېگەن نەرسىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنىمۇ ئۇنتۇپ كېتىۋاتاتتى . بۇ راست گەپ ، قىلچە مۇبالىغىسى يوق راست گەپ ! ئۇ نىكاھنىڭ سەپەرنى كاملىنىڭ يېنىدا كۆردى ، شۇنىڭدىن بېرى ئۇنىڭ سەۋر ـ تاقەت كۈچىگە تايىنىپ مەۋجۇت رېئاللىقنى ئۆزگەرتىۋېلىش ئۈمىدى يەر بىلەن يەكسان بولدى .

« ..... مەن سىلىنىڭ ئاۋازلىرىنى ئەمەس ، تىنىقلىرىنى مىڭ بۇلۇڭ بۇلنىڭ ئاۋازىغا تەڭ قىلمايمەن ! »

« ..... تىلىڭ ساق بولغان بولسا ، نەگە بارسام سېنى يېتىلۇېلىپ ، دوست ـ دۇشمەنلىرىمنىڭ كۆزىدىن ئوت چىقىرىۋەتسەم..... ھە ـ ي.....»

ئاجايىپ سېلىشتۇرما : ئالدىنقىسىغا ئۇنىڭ تىنىقى ـــ يۇرىكى بولۇسىلا بولدى . لېكىن ، ئۇ ئۇنىڭغا نېسىپ بولمىدى . كېيىنكىسىگە ئۇنىڭ

ئاۋازى كىرەك . بۇ ئۇنىڭدا يوق . بولۇشمۇ مۇمكىن ئەمەس ، مەڭگۈ بولـ مايدۇ ! يامان يېرى ــ ئۇنىڭغا ئاۋازىدىن بۆلەك ھەممە نېمىسنى بېرىپ بولدى .

بۇ ــ ئۇنىڭ ئەڭ چوڭ خاتالىقى .

ئۇ بۇنى بىلدى ، كېچىكىپرەك بولسىمۇ بىلدى . كامىل ئۇنىڭدا كەم نەرسە تىل ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ئاغزىدىن چىقارغان چاغدىلا ، ئۆزىنىڭ ناھايىتى چوڭ خاتاغا يول قويغانلىقى ، بىراق تۇزىتىشكە پۇتۇنلەي مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلىپ قانچىلىك ئازابلانغانلىقىنى بىر ئۆزى ، بىر تەڭرىدىن بۆلەك ھېچكىم بىلمىدى . ئابلىكىمنىڭ تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى ئاللىقاچان ئۇنتۇلغان كەچۈرمىشلەرنى ئۇنىڭ ئېسىگە سېلىپ ، دەردىگە دەرد قوشتى . قانداق قىلسۇن ؟ بىقوروچىلىق ! بىقورو ئادەمگە مەۋجۇت رېئاللىقتىن قېچىپ قۇتۇلۇشتىن بۆلەك چارىمۇ يوق . ئۇ قاچتى . لېكىن ، يۈرىكى ئابلىكىم بىلەن قالغانىكەن . ئۇنىڭ بۇ چاغقۇچە كامىلغا بەرگىنى يۇمران تېنى بىلەن بىر مەزگىل قىيانداەك قۇتۇرغان جىنسىي ھەۋىسلا ئىكەن ، خالاس ! ئەمدى ئۇ كامىلنى « ئوڭشۇلۇش » نىيىتىدىن پۇتۇنلەي ۋاز كەچتى ، بولۇپمۇ ئۇنى سەپەر بىلەن بىللە كۆرگەندىن كېيىن ، ئۇنىڭ ئۆزى تۇغۇل ئېتىنى ئاڭلىسىمۇ سەسكىنىدىغان ، شۇركۇنىدىغان بولۇپ قالدى . ئەكسىچە ئابلىكىم ئۇنىڭ تومۇر - تومۇرلىرىغا سىڭىۋالدى . ئابلىكىم بىلەن ئۆتكۈزگەن شېرىن دەقىقىلەرنى ئەسلەشلا ئۇنىڭ كۆڭلىگە ئارام بېرەتتى . ئەمەلىيەتتە بۇ قانداقتۇر ئارام ــ تەسەللى ئەمەس ، بەلكى يۈرەكنى ئېزىپ ، جاننى ئېلىپ جاڭگالدا قويىدىغان ئازاب ئىدى . بەزىدە ئازابمۇ ئادەمگە خۇشاللىق بېغىشلايدۇ ، كۆڭۈللۈك ئەسلىمىلەر كۆڭۈلسىز رېئاللىققا تاقابىل تۇرۇشتىكى ياخشى ۋاستە .

كامىلدىن تەلتۆكۈس رايى قايتقان مەرۋانەمنىڭ قورسىقىدىكى ئىككى ئايلىق بولاي دەپ قالغان ھامىلىدىنمۇ رايى قايتتى . مەرۋانەم كامىلنىڭ بوتكىسىدا ئولتۇرۇپ قانغۇدەك بىر يىغلۇۋېلىپلا باشقا بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالدى : باغرى تاشتەك قېتىپ ، كەلگۈسى ھاياتىنى يېڭىچە ئورۇنلاشتۇرۇش نىيىتىگە كەلدى . يېڭىچە ياشاش ئۈچۈن ھەممە ئىشتا يېڭىچە يول تۇتۇش ، يېڭى - يېڭى تەدبىرلەرنى قوللىنىش كېرەك . مېـ

ئىشنى بىلگەن ئادەمگە يول دېگەن تولا ھەم كەك . مەسىلە بىلمەسلىكتە . تەدبىرلىك ئادەم يولدىن ئازمايدۇ .

مەرۋانەم شۇ كۈنىنىڭ ئەتىسىلا جىسمىنى پاكلىدى : كامىلنىڭ پۇشتىنى بۇردا ـ بۇردا قىلىپ دوختۇرخانىنىڭ قان ـ يىرىڭ چېلىكىگە تاشلىۋەتتى . 10 مىنۇتقا سوزۇلغان جىسمانىي ئازاب ئۇنى ئۇزاق مەزگىللىك روھىي ئازابتىن بىراقلا قۇتۇلدۇرغاندەك يەڭگىللەپ قالدى .

ئەمدى نۆۋەت ئۇنىڭ : كامىل ئۇنىڭ بىلەن بىر كۈن ئۆي تۇتـ دىكەن ، بىر كۈن پەرزەنت يۈزى كۆرەلمەيدۇ . كامىل خىيال ئەيلىمسۇنكى ، مەرۋانەم ئۇنىڭ « بالا تۇغدىغان ماشىنا »سى ئەمەس !

مەرۋانەمگە ئايان : كامىل چوقۇم پەرزەنت جېدىلى قىلىدۇ . ھازىرمۇ ئۇنىڭ گەپ ـ سۆزلىرىدە ئاشۇنداق پۇراق بار . مەرۋانەمنىڭ قورسىقىدىكى ھامىلىمۇ شۇنىڭ مەھسۇلى ئىدى . ئەمدى تۇغىدى ، ھامىلە تۇغۇل ، كامىلنىڭ ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئورنىمۇ تۇغىدى . ئەمدى كامىل يەنە « ئاتا بولۇش » جېدىلىنى قىلىپ باقسۇنچۇ ، ئىككىنىڭ بىرى : يا ئۆـمۈر بويى پەرزەنتسىز ئۆتۈشكە تەن بېرىدۇ ياكى چىرايلىقچە ئۇنىڭ بىلەن ئادا ـ جۇدا بولۇشىدۇ . كامىل چوقۇم كېيىنكىسىنى تاللايدۇ . مەرۋانەمگە كېرىكمۇ شۇ . بۇنىڭغا سەۋر ـ تاقەت كېرەك . بىر يىل ، ئىككى يىل ..... ئاندىنچۇ ؟

ئاندىن ئۇدۇللا ئابلىكىمنىڭ قېشىغا بېرىپ ، جىمى كەچمىش ـ كەچۈرمىشلىرىنى ئۇنىڭغا دەپ ، ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورايدۇ .

تازا ئەخمىقانە گەپقۇ بۇ ! ئابلىكىم ئۆيلىنىپ كەتكەن بولسىچۇ ؟

مەيلى . ئۇنىڭغا بەخت تىلەيدۇ ! ئېسىگىزدە باردۇ ؟ ئابلىكىم : « سىلىگە ئاتىۋەتكەن يۈرىكىمنى ئۇ دۇنياغا ئېلىپ كېتىمەن » دېگەن . مەرۋانەم ئۇنى مۇشۇ ۋەدىسىنى بۇزۇشقا مەجبۇرلىغان گۇناھى ئۈچۈن ئۆزىنى ئۆزى جازالاپ ، ئۆمۈر بويى ياتلىق بولمايدۇ . 10 كۈندە بىر قېتىم ناشتا قىلىدىغان كۈنگە قالدىغان ئىش بولسىمۇ ، ئەر كىشى كىرگەن كوچىغا دەسسىمەيدۇ ! مانا بۇ ئابلىكىمگە بىلدۈرۈلگەن سەمىمىي ھۆرمەت ۋە ساداقەت !

مەرۋانەم قاچانكى مۇشۇ نىيەتكە كەلدى ، شۇنىڭدىن بېرى ئۆزىنى

ھەرقانداق چاغدىكىدىن خاتىرجەم ۋە يېنىك سېزىشكە باشلىدى . ئۆي ئىشىدىن بىكار بولغان ۋاقىتلىرىنىڭ ھەممىسىنى بازاردا تانا سېتىش بىلەن ئۆتكۈزەتتى . ئۇدۇللۇق تانا ساتقان پۇلنى ئۇدۇللۇق كامىلغا ئۆتكۈزۈپ ئۇنىڭ يانچۇقىنى تومىلايتتى ، بىر پۈكۈمۇ ئۇنىڭ رۇخسەتسىز ئۇيان - بۇيان قىلمايتتى . كامىل مەيلى غەرق مەست كەلسۇن ياكى بۇزۇق ئا-يالارنى يېتىلەپ كېلىپ ئۇنىڭ كۆزىچىلا ئىشقۇازلىق قىلىپ قوندۇرۇپ قالسۇن ، مەرۋانەم پەرۋايىغا ئالمايتتى . ئەكسىچە بۇ ئۆينىڭ مۆمىن دېدە-كىدەك كامىلنىڭ ئاغزىدىن چىققانىنى دەرھال بەجا كەلتۈرەتتى . قولىدىن كېلىشىچە « مېھمان »نىڭ كۆڭلىنى ئۇتۇشقا تىرىشاتتى . كۈتۈلمىگەن بىر ئىش ئۇنىڭ پىلانىنى پۈتۈنلەي ئۆزگەرتىۋەتتى :

تۇمۇز كۈنلىرىنىڭ بىرى ئىدى . خۇپتەنگە يېقىن كامىل ناتونۇش بىر ئايالنى باشلاپ كەلدى . مەرۋانەم چىرايىغا تەبەسسۇم يۈگۈرتۈپ ، « مېھمان » نى قىزغىن قارشى ئالدى : قولىغا سۇ بېرىپ ، ئالدىغا چاي - مەزە قويدى . كامىلنىڭ بۇيرۇقى بويىچە تاماققا تۇتۇش قىلدى . دەھلىزدە ھەممىنى تەخ قىلىپ ، ھويلىدىكى ئوچاققا ئوت ياققىلى ماڭغاي دەپ تۇرۇ-شىغا ، مېھمانخانىدىن ئايالنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى :

— شۇنچە سالاپەتلىرى بىلەن جاھاندا خوتۇن تېپىلمىغاندەك ، ئەجەبمۇ ئېلىپ قاپتىكەنلە بۇ گاچىنى ؟

— ماڭا قويۇپ بەرسە ، ئۇنداق بىرنېمىنى ئالغىلى سارالڭ بولۇپ قالمىدىم ! — كامىل ئاچچىق بىلەن سۆزلەيتتى ، — ھەممىسى شۇ ئانام بىلەن دادامنىڭ قىلغان ئىشى بولمامدۇ !

— مۇنداق دېسىلە . مەن تېخى سىلىنى ئۇنىڭ چىرايىنى دەپ .....

— چىرايىنى ئىت يېسۇن ! پۇلىنى دېمەيدىغان بولسام ، ئاللىقاچان قوڭغا تېپەتتىم دېسىلە ئۇنىڭ !

— ۋىيەي ، نېمە دەيدىغانلا ؟

— راست گەپ . قېيىنئاتا - قېيىنئانام ئۇنى ئۆيۈمدە ساقلىغىنىمنىڭ خۇشلۇقىدا ئۇستەك ئۇستىگە ئۇستەك بېرىپ .....

— ۋاي ئۆلەي ! نېمە دەيدىغانلا ؟ مەن تېخى سىلىنى خېلى ئەر-كەك تۇرىدۇ ، پۇل - مالنىڭ كۆزىگە قارىمايدىغان يىگىت دەپ يۈرسەم ،

خوتۇن كىشىدىن پەيشەنبىلىك تىلەيدىغان ھۇنەرلىرى بار ئىكەن ئەمەسمۇ ! ھى - ھى ، ھى - ھى .....

ـــ ئاغزىلىرىغا بېقىپراق گەپ قىلسىلا جۇما خېنىم ! 100 كويلۇقتىن ئىككىسى « غوپپىدە » يانچۇقلىرىغا كىرىپ كەتمىگەن بولسا ، سىلىمۇ .....

ـــ گېپىنىڭ سەتلىكىنى ئەسكىنىڭ ! چاقچاق قىلىپ قويسام .....

ـــ چاقچاقلىرىنى قويۇپ ، ھازىر نەدە ئولتۇرۇۋاتقانلىقلىرىنى ئويلاپ باقسىلا ئاۋۋال ! ئۇ گاچا بولمايدىغان بولسا ، مەھەللىنىڭ ئىتلىرى ئاللىقاچان بۇ يەرگە بېسىپ كىرىپ ئىككىمىزنىڭ پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقمامتى !؟

ـــ ھە ..... كۈنلىمەيدىكەن - دە ؟

ـــ « كۈنلەش » دېگەننى نەدىن بىلسۇن ئۇ گاچا ! ھېلى كۆرىلا ، سىلىگە تېكى بولۇپ بېرىدۇ تېخى !

ـــ ھى - ھى ، ھى - ھى! ۋاي خۇدايىمەي ، ئەجەب كۈلدۈرۈۋەتتىلە ئادەمنى . بۇ گەپلىرىچىزە ، ئۇ بىر قارانچۇق ئىكەن - دە بۇ ئۆيدە؟

ـــ ھەببەللى ، ئەمدى تاپتىلا ! ئۇنى بارغۇ ھەم قارانچۇق ، ھەم دېدەك ، ھەم تىللا تېزەكلەيدىغان مېدە ئېشەك دەۋەرسىلە !

ـــ ھى - ھى ، ھى - ھى ! « مېدە ئېشەك » دەيدۇ تېخى ! كۈندە نەچچە قېتىم يالايدىغانلا ئۇنى ؟

ـــ كۆڭلۈمنى ئېلىشتۇرمىسلا ، قۇسقۇمنى كەلتۈرۈپ !

ـــ تايىنلىق ! ئەگەر مەن بولمىسام .....

ـــ سىلى بولمىسلا ، مىڭ يىل خوتۇن قارىسى كۆرمىسەممۇ ئۇنىڭغا يېقىنلىشامدىغان ! چاپىنىمنىڭ پېشى تېگىپ كەتسىمۇ ھەپتە قاقماي دېسىلە !

ـــ ھى - ھى ، ھى - ھى !

ـــ ھا - ھا ، ھا - ھا !

ئۇلار يەنە نېمىلەرنى دېيىشتى ؟ مەرۋانەم ئاڭلىدىمۇ - ئاڭلىمىدىمۇ ؟ بۇ بىزگە قاراڭغۇ . ئۆزىنىڭ « قارانچۇق » ، « دېدەك » ، « تىللا تېزەكلەيدىغان مېدە ئېشەك » دېگەندەك « ئۇنۇڭ »لىرى بارلىقىنى مەرۋانەم تۇنجى قېتىم ئۇقتى . شۇ تاپتا ياتاق ئۆيگە كىرىپ ، بىر تال تاناڭ

بـلـەن سـرتماق ياساپ ئېسىلىپلا ئۆلۈۋالسا ياكى يۇگۇرگەن پېتى تۇمەن بـويـنـغـا چىقىپ ئۆزىنى دەريـاغا ئېتىپ ، بۇ دۇنيانىڭ جىمى دەردىسەرىدىن بـراقلا قـۇتـۇلـسـا ، يا بولمسا ئاياغلىرى ئاستىدا مۇزدەك سوغۇق يالتىراپ تۇرغان كەكىنى ئېلىپلا مېھمانخانىغا ئېتىلىپ كىرىپ ، ئاۋۇ ئىككى مەرەزنى بـۇردا - بـۇردا قـىـلـىـۋەتسە ، ئاندىن ئۆزىنى ..... ياق ! ياق !! ياق !!! نەدە ئۇنـداق ئاسـان ئـىـش بـار ئىكەن ؟ مەرۋانەم ياشىشى ، ئۇلارمۇ ياشىشى كېـرەك ! گەپ قانداق ياشاشتا !!!

بـۇنـداق جـاسـارەت نـەدىـن پـەيـدا بـولدى ، مەرۋانەم يىغلىمسىدى ، رەڭـگـىـنـمۇ ئۆزگەرتمىدى . تېخى : « ئەجەب ئوبدان بولدى ! » دەپ ئىـچـىـدە ئاچـچـىـق كـۈلدى . تاكى ئەتىسى ئەتىگەندە ھېلىقى خېنىم ئۆيىدىن ئۇزاپ چـىـقـىـپ كـەتكۈچە چىرايىدىن تەبەسسۇم ئۆكسۈمىدى . كامىلنىمۇ گـويـا ھېچ ئىـش بـولـمـىغاندەك چىرايلىق يولغا سالدى . ھويلا ئىشىكىنى زەنـجـىـرلاپ ، دەھـلـىزنىڭ بوسۇغىسىدىن پۇتىنى ئېچكىرىگە ئېلىشىغا ، مېـڭـىـسـى «ۋاڭگىدە» قىلىپ ، يۈرىكى ئىت چىشلىگەندەك قاتتىق ئېچىشىپ ، كـۆز ئالـدى قـارا‌ڭغۇلىشىپ كەتتى . ئۇ گۈندىدەك ئېغىرلىشىپ ، سېزىمىنى يـوقـاتـقـاندەك ئۆزىگە بويسۇنمايۋاتقان ئاياغلىرىنى تەسلىكتە يۆتكەپ ياتاق ئۆيـگـە كـىـردى - دە ، كـارىۋاتنىڭ ئايىغىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ ئاران ئولتۇرۇۋالدى . چاچلىرىنى يۇلۇپ ، قانغۇدەك بىر يىغلىۋالماقچى بولغاندى ، بىر نـۇقـتـىـغـا تـامـنـىڭ تۆشۈكىدەك قادىلىپ تۇرغان كۆزلىرى ياش چىقىش ئۈيـاقـتـا تـۇرسـۇن ، « مـىـت »مۇ قىلىپ قويمىدى . چىشلىرى كاسىلداپ ، جىمى ئەزاسى لاغىلداپ تىترەيتتى . ھاڭغىرقاي ئوچۇق ئىشكىتىن كىرگەن شـامـال پايپاق ئۈستىدىن شىپەك كىيگەن ئايىغىغا نەشتەردەك سانجىلاتتى . مـەرۋانـەم قانچە ۋاقىت ئاشۇنداق ئولتۇردىكىن ، بىر چاغدا ئەقلىدىن ئازغانـدەك كـۆزلـىـرىـنـى چـەكـچەيتىپ چۇراپ ئورنىدىن قوپتى - دە ، ھېلى ئۇ يـەرنـى ، ھېلى بۇ يەرنى تىنتقىلاپ يۈرۈپ ، ئاخىر سىرتقا چىقىسلا يانچۇقىغا سـىـلـىـۋالـىـدىغان خاتىرە دەپتەر بىلەن قەلەمنى تاپتى ۋە كارىۋات ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ نېمىلەرنىدۇر يېزىشقا باشلىدى .

ئابـلـىـكـىـم ئەمـدىلا بـىـر كـەكـىـنـى سۇغۇرۇپ بولۇپ ، بىسىنـى چـاقـلاشـقـا تەرەددۇتلىنىۋاتقاندا ، يۈزىنى تور رومال بىلەن يېپىۋالغان بىر

ئايـال دۇكـان ئالـدىدا پەيدا بولدى . ئابلىكىم ئىشىنى توختاتماستىن كۆزى-
نىڭ قۇيرۇقىدا ئۇنىڭغا شۇنداق قارىغانىدى ، ئايال روملىنى قايرىپ يۈزىنى
چالا - پۇچۇق كۆرسەتتى - دە ، ئىتتىك ياپتى .

« ھوي ، مەرۋانەمغۇ بۇ! قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغاندۇ؟»

ئېسىنگىرىگىنىدىن خۇددىنى يوقاتقىلى تاس قالغان ئابلىكىمنىڭ
خىيالى ئاخىرلاشماستىن ، مەرۋانەم قول سومكىسىدىن بىر كەكىنى ئېلىپ
ئۇنىڭغا ئۇزاتتى . ئابلىكىمنىڭ يۈرىكى توختاپ قالغاندەك دېمى كېسىلىپ ،
ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولاشقانىدى . ئۇ بىلىنەر - بىلىنمەس تىترەۋاتقان قو-
لىنى كەكىگە سۇنغاندا ، كەكنىڭ كۆزىگە قىستۇرۇلغان كىچىككىنە
باغاقچىنى كۆرۈپ قالدى . ئۇ بېشىنى كەينىگە قىيا بۇراپ ، شاگىرتىنىڭ
ئوچاقتىكى ئوت بىلەن ھەپىلىشۋاتقىنىنى كۆردى - دە ، خەتنى پەم بىلەن
ئېلىپ ، غىل - پاللا كۆز يۈگۈرتتى :

« ئۇستام ، ئۆزلىرىگە دەيدىغان ئىككى ئېغىز گېپىم بار ئىدى ،
ئاڭلاشقا چوللىرى تېگەرمۇ ؟ »

ئابلىكىم خەتتىن كۆزىنى ئۈزۈپ ، مەرۋانەمگە بىر قارىۋېتىپ شا-
گىرتىغا بۇرۇلدى :

— بىلال ، — دېدى كەسكىن بۇيرۇق تەلەپپۇزىدا ، — ئۇچقاندەك
ئەلچىخانىغا بېرىپ 10 كويلۇق دانىكا ئەكەل !

بىلال ھەش - پەش دېگۈچە پەرتۇقىنى يېشىپ ، ئابلىكىم ئۇزاتقان
پۇلنى قولىغا ئالدى - دە ، كۆزدىن غايىب بولدى .

ئابلىكىم نېمە قىلىش ، نېمە دېيىشنى بىلەلمەي ، مەرۋانەمنىڭ
كەكىسىنى ئىككى قوللاپ تۇتقىنىچە مەرۋانەمگە چېكەتكىدەك تىكىلىپ
تۇراتتى . مەرۋانەم ئۇيان - بۇيانغا قارىۋېتىپ ، دەپتەرنىڭ بىر ۋاراقىنى
« شارتتىدە » يىرتىپ ئۇنىڭغا تەڭلىدى :

« ئۇستام ، مەن ئېرىمدىن ئاجراشسام ، مېنى راستتىنلا ئالامىلا ؟»

ئابلىكىم پوروقلاپ قاياۋاتقان جىمبىل قازانىنىڭ ئىچىگە كىرىپ
قالغاندەك چىلىق - چىلىق تەرگە چۆمدى . چېكىسىدىن پۇرقىراپ ئۆرلە-
گەن تەر تامچىلىرى كۆيە - ئىس بىلەن بۇلغانغان يۈزىدە يول - يول
سىزىقلارنى پەيدا قىلدى . ئۇ ئۆزىمۇ سەزمەستىن :

ـــ ئۆتكەندە مەن مۇشۇ گەپنى قىلسام، سىلى نېمىشقا ئۇنىمىغان؟ـــ دەپ تاشلاپ ، بويۇنلىرىنى قىزىرىپ كەتتى . مەرۋانەم يەنە بىر ۋاراق قەغەزنى سۇندى :

« ئۇ چاغدا مەن ھازىرقىدەك كۈنگە قالمىغانلىقىمنى پەقەت ئويلىماپتىكەنمەن . شۇڭا ، يۈزۈمنى داپتەك قىلىپ مۇشۇ گەپنى دېگىلى ئالدىلىرىغا كەلدىم . ئاۋۋال سوئالىمغا جاۋاب بەرسىلە . زادى قانداق كۈنگە قالغانلىقىمنى كېيىن چوقۇم ئېيتىپ بېرىمەن . ماقۇلمۇ ؟ »

ئابلىكىم خەتتىن بېشىنى كۆتۈرگەندە ، مەرۋانەم يۈزىنى تولۇق ئېچىپ ، ئۇنىڭغا يېڭىدەك قادىلىپ قاراپ تۇراتتى . تامدەك تاتىرىپ كەتكەن يۈزلەر ، قارىئۆرۈكتەك كۆكىرىپ كەتكەن لەۋلەر ؛ زىنداندەك ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن بولسىمۇ غەزەپ ، ئىشەنچ ، ئۆلۈمگىمۇ پىسەنت قىلمايدىغان قەتئىيلىك ئەكس ئېتىپ تۇرغان ئوتلۇق كۆزلەر ئابلىكىمنىڭ يۈرىكىنى چايىاندەك چېقىپ ، ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالدى . ئۇ جىددىي تەلەپپۇزدا سورىدى :

ـــ گەپلىرى راستمۇ ؟

ـــ ھىم .....

ـــ مېنى يەنە ئارماندا قويىدىغان ئىش بولماس ؟

« ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ ! ماڭا ئىشەنسىلە ، نېرىسى ئىككى ئايدا ، بېرىسى بىر ئايدا نىكاھتىن ئاجرىشىپ ، ئۆزۈم قاشلىرىغا كېلىمەن . شۇ-نىڭغىچە كۈتۈپ تۇرالامىلا ؟ »

ـــ ئەگەر گەپلىرى راستلا بولسا ، بىر ئاي ئەمەس ، « بىر يىل كۈت ! » دېسىلىمۇ ھەرگىز ياق دېمەيمەن .

« ئويلىنىپراق گەپ قىلسىلا . ئەل ـ ئاغىنىلىرى ئىككىمىزنىڭ ئۇ-شۇنى ئاڭلاپ ، 〈 نەچچە يىل خەققە خوتۇن بولغان بىر گاچىنى ئېلىپ نېمە قىلىسەن ؟ 〉 دەپ مەسخىرە قىلغىلى تۇرسا ، ۋەدىلىرىدىن يې-نىۋالارلىمىكىن ؟ »

ـــ ياق ، خاتىرجەم بولسىلا . سىلىلا گەپلىرىدە چىڭ تۇرسىلا ، مەن ئۆلسەممۇ ۋەدەمدىن يانمايمەن !

مەرۋانەم يەنە بىر ۋاراق قەغەزنى ئۇنىڭغا تەڭلەۋېتىپ يۈزىنى ياپتى.

« ئەمسە ، گېپىمىز گەپ . بۇگۈن كۆڭلۈمنىڭ پەقەت ئارامى يوق . سىلىگە دەيدىغان نۇرغۇن گەپلىرىم ئامانەت قالدى . بۇدا كەلگىنىمدە ھەمـ مىسىنى يازغاچ كېلىمەن .

خوش ، خۇدايىمغا ئامانەت ! »

ئابلىكىم خەتتىن بېشىنى كۆتۈرگەندە ، مەرۋانەم ئاللىقاچان كـەكسىنى سومكىسىغا سېلىپ كېتىشكە ھازىرلىنىپ بولغانىدى . ئابلىكىم :

ـــ خوش ، ـــ دېدى تىلىنىڭ ئۇچىدىلا .

مـەرۋانـەم كـەتتى . ئۇنىڭ گۆردىن ئېچىۋالغان ئۆلۈكىنىڭكىدەك تاـ تـىراڭـغـۇ سـىيـماسـى ، يـاش مـونـچـاقـلـىرى يامغۇردەك تۆكۈلۈۋاتقان ئولـتـۇرۇشاڭـغـۇ كۆزلىرى قالدۇرۇپ كەتكەن سان ـ ساناقسىز مەۋھۇم سوـ ئاللار ئابـلىكىمنى تېزرەك جاۋاب تېپىشقا قىستايىتتى . ئەكسىچە ئابلىكىمنىڭ كۆڭلىدە جاۋاب ئەمەس ، بەلكى يېڭى بىر سوئال پەيدا بولغانىدى .

« مـەرۋانـەم راسـتـىنلا ئېرىـدىـن ئاجـرىشىپ ، مەن بىلەن توي قىلارمۇ ؟ ئەستا ، ئەتىكى ئىشنى ..... »

« ئەتىكـى ئىش » ئابلىكىمنىڭ « ئۆمۈر سودىسـى » ئىدى . بـۇ « سودا » ئاخىرقى ھېسابتا ئەتە پۈتەتتى .

مـەرۋانـەمـنـىڭ تـاسـادىـپـىـي پەيدا بولۇشى ۋە ئاجايىپ ساددا ـــ بـالـىلارچە گەپلىرى ئابلىكىمنى گاڭگىرىتىپلا قويدى . ئابلىكىم گاڭگىراش ئـىچـىدە مەرۋانەمنىڭ ئاخىرقى قېتىمـلىق ئايـرىلىش ئالـدىدا كۆزلـىـرىگە « لـۆمـمـدە » ياش ئالغان چاغدىكى ئاجايىب بىچارە قىياپىتىنى غىل ـ پال كـۆز ئالـدىـغا كەلتۈردى ، بولۇپمۇ ئۇنىڭ ئايال زاتىدا كەمدىن ـ كەم بولـدىغان يوغان ، نۇرلۇق كۆزلىرى !

بـۇ كـۆزلـەر : « مـەن سـېـنـىـڭ ! مەڭگۈ سېنىڭ !!! لېكىن ..... » دېگەنىدى .

مـۇشـۇ « لـېـكىن » ئابلىكىمنـى تەقـدىرگە تەن بېرىشكە مەجـبۇر قىلغان ؛ بولۇپـمۇ ئانىسـىنىڭ تۈگـمەس نالىسـى ، يالـۋۇرۇشلىرى ئۇنى « غـوجـا كـۆرسـۇن » گـە بـولـسـمۇ بېشىنـى جۈپـلەپ بېقىش نىيـىتىگە كەلتۈرگەنىدى .

ـــ يـائاللا بـالام ، يـەنـە شـۇ كـىتابمۇ ! ـــ ئابلىكىم كۈتۈپخانىسىدا

ئولتۇرۇپ مەرۋانەمنىڭ جاۋاب خېتىنى بەشىنچى قېتىم ئوقۇۋاتقاندا ، ئاسىمخان سۆزلىگەن پېتى كىرىپ كەلدى . ئۇ ئاياغلىرىنى ئېغىر يۆتكەيتتى . ئابلىكىم خەتنى شىمىنىڭ يانچۇقىغا سالغاچ ئورنىدىن قوپتى ، ــ كۈندۈزى قارىسامۇ ، كېچىسى قارىسامۇ قولۇڭدىن كىتاب چۈشمەيدۇ . كىتابتىن ساڭا نېمە چىقىدىغاندۇ زادى؟! ۋاي ، ۋاي ، ۋاي ..... ئەجەبمۇ ئاغرىدى بۇ بەل ، ئەجەبمۇ ئاغرىدى . يا پۇتۇمنى ئىتتىك يۆتكەپ گۈس - گۈس دەسسەپ ماڭالمايمەن ، يا ئارامخۇدا ياتالمايمەن . ئۇھ ..... ئەجەبمۇ قىينالدى بۇ جېنىم .

ــ پۇتۇڭ بەك ئاغرىپ كېتىۋاتقان ئوخشامدۇ ؟ ــ ئابلىكىم ئۇنى قولتۇقىدىن تۇتۇپ يېتىلەپ ، بايا ئۆزى ئولتۇرغان ئورۇندۇقىغا ئولتۇرغۇزدى ، ــ ئىلىجان دوختۇرنى چاقىرىپ كىرەيمۇ ؟

ــ ئوھۇش ، نېمە دەيدۇ ما بالا ! دوختۇرخانىدىن قۇتۇلۇپ ئۆيۈمنى تاپقىلى ئاران ئۆچ كۈن بولسا ، يەنە نېمە دوختۇرنىڭ گېپى ! ھېلىقى ئىشنى ئويلاندىڭمۇ ؟

ــ قايسى ئىشنى دەيسەن ؟

ــ خۇپسەنلىكىنى ! ــ ئانا زەردە قىلدى . ئابلىكىم ئۇنىڭ ئۇدۇلىدا ئۆرە تۇراتتى ، ــ تويىنىڭ ئىشىنچۇ ؟

ــ توي ..... تويىنىڭ ..... تويىنىڭ ئىشى .....

ــ يەنە دۇدۇقلايسەنغۇ ! داداڭ رەھمەتلىكتۇ بۇ ئۆيگە كېلىن ئەكىرەلمەي ئىككى كۆزى ئوچۇق كەتتى . ئەمدى قوپۇپ مېنىمۇ تاختا كۆۋرۈككە ئۇزىتاي دەمسەن ! ؟

ــ ئانا ، مەن .....

ــ گېپىمنى قىلىۋالغىلى قوي ! ــ ئانىنىڭ پەيلى بۇزۇلغاندى . ئابلىكىم گېپىنىڭ قۇيرۇقىنى يۇتۇۋېتىپ ، يەرگە قارىدى ، ــ ئاباياڭ ، زەينەپ خېنىم مېنى يوقلاتقاچ يەنە گەپ ئەۋەتىپتۇ ، ئۇقتۇڭمۇ ؟ ! سېنى لەۋزىمنى يەردە قويماس دەپ خەققە گەپ ئېچىپ قويۇپ ، مانا ئەمدى نۇمۇسقا ئۆلىدىغان بولدۇم ! ھۇ ..... ھۇ ..... كۆزۈمنىڭ ئوچۇقىدا تۆت ئادەمگە توي ئېشى بېرىپ ، تاق بېشىڭنى جۇپلەپ قويايا دېمسەم ، دوختۇرلارنىڭ شۇنچە توسقىنىغا ئۇنىماي مۇشۇ گۆرگە يېنىپ چىققىلى

ساراڭمۇ مەن!؟ ھۈ..... ئويلاپ باقە ، ئوغۇللۇق گەپ ئېچىپ قويۇپ ، قىز تەرەپ ماقۇلغا كەلگەندە ، سۇغا چۈشكەن تاشتەك جىمىپ كەتسە ، قىز چوڭ قىلغان ئاتا ـ ئانىغا نى ئات ، نى نومۇس !؟ ھۈ ..... ھۈ ..... قىزىنىڭ بىرەر ئەيىبى سېزىلگەن بولسىغۇ بىر نۆرى ، ئاي دېسە يۈزى ، كۈن دېسە كۆزى بار مۇشۇنداق قىز يارىمسا ، ساڭا كىم يارايدۇ زادى ؟ !

ـــ خاپا بولمىغىنا ئانا !

ئابلىكىم ئۇنىڭ يېنىغا كېلىپ ، قولىنى مۈرىسىگە قويغىنىدى ، ئۇ قوپاللىق بىلەن سىلكىۋەتتى .

ـــ نېرى تۇر ! ـــ دېدى ئۇ بايىقىدىن بەكرەك چېچىلىپ ، ـــ ھۇ ئۆزىنى بىلمەيدىغان ! « مەن كىم ؟ » دەپ ئۆزىدىن بىر سوراپ باقماي ، قىز تاللايدۇ تېخى ! چۆرەكىگە مۇنداق قاراپ باقە ، تەكتۇشلىرىڭنىڭ ئالدى ئۈچ ، كەينى بىردىن بالىغا ئاتا بولۇپ بولدى . نومۇس قىلماي بويۇكنى كۆتۈرۈپ يۈرگىنىگە ھەيرانمەن ! قېنى ، بۇ قېتىم يەنە تاللىق باغقا كىرىپ باققىنا ، مەندىن نېمە كۆرىدىكەنسەن !

ـــ مېنىكىغۇ ھازىرلا ماقۇل دېگۈم بار .

ـــ ئەمىسە نېمىشقا كەينىگە سۆرەيسەن ؟ ئۆزۈڭ تېپىۋالغان بىرەرسى بارمۇيا ؟

ـــ ئۇنداق ئىش بولسا ساڭا دېمەمتىم ؟ !

ـــ قىلىۋاتقان گېپىنى ! ئۇنى كۆرسەتسەم ياراتمىسالڭ ، بۇنىڭغا يول ماڭغاي دېسەم ئۇنىمىسالڭ ، مىڭ تەسلىكتە تەييار قىلغان ئىشقا تېخى تاش چىشلىسەڭ ، ھۈ ..... ھۈ .....

ـــ ئۇ قىز ماڭا ئاش بولمايدۇ .

ـــ نېمە؟ ئەستا ، ما بالىنى! دولاڭدا پال باققان ئوخشىمامسەن؟! ـــ ئابلىكىمنىڭ جاۋابى ئانىنىڭ يۈرىكىنى ھەردەڭ چاقتى . ئابلىكىمنى تەسەللىيگە كەلمەيدىغان بولدى ـ يۇ ، ئۆزىنى باستى . ياشلانغان كۆزلىرىنى ئابلىكىمگە ئايانچلىق تىكىپ ، يېلىنىشقا باشلىدى ، ـــ يا خەقنى تونۇمىساڭ ، يا ئۇنى ئۆيۈڭگە ئەكېلىپ تېزى بىلەن مېزىنى كۆرمىسەڭ ، ئاش بولۇش ـ بولماسلىقىنى قانداق بىلسەن ؟! ئوبدان بالام ، سەندىن ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا خۇش بولۇپ كېتەي ، مۇشۇ قېتىم گېپىمگە كىرگىن .

كـۆزنـمزنى يۇمۇپلا توينى قىلىۋېتەيلى ! بۇگۈنى پەتە قىلدۇرۇپ ، ئەتسى خېتىنى بېرىۋەتسەڭمۇ خاپا بولمايمەن . مۇشۇ توي بىلەن يۈزنـمزدىكى قارا يۇيۇلۇپ كەتسۇن . ماقۇلمۇ ؟

ئانـا سـەل ئۆپكىسىنى باسقاندەك قىلاتتى . ئابلىكىم بىرنەچچە ئېغىز كـۆڭـۈل كـۆتـۈرىـدىـغان گەپلەرنى قىلغاندىن كېيىن ، بولغۇسى خوتۇنى توغرۇلۇق ئۇققانلىرىنى ئەينەن ئېيتتى :

ـــ ئۇ قـىـز بـىـرسـى بـىلەن توي قىلىشقا ۋەدىلىشىپتىكەن ، ئاتا ـ ئانـىـسـى يېگىتنى ئەپەندى دەپ ياراتماي ، ئىككىسىنى ئايرىۋېتىش قەستىدە بىزگە يېپىشىپتۇ .

ـــ نـېـمـە ؟ ـــ هەيـرانلىقتىن ئاسمىخانىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ ، ئابـلـىـكـىـمگە مىختەك قادالدى ، ـــ شۇنداق ئىشمۇ بارمىكىن تېخى ؟ بۇنى سەن قانداق ئۇقتۇڭ ؟

ـــ ئەسقەر ئۆزى دەپ بەردى .

ـــ ئەسقەر دېگىنىڭ كىم ئۇ ؟

ـــ بىزنىڭ ئۆيگە دائىم كېلىدىغان ساۋاقدىشىم ئەسقەر مۇئەللىمچۇ . تۇنۇگۈن كەلگەندە مۇشۇ گەپنى قىلدى .

ـــ تـوۋا قىلدىم خۇدايىم ، پېشانىمىزدە نېمە شۇملۇق بارىكەن ، توي ئىشىڭ زادى ئۇخرىسىغا كەلمەيدۇ .

ئانـا بـوشـىـشـىپ كەتتى . چىرايىغا بىر ئىلىك سېرىقلىق تەپچىگە- نـىـدى . تـۇيـۇقـسـىـز مەرۋانەمنى تىلغا ئېلىپ ماختاپ بىرمۇنچە كۆز يېشى قـىلىۋالدى . چۈنكى ، ئۇ بۇ قېتىم دوختۇرخانىدا سانىخان بىلەن بىر ياتاقتا يـاتـقانىدى . مەرۋانەم سانىخانىنى كۈندە دېگۈدەك يوقلاپ تۇردى . سانىخان ئۇنـى بـولـۇشىغا ماختاپ بەردى . بۇ ماختاشلار ئاسمخانىنىڭ ئۆچكەن ئوت- لـىـرىـنـى يېڭىلاپ ،كۆڭلىنى قاتتىق بىئارام قىلدى . ئاخىر ئابلىكىمنىڭ بۇ يـەردە ئۇنـىـڭ بـىـلـەن ئۇچـرىـشـىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئۆيگە يېنىپ چىقتى . تويغا ئالدىرىشىمۇ مۇشۇ ۋەجدىن ئىدى .

ـــ خـوتـۇن بولا، كېلىن بولا مەرۋانەمدەك بولا.ئۇھ..... ئۆزىمزنىڭ شـورى ! ئۇ چـاغـدا ئۆزۈڭ ئېغىرلىق قىلمىغان بولساڭ ، بىزگە مۇشۇ كۈن يـوق . داداڭ رەھمـەتـلىكمۇ تويۇڭنى كۆرەلمەي ئارماندا كەتمەيتتى ..... ـــ

ئانا هەسرەتلىك ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ ، كۆزلىرىدىكى ياشنى رومىلىنىڭ ئۇچى بىلەن سۈرتكەچ ئابلىكىمگە بۇرۇلدى ، ـــ ئوھۇش ، نېمىلەرنى دەپ كېتىۋاتىمەن ! ماڭا قارا ئوبدان بالام ، مەن ساڭا ئىشىنىمەن . دېگەنلىرىڭ راست بولسا ، مەن ئەتىلا زەينەپ خېنىمغا گەپ بېرىۋېتەي . قاراپ تۇرۇپ كاككۇك بىلەن زەينەپتەك بىر جۈپ نوتىنىڭ چاڭگىسىنى بوزمايلى .

ـــ ماقۇل .

ئاسمخان ئۆتكەن - كەچكەن ئىشلارتوغرۇلۇق خېلى جىق سۆز-لىگەندىن كېيىن ، ئابلىكىمگە ئېسىلىپ ئورنىدىن قوپتى .

ـــ خۇپتەندىن يانغىلى نىكەم . مەن چىقىپ يېتىۋالاي . سەنمۇ ئولتۇرۇۋەرمەي بالدۇرراق ئۇخلا ، ـــ دەپ تاپىلىدى ئانا ، ـــ مېنى بەش - ئون كۈن ئۇزاقراق ياشىسۇن دېسەڭ ، مۇندىن كېيىن تەركىدۇنيا دەرۋىشـتەك بېشىڭنى ئىچىگە تىقىپ يۈرۈۋەرمەي ، ئۆتكەن - كەچكەن قىز باللىغا ئانچە - مۇنچە كۆز سېلىپ قوي . بىرەرسى كۆڭلۈڭگە ئەرزىپ قالسا ، دەرھال ماڭا دە . مەنمۇ قۇلاقلىق بولۇپ ، ئۇنىڭ - بۇنىڭ دەرۋازىسىنى قېقىپ باقماي . خۇدايىم نېسىپ قىلسا ، ئۆرۈك پىشقۇچە ئۆيگە كېلىن ئەكىرىپ ، مەنمۇ بىر ئۇھ دەي . ماقۇلمۇ ؟

ـــ ماقۇل .

ـــ بۇدا مېنى يەنە خاپا قىلما جۇمۇ !

ـــ خاتىرجەم بول . سەن كىمنى كېلىن قىلىمەن دېسەڭ ، ھەرگىز ياق دېمەيمەن .

.....

ئابلىكىم گېپىنى تۇردى . ئاسمخان ئۆيمۇئۆي پالاقلاپ يۈرۈپ ، تولۇق ئوتتۇرىنى پۈتكۈزگەندىن كېيىن ئابلىكىمگە ئوخشاش قىسمەتكە دۇچ كېلىپ ، دادىسىنىڭ ماشىنىچىلىق كەسپىگە ۋارىسلىق قىلغان ئاينۇر ئىسىملىك قىزنى تاللىغانىدى ، ئابلىكىم رەت قىلمىدى . ئاسمخان ئۇنى قىزنىڭ دۇكىنىغا بېرىپ ، چىرايىنى كۆرۈپ بېقىشنى تەلەپ قىلغانىدى ، ئابلىكىم : « ساڭا يارىغان بولسا ، ماڭمۇ يارايدۇ » دەپلا گەپنى ئۈزدى . ئۇ ئۆيلىنىش ئۈچۈنلا ئۆيلىنىدىغان تۇرسا ، خەقنىڭ چىرايىنى كۆرۈپ نېمە قىلىدۇ ؟!

ئانا ئوغلىنىڭ كۆڭلىدىكىنى بىلمىدى ، بىلىشنىمۇ خالمايتتى . خۇشاللىقتىن يۈرىكى يېرىلغۇدەك بولۇپ ، قىسقىغىنا ۋاقىت ئىچىدە تويۇنۇڭ تەييارلىقىنى پۈتكۈزۈپ بولدى . قىز تەرەپنىڭ ئاغزىدىن چىققىنى بويىچە تويلۇقمۇ تاپشۇرۇپ بولدى . ئەتە ــ ئابلىكىم ئاينۇر بىلەن ئۇچرىشىپ ، تۇي خېتى ئالىدىغان كۈن . مۇشۇ ئىش پۈتسىلا ، ئابلىكىم خوتۇنلۇق ، ئاسمىخان كېلىنلىك بولدى دېگەن گەپ .

ئابلىكىم بۇ ئىشقا ئاغزىدا رازىلىق بەرگىنى بىلەن كۆڭلىدە ناقايىل ئىدى . ئوچۇقراق ئېيتساق ، بۇ تۇي ئۇنىڭغا بىر جۈپ ياش يۈرەكنىڭ مەڭگۈلۈك قوشۇلۇشى ئەمەس ، بىر ئادەمنىڭ ئىككىنچى بىر ئادەمنى جىنسىي ئېھتىياجىنى قاندۇرىدىغان جابدۇق سۈپىتىدە سېتىۋېلىشىدەك تۇيۇلۇۋاتاتتى . قانداق قىلسۇن ؟ ئانىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بولسىمۇ دېمىنى ئىچىگە يۇتۇشى كېرەك !

مەرۋانەمنىڭ تۇيۇقسىز پەيدا بولۇشى ئۇنىڭغا قانچىلىك خۇشاللىق بەخش ئەتكەنلىكىنى سۆزلىمەيلا قويايلى ، بۇ كېلىشىنىڭ يەنە قانچىلىك كۆڭۈلسىزلىككە ھامىلدار ئىكەنلىكىنى قىياس قىلىش ھەقىقەتەن تەس . لېكىن ، ئابلىكىم قىلچە تەمتىرەيدىغاندەك ئەمەس !

مەرۋانەم دوقمۇشتىن بۇرۇلۇشىغا ، ئابلىكىم ئوچاقنىڭ ئوتىنى ئۆچۈردى ـ دە ، ئىش كىيىمىنى سېلىپ تاشلاپ ئۆيگە كىرىپ ئۆزىنى پىشايۋاننىڭ سۇپىسىدىكى گىلەمگە تاشلىدى .

ــ بالام ، نېمە بولدۇڭ ؟ ــ دېدى بىر ئىش بىلەن ھويلىغا چىققان ئانا ئۇنى كۆرۈپ ، ــ مىجەزىڭ يوقمۇ نېمە ؟

ــ بېشىم قېيىپ ، كۆڭلۈم ئېلىشىۋاتىدۇ .

ئابلىكىم ھۆ قىلىپ ، ئۆمىلىگەن پېتى سۇپىنىڭ چېتىگە كەلدى ـ دە ، ئاغزىغا قولىنى تىقىپ بىرمۇنچە سۇ ياندۇردى .

ــ ناشتىدىكى ھالۋا قوقىقىغا تەگكەن ئوخشىمامدۇ ؟ ــ ئانا قانىتى بوغقۇچلانغان قۇشتەك تېپىرلاپ كەتتى ، ــ جىندەك يېتىپ ئارام ئېلىپ تۇر . مەن بازارغا چىقىپ چامغۇر ، يۇمغاقسۈت تېپىپ كىرىپ ، بىرپىيالە شوۋگۈرۈچ ئېتىپ بېرەي .

ئانا سۆزلىگەچ كۆرپە ـ ياستۇق ئېلىپ چىقىپ ئابلىكىمگە جاي

راسلىدى . ئابلىكىم بىر ئاي كېسەل ئازابى تارتقاندەك ھەر تىنىقتا بىر ئىنجىقلاپ كۆرپىگە چىقىپ ، يۈزىنى تام تەرەپكە قىلىپ يېتىۋالدى .

× × ×

ئەتىسى يورۇق نامازدىگەردە تۇراق كامىلنىڭ بوتكىسى ئالدىدا تۇ-يۇقسىز پەيدا بولدى ـ دە :

ـــ كامىل ، دۇكىنىڭنى ئىتتىك تاقاپ «شاھزادە مەيخانىسى»غا بار، مەسلىھەتلىشىدىغان مۇھىم بىر ئىش بار . مەن شۇ يەردە ساقلايمەن ، ـــ دەپ قويۇپلا كېتىپ قالدى .

كامىل يېتىپ كەلگەندە ، تۇراق بىزگە تونۇش ھېلىقى مەخسۇس خانىدا چېكىسىنى تۇتقان ھالدا تاماكا چېكىپ خىيال سۈرۈپ ئولتۇراتتى . كامىلغا سوغۇدىشىپلا تاڭ شياۋجيې كىردى .

ـــ سەيلەرنى ئەكىرەمدۇق ؟ ـــ دېدى ئۇ كۈلۈمسىرەپ .

ـــ ئەكىرىڭلار ، ـــ تۇراق ئۇنىڭغا قاراپمۇ قويمىدى ، ـــ ياخشى ، ۋاقتىدا كەلدىڭ ، ئولتۇرە ئاداش .

كامىل ئۇنىڭ قارشىسىدىكى ئورۇندۇققا ئولتۇرۇۋېتىپ سورىدى :

ـــ چىرايىڭ غەلىتە تۇرىدىغۇ ، بىر ئىش بولدىمۇ ؟

ـــ ھەئە . چاتاقنىڭ چوڭى چىقتى .

تۇراق ئەمدى گەپ باشلىشىغا ، كۈتكۈچىلەر سەي ـ تاماق كۆتۈ-رۈپ كىرىشتى . تۇراق گېپىنىڭ قۇيرۇقىنى يۇتۇۋېتىپ تاماكىسىنى شورىغىلى تۇردى . كامىل گاڭگىراپ كەتكەندى . ئىچى تىت ـ تىت بولغىنىدىن ھېلى كۈتكۈچىلەرگە ، ھېلى تۇراقتا ئالاق ـ جالاق قارايتتى . سەي ـ تاماق تەخ بولدى . تاڭ شياۋجيې بىر شىشە ھاراقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ رومكىلارغا قۇيۇپ بولۇشىغا ، تۇراق ئۇنى ئىشارەت بىلەن سىرتقا چىقىرىۋەتتى .

ـــ كۆردۈڭمۇ ماۋۇ سەپەر دېگەن گۇينى ، گالۋاڭلىق قىلىپ تۇتۇلۇپ قاپتۇ .

ـــ تۇتۇلۇپ قاپتۇ ، ساقچىغىما ؟

ـــ ساقچىغا بولماي كىمگە بولاتتى ؟!

ـــ ئەستا ، ماگۇينى ..... نېمىشقا تۇتۇلۇپتۇ ؟
ـــ ئاق تاماكا سېتىپ .
ـــ ھە !
كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكۈدەك چەكچەيگەن ، چىرايى گەجدەك ئاقىرىپ كەتكەن كامىل تۇراقنىڭ ئاغزىغا چېكەتكىدەك تىكىلگىنىچە گېپىنىڭ ئايىغىنى تاپالمىدى .
ـــ قارىمامسەن ئۇ مازنىڭ ئەخمەقلىقىنى ، ـــ تۇراق پەس ئاۋازدا چۈشەندۈردى ، ـــ ئۇرۇمچىدىكى بىر ئەمەلدارنىڭ قەشقەرگە ئويىنىغىلى كەلگەن قىزىنى ئاققا كۆندۈرۈۋېلىپ قورسىقىغا ئۇندۈرۈپ قويۇپتىكەن . ئۇ قىز : « 30 گىرام ئاق تاماكا بەرمەيدىغان بولساڭ ، ئۇستۈڭدىن ئەرز قىلىمەن » دەپ پوپوزا قىپتۇ .....
ـــ ئەستا ، ما ئىشنى . كېيىنچۇ ؟
ـــ ئۇ ماز : « بالاڭنى چۈشۈرۈۋەتسەڭ ئاندىن بېرىمەن » دەپ گوللاپ ، بىر چېكىم چەككۈزۈپ قويۇپتۇ . ئۇ قىز بالىسىنى چۈشۈرۈۋېتىپ ئالدىغا كەلسە ، تونۇماس كىشى بولۇۋاپتۇ . قىزنىڭ ئاچچىقى كېلىپ يەنە بىر قېتىم بىلەن گېپىنى بىر قىلىپ ، سەپەرنى پەنلەپ ساقچىغا تۇتۇپ بېرىپتۇ .
ـــ ئاق بىلەن تۇتۇلۇپتىمۇ ، يا ..... ؟
ـــ شۇنداق بولماي ئەمىسە . ساقچىلار ئۇنىڭ دۇكىنىنى پېچەتلەپ ، ئۆيىنى ماز تىنتقاندەك تىنتىپ ئاختۇرۇپ ، ئاق تاماكا ، قارا تاماكا ، نەق پۇللىرىنى قويماي ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ .
ـــ خوتۇن كىشىنى ئالدىغاندىكىن ئوبدان بولاپتۇ ! ـــ كامىل ئەمدىلا تۇتاشتۇرغان تاماكىنى غەزەپ بىلەن شورىغاچ غوتۇلدىدى ، ـــ 30 گىرام بەرمىسە ، 10 گىرام بولسىمۇ بېرىپ ئاغزىنى باسقان بولسا ، ئۇنىڭغا مۇشۇ ئىش يوق .
ـــ نېمە دەيدۇ ما لاتا ! ـــ تۇراق خورازنىڭ تاجدەك قىزىرىپ چۈراپ ئورنىدىن قوپتى ـ دە ، ئاقبالداقتەك ئېتىلىپ كەتتى . قان تولغان كۆزلىرى جاللاتنىڭ كۆزلىرىدەك پارقىرايتتى ، ـــ ۋەلاتا ، ئوبدان بولاپتۇ دەيسىنا ! ؟ خۇش بولۇپ كەتكىنىنى ما بىرنېمىنىڭ !

سەپەرنــى تۇتــقان ساقچى سېنى تۇتماي قالار ھېلى !

ـــ مېـنى نېمشقا تۇتىدىكەن؟ ـــ كامىلىنىڭ «يىگىتلىكى تۇتۇپ »، تـۇراقـقـا گـەپ بـەرگۈسى كەلمىدى بولغاي ، ئۆز گېپىنى يورغىلاتتى ، ـــ مەن يا ئاق تاماكا سودىسى قىلمىسام .

ـــ نـېـمـە ! ئاق تـامـاكا سودىسى قىلماپتىمىش . لەنجۇدىن كىم ئەـ كـەلـگـەن ؟ سـەن ئەكـەلـگەن بولاتىڭ ! بىلەمسەن ؟ 50 گىرام ئاق بىلەن تۇتۇلغان ئادەم ئېتىلىدۇ !

ـــ ئېتىلسا نېمە كارىم !

ـــ نـېـمـە كـارىـم ؟ ۋاي لاتـا ، ۋاي ئەخمەق لاتا ، سەپەر شۇنداقلا ئاغـزىـدىـن چـىـچـىـپ سـېـنـى چـېـتـىۋالسۇنچۇ ، « نېمە كارىم » دېگەنگە تويمىسالار .....

ـــ سەنچۇ ؟ سەنمۇ .....

ـــ كـىـم ساڭا : « مەن قاتاردا يوق » دېدى ؟ سەپەر ئاغزىنى چىڭ تـۇتـالـمـىـغـۇ سـەن بـىلەن مېنىڭ بۇرۇتىمىزنى پالتا كەسمەيدۇ . سەللا بـوشـاڭلىق قىلسا ئىككىلىمىزنى بالاغا تىقىدۇ ، ـــ تۇراق تەلەپپۇزىنى سەل بـوشـاتـقـاچ ئورۇنـدۇققا ئولتۇردى ، ـــ سېنى بۇ يەرگە چاقىرىپ كېلىشىم مـۇشۇ بالا ـ قازادىن قۇتۇلۇشنىڭ ئوبدانراق چارىسىنى تېپىشنى مەسلىھەتـ لىشىش ئۈچۈن ئىدى . سەن .....

ـــ بولدى ، بولدى . تاپقان چارەڭنى دېگىنە ئاۋۋال !

ـــ نـېـمـە چـارە بـولاتـتـى ، قـاچـسـاق تـۇتـۇۋالىدۇ . سەپەر بىزنى چېتىۋالغۇدەك بولسا ، ئىككىمىز ئىقرار قىلمىساق .....

ـــ شـۇ گـەپمىدى ؟ قورقما ، ئۆلسەممۇ ئىقرار قىلمايمەن ! ئۆزۈڭگە ھېـزى بـولساڭ بولدى ! قېنى ، ئۇ ماز مېنى چېتىلىۋېلىپ باقسۇنچۇ ، ئانا ـ مانىسىنى كۆزىگە كۆرسەتمەيدىغان بولسام .

ـــ قولۇڭدا قارا تاماكا بارمۇ ؟

ـــ يوق . قانداق دەيسەن ؟

ـــ بـولـمـسـا بولاپتۇ . مەن شەپە بەرمىگۈچە بىر چېكىمۇ تۇتۇپ تاشلىما !

ـــ شـۇنچىلىك ئىشنىمۇ بىلمەمتىمكى . چاتا يوق ! خاتىرجەم بول !

ئەجەبمۇ ئاچىتى بۇ قورساق . تۇكى يوق گېپىڭنى قويۇپ ، ھارىقىڭنى قۇيمامسەن !

كامىل چىرايىنى غەلىتە پۈرۈشتۈرۈپ چوكنى قولىغا ئېلىپ ، شىرەگە ئۇچىنى ئۇرۇپ تەڭلەشتۈردى ـ دە ، جانان كومزەكتىكى بۇقىنىڭ چۈنچىگە ئاچ قالغان بۆرىدەك تېگىش قىلدى . ئۇنىڭ بۇ بېپەرۋالىقىدىن ئۆلگۈدەك ئاچچىقى كەلگەن تۇراق ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا ئالىيىپ قاراپ قويۇپ ، ھاراق شىشىسىنى قولىغا ئالدى . « ھېلىمۇ ياخشى بەزى گەپلەرنى دەپ سالماپتىمەن ، ــ دېدى ئىچىدە پىچىرلاپ ، ــ بۇ لاتىنىڭ ئەلپازى مۇشۇ بولسا ، چوقۇم ئۆزىنىمۇ ، مېنىمۇ بالاغا تىقىدىغاندەك تۇرىدۇ . دەرھال سۇلتانىنىڭ دېگىنىدەك قىلسام بولغۇدەك . »

تۇراق بۇگۈن ئەتىگەن سەپەرنىڭ قولىغا ئېلىنغانلىقىدىن خەۋەر تېپىپلا ، ئاچسى بىلەن مالايسىيادا سايادىتە بولۇۋاتقان سۇلتان « شاڭخەي » بىلەن داگېدادا سۆزلىشىپ : « ئاق ئاچاڭ يەقلىپ چۈشۈپ قولى سۇنۇپ كەتتى » دېگەنىدى ، سۇلتان : « شاڭخەيگە ئەكېلىپ داۋالىتىڭلار » دەپ مەسلىھەت كۆرسەتتى . بۇ ــ ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى شەرتلىك بەلگە بولۇپ ، سەپەرنىڭ تورغا چۈشۈپ كەتكەنلىكى ، تۇراقنىڭ شاڭخەيگە بېرىپ پاناھلىنىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرەتتى . سۇلتان « شاڭخەي » دە زەھەرلىك چېكىملىك سودىسىنى تۇراق ئارقىلىق قىلاتتى . ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بۇنداق پەۋقۇلئاددە مۇناسىۋەتنى سەپەرمۇ بىلمەيتتى . شۇڭا ، سۇلتاننىڭ شاڭخەيگە بېرىش توغرىسىدىكى بۇيرۇقى ئۇنى سەل ئىككىلەندۈرۈپ قويدى . « سۇلتانىنىڭ ئۆزى چەت ئەلدە تۇرۇپ ، مېنى شاڭخەيگە بارغۇزۇشدا نېمە غەرىزى باردۇ ؟ ئۇ يەردىكى قولچوماقلىرى ئارقىلىق مېنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ ، ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇۋالماقچىمىدۇ ، يا ؟ »

سۇلتان بىلەن سۆزلىشىپ بولۇپلا كاللىسىغا مۇشۇ خىيال كىرىۋالغان تۇراقا ئاسمان يىراق ، يەر قاتتىق بىلىندى . لېكىن ، كاللىسى يەنىلا سەگەك ئىدى . قانداقلا بولسۇن كامىلنى ئاگاھلاندۇرۇپ قويۇشنى زۆرۈر تاپتى . مۇبادا ئۇنىڭدىن تۇزۇكرەك مەسلىھەت چىقىپ قالغۇدەك بولسا ، ئۆزىنىڭ شاڭخەيگە ماڭمىغانلىقىدىن خەۋەرلەندۈرۈپ ، زۆرۈر

تـېـپـىـلـغاندا ئۇنىڭ بىلەن ئالاقىلىشىپ تۇرۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈپ قويغا- نـىدى . مانا ئەمدى ئۇنى بۇ يەرگە چاقىرىپ كەلگىنىگىمۇ پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى ، لېكىن چاندۇرمىدى .

× × ×

ئارىـدىـن ئىـكـكـى ھەپـتـە ئۆتتى . كامىل سەپەرنىڭ نەدىلىكىنى ، تـۇراقـنىڭ نەگە يوقالغانلىقىنىمۇ خىيالىغا كەلتۈرمەيدىغان بولدى . ئۇلارنى ئويلاپ نـېـمە قىلدۇ ؟ ئادەم دېگەننىڭ ئۆلگىنى ئۆلۈپ ، قالغىنى قالىدىغان گـەپ ! بـىـر كـۈن بولسىمۇ خاتىرجەم ، خۇشال - خۇرام ياشاش كېرەك ، ياشاش !

كـامـىـل بـۈگـۈنـمۇ ياشىدى : ئەسلىدە زۆھرەنىڭ ئۆيىدە قونماقچى بـولـغـانـىـدى . قوشنىلارنىڭ دىققىتى قوزغىلىپ قالغانلىقتىن ، زۆھرە ئۇنى ھەيـدەشكە مەجبۇر بولدى . بىراق ، كامىل ئۇنى ئۇنىمىغىنىغا ئۇنىماي كەي- نىگە سېلىپ ئۆز ئۆيىگە ئېلىپ كەلدى .

بۇ پۈتۈن شەھەر ئۇيقۇغا كەتكەن چاغ ئىدى .

كـامىلنى كۈتۈپ ئېڭەك يۆلەپ مۈگدەپ ئولتۇرغان مەرۋانەم ئىشىك قېقىلغان ئاۋازنى ئاڭلاپ يۈگۈرۈپ چىقىپ كۆزلىرىگە ئىشەنمەي قالدى .

« بـۇ ھېلىقى ئۇرۇمچىلىك خوتۇنغۇ . نەچچە ئايىنىڭزى كۆرۈنمىسە ، يۇرتىغا كەتكەن ئوخشايدۇ دەپ يۈرۈپتىمەن . »

زۆھرە مـەرۋانـەمـنىڭ گۇمانىنى سېزىپ قالغاندەك سافاغا ئولتۇرا - ئولـتۇرمايلا ئۆزىنىڭ ئۇرۇمچىدىن تۇنۇگۈن كەلگەنلىكىنى ؛ بۈگۈن كەچتە دوستلىرى بىلەن رېستورانىدا ئولتۇرسا كامىل كىرىپ قېلىپ ، ئولتۇرۇشتىن يـانـغاندا ئۆزىنى بۇ يەرگە باشلاپ كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى . مەرۋانەم كـۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ ئاڭلىدى . ئۇنى ناھايىتى ئېسىل مېھمانىنى كۈتكەندەك قـىـزغـىـن كـۈتتى . ئۇنىڭ توسقىنىغا ئۇنىماي تاماق ئەتتى ، نەچچە قورۇما قورۇپ شىرەنى توشتۇرۇۋەتتى . مەرۋانەم ناھايىتى خۇشالدەك كۆرۈنەتتى ، ئەمـەلـىـيـەتـتـىمۇ ھەرقانداق چاغدىكىدىن خۇشال ئىدى . ئۇ تېخى شۇنداق چـاقـقـان ، شـۇنـداق سـۈلـكەتلىك ئىدىكى ، ئايىغى مېڭىپ ، قولى ئىشلەپ ھارمـايـتـتـى ، چىرايىدىن تەبەسسۇم ئۆكسۈمەيتتى . زۆھرەمۇ قىلچە قورۇنـ

ماستىن ئازادە ئولتۇراتتى ، مەرۋانەمگە يېقىنچىلىق كۆرسىتىپ ماختاپ قويياتتى . ئىشقۇازلىق باشلانغاندا ، مەرۋانەم جاۋەندىن بىر شېشە «ناپولېئون »نى ئېلىپ ، ئۆز قولىچە رومكىلارغا قۇيۇپ ئۇلارغا سۇندى . بۇ ھال « ئاشىق ـ مەشۇق »لارنىڭ كەيپىنى كۆتۈرۈپ ، خۇشاللىقىغا خۇشاللىق قوشتى . كامىل گەپ ئارىسىدا زۆھرەنىڭ مۇشۇنداق ياخشى شارائىت ھازىرلانغان ئۆيگە كەلگىلى ئۇنىماي ئۆزىنى بىرمۇنچە خاپا قىلغانلىقىنى چوققىسىغا قويۇپمۇ ئۇلگۈردى . زۆھرەمۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدى ۋە بۇنىڭدىن كېيىن قاچان تەكلىپ قىلسا دەرھال كېلىشكە ۋەدە بەردى .

بىرىنچى شېشە قۇرۇقدىلىپ ، مەرۋانەم ئىككىنچى شېشىنىڭ ئاغزىنى ئېچىۋاتقاندا ، « قىيامىغا يېتەي » دەپ قالغان كامىل زۆھرەنى قۇچىقىغا ئالماقچى بولغاندى ، زۆھرە سەل ئوڭايسىزلانغان قىياپەتتە مەرۋانەمگە قاراپ قويدى . تۇۋا ، مەرۋانەم تەرىنى تۈرمەكتە يوق ، تېخىمۇ ئېچىلىپ تەبەسسۇم قىلىپ زۆھرەنى ھەيران قىلدى . شۇنىڭ بىلەن « ئاشىق ـ مەشۇق »لار يېڭى ـ يېڭى « ھۈنەر »لەرنى چىقارغىلى تۇردى . مەرۋانەم ئۇلارنىڭ بۇنداق غەلىتە قىلىقلىرىدىن سەسكىنىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، گويا ھايۋاناتلار باغچىسىدىكى بىر جۈپ مايمۇننىڭ غەلىتە قىلىقلىرىنى پۈتۈن ئىشتىياقى بىلەن تاماشا قىلىۋاتقان نارەسىدە بالىدەك قاراپ تۇراتتى .

ئىچە ، ئىچ « ئاشىق ـ مەشۇق » لار! جاھاننىڭ راھىتى ـــ لەززىتى رومكىدا ، جاھاننىڭ لېۋىدە !!!

ئۇلار ئىچىپ تويمىدى . مەرۋانەم قۇيۇپ ھارمىدى . ئىككىنچى شېشىنىڭ تېگى كۆرۈنگەندە ، زۆھرەنىڭ كۆزلىرى يۇمۇلۇپ ، قولى كامىلنىڭ بوينىدىن ئاجراپ ، لەڭپۇڭدەك بوشىشىپ كەتكەن گەۋدىسى بىر يانغا سىڭىيان بولدى . كامىلنىڭ ئۇنى يىغىشتۇرغۇدەك مادارى يوق ئىدى . مەرۋانەم قولىدىكى رومكا خونچىلانغان تەخسىنى ئىتتىك شىرەگە قويدى ـ دە ، ئېتىلىپ كېلىپ زۆھرەنىڭ باش تەرىپىنى يۆلۈۋالدى . ئۇنىڭ بۇ ئىشى كامىلغا قالتىس ياراپ كەتتى بولغاي ، ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى . شۇ چاغدا زۆھرە قاقاقلاپ كۈلۈپ ، مەرۋانەمگە كاندەك چاپلاشتى . مەرۋانەم خېلى بۇرۇنلا ئورۇن سېلىپ قويغانىدى ، ئۇنى يۆلەپ ياتاق

ئۆيگە ئېلىپ كىردى . كەينىدىن سوغدىشىپلا كامىلمۇ كىرگەنىدى ، زۆھرە مەرۋانەمنىڭ ئىتتىرىشىپ كامىلغا يېپىشتى . ئەمدى ئۇلار يەنىمۇ يېڭى « ئويۇن » باشلىۋەتكەنىدى . مەرۋانەم بۇ « ئويۇن »نى داۋاملىق كۆرۈۋېرىشنى كۆڭلى كۆتۈرمىدىمۇ ياكى كۆرۈپ تويدىمۇ ، قايتىپ چىقىپ مېھمانخانىنى يىغىشتۇرۇشقا تۇتۇندى . نېمە ئۈچۈندۇر ئۇ گويا كۈلكىگە سەزنىك بولغاندەك كۈلۈمسىرەپلا تۇراتتى ، تېخى زۆھرەنىڭ ۋىلىقلىشىنى ، كامىلنىڭ خىرىلدىشىنى ئاڭلىغاندا تېلىققۇدەك كۈلەتتى .

توۋا ، ئۇنىڭغا زادى نېمە بولغاندۇ ؟

ۋاي تاڭ ، ۋاي تاڭ .

مەرۋانەم مېھمانخانىنى يىغىشتۇرۇپ تازىلاپ بولغان چاغدا «ئاشىق-مەشۇق »لارنىڭ ئۈنى ئۆچتى . مەرۋانەم پۇتنىڭ ئۇچىدا دەسسەپ ئىشىك تۈۋىگە كېلىپ ئىچكىرىگە سەپسالغاندى ، ئىككىيلەن قىپيالىڭاچ پېتى بىر - بىرىگە يېلىنىپ چاپلىشىپ ، ئانا قارىندا ياتقاندەك شېرىن ئۇيقۇغا كېتىپتۇ . مەرۋانەم ئۇلارنى يوتقان بىلەن چۈمكىۋېتىپ چىراغنى ئۆچۈردى - دە ، ئىشىكنى ياپتى .

سۈتتەك ئايدىڭ . يۇلتۇزلۇق ئاسمان . شەھەر قاتتىق ئۇيقۇدا . سېمونت يولدا بىر ۋېلىسىپىتلىك ئايال . ئوچۇق ئېيتىساق ، مەرۋانەم ئۇچقاندەك تېز كېتىۋاتىدۇ . پات - پاتلا ئوڭ قولى بىلەن رول تۇتۇپ ، سول قولىنىڭ دۈمبىسى بىلەن پېشانىسىدىكى تەرلەرنى سۈرتۈپ ، چېكە چاچلىرىنى تۈزەشتۈرۈپ قويىدۇ . ھاسىراپ ئاغزىدا نەپەس ئېلىۋاتقىنىغا قارىماي ، كېتىپ - كېتىپ كۈلۈمسىرەيدۇ .

بۇ ئۇنىڭ ئۆمرىدە تۇنجى قېتىم ئاشۇنداق يېرىم كېچىدە يالغۇز كوچىغا چىقىشى .

ئۇ نەگە بارىدىغاندۇ ؟

ئوڭغا ، سولغا ، يەنە ئوڭغا ، يەنە سولغا .....

مەرۋانەم مۇشۇنداق نەچچە ئەگىپ ، روزى سەررايىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا كېلىپ توختاپ ، ھالقىنى شاراقلاتتى . ئۇنى بوسۇغىسىدا كۆرۈپ ئېسىنى يوقىتايلا دەپ قالغان ئەپروزىخانىنىڭ تىلى گەپكە كەلمەي قالدى . مەرۋانەم ئىللىق تەبەسسۇم قىلىپ ئۇنى سۆيگەندىلا كۆڭلى ئارامىغا چۈ-

شۇپ ، ئۇنى ئۆيگە باشلىدى . كېتىۋېتىپ :

ــ بىر ئىش بولدىمۇ ؟ نېمانداق ئادەمنى قورقۇتۇپ يېرىم كېچىدە كېپىقالدىڭ ؟ ــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم ئاڭلىماي قالدىمۇ ياكى ئاڭلىماسلىققا سالدىمۇ ، ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىدى .

كۆڭلى نېمىنىدۇر تۇيغان روزى سەررافپ خوتۇنى سىرتقا ماڭغاندىلا بىلىنىڭ تۆۋۈنىنى يوتقان بىلەن يۆگەپ ، ئۆرە بولۇپ ئولتۇرغانىدى . مەرۋانەمنى كۆرۈپ ھەيران بولغىنىدىن ئاغزىنى گەپكە ئۆمەللەۋاتقاندا ، مەرۋانەم كۈلۈمسىرىگەن پېتى ئۇدۇللا قېشىغا كېلىپ زوڭزىيىپ ، ئادىتى بويىچە پېشانىسىگە سۆيدۈردى ، ئاندىن بىر پارچە خەتنى ئۇنىڭغا تەڭلىدى:

« جېنىم دادا ، ــ دەپ يازغانىدى مەرۋانەم ، ــ بەك زۆرۈر بىر ئىش چىقىپ قالدى . ھازىرلا مەن بىلەن بېرىپ ، بىر تەرەپ قىلىشپ بەرگىن ! نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى بارغاندا بىلسەن . »

مەرۋانەم ھەرگىز يالغان گەپ قىلمايدۇ . ئۇ « زۆرۈر ئىش » دېگەنىكەن ، چوقۇم بارمىسا بولمايدىغان مۇھىم بىر ئىش بار . بولمىسا مەرۋانەم مۇشۇنداق كېچىدە ئۆزى يالغۇز بۇ يەرگە كېلىپ يۈرەمدۇ ؟! « نېمە ئىش ؟ نەگە بارىمىز ؟ » دەپ سوراش تېخىمۇ ھاجەتسىز .

روزى سەررافپ خەتتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، مەرۋانەمگە قاراپ كۈلۈمسىرەپ قويدى ـ دە ، كىيىنىشكە باشلىدى . ئەپروزىخان پەگاھتا ئۇلارغا قاراپ ھاڭۇنقىپ تۇراتتى . ئۇلار ھويلىغا چىقىپ ، ۋېلىسىپىتىنى يېتىلىشىپ سىرتقا ماڭغاندىلا ئۆندەرىگەندەك ئىپسىنى يېغىپ :

ــ نەگە بارىلا ؟ نېمانداق بۇ كېچىدە ..... نېمىدەپ كەپتۇ بۇ بالا ؟ ــ دەپ سورىغانىدى ، روزى سەررافپ :

ــ قايتىپ كېلىپ دەپ بېرىمەن ، ــ دېگىنىچە ۋېلىسىپىتكە قوندى . مەرۋانەم ئانىسىنى سۆيۈپ خوشلاشتى .

ــ خۇدايىمغا ئامانەت ، ــ دېدى كۆڭلى بىرقىسما بولۇپ قالغان ئانا يىغلامسىراپ ھەم تاكى ئۇلار كوچا بېشىغا چىقىپ كۆزدىن غايىب بولغۇچە كەينىدىن قاراپ تۇرۇپ پىچىرلىدى : « زادى نېمە ئىش بولغاندۇ؟ بۇ بالىنىزە ..... »

ئوڭغا ، سولغا ، يەنە ئوڭغا ، يەنە سولغا .....

مەرۋانەم دادىسىنى ھېرىپ قالمىسۇن دەپ ناھايىتى ئاستا ماڭدى . روزى سەررەپ ئۇنىڭغا ياندىشىپ كېتىپ باراتتى . قۇددۇس شامچىنىڭ ئۆيىگە يېقىنلاشقاندا ، مەرۋانەم ئۇنىمۇ ئېلىۋېلىش كېرەكلىكىنى ئۇقتۇرۇپ ، دادىسىغا مۇشۇ يەردە بىرەدەم ساقلاپ تۇرۇشنى ئىشارەت قىلدى . يول بويى ئاغزىدىن چىقارمىغنى بىلەن خىيال قۇشى ئالەمنى نەچچە كېزىپ چىققان روزى سەررەپ تۇنجى قېتىم ئېغىز ئاچتى :

— ئۇنى ئېلىۋالمساق زادى بولمامدۇ ؟

— ھىم ، — مەرۋانەم « ياق » قا بېشىنى چايقىدى .

— ئەستا .....

روزى سەررەپ ۋېلىسىپىتتىن چۈشتى . مەرۋانەممۇ چۈشتى . ئۇلار قۇددۇس شامچىنىڭ ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ قېلىشقانىدى . مەرۋانەم ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ ئاشۇ تەرەپكە ماڭدى .

— توختا ، — روزى سەررەپ نېمىنىدۇر ئويلىغانىدى ، — سەن ئاۋۇ دوقمۇشقا بېرىپ تۇرۇپ تۇر . غوجىكامنى مەن ئۆزۈم چاقىرىپ چىقاي .

مەرۋانەم توختىدى . دادىسى قېشىغا كەلگەندە ئۇنىڭغا تاتلىققىنا بىر تەبەسسۇم سوۋغا قىلىپلا ئۇنىڭدىن يىراقلاشتى .

روزى سەررەپ قۇددۇس ئاخۇنلار بىلەن نېمىلەرنى دېيىشتى ؟ ئۇنى ئۆيدىن قانداق ئېلىپ چىقتى ؟ بۇلارنى يېزىپ ئولتۇرۇش بىھۇدە . ئىشقىلىپ ، قۇددۇس ئاخۇن ھاسىسىنى توكۇلدىتىپ ، ئۆرىسىگە تىنغىنىچە روزى سەررەپ بىلەن بىللە مەرۋانەمنىڭ قېشىغا كەلدى .

— ھوي ، مەرۋانەمغۇ بۇ ! — دېدى ئۇ ئۆزىگە كۈلۈمسىرەپ قاراپ تۇرغان مەرۋانەمگە ھەيرانلىق بىلەن تىكىلىپ ، يۈرىكى قانداقتۇر شۇملۇقنى تۇيغاندەك ئەنسىز دۈكۈلدەپ ، چىرايى تاتىرىپ كەتتى ، — بۇ يەردە نېمە قىلىپ يۈرىسەن ؟

مەرۋانەم پېتىنى بۇزمىدى .

— مېنى مۇشۇ بالا ئالدىغا سېلىپ كەلگەن، — روزى سەررەپ گەپ-نىڭ راستىنى ئېيتتى ، — نېمىشقا مۇشۇنداق قىلغانلىقىنى مەنمۇ بىلمىدىم .

— سىلىمۇزە ..... — قۇددۇس شامچى نارازى بولغاندەك قاتتىق

ئۇلۇغ ـ كىچىك تىندى ، ـــ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتۈرۈپ باقماي .....

ـــ سۈرۈشتۈرمەي قالامدىمەن ، ـــ روزى سەررراپ خىجالەتمەن قىياپەتتە چۈشەندۈردى ، ـــ شۇنچە سۈرۈشتۈرسەم « ئۆيگە بارغاندا بىلسەن » دەپ پەقەت دېگىلى ئۇنىمىدى . قىستاۋبرەي دېسەم تېخى .

ـــ ئوبدان قىپلا ، يۈرىكىم تۇيۇپ تۇرۇپتۇ ، چوقۇم كامىل دېگەن بەتبەخ خاپا قىلغان گەپ ! هوي ، يۈرسىلە ، مۇشۇ بالا خۇش بولمىغانلا ئىش بولسا ، نەگە بارساق بارايلى .

مەرۋانەم ئىشىكنى ئېچىپ ، ئىككىيلەننى مېهمانخانىغا باشلىدى . چاي قۇيدى . قۇددۇس شامچى بىر پىيالە چاينى ئىچىپ بولۇپ :

ـــ كامىل كۆرۈنمەيدىغۇ ؟ ـــ دېگەنىدى ، مەرۋانەم بېشىنى « بار » غا لىڭشىتتى ، ئاندىن جاۋەندىن ئالتە ۋاراق خەت يېزىلغان قەغەزنى ئېلىپ ، ئۇچ ۋاراقنى قۇددۇس شامچىغا ، ئۈچ ۋاراقنى دادىسىغا ئۇزاتتى . چىرايىدىن تەمكىنلىك ، تەبەسسۇم يېغىپ تۇراتتى . ئۇ دەھلىزگە چىقىپ كەتتى .

ئىككى قۇدا قولىدىكى قەغەزلەرگە ئېڭىشتى . ئوقۇغانسېرى رەڭگى ئۆڭۈپ ، كۆزلىرى چەكچەيدى . تېنى تىكەنلىشىپ ، ساقال ـ بۇرۇتى تىترىدى . بىر ـ بىرىگە كۆزىنىك قۇيرۇقىدا قاراپ ـ قاراپ قويۇشاتتى ـ يۇ ، كۆزلىرىنىڭ ئۇچرىشىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ، ئىنتىك خەتكە ئېڭىشۈالاتتى .

خەتتە ئۇلار بۇ ئۆيگە كۆچۈپ كەلگەندىن بۇيان كاملىنىڭ قىلغان-ئەتكەنلىرى ئىخچام ، چۈشىنىشلىك قىلىپ يېزىلغاندىن كېيىن ، ماۋۇلار تەكىتلەنگەنىدى : « جېنىم دادىلىرىم ، سىلەرنى ئاياپ هەم كاملىنى ئوڭلىنىپ قالار دەپ ئويلاپ ، بۇگۈنگىچە دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ كەلـ گەنىدىم . ئەمدى قارىسام كاملىنى ئوڭشايمەن دەپ ئۆزۈمنىڭ جېنىمنى سېلىپ بېرىدىغان ئوخشايمەن . شۇڭا ، بىزنى چىرايلىقچە ئاجراشتۇرۇۋېـ تىڭلار ! خەتتە يازغانلىرىمنى ئۈچىمزدىن بۆلەك ھېچكىم بىلمىسۇن ! يېيىلىپ كەتسە هەممىمز ئۈچۈن سەت . خەتتە يازمىغانلىرىمنى هازىرلا سىلەرگە كۆرسىتىمەن . ئۇنى كۆرگەندە هەرگىزمۇ ئاچچىقلىنىپ ۋاراڭ ـ

چـۇرۇك قـلـىپ ، ئۆيىمزده نېمه ئىش يۈز بەرگەنلىكىنى قوشنىلارغا تۈيـدۇرۇپ قـويـماڭلار ! هەمـمه ئىشنى يەك ئىچىدىلا تۈگىتەيلى . مەندەك بىر ئاجـىـز گاچا سەۋر ـ تاقەت قىلىپ يوشۇرۇپ كەلگەن ئىشنى ئاشكارىلىۋېـتـىدىغـان بـولـماڭلار ، مەن شۇئان قارىنىمنى يېرىپ ئىككىگلىنىك ئالدىدا ئۆلۈپ بېرىمەن . »

قۇدىلار خەتتىن بېشىنى كۆتۈرۈپ ، تەڭلا :

ـــ ئەسـتـاغپۇرۇللا ! ـــ دەپ ساقىلىنى سىيپاپ بىر ـ بىرىگە قاراپ ئۇلـۇغ ـ كـىچـىك تـىندى ، غەزەپتىن چىشلىرىنى غۇچۇرلاتتى . ئۇلارغا مـەرۋانەمنىڭ دېگىنىگە كۆنمەكتىن بۆلەك چارە قالمىغاندى . قۇدىلار بۇنى بىر ـ بىرىنىڭ كۆزلىرىدىن بىلدى . روزى سەررىاپ تىترەك ئاۋازدا چاقىردى:

ـــ مەرۋانەم ، قېنى سەن ؟

مـەرۋانـەم ئۇلارنـىڭ ئالـدىـدا هازىـر بـولـدى . ئەمـدى چـىـرايىدا تـەبەسسۇممۇ ، تەمكىنلىكمۇ كۆرۈنمەيتتى . گۇناھكار ئادەمدەك يەرگە قاراپ تـىرىنقىنى تاتىلاپ تۇراتتى . كۆز چاناقلىرىدا مەرۋايىتتەك يالتىراپ تۇرغان يـاش مـونچاقلىرى ئۇنىڭ شۇ تاپتا قانچىلىك ئازابلىنىۋاتقانلىقى ، قانچىلىك خـىـجـىل بولۇۋاتقانلىقىغا گۇۋاھلىق بېرىۋاتاتتى . تاقىتى تاق بولغان روزى سەررىاپ :

ـــ سەن چىدىغانغا بىزمۇ چىدايمىز . نېمىنى كۆرسىتەتتىڭ ؟ بولە ، كۆرسەتمەمسەن ! ـــ دېدى بوغۇلۇپ .

ـــ شـۇنـداق قىل بالام ، ـــ قۇددۇس شامچى قوشۇمچە قىلدى ، ـــ بىزدىن خاتىرجەم بولۇپ ، نېمىنى كۆرسەتكۈڭ بولسا ، كۆرسىتىۋەر !

مـەرۋانـەم بـېـشى بىلەن ئىشارەت قىلغاندى ، ئىككىيلەن ئورنىدىن قـوپۇپ ئۇنىڭ قېشىغا كەلدى . مەرۋانەم پۇتلىرىنى ئېغىر يۆتكەپ ، ئۇلارنى ئەگـەشـتـۈرۈپ دەھلـىزگە چىقتى ، ئاندىن تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن يـاتاق ئۆينىڭ ئىشىكىگە سېلىنغان قۇلۇپنى ئېچىپ ، چىراغنىڭ شوينىسىنى تـارتـقـانـدى ، ئىككىيلەننىڭ بېشىغا كالتەك تەگكەندەك پۇت ـ قولىدىن ماغدۇر كـېـتـىپ ، كـۆزلـىرى غـەزەپـتـىن چەكچەيدى . ئاھ ! ..... نېمە دېـگـۈلـۈك ؟ يا بۇ مەنزىرىنى يازماي ئۆتۈپ كەتكىلى بولمىسا ..... قاراڭ بۇ سـەتـچـىـلـىـكـنى : يوتقانىنىڭ يېرىمى يەرگە چۈشۈپ كېتىپ ، « ئاشىق ـ

مەشۇق »لارنىڭ قىپيالىڭاچ تېننىڭ يېرىمى ئېچىلىپ قالمىغان بولسىچۇ كاشكى !

مەرۋانەم ئىتتىك چىراغنى ئۆچۈرۈپ ئىشكنى ياپتى . روزى سەرراپ قوللىرى بىلەن يۈزىنى يېپىپ ، خىتىلداپ يىغلاۋاتاتتى . لاغىلداپ تىترەپ ، چىرايىدا قان دىدارى قالمىغان قۇددۇس شامچى كىرپىكلىرى تۆكۈلۈپ كەتكەن خۇنسىز كۆزلىرىنى ئۇنىڭغا تىكىپ بىردەم تۇردى - ده ، گۇناھكار ئادەمدەك بېشىنى يەردىن ئۈستۈن قىلماي بۇغۇقۇپ - بۇغۇقۇپ يىغلاۋاتقان مەرۋانەمگە بۇرۇلدى .

— رەھمەت خېنىم بالام ، — دېدى ئۇ مەرۋانەمنى باغرىغا بېسىپ . ئەمدى ئۇمۇ كۆز ياشلىرىنى توختىتالماي قالغانىدى ، — بىزنى شۇنچە ئايىغىنىڭغا رەھمەت ! خۇدايىم بەختىڭنى بەرسۇن ! جۇر ، بۇ دوزاختىن كېتەيلى ، مېنىڭ ئۇنداق بالام يوق ! ئۇھ ..... روزاخۇن ، ماڭسىلا ! ئۇ شۇمنىڭ جازاسىنى خۇدايىم ئۆزى بەرسۇن !

قۇددۇس شامچىنىڭ ئاغزىدىن « سائەت » چىقىپ كەتكەنمۇ ، ئەتىسى دەل مۇشۇ چاغدا كامىل قولغا ئېلىنىدى . بۇ ھەقىقەتەن « خۇدانىڭ جازاسى »مۇ ياكى باشقا سەۋەب بارمۇ ؟ بۇنى ھېچكىم بىلمىدى .

× × ×

ئۇنىنچى كۈنى مەرۋانەم نىكاھدىن ئاجراشتى . ئۇ ئابلىكىمنىڭ ئىشكى ئالدىغا كەلگەنده ، ئاسمخان بىر ئايالنى ئۇزىتىپ چىققانىنىڭ ئۈستىدىن چۈشتى . دۇكان تاقاقلىق تۇراتتى .

— ئۇنىتۇپ قالماي قۇدىلارغا دەپ قويسىلا ، — دېدى ئاسمخان ئايالغا تاپىلاپ ، — كېلىن خېنىمنىڭ تويلۇق كىيىملىرىنى تىكتۈرۈۋۈه- سۇن . ئابلىكىمنى يالغۇز تاشلاپ قويۇشتىن ئەنسىرىمىسەم ، ئۆزۈم «دىككىده» بېرىپلا قۇدىلارغا ئىككى ئېغىز ئۆزره ئېيتىپ قويۇپ كېلەتتىم . سىلى مېنىڭ ئورنۇمدا كۆڭۈل ئېيتىپ قويالا !

— ئوبدان .

— ئابلىكىم بۈگۈنى ئورنىدىن قوپسا ، ئەتىسى توي خېتى ئېلىشقا بارىدۇ . توي كۈنى خۇسۇسىدا قۇدىلار نېمە دېسە « قۇللۇق » دەيمەن ،

ئۇنتۇپ قالمسلا جۇمۇ !

— خاتىرجەم بولسلا . خۇدايىم بۇيرۇسا ، گەپلىرىنىڭ ئۇۋۇنقىنىمۇ چۇشۇرۇپ قويماي يەتكۈزىمەن . خوش ، خۇدايىمغا ئامانەت .

— خۇدايىمغا ئامانەت .

ئايال كۆزدىن غايىب بولغۇچە ئاسمىخان كەينىدىن قاراپ تۇردى . ئاسمىخان نەزەرىنى ئۇنىڭدىن يۆتكىشىگە ، كۆزلىرى مەرۋانەمنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى . ئۇ تېگىرقىغنىدىن يا ئۆيگە كىرىپ كېتىشنى ، يا ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىشنى بىلەلمەي تۇرغاندا ، مەرۋانەم كۈلۈمسىرىگەن پېتى ئۇنىڭغا يېقىنلاشتى .

« ۋىيەي ، بۇ چوكان قانداق بولۇپ بۇ يەرگە كېلىپ قالغاندۇ ؟ بىر ئىش بىلەن كېتىۋېتىپ مېنى كۆرۈپ قېلىپ كۆرۈشۈپ ئۆتەي دېگەن ئوخشىمامدۇ ؟ ياخشى ئاتىنىڭ بالىسى بولغاچ ، ئادەمگەرچىلىكىنىڭ يولىنى بىلىدۇ ـ دە ! »

ئاسمىخاننىڭ خىيالى ئاخىرلاشماستىن ، مەرۋانەم ئۇنىڭ قېشىغا ئۇنۇپ بولدى . ئىككىيلەن يۈز يېقىشىپ كۆرۈشكەندىن كېيىن ئاسمخان سورىدى :

— تىنچ تۇرلىمۇ خېنىم ؟ ئەپروزىخان جاڭدىماي ئوبدان تۇرغاندۇ؟

— ھىم .

— بىر ئىش بىلەن بۇيانغا ئۆتكەنمۇ ؟

— ھىم .

مەرۋانەم دۇكاننى ئىشارەت قىلغانىدى . ئاسمخان :

— ئابلىكىم بىلەن كۆرۈشەمتىلە ؟ — دېدى ئىتتىكلا .

— ھىم .

« ئابلىكىمگە كەكە قاقتۇرغىلى بەرگەن بولارمىدى بۇ چوكان ؟ — گاڭگىراپ كەتكەن ئاسمخان ئىچىدە پىچىرلىدى ، — ئەستا ، قانداق قىلسام بولار ؟ ئاۋۋال ئۆيگە تەكلىپ قىلىپ باقاي ، كىرگىلى ئۇنىمسا ، ‹ ئابلىكىم سەھراغا كەتكەن › دەپلا يولغا سېلىۋەتمەمدىمەن ! »

— ئۆيگە ئىلتىپات قىلسلا !

كۆرۈڭ بۇ ئىشنى ! مەرۋانەم قىلچە تەكەللۇپ قىلماستىن ئۇدۇللا ئىچكىرىگە قاراپ ماڭدى . ئاسمخان ئۇنىڭغا يول بوشتۇپتىپ ئىچىدە ئۆزى بىلەن ئۆزى سۆزلىشىپ كەتتى :

« مېنىڭ مۇشۇ ئاغزىمنىزە ..... ئەجەب بىر ئىش قىلدىيا بۇ چوكان ! ئەستا ، قايسى ئۆيگە باشلىسام بولار ؟ قانداق قىلاتتىم ، ئابلىكىم ياتقان ئۆيگە باشلاۋېرەي . »

ـــ بالام ، مېھمان كەلدى .

ئۇخلاۋاتقاندەك ئېزىلىپ ياتقان ئابلىكىم كۆزلىرىنى « لۆممىدە » ئېچىپ ، بوسۇغىدا كۈلۈمسىرەپ تۇرغان مەرۋانەمنى كۆرۈپلا ئاستىدىن بىركىم ئىتتەرگەندەك چۈراپ ئورنىدىن قوپتى ـ دە ، ئاپتاپتەك ئېچىلىپ مەرۋانەمنى كۆرپىگە تەكلىپ قىلدى . يىگىرمە نەچچە كۈندىن بېرى ئوغلىنىڭ چىرايىدا بىرەر قېتىممۇ تەبەسسۇم كۆرمىگەن ئانا كۆزلىرىگە ئىشەنمەيلا قالدى .

بۇ ھەقىقەتەنمۇ ئادەمنىڭ ئىشەنگۈسى كەلمىگۈدەك ئىش ئىدى : ئابلىكىم ئاشۇ كۈنى ياتقانچە دەرۋازا سىرتىغا چىقىپ باقمىدى ، دوختۇر غىمۇ بارغىلى ئۇنىمىدى . « ئىككى ـ ئۈچ كۈندە ساقىيىپ كېتىمەن » دەيتتى ئۇ . ئىشتىھاسى ، ئۇيقۇسى ئوبدان ئىدى . كۈنبويى كىتاب ئوقۇيتتى . بىراق ، توي خېتى ئېلىشنىڭ گېپى چىقسىلا بېشىنىڭ ئاغرىقى تۇتۇپ ، قۇرۇق ھۆ قىلاتتى . بىركىم بىلەن گەپلەشكەندە بىر يېرى قاتتىق ئاغرىۋاتقاندەك چىرايىنى ئايانچلىق پۈرۈشتۈرەتتى . مانا ئەمدى ئۇ ساپساق ، چىرايىنى دېمەمسىز تېخى !

ئانا بىر تەرەپتىن خۇش بولسا ، يەنە بىر تەرەپتىن كۆڭلىنىڭ بىر يەرلىرىدە بىر يەرلىرىنىڭ ئۆزىمۇ چۈشەنمەيدىغان غەلىتە بىرنەرسىنىڭ سايىسىنى كۆرگەندەك قىلدى .

ئانا خالاپ ـ خالىماي دۇئاغا قول كۆتۈرۈشۈپ بېرىپ ، چاي ـ مەزە ئەكىرگىلى چىقىپ كەتكەندە ، مەرۋانەم يانچۇقىدىن بىر ۋاراق قەغەزنى ئېلىپ ئابلىكىمگە سۇندى :

« مەن ئازاد بولدۇم . سىلى ۋەدىلىرىدىن يېنىۋالماسلا ؟ »

ـــ ياق ، ئۆلسەممۇ يېنىۋالمايمەن ! ـــ ئابلىكىم دادىسىدىن نۇرغۇن

پـۇل هېـيتلىق ئالغان كىچىك بالىدەك هاياجانلىنىپ ، مەرۋانەمنىڭ خېتىنى كـۆتۈرگىنىچە تاشقىرىغا چاپتى . ئاۋازى تولىمۇ جارانلىق ئىدى ، ــ ئانا ، خۇش خەۋەر ! مەن مەرۋانەم بىلەن توي قىلىدىغان بولدۇم !

ــ نېمە ؟ نېمە دەيدىغانسەن ! ئۇنىڭ ئېرى بار تۇرسا .....

ــ مېنى دەپ ئاجراشتى .

ــ هە ! ..... ۋاي سـەت قـوقلاق . يـالـغـانـدىـن ئاغـرىـغـان بولۇپ يېتىۋېلىپ مۇشۇ ئويۇننى ئويناپتىكەنسەن ـ دە ؟!

ــ ها ـ ها ، ها ـ ها !

ــ هى ـ هى ، هى ـ هى !

ئانـا ـ بالا ئىككىيلەننىڭ كۈلكىسى مەرۋانەمگە مەسخىرىدەك تۇيۇلـدىـمۇ يـاكـى بـاشـقـا سـەۋەب بارمۇ ، ئۇ ئالىقانلىرى بىلەن يۈزىنى توسۇپ ئېسەدەپ يىغلاپ كەتتى .

× × ×

مەرۋانەم ئاخىر مۇرادىغا يەتتى ، ئابلىكىممۇ مۇرادىغا يەتتى !

تـوي تـويغا ئوخشايدۇ ، ئوخشىمايدىغان يېرى قىزنىڭ تويلۇقىنىڭ ئاز ـ كـۆپـلـۈكـىـدە . ئۇلارنـىـڭ تـويىدا تويلۇقنىڭ گېپى بولمىدى . روزى سـەررەپ خـوتـۇنـىـدىـن مەرۋانەم بىلەن ئابلىكىم ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەت سەرگۈزەشتىسىنى ئاڭلىغاندا ، قاتتىق بىر ئۇلۇغ ـ كىچىك تىنىۋېتىپ :

ــ هەي خوتۇن ، هەي خوتۇن ! مەن شۇ چاغدىلا مۇشۇنداق ئىش بـارلـىـقـىـنـى تـۇيـغـان . هەي ئـىـسـىـت ، بىچارە بالا ، ئىسىت بىچارە بالا ! ئۆزۈڭـدىـن ئۆتـكـەن ، شۇ چاغدا نېپىزلىك قىلماي ، كۆڭلۈڭدىكىنى دەپ دېـۋەتـكـەن بولساڭ ، هە ـ ي ..... نېمىلەرنى دەپ كېتىۋاتىمەن ؟ بولدى ، ئۆتـكـەن ئىـش ئۆتـتـى . مەرۋانەمگە دەڭلا : ئەتىلا هېلىقى بالا بىلەن توي خېتى ئالغىلى بارسۇن ! ــ دەپ گەپنى ئۈزدى .

بـىـراق ، توي كۈنىنىڭ گېپى بولغاندا ، روزى سەررەپ 8 ـ ئاينىڭ 16 ـ كـۈنـى ئۆتـكـۈزۈشـتـە چىڭ تۇردى . بۇ دەل مەرۋانەمنىڭ تۇغۇلغان كـۈنـى ئىـدى . مـۇسۇلمانچىلىق ئەھكاملىرىغا قاتتىق رىئايە قىلىنىدىغان بۇ ئائىـلـىـدە مـەۋلۇت ئۆتكۈزۈلگەندىن باشقا ، ھېچقانداق ئادەمنىڭ تۇغۇلغان

كۈنى خاتىرلىنىپ باقمىغاچقىمۇ ، بۇ كۈننىڭ مەرۋانەم تۇغۇلغان كۈن ئىكەنلىكى ھېچكىمنىڭ يادىغا كەچمىگەنىدى . روزى سەررايمۇ يادىغا سالمىدى .

تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالغان روزى سەررايغا ۋە قولىدىكى يۇپيۇملاق ، ئاجايىپ نەقىش - گۈللەر بىلەن بېزەلگەن تۈنىكە قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى .

تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ قالغان روزى سەررايغا ۋە قولىدىكى يۇپيۇملاق ، ئاجايىپ نەقىش - گۈللەر بىلەن بېزەلگەن تۈنىكە قۇتىنىڭ ئاغزىنى ئاچتى .

ئۇھوي ، بۇ بۇنىڭدىن ئالتە يىل ئىلگىرى مەرۋانەمنىڭ تويىغا ئاتاپ ياساتقان ھېلىقى ئالتۇن ئەسۋابلارغۇ !؟

توغرا ، شۇ . دەل شۇلارنىڭ ئۆزى !

ئۇنى نەدە يوشۇرۇپ ساقلىغان بولغىيدى ؟

بۇ سوئالغا بىز تۈگۈل ئەپروزىخانمۇ جاۋاب بېرەلمەيدۇ . چۈنكى ، ئۇ بۇ نەرسىلەرنى زادى كۆرۈپ باقمىغان . كۆپچىلىك بىلەن بىللە ئەمدىلا كۆرۈپ تۇرۇپتۇ .

« توۋا ، بۇ ئادەمنى ..... »

ئەپروزىخانىنىڭ كاللىسىغا مۇشۇ جۈملىدىن بۆلەك سۆز كەلمىدى . باشقىلار تېخىمۇ ھەيران .

ھەممەيلەننىڭ كۆڭلىدە بىرلا سوئال : « بۇ نەرسىلەر نەچچە پۇلغا پۈتكەندۇ ؟ كىمگە ئەتكۈزگەندۇ ؟ »

كۆزلەر ، كۆزلەر ، ھەسەت بىلەن ، قىزىقش بىلەن ، سۆيۈنۈش بىلەن چاقناۋاتقان جۈپ - جۈپ ئاھۇ كۆزلەر !

ئەپروزىخانىنىڭ كۆزلىرى ياشلاندى . شەرۋانەم بىلەن قۇربانەمنىڭ كۆزلىرى خۇشاللىق - سۆيۈنۈشتىن نۇرلاندى . يەنە .....

مەرۋانەم ئوتقاشتەك قىزىل ، تەبىئەتتەك رەڭدار ، شوخ - ئوچۇق رەڭلىك كىيىملەر بىلەن ياساندۇرۇلغانىدى . روزى سەرراپ ئۇنىڭ بېشىدىن ئايىغىچە تازا سەپسېلىپ قاراپ چىققاندىن كېيىن ، قولىدىكى قۇتىنى ئەپروزىخانىغا بەردى - دە ، مەرۋانەمنىڭ ئالتۇن بېزەكلىرىنى بىر - بىرلەپ ئېلىشقا باشلىدى . ئۇ ئەمدىلا ئۇنىڭ بوينىدىكى زۇننارغا قول ئۇزىتىشىغا ، ئەسلىدىلا خىجىللىق ، ئەندىكىش ئىچىدە ئاران يەر دەسسەپ تۇرغان مەرۋانەم تېخىمۇ ئەندىكىپ كەتتى بولغاي ، سەل كەينىگە داجىدى . چىرايىمۇ بىلىنەر - بىلىنمەس ئۆزگەردى .

سەزگۈر يۈرەك ــ سەزگۈر ئاتا بۇنى سەزدى .

ــ بۇنى ئۇ سوۋغا قىلغانمۇ ؟

مەرۋانەم شەلپەردەك قىزىرىپ ، كىرپىكلىرىنى جۈپلەپ يەرگە قارىۋالدى .

ــ ماقۇل خېنىم بالام ، ماقۇل ، ــ دېدى روزى سەرراپ پەس ، ئەمما هاياجانلىق تەلەپپۇزدا ، ــ ئەجەب ئوبدان يادىمغا سالدىڭ ..... بۇ تۇرۇۋۆەرسۇن ! .....

روزى سەرراپ قۇتىدىكى ئالتۇن ئەسۋابلارنىڭ هەممىسىنى مەرۋانەگە تاقاپ بولۇپ ، تاج بېكىتىلگەن دوپپىنى كىيدۈرگەندە ، مەرۋانەم بەئەينى قەدىمكى زامانلاردىكى پادىشاهلارنىڭ ئاي سىياق مەلىكىلىرىگە ئوخشاپ قالدى.

ئۇنىڭغا ئەينەك كۆرسىتىش هېچكىمنىڭ ئېسىگە كەلمىدى !

ئەينەك ــ دادىسى ئىدى !

مەرۋانەم بوتىلاقتەك بوزلاپ ، ئۇنىڭغا ئۆزىنى ئاتتى . ئۇنىڭ يېرىشىملىق ساقال - بۇرۇتىنى ئىسسىق كۆز ياشلىرى بىلەن ئىۋىتىپ ، ئۇستىرا ئۆتكۈدەك قىلىۋەتتى ، ئاندىن ئانىسىنى .....

كۆزلەر ، كۆزلەر ، يەنە شۇ كۆزلەر ! .....

هەمىمە كۆزلەر مەرۋانەمدە . ئۆي شۇنداق ئىسسىقكى ، نەپەس ئالماقمۇ تەس . لېكىن ، هېچكىمنىڭ بۇ ئۆيدىن چىققۇسى يوق .

ئاسىمخانىنىڭ هەمراهلىرى بۇ يەردە نېمە ئىش بولۇۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي ئىچى ئاداپ ، هەدەپ ئىشىكنى چەكمەكتە ، جەينەكلىمەكتە ،

ئۇيان - بۇيان تېپىرلىشىپ رەللە بولۇشماقتا .

— زوق ، زوق ، زوق ! .....

— ئاللاللا !!! .....

يىگىتلەر ساقلاۋېرىپ زېرىكىپ ، ئابلىكىمنى كۆتۈرۈپ دەرۋازا ئالدىغا يەنە كەلگەنمۇ تاڭ ، « ئاللاللا ! » ساداسى بارغانسېرى ئەۋجىگە چىققىلى تۇردى . گويا روزەك باشى تىرىلىپ قالغاندەك داپ ، راۋاب ، ئىسكىرىپكىغا تەڭكەش قىلىپ ئېيتىلۋاتقان « ھەيرانەي »نى دېمەمسىز تېخى !

— مەرۋانەم چىقسۇن !

— مەرۋانەم چىقسۇن !

روزى سەررەپ مۇشۇ سادانى ئاڭلىغاندا ، ئۆزىنى ئالتە ياش ياشىرىپ قالغاندەك سەزدى . مۇندىن ئالتە يىل بۇرۇنلا مەرۋانەمنى مۇشۇنداق ئۇزاتماقچى ئىدى ، كېچىكىپرەك بولسىمۇ مەقسىتىگە يەتتى . ئەمدى ئۇنىڭ يەنە نېمە ئارمىنى قالدى ؟

بار ! يەنە بار !!!

— مېڭىڭلار ! — دېدى روزى سەررەپ ئايالارغا يول بوشىتىپ ۋە بايانىن مەرۋانەمنىڭ بىلىكىدىن ، قۇلىقىدىن ئېلىۋەتكەن ئالتۇن بېزەكلەر قاچىلانغان ھېلىقى قۇتىنى باش يەڭگە سانىخانغا تۇتقۇزدى ، — ئوغۇللۇق بەك ساقلاپ كەتتى .

— زوق ، زوق ، زوق ! .....

— ئاللاللا !!! .....

بۇ كوچا بىنا بولغاندىن بېرى تويى بولغان ھېچقانداق ئايال زاتى ھويلىسىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاپلا پىكاپ تۆگۈل ، ھارۋا - مەپىگىمۇ چىقىپ باقمىغانىدى . شوپۇر ئۇستىمۇ ، ئاغىنىدار چىلىقىنىڭ ھۆرمىتىمۇ ياكى پۇلنىڭ كۈچىمۇ ۋەياكى مەرۋانەمنىڭ تەلىيى ئوڭ كەلدىمۇ؟ « ئوۋدى » ماركىلىق بىر پىكاپ بوسۇغدا ئۇنى چاقىرىپ توختىماي سگىنال ياڭرىتىۋاتاتتى .

ئۆيدىن سانىخان قولتۇقلاپ ئېلىپ چىققان مەرۋانەم پىكاپ ېپنىدا توختىغاندا ، روزى سەررەپ ئۇنىڭ پېشانىسىگە ئاخىرقى قېتىم چوڭقۇر

مېھرى بىلەن سۆيۈپ :

ــ ئامىن ، خۇدايىم ئاراڭلارغا ئىسسىقچىلىق سالغاي ! ئاللاھۇ ئەكبەر ، ــ دەپ دۇئا بەردى .

بۇ ئۇنىڭ ئاخىرقى ، شۇنداقلا مەڭگۈلۈك ئارمىنى ئىدى .

مۇشۇ تويدىكى ھەددىدىن زىيادە ھەشەمەتخورلۇق مۇناسىۋەتلىك تارماقلارنىڭ ئالاھىدە دىققىتىنى قوزغىدى بولغاي ، توي ـ تۆكۈندە ئىشلىتىلىدىغان پىكاپلارنىڭ سانىغا چەك قويۇلۇپ مەخسۇس ھۆججەت چۈشۈرۈلدى .

× × ×

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن ! ھېكايىمىز تۈگىدى . ئەسلىدە ھالۋا يەپ تاتلىق بولغان ئاغزىمىزنى شۇ پېتى يۇمغىلى بولساق ، قالتىس بەلەن ئىش بولاتتى . ئەپسۇسكى ، ئۇنتۇغاقلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان پېقىرەك ئادەملەر ھالۋىغا لازىنى ، ئاچچىقسۇغا قىيامنى باستۇرما قىلمىسا سىزنىكى يېشىلمەيدىكەن ، بەلكى بۇ چاغقۇچە سىزگىمۇ يۇققاندۇ ؟ « ياق » دەمسىز ؟ بوپتۇ ، ئۇنداق بولسا ئەمدىكى گەپلىرىمنى سىز ئۈچۈن ئەمەس ، ئۆزۈم ئۈچۈن قىلغان بولاي . كەچۈرۈڭ !

ئۇنتۇلغان خەۋەر : كامىل قولغا ئېلىنىشتىن ئىككى كۈن بۇرۇن ، ئارمان قوغلىشىپ ئىچكىرىگە كېتىۋاتقان تۇراق ئۈرۈمچى ـ شاڭخەي تېز پويىزىدا تورغا چۈشكەنىكەن .

كوچا خەۋىرى :

بىرىنچى : سۇلتان « شاڭخەي » چەت ئەل تەۋەلىكىگە ئۆتۈپ كېتىپتىمىش .

ئىككىنچى : سۇلتان « شاڭخەي » جىنايىتىدىن قورقۇپ ئۆزىنى ئۆلتۈرۈۋاپتىمىش .

ئۈچىنچى : سۇلتان « شاڭخەي » ئەتكەسچى قارا گۇرۇھنىڭ غوللۇق ئۇنسۇرلىرىدىن ئىكەن . تازىلاش ئېلىپ بارغان جامائەت خەۋپسىزلىكى خادىملىرى بىلەن بولغان ئېتىشۋازلىقتا جېنىدىن ئايرىلىپتىمىش .

يەنە .....

بىر « مش - مش » ئون ، يۇزلەپ « مش - مش »قا هاملىدار بولۇپ ، مىكلارچە « مش - مش »نى تۇغدۇ . ئۇلارنىڭ قايسىسى راست ، قايسىسى يالغانلىقىنى پەرق ئېتىش ھەقىقەتەن تەس . سۇلتانىنىڭ ئىشمۇ شۇنداق . ئىشىنىڭكى ، ئەگەر ئۇ يەرنىڭ ئۈستىدە بولمىسا ، چوقۇم توپراقنىڭ ئاستىدا . ھەرگىزمۇ ئاسماندا ئەمەس . ئۇنىڭدەك ئادەملەرنىڭ ئاقىۋىتى بۇنىڭدىن ئۆزگىچە بولمايدۇ !

شۇم خەۋەر : قۇددۇس شامچى بىر يىقىلغانچە قايتا ئورنىدىن قوپالمىدى . ئۇنى كامىل يەپ كەتتى : شۇ يىلى قىشنىڭ بېشىدا ئۇ بۇ دۇنيا بىلەن خوشلىشىپ ، كۈلۈمسىرەپ تۇرۇپ بەندىچىلىك قىلدى .

خۇش خەۋەر : پېقىر « تۆشۈك مونچاق »قا يېپ ئۆتكۈزۈپ ، قىزلارنىڭ بوينىغا ئېسىپ قويۇلسا ئاز - تولا ياراشقۇدەك ھالغا كەلتۈرۈپ مەرۋانەمگە كۆرسەتكىلى بارغىنىمدا ، خۇشاللىقتىن ئاغزى قۇلىقىغا يەتكۈدەك بولغان ئابلىكىم ئالدىمغا چىقتى .

تووا ، ماۋۇ ئىشنى ! مەرۋانەم بۇگۈن كېچە دوختۇرخانىدا كۆزىيىپتۇ ! ئۆزىگە ئوخشاش چىرايلىق بىر قىز تۇغۇۋاپتۇ !!!

پېقىر ئەدەپ يۈزسىدىن ئۇنىڭ بىلەن ئۇچراشمىدىم . « تۆشۈك مونچاق »نى ئابلىكىمگە تاپشۇرۇپلا خوشلاشتىم . كېتىۋاتىمەن . يەلكەمگە پۈتۈن ئالەمنى يۈدۈۋالغاندەك پۇتلىرىم ئېغىر . ئەمدىلا تەمتەم ئايىغى چىققان بوۋاق بالىدەك قەدىمىمنى ساناپ دەسسەيمەن . خىيال قۇشلىرىم باغلاقتىن بوشانغان دۇلدۇلدەك ھېلى كۆك قەرىدە ، ھېلى ئاسمان - پەلەك تاغلار ئۈستىدە ، ھېلى تەھتىسرادا چاپچىپ ، يۇلقۇنۇپ ، بۇغنۇقۇپ ، پۇشقۇرۇپ - پۇشۇقۇنۇپ يۈرمەكتە . تۇغۇلۇپ مۇشۇ ياشقا كەلگۈچە قىلغان ئىشلىرىم ، ھەتتا مۇندىن كېيىن قىلماقچى بولغانلىرىم خۇددى ئاشۇ ئۆز قولۇمچە يېپ ئۆتكۈزگەن «تۆشۈك مونچاق»تەك كۆز ئالدىمدا تەكرار-تەكرار نامايان بولماقتا . تەن بەردىم ، ھەممىگە تەن بەردىم . مۇشۇنچىلىك ئىكەنغۇ بۇ جاھان ؟! شۇنداق ، جان كېتىپ جانان قالدۇ ، دەرمان كېتىپ ئارمان قالدۇ . بۇ ـــ ئۆلمەس ھەقىقەت ! تووا ، مەنمۇزە .....

ئۇيان ئويلاپمۇ ، بۇيان ئويلاپمۇ « تۆشۈك مونچاق »تىن نېرىغا

ئۆتەلمىدىم : « ئۇنى مەرۋانەم يارىتارمۇ زادى ؟ ياراتمىسا ، ئەستا ، ئاياغلىرىم ..... ئەجەبمۇ ھاردىم ، ئەجەبمۇ ھاردىم ، بىردەم سوزۇلۇپ يېتىپ ﴿ ئۇھ ﴾ دېۋالسامچۇ كاشكى ..... »

قەلەم تىلغا كىردى : « ئالدىرىما ! نېمىگە ئالدىرايسەن؟ ﴿ئۇھ ﴾ دېيىشكە ئالدىرىغانلارنىڭ جايى ئوچۇق گۆر ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن ؟! بۇ جاھان تىمسىقلىغاقلارنىڭ ، تىرىشقاقلارنىڭ ! ..... كەينىگىدىن ئەگىشىپ كېلىۋاتقىنى نېمە ؟ ئەجەلغۇ ! ئالدىرا ، ئەمدى ئالدىرا ! ﴿ ئۇھ ﴾ دېۋىلىشقا ئەمەس ، بەلكى تىنىقىنىڭ باربدا مىنۇت ـ سېكۇنتنى قولدىن بەرمەي كۆپرەك ، يەنمۇ كۆپرەك ياشاشقا ؛ ئىشلەشكە ، يەنمۇ كۆپرەك ئىشلەشكە ئالدىرا ! شۇندىلا ، ئەجەل سېنى ئەمەس ، بەلكى سەن ئەجەلنى يېگىسەن ! تەقدىرىنى ئىلاھىي قىسمەتكە باغلاپ ، ئاسماندىن ﴿ شۆنقەدىر ﴾ چۈشۈشنى كۈتىدىغانلارنى يەر يۇتسۇن !!! »

نېمە دەيتتىم ، تىمسىقلاپ باقاي : بىر قەدەم ، ئىككى قەدەم ..... قەدىمىم راستىنلا ئىتتىپ قېلىۋاتامدۇ نېمە ؟ توغرا ، ماۋۇ كارامەتنى ! تېز ، يەنمۇ تېز يۈگۈرۈپ باقسامچۇ ؟ ئاۋۋال كەينىمگە بىر قاراپ باقاي . ھەي ، ئەجەل نەدە قالدى ؟ كۆرۈنمەيدىغۇ ! ھېرىپ قالغان ئوخشىمامدۇ ؟!

ئاھاي ! ئالدىرا ، يەنمۇ ئالدىرا ! تېز ، يەنمۇ تېز ! بەختىڭ ، ئامىتىڭ ، تاجىڭ ، ئابىدەڭ ئالدىڭدا !

ئارمانلار ، قاناتلانغان ئارمانلار ! توختاڭلار ! مانا مەن . ھازىرلا قوغلاپ يېتىمەن !!!

1997 ـ يىل 21 ـ ئىيۇلدىن 30 ـ دېكابىر غىچە
قەشقەر كونىشەھەر ـــ يۇقارقى قاقۇلدا يېزىلدى .
1998 ـ يىل 2 ـ ئايدا قەشقەر شەھىرىدە تۈزىتىلدى .

这部长篇小说描写了绣花帽哑女麦尔瓦乃木和铁匠小伙子阿布力克木曲折的爱情经历及手工匠人的悲欢离合。

图书在版编目（CIP）数据

串珠儿：维吾尔文 / 阿布拉·艾合迷迪著. — 2版.
—喀什：喀什维吾尔文出版社，2009.8（2013.6 重印）
ISBN 978—7—5373—1837—2

Ⅰ.串… Ⅱ.阿… Ⅲ.长篇小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言） Ⅳ.①I247.5

中国版本图书馆CIP数据核字(2009)第132365号

编　　辑：**地丽白尔·牙合甫**
责任编辑：**阿布都热合曼·阿布都热依木**
责任校对：**姑丽巴哈尔·麦麦提依明**

串珠儿（长篇小说）

作	者	阿布拉·艾合迷迪
出	版	新疆人民出版总社 喀什维吾尔文出版社
电	话	0998 — 2653927
地	址	喀什市塔吾古孜路14号
邮	编	844000
发	行	新疆新华书店
印	刷	新疆翼百丰印务有限公司印刷
开	本	880毫米 × 1230毫米　1/32
印	张	20.375
版	次	2009年6月第2版
印	次	2013年6月第2次印刷
定	价	55.00元

مۇقاۋىنى لايىھەلىگۈچى: مەخمۇتجان تۇردى مارس

ISBN 978-7-5373-1837-2

定价：55.00元